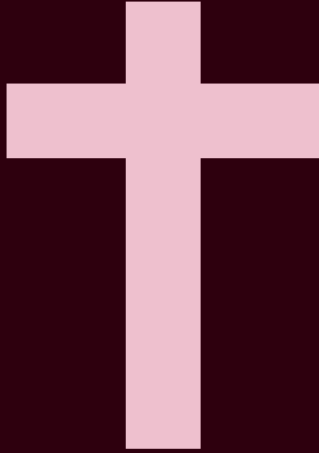


Lologena Wo Kienane
Yesu Kristo Kome
Kewo



The New Testament in the Lewo Language of Epi Island,
Vanuatu

Lologena Wo Kienane Yesu Kristo Kome Kewo
The New Testament in the Lewo Language of Epi Island,
Vanuatu

Le Nouveau Testament en Lewo langue de l'île d'Épi au Vanuatu
— Niutestamen long Lewo lanwis, blong Epi Aelan, Vanuatu

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lewo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
ee028e1c-7e53-571d-8041-681daaf580e8

Contents

INT	1
Matiu	2
Mak	57
Luk	90
Yoane	149
Yumiaena Lala	191
Rom	249
1 Koren	278
2 Koren	303
Kalesia	321
Episas	331
Pilipae	339
Kolosi	346
1 Tesalonaika	352
2 Tesalonaika	358
1 Timote	361
2 Timote	369
Taetas	375
Pilimon	379
Le Yu Lala	381
James	402
1 Pita	409
2 Pita	417
1 Yoane	422
2 Yoane	428
3 Yoane	429
Sut	431
Nakilologianega	434

Preface

This publication is the New Testament in the Lewo language. The 3,500 speakers of Lewo live on the east coast of Epi, an island in the Shefa province of central Vanuatu. It was translated over the years 1982 to 2015 by the Lewo Translation and Literacy Project, which operated under the Epi Council of Chiefs and the churches on the island. The translators were Kapiapo Melio, Andrew Avio, and John Sethy. The translation advisor and editor was Robert Early. Numerous Lewo speakers assisted as committee members and reviewers, and the support provided by many overseas donors is acknowledged.

Visena Pesa

Visena lala e Naviranarena Viyu naga molue susumo kome visena na Krik. Sir-aunia, apilopu pim kome visena taḗena la moki talivi viora e yomerava. Mis lala naḗa apim Vanuatu asiar navilopuena kome kieta visena.

Mis Graham Horwell amio elta laḗas apilopu tusi laḗas sumo, ana pe punu re poli. Asiar si na siriena kome Lewo e 1982 pog naḗa Maltarwo Robert Early myuḗae amio Elta Kapiapo Melio sumo, ḗisna Andrew Avio mīla towe yuḗaena, ḗisna John Sethy naga mēna mila yuḗaena nawuloveveena namaro.

Yuḗaena nene pa māga tol kasi nini 2016 naḗa yuḗaena keviu pimi ḗisi, ana tusi kiena ne Ntewa pimi pani yeririna lala naḗa apisin visena na Lewo. Potena keviyu pan ita punuga nae Epi, sane suḗe lala, suḗare lala, la naḗa akoan kilavaru a la naḗa amila yuḗaena sane asike loyumuḗa e komiti na vilopuen visena pona amiyuḗae sane yaru na vilopuen visena, pona lala na wuloveveena visena.

Po pon telavia sane pe nalaena wo tanea naḗa Ntewa na mava mla pan ita, ve teligan lua re, ana teuloia, tesuḗalu ea, telelaga ea naḗa naga pisawali ke Suḗe Yesu pan ita, vena ilaen kieta maliena lala e yomarava nini, a e mēna e legiena maro.

Nono naḗa teke ea kulus nen tusi wa naga kinas sanini

Tusi Wa mēke e wosnen klavaru ana kapi tego ke ea.

Klavaru – toutouena na suḗalu māraeraena ve kulul re pogos tai

Tusi Wa – Visena kiena ne Ntewa

Kapi – Ninuna ne Ntewa tego li yo punuga

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naþa
MATIU
Siriyuia
Visayuena Na Tusi Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa Matiu Siriyuia*”, naga pisawal lologena wo sape Yesu, naga yaru naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna la nanua sumo rui sape yoko naga imi vena tamalia la. A e Yesu, navisaarena la naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna lala e Tusi Pesa ana pimi ñalivi narui. Yesu paeme e yo kiena lus nae Israel lala, a kiena lologena wo nene, naga pe kiela re ga poli, naga pe kiena yeririna punuga na yomarava nini.

Matiu mligan ruru komþasnen tusi la nene sumaga sanene. Naga pisayu þesania, naþa Yesu paeme, a naga pisayu ñenaga naþa Yoane kea, a naþa Yermare kilalia. A siraunia, naga pisayu naþa Yesu siari kiena yuñæena e yo naþa Kalele surña pisawal ke lologena wo pa yaru lala, pian la, a kila ruru kiela inanena lala. Siraun nene, naga pisayu ñena naþa Yesu pa ma Yerusalem, amio suri la naþa Yesu kila maron e kiena legiena na olua maro. A naga pisayu maron naþa Yesu mare, a yoko mal sina.

Matiu pisayu naþa Yesu naga pe navianiena tai naþa po taulu navianiena taþena lala a namaræena na visawalen kinasnen navisaluaena kiena Ntewa sike e naga, a pisayu þelaga naþa Ntewa pimi pe Parin Suþe kiena ne kiena yeririna lala.

Suri la moki naþa Yesu pian la ea, Matiu miliþere kompas lima, sanene:

Yesu pian kiena yeririna lala metava e kunusa. E kiena vianiena nena, naga pisawal þelaga naþa yaru la monar akila, vena aimi naþa Ntewa ve kiela Parin Suþe. A naga pisawal kiela yuñæena lala, ana taman pan la vena ayuñæenia, a pisayu sur la naþa yoko atolia e luwasnen kiela malinea e yomarava vii naþa Ntewa imi ve Parin Suþenia. Kiena vianena la nene sike e marana na keviu lima vito tol marana na keviu olua.

Yesu pian kiena yeririna lualima taaga pa lua. A mila ñaræena pan la vena ava avisawal kiena lologena wo va yaru taþena lala. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima.

Pakaiwa la naþa Yesu pisa vena visayuen yaru la naþa Ntewa pe kiela Parin Suþe, e yomarava vii naþa yoko ava

asike ea. Pakaiwa la nene sike e marana na keviu lualima taaga pa telu.

Yesu pian kiena yeririna lala e þelaga naþa yaru monar kila vena tavevea. Navianena la nene sike e marana nakeviu lualima taaga pa arelu.

Yesu pian kiena yeririna lala, pisayu suri la naþa yoko imi ñalivi e legiena maro, a e yomarava vii naþa Ntewa ve Parin Suþenia. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima lua pa vari a lualima lua pa lima.

Komþasnen tus la nini

Repinane Yesu lala a Yesu paeme 1:1—2:23

Yuñæena kiena Yoane Nakeena 3:1-12
Yoane kee Yesu, a Yermare taþalia 3:13—4:11

Yesu kila kiena yuñæena e lepas naþa Kalele 4:12—18:35

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 19:1—20:34

Legiena na maro kiena Yesu naþa kila kiena yuñæena garu Yerusalem a yo la naþa lavisin ga Yerusalem 21:1—27:66
Yesu mal sina a kiena nalogena lala apisu naga 28:1-20

Repina ne Yesu lala

Luk 3:23-38

¹ Yesu Kristo naga molue kome lus na yermarua keviu lalua kiena ne repina ne le Yu lala, nane Epraam naga sumo, amio Tepet naþa naga sirau. Repina ne Yesu la punu ga, la kiela kia sanini:

² Epraam naga narina naþa Aisak.

Aisak naga narina naþa Sekop.

Sekop naga narina naþa Suta, amio wenla taþena lala.

³ Suta naga narina lua, Peres amio wenla Saera, naþa lalua na ape kaora, naþa lalua na anela naþa Tamña.

Peres naga narina naþa Ebron.

Ebron naga narina naþa Ram.

⁴ Ram naga narina naþa Aminatap.

Aminatap naga narina naþa Nason.

Nason naga narina naþa Salom.

⁵ Salom naga narina naþa Poas, a Poas nene naþa naga anena Reap.

Poas naga narina naþa Opet, a Opet nene naþa naga anena Rut.

Opet naga narina naþa Sese.

⁶ Sese naga narina naþa Tepet, a Tepet nene naþa naga pe þarin suþe kiena ne le Israel lala.

Tepet naga narina naþa Solomon, a Solomon nene naþa anena, naga wona ne Uraea na sumo.

⁷ Solomon naga narina naþa Reopoam.

Reopoam naga narina naþa Apia.

Apia naga narina naŕa Asa.

⁸ Asa naga narina naŕa Seosepat.
Seosepat naga narina naŕa Soram.

Soram naga narina naŕa Usaea.

⁹ Usaea naga narina naŕa Sotam.

Sotam naga narina naŕa Eas.

Eas naga narina naŕa Isakaea.

¹⁰ Isakaea naga narina naŕa Manasa.

Manasa naga narina naŕa Amon.

Amon naga narina naŕa Sosaea.

¹¹ Sosaea naga narina naŕa Sekonaea,

amio wenla lala. Ana e pogos kiena ne

la nene narui, yaru lala na purvanua

taŕena naŕa Pabilon apanon aŕure plan

le Israel lala ava ayuŕŕa korena garu

Pabilon.

¹² Sekonaea naga narina naŕa Seltiel,

nane pogos naŕa le Israel lala amiyuŕŕa

korena ke garu Pabilon wa.

Seltiel naga narina naŕa Seruŕapel.

¹³ Seruŕapel naga narina naŕa Apiut.

Apiut naga narina naŕa Eliakim.

Eliakim naga narina naŕa Aso.

¹⁴ Aso naga narina naŕa Satok.

Satok naga narina naŕa Akim.

Akim naga narina naŕa Eliut.

¹⁵ Eliut naga narina naŕa Eliesa.

Eliesa naga narina naŕa Matan.

Matan naga narina naŕa Sekop.

¹⁶ Sekop naga narina naŕa Yosop, naŕa

wona ne Maria. Maria nene, naga

anenane Yesu, naŕa apisape naga pe

Navisaarena.

¹⁷ Siar e Epraam, teras lelei lala pimi tol

Tepet, teras la nene tol lualima taaga pa

vare. A siar e Tepet pimi tol pogos naŕa

le Pabilon lala aŕure plan le Israel lala

avanon ayuŕŕa korena garu Pabilon, teras

lelei lala tol ŕena ga lualima taaga pa vare,

a siar e pogos naŕa la asike garu Pabilon,

pimi tol Kristo, teras lelei lala tol ke sina

ga lualima taaga pa vare.

Yesu paeme

Luk 2:1-7

¹⁸ Suniena nini kiena ne Yesu Kristo,

naŕa naga paeme sanape, naga sanini:

naŕa anena, sira naŕa Maria, naŕa la

apisaaria sumo asape yokorena talopa

amio yaru tai, kiena kia Yosop. Ana pogos

naŕa lalua pe atalopa re poli wa, Maria

naga mlogekilale naŕa naga ŕeŕena, na

pimi kome Ninuna Wa. ¹⁹ A Yosop naŕa

la apisaaria apisape yokorena naga talopa

amio Maria nene, naga pe yaru wo tai, a

naga pe pisa re pisape Maria naga kila suri

tai piowa poli. Ana naga pisu sane ŕisi na

lalua na monar akilaro kiela navisaarena

nene, ana naga sitom ke pisape kila ga e

ŕelaga tai naŕa malumu ga, vanon naŕa

naga yepen mavin kilaen Maria memawa

manenea vanon suri nene. ²⁰ A pogos

naŕa naga sitom ke sape kila sanene, naga

ŕenia, pisu navisi tai kiena ne Ntewa

ŕalivin naga, ana navisi nene pisa pania,

pisape “Yosop, ko lus kiena ne Tepet, ko na

ve ologe re viowagan naŕa oure Maria ve

wonŕa, vanon sisi naŕa teke e naga, naga

pimi ga kome Ninuna Wa. ²¹ Yokorena

Maria war narina yerrŕene, a monar osikia

kiena kia Yesu Natamaliaena, vanon yoko-

rena naga warplan mlamulena viowa lala

vetan kiena yeririna lala.”

²² Ana suri la nene pimi kakate sanene,

vena kila visena kiena ne Ntewa tai vim ve

lelaga, sa naŕa Navisawalena Aisea naga

pisawal sumo, ²³ naŕa naga pisape

“Yokorena sira ŕee tai naŕa yerrŕene pe

pisu re poli wa, naga ŕeŕena,

ŕisi na war narina tai ve yerrŕene,

ana ŕisi na asikia kiena kia ve

‘Emanuel.’”

Ais 7:14

Kia naŕa “Emanuel.” naga kana kinas sane

“Ntewa sike amio ita.”

²⁴ Pogos naŕa Yosop tavolo sina, kila sa

naŕa navisi kiena ne Ntewa pisa pania,

ana naga talopa amio Maria, ŕere pe wona.

²⁵ Ana pe pa pisu re Maria tol pogos naŕa

Maria ŕarlua narina nene. A pogos naŕa

Maria ŕarlua sisi nene, ana Yosop sikia

kiena kia “Yesu.”

2

Yaru la naŕa akilia ruru ŕelaga kiena

ne verue lala apimin asape avisu Yesu

¹ Yesu naga paeme e pulkumali tai, kiena

kia Petleem, lepas nae Yutea. E pogos

naŕa Yesu paeme, Erot naga pe ŕarin suŕe

kiena ne le Yu ke lala. A siraunia, pe piavi

re nena poli, ana yaru la ŕasia naŕa la

akilia ruru ŕelaga kiena ne verue la po

paŕisi, apimi atol garu Yerusalem. Susumo

la nene amolue e kiela purvanua, e lepas

naŕa mrae molue ke komea, ana apimi.

² Ana la apiun tan yaru lala, asape “?Sisi

naŕa paeme mare ga na wa, naŕa asape

ŕisi na naga vim ve ŕarin suŕe kiena ne

le Yu lala, naga ŕeke pe? Imimi monŕal

kiena verue rui, molue ke e yo naŕa mrae

molue ea, ana imimi mepimin ke mesape

meieluar naga.”

³ Ana pogos naŕa Parin Suŕe Erot tol

visena la nene, amio yaru taŕena laŕasia

nae Yerusalem, amloge, ana la pe akekaran

re nena ga. ⁴ Ana Erot pio yerkawan

kiena ne yaru wa lala amio navianena

navisaluaena lala apimi apisuia, ana naga

piun tan la, pisape “?Navisaarena naŕa

apisape ŕisi na naga imi, la apisa ke asape

ŕisi na naga vaeme pe?”

⁵ La naḡani apisatarḡea, asape “Yokorena Navisaarena naga vaeme garu lepas nae Yutea, e pulkumali naḡa Petleem.

⁶ Nanene vanon naḡa sumo na, navi-sawalena tai siriyuia, pisape

Ntewa naga pisa sanini, pisape

“Amiu nae kumali naḡa Petleem, amiu taḡatete avisavenua, yerkawa taḡena nae Yutea lala, la atola metavan amiu, ana amiu na ato ga tano, peraga,

vanon yokorena nasumonena keviu tai molue nenaga kom pun amiu,

ana naga visuar ruru kiau yeririna lala nae Israel.” ” *Maika 5:2*

⁷ Pisi na Parin Suḡe Erot naga pio vinaun ga yaru na kilia ruruen ḡelaga kiena ne verue la nene, vena aimi avis ga amio naga taaga, vena naga loge ruru tan la, pisape la apisu verue naḡani kate na pogwai. ⁸ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu na monar ava akale sisi nene vano-o alualia, ana awasuḡe si aimi avisawal van inu, vena inu mḡena ga nevano neieluar naga,” ana naga mligan la apa garu Petleem. Ana kiena visena nene naḡa naga pisa ana pisokan ga, naga sinenan pisape visae lual sisi tomtom nene, ana weḡaria.

⁹⁻¹⁰ Ana yaru la nene la amloge visena kiena ne ḡarin suḡe nene ḡisi, ana apa sina ga e kiela mrapplepa, ana apisu sina verue nene naḡa tego ḡesia e lepas naḡa mrae molue ke komea. Pogos naḡa la apisu si verue nene, akekara paḡisi, ana verue naḡa naga sumon la mḡa ga pano-o atol e naḡa sisi nene mḡeke ea. ¹¹ Ana la apa loyumuḡa e yumuḡa nene, apisu sisi nene, amio anena naḡa Maria. Ana la akinai, amieluar naga. A la apikeḡa kiela karo lala, aḡar plan kiena nalaena la pania, suri tai naḡa kol, amio suri lalua naḡa ponos taninu po paḡisi sa naḡa mḡaḡes, naḡa kiela kia prakensis, amio mer, naḡa mer nene naga kana kilavaru keviu paḡisi.

¹² Ana kolemalu, Ntewa pisi pan la e mḡeniena tai, pialuḡar la piḡape “Ve ava akom re si lepas naḡa puna ne Erot.” Ana la amligan yo nene, aḡasuḡela ke sina ga, akome mrapa taḡena apa kiela.

Aḡurelua Yesu, aḡure apa Isip

¹³ Pogos naḡa yaru la nene amial rui, ana Yosop mḡenia mḡa navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, pisa pania pisape “Yosop, osumuḡalu, owar ninis nene amio anena, amiu aure ava garu Isip, vanon lavisi ke Parin Suḡe Erot kale ninis tomtom nene vena weḡiar narui. Ava asumuḡa garu Isip vano-o tol pogos naḡa nevisa van ko, ana awasuḡe amiu si aimi.” ¹⁴ Ana Yosop mlogear visena kiena navisi naḡani, ana suriḡalu ḡarlua ninis tomtom nene amio

anena, ana amligan plan ke e yemalo nene, ana amialin ke ava garu Isip. ¹⁵ Ana la apa asumuḡa garu Isip yam piavi li mḡa ga, pano-o tol pogos naḡa Parin Suḡe Erot mare.

Suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai naḡa Navisawalena Osea naga pisawal nanua sumo vena vim ve lelaga, naḡa naga sapenua “Naruu na yerḡene sike garu Isip, ana nevio naga wasuḡe imi.” *Ose 11:1*

Yaru nakilaen mara lala aḡe moḡiar ninis lala

¹⁶ Pogos naḡa Parin Suḡe Erot naga kilia sape yaru nakilia ruruen ḡelaga kiena ne verue lala pe akila re sa naḡa naga pisa poli, pe apimi akom re si puna poli, ana naga sinena mimi paḡisi, ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Ava akale ninis la punu ga naḡa ape yerḡene asike Petleem, a la mḡena ga naḡa asike lavisinia, la naḡa pe kiela kas lua re poli wa, ana awe moḡiar la make ga amarmare.” Parin Suḡe nene naga polo pogos nene sanini, vanon mloge visena tan yaru la nene, naḡa apisawal mesmesun pania nanua e pogos naḡa verue nene kateḡesia.

¹⁷ Suri la nene kila visena naḡa Navisawalena Seremuḡaea naga pisa sumo pimi pe lelaga, naḡa naga pisape

¹⁸ *“Le Ramaḡa lala amloge sira nae pula tai tagi na tagi,*

naga mloge piowa paḡisi,

sira nene naga Resel, naḡa naga tagin ke mapina lala.

Ana naga yepena mavin yaru tai kila luḡeluḡeena vena loge wo sina,

vanon mapina la akokovio make ḡisi rui.” *Ser 31:15*

Yosop ḡar Yesu nene molue Isip, ḡasuḡe si pa Nasaret

¹⁹ Ana pogos naḡa Yosop lala asike garu Isip wa, ana Parin Suḡe Erot naga mare. Ana Yosop mḡenia, pisu sina navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, ²⁰ ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, osumuḡalu, oure ninis nene amio anena, awasuḡe amiu si, ava garu kiamiu purvanua naḡa Israel, vanon Parin Suḡe Erot nene naḡa naga sape weḡiar ninis nene, naga mare rui.”

²¹ Ana Yosop naga mlogear visena nene, naga sumalu, ḡar ninis nene amio anena, aḡasuḡela ke sina ga apa e kiela purvanua naḡa Israel.

²² Pogos naḡa la amialin ke asape ava tol garu Yutea, ana Yosop mloge asape Akaleas kus ke lelana ne arimana naḡa Erot, pe ḡarin suḡe ke garu Yutea. Ana Yosop maraun si vaen garu Yutea, ana naga mḡeni si tai, mḡal Ntewa naga pisi pania, pialuḡar pisape “Ve ova re si garu

Yutea,” ana Yosop lala apalein e yo tařena tai, kiena kia Kalele. ²³ Ana la apa asike e kumali tai e lepas nene, kiena kia Nasaret.

Suri nene pimi kate sanene vena kila visena kiena ne navisawalena lala vim ve lelaga, nařa la apisayu Navisaarena nanua sumo rui, nařa la apisa apisapenua “Yokorena, lala avisave naga ve yaru nae Nasaret tai.”

3

Yoane Nakeena sike ga e yokorena, mlologon ke navilopuena

Mak 1:1-8; Luk 3:1-8; Yoane 1:1-28

¹ Yesu naga kapuru pimi keviu, gar ga Nasaret, ana e pogos ke nene narui, Yoane Nakeena naga pimi řarpoyo e yokorena e lepas nae Yutea, ana naga suřa mlologon ke, pisapenua ² “Amiu na monar avilopu amiu, vanon Nasuřenena kiena ne Ntewa pimi ke narui.” ³ Yoane Nakeena nene naga pe yaru nařa Navisawalena Aisea pisawal nanua sumo rui, nařa naga pisa, pisapenua

“Pulgon yaru tai suřa pio ke e yokorena, pisape

‘Amiu akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi řalivi e kiamiu malena lala.’” Ais 40:3

⁴ Yoane Nakeena nene naga sane Navisawalena Elaisa nene nanua sumo, sa nařa naga pe miyen re kulsota nařa po poli, řana kulsota na ape ga e vilulus nen kamel, a kiena kilika na kararen řeřena na amiyuřaen ga e kulus nen puluk. A kana kinanena e yokorena, kan ga narin suri la nařa asape kurpo ne, amio suri kiki nařa sukapak tetan la amiyuřaenia. ⁵ Naga suřa e yokorena nene pano pano-o, ana yeririna nae Yerusalem lala amio řena ga pulkumali tařena lala nae lepas nařa Yutea, a pulkumali řena ga la nařa lavisin wii nae Yortan, la apanon apisu naga. ⁶ La amiyagogon kiena lologena lala, a la apisa plan kiela mlamulena viowa lala pania, ana Yoane kela e wii nae Yortan.

⁷ Ana e pogos tai, Yoane pisu nařa yeririna la moki na řegas nalotena lua nene kiena ne le Yu lala, nařa Varasi lala amio Satusi lala, la apimin ke nařa naga ke la, ana naga pisi řarera pan la, pisape “?Amiu na sane lomřara lala, nařa la amaraun kapi tai ana la ařure, ana amiu na asitom asape akilia aurmatan kapi nařa Ntewa naga řisi na ligan imi, nařa pe amiu apilon amiu re poli wa? ⁸ Ana visae ve lelaga kemua nařa amiu amaraun nakoena nene, ana kiamiu malena naga monar war mras la nařa powo, nařa

torokin kiamiu navilopuena nene. ⁹ Ana avisuar amiu, popon amiu na ve awarwar amiu re sina, sa nařa asuřa akila ke rui, nařa apisa ke asape ‘A, ita na poga ga rui, okilakan ita na tepe lus ruru kemua kiena ne yermaru Epraam.’ Ana nanene na pe suri re tai nene poli, vanon visae Ntewa naga sinenania, naga kilia la ga kilavaru la nene, kila la aimi ave lus kiena ne Epraam la ve moki, vena akus lelemiu. ¹⁰ Nevisa van amiu, nesape řekiavi mon ruru rui pisape teroro purlaki la nařa pe řar re mras wo poli, ana yokorena ateroro la ana akoven la ava e kapi. ¹¹ In na nepimi sumo, ana nekee amiu ke ga e wii, vena kila merarava sa nařa amiu apilopu amiu rui, ana yaru tařena tai naga pimi ke siraun inu wa. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na nepiowa ga, netorokin re nowar plan kiena kulus nen lana poli, pona nekilia nekila kiena yuřaena tařena lala. Ana naga ke narui, naga kilia kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala e kiamiu malena lala. ¹² Naga na sane mlarar ke koruak nayuraren wit e limana, ana sisilin plan mrasa la akekapil vito lele tařena, a vinus vito lele tařena, ana war plan mrasa va uřa řana, a yokorena naga kilia kuan vinusa va e kapi nařa tařatete mare pogos tai.”

Yoane ke Yesu

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Ana Yesu mligan lepas nařa garo Kalele, pam e wii nae Yortan vena Yoane ke naga. ¹⁴ Ana Yoane pisape visaluřaria, pisapenua “?Sanape na ko opamin osape nekee ko? Suri nene na pe mesmesu re poli. Popon ga ko na okee inu.”

¹⁵ Ana Yesu pisatařea, pisape “Peraga, řisi na ve ve sa re nene, popon ita na tetarřan ga tetaveve suri wo la nařa Ntewa naga sinenania sape tekila.”

Ana Yoane tarřan Yesu pimi puna, ana kea.

¹⁶ Ana pogos nařa naga ke řisi, Yesu naga molue e wii pa metava, ana veraga ma e peni pietava pania, ana naga řal Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa nařa lomře, pitomi tol Yesu. ¹⁷ Ana la amloge Ntewa nae ma e peni pisi pitomi tano, pisape “Nene na naruu ne, nařa nesitom naga pařisi. Kiau sitomena teke ga e naga, a nekekaran naga pařisi.”

4

Parin suŕe kiena ne yermare lala taŕali Yesu

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ Suraun naŕa Yoane Nakeena kee Yesu ŕisi, ana Ninuna Wa naga sumon Yesu pa e yokorena tai, vena Yermare taŕali naga. ² Ana e pogos nene, Yesu monsilun leniena tol legiena lualima vari a lemalo mēna ga lualima vari, a siraunia naga viso kari paŕisi. ³ Ana Yermare, yaru na taŕalien yeririna lala, pimi pisa pania, pisape “Visae ko na ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko ovisali van kilavaru la nene aimi ave kilaparavi, vena okan tai.”

⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa sanini pisape *‘Kinanena ga taŕatete kila yaru mali, ana visena punu ga naŕa Ntewa pisa, naga ga nene kilia kila yaru mali.’*” *Naw 8:3*

⁵ Ana Yermare pisape wereli sina ga sitomena kiena Yesu va garu e Yumā Wa naŕa garu Yerusalem, ana mligan naga sike e yo tai naŕa pa manene metava paŕisi e wosoyumā Mana Ntewa. ⁶ Ana naga pisa pania, pisape “Visae ko ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko oula, oto tano e nene. Ana yoko ko okila woga ga ne, vanon Visena Wa pisayu Ntewa, pisape *‘Naga yoko ligan kiena navisi lala aimi avisuar ko māga, ana la ayukop yaun ko ga omēke metava e limala, vena ve owan re lamā e kilavaru tai.’*” *Yauena 91:11,12*

⁷ Ana Yesu pisatamē ke sina ga Yermare, pisa pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa mēna ga sanini, pisape

‘Ko na taŕatete otaŕali kioimā Suŕe Ntewa, naŕa otaŕali omāreran osape naga kila kioimā suri tai.’” *Naw 6:16*

⁸ Naga na, Yermare ŕere ke sina ga sitomena kiena Yesu pa metava e pupia kunus tai, pisape “Visae ova ose kunus nene, okira vito tano ovisu purvanua kerkeviu la ne sike e yomarava nini, amio kala suri wo la naŕa asike ea.” ⁹ Ana taŕali ke sina ga Yesu yam telu narui, pisa pania, pisape “Suri punu la nene na yokorena netamān van ko, visae okinai olotun inu.”

¹⁰ Ana Yesu pisatamēa, pisa pisape “Ko oure, Yermare. Visena Wa pisa sanini, pisape

‘Pisi na monar olotun ga Ntewa naga taaga, naŕa pe kioimā Suŕe, a okila ga kiena yumāena naga taaga.’”

¹¹ Ana Yermare purmatan Yesu, ana navisi la apitomi, apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yumāena garu lepa nae Kalele

Mak 1:14-15; Luk 4:14-15

¹² Ana e pogos nene, li na mara lala kiena Parin Suŕe Erot la atarar Yoane Nakeena, amligan naga pa e yumā nakoena. Ana pogos naŕa Yesu mloge nalogeena nene, naga sitom sape wasuŕe si vito garo Kalele.

¹³ A pogos naŕa naga ŕasuŕe si pito garo Kalele, ana naga pe pa re si garo Nasaret poli, naga pito la garo Kapeneam rui, pulkumali naŕa mēke lavisin lapa nae Kalele. Yo la naŕa siar Kalele pito tol yo losi, yo la nene porotano kiena ne lus lalua kiena yermarua lalua na nanua sumo, Sepulan amio Naptali. ¹⁴ Suri nene pimi mālivi vena kila visena kiena ne Ntewa nene vim ve lelaga, sa naŕa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo rui, naŕa pisape

¹⁵ *‘Amiu yaru lala nae yo kiena ne Sepulan amio yaru lala nae yo kiena ne Naptali, naŕa asike likan wii nae Yortan amio pupia sive, amiu yaru la nae garo Kalele, e lelen yaru la moki naŕa pe ape le Yu re poli asike ea, amiu aloge visena nini.’*

¹⁶ *Yeririna la naŕa asike e yemalolo, ŕisi na alual pupia yomerarava tai.*

La nene asuke ga e yemalolo silaga, naŕa la na ape namarena ga, ana pupia yomerarava tai tego paŕisi pimi tegoli la.’” *Ais 9:1,2*

¹⁷ Ana siar e pogos nene, Yesu sumā ga mlologon ke, pisapenua “Amiu na monar avilopu kiamiu sitomena vetan kiamiu mlamulena viowa lala, vanon naŕa nasuŕenena nae ma e peni pimi ke lavisi narui.”

Yesu pio yaru na wereen ika la vari

Mak 1:16-24; Luk 5:1-11

¹⁸ Ana Yesu sumā ga miyaloro ke e isinen pupia lapa nae Kalele, ana māl yaru la lua, Saemon Pita amio wenla naŕa Antru. Lalua asumā ga akuan ke lilivi, vanon lalua na ape yaru na wereen ika.

¹⁹ Ana naga pisa pan lalua, pisape “Amiu lua ataveve inu, ave kiau yaru lala, vena nevian amiu ana ave yaru na wereen yaru lala.” ²⁰ Ana lalua nene amligan kiela lilivi naŕani veraga ga, lalua ataveve Yesu.

²¹ Ana Yesu mial li ga pa laa sane, māl si yaru la lua Semes amio wenla naŕa Yoane, la lua na la narina ne Sepeti. Lalua asike e kiela los nen wa tai amio arimala, lala asumā ga akila ruru ke kiela lilivi. Ana Yesu pio lalua pisape lalua atavevea, ²² ana la lua asumālu veraga, amligan arimala mēke e wa, ana ataveve Yesu apano.

Yesu mlologo, pian ke yaru lala, a kila ruru ke namaiena lala

Luk 6:17-19

²³ Ana Yesu miyaloro ke pa e yo punu ga garu Kalele, pian ke le Yu lala e loyumiña e kiela yumiña na lotuena lala. Ana naga pi-sawal ke nalologena wo nene nasuŕpenena kiena ne Ntewa, a kila ruru ke yaru la naŕa maiena sike e yepela, a kila yaru la naŕa yepela laŕas malmalumu, apimi amloge po sina. ²⁴ Ana la asunyu kia kiena Yesu pa kalo miña yo punu ga e lepas naŕa Kalele na vito tano, naŕa apio asape Seria. Ana la aŕure yaru la naŕa amai e yo punu ga nene apimi puna Yesu. La nene, laŕasia naŕa amai, laŕasia naŕa magka kar kare la amloge piowa paŕisi, laŕas naŕa yermare la asike e la, laŕas naŕa amarmarelu ke lala, a laŕasia naŕa yepela laŕasia marmare, ana Yesu kila ruru punu ga namaiena la nene amloge po sina. ²⁵ A yaru la moki paŕisi naŕa ataveve Yesu e pogos nene. La nene apimi garu Kalele, a e miña e lepas naŕa pulkumali lualima sike ea, a garu Yerusalem, a garu lepas taŕena lala nae Yutea, a ma miña e lepas nen ŕalu nae Yortan lepas ŕasia na vano. Ana la nae yo la nene apimi ataveve Yesu e pogos nene.

5

Yesu pian yeririna lala

Luk 6:20-23

¹ Ana e pogos tai, Yesu pisa yeririna la moki, ana naga pa metava e kunus tai. Sane kiela navianena tai, naga totano ana kiena yeririna lala apimi atovivia, ² ana naga pian la.

³ Navianena kerkeviu laŕasia kiena ne Yesu sanini: naga pisape

“La naŕa apisu kilale naŕa pe aŕal re Ntewa e kiela malena poli wa, ana ŕisi na navisa ruruena vim van la, vanon Ntewa naga pe Parin Suŕe kiena ne yeririna la ne sanene.

⁴ La naŕa suri viowa lala akila kare la ke paŕisi, a amloge piowa, atagi ke na, ana navisa ruruena vim van la, e nakila luŕeluŕeena lala.

⁵ La naŕa ape yaru malumu ga, navisa ruruena vim van la, vanon naŕa Ntewa pisaar pan la rui pisape la suri wo la naŕa sike e yomarava nini van la.

⁶ La naŕa sinelan manene ŕelaga mesmesu lala sa naŕa Ntewa naga sinenania, ana navisa ruruena vim van la, naŕa ŕisi na avisu kiela malena ulen namesmesuena la nene.

⁷ La naŕa asumiña sinela miye ke yaru taŕena lala, navisa ruruena vim van la, naŕa yokorena Ntewa naga sinena ye manene la vaŕisi.

⁸ La naŕa sinela mekiki po, navisa ruruena vim van la, naŕa yokorena la avisu Ntewa.

⁹ La naŕa ape yaru na kilaen sumare, ana navisa ruruena vim van la, naŕa Ntewa naga vio yaru la nene ave narina lala.

¹⁰ La naŕa amlelaga e Ntewa, ana yaru taŕena lala akila kare la vanon kiela nalelagaena nene, navisa ruruena vim van la, naŕa yokorena Ntewa ure la ava loyumiña e kiena nasuŕpenena.

¹¹ “Amiu la naŕa yaru la akila kare ke kiamiu kia, a la aŕiene amiu ke na, a la apisa kare amiu, a apisa kotalia amiu, vanon naŕa amiu na ape kiau yeririna lala, ana ŕisi na navisa ruruena vim miña ga van amiu. ¹² Ana ve sinemiu viowa re, akilia akekara ga, vanon kiamiu pupia suri wo tanea lala sike ma e peni. Pisi na yaru la akila kare amiu vaŕisi, ana visae ve sanene, la akila ve sa ke naŕa yaru na sumo lala akila kare navisawalena lala.”

Kururu sive amio kapi viaga

Mak 9:50; Luk 14:34-35

¹³ Ana Yesu pisa miña ga, pisapenua “Amiu na sane sive na e yaru na yomarava lala. Ana visae sive ve melkalka re sina, ana pe suri re si tai naŕa kilia kila melkalka si poli. Ana sive nene na pe popon re si suri tai poli, popon ga akuan va narui.

¹⁴ “Amiu na sane kapi viaga na yomarava. Pogos naŕa yaru la akila kiela pulkumali metava e kunus tai, kolemalu yaru la naŕa asike perina akilia avisu kapi nena, ana taŕatete akilawan kiela pulkumali nene. ¹⁵ Ana pe yaru re tai poli naŕa silan kiena kapi, ana kalo si kapi nene e piaki tai. Pogos na yaru silan kapi, ana monar ligan to metava e lelen, ana yaru punu ga naŕa asike loyumiña ana kapi vivaga nene tegoli la. ¹⁶ Ana e ŕelaga ne na nene, amiu na monar atamiñ kapi na kiamiu malena tegoli yaru la punu ga vena akilia avisu kiamiu yumiñaena wo la naŕa amiu akila ke na. Ana pogos naŕa la avisu kiamiu yumiñaena wo la nene, ana la akilia ayeluar kia kiena Arimamiu naŕa sike ma e peni.”

Yesu pisayu navisaluaena kiena Mosis

¹⁷ Ana Yesu pisa miña ga, pisapenua “Pe sineun re nenaga, naŕa amiu asitom ke asape inu nepimin nesape nekuan plan

navisaluena kiena Mosis, amio visena kiena ne yaru navisawalena la poli. Peraga, pe sa re nene poli. In na nepimin nesape nevian ruru amiu e kinas nen visena punu ga la nene van amiu. ¹⁸ Suri na ne nepisa ke pan amiu ne, ana selaga paḽisi monar asitoḽalia, ḽisi na taḽatete navisaluena nene kovio, vanon sinapane amio yomarava nini lalua akovio. Ana taḽatete narin mras nen visena tai, pona ya sina naḽa teke e navisaluena nene, kilia kovio, taḽatete ga, vano-o tol pogos naḽa suri na navisaluena la nene vim kakate make ga. ¹⁹ Vanon suri ne na nene, visae yaru tai kila pal narin suri tai e navisaluena nene, pona vian yaru taḽena tai kila sanene, yaru nene na ve to re e yo wo tai e nasuḽenena kiena ne Ntewa. Ana yaru naḽa taveve ruru visena na navisaluena la nene, a pian ke yaru taḽena lala akila sanene, ana naga yoko kiena kia wo e nasuḽenena kiena ne Ntewa. ²⁰ Inu nevisa van amiu, visae sinemiun asape ava e nasuḽenena kiena ne Ntewa, ana monar kiamiu ḽelaga la wo a mesmesu, taulu navianena navisaluena lala, amio Varasi lala, visae peraga, taḽatete ava ea.”

*Yesu pisayu nasinekarena
Luk 12:57-59*

²¹ Ana Yesu pisa ḽene ga, pisapenua “Amiu amloge ḽa naḽa navianena la apian ke kieta yermarua la nanua sumo rui, apisape ‘Ve awem̄ar re yaru, a visae yaru na wem̄ar yaru mare, mesmesun ga naḽa aure naga va kumali ana avis vania.’” ²² Ana nevisa van amiu sanini: Yaru naḽa sinena kari wenla, yaru nene mesmesun aure va kumali avis vania. A yaru naḽa visi viowa van wenla, visavenua ‘Ko na yaru viowa tai nene wa,’ yaru nene mesmesun aure va e kieta viorena keviu ana aliḽere naga. A yaru naḽa ḽisi na la sinemimiena van wenla, pisape ‘Ko na ḽaruḽa pe wowe,’ naga mesmesun va e kapi naḽa e lele na loge viowaena. ²³ Vanon suri ne na nene, visae oimi e wonta kiena ne Ntewa vena ola nalaena vania, ana ositoḽal si naḽa okila suri tai pa womla piowa teke na, ²⁴ ana oligan nalaena nene toḽa e lepas nen wonta nene sumo wa, ana monar omolue sina, ova okila ke ne marawo wa, ana sirauinia okilia oimi ola si kioḽa nalaena naḽani va Ntewa.

²⁵ “Visae okila suri piowa pa yaru tai, ana naga sinenan pisape were ko ova kumali avis van ko, ana popon okoskosin ovisi ruru omio yaru nene, e pogos naḽa pe aḽure ko re opa kumali poli wa. Visae

peraga, pona ligan ko e limana yaru na liḽereena la yo, ana la nene aligan ko e limana yaru na taren yaru lala, ana la akilia aligan ko e yuḽa nakoena. ²⁶ Suri na nepisa ke pan ko ne naga selaga, ana visae sanene, taḽatete si omolue e yuḽa na koaena, vano-o tol pogos naḽa oul make kioḽa nakoena.”

Yesu pisayu kolau

²⁷ Ana Yesu pisa ḽena ga, pisapenua “Amiu amloge ḽa naḽa navianena lala apisalu sumo rui, asape ‘Ve okila re kolau.’” ²⁸ Ana inu, nevisa van amiu sanini: Yaru naḽa yepen kawe ke sira taḽena tai, naḽa naga sinenan sapere werea, ana naga sane kila kolau amio sira nene ḽisi rui e kiena sitomena.

²⁹⁻³⁰ “Visae kilamaram̄a na ḽamarua kila ko ke omolue e mlamulena viowa sanene, popon osilua kilamaram̄a nene vano. A visae lumoḽa na ḽamarua kila ko ke oluru e mlamulena viowa, popon otelua, okuan vano. Ana popon narin lepasner̄a ga tai kovio, a visae peraga, akoven punu ga tasner̄a va e lele na loge viowaena.”

Yesu pisayu nakuwanluauen sira

Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18

³¹ Ana Yesu pisa ḽena ga, pisapenua “Nanua sumo na apisa sanini, apisape ‘Yaru naḽa koanlua wona, ana naga monar kila ḽaki tai vania, naḽa pisa meraravan pania pisape koanlua rui, pe pe wona re si poli.’” ³² A in ne nanini, nevisa van amiu, sanini: Pe mesmesun re nena ga naḽa yaru tai ḽenelua wona poli, visae naḽa wona nene naga pe kila re kolau sumo poli. Visae yaru tai ḽenelua wona, naga kila kare wona nowo nene sa ga naḽa wona nene naga pe sira na taḽaen ga kolau rui. A yaru taḽena naḽa naga were sira tai naḽa wona nasumo naga ḽenelua naga rui, yaru taḽena nene, naga sum̄a kila ke kolau narui.”

Yesu pisayu sanape naḽa akila navisaarena

³³ Ana Yesu pisa ḽena ga, pisapenua “Amiu na amloge ḽa naḽa navianena lala apisa pan kieta yermarua la sumo rui, apisape ‘Visae ovisa kia kiena ne Ntewa vena kila kioḽa visena ḽarera, sirauinia ko taḽatete okilaro sina visena nene. Visae ovisa kia kiena ne Ntewa, monar okila mesmesu sa naḽa ko opisa.’” ³⁴ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, sanini ‘Taḽatete ovisa kia kiena ne suri taḽena vena kila kioḽa visena ḽarera.’ Taḽatete ovisavenua ‘Lelaga metava,’ vanon naḽa ma e peni na lelen ne Ntewa naḽa totano

ke ea, na pe yo wa paḡisi. ³⁵ A taḡatete mēna ga ovisa kia kiena yomarava nini, vanon yomarava nini lelen lana ne Ntewa naḡa naga piawa ke ea. Taḡatete ovisa Yerusalem, vanon Yerusalem na helena ne kieta Parin Suḡe Wa. ³⁶ A taḡatete mēna ga ovisa ḡaruḡa, vanon taḡatete ovilon vilurḡa tai imi yuwowo pona imi malolo. ³⁷ Visae avisa suri na lelaga, monar avisa ga ‘Lelaga,’ a visae avisa suri naḡa peraga, monar avisa ga ‘Peraga.’ A visena taḡena la naḡa akilia avisa, naga molue ga kome Yermare.”

Yesu pisayu yaru naḡa kila maran si piowa pan yaru naḡa kila piowa pania

Luk 6:29-30

³⁸ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu amloge mḡa naḡa navianena lala apisa nanua sumo, apisape ‘Visae yaru tai kito kilamaranḡa tai, ana ko okilia okito mēna ga kilamarana. A visae yaru tai sulua maluerḡa tai, ko mēna ga okilia osulua maluena tai.’ ³⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Amiu ve akilamaran re si suri van yaru naḡa kila viowa van amiu. Visae yaru tai lipa pipirḡa e lepas na ḡamarua, ana monar otamḡan mēna ga lipa pipirḡa lepas na ḡanēli. ⁴⁰ Ana visae yaru tai visave were ko ova avis van ko kumali, ana naga mḡareran visave owar momḡa kulsota vania, ana ko owar mēna ga momḡa kulsaket vania. ⁴¹ A visae yerkawa tai mḡareran visave owar kiena karo amio ayal va tol mrae ve taaga, ana monar okekaran owar va tol si maran mrae ve taaga. ⁴² Visae yaru tai viun suri tan ko, monar ola vania, a visae yaru sinenan visave la kiorḡa suri tai yurḡaenia, monar otamḡan vania vena lavia, ve ovisaluḡar re vania.”

Yesu pisayu nisape monar akekaran nasinekar lala

Luk 6:27-28,32-36

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu amloge mḡa naḡa navianena pisa sumo rui pisape ‘Monar ositom nalavis purḡa, a monar okila viowa va kiorḡa nasinekar lala.’ ⁴⁴ A nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Monar asitom kiamiu nasinekar lala, a monar alen wo mēna yaru la naḡa akila ke piowa pan amiu, ⁴⁵ vena amiu ataveve ruru ḡelaga kiena ne Arimamiu naḡa sike ma e peni, vanon naḡa naga kekaran yaru punu ga maran taaga. Vanon suri ne nanene, naga kila kiena mrae tego, a kila kiena yua powo pitomi pun yaru punu ga, la naḡa apo a la naḡa apiowa. ⁴⁶ ?Visae akekaran ke ga yaru la naḡa asitom amiu ke na, amiu

na asitom ke asape yokorena atol kiamiu nalaena tai? A yaru na takis lala, naḡa yaru taḡena la asape la ape yaru viowa ga, la akilia akila sanene. ⁴⁷ Visae otalopan ga kiorḡa yeririna lala, nanene na pe otaulu re ḡelaga kiena ne yaru viowa la poli. A yaru la naḡa pe amlelaga re e Ntewa poli, la mēna ga akekaran kiela namratava lala. ⁴⁸ A kiamiu malena monar mesmesu ruru wo, sa naḡa ḡelaga kiena ne Arimamiu naḡa sike ma e peni naga mesmesu ruru paḡisi, a naga po pan yaru la punu ga.”

6

Yesu pisayu nalaena lala

¹ Ana Yesu surḡa pisi pan la, pisa pisape “Suri la naḡa kieta nalotena pisa pisape popon teyurḡaenia, amiu na ve akila re sa naḡa amiu akila na vena yaru ve moki akilia avisu kilale naḡa amiu akila ke suri wo. Visae amiu asurḡa akila mḡa sanene, ḡisi na Arimamiu naḡa sike ma e peni, naga taḡatete la nalaena van amiu vanon kiamiu yurḡaena la nene.

² “Visae ve sanene, pogos naḡa ko ola nalaena va yeririna la naḡa pe kiela suri re poli, vena oiila la, ana pe pon re owarwar ko vanon poli, sane li navilavenen viskorena. Yaru la nene apisawal ke kiela yurḡaena wo lala e loyurḡa na leniena, a e yepesinas la vanua, vena yaru la ayeluar la. Ana nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena ḡisi rui e nayeluarena naḡa yaru taḡena la amla pan la, a taḡatete si ala suri tai. ³ A pogos naḡa ko ola nalaena va yaru la naḡa pe kiela suri re poli, vena oiila la, monar okila ga e ḡelaga na tapolouena, yaru ve visu re, a ve kiorḡa sitomena yeluar ko re e nalaena nene. ⁴ A visae okila tapoloun ga kiorḡa yurḡaena wo la ne sanene, ana Arimamḡa naḡa pisu ke suri la naḡa yaru la pe apisu re poli, naga kilia la nalaena van ko vanon kiorḡa yurḡaena wo la nene.”

Yesu pisayu leniena

Luk 11:2-4

⁵ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Ana pogos naḡa amiu alen, pe pon re ataveve ḡelaga kiena ne li navilavenen viskorena la poli. La nene na sinelan manene asape asurḡalu vena alen loyurḡa e yurḡa na leniena, a vanua e yometava lala, ana yaru la akilia avisu la. Ana inu nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena ḡisi rui e nayeluarena naḡa yaru taḡena la amla pan la, a taḡatete si ala suri tai. ⁶ Ana pogos naḡa visae okila leniena, ana ova loyurḡa e momḡa yurḡa ko ga taaga, okotava ana okila leniena va

Arimoña naña sike na, ana pe yaru pisu re naga poli. Ana Arimoña naña kilia visu suri la naña pe yaru pisu re poli, naga kilia la kioña nalaena van ko, vanon kioña suri wo naña okila.

⁷ “A pogos naña alenia, ana pe pon re avisa visena ve moki poli, ve sa yaru la naña pe amlelaga re e Arimata lelaga poli. Yaru la nene amape yokorena na alual suri naña la amlen ke vanonia, komin la apisa ke visena la moki manenea, ana peraga.

⁸ Ana amiu na ve ataveve re kiela pelaga lala, vanon Arimamiu, naga kilia ke suri la naña limamiu plasan rui, pogos naña amiu pe apiun re suri la nene tan naga poli wa.

⁹ “Vanon suri ne nanene, mesmesun naña amiu alen sane leniena nini, naña pisa pisape

‘Arimamimi naña ko osike ma e peni, mesmesun ga naña yaru la asu vatanon kioña kia wa.

¹⁰ Memlen mesape kioña nasuŕenena imi suñalu marera se yomarava nini, vena yeririna la akila sa naña ko sinomñania, sa naña la ne ma e peni akila mñaga.

¹¹ Awis, ola kinanena van imimi ðane, a e legiena punu ga.

¹² A oviewo imimi e kiamimi mlamulena viowa lala,

sa naña imimi mña mepiewo ke yaru taŕena la naña akila ke piowa pan imimi.

¹³ Ko ve oligan manene re suri viowa lala aimi ataŕali imimi,

okila wo Yermare ve imi kila kare imimi re.’

¹⁴ “Vanon naña visae amiu aviewo ke yaru la naña akila ke piowa pan amiu, ana Arimamiu naña sike ma e peni viewo amiu mña ga. ¹⁵ A visae ve aviewo re yaru taŕena la naña akila ke suri piowa pan amiu, ana Arimamiu taŕatete viewo kiamiu mlamulena viowa lala.”

Yesu pisayu monsilena

¹⁶ A Yesu pisa mña ga, pisapenua “A visae pogos naña amiu amonsilu ke sina ga, ve akinan re vena amiu asitoñali Ntewa a alen vania, amiu ve akila re sa naña pe ake re maramiu poli, pona amiu akila maramiu la viowa, a kulugomiu la miyopiop sa naña viso kar amiu paŕisi, vena yaru lala avisu kilia ya naña akila ke na. Nanene na yuñae kiena ne li navilavenen viskorenena. Ana visae akila sanene, ana yeririna laŕasia sinela ye la, naga ga nene kiela naulena naña la akilia alavia vanon kiela monsilena, ŕisi na taŕatete si Ntewa naga la sina ga suri tai van la. ¹⁷ Ana ko, pogos naña amonsilu

ga sanene, popon okee maramña, okila ruru viluñ, oyowau ruru wo sa naña ko okila ke silaga, ¹⁸ vena yaru la animue ya naña ko okila ke ne. Arimoña ga naña naga sike na, pe yaru la amña re naga poli, ana naga ga ŕisi na kilia pisu ke suri la naña pe yaru la apisu re poli, ŕisi na naga la nalaena van ko vanonia.”

Yesu pisayu kilavaru

Luk 12:33-34

¹⁹ Ana Yesu pisa mña ga, pisapenua “Pe pon re amiu akilapolo kiamiu suri wo na yomarava la nini poli, vena avim ave yaru keviu na suri moki manenea. E yomarava nini na kirara lala akilia akar suri la nene, a suri la nene akilia avililua a amenunu mña ga, a amio mña ga yaru na vinauena naña kilia kilapo yuñ, vena vinaun suri la naña amiu aŕionia. ²⁰ Ana amiu na monar awarpolo kiamiu suri wo lala ma e peni, vanon naña e nene na yo tai naña pe kirara re e poli, a suri tai taŕatete vililua a menunu, a yaru na vinauena lala taŕatete akila kare kiamiu suri nowo la naña amiu amligan ruru sike ea. ²¹ Popon vena amiu na kiamiu suri wo la ve moki sike ma e peni, vanon e naña kioña suri wo la sike ea, ana kioña sitomena mña ga sike e nene silaga.”

Yesu suñna pisayu naña yaru la ve ave puluvis re

Luk 11:34-36

²² A Yesu pisa mña ga, pisapenua “Kil-amarana yaru naga pe yo taaga ga naña kapi vivaga pimi loyuñ e tasnena. Visae kilamaramña merarava ruruia, okilia ovisu kilale yaru taŕena, vena oila naga. Visae okila sanene, losineña pulen ruru kapi pivaga paŕisi. ²³ A visae kilamaramña ve merarava ruru re, yoko taŕatete ovisu kilale ruru yaru taŕena, yoko osuñna ovisu ga kioña suri lala ove puluvisin ga. Visae okila sanene, losineña pulen manene la yemalolo, a visae yemalolo naga sike e naña mesmesun kapi vivaga naga se ea, nanene sane ko na osike e yemalolo naña pe pupumalo paŕisi.”

Yaru taŕatete yuñae kiena suŕe ve lua veraga

Luk 16:13

²⁴ A Yesu pisa mña ga, pisapenua “Yaru tai taŕatete kilia yuñae kiena suŕe ve lua veraga. Visae sanene ana naga kekaran tai, a yepena mavin tai, pona naga logear tai, aligan tai. Amiu na taŕatete akila sane ave yaru kiena ne Ntewa, ana ave yaru kiena kilavaru mña ga.”

Sanapen yaru naŕa sitom manene kiena malena

Luk 12:22-31

²⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Vanon suri ne na nene, inu nevisa van amiu sanini: Pe pon re kiamiu sitomēna ulen manene ga kiamiu yuŕiaena na visuar amiuen la poli, naŕa amiu asuŕia apiuviun ke, asapenua ‘?Aŕia e nape naŕa yoko ita telual kata kinanena a m̄ata namunena?’ pona ‘?Pisi na ita tetol m̄ata kulsota na yenwo e sanape ne?’ Sitomena la ne sanene na pe po re nenaga, komin kiamiu malena naga po taulu kinanena, a tasnemi naga po taulu kulsota. ²⁶ Asitomli manu la ne akaka ke ne. Manu la nene pe amapla re kala lokove poli, a pe apa aŕar re kinanena pitomin naŕa aligan ruru sike loyūŕia poli. Ana Arimamiu ga naŕa sike ma e peni, naga ga mla ke kinanena pan la, ana e kiena navisuena, naga pisu amiu na sane ato metavan manu lala, ŕisi na naga kilia visuar amiu taulu la. ²⁷ ?Amiu na asitom asape yaru kilia kila kiena malena naŕa plas ga ne vim ve piavi li laa sane wo ga, vanon sitom manene la kiena malena? Peraga, pe sa re nene poli, ana amiu na popon ve asitom manene re kiamiu malena.

²⁸ “?A komin ya ne asitom manene ke m̄amiu kulsota la vanonia? Amiu asitomli vinas nen purmeme la ne pitotovi ke e yo punu la ne. Vinas la nene na pe amiyuŕia e re poli, a pe asulu re m̄ala kulsota la poli. ²⁹ Ana inu nevisa van amiu, Parin Suŕe Solomon nene nanua sumo, naga pe yaru na suri moki, ana naga m̄ana kulsota la naŕa naga miyenia na pe miyowau ruru re sane meme la nene poli. ³⁰ A meme la nene na la ape na legiēna taaga ga, peni narui asikapī la e kapi, ana Ntewa ga naga paia ruru la ke apo sanene. ?Ana amiu na asitom asape ŕisi na Ntewa naga taŕatete la kulsota van amiu? !Aulai, amiu na pe apiawa re nena m̄arera e Ntewa poli!

³¹ “Komin suri ne la nene, pe pon re sinemiū la ulen sitomena la nene poli naŕa sape ‘?Yoko takan ya ne, a tomun ya ne, a telual m̄ata kulsota sanape ne?’ ³² Lelaga, yaru la naŕa pe amlelaga re e Ntewa poli la asitom manene suri la ne sanene silaga, ana amiu, Arimamiu naŕa sike ma e peni, naga kilia m̄a ga naŕa pisape yokorena monar kiamiu suri la nene na wa. ³³ Suri naŕa amiu monar asitom ŕesan ve keviu e kiamiu malena, nane nasuŕpenena kiena ne Ntewa, amio kana namesmesuena nena lala. Visae ve sanene, ŕisi na naga la m̄ena ga suri taŕena la nene van amiu.”

³⁴ “Ve sanene, pe pon re sane ŕane na, asitom manene suri la na legiēna na peni poli. Peni ga, akilia asitom suri la na peni, komin legiēna na ŕane, ana suri viowa la moki pimi e rui.”

7

Yesu pisayu naliŕere kareen yaru taŕena

Luk 6:37-38,41-42

¹ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisape “Amiu na monar ve aliŕere kare re yaru taŕena lala. Ve sanene, Ntewa m̄ena ga ve liŕere amiu manene re, ² komin sitomena naŕa teke e amiu pogos naŕa amiu aliŕere yaru taŕena, ŕisi na sitomena na sanene teke m̄ena ga e Ntewa e pogos naŕa naga liŕere amiu. Pisi na Ntewa naga liŕere amiu, ve sa ke naŕa amiu amliŕere yaru taŕena lala. ³ Pe pon re naŕa ko osuŕia ovisasawal ke narin kororaki naŕa teke e kilamarana ne womla poli, ana ko pe opisu kilalare re pupia mora laki na m̄eke e kilamaraŕia poli. ⁴ ?Sanape narui ko ositom ke osape okilia ovisi va womla nene, ovisave ‘Pisi na nelalua ke ne kororaki na teke e kilamaraŕia ne sumo wa?’ ⁵ !Visae sanene, na ko na pe opisu kilalare re kioŕia mlamulena viowa poli, ana ko osuŕia omliŕere ke ga mlamulena kiena ne yaru taŕena lala! !Ko na ope yaru navilavenen viskorene na paŕisi wa! Okilalua ke ne pupia miasin laki naŕa m̄eke kilamaraŕia sumo wa, sirauŕia ana okilia ovisuveve narin kororaki naŕa teke e kilamaran yaru taŕena.

⁶ “Pe pon re amiu akilali naŕa avisawal Visena Wa kiena ne Ntewa va yeririna la naŕa la pe akekaran re ala poli. Nanene sa naŕa amiu asuŕia apagan ruru ke lokul tetan lala e kinanena naŕa po, ana pogos naŕa akinana ŕisi, ŕisi na avilon ŕarila ana akar amiu ke sina ga. Sa ke m̄ena ga naŕa visae awar nalaena wo lala va nompui lala, ŕisi na la avie neno ga vitove sike e pulkene.”

Yesu pisayu naviunena suri tan Ntewa Luk 11:9-13

⁷⁻⁸ A Yesu pisape “Yaru naŕa suŕia piun ke suria, silaga naga mlavia, a yaru naŕa suŕia kale suria, silaga naga m̄alia, a yaru naŕa suŕia sigariga ke mratava, silaga pulutava pietava pania. Visae sanene, ŕisi na amiu awar ya naŕa amiu asuŕia apiun ke tan Ntewa, a ŕisi na amiu alual ya naŕa amiu asuŕia akale ke tania, a mratava naŕa amiu asuŕia asigariga ke ne, ŕisi na Ntewa naga vietava van amiu. ⁹ Visae naruŕia tai viso karia, viun narin kilaparavi naŕa teke ne, ŕisi na taŕatete

ola kilavaru tai vania, ¹⁰ pona visae naga viun ruru ika naŋa teke rui, ana taŋatete ola lomara van kania. ¹¹ A lelaga naŋa amiu na ape yaru viowa ga lala, ana taŋatete amiu yaru tai kilia kila sanene, amiu na akekaran ga silaga naŋa amla suri wo lala pan narimiu lala. Sanene, pogos naŋa amiu aviun suri tai va Arimamiu nae ma e peni, naga kekaran ga naŋa la suri wo la van amiu narina lala, va ve keviu la sane wa.

¹² “Amiu na monar akila wo va yaru taŋena la silaga e suri wo ga lala, sa naŋa amiu sinemiun asape yaru taŋena lala, la monar akila wo van amiu. Visena ke nene narui naga purŋes nen visena kiena ne navisaluaena la nene naŋa Mosis naga siriyuia, amio mēna ga ya naŋa navisawalena na sumo lala la apisa.”

Mrapa lua la

Luk 13:24

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pupia pulutava tai naŋa keviu mon mēna, ana mrapa naŋa pa ŋarpoyo komea ana lepalepasa a pe yotop ruru po paŋisi. Yeririna la mokliu naŋa ataveve ke mrapa nene, ana mrapa nene naga va e yo natolen koena. A amiu na monar ava loyurūna e pulutava taŋena tai, naŋa naga ve tokak la ga. Naga kana mrapa nena mārera paŋisi, a pe yeririna moki re naŋa akom ke e poli, ana mrapa nene naga mrapa na malena.”

Purlaki amio kana mrasa

Luk 6:43-44

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na monar avisar ruru yaru la naŋa la apisape la ape yaru navisawalena lala, ana apian ke suri navisokanena lala. Pogos naŋa la sinelan asape avian amiu, la apimi sa naŋa ape erau wo amio amiu, naŋa la yepela moniau ruru nenaga, sa naŋa sipsip lala, ana e losinela lala la sa ga lokul tetan lala, naŋa la visokarlan suri punu ga. ¹⁶ Ana ŋisi na amiu avisu kilale la e mras nen kiela malena lala. Vilurūini la naŋa pe nenosa, amio kilika la naŋa pe nenosa, la pe aŋar re kinanena wo poli pona mras naŋa kiki ruru poli. ¹⁷ Purlaki naŋa kapuru ruru po, naga monar war mras naŋa po, a purlaki naŋa kapuru piowa ga, naga monar war mras naŋa piowa ga. ¹⁸ Ana purlaki naŋa kapuru po, ana taŋatete war mras naŋa viowa, a purlaki naŋa kapuru piowa ga, ana taŋatete war mras naŋa po. ¹⁹ Naga sa ga nene narui, visae purlaki viowa la nene naŋa la taŋatete awar mras napo, ŋisi na monar ate plan la ga vena akuan la ava e kapi. ²⁰ Visae ve sanene

narui, mras naŋa naga molue e malena kiena ne yaru kila meraravan pisape yaru nene naga pe yaru na sanape, ana ŋisi na amiu akilia avisu kilale navisawalena viowa la nene e mras viowa la naŋa molue e kiela malena lala.”

“Pe nekilia amiu re nenaga”

Luk 13:25-27

²¹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Yaru la mokliu asurūna apio inu ke asape ‘!Kiau Suŋe, kiau Suŋe o!’ ana taŋatete la punu ga nene naŋa ŋisi na akilia ava loyurūna e nasuŋenena kiena ne Ntewa ma e peni. Yeririna naŋa kilia va loyurūna, naga yeririna ga naŋa naga surūna kila ke suri la naŋa Ata naga sinenania. ²² E pogos naŋa ŋisi na Ntewa naga liŋere yeririna lala, yeririna la ve moki naŋa ŋisi na avio inu ve sanene, avisave in na nepe kiela Suŋe. Pisi na la avisu avisave ‘?Suŋe, sanapen imimi? Imimi na memiyurūnaen suri wo la mokliu e kionā kia, a imimi mepisawal mēna ga kionā visena, a imimi memēne plan mēna ga yermare lala, a mekila ke mēna ga kile la mokliu. ?Pona ko pe ositoŋal re kiamimi yurūnaena wo la nene poli, yo?”

²³ “Ana yokorena inu nevisawal mesmesun van la, nevisave: Inu na pe nekilia amiu re nenaga pogos tai, naŋa amiu na ape kiau. Amiu na ape yaru na mlamulena viowa ga la ne. !Amiu aurmatan inu nagane!”

Yurūna lua

Luk 6:47-49

²⁴ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Visae ve sanene, la naŋa ataveve ruru sa naŋa nepian amiu rui, la sane yaru tai naŋa pe manmaruan naŋa kila mēna yurūna, naŋa naga mapila kana kemraŋe pito tano tol yo mārera tano. ²⁵ Ana siraunia, yua pimi, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, mē yurūna nene, ana yurūna nene pe mloru re poli, komin naŋa yaru nene pisirlua ruru mēna yurūna nene e yo mārera naŋa.

²⁶ “Ana la naŋa pe ataveve ruru re sa naŋa nepian amiun rui, la sane yaru tai naŋa kiena sitomena piowa ga, ana pogos naŋa kila mēna yurūna, kililinaria kana kemraŋe lala su ga metava e none. ²⁷ A siraunia, pupia yua kove, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, mē yurūna nene, ana yurūna nene mloru. A pogos naŋa mloru, yurūnaena kiena ne yar nene pimi piowa make nenaga.”

Amilan manene Yesu kiena visena nene ŋan wa

²⁸ Siraun naŕa Yesu ŕisin kiena visena la nene, yeririna la amilan paŕisi, ²⁹ komin naŕa la apisuvevea sane kiena visena na pe sa re visena kiena ne kiela navianena navisaluaen la poli, ana kiena visena la urmi paŕisi, a naga suriã miur ke kiela sitomena lala, a naga pisawal visena sane yaru tai naŕa namãreraena teke e naga.

8

Yesu kila ruru yaru tai naŕa leperosi se yepena, miania

Mak 1:40-45; Luk 15:12-16

¹ Yesu mligan kunus keviu naŕa naga pian ke yaru la ea, naga pitomi tano, ana yaru la mokliu naŕa atavevea. ² Ana yaru tai naŕa leperosi sike e yepena pimi puna, ana kinai tano pania piunia, pisape “!Suŕe! In na nemlelaga e ko nesape ko na okilia okila ruru inu wo ga, ana visae ko okekara, sineun nesape neviun tan ko vena okila van inu ve sanene.”

³ Ana Yesu pe maraun re yaru naŕa poli vanon kiena maiena nene, ana ŕuarar naga e limana, pisape “Ee, inu sineunia. Poga ga, nesape yepenã ikiki.” Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ŕisi ea. ⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene va yaru lala wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveveli yepenã. Pisi na, monar ova okila lotuena va Ntewa, a okila miena kuŕaŕaena nene naŕa Mosis pisa sape yaru sionar kila vanon suri na sanene, ana siraun naga nene, yaru wa nene naga kilia visawal visave leperosi nene ŕisi rui.”

Yesu kila yaru naŕa yepena komŕasia mare pimi po

Luk 7:1-10

⁵ Ana pogos naŕa Yesu pa loyumiã garu pulkumali naŕa Kapeneam, yaru keviu tai kiena ne li na mara lala nae Rom pimi puna, tagi pania, ⁶ pisape “Suŕe, yaru na kilaen kiau yumiãena tai mloru meke e miana tog yanagane garu mïau. Tasnena lepas komŕas mare, ana naga mloge ke piowa paŕisi.”

⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ita, tevano. Pisi na inu nekila ruru si naga loge wo.”

⁸ Ana yerkawa na kilaen mara naŕa pisa-tamãea, pisape “Suŕe, in na pe nepe yaru wo re tai naŕa netorokin naŕa ko oimi mïau loyumiã poli, sane in na pe nepe yere Yu re poli, ana visae okilia ovisa ga visena tai, nekilia nesape ŕisi na kiau yaru nene kilia loge wo narui. ⁹ In na nekilia naŕa nesape ŕisi na monar ve sanene, vanon

nekilia nesape kioniã visena namãreraena keviu sike ea. Naga sane yaru na mara la naŕa asike vatanon inu, naŕa monar alogear kiau visena. Visae nevisavenua ‘Ovano,’ monar tai vano, pona nevisave ‘Oimi,’ monar naga imi, pona nevisave ‘Okila ve sa nene,’ ana naga monar kila. A inu miena ga monar nekila ya naŕa kiau yaru keviu pisa pan inu. Ana nemlelaga naŕa visae ko ovisa ga suri tai, ana monar ve sa nene.”

¹⁰ Ana pogos naŕa Yesu mloge kiena visena nene, kila naga milan paŕisi a kekara miena ga paŕisi. Ana pisa pan ŕina la naŕa ataveve ke ne, pisape “Nevisa suri na lelaga van amiu, in na pe noriãl re nena ga yaru nae Israel tai naŕa naga piawa mïarera e inu sane yaru nene poli. ¹¹ Inu nevisawal van amiu sanini, ve le Yu re ga la naŕa akilia aimi loyumiã e paŕagena keviu na legiena maro nene. Peraga, ana yokorena yaru la ve moki ve sa yaru nene e yo taŕena lala na yomarava nini, naŕa aimi atotano lele taaga vena akinana amio Epraam, Aisak, a Sekop. Pisi na la nene na asu ruru silaga ve sanene e nasuŕpenena kiena ne Ntewa ma e peni. ¹² Ana le Yu la nene naŕa Ntewa pio la sumo vena ava loyumiã, nanagane la pe amlelaga re e inu poli, ana ŕisi na Ntewa koven plan la ava e yemalolo vanua, e yo naŕa yaru la asumiã atagi ke ea, akar ke maluela ea.”

¹³ Ana Yesu pisa pa yerkawa na kilaen mara naŕani, pisape “Ko, okilia ova urã. Pisi na vim van ko ve sa naŕa kioniã nalelagaena piawa ke mïarera ea.” A e ke e pog nene narui, ana yepen yaru na yumiãena nene pimi po sina.

Yesu kila riru anenane wona Pita

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ Ana pogos naŕa Yesu sike garu Kape-neam wa, ana naga pa loyumiã miana Pita, naga pisa anenane wona Pita naga miava karia, meke e miana tog. ¹⁵ Ana Yesu mligan limana te limana ne sira nene, ana miava naŕa ŕisi, ana naga sumãlu, mla kinanena pa Yesu.

¹⁶ A yepekilavi e legiena nene, yaru la aŕure yaru la moki naŕa apimi puna Yesu, yaru la naŕa yermare lala asike e la. Ana naga mïene plan yermare la nene e ga e kiena visena, a naga kila ruru miena ga namaiena lala apimi apo sina. ¹⁷ Suri la nene pimi kakate vena kila visena kiena ne Navisawalena Aisea imi ve lelaga, naŕa naga pisape

*“Naga lalua kieta maiena lala,
a naga kuslua kieta yepe lalaea lala.”
Ais 53:4*

*Yaru la lua sinelan asape ataveve Yesu
Luk 9:57-62*

¹⁸ E legiena taʔena sina ga tai, Yesu sumā amio yaru la mokliu naʔa la amiervivi naga telivi piora, ana naga sinenan pisape yali vetan la, ana naga pisa pan kiena nalogenana lala, pisape “!Aulai! Ita, teva e lepa nen lapa nene lepa ʔasa.”

¹⁹ Ana asun ke asape avano, ana navianena navisaluaena tai naga pimi, pisaar pa Yesu, pisape “Navianena, ʔisi na netaveve ko, e nape naʔa ko okom ea ana inu netaveve ko teva ea.”

²⁰ Ana Yesu pisatamāea, pisape “Lokul tetan lala, la māla pulus na monena la asumā ga, a manu mēna ga lala māla ponovi la asumā ga. Ana inu, Narina ne Yeririna na, pe māu yo re tai naʔa neva nomomalia e poli. Visae ko okekarana mēna ga malena na sanene, ko okilia oimi.”

²¹ E ke e pogos nene, ana nalogenana taʔena kiena ne Yesu tai pisa pania, pisape “Awis Mara, otamān inu neva nevisuar ke ne ata sumo wa, a visae pogos naʔa mare pae, ʔisi na neiimi netaveve ko ga na wa.”

²² Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko oimi otaveve inu ga. Ko oligan yeririna la naʔa ninula mare rui, vena la asin kiela yaru la naʔa la amare.”

*Yesu pisi pa lagi amio sive
Mak 5:1-20; Luk 8:26-39*

²³ Ana Yesu amio kiena nalogenana lala apitomi atol lapa nene narui, ana aʔiyu apa e waa tai e yo nene. ²⁴ Ana apa li ga metava pe piavi re poli, pupia lagi tai molue, miyui kila pupia lapa naʔani kululu keviu paʔisi, ana kila waa naʔani siar sape talilu. Ana Yesu mēke e waa, naga momalia ruru ga mēke na, ²⁵ ana la apito akilaʔegea, apisape “!Suʔe, opisus ke ne! Lavisi tetalilu narui, monar otamalia ita.”

²⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Ei! ?Amaraun ke ya ne sanene? Aa, amiū na pe apiawa re nena mārerana e kiau namārerana poli.” Ana naga sumālu, pialuʔar lagi, pisape ve yui re sina, a pialuʔar sive, pisape malumu. Ana pog pimi po, amalumu.

²⁷ Ana pogos naʔa nalogenana la apisu yo pimi pa ruru make nenaga po sanene, ana amilan paʔisi, apisape “!Suwala! Yaru nene na pisa ga sanene, ana lagi amio sive lalua amlogear naga. !Yaru nene na pe yaru re nene poli yo!”

*Yesu pile plan yermare lala petan yaru
lua*

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Ana pogos naʔa Yesu pimi tol lapa nene lepa ʔasa, naga pa gare yo kiena

ne le Katara lala. E yo nene, yaru la lua amolue e puluve māna ne yaru mare lala, ana la lua aʔal Yesu. Ana la lua nene na yermare lala asike e la, ana la lua ape wowe asirag paʔisi, ana kila yaru la amaraun vaen e mrapa nene paʔisi.

²⁹ Ana pogos naʔa apisu Yesu, lalua apio manene paʔisi, apisape “? Ko Narina ne Ntewa, kioṁa ya naʔa teke e imimi? ? Ko opimin osape ola nakoena van imimi naʔa pe kana pog re poli wa, ne?”

³⁰ Ana e yo nene, na ʔegas nen nompui tai asumā akolkol mā porotano lavis ga, ³¹ ana yermare la nene atagi, apisa pa Yesu, asape “Visae omēne plan imimi, awis oligan imimi mava e los nen nompui la ne asike ne.”

³² Ana naga pisa pan la, pisape “Avano.” Ana la amolue petan lalua nene, apa e los nen nompui la naʔani. Ana pogos ke nene, nompui la naʔani akiriri apano, apitove e yeparpasa tai, amloru apito tano e pupia lapa nene, atalilu apito akokovio ea.

³³ Ana yaru na visuaren nompui lala apureure apa e kiela pulkumali, apisawal suri la naʔa kakate, a ya naʔa tol lalua naʔa yermare la ase lalua sumo. ³⁴ Ana pogos ke nene, yeririna la punu ga naʔa e kiela pulkumali nene apimi apisu Yesu. A pogos naʔa apisu naga, apisi mārerana pania apisape naga ure vetan kiela yo.

9

*Yesu kilia viewo mlamulena viowa
Mak 2:1-12; Luk 5:17-26*

¹ Ana Yesu ʔasuʔe sina amio kiena nalogenana lala, amiyai ke ga e waa naʔani, ana akusro si lapa keviu naʔani, ana aʔasuʔe apimi e kiena pulkumali naʔa Kapeneam.

² Ana yaru laʔasia akus namaiena tai pimi puna naʔa naga tasnena komʔas mare, naga mloru ga mēke e māna tog. Ana pogos naʔa Yesu pisu kiela nalelagaena mārerana asape Ntewa naga ʔisi na ulla namaiena nene, naga pisa pania pisape “Naruu, ve sineṁa kona re. Kioṁa mlamulena piowa lala, nepiewo ʔisi rui.”

³ Ana e pogos nene navianena navisaluaen laʔasia asumā ga, ana amloge ke visena kiena ne Yesu nene. Ana verakorena la apismumunia, apisape “Yaru nene naga ʔarnena kare kia wa kiena ne Ntewa rui. Naga pisa ke sanene sa ga naga Ntewa rui.”

⁴ Ana Yesu kilia mā kiela sitomena lala, ana pisape “?Vanon ya ne kiamiu sitomena la pulen sitomena viowa sanene? ⁵ Visae nevisa sanini va yaru nene, nevisavenua ‘Inu nepiewo kioṁa mlamulena viowa,’ pona nevisa nevisavenua ‘Osumālu oyali,’ e visena lua nene, tai mārerana na visaena,

a tai meme ga navisaena. Visena naŋa pisapenua ‘Osuŋalu oyali,’ naga m̄arera, vanon naŋa yaru la apisu kilale asape yaru nene suŋalu pona ve suŋalu re. ⁶ Ana ŋisi na nekila suri tai naŋa amiū asitom sane Ntewa naga ga taaga kilia kila, komin naŋa sineun nesape nekila merarava van amiū naŋa sane Narina ne Yeririna naga torokin naŋa viewo mlamulena viowa lala e yomarava nini.” Ana Yesu pisa pan namaiena nene, pisa pisape “Osuŋalu osilowar moŋa tog, oyali, ova moŋa.” ⁷ Ana yaru naŋani suŋalu, mial pa m̄ana.

⁸ Ana ŋina na yeririna la naŋa apisu suri nene amarau, a amieluar m̄ena ga Ntewa vanon naŋa naga taŋian nam̄areraena nene pisape yaru tai kilia kila ve sanene.

*Yesu pio Matiu pimi taveve naga
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Ana Yesu mligan yo nene, naga mial ga pa m̄a sane. Naga pa m̄aga, ana m̄al inu neteke tano e lelen kiau yuŋaena. Kiau yuŋaena e pogos nene, nawarpoloen kilavaru na takis. Ana Yesu pio inu, pisape “Matiu, oimi otaveve inu.” Ana nesuŋalu veraga, netaveve Yesu.

¹⁰ Siraunia, Yesu pimi kinana e m̄au yuŋa, ana e pogos nene nepure li nawarpoloen takis la moki, amiū yaru viowa taŋena lala, apimi atotano, vena akilia kinana veraga amiū Yesu a kiena nalogena lala. ¹¹ Ana le Varasi laŋasa asike e pogos nene, ana apisu naŋa Yesu teke veraga amiū yaru la ne sanene, ana apiun tan kiena nalogena lala, asape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinana ke veraga amiū yaru viowa la ne sanene?”

¹² Ana Yesu mloge kiela visena nene, ana naga pisataŋe la, pisape “Yaru la naŋa yepela poga ga, pe sinelan re yaru na kilaruruen maiena poli, ana la ga naŋa aŋar maiena, ana la sinelania. ¹³ Popon amiū asitomyuli kinas nen visena tai naŋa teke e Visena Wa, naŋa Ntewa pisa, pisape ‘In na pe sineun re kiamiu kupapaena la poli,

ana sineun ga nasineyena se kiamiu malena lala.’

In na pe nepimin re naŋa nevio yaru la naŋa asitom asape la amesmesu ŋisi rui, peraga, inu na nepimin ga nesape nevio yaru viowa lala vena ataveve inu.”

*Naviunena tai e lepa na monsilena
Mak 2:18-22; Luk 5:33-39*

¹⁴ Siraun suri nene, ana nalogena laŋasia kiena ne Yoane Nakeena apimi pu Yesu, apiun tania, asape “Sinemimin mesape ovisawal suri nene van imimi. ?Imimi na memonsilu ga silaga vena mekila leniena,

a Varasi m̄ena ga lala akila ke sanene, ana vanon ya ne kionia nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁵ Ana Yesu pisataŋe la, pisayu naga amiū kiena nalogena lala, sane la akekara paŋisi pogos naŋa naga sike amiū la, ana ŋisi na sinela monar viowa siraun pogos naŋa naga ure matan la, ana pisape “? Pogos naŋa yaru naŋa talopa naga sike e paŋagena amiū kiena erau lala wa, amiū asitom asape akilia ataginia? Peraga. Ana e pogos tai, visae nasinekar kiena ne yaru nene laŋasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui ŋisi na kiena erau lala la akilia amonsilu ga vanon nasineyena.”

Sur viu amio sur marua

¹⁶ Pelaga na monsilena nene, naga ŋelaga marua na lotuena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape ŋelaga marua la ne sanene, la taŋatete akilia asikolia amiū suri viu la naŋa naga pian la ke ea, ana naga pisa paŋakaiwa tai e lepa nen pan la, pisape “Taŋatete ola kinakina kulmrae tai naŋa pe urviu ana osuluwo ruru pulus naŋa teke e kulsota marua. Vanon naŋa kinakina kulmrae viu nene kilia kilaroro kulsota marua nene kom̄asa, ana kana pulus kilia vim ve keviu la sane.

¹⁷ “Ana taŋatete okonkonkia kuruta na munena naŋa sirpup pava ke ea wa, vito e kulus nen nani naŋa pe urmarua, naŋa akonkonkia kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae akila sanene, kuruta na munena nene lapa e kulus nen nani nene, ana yukuswinia na m̄apoa, ana kuruta namunena naŋani lau, ana pias nene naga m̄ena viowa. Ana kuruta viu monar okonkonkia va e pias viu, naŋa m̄arera ruru po, ana okilia oligan ruru moŋa kuruta na munena nene moŋa ga.”

*Yesu kila ruru sira kawa tai amio nin
sira m̄ee tai*

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Ana pogos naŋa Yesu pisayu ke pa nalogena kiena ne Yoane la sanene, ana yaru keviu nalotena kiena ne le Yu lala pimi lavisi, kinai pito tanon Yesu, tagi pania, pisape “!Awee! Kiau lom̄earu mare ga na wa, ana sineun nesape oimi, oligan lumoŋa towar naga, vena naga kiena malena imi sina.” ¹⁹ Ana Yesu suŋalu, taveve yaru nene, naga amiū kiena nalogena lala apano.

²⁰⁻²¹ Ana pogos naŋa Yesu pa ke sanene, ana sira tai suri ga naŋa maiena na kupario teke e naga legiena punu ga panono pimi tol kas lualima taaga pa lua rui. Ana

naga pisu naŋa Yesu mial pimi, naga sitom sape “Visae netol ga m̄ana kulsaket, vena kiau maiena p̄isi.” Ana naga kom rana Yesu, pimi tol ga m̄ana isinen kulsaket.

²² Ana Yesu pilon veraga, pisu sira naŋani, pisa pania, pisape “Auia, ve sineña kona re. Kionña naviawaena e inu kila ko owo sina.” Ana e ke e pogos nene, maiena naŋani p̄isi e sira nene.

²³ Ana pogos naŋa Yesu pa tol yuñña m̄ana yerkaawa nene, naga pisu yaru la sinela mie manene la sira m̄ee naŋa mare m̄eeke ne, ana asuñña atagi a amiyaun ke yaouena na marena lala. ²⁴ Ana naga pisi pan la, pisape “Amiu amolue, ayal tetai sina. Sira m̄ee nene na pe mare re nene poli, naga momalio ga ne.” Ana la naŋani apitalia kare ga naga.

²⁵ Ana amligan plan yaru la nene apa vanua, ana Yesu pa loyuñña. Naga pa tarar limana sira m̄ee nene, ana naga suññalu, mali sina. ²⁶ Ana amlologon suri nene pa e yo make ga, kalo make yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru kilamaraŋala lua

²⁷ Ana Yesu molue petan yuñña m̄ana yerkaawa nene, a pogos naŋa naga mial ke pano, ana kilamara ŋala la lua atavevea, la asuñña apio ke, asapenua “Ko lus kiena ne Tepet, ko Navisaarena, awis ko sineña ye imimi lua nini ka.”

²⁸ Ana Yesu mial pano, pa pa loyuñña e yuñña tai, ana kilamara ŋala la lua naŋani apimi puna. Ana Yesu piun tan la luoka, pisape “?Amiu luoka ga amelaga e inu, asape nekilia nekila ruru amiu sanene?”

Lalua apisatarñea, apisape “Ee Suŋe, imimi memlelaga.”

²⁹ Ana Yesu mligan limana te kilamarala, pisape “Pisi na ve sa naŋa nalelagaena kiamiu amlua.” ³⁰ Ana lalua kilamarala pimi po ke e pogos nene. Ana Yesu pialuŋar m̄arera pan la luoka, pisape “Pisi na amiu lua ve avisawal re suri nene va yaru lala.” ³¹ Ana lalua amolue petania, ana lalua amlologon suri naŋa Yesu kila pan la ne, pano-o kalo make yo la punu ga e lepas nene.

Yesu pilelua yermare petan puru tai

³² Ana pogos naŋa lalua nene amligan Yesu apano, yaru taŋena lala aŋure yaru tai pimi puna. Yaru nene pe puru, vanon yermare sike e naga. ³³ Ana Yesu pilelua yermare nene, ana puru naŋa pisi ruru narui, ana yeririna lala sinela kurkur paŋisi, apisape “Suwala, pe tepisuli re suri tai e Israel sanene poli wa, ŋane ga.”

³⁴ Ana Varasi lala apisayu Yesu, apismunia, apisape “Yeririna nene pile plan ke

ga yermare lala e nam̄areraena naŋa suŋe kiena ne yermare lala naga mla pania.”

Yesu sinen mie yeririna lala

³⁵ Ana Yesu suñña mialili ke pulkumali lala, a pian ke yeririna lala e kiela yuñña na lotuena lala. Naga pisawal ke nalologena wo nasuŋenena kiena ne Ntewa, a naga suñña kila ruru ke namaiena lala a la naŋa tasnela la piowa. ³⁶ Ana pogos naŋa suñña mialili ke yaru la sanene, naga suñña pisu p̄ina lala, naga pisu la sa naŋa kiela sitomena la pule paŋisi, a suri la piowa pan la e kiela malena lala, ana naga sinena mie la paŋisi, komin naŋa asuñña ga sa ga nene sane sipsip la naŋa pe yaru navisuar laen re poli, la amninue asape p̄isi na la ave sanape narui. ³⁷ Ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Lelaga, kinanena moki paŋisi naŋa marua sike lokove, ana yaru la lua la ga naŋa asuñña aŋar ke pitomi uñña. ³⁸ Ana amiu na, monar aviun manene tan suŋe na lokove nene, vena naga ligan plan re si yaru laŋasia la avano vena awar kana kinanena la nene vim.”

10

Li nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

¹ Ana Yesu pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua pisape aimi puna. Ana la apimi, ana naga pisi ruru pan la p̄isi, a naga mligan plan la apano vena akilia aŋene plan ninuna viowa e yeririna lala, a vena akilia akila ruru namaiena lala a nainanena viowa taŋena lala.² Ana kia kiena ne li nalogena ne la nanini narui: nasumo, Saemon, naŋa apio asape Pita, naŋa naga pe kiela yerkaawa, amio wenla, naŋa Antru,

Semes, naŋa narina ne Sepeti, amio

wenla naŋa Yoane,

³ Pilip,

Patalomiu,

Tom̄as,

inu Matiu, in na nepe yaru na waren

takis,

Semes, naŋa naga narina ne Alpeas,

Tateas,

⁴ Saemon, naŋa naga kila manene politik sape kuan plan le Rom lala, a Sutas nae Kariot, naŋa siraunia, naga pielua Yesu.

Yesu mligan plan kiena li nalologena lala

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ana Yesu pisi ruru pa la lualima taaga pa lua nene, a siraunia naga mligan plan la apano. Visena wo la nene naŋa naga pisa

pan la nanini, naŝa naga pisape “Amiu na ve ava re puna ne la naŝa pe ape le Yu re la poli, a amiu ve ava re e pulkumali nae Samaria lala wa. ⁶ Amiu na avanon ga sipsip nae Israel la naŝa akilalu mrapa. ⁷ Ana pogos naŝa avanon la nene, ana monar alologon, avisave ‘!Nasuŝenena kiena ne Ntewa pimi ke pun ita narui!’ ⁸ Ana amiu monar akila ruru namaiena lala, a monar akila namarena lala aimi amal sina. A la naŝa leperosi sike e yepela, monar akila yepela la imi ikiki sina, a amiu monar aŝene plan yermare e yaru lala. Ana yuŝaena la nene, ŝisi na ayuŝaen e namareraena tai naŝa amla korenan ga, ana amiu monar ala korenan lein ga va yaru lala. ⁹ A amiu na ve awar re kiamiu kilavaru laŝasia e kiamiu pultaga lala, ¹⁰ a ve awar re mēna kiamiu karo tai, naŝa akon miamiu kulgota taŝena lala, a kiamiu kulur nen lamiu taŝena lala se ea, a ve awar re mēna kiamiu plaŝgai vano. Yaru la naŝa akila yuŝaena wo la ne sane amiu, ŝisi yaru taŝena la naŝa la amiyuŝaen pan la, monar avisuar ruru la vanonia.”

¹¹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Pogos naŝa amiu avano-o atol pulkumali tai, ana monar akale yaru tai naŝa kekaran naŝa were amiu ava mēna, ana asuŝa ga mēna, vano vano-o tol pogos naŝa amiu avatani si pulkumali naŝani. ¹² Ana pogos naŝa avano asike mratava mēna yaru nene, ana monar atalopan ruru la, avisavenua ‘Sumare sike amio amiu.’ ¹³ A visae mratava nene kila wo van amiu, ana suŝare naŝa apisa ana ŝisi na sike amio la, a visae la akila viowa ga van amiu, ŝisi na suŝare nene wasuŝe ke sina ga, vim van amiu. ¹⁴ Ana visae yaru laŝasia yepela mavin were amiuena ava mēla uŝa, pona yepela mavin loge amiuena, ana popon aligan ruru mratava nene pona pulkumali nene mēke na. Ana pogos naŝa amolue e yo nene, amiu atanvan puluyavi nae e yo nene naŝa sike e lamiu, sane kiamiu visena mārera tai ne pan la ne, pisape ŝisi na la akus nakoena naŝa mesmesun ga kiela ŝelaga viowa la nene. ¹⁵ Lelaga naŝa nevisa meraravan van amiu, e legiena na liŝereena, ana la nene na mārera la van la, taulu naŝa Ntewa mliŝere le Sotom amio le Komora lala nanua sumo.”

Pisi na yaru la aŝene nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitom ruru wo. Inu neligan plan amiu

avano, a amiu ala limamiu ga ava sanene, amiu na sa ga sipsip la naŝa asike likan ŝegas nen lokul tetan lala. Visae sanene, ana monar ave manmarua ruru wo, a amiu monar amonau ruruia. ¹⁷ Ana monar avisuar ruru amiu, vanon naŝa saŝisi yaru lala aure amiu ava kiela kumali, a e kiela yuŝa na leniena lala, vena avis van amiu, ana ŝisi na ala nakoena van amiu, a avisuaria saŝisi awe amiu. ¹⁸ Ana ŝisi na aligan amiu ava asuŝalu ase marana ne yerka wa na purvanua vanon ga naŝa amiu ape kiau nalogena lala, a e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e maran la nene a e marana ne la naŝa pe amelaga re e Ntewa poli. ¹⁹ Ana pogos naŝa la nene aimi aure amiu, ana amiu na ve asitom manene re avisave ‘?Pisi na nevisa sanape ne, a nevisa ya ne van la ne?’ vanon naŝa ŝisi na Ninuna Wa naga la visena na visawalena van amiu naŝa avisa, mesmesun e pogos na visena. ²⁰ A pogos naŝa amiu avis, ana pe kiamiu visena re nene poli, ana visena kiena ne Ninuna ne Arimamiu naŝa naga visi e amiu.

²¹ “E pogos mārera nene, ŝisi na yaru kilia taŝan yaru viowa taŝena la nene la aimi aurelwa wenla ruru naapo pona narina ruru naapo, vena awe monar la amarmare, nanene komin naŝa la nene amelaga e inu. A nisisi lala la mēna ga akilia asuŝalu avisawal anela lala a arimala lala naŝa la amelaga e inu, vena la mēna ga amare sanene. ²² Ana ŝisi na yaru lala ve sinelan amiu re sina, akawe kiamiu visena silaga, vanon kiau kia teke e amiu, a yaru naŝa suŝalar mārera suŝa ga vano-o pog mārera nene ŝisi, ŝisi na Ntewa tamalia naga. ²³ Ana pogos naŝa la asuŝa aŝene manene amiu la e pulkumali tai, amiu monar aure ava e pulkumali taŝena, a visae aŝene amiu ke sina ga e yo nene, amiu monar aure sina. Ana nevisa ruru van amiu, nesape kiamiu yuŝaena nene e pulkumali nae Israel lala, ŝisi na ve ŝisi ruru re wa ana Narina ne Yeririna vim warpoyo ke sina ga.”

²⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Naloga-na, naga pe to re metavan kiena navianena poli, a yaru na yuŝaena, naga pe to re mēna metavan kiena suŝe poli. Ve sanene, amiu na ve asitom re avisave ŝisi na taŝatete mārera van amiu pogos tai, ²⁵ komin ŝelaga mārera naŝa la akila va navianena, ŝisi na la akila ke mēna ga va nalogena, a suri mārera la naŝa suŝe naga kusia,

ḡisi na kiena yeririna naga mēna ga monar tolia. Sa naḡa yaru la apio kare inu, naḡa in na nepe yerkawa e mēau mratava, apisape in na Pielsipel, naḡa naga pe suḡe kiena ne yermare lala, ḡisi na la akilia avio kare amiū la sane na wa, amiū la naḡa ape kiau e mratava taaga.”

Nalogenā kiena ne Yesu taḡatete ma-raun yaru lala

Luk 12:2-7

²⁶ Ana Yesu pisape “Vanon naḡa ḡisi na avis viowa van amiū ve sa ke ga naḡa apisi piowa pan inu, ana amiū ve amaraun la re. Suri viowa la punu ga naḡa yaru lala akila vinaunia, pona apisawaniga, ḡisi na vim kakate e yometava na wa, vena yaru la punu ga akilia. ²⁷ A amiū mēna ga, suri wo la naḡa nesuḡa nepisa ke pan amiū e yemalolo, amiū monar avisawal ke sina ga e yomerarava, a suri la naḡa nesuḡa nepragogen ke ga e kiligamiū, amiū na monar avion manene va metava e maran yeririna lala, vena yar punu ga akilia aloge.

²⁸ “Ana amiū na ve amaraun re yaru la naḡa akilia awemār tasnemiū mare, komin naḡa la taḡatete awemār ninumiū mare. Ana amiū na monar amaraun ga Ntewa, naḡa naga kilia kilalele kare tasnemiū amio ninumiū luwoka e lele naloge viowaena. ²⁹ Amiū asitoḡalia. Ninlaea la ne akaka ke la ne, la moki paḡisi, sa ga kororaki ga, a la asuḡa apiliwilin ke lua e narin kilavaru ga tai, ana visae tai loru vitove tano e porotano, ana Arimamiū naga kilia mēa ga. ³⁰ A vilḡarimiū mēna ga moki paḡisi, ana Ntewa naga poloar make ga peve taaga, naga kilia la mēga. ³¹ Sanene, ana amiū ve amarau re, vanon naḡa Ntewa pisa amiū na po manenea taulu ninlaea la nene, ana ḡisi na naga kilia visuar ruru amiū e suri punu ga e kiamiū malena.”

Yaru naḡa naga pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Luk 12:8-9

³² Ana Yesu pisa pisape “Yaru naḡa naga visawal e marana ne yaru lala visave naga pe kiau yeririna tai, ḡisi na inu mēna ga, nevisawal naga e marana ne Ata naḡa ma e peni, nevisave yaru nene pe kiau. ³³ Ana yaru naḡa visawal e marana ne yaru lala visave naga pe pe kiau yeririna re poli, ana inu mēna ga nevisawal e marana ne Ata naḡa ma e peni, nevisave yaru nene naga pe pe kiau yeririna re poli.”

Yesu naga pe purḡes nen kaween visena Luk 12:51-53

³⁴ Ana Yesu pisape “Amiū na ve asitom re avisave inu nepimin naḡa nekila sane pupia suriare pimi sike e yomarava nini. Peraga, inu pe nepimin re ga neligan suriare e poli, ana inu nepimi nemio playu na kilaen mara tai, naḡa ḡisi na yaru la aveveyu la, a akila mara van la vanon inu. ³⁵ In na nepimin nesape nekila sane ḡisi na yaru mēe lala akawe visena kiena ne arimala lala, a sira mēe lala akawe visena kiena ne anela lala, a sira la naḡa atalopa ga na wa, ḡisi na akawe visena kiena ne anela simem lala. ³⁶ Pisi na la naḡa sinela kari manene kiau nalogenā lala, naga pe yaru taḡena re la poli, yaru na mratava ga mēala lala.”

Yesu naga sumo e malena kiena ne kiena nalogenā lala

Luk 14:26-27

³⁷ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naḡa sitom manene la arimana, pona anena, pona narina, taulu naḡa naga sitom inu, yaru nene naga mesmesun re imi sane ve kiau nalogenā poli. ³⁸ Ana visae yaru tai naḡa ve kus re kiena laktorovia taveve inu, sane naga pe taḡan re naga loge viowa vanon inu poli, yaru nene taḡatete imi ve kiau nalogenā. ³⁹ Visae yaru tai naḡa naga sitom manene la kiena malena, yaru nene naga ḡisi na kilalu kiena malena nene. A visae kiau nalogenā tai naga kilalu kiena malena vanon inu, ḡisi na naga tol malena naḡa taḡatete ḡisi.”

La naḡa avisuar ruru nalogenā lala, ḡisi na la atol kiela nalaena

Mak 9:41

⁴⁰ A Yesu pisa, pisape “Visae yaru tai naḡa were amiū ava mēna loyuḡa, nanene sa ga naḡa ḡere inu ke ga nepa mēna loyuḡa ne. A visae yaru tai were inu neva mēna loyuḡa, ana nanene sa ga naḡa pere ke ga naga naḡa mligan inu nepimi, pa ke mēna loyuḡa. ⁴¹ Visae yaru tai were navisawalena tai pona yaru mesmesu tai ne sanene va mēna loyuḡa, komin naga kilia ke sape yerkawa nene naga pe yaru wa nayuḡaena kiena ne Ntewa, yoko naga kus ke ga nalaena torokin naḡa yoko Ntewa la va kiena yerkawa la nene. ⁴² A inu nevisa ruru van amiū sanini, visae yaru tai naga la piala na wii manini ve taaga va kiau nalogenā tai, naḡa naga pe sitom re pisape nalogenā nene naga pe yerkawa tai poli, pona yaru tai naḡa naga to ga tano, ḡisi na yaru nene

la kiena nalaena tai komin suri wo nene naþa naga kila pa kiau yeririna tai.”

11

¹ Ana pogos naþa Yesu pisa ruru pa kiena nalogena la lualima taaga pa lua nene þisi, naga mligan yo nene, ana naga pa e pulkumali nae Kalele lala, vena vian la a lologon van la.

Nalogenena kiena ne Yoane Nakeena lala apimi

Luk 7:18-23

² E pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuñña nakoena, a naga mloge ke yuññaena la naþa Kristo kila ke ne, ana naga mligan kiena nalogenena laþasia, ³ apanon apiun tan Yesu, apisape “?Sanape? ?Ko na yaru nanua apisa ke sumo asape þisi na yaru keviu tai imin vena ve kieta nasumonena, pona pe naga re nane ko poli, ana imimi na monar mesuñate laa na wa, þisi na yaru nene imi?”

⁴ Ana Yesu pisatarñe la, pisape “Awasuþe amiu sina, ava ke ga puna ne Yoane, a avisawal vania e suri la naþa amiu apisuia naþa nemiyuññaen ke e yo nini, a suri la naþa apisayu inu ke pan amiu, sane suri la naþa Navisawalena Aisea naga pisayu sumo rui, naþa naga pisape:

⁵ *‘Kilamaraþala lala, nanagane akirava si rui,*

a yaru la naþa ape lapele a ape laulu, nanagane akilia amial po si narui,

a yaru la naþa leperosi sike e yepela, nanagane yepela pimi mian ruru si narui,

a yaru la naþa ape kiligapoþe, nanagane amloge si suri narui,

a yaru la naþa amare, nanagane amal si rui,

a yaru la naþa limala korena ga, nanagane nemilologon ke Nalologena Wo pan la rui.’ Ais 35:5,6

⁶ “A amiu avano avisa mñena va Yoane, avisave ‘Yaru naþa pe kiena sitomena pe peve lua li re e inu pogos tai poli, þisi na navisa ruruena sike e naga.”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

Luk 7:24-30

⁷ Ana pogos naþa nalogenena kiena ne Yoane Nakeena lala amolue vena awasuþe sina, Yesu pisayu Yoane nene pa yaru la naþa asike ne, pisape “?Nanua sumo na, pogos naþa amiu apa e yokorena nene, amiu na apanon apisu ya? !In na pe nesitom re naþa nesape amiu apanon apisu kiai na yokorena la naþa lagi miyuia ana kulkulul luen ga poli! ⁸ A pe nesitom re mñena ga nesape amiu avanon vena

avisu yerkawa tai naþa naga miyowau ruru po poli, komin yaru la ne sanene ana taþatete ase lele viowa tai sane yokorena nene, ana silaga asike ga e pupia yuñña wo mñana ne suþe kerkeviu lala. ⁹ ? Peraga, ana in na nesitom ke nesape amiu apanon ke vena avisu navisawalena tai, ne? Ee, ana naga nene na poga ga ne, ana inu nevisa van amiu, yaru nene naþa amiu amoluen apa apisu naga, naga to laa metava, taulu navisawalena nasumo lala, ¹⁰ komin Ntewa naga pisayu Yoane nene sumo rui e kiena Visena Wa, naþa naga pisape

‘In na nemligan kiau navisi pimi sumon ko, vena kila ruru kionña mrapa.’ Mal 3:1

¹¹ “Lelaga nevisa van amiu sanini, e yomarava nini, Yoane Nakeena naga to la metavan yaru taþena la punu ga. Ana yeririna la punu ga naþa þisi na la ava loyunña e nasuþenena kiena ne Ntewa, vano-o tol kiela yaru naþa su maro la garo tano, la punu ga nene la apa la metavan Yoane, naþa la awar kiela navisa ruruena kiena ne Ntewa pa laa taulu naga. ¹² A siar e pogos naþa Yoane Nakeena siar mlol-ogo, pimi tol nanagane, yaru lala asuñña akawe ke nasuþenena kiena ne Ntewa, a nasinekar mñarera na kilaen mara lala la mñena ga akilali naþa atauluia. ¹³ Nanua sumo manene la, pimi tol pogos kiena ne Yoane, navisawalena lala, a navisaluaena naþa Mosis siria, ana la apisayu suri la moki naþa kilia kakate sirau. ¹⁴ A visae amiu akekanan alelaga e suri la nene naþa þisi na añalivi sirau, ana þisi na amiu akilia avisu kilale naþa Yoane Nakeena naga pe Elaisa nene, naþa la apisaaria sumo rui apisape þisi na naga monar wasuþe sina ga imi. ¹⁵ A visae kiligamiu toñña ga, popon ayagogon ruru kiau visena la nene.”

Yesu pisi mñarera pan kiena teras lala

Luk 7:31-35

¹⁶⁻¹⁹ A Yesu pisi pa laa sane, pisa pisape “?Ana þisi na nevisawal visena ya naþa kilia tol þelaga kiena ne yeririna na nanagane lala? E lepas punu ga naþa Ntewa naga kila vena kilali wo van amiu, ana amiu yepemiu mavin ga, amiu apisa kare ga naga vanonia. Komin pogos naþa Yoane naga pimi sike ga wa, ana monsilu ga pe kinana re poli vena len, a naga palia mñena ga kuruta na munena, pe mun re poli, ana yaru la apisu naga sanene, la apismumun naga, apisape ‘Yaru nene yermare pa e naga.’ A pogos naþa Narina ne Yeririna naga pimi sike na, naga kinana ruru ga a mun ruru ga, sa ke ga yaru taþena lala, ana

yaru la apismumun naga, apisa apisape 'Opisu ke ne, yaru nene naga pe yaru na kinan merorolen paḡisi, a pe yaru na munena mēna kuruta na munena paḡisi, a naḡa naga kiena erau lala na, la ape yaru nawarpoloen ga takis, a ape yaru viowa ga lala.'

"Komin suri ne nanene narui, inu nepisu amiu yeririna na nanagane lala naḡa amiu na sa ga sisi lala naḡa visae asuḡa aki-rakirai e yometava na kumali, ḡisi na la asuḡa avioḡion va kiela erau lala, avisave '!E, amiu na apiowa nene! Visae imimi mesuḡa mowe plaḡe, ana amiu ve awol re amio imimi, a visae imimi meyaun yauea na marena, ana amiu ve atagi re amio imimi.'

"Ana suri punu ga naḡa la amolmolue e namanmaruaena kiena ne Ntewa, sumonia yaru la mokliu naḡa apisu sane piowa ga, ana siraunia ḡisi na Ntewa naga kila imi merarava sane kiena manmaruaena nene naga mesmesu a naga pe lelaga ruru nenaga."

Yesu pisaar ruru pa la naḡa pe amlelaga re e naga poli

Luk 10:13-15

²⁰ Ana Yesu pisaar ruru pa yeririna lala na pulkumali la punu ga naḡa naga kila kile la moki pan la, komin naḡa apisu kiena suri la nene rui, ana pe apilon la re poli. ²¹ Naga pisa pisape "Yaru nae Korasin lala, amio yaru nae Petaeta lala, amiu na akila kare amiu keviu paḡisi wa! Visae le Taea amio le Saeton la nanua sumo, ana la avisuli ga kile la naḡa amiu apisu ḡisi rui, pona avilopu la nanua sumo yo rui. La pe ape le Yu re poli, ana ḡisi na vera na ayen ḡililis nen karo, a pona la akuwani posnoyavi e ḡarila yo rui, vena yaru la avisu kilale sane amloge kemua piowa lelaga vanon kiela mlamulena piowa lala. ²² Inu nevisa mesmesun van amiu, e legiena na liḡereena, ḡisi na kiamiu nakoaeana naḡa van amiu taulu naḡa van la nene. ²³ ! Ana amiu le Kapeneam lala, naḡa amiu asuḡa aḡarwar amiu, a naḡa sinemiun asape amiu ato manene metava, ana amiu avisuar amiu! ḡisi na Ntewa koven plan amiu ato tano, ato tano vaḡisi e pulukapi. Visae le Sotom lala la avisuli ga kile la nene naḡa amiu apisuia, vera na la apilopu la rui, a vera na pupia kapi nae ma e peni nene taḡatete kekan kiela yo nene kovio. Ana amiu apisu pa kile la nene rui, amiu pe apilopu amiu re nena poli, ²⁴ nane nevisa van amiu, e legiena na liḡereena, ḡisi na Ntewa naga sinena ye la manenea taulu amiu."

Yesu pisa potena pa Arimana

Luk 10:21-22

²⁵ Ana e pogos nene, Yesu mlen, pisa pisape "!Ata-o, ko ope Suḡe nae ma e peni a Suḡe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon naḡa ko opian suri la naḡa e inu pan la naḡa kiela sitomena sa ga nisisi lala, ana yaru la naḡa asitom asape ape manmarua a la naḡa asitom asape akilia ruru suria, ko okilawan suri la nene van la. ²⁶ Lelaga, Ata, nanene ve sa ga naḡa ko sinomānia."

²⁷ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape "Arimau naga mligan make suri la punu ga e luḡau ḡisi rui. A Arimau naga taaga naga kilia ruru inu, a inu naḡa nepe narina, in ga taaga ga nekilia ruru naga. Inu nemio la naḡa nemligan la vena nekilogia Arimau van la vena awasinea, ana imimi ga nene mekilia ruru naga naḡa naga pe Arimamimi."

"Amiu aimi pun inu vena ava ruru amiu"

²⁸ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape "Amiu punu ga naḡa amiu sinemiun mare paḡisi vanon naḡa amiu asuḡa aḡar ke suri urmi lala e kiamiu malena lala, amiu aimi, amiu aimi pun inu, vena nekilia nekila amiu ava ruru amiu. ²⁹ Amiu alarar kiau visena lala ve sa naḡa ḡeligas tai e kiamiu malena, a amiu alarar kiau ḡelaga lala, vanon naḡa inu na nepe yaru momāu tai, a kiau sitomena to ga tano. Sanene, ḡisi na amiu alual naḡa kiamiu sitomena lala varurua, ³⁰ vanon naḡa kiau vianena lala ameme ga a amelala ga, a suri la naḡa ḡisi na inu nowar van amiu vena amiu awaria, ḡisi na naga taḡatete urmi manene van amiu."

12

Yesu naga pe suḡen Legiena Wa

Mak 2:23-28; Luk 6:1-5

¹ Ana e legiena taḡena si tai, naḡa naga pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa pa ga likan lokove na wit lala. Amial ke sanene, ana kiena nalogena lala viso kar la, ana apeve plan mras nen wit laḡasia vena akania. ² Asiar akila ke sanene, ana Varasi la ḡasia asike e yo nene, ana apisula mḡaga, ana la apisi pa Yesu, asape "!Ei, opisu ke ne! Kiomā nalogena lala la asuḡa aḡar ke kinanena e lokove sanene, la asuḡa amiyuḡae ke e Legiena Wa ne, a visae ve sanene, la asu mā akilaro ke kieta navisaluaena ne."

³ Ana Yesu pisataḡe la, pisape "Ana, sanene yo, pona amiu pe apuloli re Tusi Wa pogos tai poli yo, e suri la naḡa Parin

Supe Tepet naga kila sumo? Naga amio kiena yeririna lala viso kar la paḗisi, ⁴ ana naga pa loyurña e silparpara wa mñana Ntewa, ana naga mla kilaparavi wa nene naḗa Navisaluaena pisape yaru wa ga lala, la akilia akania, ana Tepet mña ga la akania. ⁵ ? Pona amiu na pe apulo re mña Navisaluaena kiena ne Mosis poli yo, naḗa e Legiena Wa punu ga, yaru wa lala, la monar ava loyurña e Yurña Wa mñana Ntewa vena akila kiela yurñaena la ea? Sanene na, la akilaro ke Navisaluaena naḗa pialuḗar ke sape yaru ve yurña re e Legiena Wa ne, ana Ntewa naga pisu suri nene ana pe sitom re pisape suri viowa tai nene poli. ⁶ Inu nevisa van amiu, nesape nasuḗenena viu tai sike nanagane, naḗa naga to laa metava taulu navisaluaena na Yurña Wa mñana ne Ntewa, ⁷ ana naga sa naḗa e Tusi Wa, Ntewa pisa pisape *'Inu na pe sineun re kiamiu kuḗaḗaena la poli, ana in na sineun ga ḗelaga na sineyeena.'* Ose 6:6 ? Pona amiu na amninue ke kinas nen visena nene wa? Visae amiu akilia, a ḗisi na amiu taḗatete asurña alipere kare kiau nalogena la nene naḗa pe akila re ḗelaga viowa tai poli. ⁸ Narina ne Yeririna, naga ke naḗa pe suḗen Legiena Wa narui."

Yesu miyurñaen ruru limana yaru tai Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Ana Yesu molue e yo nene, mial pano, ana pa loyurña e kiela yurña na lotuena tai. ¹⁰ E yo nene, yaru tai sike ea ana naga limana ve tokak, a pe lima mare, ana yaru mña ga laḗasia naḗa asurña ga sinelan asape alual li suri laḗasia naḗa Yesu naga kila na pe mesmesu re poli yo. Ana yaru la nene apiun tan Yesu, asape "?Sanape, kieta navisaluaena pialuḗar yurñaena na kilaruruen tas nen yaru e Legiena Wa, pona pe pialuḗar re poli? !Ovisali suri nene!"

¹¹ Ana Yesu pisatamña, pisape "Visae yaru tai kiena sipsip ve taaga ga, ana e Legiena Wa tai, kiena sipsip nene va loru vitove e ḗilḗili tai, amiu asitom asape ḗisi na yaru nene taḗatete va werelua sina? !Ee, ḗisi na ita punu ga monar tekila sanene va kieta suri mali lala! ¹² Ana visae mesmesu ga ve sanene e kieta navisaluaena vena teiila kieta sipsip tai sanene e Legiena Wa, ana sanene ita tekilia tekila mña ga yurñaena naiilaen yaru taḗena e Legiena Wa, komin yaru naga po taulu sipsip."

¹³ Ana Yesu pisa pa yaru naḗa limana mare, pisape "Okian mesmesun lumomña." Ana yaru naḗa kila sane Yesu pisa, kian mesmesun limana, ana limana pimi po

sina, sa ke ga limana komḗas. ¹⁴ Ana Varasi la naḗa asike e pogos nene apielue, ana amolue apa vanua, vena avisayu sanape naḗa akilia awemñar Yesu mare.

Yesu naga pe yaru nayurñaena kiena ne Ntewa

¹⁵ Ana Yesu kilia mña naḗa Varasi lala asape awe naga, ana naga molue e yo nene, amio yeririna la moki naḗa atavevea. Ana naga surña kila ruru ke namaiena lala, ¹⁶ ana naga pisi mñarera pan la, naga pialuḗar la pisape la ve avisayu re naga va yaru taḗena lala. ¹⁷ Naga kila sanene vena visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, naḗa Navisawalena Aisea pisawal sumo rui, a visena nene pisa sanini, pisape ¹⁸ *"Nanene yaru naḗa naga miyurñaen kiau, naḗa in na nemligan lua naga.*

In na nesitom naga paḗisi, a kiau sitomena kekaran naga paḗisi.

Pisi na inu neligan Ninuu van naga, vena naga visawal ḗelaga mesmesu lala va yolai lala na yomarava nini.

¹⁹ *Pisi na naga taḗatete visin sinekar van yaru, pona visi molmolue va ḗisi, a naga taḗatete koven visena ve moki e yo metava.*

²⁰ *Ana naga taḗatete telua kiau naḗa poroli ḗisi rui, a naga taḗatete vilonmñar kapi vivaga naḗa lavis mare rui.*

Naga ḗisi na yurñaen mña sanene vano vano-o, tol naḗa ḗelaga mesmesu surñalu mñarera taulu nena ḗelaga viowa.

²¹ *Ana ḗisi na yolai lala na yomarava nini, la alelaga mñarera e naga, avisave ḗisi na naga tamalia la."* Ais 42:1-4

Apisa apisape Yesu miyurñaen e namareraena kiena ne Yermare Mak 3:20-30; Luk 11:14-23, 12:10

²² Ana yaru lala asumon yaru tai naḗa yermare pe e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila naga pe kilamara ḗala, a pe puru mña ga, ana Yesu kila ruru si kilamarana amio pulgona apimi apo sina. ²³ Ana yeririna la naḗa apisu suri nene amilania, a sinela kurkuru paḗisi, ana apiun ke sina ga tan la, apisape "!!E! ?Yaru nene naga narina ne Tepet naḗa tesumate ke yo, pona peraga?"

²⁴ Ana pogos naḗa Varasi lala amloge visena kiena ne yeririna la nene, ana apielue paḗisi, naḗa apisape "Yaru nene mñene plan yermare lala e ga e namareraena kiena ne suḗe kiena yermare lala, naḗa Pielsipel, naga tamñan pania."

²⁵ Ana Yesu mlogekilale m̄a kiela sitomena nene, ana naga pisa pan la, pisape “Visae suḗe tai, kiena yeririna lala aliḗerela, naḗa laḗasia akawe si visena kiena ne lala komḗasia, ḗisi na suḗe nene kiena yuḗaena lala monar loloru ga vito sike na; a visae pulkumali tai pona mratava tai, kiela yeririna lala aliḗerela, naḗa sane laḗasia sinelan asape aḗene plan si laḗasia, ḗisi na yeririna la nene taḗatete asu ruru pogos tai. ²⁶ ?A sa m̄ena ga nini, visae yermare lala kiena ne Yermare Lego, laḗasia aḗene plan ke sina ga lala ḗasia, nanene na kana kinasia sane amlḗere la ḗisi narui, ana nasuḗenena kiena ne Yermare Lego naga yoko suḗalu ve sanape ne? ²⁷ !Ana amiu na apisa ke asape sanene narui, asape in na nesuḗa neḗene plan ke yermare taḗena lala e naḗareraena kiena ne pupia yermare naḗa Pelsepel, ana pe sa re nene nene poli! Ana visae ve sa naḗa amiu apisa, sanape na amiu m̄ena laḗasia naḗa aḗene plan ke yermare lala? ?Ane mla naḗareraena nene pan la, pona Yermare Lego m̄ena yo? A popon visae kiamiu nalogena la naḗa aḗene plan ke yermare lala, la alogeveveruruli kiamiu visena la nene. ²⁸ Ana peraga, amiu apisa suri nene na pe mesmesu re poli. Inu na neḗene plan ke ga yermare lala e naḗareraena kiena ne Ninuna Ntewa, ana suri nene na sane nasuḗenena kiena ne Ntewa sike likan amiu ḗisi rui.

²⁹ “!Amiu na apisu ke ne! Visae yaru tai sinenan ke pisape va loyuḗa m̄ana ne yaru m̄arera tai, vena vinaun kiena suria, naga monar war kilika viar ke ne yaru nene sumo wa, ḗisi na naga kilia va loyuḗa ana war plan make kiena suria. Ana in na nekila ke sanene pa yaru m̄arera nene naḗa Yermare Lego.

³⁰ “Yaru naḗa pe taveve inu re poli, naga suwo inu ke ne, a yaru naḗa pe miyuḗae re amio inu poli vena moure kiau yeririna lala aimi lele taaga, naga sane suḗa m̄enetain la ke ne. ³¹⁻³² Ana sanene narui, in na nevisa van amiu, mlamulena viowa lala, a visena viowa lala, a visena naḗa kila kare Narina ne Yeririna, Ntewa naga kilia viewo yaru vanonia, ana yaru naḗa pisayu kare Ninuna Wa, naḗa pisa pisape kiena yuḗaena naga Yermare Lego ga miyuḗaenia, yaru na sanene, Ntewa taḗatete viewo naga pogos tai, e pogos na tesike e ne, a e pogos naḗa pimi ke sirau.”

*Purlaki amio kana mrasnena
Luk 6:43-45*

³³ A Yesu pisa m̄ena ga, pisape “Ita tekilia tevisu kilale purlaki lala e mrasnela naḗa aḗaria. Purlaki naḗa kapuru po, naga mrasa m̄ena ga po, ana purlaki naḗa piowa ga, ḗar m̄ena ga mrasa naḗa piowa ga. ³⁴ A malena kiena ne yeririna naga sa ke m̄ena ga nene, naḗa e losinena naga sane pe purḗes tai, a visena la naḗa amolmolue e kiena malena, la sane mras la naḗa amolmolue ke e purḗes nene. ?A inu nepisu kiamiu purḗesia menunu ḗisi rui, ana sanape naḗa yoko mras wo laḗasia kilia molue kome kiamiu visena lala? ! Amiu na ape lus kiena ne lonḗara kemua lelaga narui! ³⁵ Yaru naḗa po, ḗarpolo suri wo lala sike e losinena, ana silaga naga kiena sitomena wo tonḗa ga naḗa kilia lalua va yaru. Ana yaru viowa, naga suḗa ḗarpolo suri viowa lala sike e losinena, ana naga taḗatete kilia lalua kiena sitomena wo tai pogos tai.

³⁶ “Inu sineun nesape amiu akilia naḗa e legiena na liḗereena, ana yaru la punu ga monar akila navisawalena tai vanon kiela visena viowa la veve taaga naḗa apisa e kiela malena lala, ³⁷ vanon naḗa ḗisi na Ntewa naga liḗere kionḗa malena e ga e kionḗa visena lala. Nanene, vanon naḗa kionḗa visena lala akilia akila ko vena omal, pona akila ko vena owar nakoena.”

Yerkawa laḗasia la sinelan asape avisu kile

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ Ana navianena na navisaluaena laḗasia, amio Varasi laḗasia, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, ko naḗa apio ko ke asape Navianena, imimi sinemimin mesape okila kile tai van imimi vena imimi mevisu kionḗa naḗareraena.”

³⁹ Ana Yesu pisataḗe la, pisape “Yaru la naḗa sinelan ga asape avisu kile la sanene, la ape yaru viowa la paḗisi, akila ke wowe pa Ntewa sane la naḗa akila ke kolau. Peraga, ḗisi na taḗatete amiu avisu kile tai, ana kile naḗa kiena ne Navisawalena Sona sumo, naga ga nene na akilia avisuia. ⁴⁰ Sona nene m̄eke e lonḗeḗen pupia ika lesumsum nene pano-o tol legiena telu a lemalo telu, ana ḗisi na ve sa ke m̄ena ga nene e Narina ne Yeririna, naḗa ḗisi na naga m̄eke e los nen porotano vano-o tol legiena ve telu a lemalo ve telu. ⁴¹ Ana la nae Ninive nanua sumo amloge visena kiena ne Sona narui, ana apilopu la, a e legiena na liḗereena, ḗisi na la nene asuḗalu avisa lologia kiamiu navioawaena lala, komin naḗa yaru tai naḗa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu

nanagane, ana amiu na pe apilopu amiu re nenaga.

⁴² “Nanua mēna ga sumo, ana sira kawa tai naga pe p̄arin supe tai, naḡa naga mligan kiena purvanua naḡa sike kope-rina paḡisi, ana pitomi tano vena loge visena namanmaruaena kiena ne Parin Supe Solomon. Ana sira kawa mēna ga nene p̄isi na sumalu e legiena nalipereena, naga visa logelia kiamiu naviowaena lala, komin naḡa yaru tai naga pe manmarua to laa metavan Solomon sane, naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe sinemiun re nenaga.”

*Ninuna viowa naga kilia wasupe sina
Luk 11:24-26*

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pogos naḡa visae aḡienelua yermare e yaru tai, yermare nene kilia va yom̄arua vena kaleli yo tai naḡa va se ea vena ve m̄ana um̄a. Ana visae ve lual re, ⁴⁴ p̄isi na naga visavenua, ‘A, p̄isi na nevitto li si e m̄au um̄a marua na sumo wa.’ Ana pogos naḡa naga wasupe vitomi, p̄isi na naga vitomi wal yuḡa naḡa mon korena ga, ana merarava po paḡisi, a akila ruru make suri la e yuḡa naḡa p̄isi rui. ⁴⁵ Ana naga kilia wasupe sina va were si yermare taḡena lala ve olua, naḡa la apiowa manene la taulu naga sane, atomi amio naga, ana akilia ava si asike e los nen yaru nene. Ana yaru nene, nanua sumo kiena malena piowa, ana siraulia kiena malena viowa la sane. A p̄isi na ve sa ke mēna ga nene e malena kiena ne yaru viowa nanagane lala.”

*Yesu, anena amio wenla lala
Mak 3:31-35; Luk 8:19-21*

⁴⁶ Pogos naḡa Yesu pisi ke amio yaru la nene wa, ana anena amio wenla lala apimi aporu e yo nene, asuḡalu asuḡa ga vanua, la sinelan asape avis amio Yesu. ⁴⁷ Ana yaru la tai nene pisa pa Yesu, pisape “Ei, anom̄a amio womla lala asuḡalu asike vanua, la sinelan asape avis re amio ko wa.”

⁴⁸ Ana Yesu pisataḡe, pisape “?Ana ne pe aneu, a ane pe wolai lala?” ⁴⁹ Ana naga kiar kiena nalogena lala, pisapenua “?Apisu ke yaru la ne asike ne? Aneu a wolai lala, yaru ne la nane asike ne. ⁵⁰ Komin visae yaru naḡa kila ke ya naḡa Ata nae ma e peni naga sinenania, yaru na sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu.”

13

Pakaiwa na kurus nen wit la naḡa akekapil apa e porotano la naḡa ape taḡena la vari

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ E ke e legiena nene, Yesu molue um̄a, pito totano e yepas nen pupia lapa nene vena vian yeririna lala. ² Ana yeririna la moki paḡisi apitomi puna e pogos nene narui, ana kila naga p̄iyu pa to meta e waa tai, ana yeririna la punu ga yo pule ga asike ura, ³ ana naga pian suri moki pan la e ga e p̄akaiwa lala.

Ana naga pisa pan la, pisape “Yaru tai pa peven kurusa e kana lokove. ⁴ Pogos naḡa naga sum̄a sisilin ke kurus la nene, ana kurus laḡasia kekapil pa e mrapa, ana siraulia manu lala apimi ate plan make ga. ⁵ Ana kurus laḡasia akekapili pa e naḡa kilavaru m̄eke tano, ana pe porotano po re teke meta poli. Ana akakapur vilaga, vanon porotano meninivi ga. ⁶ Ana pogos naḡa mrae pa m̄arera, kekan kurus nen suri la naḡa pitotovi memeu veraga, vanon p̄eligas lala pe pito ruru re tano poli wa. ⁷ Ana kurus laḡasia akekapili apa e naḡa sumo pe ate plan ruru re kilika viowa la e poli, ana p̄isi na kilika viowa naḡa pitotovi pimi keviu sina, ana piwo kare kurus nen suri la naḡa pitotovi ne ana amarmare. ⁸ A kurus taḡena si laḡasia akekapil apa e porotano tai naḡa po, ana akapuru po, ana aḡar mrasnela, naḡa laḡas aḡar mras tol ponotia taaga, laḡasia aḡar mras tol lualima orai, a laḡasia lualima telu.”

⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naḡa kiligana teke ea naga monar yagogon ruru visena nene.”

?Vanon ya ne Yesu pis e p̄akaiwa lala?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ana siraulia, nalogena lala apimi puna ne Yesu apiunia, asape “?Vanon ya ne ko osuḡa opian ke yeririna lala e p̄akaiwa la sanene?”

¹¹ Ana Yesu pisataḡe, pisape “Ntewa naga kila ke sape p̄isi na amiu akilia alual nakilia wanena kiena ne kiena nasuḡenena, ana naga taḡatete la kiliaena ne va yeririna taḡena la nene. ¹² Nevisa sanini van amiu, visae yaru naḡa kiena suri moki rui, p̄isi na war va la sane vena ve moki va p̄isi, a yaru naḡa pe kiena suri re poli, p̄isi na naga kilalu narin suri ya naḡa naga kiena. ¹³ Sanene, nepian la e p̄akaiwa lala, vanon naḡa la asuḡa apisuia, ana apisu kilale p̄ele ga, ana asuḡa amloge, ana amloge kilale p̄ele ga. ¹⁴ Yaru suri la ne sanene, akila narui ana Ntewa pisayu la nanua sumo rui e visena

lelaga naŕa Navisawalena Aisea pisawal sumo, naŕa pisa pisape
'Ana ŕisi na amiu aloge vano-o, ana taŕatete alogekilale pogos tai.

A ŕisi na amiu avisu vano-o, ana taŕatete avisu kilale pogos tai,

¹⁵ vanon naŕa amiu na sane yaru la naŕa kiela sitomena la anarmare ŕisi rui, sa naŕa aŕiwo pulkiligala, a sane aŕelawa rui.

Visae ve akila re sanene, pona vera na akilia avisu kilale suria, a vera na akilia alogekilale suria, a vera na kiela sitomena akilia asitomkilale suria, ana sanene, akilia avilopu la aimi pun inu vena nekila ruru la.' Ais 6:9,10

¹⁶ "Ana nevisa van amiu, kiau nalogena lala, navisa ruruena sike e amiu komin naŕa kilamaramiu la asurŕa apisu ke suri la naŕa amiu apisuia, a kiligamiu la amloge mŕa suri la naŕa nesurŕa nepian amiu ke ea. ¹⁷ Inu nevisa van amiu, navisawalena la moki amio yeririna kiena ne Ntewa lala la moki liu nanua sumo, naŕa sinelan manene paŕisi naŕa asape avisu suri la naŕa amiu apisu ke nanagane, ana pe apisu re poli, a la akilayon manene naŕa aloge suri la naŕa amiu amloge ke nanagane, ana pe amloge re nenaga."

Yesu pisawal kinas nen ŕakaiwa na kurus nen wit

Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Amiu, ayagogo ruruia, ŕisi na nevisayu kinas nen ŕakaiwa nene, naŕa naga pisayu yaru nene naŕa pa peven kurusa e kana lokove.

¹⁹ "Suri nasumo, naga kurus la naŕa kekapili e mrapa, naga sa naŕa yaru la ne amloge nalogena wo nasuŕpenena nene ana pe amloge kilale re poli. Kurus wo lala kekapil e kiela sitomena lala, ana yaru viowa nene naŕa Yermare, naga pimi ŕar plan ke sina ga nalogena wo nene e losinela.

²⁰ "Taŕena, naga nene na kurus la naŕa kekapili e yo naŕa kilavaru mŕeke tano, a naga sa naŕa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana akekaran veraga, ²¹ ana sa naŕa ŕeligasa pe po re poli. Akilia asu ve plas ga, a visae pogos mŕarera tai, pona yaru la amŕene la vanon naŕa la amlelaga e visena kiena ne Ntewa, ŕisi na la aloru ke veraga.

²² "Taŕena mŕena ga, naga na kurus la naŕa kekapil e yo naŕa kilika viowa sike ea, ana naga na sa naŕa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana la asitom manene la kiela malena lala, a sinelan manene la suri na yomarava nini. Pelaga la nene

apimi sane kilika viowa, ana la apiwo kare nalogena wo nene vena ve war re si mrasa e kiela malena.

²³ "Ana na maro, naga na kurus la naŕa kekapili e porotano naŕa po, naga na sa naŕa yaru la amiyagogo ruru e lologena wo nene, ana amloge kilale ruru po, ana aŕar mras nen nalogena nene e kiela malena lala, naŕa sane laŕasia aŕar lualima telu, laŕasia aŕar sane lualima orai, a laŕasia aŕar moki sane mrasa tol ponotia taaga."

Pakaiwa na vilumŕini viowa amio kurus nen wit lalua akapuru lele taaga

²⁴ Ana Yesu pisa sina ga ŕakaiwa taŕena tai pan la, pisape "Pelaga naŕa Ntewa ŕere yaru lala apimi loyurŕa e nasuŕpenena kiena naga sanini. Yerkawa tai naŕa naga pa peven kurus nen wit la naŕa po e kana lokove, ²⁵ ana pogos naŕa yaru lala amomalio ke kolemalu, kiena nasinekar tai naga pimi, mapila kurus nen vilumŕini viowa tai e lokove nene ŕisi, ana pure pano. ²⁶ Ana suri la lua nene apitotovi, ana lalua maran taaga ga, ana pogos naŕa wit lala asiar naŕa awar mrasa, ana yerkawa nene, kiena yaru na yurŕaena lala apisu kilalea sane vilumŕini viowa mŕena ga kapuru ke amio wit nene. ²⁷ Ana la apimi puna, apiun tania, asape '? Yerkawa, sanape? Kurus la naŕa tepeven e komŕa lokove, ana kurus wo ga lala. ? Ana vilumŕini viowa nene pimi sanape?'

²⁸ "Ana naga pisa pan la, pisape 'Peraga, nene na kiau nasinekar tai ne kila suri sanene.'

"Ana kiena yaru na yurŕaena lala apiun ke sina ga tania, asape '? Poga ga, ana sanape, sinorŕan osape imimi meva moure plan vilumŕini viowa la nene?' ²⁹ Ana naga pialuŕaria, pisape 'Toko, aligan suwa wa. Visae amiu ava aure plan vilumŕini viowa la nene, pona visae akila palia sa aure plan lae mŕena ga amio wit la nene veraga. ³⁰ Lalua akilia akapuru mŕa veraga vano-o tol pogos na waren kinas nen wit imi. E ke e pogos nene, ŕisi na nekilia nevisa va yaru la naŕa ava awar wit, vena ava ate ke ne vilumŕini viowa nene sumo wa, aviaria e ŕegasia akoven va e kapi. Siraunia, la akilia ava ate wit lala vena awar vitomi urŕa.'"

Pakaiwa na kurus nen mras nen purpa Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ana Yesu pisawal ŕakaiwa taŕena tai pan la, pisape "Nasuŕpenena nae ma e peni naga sane kurus nen mras nen purpa tai naŕa pito pelan te laki tai. ³² Kurus nene na ve tokak na ve tokak paŕisi, ana pogos

naña kapuru pano-o, ana pimi pe purlaki tai naña keviu taulu make purlaki taņena lala, ana manu lala akila mġala ponovi lala e kana korowas lala.”

*Pakaiwa na is
Luk 13:20-21*

³³ A Yesu pisawal sina ųakaiwa taņena tai pan la, pisape “Nasuņenena kiena ne Ntewa, naga sa naña sira tai ųalelar narin is amio puluyavi na kilaparavi e pupia pialora tai, ana narin is nene kilia kila kilaparavi la nene punu ga mlapa.”

*Yesu pisi pan la e ga e ųakaiwa lala
Mak 4:33-34*

³⁴ E visena kiena ne Yesu la nene, naga pisawal suri la ne sanene pa yaru lala, a silaga naga pisi pan la e ga e ųakaiwa lala. ³⁵ Sanene, naga kila visena kiena ne navisawalena nanua sumo imi ve lelaga, naña Ntewa pisa, pisape “*Pisi na inu nevisawal kiau visena lala e ga e ųakaiwa, ųisi na nevisawal suri la naña tapolou su nakonua rui, asike ga perina wa, siar e pogos na siien yomerava nini, pimi tol nanagane.*” *Yauena 78:2*

Yesu pisawal kinas nen ųakaiwa na vilumġini viowa

³⁶ Ana Yesu mligan ųina lala, pa loyumuġa, ana kiena nalogena lala apimi puna, apiunia apisape “?Yesu, imimi sinemimi mesape ovisawal van imimi ya ne kinas nen ųakaiwa na vilumġini viowa naña kapuru ke e lokove na wit nene?”

³⁷ Ana Yesu pisataņe la, pisape “Yerkawa naña peven ke kurus wo lala, nane Narina ne Yeririna nene. ³⁸ A kana lokove nene, nane yomarava nini. A kurus wo la nene, nane yeririna la naña asike loyumuġa e nasuņenena kiena ne Ntewa nene. A vilumġini viowa la nene, nane yeririna kiena ne Yermare la nene. ³⁹ A nasinekar nene naña pa peven kurus nen vilumġini viowa nene, nane Yermare na ga. A pogos nawarpoloen kinas nen wit la nene imi, nane luas nen pog nini. A yaru na yumaena la nene naña avanon ate wit awarpuloia, nane navisi lala. ⁴⁰ A yumaena nene na warpiloena vilumġini viowa la nene vena asikapila, nane ųelaga ke sina ga nene naña ųisi na imi e pogos maro, ⁴¹ naña Narina ne Yeririna, naga ligan kiena navisi lala vena avano awar plan suri la naña kila yaru lala amloru e mlamulena viowa, amio yaru la nataņe mlamulena viowa, vena ve asu re si veraga amio yaru la nasuņenena kiena. ⁴² Pisi na navisi lala akoven la ava e pupia kapi, e yo naña yaru lala asumuġa ga atagi, a asumuġa ga akar ke maluela ea. ⁴³ Ana sirauia, yaru

mesmesu lala ųisi na atego ve sa mrae, loyumuġa e nasuņenena kiena ne Arimala. A yaru naña kiligana teke e naga monar yagogo ruru e visena nene.”

Pakaiwa na pupia kilavaru wo tai natauluen kilavaru

⁴⁴ A Yesu pisape “Pelaga kiena ne yaru naña sinenan sape va loyumuġa e nasuņenena kiena ne Ntewa, sane ųakaiwa nini: yaru tai pa pisu kinakinas nen porotano tai, ana naga milan pupia kilavaru wo tai naña monyoyou ga meke ea. Ana naga sinwan rurulein kilavaru naņani, ana naga pitove ųiliwilin plan make kiena suri lala punu ga, vena kilia vam ul lua kinakinas nen porotano nene, vanon naña mloge po manene la paņisi e suri wo naña mġalia.”

Pakaiwa na kilavaru yuwowo naña teke e mratamelilivi

⁴⁵ A Yesu pisa mġena ga, pisape “A sa ke sina ga nini, ųelaga kiena ne yaru naña sinenan pisape va loyumuġa e nasuņenena kiena ne Ntewa, sa ke mġena ga nini: yaru tai naña naga pul ke kilavaru yuwowo la naña po tan yaru lala, naña sike loyumuġa e mratamelilivi. ⁴⁶ Ana pogos tai naga mġal tai naña po na po, pisa pisape “!Lelaga ųa, in na sineun suri nene paņisi wa! Visae in na nokus ga ve kiau ga rui vera wo wa. Yoko in na neto nowilwilin plan make kiau suri taņena lala, vena nevam nowul lua suri wo nini.”

Pakaiwa na lilivi

⁴⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “A naga ke sina ga, ųelaga kiena ne Ntewa nawereen yaru lala ava loyumuġa e kiena nasuņenena, naga sa mġena ga nini, naña pogos na yaru la aņure lilivi e lapa, la akilia asuwoia ana aure ika la naña veve taņena ve moki vaņisi ea. ⁴⁸ Ana pogos naña lilivi pule ruru po, ana yaru lala aņurelua pa ura e yomema, ana atapur-purga atotano, amlipere ika lala. Ana ika la naña po, akon apito e kiela karo lala, a ika la ne piowa, ana akuwani pano. ⁴⁹ Pisi na ve sa nene e luas nen pogos nini, naña ųisi na navisi lala ava alipere yaru lala, aware plan yeririna viowa lala, ⁵⁰ vena akoven la ava e pupia kapi nene, naña yaru lala asumuġa ga atagi, a asumuġa ga akar ke maluela ea.”

Pakaiwa na suri marua amio suri vii

⁵¹ Ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu mloge kilale ke visena la nene?”

Ana lala apisataņe, asape “Ee, pona mekilia mġa yo.”

⁵² Ana naga pisa pan la, pisape “Suri la nene naga sane yaru tai naña sumo,

naga pe navianena tai e navisaluaena lala na Visena Wa kiena ne Ntewa, ana siraunia, naga pimi sane kiau nalogena tai e nasuŕpenena kiena ne Ntewa. Yaru na sanene naga sane yerkawa tai naŕa kiena suri wo na yuŕaena lala moki e mŕana yuŕa. Ana silaga naga kilia lalua kiena suri marua naŕa po ke ga wa, akilia mŕena ga lalua kiena suri viu, vena kila kiena yuŕaena amio la.”

*Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli
Mak 6:1-6; Luk 4:16-30*

⁵³ Ana pogos naŕa Yesu pisawal ŕakaiwa la nene ŕisi, naga molue e yo nene, ⁵⁴ ŕasuŕe sina ga pimi kiena. Ana naga suriŕa pian ke yaru lala nae yo nene, loyumuŕa e kiela yuŕa na leniena, a la sinela kurkuran kiena visena la pano paŕisi. Ana la asuŕa apisavisa ke pan la, apisape “! Aulai! ?Yaru nene tol nakiliaena na sanene sanape, a naga kila ke kile la nene sanape? ⁵⁵ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga arimana, yaru na yuŕaenen ga yuŕa, naŕa Yosop, a anena naga naŕa Maria. A wenla lala yaru la nene, Semes, a Yosop, a Saemon, a Sutas, naga pe wenla la nene. ⁵⁶ A vinena lala, la ga nene naŕa asike ga amio ita ne. ?Ana yaru nene naga molue pun ita pa ŕar suri la nene pe?” ⁵⁷ Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naŕa pe navisawalena, yaru taŕena lala akilia avatanon naga, ana yaru na mŕana mratava lala, amio yaru na kiena yo lala, la ga nene na taŕatete avatanon naga.” ⁵⁸ Ana e yo nene, naga pe kila re kile la moki e poli, vanon naŕa pe amlelaga re e naga poli.

14

*Parin Suŕe Erot Antiŕas pisayu Yesu
Mak 6:14-16; Luk 9:7-9*

¹ E pogos nene, apisayu Yesu pa tol Suŕe Erot, naŕa naga pe ŕarin suŕe e lepas nae garu Kalele. ² Ana Suŕe Erot mloge visena la nene, ana naga pisa pan kiena yerkawa lala, pisape “?Yaru nene naŕa apisayu ke ne, pona naga Yoane Nakeena nene, naŕa nanagane naga mali sina e marena yo? Vanon suri ne nanene, naga kila naga tol namareraena nakilaena kile la nene.”

*?Yoane Nakeena mare sanape?
Mak 6:17-29*

³⁻⁴ Ana Suŕe Erot pisa sanene, vanon naŕa naga meŕar Yoane Nakeena mare rui, ana naga marau paŕisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: wenla Suŕe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naŕa lalua arimala taaga, ana anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa

amio sira tai, kiena kia Lerotias. Ana siraunia, Suŕe Erot pa ŕerelua sira nene. Ana e pogos nene, Yoane pisi pa Suŕe Erot, pisape “Suri nene pe mesmesu re nene poli, naŕa ko oure sira nene, komin naga pe wona ne womla.” Ana Erotias naga pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane poli, ana naga pisi pa Suŕe Erot, ana Suŕe Erot mligan kiena yeririna la ŕasia apa atarar Yoane, ana apiari naga, amligan naga pa e yuŕa nakoena. ⁵ Ana Suŕe Erot sape weŕar Yoane, ana naga maraun li mŕa le Israel lala, vanon naŕa amlelaga re Yoane asape naga pe kiela navisawalena tai.

⁶ Ana Lerotias nene, naga narina na lomŕearu mŕa tai, ana pogos naŕa la akila ŕaŕaŕa nasitoŕalena legiena naŕa Suŕe Erot paeme ea, lomŕearu nene naga polu e marana ne la naŕa asike lele taaga e ŕaŕaŕa nene. Ana Suŕe Erot kekaran kiena wolena paŕisi, ⁷ ana naga pisaar mŕarera pan lomŕearu nene, pisape suri ya naŕa naga visa, ŕisi na naga la vania.

⁸ Ana Lerotias pisi amio narina naŕa sira meŕe nene, ana sira meŕe pa pisalein pa Suŕe Erot, pisape “In na sineun nesape okus ŕarina ne Yoane Nakeena, meŕe pialo tai, imi van inu nagane ga ne e nini.”

⁹ Ana visena nene kila Suŕe Erot mloge piowa vanon kiena navisalaweena nene, ana naga pisape akila ga ve sa naŕa sira meŕe nene pisa, vanon naŕa naga pisaar mŕarera sanene e marana ne kiena erau la ŕisi rui. ¹⁰ Ana apa e loyumuŕa nakoena nene, atelua kolmekina ne Yoane, ¹¹ ana la amligan ŕarina meŕe pialo tai, akus pimi pa sira meŕe naŕani, ana sira meŕe nene kus pa anena. ¹² Ana siraunia nalogena kiena ne Yoane lala apimi akus tasnena, apa asinia, ana apano apa apisawal pa Yesu.

Suniena kiena ne Yoane Nakeena nane maro e nene.

*Yesu pagan yermeŕe lala tol manu lima
Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-14*

¹³ Ana pogos naŕa Yesu mloge sanene, naŕa Suŕe Erot naga pisayu ke meŕa naga, sape naga Yoane Nakeena naŕa mali sina petan marena, ana Yesu molue e yo nene, ana ŕiyu e waa tai, vena va e yo mŕano tai naŕa pe yaru re e poli. Ana pogos naŕa yeririna lala akilia asape naga pa ke e sanene, la meŕa ga amolmolue e kiela pulkumali lala, la amial akom ura. ¹⁴ Ana pogos naŕa Yesu pa ura, naga pisa naŕa ŕina na yeririna meŕe pa ura rui, ana naga sinena mie la paŕisi, ana naga kila ruru si kiela yaru namaiena lala apimi apo sina.

¹⁵ Ana pogos naŕa mrae pito tano, nalogena lala apimi puna Yesu, apisa apisape

“Ei, Suḗe, yo nini pe po re nenaga, a lavisi mēna ga yemalo narui. Popon ko oligan ḡina na yeririna la nene awasuḗe ava e pulkumali lala vena auli kala kinanena la ḡasia.”

¹⁶ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Toko, akilia asuḡa ga ve sanene woga ga ne. Popon amiu awar kinanena laḡasia van la.”

¹⁷ Ana la apisa, apisape “!Ke peraga yo, imimi memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naḡa satin lua ga!”

¹⁸ Ana Yesu pisape “Ala imi van inu,”
¹⁹ ana naga pisi pan yeririna la nene, pisape “Amiu atotano e vilumini sumo wa.” Ana naga mla narin kilaparavi lima amio narin satin lua naḡani, kirava pa metava ma e sinapane, pisa potena pa Ntewa vanon kinanena nene, ana kauroro narin kilaparavi lima naḡani, kian pa kiena nalogena lala vena avion plan va yeririna la nene. ²⁰ Ana la akan panono, mēḡela kawa paḡisi, ana kinakinas nen kinanena la naḡa pe akan re poli, torokin akon va e karo mavava la naḡa kerkeviu ve lualima taaga pa lua. ²¹ Ana yaru la naḡa akan kinanena nene, la pa sane manu lima, ana pe apulo re sira la poli amio ninis lala.

Yesu mial yau metava e wos nen sive

Mak 6:45-52; Yoane 6:15-21

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, ana asumo akusro pupia lapa nene ava lepas ḡasia navano, ana in na nesuwa nesuḡa neligan plan kone yeririna la awasupēla avano wa.” ²³ Ana pogos naḡa naga mligan plan yeririna lala apavano ḡisi, ana naga pa metava e kunus tai, naga taaga, vena len. Pogos naḡa yemalolo, Yesu naga ga taaga sike na, ²⁴ ana e pogos nene, waa nene mēke perina paḡisi, mēke likan lapa naḡani, mēke va yotena narui. Ana sive keviu, a la asuḡa akawe lagi paḡisi, a kila sane akus mēna ga sive naḡa akus sive. ²⁵ Pogos naḡa lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, naga mial yau ga metava e wos nen sive.

²⁶ Pogos naḡa kiena nalogena lala apisu naga mial yau ke e wos nen sive pimi pula sanene, amarau paḡisi, apisa apisape “!Aulai! ?Suri ya na pimi ke sanene? ? Yermare yo, pona ya ne sanene?”

A la asuḡa ga amlolokai keviu, vanon naḡa la amarau paḡisi, ²⁷ ana Yesu pis pan la vilaga, pisa pisape “!Ei, ve amarau re, in ga nini!”

²⁸ Ana Pita pisatamēa, pisape “Suḗe, visae ko kemua nene, otamian naḡa inu mēna ga neyal yau metava e wos nen sive, neimāsu puriā.”

²⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Ko, poga, otomi.”

Ana Pita mligan waa, pito tano, siar mial yau e sive, pa lavisin Yesu, ³⁰ ana pogos naḡa naga sitorḡal si lagi mārara nene, naga marau. Naga marau sanene, siar mian pito tano narui, ana naga pio Yesu, pisape “Suḗe, ko otamalia inu.”

³¹ Ana Yesu kian limana pa veraga, tarar Pita, ana pisa pania, pisape “?Vanon ya ne sineriā miyuwawa sanene? !Ko pe opiawa re nena kawa e inu poli wa!”

³² Ana pogos naḡa lalua aḡiyu si apa meta e waa, lagi nene mare, ³³ a la naḡa e waa amieluar Yesu, apisa, apisape “Lelaga kemua, ko ope narina ne Ntewa lelaga.”

Namaiena lala atol ga isinen kulkota mēna Yesu

Mak 6:53-56

³⁴ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela waa, apa e laḡas ḡasia, ana apa ura e yo tai, kiena kia Kenasaret. ³⁵ Ana pogos naḡa yaru lala nae e yo nene apisu kilale Yesu, amligan visena telivi piora pa e yo punu ga. Ana yaru lala aḡure namaiena lala apimi puna, ³⁶ apiun tan naga vena naga tamian namaiena lala atol ga mēna isinen kulkota. Ana la naḡa atol ga sanene, kiela maiena la kokovio nenaga, apimi apowo sina.

15

Nalogena lala kiena ne Yesu pe ataveve re ḡelaga marua kiena ne le Yu la poli

Mak 7:1-13

¹ Ana e pogos nene, Varasi la ḡasia amio navianena navisaluaena laḡasia amolue garu Yerusalem, apimi apisu Yesu. ² Apiun tan naga, apisa apisape “?Vanon ya ne kioḡa nalogena lala pe ataveve ruru re kieta ḡelaga marua na lotuen nanua sumo poli, naḡa kieta nasumonena lala apian ita, sa naḡa la asuḡa apisa, apisape visae yaru tai sinenan sape kinana, naga monar taveve ruru ḡelaga mesmesu lala na kevanen limana sumo wa, ana ḡisi na naga kilia kinana?”

³ Ana Yesu pisatamē la, pisape “? Ana amiu mēna ga, vanon ya ne amiu amāraran naḡa ataveve kiamiu ḡelaga marua lala, ana e kiamiu ḡelaga marua la nene, amiu asuḡa akilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa? ⁴ Ana Ntewa pisa rui, pisape ‘Ovatano e arimoḡa amio anomā,’ a naga pisa mēna ga, pisape ‘Yaru naḡa pisi piowa pan arimana pona anena, awemār naga mare.’ ⁵ Ana nanagane, pogos naḡa yaru tai visaar visave kiena suri lala ve suri wa, ḡisi na la va Ntewa pogos tai, ana naga pisa sanene ana siraunia naga pe pisuar ruru re kiena yermarua la luwoka

poli, pona ve iila re si la luoka e suri la nene, ⁶ ana amiu asuñia ga apisa ke asape sanene na poga ga ne, pe pe sur re tai nene poli. A e ðelaga nene, amiu asuñia ga akila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe suri korena ga tai ne, vanon naða amiu sinemiun asape auarar ga kiamiu ðelaga marua lala. ⁷ !Ana amiu na apisokani ke nene, amiu apisi korena ga ne! Navisawalena Aisea naga pisayu amiu sumo rui, naða naga pisawal visena nene naða Ntewa pisa, naða pisa pisape

⁸ *‘Yaru la nene apatanon inu e ga e kiela visena lala,*

ana kiela sitomena lala asike perinan inu wa.

⁹ *Akila ke lotuena pan inu, ana pe suri korena ga,*

vanon pogos naða akilapian yeririna lala, apisa ke asape visena nene naga pe visena kiena ne Ntewa nene, ana visena la nene pe kiela ga la ga yeririna lala.’ Ais 29:13

Suri la naða kila yaru namname e marana Ntewa

Mak 7:14-23

¹⁰ Ana Yesu pio viraviran yeririna lala vena aimi puna, ana naga pisa pan la, pisa pisape “Amiu ayagogo ruruia, amiu monar alogekilale kiau visena nene. ¹¹ Pe kinanena re naða pa e logon yaru poli naða kilia kila naga namname e marana ne Ntewa, ana visena lala naða molue e logona yaru, suri ne nanene naga kilia kila naga namname.”

¹² Ana sirauñia, kiena nalogena lala apimi, apisa pania, apisape “?Ei, ko okilia ña naða Varasi lala sinela mimi pañisi vanon kionña visena la naða osuñia opisa ke ne?”

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisatarñe la, pisape “Amiu na ve asitom re yaru la nene. Ya naða la asuñia akila ke ne, naga pe yuñiaena kiena ne re Ntewa nene poli, a yoko kau Ata nae ma e peni, ðisi na naga wereplan make suri la naða naga pe mapila re poli. ?Yeririna la nene na ape kilamara ðala ga, ana sinelan asape asumoni yeririna lala, ana sanape narui, yaru tai naða pe kilamara ðala kilia sumon yaru taðena naða pe kilamara ðala lalua ayal? !Pisi na lalua akilia aloru veraga atotano e ðilipili tai ne!”

¹⁵ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “Suðe, sineun nesape ovisawal ke ne kinas nen ðakaiwa nene sumo wa, naða opisa ðesan ga na wa.”

¹⁶ Ana Yesu pisa pisape, “?Sanape ne, pona ðarimiu ñena ga merorol ke yo wa?”

¹⁷ Pona amiu akilia ña ve tokak ga yo,

naða suri ya naða vito kome logona yaru, pito tano vitove kome ñeðena narui, ana kilia pa vanua si kome tasnena, ¹⁸ ana suri ya naða molue e logona yaru, naga molue e losinena sumo, a suri ne nanene, naga kilia kila yaru namname. ¹⁹ Naga nene na vanon naða nasitomiena viowa lala amomolue e los nen yaru, sa naða nawe-moñaren yaru, nataðæen kolau, naki-laena lau, navinauena, navisokanena, a nasisiena visena. ²⁰ Nanene ðelaga la naða akilia akila yaru namname e marana ne Ntewa. A ðelaga nene naða yaru kinana ana pe ke re limana sumo poli, suri nene naga taðatete kila yaru namname sanene.”

Yesu pilelua yermare e sira ñee tai

Mak 7:24-30

²¹ Ana Yesu molue e yo nene, naga pito e lepas naða pulkumali lua asike ea, naða Taea amio Saeton. ²² Ana sira tai nae lepas naða Kenan, naga pe wolawa ga, sike e lepas nene, ana naga pimi puna ne Yesu, pio naga, pisape “Suðe, ko ope Navisaarena naða ko omolue e lus kiena ne Tepet, neviun tan ko vena sineña ye inu. Kiau loñearu, yermare tai sike e naga, naða suñia kila kare naga silaga.”

²³ Ana Yesu mloge visena nene, ana pe pisa re nena suri tai pa sira nene poli.

Sirauñia, nalogena lala apimi, apisa pa Yesu, apisape “Sira nene suñia taveve ita ke sanene na, naga suñia pio manene liu wa. Popon oligan lua naga vano.”

²⁴ Ana pe Yesu pisatarñe la re poli, ana naga pisi pa sira nene narui, pisa pania, pisape “Ntewa mligan inu nepimi vena neva ga puna ne le Israel lala, la naða sane sipsip la naða akila pal mrapa.”

²⁵ Ana sira nañani pimi, kinai tano e lana ne Yesu, pisape “Awis, Suðe, nepiun tan ko, nesape oiila inu.”

²⁶ Ana Yesu pisatarñea, pisa pisape “Ana pe mesmesu re naða nelalua kinanena kana ne nisisi lala, vena nela va lokul poli.” Naga pisi sanene vanon naða naga kilia ña sape e pogos nene, le Yu taðena lala, naða la asitom asape la ga ape narina ne Ntewa, asuñia apisayu kare yaru la naða pe ape le Yu re poli, apisape la ape lokul ga la ne.

²⁷ Ana sira nene pisi, pisa pisape “Ko opisa pe lelaga, Suðe, ana lokul lala akilia akan ñena kororos nen kinanena naða amloloru vatano e lenen kinanena kana ne taena ne lokul lala.”

²⁸ Ana Yesu pisatarñe ruru naga narui, pisa pisape “Sira, ko opiawa ruru ke ñarera e inu pañisi. Pisi na ko ovisu ga nanagane imi van ko ve sa naða ko omlelaga ea.” Ana e ke e pogos nene narui, sira ñee kiena ne sira nene pimi po sina.

*Yesu kila ruru namaien la moki**Mak 7:31-37*

²⁹ Siraunia, Yesu molue ke sina ga e yo nene, p̄asuḗ si pa lepas naḗa Kalele. Naga suḗa mial pano, ana pa kom ga lavisin pupia lapa na lepas nene, ana pa totano metava e kunus tai. ³⁰ Toḗa sane, ana p̄egas nen yeririna lala apimi puna, amio laulu lala, amio latakin lala, amio kilamara p̄ala lala, amio kiligapoḗe lala, amio ḗena namaiena taḗena ḗena ga laḗasia. Ana aḗar la nene apimi, amligan la asike ga lavisin Yesu, ana Yesu kila ruru la apo ke sina ga. ³¹ Ana yeririna lala sinela kurkuru paḗisi, pogos naḗa apisu puru lala apisi, latakin lala apimi apo, laulu lala amial po, a kilamara kata lala akirava, ana la amieluar Ntewa kiena ne le Israel lala paḗisi vanonia.

Yesu pagan yerm̄ene lala tol manu vari [4000], amio ḗena ga sira lala a nin sisi lala
Mak 8:1-10

³² Ana Yesu pio kiena nalogena lala apimi puna, ana naga pisa pisape “Inu sineu mie ḗina na yeririna la nene paḗisi wa, komin naḗa asike amio ita legiena telu narui, ana pe kala kinanena re si poli. A inu taḗatete neligan la ava si uḗa naḗa pe kala kinanena re sanene poli, vanon naḗa visae nekila sanene, pona e mrapa komsusa ana yaru laḗasia viso kar la vano-o marala malko yo.”

³³ Ana nalogena kiena ne Yesu lala apisa pania, apisape “?Ana ḗisi na ita towar kala kinanena pe ne? Ana komin yo nini na yo korena ga nini, a la moki manene la wa.”

³⁴ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Ana amiu kamiu kilaparavi via na sike na?”

Ana la apisa, pisape “Olua ga, amio narin ika naḗa satin laḗasia.”

³⁵ Ana Yesu pisa pa ḗina na yeririna la naḗani, pisape “Atotano e nene sumo wa.” ³⁶ Ana naga p̄ar kilaparavi la olua naḗani, amio narin ika naḗa satin la nene, ana naga pisa potena pan Ntewa vanonia, ana siraunia ana kawewowala, ana kian pa kiena nalogena lala, ana la lein aḗar apioivon pa yeririna lala. ³⁷ Ana la punu ga akan pano-o ḗeḗela kawa ruru po paḗisi. Ana siraunia, akon kinakinas nen kinanena la nene naḗa sike na, pa e karo popos olua, ana puleule paḗisi. ³⁸ Ana yerm̄ene la naḗa akania, tol manu vari, ana pe apulo re sira lala amio ninis la poli.

³⁹ Ana Yesu mligan ḗina na yeririna la nene aḗasuḗe apa si uḗa, ana naga pa si e kiela waa, ana mligan yo nene, pimi suli ga plas ga e lepas naḗa kumali keviu naḗa Makatan ḗeke ea.

16*Yer kawa la ḗasia asape avisu kile tai**Mak 8:11-13; Luk 12:54-56*

¹ Ana pogos tai Varasi la ḗasia amio Satusi la ḗasia apimi puna Yesu, naḗa sinelan asape akilali naga, ana apisa, apisape “Imimi sinemiminia mesape ko okilali pupia kile tai van imimi, naḗa ko okila e puriukawa nae ma e peni.”

² Ana Yesu pisatanḗe la, pisape “Pogos naḗa mrae pito ke tano, ana visae amiu avisu naḗa yo vivaga e lepas naḗa mrae pito ke tano ea, amiu akilia avisa avisave ‘Pisi na yepisun peni,’ ³ a pogos naḗa mrae pa p̄arpo yo, a visae amiu avisu sinapane tano vivaga a lul la malolo ḗena ga metavana, amiu akilia avisave ‘Pisi na yua kove ḗane.’ ?Nane amiu asuḗa apisu kilale ke kile la nene e sinapane ḗisi narui, naḗa ḗisi na pog ve sanape pona ve sanape, ana sanape naḗa amiu pe apisu kilale re kiau kile lala na pog keviu nini naḗa nesike nemio amiu poli?”

⁴ Ana Yesu pisa ḗena pan la, pisape “Yaru la naḗa sinelan ga avisu kile lala, la ape li viowa la paḗisi, la akila wowe pa Ntewa, la apilon ḗasila pania, sane la naḗa akila lau, aḗure matan wola lala. Peraga, ḗisi na taḗatete amiu avisu kile tai narui, ana yoko amiu avisu ga naḗa ḗalivi e inu ve sa ke ga kile naḗa pa Navisawalena Sona nanua sumo, naḗa Ntewa kila naga mali sina.” Ana Yesu purmatan la, naga mligan la asikena.

“Amiu avisuar e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala”

Mak 8:14-21

⁵ Ana pogos naḗa Yesu amio kiena nalogena lala amligan e nene, ana aḗaro e pupia lapa naḗa apa e lepas ḗasa, ana nalogena lala sinela ḗesania naḗa pe aḗar re si kala kilaparavi laḗas poli. Ana pogos naḗa atol lepas ḗasa, ⁶ ana Yesu mla visena tai pan la, pisape “Amiu na monar avisuar ruru amiu, e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

⁷ Ana la amloge visena nene, ana la apisayulein pan la, apisape “?Pona naga pisi sanene vanon naḗa pe toḗar re kilaparavi laḗas pimi poli yo?”

⁸⁻⁹ Ana Yesu kilia ḗa kiela sitomena nene narui, pisape “?Pe na ya naḗa amiu asitom manene ke ḗeḗemiu la sanene, naḗa apisape yoko takan ya ne? ?Sanape naḗa amiu pe amloge kilale re suri la nene poli wa? !Kiamiu lelagaena ve tokaki paḗisi wa! ?Pona amiu sinemiu ḗesan ḗena ga kilaparavi la lima nene yo, naḗa inu nemla pa yeririna lala tol manu lima

nene, amio mēna karo la naŭa amiu akon puleule? ¹⁰ ? Pona amiu sinemiu pēsan mēna ga kilaparavi la olua nene, naŭa inu nemla pa yeririna lala tol manu vari nene yo, a karo via naŭa amiu akon sirau? ¹¹ ? Sanape naŭa amiu pe amloge kilale re naŭa pe nepisi re pan amiu vanon kilaparavi poli? Inu nevisa ke sina ga van amiu, nesape amiu na monar avisuar ruru amiu e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

¹² Ana e pogos nene, la akilia mēna naŭa naga pe pisayu re is nakilaen kilaparavi pan la poli, ana naga pisa ke visena navisokanena la naŭa Varasi lala amio Satusi lala akilia avian la ea, naŭa kilia kila pārin yaru lapa imi ve keviu, ana kilia kila kare make kiena malena, sa naŭa is na miyuŕnaen ke e kilaparavi.

Pita pisawal sape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³ Ana Yesu lala apito garo e lepas naŭa pulkumali keviu nene Sisaria Piliŕpae mēke ea, ana e pogos nene naga piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu asuŕna amloge mēna naŭa yeririna lala asuŕna ga apisavisa ke Narina ne Yeririna, apisape naga ai?”

¹⁴ Ana lala apisa, apisape “La pŕasia apisa apisape ko Yoane Nakeena ke sina ga, a la pŕasia apisape ko Elaisa, a la pŕasia apisape ko Sereŕnaea, pona navisawalena taŕena tai na nanua sumo.”

¹⁵ Ana naga piun tan la, pisape “?Ana amiu, amiu na asape inu na ai?”

¹⁶ Ana Saemon Pita pisataŕne, pisape “Ko, ko na Navisaarena, ko ope Narina ne Ntewa Mali.”

¹⁷ Ana Yesu pisataŕne pania, pisape “Saemon, narina ne Yoane, navisa ruruena imi van ko. Suri naŭa ko opisa ne, pe yaru re na pian ko e poli, ana Ata ga nae ma e peni naga pian ko ea. ¹⁸ A ko nene ko kioŕna kia taŕena naŭa Pita, naga kana kinasia sanini, sane ‘kilavaru,’ ana lelaga paŕisi, sa naŭa nanagane, in na nepisu ko na sane ko ope varsu tai, ana pŕisi na in na nevisirlua pēgas nen kiau li nalotena lala e kilatapili na sanene narui, a puriukawa na marena taŕatete kilia taulu pēgas nene. ¹⁹ Pisi na in nela kii lala navietavanena amio nakotaween nasuŕpenena kiena ne Ntewa van ko, a suri ya naŭa ko ovisaluŕar e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga visaluŕaria amio ko, a suri ya naŭa ko otaŕnania e yomarava nini,

ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga taŕnania amio ko.”

²⁰ Ana Yesu pisa mārera pa kiena nalogena lala, pisape “Amiu na ve ava avisawal re van yeririna la avisave in na nepe Navisaarena.”

Yesu pisawal kiena marena

Mak 8:31-33; Luk 9:22

²¹ Ana siar e pogos nene, Yesu kilali naŭa kila merarava va nalogena lala, sape naga monar va ma Yerusalem, ana e yo nene, pŕisi na suŕe kiena ne le Israel lala, akila kare manene naga vaŕisi, amio pārin yaru wa lala, amio mēna ga navianena navisaluaena lala, la make narui pŕisi na akila kare naga vaŕisi. Yesu pisa mēna ga pisape pŕisi na la nene awerŕar naga mare, ana kana legiena na telu pŕisi, Ata Ntewa kila naga suŕnalul mali sina.

²² Ana pogos naŭa Pita mloge visena nene, piolua Yesu pano, pisi mārera pania, pisape visaluŕaria, pisape “Yesu, Ntewa monar visaluŕar suri nene. Suri la nene taŕatete kilia imi ve lelaga e ko ve sa nene.”

²³ Ana Yesu pilopuia, pisi mārera pa Pita, pisape “!Yermare Lego, oure vetan inu! Ko osuŕna okilali inu ke sina ga e kioŕna sitomena nene naŭa pe sitomena kiena yaru ga, pe sitomena kiena ne Ntewa re nena ga.”

Nalogena kiena ne Yesu monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

Mak 8:34-9:1; Luk 9:22-27

²⁴ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Yaru naŭa sinenan sape sirau inu, monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, ana monar kus kiena laki torovia, ana taveve inu. ²⁵ Yaru naŭa sinenan sape visuar ruru kiena malena, naga pŕisi na kilaluia, ana yaru naŭa naga kilalu kiena malena vanon inu, naga pŕisi na kilia tol malena lelaga. ²⁶ Ana visae yaru tai naga tol make suri na yomarava la punu ga, ana kilalu mrapa na malena, naga pe taulu re nena suri wo napo lelaga tai poli, ana sirauia, taŕatete kiena suri wo la nene aulimaran si kiena malena. ²⁷ Ana lavisi ke Narina ne Yeririna wasuŕe ke sina ga imi narui amio navisi lala, naga imi amio naurarena kiena ne Arimana, ana naga ul yaru lala mesmesun kiela nayuŕnaen lala. ²⁸ Inu nevisa suri na lelaga nene van amiu, nesape yaru la pŕasia asuŕnalul asike e nini, naŭa pŕisi na taŕatete amare asuŕna ga vano-o avisu Narina ne Yeririna warpoyo amio kiena nasuŕpenena, vena vim ve suŕpen yeririna la punu ga.”

17

Yepena ne Yesu pilonia pimi pe tařena
Mak 9:2-10; Luk 9:28-36

¹ Siraun e pogos nene, legiena orai řarovia, ana Yesu řere Pita, a Semes, a wenla nařa Yoane, ana la ga vari nene apa metava e ravie tai. ² Asumņa sanene, ana nalogena la telu nene apisu nařa yepena ne Yesu pimi ke pe tařena, a marana pilavila manene sa nařa mrae, a mņana kulkota lala apimi amiyuwowo pano-o amiyuwowo po pařisi. ³ Ana la telu nene apisu mņena ga Mosis amio Elaisa, lalua aņaliv, ana lalua asumņa ga asun ke amio Yesu. ⁴ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suře, popon tanea ita tesuņa ga e yo nini. Visae ko sinorņania, ana neyurņaien silparpara ve telu e nini, moņa tai, mņana ne Mosis tai, a mņana ne Elaisa tai.”

⁵ Ana pogos nařa Pita suņa pisi ke ga wa, ana lul tai nařa pilavila pařisi pitomi kalo la, ana amloge visena tai molue e lul nene, pisa pisape “Nene na naruu nene, nařa in na nesitom naga pařisi. Kiau sitomena sike ga e naga, a nekekarana naga pařisi. Amiu na monar alogear ruru naga.”

⁶ Nalogena lala amloge visena nene, ana amarau na amarau, ana amloru e porotano, ařariwani marala lala.

⁷ Ana Yesu pimi pulu, mlipalipa la telu nene, ana pisa pan la, pisape “Amiu asuņalul, ve amarau re.” ⁸ Ana pogos nařa la ařar plan si řarila pa metava, apisu re si lalua nene poli, ana la apisu ga Yesu naga taaga sike na.

⁹ Ana lala amolue e ravie nene, ařasuře la ke sina apitomi tano, ana Yesu pisaar mņarera pan la, pisaluřar la, pisape “Suri nařa Ntewa kila amiu apisu ne, řisi na amiu ve avisawal re va yaru la nanagane, vano-o tol nařa Narina ne Yeririna mali sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal va yeririna lala.”

La apisayu Elaisa
Mak 9:11-13

¹⁰ Ana nalogena la telu nene apiun tan Yesu, apisape “?Sanapen nařa navianena na navisaluaena lala asumņa ga apisa ke, apisape ‘Monar Elaisa naga wasuře ke sina ga imi sumo wa, siraunia na Navisaarena nene kilia imi mņalivi?’”

¹¹ Ana Yesu pisatamņe la, pisape “Nařa la apisa sanene, naga lelaga kemua, komin Navisawalena Malakaea naga pisa sanene rui e kiena tusi. Elaisa naga monar imi sumo vena kila ruru make suri punu ga, řisi na Navisaarena naga kilia imi sirau, ¹² ana in na nevisa van amiu sanini, Elaisa

nene pimi řisi rui, ana pe yaru lala apisu kilale re asape naga poli, ana pe asitom re naga poli. Ana e ke e řelaga nene, řisi na akila ke mņena ga viowa va Narina ne Yeririna.”

¹³ Ana e pogos ke nanene, nalogena la telu nene akilia ga na wa, nařa Elaisa nařa Yesu pisayu ke ne, nane Yoane Nakeena nene.

Yesu pilelua yermare e yaru mņee tai
Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴ Ana Yesu amio la telu nene ařasuřela, ana apito asikolila amio řina la nařa asike e pogos nene, ana yaru tai pimi kinai tano e lana ne Yesu, ana pisa pisape ¹⁵ “Suře, inu sineun nesape ko sineņa ye kiau yaru mņee nini, oiila naga, komin nařa maiena tai teke e naga. Maiena nene kila naga marmarlulia yam moki pařisi, ana kila kare manene la naga wa, suņa kila ke naga mlorvavae mņa pano, mloru pa e kapi pona e mņena ga e wii lala. ¹⁶ Inu nepureli naga pimi puna ne kioņa nalogena lala, ana amiyuņmaen pano-o, peraga, ana akila ruru řele naga.”

¹⁷ Ana Yesu pisi pa kiena nalogena lala, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe apiawa re nenaga e Ntewa poli, silaga amiu asumņa ga apa ape wowe yo. ?Monar nesuņa si nemio amiu vano tol pogwai? Inu sineun maren amiu pařisi rui. Ana poga ga, aure yaru mņee nene imi pun inu.” ¹⁸ Ana la ařure yaru mņee nene pimi, ana Yesu pisaar pan yermare nařa sike e naga, pisape “!Omolue e naga nanagane ga ne!,” ana verakorena yaru mņee nene pimi po sina.

¹⁹ Ana siraun e pogos nene, pog nařa Yesu suņa naga taaga, nalogena lala apimi puna, apiun tania apisape “?Sanape na imimi mepilelua řele yermare nařa sike e yaru mņee nene?”

²⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanene na vanon nařa amiu pe apiawa ruru re mņarera e inu poli wa. Lelaga nevisa van amiu, visae aviawa e inu ve tokak ga ve sa ga narin kurus nen mras nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena ne ve lelaga kemua napo, ana řisi na amiu akilia avisa va tavie na mņeke ne, avisave ‘Ko oure,’ ana řisi na naga monar ure. řisi na pe suri re tai nařa amiu akilia akila řele poli. ²¹ Ana nařa narņeneplanen yermare la ne sanene, ana kana mņrapa ne sanini: yaru na monar len, ana monar monsilu ga ve kinan re. E ga e řelaga nene, řisi na naga kilia mņene plan yermare kar la ne sanene.”

Yesu pisawal ke sina ga kiena marena
Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ana pogos tai naŕa Yesu amio kiena nalogena lala apimi lele taaga garu Kalele, Yesu pisa pan la, pisape “Lavisi ke naŕa aligan Narina ne Yeririna va e limana yaru la narui, ²³ naŕa ŕisi na awenŕar naga mare, ana sirauia, e kana legiena na telu, ŕisi na Ntewa kila naga mali ke sina ga.” Ana pogos naŕa Yesu pisa visena nene, kiena nalogena lala amloge piowa vanon paŕisi.

Kilavaru na takis na Yurŕa Wa Mana Ntewa garu Yerusalem

²⁴ Pogos naŕa Yesu amio kiena nalogena lala apimi atol Kapeneam, yaru lala na warpoloen takis na Yurŕa Wa Mana Ntewa, apimi puna ne Pita, apiunia apisape “? Sanape, kioŕa navianena mŕena ga pul mŕa takis ne, pona peraga?”

²⁵ Ana Pita pisatamea, pisape “Naga pul mŕaga.”

Ana Pita ŕasuŕe si pa e yurŕa naŕa Yesu sike ea, a naga pe pis re poli wa, ana Yesu naga piŕesia, piunia pisape “Saemon, ko ositomveveli ŕarin suŕe na yomarava la nene. ?Li pe la ne apul ke takis nene pan la? ?Yaru na mŕala mratava ga lala, pona yaru taŕena lala?”

²⁶ Ana Pita pisa, pisape “Yaru taŕena ga lala, la monar aulia.”

Ana Yesu pisa, pisape “Ee, sanene narui, ana kana kinasia sanini, mratava kiena ne ŕarin suŕe lala, la taŕatete aulia. Ana in ke nena naŕa nepe mratava kiena ne Suŕe Keviu na Yurŕa Wa naŕa narui, ana vanon suri ne nanene, in na pe pon re neul takis naŕa la apiun ke tan ko poli. ²⁷ Ana popon italua na ve tekila kare re yaru lala na warpoloen takis, italua mŕena ga monar toul ga. Ko, oto garo e lapa, oto omŕate ika, a ika naŕa omŕate ŕesania, ŕisi na ko olual kilavaru tai e logona, naŕa torokin italua toul kieta takis ea, ana olavia ola ova oulia.”

18

“?Yaru ai naŕa naga to laa metavan yaru taŕena lala?”

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ Ana e pogos ke nene, nalogena taŕena lala apimi amŕalivi, apimi nena puna Yesu, apiun tania, asape “Imimi sinemimin meviun mesape: ?Yaru ai naŕa naga to laa metavan yaru taŕena lala e loyurŕa na nasuŕenena kiena ne Ntewa?”

² Ana Yesu pio sisi tai naŕa suŕa ga pimi puna, ana mligan sisi naŕani sumalu su likan la, ³ ana naga pisa pan la, pisape “In na nevisa van amiu, visae amiu ve avilopu amiu re naŕa kiamiu ŕelaga la aimi ve sa

ŕelaga kiena ne nisisi nene, ŕisi na amiu taŕatete kemua aimi loyurŕa e nasuŕenena kiena ne Ntewa pogos tai. ⁴ Ana yaru naŕa kila kiena sitomena su ga tano ve sa nisisi nini, yaru nene naga yoko kilia imi to laa metava, taulu yaru taŕena lala e nasuŕenena kiena ne Ntewa. ⁵ Yaru naŕa kiena sitomena pito tano e inu, ana naga kekanan naŕa naga kila wo va nisisi kokan tai ne sanene, yaru nene naga sa ga naŕa naga kekanan inu ke ga narui.”

Nataŕaliena lala

Mak 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶ Ana Yesu pisa mŕena ga, pisape “Ana visae yaru tai kila nisisi tai ne sanene ligan inu, ve viawa re si mŕarera e inu, ana ŕisi na yaru nene kus nakoarena tai naŕa mŕarera manene la. Visae amŕatear pupia kilavaru tai mŕene kolmekina, ana akuwani naga talilu vitove e lowe memaena, nanene naga nakoarena tai ne meme ga ne, ana yaru nene naga yoko war va re la na wa taulu nanene. ⁷ ! Aulai! Yomarava nini piowa manene la narui, naŕa pulen manene la suri la naŕa silaga asuŕa akilali ke yaru lala vena kila la akilalu kiela naviawaena e inu. Nataŕaliena la nene ŕisi na asuŕa likan amiu silaga, ana ŕisi na viowa manene la va yaru la naŕa apar nataŕaliena viowa la nene pimi e yaru taŕena lala.

⁸⁻⁹ “Visae lumoŕa tai, pona lamŕa tai, pona kilamaramŕa tai, pona suri ya sina naŕa e kioŕa malena, visae suri la nene tai kila ko ve oviawa re si mŕarera e inu, popon otelua suri nene vetan ko, okuwan vano. Visae otelua ŕelaga na mlamulena viowa vetan kioŕa malena ve sanene, ŕisi na ko okilia ova loyurŕa e malena, a visae ko ova loyurŕa e malena naŕa lumoŕa, pona lamŕa, pona kilamaramŕa, pona suri ya sina e kioŕa malena, visae suri la nene tai kovio ŕisi rui, ana nanene na poga ga nene. Ana piowa manene la naŕa visae tasneŕa la punu ga amio kioŕa ŕelaga viowa lala asuŕa woga ga e ko, ana sirauia akoven ko e kapi naŕa taŕatete mŕewo pogos tai e yo naloge viowaena.”

Pakaiwa na sipsip naŕa kilalu mrapa

Luk 15:3-7

¹⁰ Ana Yesu pisa mŕena ga, pisape “Amiu na monar avisuar ruruia vena amiu ve asitom korenan re naruu la tai nene pogos tai. Visae peraga, amaramŕe amiu, vanon naŕa naruu la nene, la kiela navisi lala nae ma e peni naŕa la asuŕa apisuar la mŕaga, a navisi la nene silaga asike e marana ne Ata nae ma e peni. ¹¹ Ana yurŕaena kiena ne Narina ne Yeririna naga sanini: naŕa

naga pimin pisape tamalia la naŕa akilalu mrapa.

¹² “Amiu ayagogon ruru li suniena nini: Yaru tai naŕa naga kiena sipsip lala tol ponotia taaga, ana lala tai kila ŕarina, pa la perina, ana kila pal mrapa, pa kovio. ? Pisi na yaru nene kila sanape narui? Naga monar ligan kiena sipsip la lualima ovari pa ovari nene, asuŕa ga akinana ke e yo na vilunŕini, ana naga monar vano vena kaleli sipsip nene naŕa kilalu mrapa. ¹³ Lelaga nevisa van amiu, pogos naŕa naga mal si sipsip nene, ana naga kilia kekaran va ŕisi, taulu naŕa naga kekaran kiena sipsip taŕena la moki naŕa asu ruru asuŕa ga, pe amial re naŕa apa akovio poli.

¹⁴ “Ana Arimamiu nae ma e peni, naga mŕena ga sa ke ga, naŕa naga yepen mavin narina tai nene yepe vetan mrapa vena vano va kovio.”

Visae womla tai naŕa kila viowa van ko Luk 17:3

¹⁵ Ana Yesu pisa mŕena ga, pisape “Visae womla tai naga kila viowa van ko pogos tai, monar ko ova ovisu naga naŕa amiu ga lua nene asikena, ana ko monar ovisawal kiena navioawaena vania. Visae naga kekaran logeen kioŕa visena, nanene naga sa naŕa kioŕa visena kila amiu luwoka ape mara wo si ŕisi narui. ¹⁶ Ana visae naga yepen mavin yagogonen kioŕa visena, ana monar ko ovano oure si yaru taŕena la ve lua pona ve telu aimi amio ko, vena aiila ko e kioŕa visena, sa naŕa Tusi Wa pisa pisape ‘Visena la punu ga, monar yaru naiilaena visena, yaru ve lua pona ve telu, vena kila visena nene kilia suŕalu.’ ¹⁷ Ana visae womla nene yepen mavin ke yagogon rurukoena wa, ana ko monar ovisawal kiena ŕarkawa nene va ŕegas nen li nalelagaena lala, vena la ŕasia akilia aimi avisuli re mŕena ga naga. A visae naga mŕarera ke ga wa, ve yagogon re mŕena ga nalelagaena lala, amiu monar avisu naga sa naŕa naga pe wolawa ga tai, pona naga sa ga yaru na warpoloen takis, naŕa yaru lala pe ape erau ruru re nenaga amio la poli.”

Leniena naŕa yaru la mras ve lua la ga aviranar la ea

¹⁸ Ana Yesu pisa mŕena ga, pisape “Lelaga, inu nevisa van amiu, ana suri ya naŕa amiu avisaluŕaria e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mŕena ga visaluŕaria amio amiu, a suri ya naŕa amiu atamŕania e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mŕena ga tamŕania amio amiu.

¹⁹ “A naga sina, nevisa mŕena ga van amiu, visae amiu yaru la ve lua naŕa la lua aviranarlan suri tai e yomarava nini, ana visae lalua alenwoia, ana kau Ata nae ma e peni ŕisi na naga kila suri nene van lalua. ²⁰ Vanon naŕa visae yaru ve lua pona ve telu aimi lele taaga e kiau kia, ana inu mŕena nesike likan la.”

Pakaiwa na ŕelaga na viewoena Luk 17:3-4

²¹ Ana Pita pimi puna Yesu, piun tania, pisape “?Suŕe, visae kiau wolai kila ke pe mesmesu re pan inu silaga poli, inu monar nevieuo naga yam ve via? ?Monar va tol yam ve olua pona sanape?”

²² Ana Yesu pisatamŕea, pisape “Peraga, ŕisi na ko ve ovieuo re ga naga yam ve olua ga, ko monar ovieuo naga yam ve lualima yam ve olua, ko ovieuo mŕa naga sanene vano tol sina ga kana yam ve olua [70 x 7]. ²³ Pelaga naviewoena loyuŕa e nasuŕenen kiena ne Ntewa, monar ve sanene narui. Amiu ayagogo e suniena tai naŕa pisayu ŕelaga naviewoena, naŕa pisa sanini, pisape: Parin suŕe tai, naŕa naga sinenan sape visuveleli lapui la naŕa kiena yaru na yuŕaena lala akila pania. ²⁴ Ana naga kila mŕa sanene panoo, ana aŕure kiena yaru nayuŕaena tai pimi puna, naŕa yaru nene naga kila lapui na kilavaru na tenario via puna ne kiena yerkawa nene. ²⁵ Pogos naŕa apiun kilavaru tan yaru nene, naga pisape naga taŕatete si ulmaran lapui nene. Ana yerkawa nene pisa pa kiena yeririna lala, pisape ‘Poga, akilalua naga a auliulinlua naga ve kiena ne yerkawa taŕena, vena yuŕaie korena ga vania. Ana auliulin mŕena ga wona, amio narina lala, a amio make kiela suri lala, a awar kana kilavaru imi vena auli kiena lapui nene komŕasia ea.’

²⁶ “Ana yaru nene mloru e lana ne ŕarin suŕe nene, tagi mŕarera pania, pisape ‘Ko ope yerkawa, awis, inu sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.’ ²⁷ Ana yerkawa nene sinena miye yaru nene, naga piewo make lapui nene pania, vena ve ul marana re sina, ana tamŕan yaru naŕani molue ga sa ga ne.

²⁸ “Ana pogos naŕa yaru nene pano, naga pisu kiena erau tai, naŕa kiena erau nene kiena lapui tai teke e yaru nene. Ana kiena lapui ne ve tokaki ga, ana yaru nene pano ŕuarar kolmekina, pisa pania, pisape ‘Ko monar oul lua kioŕa lapui nene vetan inu nanagane ga ne.’

²⁹ “Ana kiena erau nene pimi mloru e lana, tagi manene pania, pisape ‘Mara, ko ope kiau erau, awis, sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.’ ³⁰ Ana yaru nene yepena mavin viewoen kiena erau nene, p̄isi na naga pa kila la amligan naga pa e yuñā nakoarena, vena suñā vano-o ul plan kiena lapui nene, p̄isi na naga kilia molue sina.

³¹ “Ana pogos naña yaru tañena la naña kiena ne p̄arin suñe nene apisu p̄elaga nene, amloge piowa pañisi, ana apa puna ne kiela p̄arin suñe, apisawal suri la nene pania. ³² Ana p̄arin suñe nene pio kiena yaru nene vena vim si puna, ana sinena karia, pis m̄arera pania, pisape ‘!Aa, ko na ope yaru p̄ilp̄il ya na sanene! Inu nepiewo ko e kionā pupia lapui nene rui, vanon naña otagin manene pan inu, ana okila sineu miye ko. ³³ ?Vanon ya ne ko tañatete m̄ena ga sinem̄a ye kionā erau sa naña inu sineu miye ko sumo rui?’ ³⁴ Ana p̄arin suñe nene sinena mimi pa la narui, ana naga pisape monar aligan yaru nene va e yuñā nakoarena, ana la monar ala m̄ā nakoarena vania vano-o naga ul plan make kiena lapui nene.”

³⁵ Ana Yesu pisa, pisape “Visae amiu ve aviewo re womlamiu lala silaga, ve lelaga e sinemiu la wetelu, p̄isi na kau Ata nae ma e peni, naga sinena kar amiu ve sanene, p̄isi na naga la nakoarena ve sa ke ga nene van amiu.”

19

Yesu pisayu sanape naña yaru mligan lua wona

Mak 10:1-12

¹ Ana Yesu pisa visena la nene p̄isi, ana naga mligan Kalele naga kome wii nae Yortan lepas na vano, ana pa metava e lepas nae Yutea. ² Ana p̄ina lala ataveve ke naga e pogos nene, ana e yo nene naga kila ruru namaiena la moki.

³ Ana Varasi m̄ena ga lañasia asike e pogos nene, ana apimi puna ne Yesu, apisape akilali ke sina ga naga, la apiun naviuena tai pania, la apiunā, apisape “?Kieta navisaluaena pisa ya ne e lepas nen p̄elaga kiena ne yaru naña ligan lua wona? ?Mesmesu ga naña yaru kila kila sanene vanon suri kar punu ga naña pe miasia, pona kilia kila vanon ga suri kerkeviu ga lañasia?”

⁴ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “?Pona amiu na pe akilia re Visena Wa kiena ne Ntewa naña naga pisa, pisape

‘E purp̄esia, Ntewa naga sii suri punu ga, ana sii m̄ena ga yeririna lua, yerm̄ene tai, a sira tai?’

⁵ Suri nene amiu akilia p̄isi rui, amio m̄ena ga visena tañena nene naña pisa, pisape ‘Sanene, p̄isi na yaru ligan arimana amio anena, ana naga vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi ave taaga ga narui.’ *Nas 2:24*

⁶ Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina, ana lalua apimi ape taaga ga narui. Ana ya naña Ntewa naga vilolaria aimi ave taaga, pe pon re si yaru kilapure la poli.”

⁷ Ana Varasi la nene amloge visena la nene, ana apiun ke sina ga tan Yesu, asape “?Poga ga, ana vanon ya ne Mosis naga pisawal navisaluaena nene naña tam̄an sape yaru naga kilia la m̄aki nalganluaena tai vena la va wona, vena ligan lua naga vano?”

⁸ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “Ee, ana sumon naña nasien yomarava nini, naga pe sa re nene poli, ana vanon naña amiu p̄arimiu lala apimi m̄arera pañisi, nane kila Mosis tam̄ania sanene sape siar e repimiu la pimi, amiu akilia aligan plan womiu lala. ⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, visae yaru tai, wona kila kolau, yaru nene kilia ligan lua wona nene. Ana visae sira nene ve kila re kolau ve sanene sumo, ana yaru nene ligan lua naga, ana p̄isi na va were sira tañena, visae ve sanene, ana Ntewa pisu sane yaru nene naga kila kolau narui amio sira tañena nene, naga kila kare sira nene naña wona na sumo.”

¹⁰ Ana nalogena kiena Yesu lala apisa pania, apisape “Visae ve sanene, p̄elaga na talopaena pe suri m̄arera tai ne pañisi ne. Pe pon re si tekila ita tetalopa poli.”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naña yaru lañasia naña p̄isi na la ve atalopa re pogos tai, sa naña sane lañasia apaeme ana tasnela la piowa pa rui, pona lañasia akila kare tasnela, sa naña asila, ana la tañatete atalopa. A lañasia, pe atalopa re poli vanon naña la amligan talopaena vena la ayuñāe e nasuñenena kiena ne Ntewa. Ana Visena Wa, naga pisa pisape popon yerm̄ene amio sira, lalua atalopa, a popon lalua asu ruru m̄aga sanene tol luas nen kiela malena la luoka. A ko naña ko okekaran visena nene, ana opisu naña Ntewa naga kila sanene pan ko rui, popon olarar ruru visena nene m̄arera e kionā malena.”

Yesu pisa ruru sisi lala

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Ana lañasia akus narila lala apimi puna Yesu, vena naga ligan limana te la,

len wo la. Ana nalogena lala apisuia, ana apisi m̄arera pan yaru la nene, apisalup̄ar la, ¹⁴ ana Yesu pisa, pisape “Amiu ve avisalup̄ar re sisi la nene, amiu atam̄an la aimi pun inu, vanon naḡa sisi la nene na asa ga la naḡa asike loyur̄na e nasuḡenena kiena ne Ntewa.”

¹⁵ Ana naga mligan limana te sisi la nene, ana suraunia, naga mial pano.

Yaru m̄ee tai naḡa kiena suri moki

Mak 10:17-22; Luk 18:18-23

¹⁶ Ana e pogos taḡena tai, yaru m̄ee tai pimi pisu Yesu, piun tania, pisape “?Navianaena, ana in na monar nekila yur̄naena wo ya, naḡa vena kila inu ḡisi na netol malena naḡa ve uro re?”

¹⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “?Vanon ya ne ko opiun tan inu sanene, osape nevisa yur̄naena wo tai van ko? Ntewa ga naga po, a visae ko ologear kiena navisaluaena lala, ḡisi na ko okilia otol malena wo nene.”

¹⁸ Ana yaru naḡani piun ke sina ga tan Yesu, pisape “?Ana ko opisa ke navisaluaena ya la nene?”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Navisaluaena ne la nanini narui, naḡa pisa pisape: ve ower̄nar re yaru mare, ve okila re kolau, ve ovinau re, ¹⁹ ve ovisokan re, ko ova tanon arimom̄a amio anom̄a, a ko ositom nalavis puḡa lala, ovisuar ruru la, ve sa ke naḡa ko opisuar ruru ko ke ga.”

²⁰ Ana yaru m̄ee nene pisa pania, pisape “Navisaluaena la naḡa ko opisa ke nene, inu nesum̄a nemlarar make punu ga rui. ?Suri ya si naḡa teke ga wa, naḡa inu pe nekila re poli wa?”

²¹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visae ko sinom̄an osape oimi omesmesu ruru wo va ḡisi, torokin naḡa ko otol malena naḡa ve uro re, ḡisi na ko na monar okila ve sanini: ko ovano, oululin plan make kion̄a suri la punu ga, ana owar kana kilavaru nena, ova oviovionia van yaru la naḡa pe kiela suri re poli. Visae ko okila sanene, ḡisi na ko kion̄a suri wo lala ve moki vaḡisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otaveve inu.”

²² Ana pogos naḡa yaru m̄ee nene mloge visena nene, kiena sitomena urmi a sinena piowa paḡisi, vanon naḡa naga kiena suri la moki manene la. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naḡa kiena suri moki, naga m̄arera la naḡa va loyur̄na e nasuḡenena kiena ne Ntewa

Mak 10:23-31; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae yaru

tai naḡa kiena suri moki, naga sinenan pisape va loyur̄na e nasuḡenena kiena ne Ntewa, suri nene na m̄arera towe m̄a naḡa. ²⁴ Ee, inu nevisa van amiu, visae kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil nene, nane naga m̄arera vaḡisi ne, ana visae yaru tai naḡa naga kiena suri la moki ana sinenan sape va loyur̄na e nasuḡenena kiena ne Ntewa, naga m̄arera la na wa.”

²⁵ Pogos naḡa nalogena lala amloge visena nene, amilania paḡisi, ana la apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, ḡisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁶ Ana Yesu kirava pisu la, naga pisa pisape “Ee, lelaga naḡa yaru taḡatete kilia kila yaru tol malena nene, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁷ Ana Pita pisatar̄nea, pisa pisape “? Ana sanapen imimi? Imimi meligan make kiamimi suri la rui, ana imimi metaveve ko. ?Pisi na imimi metol m̄a suri wo laḡas ne, pona peraga?”

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Lelaga nevisa van amiu sanini, pogos naḡa Narina ne Yeririna totano e kiena lelena wa natotanoena e yomarava viu nene naḡa ḡisi na imi, amiu naḡa ataveve inu ke nanagane, ana amiu m̄ena ga atotano e pupia lelemiu wa natotanoena ve lualima taaga va lua, vena avisuar lus nae Israel lala lualima taaga pa lua nene, sa naḡa amiu ape kiela ḡarin suḡe lala. ²⁹ Ana yaru naḡa visae ligan m̄ana yur̄na, pona wenla pona vinena, pona arimana pona anena, pona narina, pona kiena porotano, ana visae naga ligan suri la nene vanon ga inu, ḡisi na naga warmarana sina ga e yomarava nini kiena suri la naḡa naga mligania, kilia tol sina ve ponotia tai, ana metavanja, ḡisi na naga kilia tol m̄ena ga malena naḡa ve uro re.

³⁰ “Ana yaru la moki liu naḡa asu metava, ḡisi na ato tano, a yaru la naḡa ato tano, ḡisi na la asu metava.”

20

Pakaiwa kiena ne yaru na yur̄naena lala

¹ Ana Yesu sum̄a pisa m̄aga pano-o, pisape “Suri naḡa nepisa ga na wa, sa ke ḡelaga naḡa Ntewa kila ke pa yaru lala loyur̄na e nasuḡenena kiena. A ḡisi na nevisayu suri nene van amiu e ḡakaiwa tai, naḡa pisa sanene, pisape: Yerkawa tai, naḡa kana pupia lokilm̄asmas tai. E kolulagi tai, naḡa pe yemlagi ruru re poli wa, naga pa e pulkumali tai vena were yaru laḡasia ava ayum̄ae e kiena lokilm̄asmas nene e legiena nene. ² Naga m̄al la ḡasia, ana pisaar pan la e kilavaru tai naḡa torokin yur̄naena na legiena wetelu

tai, ana mligan plan la apano vena ava ayuñae e kiena lokilmāsmāns nene. ³ Ana e mrae ovari, naga pa sina ga e pulkumali nene, pisu yaru tañena lala asu korena ga, asuñā sane pe kiela yuñāena re poli, ⁴ ana naga pisa pan la, pisape 'Pon amiu mēna ga aimi ayuñāe re e kiau lokilmāsmāns, ana pisi na nowul amiu ke ga.'

⁵ "Ana la nene apa amiyuñāe, a siraunia, kolpae mēna ga, a mrae telu mēna ga naña yepakilavi, ana yerkawa nene pāsufe si pano, p̄ere ke sina ga yaru lañās apimi amiyuñāe kiena sanene. ⁶ A yam si tai, e yepakilavi mrae lima, naga pāsufe sina ga pa e pulkumali nene, pisu yaru lañāsia naña asuñālu asike e yo nene na wa, ana naga pisa pan la, pisape 'Komin ya ne asu koren ke sanene na wa e yo nini, naña pe akila re nena yuñāena tai poli?'

⁷ "Ana la apisatāmēa, apisape 'Peraga, pe yaru tai pimin re sape meva meyuñāe kiena poli.'

"Ana yerkawa nene pisa pan la, pisape 'Poga, visae sanene, in na neure amiu narui. Amiu, aimi ayuñāe kiau.'

⁸ "Ana e ko yepakilavi la rui, amiyuñāe pisi, ana yerkawa nene pisa pa kiena navisuaren yuñāena nene, pisape 'Poga, ovio yaru na yuñāena la nene aimi, oul la. Pisi na ko okila sanini: oul p̄esan la naña apimi mare ga na wa, vano-o oñisi e la naña apim̄p̄esani kolulagi.' ⁹ Ana pogos naña yaru la naña asiar ga yuñāena e mrae lima apimi, yaru nene mla kilavaru pan la torokin ke legiena wetelu na yuñāena taaga. ¹⁰ A pogos naña la naña apami amiyuñāe sumo apimin vena awar kiela kilavaru, la amape pona la ala va la metava, taulu la naña amiyuñāe plas ga, ana yaru nene mla kilavaru pan la, la punu ga torok ga.

¹¹ "Ana pogos naña la apisu kiela kilavaru sa ke ga nene, la amloge pi-owa, asuñā apisimumun yerkawa nene. ¹² Ana amligan lala tai pa piun tania, pisa pisape 'La naña apimi mare ga na wa, la amiyuñāe aora taaga ga, ana imimi memiyuñāen legiena wetelu e pupia yepisusun nene. Imimi mepisu naña ko omla kilavaru maran taaga pan la, sa ke naña omla pan imimi. ?Suri nene na sanape na sanene?'

¹³ "Ana yerkawa nene pisatāmē naga, pisape 'Mara, in na pe nekila kare ko re nene poli. Italu tepranar p̄isi rui, tesape ko oyuñāe e legiena wetelu ve taaga nene, ana tesape p̄isi na nowul ko torokin ga kioñā yuñāena nene. ¹⁴ Ve sanene, popon ko ola kioñā kilavaru ova ga uñā. Naga kiau kioñāena ga tai nene, naña kilavaru

naña nemla pan ko, sineun nesape nela mēna ga marana ve taaga va la naña apimi mare ga. ¹⁵ ?Ko ositom osape in na tañatete nekila sa naña inu sineunia, e kiau kilavaru? ?Sanape na ko opielue e yaru la naña nekila ke po pan la? Ana p̄akaiwa nini p̄isi e nene.'

¹⁶ Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisa pisape "Ana yaru la naña asirau, p̄isi na la asumo, a la naña asumo, p̄isi na la asirau."

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Mak 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷ Ana Yesu pa ke metava ma Yerusalem narui, ana pogos naña amial ke e mruplepa apavini, naga pio kiena nalogenā la lual-ima taaga pa lua apimi puna, ana pisi pan la, pisape ¹⁸ "Amiu ayagogo ruruia. Nana-gane ita tepa ke ma Yerusalem narui, naña p̄isi na ve ve piavi re, p̄isi na aligan Narina ne Yeririna e limana ne yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, a amio navianena kiena ne navisaluena mēna lala, ana p̄isi na la nene la alīp̄ere naga avisave p̄isi na naga monar mare. ¹⁹ Ana siraunia aligan naga e limana ne le Rom lala, naña p̄isi na la nene akirakirai viowa vania, a p̄isi na la akōa naga, ana p̄isi na asuarua naga e laki torovia vena mare. Ana pogos naña naga mare pae, ana e kana legiena na telu, p̄isi na Ntewa kilamalua sina naga."

Anenane Semes amio Yoane, naga piun suri tai tan Yesu

Mak 10:35-40

²⁰ Ana wona ne Sepeti, naga p̄ere narila luwoka nene naña Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu. Sira nene kinai e lana Yesu, piunia pisape "Inu sineunia nesape otamān suri tai van inu."

²¹ Ana Yesu pisatāmē naga, pisape "Ana ko sinoñān osape oviun ya?"

Sira nene pisatāmēa, pisape "Inu sineunia nesape otamān sanini: pogos naña ko ovisirlua kioñā nasuñēnena, p̄isi na naruu la luwoka nene akilia atotano amio ko e kioñā yo wa naña metava lavisin ko, tai e lepas nen lumōñā na p̄amarua, a tai e lepas nen lumōñā na p̄amēli."

²² Ana Yesu pisatāmē la, pisape "Amiu pe akilia re suri naña apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape amiu lua atorokin naña ita tomunpae e piala naloge viowaena nene naña inu monar nomun ea?"

Lalua apisa pania, apisape "Ee, imimi lua metoroki."

²³ Ana Yesu pisa pan la luoka, pisape "Ee, lelaga naña p̄isi na amiu luwoka amun

mēna ga e māu piala naloge viowaena nene, ana suri nene naḡa amiu lua apiunia, apisape amiu lua atotano amio inu e lepasneu luwoka, suri nene naga pe kiau re naḡa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ne la ga naḡa kau Ata naga kila ruru pe kiela, a naḡa naga pisaar ḡisi rui pisape ḡisi na la atotano ea.”

Narina ne yeririna pimin vena yuḡae kiena yaru lala

Mak 10:41-45

²⁴ Pogos naḡa nalogena taḡena la lualima nene la amloge suri nene, naḡa wolai lalua nene Semes amio Yoane apiunia, ana la sinela kari lalua. ²⁵ Ana Yesu pio la, vena aimi puna, vena naga visi van la, ana naga pisa pisape “Ita tekilia rui ḡelaga kiena ne yaru la naḡa pe amlelaga re e Ntewa poli. Ita tepisu mā naḡa suḡe lala amio yerkawa lala na yomarava nini, la sinelan asape amāreran yaru taḡena lala vena asu vatanon la silaga. ²⁶⁻²⁷ Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu ḡelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yaru tai sinenan sape imi ve kiamiu yerkawa tai pona kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuḡae kiamiuena tai. ²⁸ Narina ne Yeririna naga kila sanene ḡisi rui, naḡa naga pe pimin re naḡa vena yaru la akila yuḡaena naiilaen naga poli, ana naga pimin vena naga yuḡae vena iilaen lala, a vena tamān kiena malena vena ul plan yaru la ve moki.”

Yesu kila ruru kilamarakata lua

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala asike garu Seriko, ana pogos naḡa amligan e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paḡisi naḡa ataveve la. ³⁰ Ana kilamara kata la lua, naḡa lalua atoḡa tano e isinen mrapplepa. Ana pogos naḡa lalua amloge naḡa apisape Yesu mial ke e mrapplepa pimi, lalua apio ke asape “!Suḡe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinerā ye imimi!”

³¹ Ana yaru taḡena lala apisin sinemimien pan lalua nene, apisa apisape “Ee, amiu lua nene aḡaaga.”

Ana lalua apio manene la, asape “!Suḡe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinerā ye imimi.”

³² Ana Yesu suriālu su mrapa e yo nene, pio lalua, pisa pisape “?Amiu lua sinemiun asape nekila ya ne van amiu?”

³³ Ana lalua apisatamea, asape “Suḡe, awis, imimi lua sinemimin mesape kilamaramimi la imi wo, vena mekilia mekirava.”

³⁴ Ana Yesu sinen mie la, ana tol kilamarala, ana lalua apisu ruru ke ga suri e pogos nene, a lalua asurālu ataveve Yesu apano.

21

Yesu pimi tol yo Yerusalem

Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

¹ Nanagane, Yesu lala apami lavisin Yerusalem narui, ana la aḡalivi e narin pulkumali tai sumo, kiena kia Petpas, naḡa teke e kunus nene naḡa la apio asape Kunus Na Purolip. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape ² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmesu e pogos naḡa ava loyuḡa ea, ḡisi na amiu lua avisu togki tai, naḡa amātear sike na, naga amio narina. Ana amiu lua aluḡar plan la, a amiu aure ga la luoka aimi pun inu e nini. ³ Ana visae amiu lua aloge yaru tai visi van amiu, ḡisi na amiu lua avisa ga vania, avisave ‘Suḡe na sinenan suri mali lalua nini vena ava akila kiena yuḡaena tai wa,’ ana pogos naḡa amiu lua avisa sanene, naga kilia tamān lalua aimi veraga.”

⁴ Suri nene pimi ḡarpoyo vena kila visena nene kiena ne navisawalena nanua sumo vim ve lelaga, naḡa naga pisa pisape ⁵ “*Amiu avion va le Saeon lala, avisave ‘Amiu apisu ke ne, nanagane kiamiu ḡarin suḡe pam ke pun amiu narui.*

Naga pe yaru tai naḡa kiena sitomena to ga tano, kila naga kus ga togki, togki tai naḡa ve tokaki ga, naḡa pe ninus ke ga wa.’ Sek 9:9

⁶ Ana nalogena lalua nene apano, ana lalua akila sa naḡa Yesu pisa. ⁷ Ana pogos naḡa lalua aḡere togki nene amio narina apimi, ana lala aḡatetae māla kulkota lala e wos nen togki lalua nene, ana Yesu naga pa totano meta e navetokak. ⁸ Ana yaru la mokliu naḡa aḡatetae māla kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru laḡasia apa ate māmeḡa lala pitomi aḡatetae mēna ga, vena togki kiena ne Yesu yali ea. Ve sanene, akila sa naḡa la apatanon Yesu sa naḡa naga pe pupia ḡarin suḡe tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuḡa Yerusalem, ana ḡina na yeririna la naḡa asumon Yesu, amio la naḡa asiraunia, asurā apioviaonia sanini, apisa apisape “*!A ke suwala, po na po! !Teyeluar naga naḡa pe lus kiena ne Tepet tai nene!*

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naḡa pimi e kioḡa kia!

!Amiu nae ma e peni metava amiu mēna ga ayeluar naga!” Yauena 118:26

¹⁰ Ana pogos naḡa Yesu pa loyuḡa e Yerusalem, yaru lala sinela pulaula, ana

la asuñña akila ke visena la moki, asuñña apiuviunua, asape “?Yaru nene naga ai?”

¹¹ Ana yeririna la naña apimi amio Yesu, la apisatañela sanini, apisa apisape “Nanene na navisawalena nene naña naga molue e pulkumali nae Nasaret garu Kalele, naña kiena kia Yesu.”

Yesu mēne plan la naña asuñña apuliwilin ke suri e Yurña Wa Mana ne Ntewa Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹² Ana Yesu pa e Yurña Wa mñana ne Ntewa, a e pogos nene naga pisu sane yaru la moki liu naña la asuñña e kopkok na yurña nene. La nene la asuñña akila ke ga yurñaena lala natauluen kilavaru, naga nene e lepas nalaena lala a e kuñañaena na Yurña Wa nene, ana la asuñña akila kewia ke ga yaru lala. Ana pogos naña Yesu pisu suri nene, naga pe kekaran re poli. Ana naga pa mēne plan la, naga kawepu narin varvara kiena ne yaru na keueen kururu varu lala, a naga koantetain lele na totanoena kiena la naña apuliwilin ke kupa lala. ¹³ Ana naga pisa pan la, pisape “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Pisi na la avisa mñau Yurña Wa avisave naga yurña na leniena,’ ana amiu apilon pisi pimi sa ga puluve mñana yaru na vinauenā la narui.”

¹⁴ Ana pogos naña Yesu sike e Yurña Wa nene na wa, kilamara kata lala amio laulu lala apimi puna, ana naga kila ruru la sina. ¹⁵ Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, apisu yurñaena wo kiena ne Yesu la nene, a amloge mēna ga naña sisi lala asuñña ga apiovion ke ga wa, asape “!A ke suwala, pona po! Teieluar naga naña naga pe lus kiena ne Tepet nene!” ana yerkawa la nene sinela mimi manene la. ¹⁶ La sinela mimi sanene, ana la apisa pa Yesu, apisape “? E sanape, ko omloge mña visena naña la asuñña apisa ke ne?”

Ana Yesu pisatañe la, pisape “Ee, nemloge mña ne. ?Ana sanape, amiu asitom ke asape visena nene piowa ga? Pona pe apuloli re Visena Wa kiena ne Supe naña pisa, pisape

‘Ntewa o, ko okilia okila nin sisi kokan lala, amio mēna sisi tomtom lala, amieluar ruru ko pañisi.’ ” Yauena 8:2

¹⁷ Ana Yesu mligan la nene, molue ke sina ga petan Yerusalem, pa e narin pulkumali naña Petani, pa mono ea.

Purlaki tai naña pe ñar re mras poli Mak 11:12-14,20-24

¹⁸ Ana Yesu mon mña e nene, ana yemlagi kolulagi naga pisape wasupe sina wa Yerusalem, a naga suñña mial mña pavini, ana naga mloge sane viso karia. ¹⁹ Naga kira pa e isinen mraplepa, naga māl purpiliva tai, naña naga mñas ga moki, ana pe mras su re e poli. Ana Yesu pisa pa purlaki nene, pisape “Ko ove owar re si mrasnorña pogos tai.” Naga pisi sanene, ana veraga ga purpiliva nene mano taña nenaga.

²⁰ Nalogenā lala apisu naña purlaki nene pimi mano sanene, ana sinela kurkur pañisi. La apiun tai Yesu, apisape “?Ya ne kila purpiliva nene mano ke veraga sanene?”

²¹ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae amiu aviawa mñarera e inu, naña amiu kiamiu sitomena ve veve lua re, pisi na amiu mēna ga akilia akila sanene, a pisi na amiu akilia akila mēna ga va re laa na wa taulu nene. Sane visae amiu avisa va pupia kunus nene, avisave ‘Osumñalu otove oula ova e sive,’ pisi na ve sanene narui. ²² A visae amiu aviawa kawa e Ntewa, naña amiu alelaga kemua lelaga, pisi na amiu akilia atol suri ya naña amiu amlen vanonia, amiu aviuntan naga.”

Nasumonen le israel lala sinelan asape avisaluñar Yesu

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

²³ Ana Yesu pasupe si pa loyurña e Yurña Wa Mana ne Ntewa, ana naga pa suñña pian ke sina ga yaru lala. Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonenā lala kiena ne le Yu lala, apimi puna, apiuntania, apisape “?Ko osuñña okila ke suri la ne sanene e yo nini e kia kiena ai, a a mēna ga naña tamñan ko sape okila ve sanene?”

²⁴ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Poga ga, ana inu mēna ga nesape neviun naviuunena tai van amiu wa. Visae amiu avisatañe ruru kiau naviuunena nene, pisi na nekilia nevisawal van amiu sanape naña nekilia nekila ve sanene. ²⁵ Poga ga, kiau naviuunena sanini narui, sape: ?Nakeena naña Yoane naga kila mare ga nanua e yaru lala, naga suri tai naña Ntewa naga pisa pania pisape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania?”

Ana naviuunena nene kiena ne Yesu kila na la apisi ga pan la narui, naña la asuñña apisa apisape “?Pisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuarurua! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, pisi na yaru nene viun si tan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli. ²⁶ Ana siraunia ita tañatete si tevisa tevisave nakeena nene, yaru ga

la apisa pa Yoane, vanon naŋa yeririna la nene la amlelaga ke m̄arera p̄isi rui, asape Yoane nene naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa, ana pe pon re yeririna la nene sinela kar ita poli.”²⁷ Ana kiela sitomena la ne sanene narui kila la apisatame Yesu sanini, apisa ga apisape “Imimi memninue ga.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visae sanene, p̄isi na inu m̄ena ga, taŋatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu pisape nekila yuŋaena la ne sanene.”

Pakaiwa kiena ne yaru tai amio narina lalua

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitomli suniena nini. Yaru tai, narina na yerm̄ene lua, ana yaru nene pa p̄isu narina naŋa m̄earu, pisa pania, pisape ‘Naruu, sineun nesape ŋane na ko ova oyum̄ae e kata lokilm̄asm̄as.’

²⁹ “Ana narina nene pisatamea, pisape ‘Peraga, yepemavi.’ Ana pe piavi re poli, yaru viu nene sitom si arimana, ana naga pilon kiena sitomena, ana pa miyuŋae sa naŋa arimana pisa pania.”³⁰ Ana arimana ne lalua nene naga sitom ke sape p̄isi na narina nene taŋatete va yo, ana pisa si visena nene pan narina nasirau, ana narina nene pisatamea ruruia, pisape ‘Poga ga ata, p̄isi na neva ke nanagane ga ne,’ ana siraunia, ana naga pe pa re si poli.”

³¹ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Lalua nene, ane kila sa naŋa arimala sinenania?”

Ana lala apisatamea, apisape “Mearu.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, ana lelaga nevisa van amiu, nanagane na sanene narui. Inu nesuŋa nepisu naŋa yaru viowa la moki sane yaru na war-poloen takis lala, amio sira na mrapplepa lala, la ke naŋa ape yeririna viowa la nene, ana nanagane la asuŋa akekaran ke naŋa vena aimi loyuŋa e nasuŋenena kiena ne Ntewa, la asuŋa apilon la ke rui. Ana nepisu sane amiu asike la varaun la, asike la perina paŋisi wa.”³² Ana pogos naŋa Yoane Nakeena naga pimi, naga pian amiu e ŋelaga na mrapa naŋa mesmesu, ana yeririna viowa la nene amlelaga e naga. A amiu m̄ena ga, amiu apisu suri la nene, ana amiu na pe apilon amiu re lelaga poli, a pe amlelaga re nenaga.”

Pakaiwa na yeririna viowa la naŋa apisuar lokilm̄asm̄as tai

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu ayagogon ruru si ŋakaiwa taŋena nini, naŋa pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilm̄asm̄as tai. Yaru nene kila ruru kiena yo nene naŋa kila kove

m̄arera tai telivi piora ea, a kila kana helena navieplanen was nen m̄asm̄as, a kila m̄ena kana lele tai naŋa pa metava naŋa yaru kilia wiyu va se ea, vena visuar lokilm̄asm̄as nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yalor re va e purvanua taŋena tai, ana naga mligan kana lokilm̄asm̄as nene e limana ne yaru la ŋasia ayumaenia, ana aul vania.”³⁴ Ana yerkawa nene pa suŋa perina pano-o, ana naga p̄isu kilale pisape nanagane pogos na mram̄asm̄as marua narui. Ana naga mligan kiena yaru la ava si puna ne la naŋa asike e kana lokilm̄asm̄as nene vena awar kiena kilavaru na mras nen m̄asm̄as kom̄asia, naŋa la nene monar aul vania.”³⁵ Ana poglis naŋa kiena yaru la nene apimi, ana yaru taŋena la nene ame la, naŋa tai la ame ga naga, a tai asuŋar naga mare, a taŋena sina akoveŋar naga mare.

³⁶ “Ana yerkawa nene mligan si kiena yaru taŋena laŋasia, ana la moki la sane, ana la naŋani akila si ŋelaga maran taaga sa ke ga pan la.”³⁷ Ana yerkawa nene sitomyu ŋelaga kiena la nene, ana naga pisape ‘Inu monar neligan ga naruu vano, p̄isi na monar avatanon naga,’ ana naga mligan narina wawa napo nene pano.”³⁸ Ana pogos naŋa apisu naga, asuŋa apisavisa pan la, apisape ‘Naga nene na narina ne yerkawa ke narui. Yaru ke nanene narui, naŋa visae yerkawa nene kovio, p̄isi na naga ke narui naga kus porotano nene sane lalimana ne arimana. Popon ita towerŋar m̄ena ga naga mare, ana p̄isi na ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’³⁹ Ana sanene narui atarar naga, aŋure lua naga petan lokilm̄asm̄as pa vanua, ana am̄em̄ar naga mare.”

⁴⁰ Ana Yesu piunia, pisape “?Pogos naŋa yerkawa nene imi sina, p̄isi na naga kila sanapen la naŋa asuŋa apisuar ke kiena lokilm̄asm̄as nene?”

⁴¹ Lala apisatamea, apisape “Yaru viowa la nene, p̄isi na yerkawa nene weŋar la, monar amare e ŋelaga tai naŋa m̄arera viowa vaŋisi. Siraunia, naga ligan kiena lokilm̄asm̄as e limana ne yaru wo taŋena lala, naŋa p̄isi na akilia auli mesmesun vania e kana pog nena.”

⁴² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yuŋaenen yuŋa lala, apisa apisape piowa ga, akoven rui.

Ana nanagane, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuŋa, naŋa uarar yuŋa m̄arera.

Suri nene, naga Ntewa ga kila, a imimi mepisuia na po paḗisi.’ Yauena 118:22

“?Visena nene na amiu apuloli m̄a pogos tai rui, pona peraga yo? ⁴³ Inu nevisa van amiu, ḗisi na Ntewa lalua kiena nasuḗenena vetan amiu, ana ḗisi na la va yaru taḗena lala naḗa kiela malena lala kilia war mras wo lala, torokin naḗa asike loyuḗa ea.

⁴⁴ “Ana visae yaru tai loru e kilavaru nene, ḗisi na si kare naga vaḗisi, tasnena wororowa make ga, pona visae kilavaru nene loru e yaru tai, ḗisi na kilamumu yaru nene kila kare naga vaḗisi.”

⁴⁵ Ana pogos naḗa yerkawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala amloge ḗakaiwa kiena ne Yesu la nene, akilia naḗa naga suḗa pisayu la ke sanene. ⁴⁶ Kila narui lala sinela kar naga, sinelan asape auarar naga, ana akila ḗele ga komin amaraun manene laa ḗina na yeririna la, naḗa amlelaga asape Yesu naga navisawalena kiena ne Ntewa tai.

22

*Pakaiwa na ḗaḗagena na talopaena
Luk 14:15-24*

¹ Ana Yesu pis sina ga pan la e ḗakaiwa, pisa pisape ² “Pelaga kiena ne Ntewa naḗa pio yaru lala apimi loyuḗa e kiena nasuḗenena sanini: Parin suḗe tai kila ruru pupia kinanena tai e ḗaḗagena na talopaena kiena ne narina. ³ Naga piun tan yaru la moki rui naḗa yoko aimi e ḗaḗagena na talopaena nene, ana pogos naḗa mligan kiena yaru na yuḗaena lala vena ava aure la nene aimi, ana la nene yepel mavin si imiena. ⁴ Ana ḗarin suḗe nene pisa pan kiena yaru na yuḗaena taḗena lala, pisape ‘Amiu towe awasuḗe amiu ke sina ga avano, vena avisa kiau visena nene van la, avisavenua ita toḗe puluk la rui, amio m̄ena ga suri mali taḗena lala naḗa amlapa ruru po, ana suri punu ga lala e kinanena nene tekila ruru la pa rui. Avisava ita la avisave monar aimi lele taaga amio ita e ḗaḗagena nini.’

⁵ “Ana la apa apisa pan la sanene, ana la nene asitom korenan ga visena kiena ne ḗarin suḗe nene, lala sinelan asape asuḗa akila ga suri naḗa la sinelania. Tai pa kana lokove, a tai suḗa ga pisuar m̄a kiena yuḗa na wilwilinen suria, ⁶ a laḗasia apuarar yaru na yuḗaena kiena ne ḗarin suḗe la nene, akila piowa pan la, ana am̄emoḗar la. ⁷ Ana ḗarin suḗe nene sinena mimi, ana mligan kiena li na mara lala apano, ana aḗe yeririna viowa la nene amarmare, a asikapi kiela pulkumali.

⁸ “Ana ḗarin suḗe nene pisa pan kiena yeririna lala, pisape ‘Kinanena nene tekila ruru ḗisi rui, ana la naḗa nepio la ḗisi vena aimi ea, la pe pon re si aimi poli narui, teligan la. ⁹ Ana inu sineun nesape amiu ataveve narin mras taḗena lala, ana yaru ai la naḗa amiu alualia, avio la vena aimi e ḗaḗagena nini.’ ¹⁰ Ana kiena yeririna lala apano akila sanene, aḗure yaru la apimi, pe suri korena ga naḗa visae yaru wo lala pona yaru viowa lala, aimi ga sanene vena akokonia ruru yo na ḗaḗagena nene.

¹¹ “Pogos naḗa la asike loyuḗa e yo nene, ana ḗarin suḗe nene pimi vena talopan la naḗa apimi, ana e pogos nene naga pisa lala yaru tai, naḗa pe miyen re moḗa kulsota wo naḗa torokin ḗaḗagena poli, mien ga kulsota tai naḗa pe taḗena ga. ¹² Ana ḗarin suḗe nene piun tan yaru nene, pisape ‘?Mara, ko opimi loyuḗa e yo nini sanape, naḗa ko pe omiyen re moḗa kulsota wo na ḗaḗagena poli?’ Ana yaru nene pe pisa re si suri tai pan poli. ¹³ Ana ḗarin suḗe nene pisa pan kiena yaru na yuḗaena lala, pisape ‘Amiu aviari ruru limana luwoka amio lana luwoka, ana amiu akoven naga va vanua, e yo malolo, e yo naḗa ḗisi na naga suḗa taglue, a suḗa kar luen ga maluena ea.’” ¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Ntewa naga pio yeririna la punu ga, ana ve ve moki re naḗa naga wereplan la ave kiena.”

*Suri kiena ne Ntewa a suri kiena ne Sisa
Mak 12:13-17; Luk 20:20-26*

¹⁵ Ana Varasi lala apanon ataḗali naḗa alual naviuena m̄arera laḗasia vena ataḗali Yesu ea, naḗa naga visataḗe ḗele ga. ¹⁶ Lala apisayu m̄aga pano-o ḗisi narui, ana lala mligan kiela nalogena laḗasia amio m̄ena ga laḗas e ḗegas kiena ne Erot, apimi puna ne Yesu. Ana la nene akila kotalia naga e visena wo lala, la apisa apisape “Navianiena, imimi mekilia naḗa ko ope yaru mesmesu tai. Kionḗa visena lala punu ga pe lelaga, a ko opian ke yeririna lala e ḗelaga naḗa Ntewa naga sinenania. Ana ko pe opisu re ga yaru laḗas po poli, ana ko opisu yeririna punu ga marana taaga ga. ¹⁷ ?Suri ne nanene narui, imimi mesitom mesape ko ovisali van imimi, naḗa kieta navisaluaena pisa sanape? ?Pisa pisape, mesmesun ga naḗa ita le Yu lala toul takis va Sisa, naḗa pe ḗarin suḗe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmesu re na sanene poli?”

¹⁸ Ana Yesu kilia m̄aga naḗa la sinelan asape akila kare naga, ana naga pisa pisape “Kiamiu visena lala po naḗa po, ana losinemi lala piowa a kona rui. ?Amiu asuḗa ataḗali inu ke sanene vanon ya?”

19 Poga ga, amiu ala kilavaru na ulen takis tai imi.”

Ana amla tai pimi, akian pania, ²⁰ ana Yesu piun tan la, pisape “?Ane marana na teke e narin kilavaru nene? ?A ane kiena kia nene?”

La apisa apisape “Marana ne Sisa nene, a kiena kia mēna ga.”

²¹ Ana naga pisa pan la, pisape “Poga ga, suri naña kiena ne Sisa, amiu ala va Sisa, a suri naña kiena ne Ntewa, amiu ala va Ntewa.”

²² Ana pogos naña la amloge visena nene, amilan pañisi, ana amligan Yesu appure apano.

*La naña amare, p̄isi na amal sina
Mak 12:18-27; Luk 20:27-40*

²³ Ana e ke e legiena nene narui, le Satusi lañas apimi puna ne Yesu, la sinelan asape aviun suri tai tan naga e lepas naña lala amlelaga m̄arera ea, naña la amlelaga asape yaru la naña amare, tařatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, apisa apisape ²⁴ “Yesu, ko naña ope navianena, imimi sinemimi mesape meviun tan ko, mesape sanape e visena tai naña yermarua Mosis pisa nana sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai mare tan wona, naña pe narila re poli wa, naga wenla monar talopa sina amio letano nene vena ve wona. E řelaga nene, p̄isi na sira nene kilia war narila tai, vena uarar kia kiena ne wona na yermēne naña mare ne, vena kia nene mali m̄aga. ²⁵ Poga ga, ana e uña tai pun imimi, welelai la olua. Kiera m̄earu talopa, ana naga pe narina re tai poli wa ana naga mare tan wona, ana wenla nasiraunia řere leinia pe wona. ²⁶ Ana wenla nene naga mare tan mēna ga, a welelai na telu kila mēna ga sanene, pano-o tol welelai na olua, la punu ga amare tan sira nene. ²⁷ A siraun e wona la punu ga, sira mēna ga nene mare. ²⁸ ?Ana ko ovisali suri nene: e legiena maro, pogos naña apisa ke apisape p̄isi na yaru la amal sina, p̄isi na sira nene na ve wona ai, vanon naña naga talopa amio punu welelai la olua nene p̄isi rui?”

²⁹ Ana Yesu pisa pisape “Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe la, vanon naña amiu pe akilia re ya naña Visena Wa kiena ne Ntewa tsa poli, a amiu pe akilia re mēna ga ya naña naga kiena nam̄areraena keviu kilia kila poli. ³⁰ Pogos naña yaru lala amal sina, p̄isi na lala ave saga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana p̄isi na ve akila re si suri nene natalopaena. ³¹⁻³² ? A e lepas na malena si nene, ana Visena Wa tai kiena ne Ntewa surm̄a ga naga kilia iila ita e nene, pona amiu na pe apuloli

re poli yo wa? Visena nene pisa sanini, pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop.’ ?Ana visena nene pisa ya? La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki řaro rui, ana Ntewa pisa ga visena nene na wa, naña pisape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal kemua puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru naña mare la poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naña la amali.”

³³ Ana pogos naña řina na yeririna lala amloge visena kiena ne Yesu nene, la amilan suri lala naña naga sum̄a pian la ke ea.

*Navisaluena na keviu lua
Mak 12:28-34; Luk 10:25-28*

³⁴ Ana pogos naña Varasi lala amloge naña Yesu kila Satusi lala pe akilia re si suri tai naña avisa poli, ana la akila narin viorena tai p̄isi, ana apimi puna Yesu, la mēna ga asape akilalia. ³⁵ Ana la yaru tai, naña la apisu sane naga pe manmarua ruru e Navisaluena, naga piun naviunena tai pan Yesu, pisape ³⁶ “?Navianena, inu sineun nesape ko ovisawal li, ovisave e visena la punu ga naña sike e kieta Navisaluena, nape naña keviu, a to metavan la tařena la sane?”

³⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visena Wa pisa sanini, pisape ‘Ntewa na mava naña naga pe kiořa Ntewa, ko monar ositom naga e losinem̄a wetelu, a e kiořa malena wetelu, a e kiořa sitomena wetelu.’ ³⁸ Nanene naga pe navisaluena řesia, a naña naga keviu pañisi. ³⁹ A navisaluena na lua nene naña naga keviu mēna ga sa ke ga nasumo nene, naga pisa sanini, pisape ‘Ko monar ositom nalavis puřa lala, okila wo van la, ve sa ke naña ko ositom ko m̄aga.’ ⁴⁰ Navisaluena la lua nene, ape purřes nen navisaluena tařena lala kiena ne Mosis, amio mēna ga visena kiena ne navisawalena lala, naña asike e kieta Tusi Wa.”

*Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet
Mak 12:35-37; Luk 20:41-44*

⁴¹ Ana e pogos naña Varasi lala asike veraga amio Yesu sanene, naga mēna ga piun naviunena tai pan la, pisape ⁴² “? E kiamiu sitomena lala, asape p̄isi na Navisaarena m̄alivi e lus kiena ai?”

Ana la apisatamēa, apisape “Pisi na naga ve lus kiena ne yermarua Tepet nene naña naga pe řarin supe sumo.”

⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu piun sina ga tan la, pisape “?Ee, naña amiu apisa na pe lelaga, ana sanape naña Ninuna Wa sike e Tepet, ana Tepet pisi, pisa pisape

‘Ntewa na mava pisa pa kiau Suře, pisape “Ko ototano pun inu e lepas na pamarua, otomate ma vano-o, pisi na inu neli-gan kionia nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lamia ea.”

Yauena 110:1

“E yo nene tepisu naña Tepet naga sunia pio Navisaarena nene pisape Navisaarena naga pe kiena Suře. ⁴⁵ ? Ana vanon naña Tepet pisa sanene, a sanapen naña amiu apisa apisape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

⁴⁶ Ana pe yaru re si tai naña kilia visa si navisatameena tai va Yesu, a siar mēna ga e legiena nene, pe yaru re si tai naña kilali si Yesu e naviunena la poli.

23

Yesu pisi mārera paḡisi pa nasumonena lala nalotena

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

¹ Ana e pogos nene, Yesu pisi pa pīna lala, amio mēna kiena nalogena lala, pisape ² “Lelaga kemua naña nanagane, navianena na navisaluaena amio Varasi lala, naña la ke narui la akus lelana ne Mosis vena avisawal kinas nen navisaluaena lala kiena ne Ntewa. ³ Ana visae ve sanene, ana amiu na monar alogear la, akila ve sa naña la apisa. Ana amiu na ve ataveve re kiela pēlaga lala, komin naña pe akila re suri la naña la asuḡia apisa ke pa yaru taḡena la poli. ⁴ Ana la asuḡia asikol ke si narin navisaluaena la moki naña la ga akila, naña mārera paḡisi, naña amāreran ke pa yeririna lala vena alogear la. Asuḡia akila ke yuḡiaena la nene sa naña akon ke suri la naña urmi paḡisi e yeririna lala, ana lala na pe akekaran re nenaga naña vena ailla la na akuspae ga suri la nene.

⁵ “Lala na aḡarwar la manene la e kiela yuḡiaena lala wa, naña lala akila ga vena awere kilamarana yaru taḡena lala. Amiu apisu ke kiela narin pultaga la nene, naña akon Visena Wa kiena ne Ntewa sike e la, naña apiari e piamenala a e pilepile na limala. La asuḡia sinelan ke asape kiela lala na monar ve kerkeviu vaḡisi, taulu yaru taḡena lala. Amiu apisu mēna ga naña lala apil māla in kulsota na leniena lala piayavi paḡisi. Ana la apilave manene la e suri la nene, a la sinelan ga asape yaru la ayeluar la ea. ⁶ A e pogos na pāḡagena lala a e loyurḡia na lotena mēna ga lala,

la sinelan naña silaga asape atoga tano e lelen yerkawawa lala, ⁷ a pogos naña visae la ayaloro e lelen na wilwilena, sinelan asape monar yaru lala avatanon la, a avio ruru la avisa avisave ‘!Oo navianena wo, pokolulagi!’

⁸ “Ana amiu na, amiu kiamiu navianena taaga ga rui, a amiu na sa naña na mratava taaga ga, ana visae ve sanene na amiu ve ataman re si yaru lala avio amiu laḡas avisa avisave ‘Navianena.’ ⁹ Ana pisi na amiu ve avio re yaru e yomarava nini avisave arimamiu, vanon naña amiu na Arimamiu na taaga ga, naña naga sike ma e peni. ¹⁰ A pisi na amiu ve ataman re yaru la avio amiu laḡasia avisave amiu ave kiela nasumonena, komin naña amiu na, kiamiu nasumonena na taaga ga, naña Navisaarena nene. ¹¹ Kiamiu yerkawawa ai naña naga to laa metava, naga monar imi ve sa ga yaru na yuḡiae kiamiuena. ¹² Ana yaru ai naña naga ga pisirlua naga vena vim ve yerkawawa, pisi na Ntewa kila naga sunia tano. Ana yaru naña naga ga kila naga sunia tano, pisi na Ntewa visirlua naga va metava.”

Yesu pisawal napiowaena kiena ne nasumonena nalotena lala

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “! Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paḡisi wa, pisi na viowa van amiu vaḡisi, komin naña kiamiu visena lala pona po, ana losinemiu lala piowa a kona rui. Yaru la sinelan asape aimi loyurḡia e nasuḡenena kiena ne Ntewa, ana amiu asuḡia akotawela ke ga e marala, vena ve aimi re si loyurḡia narui, a metavanja, a metavanja mēna ga pe apimi re loyurḡia poli.

¹⁴ “! Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na apiowa ga. Amiu na asuḡia aḡure piavin ke kiamiu leniena la paḡisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naña e ke e pogos nene, amiu asuḡia akila kotalia ke letano la nene, vena avinaun kiela suri lala. Vanon suri ne nanene, pisi na kiamiu nakoena mārera re la sane.

¹⁵ “! Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, amiu na amiyurḡiae piowa ga! Amiu akekaran naña ayaloro e waa lala, vena ava e purvanua taḡena lala, vena akilali naña aure yaru lala ataveve amiu. Ana pogos naña amiu ataulu tai imi narui, ana ve ve piavi re naga la make kiamiu pēlaga naña piowa, va viowa la sane, taulu amiu sina.

¹⁶ “!Ake, amiu na sumonena lala, na ape kilamara p̄ala ga lala! Akila kare amiu paṗisi wa, ṗisi na viowa vaṗisi van amiu. E pogos naṗa yaru lala apisa kia kien suri tai vena kila kiela navisaarena suṃalu m̄arera, visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga nene, Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa na m̄eke ne,’ ana siraun, visae akilaro sina navisaarena nene, amiu apisape ‘Nanene na naga poga ga nene, ve ve suri re tai.’ Ana visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga, suri la naṗa pe kol, la ne asike e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa ne,’ amiu apisa apisape visena nene na m̄arera paṗisi, taṗatete si akilarovia. ¹⁷ Aa, amiu na kilamaramiu p̄ala ga, a ṗarimiu pe wowe. ?Ya ne pe suri wa manene la sane: suri la naṗa pe kol nene, pona Yum̄a Wa m̄ana Ntewa naṗa kila kol nene pe suri wa tai?

¹⁸ “A visae yaru tai visa visave ‘Nepisa lelaga nene, wonta na m̄eke ne,’ amiu apisa apisape visena nene pe suri korena ga. A visae naga visa visae ‘Nepisa lelaga nene, kuṗaṗaena nane m̄eke e wonta,’ nanagane amiu apisa apisape visena nene naga m̄arera paṗisi, yaru taṗatete kilarovia. ¹⁹ !Sa naṗa nepisa rui, amiu ape kilamara p̄ala ga! ?Ya naṗa pe suri wo manenea: kuṗaṗaena naṗa m̄eke e wonta, pona wonta naṗa kila kuṗaṗaena nene pe suri wa tai? ²⁰ Amiu na monar avisu kilale suri la nene, vanon naṗa naga naṗa ki wonta vena kila kiena visena va m̄arera, naga suṃa ki ke m̄ena ga amio kuṗaṗaena naṗa suṃa e wonta. ²¹ A yaru naṗa ki ke Yum̄a Wa Mana Ntewa, naga ki ke m̄ena ga yerkaṗa naṗa m̄ana yum̄a, ²² a yaru naṗa ki ke pa ma e peni, naga suṃa kipran ke m̄ena ga lele natotanoena wa kiena ne pupia Parin Suṗe keviu nene, ana visae ve sanene, naga suṃa ki mesmesun ke nena Ntewa narui.

²³ “!Amiu navianena na navisaluaena lala, amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṗisi wa, ṗisi na viowa manene van amiu vaṗisi. In na nekilia m̄aga naṗa amiu asuṃa apisu ruru ke silaga, naṗa visae amiu awar kamiu kinanena ve lualima, ṗisi na monar ala tai va e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa, sa naṗa navisaluaena naga suṃa pisa, a amiu asuṃa akila ke sanene e kiamiu suri punu ga, pano tol m̄ena ga narin m̄ak lala a suri m̄ena ga la ne sane mrasil. Ana pupia suri la naṗa navisaluaena naga pisa, ana amiu na pe asitom re nena ga, sa naṗa naga pisa pisape amiu na monar amesmesu ruru wo, a amiu monar asitom yaru taṗena lala, a amiu monar auarar kiamiu navisaarena lala. Visae amiu sinemiu awarar narin

suri la ne sanene m̄arera, nanene na poga ga, ana pupia suri la nene naga popon visae amiu akila rui, ana peraga.

²⁴ “!Amiu nasumonena lala, ake, amiu na ape kilamara p̄ala ga! Amiu asuṃa akila ke sa naṗa pogos naṗa amiu amun suria, ana amiu asitom manene la naṗa ve akilalu re naṗa akilalua narin neneno tai naṗa naṗa talilu pito teke e m̄amiu piala, ana amiu pe apisu kilale re naṗa amiu asuṃa asinomlaunlae ke puluk la naṗa asike e poli.

²⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṗisi wa, ṗisi na viowa van amiu vaṗisi. Amiu asuṃa ataveve ruru ke narin navisaluaena lala e lepas na kevanen m̄amiu piala amio kamiu pialo lala, ana amiu asitom ke asape kiamiu suri punu ga mekiki ruru narui. Ana kiamiu pialo la nene punu ga pulen ga kinanena na vinuena naṗa amiu aṗar e ṗelaga na sinesunena ga lala. ²⁶ Amiu Varasi lala, amiu ape kilamara p̄ala kemua lelaga. Visae amiu sinemiu asape kamiu pialo amio m̄amiu piala lala imi ikiki ruru wo silaga, ṗisi na amiu ve akokonia la re si e kinanena la naṗa kiamiu mlamulena viowa sike ea.

²⁷ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na akila kare amiu paṗisi wa, ṗisi na viowa van amiu vaṗisi. Amiu na sa ga tampona na yaru naṗa mare, naṗa amio wosia miyuwowa na miyuwowa ruru po paṗisi, ana e losa na pulen ga puriu na yaru mare nene, amio tasnena naṗa menun ke na wa. ²⁸ A sanene, na visae pogos naṗa yaru la apisu ke yepas nemiu vanua, ṗisi na lala asitom ke asape amiu na amesmesu ruru ke ne, ana peraga, e losinemiu lala na apuleni ga visokanena a mlamulena viowa lala.

²⁹ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Sila ga na amiu asuṃa apisi ke ga e kulugomiu. Amiu na asuṃa ga apisar ruru ke tampona kiena ne navisawalena na sumo lala, ana amiu asuṃa ga apaia ke m̄ena ga kilavaru na nasitom̄alena kiena ne yaru mesmesu lala, ana sanape: ?Amiu na asitom ke asape amiu amesmesu ruru m̄ena ga amio la nene? ³⁰ A amiu asuṃa apisa ke apisape visae amiu amal ke rui e pogos kiena ne repimiu la na nanua sumo nene, vera na amiu ve amio re la nene e pogos naṗa la aṃe monar navisawalena lala kiena ne Ntewa. ³¹ Ana e kiamiu visena na visokanena nene, amiu asuṃa apisa kare amiu ke sina ga, vanon naṗa visena nene,

kana kinasia sane pisape amiu ape lus ruru nenaga kiena ne repimiu lala li nawe-moñaren navisawalena lala. ³² Poga ga, amiu ayuñäen va mñaga, amiu akilali naña akila make yuñäena nene naña repimiu lala la asiar pësan nanua sumo rui.”

Nakoena kiena ne li nasumonena nalotena lala

Luk 11:47-51

³³ Ana Yesu pisi mñarera ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu na sa nena ga lomñara lala. ? Amiu asitom asape amiu akilia aure matan kiamiu nakoena e lele naloge viowaena? !Peraga! ³⁴ Pisi na visae neila navisawalena lala aimasu, amio yaru lala naña ape manmarua ruru e visena kiena ne Ntewa, amio navianena na navisaluaena lala, visae aimasu pun amiu, ana pisi na amiu awe moñar lañasia amare e laki torovia, a lañasia amiu awela e kiamiu yuñä na leniena lala, a pisi na amñene plan la mñena ga e kiamiu pulkumali lala. ³⁵ Ana pisi na amiu akilalue ga ve sanene van la vano-o, ana pisi na amiu ke ga narui naña akus nakoena vanon marena kiena ne yaru mesmesu la punu ga nene naña repimiu nasumo lala amñe moñar la amarmare rui. Nanene siar e Epela, naña naga pe kila re suri tai piowa poli, pimi pimi tol Sakaräea naña narina ne Parakäea, naña repimiu la nene amñer naga mare lavisin wonta, loyuñä e Yuñä Wa mñana ne Ntewa. ³⁶ Lelaga nevisa van amiu, nakoena nene vanon naweñarena kiena ne la nene, pisi na imi tol amiu la nene, naña amiu amal ke nanagane.”

Yesu Sinena Mie Yerusalem

Luk 13:34-35

³⁷ Ana Yesu tagin Yerusalem, naga pisa pisape “!Yerusalem oo, Yerusalem oo! ? Vanon ya ne ko osuñä omñe moñar ke navisawalena lala amare sanene, a okove moñar ke yaru lala naña Ntewa mligan la apimäsu puñä? Yam moki liu naña inu sineun nesape neligan luñäu yervivi kioñä yeririna lala, sa naña lakaporo përe narina lala apimi atapolou vatano e kupena, ana kioñä yeririna lala pe akekaran in re poli. ³⁸ Ana ko opisu ke ne, Ntewa mligan ko ke narui, ana pisi na ko oimi ove yo yau korena ga narui. ³⁹ Ana nevisa van ko, pisi na kioñä yeririna lala tañatete avisu inu sina, vano vano tol pogos naña kioñä yeririna lala avisa sina ga sanene, avisave

‘Ntewa Namava, ovisa ruru naga nene naña pimi ke e kioñä kia.’”

24

Yesu pisawal naña pisi na awe plan Yuñä Wa Mana Ntewa

Mak 13:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yuñä Wa mñana ne Ntewa, ana pogos naña naga suñä mial pano, kiena nalogena lala apimi akilologia pupia yuñä la naña asike loyuñä e kove na Yuñä Wa nene, naña la apowo pañisi, ana la apisape Yesu kirañatau si visu la.

² Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Amiu apisu ke yuñä la nene? Lelaga inu nevisa van amiu, yuñä la nene, pisi na tañatete si kana kilavaru ne tai naña toñä ga towawa ruru teke e lelenä, komin pisi na yar lañasia aimi, awe plan make nena yuñä la nene vano.”

Pog naloge viowaena monar imi

Mak 13:3-13; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apimi e Kunus Na Purolip, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naña pe yaru tañena lala asu re poli, kiena nalogena lala apimi puna, ana apiun tania, apisape “?Pisi na awe plan Yuñä Wa nene pogwai, a kile ya na kioñä nawasuñeena, naña pisi na ko owasuñe ko sina e luas nen pogos nini?”

⁴ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Popon amiu avisuar ruru e amiu, vena ve yaru imi ve visa kotalia amiu re, ⁵ vanon naña pisi na yaru la ve moki naña ala kiau kia, ana pisi na aimi avisa avisave ‘In na nepe Navisaarena nene,’ ana visae ve sanene, pisi na aure yaru la ve moki naña ava awewowe. ⁶ Ana e mñena ga e pogos nene, pisi na amiu aloge mñäagena na mara naña suñä lavisin, a lologena na mara la naña sike perina, ana amiu ve sinemiu yuyuwawa manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe legien maro re poli la wa. ⁷ A ñarin suñe lala, pisi na akila mara amio ñarin suñe tañena lala, a purvanua lala pisi na asuñälu akawela amio purvanua tañena lala. A yo kari ga e yomarava nini, pisi na pupia viso, a yokorena yemninu vañisi e yo punu ga. ⁸ Ana suri la nene, pe legiena maro re nene po la wa, ana sa ga sira naña mñeñena, naña sane mloge pësan mñasina mläea vena war sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ “A e pogos nene narui, amiu nene naña kiau kia sike e amiu, yokorena auarar amiu mñarera, a akoa kare amiu mñena ga, vano vano-o awe moñar amiu amarmare. Ana yaru na purvanua tañena lala ve sinelan amiu re nenaga, la akawe kiamiu visena lala. ¹⁰ Suri la nene, pisi na kila yaru la ve moki naña ve aviawa re si

mārerera e inu, a p̄isi na la nene naḡa amlelaga p̄esan e inu, p̄isi na ve sinelan re si la naḡa amlelaga ke mārerera e inu na wa e pogos nini, a p̄isi na la avie plan la ava e limana ne kiela nasinekar la nene. ¹¹ Ana yokorena navisawalena navisokanena la ve moki asuḡalu, a p̄isi na la aure yaru la ve moki ava ayal wowe. ¹² Yokorena naviowaena imi ve keviu manene va laa sane, kila yaru la ve moki vaḡisi naḡa sinela la imi marmare, la pe asitom re si Ntewa poli. ¹³ Ana yaru naḡa naga suḡalar mārerera suḡa ga e inu vano vano-o pogos mārerera nene p̄isi, p̄isi na Ntewa tamalia naga. ¹⁴ A lologena wo na nasuḡenena nene, yokorena alogogon va yolai la punu ga e yomarava nini, p̄isi na kile tai naḡa pisawal ke pisape legiena maro pimi ke narui.”

*Pupia pog mārerera tai garu Yerusalem
Mak 13:14-23; Luk 21:20-24*

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna ga visena taḡena tai, naḡa popon visae yaru naḡa wolovia, kilali naḡa kilia ruru kana kinasia. Visena nene pisa sanini, pisape “Yokorena amiu akilia avisu avisirlua nono tai naḡa viowa na viowa manene laa, naḡa yoko suḡalu ana warnena kare manene laa yo wa na Yuḡa Wa Mana ne Ntewa. Suri nene Navisawalena Taniel naga pisawal nanua sumo rui, ¹⁶ a pogos naḡa amiu avisu suri nene, amiu naḡa asike Yutea, amiu popon aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁷ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin m̄ana yuḡa, naga monar ve va re si loyūḡa vena war kiena suri laḡasia, ¹⁸ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si uḡa vena tar m̄ana kulsota, naga monar kiriri vitaḡili ga sanene vano. ¹⁹ Ana e mēna ga e pogos nene, yokorena viowa la va sira la naḡa la asena, amio mēna ga la naḡa asuḡa amla ke yu pa kiela sisi tomtom lala. ²⁰ Visae ve sanene, popon amiu alen wo amiu vena kiamiu pog na ureena nene, p̄isi na ve imi tol amiu re e pogos naḡa miava keviu, pona e legiena wa tai, ²¹ vanon naḡa pogos mārerera nene, p̄isi na mārerera la sane taulu mēna ga pogos mārerera taḡena lala, naḡa siar e pogos naḡa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yokorena ve pupia pog mārerera re si tai ve sanene pogos tai. ²² Ana Ntewa naga sitorḡal rui pisape yokorena tero pogos mārerera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naḡa naga mligan plan la vena ave kiena, naḡa asike e pogos nene. Ana visae naga ve tero re ve plas sanene, yokorena taḡatete yaru tai kilia mali sike na.

²³ “Ana e pogos mēna ga nene, visae yaru tai visa van amiu, visa visavenua ‘Amiu apisu ke yaru nene, nanene na Navisaarena nene,’ pona visae visa visavenua ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiena visena la nene, ²⁴ komin naḡa navisaarena la mokliu naḡa pe ape lelaga re poli, la akilia asuḡalu, amio mēna ga navisawalena navisokanena la ve moki, a p̄isi na la nene akila pupia kile lala, amio suri nailanena mēna ga lala. Yokorena akila sanene, ana p̄isi na la aure yaru lala avano avewowe, vano-o tol naḡa p̄isi na akilali naḡa aure mēna yeririna kiena ne Ntewa naḡa naga mligan plan la vena ave kiena, ana la taḡatete akilia akila. ²⁵ Ana nanagane, akilia avisuar amiu, komin nepisawal suri la nene pan amiu sumo rui, e pogos naḡa pe aḡaripo re yo poli wa.

²⁶ “Ana vanon suri ne nanene, visae yaru la avisa van amiu, avisave ‘Navisaarena nene, nanagane naga sike gare yokorena nene rui,’ ana p̄isi na amiu na ve avanon re naḡa avisulia, pona visae la avisa, avisave ‘Naga ke narui, naga nane sike ga loyūḡa e yuḡa nene,’ p̄isi na amiu ve alelaga re e visena la ne sanene. ²⁷ Ana pogos naḡa Narina ne Yeririna wasuḡe sina ga vitomi, ana p̄isi na vitomi merarava ruru nenaga va yeririna la punu ga, sa naḡa yekarpla naḡa pilavila, a vivaga ruru make ga e yo punu ga ma e sinapane. ²⁸ E pogos nene, p̄isi na ve sa mēna ga naḡa visae suri mare tai mēke e yo tai, ana pupia pepauḡa la naḡa akan ke suri mare lala, p̄isi na aiminia, la monar ave ḡegas ga asike e yo nene.”

*Pisi na narina ne yeririna imi sina
Mak 13:24-27; Luk 21:25-28*

²⁹ A Yesu pisa pisape
“Ana sirauḡa, mesmesun nena e pogos naḡa naloge viowaena nene visae p̄isi narui, p̄isi na mrae imi ve pupumalo, a kupario ve tego re sina.

A verue la ne ma e sinapane p̄isi na aloloru, a suri mārerera lala nae ma e sinapane, yokorena Ntewa naga kululun la akululu.”
Ais 13:10, 34:4

³⁰ “E pogos nene, kile nawasuḡeena kiena ne Narina ne Yeririna yokorena warpoyo ma e sinapane, a yokorena yolai lala nae yomarava nini atagtagi alolokai, a p̄isi na la avisu Narina ne Yeririna molue e lul lala amio pupia namāreraena a pupia naurarenakam kiena. ³¹ Ana sirauḡa, pupia kumasua yelu, a naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava

nini a ma e peni, vena aure kiena yeririna la naŋa naga mligan plan la ƀisi rui, aimi lele ve taaga puna.”

Pe yaru re tai naŋa kilia pog na legiena maro nene poli

Mak 13:28-32; Luk 21:29-33

³² Ana Yesu pisa, pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naŋa asape purpiliva ne. Naga kiena suri navian amiuenta tai teke ea, naŋa amiu na monar avisururuia. Pogos naŋa amiu avisu naŋa naga korowas nena imi memaena, a imi malumu, sitos la siar miyulua sina, ana amiu akilia asape pogos na yepisinu m̄arera pimi ke lavisi narui. ³³ Ve sanene, pogos naŋa amiu avisu kile la nene e yomarava, sa naŋa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naŋa Narina ne Yeririna naga suŋa ga e pulutava rui, lavisi ke molue narui. ³⁴ Nevisa suri na lelaga van amiu, yokorena suri la nene ƀisi na imi kakate sumo, ana sirauinia, teras kiena ne yaru la naŋa la amal ke e pogos nene, ƀisi na naga kilia kovio vetan yomarava nini. ³⁵ A yokorena sinapane amio yomarava nini lalua m̄ena ga akovio veraga, ana kiau visena lala taŋatete akovio pogos tai. ³⁶ Ana pe yaru re tai naŋa kilia kana legiena pona aora nena naŋa ƀisi na Narina ne Yeririna naga imi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la m̄ena ga aminue ga, ana Ata ga, naga taaga naga kilia m̄aga.”

Amiu monar akila ruru amiu asuŋa ga Mak 13:33-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁷ Ana Yesu pisa pisape “Vano vano tol pogos naŋa Narina ne Yeririna imi sina, ana ƀisi na taŋatete yaru la akila ruru la wo, ve sa ke pogos kiena ne Yermarua Noa nanua sumo. ³⁸ Ana e pogos nene narui, sumon naŋa pupia womie mlau, ana yaru lala asuŋa akinana m̄aga, a asuŋa amun m̄a namunena lala, a akila ke talopaena la sanene, pimi tol pogos naŋa Noa pa loyumuŋa e kiena pupia waa naŋa naga miyumuŋaena. ³⁹ Ana yeririna la nene asuŋa ga sanene, la pe asitom re suri tai poli, ana apisu ga pupia womie nene mlau pimi ƀere plan la. Ana inu nevisa van amiu, yokorena e pogos naŋa Narina ne Yeririna naga wasuŋe sina imi, ana ƀisi na la nene maran ve taaga ke ga ve sa nanua sumo e pogos kiena ne Noa. ⁴⁰ Visae yaru la ve lua, lalua asuŋa ayumuŋa ke e lokove, ƀisi na navisi lala aimi atarlua tai, ana aligan tai m̄eke na, ⁴¹ a visae sira ve lua, naŋa lalua asuŋa ayumuŋaen ke kinanena, ana la atarlua tai, ana aligan tai m̄eke na.

⁴² “Sanene, ana amiu monar asuŋa avisuar ruru amiu, komin naŋa amiu aminue ga e legiena ya naŋa kiamiu Suŋe imi sina warpo yo. ⁴³ Amiu na monar avisu kilale suri nene, sa naŋa visae yerkawa tai suŋa ga, ana visae naga kilia m̄aga pogos naŋa yokorena yaru navinauena tai imi e m̄ana yumuŋa vena vinaun kiena suri lala, ƀisi na yerkawa nene suŋa visuar ruru silaga, vena suŋate ruru yaru navinauena nene imi. ⁴⁴ Ana ve sanene, na amiu monar asuŋa avisuar ruru amiu, vanon naŋa Narina ne Yeririna ƀisi na naga imi kate, e pogos tai naŋa amiu pe asitom re asape ƀisi na naga imi e poli.”

Pakaiwa na yaru na yumuŋaena naŋa kiena yerkawa ƀasuŋe sina pimi

Luk 12:41-48

⁴⁵ Ana Yesu pisa pisape “?Visae yaru na yumuŋaena tai, naŋa naga pe manmarua ea, naga ƀuarar ruru yumuŋaena, naga yumuŋa sanape? Naga yumuŋa sanene, naŋa visae kiena yerkawa naga ligan yo vena va perina, ana yerkawa nene ligan naga vena naga visuar ruru e yaru na yumuŋaena taŋena lala, ana yoko yaru nene naga uarar ruru yumuŋaena la nene. ⁴⁶ Ana pogos naŋa yerkawa nene wasuŋe sina, ana kilia lual naŋa yaru na kiena yumuŋaena nene suŋa ga uarar ruru ke yumuŋaena lala na wa. Ana yokorena yaru na yumuŋaena nene loge wo vaŋisi, ⁴⁷ komin naŋa yokorena yerkawa nene ligan kiena suri punu ga e limana ne kiena yaru nene. Ee, lelaga, yoko Ntewa naga kila m̄ena ga ve sa ke nene.

⁴⁸ “Ana visae yaru na yumuŋaena nene viowa ga, a pogos naŋa yerkawa nene ligan yo va suŋa perina ve piavi, ana yaru na yumuŋaena nene kilia visa, visave ‘?E suwala, yerkawa nene pa su piavi la wa, pona ve wasuŋe re si yo narui, pona m̄a sanape?’ ⁴⁹ Ana ƀisi na naga suŋalu kila viowa va yaru na yumuŋaena taŋena lala, a yokorena naga va suŋa mun m̄a wii, ve wowe amio yaru na munen wii lala, ana asuŋa akan kare ke ga kilavaru kiena ne yerkawa nene na. ⁵⁰ Ana yokorena yerkawa nene naga wasuŋe imi e legiena tai naŋa yaru na yumuŋaena nene ilan ga, a e pogos tai naŋa yaru nene naga pe sitorŋal re sape ƀisi na naga imi ea. ⁵¹ Ana yerkawa nene ƀisi na naga la nakoena ve keviu va yaru nene, naŋa yokorena kila naga va sike amio yaru na visokanena taŋena lala e yo naŋa yaru la asuŋa atagi, a akar ga maluela ea.”

25

Pakaiwa na sira m̄ee lualima

¹ Ana Yesu pisa, pisape “E pogos naĝa Narina ne Yeririna wasuĝe sina ga, yokorena nasuĝenena kiena ne Ntewa naga ve sa naĝa ĝakaiwa nini pisa. Pakaiwa nini, naga pisayu ĝaĝagena na talopaena tai, naĝa taveve kiela ĝelaga, la ne e lepas naĝa puna ne yermene la aĝure naga pa e yuĝa mĝana ne sira mĝee vena aure sira nene amio naga imi amio la. Ana vinena ne yermene nene la lualima la asike ga uĝa, vena la akila ruru suri la punu ga. Ana lavisi yemalo, ana vinena lala la aĝar kiela kapi vivaga lala, la amiyalilu mrapan la, vena la punu ga awasuĝela si aimi. ²⁻⁴ Ana vinena la nene, lala lima la ape manmarua, asitom ruru suri po, naĝa aĝar mĝa piawi na sirveve laĝasia vena akokonia sina ga kiela nakapi vivaga lala, ana la lima na ape tampos ga, la pe asitom ruru re si sanene poli, ana la aĝar mĝaga kiela nakapi vivaga lala, ana la pe aĝar re si sirveve laĝas poli naĝa vena visae taĝa, ana akilia akokonia sina ga. ⁵ Ana lala asuĝate mĝa yaru natalopaena nene pano-o, ana naga susun paĝisi, kila sanene sira mĝee la lualima nene, atekavito pano-o paĝisi, ana amomalio.

⁶ “Ana kolemallo ko yepelilika, ana yaru tai pio, pisape ‘Yaru na talopaena, pimi ke lavisi warpoyo narui. Amiu aimi avitawe naga!’ ⁷ Ana sira mĝee la lualima nene atavilo, akila ruru kiela nakapi vivaga lala vena vivaga ruru sina. La akila plan mĝau na kilika na kapi lala, a apisuveve kiela sirveve lala. ⁸ Ana la naĝa la pe asitom ruru re suri poli, apisu kilale kiela nakapi vivaga lala lavisi marmare, sirveve ĝisi, ana apiun tan lala ĝasia, apisape ‘Avis suwala, amiu akilia ala re narin sirveve van imimi wa, a visae peraga yokorena kiamimi nakapi la amarmare yo.’

⁹ “Ana la naĝa asitom ruru suri po, apisa apisape ‘!Peraga yo! Sirveve nini pe torokin punu ita re poli. Popon amiu ava li si e yuĝa nawilwilena vena aul si kiamiu laĝasia.’

¹⁰ “Ana la apanon si asape aul kiela sirveve, a pogos naĝa apa ke ga wa, yaru natalopaena naĝani pimi poru. Naga pa loyuĝa e mĝana yuĝa, a sira mĝee la lima nene naĝa la asuĝate, lala amio naga apa veraga e kinanena na talopaena. Ana pogos naĝa yeririna la apa asike loyuĝa rui, ana la akotava ruru e mratava.

¹¹ “Ana siraunia, sira mĝee taĝena la naĝani aĝasuĝe la ke sina ga, ana asuĝalu asuĝa mratava, apio apisape ‘!Meneu, mĝeneu, awis ovietava meiĝasu loyuĝa!’

¹² “Ana yaru naĝa pisa ga pan la, pisape ‘!Lelaga nevisa van amiu, nemninue amiu

ga!’”

¹³ Ana Yesu pisa pae ĝakaiwa nene ĝisi, ana pisa pisape “Poga ga, ana amiu na monar avisuar ruru wo, vanon naĝa amiu pe akilia re legiena na suri nene poli amio mrae nena.”

Pakaiwa na yaru telu naĝa la apisuar kilavaru tai

Luk 18:11-27

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Ana pogos naĝa Narina ne Yeririna wasuĝe sina ga, ĝisi na ve sa mĝena ga naĝa ĝakaiwa nini pisa, pisape: Yerkawa tai, kila ruru ke pisape ĝisi na va e yo tai naĝa koperina na koperina, e purvanua taĝena tai. Ana yerkawa nene pio kiena yaru na yuĝaena lala vena aimi puna, ana naga pisi pan la, mligan kiena suri lala e limala, vena avisuar ruruia ayuĝae amio. ¹⁵ Ana naga pisuveve kiela na kilaena lala ĝisi, ana mligan taga na kilavaru lima te liman tai, a mligan taga na kilavaru lua te limana yaru taĝena, a mligan taga na kilavaru taaga e limana ne taĝena, ana siraunia naga mligan la, ana pa sike koperina na piavi towe la ga. ¹⁶ Ana yaru naĝa mla taga na kilavaru lima, mial ke veraga pano, kila yuĝaena la moki e kilavaru nene, pano-o tol ke sina ga taga na kilavaru taĝena lima. ¹⁷ Ana e ke e ĝelaga nene, yaru mĝena ga naĝa mla taga na kilavaru lua, naga mĝena ga taulu ke sina ga taga na kilavaru taĝena lua. ¹⁸ Ana yaru naĝa mla taga na kilavaru taga ga, naga pa kili ĝiliĝili e porotano, vena sinwan kilavaru kiena ne kiena yerkawa nene.

¹⁹ “Ana pogos moki ĝaro pa rui, ana yerkawa kiena ne yaru la nene naga ĝasuĝe ke sina ga pimi, ana naga sinenan pisape visuveveli kilavaru la naĝa naga ĝar pa kiena yaru la telu nene. ²⁰ Ana yaru naĝa naga tol taga na kilavaru lima sumo, ana naga pimi suĝalu se marana ne kiena yerkawa nene, naga ĝar ke sina ga taga na kilavaru nene lima. Ana naga pisa pisape ‘Mara, nanua sumo ko oĝar taga na kilavaru lima pan inu, ana na nini. Ana netaulu sina ga taga na kilavaru lima nini su metavanja nanua sumo, naĝa netauluia na pe kiomia.’

²¹ “Ana yerkawa nene pisa pania, pisape ‘Po paĝisi, potena. Ko na okila yuĝaena po paĝisi wa. Ko opuarar ruru narin yuĝaena nene naĝa nemligan e lumonia, ana ĝisi na neligan ko vena ko ovisuar kiau yuĝaena kerkeviu la ĝasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau ĝaĝagena na kekarena nini.’

²² “Ana yaru naĝa naga ĝar taga na kilavaru lua, ana naga mĝena ga pimi

sumālu se marana ne yerkawa nene. Ana naga pisa pania, pisape 'Mara, nanua sumo ko otar taga na kilavaru lua nini pan inu. Ana taga na kilavaru lua ne na nini, amio sina ga taga na kilavaru lua naŋa netauluia na pe kionā.

²³ "Ana yerkawa nene pisa pania, pisape 'Po paŋisi! Potena, ko na okila yuŋaena po paŋisi wa. Ko opuarar ruru narin yuŋaena nene naŋa nemligan e lumonā, ana ŋisi na neligan ko vena ko ovisuar ruru kiau yuŋaena kerkeviu la ŋasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau ŋaŋaena na kekarena nini.'

²⁴ "Ana yaru naŋa tol taga na kilavaru taaga ga, naga pimi sumālu se marana ne yerkawa nene, pisawo ga, pisa pisape 'Mara, nesitom nesape ko ope yaru mārera tai. Ko okilia ola kinanena e lokove naŋa ko pe omiyuŋaen re poli, a ko okilia ola mēna ga mralaki e purmraki naŋa pe ko re omapila poli. ²⁵ Vanon suri ne na nene, nemarkon ko ea, ana nepa nesinwan ga kionā kilavaru e porotano. Ana nanini, ovisu kionā kilavaru nane su ruru ga sumā ne.'

²⁶ "Ana yerkawa nene pisatamēa, pisape '!Aa, ko na yaru viowa tai nene naŋa ne, ko ope yowena paŋisi wa! Ko opisa kare inu ŋisi rui, osape in na nepe tewena tai, ana visae ko opisu naŋa in na nepe yaru mārera tai sanene, vanon ya ne ko omigan ga kilavaru su korena ga sumā sanene?' ²⁷ Visae ko ova oligan ga e yuŋa na kilavaru vera na woga ga, vena pogos naŋa neimi si sanini, nekilia nelalua sina amio ninusa naŋa kapuru ke e yepasia.' ²⁸ Ana yerkawa nene pisi pa kiena yaru lala, pisape 'Aulai, avano alalua kilavaru nene vetan limana, ana ala va van yaru naŋa ŋarar ke taga na kilavaru lualima rui. ²⁹ Nevisa sanini van amiu, visae yaru naŋa kiena suri moki rui, ŋisi na naga war va la sane vena kiena ve moki vaŋisi, ana yaru naŋa pe kiena suri re poli, ŋisi na naga kilia kilalu narin suri naŋa naga mla ke na. ³⁰ Ana amiu akoven melioi nene va vanua e yo malolo, e yo naŋa yaru lala asuŋa ga atagi ke ea, a akar ke maluela ea!'"

Legiena na liŋereena

³¹ Siraunia, ana Yesu pisa pisape "Pogos naŋa Narina ne Yeririna vitomi amio navisi lala e kiena naurarena, ŋisi na naga imi ve Parin Suŋe narui, a ŋisi na naga vitomi va e kiena lele wa na totanoen ea. ³² Ana navisi lala, ŋisi na awere yolai punu ga na yomarava nini aimi asuŋalu ase marana. Ana e pogos nene narui, ŋisi na naga liŋere yaru lala ava e ŋegas ve lua, ve sa naŋa

yaru tai navisuaren suri mali lala, naga liŋere kiena sipsip lala e nane lala. ³³ Ana ŋisi na ŋarin suŋe nene ligan kiena sipsip lala ava ase kiena lepas na ŋamarua, a nane lala ava ase laŋas na ŋamēli. ³⁴ Ana ŋisi na naga visa van la ne asike e lepas na ŋamarua, visave 'Amiu yeririna ne la na nene naŋa Ata naga visa ruru amiu. Amiu aimi narui, a akus lelemiu loyuŋa e kiena nasuŋena, naŋa naga miyuŋaen ruru sumate amiu ke rui nanua sumo, e pogos naŋa naga sii yomarava nini ea. ³⁵ Amiu aimi, vanon pogos naŋa visae viso kar inu, amiu amla kinanena pan inu, a pogos naŋa moto kar inu, amiu amla wii pan inu. A pogos naŋa nepe wolawa ga, amiu aŋure inu nepa e māmiiu uŋa, ³⁶ a pogos naŋa yepeu korena ga, amiu amla kulsoa pan inu. A pogos naŋa nemai, amiu apimi akaten inu, a pogos naŋa nesike e yuŋa na loge viowaena, amiu apimi asun amio inu.'

³⁷⁻³⁹ "Ana yaru mesmesu lala naŋa asike e lepas na ŋamarua ŋisi na aviun tania avisave '?Ana Suŋe, sanape?' Ko osuŋa apisa ke osape imimi memiila ko e kionā pogos mārera la ne sanene, ana imimi pe mesitom re nena mesape mekila sanene pan ko poli-i ŋisa. '?Imimi mekila suri la nene pan ko na pogwai?'

⁴⁰ "Ana yoko Parin Suŋe nene visatamē la, visave 'Lelaga nevisa van amiu, pogos naŋa amiu akila ke sanene pan yaru na māu mratava tai, ana sa ga naŋa akila ke ga pan inu narui, pe suri korena ga naŋa naga pe yaru na sanape.

⁴¹ "Ana siraunia, ŋisi na naga pisi mēna ga pa la naŋa e lepas na ŋamēli, yokorena visa van la, visave 'Amiu aure vetan inu, Ntewa piain nakoena viowa tai pan amiu ŋisi rui. Amiu ava e kapi nene naŋa pivaga mā silaga, taŋatete mare pog tai, naŋa sumate ke Yermare Lego amio kiena navisi lala vena la ava ea. ⁴² Vanon pogos naŋa viso kar inu, ana pe amla re kinanena pan inu poli, a pogos naŋa moto kar inu, ana pe amla re wii pan inu poli. ⁴³ A pogos naŋa nepe wolawa, ana pe aŋure inu re nepa māmiiu uŋa poli, a pogos naŋa yepeu korena, ana pe amla re kulsoa pan inu poli, a pogos naŋa neminana, pona nesike e yuŋa naloge viowaena, ana pe apimi akaten inu re poli.'

⁴⁴ "Ana ŋisi na la avisatamē ŋarin suŋe nene, avisave '?Ana Suŋe, sanape?' ?Imimi moŋal ko na pogwai naŋa ko viso kar ko, pona moto kar ko, pona ko ope wolawa, pona ko yepeŋa korena ga, pona omai, pona osike e yuŋa naloge viowaena? ?

Ana pogwai naþa ko sanene, ana imimi pe mepimi memiila ko re poli?"

⁴⁵ "Ana naga þisi na visatañe la, visave 'Lelaga, nevisa van amiu, nevisave pogos naþa amiu na pe asitoñali re naþa akila ve sanene va kiau yaru tai naþa naga pe yaru na sanape, nanene na sa ga naþa amiu pe asitoñali re naþa akila pan inu poli.' "

⁴⁶ Ana Yesu kila make kiena visena nene, naga pisa pisape "La nene yokorena la avanon vena atol nakoarena nene naþa ve uro re. Ana yaru mesmesu la nene yokorena la avanon atol malena nene naþa sumã vano vano ve uro re."

26

Apisape awenãar Yesu mare

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana pogos naþa Yesu pian kiena yeririna lala e visena la nene þisi, ana naga pisa pan la, pisape ² "Amiu akilia mã legiena na vewo rui, ana Paþagena Nasitoñalena Natamaliaena siar narui. E pogos na þaþagena nene narui, þisi na aligan Narina ne Yeririna va e limana ne la naþa yoko asuari naga e laki torovia vena mare."

³ Ana e pogos nene, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Israel lala, asumã e viorena e yuñã mãana ne þarin yaru wa, naþa naga kiena kia Kaeþas. ⁴ La apisayu ke naþa þisi na auaravinaun ga Yesu, a ala nakoarena namarena ga vania. ⁵ Ana la apisa apisape "Suri nene, ita taþatete tekila e pogos na þaþagena, vanon naþa þisi na yaru la sinela kar ita vaþisi, ana yokorena la añaaga vaþisi ne wa, komin naþa la mokliu naþa la akekan yaru ne nanene þisa."

Maria taron ponotaninu e þarina ne Yesu

Mak 14:3-9; Yoane 12:1-8

⁶ Ana siraunia, Yesu sike garu e pulkumali nene Petani, ana naga pa sike e yuñã mãana ne yaru naþa apio kiena kia asape Saemon Leperosi, komin naþa naga þar leperosi sumo. ⁷ Ana pogos tai naþa Yesu kinana ke e yuñã nene, ana sira tai pimi puna, ana sira nena kus piawi naþa amiyuñãenia e kilavaru tai naþa po paþisi, a ponotaninu pule ga ñeke ea, naþa kana kilavaru keviu manene la paþisi. Ana sira nene taron make ponotaninu nene e þarina ne Yesu.

⁸ Ana pogos naþa nalogena kiena ne Yesu lala apisu suri nene, ana sinela mimi paþisi, ana la apisape "Vanon ya ne naga kila kare ponotaninu nene sanene?" ⁹ Visae naga wilwilin lua ga, vera na naga tol

kilavaru keviu tai, naga kilia lavia vena iilaen yaru la naþa limala korena ga."

¹⁰ Ana Yesu kilia mã naþa la apisi ke sanene, ana naga pisi pan la, pisape "Ei, ve akila kare re sira nene sanene. Naga kila yuñãena wo tanea e inu ne. ¹¹ Yaru la ne pe kiela suri re poli, þisi na la na asumã ga likan amiu silaga, vena akilia aiila la, ana inu na, taþatete nesike nemio amiu silaga. ¹² Suri naþa sira nene kila, naþa taron ponotaninu e tasneu, naga kila sane kila ruru ke tasneu vena asin inu. ¹³ Lelaga nevisa van amiu, e yo punu ga e yomarava nini naþa þisi na avisawal kiau nalogena wo ea, ana þisi na lala asunyu mña ga suri naþa sira nene kila, vena asitoñali luen ga kiena nasitomiena keviu nene, naþa sinena mie inu kemua lelaga."

Sutas pisaar pisape yoko vielua Yesu

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Ana nalogena la lualima taaga pa lua nene, lala tai, naþa kiena kia Sutas nae Kariot, naga pa puna ne yerkawa kiena ne yaru wa lala, ¹⁵ ana naga pisa, pisape "Visae nevielua Yesu viñãsu e limamiu, þisi na amiu ala ya ne van inu?" Ana la nene apul pania e kilavaru naþa selpa tol lualima yam telu, ¹⁶ ana siar e pogos nene, Sutas sumã kalewele mrapa naþa vielua Yesu van la ea.

Nalogena lala akila ruru kinanena na þaþagena

Mak 14:12-16; Luk 22:7-13

¹⁷ Ana pimi tol legiena þesia na þaþagena nene, naþa la apisa mña ga apisape naga pe Paþagena Na Kanen Kiligaþe, ana nalogena lala apimi puna Yesu, apiunia apisape "Ko sinoñan osape imimi meva mekila ruru suri lala e yo nape, vena ita tekila Kinanena Na Sitoñalena Natamaliaena ea?"

¹⁸ Ana Yesu pisatañe, pisape "Ava garu Yerusalem, ava avisu yaru naþani, avisa van sanini, avisave 'Kiamimi navianena pisape naga kiena pogos pimi ke lavis narui. Naga sinenan pisape naga, amio imimi kiena nalogena lala, þisi na meimi mekila kanena naþani e moña uña.' "

¹⁹ Ana nalogena lala apa akila sa naþa naga pisa, ana la akila ruru suri lala na þaþagena nene.

Yesu pisawal naþa yoko Sutas vielua naga

Mak 14:17-21; Luk 22:14,21-23; Yoane 13:21-30

²⁰ Ana siraunia, Yesu lala apimi e uñã nene, ana kolemalu, la atotano, la asumã akan ke kinanena nene narui, ²¹ a Yesu

pisa pisape “Lelaga nevisa van amiu, ƶisi na amiu yaru tai, naga vielua inu.”

²² Ana kiena nalogena lala amloge naƶa naga pisa sanene, ana la sinela piowa paƶisi, ana lala peve taaga apiun tania, apisape “!Suƶe! ?Pe inu re poli, ne?”

²³ Ana Yesu pisatamea la, pisape “Tai naƶa imimi lua melapae kamimi kinanena e pialo taaga, naga ke narui. ²⁴ Yokorena Narina ne Yeririna monar mare ve sa naƶa Nasiriena Wa la pisayuia, ana yaru naƶa pielua naga, ƶisi na viowa la van naga, visae naga ve vaeme re vera wo va ƶisi.”

²⁵ Ana Sutas, naƶa siraunia naga pielua Yesu, naga piunia pisape “?Navianena, ana ai? ?Inu?”

Ana Yesu pisatamea, pisape “Ana, sane opisa ne yo.”

Kinanena maro

Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Koren 11:23-25

²⁶ Ana pogos naƶa la asuƶa akinana ke ga wa, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pa Ntewa vanonia, ana naga kawewowaia, kian pa kiena nalologena lala, pisa pisape “Amiu alavia, akania. Nanene na pe tasneu.” ²⁷ A siraunia, mla piala na kuruta namunena, ana pisa potena pa Ntewa vanonia, ana kian pa pan la, naga pisa pisape “Amiu punu ga amunpae ga e piala nini, ²⁸ vanon naƶa nanene na tau nene, naƶa vena kila naviranarena kiena ne Ntewa suƶalu marera, a vena lau vanon naviewoena na mlamulena viowa kiena ne yaru lala ve moki. ²⁹ Nevisaar van amiu, yokorena ve nomun re si kuruta namunena nene narui, vano vano-o yoko nemun kuruta na munena viu nene nemio amiu, e pogos naƶa tesike e nasuƶenena kiena ne Ata.”

³⁰ Ana siraunia la amiyau maro e yauena tai na Yauena lala ƶisi, a siraunia la amolue, apa maro e Kunus Na Purolip.

Yesu pisawal naƶa ƶisi na Pita viro naga

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E yemalo ke nini narui, kiamiu nalelagaena e inu ƶisi na loloru, vanon suri la naƶa imi mla mla livin inu. Pisi na ve sa ke ga naƶa Ntewa pisa e Nasiriena Wa lala, naƶa pisa, pisape

‘Pisi na nowemaar yaru na visuarena sipsip mare,

ana ƶisi na kiena sipsip lala ayaltetai ava e yo punu ga.’ *Sek 13:7*

³² “Ana pogos naƶa nemali sina ga vetan marena, yokorena nesumo neva garu Kalele, ana yokorena amiu mēna ga monar asirau aimi.”

³³ Ana Pita pisawal pania, pisape “Yesu, pona nalelagaena kiena ne la nene punu ga loloru, ana la aure vetan ko yo, ana in na taƶatete kemua neligan ko pog tai.”

³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, ƶisi na yemalo ke ga nene, pogos naƶa termēne ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue nu ga.”

³⁵ Ana Pita pisawal meraravan pa Yesu e marala, pisape “Visae la sinelan avisave awemaar nu nemio ko, nanene na poga ga ne, ana inu, yokorena taƶatete kemua neviru ko, nevisave in na pe nepe kioƶia re poli.” A e pogos nene, nalologena taƶena mēna ga lala apisa mēna ga sa ke ga.

Yesu pa mlen e Ketsemani

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Ana siraunia, Yesu amio kiena nalogena lala apa e yo tai, kiena kia Ketsemani. Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu atoƶa e nene sumo wa, ana in na neva laa perina sane, vena nelen re yam ve plas ga.” ³⁷ Ana naga ƶere Pita amio narina ne Sepeti la luwoka, Semes amio Yoane, la teloka nene amio naga apa la perina ve tokak ga, a e pogos nene Yesu naga sinena pimi urmi manene la, mloge piowa paƶisi. ³⁸ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane nemloge sane ninuu pilaroro la narui, ana kila inu lavisi nemare vanonia. Awis, amiu akilali asuƶa atavilo amio inu e yo nini sumo wa.”

³⁹ Ana Yesu mial ga pa la sane, ana mloru kinai mono, monar marana, vena len. Ana naga pio, pisape “!Ata o! Visae okilia okila suri nene, awis ko olalua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena ƶisi na ve nomun re ea. Ana ko ve okila re nasinenanena kiau, ana okila ga kioƶia.”

⁴⁰ Ana naga ƶasuƶe sina, pitomi puna ne kiena nalogena la telu nene, ana naga pisu naƶa la asuƶa amomalio rui. Ana la atavilo sina, ana Yesu pisa pa Pita, pisape “?Sanape na amiu taƶatete atavilo amio inu e aora ve taaga ga nene? ⁴¹ Amiu monar avisuar ruru wo, a amiu monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru e mlamulena viowa. Ee, kiamiu sitomena marera ruru po, ana tasnemiu malumu manene la.”

⁴² Ana yam lua, naga pa sina e naƶani, mlen pisape “!Ata o! Visae otaƶatete olalua ma u piala naloge viowaena nene, ana monar nomun ea, komin naƶa monar ve sa ga naƶa ko sinomānia.” ⁴³ Ana naga ƶasuƶe sina pimi, pisu naƶa la telu nene asuƶa amomalio ke sina ga, komin naƶa marala kawa, atekavito paƶisi, atavilo ƶele ga.

⁴⁴ Ana naga mligan la telu nene asuñña ga, ana पासुणे के सिना गा पा ए नापानि, मलन ए विसना तागा म्ना नना गा, नापा नगा किला यम तेलु ने. ⁴⁵ Ana naga पासुणे सि पमि पुन ला तेलु नने, पिसापे “?Ei, amiu asuñña apa ruru amiu, a amomalio के गा वा? !Amiu avisuaria! Lavisi के पोगो नापा नारिना ने येरिरीना वा ए लिमाना ने लि वीवा ला नारु. ⁴⁶ Ita, asuññalu, tevano. Amiu apisu के ने, yaru ना वेलुवा इनुना नाने सुम्ना पमि म्ना गा लविसि नाम्ना.”

La apuarar Yesu mārera

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴⁷ Ana pogo नापा Yesu पिसा के विसना नने वा, Sutas नने, नापा नालोगना ला लु-अलिमा तागा पा लुवा नने लाला तै, नगा पमि, नगा अमिो यारु ना मारा ला मकि नापा अपार किंला प्लायु ना मारा लाला अमिो किंला प्लकि लाला. ला के नने नारु, नापा यर्कवा लाला किंला ने यारु वा लाला, अमिो नसुमोनेना किंला ने ले यु लाला, ला अमिगान ला अपमि.

⁴⁸ Ana sumon नापा ला अपा अमालिवि साने, यारु ना वेलुवाेना नापा Sutas नने, नगा पिसार किले तै पान ला, नापा नगा पिसा पिसापे “Yaru नापा विसाे नेवा नेवितawe पसानि, नाने यारु ने नाने नापा पिसि ना अमिो अवारु रुरु नगा.”

⁴⁹ ana pogo नापा ला अमालिवि, Sutas माल मसमसुन गा Yesu, ana नगा पितawe, पिसा पानि, पिसापे “!Pokolemalo, Navianena! Sumāre सिके अमिो को.”

⁵⁰ Ana Yesu पिसा पानि, पिसापे “Mara, yuññaena नापा को अपिमिनी, को ओकिला गा.” Ana ला अपमि नारु, अपुवार Yesu मारैरा.

⁵¹ La apuarar naga sanene naru, ana Pita परेलुवा किंला प्लायु, तरानि, तैतरैरि यारु किंला ने पारिनु यारु वा तै, ana तेलुवा किलिगना लेपास तै. ⁵² Ana Yesu पिसा पानि, पिसापे “Ko oligan ruru सि किोम्ना प्लायु ए काना तागा. Yaru नापा पर के प्लायु ना किलाेन मारा, नगा पिसि ना मारे ए प्लायु ना किलाेन मारा. ⁵³ ?Amiu asitom asape in ना तापतैते नेवो आ, वना नगा इला इनु? विसाे नेवो नगा, यम वे तागा नगा पिसि ना लिगान प्पेगास नन किंला नविसि लाला वे मकि नापा वना अमिो अविसुअर इनु. ⁵⁴ Ana विसाे नेकिला साने, पिसि ना विसना नसुमो लाला नापा असिके ए नसिरिना वा लाला, योकोरना ला तापतैते अमिो अवे लेला, सा नापा अपिसार पिसि रु. ”

⁵⁵ Ana Yesu पिसि पान यारु ला नने, पिसापे “?Vanon ya ने अमिो अपारा किमिु प्लायु अमिो किमिु प्लकि लाला? ?A vanon ya ने अमिो असापे अमिो अतारवुनाइनु इनु ए पुपुमालो सानेने? ?Pona अमिो असितो के असापे in ना नेपे यारु मारैरा ना वुनाेना तै पाना ना वेमारेन यारु? ?Ana सिलिगा ए लिगेना पुनु गा, नापा in ना नेसुम्ना नेपानि के यारु लाला लोयुम्ना ए युम्ना वा

Mana ने Ntewa, ana vanon ya ने पे अपमि अतार इनु रे ए पोगो ला नने पोली? ⁵⁶ Ana suri ला नने ला पोगा गा ने, vanon suri ला ने अमिु अकिला के ने, सा के गा नापा नविसावालेना नसुमो लाला अपिसावा ननुवा रुी ए किंला नसिरिना वा लाला, ana किंला विसना ला नने पमि के साने पे लेला मकि नारु.”

Ana ए पोगो नने, नालोगना लाला अमिगान Yesu, ला अपुरे मतानि.

Aṭere yesu pa e kumali keviu kiena ne yerkawa kiena ne le yu lala

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yoane 18:13-14,19-24

⁵⁷ Ana ला नापा अतार Yesu, अपुरे पमि वना अकिला नगा सुम्ना से माराना ने काेपस, नापा नगा पे पारिनु यारु वा. Ana नवियानेना नविसालुवाेना लाला अमिो नसुमोनेना किंला ने ले यु लाला, अपमि म्ना गा लेले तागा ए किंला कुमालि नने रुी. ⁵⁸ Ana Pita म्ना गा सुम्ना तवेवे के Yesu ए पोगो नने, ana पे पा रे लविसि नगा पोली, ana pogo नापा ला अपमि लोयुम्ना ए कवे ना कुमालि नने, Pita पानो ततानो अमिो लि नयुम्नाेना किंला ने काेपस लाला, वना नगा लोगेलि सानापे नापा पिसि ना ला अकिला वा Yesu.

⁵⁹ Ana yerkawa लाला किंला ने यारु वा लाला, अमिो यर्कवा तापेना लाला नापा ला असिके लोयुम्ना ए वीोरना नने, अकिलालि नापा अकाले यारु लापसिया वना ला अविसोकान गा ए Yesu, नापा ला अविा सुरि लापसिया नापा ला अविा साने अकिलिा अवेम्नार Yesu मारे वानोनिया. ⁶⁰ Ana ला अपिसि नारु, ana यारु ला मकि नापा असुम्ना, ला अपिसोकानि पानो पानो-ओ पापिसि, ana वीोरना नने पे मारे रे सुरि तै ए किंला विसना ला पोली वना तोरकिन ला अकिला वे साने वा Yesu. Kiंला विसना ला पेवे तापेना गा सानेने पानो-ओ पिसि, ana यारु ला लुवा असुम्ना, ⁶¹ ana ला लुवा अपिरानरि विसना तागा, अपिसापे “Yaru नने, पिसा पिसापे नगा किलिा वे प्लान युम्ना वा Mana ने Ntewa, ana विसिरुवा सिना ए लिगेना वे तेलु गा.”

⁶² Ana Parin यारु वा नने सुम्ना, पिसि पा Yesu, पिसा पिसापे “?Sanape, yokorena को ओविसातम्ने ला, पाना परेगा? ?Sanapen विसना ला नने नापा ला असुम्ना अपिसावा के ने?”

⁶³ Ana Yesu तोपुरु गा तोम्ना गा. Ana Parin यारु वा नने पिसा सिना गा पानि, पिसापे “Nevisa वान को, को ना मोनार ओविसा किंला किंला ने Ntewa मालि, ओविसावे लेला नापा को नविसाारेना, नापा को ओपे नारिना ने Ntewa, पाना पे को रे नगा पोली. !Ko ना मोनार ओविसावा रुरु वान इमिमि नानागाने नारु!”

⁶⁴ Ana Yesu पिसातम्ने, पिसापे “Suri ने नानेने नारु, नाने को ओसुम्ना ओपिसा के नारु. Ana नेविसा वान अमिु, नेसापे

siraunia ve ve piavi re, ĩisi na amiu avisu Narina ne Yeririna naĉa totano e lepas marua kiena ne Ntewa naniareraena, a ĩisi na amiu avisu naĉa warpoyo e lul lala, vitomi tano e yomarava nini.”

⁶⁵ Ana Parin yaru wa nene sinena mimi paĳisi, pitolwowa mĳana kulsaket, pisa pisape “!Nane-e, toroki! Yaru naĉa surĳa ĳarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa, nanene rui. ?Amiu amloge mĳa ne? ? Vanon ya ne ita tesuĳa takale ke si yaru vena visawal si suri laĉas e naga? ⁶⁶ ? Ana viorena nini sitom sanape? ?Pisi na telĳere naga sanape?”

Ana la apisatamea, apisape “Popon awemĳar nena naga mare.”

⁶⁷ Ana la nene la apilasiria marana, a asu naga, a laĉasia la amlipa kare naga paĳisi, ⁶⁸ ana apisa kare naga, apisape “? Ei, Navisaarena, ko ovisawalia, ane mlipa ko ga na wa?”

Pita piro Yesu

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ana e pogos nene, naĉa Pita toĳa tano loyuniĳa e kove nene, sira mĳee tai na visuaren yuĳa pimi puna, pisa pisape “!Ei, ko mĳena ga otaveve Yesu nae Kalele nene!”

⁷⁰ Ana e marala la punu ga, Pita piro suri nene, pisa pisape “Peraga, nemninue suri na ko opisa ke ne.” ⁷¹ Ana naga mial petania, pito tano e pupia pulutava na kove na kumali nene.

Ana e yo nene, sira mĳee taĳena mĳal naga, ana pisa pa yaru la naĉa asike ga lavisinia, pisape “Yaru nene, naga mĳena ga amio yaru nae Nasaret naĉa Yesu.”

⁷² Ana Pita piro ke sina ga suri nene, pisa visena tai naĉa pe visena mĳarera, pisape “!Peraga ĳa, in na nemninue nena yaru nene!”

⁷³ Ana yam plas ga, yaru la naĉa asike ga lavisin pulutava nene apimi puna ne Pita narui, ana apisa pania, apisape “Lelaga, ko na ko lala yaru tai, vanon naĉa memloge kilale naĉa ko osuĳa oĳan ke visena lala sa ga le Kalele ga lala.”

⁷⁴ Ana Pita pisi mĳarera la sane, naga pisaar ga visena mĳarera lala, pisape “! Lelaga ĳa, sinapane! Nepisa pa rui, inu na pe nekilia re nena yaru nene poli.”

Ana e ke e pogos nene naĉa Pita pisa visena nene, termĳene tai kokoreko, ⁷⁵ ana kila Pita sitomĳal si visena kiena ne Yesu, naĉa naga pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, ĳisi na yemalo ke ga nene, pogos naĉa termĳene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue inu ga.” Ana Pita

mloge piowa naĉa piowa, ana naga pa vanua, naga tagi naĉa tagi.

27

Lala aĳure Yesu pa puna ne Parin Suĳe kiena ne le Rom lala naĉa pisuar ke Israel Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yoane 18:28-32

¹ Ana e kolulagi nene, pogos naĉa mrae siar pa metava, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Israel lala, la atotano ke sina ga vena aviranar ruru li mrapa tai, vena kilaen Yesu mare.

² Pogos naĉa la apisayu ĳisi, ana la apiar limana ne Yesu, la aĳure naga pa puna ne Paelat, naĉa naga pe ĳarin suĳe nae Rom naĉa naga pisuar ke Israel e pogos nene, ana la amligan Yesu e limana ne Paelat nene, vena naga liĳere naga.

Sutas mĳemĳar ke sina ga naga Yuniĳaena 1:18-19

³ Ana Sutas, naĉa naga pielua Yesu ĳisi, naga pisa kilale naĉa la amlĳere Yesu ĳisi rui asape naga monar mare, ana e pogos nene naga mloge si piowagan suri naĉa naga kila. Ana naga pilon si kiena sitomena narui, ana naga ĳar si selĳa lualima yam telu nene, pa yerkawa la naĉa apul naga sumo. ⁴ Ana naga pisa pan la, pisape “In na nekila mlamulena viowa nene, naĉa inu nepielua yaru tai naĉa pe kila re nena suri tai, ana kiau visena na kila na yoko awemĳar naga mare.”

Ana yerkawa la nene apisa ga pania, apisape “Ei, ve oimi otag re si van imimi. Imimi meĳisin ko pa rui.”

⁵ Ana Sutas silin tetain kilavaru nene su tano e loyuniĳa wa mĳana Ntewa, ana naga pa vanua, pa telan kolmekina e kilika, naga mare.

⁶ Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, la apano aĳar kilavaru nene, ana la apisape “Kilavaru nene, kuruta kana yaru mlau vanon rui, a e kieta navisaluaena, ita taĳatete teligan kilavaru na sanene va teke karo na Yuniĳa Wa Mana Ntewa.”

⁷ Ana lala apisayuiĳa, ana amla kilavaru nene, apa apul kinakinas nen porotano tai naĉa nanua sumo, la apisape kiena kia “Porotano na piaki,” ana la amligan narin porotano nene pe lotap kiena ne wolawa lala. ⁸ Vanon suri ne nanene, pimi tol nanagane, yaru lala apisa ke narin porotano nene, asape “Porotano na Kuruta.”

⁹ A suri ne nanene kila visena tai kiena ne Navisawalena Seremĳaea pimi pe lelaga, naĉa sumo naga kiena visena pisape “*La ala kilavaru naĉa selĳa ve lualima yam telu nene,*

na torokin maran kilavaru naŋa le Israel lala apisa apisape mesmesun aul lua yaru,

¹⁰ *ana la amla apano apul porotano kiena ne yaru na kilaen piaki nene, sa ga naŋa Ntewa pisa pan inu sape nekila.”* Sek 11:12-13

Yesu suŋalu e marana ne Paelat

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

¹¹ Ana la aŋure Yesu pimi suŋalu se marana ne Parin Suŋe Paelat, ana naga piun tan Yesu, pisape “?Ko ope Parin Suŋe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatarŋea, pisape “Naga ke narui, sane ko opisa ke ne.”

¹² Ana pogos naŋa yerkawa kiena ne ŋarin yaru wa lala amio nasumonena lala apisavisawal suri moki e Yesu, ana Yesu pisatarŋe re si suri tai poli. ¹³ Naga topuru ga tomŋa sanene, ana kila Paelat piun sina ga tania, pisape “?Sanape, ko pe ositom re naŋa la apisa suri viowa la moki e ko poli?”

¹⁴ Ana e lepas na suri la nene naŋa la asuŋa apisa ke ne, ana Yesu pe pisatarŋe re si suri tai pan la poli, ana Parin Suŋe nene milan paŋisi.

Paelat naga tarŋan pisape Yesu Monar mare

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

¹⁵ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paŋagena na Sitorŋalena Natamaliaena na wa, ana e kayui punu ga e ŋaŋagena nene, Parin Suŋe nae Rom nene naga silaga kila suri tai pa le Israel lala. Naga kila naŋa visae la ŋasia asike e yuŋa naloge viowaena, la akilia avisa kia kiena ne yaru ve taaga naŋa la sinelania, ana yokorena Paelat naga ligan lua naga molue. ¹⁶ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga moŋa e yuŋa naloge viowaena, naŋa yaru la akilia ruru naga, kiena kia Yesu Paraŋas. ¹⁷ Pisi na, pogos naŋa ŋina lala apimi ape moki lele taaga e marana ne Paelat, ana naga piun tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape neligan lua ane molue sina inŋasu pun amiu? ?Sinemiun Yesu Paraŋas, pona Yesu naŋa apio ke asape Navisaarena?”

¹⁸ Paelat piun sanene, vanon naŋa naga kilia ŋisi rui naŋa yerkawa ga lala kiena ne le Yu lala, la aŋure Yesu pimi puna, sane yuŋaena na vielueen ga, vanon naŋa apisu naŋa kiela yeririna taŋena lala akekaran Yesu paŋisi.

¹⁹ Ana e mŋena ga e pogos naŋa naga totano ke e lelen nalipereena vena akila navisena nene, ana wona mligan visena pimi pania, pisape “Ko ve okila re suri tai va yaru nene. Naga pe kila re suri tai poli, ana na kolemallo nomomalio, nepisu naga,

ana nanagane nemloge ke piowa vanon paŋisi.”

²⁰ Sanene narui, Paelat sinenan pisape ligan lua Yesu naga vano, ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la akila kare sitomena kiena ne yeririna lala, la aŋareran la paŋisi vena la monar avisa va Paelat vena naga ligan lua Paraŋas nene vano, a naga monar kila Yesu va mare.

²¹ Ana Parin suŋe nene piun sina ga tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape netamŋan yaru la lua nene, ana ane molue ga sane?”

Ana la apisatarŋea, apisape “Imimi sine-mimin Paraŋas.”

²² Ana Paelat piun tan la, pisape “Poga ga, ana visae ve sanene, ŋisi na nekila ve sanapen Yesu nene naŋa apio ke naga asape Navisaarena?”

Ana la punu ga apionia, la apisape “!Asuar naga e laki torovia!”

²³ Ana Paelat piun tan la, pisa pisape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya naŋa piowa?”

Ana la apion manene la pa metava sane, la apisa apisape “!Asuarua, asuar naga e laki torovia!”

²⁴ Ana Paelat pisu naŋa naga taŋatete si taulu la, vanon naŋa pupia mŋaagena paŋisi naŋa pa ke metava rui, ana naga kus pialo na wii tai, ana e maran yeririna la nene, naga kevan limana ea, ana naga pisape “Kuruta na yaru nene naga pe su re e inu poli. Kiena marena, naga kiamiu yuŋaena ga nene.”

²⁵ Ana pogos naŋa yaru la amloge visena nene, la akiikii ke sina ga, apisape “Poga ga ne, suri ke naŋa imimi sinemimin ke nanene narui e, naŋa kiena marena pe kiamimi yuŋaena, a naŋa kana kuruta suŋa e imimi memio narimimi lala.”

²⁶ Ana Paelat mligan lua Paraŋas molue si ŋasuŋe pa pula, sa naŋa la sinelania, ana naga mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akioa naga, a vena aure naga va asuarua e laki torovia.

Li na mara lala akirakirai viowa pa Yesu

Mak 15:16-20; Yoane 19:2-3

²⁷ Ana yaru na kilaena mara lala kiena ne Paelat, la atar Yesu aŋurelua pa vanua e yometava na kiena kumali nene, ana la apio pa kiela ŋegas nen li na mara taŋena lala vena la aimi avisu Yesu. ²⁸ Ana la amiyenlua mŋana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naŋa marana pe melia vivaga sa naŋa ŋarin suŋe la amiyen, ²⁹ ana la aŋar nenos nen kilsirili, ana aŋan ruruia, amligan e ŋarina, sa naŋa karo na ŋarin suŋe tai, a mligan mŋena lakiavio tai e limana na ŋamarua vena lararia. Ana la asuŋa akinai tano pania, la asuŋa

akirakirai viowa pania, la apisa apisape “! Imimi meva tanon ko, ko naŋa ope Parin Suŋe kiena ne le Yu lala, imimi memieluar ko!”³⁰ Ana la asuŋia apilasiria naga, a amla lakiavio naŋani, asuŋia aŋe ƣarina Yesu ea.³¹ Ana pogos naŋa la akirakirai piowa pania ƣisi, aƣarlua kulkota nene e naga, ana atar naga, apano vena asuar naga e laki torovia.

Asuar yesu e laki torovia

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

³² Ana pogos naŋa li na mara lala la asumon Yesu apa ke narui, amal yaru tai nae Saerin, kiena kia Saemon, ana la aŋareran pania asape naga towe kus laki torovia kiena ne Yesu vano.³³ Ana la apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naŋa kana kinasia na asape yo naŋa sane puriu na piaƣarin yaru.³⁴ Pogos naŋa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia, ana kuruta namunena nene was nen suri tai naŋa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naŋa Yesu munli suri nene, naga yepen mavin si munena.

³⁵ Ana la atar Yesu, asuari naga e laki torovia. Pisi na, la akila sa naŋa amlil nƣapila, vena alual li naŋa ane war mƣana kulsota tai, a ane war tai,³⁶ ana la atotano atomƣaga e yo nene vena akirakira mƣaga va avisu naga.³⁷ Ana la asiri navisawalena tai, asuari teke metavan ƣarina, naŋa pisawal suri naŋa la aŋemƣar naga mare vanonia, naŋa pisa pisape “Yesu nene, Parin suŋe kiena ne le Yu lala.”³⁸ Ana e pogos nene, yaru navinauena lalua, asuari mƣena ga la luoka e laki torovia sa ke Yesu, la amligan tai e lepasnena na ƣamarua, taŋena e lepasnena na ƣarŋeli.

³⁹ Ana yaru la naŋa asuŋia amialoro ke apa e yo nene, asuŋia asisilin ƣarila, apisalele kare Yesu ƣisa, la apisa apisape⁴⁰ “!Ke, suwala! Ko nene, nanua sumo ko opisa opisape ko okilia owe plan Yuŋia Wa Mana ne Ntewa, ana ovisirlua ke sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui? ! Poga, ko ga otamalia ko lia! !Visae ko ope narin Ntewa kemua lelaga, ko otapulu e laki torovia narŋa, otomi tano!”

⁴¹ E ƣelaga mƣa nena ga nene, yerkawa lala kiena ne ƣarin yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena, a li na sumonena kiena ne le Yu lala, la asuŋia apitalia kare naga paƣisi,⁴² la asuŋia apisa ke, apisape “! Pona naga tamalia mƣa yaru taŋena la moki yo rui, ana naga mninue kare si narui, taŋatete si tamalia naga! ?

Ana naga pe kieta ƣarin suŋe ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitomi tano e laki torovia nanagane, vena ita telelaga e naga.⁴³ A yaru nene pisape naga piawa e Ntewa, ana pisape naga Narina ne Ntewa. !Poga ga, tevisulia, visave Ntewa kekaran naga, yoko naga tamalia naga nanagane narui!”

⁴⁴ Ana yaru navinauena la lua nene, naŋa asuar la e laki torovia amio Yesu, la mƣena ga luoka asikol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yoane 19:28-30

⁴⁵ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo make yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu yepakilavi,⁴⁶ a lavis ga e pog nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru napo, pisa pisape “? Eli, Eli, lamƣa saƣatani?” naŋa kana kinasia sape “? Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape naŋa ko omligan inu nemƣeke sanene?”

⁴⁷ Ana yeririna laƣasia naŋa asuŋialu asuŋia e yo nene, naŋa la asuŋia apisuvisu ke suri la nene, ana amlogepalia naŋa Yesu mlokai sane, ana la apisa apisape “Ke, yaru nene suŋia pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga-o.”⁴⁸ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, mla lumlum tai, taron kuruta namunena naŋa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, ana kian va Yesu munia.⁴⁹ Ana yaru taŋena lala apisa apisape “! Osuwa! Tevisulia wa, pona yokorena yermarua Elaisa vitomi tamalia naga, pona ve vitomi re.”

⁵⁰ Ana Yesu mlokai manene sina, ana ƣere maron kiena yalua, tamƣan ninuna pano, mare ƣan.

⁵¹ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naŋa e Yuŋia Wa Mana ne Ntewa, naŋa mono ke yo wa naŋa pe yo wa paƣisi, naga purƣa pito ga lika, siar metava pito tol tano. A yemninu, a pupia kilavaru lala pororowa la,⁵² a e lotap, tampona na yaru mesmesu la moki na nanua sumo apikevike, ana kana yaru ne lala amamal sina.⁵³ Ana la amolmolue e kiela tampona lala, ana siraun pogos naŋa Yesu mƣena ga mali sina ga e marena, la nene amial apa garu pulkumali wa Yerusalem, ana yaru la moki naŋa apisula.

⁵⁴ Ana li na mara lala, amio kiela yerkawa, naŋa la asuŋia apisuuari ke Yesu, pogos naŋa la amloge yemninu, a apisu suri la naŋa kakate, la amilan paƣisi, la sinela kurkur pano-o amiyuyuwawa, ana la apisa apisape “!Aulai, yaru nene naga pe Narina ne Ntewa kemua lelaga naŋa ne!”

⁵⁵ Ana sira la moki paṽisi e yo nene, la asuṽña asuṽṽalu asike la perina sane, la asuṽña apisuvisu ke Yesu. La nene, naga la naṽa amolue garu Kalele nanua sumo, la asuṽña ataveve ṽña Yesu pano-o, a asuṽña amiṽla naga. ⁵⁶ Ana likan sira la nene, ana Maria tai naṽa sira nae Maktala, a Maria ṽña naṽa anenane Semes amio Yosop, a sira ṽña naṽa wona ne Sepeti.

Yosop sin Yesu

Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁵⁷ Ana yaru tai nae Aramatia suṽña ga, naṽa naga pe yaru na suri moki, kiena kia Yosop, a naga pe nalogena kiena ne Yesu tai. Ana pogos naṽa lavisi mrae vito tano, ⁵⁸ naga pa suṽṽalu se marana ne Paelat, piun tania pisape kus tasnena ne Yesu. Ana Paelat pisa pa kiena li na mara lala, vena la akus tas nen Yesu imi vania. ⁵⁹ Ana Yosop kus tasnena ne Yesu, mliluwoia e kulmrae tai naṽa miyuwowo ruru po, ⁶⁰ ana naga pa mligan ṽñe e puluve viu naṽa naga ṽña, naṽa la ate mare ga ṽsi ga na wa. Ana la amelilivin pupia kilavaru na monoen puluve nene, pimi mono pulusa, ana Yosop la aṽasuṽe si apano. ⁶¹ Ana Maria lalua nene, naṽa lala tai nae Maktala, amio taṽena nene, lalua apimi asike e yo nene, la atoṽa tano ato mesmesun ga pulmaran puluve nene naṽa tasnena ne Yesu ṽñe ea.

Li namara lala akirakiravan ṽña puluve

⁶² Ana suri la nene la apimi kakate e legiena na kilaen suri la punu ga su ruruia suṽate Legiena Wa. Ana e legiena taṽena, naṽa sane Legiena Wa nene narui, yerkaṽa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala la apa asuṽṽalu ase marana ne Paelat, ⁶³ ana la apisa apisape “Mesape mevisa ga van ko, Paelat, naṽa imimi mesitoṽal ke visena kiena ne yaru na visokanena nene na wa, naṽa pogos naṽa naga mali ke ga wa, naga suṽña pisaar pisape ‘Siraun legiena ve telu, ṽsi na nemali ke sina ga.’” ⁶⁴ Ana visae ve sanene, imimi sinemimin mesape meviun tan ko sanini, mesape ko oligan kionṽa li na mara laṽasia ava avisar e puluve nene, vano vano tol kana legiena telu nene warovia. Visae peraga sa ṽsi kiena nalogena la ava akusvinaun tasnena, ana ṽsi na la avisokan, avisawal wa yaru lala, avisave ‘Naga mali sina e marena rui.’ A visae la akila ve sanene, ṽsi na kiena navisokanena maro nene yoko imi viowa la sane, taulu naṽa nasumo.”

⁶⁵ Ana Paelat pisa pan la, pisape “Poga ga, aure kiau li na mara laṽasia avano. Amiu akilia ava akila ruru make suri punu

ga sa naṽa amiu ava akirakiravan ruru yo nene.”

⁶⁶ Ana la apano, amligan pilu tai e kilavaru naṽa mono ke puluve nene, naṽa visae yaru tai melilivin kilavaru nene, ṽsi na pilu nene worovia, ana ṽsi na akilia avisu kilalea. Ana la amligan ṽña li na mara lala asuṽña akirakirava e puluve nene.

28

Puluve korena ga ṽñe na

Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naṽa Legiena Wa ṽarovia, ana e legiena na siraunia, naṽa legiena ṽsia na wik, pogos naṽa mrae ṽarpoyo, ana Maria nae Maktala amio Maria taṽena nene, lalua apanon asape avisuli puluve nene. ² Lalua apano atol yo nene, ana pupia yemninu veraga, vanon naṽa navisi kiena ne Ntewa tai mligan ma e peni, pitomi tano melilivin lua kilavaru nene, ana pa teke metava e wosia. ³ Ana marana pilavila paṽisi, a ṽña kulsota merarava ruru po, naṽa miyuwowo na miyuwowo ruru po, ⁴ ana pogos naṽa li na mara lala la apisuia, la amarau pano pano-o amarmarlula asike ea.

⁵ Ana navisi nene pisi pan sira la lua nene, pisa pisape “Marauen toko. Nekilia ṽña naṽa amiu lua apimin ke Yesu, naṽa asuar naga e laki torovia, ⁶ ana naga pe mon re si e nini poli, naga mali sina, suṽṽalu rui, sa naṽa naga pisaar sumo. Amiu lua aimi avisuia e naṽa tasnena momalio ṽñea. ⁷ Ana amiu lua ava vila ga, avisawal va kiena nalogena lala naṽa naga mali si e marena rui. Ana nanagane, yokorena naga sumo vito garo Kalele, ana amiu ṽña ga yoko atove, avisu naga e yo nene. Nane kiau visena pan amlua nene.”

⁸ Ana lalua akoskosin naṽa lalua amolue e puluve, lalua apano. Lalua apano na, sa naṽa lalua amarau ke ga wa ana lalua amloge sane akekara ṽña ga paṽisi. Ana lalua akiriri apano vena avisawal lologena nene va kiena nalogena lala, ⁹ ana lalua apa ṽña sane, ana lalua apitawe Yesu. Lalua amilan kare naga paṽisi, ana naga pisi pan lalua, pisa pisape “Pokolulagi.” Ana lalua apa akinai tano e naga, lalua atarar lana, lalua amlotun naga. ¹⁰ Ana Yesu pisa ga pan la luoka, pisape “Marauen toko. Amiu ga luoka ava avisa va wolai lala vena ato garo tano Kalele, ana e yo nene, la akilia avisu inu.”

Li na mara lala la apa avisawal suri la nene

¹¹ Pogos naþa sira lalua nene aþasuþela apa ke puna ne nalogena lala, e ke e pogos ga nene, ana li na mara lala þasia aþasuþela apa Yerusalem, la apa apisawal suri la nene naþa kakate, van yerkawa kiena ne yaru wa lala. ¹² Ana la nene, la apio nasumonena taþena lala apimi, ana la apa lele taaga amio la, ana la apisayu suri la nene pano-o þisi, ana la apiranaria asape la monar awar kilavaru keviu tai va li na mara la nene, ¹³ ana la apisi mārera pan la, apisape “Avano avisavisawal va yeririna lala, avisave ‘!Peraga, kiena nalogena ga la nene! Apimi kolemallo, e pogos naþa imimi mesuñña momomalio ke ga wa, ana la apinaun tasnena akus apano.’” ¹⁴ Ana la apisa mēna ga pan la, apisape “A visae visena na suri nene va tol Paelat, þisi na imimi ga mevano mekila ruru memio naga, þisi na amiu ve aloge re visena tai vanonia.”

¹⁵ Ana li na mara la nene akekarana kilavaru nene, amlavia, ana la apano apisovisokani e yo punu ga sa naþa yerkawa la nene apisa pan la, a suri nene kila le Israel lala la apisavisa ke visena nene pimi tol nanagane.

Yesu pimi puna ne kiena nalogena lala

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yoane 20:19-23

¹⁶ Ana nalogena la lualima taaga pa taaga nene apito garo tano Kalele, e tavie naþa Yesu pisaar pan la, ¹⁷ ana pogos naþa la apisu naga, amlotun naga, ana la þasia la asitom þele ga asape Yesu re nene poli. ¹⁸ Ana Yesu pimi lavisin la, pisa pan la, pisape “Ntewa mligan suri punu ga nae ma e peni a nae mēna ga e yomarava nini, e lumāu, vena nevesuþen la. ¹⁹ Sanene, nemligan plan amiu ke narui, vena amiu monar ava e yolai punu ga na yomarava nini, amiu monar aurela aimi ave kiau nalogena lala, naþa amiu akela e kia kiena ne Ata, Narina, a Ninuna Wa, ²⁰ a naþa avian la mēna ga vena alogear visena la naþa nepisa pan amiu þisi rui. Ana amiu monar asitomāli luen ga, naþa nesuñña nemio amiu silaga, vano vano-o tol luas nen pog nini.”

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naña
MAK
Siriyuia
Visayuena Na Tusi Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Mak Siriyuia*”, naga siari e visena tai naña sape lologena wo nene, naga lologena wo kiena Yesu Kristo, narina Ntewa. Mak kilologia naña Yesu pe yaru na yuñæna kiena ne Ntewa, a kiena visena ñaræraena sike ea. Tekilia tevisu kiena ñaræraena pogos naña piyan ke yeririna lala, a ñeneplan ñena yermare lala, a naña warplan milamulena viowa kiena yaru lala. Yesu pisawal kiena kia tai, sape naga Narina Yeririna, naña pimin tañan kiena maliena vena warplanen milamulena viowa kiena yaru lala, vena akilia aure matan nalogeviowaena, yepela melala.

Mak pisayu manene yuñæna kiena Yesu pa laa sane, amio kile lala naña naga myuñænia, taulu naña pisayu kiena visena lala.

E tusi nini, Mak pisayu þesan Yoane Nakeena amio kiena yuñæna, a naña Yoane kee Yesu. Siraunia, pisayu naña Yermare taþali Yesu. A siraun ñena suniena plas na visena nene, naga pisayu yuñæna kiena Yesu la narui naña kila ruru yaru la naña amai apimi apowo sina a naña naga piyan ke yeririna lala. Pogos naña Yesu kila kiena yuñæna lala, silaga kiena nalogena la asumia akilia ruru naga amio kiena þelaga lala pa laa sanene.

Ana e pogos nene, yaru laþas pe akekaran re Yesu poli, sinela kar Yesu paþisi. Marana na maro la na tusi nini apisayu malena kiena ne Yesu e kiena legiana olua na maro e yomarava nini, a pupia suri naña pisayuia, nane kiena marena, a naña mali sina.

E marana na keviu 16, yaru moki asitom asape Mak naga siri tusi nene tol ga marana na ve tokaki orelu, ana marana na ve tokaki la ne siraun nene, pona yaru taþena naga siria yo.

Komþasnen suniena la naña sike e tusi nini

Yuñæna kiena Yoane Nakeena 1:1-13
Yuñæna kiena Yesu garu Kalele 1:14—
9:50

Yesu molue Kalele pa Yerusalem 10:1-52
Legiana olua na maro kiena Yesu naña
kila kiena yuñæna Yerusalem, a yo

make la naña lavisin Yerusalem 11:1—
15:47

Yesu mal sina 16:1-8

Yesu pimi ñalivin kiena nalogena lala a
naga pa mae peni 16:9-20

*Yoane Nakeena sike e yokorena pisawal
ke visena kiena ne Ntewa*

¹ Na nene Lologena Wo kiena Yesu Kristo naña narina Ntewa. ² Suniena na Lologena Wo nini siar e Yoane Nakeena, sa naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga konua rui e visena tai naña Navisawalena Aisea pisawalia, naña Ntewa pisa pisape “*Naga pe yaru tai nalologonen kiau visena, naña nemligan naga sumon ko, pe na kilaruruen mrapa lala kioñia mekiki ruru wo.*” Mal 3:1

³ Ana naga sumia piovion ke e yokorena, piovion ke pisa ke pisape

‘*Amiu na monar akila ruru mrapa lala kiena Suþe Ntewa, amesmes ruru wo,*

vena naga kilia yali ea imi kate e kiamiu malena lala.’ Ais 40:3

⁴ Sanene narui, Yoane Nakeena pimi kate e yokorena lepas naña Yutea, ana mlologon ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala. Naga pisawal ke pan la pisape “*Amiu monar avilopu amiu e ki-amiu mlamulena viowa lala, aimi, vena nekee amiu e wii nakeena, þisi na Ntewa viewo amiunia.*” ⁵ Ana þisi na yeririna la moki nae Yerusalem amio nae pulkumali taþena e lepas naña Yutea, la apa amiyagogan Yoane, ana la apisa plan ke kiela naviowaena lala pania, ana naga kee la e wii naña Yortan.

⁶ Ana pogos naña Yoane Nakeena sike e yokorena sanene, naga kila sa ga yermarua navisawalena tai na konua rui naña Elaisa, sa naña pe miyen re kulsota la naña po poli, ana ñana kulkota ape ga e vilulus nen sur mali tai naña kiena kia kamel, ana kulka na ñeþena amiyuñæn e narin kulus nen puluk tai. A kana kinanena e yokorena nene, naga kurpo ga ne amio kopululus nen lago na yomaru, naña kiki sane purutevi. ⁷ Ana pisaar pan yeririna lala, pisa pisape “*Þisi na yar tai, naña puryuna ñarera taulunu, naga yoko siraun inu imi. Yar nene, naga to laa metavan inu, in na pe netorokin re poli naña neoulunia neyen plan kiena kulus nen lana, pona nekila si yuñæn tai ne sanene vania.*” ⁸ In na nesumia nekee amiu e ga e wii, ana yoko naga kee amiu e Ninuna Wa.”

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Ana Yesu mligan pulkumali naŋa Nasaret, e lepas naŋa Kalele, pimi e lepas naŋa wii nae Yortan, ana Yoane kee e wii nene. ¹⁰ Ana pogos naŋa kee pae Yesu, Yesu suŋalu, molue e wii pa metava, ana veraga ga ma e peni pietava pania, naga mŋal Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa ga manu naŋa lomŋe, pitomi mesmes ga koan te naga. ¹¹ Ana lala amloge Ntewa nae ma e peni pis pitomi, pisape “Ko, ko ga taaga ope naru wawa, ana nepinaia ko paŋisi. Sineu si ko, nekekarana ko paŋisi.”

Yermare taŋali Yesu

¹² Ana e pogos mŋa ke nene, Ninuna Wa ŋere Yesu naga taaga pa laa perina sane e yokorena, ¹³ ana Yesu suŋa e nene tol legiena lualima yam vari, naŋa Yermare taŋali naga paŋisi. Yesu sike amio sur mal tetan lala e lele nene, ana navisi kiena ne Ntewa lala apimi apisuar ke naga.

*Yesu siar kiena yuŋaena garo Kalele
Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15*

¹⁴ Ana siraunia, apim atarar Yoane Na-keena, aŋere pa akotawe e yuŋa naloge viowaena. Ana pogos naŋa Yesu mloge lologena nene, petan yo ŋasuŋe pato si lepas naŋa Kalele, ana siar e pogos nene, naga mlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa.

¹⁵ Ana pogos naŋa naga mlologon ke, pisa ke sape “Nanagane na, Ntewa kilia sane pe pog mesmes naŋa monar avilopu amiu narui. Navesuŋenena kiena ne Ntewa naga pimi ke pun amiu narui, monar avilopu amiu, alelaga e Lologena Wo nini.”

Yesu pio yar na wereen ika la vari

¹⁶ Ana siraunia, Yesu naga suŋa mialoro ke e is nen pupia lapa nae Kalele, mŋal yaru la lua nawereen ika, nane Saemon amio wenla Antru, lalua asuŋa aŋere ke kiela lilivi. ¹⁷ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu lua aim atavevenu. Yoko nekila amiu ave li nawereen yeririna lala aim ave kiau.” ¹⁸ Ana veraga ga lalua nene amligan kiela lilivi lala, ataveve Yesu.

¹⁹ Ana Yesu mial pali laa sane, kirawal narina ne Sepeti la luoka, nane Semes amio wenla naŋa Yoane. Lalua atotano ke e pulus nen kiela waa, akila ruru ke kiela lilivi lala. ²⁰ Ana pogos naŋa Yesu kirawal lalua nene, pio la, vena la mŋana ataveve naga, ana asuŋalu, amligan arimala Sepeti naga mŋeke e waa amio kiena yaru nayuŋaena lala, lalua ataveve Yesu.

*Yesu pilelua ninuna viowa tai
Luk 4:31-37*

²¹ Ana Yesu amio kiena yaru lala amial apa atol pulkumali naŋa Kapeneam, ana e Legiena Wa, apa e yuŋa nalotena, ana Yesu naga pian yeririna lala e Visena Wa kiena ne Ntewa. ²² Ana la naŋa amiyagogania amilan paŋisi, komin naŋa amloge navianena kiena ne Yesu naga pe taŋena, pe sa re navianena kiena ne kiela navianena la poli, komin Yesu naga kiena urmi po, puriukawaena kiena ne Ntewa teke ea.

²³ Ana e pogos nene, yaru tai naŋa ninuna viowa teke e naga sike amio la, ²⁴ kila yar nene, naga mŋaŋaaga kare ga paŋisi, naga pis pa Yesu, pisape “?Yesu nae Nasaret, kionŋa ya ne teke e imimi? !Po ko na opimin osape okila kare imimi! In na nekilia ko pa rui, ko na ope Yar Nowo Wa kiena ne Ntewa.”

²⁵ Ana Yesu pis mŋarera pan ninuna viowa naŋane, pialuŋar pania, pisape “! E, ko na ve ovis re! !Oure vetan yar nene nanagane ga ne!” ²⁶ Ana ninuna viowa naŋane kila yepen yar nene miokamarmare, mŋaaga keviu yam si tai, ŋisi na molue petania pure pano.

²⁷ Ana yar la nae yo nene amilan sur nene paŋisi, asuŋa apisasayu ke Yesu, asape “?E, sanape na sanene? ?Navianena viu si tai nene, pona yar ne? Yar nene, naga puriuna kawa paŋisi ne, pis ga pan ninuna viowa lala, ana amlogearia.” ²⁸ Ana komin sur ne la nanene narui, akekarania, apisa ruru kia wo kiena Yesu pa e yo lala pa ŋar punu yo punu ga e lepas nae Kalele.

*Yesu kila ruru anenane wona Saemon
Pita, amio yeririna taŋena si laŋasia*

Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Ana Yesu amio yaru ne la nini, Semes amio Yoane, a Saemon amio Antru, lala amolue petan yuŋa na lotena, apa e yuŋa mŋana ne lalua nene Saemon amio Antru, nanene e pulkumali mŋa ke ga naŋa Kapeneam. ³⁰ Ana e uŋa mŋana lalua nene, anenane wona Saemon naga mai mŋeke ea, yepena pisisun, momalio ke e mŋana tog, ana lalua apisawal pa Yesu. ³¹ Ana Yesu pa tarar limana sira marua nene, tarlua tomŋalu e mŋana tog, ana yepena pimi manin sina, naga suŋalu, pa piran kala kap.

³² Ana e mŋa nena e legiena nene ko yepekilavi, pogos naŋa Legiena Wa ŋarovia, sane mrae pito kovio pa rui, yeririna lala aŋure yar la naŋa amai, a la naŋa yermare la asike e la, apim pu Yesu, ³³ ana la moki manene la, sa naŋa lavisi la punu ga nae kumali nene apim asuŋalu e mratava na yuŋa nene. ³⁴ Ana Yesu kila

ruru yeririna la moki naŋa amain inanena taŋena lala, a mēne plan yermare la moki petan yar lala, pisawo yermare lala sape ve avisa re si sur tai, komin akilia pa rui sane naga pe Navisaarena kemua lelaga kiena ne Ntewa.

Yesu mlologon ke e yo lala lepas nae Kalele

Luk 4:42-44

³⁵ Ana kolulagi, pogos naŋa lakaporo pe kokoreko re poli waa, Yesu suŋalu, naga taaga mial petan uŋa, ana pa e yo mŋano tai, mlen pa Arimana. ³⁶ Ana siraunia, yeririna la apimi akale si naga uŋa, ana Saemon la aŋa re si naga poli, la apa akalea. ³⁷ Lala akale mŋa pano-o, aŋal naga e yo naŋane, apisa pania, asape “Yeririna taŋena la moki apimin akale ko ke.”

³⁸ Ana Yesu pisape “Ee, nekilia mŋa ga. Ana peraga, monar teva mēna ga e pulkumali taŋena laŋas naŋa sike ga waa, vena nekilia nelologon mēna Lologena Wo nene van la. Sur ne na nene, in na nepetan ma ne nepitom nesike e yo nene.”

³⁹ Ana ŋisi na Yesu pato mialoro ke e yo punu ga garo Kalele, mlologon ke e yuŋa na lotena kiena le Yu lala, pile plan ke mēna yermare lala moki petan yeririna lala.

Yesu kila ruru yaru tai naŋa leperosi se yepena miania

Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Ana yaru tai naŋa leperosi sike e yepena pimi puna Yesu, kinai tano puna, piun mŋareran tania, pisape “Awis, visae ko na otamŋan ga, nelelaga sane ko ga okilia okilarurunu, neikiki sina.”

⁴¹ Ana Yesu sinena miye manene yaru naŋane, naga pe marauŋ re sape visae tol lae naga vanon kiena inanena, ana naga mligan limana te naga, pisape “Inu netamŋania, nanagane monar yepemŋa ikiki sina.” ⁴² Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ŋisi petan yepena, naga mekiki sina. ⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu mŋareran pania, pisa pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveve yepemŋa. Pisi na monar ova okila lotena wa Ntewa a okila mēna kuŋaŋaena na ikikiena nene naŋa Mosis pisa, sape yaru monar kila vanon sur na sa nene, ana ŋisin sur nene, yar wa kilia visawalia sape nanagane na leperosi naga ŋisi.” Ana Yesu pitetalia naga pano.

⁴⁵ Ana pogos naŋa yaru nene pano, pa pisayu sur la nene pan yeririna lala punu ga, kila sane visena nene pa ŋar punu yo, pano-o kila sane Yesu pe mial re si

pa loyuŋa e pulkumali taŋena la poli, komin visae vano, yoko yeririna la ve moki aiminia. Naga suŋa ga perinan pulkumali lala, ana yeririna lala asuŋa apetan ke kiela pulkumali lala, apimi puna.

2

Yesu kilia viewo mēna mlamulena viowa kiena yeririna lala

¹ Ana legiena laŋas ŋarovia, Yesu ŋasuŋe si pa ma pulkumali naŋa Kapeneam, ana pe piavi re poli, yeririna la amloge asape naga pam si rui. ² Ana ŋisi na la moki naŋa apim puna, yo loyuŋa naga pulen la paŋisi, a vanua mēna e mratava naga yepa vitokaki ga. Ana pogos naŋa la asike lele taaga sanene, Yesu mlologon Visena Wa kiena ne Ntewa pan la. ³ Ana e ke e pogos nene na, yar laŋasia atar yaru tai naŋa minana pimi, naŋa yepena wetelu ga mare. Ana la vari atar ga naga e mŋana tog naŋa mono ke ea pimi.

⁴ Ana pogos naŋa apim atol yo naŋane, apisu sane yo pule pa rui, taŋatete si atar kiela erau nene va lavisin Yesu. Pisi na lala ataryaun naga apa metava e wos nen yuŋa naŋane, lala amŋepo wos nen yuŋa metava mesmesun ga e naŋa Yesu sike ea, amligan malumun yaru naŋa mono ke e mŋana tog, pitomi tano e pulmas naŋane, pito loyuŋa.

⁵ Ana pogos naŋa Yesu kira pisu sur nene, kilia sape la nene, amlelaga mŋarera e naga paŋisi sane yoko naga iila kiela inanena nene, naga pisa pania, pisape “Naruu, in na nepiewo kon kioŋa mlamulena piowa lala.”

⁶ Ana e pogos nene yaru navianena na visaluaena la ŋasia asuŋa ga, amloge ke visena kiena ne Yesu. Ana ŋisi na la kiela sitomena la miyuŋaie piowa ke e sur nene, ⁷ apisa kare ke naga, apisape “?Yaru nene pisalele kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanape na sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa lala, pe yar re si tai poli, ana yaru nene pis ke sanene, naga sitom ke sape naga pe Ntewa narui.”

⁸ Ana veraga ga, Yesu mnunulu-ŋaria sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pis pan la, pisape “?Komin ya ne sinemi u la pulen ke sitomena viowa la ne sanene? ⁹ Visae nevisa ve sanini van inanena nene, nevisave ‘Nepiewo pa kioŋa mlamulena viowa rui,’ pona nevisa vania nesapenua ‘Osuŋalu, osulowar moŋa tog, oyali,’ ana e visena lua nene, tai naga mŋareran navisaena, a tai naga meme ga naŋa avisa. Naŋa sape ‘Osuŋalu, oyali,’ naga mŋarera manene laa, komin yoko akilia avisuluŋar sane kiau visena nene pe lelaga pona pe

pe lelaga re poli, naŕa yaru nene suŕalu, pona pe suŕalu re poli. ¹⁰ Ana nagane, neyumaen sur tai naŕa amiu asitom ke asape Ntewa ga naga taaga kilia yumaenia, vena akilia avisuluŕar sane Narina Yeririna naga kiena puriukawaena torokin naŕa viewo mlamulena viowa lala na yomarava nini. Amiu ayagogan ruruia.”

¹¹ Ana Yesu pisa pa yaru na inanena naŕane, pisape “Nepisa pan ko, osuŕalu, osulowar moma tog, oyali ova uŕna.”

¹² Ana veraga ga, e maran la naŕa apisu ke, suŕal sanene, kus maŕna tog, mial pa vanu pa uŕna.

Ana pogos naŕa ŕina la nene apisu sur nene, amilan paŕisi, amieluar Ntewa, asape “Awee, pe tepisuli re sur tai sanene poli wa e kieta malena, ŕane ga ne.”

Yesu pio Matiu naŕa kiena kia tai Livae pimi taveva

Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ana Yesu paŕupe si pito garo e is nen pupia lapa, ana ŕina la moki apim lele taaga e yo nene akovivia, naga pian la ke. ¹⁴ Pisi na naga mial laa pa sane, kirawal yaru tai teke e kiena yumaenia e yuma na wapoloen kururu varu na takis. Yaru nene naga Livae, narina ne Alpeas. Ana Yesu pion pania, pisape “Oimi otavevenu.” Ana veraga ga Livae suŕalu, taveve Yesu. ¹⁵ Siraunia, Yesu pa kinana e yuma maŕna Livae, ana e pogos nene, li nawarpoloen maŕna takis la moki, amio ŕamaŕara taŕena la, naŕa apimi atotano veraga amio Yesu amio kiena nalogena lala, komin e legiena nene, yeririna kar la ne naŕa atavevelili ma Yesu. ¹⁶ Ana navianena navisaluaena la ŕasia, naŕa la ape le Varasi lala, apisu naŕa Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, apiun tan nalogena lala, apisape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinan ke veraga amio ŕamaŕara la sa nene?”

¹⁷ Ana Yesu mloge visena nene, pisatame la, pisape “Yaru la naŕa yepela poga ga la pe sinelan re asape ava puna ne yaru nakilaruruen maiena la poli, ana la ga naŕa amai, la na sinelan paŕisi. In na pe nepimin re naŕa nevio yaru la naŕa apisa ke asape amesmes ŕisi rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, peraga, in na nepimin li viowa la sane la nini.”

Naviunena tai e lepas na monsilena

Matiu 9:14-17

¹⁸ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yoane Nakeana amio le Varasi lala aŕuar ke ŕelaga namonsilena nakilaen lotuena van Ntewa, ana yeririna la apim pu Yesu, apiun tania, apisape “?E, sanape ne naŕa nalogena kiena ne Yoane la amonsilu pe nakilaen leniena, a nalogena sa le Varasi

maŕna lala, akila ke maran taaga, ana komin ya ne kioŕna nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁹ Ana Yesu pisatame la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paŕisi pogos naŕa naga sike amio la, ana ŕisi na sinela viowa pogos naŕa sa naga ure matan la, ana pisape “?Pogos naŕa yaru natalopa-ena sike e ŕaŕagena amio kiena erau lala wa, asitome ke asape lala monar aligan kinanena na ŕaŕagena? Peraga. ²⁰ Ana siraunia, visae pogos tai nasinekar kiena ne yaru nene laŕasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui kiena erau la nene akilia aligan kinanena, komin naŕa la sinela piowagan manene naga.”

Sur viu amio sur marua

²¹ Pelaga na monsilena nene, naga ŕelaga marua tai na lotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape ŕelaga marua la ne sanene, la taŕatete yakol si amio suri viu la naŕa naga pian lan ke ne. Ana pisa ŕakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape “Taŕatete tela kinakina kulmrae tai naŕa pe urviu ana tesuluwo ruru pulus naŕa teke e kulsota marua nene, komin kulmrae viu nene kilia urewowa kulsota nene komŕas, ŕisi na pulus naga kilia vim ve keviu laa sane. ²² Ana kuruta na munena naŕa sirpup pava ke ga wa, taŕatete tetaron vito e kulus nen nane naŕa pe urmarua, naŕa ataron kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae tekila ve sanene, yoko kuruta naŕani lapa, kila kulus mapoa, kuruta namunena naga taroi, a kana piar nena piowa nena ga. Ana kuruta viu, monar tetaron va e kulus nen nane naŕa pe urviu, maŕara ruru po, ana tekilia teligan ruru moma yam ve piavi.”

Yesu pe suŕen Legiena Wa

Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Ana e legiena taŕena si tai, naŕa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa naga pa kom lokove na kona lala. La amial ma sanene, pano-o kiena nalogena la viso kari la, ana apae plan kona laŕasia akania.

²⁴ Lala akila ke sanene, le Varasi la ŕasia asuma e naŕane, naŕa akirawal ke Yesu lala, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, okira! Kioŕna nalogena la akila ke sanene, la pe pon re akila sanene e Legiena Wa poli, sa ve sanene la akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

²⁵ Ana Yesu pisatame la, pisape “?Pona pe amiu apuloli re e Visena Wa pogos tai poli yo, naŕa pisayu sur la naŕa Parin Suŕe Keviu Tepet kila nanua sumo? !Amiu akilia ruru pa rui! Naga amio kiena yaru lala

viso kar la pañisi, ²⁶ naga pa loyuma e lele wa kiena ne Ntewa, mla kilaparavi wa naña navisaluaena pisape yar wa ga lala akilia akania, ñisi na Tepet la akania. Ana Apieta, naña pe ñarin yaru wa e pog nene, naga tañan ga pan la.

²⁷ “Nevisa van amiu, sane kieta navisaluaena lala pe pe na ñareran kare itaen re si poli. Ve sanene na, Legiena Wa naga pe pe na kila kareen re si malena kiena yeririna la poli, ana pe naiila itaena. ²⁸ Ana Narina ne Yeririna naña pe supen sur punu ga, naga ke narui pe supen ñena Legiena Wa, naga ga kilia visa ya naña tekilia teyumaen e Legiena Wa, a naña ve teyumaen re.”

3

Yesu kila ruru lima ulu tai e Legiena Wa Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Ana e Legiena Wa si tai na, Yesu naga pa si e yuma na lotuena, ana e pogos nene, yar tai naga ñeke loyuma naña limana tai pulu. ² Ana le Varasi lañasa naña sinela kar ke pa Yesu rui, asike lavisin naga e pogos nene, la asape apisar ruruli ke naga, vena alual li ñelaga viowa ñasia e naga, ana sinelan asape avisuli ñena yoko Yesu kila ruru lima ulu nene e Legiena Wa nene pona ve kila re.

³ Ana Yesu pisa pan yar nañane, pisape “Osumalu, ovam metava e nini wa,” ⁴ ana naga piun tan la naña asike ne, pisape “? E, kieta navisaluaena pisa ke sape tekilia teyumaen yara la ne e Legiena Wa lala? ? Pisa ke sape tekilia teyumaen sur la naña po, pona sur la naña piowa? ? Po pisa ke sape tekilia tetamalia yaru, po towemomaria?”

Ana la nene pe apisa re si sur tai poli.

⁵ Ana Yesu kira pisuveve la, pisa marala la ñarera ga sike na, ana naga mloge piowa manene pañisi vanonia, ana sinena kari la. Ana naga pis si pan yar naña limana pulu, pisape “Kian mesmesun li lumonia wa.” Ana pogos ga naña yar nene kila sanene, limana pimi po sina ga. ⁶ Ana le Varasi la amolue, apa mesmes ga apisu yeririna kiena Suñe Erot, naña lala akilia alual li mrapa tai na wemaren Yesu ve sanape.

Yeririna la moki apimin Yesu

⁷ Ana Yesu amio kiena nalogena la apetan la, apato si garo pupia lapa, ana yeririna la moki atavevela apatove. Yeririna la nene, lañasia amolue e yo tañena lala nae Kalele, ⁸ a la ñasia apitom tano e lepas naña Yutea, amio pupia kiela kumali naña Yerusalem, a ñas apitom e lepas naña Itumea, a ñas apitom e wii naña Yortan

lepas na vano, a ñas akom ma pupia sive keviu e yo lala nae kumali keviu lua nene, Taea amio Saeton. La punu nene amloge pa visena na sur la naña Yesu miyumaen ke rui, ana asape aviminia.

⁹ Ana pogos naña la punu ga nene asike e is nen lapa, Yesu pisa pan kiena nalogena la pisape ava avisawo narin waa tai toña ga, komin yaru la nene moki liu, ana naga yepen mavin sape sa ñisi yar la aim yo kuskus manene la puna. ¹⁰ Na nene komin naga kila inanena la moki amloge po si rui, ana yar tañena la naña aminana ke wa, la ñena moki naña asusunlan ke asape aimi lavisin Yesu, vena atol ga naga.

¹¹ Ana e pogos nene, visae ninuna viowa la asike e yeririna la ñasia, visae avisu Yesu, lala monar avatanonia, akinai e mia lana, avion ñareran, avisave “Ko na ope narina Ntewa.” ¹² Ana Yesu pis ñarera pan ninuna viowa la nene, pialuñar la pisape yoko ve avisawal re sanene van yaru lala avisave naga ai.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ana siraunia, Yesu naga pa metava e yo naña pe kunusia, naga pio yeririna lañasia pisape aimi puna. ¹⁴ Ana pogos naña apimi, naga mliganar la lualima taaga pa lua, pisa pisape lala ave nalologena, naña kiela yumæna na ve sanini: yoko monar la ayal luen ga amio naga, a yoko naga ligan la vena akus Lologena Wo va e yo lala, ¹⁵ a yoko puriukawaena na ñenepanen yermare sike e la.

¹⁶ Ana kia kiena ne nalogena ne lala sanini:

Saemon, naña Yesu sikiapu si ki viu tai Pita,

¹⁷ a Semes, naña narina ne Sepeti,

a Yoane naña wenla ne Semes nene, naña Yesu sikiapu lalua nene rui, asape Ponases, naña kana kinasia pisape la lua nene ape polilu nena ga, komin la lua nene, pulgola apismolue lue ga,

¹⁸ a Antru,

a Pilip,

a Patalomiu,

a Matiu,

a Tomias,

a Semes naña narina Alpeas,

a Tateas,

a Saemon, naña kila politik pan le Rom lala,

¹⁹ amio Sutas nae Kariot, naña siruania pielua Yesu.

Namratava puna ne Yesu asitom ke asape naga pe wowe

Matiu 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Ana siraunia, Yesu pasupe si uña, pupia pına la apim si puna, ana Yesu amio kiena nalogena la amiyuñäen la ña pano-o pe aparurula re nena ga, akinana re poli.

²¹ Ana la naña e mratava puna ne Yesu amloge naña naga miyuñäe manene la pa sanene, amloge ñena yar tañena la apisayu ke naga, apisape “!Yar nene kilalu pa ñarina rui!” ana anena amio wenla lala, apano asape aurelua naga vetan la.

Yerkawa ñena lala apisa ke asape Yesu miyuñäe ke ga e puriukawaena kiena ne Yermare

²² Ana e pogos nene, navianena na visaluena lañasia amligan ma Yerusalem apitomi e yo nene, la ñena apisayu ke Yesu pan yeririna lala, asape “Yaru nene, supe kiena yermare la naña Pelsepel, naga pa ñeke e rui,” ana apisa ñena, asape “Yar nene, naga ñena pile plan ke ga yermare lala e puriukawaena naña Pelsepel tamian pania.”

²³ Ana Yesu pio la apimi lavis puna, pisi pan la e ñakaiwa, pisa sape “?Sanape, amiu asitom ke asape Yermare naga kilia ñenelua sina Yermare? !Naga tañatete nena ve sa nene!” ²⁴ Visae supe tai, kiena yeririna la aureure, sane kompäs la na akawela ke amio lañas, yuñäena kiena supe nene tañatete ga sumälu. ²⁵ A visae uña tai, la aureure naña la ñasia asape añene plan lala ñasia, yoko yeririna la nene tañatete asu ruru pogos tai. ²⁶ Ana sa ñena nene, sa yermare kiena Yermare Lego, la ñasia asuñälu asape akilali naña añene plan lala ñasia, nanene kana kinasia sane nasuñenena kiena Yermare tañatete sumäl ñarera, kiena puriukawaena naga pisi. ! Ana peraga, yermare ñarera ke ga wa!

²⁷ “Kam na apisu ke ne, visae yaru tai sinenan ke pisape va loyuña ñana ne yaru ñarera tai vena vinaun kiena sur lala, naga monar war kilika viar ke ne yaru ñarera nene sumo wa, pisi na kilia war plan kiena suria. Ana nekila ke sanene pan yaru ñarera nene Yermare.

²⁸ “Lelaga nepisa ke pan amiu, mlamulena viowa kiena yeririna lala, amio visena viowa la naña apisa ke nene, Ntewa kilia viewo la vanonia, ²⁹ ana yar naña visae visanena kare Ninuna Wa, visa kiena yuñäena ñasia Yermare Lego ga naga miyuñäenia, yar na sa nene tañatete tol naviewoena pogos tai, kiena mlamulena viowa nene tolue ga vano-o tañatete pisi pogos tai.”

³⁰ Yesu pisa ruru si visena ñarera nene pan la komin la nene la ke narui naña apisa ke asape ninuna naña teke e naga pe ninuna viowa ga tai.

Anenane Yesu amio wenla lala apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Ana anenane Yesu amio wenla la apimi akate e pog nene, asuñäl ga asuñä vanua, amligan visena pavinia vena naga vitom katen la. ³² Ana e pogos nene, pupia pına atotano ke lavisin Yesu, ana visena nene pa tol naga, la apisa apisape “!E, anonia amio womla lala asike vanua, asape avis kone amio ko wa!”

³³ A Yesu pisatarñe la, pisape “?A aneu naga ai? ?A wolai lala ai?” ³⁴ Ana kira pisuveve la naña ateke lavisinia pisa pan la pisape “!E, apisu ke ne! Aneu, amio wolai lala, la ke nene narui. ³⁵ Komin yaru naña miyuñäen sur naña Ntewa naga sinenania, yar ne sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu ña rui.”

4

Pakaiwa na yaru naña peven kona

Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ana e pogos tañena si tai, Yesu pian ke yaru lala e yepas nen lapa nae Kalele. Ana yeririna la moki naña apimi puna e pog nene, kila naga pa metava e narin waa tai naña toña e lapa nene, pa totano metava ea, ana yar la naña asuñä ga ura. ² Ana naga pian la ke e sur la moki e ñakaiwa, ³ naga pisa pan la, pisape “Ayagoga ruru lia. Yar tai, naga pa peven kona e kana lokove. ⁴ Ana pogos naña naga peven kona la pa sanene, kurus la ñasia kekapil lavisin laa is nen mrapplepa. Ana siraunia, manu la apimi atete plan sina.

⁵ “Ana kurus lañasia kekapil e yo naña kilavaru sike vatano. Ana e yo nene pe porotano wo keviu re poli teke metava, ana kila narui akapuru iroro ga, ⁶ ana pogos naña mrae ñarlar pa metava, yepisusunun sus lala, veraga ga amiyayai komin ñeligas la pe pito manene re tano poli.

⁷ “Ana kurus ñasia amlolor e yo tai naña sumo pe ate plan ruru re kilika la naña pe nonos e poli, ana pisi na kilika nene kapur sina keviu, ana piwo make ga sus nen kona la nañane pano-o amarmare, pe añar re si mras la poli.

⁸ “Ana kurus tañena la amloloru e porotano naña po, akapuru po, pano-o añar mrasnela lala. La ñasia añar mrasnela tol lualima yam telu [30], a lañas añar tol lualima yam orai [60], ana lañasia pa laa tol ponotia taaga [100].”

⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Amiu punu ga kiligamiu sike na. !Popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

?Komin ya ne Yesu pis ke ga e ĩakaiwa lala?

¹⁰ Ana sirauinia, ĩina lala apiaĩa tetai, ana Yesu naga taaga ga sike, ana yar la naĩa asike amio naga amio kiena nalogena lala, apim apiun tania apisape “?Kinas nen ĩakaiwa nini naga sanape? ?Ana komin ya ne ko na okuan ke visena la ne sa nene, ana opian ke mēna yaru lala e ĩakaiwa?”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisatamē la, pisape “In na nepian la ke e ĩakaiwa la nene, komin la ape ĩarmārerera la paĩisi, sa naĩa akila ke visena kiena Navisawalena Aisea na konua rui pimi pe lelaga, naĩa pisa ke sape

‘La akirava, akirava mā vano-o, amloge, amloge mā vano-o,

ana taĩatete avisu kilia suri tai, taĩatete mēna aloge kilia suria.

!Visae peraga, pona avilon kiela sitomena la yo rui, pona Ntewa viewo pa kiela mlamulena viowa la yo rui!’ Ais 6:9,10

“Vanon sur sanene, inu nepisape lala ape ĩarmārerera lala, asuĩa perina paĩisi. Ana amiu ke narui, yoko wo laa van amiu vaĩisi. Navisawanena navesuĩēnena kiena ne Ntewa, yoko in na nevisawal ruru merarava wo van amiu.

¹³ “?Ana sanape, amiu pe amloge kilia re kinas nen kona nene poli? ?Ana visae amiu pe asitom kilale re kinas poli, ana sanape yoko aloge kilia ĩakaiwa taĩēna la naĩa sa nevisayu van yeririna lala?”

Yesu pisawal kinas nen ĩakaiwa na yar naĩa peven kona

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Pogaga, yoko in na nevisayu meraravan kinas nen ĩakaiwa nene van amiu. Kana kinasia naga sa nini: Porotano taĩēna la nene, la sa naĩa malena kar la ne kiena yeririna lala. A naĩa yar nene peven ke kurusia e porotano la nene, naga sa naĩa pisawal ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala.

¹⁵ “Porotano mārera naĩa e is nen mrapplepa, naga sa naĩa yar naĩa pogos naĩa mloge visena kiena ne Ntewa, ana visena nene pe pa ruru re nena loyuĩa e losinena poli. Ana manu la nene, la sa naĩa Yermare, naĩa veraga ga pimi mlalua sina visena kiena ne Ntewa petan los nen yeririna nene.

¹⁶ “Ana porotano naĩa kilavaru naga sike tano, naga sa naĩa yar naĩa mloge visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga kekarania, ana mlavia, ¹⁷ ana visena nene naga pe towawa ruru re e losinena

poli. Ana naga kapuru sa ga narin sus tai naĩa pe pe pēligas ruru re poli naĩa kila yoko kapuru ve plas ga. Ana pogos naĩa sa pog mārera la imi pona yar la asape avevela komin amlelaga ke e visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga aligan sina ga.

¹⁸ “Ana porotano naĩa kilika viowa sike ea, naga sa naĩa yar la amloge visena kiena ne Ntewa, ¹⁹ ana ĩisi na, lala asitom manene la kiela malena, a sitomena na waren sur ve moki vim kila kotalia la, ana lala sinelan manene la sur wo lala na yomarava nini. Pelaga la nene pimi sane kilika viowa, piwo Lologena Wo nene kila sane ve war re si mrasa e malena kiena yeririna la nene.

²⁰ “Ana porotano wo nene, naga sa naĩa yeririna la naĩa amloge visena kiena ne Ntewa, amloge kilia, akekarania, amlararia e losinela, ana sirauinia aĩar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena, la ĩasia aĩaria tol lualima yam telu [30], ĩas tol lualima yam orai [60], ĩas tol ponotia taaga [100].

“Kinas na ĩakaiwa na kona maro ga e nene.”

Pakaiwa na kapi na tegaena

Luk 8:16-18

²¹ Ana Yesu pisa sina pan la, pisape “Ita yeririna lala, visae tesilan kap vivaga, yoko ve telawan re to vatanon paket. Peraga, monar tetelan to metava e kana lele nena vena tegoli punu yo. ²² Sanene, nanagane nasuĩēnena kiena ne Ntewa sane kapi te ga nene, naĩa nanagane na molmolue ke e ita narui, vena tegoli sur punu ga, ana sur lala punu ga naĩa apisawo sike na, a visena wan lala, monar akakate e yomerarava. ²³ !Ana amiu punu ga kiligamiu sike na, popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

La monar ayagogan ruru visena kiena Yesu

²⁴ Ana Yesu naga pis si pan la, pisape “Amiu monar ayagogan ruru kiau visena, asitom ruru la lia. Yaru naĩa mloge, ana pe taveve re poli, naga yoko taĩatete loge kilia ruru si narui. Ana yar naĩa mlogear kiau visena la, naga kilia loge kilia ruru mēna kiau navianena la moki naĩa sa imi si sirau. ²⁵ Ana yar naĩa kiena suri moki pa rui, yoko war ve moki laa va laa sane, ana yar naĩa pe kiena sur re poli, ĩisi na naga kilalu narin sur naĩa mla ke.”

Pakaiwa na kurusia naĩa kapuru ke

²⁶ Ana Yesu pisa ke sina ga pisape “Nasuĩēnena kiena ne Ntewa naga sa naĩa

kona naŋa yar tai naga peven ke e kiena porotano. ²⁷ Pogos naŋa peven pae na, pe kila re si sur tai e kurus nene poli. Naga moŋa momalio ga, tavilo, momalio, tavilo, suŋalu, salue ga nene yemalo a legiena, ana kurus nen sur nene, naga ga sus plamolue, kapuru ke sanene. Kapuru ŋa pano-o, ana yar nene naga kiliar re kurus nen sur nene kapur ke sanape poli. ²⁸ Yar nene kilia re sur tai poli, pano-o korowas la kian pa perina piavi re na ŋar vinasia, ŋisi na tau. ²⁹ Ana pogos naŋa kinas la menmene ruru po, yar nene siar si miyuŋae narui, ŋar kiena playu pa te plan mrasnena lala.

“Ana navesuŋenena kiena ne Ntewa naga kapur tekak ga sanene, telivi ke e yomarava wetelu nagane, ana e legiena tai yoko tekirawal pupia mrasnena vam metava.”

Pakaiwa na kurus nen purpa
Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Ana Yesu pisa sina, pisape “Pelaga navesuŋenena kiena ne Ntewa naga pe taŋena ga sike na, naga ŋarera paŋisi naŋa nekilia nekirawal si ŋakaiwa tai naŋa vena visaen sape naga sanape. ³¹ Sa naŋa kurus nen purpa tai yo, naŋa naga tekaki ga miyuve kurus nen sur taŋena la naŋa temapila la ke e kata lokove lala, naga tekaki na tekaki. ³² Ana pogos naŋa kapuru keviu, purŋesia naga pimi keviu miyuve make ga kinanena taŋena la naŋa sike e kata lokove lala. Ana pupia korowas la paŋisi, naŋa manu la akilia ava ase ea, vanon kana wamal po, yomanin ea.”

Yesu naga pian yeririna la e ŋakaiwa

³³ Ana Yesu pian ke yeririna la e Lologena Wo e ŋakaiwa la moki sanene, naŋa sane torokin yoko akilia aloge kilia. ³⁴ Visena la punu ga naŋa pian lania, ŋakaiwa teke loyuŋa, ana pogos naŋa naga ga sike amio kiena nalogena la, e pogos nene narui na naga sun pisa meraravan kinas nen ŋakaiwa la nene pan la.

Pupia lagi naŋa Yesu naga pisawoia
Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Ana Yesu suŋa ke e waa naŋa naga totano e pian yeririna lala, ana ko yepekilavi, naga pisa pan kiena nalogena la, pisape “Ei, ita tokusro teva komŋas nen lapa vano.” ³⁶ Ana kiena nalogena la amligan yeririna la asike na, apa e waa naŋa Yesu naga teke pa e rui apano. Ana narin waa si laŋasia asiraun la. ³⁷ Narin waa la nene apato ŋa pano-o, pupia lagi tai naga molue, miyu lapa naŋane kila pupia sive naga kekela ke e waa, kila na pulen ke e sive narui, lavisi talilu. ³⁸ Ana Yesu naga miyulugan ke e yulugana tai e

ŋeren waa, monon momalio ŋaga. Pisi na lala apa apioŋegeia, ana apisa pania, asape “!Navianena! ?E, sanape pe ositoŋal ita re na lavis tetalilu ne po?”

³⁹ Ana Yesu suŋalu, pis ŋarera pan lagi, a pis ŋena pan pupia sive la nene, pisape “!Amiu ava ruru amiu!” Pisi na lagi molue re si poli, yo mare ga ŋeke na. ⁴⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Komin ya ne amiu amarau sanene? ?Amiu pe amlelaga re e in poli yo?”

⁴¹ Pisi na la amarau paŋisi, apiuyun ke sina ga petan la, sape “?Yar a nene? Aulai, naga pis ga sanene na, lagi amio sive amlogear veraga ga.”

5

Yesu ŋene plan ninuna viowa moki petan yaru nae Kerasa

Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Ana Yesu amio kiena nalogena lala apimi aŋarpo yo e komŋas nen pupia lapa nene, aŋarpo lologia yo naŋa Kerasa, naŋa laŋas apio ke asape Katara pona Kerkasa. ² Ana la apa ura e yo nene, ana e yo nene puluve na yar mare la asike ea, ana yar tai naŋa ninuna viowa teke e naga, naga sike e lotap nene, sa naŋa pe ŋana uŋa.

Ana pogos naŋa Yesu pula tano petan waa, veraga ga yar nene molue e lotap, kiriri pitomi puna. ³ Yaru nene marana ka paŋisi, yar la akilayon asape aviaria pano-o akilapule ga yonia. ⁴ Yam moki rui apiar lana amio limana e sen pona kilika, apiviaria panon laki ana naga pureroro ga sen la nene amio laki lala, pano-o pe yar re si tai poli naŋa puryuna kawa torokin kila yar nene imi moŋau. ⁵ Ana kolemalu punu ga amio legiena, naga suŋa mialialor ke e lotap a metava ŋena e kunus lala, naga monon maŋaul ke, a pilavilan wowa ke yepena lala e kilavaru.

⁶ Ana yar naŋane, pogos naŋa naga suŋa ke perinan yo naŋa Yesu la apim ura ea wa, naga ŋal pa Yesu rui, kiriri pitomi tano puna, patanonia, kinai puna. ⁷⁻⁸ Ana Yesu pisa, pisape “!Ninuna viowa, ovetan yar namŋa, oure matan naga nanagane!”

Ana ninuna viowa mlokai ŋarera pania, pisape “A ko, Yesu, narina ne Ntewa Mali, kioŋa ya ne teke e inu? !In na nepiun tan ko, e kia kiena ne Ntewa, sane yoko ko na ve ola re nakoena van inu.”

⁹ Ana Yesu piun tania, pisape “?Ko na kioŋa kia ai?”

Ana ninuna viowa pisataniŋea, pisape “In sa kia Yaru Moki na Mara, komin imimi moki liu.” ¹⁰ Ana ninuna viowa naŋane piuyun ŋareran ke petan Yesu sape ve ŋene plan la re vetan ŋala nene.

¹¹ Ana e yepas nen kunus nae yo nene, pupia pēgas nen nompui, la asun akolkol mā e porotano, naḡa tol sane manu lua [2000], ¹² ḡisi na yermare la naḡane atagi, apiuyun mārara petan Yesu, asape “Awis, oligan imimi meva e nompui la nene, otaḡān imimi meva mese e losinela.”

¹³ Ana Yesu taḡān pan la, pisape “Pogaga, amiu avano.” Ana lala amolue petan yar naḡane, apa e los nen nompui la naḡane. Ana veraga ga, nompui la nene akiriri, apito tano e yeparpas nen kunus nene, amloloru apito tano e pupia lapa naḡani, ana la amunḡār lan wii na amarmare.

¹⁴ Ana yaru navisuaren nompui la apureure, apito uḡā, apisawal sur nene, a lala apisawal māna e yo taḡena la naḡa sike ne, kila narui na yeririna la moki naḡa apavin asape avisulia. ¹⁵ Ana pogos naḡa la apavini, apisu Yesu naga sike amio yaru naḡa sumo ninuna viowa la ase naga, mian pa kulmrae rui, pa ruru pa rui pe maran ka re si poli. La apisu naga pimi po si sanene rui, amaraunia. ¹⁶ Ana la naḡa asuḡesania apisu ke sur la punu ga nene, la asunyu pan yeririna taḡena la naḡa apam marea, la apisayu sur la naḡa Yesu miyuḡāen pan yar nene, a sanapen nompui la naḡa amloloru apito e wii. ¹⁷ Ana la apisu sane piowa ga, aḡāreren ke pan Yesu asape naga monar ure vetan kiela yo.

¹⁸ Ana ḡisi na Yesu la apito si tano e kiela waa, pogos naḡa Yesu pa ke metava e waa, yar naḡa sumo ne, naga pitomi piun māreren ke pan Yesu, pisape “Awis Suḡe, in na sineun nesape ko otaḡānia ita la nini!”

¹⁹ Ana Yesu pe taḡān re poli, pisa pania, pisape “Peraga, popon sa ova si uḡā, ovisayu van la naḡa na mratava pun ko amio kioḡā erau lala, ovisayu van la sanape naḡa Ntewa sinena miye ko paḡisi, ana kila po na po sanene pan ko.”

²⁰ Ana yaru naḡane ḡasuḡe sina, pa e yo punu ga e laḡas naḡa puna, naḡa apio ke asape Pulkumali Lualima, naḡa yaru la naḡa Le Yu lala pe asu re e poli, ana pisawal ke yuḡāena wo naḡa Yesu miyuḡāen pania. Ana lala naḡa amiyagogen kiena sunena nene, lala amilan paḡisi.

Narina ne Saeras naḡa sira, amio sira naḡa tol kulkota māna ne Yesu

Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Ana Yesu la akome waa, akusro sina komḡas nen lapa naḡa narui, ana pogos naḡa Yesu pula pa ura sane na, pupia ḡina na yeririna la apim akovivi sina asike. ²² Ana yaru keviu tai na yuḡā na lotena nae yo nene, kiena kia Saeras, naga pimin

sape visu Yesu, pimi lavisinia, kinai tano puna. ²³ Naga tagi pania, piun tania, pisape “Naruu naḡa sira, naga mai na mai, ana nanagane na pona naga mare pa yo rui. Ana nepiun ke tan ko vena ko oim, oligan lumoḡia te naga, vena loge wo sina, mal ve piavi re laa sane wa.” ²⁴ Ana Yesu ḡarlar suḡālu, amio yar naḡane apavin, ana yaru la moki e ḡina la nene, la māna ataveve la, naḡa amigagar la ga e yepas nena ne Yesu apano.

²⁵ Ana lala yaru tai naḡa apa ataveve ke Yesu sanene, naga sira, naḡa inanena na kupario teke e naga legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua rui. ²⁶ Ana sira nene, naga pul yaru na kilaruruen inanena la pano-o kiena kilavaru la ḡisi, akilayon naga pano-o paḡisi, ana naga mloge maran taaga sike, inanena nene naga pimi keviu lue ga legiena punu ga. ²⁷⁻²⁸ Naga mloge yam moki rui naḡa yaru la apisayu ke Yesu, ana kiena sitomena tai na, sitom ke sape “Visae netol ga māna kulkota, yoko kiau inanena naga ḡisi.” Sanene narui na pa tapolou likan yeririna la naḡane, naga pimlilue lavis varaun māsinā ne Yesu, kian limana sane na, tol ga mrapogos nen kulkota māna ne Yesu.

²⁹ Pogos naḡa naga tol kulkota māna Yesu sane na, veraga ga e aora nene kiena kuruta naḡane ḡisi, ana naga mnunun luḡaria e naga sane kiena inanena naga kovio petan rui. ³⁰ A Yesu māna mnunun luḡar sur tai, sane puriuna tai kovio petania, ana naga pilon veraga ga likan yeririna la naḡane, piunia pisape “?E, ane tol ga mā kulkota nanagane?”

³¹ Ana kiena nalogena la apisa-taḡāna, asape “?Ko na opiun osape ane tol ko ga nagane, sanape ne, ko pe opisu re yeririna la moki manene na amigar la akovivi ko ke ne po?”

³² Ana naga suḡā kiraweke māga sape kirawal li ane tol naga. ³³ Ana sira naḡane kilia pa rui, sape naga, naga marau paḡisi, sinena kurkur na kurkur, ḡisi na pimi puna Yesu, kinai tano e mialana, pisawal sur punu ga. ³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Auia, nalelagaena ga kioḡā e inu kila ko omloge si po narui. Kioḡā inanena naga kovio nenaga. Suḡārena kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuḡe ko sina ga oto uḡā.”

³⁵ Ana pogos naḡa Yesu pis ke pan sira naḡane wa, visena tai kom ma uḡā māna ne Saeras pitomi, pisawal pania sape “Naruḡā sira naḡane naga mare rui. Yoko ve oure re si pupia navianena nene vavini, ve okila kare re naga.”

³⁶ Ana Yesu mloge mā visena nene, pisa pan Saeras, pisape “Ve sinema viowa re, olelaga ga mārera e Ntewa.” ³⁷ Ana Yesu pisalupār yeririna la punu ga sape la

asunāra ga ve ataveve la re avavini, naga pure ga la telu Pita, a Semes amio wenla naḡa Yoane apavini. ³⁸ Pogos naḡa apa lavisin uḡa ḡana ne yar keviu naḡane, apisu yar la sinela piowagan ke nin sira nene rui, la asike atagin ke, amlolokain ke. ³⁹ Ana Yesu pa loyūḡa, pisa pan yaru la nene, pisape “?Sanape ne amiu amlolokai keviu ke, atagi ke sanene? Sira nene naga mare re poli, naga momalio ga ne.” ⁴⁰ Ana la apitale viowa ga pania.

Ana Yesu pisa pan la apa vanua, purear ga anenane sira nene amio arimana, a kiena nalogena la telu naḡane apa e lele naḡa tas nen narin sira nene ḡeke ea. ⁴¹ Ana Yesu pa mlilu tarar limana, pis pania kome kiela visena, pisape “Talita kum,” kinas nen visena nene pisa ke sape “Kiau narin sira, ko osuḡalu lia.”

⁴² Ana veraga ga e aora nene, narin sira nene naḡa kiena kas tol lualima taaga pa lua [12], naga suḡalu, mial. Ana pogos naḡa la apisu sur nene, amilan na pano-o kiela sitomena plas ga. ⁴³ Ana Yesu pisa pan la pisape ala re kinanena tai vania, a pisa ḡena pan la pisape yeririna taḡena la ve aloge re sur nene.

6

*Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli
Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30*

¹ Ana Yesu molue e yo nene, ḡasuḡe sina ga pimi kiena, amio kiena nalogena la. ² Ana e Legiena Wa, naga pa amio yaru lala nae kiena yo nene e loyūḡa e kiela yuḡa na lotena, ana suḡa pian la ke. Ana pogos naḡa la amloge amilan kiena visena la pano-o paḡisi. Ana la apisa apisape “! Aulai! ?Yaru nene naga ḡar sur la nene pe? ?Naga tol namanmaruaena nene sanape? A naga kila ke kile la nene sanape ne? ³ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga yaru na yuḡaenen ga yuḡa, naga pe narina ne sira naḡa Maria, a la nene, Semes, a Yoses, a Suta, a Saemon, naga pe wenla ne la nene. A vinena lala, la ga naḡa asike amio ita ne.” Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naḡa pe navisawalena, yaru taḡena lala akilia avatanon naga, ana yaru nae kiena yo, amio ḡena namratava puna, la ga nene taḡatete avatanon naga.” ⁵ Ana e kiena yo wawa nene, Yesu taḡatete kila kile la ea, ana naga ḡigan ga limana e yaru la lua la ga naḡa aminana, amloge si po. ⁶ Ana Yesu sinen pula mila paḡisi komin yaru la nae kiena yo wawa naḡa pe amlelaga re e naga poli. Pisi na naga petan kiena yo,

mial pa e pulkumali taḡena lala ana pian ke yeririna lala.

*Yesu ḡigan plan kiena nalogena lala
peve lua*

Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6

⁷ Ana Yesu pio kiena lualima taaga pa lua nene, pis ruru pan la, mla naḡareraena pan la vena akilia ataulu ninuna viowa lala, a siraunia ḡigan plan la peve lua apano. ⁸ Visena wo la nene naḡa naga pisa pan la sumon naḡa lala apano, naga sanini, pisape “E lepas na kiamiu ḡrapa, yoko amiu ve awar re sur laḡas amio amiu, ana kiamiu plasgai ga alararia avano. Yoko amiu ve awar re kamiu kinanena ḡasia, pona karo lala, pona varu. ⁹ Amiu akilia ayen kiamiu kulus nen lamiu lala, a ve awar re ḡamiu kulmrae taḡena laḡasia, ḡamiu kulmrae taaga nane amiyenar ke ne sa ayal avano.”

¹⁰ Ana Yesu pisa ḡena ga, pisape “Pog naḡa sa la awere amiu ava loyūḡa ḡala, ana amiu monar akekarana ga nasuen amio na mratava nene, vano tol pogos naḡa sa amiu avatan si pulkumali naḡane. ¹¹ Ana visae pulkumali tai, yeririna laḡas yepela mavin were amiuena ava ḡala uḡa lala pona yepela mavin loge amiuena, amiu aligan ruru kiela yo nene ḡeke na, ana pogos naḡa sa amolue e yo nene, monar atanvan puluyavi nae yo nene naḡa sike e lamiu, sane kile tai, pona kiamiu visena ḡarera tai pan la, sane yoko lala akus nakoena tai naḡa mesmesun ga kiela ḡelaga viowa nene.”

¹² Pisi na kiena nalogena lala apa amlologan pan yeririna lala asape monar avilopu la, ¹³ ana la aḡene plan ninuna viowa la moki e yeririna lala, ataron ḡena narin wel na mras nen olup e ḡarin nainanena la moki, sane kile na navisa ruruena kiena ne Ntewa, ana la amloge po sina.

*Parin Suḡe Erot Antiḡas pisayu Yesu
Matiu 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9*

¹⁴ Ana e pogos nene, Parin Suḡe Erot naga ḡena ḡlogeli ḡa sur la naḡa Yesu miyuḡaenia, komin kia kiena Yesu, apisawal ke pa rui e yo punu ga, a yeririna la punu ga akilia pa rui. Yar la ḡasia apisa ke Yesu, asape “Naga na, pe Yoane Nakeena si ne, naḡa naga mal sina e marena; sur ne na nene kila naga puriuna kawan nakilaen kile la sanene.” ¹⁵ La ḡasia apisa ke asape “Naga na yer marua Elaisa na konua rui,” a la ḡasia apisa ke asape “Naga navisawalena tai ne sa naḡa yermarua navisawalena lala nakonua manene la rui.” ¹⁶ Ana pogos naḡa Suḡe Erot ḡloge sur la naḡa Yesu naga kila ke ne, ana

naga pisa sape “?Yaru nene, pona Yoane Nakeena ke sina ga ne. Inu netero pa þarina pa rui, ana nanagane naga mali sina e marena yo?”

?Yoane Nakeena mare sanape?

¹⁷⁻¹⁸ Ana Suþe Erot pisa sanene vanon naþa naga mēmar Yoane Nakeena mare nanua rui, ana naga marau paþisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: Wenla Suþe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naþa lalua arimala taaga a anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Erotias. Ana siraunia, Suþe Erot pa þerelua lein sira nene pe wona. Ana e pogos nene Yoane pis pa Suþe Erot, pisape “Sur mesmesu re nene poli, naþa ko opurelua sira nene, komin naga pe wona ne womla.”

Ana Erotias pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane nene, naga sinena karia, ana Suþe Erot mligan kiena yeririna la þasia apa atararia, apiari naga amligan pa e yuþa nakoarena. ¹⁹ Ana Erotias sinenan ke sape monar weþar Yoane, ana naga kila þele ga, ²⁰ komin Erot maraun wemonþarena. Naga maraunia komin naga kilia ruruia sane Yoane naga pe yar mesmes tai a pe yar wa, naga puar ruru ga suþa ga. Yam la moki naga mligan visenan Yoane pa puna lalua asun, naga kekaran visena kiena ne Yoane la paþisi, ana yam punu ga, visena la nene miyur ke naga, kila narui na naga kiena sitomena peve lua ke narui. ²¹ Pe piavi re poli na, Erotias māl kiena mrapa tai. Nane e pogos naþa la akila þaþagena nasitomālen legiena naþa Suþe Erot paeme ea, ana Erot naga kila kinanena kana kiena yarkeviu lala, amio nasumonena na yuþaena kiena, a yerkawa taþena lala nae yo naþa Kalele. ²²⁻²³ E pogos na þaþagena nene, lomēaru kiena ne Erotias naga polu e marala, ana Suþe Erot la akekaran kiena wolena paþisi, naga pisaaria mārera pania, pisape “Suri ya naþa visae oviun tan inu, nekilia netamān ga van ko, va tol komþas nen kiau sur make ga lala.”

²⁴ Pisi na sira naþa pa vanua, piun petan anena naþa Erotias, pisape “?Auia, yoko neviun yar ne tania?”

Ana anena pisa pania pisape “Ovisa ga vania ovisave, naga monar kus ga þarina ne Yoane Nakeena van ita.”

²⁵ Ana sira naþani miroro si pa loyumuþa, pisa ironon ga pa Erot, pisape “In na sineun nesape okus ga þarina ne Yoane Nakeena mēne pialo tai imi ga nanagane e nini.” ²⁶ Ana visena nene kila Suþe Erot mloge piowa, pe sinenan re sape kilaro kiena navisaarena naþa pisaar mārera rui

e maran kiena erau lala, ²⁷ þisi na veraga ga e mēa nena ga e pogos nene, naga miila kiena yar na mara tai pa pisa, pisape akus þarina Yoane vano. Pisi na lala apa e loyumuþa e yuþa nakoarena nene, atelua kolmekina, ²⁸ ana la amligan þarina mēne pialo tai, akus pimi pan sira mēe naþane, ana kus pa pan anena.

²⁹ Ana siraunia, pogos naþa nalogena kiena ne Yoane la amloge suri nene, la apimi akus tasnena, apa amligan e lotap. Ana suniena kiena ne Yoane Nakeena maro ga e nene, ana pogos naþa Erot mloge suniena kiena ne Yesu, kila naga marau paþisi, mape Yoane Nakeena nene naþa naga mēmaria, mal sina.

Li nalogena la apa amlologon visena kiena ne Ntewa þisi na aþasuþela sina

Matii 14:13-21; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-13

³⁰ Ana e pogos nene, nalogena la naþa Yesu mligan plan la apa amlologo, aþasuþe la si apimi. Ana lala apisayu pa Yesu sur la punu ga naþa amiyumuþaen yan yeririna lala, a sanape naþa apian la. ³¹ Ana yar la moki naþa asumuþa apimi ke pu Yesu, þisi na apano, ana þisi na taþena si la apimi, þisi na apano, salue ga nene, Yesu la pe apa ruru la re nenaga, pe aora re tai naþa la akilia ala narin kinanena tai. Ana Yesu pisa pan la, pisape “Aulai, ita, tevetanli la e yo nini wa. Teva takale yo tai naþa naga yo mēano, akilia avaruru amiu ea.”

³² Pisi na la apa akus waa tai, asape ava akale yo tai lepas nen lapa naþa pe yar la asu re e poli.

Yesu pagan yeririna la moki taulu manu lima [5000]

³³ Ana yeririna la moki apisu sane Yesu la apa ke sanene, la mēna ga amolue e kiela pulkumali lala, akiriri ataveve la akom ura, apato atolþesa yo nene naþa la apisu sane waa naga pato ke ea, la asumon Yesu lala. ³⁴ Ana Yesu pa ura, pogos naþa pisu þina na yeririna naþa asike pa ura rui, naga sinena mie la paþisi, komin naga pisu la sa naþa sipsip la naþa akuspal mrapa, pe yar re tai naþa kilia visuar la, þisi na naga pa sun pian la e visena wo la moki.

³⁵ Ana pogos naþa mrae pito tano, nalogena lala apimi puna, apisa asape “E, Suþe, yo nini naga pe po re poli, a lavisi mēna yemalolo narui. ³⁶ Ana popon ko oligan þina la nene awasuþe ava mēala uþa pona pulkumali lala vena awul kala kinanena la þasia.”

³⁷ Ana Yesu pisatarīe la, pisape “Toko, popon amiu ga awar kinanena þasia van la.”

A lala amape Yesu naga pe pisa ruru re poli, ana la apisa asape “!Ke, peraga yo! Pona ko na sinonñan ke osape imimi mowar pupia kieta varu ana mevato meul kilaparavi torokin lala manu moki nene akania!”

³⁸ Ana Yesu pitetalia la, pisape “Amiu avato avisulia apara ke kilaparavi via na sike amio amiu nanagane.”

La apato apisu pae na, apam sina ga apisape “Memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naña satin lua ga.”

³⁹ Ana Yesu pis pan yeririna lala, pisape “Amiu atotano e vilunñini wa,” ⁴⁰ ana la atotano e pegas lala, pegas lañasia sane lualima lima [50], ana pegas taņena lañasia sane ponotia taaga [100]. ⁴¹ Ana naga mla narin kilaparavi lima naņane amio narin satin lua nene, kira pa ma e peni, pisa potena pa Ntewa vanonia, pisi na kaweroro narin kilaparavi lima naņane kian pa kiena nalogena lala vena avion plan van yeririna lala, pion mēna narin ika lua naņane sa ke ga.

⁴² Ana la akan mña pano-o, meņela la kawa paņisi, ⁴³ ana kinakinas nen kinanena la naña akanligania, torokin akon si va e karo la tol lualima taaga pa lua [12]. ⁴⁴ Ana yaru la naña akan kinanena nene, yermene ga lala, la atol sur sane manu lima.

*Yesu mial yau metava e wos nen lapa
Matiu 14:22-23; Yoane 6:16-21*

⁴⁵ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, asumo akusro pupia lapa nene ava lepas pāsia e kumali naña Petsaeta, ana in na nesuwa nesuñna neligan plan ke ne yeririna la nene wa.” ⁴⁶ Ana pogos naña naga mligan plan yeririna la nene apa pae na naga pa metava e kunusia vena len. ⁴⁷ Pogos naña yemalolo ke narui, waa naņane meke perina paņisi, lika e lapa, ana Yesu naga taaga sike ura. ⁴⁸ Ana naga kira pisu la na mārera pan la na valuanen waa paņisi, komin la apane ke pupia lagi, kila kiela waa naga pure malum ga. Pogos naña lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, mial yau ga metava e wos nen lapa. Suri ne na nene vena naga va pēsan ura sumon la, ⁴⁹ a pogos naña lala apisu naga mial yau ke e lapa pimi pula sanene, la apionia asape “!Aulai, suri ya ne pimi ke sanene! ?Yermare yo, pona yar ne sanene?” ⁵⁰ Lala punu apisu naga sa nene, amarau paņisi.

Ana veraga Yesu pisi pan la, pisape “!E, ve amarau re, in ga ne.” ⁵¹ Ana Yesu piyu pa metava e waa amio la, ana veraga ga e aora nene, lagi nene mare, ana la

naña asike e waa amilan paņisi. ⁵² Amilan sanene komin kiela sitomena la mārera ke wa, la pe apisu kilia re sur la naña Yesu naga kilia yumaenia e kiena puriu kawaena poli, sane ya naña miyuñnen amio narin kilaparavi la lima naņane.

*Namaiena lala atol ga luas nen kulkota
māna Yesu*

Matiu 14:34-36

⁵³ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela wa, apa atol yo tai, kiena kia Kenasaret. Ana pogos naña akoan kana kilavaru pa ura, ⁵⁴ apula petan kiela wa, ana verakorena ga yaru nae e yo nene lala apisu kilale Yesu. ⁵⁵ Ana lala akiriri atelivi piora e mla yuma lala, akus kiela inanena la e mla tog, apa ke e yo la naña amloge asape naga pa ke ea.

⁵⁶ Ana e yo punu ga naña Yesu pa ke ea, e yuma lala, pona pulkumali lala, pona mrapa lala, akus ke kiela inanena lala, amligan ruru la ke pa rui e yo metava lala, la apiun ke tania asape visae naga tañania ana inanena lala akilia atoliga mña luas nen kulkota. Ana lala naña atolga sanene, kiela inanena la pisi, amloge po sina.

7

*Nalogena kiena Yesu la pe ataveve re
ņelaga marua kiena le Yu la poli*

Matiu 15:1-9

¹ Ana e pogos nene, le Varasi la pāsia apimi lele taaga puna Yesu, amio mēna navianena navisaluaena, naña lala akom garo Yerusalem apami. ² Ana lala apisu ke sane pogos naña nalogena kiena Yesu la akinana ke, lala akila sane e nakiravaena kiena le Varasi la, la nene limala la na piowa ga. Na nene vanon pe ataveve ruru re narin mrapa la moki naña na kevanen limala sa naña le Varasi la apisa ke asape yar naga monar yuñnen, sumon naña kinana.

³ Nanene komin e pogos nene, le Varasi lala amio le Yu taņena la amāreren ke paņisi nayuñnen ve sanene, vena taveve rurun kiela ũelaga marua na kiela nalotena na sumo lala. ⁴ La akila ke sanene pogos naña amiyal apa kumali, pona akom pe, ana pogos naña la awasuņe la si uña, la monar ataveve kiela navisaluaena na kevanlaen amerarava wo pona ave wa ruru sina. Pisin nakilaen sanene, la akilia akinana narui, komin visae la ve akila re, taņatete atol kala kinanena. Ana kiela narin navisaluaena mēna laņas moki naña monar ataveve, naña pāsia, na kevanen mla piala la monar akevan ve sanene ve sanene, a pāsia, sane monar avilvan kala piaki ve sanene ve sanene, a pāsia, naña nakevanen kala pialo la naña amiyuñnen

e pras ve sanene ve sanene, naga pa sa la nene.

⁵ Sur ne nanene kila le Varasi la apiun petan Yesu, asape “Komin ya ne kioŋa nalogena la pe ataveve re ŗelaga marua la na kieta nalotena na sumo la poli, naŷa kieta nasumonena la apian itania. Ana kioŋa yar la nene, la akinana ga e limala namname lala, komin pe akevan ruru re limala la poli.”

⁶ Ana Yesu pisatarŋe la, pisape “Pe lelaga ga, navisawalena Aisea na sumo naga pisayu ruru amiu ga yeririna na visokanen lala, naŷa naga mlogon visena naŷa Ntewa naga pisa, naŷa naga pisa sape ‘Yeririna la nene la apatanonu ga e kiela visena lala,

ana kiela sitomena naga sike perinan inu paŷisi wa.

⁷ *La amiyeluaru ke, ana pe sur korena ga, komin pog naŷa la apian ke yeririna lala, apisa ke asape visena nene kiena ne Ntewa, ana peraga, visena nene naga pe kiela ga yeririna lala!’ ” Ais 29:13*

⁸ A Yesu pisa pan la, pisape “Amiu na amligan lua ke navisaluena kiena ne Ntewa, apuarar ke ga ŗelaga marua kiena ne yeririna lala mārera. ⁹ Nanene naga pe mesmes re naŷa ayuŋaen sanene poli, komin amiu aŋararan ga nataveven ŗelaga marua kiena ne yeririna lala, a nanagena amiu akila pano-o ŗelaga marua ga la nene naga sike narui, miaslua make navisaluena kiena ne Ntewa. ¹⁰ Amiu na ve asitom re asape amiu akila ke sanene, ana yoko nevisa kiamiu tai, naŷa amiu asuŋa akila ke. Amiu asituŋal li navisaluena kiena Mosis, naŷa pisape ‘Ologear arimoŋa amio anoŋa,’ pisa mēna sape yar naŷa sa vis viowa van arimana amio anena, awemoŋaria. ¹¹ Navisaluena nene pisa ke sape ita monar tevisuar ruru ita kieta yermarua lua nene, ana amiu na akila pe taŷena. Visae yar tai kilawoia sape kiena sur laŷasia pe kiena ne Ntewa, ana pogos naŷa kiena yermarua lua kiela sur re poli, aim aviunia, yoko amiu avisa ya ne vania? ¹² Yoko amiu aŋararan vania, avisave ‘Toko, ve otamān re van lalua nene, vanon kieta ŗelaga naga pisa sape sur naŷa tepisaarwoia pan Ntewa, ko na monar owar ga van kiena yar wa lala, ve otamān re van yar taŷena lala.’ ¹³ ? Amiu na apisa ke sanene, ana sanape na sanene? Amiu na asuŋal ke mārera e kiamiu ŗelaga marua, amiu amligan lelein ke pitove, ana kila ke naŷa ŗelaga marua la nene naga kila ke navisaluena kiena ne Ntewa pimi pe sur korena ga. Ana pe naga re ga nene poli, amiu akila ke mēna sur la moki sanene.”

Suri la naŷa kilia kila yaru naga pe namname e marana Ntewa

Matiu 15:10-20

¹⁴ Pisi na Yesu naga pio si yeririna lala pisape aimi veraga puna, ana pisa pan la, pisape “Amiu punu ga ayagogan ruru inu, monar aloge kilia kiau visena la nini. ¹⁵⁻¹⁶ Pe sur re tai naŷa teke vanuan yeririna, naŷa sa naga va loyuŋa e losinena kilia kila naga namname e marana Ntewa. Ana suri ga la naŷa sike loyuŋa e losinena yeririna, pogos naŷa molmolue e naga, kila naga ve namname e marana Ntewa.”

¹⁷ Ana Yesu petan yeririna la nene, pato si uŋa, siraunia kiena nalogena la apim, apiun tania e kinas nen ŷakaiwa naŷa naga pisayu pan la. ¹⁸ Ana Yesu pisape “? Ei, sanape, pona amiu mēna pe ŷarimiu pike re sane la nene poli yo? Komin ya ne amiu mēna pe apisuluŷar re sur nene poli, sane suri la naŷa teke vanua, sane kinanena lala, visae va loyuŋan yeririna, sur la nene naga taŷatete kila yeririna viowa e marana ne Ntewa. ¹⁹ Nanene komin sur la nene pe tol re kiena sitomena poli, la apato ga e mēŷena, ana la amolue akom sina ga e yepena.” Yesu pisa pa sanene narui, siraunia, yeririna la apisuluŷar kiena visena, naga pisa kilale pisape pe kinanen re tai poli naŷa yeririna monar lonia vena mekiki e marana ne Ntewa, ana kinanena la punu ga naga pon na kanena.

²⁰ Ana Yesu pisa mēna sape “A suri la naŷa sike pa e yeririna rui, ŷisi na amolmolue e kiena malena, sur ne la nanene naga kilia kila yeririna ve namname. ²¹ Nanene komin e los nen yeririna, ŷelaga viowa la na amolmolue ke ea, suri ne la sane sitomen viowa, kolau, vinauena, nawemoŋaren yaru, navinaunen wona yar taŷena, ²² sinenanen sur kiena yar taŷena, ŷelaga viowa lala, visokanena, kilaroen navisaluena, veveyuena, navisa kareen yaru, nawarwarena, navilaveena, a ve woweena. ²³ Pelaga viowa ne la nene amolmolue e los nen yeririna, sur la nene kilia kila yeririna ve namname e marana ne Ntewa.”

Yesu mēnelua ninuna viowa e sira mēe tai

Matiu 15:21-28

²⁴ Pisi na Yesu petan yo nene, pato tano garo pulkumali nae Taea. Ana pa e uŋa tai, sape kila sane yaru la ve akilia re asape naga sike e yo nene, ana naga tapolou ŷele ga sanene. ²⁵⁻²⁶ Ana sira tai sike e nene naŷa kiena lus la kom ma Kris apitom, naŷa la pe ape Yu re poli, apitom asike yo naŷa Ponosia lavisin Seria. Sira nene, narina tai na sira, ninuna viowa teke ea,

8

pogos naŕa naga mloge asape Yesu naga sike e yo nene, naga pa kinai e mialana, tagi pania sinenan pisape naga m̄nelua ninuna viowa ure vetan narin sira nene. ²⁷ Ana Yesu pisatañe pania, pisape “Ana sisi mesmes la na monar akinana ko ne wa. Pe mesmes re naŕa nowar plan kinanena kan sisi la vetan la, nevagan lokul la ea.” Naga pisa sanene komin e pogos nene, le Yu la na asitom ke asape la ga ape narina Ntewa, la apio kare ke la naŕa pe ape le Yu re la poli, asape “Amiu na ape lokul lala.”

²⁸ Ana sira naŕa pisatañe pania, pisape “Ko na opisa pe lelaga, Suŕe, ana lokul m̄ena la apa ke lavisin lele na kinanen kan sisi kokan lala, akilia akan korkoro kinanena la naŕa kekapili sike e porotano.”

²⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko na opisatañe kinas nen kiau visena nene po paŕisi. Ana komin kioñã visena nowo nene, nepisuluŕar sane opiawa m̄arera e inu. Poga, okilia ovato si uñã, ninuna viowa molue petan naruñã naŕa rui.” ³⁰ Pisi na sira naŕa pato si uñã, pisu narina pa ruru ga toñã ga, toñã momalio m̄a pogoga e m̄ana tog.

Yesu kila ruru yar tai naŕa kiligana la poŕe

³¹ Ana Yesu naga mligan yo nae Taea, pato kome pulkumali taŕena tai, Saeton, ana naga pam sina ga e lapa nae Kalele, e lepas nae yo naŕa apio sape Pulkumali Lualima. ³² Ana la nae yo nene aŕure yar tai pimi puna, vena naga ligan limana te ea, komin yar nene kiligana la poŕe, mon m̄a mnenene ga. ³³ Ana Yesu ŕurelua yar nene petan yeririna moki la naŕa asike lele nene, lalua apa li laa perina sane. Ana naga kian mrasilmana pa e pulkiligana lala, ŕisi na mla wasirina, plan e purmenen yar naŕane. ³⁴ Ana Yesu kira pa ma e peni, pure kiena yalua keviu, pisa pan yar naŕa e kiela visena, pisape “Epata.” Visena nene kana kinasia sape “Ovike.” ³⁵ Ana veraga ga, yar naŕane kiligana la pike, a purmenena naga kululu sina, kila sane naga mloge ruru si sur lala, a pis ruru sina.

³⁶ Pisi narui na Yesu pisa m̄areren pan la, pisape ve ava asunun re sur nene van yar taŕena lala, ana silaga pogos naŕa pisa sanene pan la la apa apisalelein ke pa e yo punu ga. ³⁷ Ana la apisawal-lelein sa nene, komin sinela la pula na pulan sur la punu ga naŕa apisu Yesu kilia taŕa. La apisasa ke asape “Yesu nene kila la naŕa kiligala la poŕe amloge si suria, a kila la naŕa apis pule ga, akilia apis ruru sina. Naŕai, yar nene kila sur la punu ga po na po pa ŕisi.”

Yesu pagan yeririna la miyuve manu vari [4000]

Matiu 15:32-39

¹ Ana e pogos tai, pupia ŕina na yeririna la moki apimi sina pu Yesu, la asuñã amio pano-o, viso kar la, ana la pe kala kinanen re poli. Ana Yesu pio kiena nalogena la apimi lavisi puna, pisa pan la pisape ² “E, in na sineu miye ŕina la nini paŕisi, komin naŕa la asike amio ita legiena telu ŕaro rui, kala kinanena la ŕisi. ³ Ana visae netañã la ava uñã m̄ala naŕa pe akinana re sanene poli, pona laŕas viso kar la e mrapa komsusa, kilamarala malko, komin laŕasia m̄ala uñã la sike koperina paŕisi.”

⁴ Ana kiena nalogena la apisa pania, asape “?Ana tevagan yeririna la nene e yo korena nini sanape ne?”

⁵ Pisi na naga piun tan la, pisape “?Amiu amlarar ke kilaparavi via?”

Ana la apisatañeã “Olua ga ŕa.”

⁶ Pisi na Yesu pisa pan ŕina moki la nene, pisape “Amiu atotano e yo nene wa.” Naga mla kilaparavi la olua nene, pisa potena pan Ntewa panonia, ŕisi na kawewowaia, kian pan kiena nalogena lala vena akianlelein van yeririna lala, ŕisi na la apion tetain pan la. ⁷ Ana la amla m̄ena narin satin lua la ga e pogos nene, a Yesu mlotuwo m̄ena ga, pisa pan la sape ava avionlelein m̄ena ga van yeririna lala. ⁸ Ana la naŕa akinana panoo, meŕela la kawa, ana korkoro kinanena naŕa akanligania, aŕar akon pa e karo olua. ⁹ Ana la naŕa akinana e pogos nene tol sane manu vari.

Pisi na Yesu miila si ŕina la nene aŕasuŕe si m̄ala uñã lala, ¹⁰ ana naga pa e kiela wa, amio kiena nalogena lala, apetan yo nene, akusro apa atol yo tai naŕa kiena ki Talmanuta.

Yar keviu la ŕasia asape avisu kile tai

¹¹ Ana e pogos tai, le Varasi laŕasia apim asape agorua Yesu, asape ataŕali m̄ena ga naga, ana la apisa asape “Imimi sinemimin mesape okilali pupia kile tai van imimi, naŕa sane okila e puriu kawaena nae ma e peni.”

¹² Ana Yesu naga miyuveve pa kona, sa naŕa sinena maren la pa rui, naga pisatañe la, pisape “?Sanape na amiu na nanagane, sinemiun asape avisu kile tai ne sanene? Nepisa ke pe lelaga pan amiu, sane peraga, yoko kiamiu lus la na nanagane taŕatete avisu kile tai.”

¹³ Ana Yesu pure petan la mligan la asike na, pa si e wa, pa kusro lapa komŕasia pa lepas na vano.

Nasumonena nalotena la asuñña akila ke ðelaga viowa la kapurulu ke

¹⁴ Ana pogos naña la apetan yo nene apa atol kompas nen lapa nene, amilan sane sinela pon nawararen kala kilaparavi þasia amio la, ana la amlarar ga kilaparavi taaga teke amio la e wa. ¹⁵ Ana Yesu pisa visena tai pan la, pisape “Amiu monar avisuar ruru amiu, vanon is kiena ne le Varasi la amio Erot.”

Yesu pisa is nene, kana kinasia ðelaga viowa kiena ne nasumonena lala, ana nalogena la pe asitom kilia re poli. ¹⁶ La amloge visena nene, apisayu ke pan la, apisape “Pona naga pis sanene vanon ita pe toþar re kilaparavi laþas pimi poli yo.”

¹⁷ Ana Yesu kilia ma kiela sitomena lala, þisi na pisape “?Amiu apisayu ke asape ita pe toþarar re kilaparavi komin ya? ? Sanape, amiu pe amloge kilia re poli, pona pe apisu kilia re sur la poli wa? !Sinemiu la mārera paþisi wa! ¹⁸ Amiu kilamaramiu la sike na, ana apisu kilale re sur poli, ana kiligamiu la sike na, ana amloge kilia re sur poli. ?Pona amiu pe asitomāl re si sur la naña nemiyumāen pan yeririna la poli? ¹⁹ ? Pogos naña nekiantetain kilaparavi lima nanua ne pan yeririna la manu lima naþane, akan pano-o meþela kawa, ana akon korkoro kinanena la nene pa e karo via?”

La apisatamea, asape “Imimi mokonkonnia lualima taaga pa lua [12].”

²⁰ Pisi na naga piun sina ga, pisape “?A pogos naña lala manu vari nanua ne akan kilaparavi olua ga naþane, þisi na amiu akon si karo via?”

Ana la apisatamea, asape “Imimi mokonkonnia olua.”

²¹ Ana naga pis pan la, pisape “?Pogaga, ana sanapen nanagane? ?Amiu akiliali ma sur la nene, pona pere ke ga wa?”

Yesu kila ruru kilamara kata tai nae Petsaeta

²² Ana Yesu la apam atol pulkumali nene, Petsaeta. Ana la nae yo nene, a sumon kilamara kata tai pimi puna, atagi pania vena tol ruru yaru nene. ²³ Ana Yesu tarar limana ne kilamara kata, sumon naga pano, la lua amiyuve kumali apa lepas na vano. Pisi na Yesu mla wasirina, mligan e kilamaran yar luwoka naþane, mligan liman tea, ana piun petania, pisape “?Sanape, ko na opisu ke suria, pona pere ke ga wa?”

²⁴ Ana yar naþane kirava, kira pisu suri lala, naga pisape “Ee, nepisu ke yar lala, ana nepisu la sa ga purþes nen laki la amiyal ke na.”

²⁵ Ana Yesu mligan si limana e naga, yam luania, þisi na yar nene kilamarana pimi po ruruia, naga kilia kira pisu si suri lala, kira pisu la merarava po na po paþisi. ²⁶ Ana Yesu pisa pania, pisape “Yoko ke ove ova re si ovisu la nene gar urña, oto mesmes ga monña.”

Pita pisawal sape Yesu pe Navisaarena lelaga

Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Pisi na Yesu amio kiena nalogena la asape avato e narin pulkumali lala naña lavisin kumali keviu naña Sisaria Piliþae, a e pogos naña la amiyal ke apato e yo nene, naga piun tan la pisape “?Amiu amloge ke yar la apisa ke asape in na ai?”

²⁸ La apisatamea apisape “Laþasia apisa ke asape ko na Yoane Nakeena sina ga, laþasia asape ko na Elaisa, þasia asape ko na navisawalena tai naña na konua rui.”

²⁹ Ana naga piun si tan la, pisape “?A sanapen amiu, amiu na apisa ke asape in na ai?”

Ana Pita pisatamea, pisawalia pisape “Ko na ope kiamimi Navisaarena kemua lelaga.”

³⁰ Ana Yesu pisa mesmesun ga pan la, pisape “Pogaga, ana amiu ve ava avisawal lelein re sur nene van yeririna lala.”

Yesu pisawal kiena marena

Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Ana e pogos nene, Yesu siar naña mlogolog ke pan kiena nalogena lala, pisape Narin Yeririna, monar akila sur la ve moki naña naga loge viowaganian, ana nasumonena kiena le Israel lala, amio yar keviu kiena yar wa lala, amio navianena navisaluaena, þisi na la akovenlua naga. Ana Yesu pisa mēna ga sape la awemār naga mare, ana e kiena legiena na telu, suñalu sina, taulu marena. ³² Visena la nene, Yesu pisa meraravan po pan la, ana pogos naña Pita mloge, naga piolua Yesu, pis mārera pania, sape visawoia, yoko monar ve ve sa re nene.

³³ Ana veraga ga Yesu pilon māsina pimi pu Pita, kira pa pun kiena nalogena taþena la naña asike ne, pisaluþar mārera pa Pita, pisape “!Yermare, oure vetan inu! Kioña sitomena nene naga pe sitomena kien yeririna ga, pe pe sitomen kiena re Ntewa poli.”

Nalogena kiena ne Yesu naga monar sitom korenan nasinenanena kiena

³⁴ Ana Yesu pio þina lala amio kiena nalogena lala, sape aim puna, pisa pan la, pisape “Yar naña sinenan sape taveve inu, monar sitom korenan nasinenanena

kiena, monar kus kiena laki torovia, siraun inu. ³⁵ Yar naþa sape taulu kiena malena, yoko kilalua. A yar naþa kilalu kiena malena vanon inu pona vanon kiau lologena wo, naga yoko taulua. ³⁶ Visae yar tai war make sur na yomarava la punu ga ne, þisi na kuspal mrapa na malena, naga pe taulu re sur wo tai poli. ³⁷ Ana kiena sur nowo la naþa naga þaria, taþatete ulmaran si kiena malena. ³⁸ Yeririn moki naþa lus na nanagane, la ataþa mlamulena viowa, la pe ape lelaga re pan Ntewa poli, la apiowa manene la, a la amawan ke yar taþena la vanon inu a vanon mēna kiau visena. Ana siraunia, Narin Yeririna naga yoko wasuþe sina ga, amio kiena navisi wa lala, amio naurarena kiena arimana, ana pogos naþa avim, visae yar naþa yepena mavin ke naga nanagane, naga mēna yoko yepena mavin yar nene.”

9

¹ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “Lelaga nepisa ke pan amiu, yeririna laþas na asuñal ke e nini, naþa þisi na taþatete amare, vano-o tol pogos naþa avisu nasuþenena kiena ne Ntewa imi kate amio kiena pupia māreraena.”

*Yepena ne Yesu pimi pe taþena
Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36*

² Siraun Legiena Orai þarovia, Yesu þere Pita amio Semes, a Yoane, la ga vari apa metava e pupia ravie tai. Asuñā sane na, nalogena la telu naþane apisu ga yepena ne Yesu pimi pe taþena ke narui, ³ apisu ga mēna kulkota la pilavila ke, miyuwowo na miyuwowo, miyuve make ga sur na yomarava la naþa miyuwowo. ⁴ Ana akirawal mēna navisawalena Elaisa amio yermarua Mosis akate, lalua asike asun ke amio Yesu. ⁵ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suþe, po paþisi naþa ita tesuñā ga e nini. Popon sa meyuñāen silparpara ve telu se e nini, moñā tai, mēna yermarua Mosis tai, a mēna ne navisawalena Elaisa tai.” ⁶ Pita pis wowe ga sanene komin lala sinela kurkur paþisi, amarau mēna ga, ana la amninu ga avisa yara.

⁷ Veraga ga lul tai pimi kalo la, amloge visena tai molue ea, pisape “Nanene naga pe Naruu, naþa nekekan naga paþisi. Amiu monar alogear ruru naga.” ⁸ Nalogena la amloge visena nene, ana akiraweke ke e yo nene, þisi na pe apisu re si lalua naþa poli, akirawal ga Yesu naga taaga suñal sike amio la.

⁹ Pisi na lala apetan ravie naþane, apitom ke sina ga tano, a Yesu pis mārera pan la, pisawo la pisape “Sur la naþa

Ntewa kila pan amiu apisuia, amiu na ve ava avisasawal re van yeririna la nanagane, vano-o tol pogos naþa Narin Yeririna mal sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilla avisawal van yeririna lala.” ¹⁰ Pisi na la amlogear visena kiena ne Yesu nene, amlarar ga pe kiela ga, ana la apiuyun ke sina ga petan la asape ya ne kinas nen kiena visena nene, naþa pisape mal sina ga e marena.

*Asitom ke asape Elaisa na lua sirau vim
sina, ana Yesu sape naga Yoane Nakeena pa
rui*

¹¹ Ana nalogena la telu nene apiun tan Yesu, asape “Sanape ne navianena navisaluaena la apisa ke asape ‘Elaisa naga monar wasuþe þesia wa, þisi na Navisaarena nene naga mālivi?’ ”

¹² Pisi na Yesu pisatarñe la, pisape “Naþa apisa ke ne pe lelaga, Elaisa naga monar imi þesia vena kilaruruen sur la punu ga susumo, þisi na Navisaarena kilia vim. Ana nasiriena wa pisa ke mēna sur taþena tai naþa pe asitomñal re poli, naþa pisayu ke Narin Yeririna, sane naga monar vane nataþaliēna la ve moki, ana yoko yeririna la asitom korenan naga viowa vaþisi ne. ¹³ Ana nevisa van amiu, Elaisa nene naga pimi ga na wa, ana yeririna la yepela mavinia. Sa naþa Visena Wa pisa, ana la akila pa piowa ga pan rui.”

*Yesu mēnelua yermare petan teras tai
Matiu 17:14-22; Luk 9:37-43*

¹⁴ Pisi na Yesu amio la telu naþane apa ke sina ga puna ne nalogena taþena lala, ana apisu na pupia þina na yeririna la akovivi la asike na, apisu navianena navisaluaena la agorua la ke amio la. ¹⁵ Ana pogos naþa þina la akirawal Yesu pam ke sina, amilania, akekan mēna naþa asape avisu naga, akiriri apim puna, atalopan naga. ¹⁶ Ana Yesu piun tan nalogena la, pisape “?E, amiu apisayu ke ya ne amio la nene?”

¹⁷ Pisi na lala yar tai pisa pania, pisape “Navianena, in na nepure kiau sisi yermēne nini pimin ko vena ovusulua, komin purkol mārera tai kila naga. ¹⁸ Ana pogos naþa kila naga, kovenlua naga pato tano e porotano, wasirina mlau piowa ga sa naþa siripu, karar ke mraluena, a yepena punu ga miokamarmare. Ana nepure naga pamin ko, ko na osu re poli, þisi na nepiun ga tan kiomñā nalogena lala vena la alen namēneluaen suri nene vetania, ana la amiyuñāen mēna pano-o, akilapule ga yonia.”

¹⁹ Ana Yesu pisatarñe la, pis pan la, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe asuñal mārera re nena e

Ntewa. ? In na monar nesuñña nemiõ amiu vano tol pog ya? Nemiõwon amiu pa rui. Ana pogaga, akus teras nene vim punu.”²⁰ Ana la aþure pimi, ana pogos naþa purkol nene mñal Yesu, kila yepen teras naþane miokamarmare, mloru pato tano e porotano mñeke pilolon ke, kila wasirina naga mlau piowa ga sa naþa siripu.²¹ Ana Yesu piun tan ariman teras naþane, pisape “?Ana purkol nene siar kila sanene pogwai?”

Ana arimana pisatanñea, pisape “E, sur nene siar na konua konua rui, pogos naþa pe sisi ke ga wa.”²² Ana pimi tol nanagane, yam moki rui naþa sur nene kila ke naga mlolor pa e kapi po pito e puluwii. Sur nene kila kare ke ga naga paþisi, sape kilañaria, ana sa ko na okilia okila sur yan tai, imimi mepiun tan ko, awis, ko na sinemñe ye imimi, oiila imimi komin narimimi nini!”

²³ Ana Yesu pisa pania, pisape “Nemloge ko na opisa sanene, osape sa in na nekilia nekila. Ana nepisa pan ko, visae ko na olelaga ga, okilia okila sur punu ga.”

²⁴ Ana ariman teras naþane pio verakorena ga pa Yesu, tagi pania, pisape “Nemlelaga tekak ga, ana pe nemlelaga toroki re poli wa. Awis, ko na oiila inu vena kiau nalelagaena vim ve keviu laa sane wa.”

²⁵ Ana pogos naþa Yesu pisa pñina na yeririna la apim moki manene la akovivi la, ana naga pis pa purkol naþa teke e sisi yermene nene, pisape, “Ko yermare na kiliga poþe, a na plapur, nepisa mesmes ga pan ko, omolue vetan naga nanagane, ana ve oimi re si loyumñe e naga pogos tai.”

²⁶ Ana yermare nene ki viowa keviu, kila yepen sisi yermene naþane miokamarmare pano-o piowa ga rui, þisi na molue petania, pure pano. Ana yepen yar naþane malumu ga mñeke, sa ga naþa naga mare pa rui, yar la naþa asike apisu ke la apisa ke sa nini, asape “Ke, teras nene mare pa þisi rui.”²⁷ Ana Yesu tarar limana, tarlua suññalu, ana teras nene suññal ruru ga sike.

²⁸ Ana siraunia, Yesu pato si umñe, a e pogos nene, naþa naga taaga sike, kiena nalogena la apim, apiun tania, asape “? Sanape ne imimi na memñelua þele yermare petan teras nene?”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yermare la ne sanene, la amñarera paþisi, ana leniena ga kilia mñene plan la.”

*Yesu pisawal sina ga kiena marena
Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45*

³⁰ Ana Yesu la apetan yo nene, apa akom ga likan yo na e Kalele, ana e pogos nene, Yesu pe sinenan re sape yeririna la akilia suri la naþa naga kila ke poli, a e mñena yo la naþa apa ke ea.³¹ Na nene komin naþa pian ke kiena nalogena lala e pogos la nene, a naga pisa mñena ga ke pan la, sape “Lavis mñena narui naþa aligan Narin Yeririna va e liman yar la naþa awemñar naga mare, siraunia e legiena na telu, þisi na Ntewa tamalia sina.”³² Ana kiena nalogena la pe amloge kilia re sur la naþa Yesu pisayu ke ne, ana la amaraun mñena naviu ruruen si tania.

“?Yar ane to metavan make yar taþena lala?”

Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Ana siraunia, pogos tai la apam atol si Kapeneam, apa loyumñe e yumñe tai, ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu na akawe amiun ke visena ya naþa e mrapa?”³⁴ Ana la pe apisatanñe re poli, komin naþa lala amiyal ke mrapa apami, apis ke pan la, asape lala ane naga to metavan make la, po miyuve make la ga.³⁵ Pisi na Yesu totano, ana pio kiena lualima taaga pa lua apim lavis puna, pisa pan la, pisape “Visae amiu yar tai naga sinenan sape vim sumo, pona sinenan sape kiena kia to þesia, pogaga, naga monar kila naga imi maro, to vatanon la make ga, naga monar vim ve yar nayumñenen yumñena kiena ne yar taþena la wa.”

³⁶ Ana Yesu pio narin sisi tai naþa suñña ga pimi puna, mligan su likan la, ana tararia, pisa pan la, pisape³⁷ “Yar naþa kiena sitomena pato ga tanon inu, ana kekaran na kilan wo van nisisi tai ne sanini, nanene sane naga kekaran inu ke pa narui. A yar naþa kekaran inu sanene, pe kekaran inu re ga ne po, kekaran mñena ke pa naga naþa mliganu nepimi.”

“Yar naþa pe pialuþar ita re poli, naga miila ita ke”

Matiu 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ Ana nalogena naþa Yoane pisa pa Yesu, pisape “Navianena, imimi mepisu yar tai, naþa naga mñene plan ke yermare lala, mñene plan la ke e kiomñe kia. Ana yar nene na, pe mekilia re naga poli, naga pe ita yar re tai poli, ana imimi mepisaluparia.”

³⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, amiu ve avialuþar re naga. Visae yar tai sane pe lelaga, kila ke yumñena keviu la e kiau kia, ana yoko naga taþatete si visanena kare kiau kia pogos tai.⁴⁰ Yar naþa pe pialuþar ita re poli, miila ita ke

ne. ⁴¹ Inu nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai kilia sape amiu akus ke kia kiena ne Kristo e amiu, naga la piala na wii tai van amiu amunia, yar nene naga yoko tařatete kilalu kiena nalaena nowo nařa yoko tol sirau.”

Natařaliena lala

⁴² Ana Yesu pisa mřena ga, pisape “A visae yar tai naga kila narin sisi tai ne sanini ve suřal mřarera re e inu, yar nene yoko tol nakoena tai ne mřarera laa sane taulu nařa sa aviar pupia kilavaru tai e kolmekina, akuan naga talilu e lowe memaena. ⁴³⁻⁴⁶ Visae lumořa tai pona lařa tai nařa kila ko na pe osuřalu mřarera re si e in poli, popon manene ga otelua vano. Visae ko na ote plan řelaga naviowaena vetan kiořa malena sanene, řisi na okilia ova loyurřa e malena, a sa ova loyurřa e malena nařa komřas nen lumořa tai po lařa tai kovio pa rui, nanene naga pogaga ne. Ana piowa vařisi visae yepeřa la asuřa ga woga ga, řisi na akuan ko ova e kapi nařa tařatete mare pogos tai. ⁴⁷ Ana visae kilamarařa pona suri ya si tai e malena kiořa nařa kila ko pe osuřalu mřarera re si e inu poli, popon manene ga osiplania. Pisi na okilia ova loyurřa e nasuřenena kiena ne Ntewa nařa sane narin sur tai nene kovio petan ko, na nene naga pogaga ne. Ana piowa ga vařisi visae kilamarařa luoka pona kiořa řelaga viowa tai suřa ga, řisi na narin sur ga la nene aure kiořa malena wetelu va e kapi e lele naloge viowaena, ⁴⁸ nařa kapi nene tařatete řisi pogos tai, sisu la na akakarľue ga yepeřa.”

⁴⁹ “Sa nařa kururu sive naga kila kinanena ponos tařatete kona, yoko Ntewa naga ligan kapi e yar lala vena kekan plan kororaki la nařa e kiela malena lala. ⁵⁰ Ana tepisu mřena sane kururu sive kila kata kinanena naga kiki, ana visae kana mřareraena kovio, tařatete si kila kiena yuřaena narui. Ana amiu monar atařan kururu sive kiena ne Ntewa yuřae lue ga e amiu, vena kiamiu malena naga ve kona re, a vena kiamiu řelaga la kiki, nařa sane suřarena sike amio amiu silaga.”

10

Yesu pisayu sanape nařa yaru mligan lua wona

Matiu 19:1-12; Luk 16:18

¹ Ana siraunia, Yesu mligan Kalele ana pa metava e lepas nae Yutea, kome wii nae Yortan lepas na vano. Ana řina lala apim

ke sina ga puna e pogos nene, ana sa nařa naga kila ke silaga, pian la ke e sur la moki.

² Ana Varasi mřena ga řasia asike e pogos nene, apimi puna ne Yesu, apisape akilali sina ga naga, la apiun naviuena tai pania. La apisape “?Kieti Navisaluaena pisa ya ne e lepas nen řelaga nařa visae yaru mligan lua wona? ?Ositom sanape, mesmes ga nařa yaru kilia kila sanene, pona pe mesmes re poli?”

³ Ana Yesu piuntaře la, pisape “?Ana Yermarua Mosis pialua ya ne e kiena navisaluaena rui?”

⁴ Ana Varasi la apisape “Mosis pisawal navisaluaena tai nařa naga tařania sape yaru kilia la lumaki naliganluaena tai van wona, vena ligan lua.”

⁵ Ana Yesu pisataře la, pisape “Lelaga, ana Mosis siri visena nene vanon ga nařa amiu řarimiu la mřarera pařisi, suri nene kila naga tařania sape akilia aligan plan womiu lala. ⁶ A siaria e nasiiena naga pe sa re nene poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sape ‘E purřesia, Ntewa sii yeririna, yermřene a sira.’

⁷ Ana visena tařena si tai, nařa pisape ‘Vanon suri nene, řisi na yaru ligan arimana amio anena, naga va iakol amio wona, ⁸ ana lalua aimi ave taaga ga narui.’

“Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina ga, aimi ave taaga ga narui. ⁹ Ana sur ya nařa Ntewa vilolaria pimi taaga, pe mesmes re nařa yaru kilapure si poli.”

¹⁰ Ana pogos nařa lala apa si loyurřa, kiena nalogenena lala apiun sina ga tania e lepas nen visena la nařane. ¹¹ Ana Yesu pisa mesmes ga pan la, pisape “Visae yaru tai ligan lua wona, řisi na va ure si sira tařena, Ntewa pisu sane yaru nene naga tařa ke pa kolau rui, naga kila kare sira nařa pe wona nasumo. ¹² Ana visae sira tai ure matan wona na yermřene, va pu yermřene tařena, naga mřena nene Ntewa pisu sane kolau.”

Yesu pisa ruru sisi lala

Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Ana lařasia akus narila la apimi pu Yesu, vena naga ligan limana te la, ana nalogenena la apisuia, apisi mřarera pan yeririna la nene, apisaluřar la. ¹⁴ Ana pogos nařa Yesu pisuia, pe kekarana re nena nařa kiena nalogenena la amiyuřaen sanene poli, naga pis pan la pisape “Amiu ve avialuřar re sisi la nene, atařan la ga aim pun inu, vanon nařa sisi lala, la na sa ga yeririna la nařa asike loyurřa e nasuřenena kiena ne Ntewa. ¹⁵ In na nevisa ve lelaga van amiu,

yar naḡa sinenan ke sape va loyurḡa e nasuḡenena kiena ne Ntewa, naga monar kilia sane naga sa ga sisi kokan tai, naga taḡatete kila sur tai vena kus nasuḡenena kiena ne Ntewa e malena kiena.”¹⁶ Ana Yesu kutarar sisi la nene e limana, mligan limana te ḡarila pisa ruru la.

*Yaru ḡee tai naḡa kiena sur moki
Matiu 19:16; Luk 18:18-23*

¹⁷ Ana e pogos naḡa Yesu siar mial pa ke narui, yaru ḡee tai kiriri pimi kinai tano puna, piun tania, pisape “?Navianena Nowo, in na monar nekila yurḡaena wo ya, naḡa kila ḡisi na netol malena naḡa ve uro re?”

¹⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “?Vanon ya ne opiun tan inu sanene, osape in na nepe Navianena Nowo? Pe yar re tai po poli, Ntewa ga naga taaga po. ¹⁹ Ana ko na okilia ḡena kiena navisaluaena la naḡa monar ologear la, naḡa apisa ke asape, ve owenḡar re yaru mare, ve otaḡa re kolau, ve ovinau re, ve ovisokan re, ve okilakewean re yaru, ko ova tanon arimonia amio anonia.”

²⁰ Ana yaru ḡee nene pisa pania, pisape “Navianena, navisaluaena la naḡa opisa ke ne, siar pogos naḡa nepe sisi ke ga wa, nesunia nemlarar make punu ga rui pimi tol nagane.”

²¹ Ana Yesu kira pisu ḡa sane pano-o, kekaran naga vanon kiena visena nene paḡisi, pisa pania, pisape “Sur taaga teke ga wa naḡa ko na okila re poli wa. Ko ovano, owilwilin plan make kioḡa sur la punu ga, owar kana kilavaru nena, ova oviovia na van yaru la naḡa pe kiela sur re poli. Visae ko okila sanene, ḡisi na kioḡa suri wo lala ve moki vaḡisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otavevenu.”

²² Ana pogos naḡa yaru ḡee nene mloge visena nene, kila naga milan karea, sinena piowa paḡisi, vanon naḡa naga kiena sur la moki manene laa. Ana naga pure matan Yesu.

*Yaru naḡa kiena sur moki, naga ḡarera
laa naḡa va loyurḡa e nasuḡenena kiena ne
Ntewa*

Matiu 19:23-30; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu kira pisuveve kiena nalogena lala, pisa pan la, pisape “!Nevisa ruru van amiu, visae yaru tai naḡa kiena suri moki, sinenan pisape va loyurḡa e nasuḡenena kiena ne Ntewa, suri nene na ḡarera towe ḡa naḡa!”²⁴ Ana kiena nalogena lala amilan visena kiena ne Yesu nene paḡisi, naga pisa si pan la, pisape “Pe lelaga naruu la, navaen loyurḡa e nasuḡenena kiena ne Ntewa naga ḡarera

na ḡarera.”²⁵ Ee, nevisa van amiu, naḡa kamel tai naga va warpoyo e pulus nene nitil, nanene naga ḡarera vaḡisi ne, ana visae yaru tai naḡa kiena suri la moki sinenan sape va loyurḡa e nasuḡenena kiena ne Ntewa, naga ḡarera laa na wa.”

²⁶ Ana pogos naḡa nalogena la amloge visena nene, amilan paḡisi, apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, ḡisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁷ Ana Yesu kirava pisu la, pisape “Ee, lelaga naḡa yaru taḡatete tamalia yaru, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁸ Ana Pita sinenan sape vis, pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi memligan make kiamimi sur la rui, ana metaveve ko.”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, yaru a naḡa visae ligan ḡana urḡa, pona wenla pona vinena, anena pona arimana, narina pona kiena porotano, ana visae naga ligan sur la nene vanon ga inu, a vanon kiau lologena wo, ³⁰ ḡisi na naga warmarana sina ga kiena suri la naḡa mligania, kilia tol sina ga ve ponotia tai. E yomerava nini, yoko tol sina ḡana urḡa la, wenla la, amio vinena la, anena la amio narina la, a porotano la, a amio sur la nene, yoko tol pog ḡarera ve moki, naḡa yaru la sinela kar ḡena ga. Ana metavan sur taḡena la nene, e pogos naḡa imi, yoko tol ḡena malena naḡa taḡatete ḡisi. ³¹ Ana yaru la moki liu naḡa asike metava, ḡisi na avito tano, ana yaru la naḡa asike tano, ḡisi na la ava metava.”

*Yesu pisawal kiena marena yam telu
narui*

Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Ana Yesu lala amlulu ke mrapa, apa ke metava ma Yerusalem narui. Ana Yesu naga sumon ke kiena nalogena la, la sinela kurkur paḡisi naḡa apisu naga sumon la apa Yerusalem, komin la akilia ke asape yeririna nae yo nene la sinela kari ke paḡisi. Ana li taḡena la naḡa asurau ke ga wa, la ḡena asurḡa amarau lili ḡaga. A naga piolua ga kiena lualima taaga pa lua apimi puna, pisawal si pan la sanape naḡa ḡisi na akila viowa vania gar Yerusalem. ³³ Naga pisayu pan la, pisape “Amiu ayagoga ruruia. Nanagane ita tepa ke Yerusalem narui, naḡa ve ve piavi re, ḡisi na aligan Narina Yeririna e limana ne yerikawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena ḡena lala, ana ḡisi na la nene aliḡere naga avisave ḡisi na monar mare. Ana siraunia, aligan naga e limana ne la naḡa pe ape le Yu

re poli, ³⁴ naþa þisi na la nene akirakirai viowa vania, avilasirkon marana, þisi na akoa naga vano-o awerñaria. Ana e kana legiena natelu, þisi na mali sina.”

Semes amio Yoane, apiun sur tai tan Yesu

Matii 20:20-23

³⁵ Ana amiyal laa apa sane, þisi na narina ne Sepeti lalua nene Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu, apiun petania, apisape “Navianena, imimi lua mesape sur ya naþa meviun tan ko nagane, mesape otarñan van imimi.”

³⁶ Ana Yesu pisatarñe la, pisape “?Ana amiu lua sinemiun asape in na nekila ya ne van amiu?”

³⁷ Apisatarñea, asape “Imimi lua sine-mimin mesape otarñan sanini: pogos naþa ko na ovim ove þarin suþe na yomerava nini, þisi na mekilia metotano memio ko e kionña yo wa metava lavisin ko, tai te lepas na þamarua, a tai e lepas na þarñeli.”

³⁸ Ana Yesu pisatarñe la, pisape “Amiu pe akilia re sur ne apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape atorokin naþa tomunpae e piala naloge viowaena nene naþa in na monar nemun ea? ?Ana amiu asitom ke asape amiu akilia atol nakeena e wii naþa akee in ea?”

³⁹ Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metoroki.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naþa þisi na amiu amun mñena ga e mñau piala naloge viowaena nene, ana pe lelaga naþa atol nakeena e wii nakeena naþa akeenu ea, ⁴⁰ ana sur nene naþa amiu lua apiunia, asape atotano amio inu e lepasneu luwoka, sur nene naga pe kiau re naþa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ga la naþa Ata kila ruru pe kiela, pisaar þisi rui pisape þisi na atotano ea.”

Narin Yeririna pimin vena yuñae kiena ne yeririna lala

Matii 20:24-28

⁴¹ Ana pogos naþa nalogena taþena la lualima nene amloge sur nene, naþa wenla lalua nene Semes amio Yoane apiunia, la sinela kar lalua. ⁴² Ana Yesu pio la apimi puna vena naga visi van la, ana pisape “Amiu akilia ruru þelaga kiena ne yaru la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli. Tepisu sa naþa suþe lala amio yerkawa lala na yomerava, la sinelan asape amñaran yaru taþena lala asu vatanon la silaga.

⁴³⁻⁴⁴ “Ana amiu kiau nalogena lala, ki-amiu þelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yar tai sinenan sapa imi ve yerkawa tai pona ve kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi

ve sa ga yaru na yuñae kiamiuena tai. ⁴⁵ Narina Yeririna naga kila sanene þisi rui, naþa pe pimin re vena yar la aiila naga poli, naga pimin naiilalaena, a vena tarñan kiena malena nawulplanen yeririna la ve moki.”

Yesu taþa ruru kilamara kata tai

Luk 18:35-43

⁴⁶ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala apim asike garu Seriko, ana pogos naþa amlgan yo e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paþisi ataveve la. Pog naþa amiyal ke apano, ana kilamara kata tai torña tano e isinen mrapplepa. Yar nene, arimana kiena kia Timeas, ana apio kia kiena ne narina asape Patimeas. Patimeas nene, totano e mrapplepa legiena punu ga, pion ke pan yar lala sape akuan narin kururu varu vania vena iilaena kiena malena.

⁴⁷ Ana pogos naþa mloge apisape Yesu nae Nasaret mial ke e mrapplepa pimi, þisi na naga pion ke, sape “!Yesu-o, ko lus kiena ne Tepet, nesape ko sinerña ye inu wal!”

⁴⁸ Ana yaru taþena la apisin sinemimien pania, asape “Ee, ve orñaaga re.”

Ana naga pion manene la pavini, sape “!Suþe-o, ko lus kiena ne Tepet, awis, nesape sinerña ye inu.”

⁴⁹ Ana Yesu panar suñalu su mrapa e yo nene, pis pan yeririna lala, pisape avio yar nene vim lavis puna, ana lala apa apisa pan kilamara kata naþane, asape “Welu.” Ana naga sape “Pasa.” Ana lala apisape “Ve ologe re viowa. Yesu naþane sape oim puna wa. Ko osurñalu, ita.” ⁵⁰ Ana yaru nene kuanlua mñana kulkota, suñal veraga ga, pimi puna.

⁵¹ Ana Yesu piun tania, pisape “?Ko na sinorñan osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga pisatarñea, sape “Suþe, awis, in na sineun nesape kilamarau la imi wo, vena nekilia nekirava.”

⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape “Pogaga, ko na okilia ova si unña momña. Kionña nalelagaena ga kila ko opim omloge po narui.” Ana naga pisu ruru ke ga suria e pogos nene, ana mial taveve Yesu e mrapa apano.

11

Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem

Matii 21:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

¹ Nanagane, Yesu lala apam lavisin Yerusalem narui, ana la amñalivi e narin pulkumali lalua sumo, kiela kia Petpas amio Petani, naþa sike e yepas nen kunus nene naþa la apio asape Kunus Na Purolip

Lala. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape ² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmes ga e pogos naña ava loyuma ea, pisi na avisu narin togki tai, naña amatear teke na, pe yar tai totanoli re e wosia poli wa. Ana aluþarlua aure imi pun inu e nini. ³ Ana visae yar tai vis van amiu vanonia, viunia visave ‘?Amiu akila sanene vanon ya?,’ pisi na avisa ga vania, avisave ‘Suþe na sinenan sur mal nini vena va kila kiena yumaena tai wa, pisi na naga ligan wasuþe sina ve ve piavi re.’”

⁴ Ana pisi na nalogena lua nene apano, amial narin togki naþane, apiaria teke na sike ga vanua e mratava na yuma tai lavisin ga mrapplepa. Pogos naña asape aluþarlua kana kilika, ⁵ ana lala naña asike e yo nene apiunia, asape “?Amiu akila ke ya ne, amluþarlua ke kana kilika na ya ne?”

⁶ Ana la apisa pan la visena la naña Yesu pisa ruru pan la, naña sane avisa van yar la nene, ana la atamañ asape akilia aure togki vano pogaga. ⁷ Pisi na lalua aþere togki nene pimi, aþatetae miala kulkota lala e wos nena, ana Yesu pa totano metava ea. ⁸ Ana yar la moki liu naña aþatetae miala kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru laþasia apa ate mamela lala pitomi aþatetae miena ga, vena togki yal ea. Sanene narui, akila sa naña la apatanon Yesu sa naña pe pupia þarin suþe tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuma Yerusalem, ana þina na yeririna la naña asumon Yesu, amio la naña asiraunia, asuma apiovision manene sanini, apisape

“!A ke suwala, pona po! !Teyeluar naga! !Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naña pimi e kionia kia!

¹⁰ !Ita tekekaran papisi nasuþenena kiena ne kieta yermarua Tepet naña pimi ke! !Amiu nae mava peni, amiu miena ga ayeluaria!”

¹¹ Ana Yesu pa loyuma Yerusalem, a pa tol Yuma Wa miana ne Ntewa. Ana pa loyuma, pisuveve yo lala, a sur la punu ga naña amiyumaen ke ea, pano-o mrae naga pato ke tano narui, naga pure kiena lualima taaga pa lua, apetan si pupia kumali naþani, apa amono gar Petani.

*Purlaki tai naña pe tau re poli wa
Matiu 21:18-19*

¹² Ana yemlagi kolulagi la amligan si ma Petani aþasuþe sina vena ava Yerusalem, ana Yesu mloge sane viso karia. ¹³ Naga kira pa e is nen mrapplepa, mial purpik tai sike, ana naga mial pa lavisinia vena war mras laþasia. Ana pogos naña pimi pisia, purpik nene mas ga moki, ana pe mras su re e poli, komin pe kana pog re poli

wa. ¹⁴ Ana Yesu pisa pan purpik nene, pisape “Ko ove owar re si mrasnomia pogos tai vena yar la akilia akania.” Ana kiena nalogena miena la amloge ke naña naga pisalele kare laki na sanene.

*Yesu mēne plan la naña asuñia
aþiliwilin ke suri e Yuma Wa Mana ne
Ntewa*

*Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yoane
2:13-22*

¹⁵ Ana Yesu la apa atol si Yerusalem narui, lala apa sina ga loyuma e Yuma Wa miana ne Ntewa. Ana e pogos nene naga pisa sane yar la moki liu naña asuma e yepas nen yuma nene, la asuma akila ke ga yumaena natauluen kilavaru lala ea, ana yar la mok liu naña apul ke sur la naña aþiliwilin ke ne. Ana naga pe kekaran re nenaga, pa mēne plan la, kawepu narin varvara kiena ne yar nakeueen varu sa le Rom la pimi ve sa le Yu la, nakilaena nalaena. A naga koantetañ lele na totanoena kiena ne la naña apuliwilin ke kupa nakuþaþaena lala. ¹⁶ A naga pisawo miena ga yar la naña sinelan ke asape awar kiela sur na yumaena la ayal akom likan yepa na Yuma Wa nene.

¹⁷ Ana naga pisa pian la, pisape “? Sanape, amiu pe akilia re asape Ntewa pisa e kiena Visena Wa, sape
*‘Pisi na la avisa mañ Yuma Wa avisave
naga yuma nalotena kiena ne yolai
punu ga e yomarava wetelu?’ Ais
56:7*

*‘Ana nanagane na amiu akepu pimi sa ga
ponovi mana yaru na vinauena la
narui.’” Ser 7:11*

¹⁸ Ana pe piavi re nena, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, amloge sur la naña Yesu kila e Yuma Wa miana ne Ntewa, ana la sinela kar paþisi, asape akila suriania. Ana amaraun Yesu, pe akila re si poli, vanon apisu kilale naña yeririna la akekaran naga paþisi, asuma amilan ke kiena navianena wo lala.

¹⁹ Ana pogos naña mrae pato pa tano narui, Yesu la apetan ke sina ga yo naña Yerusalem.

*Purpik naña pe tau re poli, mare make
ga*

Matiu 21:20-22

²⁰ Ana kolulagi, la aþasuþe apa ke si Yerusalem, ana apisu purpik naþane, mas la miaiai make nena rui. ²¹ Ana Pita sitorial si visena kiena ne Yesu, pisa pania, sape “Suþe, opisu ke ne! Purpik naña opisanena kare nakoneva, nagane mare rui.”

²² Ana Yesu pisatamea, pisa pan la, pisape “Amiu punu ga monar aviawa marera

e Ntewa. ²³ In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai naŋa pe kiena sitomena peve lua re poli, a mlelaga m̄arera, ana visae suri ya naŋa naga visa, monar ve sanene narui. Visae naga vis va pupia kunus nene, visave ‘Osum̄alu otowe, ousa ova e sive,’ p̄isi na monar ve sa ga nene. ²⁴ Nane nepisa pan amiu, ana sur ya ne ko na oviunia e kioṁa leniena, visae olelaga m̄arera sane sur nene pe kioṁa pa rui, p̄isi na monar ve sa ga nene narui. ²⁵⁻²⁶ Ana e pogos punu ga naŋa visae alen, amiu monar asitom ruru m̄ena ga, visae kilapurpu tai teke e ko amio yar taŋena tai, monar oviewo sumo wa, p̄isi na okilia osum̄alu okila kioṁa leniena van Ntewa. Visae okila ve sa nene, yoko arimata nae ma e peni, naga m̄ena sitor̄mal ko, viewo kon kioṁa mlamulena viowa lala.”

Nasumonon le Israel lala sinelan asape avisaluŋar Yesu

Matiu 11:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Ana Yesu la aŋasuŋe si apam atol Yerusalem, ana apa si loyūṁa e kove na Yuṁa Wa m̄ana ne Ntewa. Ana pogos naŋa amialoro ke loyūṁa, yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena, a nasumonena lala kiena ne le Yu la, apimi puna, ²⁸ apiuṁ tania, asape “Ko osum̄a okila ke sur la ne sanene e yo nini e kia kiena ne ai? Ana a si na pisa pan ko sape okila ve sanene?”

²⁹ Ana Yesu pisataṁe la, pisape “Pogaga, ana inu m̄ena nesape neviun naviunena tai van amiu wa. Visae amiu avisataṁe ruru kiau naviunena nene wo, p̄isi na nekilia nevisawal van amiu sanape naŋa nekilia nekila ve sanene. ³⁰ Ana kiau naviunena naga sanini narui, sape: ?Nakeena naŋa Yoane naga kilamare ga nanua ne e yaru lala, naga pe sur tai naŋa Ntewa pisa pania sape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania? Amiu avisataṁeli kiau naviunena nene.”

³¹ Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila la agorua la narui, naŋa asum̄a apisa asape “?Pisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuarurua! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, p̄isi na yaru nene viun si vetan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli. ³² Ana ita taŋatete si tevisa tevisave nakeena kiena Yoane nene pe sitomena kiena yeririna ga lala, visae peraga, la sinela kar ita.” Yar keviu la amaraun visaena visen nene, komin akilia asape yeririna la nene amlelaga ke po m̄arera e Yoane p̄isi rui, asape naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa.

³³ Ana kiela sitomena la ne sanene narui, kila apisataṁe Yesu sa ga nini, apisape “Imimi memninue ga.”

Pisi na Yesu pisa pan la, pisape “Visae sanene, inu m̄ena ga, taŋatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu sape nekila yuṁaena la ne sanene.”

12

Pakaiwa na li viowa la naŋa apisuar lokilkerep tai

Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Ana pogos naŋa Yesu sur̄na pian la ke, naga pisayu ke p̄akaiwa pan la. Pakaiwa tai na pisa sa nini, pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilkerep. Yaru nene kila ruru kiena yo nene, kila kove m̄arera tai telivi piora ea, a kila kana lele navieplanen was nen kerep, kila m̄ena kana lele tai naŋa pa metava naŋa yaru kilia wiyu va se ea, vena kiravawoen lokilkerep nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yaloro re va e purvanua taŋena tai, p̄isi na mligan kana lokilkerep nene e limana ne yaru laŋasia, vena ayuṁaenia, aul vania.

² “Ana yerkawa nene pa sur̄na gare panoo, p̄isi na pisu kilale sane nanagane na pogos na mrakerep la marua narui. Ana mligan kiena yaru tai pa si puna ne la naŋa asike e kana lokilkerep nene vena war kiena kilavaru na mrakerep kom̄asia, naŋa la nene monar aul vania. ³ Ana pogos naŋa kiena yaru nene pano, ana yaru taŋena la nene aṁe kare naga, aṁenelua sina naga pano, pe mla re sur tai poli.

⁴ “Ana yerkawa nene miila si kiena yaru taŋena pano, ana la naŋa aṁe, p̄ar kuruta e p̄arina, akila piowa pan naga paŋisi, aṁenelua pa sina. ⁵ Pisi na naga miila ke sina ga taŋena tai, ana aṁemoṁar naga mare, siraunia, naga miila kiena yeririna moki apano, asula aṁemoṁar la m̄ena ga.

⁶ “Ana yerkawa nene pisu sane yar taaga sike narui, pe narina wawa naŋa naga kekaran paŋisi, ana naga sitomveve panoo, pisape ‘In na monar neligan ga naruu vano, vena monar avatanon naga.’

⁷ “Ana pogos naŋa yar viowa la nene apisu narina ne yerkawa nene pimi, la asum̄a apismumun pan la, asape ‘Narina ne ke yerkawa nar̄na narui. Yaru ke na nene narui, naŋa visae yerkawa kovio, p̄isi na kus porotano nene sane ve kiena lalimana. Popon ita tower̄m̄ m̄ena naga mare, ana ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’ ⁸ Ana sanene narui atarar naga, aṁeṁaria, akovenlua naga petan lokilkerep pa vanua.”

⁹ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Pogos naþa yerka wa nene yoko imi sina, þisi na kila sanapen la naþa amiyuñae ke e kiena yo nene? Yaru wiowa la nene, þisi na yerka wa nene imi weñar la, monar amare e þelaga mñarera tai, siraulia naga ligana kiena lokilkerep e limana ne yaru wo taþena la þasia.”

¹⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisa sanini pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yuñaaenen yuñaa lala apisa asape piowa ga, akoven rui, ana nanagane na, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuñaa, ve nauararen yuñaa mñarera.

¹¹ Ana sur nene, Ntewa ga kila, a mepisuia na po na po.’” *Yauena 118:22,23*

“?Ana sanape, visena nene akilia pa rui, apuloli mña pogos tai, pona peraga yo?”

¹² Ana pogos naþa Yesu pisa pae þakaiwa nene, yerka wa lala akilia naþa naga sumña pisa ke ga visena la nene vanon kiela þelaga lala, ana sinela kar naga, kila narui sinelan asape auarar naga, þisi narui na apisu sane yar la mokliu, amaraun la, amligan naga mñe ke na aþure apano.

*Sur kiena ne Ntewa, a sur kiena ne Sisa
Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26*

¹³ Ana yar keviu lala apa apisuveve sur nene, lala amligan Varasi laþas apimi, amio mña ga þasia e þegas kiena ne Erot, naþa apiunli naviunena mñarera laþasia ve nataþalien Yesu ea, naþa sane naga visatañe þele ga. ¹⁴ Ana apimi puna ne Yesu, akila kotalia e visena wo lala, apisa asape “Navianena, imimi mekilia ko na ope lelaga kemua. Ko ope omaraun re yar tai poli, sane yar keviu, pona yar naþa to metava, po yar na sanape, ana ko osuñaa apisalua ke mrapa mesmes kiena ne Ntewa pan la punu ga. Ana mesape meviunli tan ko, mesape kieta navisaluaena pisa sanape? ?Pisape mesmes ga naþa ita le Yu toul takis va Sisa, naþa pe þarin suþe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmes re sanene poli? ¹⁵ ?Pogaga naþa toul takis la nene po peraga?”

Ana Yesu kilia mñaga naþa la apiun kotalia ga, sinelan ke asape akila kare naga, ana naga pis pan la, pisape “?Amiu asuñaa ataþalinu ke sanene vanon ya? Pogaga, amiu ala kilavaru tai imi vena nevisuvevelia.”

¹⁶ Ana amla tai pimi, akian pania, Yesu piun tan la, pisape “Ninun marana a ne teke e narin kilavaru nene? ?Ana kia na asiri teke ea, ane kiena kia nene?”

La apisape “Marana ne Parin Suþe Sisa nene, a kiena kia mña ga.”

¹⁷ Ana pisa pan la, pisape “Pogaga, sur naþa kiena ne Sisa, monar ala va Sisa, a suri naþa kiena ne Ntewa, monar ala va Ntewa.” Ana pogos naþa amloge navisatamñeena nene, amilan kare paþisi.

La naþa amare, þisi na amal sina

Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ Ana siraulia, le Satusi laþasia apimi puna ne Yesu, sinelan asape aviunli suri tai tania e lepas na sur tai naþa la amlelaga mñarera ea, asape sa yaru la naþa amare, taþatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, asape ¹⁹ “Navianena, sinemimin mesape meviunli tan ko sanape e visena tai naþa yermarua Mosis siri pan ita nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai, mare tan wona naþa sane pe narila re tai poli wa, þisi na wenla yaru nene monar talopa sina amio letano nene. Ana visae sira nene war sisi, akilia asikia e kia kiena ne arimana naþa mare pa rui, vena kia nene mali mñaga. ²⁰ Ana e pogos tai, wenla la olua. Kiela mñarua talopa, ana naga mare petan wona, pe narila re tai poli wa. ²¹ Ana wenla nasiraulia þereleinia pe wona, þisi na naga mña ga mare petania, pe narila re tai poli, a wenla na telu kila mña ga sanene, ²² pano-o tol wenla na olua, la punu ga amarmare tan sira naþa sanene. A siraulia wona la punu ga naþa amarmare, sira mña ga nene mare. ²³ Ana ko ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos naþa apisa ke asape þisi na yaru la amal sina, þisi na sira nene na ve wona ai, vanon naþa naga talopa amio wenla la olua nene þisi rui?”

²⁴ Ana Yesu pisape “Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe laa. ?Pona kam na pe akilia re ya ne kila amiu ape wowe ke sanene poli yo? Vanon pe akilia re ya naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa ke poli, a pe akilia re mña ya naþa kiena narareraena keviu kilia kila poli. ²⁵ Pogos naþa yaru la amal sina, þisi na lala ave sa ga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana þisi na ve akila re si suri nene naþa natalopaena. ²⁶ A e lepas na malena si nene, kana visena tai teke e tusi naþa Mosis naga siria, naþa pisayu ke narin laki tai naþa kapi kekiana, naþa Ntewa pisa pa Mosis sanini, pisape
*‘Epraam, Aisak, a Sekop, in na nepe kiela
Ntewa.’*

“?Pona amiu na pe apuloli re visena nene pogos tai poli yo, ²⁷ ana in na nevisak-ilale pan amiu vena kila ruru kiamiu sitomena lala. La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki þaro pa rui, ana Ntewa pisa ga

visena nini na wa, naþa sape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal ke ma puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru la naþa amare poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naþa amali."

Navisaluaena na keviu lua
Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ Ana navianena na visaluaena tai pimi sumalu sike e pogos nene, ana miyagogan ke le Satusi lala ataþali ke Yesu, ana Yesu taulu la ga e kiena navisatamñeena wo lala. Ana navianena nene, naga sitom sape naga towe lai viun va Yesu, pisape "? E kieta navisaluaena lala, nape naþa keviu, miyuve taþena lala?"

²⁹ Ana Yesu pisa pania, sape "Visena Wa pisa sanini, pisape 'Yeririna nae Israel, amiu ayagoga. Ntewa na mava, kieta Ntewa, naga taaga pe Ntewa na mava.

³⁰ Ntewa na Mava naþa pe kiona Ntewa, ko na monar sinema sia e losinera wetelu, e kiona malena wetelu, e kiona sitomena wetelu, a e kiona puriukawaena wetelu.'

³¹ "Nanene naga pe navisaluaena þesia, a nalua nena naga pisa sanini, pisape 'Ko monar sinema si nalavis pura lala, okila wo van la, sa ga naþa ko sinema si ko ke ga.'

"Ana pe navisaluaena re si tai poli naþa naga keviu taulu lalua nene."

³² Pisi na navianena navisaluaena pisa-tame pania, pisape "Lelaga ga navianena, ko opisa mesmesu ga. Ko opisa pe lelaga ga, osape yar keviu naga taaga ga, pe tai re si poli. ³³ Ana ko opis pe lelaga mena ga osape monar sineu si naga e sineu wetelu, e kiau nakiliaena wetelu, amio kiau puriukawaena wetelu, ana monar sineu si la naþa asike lavis pun inu, sa ga naþa sineu si in ke ga. Pe lelaga ga ne, e nakiravaena kiena ne Ntewa, visae nekila ve sa nene, nanene naga to laa metava, po manene laa taulu make nakuþaþaena lala naþa netaþa ke e mana Yuma Wa."

³⁴ Ana Yesu mloge kiena navisatameena naga po, pe manmarua po, ana pisa pania, pisape "In na nevisa van ko, sane ko ko na osike pa lavisi rui, ko na yoko þisi na ova loyumua e nasuþenena kiena ne Ntewa na wa."

Ana siraun e pogos nene, þisi na pe yar tai taþali re si Yesu e naviunena la poli.

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Ana siraunia, Yesu naga pian ke yeririna lala e Yuma Wa mana ne Ntewa, ana naga towelai piun navianena tai pan la. Naga pisape "?Nekilia maga naþa kiamiu navianena navisaluaena lala apian amiu maga, ana nesape neviunlia, komin ya naþa apisa ke asape Navisaarena naga monar malivi e lus kiena ne yermarua Tepet nene naþa naga pe þarin suþe sumo? ³⁶ Nepiun ke sa nene, komin nanua sumo, Ninuna Wa pimi e Tepet, kila naga pisi, pisape

'Ntewa na Mava pisa pa kiau Suþe, pisape "Ko ototano e kiau lepas na þamarua, otomate ma vano-o, þisi na neligan kiona nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lama ea."
Yauena 110:1

³⁷ "E lele nene tepisu naþa Tepet suma pio ke Navisaarena nene sape pe kiena Suþe rui. ?Ana vanon naþa Tepet pisa sanene, a sanapen naþa amiu apisa ke asape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?"

Ana pupia þina naþa asike e pogos nene, lala sinelan manene navianena kiena Yesu la ne sanene, la akekaran manene paþisi.

Yesu pisi marera paþisi pan nasumonenena lala nalotena

Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Ana e pogos nene naþa Yesu naga pian la ke, pian lan la ke mena ga e þelaga na yeluarlaena kiena ne kiela nasumonenena lala. Naga pisape "Amiu avisuar amiu e navianena navisaluaena lala. Lala aplave ke paþisi e mala kulkota piayavi lala, a pogos naþa visae la ayaloro e lele na wilwilinena, sinelan asape yaru lala monar avatanon la, a avio ruru la avisave '!Navianena, pokolulagi!' ³⁹ A e pogos na þaþagena lala, a loyumua e nalotena mena ga lala, la sinelan naþa silaga asape atotano ga e lelen yerikawa lala. Amiu apisu kilale la ke narui, ne? ⁴⁰ Ana lala asumua aþure piavin ke kiela leniena la paþisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naþa e ke e pogos nene, lala asumua akila kotalia ke letano la, vena avinaun kiela suri lala. Ana vanon suri ne nanene, þisi na kiela nakoaena marera re laa sane."

Letano tai mla kiena kururu varu pan Ntewa

Luk 21:1-4

⁴¹ Ana siraunia, Yesu naga pa laa lavisin yo naþa akuan ke varu ea e Yuma Wa nene, ana kira pisulili ke yar lala naþa

akuwakuan ke kiela nalaena lala. Naga pisu yar la moki naþa kiela sur la mokliu, aþar kiela nalaena kerkeviu la pimi, akuwania. ⁴² Ana þisi na pisu mēna sira marua tai pimi, naga letano tai, pe kiena sur re poli. Ana naga mla narin kururu varu lua pimi, mla pan Ntewa. ⁴³ Þisi na Yesu pio kiena nalogena lala vena aim puna, naga pis pan la, pisape “?Amiu apisu ke sira marua nene, naþa kuan narin varu lua ga nene? In na nevisa ve lelaga van amiu, naga mla keviu taulu make nalaena punu ga naþa yar la naþa kiela sur la moki amlavia. ⁴⁴ Lala nene, kiela yar keviu paþisi, ana amla ga komþas tekak ga pano, ana letano nene, narin varu naþa naga mlararia vena iilaena kiena malena, mla punu ga pan Ntewa.”

13

Yesu pisawal naþa þisi na awe plan Yumã Wa Mana ne Ntewa

Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yumã Wa mēna ne Ntewa, ana pogos naþa naga sumã mial pa ke, kiena nalogena lala tai kilologia pupia yumã lala na Yumã Wa nene, pisa sape “! Navianena, ovisuia! !Yumã la nene amio kana kilavaru lala apo paþisi wa!”

² Ana Yesu pisa pania, pisape “?Opisu ke pupia yumã la nene? Yumã la nene, þisi na taþatete si kana kilavaru ne tai naþa tomã ga towawa ruru teke e lelana, komin þisi na yar laþas aimi, awe plan make nena yumã la nene vano.”

Naloge viowaena monar imi

Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apim e Kunus Na Purolip lala, naþa kira pisu ke Yumã Wa, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naþa pe yaru taþena la asu re poli, kiena nalogena la varı apimi puna, Pita, Semes, Yoane amio Antru. Ana apiun tania, asape ⁴ “?Þisi na awe plan Yumã Wa nene pogwai, a kile ya ne yoko kila sur la nene vim kakate?”

⁵ Ana Yesu pisatarne la narui, pisape “Popon amiu avisuar ruru amiu, vena ve yaru imi visa kotalia amiu re, ⁶ vanon naþa þisi na yaru la ve moki naþa ala kiau kiau, ana aimi avisave ‘In na nepe Navisaarena þa,’ ana þisi na aure yaru la ve moki ava ave wowe. ⁷ Ana visae e pogos nene, aloge maaena na mara pimi ke lavisi, pona alogon pupia mara la naþa sike perina, ana ve sinemiu kurkur manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe pe legien maro re poli na wa. ⁸ A þarin suþe lala, yoko akila mara

amio þarin suþe taþena lala, a purvanua lala yoko asuñalu akawela amio purvanua taþena lala. A yo kar ga e yomarava nini, yoko yemninu vaþisi, a pupia viso mēna, ana suri la nene, pe pe legiena maro re nene poli na wa. Ana suri la nene sa ga sira naþa mēþena, naþa sane mloge þesan māsina mlaea vena waren sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ “Ana monar avisuar ruru amiu, sa þisi yaru la aure amiu ava e kiela kumali, pona e kiela yumã na lotuena lala, vena avis van amiu, ala nakoena van amiu, pona awe amiu. Yoko monar aligan amiu ava asuñalu ase marana ne yerkawa na purvanua vanon ga naþa amiu ape kiau nalogena lala, ana e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e marala. ¹⁰ A lologena wo, yoko alogon va yolai la punu ga e yomarava nini sumo wa, þisi na sur la nene kilia imi mālivi. ¹¹ Ana visae la nene aim atarar amiu, aure amiu avano vena ala nakoena van amiu, amiu na ve asitom manene re avisave “?Þisi na nevisa ya ne van la ne?” Ana avisa ga visena naþa þisi na Ninuna Wa la van amiu, mesmes ga e pogos na visena, vanon pe amiu re apis poli, komin Ninuna Wa ga naga vis e amiu.

¹² “E pog mārera nene, yoko yar kilia tamian yaru viowa taþena la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narila ruru naapo, vena awe momar la, nanene komin naþa la nene amlelaga e inu. A nin sisi mēna ga lala akilia asuñalu avisawal anela lala amio arimala lala naþa la amlelaga e inu, vena lala mēna ga amare sanene. ¹³ Ana yoko yaru la sinela kar manene amiu, naþa kiau kia teke e amiu, a amiu yaru a naþa sumalar mārera sumã ga vano-o pog mārera nene þisi, Ntewa tamalia naga.”

Pupia pog mārera tai garu Yerusalem

Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ Ana Yesu pisa mēna ga visena taþena tai, naþa popon yaru kilia wuloyuia, vena kilia ruru kana kinasia. Visena nene sanini, pisape “Yoko amiu akilia avisu naþa avisirlua nono tai naþa piowa manene laa, yoko suñalu se e yo wa tai pe pon re nena naþa aligan se ea. A pogos naþa avisu suri nene, amiu naþa asike Yutea, popon amiu aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁵ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin mēna yumã, naga monar ve va re si loyuma war kiena suri laþasia, ¹⁶ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si umã tar mēna kulsota, naga monar kiriri vitapili ga sanene vano. ¹⁷ Ana e pogos nene,

yoko viowa laa mēna van sira la naḡa meḡela, amio la naḡa amla ke yu pan kiela sisi tomtom lala. ¹⁸ Visae ve sanene, popon amiu alenwo amiu vena kiamiu pog naureena nene ve imi tol amiu re e pog na miava keviu. ¹⁹ Nanene vanon pogos nene, ḡisi na m̄arera na m̄arera, m̄arera laa sane taulu pogos m̄arera taḡena lala, naḡa siar e pogos naḡa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yoko ve pog m̄arera re si tai ve sanene pogos tai. ²⁰ Ana Ntewa sitoḡal rui pisape yoko tero pog m̄arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naḡa pisir plan la vena ave kiena, asike e pogos nene. Ana visae ve tero re ve plas sanene, yoko taḡatete yaru tai kilia mal sike na.

²¹ “Ana visae yaru lala avivisa van amiu, avisave ‘Amiu avisu yaru nene, naga na Navisaarena nene,’ pona avisa taḡena, asape ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiela visena lala toko, ²² komin naḡa navisaarena la mokliu naḡa pe ape lelaga re la poli, la akilia asuḡalu, amio mēna ga navisawalena navisokanena la ve moki, a ḡisi na la nene akilia akila kile lala, amio sur nailanena lala. Ana yoko akila sanene, aure yaru la ava ave wowe, vano-o tol naḡa akilali naḡa aure mēna yeririna kiena ne Ntewa la naḡa pisir plan la vena ave kiena, ana la taḡatete akilia akila. ²³ Ana akilia avisuar amiu ruruia, komin nepisawal make suri la rui pan amiu nanagane, naḡa pe aḡarpo yo re poli wa.”

Pisi na Narin Yeririna wasuḡe sina
Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁴ A Yesu pisape “Ana e pogos nene, sirau naḡa naloge viowaena nene ḡisi, mrae imi ve pupumalko, a kupario ve tego re sina. ²⁵ A verue la ma e sinapane asuḡa aloloru, a suri m̄arera lala nae ma e sinapane, yoko Ntewa kululun la. ²⁶ E pogos nene, ḡisi na la avisu Narin Yeririna molue e lul amio pupia kiena nam̄areraena amio naurarena. ²⁷ Ana sirauia, naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava a ma e peni, ana yoko aure kiena yeririna la naḡa naga pisir plan la ḡisi rui, aimi lele taaga puna.”

Pe yaru re tai naḡa kilia pog na legiena maro nene poli

Matiu 24:32-36; Luk 21:29-33

²⁸ Ana Yesu pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naḡa asape purpiliva. Naga kiena sur navian amiuena tai teke ea, naḡa monar avisururuia. Pogos naḡa avisu sitos la siar miyunlua sina, imi memaena,

ana amiu akilia asape pog na yepisunu m̄arera pimi ke lavisi narui. ²⁹ Ve sanene, pogos naḡa avisu kile la nene e yomarava, la apimi akakate ke sa naḡa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naḡa Narin Yeririna suḡa ga e pulutava rui, lavisi ke kate narui. ³⁰ Nevisa suri na lelaga van amiu, yoko sur la nene imi kakate sumo, ana sirauia, lus kiena ne yaru la naḡa amal ke e pogos nene, ḡisi na akilia akovio e yomarava nini. ³¹ A yoko sinapane amio yomarava nini lalua mēna akovio veraga, ana kiau visena lala taḡatete nena akokovio pogos tai. ³² Ana pe yar re tai naḡa kilia kana legiena pona aora nena naḡa ḡisi na Narin Yeririna m̄alivi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la mēna aminue ga, ana Ata ga, naga taaga kilia.”

Monar akila ruru amiu asuḡa ga
Matiu 24:42-44

³³ Ana Yesu pisape “Sanene, ana monar asuḡa avisuar ruru amiu, komin aminue ga asape kiamiu suḡe naga imi sina e legiena ya. ³⁴ Sur nene sa naḡa yar keviu tai mligan m̄ana uḡa vena vanon kiena pupia yalena tai. Sumon naḡa naga ligan kiena yo, naga monar ligan kiena sur la punu ga va sike limana ne kiena yar na yuḡaena lala, a monar vis ruru van la naḡa apisuar ke mralaea, sape avisuar ruruia. ³⁵ Ana nanagane sa mēna nene van amiu, amiu mēna asuḡa avisuar ruruia, komin pe tekilia re poli, yar keviu na uḡa vim pogwai. Pona imi kotaḡa, po kole-malo, pona sa lakaporo la akokoreko, po kolulagi, ³⁶ ana piowa ga naḡa sa naga vim m̄alivin amiu, lual naḡa kam na amomalia m̄aga. ³⁷ Ana visena naḡa nepisa ke pan amiu, mesmesun naḡa yeririna la punu ga monar aloge, sane amiu akirarava ruruia, avisuarua.”

14

Li nasumonena la nae Israel sinelan asape yoko awerḡar Yesu na wa

Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana ḡisi na, pog pimi lavisi naḡa e kas punu ga asuḡa akila kiela pupia ḡaḡagena lua. Legiena lua ga suwo ke wa, ḡisi na akila ḡaḡagena na sitoḡalen natamaliaena naga sumo, ḡisi na akila ḡaḡagena na kanen kiligaḡe naga sirau.

A e legiena nene, ḡarin yar wa lala, amio navianena na visaluaena la sinelan ke asape yoko awerḡar Yesu na wa, ana akale ke mrapa tai na tarwanen naga. ² Ana lala apisayu ke pan la, asape “Sur nene taḡatete

tekila e maran yeririna la naña apimi e ãapãgena nene, komin visae pere na la sinela kar ita vañisi ne, yoko akila pupia maãgena, vanon la mokliu naña akekaran ke pa yar nene rui.”

Maria taron ponotaninu e Yesu

Matiu 26:6-13; Yoane 12:1-8

³ Ana e pogos nene, Yesu sike e kumali naña Petani, naga sike e yuñã mñana yaru tai naña apio ke Saemon Leperosi, komin nanua susumo naga ãar leperosi se e yepena. Ana Yesu kinana ke e yuñã nene, sira tai pimi puna, mla piawi tai naña amiyuñãen e kilavaru tai naña po, a piawi nene na pulen ponotaninu naña amiyuñãen e was nen ãelagalaki tai, naña kana kilavaru keviu pañisi. Ana sira nene pilonpo gon piawi nene, taron make ga ponotaninu nene taroi e ãarina ne Yesu.

⁴ Ana lañas naña asike e lele nene e pogos nene, apisu ke sur nene, ana la sinela kar sira nene pañisi, asuñã apisamumun ke pan la, asape “? Komin yar ne sira nene taron kare korenan ke ponotaninu sa nene? ⁵ Visae wilwilinlua ga na, vera war varu keviu ea, vena iilaena yeririna la naña pe kiela sur re la poli. Naga kila kare na!” Ana la asun apisa kare ke sira naña sanene.

⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “?E, kam na akila ke sanene pan sira nene komin ya? Amiu na ve avisa kare re si naga, naga kila yuñãena naña po tanea pan inu, pisa ruru inu pañisi. ⁷ Li na lima korena la naña apisa la ke ne, yoko lala asulue ga likan amiu, ana amiu akilia aiila la silaga e pog punu ga naña sinemiunia. Ana inu, in na yoko ve nesu re silaga nemio amiu. ⁸ Suri naña sira nene miyuñãenia, naña taron ponotaninu e inu, naga kila sur wo punu ga naña naga kilia kila, naña pe nakilaruruen yepu yoko neva e marena. ⁹ Nepisa ke sur na lelaga pan amiu, e yo punu ga e yomerava wetelu naña avisawal kiau lologena wo ea, ana asunyu mñena sur nowo nene naña sira nene miyuñãenia, vena asitonãal sina ga silaga pupia sitomena kiena e inu, naña sinena miye inu lelaga.”

Sutas ãilwilin wan Yesu

Matiu 26:14-30; Luk 22:3-20; Yoane 13:21-30

¹⁰ Ana Sutas nae Kariot, naña naga mñena pe nalogena na lualima taaga pa lua tai, naga sitom ke pa rui naña yoko wilwilinwan Yesu, ãisi na pa pisu ãarin yar wa lala. ¹¹ Ana pogos naña amloge yoko naga kila kiela mrapa na tarwan vinaunen Yesu, akekaran pañisi, apisaar pania, asape “!E po pañisi ne! Visae oiila

imimi ve sanene, yoko mela narin nalaena tai van ko vanonia.”

Ana e pogos nene, Sutas siar kale ke pulmas tai yoko kilia ligan Yesu va e liman yaru wa la nene.

Yesu pitetalia Pita amio Yoane ava akila ruru kana kinanena maro

¹² Ana legiena ãesia na ãapãgena na kanen kiligañe pe Toste, naga legiena naña la asuñã akila ke nakuããaena e narin sipsip lala vena sitomãalena natamaliaena. Ana nalogena la apium tan Yesu, asape “? Ko na sinomãan osape mekila ruru kata kinanena na ãapãgena naña e lepas nape?”

¹³ Ana naga pisa pan lalua, sape “Ava gar Yerusalem, yoko alual yar tai kus ke pupia piawi na wii tai, imi mñalivin amiu. Ana ataveve naga avano, ¹⁴ ana yoko naga were amiu ava e yuñã tai. Ana pogos naña ava loyuñã e yuñã nene, amiu avis van ãar na yuñã nene, avisa sanini asave “Kieta navianena piun ke sape awa yo kiena ne wolawa lala, vena naga memo imimi kiena nalogena lala mekilia makan kinanena na sitomãalen natamaliaena ea?” ¹⁵ Amiu avisa sanene vania, ana naga vian amiu e pupia lele tai metava van amiu, naña suri la punu ga sike pa e rui, ana yoko akila ruru sur la punu ga nakanena e lele nene.”

¹⁶ Ana Yesu pisa sanene pan nalogena lua nene, ana apano, amial mña apa atol Yerusalem. Ana e pogos nene, sur la punu ga pimi mñalivi sa ga naña Yesu pisayu susumo pan lalua.

Pisi narui na, lalua akila ruru maron kinanena na ãapãgena nene kana Yesu, ãisi na aãasuñela sina ga.

Yesu pisawal naña yoko Sutas vielua naga van kiena nasinekar lala

¹⁷ Ana kolemallo, Yesu amio kiena nalogena lala apitom garo Yerusalem, apito e yuñã nañani. ¹⁸ Ana pogos naña asuñã akinana ke narui, Yesu pisa pan la, sape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu ne, yoko amiu yaru ga tai yoko vielua inu, amiu yaru ga tai naña ita tesike tekina ke veraga nagane.”

¹⁹ Ana nalogena la amloge naña naga pisa sanene, ana amloge piowa pañisi, apium veve ke tan la peve taaga, asape “? E, in re poli?”

²⁰ Ana Yesu pisatamãe la, sape “Naga naña yoko kila sanene van inu, naga pe kiau nalualima ga taaga pa lua tai, naña naga yaru tai naña imimi lua meputon kamimi kilaparavi e ga e pulpiala taaga. ²¹ Ana yoko Narin Yeririna naga monar mare sa naña Nasiriena Wa pisayu pa sumo rui. A yaru naña vielua naga, yoko wiowa

manene laa van naga, naga popon manene sa ve vaeme re ga rui.”

Kinanena maro

²² Ana pogos naþa la akinana ke sanene na, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pan Ntewa, ana kawewowaia, kian pan la, ana naga pisa pan la, sape “Alavia, akania; nanene naga pe tasneu.” ²³ Ana þisin nene, mla piala na kuruta, pisa potena pan Ntewa, ana kian pan kiena nalogena lala, ana la punu ga peve taaga amunpae ea. ²⁴ Ana naga pisa pan la, sape “Nanene, naga pe tau naþa pe naki-laen naviranarena kiena ne Ntewa suñalu mñarera silaga, naþa yoko tau nene naga lauwo malena kiena ne yeririna la ve moki. ²⁵ Nepisaar ke pe lelaga na pan amiu ne, nesape yoko sane in na ve nemun re si kuruta pogos tai, vano vano-o nemun ga kuruta viu e navesuþenena kiena ne Ntewa.”

²⁶ Ana pogos naþa Yesu kila pa sanene, ana la amiyau e yauena tai naþa teke e tusi kiena ne Yauena lala, þisi na amolue petan yo nene, amiyal apa e Kunus Na Purolip la.

Yesu pisawal sape yoko Pita naga vi-sawan naga

Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

²⁷ Ana pogos naþa asike e kunus nene wa, Yesu pisawal pan la pisape “Pane ga kolemallo, kiamiu lelagaena e inu naga loru, komin Visena Wa pisawal pa sur nene rui, naþa sape

‘Yoko in na nowe moñar yar navisuaren sipsip, ana kiena sipsip lala yoko aureure tetai.’ Sek 13:7

²⁸ “A pog naþa netaulu si marena, yoko in na nesumo neto garo Kalele, ana amiu mēna monar asirau atom garo lele nene.”

²⁹ Ana pogos naþa Pita mloge visena naþa Yesu pisa pania, pisawolia pisape “Pona nalelagaena kiela punu ga nene e ko loru, aure vetan ko, a yoko inu, in na taþatete neligan ko pogos tai.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga nepisa ke pan ko, yoko þane ga kolemallo, pogos naþa towa la ve akokoreko re yam ve lua wa, a ko, ko na yoko ovisawan inu yam ve telu rui.”

³¹ Ana Pita pialuþar visena nene, pisaar mñarera, sape “Visae la sinelan asape awemñarnu mēna nemio ko, naga pogaga ne, ana inu, yoko taþatete nevisawan ko, nesape in na pe nepe kioñā re poli.” Ana e pogos nene, nalogena punu ga la apisa mēna sa nene.

Yesu pa mlen ma Ketsemani

Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Ana sirau, Yesu lala apa e lepas nen kunusia, amiyal apito tano e narin pulþalu tai, naþa kiena ki Ketsemani. Ana naga pis pan la pisape “Amiu asuñā e nini wa. Ana in na neva nelen ve plas ga wa.”

³³ Ana naga þere Pita amio Semes a Yoane, ataveve naga, apa li la vitokak ga sane, ana e pog nene, sinena Yesu naga pimi urmi keviu, mloge piowa paþisi. ³⁴ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane, nemloge sa naþa ninuu naga pororowa make ga, naþa lavisi nemare narui. Awis, amiu asuñali atavilo amio inu e yo nini wa.”

³⁵ Ana Yesu miyal pa laa sane, mlorun kinai, mlen pa arimana, sape “Ata-o, Ata-o, sa otamānia, yoko aora na pog mñarera la nene naga ve imin in re sina. ³⁶ Ko na okilia okila sur punu ga, ana nepiun tan ko vena okuslua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena in na ve nemun re ea. Ana ko na ve okila re sa naþa na sinenanena kiau, ana okila ga sa naþa kioñā nasinenanena.”

³⁷ Pisi na, naga pimi sina ga puna kiena nalogena la telu naþane, naga pisu lala amomalio pa rui. Pisi na lala atavilo sina ga, ana Yesu pis pa Pita sape “?Sanape Saemon? Ko na omomalio? ?Komin ya ne kam na taþatete atavilo amio inu e aora nini? ³⁸ Kam na monar avisuar ruru amiu, monar alen lue ga, vena nataþaliēna la ve akila amiu aloru re e mlamulena viowa. Pe lelaga, kiamiu sitomena mñarera po, ana tasnemiū naga miyowo ga.”

³⁹ Ana siraunia, naga pa si e yo na leniena naþane, mlen, mlenin sina ga visena naþane. ⁴⁰ Ana pogos naþa naga þasuþe sina, pisu la telu nene amomalio ke sina ga, komin atekavito paþisi, ana pogos naþa pis pan la, lala pe apisatamē re si suri tai pan poli.

⁴¹ Ana naga pavin sina, kiena leniena na telu, ana pogos naþa þasuþea, naga pis pan la, sape “!E! ?Amiu apa ruru amiu ke ga wa, amomalio ke ga wa? !Poga, þisi ga ne! Naga ne lavis ga pog naþa narin yeririna va e liman li viowa la narui. ⁴² Ko pogaga, amiu asuñalu ita tetove, yar nawilwilin wan inuena, nagane pam ke lavis gar ne narui.”

Apuarar Yesu mñarera

Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴³ Ana e pogos nene naþa Yesu pisa ke visen nene wa, Sutas, naþa naga tai lala lualima yam taaga pa lua ne, naga pimi, amio yeririna la moki naþa aþar ke playu na mara amio kiela plaki lala. La nene, yar keviu la kiena yar wa la,

amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena le Yu la, lala amligan la apimi. ⁴⁴ Susumon naŭa apimi, yar na wilwilinena naŭa Sutas, naga pisaŭes kile tai pan la sumo rui, pisape “Yar naŭa sa nava netalopan ŭesia, yar ne nanene naŭa ita sinetan ke, ana kiamiu yar na mara la monar atararia m̄arera aure naga vano.”

⁴⁵ Ana pog naŭa apimi narui, Sutas miyal mesmesun ga Yesu, pis pania, sape “Navianena, pokolemalo.” Talopania, ⁴⁶ ana kiela yar na mara la apimi atararia asape aure naga vano. ⁴⁷ Ana pogos naŭa atarar sanene, ana nalogena tai ŭurelua kiena playu, sape te yar tai naŭa nae pun yar wa la, ana naga tetereria ga ŭarina, telua kilgana komŭas pano.

⁴⁸ A Yesu pis pan yar la nene, sape “? Sanape na amiu aŭar kiamiu playu amio plaki lala? ?Sanape na asape aim ataranu sanene? ?Pona asitom ke asape in na nepe yar m̄arera na vinuena amio na weŭaren yar la yo? ⁴⁹ Sila ga e legiena punu ga, in na nepian amiu e yuŭa m̄ana Ntewa, ana sanape na amiu pe apim ataranu re e pogos nene poli? Ana pogaga, kome sur la naŭa nasiriena wa pisayu sumo rui, monar imi ve sa ga nene.” ⁵⁰ Ana e pogos nene, nalogena la amligan Yesu, aŭure petania.

⁵¹ Ana e pogos nene, yar m̄ee tai taveve ke yar la naŭa aŭure ke Yesu pano, ana naga pitavi ga. Ana yar la nene ŭasia apisuluŭar naga, asape atarar m̄ena naga, ⁵² ana atarpal ga naga, atarar ga kiena kulmrae aŭurelua petania, pe plamonie ga kiriri pano.

Aŭere Yesu pa e pupia kumali kiena yar kerkeviu kiena le Yu la

Matiu 26:57-68; Luk 22:54-71; Yoane 18:13-24

⁵³ Ana lala aŭere Yesu pimi suŭal e marana ne ŭarin yar wa, naŭa kiena ki Kaefas, amio yar keviu kiena yar wa lala amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena ne le Yu lala, apim pa lele taaga e yo nene rui. ⁵⁴ Ana Pita m̄ena taveve m̄a Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin poli, ana pogos naŭa apim loyumuŭa e kove na kumali nene, Pita pa totano amio yeririna na yuŭaena kiena Kaefas, lala atega ke kapi, komin miava. ⁵⁵ Ana yar keviu la naŭa asike loyumuŭa e viorena nene, lala akale ke yar laŭas naŭa akilia avisa plan sur laŭasia naŭa Yesu miyumuŭaena pona pisa, vena kila la akilia aweŭar naga vanonia, ana pe aŭa re sur tai poli. ⁵⁶ La aŭal laŭasia aŭerela apimi apisawal visena moki, ana visena punu ga nene apisokan ga, asuŭia apisa ke ga sur la

naŭa pe taŭena lala, ana kiela visokanena la nene mlolor ga.

⁵⁷ Ana ŭisi na, laŭas na visokanena aŭal visena tai, asuŭalu, asape ⁵⁸ “Memloge yar nene naga ŭarwar e visena sanini rui, sape pupia yuŭa wa naŭa kieta yermarua ga la amiyumuŭaena e limala, pisa sape yoko naga taaga ga kilia weplania, yoko yuŭaen ruru si yuŭa wa viu taŭena tai e legiena ve telu ga, naŭa liman yeririna taŭatete yuŭaena.” ⁵⁹ La apisa m̄a visena la nene pano-o, kaka ga, kiela visena la nene pe suŭal m̄arera re poli.

⁶⁰ Ana ŭarin yar wa suŭalar se marala, pisi pa Yesu, piun tania, sape “?Ko na yoko ovisatame van la pona ve ovisatame la re? ?Sanape e visena la nene naŭa apisa plan ke ne?”

⁶¹ A Yesu pe pis re si po, pisatame re si poli. Ana ŭarin yar wa pis si pania, sape “?Sanape? Ko na ope Navisaarena naŭa pe narina ne Ntewa, pona pe ko re poli?”

⁶² Ana Yesu pisatame pania, sape “Ee, Navisaarena nene, naga inu. Ana nesape nevisa m̄ena van ko, ŭisi na yam ve plas ga, avisu si Narin Yeririna naga totano ke e lepas na ŭamarua puna Ntewa na m̄areraena, yoko avisu naga vaeme e lul metava vitom tano e yomarava nini.”

⁶³ Ana ŭarin yar wa sinen karia na pitolwowa m̄ana kulkota, pisape “Pisi ga ne! ?Komin ya ne ita takale ke si yar taŭena naŭa kilia visa plan si sur laŭasia e naga? ⁶⁴ Amiu amloge ke ne! !Yar nene naga ŭarnena kare pa kia wa kiena ne Ntewa rui! Viorena sitom sanape, yoko tela naliŭereena van ve sanape?”

Ana la amla naliŭereena pa Yesu, asape mesmes ga naŭa monar aweŭaria.

⁶⁵ Ana laŭas apasirkon naga, apiwo kil-amarana, ana asuia, apisa karea, apiuyun tania, asape “?E, ovisalia, ane mlipa ko ke nanagane?”

Ana yar na mara laŭas kiena ŭarin yar wa la apim aŭurelua naga petan yo nene, ana la m̄ena nene asuia, amlilpa ke pogos naŭa aŭure ke naga apano.

Pita naga pisawan Yesu

Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁶ Ana e pogos nene, Pita sike loyumuŭa e kove wa, ana sira na visuaren yuŭa m̄ana ŭarin yar wa pimi e lele nene, ⁶⁷ ana m̄al Pita tegan ke kapi, pisuluŭaria, pisa pania, sape “!E, ko nene ko m̄ena otataveve yar nae Nasaret naŭane!”

⁶⁸ Ana Pita pisawan sur nene, sape “!E! In na pe nemloge ruru re sur na ko opisa ke ne poli!” Ana naga petan lele nene, pato laa lavisin pupia pulutava na yuŭa nene.

⁶⁹ Ana e yo nene, sira nene naga ñal sina, ana pisawal pan yar la naña asike ne, sape “Yar nene pe yar kiena ke yar naña tai narui.”

⁷⁰ Ana Pita pisawan sina ga visena nene. Ana pe piavi re nenaga, la nene apisa pa Pita, asape “Peraga, ko ke tai narui, komin ko na yar nae ke Kalele tai narui.”

⁷¹ Ana Pita pis mārera, pisaluþar mārerania e visena sa nini, sape “!E lelaga kemua rui, Ntewa na Mava, in na nepisa pa rui, pe nekiliar re nena yar na kam na apisayu ke ne poli.”

⁷² Ana veraga ga pogos naña Pita pisa ke sanene, towa kokoreko yam lua narui, kila Pita sitoñal si visena kiena Yesu, naña pisa pania, sape “!Lelaga nepisa pan ko, þane ga ne kolemallo, pogos naña towa ve kokoreko re na yam lua poli wa, ko na ovisawan inu yam ve telu rui.”

Ana Pita mloge sinena piowa na piowa, molue pa vanua, tag na tag.

15

Lala aþure Yesu pa puna ne þarin suþe kiena ne le Rom la naña sike Israel

¹ Ana kolulagi e Praere nene, li kerkeviu la kiena le Yu la apiora sina ga e kila pupia kumali. La nene nane yerka kiena ne yaru wa lala, amio kiela nasumonena lala, amio kiela navianena navialuaena la. Apis ña pano-o, atol sitomena tai, þisi na apiar limana ne Yesu, aþure naga pa puna ne þarin suþe keviu Paelat, ana la amligan Yesu e limana, vena naga liþerea.

Yesu suñalu e marana ne Paelat

Matiu 27:11-14; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

² Ana Paelat piun tan Yesu, sape “?Ko ope Þarin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamñea, pisape “Naga ke narui, sane opisa ke ne.”

³ Ana yerka lala kiena ne þarin yaru wa lala apisasawal suri la e Yesu, asape naga kila sur la moki naña piowa. ⁴ Ana Paelat piun sina ga tania, sape “?Sanape, la apisa suri viowa moki e ko rui, ana ko na omla ña kana navisatamñeena pona peraga?”

⁵ Ana e lepas nen sur la ne apisa ke ne, Yesu pe pisatamñe re si sur tai pan la poli, ana Paelat sinen pulan sur nene paþisi.

Paelat tamñan pisape Yesu monar mare

Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

⁶ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paþagena na Sitoñalena Natamaliaena wa, ana e kas punu ga e paþagena nene, þarin suþe nae Rom silaga kila suri tai pan

le Israel lala. Naga kila naña visae laþas naña asike e yuñia naloge viowaena, la akilia aviun yaru ve taaga naña sinelania, yoko Paelat naga ligan lua naga molue. ⁷ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga meke e yuñia naloge viowaena, naña yaru la akilia ruru naga, kiena ki Paraþas. Naga pe yar tai pogos naña asuñalun kawelaen amio le Rom lala, mēmomañ laþas amare, ana amligan pa e yuñia na loge viowaena. ⁸ Pisi na, þina lala apimi moki lele taaga e marana ne Paelat, apiun tania vena naga kila van la sa naña naga suñia kila ke ne, monar ligan lua lala yar tai naña sike e yuñia naloge viowaena molue sina.

⁹ Ana Paelat pisatamñe la, sape “Pogaga. ?Amiu sinemiun asape neligan lua yaru nene molue sina, naga pe kiamiu þarin suþe amiu le Yu la?” ¹⁰ Paelat piun sanene, vanon naga kilia pa rui naña yerka kiena ne le Yu lala, aþure Yesu pimi puna, sane yuñiaena na vielueen ga, vanon naña apisu kiela yeririna taþena lala akekarana Yesu paþisi.

¹¹ Sanene narui, Paelat sinenan sape ligan lua Yesu vano, ana yerka kiena ne yaru wa lala akila kare sitomena kiena ne yeririna lala pimi pisuus paþisi, asape amāraran van Paelat vena ve ligan lua re Yesu, ligan lua ga Paraþas vano. ¹² Ana Paelat mloge ke sur la naña apisa ke pania, piun tan la, sape “Pogaga, ana visae sanene, þisi na nekila ve sanapen yar nene naña amiu apio ke naga asape þarin suþe kiena ne le Yu lala?”

¹³ Ana la punu ga apioyonia, asape “!Asuar naga e lak torovia!”

¹⁴ Ana Paelat piun tan la, sape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya ne piowa?”

Ana la apioyoni manene laa pa metava sane, asape “!Asuar þa, asuar ma e laki torovia!”

¹⁵ Ana Paelat pisu þele narui, sinenan sape visa sur tai naña kila yeririna la nene aloge wonia, ana naga sape Yesu naga suñia ga, a mligan lua ga Paraþas pa si pula. Ana mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akoa, aure va asuar e lak torovia.

Li na mara lala akila lele kare Yesu

Matiu 27:27-31; Yoane 19:2-3

¹⁶ Ana li na mara lala atarar Yesu aþerelua pa vanua e yometava na kumali kiena ne Paelat nene, ana la apio pa kiela þegas nen li na mara taþena lala vena aimi avisuia. ¹⁷ Ana la amiyenlua ñana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naña marana mene sa naña þarin suþe la amiyen, ana aþar nonos nen kilsirili, ana aþaniroron ga, amligan e þarina, sa

naña karo na ñarin suñe tai. ¹⁸ Ana pogos naña amligan sur la nene e ñisi, la asuñia akila lele kare ke, asape “!Parin suñe kiena ne le Yu lala-oo! Imimi mepatanon ko, memieluar ko!” ¹⁹ La amla lakiavio tai, añe ñarina ea, la asuñia aplasiria kare naga, akinai tano puna sa naña apatanon ke naga. ²⁰ Ana pogosia naña la akila lele kare naga, ñisi na añarlua kulkota mene nene petan naga, ana amiye si ñiana kulsota tai ea, apure apano vena asuar naga e lak torovia.

Asuar Yesu ma e lak torovia

Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

²¹ Ana pogos naña li na mara la asumon Yesu apa ke narui, añal yaru tai naña naga pa yonñarua ana naga mial pimi. Yar nene, naga Saemon naña sumo naga nae Saerin, naña naga arimanane lalua nene Alikanta amio Ruñas. Ana añareran pania asape naga towe kus lak torovia kiena ne Yesu vano. ²² Ana lala asumon Yesu apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naña kana kinasa asape yo naña sane puryu na piañarin yaru. ²³ Pogos naña apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia. Ana kuruta namunena nene ataron was nen suri tai naña melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naña amla pania, yepen mavin munena.

²⁴ Ana la atarar Yesu, asuar naga ma e laki torovia. Pisi na, la akuan taes, vena alual li ane war ñiana kulmrae tai, a ane war tai. ²⁵ Ana pogos naña amligan pa Yesu ma e laki torovia, naga kolulagi, maran mrae ovari. ²⁶ Ana li na mara nae Rom la asiri navisawalena tai, naña pisawal suri naña nasumonena kiena ne le Yu la sinelan asape awemñar naga vanonia, naña sape “Yaru nene naga pe ñarin suñe kiena ne le Yu lala.” ²⁷ Ana e pogos ñiana nene, yar navinauena lalua, asuari la ñiana ga e laki torovia sa ke Yesu, apisirilua tai e lepas na ñamarua, tañena e lepas na ñameli. ²⁸ E mrapa ne nanene, lala akila visena marua tai na Tusi Wa pimi kate sina ga, naña sape “Amligan naga ñe ke amio yaru na kilaroen navisaluena.”

²⁹ Ana yaru la naña asuñia amiyaloro ke apa e yo nene, asisilin ñarila, apisalele kare ke Yesu ñisa, la asape “!Koe, suwala! Ko nene nanua sumo ko opisa osape ko okilia owe plan Yuñia Wa ñiana ne Ntewa, ana ovisirlua sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui?” ³⁰ !Pon ko ga otamalia

ko lia, ovetan laki torovia naña, otom tano!”

³¹ E ñelaga ña nenaga nene, yerkawa kiena ne ñarin yaru wa lala, amio naviana na visaluena, asuñia apitalia kare ke naga pañisi, asuñia apisa ke, asape “!Pona naga tamalia ña yaru tañena la moki rui, ana naga mninue kare si narui, tañatete si tamalia naga yo!” ³² ?Ana naga pe kieta Navisaarena, a pe ñarin suñen ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitom tano e lak torovia nanagane, vena ita tevisu sane naga pe lelaga, vena telelaga e naga.” Ana la lua ñiana naña asuar la e laki torovia amio Yesu, la ñiana ga amiyakol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

³³ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu koyepekilavi. ³⁴ A e pogos nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru naapo, sape “?Eli, Eli, lamña sañatani?” naña kana kinasia sape “?Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape na omliganu neñe ke sanene?”

³⁵ Ana yeririna lañas naña asuñialu asike e yo nene, apisusu suri la nene, ana amlogepal ñaagena kiena ne Yesu nene, ana la asape “Amloge ke ne, yaru nene pio ke yermarua Elaia, vena imi iila naga yo?” ³⁶ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, ñar lumlum ñasia, taron kuruta namunena naña melkalka pa ea, miyurar te laki tai, kian pa Yesu vena munia, ñisi na naga sape “!Tesu wa! Tevisulia, pona yoko yermarua Elaia vitom tamalia naga pona pere.”

³⁷ Ana Yesu mlokai manene sina, ñere maron kiena yalua, marñanu.

³⁸ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naña merorol tamalele ke e Yuñia Wa ñiana ne Ntewa, naña mono ke yo wa naña pe yo wa pañisi, purña pito ga lika, siar metava pito tol tano.

³⁹ Ana yerkawa kiena ne li na mara lala, naña pisusuar ña Yesu, pogos naña pisu ñere maron kiena yaluaena, milan pañisi, pisa sape “!Aulai, yaru nene naga pe Narina kemua Ntewa lelaga nañane!”

⁴⁰ Ana sira lañasia naña ataveve ke Yesu asike e yo nene, asuñialu asike laa perina sane, asuñia atamaren ke kiela navianena. E lala nene, la telu naña kiela kia la sanini, Maria tai naña sira nae Maktala, Maria ñiana naña anenane Semes kokan amio Yoses, a sira ñiana tai, Salome.

⁴¹ Naga lala naña pogos naña Yesu sike garu Kalele nanua sumo, la asuñia ataveve naga, amiila ñiana naga. Ana sira ñiana la moki asuñialu asike e pogos nene, naña

lala mēna akom garo Kalele ataveve Yesu apa ma Yerusalem.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁴² Ana legiena na Praere, naga pe legiena na kilaruruen sur la punu ga suṃiate Legiena Wa peni, ana pogos naṓa lavis mrae vito tano, ⁴³ yaru tai nae Aramatia, kiena ki Yosop, naga pe marau re poli, kila kiena sitomena m̄arera po, pa suṃalu se marana ne Paelat, piun tania sape kus tasnena ne Yesu. Naga m̄arera pan paṓisi nakilaen ve sanene, komin naga pe pupia yar tai na kansel kiena ne le Yu lala, naṓa yar la akilia ruru naga po, pe yar mēna tai naṓa sinenan ke navesuṓenena kiena ne Ntewa naga vim.

⁴⁴ Ana Paelat m̄ninue ga sape e pogos nene na Yesu mare rui po pere wa, pio kiena yar kawa na mara pimi piun tania.

⁴⁵ Pogos naṓa mloge sape Yesu mare rui, ana taṃian tasnena Yesu imi va Yosop.

⁴⁶ Ana Yosop temare ga m̄ana puluve viu tai ṓisi ga na wa, pa pul kulmrae nowo tai, pa akuslua tasnena ne Yesu petan laki torovia, amluwoia ana la apa amligan m̄eke e m̄ana puluve naṓane. Ana amelilivin pupia kilavaru pimi mono pulusia, ana la aṓasuṓe la si apano.

⁴⁷ Ana Maria lalua nene, tai naṓa nae Maktala, amio taṓena nene anenane Yosos, lalua mēna apimi apisu yo naṓa tasnena ne Yesu m̄eke ea.

16

Puluve korena ga m̄eke

Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naṓa Legiena Wa ṓarovia, ko yepekilavi e Pog Orai, Maria nae Maktala, amio Maria naṓa anenane Semes, amio mēna Salome, la telu nene apito apul suri la naṓa ponos taninu vena awar va avilan e yepena ne Yesu. ² Ana e Sante kolulagi wa ke ga wa, sa naṓa mrae siar molue, la teloka amiyal apa e puluve naṓane. ³ Ana pogos naṓa amiyal ke apano, apiyun ke sina ga pan la, asape “?Ana visae tetol ma ne, ane kilia melilivin lua pupia kilavaru naṓa mono ke pulus nena van ita, vena tekilia teva loyuma?”

⁴ Ana pogos naṓa la apimi lavisin yo nene, apisu ga pupia kilavaru naṓane, yaru tai melilivin lua pa rui. ⁵ Ana la apa loyuma e puluve naṓane, amilan yaru m̄ee tai totano teke e lepas na ṓamarua, miyen ke kulmrae naṓa miyuwowo paṓisi, ana pogos naṓa apisuia, sinela kurkur, miyuyuwawa pano-o paṓisi. ⁶ Ana naga

pis pan la, pisape “!E, ve amarau re! In na nekilia pa rui naṓa amiu apimi e yo nini vanon Yesu nae Nasaret, naṓa aṃnear naga e laki torovia. Ana naga suṃalu mali si rui, pe mon re si e yo nini poli. Aimi avisulia! Na nene yo naṓa amligan tasnena mēnea. ⁷ Ana ato vilaga, avisawal va Pita amio nalogena taṓena lala, avisave yoko Yesu naga sumo vito ṓes garo Kalele, ana ṓisi na la mēna monar asiraun atove, avisu naga e yo naṓani, sa naṓa naga pisaar pan la sumo rui.”

⁸ ṓisi na la apitaṓili, apetan puluve aṓure apitove, komin la amilan suri la nene pano-o paṓisi, amiyuwawan ga rui. Ana la amarau mēna paṓisi, kila sanene la apitove na pe apisawal re si pan yaru taṓena la poli, apa mesmes puna ne nalogena lala.

Yesu m̄alivin Maria nae Maktala

Matiu 28:9-10; Yoane 20:11-18

⁹ Ana Yesu mal sina e Pog Olua kolulag wa ke ga wa, naṓa pe legien ṓesina na wik. ṓisi na naga m̄alivin ke la naṓa atavevea, ana naga naṓa m̄alivin ṓesina, Maria nae Maktala, naṓa nanua sumo pile plan ninuna viowa la olua petania. ¹⁰ Pisin naṓa Maria pisu Yesu, pa m̄alivin la naṓa asuma ataveve ke naga sumo, la asuma amloge ke piowa atag ke ga wa, naga pisawal pan la pisape Yesu naga mal si rui. ¹¹ Naga pisa ruru pan la pisape naga pisu Yesu e kilamarana rui, ana la pe amlelaga re e naga poli.

Yesu m̄alivin kiena nalogena la lua

¹² Ana siraun sina, e pogos tai nalogena la lua apetan Yerusalem amial apa ke apa sane, ana Yesu m̄alivin la. Lalua apisu sane yepena pe taṓena, pe sa re si nanua sumo poli, ¹³ ana pogos naṓa apisu pae ṓisi, lalua apilon la sina aṓasuṓela, apitove apisawal sur nene pan lala taṓena lala, ana yam si tai lala taṓena la nene pe amlelaga re e sur nene poli.

Yesu m̄alivin kiena nalogena lala

¹⁴ A siraun sina, Yesu m̄alivin kiena nalogena la lualima taaga pa taaga, e pogos tai naṓa atotonon ke kinanena. Ana naga pisli ma pan la, komin naṓa pe aṓasine ruru re naga poli, komin sinela la m̄arera paṓisi, kila na la pe amlelaga re e visena kiena ne la naṓa akirawal naga mali si rui. ¹⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanagane na monar avano, aliureure amiu e yo punu ga e yomarava nini, monar alogon kiau lologena wo van yeririna la punu ga. ¹⁶ Visae yar tai naga loge, ana lelaga ea, siraunia tol wii nakeena, yaru nene yoko tol malena, a visae naga naṓa ve lelaga re, ṓisi na Ntewa visaar marena vania.

¹⁷ Ana la naŕa yoko alelaga, ŕisi na kile la asike e la, sa naŕa la avile plan yermare la e puriukawaena na kiau kia, ana avisin mēna visena taŕena lala, ¹⁸ a sa pogos tai auarar lomāra tai, ana yoko woga ga, a visae amun sur tai naŕa monar amarenia, ana sur nene taŕatete kila sur tai van la, ana yoko aligan limala la e inanena lala, ŕisi na aloge wo sina ga.”

Yesu ŕasuŕe si pa ma e peni

Luk 24:50-53; Yumāena 1:9-11

¹⁹ Ana pogos naŕa kieta Suŕe Yesu pisa pa visena la nene pan la, Ntewa ŕurelua si naga pa ma e peni, mligan naga totano e lepas na ŕamarua puna. ²⁰ Ana kiena nalogena la amial tetai, apa amlologo e yo punu ga, ana apisu sane Suŕe naga miyuŕae ke amio la, kila ke kile la moki pan la, vena kilaen yeririna la avisu kilia sane kiela visena la pe lelaga ga.

A sunena nene maro ga e nene.

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña LUK Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Kompasinen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Naga Siriyuia*”, naga pisayu Yesu sape naga yaru naña Ntewa pisayu pa lus nae Israel lala nanua rui, sape yoko naga imin tamalia la, a vena tamalienu yeririna makega na yomarava. Luk sirilua pa e kiena tusi nini, sape Yesu nene, Ninuna Ntewa namava ke narui pio naga vena “visawal kiena lologena wo va la naña limala korena ga.” Ana komin sur ne nanene, lologena wo naña Luk siriyuia, pulen suniena la naña kilologia sape Ntewa sinena miyee yaru la naña asike e nalogeviowaena.

Suri taņena la moki naña toñal e tusi nini, nane suniena kiena yaru la naña amloge po pona akekara. Suniena la moki na sanene sike e marana na keviu taaga [1] naña pisawal sape yoko Yesu imi, a e marana na keviu lua [2] naña pisawal sanape naña Yesu paeme.

A e mēna e marana na maro, yaru la akekara paņisi kome naña Yesu mal sina, a paņupe si pa mae peni.

Yaru naña siri tusi nini naga siri si tusi taņena tai naña kiena kia “*Yumēaena Kiena Li Nalologena Lala*”. E tusi na lua nene, naga pisawal suniena lala naña moluwe marea e pogos naña Yesu pa mae peni. Suniena la nene pisa lologia sape yaru la naña amlelaga e Yesu Kristo apimi moki liluwe, ana asuñia apa apisawal kiela lelagaena nene e yo taņena lala.

Tusi nini “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Siriyuia*”, komsus orelu sike ea. E kompasnena na lua, amio na orai nena, pisawal suniena laņas la naña sike e ga e tusi nini, ana pe su re e tusi taņena lala naña Matiu, Mak a Yoane la telu asiriyuia.

Naga suniena la naña pisayu navisi lala naña amiyau, a suniena naña pisayu yaru na visuaren sipsip lala naña apimin apisu Yesu e pogos naña naga paeme, amio mēna suniena naña pisayu pogos naña Yesu pa e yuñia mēna Ntewa pogos naña naga pe yaru viu ke ga wa, paņaiwa na yaru wo nae Samaria, a paņaiwa na ninis naña kovio.

Pupia suri mēna laņasia naña Luk pisayu kaņarania e tusi nini, naga sanini. Naga pisayu lotena, a Ninuna Wa, a yo kiena sira lala loyurñia e yuñiaena kiena Yesu, a

pisayu naña Ntewa kilia viyewo ita, kilia warplan kieta milamulena viowa lala.

Kompasnen tusi la nini

Visena na sumo 1:1—4

Yoane Nakeena amio Yesu lalua apaeme, a lalua akapuru 1:5—2:52

Yumēaena kiena Yoane Nakeena 3:1-20

Yoane kee Yesu, a Yermare taņalia 3:21—4:13

Yesu kila kiena yuñiaena e lepas nae Kalele 4:14—9:50

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 9:51—9:27

Legitena maro naña Yesu kila kiena yuñiaena garu Yerusalem a e yo la naña lavisin Yerusalem 19:28—23:56

Yesu mali sina a kiena nalogena la apisu naga 24:1-53

Visen pēsia

¹ Inu Luk nesiriyu suniena nini pan ko, Yerkawa Tiopilas. Sa naña ko okilia pisi rui, yaru la moki liu naña asiri suniena na suri la nene kompas rui naña arñalmalivin ita e kas laņas paero rui. ² Suri la nene, ita pe tepisu mesmesun re e kilamarata poli, ana la naña apisua, siar e purpēsa, a la na sa naña la ape li Nalologena Wo pēsia, la ke narui la apisawal ruru lelein pimi pan ita. ³ Ana siar nakonua rui, nesuñia nepisusu ruru ke maki taņena la naña la asiria, a nesuñia nemla ke visena na suri la nene, ana nepisu sane popon visae nekilali nela sunien taņena la nene kompas, nesirikolia vena aim sane tus wo tai naña taveve ruru narin mrapa lala na suniena nene. ⁴ A nane nesiri sike na rui, a nekekarana naña neligan imi ve kiomā, vena ouloyuia, okilia ovisu kilalea sane suri la naña osuñia omloge ke rui, la amesmes ga a ape lelaga, la sa naña kiau tus nini pisawalia.

⁵ Suniena nena naga siar sanini, sape: E pogos naña Parin Supe Erot naga pe suņen ke lepas nae Yutea, yaru wa tai, naga pe namratava kiena ne Apisa, a naga pēre sira tai naña naga mēna molue kome lus kiena ne yaru wa lala, nane e namratava kiena yermarua Eron, wenla Mosis nanua sumo ne. Yaru nene kiena kia Sakaraea, a wona kiena kia Lesipet. ⁶ Ana lalua nene kiela malena mesmesu po paņisi e navisuena kiena ne Ntewa, naña la asuñia amlogear kiena navisaluaena lala, a asuñia akila ke pēlaga la naña mesmes silaga, pe akilalu re tai poli. ⁷ Ana suri ga tai, lalua pe narila re tai poli, komin sira naña Lesipet naga pe lumalumā ga, a nanagane lalua apimi ape yermarua laa rui.

Navisi pimi pisawal pa Sakaraea pisape yoko naga war Yoane Nakeena

⁵ Suniena nena naga siar sanini, sape: E pogos naña Parin Supe Erot naga pe suņen ke lepas nae Yutea, yaru wa tai, naga pe namratava kiena ne Apisa, a naga pēre sira tai naña naga mēna molue kome lus kiena ne yaru wa lala, nane e namratava kiena yermarua Eron, wenla Mosis nanua sumo ne. Yaru nene kiena kia Sakaraea, a wona kiena kia Lesipet. ⁶ Ana lalua nene kiela malena mesmesu po paņisi e navisuena kiena ne Ntewa, naña la asuñia amlogear kiena navisaluaena lala, a asuñia akila ke pēlaga la naña mesmes silaga, pe akilalu re tai poli. ⁷ Ana suri ga tai, lalua pe narila re tai poli, komin sira naña Lesipet naga pe lumalumā ga, a nanagane lalua apimi ape yermarua laa rui.

⁸ Ana e pogos tai, pe pog na pegas kiena ne Sakaraea naŋa monar ava akila kuŋaŋaena e Yurŋa Wa mŋana ne Ntewa, sa naŋa pegas tai kila e wik tai, pegas tai kila e wik tai. ⁹ A silaga, pogos naŋa akila sanene, la monar akila sa naŋa amlil mŋapila, vena alual yaru ai naŋa yoko naga kila pupia yurŋaena navaen loyurŋa e Yo Wa na Yurŋa Wa nene, vena sikapen ponotaninu na wonta naŋa sike ne. Ana e poglis nene akila sanene, a kia kiena ne Sakaraea naga pa metava, asape naga narui naŋa va kila yurŋaena nene. ¹⁰ Ana e nena e pogos na sikapen ponotaninu nene, naga pa loyurŋa vena va kila, a pupia ŋina na yeririna lala asike vanua, asurŋa amlen mŋaga.

¹¹ Ana pog naŋa Sakaraea pa loyurŋa, ana milan kare navisi tai kiena ne Ntewa naŋa mŋalivinia, surŋal ga sike e lepas nen wonta naŋani lepas na ŋamarua. ¹² Ana pogos naŋa Sakaraea pisu navisi naŋani, naga mninue kare narui sape arŋa kila ve sanape na wa, naga marau paŋisi. ¹³ Ana navisi nene pisa pania, pisape “Sakaraea, ve omarau manene re. In na nepimin ga nesape nevisawal van ko, Ntewa mloge kiamiu leniena amlua rui, a yoko womŋa Lesipet, ŋisi na war narurŋa na momŋe tai, a pogos naŋa vaeme, yoko oligan kiena kia Yoane.

¹⁴ “Pogos naŋa vaeme, yoko akekara vaŋisi, aloge wo, ana ve amiu re ga, ana yaru taŋena mŋena lala akekara vaŋisi.

¹⁵ “Sisi nene, yoko imi ve yerkawa tai kiena ne Ntewa, a naga sane ve yaru wa tai, ŋisi na naga valia kuruta a wii mŋarera mŋena lala. Siar e pog naŋa naga teke e lomŋeŋena anena wa, ana yoko Ninuna Wa ulen naga vaŋisi. ¹⁶ Yoko naga ve yaru tai naŋa ŋisi na vilon le Israel la ve moki awasuŋe la si puna Ntewa na Mava, kiela Suŋe. ¹⁷ Yoko avisu naŋa ninuna a namŋareraena naŋa se e Navisawalena Elaisa sumo sike sina ga e naga maran ve taaga, komin naŋa naga imi sumo, vena visawal visave ve ve piavi re Navisaarena naga imi raunia. Yoko naga vilon sinen ata lala vena asitomyu ruru sina ga narila lala, a yoko vilon sitomena kiena ne li nakilaroen navisaluena lala vena ataveve si ŋelaga naŋa pe manmarua a mesmes rurua. E mrapa ne la nanene narui, ŋisi na naga kila ruru pegas nen yeririna la tai va Ntewa, vena asurŋate naga imi mŋalivin la.”

¹⁸ Ana Sakaraea mloge visena la nene, ana pisa pa navisi nene, pisape “Ei, ve ovisa re sanene. Taŋatete ve sanene, komin imimi lua na mrae pito tano rui.”

¹⁹ Ana navisi naŋani pisa ke sina pania, pisape “Peraga, yoko ve sa ga nene. In na Navisi Kaŋriyel nini, naŋa silaga nesurŋal luen ga nesike e marana Ntewa vena nowar kiena visena, ana naga mligan inu nepim purŋa vena nevisawal lologena wo nini van ko. ²⁰ Ana pogos naŋa nepisawal pan ko, ko na pe omlelaga re e poli, ana nevisa van ko sanini, yoko ove puru, ana ŋisi na osurŋa ga sanene imi tol pogos naŋa ovisu suri la nene imi mŋalivin ko nena ga e kana pogosia.”

²¹ Ana pogos naŋa navisi pis ke sanene pa Sakaraea, yeririna la asurŋal asike vanua na wa, asurŋate mŋa pano-o, ana kiela sitomena lua narui, asape “Vanon ya ne naga pa loyurŋa, kila malion manene suri sanene.” ²² Ana siraunia na, molue sina, ana la apisu naŋa naga pe pis re si pan la poli, ana la apisu kilale asape naga sike loyurŋa, naga pisu suri tai, nane kila naga sanene. Ana naga pis ga e limana pan la, naga pe puru ga momŋa ga. ²³ Ana surŋa kila kiena yurŋaena e Yurŋa Wa mŋana ne Ntewa, pano-o kilamake kiena pogosia, ana pasuŋe si pa mŋana.

²⁴ Ana asurŋa sanene pano-o, pe pi-avi re poli, wona sena, ana pogos naŋa naga mloge sane mŋeŋena sanene, naga pa momŋa ga mŋala urŋa sanene pano-o tol kupario lima. ²⁵ A e pogos nene, naga surŋa pisa sanini, pisape “!Ntewa kila po pan inu paŋisi nene wa! Sumonia, yaru la asurŋa apisu memawan inu komin naŋa pe noŋar re sisi poli, ana nanagane Ntewa pisuveve inu, sinena miye inu, ana mlalua memawaena na kiau lumalumŋaena nene rui.”

Navisi pimi pisawal pa Maria pisape yoko naga war Yesu

²⁶⁻²⁷ Ana Lesipet sena tol kupario orai rui, ana Ntewa pitetalia kiena navisi naŋani, Kaŋriyel, vena vito visawal kiena visena tai va sira mŋee tai, kiena kia Maria, naŋa naga sira mŋee tai na pulkumali nae Nasaret e lepas naŋa Kalele. E pogos nene, la apisaar Maria rui vena va talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop, naŋa naga molue kome lus kiena ne Parin Suŋe Tepet nanua sumo, ana Maria pe pa su re amio naga poli wa.

²⁸ Ana navisi naŋa Kaŋriyel pimi mŋalivin Maria, pisape “O, Maria, Ntewa sitom ruru ko nena paŋisi, naga surŋa pisa ruru ko, sike kemua amio ko lelaga.”

²⁹ Pogos naŋa Maria mloge visena nene, naga sitom paŋisi, sape visuvevelia, pisape navisi nene pisa po paŋisi, ana kana kinas sanape. ³⁰ Ana navisi pis sina pania, pisape “Maria, ve omarau re. Ntewa kekaran ko

ga, ana yoko kila pupia navisa ruruena tai imi e kioña malena. ³¹ Nanagane, yoko osena, vano-o owarwal naruña na yermene tai, a visae naga vaeme pae, monar osikia kiena kia Yesu. ³² Visena Wa nanua sumo naga pisayu pa naruña nene rui, naña pisape

‘Naga yoko ve yerka, a kiena kia, “Narina ne Ntewa na mava,”

a Supe Ntewa yoko kila naga imi ve parin supe tai naña kus lelen repina marua nene Parin Supe Tepet nanua,

³³ ana pisi na naga ve supen la naña amolue e mratava miana yermarua Sekop, nane le Yu ne la ne asike nanagane, a la naña yoko aim sirau, a kiena nasupenena nene yoko tapatete pisi pogos tai.’”

³⁴ Ana Maria milan visena nene pañisi naña sape yoko naga war sisi, ana naga piun tan navisi nene, pisape “?Ana suri nene yoko malivi ve sanape ne, komin naña in na pe nesu re nemio wou nene poli wa?”

³⁵ Ana navisi pisatamea, pisape “Ninuna Wa yoko naga vitom e ko, a namareraena kiena ne Ntewa na mava pisi na kalo ko, ana yoko osena. A komin naña yoko ove sanene, pisi na avisave sisi wa nene naña yoko owaria, naga ve narina ne Ntewa.

³⁶ “E kioña navisuena, opisu suri nene sane marera pañisi naña yoko ve sanene, ana popon ositomli anonia sira marua Lesipet nene. Asuñia apisu ke naga asape naga tapatete nena ga war sisi narui, ana nevisa van ko, naga pe sira marua rui, ana nanagane, kiena kupario orai narui. ³⁷ Ositomlia, sa naña Ntewa pisa pa sira marua Sera nanua sumo laa rui, e lepas na puna, pe suri re nena tai naña naga kila pele poli.”

³⁸ Ana Maria pisatamea, pisape “Lelaga kemua naña. In na nepe sira mee na yuñeena kiena ne Ntewa ga, ana netañan inu ga vena naga kila suri la nene imi ve lelaga e inu ve sa ga naña naga sinenania, sa naña opisawal pan inu.” Ana navisi nene purmatania.

Maria pa malivin Lesipet

³⁹ Ana Maria suña sitorñal ke visena lala kiena ne navisi nene, ana sinenan manene pañisi sape va visu anena nene, naña Lesipet, ana pe piavi re poli na, mligan kiena yo, mial kawa pa e pulkumali naña Lesipet amio wona Sakaraea lalua asike ea, nane e lepas na kunus lala nae Yutea.

⁴⁰ Ana Maria pa tol mñala yuñe, pa pio Lesipet. ⁴¹ A poglis naña Lesipet mloge kilale pulgo Maria naña pis pania, mloge narina naña teke e naga kulul keviu. Ana

Ninuna Wa pitomi e Lesipet, pitomi pule ea, ⁴² ana Lesipet pio manenea, pisape “! O, Maria, Ntewa pisa ruru ko keviu pañisi, taulu make sira la punu ga, a yoko pupia kiena navisa ruruena sike mēna e mrasnonña naña yoko owaria. ⁴³ In na pe nepe sira wo re nena tai poli vena anenane kiau Supe imi yal li inu sanene, ana nepisu sane po pan inu pañisi. ⁴⁴ A kiau sisi tomtom pisu kilale ko, kekara pañisi, komin pogos nena naña memloge pisan pulgoña, naga kulul pañisi e lompeu. ⁴⁵ Ita lua tekekara na tekekara, komin temlelaga e visena kiena ne Ntewa, a yoko imi ve lelaga van ita ve sa nena naña naga pisaar pan ita.”

Maria mieluar Ntewa e yauena tai

⁴⁶ Ana e poglis nene, yauena kiena Maria tai sanini, sape

“Sineu mieluar Ntewa keviu,

⁴⁷ ninuu kekara pañisi

pa kiau Supe Natamaliaena,

⁴⁸⁻⁴⁹ naga pisu inu nesike tano

nepe sira na kiena yuñeena tai,

naga pe Ntewa namareraena,

naga sitorñal inu, kila po pan inu.

Teras lelei la naña aim sirau avisayu inu, asape ‘Sira nene, Ntewa pisa ruru

naga keviu,’

nepisirlua kiena kia wa.

⁵⁰ Sinena miye la naña apatanonia,

teras na sumo, na sirau.

⁵¹ Namareraena na limana kila suri moki, naga mlipureure la naña ape pamarera, kila la apa tetai.

⁵² Kila plan parin supe e lelela la, pisirilua la naña sitomena su ga tano.

⁵³ La naña viso kar la, pagan ruru la,

li na suri moki, mēne plan la, limala korena ga.

⁵⁴⁻⁵⁵ Kila sa naña pisaar pa repita lala,

pimi miila ita kiena le Israel lala.

Pe sinen pisan re Epraam poli, sinen ye luen ga kiena piaparavi, vano-o ve uro re.”

⁵⁶ Yauena kiena ne Maria nane pisi e nene, a naga sike amio Lesipet pano-o tol kupario telu, siraunia pasupe si pa mñana uña.

Yoane Nakeena paeme

⁵⁷ Ana pimi tol ruru pogos na narina ne Lesipet vaeme, ana paeme pe morie.

⁵⁸ Ana pogos naña namratava puna ne Lesipet amio la naña asike lavisinua amloge suri nene, akekara pañisi amio naga e pupia sinewo kiena ne Ntewa naña pimi pania, naña nanua sumo naga pe lunñaluña ga, ana nanagane narina nanua nane paeme ne. ⁵⁹ Ana pogos naña sisi nene kiena legiena olua, apimin akila naga pe paviu. E pogos nene, la sinelan asape asikia mēna kien kia, Sakaraea,

sane kia kiena ne arimana, ⁶⁰ ana anena pisa luḡaria, pisape “Peraga, kiena kia, Yoane.” ⁶¹ Ana la apis pania, apisape “Ya ne sanene? Namratava puña na pe amligan re kia tai sanene e poli!”

⁶² Ana apisi ga e limala pa ariman sisi naḡani, vena aviun tania avisave naga sinenan sape aligan kia nape e narina nene. ⁶³ Ana Sakaraea pis ga e limana pan la, pisape ala maki tai vania, ana siri ea, pisape “Kiena kia, Yoane.”

Suri nene kila la nae yo nene amilan paḡisi, ⁶⁴ a e mēna e pogos nene, purmenena ne Sakaraea kulul sina, kilia pis narui, ana mieluar Ntewa.

⁶⁵ Ana yaru punu lala na lepas nene amloga suri nene, amilan kare paḡisi, a suniēna nene pa laa narui tol pulkumali taḡena lala na lepas na kunus lala nae Yutea. ⁶⁶ A la naḡa amloge, asitom paḡisi, komin naḡa la apisu kilale asape limana ne Ntewa sike amio naga, ana la asuñia apiuviun pan la asape “?Nin sisi wa nene yoko naga ve sanape ne?”

Sakaraea pisawal visena naḡa Ntewa pisa pania

⁶⁷ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Sakaraea arimanane sisi nene, ana naga pisawal sanini, pisape

⁶⁸ “Teieluar kia kiena ne kieta Ntewa, Suḡe nae Israel,

pitomi pun ita, pul plan ita,

⁶⁹ maplarar kana keyowo,

molue e piaparavi na kiena yaru na yuñāena Tepet,

naḡa yoko tamalia ita.

⁷⁰ Nanene kiena navisaarena nanua, navisaawalena apisawalia, asape

⁷¹ Naga urelua ita vetan limana ne nasinekar lala,

⁷² Taḡatete mēna sinen ḡesan naviranarena amio repita lala,

sinena mie la ke na wa,

⁷³ nane navisaarena mārera amio repita Epraam,

⁷⁴⁻⁷⁵ Ntewa pisaar pisape tamalia ita vetan limana ne kieta nasinekar lala,

vena ve temarau re sina,

teve yaru wa,

temesmesu e marana,

teyuñāe vania e legiena punu ga e kieta malena.

⁷⁶ Nin naru, avio kon Navisaawalena kiena ne Ntewa na meta manenea, osumon Suḡe okila ruru kiena mrapa.

⁷⁷⁻⁷⁸ Yoko ovisawal sane Ntewa sinena ye kiena yeririna lala,

ve sinewo van la,

viewo kiela mlamulena viowa lala, tamalia la.

Yoko Ntewa kila kiena narin yomerarava ḡesa na kolulagi va metava van ita, ⁷⁹ vitom tegoli ita naḡa tesike e yemalolo, naḡa ninuna na marena kalo ita rui, a vitom vivagali mrapa na suñāre vena teyaloro ea.”

Yoane Nakeena kapur pa metava

⁸⁰ Ana pogos naḡa kas la pimi ḡaro pano, Yoane nene kapuru pimi keviu, a kiena sitomena marua ruru po, a suñālu mārera suwa wa se yuñāena kiena ne Ntewa. A naga pa sike e yokorena, vena va tol pogos naḡa naga monar vaeme e marana ne le Israel lala.

2

Yesu paeme

Matiu 1:18-25

¹ Ana e pogos nene, ḡarin suḡe kiena ne le Rom lala, naga kiena kia Sisa Okastat. Ana naga pisawal pisape monar aulo yeririna punu ga e purvanua make ga naḡa asike vatanon kiena navisuarena.

² Yuñāena nawuloen yaru la nene, la akila ḡesania, a e pogos naḡa la akila, yeririna kiena ne Sisa tai naga pisuar ke pupia lepas nene Seria, a kia kiena ne yerikawa nena, naga Kuarinias. ³ Ana nakilaen yuñāena nene, apisape yeririna punu ga monar ava si e kiela yo lala, vena akilia asiri ruru kiela kia, a aulo ruru la.

⁴ Suri ne nanene kila Yosop molue e pulkumali nene Nasaret, naḡa naga sike ea, naga nene e lepas nae Kalele, ana naga pa ma metava e pulkumali nene Petleem, naḡa yermarua Parin Suḡe Tepet naga paeme e nanua sumo, naga nene e lepas naḡa Yutea, komin naḡa Yosop naga molue e lus kiena ne yermarua Tepet nene.

⁵ A Yosop ḡere wona naḡa Maria lalua apano, naḡa e pogos nene, naga lavisin ke naḡa kana sisi vaeme narui. ⁶ Ana lalua apano, a pogos naḡa asike Petleem wa, Maria mniun sane kiena pogos na waren sisi pimi narui. ⁷ Ana Maria ḡarlua ḡesan kiena moñe nene, a naga mliluwo ruru e kinakinas nen kulmrae lala, ana pe mēna yo namonena po re poli, komin lalua akilali asape ava e yuñā mēna wolawa lala, ana pule rui, ana Maria mligan ga sisi tomtom nene mēne lelen navaganen surmali lala.

Navisi lala añalivin yaru navisuaren sipsip lala

⁸ Ana lemalo nene, yaru navisuaren sipsip laḡas asike amio kiela surmali lala, e yo na viluñini vanuan ga Petleem nene.

⁹ Ana navisi tai kiena ne Ntewa pitomi tano pula, a naurarena kiena ne Ntewa tegoli make yo nene sane pupia kapi tai, kila yaru la nene amilan paḡisi. ¹⁰ Ana navisi

nañani pis pan la, pisapenua “Ve amarau re. In na noñar ke visena tanea tai ne navisaen van amiu, naña kilia kila yeririna make ga aloge won vañisi. ¹¹ Yemalo ga nini, e pulkumali kiena ne Parin Supe Tepet nanua, nane Petleem, nin sisi tai paememare ga na wa, naña yoko naga ve kiamiu Natamaliaena. Naga ke narui pe kiamiu Supe, naga pe Navisaarena naña Ntewa pisaaria nanua rui pisape yoko ligan imi.

¹² “A nanene narui nane kile na sur ne tai nini. Yoko alual nin sisi tomtom nene, naña la akila ve tañena vania. Yoko avisu naña aliluwo ga e kinakinas nen kulmrae lala, a mligan mēke e lelen kinanen kan sormali lala.”

¹³ Ana veraga ga amilan ga pupia pēgas nen navisi tai nae ma e peni apitom asikol navisi nañani. Ana navisi la nene amieluar Ntewa, amiyau apisape

¹⁴ “Ma metava ma e peni, asike amieluar ke Ntewa keviu pañisi, a e yomarava nini, suñare sike e yeririna la naña Ntewa naga kekaran la.”

Yaru navisuaren sipsip la apa garu Petleem

¹⁵ Navisi lala apisawal visena nene pñisi, apur matan si yaru navisuaren sipsip la nañani, añasupe la si apa ma e peni. Ana yaru la nene asuñia apisasayu ke sina suri la nene pan la, apisapenua “Suwala, ita, tevano. Popon teva garu Petleem vena tevisuli suri naña mñalivi ga na wa, naña Ntewa pisawal pan ita.”

¹⁶ Ana amiyal kawa apano, apa añal Maria amio Yosop, apa akaten sisi tomtom nañani, mēke ga mña yo e lele navaganen suri mali lala. ¹⁷ Ana pogos naña apisu suri la nene ana apisawal visena make ga naña navisi pisa pan la e lepas na sisi tomtom nene. ¹⁸ Ana pogos naña yaru tañena la amloge suniena nene, apule mamaga e pupia nailanena tai. ¹⁹ A Maria, naga mligan ruru suri la nene e losinena, pe sinen pēsan re poli, sisitorñal luen ga silaga.

²⁰ Ana yaru la nene añasupe la si apa pun kiela sipsip lala, asuñia apisirlua ke kia kiena ne Ntewa, a asuñia amieluar naga pañisi vanon suri wo la naña amloge a naña apisuia, naña atorokin nena ga visena kiena ne navisi naña pisawal pan la.

Asikia Yesu

²¹ Ana pogos naña momē nene kiena legiena olua, ana kana pogos na kilaen paviu ea. Akila sanene pñisi, asikia asape Yesu, kia nena naña navisi pisawal pēsan, sumon naña Maria mēpēnania.

Akus toroun Yesu pa e Yumña Wa mña ne Ntewa

²²⁻²⁴ A pogos naña Yesu paeme wik orai p̄aro pae pano, pogos nakilaen kuṣaṣaena naikikena e Yumña Wa mña ne Ntewa narui, naga nene komin kuruta kana sira naña p̄ar sisi. Ana akila kuṣaṣaena nene, taveve Navisaluena kiena ne Mosis naña pisape “La naña limala korena ga, akilia awe ga lomē ve lua, pona narin kupa ve lua.”

Ana e ke e pogos nene, la akus toroun Yesu pa e Yumña Wa mña Ntewa, amiyawaw pania. Suri nene taveve mēna Navisaluena kiena ne Mosis, naña pisape “Yermēne punu ga la naña apaeme pēsia ape wa, la ape kiena ne Ntewa.”

Yermarua Simion pisu Yesu e Yumña Wa mña ne Ntewa

²⁵ Ana yaru tai sike e Yumña Wa mña ne Ntewa e pogos nene, kiena kia Simion. Naga pe yaru nae ga Yerusalem, pe yaru mesmesu tai, a pe yaru mārera tai e p̄elaga na leniena. Naga suñia sumiate ke sape sinenan visu Nasineyeena kiena ne Ntewa nene, nane Navisaarena, imi iila le Israel lala e pog mārera nene naña asike ea.

Ana Simion nene naga yaru tai naña Ninuna Wa sike e naga silaga, ²⁶ a Ninuna Wa pisawal pa naga rui naña yoko naga taṣatete kovio, vano vano-o kilamarana visu Navisaarena kiena ne Ntewa sumo wa. ²⁷ A Ninuna Wa p̄ere pimi e Yumña Wa mña ne Ntewa, e nena e pogos naña akus sisi tomtom Yesu pimi, vena akila p̄elaga navisaluena nene.

²⁸ Ana Simion miaṣear sisi nene, mieluar Ntewa, pisa potena pania, pisape ²⁹ “Supe Keviu o, nanagane nepisu suri naña opisaar pan inu, pimi pe lelaga rui. Ana suri nene kila suñare pimi e sineu, ana nanagane okilia otarñan inu, yaru na kioñia yumñaena, nevetan yomarava nini neimñasu. ³⁰ E ga e kilamarau, nepisu kioñia Natamaliaena, ³¹ naña omligan pimi e maran yolai lala na yomerava, ³² sane kapi tai na kipian koena van yeririna tañena lala, a yoko aieluar imimi kioñia le Yu lala, komin kiamimi naurarena nene Yesu.”

³³ Ana Yosop amio Maria lalua amilan visena kiena ne Simion nene pañisi naña pisayu Yesu, ³⁴ ana Simion pis ke sina ga, pisa ruru la, ana pisa pa anena Yesu, pisape “Ntewa mligan sisi nene pimi pan ita nae Israel vena kila ita ve moki teloru, a vena kila mēna ga ita ve moki tesumñalu sina. Ntewa mligan naga pimi sane kile tai, ana yokorena yaru ve moki naña avisa kare ga naga. ³⁵ Ana ve sanene, yoko naga

kila kiela nasitomwanena la nene añalivi e yometava.

“Ana e lepas na puña, ñisi na naloge viowaena yur losineña sane playu na mara tai, yokorena sineña worovia komin suri la naña yoko imi ñalivin narumña nini.”

Sira marua Ana pisu Yesu e Yuña Wa ñana ne Ntewa

³⁶⁻³⁷ A sira marua tai naga ñena teke e poglis nene, kiena kia Ana, naña naga pe navisawalena tai. Ana nene, arimana Paniel, naña molue kome lus kiena ne Aisere nanua sumo. Naga talopa pogos naña pe sira ñee ke ga wa, ana naga sike amio wona na yerñene tol kas olua ga, ana wona nene mare tania. Naga pe letano ga sanene, pano-o tol kiena kas lualima orelu pa vari.

Naga pe sira tai naña silaga sulueen ga e Yuña Wa ñana ne Ntewa, naña suña pa ke e pogos na lotuena na kolulagi lala pa tol na yepakilavi, a silaga naga monsilu ga vena len.

³⁸ E poglis nene narui, pimi lavisin la, mlen, pisa potena keviu pa Ntewa vanon sisi nene, a siraunia, molue pano suña pisayu Yesu pa yeririna la naña asun akiravan ñate ke asape Ntewa imi tamalia Yerusalem, ana Ana pisawal ruru pan la, naña kiela Navisaarena pimi rui.

Yosop la añasuñela si apa Nasaret

³⁹ Pogos naña Yosop amio Maria akila suri la nene sa naña Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ñisi narui, ana añar Yesu añasuñela si apito garo kiela pulkumali nene Nasaret, lepas naña Kalele. ⁴⁰ A nin sisi nene kapur pimi keviu, kiena sitomena pimi pe manmarua ruru po pañisi, a apisu naña Ntewa miila naga vena naga kila sur punu ga wo e kiena malena.

Yesu pe yaru viiu ga, pian yaru la e Yuña Wa

⁴¹ Ana e kas punu ga, le Yu la asuña akila ke kiela pañagena tai, naña Pañagena na Sitomalen Natamaliaena. A silaga, la naña asike e yo tañena lala, la sinelan manene pañisi vena ava ma Yerusalem akila pañagena nene, a arimana Yesu amio anena, la ñena akila ke sanene. ⁴² Ana e kas tai, pog naña Yesu kiena kas tol lualima taaga pa lua [12] ke na wa, apa sina, ana apure Yesu amio la. ⁴³ Ana la akila suri na pañagena la nene pano-o ñisi, ana yeririna la añasuñela si apa e kiela yo lala. Ana Yesu na pe pa re poli, naga suña ga Yerusalem, ana arimana amio anena pe akilia re poli. ⁴⁴ Lalua asitom ke asape pona naga sike amio la ñasia veraga e

pupia ñegas na kiela namratava lala a kiela erau lala, ana amial ña pano-o tol legiena wetelu tai. Ana e yemalo nene akale Yesu pano-o, ⁴⁵ pe añal re naga sike amio la poli, ana apisu sane la monar atayu lala awasuñe si ava garu Yerusalem vena alualia. ⁴⁶ La amial legiena wetelu taaga, apim atol si Yerusalem, akale pano-o, ana e legiena tañena, naña kana legiena na telu na kiela yalena, añal ga na wa, apisu teke tano e Yuña Wa ñana ne Ntewa. Naga totano teke amio navianena lala nae e yo nene, toña miyagogon ke kiela visena lala, a toña piuviun ke naviuena la tan la. ⁴⁷ A la naña asike lavisinia e pogos nene, la amilan manene pupia manmaruaena a nakiliaena kiena ne Yesu pañisi, amio navisatameen la naña naga suña mla ke pan la naña apiun ke suri tania. ⁴⁸ Ana pogos naña arimana amio anena apisu naña naga kila ke sanene, amilan pañisi, ana anena pis pania, pisape “Ei, naruu! Komin ya ne sinomñan osape okila kare manene imimi sanene? Opisu ke ne, imimi lua makale ko pano-o, pe moñal ko re nena ga, ana okila imimi memloge piowa pañisi wa.”

⁴⁹ Ana e pogos nene Yesu mla navisatameen tai pan lalua, pisa sanini, pisape “?Komin ya ne amiu lua apa akale inu e yo tañena la ne sanene? Sanape, amlua pe asitomñal re si sane in na monar nesuña nekila ga yuñaena kiena ne kau Ata loyurña e ñana yurña poli?” ⁵⁰ Ana navisatameena naña pisa pan la, aminue logekilaleen kana kinasia. ⁵¹ Ana Yesu mligan yo nene, naga pito amio la, ana la añasuñe si apito e kiela yo naña Nasaret.

A Yesu su pogaga amio la e yo nene, suña mlogear ruru la ña silaga. A anena naña Maria suña sitomñal luen ga suri la nene loyurña e losinena silaga.

⁵² Ana kas la pimi ñaro pano, a Yesu kapur pimi keviu, a kiena manmaruaena amio kiena maruaena suña pimi keviu laa narui, a Ntewa suña pisa ruru naga keviu pañisi, kila yaru la apisu naga po na po, akekaran manene naga pañisi.

3

Yoane Nakeena sike e yokorena, naga mlogon ke navilopuena

¹⁻² Ana kas lañas ñaro pa rui, ana Yoane Nakeena, narina ne Sakaraea, naga pimi ñaliv e yokorena. Naga nene e pogos naña pupia Parin Suñe Taepirias Sisa nae Rom naga pe suñe keviu ke tol kana kas lualima taaga pa lima rui, a e poglis nene na mliganar kiena yerkawa lañas rui, sane Ponses Paelat, naga pisuar Yutea, a

Erot, naga pisuar Kalele, a wena naþa Pilip, naga pisuar lepa nae Ituraea amio Trakonatis, a Lasanias, naga pisuar lepa nae Apilin. A e mēna ga e pogos nene, lalua naþa ape þar na yaru wa lala asike garu Yerusalem, naga Anas amio Kaefas.

Ana Yoane sike garu yokorena, ana Ntewa mla visena la pania, ³ ana naga pa make e lepa punu ga na wii nae Yortan, naga suña mlologon ke pisape yaru la punu ga monar avilopu la, a monar ava e nakeena, ana yoko Ntewa naga viewo kiela mlamulena viowa lala. ⁴ Naga kila sa ga naþa Navisawalena Aisea pisa nanua rui e kiena tusi, naþa sape

“Pulgo tai suña pio ke e yokorena, sape Akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi m̄alivi e kiamiu malena lala.

⁵ *Yoko kam na monar asinwo make pulþalu lala,*

a monar akilro kunus la su ga tano, a yo la naþa kapinia la monar aim amesmesu ruruia

a yo la naþa þilþil la monar aim ameri ruruia;

⁶ *ana sanene, yoko yolai la punu ga avisu kiela Natamaliaena naþa Ntewa ligania yalin la e mrapa nene imi m̄alivin la.”* Ais 40:3-5

Yaru la apim puna Yoane

⁷ Yurñaena kiena ne Yoane, naga mlologon sanene narui, ana pogos naþa þina la moki amolue apa e yokorena vena naga kee la, naga pis m̄arera pan la, pisa sanini, pisape “Kam na sa ga lomara la naþa amaraun kapi tai ana aþure, ana kam na asitom asape akilia aurmatan pupia anen kapi naþa Ntewa yoko ligan imi? Peraga, komin pe apilopu amiu ruru re poli wa. ⁸ Ana visae lelaga kemua naþa amaraun nakoena nene, kiamiu malena lala monar war mras wo la naþa torokin kiamiu navilopuena nene. Ana avisuarua, ve awarwar amiu re sina, sa naþa akila ke rui, naþa asuña apisa ke asape ‘E, ita na tesuña poga ga rui, okilakan ita ke narui tepe lus kiena ne Epraam nena naþa.’ Ana nanene na pe sur re tai nene poli, komin naþa visae Ntewa sinenania, naga kilia war kilavaru la nene, yurñaen lus kiena ne Epraam la ve moki ea, vena la akus lelemiu. ⁹ In na nevisa van amiu, nevisave m̄ekiavi mon ruru m̄eke rui, vena te plan laki la naþa pe aþar re mras wo la poli, akoven la ava e kapi.”

¹⁰ Ana pogos naþa þina la amloge nene, amarau na amarau, ana apiunia, asape

“Ana visae ve sa nene, yoko imimi mekila ve sanape narui?”

¹¹ Ana Yoane pisatamē la, pisape “Yar naþa m̄ana kulsaket lua, yoko naga monar tamān tai va yar naþa pe m̄ana re tai poli. Yaru naþa kana kinanena keviu, yoko naga monar vion re komþas va yar naþa pe kana re poli.”

¹² A yar na takis la moki, naþa ape li nakila keuiaen nena yar lala, apimin vena Yoane kila nakeena van la, ana la m̄ena ga apisu kilale kiela napiowaena lala, ana la apiun m̄ena ga asape “? Navianena, sanapen imimi, yoko imimi monar mekila ve sanape?”

¹³ Ana naga pisa pan la, sape “Yoko awarpolo vetan yaru lala torokin ga ya naþa la monar aulia, ana ve yuve re, sa naþa akila ke þisi rui.” ¹⁴ Ana yaru na mara m̄ena laþasia apiun sanini pa Yoane, asape “?A imimi, yoko mekila ya?”

Ana naga pis pan la, pisape “Amiu apuarar ke kiamiu suri na mara lala, ana yaru la asuña amaraun amiu paþisi, lala sane visae pog tai sinemiun kiela suri tai, amiu avisa ga ana monar atamānia. Ana þelaga nene, yoko monar ve akila re sina. A asuña sinemiun mimi lue silaga asape yerka wa la nene apul amiu ve tokak ga, pona torok ga yo, ana monar akekarana ga narui.”

Yoane sape yoko Navisaarena imi

¹⁵ E pogos nene, le Yu lala asuña asitom ke asape kiela Navisaarena lavisi m̄alivi, ana amloge visena wo la nene kiena ne Yoane, akekarania, ana naviuena sike e kiela sitomena lala, asuña apiuviun ke, asape “O, pona yaru ne nanene yo, naga pe kieta Navisaarena, pona peraga?”

¹⁶ Ana Yoane suña pisawal ruru merarava pan la, pisape “Peraga. In na nepitom sumo, vena nesuña nekee amiu ke ga e wii, ana yaru taþena tai vim sirau inu. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na pe netorokin re naþa neluþarlua kulus nen lana poli pona nekila kiena yurñaena taþena. Ana naga ke narui, yoko kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala vetan kiamiu malena. ¹⁷ Naga sa naþa naga tarar ke koruak nayuraren wit, vena silsilin plan kana kinas lala. Ve sanene, yoko naga war ruru kinas nen wit la nene va urña, ana yoko naga koven vinus va e kapi tai naþa taþatete mare pogos tai.”

¹⁸ Nanene narui, Yoane Nakeena mlologon Lologena Wo pa yeririna la sa ke nene narui, a naga suña pisa ke m̄ena visena wo nailaaren taþena la pan la, a

visena nakila p̄gelaena. ¹⁹ Ana yar tai pe kekaran re nena Yoane, nane Parin Supe Erot, komin Yoane suria pis ke pania vanon naŋa naga p̄relua sira nene Lero-tias, naŋa wona wenla, a pis pania vanon sur taŋena m̄ena laŋasia naŋa naga kila. ²⁰ Ana metavan kiena napiowaena taŋena lala, Erot sinen kar Yoane pano-o, sumal narui koven pa e yurua naloge viowaena.

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹ Ana pogos naŋa Yoane pe pa re e yurua naloge viowaena poli wa, naga kee ma yeririna la pano-o, ana pog tai Yesu m̄ena pimi e yo nene, ana Yoane kee m̄ena naga. Ana pogos naŋa Yesu molue e wii, suria mlen maŋa, ana veraga ga sinapane pike, ²² a Ninuna ne Ntewa pimi pe tasa, moŋa pitomi tano sane lonŋe tai, pitomi pran ea. Ana Ntewa pis ma e peni pitomi pania, pisape “Ko Naruu nene, naŋa nepinaia ko paŋisi. Kiau sitomena sike ga e ko, nekekaran ko paŋisi.”

Repina ne Yesu lala

Matiu 1:1-17

²³ Ana siraun naŋa Yoane kee Yesu, ana naga siar kiena yuruaena narui, a e poglis nene, naga kiena kas la tol lualima telu. A lus naŋa Yesu molue komea, e lepas na yerm̄ene, siar e Yosop, naŋa apisu sane arimanane Yesu, pa sanini:

Yosop, naga narina ne Eli;

²⁴ Eli, naga narina ne Matat;

Matat, naga narina ne Livae;

Livae, naga narina ne Melki;

Melki, naga narina ne Sanae;

Sanae, naga narina ne Yosop;

²⁵ Yosop, naga narina ne Matateas;

Matateas, naga narina ne Amos;

Amos, naga narina ne Neam;

Neam, naga narina ne Esli;

Esli, naga narina ne Nagae;

²⁶ Nagae, naga narina ne Mat;

Mat, naga narina ne Matateas;

Matateas, naga narina ne Semein;

Semein, naga narina ne Sosek;

Sosek naga narina ne Sot,;

²⁷ Sota, naga narina ne Soanan;

Soanan, naga narina ne Resa;

Resa, naga narina ne Seruŋapel;

Seruŋapel, naga narina ne Saltiel;

Saltiel, naga narina ne Neri;

²⁸ Neri, naga narina ne Melki;

Melki, naga narina ne Ati;

Ati, naga narina ne Kosam;

Kosam, naga narina ne Elm̄atam;

Elm̄atam, naga narina ne Ere;

²⁹ Ere, naga narina ne Yosua;

Yosua, naga narina ne Eliesia;

Eliesia, naga narina ne Sorim;

Sorim, naga narina ne Matat;

Matat, naga narina ne Livae;

³⁰ Livae, naga narina ne Simion;

Simion, naga narina ne Suta;

Suta, naga narina ne Yosop;

Yosop, naga narina ne Sonam;

Sonam, naga narina ne Eliakim;

³¹ Eliakim, naga narina ne Melea;

Melea, naga narina ne Mena;

Mena naga narina ne Matata;

Matata, naga narina ne Natan;

Natan, naga narina ne Tepet;

³² Tepet, naga narina ne Sese;

Sese, naga narina ne Opet;

Opet, naga narina ne Poas;

Poas, naga narina ne Sala;

Sala, naga narina ne Nason;

³³ Nason, naga narina ne Aminatap;

Aminatap, naga narina ne Atmin;

Atmin, naga narina ne Ani;

Ani, naga narina ne Ebron;

Ebron, naga narina ne Peres;

Peres, naga narina ne Suta;

³⁴ Suta, naga narina ne Sekop;

Sekop, naga narina ne Aisak;

Aisak, naga narina ne Epraam;

Epraam, naga narina ne Tera;

Tera, naga narina ne Nao;

³⁵ Nao, naga narina ne Seruk;

Seruk, naga narina ne Reu;

Reu, naga narina ne Pelek;

Pelek, naga narina ne Epa;

Epa, naga narina ne Sela;

³⁶ Sela, naga narina ne Kaenan;

Kaenan, naga narina ne Aŋaksati;

Aŋaksati, naga narina ne Sem;

Sem, naga narina ne Noa;

Noa, naga narina ne Lamek;

³⁷ Lamek, naga narina ne

Metusela;

Metusela, naga narina ne Inok;

Inok, naga narina ne Saret;

Saret, naga narina ne Malalil;

Malalil, naga narina ne Kaenan;

³⁸ Kaenan, naga narina ne Enos;

Enos, naga narina ne Set;

Set, naga narina ne Atam; ana

Atam, naga narina ne Ntewa.

4

Parin supe kiena ne yermare la naŋa Yermare Lego, kilali Yesu

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹ Ana pogos naŋa Yesu pimi si e lepas na wii nae Yortan naŋa Yoane kee naga ea, naga pulen Ninuna Wa paŋisi. Ana Ninuna p̄ere Yesu pa ke sina ga e yokorena, ² a naga sike e yo nene pa tol legiena lualima yam vari, naŋa p̄arin supe kiena

ne yermare lala sum̃a kilali naga. Ana e legiena la nene, pe kinan re poli, sum̃a pano pano-o tol naḡa visokar na visokaria.

³ Ana Yermare Lego nene pimi pisa pania, pisape “Visae ko ope Narina ne Ntewa kemua lelaga, ovisali va kilavaru nene imi ve kilaparavi, vena okania.”

⁴ Ana Yesu pisatañea, pisape “Peraga, komin Visena Wa pisape ‘Pe yar malin re ga kinanen poli.’”

⁵ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, ana ḡere kiena sitomena pa metava e pupia kunus tai. Kipian naga e purvanua make ga na yomarava nini, ⁶ ana pisa pania, pisape “Navisuaren yo la nene, amio kala naurarena make ga, asike pa e lum̃au rui. Inu noḡar kian la, ana nekilia netaḡan va yar ai naḡa in na sineun nesape netaḡan vania. ⁷ Pogaga, visae ovatanon inu, olotun inu, vera na neligan make sur la nene se lumoḡa.”

⁸ Ana Yesu pisatañea, pisape “Visena Wa pisape ‘Olotun ga Ntewa okila ga kiena yur̃aena naga taaga, komin naga ga pe kioḡa Suḡe.’”

⁹ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, ḡere kiena sitomena pito garo Yerusalem, mligan naga e yo tai naḡa pa manene metava, e wos nen yur̃a m̃ana Ntewa, ana pisa pania, pisape “Visae ko ope Narina ne Ntewa, oula oto tano. Okilia okila woga ga ne, ¹⁰ komin naḡa Visena Wa pisayu Ntewa, pisape

‘Naga yoko ligan kiena navisi lala, vena aim asuḡa amio ko, avisuar ko m̃aga.

¹¹ *Yoko ayukop yaun ko ga vena ve otan re lam̃a e kilavaru.’” Yauena 91:11,12*

¹² Ana Yesu pisatañe ke sina ga, pisape “Peraga rui, komin Visena Wa pisa m̃ena ga pisape

‘Ve oñireran re okilali kioḡa Suḡe Ntewa vena kila kioḡa sur tai.’”

¹³ Ana pogos naḡa Yermare Lego kilali kiena nataḡaliena la nene pa Yesu ḡisi, ana purmatania pano, naga pa sur̃iate ke vena lual pogos taḡena naḡa sitom ke sape kilia taulu Yesu ea.

Yesu siar kiena yur̃aena gar Kalele Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Ana siraunia, Yesu mialoro e naḡareraena kiena Ninuna Wa, pimi tol yo Kalele, ana yar la apisayu naga pano-o kalo make yo lepas nene. ¹⁵ Ana naga sum̃a pa ke e kiela yur̃a na leniena lala, sum̃a pian la, ana asuḡa akekaran naga paḡisi, asuḡa apisirlua ke kiena kia.

Le Nasaret la aḡenelua Yesu

¹⁶⁻¹⁷ Ana Yesu pimi tol kiena yo naḡa Nasaret, naḡa kapuru pimi keviu ea, ana

e Legiena Wa, sa naḡa kila m̃a silaga, naga pa amio la e kiela yur̃a nalenena. Ana asape naga ulolua Visena Wa Kiena ne Ntewa van la, ana akian tus naḡa Aisea siriyu pania. Ana naga sum̃alu na pikeḡa tus naḡani, m̃al e naḡa sinenan sape ulolua van la, ana puloia, naḡa pisa sanini, pisape ¹⁸ *“Ninuna ne Ntewa sike e in rui, komin naḡa Ntewa mligan inu vena in ke narui naḡa nelologon Nalologa Wo va la naḡa limala korena ga.*

Naga mligan inu nepimin vena nevisawal va la naḡa asike e yur̃a naloge viowaena, nevisave nanagane, akilia amolue ga sa ga ne,

a vena nevisawal va kilamara ḡala lala, nevisave nanagane, kilamarala la kilia imi wo sina.

A naga mligan inun sape yeririna la naḡa asike tano, naḡa yar taḡena la asuḡa akila kare la ke silaga, yoko in na neure plan la, aim asu si e yo wo tai.

¹⁹ *Ana sanene, in na nekilia nekila merarava nevisave nanagane, Ntewa kila kiena pog viu nowo tai pimi m̃alivin yar la nene rui.” Ais 61:1,2*

²⁰ Ana pogos naḡa Yesu pulo nawuloena nene ḡisi, naga pulonar si tus, kian si pa yaru na visuaren yur̃aena, ana pa to meta e lelen nalologena, vena vis va yar lala. Ana la make ga naḡa asike loyur̃a asuḡa atamaria Yesu asape aḡa yoko aloge ya ne visa van la ne wa. ²¹ Ana pogos naḡa naga siar kiena visena, ana pisa sanini, sape “Nevisa van amiu, nevisave Visena Wa kiena ne Ntewa naḡa amloge ga na wa, kana visena la nene pimi pe lelaga nagane ga na wa, e maramiu.”

²² Ana pogos naḡa yar la amloge visena la naḡa kiena ne Yesu, amloge sane naga pis ruru po na po, pis malumu ga a pis tanea ḡisa, ana la amilan paḡisi, asuḡa apisavisa pan la sanini, asape “!Ana yar nene, naga narina ne Yosop ga nene! ? Naga ḡar visena tanea la ne sanene pe ne?”

²³ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Pona sinemiun asape avisa kieta visena marua nene van inu yo, naḡa pisape ‘Tokta, okila ruru ko sumo wa, ana siraunia okilia oiila yar taḡena.’ Nanene komin naḡa amloge ḡisi rui naḡa nesike gar Kapeneam, nekila ruru ke namaiena la moki, ana asitom asape komin ya ne pe nepim nekila re m̃ena sanene pan amiu e kieta yo nini poli. ²⁴ Ana lelaga nevisa van amiu, sane visae navisawalena tai, ana kiena yeririna lala nae kemua kiena yo naḡa, la taḡatete akekarania, taḡatete alogearia. ²⁵⁻²⁶ Nanene na lelaga. Sineun nesape asitomyuli pogos kiena ne yermaru Elaisa

nanua sumo. E pogos nene, yua pe powo re poli pa tol kas telu komsusa, a pupia viso tai kalo make yo Israel. ?Ana Ntewa mligan Elaisa pa miila ane e poglis nene? Apisu ke ne, pe mligan re naga panon iila letano nae Israel lala tai naŋa amloge ke piowa poli, ana mligan naga pa miila letano nae pulkumali keviu nene Sareŋat, nane lepas taŋena naŋa Saeton. ²⁷ Ana asitomyuli mŋena ga pogos kiena ne yermarua Elisa. ?E pogos nene, yar la moki naŋa aŋar leperosi, ana Ntewa kila ruru ai? Naga pe kila ruru re le Israel lala tai naŋa aŋar maiena nene poli, ana kila ruru ga yere Seria nene naŋa Neman. Lelaga-o, ita yeririna la naŋa tepisa ke tesape ita nena naŋa tepe yeririna lala kiena ne Ntewa, ana yar la naŋa Ntewa mligan la apimin asape akila kieta yuŋaena, ana yepeta mavin la ke sina ga.”

²⁸ Ana pogos naŋa la nene asike loyurŋa nalenena amloge visena nene, kiela sitomena la pilon pa pe taŋena narui, nagane la sinela kar Yesu narui. ²⁹ Ana la aplamoluen Yesu, aŋurelua naga petan kiela pulkumali pa vanua, aŋure pa e pupia yeparpas tai naŋa kiela pulkumali mŋeke ea, la sinelan asape akuan Yesu vito tano e yo ne nanene narui. ³⁰ Ana Yesu kila naŋa la taŋatete si auarar naga, ana mial ga pa ŋaro likan la sanene pano, mligan la asike na.

Yesu pa garu Kapeneam, pilelua yermare tai

Mak 1:21-28

³¹ Ana Yesu mial pito tol pulkumali taŋena nae Kalele, nane Kapeneam, ana e Legiena Wa naga pian la e kiela loyurŋa na leniena. ³² Ana la naŋa amiyagogonia amilan paŋisi, komin amloge kiena visena urmi paŋisi, a naŋareraena kiena ne Ntewa sike ea. ³³ Ana pogos nene yar tai sike loyurŋa amio la, naŋa ninuna ne yermare viowa tai suŋa kila kare naga, ana yar naŋani pio manene kare Yesu paŋisi, pisa pania, pisape ³⁴ “?Ei, Yesu nae Nasaret, kiorŋa ya na teke e imimi? !Pona ko opimin osape okila kare imimi yo, a! Komin naŋa in na nekilia ko rui, sane ko ope Yar Wa nena napo tai kiena ne Ntewa.”

³⁵ Ana Yesu pis nŋarera pa yermare viowa naŋani, pisa luŋaria, pisape “!Ei, ve ovis re sina! Omolue ke vetan yar nene nagane.” Ana ninuna viowa naŋani koven yar nene mloru pito tano likan la, ana molue petania pure pano, ana yar ne po sina ga sike na.

³⁶ Ana yar na yo la nene amilan paŋisi, ana apisasayu Yesu, asape “?Ei, visen ya na sanene? Nanene yar nŋarera tai nene yo,

kiena naŋareraena keviu paŋisi wa. Naga pis ga pa ninuna viowa lala, ana apureure ga sa nene.” ³⁷ Ana komin sur ne la nanene narui la akekara, a asuŋa apisa ruru kia kiena ne Yesu mlewo pa e yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru auia simem kana Saemon Pita, amio mŋena yar taŋena la moki

Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Ana Yesu suŋalu pa vanua e yuŋa nalenena nene, ana pa uŋa mŋana Saemon, nanene gar ke Kapeneam na wa. Ana e uŋa nene auia simem kana Saemon mloru mŋeke e togin namaiena, yepena pisusun, ana apisawal pa Yesu, apiun pania asape sanape e sira marua nene. ³⁹ Ana Yesu pimi suŋalu se yepas nen sira naŋani, ana pisa luŋar maiena nena, ana yepen pimi manin sina, mloge nena po, ana suŋalu pa miyurŋaen kala kinanena.

⁴⁰ Ana pogos naŋa mrae pito tano, sane Legiena Wa nene ŋisi narui, la naŋa kiela namaiena la asikena, aŋerela apim puna Yesu, ana Yesu ŋuarar la, kila ruru la. ⁴¹ A la moki naŋa, yermare la amolue petan la, naŋa asuŋa akiikii, asape “!Ei, ko kemua naŋa ope Narina ne Ntewa narui!” Ana Yesu pisa luŋar yermare la naŋani, pisape ve avisa re si suri tai, komin naŋa akilia rui asape naga Navisaarena kemua lelaga.

Yesu mlologo make ga e lepas lala nae Yutea

Mak 1:35-39

⁴² Ana kolulag kona, Yesu suŋalu naga taaga molue pa vanua, pa e yo mŋano tai naŋa pa ruru po na po paŋisi. Ana siraunia, yar la apiminia, akale mŋa panoo aŋal e yo ne nanene, a la sinelan asape naga suŋa amio la, akilali asape avisa luŋaria vena ve ligan la re, ⁴³ ana pisa pan la, pisape “Tokoo, in na monar neva nelologon Nalologena Wo na suŋena kiena ne Ntewa va e pulkumali taŋena la naŋa asike ga wa, komin naga mligan inu nepimin suri ne nanene.” ⁴⁴ Ana naga petan la, pano mlologo teliv make e yuŋa nalenena lala e pulkumali punu ga nae lepas naŋa Yutea.

5

La naŋa Yesu pio la ŋesania, apa ataveve naga

Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ Pogos tai, Yesu sike e yepas nen pupia lapa naŋa laŋas asape Lapa nae Kenasaret, a laŋas asape Lapa nae Kalele. A e pogos nene, yar la naŋa asuŋalu amiyervivi Yesu la moki paŋisi, sane yepa ve tokaki ga,

komin naŕa sinelan asape aloge naga lol-ogon visena kiena ne Ntewa van la. ² Ana Yesu pisu waa lua naŕa sike ga lavisinia, naŕa aŕure pimi sike ga e kukunone, a pisu kana yar ne la asuñalu asike e sive, asuñña akevan ke kiela lilivi lala. ³ Ana Yesu mial pano pa mi ai e waa tai nene, naŕa kiena ne Saemon, ana pisa pania pisape suponlua va li laa sane. Ana Yesu teke e waa naŕani, toñña pian ke la naŕa asike ura.

⁴ Ana pogos naŕa naga pis pan la ŕisi, naga pisa pa Saemon, pisape "Ita, in na sineun nesape teva re laa e lowe memaena, vena toure re lilivi wa."

⁵ Ana Saemon pisatarñea, pisape "E yerkawa, imimi mekila sur nene rui pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai poli. Ana komin naŕa opisa sanene pan inu, poga, nekekarana naŕa tevali ga." ⁶ Ana la apa akila sa naŕa Yesu pisa, ana la amilan pupia ŕegas nen ika tai pulen ga kiela lilivi naŕani, kila kiela lilivi nene siar pororovia, ⁷ ana la apio laŕas naŕa asike e waa taŕena, la akuŕin limalan la vena aim aiila la. Ana la naŕa apim, ana asuñña aŕere lilivi naŕani amio kana ika ne lala apa metava e waa luwoka nene, pano-o waa luwoka ga naŕani pulemamaga ruru nena ga, lavis luoka ga talilu.

⁸ Ana Saemon pisu sur la nene, pisu kilale sane Yesu ga miyuñnen e kiena pupia namareraena wa, ana kinai tano e mialana ne Yesu, pisape "Suŕe, in na nepe yar viowa ga tai. Popon oure matan inu, ve osu re si lavisin inu." ⁹ A pe naga re ga taaga po, ana la mñena naŕa asike amio e pogos nene, la punu ga amilan ŕan wa e pupia ŕegas nen ika naŕa la aŕar ne, ¹⁰ amio narina ne Sepeti lua nene, Semes lalua Yoane, naŕa asikol la amio Saemon amiyuñnae lele taaga, la mñena luoka amilan paŕisi.

Ana Yesu pis pa Saemon, pisape "Ei, ve omaraun re si sur nene. Siar nagane, yoko ve oure re si ika, ana yoko osuñña oure yar la aimi ataveve inu." ¹¹ Ana aŕasuŕe la, aŕere si kiela waa la naŕani apa ura, ana pe akila re si sur taŕena poli, amligan kiela sur punu ga suñña sanene, ana ataveve Yesu apavini.

Yesu kila ruru yaru tai naŕa ŕar leperosi

Matiu 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Ana siraunia, e pogos tai, Yesu sike pulkumali tai e yo nene, ana yar tai mñalia pimi puna, naŕa yaru nena, maiena naŕa leperosi kilapel naga kila kare nena tasnena. Ana yaru naŕani pimi mloru e lana ne Yesu, tag pania, piun tania, pisape "Suŕe! In na nemlelaga nesape ko

okilia okila ruru in si wo ga, ana visae okekarania, in na sineun nesape neviun tan ko vena okila inu neikiki sina ga."

¹³ Ana Yesu pe maraun re tolen maiena kiena ne yar nene poli, ana puararia, pisa pania pisape "Ee, in na sineun nesape yepemña yania." Ana veraga ga yepena mñania, leperosi naŕani ŕisi e naga. ¹⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape "Omloge ke ne, ovano ve ovisayu re sur nene va yar lala wa, ana nanagane ova nena okom puna ne yar wa vena naga visu ko lia, a kilia visawal visave tasnemña mian rui. Siraunia, ana monar ova okila lotena va Ntewa a okila kuŕaŕaena na kiorña yepe ikikena nene, sa naŕa Mosis pisape monar akila." ¹⁵ Yesu pisape yar nene vano ve visayu re sur nene, ana peraga, pe piavi re poli asuñña apisayu mña Yesu pano-o pa tol yo punu ga, kila sane pupia ŕina la apimin asape aloge kiena visena, ana la sinelan asape naga kila ruru kiela namaiena lala. ¹⁶ Ana e pogos la punu nene Yesu suñña petan mñena yeririna lala, pa ke e yokorena, mlen ke pa Ntewa.

Yesu kilia viewo mlamulena viowa

Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Ana pogos sina tai, Yesu pian la mñaga, a Varasi laŕasa amio navianena navisaluaena lala atoñaga tano e nene, naŕa la na pulkumali taŕena lala e lepas lala nae Kalele amio Őutea, a laŕasia amolue Yerusalem apimi. Ana e pogos nene, namareraena kiena ne Ntewa pimi keviu manene laa e Yesu narui, kila naga kila ruru namaiena lala. ¹⁸ Ana yar laŕasia akus namaiena tai pimi, naŕa yepena la punu ga marmare, naŕa akus pimi ana mlor ga mñeke e mñana tog. La sinelan asape akus imi loyuñña aligan mon lavisin Yesu, ¹⁹ ana apisu sane pupia ŕina mñeke pa loyuñña rui, ana yo ve tokak paŕisi, taŕatete akus kiela erau nene vano. Ana akus pa metava e wos nen yurña narui, akawepo lologia Yesu, ana amligan malumun yaru naŕa amio mñana tog pito tano e pulus naŕani, pito mñeke likan yeririna lala, mñeke nena ga vamon Yesu. ²⁰ A pogos naŕa Yesu pisu suri nene, naga kilia naŕa la amlelaga mñarera e naga paŕisi, asape yoko naga iila namaiena nene, ana naga pisa pania, pisape "Mara, in na nepiewo kiorña mlamulena viowa rui."

²¹ Ana pogos naŕa Varasi amio navianen navisaluaena lala amloge visena nene, asitom piowa e naga paŕisi, ana asuñña apiuviunia, asape "?Ane ŕarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa, pe yar taŕena re si poli, ana yaru nene pis

ke sa naŕa naga sitom ke sape naga Ntewa nene narui.”

²² Ana Yesu mninu kilale rui sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pisa pan la, pisape “?Komin ya ne sinemiu la pulen ke sitomena viowa la sanene? ²³ Visae nevisa ve sanini va namaiena nene, nevisave ‘In na nepiewo kionŕa mlamulena piowa,’ pona nevisa vania nevisave ‘Osumŕalu, oyali,’ ana visena lua nene, tai nŕareran navisaena, a tai meme ga. Na naŕa sape ‘Osumŕalu, oyali,’ naga nŕarera laa sane, komin naŕa yoko okilia ovisu kilale sane kiau visena pe lelaga pona peraga, naŕa yar nene sumŕalu pona taŕatete sumŕalu. ²⁴ Ana nanagane piŕisi na nekila suri tai naŕa asitom asape Ntewa ga naga taaga kilia kila, ana avisu kilale sane in na Narina ne Yeririna, namŕareraena sike e inu. A nevisa van amiu, nesape namŕareraena nene torokin nekilia neviewo mŕena mlamulena viowa e yomarava nini. Ayagogo ruruia.”

Ana Yesu pis pa namaiena naŕani, pisape “Nevisa van ko, nesape osumŕalu, ovilonar moŕŕa tog, oyali ova mŕa.”

²⁵ Ana sa nena nene, e marana ne la naŕa apisu ke ne, yar nene sumŕalu, ŕar mŕana tog, mial pa vanua, naga pa mŕa naŕa sumŕa miyeluarilulu Ntewa sanene pano.

²⁶ A pogos na la naŕani apisu suri nene, amilan kare nena lelaga, yepela ŕil paŕisi, asumŕa amiyeluar Ntewa, asape “E suwala, lelaga kemua-o, ŕane na ita tepisu sur tai naŕa pe taŕena paŕisi!”

Yesu pio Matiu, naŕa apio mŕena Livae, pimi taveva

Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Ana siraunia, Yesu mialili ga pa laa sane, ana mŕal yar tai totano teke e kiena yumŕaena e yumŕa na warpoloen takis. Yaru nena, kiena kia Livae. Ana Yesu pio, sape “Oim otaveve inu.” ²⁸ Ana Livae sumŕalu nena ga, mligan kiena yumŕaena, mligan kiena suri punu ga sike na, ana taveve Yesu. ²⁹ Siraunia, Livae nena kila pupia kinanena tai kana ne Yesu e mŕana mŕa, a e pogos nene, yar na takis taŕena la moki, amio mŕena yar taŕena la moki na sanene, la mŕena apim ato lele taaga amio Yesu amio kiena nalogena lala e kinanena naŕani. ³⁰ Ana Varasi laŕasia, amio kiela navianen navisaluaena laŕasia, apragogo pa nalogena lala, asape “?Komin ya ne akinan ke lele taaga sanene amio yaru viowa lala a ŕarnŕarera la nene?”

³¹ Ana Yesu ke pisatamŕe la narui, pisape “La naŕa tasnela nŕarera ruru poga ga, la pe asitom re asape ava akom pun yar na

kilaruruen maiena poli, ana la ga naŕa aŕar maiena, la sinelan paŕisi. ³² In na pe nepimin re nevio yar la naŕa apisa ke asape la apo rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, ana in na nepimin ke yeririna viowa la ne sanene narui, vena avilopu la vetan kiela mlamulena viowa lala.”

Naviunena tai e lepas na monsilena
Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Ana la apiun naviunena tai pa Yesu, asape “Nalogenena kiena ne Yoane Nakeena la asumŕa apuarar ruru ke ŕelaga nene naŕa yam mokliu, asumŕa amonsilu ga vena alen va Ntewa, a Varasi mŕena la akila sa ke ga. ?Ana komin ya ne kionŕa nalogena la pe akila re poli, ana la asumŕa akinana a asumŕa amun ga sanene?”

³⁴ Ana Yesu pisatamŕe la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paŕisi pogos naŕa naga sike amio la, ana yoko sinela viowa sirau e pogos naŕa naga ure matan la. Ana pisape “?Pogos naŕa yar natalopaena sike amio kiena erau lala wa, asitom asape yoko akilia aligan kinanena na ŕapagena nene sike na, ve akan re? Peraga. ³⁵ Ana yoko pogos tai imi, naŕa yoko aurelua yar natalopaena nene vetan kiena erau lala, a e pogos nene narui akilia amonsilu, komin naŕa sinela miye naga paŕisi.”

Sur marua amio sur viu

³⁶ Pelaga na monsilena nene, naga ŕelaga marua tai nalotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan sape kila meraravan sane ŕelaga marua na sanene, taŕatete asikol amio suri viu la naŕa naga pian la ke ea, ana pisa ŕakaiwa tai e lepas nene pan la. Pisape “Taŕatete ola kinakinas nen kulmrae viu tai, naŕa ovitolŕa kinakinas tai, ana osuluar e kulmrae marua vena kilawo pulus naŕa teke ea. Visae sanene, yoko opitol ŕa kare kulmrae viu nene narui, ana kana kinakinas, yoko taŕatete nena marana ve sa ke kulmrae marua nene, ana apisu piowa ga. ³⁷ A taŕatete okokonia kuruta viu naŕa mŕeke ŕeŕela ke ga wa va e kulus nen nane tai naŕa pe urmara, naŕa akon kuruta pa e yam moki li rui. Visae okila sanene, yoko kuruta viu nene lapa, kila kulus nen nane naŕani mŕapo, ana kuruta nene lau kare ga ne, ana kana pias mŕena imi viowa nena ga. ³⁸ Ana kuruta viu, monar okokonia va e kulus nen nane naŕa naga mŕena pe urviu, naga nŕarera ruru po, a okilia oligan ruru moŕŕa kuruta mon mŕa ea. ³⁹ A pogos mŕena naŕa yar la amun kuruta naŕa amiyumŕaen towe laa nanua rui, yoko ve sinelan re si munen kuruta viu, naŕa amiyumŕaen mare

ga na wa, ana yoko monar avisave kuruta marua naga kiki laa sane.”

6

*Yesu pe suŕen Legiena Wa
Matiu 12:1-8; Mak 2:23-28*

¹ Ana e sina ga e legiena tai, naŕa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro apano, a kiela mrapa pa ŕaro e lokove na kona lala. La amiyal m̄a sanene, ana nalogena lala viso kar la ana akawe plan kona laŕas naŕani, apae vania, akania. ² La akila ke sanene, ana Varasi laŕas asuŕnia e naŕani, apisu ke Yesu lala, ana apisa pania, apisape “Ei, komin ya ne asuŕnia akila ke yuŕnaena nene e Legiena Wa sanene? Visae sanene, asuŕnia akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisataŕne la, pisape “?Pona pe apuloli re Visena Wa pog tai poli yo wa, e sur la naŕa Parin Suŕe Tepet nanua naga kila? !Kam na akilia pa rui! Naga amio kiena yeririna lala la viso kar la manenea, ⁴ ana naga pa loyur̄nia e yur̄nia wa m̄ana Ntewa, a naga mla kilaparavi wa naŕa Navisaluaena sape yar wa ga la akilia akania, ana Tepet amio kiena yeririna la akania.”

⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu Narina ne Yeririna, inu ke narui nepe suŕen Legiena Wa, ana inu ga nekilia nevisa ya naŕa popon akila e Legiena Wa, pona ya naŕa pe pon re akila poli.”

*Yesu kila ruru limaulu tai e Legiena Wa
Matiu 12:9-14; Mak 3:1-6*

⁶ A e si e Legiena Wa tai, Yesu pa si loyur̄nia e yur̄nia na leniena, pian la. Ana poglis nene yar m̄ena tai sike loyur̄nia naŕani, limana marua pulu. ⁷ Ana navianen navisaluaena lala, amio Varasi lala, naŕa la sinela kar Yesu rui, asike ga lavisinia e poglis nene, asuŕnia apisuar ruruia ŕisa, vena asape alual li ŕelaga viowa laŕasa e naga, ana la sinelan asape avisu sane yoko Yesu kila ruru limaulu naŕani e kiela Legiena Wa nene pona yoko ve kila re.

⁸ Ana Yesu kilia ruru make ya naŕa sike e kiela sitomena, ana pis pa yar naŕani, sape “Osuŕnal, ovam osu metava e nini sumo wa,” ana naga suŕnal pavini. ⁹ Ana Yesu piun tan la naŕa asike e ne, pisape “?Kieta Navisaluaena sape tekilia tekila ya ne e Legiena Wa? ?Pisape popon tekila sur wo pona popon tekila sur viowa? ?Pona pisape popon tetamalia yaru, pona popon towenar yaru?” ¹⁰ Ana Yesu pisuveve la make ga, ana pis sina pa yaru naŕani, pisape “Lumonia visilia!” A e ga e pogos naŕa yar nene kila sanene, limana naŕani pimi po nenaga.

¹¹ Ana le Varasi lala sinela mimi, naŕa sane amloge mlae paŕisi, ana apa vanua apisayu weleli sane yoko akila ve sanape na va Yesu.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Ana siraunia, e sina e pogos tai, Yesu pa metava e pupia tavie tai vena naga se ea, len va Ntewa, ana suŕnia kila ke sanene e yo naŕani pa tol yemlagi. ¹³ Ana kolulag na pitomi pio kiena nalogena lala apimi lele taaga puna, ana e la nene, naga pisawal la lualima taaga pa lua naŕa naga mliganar la pisape la narui, la ape nalogena.

¹⁴ Ana kila kiena ne la lualima taaga pa lua nanini:

Saemon, naŕa Yesu mligan kiena kia taŕena, sape Pita,
a wenla naŕa Antru,
a Semes, a wenla naŕa Yoane,
a Pilip,
a Patalomiu,
¹⁵ a Matiu,
a Tom̄as,
a Semes, naŕa narina ne Alpeas,
a Saemon, naŕa sape m̄ene plan le Rom lala,
a Sutas, naŕa narina ne Semes,
¹⁶ a Sutas nae Kariot, naŕa siraunia naga kom varaun Yesu.

Yesu suŕnia mlologo a kila ruru namaiena lala

Matiu 5:1-12

¹⁷ Ana Yesu ŕere nalogena la nene apitom si tano, ana aŕnal yotop tai, apa asike ea. A poglis nene, nalogena kiena ne Yesu taŕena lala apule ga asike ea, amio m̄ena pupia ŕina lala na pulkumali taŕena lala nae Yutea, a le Yerusalem m̄ena lala, amio le Taea a le Saeton lala, naŕa amolue e kiela yo lala garo losi lavisin sive apami.

¹⁸ La nene apamin asape aloge visena lala kiena ne Yesu, a la sinelan asape kila ruru kiela maiena lala. Ana Yesu kila m̄a sanene pan la pano-o, naga kila ruru m̄ena la naŕa yermare lala asuŕnia akila kare la ke silaga.

¹⁹ Yaru la moki manene paŕisi, ana la punu ga sinelan asape atol ga Yesu, vena la aninuli ga pupia nam̄areraena naŕa apisu sane suŕnia m̄alivi ke ea, naŕa suŕnia kila ruru ke yar la moki rui.

Navianena lala kiena ne Yesu

²⁰ Ana Yesu kira pisu kiena na-logena la nene, ana pian la, pisape:

“Kam naŕa apisu kilale sane limamiu koren ga, navisa ruruena sike e amiu, komin amiu ke narui naŕa

Ntewa naga pe ãarin suþen amiu, ana visuar amiu.

- ²¹ Kam naþa viso kar amiu ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko aloge sane aim aulemaamaga nena ga e suri wo ne lala.

Kam naþa atagi ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko akilia akekara.

- ²² Kam naþa yar la pe akekaran amiu re poli, a naþa asuñña yepel mavin amiu, a naþa asuñña apisa kare amiu, a asuñña akoven plan ke ki-amiu kia lala sane kam na ape yar viowa ga lala, nanene komin naþa kam na ape yar kiena ne inu Narina ne Yeririna, navisa ruruena sike e amiu.

- ²³ E pogos la ne sanene, ve asitom manene re, aulaula ga warar pupia kekarena, komin naþa asuñña akila kare amiu ke ga e þelaga ñña nena naþa repila lala akila pa navisawalena la nanua sumo. Ana pogaga, yoko awar kiamiu pupia nalaena ma e peni.

- ²⁴ Ana kam la naþa ape nasur moki manene, yoko viowa manene laa van amiu, komin naþa aþar kiamiu nalogewoena a kiamiu nakekarena lala e kiamiu malena wo la na yomarava nini rui.

- ²⁵ A kam la naþa ñeþemiu pulemamaga ruru pa sike rui, yoko viowa van amiu vaþisi, komin naþa yoko viso kar amiu manene va laa sane.

A kam naþa apitale ke nanagane rui, yoko viowa van amiu vaþisi, komin þisi na aloge viowa, atagi.

- ²⁶ “A monar avisuar ruru amiu pogos naþa yar la asuñña amieluar ke ki-amiu kia. Visae ve sanene, pe pon re amiu ñña asitom ke asape amiu na apo, komin naþa navisawalena navisokanena la nanua sumo, kieta yermarua la amiyeluar kiela kia la sanene, ana Ntewa pisu la sane la apiowa ga ana mla nakoena pan la.”

Yesu pisayu sinesien manene nasinekar lala

Matiu 5:38-48, 7:1-5

- ²⁷ Ana Yesu pisape “Kam la naþa amloge kilale ke kiau visena nene, in na nevisa van amiu, nevisave: Monar sineta si kieta nasinekar lala, a monar tekila wo van la naþa pe asitom ita re poli, ²⁸ a monar tevisa ruru la naþa apiuelin ita, a monar telenwo la naþa akila kare ita. ²⁹ Visae yar tai lipa pipiñña lepas tai, ko monar ovilopu ñña pipiñña lepas þasia vania vena lipa,

a visae yar tai ñareran van ko vena war moñña kulsaket, yoko monar okekaran ga war ñña moñña kulsota. ³⁰ Visae yar tai viun kioñña sur tai, monar ola vania, a visae yar tai lalua kioñña suri tai, yoko ve ova oviun re si tania vena lamaran si van ko. ³¹ Pelaga ya naþa sinonñan vena yar la akila van ko, þelaga ne nanene yoko monar okila van la.

³² “Visae tesuñña sineta si ga yaru la naþa asitom ita, nanene na pe sur re tai nene po laa wa, komin yar nakilaen mlamulena viowa lala asitom ke la naþa asitom la rui. ³³ Pona visae tekila ga wo van la naþa akila ke po pan ita rui, naga ñña pe sur re tai nene poli, komin yar nakilaen mlamulena lala, la ñña akila ke sanene rui. ³⁴ Pona visae tetarñan ga kilavaru va la naþa akilia alamaran sina, naga ñña ga pe pe sur re tai nene po laa wa, komin yaru nakilaen mlamulena la akila ke yuññaena nene silaga.

³⁵ “Ana in na nevisa van amiu, nevisave: Sinenña si kioñña nasinekar, a okila wo vania, a otarñan ga kioñña kilavaru sa ga ne, naþa ve ositom manene re van naþa omla pania, ovisave pona kilia lamaran si pogos tai, pona taþatete si lamarana. Visae osuñña okila ke sanene, osuñña okus ke þelaga kiena ne Arimata Yaru na Meta ne, a naga yoko la nalaena tai van ko ve keviu laa sane, komin naþa naga yar sur naþa sinen po pan la naþa pe apisa re potena pan poli, pona la naþa asitom la ke sina. ³⁶ Sanene, ko na monar sinema ye yar lala sa naþa Arimata naga sinena miye la.”

Yesu pisayu naliþereen yar taþena Mati 7:1-5

³⁷ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisape “Yoko ve aliþere manene re yar taþena pona ala nakoena vania. Visae sanene, yoko Ntewa taþatete liþere manene amiu, taþatete la nakoena van amiu. Visae aviewo yar taþena, yoko Ntewa viewo amiu, ³⁸ a visae ala sur va yaru taþena, yoko Ntewa la sur imi van amiu. A yoko Ntewa laa van amiu ve keviu la sane taulu naþa amlavia, yoko naga war ve moki vaþisi, sa naþa akokonia karo, atanaria, yoko amiyalar ñña ga, pano-o pulemamaga ruru nenaga, suri laþas kekampil pito ke tano. Lelaga paþisi, yokorena awar imi pun amiu maran ve taaga sa ke ga naþa aþarwar ke pan yar taþena.”

Monar avisuar ruru kiamiu malena

³⁹ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisa þakaiwa tai pan la, pisape “?Sanape, visae kilamara þala tai suñña ga, ana naga kilia

sumon kilamara ʔala taʔena tai lalua ay-alʔel woga ga? !Peraga, yoko la ga luwoka aloru ato e ʔiliʔili tai ne! ⁴⁰ Nalogenā naga pe pa manene re metavan yar naʔa pian ke naga poli, ana visae naga kilia ruru make sur la naʔa navianena piania, yoko naga imi maran ve taaga sa ke ga kiena navianena. ⁴¹ Pe pon re osuʔia ovisavisa ke narin kororaki tai naʔa teke e kilamarana ne womla poli, ana pe opisū kilale re osape pupia purʔes nen laki tai mēke e kilamaraʔia poli.

⁴² “ʔSanape na osape ovisa va womla nene, ovisave ‘Wolai, yoko nowarlua kone kororaki na kilamaraʔia wa’? Sanene ko na pe opisū kilale re kioʔia mlamulena viowa poli, a osuʔia omliʔere ke ga mlamulena viowa kien yar taʔena lala. Okilia ʔia naʔa ko opiowa ga, ana osape okila sane yar la asape ko opo rui. Okus lua pupia masin laki na mēke e kilamaraʔia sumo wa, ʔisi na okilia ovisuveve narin kinakinas nen kororaki naʔa teke e kilamaran yar taʔena nene.”

Purlaki amio mrasa

Matiu 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Ana Yesu pisa ʔena ga, pisape “Purlaki naʔa po taʔatete war mras naʔa piowa, a purlaki naʔa piowa taʔatete war mras naʔa po. ⁴⁴ Ee, sanene narui, naʔa tevisu kilale purlaki, tesape sanape e ga e mrasnela. Mralaki la naʔa mam ruru po, pe toʔar re e viluʔini la naʔa pe nenos poli, peraga. ⁴⁵ Yaru naʔa po naga miyuwon ruru suri wo la sike e losinena, ana silaga kiena sitomena wo suʔia ga naʔa kilia visaplania, ana yaru viowa naga suʔia ʔarpolo ke suri viowa e losinena, ana naga visa plan ga sitomena viowa lala. Suri ya naʔa pule sike e los nen yaru pona e kiena sitomena, sur ne na nene narui yoko suʔia molmolue luen ga e gona.”

Yuʔia lua

Matiu 7:24-27

⁴⁶ Ana Yesu pisape “ʔKomin ya ne apio in ke asape ‘Suʔe o, Suʔe o,’ ana siraulia pe asuʔia amlogear re ya naʔa nepisa pan amiu nesape akila poli? ⁴⁷ Yar naʔa pimi pun inu, mloge kiau visena, naga monar logearia a monar kila. Yar naʔa kila sanene naga sa naʔa suniena tai pisayuia, naʔa pisa sanini: ⁴⁸ Yar tai suʔia kila ke ʔiana yuʔia, a yaru nene pe manmarua ruru po, kil ʔiliʔili la pito manene tano vena tol yo ʔarera tano, ana maplar kemraʔe lala e pulus la naʔani. Ana pogos na pog ʔarera, pupia womie lau, ana taʔatete nena kila yuʔia nene kulul, komin naʔa yar na kila, kila ruru ʔarera po. ⁴⁹ Ana yar

naʔa mloge kiau visen lala, ana pe mlogear re poli, naga sane yar taʔena tai. Yar nena, naga ʔena miyuʔaen ʔana yuʔia tai, ana naga pe wowe ga, miyuʔaen ʔana yuʔia sumal yau ga e porotano, kana kemraʔe ne la pe pito manene re nena tano poli. Ana pogos naʔa pog ʔarera, pupia womie mlau pitomi, kil lua yuʔia naʔa, kilalua mluru, ana yuʔia naʔa pororovia, piowa make nenaga.”

7

Yer kawa na mara nae Rom tai mlelaga ʔarera e Yesu

Matiu 8:5-13

¹ Ana pogos naʔa Yesu pisa plan kiena navianena la naʔani ʔisi, naga pa loyuʔia e pulkumali nae Kapeneam. ² Ana e yo nene, nasumonen li na mara nae Rom tai sike ea, ana naga kiena yar wo na yuʔaena tai naga mai paʔisi, lavis ga kovio. ³ Ana pogos naʔa mloge yar la apisayu ke Yesu, asape pimi ke lavisin kiela yo rui, ana pito nasumonenā kiena ne le Yu lala, pitetalia la apanon Yesu, vena aviuntania imi kila ruru namaiena nene.

⁴ Ana la naʔani apim puna Yesu, apisayu namaiena naʔa pania, ana apiun manene tan sanini, asape “Nasumonen li na mara la nene, popon sa oimi oiila naga. ⁵ Lelaga naʔa sane naga pe ita re tai nene poli, naga pe yere Rom ga, ana naga pe yar tai naʔa sitom manene kieta ʔegas nen yeririna la paʔisi, ana naga ʔena miila imimi e yo nini keviu paʔisi rui, naʔa miyuʔaen kiamimi yuʔia na leniena. Ana visae ko okekarania, oim ovisu kiena yaru nene naʔa mai paʔisi.”

⁶ Ana Yesu taʔania, ana pa amio la. La amial apano, ana pogos naʔa asike towe laa perinan yuʔia ʔana nasumonen li na mara nena wa, apisu yaru laʔasa amiyal ke apimi. La nene, erau kiena ne nasumonenā si laʔasa, naʔa naga pitetalia la si apim puna Yesu, vena avisa kiena visena tai vania. Ana la apim apisawal pa Yesu, apisape “Yere Rom naʔani mligan imimi mepim si puʔia, pisa sanini, pisape naga suʔia kila kare ko paʔisi. Naga pisape naga pisu sa naʔa naga pe yaru tai naʔa pe torokin re oim ʔana loyuʔia poli. ⁷ A sitomena nene kila naga pisu sane pe pon re ʔena naga imi kate puʔia poli, komin naga pe pe yere Yu re sane ko poli, ana naga pisa ga pisape, visae ovisa ga visena tai, yoko kiena yaru nene loge wo woga ne. ⁸ Naga kilia sape monar ve sanene komin naga kilia sape kioʔia visena naga naʔareraena sike ea. Naga sape suri nene naga sane li na mara la naʔa asike vatanonia, naʔa

la monar alogear kiena visena. Visae visae van tai, visave 'Ovano,' naga monar vano, pona visae visave 'Oimi,' naga monar imi, pona visae visave 'Okila sanene,' yoko naga monar kila. A naga mēna sape monar kila ya naḡa pupia yerkawa nasumonen li na mara la pisa pania. Naga sape naga sitom sanene narui, visae ovisa ga sur tai, ana monar ve sanene."

⁹ Pogos naḡa Yesu mloge visena nene, naga milan sitomen kiena ne nasumonen li na mara la nene paḡisi, a kekaran paḡisi, ana pis pa ḡina la naḡa asike amio e poglis nene, sape "Nevisa van amiu, nevisave pe nomāl re nena yere Yu tai naḡa suḡāl mārera se e in sane yar nene poli."

¹⁰ Ana siraunia, la nene aḡasuḡela si apa mēna nasumonen li na mara la naḡani, ana la amilan naḡa apisu namaiena nene pimi po si rui.

Yesu kila si mēe kiena letano tai mal si petan marena

¹¹ Ana siraunia, pe yam piavi re poli, Yesu mial pa tol pulkumali taḡena tai, kiena kia Naeni, a sa naḡa silaga, kiena nalogena lala amio yaru taḡena la moki asuḡa ataveve ke naga. ¹² Ana pogos naḡa Yesu lala apim ke lavisin pupia mralaea na pulkumali nene, apisu sane yar la amiyalvai apim, asuḡa akus ke yar mare tai pano vena ava asinia. Naga naḡa mare ne, naga mēe tai naḡa anena pe letano. Letano nene, naga pe ḡar re si narina tai poli, naga ḡar nena taaga ne nane mare narui. ¹³ Ana Yesu la asuḡa apisu ke la naḡa amial apim, ana pogos naḡa kieta Suḡe pisu letano nene, naga sinen mie pano-o ḡisa. Ana pa lavisinia, pisa pania, sape "E, tagen toko." ¹⁴ Ana Yesu pimi lavisin marena nene, mligan limana tea, a la naḡa akus pa ke ne asuḡalar la asu, pe amiyal re si poli. Ana naga pis pa yar mare naḡani, pisape "E, nevisa van ko, osuḡalu si na wa."

¹⁵ Ana mēe nene suḡalu, suḡa pivis pan la, apikevike van sina, ana Yesu sumon naga pano, mligan si pa anena. ¹⁶ Ana pogos naḡa yar la apisu sur nene, sinela kurkur paḡisi, a asuḡa amieluar Ntewa, asape "Ake, suwala! Pupia navisawalena kiena ne Ntewa suḡalu nena sike likan ita rui." A laḡas apisa mēna, asape "Lelaga ḡa! Ntewa pimi katen kiena yeririna la rui." ¹⁷ A suniena na suri nene, asuḡa apisalelein pano, pano-o tol lepas naḡa Yutea, amio yo taḡena la naḡa asike lavisinia.

*Yoane Nakeena pitetalia kiena nalogena lala apim pu Yesu
Matiu 11:2-19*

¹⁸ Ana e pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuḡa nakoena rui, ana kiena nalogena la apim apisayu pania e sur la punu ga naḡa Yesu suḡa kila. ¹⁹ Ana Yoane pis ga pan lala lua, pitetalia la apa puna kieta Suḡe, vena ava aviun ruru tania, avisave naga Navisaarena naḡa asuḡate ke ne, pona pe naga re poli. ²⁰ Ana la amial apim apisu Yesu, apiun sanini pania, asape "Kiamimi yerkawa naḡa Yoane sinenan sape kilia sanape? Ko na yar sur naḡa apisa nanua sumo asape yoko yerkawa tai imi ve kieta nasumon itaena, pona pe ko re na nene poli wa, a monar mesuḡate ke yar nene yoko imi na wa?"

²¹ Ana e nena e pogos naḡa apim apiun naviuena nene, Yesu suḡa kila ruru ke maiena lala a suḡa pile plan ke yermare petan yeririna lala, a suḡa kila ke kilamara ḡala lala, kilamarala la pimi po sina, ana nalogena kiena ne Yoane la apisu sur la nene. ²² Ana Yesu pisatarie la, pisape "Awasuḡe amiu si ava puna Yoane, ana avisawal sur ya naḡa apisuia pona amloge e nini. Suri la nene asa ga naḡa navisawalena Aisea pisa pan amiu rui, naḡa sape:

'Kilamaraḡala lala, nanagane apisu si suri rui,

a laulu lala nanagane amial ruru si rui, a yaru la naḡa aḡar leperosi, nanagane tasnela la mekik ruru si rui,

a kiligapoḡe lala, nanagane amloge si suri narui,

a yar mare lala, nanagane amal si rui, a la naḡa limala korena, nepisawal Lologena Wo pan la rui.'

²³ Ana ava avisawal mēna va Yoane, avisave 'Yaru naḡa pe sinen peve lua re e inu pog tai poli, navisa ruruena sike e naga.'

Yesu pisayu Yoane Nakeena

²⁴ Ana pogos naḡa nalogena kiena Yoane la amolue sina vena awasuḡe avano, Yesu pisayu Yoane nene pa yeririna la naḡa asike ne, sape "Pogos naḡa apa ḡesan e yokorena nene, apanon asape avisu ya ne? In na pe nesitom re nesape apanon ga avisu kana kiai ne la poli, naḡa sisilin kare ke ga sanene. ²⁵ A in na pe nesitom re mēna nesape apa apisu yerkawa tai naḡa miyen mēna kulgota nowo la poli, po sike e malena naapo, komin yaru sur la ne sanene, la pe asusu re e yo viowa la ne sane yomema nene poli, ana la asike ga e yuḡa naapo mēna ḡarin suḡe keviu lala. ²⁶ Peraga, ana in na nesitom nesape apanon apisu navisawalena tai, ne? Nanene naapo ne, ana nevisa van amiu, Yoane naḡa apanon apisuia, naga pa laa sane, naga taulu navisawalena nasumo

lala, ²⁷ komin naŋa Ntewa pisayu naga e kiena visena wa rui, sape

'In na nemligan ŋesan kiau yaru na waren visena nene pitomi pun ko, vena kila ruru kioŋa mrapa.' Mal 3:1

²⁸ "Lelaga nevisa van amiu, sane e yomarava nini Yoane Nakeena nene naga mon metavan make yar la punu ga. Ana la punu naŋa yoko aim e nasuŋenena kiena ne Ntewa, vito tol kiela yar maro naŋa sike laa tano, la punu nene la asike metavan Yoane, naŋa yoko la awar navisa ruruena kiena ne Ntewa va laa sane taulu naga."

²⁹ Ana pogos naŋa apa amiyagongon Yoane Nakeena mlologo, naga pisawal mrapa kiena ne Ntewa vena la akilia avilopu la. Ana yar viowa la moki, pa tol mēna yaru na takis lala, apisu sane mrapa nene pe lelaga, ana apilon la, ana Yoane kee la e wii. ³⁰ Ana yar taŋena lala, sa naŋa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala, la avilopu māsila e mrapa naŋa Ntewa kila vena akilia avilon la ea, ana Yoane pe kee la re poli.

Yesu pis mārera pa yeririna la e kiena pogosia

³¹ Ana Yesu pis mārera pa yar na vilaveena lala e poglis nene, pisape "Yoko nevisa visena ya naŋa kilia tol ŋelaga ken la na nagane, sane la ape yar ya? ³²⁻³⁴ E lepas punu ga naŋa Ntewa kila vena kilali wo van amiu, ana yepemiu mavin ga, apisa kare ga naga vanonia. Komin poglis naŋa Yoane pimi, naga sumā monsilon kinanena vena len, a naga mlon kuruta namunena, ana yaru la apisu sanene, asumā apisayui, asape 'Yaru nene, yermare sike e naga.'

"Ana pogos naŋa inu Narina ne Yeririna nepim nesike na, nekinan ruru ga a nomun ruru ga, ana apisayu si inu pisa, apisape 'Apisu ke ne, yaru nene naga kinan merorol paŋisi wa, naga pe yar na mun maneneen mēna kuruta, a naga kiena erau lala, yar na warpoloen ga takis, a yar viowa ga lala.'

"Komin sur ne nanene nepisu yeririna na nagane lala asa ga ninis la naŋa visae asumā akila kokan ke e yepesinas na kumali, yoko la aviovio kiela narin erau lala, avisave 'Ei, kam na apilon manene visena na! Visae mowe ke plaŋe, ana pe sinemiun re wolen amio imimi poli, pona visae meyaun ke yaueno na marena, ana pe sinemiun re atagipae amio imimi poli.'

³⁵ "Sur ne na nene, yeririna la yepela mavin mrapa lala kiena ne Ntewa, ana mras wo naŋa molue e malena kiena yaru naŋa taveve ke mrapa kiena ne Ntewa, kilologia sane mrapa ne nanene narui,

naga pe mrapa na manmaruaena naŋa lelaga."

Sira tai mloge kemua piowa lelaga e kiena mlamulena viowa lala

³⁶ Ana Varasi tai, kiena kia Saemon, naga sape sinenan kila kinanena tai ve kana Yesu, ana Yesu pa mēna, pa totano vena akinana. ³⁷ Ana e pulkumali nena, sira tai sike ea, naŋa naga kila ŋelaga viowa la moki paŋisi, ana naga mloge naŋa Yesu pa kinan ke mēna Varasi naŋa Saemon ne. Ana sira naŋa pisu kiena mlamulena viowa, mloge piowa manene laa, ana mloge sane monar imi visu Yesu, ana kus kiena piawi tanea tai na ponotaninu, kus pimi e yurū naŋani. ³⁸ Ana Yesu pelein ke sape kinana, ana sira nene pimi sumā su varaun lana, naŋa wamarana mlaui, kekapil pito ke e lana ne Yesu. Wamarana kee ke lana sanene, ana tar viluna la naŋa piayavi ne, sumā miyumuvan ke lana Yesu, a naga pelan pipina komŋasa te lana ne Yesu, a yokorena taron ponotaninu naŋani ea.

³⁹ Ana Varasi naŋa ŋere Yesu pimi mēna, naga pisu ke sur nene, ana sitom piowa towe ga ea. Naga sitom ke sanini, sape "Visae Yesu nene naga pe navisawalena tai naŋa lelaga, pona vera na kilia ruru yo rui sane sira nene naga pe sira na mlamulena viowa na sanene, ana yoko ve taŋian re tol lana wa nene. Ana naga taŋian kila sanene, in na nemninue kare narui."

⁴⁰ Ana Yesu na kilia mēna kiena sitomena nene, ana pisatamēna, sape "Saemon, in na nesape nevisa visena tai van ko sumo wa."

Ana taŋiania sape "Pogaga, Navianena. Okilia ovisa."

⁴¹ Ana Yesu pisatamē sanini pania, sape "Yerkawa tai, ana yar lua akila lapui pania. Lualua nene, tai na kiena lapui keviu, komŋasa naga kiena lapui keviu manene laa paŋisi. ⁴² Ana pogos na ulmaranen lapui la nene, la ga luwoka apulmaran ŋele ga, ana yerkawa naŋani sinen mie la, ana piwo make kiela lapui la nene pan la. ? Ana komin sur ne nanene, lalua nene ane sitom manene yerkawa nene?"

⁴³ Ana Saemon pisatamē Yesu, pisape "Nemninue ga, pona naŋa kiena lapui keviu manene naga monar sitom va laa sane yo."

⁴⁴ Ana Yesu pisape "Ee, sa ke nene narui." Ana Yesu ŋarpuia kilologia sira naŋani pa Saemon, sape "Saemon, pogos naŋa nepim momā, pe nomā re yar tai ŋar wii pimi pan inu poli vena nekevan kororak na mrapplea e lau, sane e kieta ŋelaga na, monar okila. Ana opisu ke sira nini, naga ke naŋa kevan lau e wamarana

narui, a miyumuvan si mema e viluna.
⁴⁵ In na nepim moña loyuma, ko na pe otalopan ruru in re poli, sane nepe kioña erau wo tai, ana siar e pogos naña nepim loyuma, naga mligan pipina lepas p̄asia te lau silaga. ⁴⁶ Ko na pe ōpar re ponotaninu pimi otaron pito e p̄aruu po, ana naga kila e lau rui. ⁴⁷ Ana nevisa ruru van ko, nevisave sira nene, kiena mlamulena viowa moki pāp̄isi, ana nepiewo make ga rui, kila narui naga sinena sii inu keviu pāp̄isi. Ana nepisu yaru naña kiena mlamulena viowa pe keviu re poli, nepiewoia, ana naga pe sinen sii manene inu re poli.”

⁴⁸ Ana Yesu pisa ruru m̄ena pa sira nañani, pisa pania, sape “Kioña mlamulena viowa la naña ositom p̄ele ke ne, nepiewo make rui.”

⁴⁹ Ana pogos naña Yesu suña pisa ke visena nene, yaru tāp̄ena la naña akinan ke amio la e pogos nene pe akekara re nena poli, asuña apragogo pan la, apisa ke asape “?Ana yaru nene sinenan sape naga ve ai, naña naga pisa ke sape naga p̄ar plan ke mlamulena viowa kien yar la sanene?”

⁵⁰ Ana Yesu pisa si pa sira nene yam tai, pisape “Kioña naviawaena kila otol natamaliaena rui. Ve ologe re si viowa, okilia ova narui, a suñare kiena ne Ntewa sike amio ko.”

8

Sira la moki naña ataveve Yesu

¹ Ana pe yam piavi re poli, Yesu mial sina pano, pa kome pulkumali lala, la naña ve torokak amio la naña kerkeviu, a e yo punu ga naga suña mlologo, a suña mla lologena wo nasuñenena kiena ne Ntewa pimi pa yeririna lala. Ana sane silaga, kiena nalualima taaga pa lua la m̄ena asike amio e pogos nene, ² a sira la moki li m̄a naña la asuña atavevela. E sira la nene, lāp̄asia naña Yesu tāpa ruru la petan ninuna viowa lala a e inanena viowa la naña se e la, sa naña Maria nae Maktala, naña sumo yermare la olua ase e naga, ³ amio Soana, naña naga wona ne yar naña Kusa, naña naga pe yerkowa na kilaen yuñaeena kiena ne Parin Supe Erot, a amio m̄ena Susana nene. A la moki manene ke sina ga, naña la asuña amiila Yesu lala keviu pāp̄isi, a la asuña apisuar la e nalaena la naña asuña āpar ke pan la.

Pakaiwa na kurus nen viluñini naña kekapil e porotano na pe tāp̄ena vari
Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Ana e pogos tai, pupia p̄ina na yeririna lala la moki amolue e kiela pulkumali la peve taaga, ana la apimi amiervivi Yesu

piora, ana naga pis pan la, kuan p̄akaiwa tai pan la.

⁵ Naga pisa sanini, sape “Yar tai sape va veven kurusia e kana lokove. Pogos naña peven kurusia, suña sisilinia, ana kurus lāp̄asia amloloru e mrapplepa, a siraunia, yar la apim amiyaloro ea, apie kare ga, a manu m̄ena lala apimi ate plan make ga. ⁶ A kurus lāp̄asia amloloru e yo naña kilavaru sike ea, pitotovi pavini, ana yoko miaiai ga, komin naña pe wii re e yo nene poli. ⁷ A kurus lāp̄asia mloloru e yo naña sumo na pe ate plan ruru re kilika viowa e poli, ana yoko siraunia kilika viowa nene kapur ke sina ga pimi keviu, kewo make kurus la naña pitotovi ne-e amarmare. ⁸ A kurus tāp̄ena ne lāp̄asia amloloru e porotano naapo tai, ana la apitotovi akapur m̄a pano-o, la āpar mrasnela la moki, tol ponotia taaga.”

Ana pogos naña Yesu pisa visena la nene p̄isi, naga pion manene pan la, sape “Yar naña kiligana teke ea, monar yagogon ruru visena nene.”

?Komin ya ne Yesu pis e p̄akaiwa lala?
Matiu 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Ana siraunia, nalogena lala apim puna Yesu apiun kinas nen p̄akaiwa nene tania. ¹⁰ Ana naga pisatarn̄e la, pisape “Ntewa kila sanene sape vena akilia alual nakilia wanena na kiena nasuñenena.

‘Ana e yar tāp̄ena lala, nakilia wanena la nene la atapolou asike e p̄akaiwa na wa, ana la asuña apisu pano-o, pe apisu kilale re poli,
a la asuña amiyagogo pano-o, pe amloge kilale re nena poli.’” Ais 6:9

Yesu pisavan kinas nen p̄akaiwa na kurus nen viluñini

¹¹ Ana Yesu pisavan ruru ga p̄akaiwa nene pan la na wa. Naga pisapenua “Pogaga, kinas nen p̄akaiwa nene naga sanini. Sur nasumo, naga kurusa, a naga na sane visena kiena ne Ntewa. ¹² A kurus la naña akekapil mrapplepa, naga na sa naña yar la ne amloge visena nene, ana kurus nowo lala mloloru pitomi e kiela sitomena lala. Ana Parin Yermare nene pimi p̄ar plan ke sina ga visena la nene petan sinela lala, vena kila sane ve alelaga re sina, ve atol re si natamaliaena.

¹³ “Tāp̄ena, naga kurus la naña asike e yo naña pe kilavaru, a na nene sane yar la naña amloge lologena wo nene, amlavia, akekaranja, ana sa naña p̄eligas nela pe po re poli. La asuña amlelaga yam plas ga, a visae atol pog m̄arera, pona nakilaliena imi, yokorena la aloloru ke sina ga.

14 “Taḗena mēna ga, naga na kuru la naḗa asike e lenen kilika viowa lala, a na nene sa naḗa yar la amloge, ana pogos naḗa la amial ke apa sane, ana asitom manene laa kiela malena lala, a sinelan manene mēna kilavaru, a akekaran manene mēna kekarena na yomarava la nini paḗisi. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa tai naḗa piwo la, ana taḗatete nena kiela malena war mras naḗa marua ruruia.

15 “Ana na maro, naga kuru la naḗa sike e porotano naapo, nanene naga sa naḗa yar la amiyagogo ruru e Lologena Wo nene, ana amligan ruru sike e losinela lala, atarar ruru mārera, naḗa ape lelaga kemua. Yeririna wo la ne sanene, la akila kiela sitomena la viayavi, ayumāe ruru mā vano-o awar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena lala.”

Pakaiwa na kapi vivaga

Mak 4:21-25

16 A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Ita yeririna lala, viḗae towar kap vivaga imi, yokorena ve yar tai warwan re mēke vatanon karo tai pona sur tai sanene. Peraga, tetelan ga mēke metava vena kila yar la naḗa aim loyurña la avisu naḗa yo merarava ruru nena ga. 17 Pogaga, ana nasuḗenena kiena ne Ntewa naga sane kap vivaga nene, naḗa nanagane suḗña mālmalivin ita vena tegoli make suri punu ga. Suri punu ga naḗa tapolou sike ga wa, a nakilia wanena punu ga, yokorena la monar amolue e yepesinasa vena yar la akilia avisu kilalea. 18 Kam na monar ayagogon ruru kiau visena lala, a akilali naḗa asitom ruru la. Yar naḗa kiena suri moki rui, yokorena naga war va ve mok manene vaḗisi. Ana yar naḗa limana plasan suri lala, yokorena naga kilalu kiena narin sur nene naḗa naga sitom ke sape pe kiena pa rui.”

Anenane Yesu amio wenla lala, apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35

19 Ana anenane Yesu amio wenla lala apim aporun naga e pogos nene, ana la akila ḗele yon naḗa ava atol naga loyurña, komin naḗa ḗina la moki, kila yo ve tokak ga. 20 Ana yar la amla lelein ga visena pimi tol Yesu, asape “!Ei, anomña amio womla lala asuḗalu asike vanua, sinelan asape avisu ko sumo wa!”

21 Ana Yesu pisatarñea, sape “Naga naḗa pe aneu, pona pe wolai, nanene na la ga naḗa amloge visena wa kiena ne Ntewa, a la asuḗa akila ke sa naḗa visena nene pisa.”

Pupia lagi naḗa Yesu pisaḗuḗaria

Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41

22 Ana e legiena tai, Yesu ḗere nalogena lala, la apa amiyai e waa tai, ana Yesu pisa pan la, sape “Ita, yoko teva e lepas nen lapa nene lepas ḗasia.” Ana la amligan yo, asuḗa apano, 23 ana pogos naḗa waa kiriri ke pa narui, Yesu maran kawa pano-o momalio. Ana siraunia, pupia lagi tai miyui, miyu lapa naḗani, ana pupia sive lala akilapela pano-o sive pule e pulu waa, apisu sane piowa ga narui. 24 Ana apito apioḗege Yesu, apisa pania, asape “!Suḗe, Suḗe, lavis ke tetalilu narui!”

Ana Yesu suḗñalu, pisaḗuḗar lagi amio sive mārera la nene, ana sur la nene apito tano, yo mñano ruru nenaga. 25 Ana Yesu pisa pan la, sape “?Awa kiamiu naviawaena?”

Ana amarau pano-o, amilan manene paḗisi, ana asuḗa apiuviun ke sina tan la, asape “?Aulai, yaru ya nene? Naga pis ga sanene ana lagi amio sive, lalua amlogearia. !Suwala!”

Yesu pile plan yermare moki petan yere Karasa tai

Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20

26 Ana Yesu la apa atol lepas ḗasa, e naḗa Kalele kira ke pa ea, nanene mesmesun e yo naḗa Karasa. 27 Ana pogos naḗa Yesu pa ura e yo nene, yar nae e yo nene tai pitomi pitawea, naḗa yar nene yermare la asike ea. Nakonua rui, yar nene pesinas ga, pe miyen re sur tai poli, a naga pe mon re e yurña poli, naga kekaran ga naḗa monmon ga e lotap lala, e puluve la naḗa amligan ke kiela tas nen yar mare la aḗñeñeke ea. 28-29 Ana yermare la nene akila kare yar nene yam moki rui, kila sane yar la akirakiravanli naga silaga, a apiar e kilipan, a apiar lana amio limana e kilika panon laki, ana naga suḗña kilaroro ga, a yermare la nene aḗñelua naga pa mēke e yokorena nene.

Ana Yesu pisuia, pis pa ninuna viowa, pilelua sape ḗigan yaru nene. Ana yar nene pisu Yesu, pio naga, a mloru e lana, ana ninuna naḗa sike ea pis mārera, sape “? Ana Yesu, ko narina ne Ntewa na Mava, kioḗña ya na teke e inu? !Nepiun māraran pan ko, nesape ve ola re nakoena van inu!”

30 Ana Yesu piun tania, sape “?Ana kioḗña kia ai?”

Ana ninuna viowa nene pisatarñea, sape “Kiau kia Yermare lala na kilāen mara.” Naga pisa sanene komin naḗa yermare la naḗa apa e losinena la mok liu. 31 A ninuna viowa la nene asuḗa apiuviun māraran ke

sina ga pa Yesu vena naga ve vile plan la re, naga ve kila la re ava aloru ato tano e pupia pulukapi.

³² Ana yepas nen kunus na yo nene, pupia pegas nen nompui lala asuñia akolkol ke protano, ana yermare la nene atagi pa Yesu, apiun m̄araran tania asape naga ligana la ga ava e nompui la nene. Ana Yesu tañan pan la, ³³ ana la amolue petan yar nene, apa e los nen nompui lala. Ana nompui la nene aplamolue yam veraga akiriri apito e yeparpas tai, ana apioviõn la apito e pupia lapa nene, atalil make e sive.

³⁴ Ana yar na visuaren nompui lala apisu sur nene, la aḡure apa uña, apisawal sur nene, ana apisa make m̄ena ga e yo la punu ga, ³⁵ kila sane yar la moki sinelan asape aimi avisuia. A pogos naḡa la apimi, apisu Yesu suñia ga, a yar naḡa ninuna viowa la aḡure petan rui naga totano teke e lana ne Yesu. Nanagane, naga miyen ruru m̄ana kulmrae wo la rui, a pimi moñiau ruru nenaga, pe sirag re si poli. Pogos naḡa la apisu yaru nene pimi po si sanene narui, ana amarau. ³⁶ A la naḡa asuḡesania apisu suri punu ga, asunyu pa la naḡa apim mare ga na wa, apisa meraravan pan la sanape naḡa yaru nene naḡa yermare la asuḡesan ea, ana Yesu kila naga pimi po si rui. ³⁷ Ana yeririna lala na lepas nae Karasa, la apisu sane piowa ga, ana la asuñia aḡararan pa Yesu asape la sinelan naga molue si vetan la, komin naḡa sur nene kila amarau paḡisi. Ana Yesu la apitovin si vena aiã e kiela waa, vena awasuḡela sina.

³⁸ Ana pogos naḡa la asuñia apito ke narui, yar naḡani pitomi piun m̄araran tan Yesu sape naga sinenan sape va su lue amio naga, ana Yesu pialuḡaria, pisa pania, sape ³⁹ “Peraga, komin naḡa popon manene ko owasuḡe ko ga ova si uña, a ova osunyu van yar lala, ovisa van la sanape naḡa Ntewa kila po naḡa po manene pan ko sanene.”

Ana yar nene paḡuḡe sina, a naga suñia pa miyervivi yo punu ga nae lepas na kiena pupia pulkumali, a pisawal yuñiaena wo naḡa Yesu kila pania.

Nin sira kiena Saeras, amio sira naḡa tol kulsota m̄ana Yesu

Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Ana Yesu lala akusro lapa nene apa ke sina lepas paḡsia, a pupia p̄ina na yeririna lala asuñiate ke naga, ana la akekarana naḡa apisu pa m̄alivin la sina. ⁴¹ Ana yerkawa na kiela yuñia na lotena nae e yo nene, kiena kia Saeras, naga pimi lavisin Yesu. Ana kinai tanonia, tag pania, piun tania sape imi m̄ana, ⁴² vena visu nin

narina naḡa sira, naga minana paḡisi. Nin sira nene, naḡa yerkawa nene naga narina taaga nena nene, a kiena kas pe sur sane lualima taaga pa lua ga [12], ana kiena inanena pimi keviu manene laa narui, kila narui apisu sane lavis ke mare ne. Ana Yesu suñialu, amio yar nene apano.

Ana pogos naḡa naga pa ke sanene narui, pulen yeririna na pupia p̄ina la nene asuñia ataveve, asuñia amiigin la p̄iora e Yesu. ⁴³ Ana lala tai, naga sira tai, naḡa maiena kien sira lala teke e naga e legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua [12] rui, ana pe yar re nena tai naḡa kilia kila ruru kiena maiena nene poli. ⁴⁴ Ana sira nene, naga mialvan ga yaru la lika, pimi pimi lavisin m̄asina ne Yesu, kian limana sane, tol ga m̄ana isinen kulkota. Tol ga kulkota m̄ana Yesu sane, ana e ke e pogos ga nene, kiena maiena naḡani p̄isi nena ga.

⁴⁵ Ana Yesu piun ke ga, pisape “?Ane tolmare in ga na wa?”

Ana la apisapenua “Pe yar tai tol ko re poli,” ana Pita m̄ena ga pisa pania, sape “? Ana Suḡe, sanape? Yaru la apule manene laa asuñia amiigin la kar ga miyervivi ko pivi, asuñia apavan e ko.”

⁴⁶ Ana Yesu pisa pania, sape “Peraga, yaru tai tol inu nena naḡa, komin naḡa in na nemninukilale sane kiau nam̄areraena komḡas pa vanua e inu pa e yaru nene p̄isi rui.”

⁴⁷ Ana sira nene p̄isu sane naga taḡatete si tapolou narui, ana pimi puna ne Yesu, marau paḡisi, sinen kurkur m̄ena ga. Naga pimi m̄loru e lana Yesu, ana e marana ne yeririna la naḡa asike ne, naga pisawal make sur la e naga pania, sa naḡa komin ya ne naga pimi tolia, a sanape naḡa pimi po si rui e pogos nene.

⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Auya, kioñia naviawaena e inu kila ko opo si rui. Suñiare kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuḡe ko sina ova uña.”

⁴⁹ Ana pogos naḡa Yesu suñia pivis ke amio sira nene wa, visena pimi pa yerkawa nene, sape “Nin naruñia nene kovio rui. Popon ve oure re si pupia navianena nene imi, vena ve okila kare korenan re naga.”

⁵⁰ Ana Yesu m̄ena m̄loge m̄a visena nene, ana pisa pa Saeras, pisape “Ve ositom re suria, owasine ga Ntewa m̄arera, a yokorena nin naruñia sira nene imi wo si ne.” ⁵¹ Ana Yesu pa amio yar nene apa m̄ana, a pogos naḡa apim atol yo nene, naga pialuḡar laḡasa sape yoko ve ava re loyuñia amio naga, ana naga p̄ere ga Pita, amio Yoane, a Semes, a arimanane nin sira nene amio anena, ana apa loyuñia. ⁵² Pogos naḡa apa loyuñia apisu naḡa yar

la asuñña sinela miye ke nin sira naña rui, asuñña ataginia, ana Yesu pisa pan la, sape “Ve atagin re nin sira nene sanene. Naga pe mare re nene poli, naga momalio ke ga ne.”⁵³ Ana la apitalia kare ga naga, komin naña la akilia asape nin sira nene marpantop nena rui.

⁵⁴ Ana Yesu pa tarar limana ne nin sira nañani, pisa pania, sape “Nin naruu, osuññal ni sumo wa.”⁵⁵ Ana e ke ga e pogos nene, apisu naña nin sira nene, kiena malena pasuñe sina pimi e naga, ana suññalu, suñña miyaloro, ana Yesu pisape popon ala narin kinanen tai vania.⁵⁶ Ana arimana amio anena, amilan pañisi naña kiela sitomena la kovio nena ga, ana Yesu pisa pan la sape yoko ve avisawal re sur nene va yar tañena lala.

9

Yesu pitetalia kiena nalogena la peve lua

Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13

¹ Ana Yesu pio viraviran kiena lualima taaga pa lua [12], ana pis ruru pan la, naga mla m̄areraena pan la, tañian la vena akilia ataulu yermare lala, a vena akilia akila ruru maiena lala. ² Naga kila sanene vena vitetalia la avanon alogon navesuñenena kiena ne Ntewa, a vena akila ruru namaiena lala. ³ A visen wo lañas naña pisa pan la sumon naña apano, sanini, naña sape “E lepas na kiamiu mrapa, yokorena ve awarar re sur tai. Ve awar re kiamiu plasgai, pona kiamiu karo, pona kinanena, pona kilavaru, a ve awar re m̄amiu kulsota ve lua, yokorena ayen ga m̄amiu kulsota ve taaga ga naña amiyenar ke ne.

⁴ “A uñña ya naña visae aure amiu ava ase ea, p̄isi na monar akekanan naña asu amio mratava na uñña nene, yokorena aligan ga uñña nene pogos naña amolue si vetan pulkumali nene.”⁵ A e pulkumali ya naña visae la yepel mavin were amiuena ava e m̄ala yurñia lala, p̄isi na aligan ga kiela yo nene, a pogos naña amolue vetania, monar atan plan puluyavi na mrapa na yo nene vetan lamiu, sane kile tai pona kiamiu visena m̄arera tai van la, sape yoko awar nakoena tai naña torokin ga kiela p̄elaga viowa nene.”

⁶ Ana nalogena lala amolue apa narui, a asuñña aṗaro ke e pulkumali lala, asuñña amlologon ke lologena wo, a asuñña akila ruru ke maiena lala.

*Parin Suñe Erot Antipas pisayu Yesu
Matiu 14:1-2; Mak 6:14-16*

⁷ Ana e pogos nene, Parin Suñe Erot m̄ena ga mloge towe m̄ia ya naña Yesu la asuñña akila ke ne, ana naga sitom manene pañisi, komin naña yar lañas asuñña apisayu Yesu, asape naga Yoane Nakeena, naga mali si petan marena,⁸ ana tañena lañas asape naga yermarua Elaisa nanua, nane m̄alivi si ne, a tañena lañas asape naga pe navisawalena la tai nanua sumo sumo manene laa, naña suññalu si petan marena. ⁹ Ana Parin Suñe Erot pisape “Pe Yoane Nakeena re nene poli, komin nesilua p̄arina rui, ana yar na apisayu ke ne, naga a si nene?” Ana sitomena nene kila naga sinenan visuen Yesu pañisi.

Nalologena la apa amlologo, ana aṗasuñe la sina

Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yoane 6:1-15

¹⁰ Ana nalologena la naña Yesu pitetalia la sape ava alogo, aṗasuñe sina, ana apisawal sur punu ga naña amiyuññaena pa Yesu. Ana Yesu p̄ere la amolue petan yar lala, amiyepe la ve tokak ga apa e pulkumali tai, kiena kia Petsaeta. ¹¹ Ana siraunia, yar la amloge asape apa ke e yo nene, ana la m̄ena ga asirau apano, apa m̄ena e yo nene. Ana Yesu kekara ga, naga sun towe amio la, a siraunia pian la e lepas navesuñenena kiena ne Ntewa, a kila ruru yar la naña sinelan ke asape popon yar tai illa la.

Yesu pagan yeririna la manu lima [5000]

¹² Ana Yesu suñña amio la pano panoo, apisu naña mrae pito ke tano narui, ana kiena lualima taaga pa lua nene apim puna, apisape “Ei, Suñe, popon oligan p̄ina la nene awasuñela ava m̄ala uñña lala pona avakar ga e pulkumali la ne sike ne, vena akilia aul kala kinanena lañasia, a vena akilia alual m̄ala lele na monoena, komin e yo na tesike e ne pe pon re yemalo wo ita e poli.”

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E, peraga. Popon kam ga awar kinanen lañas van la.”

Ana la apisatam̄e, apisape “!Kei! Imimi memla ke ga narin kilaparavi lima, amio narin ika lua. ?Ana visae peraga, pona ko sinorñan ke osape yoko imimi ke narui meva mou kinanena torokin pupia p̄ina la nene?”¹⁴ La apisa sanene komin yeririna la naña asike ne la moki manene laa, ana yerm̄ene ga lala pa tol sur sane manu lima [5000].

Ana Yesu pisa pan la, sape “Ava avisa va yeririna lala avisave atotano ke ne wa,

atotano e pegas lala, naña yar la lualima ve lima [50] e pegas tai.”¹⁵ Ana apa akila sa naña naga pisa, a yeririna lala atotano e pegas lala.

¹⁶ Ana Yesu mla kilaparavi lima nene amio narin ika lua nañani, kirava pa ma e peni, pisa potenania ana kawewowa, kian pa nalologena lala vena alalein akian va pegas la nene. ¹⁷ Ana akan panpano-o mepela kawa ruru nena ga, a kororos nen kinanena naña akanligania, akon pa e karo popos lala tol lualima taaga pa lua [12].

Pita pisawal pisape Yesu naga Navisaarena kemua lelaga

Matiu 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Ana pogos tai, Yesu sumña mlen ke naga taaga, a kiena nalogena lala asuñña ga lavisinia, ana naga piun tan la, sape “? Asuñña amloge yar la apisavisa inu asape in na ai?”

¹⁹ Ana apisa pania, asape “Lañas asape ko Yoane Nakeena, a lañas asape ko Navisawalena Elaisa, a lañas asape ko navisawalena tañena lala tai nanua sumo sumo nane naga mali si petan marena ne.”

²⁰ Ana naga piun tan la, pisape “? A sanapen amiu, kam asape in na ai?”

Ana Pita pisatarñea, pisape “Ko Navisaarena kiena ne Ntewa nene.”

Yesu pisawal kiena marena

²¹ Ana Yesu pis mñarera, pisaar nena pan la, pisape yokorena ve avisawal re sur nene va yar lala, ²² ana pisa ruru pan la pisape yoko ve sanapen naga. Naga pisape “Inu na nepe Narina ne Yeririna, a yoko nasumonena kiena ne le Israel lala, amio yerikawa kiena ne yar wa lala, amio navianen navisaluaen lala, yoko akoven lua inu, pisi na monar akila sur ve moki na kila kare inuena. Yoko monar awenñar inu nemare, ana e kana legiena na telu, yoko Ntewa visirlua inu nemal sina.”

Nalogena kiena Yesu naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

²³ Ana e pogos nene, Yesu pis pan la, pisape “Yar naña sinenan sape taveve inu, naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, naga monar kus kiena laki torovia e legien punu ga, sa naña yoko inu nekus kiau, ana taveve inu luen ga. ²⁴ Nepisa sanene komin yar naña sinenan sape ve puluvisin kiena malena, yoko kilalu kiena malena. Ana yar naña tañan kiena malena vanon inu, yoko naga taulu si kiena malena. ²⁵ Visae yar tai tol make sur wo na yomarava nini lala, ana kila pal mrapa a kilalu kiena malena,

naga pe taulu re nena sur wo tai poli. ²⁶ Yar naña mawa e marana yar tañena lala vanon inu pona vanon kiau visena, yoko inu Narin Yeririna mēna nemawan yar nene e marana Ntewa e pogos naña nowasuñe sina, naña yoko nevitom nemio pupia naurarena naña pe kiau, a pe kiena ne Ata, a naña pe kiena ne mēna navisi wa lala. ²⁷ Lelaga nevisa van amiu, yar lañas asuñal asike e nini, naña tañatete amare na wa, vano-o tol pogos naña avisu Navesuñenena kiena ne Ntewa imi mñalivi.”

Tasnena ne Yesu pimi pe tañena

Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Siraun pogos naña Yesu pisa visena la nene, pe sur sane legiena olua p̄aro ga na wa, ana naga p̄ere Pita, amio Yoane, a Semes, la vari apa metava e ravie tai, komin sape len. ²⁹ Ana apam atol yo nene, a pogos naña sumña mlen, nalogena la telu nene apisu naña marana pimi pe tañena, a apisu naña m̄ana kulsota pilavila pañisi, a miyuwowo naña miyuwowo manene laa. ³⁰⁻³¹ Ana siraunia, yermarua lalua nene Elaisa amio Mosis, lalua añalivi amio pupia naurarena nae ma e peni, ana lalua alun ke amio naga, naña asuñña apisayu ke sanape naña yoko naga monar va garu Yerusalem, a monar mare vetan yomarava nini, sa naña Ntewa pisaaria p̄a rui.

³² Ana sumo, la telu Pita, Yoane a Semes nene asuñña amloge marala kawa pañisi pano-o amomalio, ana pogos naña atavilo sina, la amilan sur la nañani, naña apisu pupia naurarena kiena ne Yesu, a apisu lalua naña asuñal asike amio naga. ³³ Ana apisu naña lalua nene asape aligan si yo vena awasuñela, ana Pita sinenan sape visi, ana naga mninue m̄a visa ya ne, ana naga p̄isalawe ga visen kar tai pa Yesu, pisape “Suñe, popon naña ita tesuñña e nini. Popon teyurñae silparpara ve telu e yo nini, moñña tai, m̄ana Mosis tai, a m̄ana Elaisa tai.”

³⁴ Ana pogos naña naga sumña pisa ke visena nene, lul tai pitomi kalo la, ana pogos naña la apisu sane apa ke loyurña e lul nene narui, amarau pañisi. ³⁵ Ana amloge visena tai molue e lul nañani, pisape “Nanene na naruu ne, naña nepisirlua naga rui. Naga ke narui monar alogear ruru naga.”

³⁶ Ana pogos naña visena nene p̄isi, lul nene kovio sina, apisu naña Yesu naga taaga sike si amio la. Ana siraun nene, nalogena la nene apa ruru la, asuñña ga sa

ga ne, pe apa apisayu re sur nene pa yar taņena la poli.

*Yesu pilelua yermare petan mēe tai
Matiu 17:14-21; Mak 9:14-29*

³⁷ Ana e kana legiena na siraunia, Yesu amio la telu naņani aņasuņela si apitom tano, ana pupia pīna na yeririna la asuņiate ke naga, sinelan asape awisuiua. ³⁸ Ana pogos naņa apim aņālivin la, lala yaru tai pion manene pa Yesu, pisape “Navianena, nepisa awis pan ko, ovisuli naruu na yermiene nini, komin naņa naruu wawa taaga nena nini. ³⁹ Ninuna viowa tai ne suņa pimi ke e naga sanene, kila naga mlokai manene paņisi, ana miokamarmare tasnena mārera pano-o awirina la mlalau. Sur nene suņa kila ke naga pa piowa laa, kila kare naga paņisi, a suņa kila luen ga, pe mliganli re naga pa ruru pogos tai poli. ⁴⁰ In na nopure naga pa puna ne kionņa nalogena lala, nepisa awis pan la vena aņenelua ninuna viowa nene, ana la akialia, amiyuņāen pano-o, akila pēle yonia.”

⁴¹ Ana Yesu pisatamēa, pisa pan la, pisape “?Kam la nene, sanape na sanene? Pe asuņal re nena ase Ntewa poli. ?Monar nesuņa nemio kam wowe lala tol pogwai? In na sineu maren amiu rui. Ko, pogaga, oure naruņa nene imi.” ⁴² Ana apa aņure pimi, a pogos naņa apim ga sane, ninuna viowa naņani kilapel ke sina ninis naņani, kila tasnena miyuyuwawa a mārera. Ana Yesu pis kapuru pialuņar ninuna viowa naņani, a kila ruru mēe nene, ana mligan si pa arimana. ⁴³ A la na naņa apisu sur nene, amilan manene naņareraena nowo kiena ne Ntewa nene paņisi, naņa kila po sanene paņisi pan mēe naņani.

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Ana siar e pogos naņa yar taņena la asuņa apisasayu ke sur wo naņa Yesu kila, ana Yesu pisa kiena visena tai pa kiena nalogena lala. ⁴⁴ Naga pisa pan la, pisape “Ayagogon ruru kiau visena nini, aligan ruru te kiamiu sitomena lala, vena ve sinemiu pēsan re sina. Ee, nepisa ruru van amiu, nasape Ntewa mligan inu sane Narin Yeririna, ana lavis ke naņa aligan inu neva e limana ne yaru la naņa yoko aweņar inu nemare narui.” ⁴⁵ Ana nalogena lala pe amloge kilale re ya naņa Yesu suņa pisayu ke pan la poli wa, sa naņa kana kinas tapolou ke ga wa, kila pe apisu kilale re poli, a amaraun mēna naņa aviun ruru va Yesu e lepas na visena nene.

“?Ane to laa metavan yaru taņena lala?”

Matiu 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ Ana siraunia, veveyuena tai mālivi likan nalogena lala, naņa apisape ane to laa metavan lala taņena laņasa. ⁴⁷ Ana Yesu kilia mña kiela sitomena la nene, ana pio ninis tai naņa pimi ke puna, ana mligan ninis naņani suņalu se yepasa, ⁴⁸ ana pisa pan la, sape “Yar naņa kiena sitomena patanon inu, ana naga kekaran wereruruen ninis nini, nanene sa ga naņa kekaran were ruru inuen ga narui. A yar naņa kekaran inu, naga sane kekaran ke ga naga naņa mligan inu nepim. Nanene komin naņa amiu ai naņa kiena sitomena su tano vaņisi, naga ke narui naņa naga to metavan amiu make ga.”

*“Yaru naņa pe pialuņar ita re poli,
naga suņa miila ita ke ne”*

⁴⁹ Ana Yoane pisa pa Yesu, sape “Suņe, mepisu yar tai, naņa suņa pile plan ke yermare lala, naga mēne plan la e kionņa kia. Ana yaru nene, memninue ga, naga pe ita re tai poli, ana mepialuņaria.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Toko, visaluņaren toko, komin yar naņa pe pialuņar ita re poli, naga miila ita ke ne.”

*Yesu sitoņal sape lavis ke monar va ma
meta Yerusalem narui*

⁵¹ Ana Yesu pisu kilale sape nanagane, lavis ke Ntewa were si naga va meta ma e peni narui, ana kila ruru kiena sitomena, sape kiena mrapa monar va ma meta Yerusalem narui.

⁵² Ana la amial apano, ana Yesu mligan kiena yar na waren visena lala la asumo apa e pulkumali tai kiena ne le Samaria lala, vena akila ruru make suria, naga sirau imi. ⁵³ Ana la ne e yo nene, la pe sinelan re Yesu la aim e kiela yo poli, komin la pe sinelan re iilaen le Yu la naņa akom ke kiela yo poli vena ava meta Yerusalem. ⁵⁴ Ana pogos naņa nalogena lalua nene Semes lalua Yoane apisu naņa apialuņar la sa nene, lalua apiun tan Yesu, asape “Suņe, ko sinonņan osape melen mevio kapi tai ligan ma e peni vitom tano kekan la nenaga?”

⁵⁵ Ana Yesu pārupia pis mārera pan lalua, pialuņar la. ⁵⁶ Ana pe apa re si e nene poli, la apa e pulkumali taņena.

*Yaru naņa taveve Yesu ve kiraņatau re
sina*

Matiu 8:19-22

⁵⁷ Ana pogos naņa amial ke e mrapa narui, yaru tai pimi pu Yesu, pisaar pania, pisape “Yoko netaveve ko e nape naņa visae ova ea.”

⁵⁸ Ana Yesu pisatamēa, pisape “Lokul tetan lala la mālala pulus la suņa ga, a manu lala mālala ponovi la suņa ga. Ana inu

Narina ne Yeririna, naŕa nokom ma e peni nepitom, in na pe m̄au yo re poli, naŕa neva nomonea. Visae ko okekaran m̄ena malena na sanene, ko okilia oimi.”

⁵⁹ E ke e pogos nene, yaru taŕena tai, Yesu pisa m̄ena pania pisape imi tavevea, ana naga pisatam̄ea, pisape “Suŕe, otam̄an neva nevisuar ke ne kiau yermarua sumo wa, a visae marŕan pae, ana yoko neim netaveve ko ga na wa.”

⁶⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Oligan yaru la naŕa pe atol re malena poli wa ava asin kiela yar mare lala. Ana ko, oim ga teva telologon navesuŕenena kiena ne Ntewa.”

⁶¹ A yar taŕena si tai kila sa ke ga, kila sa naŕa pisasa ga, pisa pa Yesu, sape “Suŕe, yoko in na netaveve ko lue narui, ana sur taaga ga, nesape otam̄an neva nevisa ke ne pokolemalo va la ne um̄a m̄au wa.”

⁶² Ana Yesu pisa visen tai sanini pania, pisape “Yar naŕa sum̄a sitom manene la m̄ana um̄a ŕarar kiena suri make ga, naga sane yaru naŕa tarar ke ŕeligas nen waa, a silaga, sum̄a kira ŕatau lue ga. Yar na sanene pe torokin re imi ve yar na navesuŕenena kiena ne Ntewa poli.”

10

Yesu pitetalia yar la moki naŕa la peve lua ava alologo

Matiu 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

¹ Ana e pogos nene, kieta Suŕe pisir plan si kiena nalologena laŕasa. La punu ga tol lualima yam olua pa lua [72], a naga sitom ke sape ligan la nene ava sumo, la veve lua ava e pulkumali lala a e yo la naŕa yoko naga sirau va m̄alivi ea. ² Ana naga pian la sanini, pisape “Lelaga, kinanena moki liu naŕa marua sike lokove, ana yar la lua la ga naŕa asum̄a aŕar ke pitomi um̄a. Monar aviun manene tan yerkaawa na lokove nene, vena naga ligan plan re si yar laŕasia la avanon awar kana kinanena la nene imi. ³ Sanene, monar ala kiamiu mrapa avano. Ana popon avisu kilale sane in na nemligan plan amiu apano, sa ga naŕa narin sipsip, naŕa apanon ke vena avitawe pupia lokul tetan lala. ⁴ A pogos naŕa avano, ana ve awar re kiamiu taga na varu, a ve awar re kiamiu karo, a ve awar re si kiamiu kulul nen lamiu taŕena. Ava ga sa ga ne, ve asunlilue re mrapplepa va yar lala. ⁵ A pogos naŕa ava am̄aliv e yuŕna ya, sur naŕa yoko avisa ŕesania, yoko avisa sanini, avisave ‘Sum̄are sike e um̄a nini.’ ⁶ Ana visae yaru naŕa sike e um̄a nene naga sinenan sum̄are, yoko sum̄are naŕa

avisa kilia sike amio naga, ana visae pe yar re tai ne sanene poli, yokorena sum̄are wasuŕe si imi van amiu. ⁷ A ve ava aulaula kare e yuŕna taŕena lala, ana asum̄a ga e yuŕna nene, a akekaran ala kinanena ya pona namunena ya naŕa ala imi van amiu. Ve amawan re ala sur wo ya naŕa akila van amiu, komin naŕa yar na yuŕnaena naga mesmesun la kiena narin nalaena tai.

⁸ “Sanene na, visae kumali ya naŕa ava aworwu ea, visae akekaran naŕa avisuar amiu, yoko monar akekaran ga kinanena ya naŕa sinelan asape ala van amiu, ⁹ a monar akila ruru namaiena la e yo nene, a monar avisa van la, avisave ‘Nanagane, nasuŕenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu, nanagane Ntewa pimi pe kiamiu Suŕe narui.’

¹⁰ “A pogos laŕasia, yoko aworworu e pulkumali tai, ana yoko ve akekaran re naŕa aure amiu ava asike amio la. Visae sanene, amiu ataveve pupia mrapa nene ava e yepesinas na pulkumali nena, a avisawal va kana yar lala, avisave ¹¹ ‘Puluyavi na mrapplepa na kiamiu yo nini, imimi metan plan petan lamimi lala, sane kiamiu kile nasitomalen tai. Monar ve sinemiu ŕesan re, sane lavis ga navesuŕenena kiena ne Ntewa imi pun amiu narui, ana pe sinemiun re poli, ana akilalu narui.’

¹² “Nevisa lelaga van amiu, e legiena na liŕereena, yokorena la ne sanene la ava e nakoena tai naŕa m̄arera manene laa taulu nena naŕa la nae pulkumali naŕa Sotom nanua yoko awaria.”

Yesu pisayu la naŕa pe amlelaga re e naga poli

Matiu 11:20-24

¹³ Ana Yesu pis m̄arera pa yeririna na kumali taŕena laŕasa, pisape “!Le Korasin, amio le Petsaeta, akila kare manene amiu paŕisi wa! Visae le Taea amio le Saeton lala avisuli ga kile la naŕa kam na apisu ŕisi rui, vera na avilopu la nanua rui. La pe ape le Yu re poli, ana vera na la ayen ŕilili karo a akuan yavi e ŕarila rui, pona atotano m̄a sanene ana yaru la avisu sane sinela piowagan kemua kiela mlamulena viowa la lelaga. ¹⁴ Nevisa van amiu, e pogos naliŕereena, yokorena kiamiu nakoena naga taulu nena naŕa kiena ne la nene.

¹⁵ “! A amiu le Kapeneam la naŕa aŕarwar amiu paŕisi, naŕa sinemiun asape avisir plan amiu asu manene metava, avisuar amiu! Yoko Ntewa koven amiu ato laa tano rui e pulul nen kapi.”

¹⁶ A Yesu pisa mēna pan la, pisape “Yar naḡa visae yoko logear amiu, naga suḡña mlogear in ke ne, a visae yar naḡa yepen mavin amiu, naga suḡña yepen mavin in ke ne, a yaru naḡa visae yepen mavin in ke sanene, naga suḡña yepen mavin ke yerkawa naḡa naga mligan inu nepim.”

Ana e visena la nene, Yesu mligan yar nalologena lala apanon akila yuḡñaena.

Yar nalologena la aḡasuḡe la si narui

¹⁷ Ana yar nalologena la nene apa akila yuḡñaena wo la moki, ana sirauania aḡasuḡe la si apim puna Yesu, naḡa apulen manene kekarena e sur punu ga naḡa akila rui. Aḡasuḡe la, apisa pa Yesu, asape “! Suḡe, memiyuḡñaen sur la e kioḡña kia pa tol naḡa yermare mēna la asu vatanon imimi!”

¹⁸ Ana Yesu pisataḡē la, pisape “Ee, kieta yuḡñaena sanene narui. A in mēna ga, noḡñal Yermare molue ma e peni, akoven lua naga pitomi tano sane yekarpla tai. ¹⁹ Nanagane, in na netarḡan pan amiu rui, nesape akilia avieyar lomāra amio logovi, a māraraena kiena ne kieta nasinekar sike mēna vatanon lamiu, ana taḡatete sur tai kila kare amiu. ²⁰ Ana ve awarwar amiun re ya naḡa in na netarḡan pan amiu, naḡa ninuna viowa la asike vatanon amiu, ana sur taaga ga naḡa akilia aulen manene kekarena vanonia, na naḡa kiamiu kia lala asiri plan sike loyuḡña e tus namalena rui.”

Yesu pisa potena pa Arimana

Matu 11:25-27, 13:16-17

²¹ Ana e pogos nene Ninuna Wa kila sinena ne Yesu kekara paḡisi, ana Yesu mlen, pisape “! Ata o, ko ope Suḡe nae ma e peni a Suḡe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon sur la naḡa e lepas na pun inu, okila meraravan pan la naḡa kiela sitomena sa ga nin sisi lala, ana yaru la naḡa asitom asape ape manmarua a la naḡa asape akilia ruru suria, ko okilawan sur la nene van la. Lelaga ḡa Ata, nanene na sa ga naḡa ko sinomānia.”

²² A Yesu pisa mēna pan la, pisape “Ata mligan suri punu sike e luḡñau rui. A Ata naga taaga naḡa kilia inu sape in na ai, a inu naḡa nepe narina, in ga taaga naḡa nekilia ruru naga, nesape naga ai. Inu nemio la naḡa ne nemliganar la vena nekipian la e Ata vena awasine naga, imimi la nene narui naḡa mekilia ruru naga naḡa pe Arimamimi.”

²³ Ana Yesu pilon pa puna ne kiena nalogena lala, pragogo ga pan la, la ga amloge, pisape “Ntewa kila ḡo pan amiu paḡisi, naḡa akilia avisu suri la nene.

²⁴ Navisawalena la mok liu amio ḡarin suḡe la mok liu nanua sumo naḡa la sinelan manene paḡisi asape avisu sur la nene, ana pe apisuli re pogos tai poli, a aḡaryon asape aloge mēna sur la nene, ana la pe amloge re nena poli.”

Pakaiwa naḡa yere Samaria sinen miye yere Yu tai

Matu 22:34-40; Mak 12:28-31

²⁵ Ana pogos taḡena si tai, yar tai naga pe manmarua ruru e navisaluaena, naga pisape kilali Yesu e naviuunen mārara tai ana naga suḡñalu, piun tan Yesu, pisape “?Navianena, visae sineun nesape nekilali netol malena naḡa pe luas re poli, yoko monar nekila ve sanape?”

²⁶ Ana Yesu pisataḡēna, pisape “Ana kieta Tus Wa pisa ya ne e lepas nene? ?Ko opuloia opisu pisa sanape?”

²⁷ Ana yar naḡani pisataḡēna, pisape “Tus Wa pisa sanini, pisape: Ntewa na mava naḡa naga pe kioḡña Ntewa, ko monar sinerḡa si naga, oligan naga to sumo e losinerḡa wetelu, a e kioḡña malena wetelu, a e kioḡña māraraena wetelu, a e kioḡña sitomena wetelu, a ko na monar ositom nalavis puḡña lala, okila wo van la, sa naḡa ko ositom ko ke ga.”

²⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ee, opisa mesmesun nena narui. A visae okila ve sa nene, yoko otol malena nane opiun ke ne.”

²⁹ Ana yar nene kilia sape naga pe kila re mesmes sanene poli, ana naga kilali naḡa kila pisape mḡinue ga, piun tan Yesu, pisape “?Ana a la ne asike lavis pun inu naḡa monar nekila wo van la?”

³⁰ Ana Yesu pisataḡē kiena naviuunena nene e ḡakaiwa tai, naḡa pisape “E legiena tai, yar tai molue ma Yerusalem, suḡña mialoro pito garo Seriko. Ana naga mialoro mña sanene pano tol yoḡñarera tai, ana milan ḡegas nen yar na vinauen tai, naḡa apulania, arḡe kare naga paḡisi, aḡar plan make kiena suria aḡure, amligan naga marluia mēke kiena mrapa komsusa.

³¹ Ana kieta yar wa tai, naga mēna mialoro e mrapa nene naga sirauun pimi, ana pogos naḡa pimi lavisin yar nene, naga miyepe ga pa e isinen mrapplepa, mial ḡaro pano. ³² Ana sirauania, yar taḡena mial pimi. Naga pe Livae la tai, naḡa asuḡña akila ke yuḡñaena make ga e Yuḡña Wa mēna ne Ntewa, ana pogos naḡa pimi tol yar naḡani, naga mēna ga yepen mavin illaena, miyepe ga pa e isinen mrapplepa mial ga ḡaro pano. ³³ Ana sirauun sina, yar taḡena, naḡa naga suḡña mlilu kiena mrapa viavi tai pimi. Naga pe yere Samaria tai, ana sa naḡa tekilia, yar la nene pe ape erau wo re amio ita le Yu la

poli. Ana pogos naŕa pimi tol e yo naŕani, pisu yar nene marlu mēke e yo naŕa aŕe ea, ana sinen miye paŕisi. ³⁴ Ana naga pimi lavisinia, kevan lele la naŕa la nene aŕe, plan sirveve e magka la naŕani, piar ruruia. Ana tarlua yar nena, aligan mon meta e kiena togki, ana mial ŕa amio pano-o tol yo tai naŕa yuŕia na varuruen tai mēke ea. Ana ŕere naga pa loyuŕia ea, miila naga po paŕisi. ³⁵ Ana kolulagi, ŕar kiena varu tai, kian pa ŕar na yuma na varuruena naŕani, pisape 'In na monar neva si e kiau mrapa narui, ana yar nene yoko sike e lumoŕia sumo wa. Ovisuar ruruia e sur punu ga, a visae varu nene ve torok re, yoko in na nevisuveve si e pogos naŕa nowasuŕe si e kiau yalena nini.'

³⁶ Ana Yesu piun tan yar naŕa piun naviunena nene pania, pisape "? Opisu suniena nene sanape? ?E yar la telu naŕa amiyal e mrapa naŕa yar nene mēke ea, yar ai naŕa kila pania sa ga yar tai naŕa mēke ga lavisinia?"

³⁷ Ana yar naŕa pisape "Nesitom nesape yar naŕa sinen miyea, a miila."

A Yesu pisa si pania, pisape "Ore, naga ke narui, a ko mēna ga, ova otaveve kiena pelaga wo nene."

Mareta amio Maria

³⁸ Ana e pogos naŕani, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro ke apa ma Yerusalem, ana apa aŕialŕialiv e narin pulkumali naŕa Petani, ana sira naŕa Mareta ŕere Yesu pa mēala uŕia. ³⁹ Ana pogos naŕa Yesu pa sike amio la nene, luen ne Mareta nene tai, kiena kia Maria, naga totano ga teke lavisin lana ne Yesu, toŕia miyagogon ruru ke kiena navianena lala. ⁴⁰ Ana e pogos nene, Mareta naga pe toŕia miyagogo re poli, ana naga sumia ŕareran ke sape kila ruru make sur punu ga suŕiate Yesu, a naga sitom manene laa e yuŕiaena la nene. A siraunia, pimi pisu Maria to ga tano toŕia ga, miyagogon ŕa Yesu, ana pisa pa Yesu, pisape "Suŕe, luou naŕia to koren ga toŕia sanene, ana in ga taaga nekila make suria. Pona ko opisu kilale re poli yo, ana popon ovisa vania vena imi iila inu."

⁴¹ Ana kieta Suŕe pisataŕe, pisape "Mareta, ko sireyar tai naŕa ositom manene sur paŕisi, a omloge piowagan manene sur moki laa na sanene wa. ⁴² Ana sur taaga ga toŕia ga naŕa yoko ko ositom manene urmi ea, nane suri ne nane Maria ŕial rui e kiena malena, ana yoko in na taŕatete si nelalua vetania."

11

Leniena naŕa Suŕe pian ita ea Matiu 6:9-13

¹ Pogos tai, Yesu pa mlen e yo tai, piŕi ŕasuŕe pitomi, ana kiena nalogena tai piun tania, pisape "Suŕe, visae okilia ovian imimi lia vena imimi mēna mekilia melen, sa ga naŕa sumo na Yoane pian kiena nalogena lala vena alen, vera na wo vaŕisi."

² Ana Yesu taŕan, pisape "Pogaga, visae sinemiun leniena, akilia avisa sanini, avisave:

'Arimamimi, torokin kemua naŕa imimi mevatanon kioŕia kia wa.

Memlen mesape kioŕia navesuŕpena imi. ³ Mepiun tan ko, mesape ola kinanena van imimi ŕane a e legiena punu ga.

⁴ A oviewo kiamimi mlamulena viowa lala, komin imimi mepiewo ke la naŕa akila ke piowa pan imimi.

A ve oligan re suri la imi akilali manene imimi.'

Pakaiwa na viunen suria

⁵⁻⁶ Ana Yesu pisape monar ve amaraun re viunen sur tan Ntewa, ana pisa ŕakaiwa tai pan la, pisape "Visae kolemallo koe yepe lilika tai, oilan ga kioŕia erau tai yal imi tol yo puŕia. Ana pe koŕia kinanen re si poli, ana monar okirir ova pun yuŕia tai naŕa mēke lavisin ko, monar oviun manene tania, ovisave 'Wolai, kiau erau tai pimi porun in ga nagane na wa, ana in na luŕiau plas nena ga. In na pe kau kinanena re si naŕa nekilia nela van kan poli. ?Ko na koŕia kinanen tai toŕia ga okilia otarŕan van inu sumo wa?"

⁷ "Ana sanape, tesitom tesape yoko yaru nene kilia visatarŕe visave 'Aa, ve okila re yuŕiaena ŕarera sanene van inu. Opisu ke ne, mokotava rui, ana memio nin sisi la, moŕeke e ŕiamimi tog rui, ana taŕatete si nesuŕal narui.' Ana peraga, yaru nene taŕatete visa sanene."

⁸ Ana Yesu yakol si visena van la, sape "Pona pogos tai yaru tai kilia sitom korenan ko, yepen mavin iila koena vanon ga ko na osike lavisinia. Ana visae ve omawan re naŕa oviun kaŕaran ŕa sanene vano vano-o, yoko yar nene monar la ya naŕa opiun ke ne van ko."

Yesu pisayu naviunen suri tan Ntewa Matiu 7:7-11

⁹⁻¹⁰ Ana maran taaga e ŕakaiwa kiena ne Yesu nene, naga pisa ke sina pan la, pisape "Yaru naŕa piun ke suria, naga tol silaga, a yaru naŕa kale ke suria, naga ŕalia, a yaru naŕa sigariga ke mratava, pulutava pietava pan silaga. Visae sanene, yoko

akilia awar ya naŋa apiun tan Ntewa, a alual ya naŋa akale ke puna, a mratava naŋa asuŋa asigariga ke ne, vietava van amiu. ¹¹ Visae naruŋa tai viso karia, viun narin ika naŋa teke ne, taŋatete ola loŋara vana, ¹² pona visae naga viun kopululus nen lakaporo naŋa teke ne, taŋatete ola logovi tai van kania. ¹³ Lelaga naŋa kam na ape yar viowa ga lala, ana amiu yar tai taŋatete kila sanene, asuŋa akekarana ga naŋa ala suri wo la va narimiu la silaga. Sanene, pogos naŋa aviun tan Arimamiu nae ma e peni, naga kekara manene la a naŋa la Ninuna Wa van amiu naŋa ape narina lala.”

Apisape Yesu miyuŋaie ke ga e namareraena kiena ne Yermare

Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴ Ana siraunia, aŋure yaru tai naŋa yermare pa e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila yar nena pe pis re poli, ana Yesu pilelua yermare naŋani petania, ana naga pis ruru sina, kila yar la naŋa apisu sur nene amilan paŋisi. ¹⁵ Ana la ŋas apielue, ana apisalele kare Yesu ŋisa, apisape “Yar nene pile plan ke yermare lala e ga e namareraena naŋa suŋe kiena ne yermare lala, naŋa kiena kia Pielsipel, tamian pania.” ¹⁶ Ana la si ŋasa, la mēna asitom piowa e Yesu, ana asuŋa akilalia, sinelan asape amareraena vena kila kile tai nae ma e peni avisuia.

¹⁷ Ana Yesu mloge kilale kiela sitomena lala, ana pisape “Visae suŋe tai, kiena yeririna la aliŋere la, naŋa laŋasia akawe laŋasia, yoko yuŋaena kiena ne suŋe naŋani monar loru. A visae uŋa tai, asuŋa aliŋere la, naŋa laŋasa asape amēne plan laŋasa, yoko la nene taŋatete asu ruru pog tai. ¹⁸ ?Sa mēna nini, visae yermare kiena ne Yermare Lego la asuŋa amliŋere la ke rui, ana yoko nasuŋenena kiena ne Yermare Lego suŋalu ve sanape ne? !Kam na apisa ke sur pa sanene narui, asape in na nesuŋa nomēne plan ke yermare lala e namareraena kiena ne pupia yermare naŋa Pielsipel, ana taŋatete nena ve sa nene ŋisa! ¹⁹ ?A visae ve sa kemua naŋa apisa, ana komin ya naŋa kam la ŋasa asuŋa amēne plan ke yermare? ? Ane tamian mareraena nene pan la, pona yermare mēna nene yo? Popon sa kiamiu nalogena la naŋa amēne plan ke yermare lala aloge kiamiu visena la nene. ²⁰ Ana peraga, apis pe po re nene poli. In na nesuŋa nepile plan ke yermare lala e ga e namareraena na limana Ntewa, a sur nene na kana kinasa sane navesuŋenena kiena ne Ntewa sike likan amiu rui.

²¹ “!Apisu ke ne! Sa naŋa visae pupia yar marera tai, naga war kiena pupia suri na mara lala, naga suŋa kirawo ruru ke mēna yuŋa. Ana sur kiena ne yar nene su ruru ga suŋa e kiena kove. ²² Ana Yermare Lego kiena yuŋaena naga sa ga nene. Visae yar marera taŋena imi naŋa marera laa taulu naga sane, yoko lalua akila mēna mara vano naga taulu Yermare Lego, ana yoko kilia war plan kiena sur na mara lala, naŋa naga ŋasine ŋesania, a yoko naga kilia war make sur la naŋa sike loyuŋa e kove nene ve kiena, ana liŋere va kiena yeririna lala.

²³ “Yaru naŋa pe taveve in re poli, naga sane suwo in ke ne, a yar naŋa pe miyuŋaie re amio in poli, vena moure kiau yeririna la aim lele taaga, naga suŋa mēne tetain la ke ne.”

Ninuna viowa kilia wasuŋe sina imi
Matiu 12:43-45

²⁴ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pog naŋa amēnelua yermare e yar tai, yermare nena kilia va yonarua vena kaleli yo tai naŋa va se ea ve mēna uŋa. Ana visae ve lual re, yoko naga visavenua ‘Aa, yoko neto li si e mēna uŋa marua na sumo.’ ²⁵ Ana pogos naŋa pitomi, yoko naga lual sane akilavan ruru ga mēke na, akila ruru make sur la e yuŋa naŋa ŋisi rui. ²⁶ Ana yoko naga va were si yermare taŋena la ve olua naŋa apiowa manene laa taulu naga sane atom amio, ana yoko ava si asike los nen yar nene. Ana yar nene nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena piowa manene laa sane.”

Mrapa na tolen kekarena naŋa lelaga

²⁷ Ana e pogos nene, sira tai sike amio la naŋa apisu ke sur la nene, a naŋa amloge ke visena kiena ne Yesu lala, ana sira naŋani kekaran paŋisi. Ana pion manena, pisape “!A kee, anoma naŋa ŋar ko, a mla yu pan ko, navisa ruruena kiena ne Ntewa keviu paŋisi pania, naŋa naga ŋar sisi tai sane ko.” ²⁸ Ana Yesu pisatarēna, pisape “E, nanene na lelaga, ana nevisa van ko, nesape navisa ruruena kiena ne Ntewa va ve keviu manene laa sanene sike e yar ai naŋa logear visena lala kiena ne Ntewa, a naŋa kila ya naŋa naga sinenania.”

Yar la naŋa sinelan visuen kile
Matiu 12:38-42; Mak 8:11-12

²⁹ Ana e pogos nene, ŋina la naŋa amiaogon ke Yesu asuŋa apim la mok manene laa narui, ana Yesu kilia mēna naŋa sane la moki naŋa apimin ga avisu kiena kile lala, ana pis pan la, pisape “In na nepisu sane

lus na yeririna nanagane lala la apiowa laa. La sinelan asape avisu ga kile lala, ana peraga, Ntewa tařatete nena la kile tai van la vena avisuia. Ana kile kiena ne navisawalena Sona nanua sumo, naga ga nene akilia avisuia. ³⁰ Ntewa mligan Sona, naga sane kile tai kiena ne la nae Ninive nanua sumo, ana naga mligan mřena inu Narina ne Yeririna nepimi sane kiamiu kile na nagane tai.

³¹⁻³² “Ana le Ninive la nanua sumo amloge visena kiena ne Sona, la apilopu la e pogos nene, a yoko la nene asuřalu ase e legiena na liřereena, la avisa logia kiamiu naviowaena, komin yar tai nařa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu, ana pe apilopu amiu re nena ga.

“A nanua mřena sumo nařa sira kawa tai pe řarin suře tai nařa molue e kiena purvanua nařa sike koperin pařisi, pitomi tano vena loge visena na manmaruaena lala kiena ne yermarua Parin Suře Solomon. Ana sira kawa mřena nařani yoko naga suřalu se e legiena na liřereena nene ana visawal ruru nena kiamiu naviowaena lala, komin nařa yar tai naga to laa metavan Solomon naga sike amio amiu, ana pe sinemiun re nena naga poli.”

Pakaiwa lua e lepas na kapi vivaga

Matiu 5:15, 6:22-23; Mak 4:21; Luk 8:16

³³ Ana Yesu pisa mřena, pisape “Pogos nařa tesilan kapi vivaga, ve tesilan re ga řisi na teva towarwan mřeke e řiliřili tai e porotano, pona takalo si e piaki tai, ana tesilania vena tetelan to metava, vena visae yar imi loyuřna ana lual nařa kapi vivaga nene tegoli make nena yo.”

³⁴ Ana Yesu pisa mřena, pisape “Kilamaran yar naga sane yo taaga ga nařa yomerava pimi ke loyuřna e tasnena. Sanene, visae kilamarařna merarava ruru wo, visu ruru nena sur lala, yoko ve sa nařa tasnera pulemamaga nena e yomerarava. Ana visae kilamarařna viowa, pinaia sur la punu ga nařa suřna pisuia, yoko ve sa nařa losinemia pulen nena yemalolo. ³⁵ Visae sanene monar avisuar ruru amiu, vena kapi vivaga nařa teke e losinemiun ve imi re si ve sa yemalolo. ³⁶ A visae losinemiun la ulen ruru luen ga kapi vivaga silaga, nařa ve narin malo re nena tai teke ea, yoko kiamiu malena tego ruru nenaga, tegoli make yo punu ga.”

Yesu pis mřarera pa li nasumonon na lotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷ Yesu pis mřa pa řina la pa sanene, ana Varasi tai nařa tořia miyagogonia pisa pania pisape yoko were va mřana, kila kinanen tai vania. Ana amio Yesu apano, ana pog nařa kinanena su ruru pa sike na, ana Yesu pa totano e lelen kinanena. ³⁸ Ana e pogos nene, Varasi lala la sane monar atarar mřarera navisaluena tai nařa sane yar monar taveve mřapa lařasa le Varasi limana, řisi na kilia kinana. A Varasi nařani sitom pisape Yesu naga pe yaru wa tai, naga monar kila ve sa nařa kiela řelaga mřarera nene pisa, ana pogos nařa pisu sane Yesu pe sitom manene re kilaen poli, naga milan manene pařisi. ³⁹ Ana Suře pis pa yar nařani, pisape “In na nekilia make kiamiu řelaga le Varasi la rui. Amiu na sine-miun manene asape akevan ruru mřamiu piala amio kamiu pialora la silaga, ana apilaven pařisi, asitom ke asape kam na amekik pařisi ne, a ape yar wa. Ana pupia kororaki sike e amiu na wa, komin losinemiun lala pulen kilakotaliaen yaru, a nakila kareen yaru, a řelaga viowa la ne sanene. ⁴⁰ !E, ve ave wowe re sanene! ? Pe apisu kilale re nařa asape Ntewa nene nařa si make sur na vanua e sur punu ga, naga si mřena loyuřna na sur make ga, ana po pařisi nařa visae akila yepas nemiun la punu ga ikik ruru nena wo lelaga, vanua amio loyuřna. ⁴¹ Sur nowo la nařa asuřna akokonia manene ke e kamiu pialora amio mřamiu piala lala, visae aliřere re ga lařas va yar la nařa limala plasia, vera na wo na wo. Visae ve sanene, pona yoko avisu kiamiu sur la imi ikik ruru yo rui, ana ve amřareran re si kilaen kiamiu řelaga tařena lařasia.”

⁴² Ana Yesu pisayu řelaga navisokanena kiena ne li na sumonen na lotena lala pa laa sane, pisape “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu pařisi wa, yoko viowa manene laa van amiu. In na nekilia mřa nařa apisuar ruru ke silaga, asape visae awar kamiu kinanena ve lualima, yoko monar tai va e yuřna mřana Ntewa, sa nařa navisaluena suřna pisa, a asuřna akila ke sanene e kamiu sur punu ga, pano-o tol mřena narin mřas nen kapis lala a sur mřena la nařa sane mřasil. Ana sur kerkeviun la nařa navisaluena pisa, kam na pe asitom re nena poli, sa nařa pisape monar amesmes ruru wo, a monar sinemiun si Ntewa a yar tařena lala. Visae sinemiun uararen narin sur la nene mřarera, naga pogaga, ana pupia sur kerkeviun la nene popon visae asuřna akila ga rui, ana pe akilali re nenaga.

⁴³ “! Amiu le Varasi lala, o! Akila

kare amiu paḡisi wa, yoko viowa van amiu vaḡisi. Loyuḡa e yuḡa na leniena lala, sinemiun asape ato luen ga tano e lelen yerkawā lala, a visae ayaloro e marana yeririna lala, sinemiun asape monar avatanon amiu, avio ruru amiu, avisave 'A ke, navianena wo, pokolulagi!'

⁴⁴ Yoko viowa manene van amiu vaḡisi, komin naḡa kam na sane suri korena ga, kam na sane lotap marua la naḡa yaru la sinela ḡesan rui, ana amialor ke ga meta ea, pe apisu kilia re asape suri kona tai menuun ḡeke tano e poli."

⁴⁵ Ana e poglis nene, yar tai naḡa pe manmarua ruru e navisaluaena, naga ḡena suḡa miyagogonia, ana mloge sane visena kiena ne Yesu tol ruru naga amio ḡena la naḡa amiyuḡae ke sane naga, ana pisape "I Navianena, nemloge sane sinomān osape ovisa kare imimi towe ḡena ga!"

⁴⁶ Ana Yesu pisataḡea, pisape "I Ee, yoko viowa ḡena van amiu li navisaluaena lala! A suḡa apisir plan ke sina narin navisaluaena lala e lepas nen nalotena silaga, sane sur urmi la naḡa asuḡa akuanpolo sike e ḡasin yar lala asape monar awaria, ana amiu, asuḡa ga sanene, pe akululun re nena mrasilmamiu tai vena akilali naḡa aiila la. ⁴⁷ Yoko viowa nena van amiu, komin naḡa kam na asuḡa amiyowauia ruru ke tampona kiena navisawalena la kiena ne Ntewa, ana amiu na maran taaga ga sa ke repimiu marua la nanua sumo, naḡa la ke narui naḡa aḡe moḡar navisawalena la nene. ⁴⁸ Kam na amio la nene maran taaga, komin nanua sumo, yermarua la nene la aḡe moḡar navisawalena lala, ana nanagane kam na akekarān ke yuḡaena ken la nene, kam na asikol ke si ne naḡa asuḡa amioa ke kiela tampona lala.

⁴⁹ "Kam na sane na visena na manmaruaena kiena ne Ntewa naḡa pisa nanua sumo, naḡa pisape 'Yoko neligan kiau navisawalena lala a kiau li nalogena lala imi van la, ana yoko akila kare la, pona yoko awe moḡar la.' ⁵⁰ Visena nini, kana kinasane yoko kam ke narui naḡa akus nakoena kiena ne naweḡaren navisawalen la punu ga naḡa repimiu na sumo lala aḡe moḡar la, siar e nasiaren purḡes nen yomarava nini. ⁵¹ Naga nene siar e Epela nene, pimi tol Sakaraea naḡa repimiu la nene aḡeḡaria likan wonta amio yo wa loyuḡa e yuḡa wa ḡana ne Ntewa. Lelaga nane nevisa van amiu ne, sane nakoena na kuruta kana navisawalena lala kiena ne Ntewa sike e kam nanagane.

⁵² "Ee, piowa pan amiu yaru na kilia ruruen navisaluaena lala, komin kam ke naḡa amlawan ki na pulutava na kiliaena, ana kam na pe apa re si loyuḡa e poli, a asuḡa asuwo ke mrapa pan yar taḡena la naḡa sinelan asape ava loyuḡa."

⁵³ Ana Yesu pisa pa visena la nene, molue petan yuḡa nene pano, ana navianen navisaluaena lala amio Varasi lala sinela mlaean naga paḡisi, naḡa sinela mimi kar paḡisi. Ana la apanon Yesu silaga, asuḡa akuan ke visen ḡarera a naviuḡen ḡarera la pania vena ayurli naga, ana akilali ḡena naḡa asape naga visa visena laḡasa naḡa ve mesmes re. ⁵⁴ La apanon Yesu sa naḡa naga pe sur tetan tai, komin naḡa sinelan asape alual kiena visena laḡas naḡa torokin aliḡere naga vanonia.

12

Navisawanena lala naḡa tapolou yoko aim akate e yometava

Matiu 10:26-27

¹ Ana ḡina la apim ke puna Yesu na wa, la ataulu manu mok liu, a poglis naḡa apim ke lele taaga sanene, yo ve tokaki ga, a asuḡa apieyepal kare ke ga lala lala. Ana pogos naḡa Yesu pe pis re pan la poli wa, pis ḡesan pa kiena nalogena lala, pisape "Kam na avisuar ruru amiu e ḡelaga viowa kiena ne Varasi lala, komin naḡa la asuḡa apivis ke ga e gola, la asuḡa apivis vilave ke sanene, ana apisokan ga ne. Pelaga viowa kien la nene kilia va tolkare yar taḡena lala, sa naḡa is na kilaparavi naga ve tokak ga ana ḡarmake puluyavi na kilaparavi nene veraga. ² Sur viowa make ga naḡa yar la ne sanene asuḡa amiyuḡaen vinaun ke na, pona naḡa apisawan ke ga, yoko amolmolue e yo metava na wa, vena yar punu ga akilia. ³ Visena ya naḡa yar pisa ke ga e yemalolo, yoko monar aloge sina ko legiena, a sur la naḡa yar pisa mumun ke ga ḡana loyuḡa, yoko monar avion manene si va metava e maran yar make ga, vena yar make ga akilia aloge."

Nalogena kiena Yesu naga monar ve maraun re yaru

Matiu 10:28-31

⁴ Ana Yesu pisa ḡena pa kiena nalogena lala, pisape "Eraulala, nevisa van amiu sanini, nesape ve amaraun re la naḡa akilia aweḡar ga tasnemiun mare, ana sir-aunia taḡatete si akila sur tai va ninumiun. ⁵ Ana in na sineun nesape nevis ruru van amiu nesape yoko amaraun yar ai? Yoko monar amaraun nena Ntewa, naḡa naga kilia kilaḡar ḡesan tasnemiun sumo, a

siraunia kilia kuan ninumiu vito e lele na logeen viowa. Lelaga ƀa, yar ne nanene na monar amaraunia. ⁶ Ana visae amaraunia, yoko taƀatete si amaraun sur tai, komin Ntewa na sumā pisuar ruru amiu m̄aga, sitoñal amiu m̄aga. Asitomli narin ninlaea la naƀa la moki kar ga asike ne, sa ga kororaki, a yar la asumā aƀiliwilin ke la lima e ga e narin varu tai, ana Ntewa naga sitoñal make la ga peve taaga silaga, pe sinen ƀesan la re nena poli. ⁷ A vilƀarimiu m̄ena lala, moki paƀisi, ana naga polo make vilƀarimiu la peve taaga na sike ne. A Ntewa na pisu amiu na po paƀisi, taulu ninlaea la nene, ana yoko visuar amiu e sur punu ga na kiamiu malena lala.”

Yar naƀa pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Matiu 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Ana Yesu pisape “Yar a naƀa pisawal e maran yar lala pisape naga pe kiau tai, yoko inu Narina ne Yeririna inu m̄ena nevisawal e marana ne navisi lala nae ma e peni nevisave yar nene naga pe kiau. ⁹ Ana yar a naƀa pisawal e maran yar lala pisape pe pe kiau re poli, yoko inu Narina ne Yeririna inu m̄ena nevisawal e marana yar lala nevisave yaru nene na pe pe kiau re poli.

¹⁰ “Mlamulen viowa amio visen viowa lala, a visena naƀa kila kare inu Narina ne Yeririna, Ntewa kilia viewo ke yar vanon na wa. A yar naƀa kila kare sur wa kiena ne Ninuna Wa, pisayu yum̄aena kiena ne Ninuna Wa pisape Yermare Lego ga miyum̄aenia, yar na sanene Ntewa taƀatete viewo pogos tai.”

¹¹ “A visae pogos laƀasia, yar la sinela kar amiu, yoko avis van amiu. Yoko akilia aure amiu ava asum̄al ase maran yerkaawa lala na yum̄a na leniena, pona kumali, ana ve asitom manene re avisave yoko akilia avisatam̄e la ve sanape ne, pona yoko avisa visena ya na van la ne. ¹² E nena e aora ga nene, yoko Ninuna Wa ga iila amiu, vian amiu e visena ya naƀa akilia avisa.”

Pakaiwa na yaru na sur moki naƀa pe sitom ruru re kiena malena poli

¹³ Ana yaru na ƀina nene tai pion ke pa Yesu, pisape “Navianena, wolai sumā kila kare in ke ne, pe ml̄ƀere ruru re lalimana arimamimi pan in poli. Popon ovisa vania monar kila mesmes ga van inu.”

¹⁴ Ana Yesu pisatam̄e, pisape “Peraga yaru, sur nene ve in re na nekila. In na pe nepe yar na liƀereen re yar poli.”

¹⁵ Sanene, Yesu pe kila re sa naƀa yar nene pisa poli, ana mla visena tai pan

la e lepas na sinesunen manenea. Naga pisape “Monar avisu ruruia, pe pon re avieluen manene yar taƀena la poli, sine-miun manene laa asape awar kiela sur lala. Kieta malena pe su re e sur moki la naƀa towar poli, ana kieta malena na sum̄al ga sike e sur taƀena.”

¹⁶ Ana e nene Yesu sikol kiena visena pa laa sane, naga pisa ƀakaiwa tai pan la, pisape “Yar na sur moki tai, kiena porotano keviu paƀisi, a po m̄ena paƀisi, ana kana lokove la ƀar kinanen moki paƀisi. ¹⁷ Ana yar naƀa pisu kinanena la nene, sitom ƀele narui, pisape yoko naga kila ve sanape ne, yoko ligan ruru kana kinanena la nene su pe ne, komin kiena yum̄a na kinanena lala a kiena yo taƀena la puleule make rui. ¹⁸ Ana yar naƀani pisape ‘Yoko nowe plan ga kiau yum̄a na kinanena na urmarua la nene, ana nekila si urviu laƀasa, naƀa akerkeviu laa sane, atorokin kinanen make la nene amio kiau sur moki taƀena la naƀa sike ne. ¹⁹ Pogos naƀa nekila pae, yoko nevisave in na sane in ke narui, in na nopo laa narui. !Lelaga ƀa, yoko neloge wo vaƀisi! Kiau sur moki la nene, yoko nakan la m̄a sanene vano-o, la avisuar ruru inu e kas ve moki. E pogos nene, in na taƀatete si neyum̄ae narui, yoko in na nakan ga ya naƀa in na sineunia, yoko nomun korena ga suria, sane nesu luen ga e malena wo narui.’

²⁰ “Yar nene sitomiyu ke sanene pano, ana m̄inue ga, naga ke naƀa Ntewa kila ruru ke sape vis van narui, visave ‘Peraga yaru, ko na ope wowe ga. Yemalo ga nini, nesape nelalua si kioñā malena vetan ko. A kioñā sur moki la naƀa on̄areran omiyuwon polo pe kioñā sike ne, yoko a ne ve kiena si narui?’”

²¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yoko ve sa ke nene narui va la naƀa amiyuwon polo ke kiela sur lala, la ape yar na sur moki e yomarava nini, ana la pe ape yar na sur moki re nenaga e lepas kiena ne Ntewa.”

Yesu pian la sanapen yar naƀa sitom manene kiena malena

Matiu 6:25-34

²² Ana Yesu pisa m̄ena pan kiena yeririna lala, pisape “Visae sanene, in na nevisa van amiu, nevisave, pe pon re kiamiu sitomena la ulen manene kiamiu yum̄aena na visuar amiu ga la poli, naƀa apiuviun ke asape ‘?Yoko telual kata kinanena pe ne?’ pona ‘?Yoko tetol m̄ata kulmrae na yenen sanape ne?’ ²³ Sitomen la nene pe mesmes re poli, komin kiamiu malena naga to laa metavan kinanena,

a yepemiu na to laa metavan kulmrae. ²⁴ Asitomli sako la ne akaka kar ke la ne. La nene pe amapla re lokove po, la pe apanon re apar kinanena pimi po, a pe lelen kala kinanena re tai naŋa awarpolo se poli. Ana Ntewa pagan la ke ne, a e kiena navisuena, naga pisu amiu ato manene laa metavan manu la naŋani, ana naga monar visuar amiu manene laa na wa taulu la. ²⁵ ?Asitom asape yar naŋa naga sitom manene laa kiena malena naga kilia kila kiena malena naŋa plas imi ve piavi li laa sane? ²⁶ Peraga, pe sa re nene po, komin naŋa kam na taŋatete akila narin sur tai ne sanene, po pon kam na ve asitom manene re sur taŋena lala e kiamiu malena.

²⁷ “Asitomli meme tanea la ne pitotovi kar ke ga la ne. La na pe amiyumae re poli, a pe asuluwo re miala kulmrae la poli. Ana nevisa van amiu, ŋarin suŋe Solomon nanua sumo, naga pe yar na sur moki a naga kiena sur make ga, ana miana kulsota pe miyowau ruru re poli sane meme la nene. ²⁸ Meme la nene na legiena taaga ga, yoko peni ga na asikapi la, ana Ntewa suŋa miyowauia ruru la paŋisi. ?Ana asitom asape yoko taŋatete Ntewa war kulsota van amiu? Peraga, kam na pe apiawa re nena mārera e naga poli. ²⁹ Komin sur ne la na nene, pe pon re sinemiu ulen manene sitomena, naŋa asape ?Sanape na yoko tekinana, pona tomun suria, pona telual mīata kulsota? Pe pon re asitom manene sur la sanene poli. ³⁰ Ee lelaga ŋa, yar make ga lala na purvanua kerkeviu na yomarava nini la asuŋa asitom manene sur la ne sanene silaga, ana amiu na, Arimamiu kilia pa rui sape yoko monar awar sur la nene. ³¹ Sur naŋa asitom ŋesan ve keviu e kiamiu malena, naga navesuŋenena kiena ne Ntewa. A visae akila sanene, yoko naga la mēna sur taŋena la nene van amiu. ³² Lelaga ŋa, kiau narin sipsip lala, Arimamiu sinenan manene paŋisi sape taŋan amiu aimi avesuŋen kiena yeririna lala, ana kam na taŋatete sinemiu konan sur tai, yoko suri punu ga woga ga van amiu.”

*Yar naŋa naga pe yar na suri moki
Matu 6:19-21*

³³ Ana Yesu pisapenua “Po pon auliwilin plan kiamiu sur la nene, awar kana varu la va van la naŋa limala korena vena aiila la. Visae akila sanene, sa naŋa apar ke kiamiu pupia karo tai naŋa mēke ma e peni, naŋa taŋatete viowa pogos tai, a akokonia ke kiamiu sur moki paŋisi pito ke ea, naŋa akilia awasinea, naŋa yar

navinauena taŋatete si warlua vetan amiu, naŋa kirara la taŋatete si akila karea. ³⁴ Popon sane kam na kiamiu sur nowo la ve moki sanene su ma e peni, komin naŋa yoko kiamiu sitomena lala sulue ga e yo nene naŋa kiamiu sur nowo la sike ea.”

*Nalogenā la monar asu ruruian naŋa
Suŋe wasuŋe sina*

Matu 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵⁻³⁶ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “Monar asu ruru silaga vena kiamiu Suŋe imi mālavin amiu. Kam na monar ave sa yar na yumāena kiena ne yerikawa tai, naŋa mligan la vena va e talopaena tai. A amiyowau ruruia, a asilan kiela kapi lala, asuŋalu ga asuŋa ga, ana pog ya naŋa kiela yerikawa imi mālavin la, sigariga mratava, ana la asu ruru asike rui, akilia avietavan veraga. ³⁷ Pupia navisa ruruena sike e yar la naŋa amiyumae sanene, pogos naŋa kiela yerikawa pimi mālavin la, ana asuŋate mā naga, atavilo ga asuŋa ga. Yokorena kiela yerikawa kekarān la vaŋisi, ana yoko naga va yowau, sirāunia imi ana la aiilan ga naŋa vio la vena atotano e kana lelen kinanena, naga pivion kala kinanena tanea nene. ³⁸ Pe sur koren ga visae yemalo rui, pona pa ko yepelilika la ne, pona lavis lakaporo kokoreko, ana visae yerikawa naŋani imi lual kiena yeririna la atavilon ke sanene wa, ŋisi na naga kila wo manene laa van la sane wa.

³⁹ “Ana maran taaga sina ga, visae yar tai kilia ruru pogos naŋa yoko yar na vinauena tai imi mēna, yoko yar nene taŋatete ligan mēna yuŋa ana va koyo tai, ana naga monar su ruru ga suŋate mēna. ⁴⁰ Ana visae sanene, kam mēna monar asururuia, asuŋate naŋa inu Narina ne Yeririna neim nomālivi, komin naŋa yoko neim nomālavin amiu sina e pogos tai naŋa pe yar tai kilia re poli, pona sitom ke sape yoko nowasuŋe inu ea.”

*Pakaiwa na yar na yumāena naŋa kiena
yerikawa pasuŋe si pimi*

Matu 24:45-51

⁴¹ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “?Suŋe, ŋakaiwa naŋa opisa ga na wa, opisa ga pan imimi imimi kioma li nalogenā lala, pona pe kien yaru make ga?” ⁴² Ana Yesu pe pisatame ruru re poli, ana pisatame e ŋakaiwa tai.

Pakaiwa nena sanini “?Visae yar na yumāena tai, naŋa naga pe manmarua ruru ea, a naga ŋuarar ruru yumāena nene, naga yumae sanape? Visae kiena yerikawa ligan yo vena va perina, ana yerikawa naŋani ligan kiena yumāena lala

se e limana. Ana yar nene naga visuar ruru yar na yuḿaena taḿena lala, yoko uarar ruru yuḿaena la nene. ⁴³ A pogos naḿa yerkaḿa wasuḿe sina, yoko lual sane yar na kiena yuḿaena naḿani, suḿia ḿuarar ruru ke yuḿaena la naḿa na wa. Ana e pogos nene, yar na yuḿaena naḿani kilia loge wo vaḿisi, ⁴⁴ komin yoko yerkaḿa naḿani ligan make kiena sur la e limana ne. Ee, a yoko Ntewa ḿena ga kila ve sa ke ga.

⁴⁵ “Ana visae yar na yuḿaena naḿani yuḿae viowa ga, ana pogos naḿa kiena yerkaḿa mligan yo pa sike perina, yoko naga sitom visave ‘E, yerkaḿa nene pa sike gare piavi laa narui, pona ve imi re si yo.’ Ana yoko naga suḿalu kila viowa va kiena yar na yuḿaena lala, pona sira na yuḿaena lala, a yoko naga suḿia kinnan kilavaru kiena ne yerkaḿa naḿani, a va mun luen ga wii e legiena punu ga. ⁴⁶ Ana yoko yerkaḿa naḿani wasuḿe sina e legiena tai naḿa yar na yuḿaena nene ilan ga, e pogos tai naḿa yar nene pe sitom re pisape yoko imi e poli. Ana yoko yerkaḿa naḿani la pupia nakoena tai van yar nene, naḿa yoko kila naga va sike e yo kiena ne ḿarḿarera lala.

⁴⁷ “Yar na yuḿaena naḿa kilia ruru ya naḿa kiena yerkaḿa sinenan pisape monar kila, ana siraunia naga pe kila re poli, yoko awe kare naga vaḿisi. ⁴⁸ A yar na yuḿaena naḿa kila piowa sane popon awe kare naga, ana komin naga mninue ga, yoko taḿatete awe manene naga.

“Yar naḿa Ntewa mla keviu pania, Ntewa sinenan pisape visu yaru nene yuḿae ve keviu ḿena amio. A yar naḿa visae yar la amligan sur la moki se limana, yoko aviun ke sina sur ve moki vania va laa sane na wa.”

*Yesu pe purḿes nen yar na kaween yaru
Matiu 10:34-36*

⁴⁹ Ana Yesu pisape “In na nepimin nena nesape neligan kapi e yomarava nini, a popon manene visae kapi nene vivaga rui, ana pere wa. ⁵⁰ Ana pupia yuḿaena tai sike vamon inu wa, vena in na monar neva nowarpoyo ea, a nanagane in na nakawean in manene ke vanon rui. Popon sur nene imi vilaga, vena nekilia nekila makea. ⁵¹ ?Kam na asitom ke asape in na nepimin nekila sa naḿa pupia suḿare imi sike e yomarava? Peraga, in na pe nepimin re neligan suḿare e poli, ana in na nepimin nekila ḿelaga na viaḿaena imi ve keviu. ⁵² Siar nanagane, pona e uḿa tai, yar la lima asike ea, ana yoko la ve telu aviaḿa vetan la ve lua, pona la lua aviaḿa vetan la ve telu. ⁵³ Yoko yar la asuḿia

aviaḿaḿa, naḿa yoko ḿee lala akawe arimala lala, arimala lala akawe narila ḿee lala, a anela lala akawe narila sira ḿee lala, a sira ḿee lala akawe anela lala, a yoko anel simem lala yoko akawe sira la naḿa atolopa amio narila na yerḿene lala, a yoko sira la naḿani akawe anela simem la nene.”

*Monar avisu kilale kile na pogos kiena
ne Yesu*

Matiu 16:2-3

⁵⁴ Ana Yesu pis sina ga pa ḿina lala, pisape “Pogos naḿa ita tevisu pupia malo ḿeke e yo naḿa lagi molue ke kom ea, tekilia tesape ḿisi na yua wowe, a ve ve piavi re yoko yua nene imi. ⁵⁵ A pogos naḿa visae teloge kieta lagi ura yui, nanene na tekilia tesape yepisusun vaḿisi ne, a yokorena monar ve sa ga nene narui. ⁵⁶ ? Nanene narui, nane asuḿia apisu kilale ke kile lala na sinapane a na yomarava nini narui, avisave yoko pogos ve sanape pona ve sanape, ana sanapen naḿa pe apisu kilale re kiau kile la poli, na pupia pogos nanagane naḿa nesike nemio amiu ea? ?Pona kam na yepemiu mavin ga visu kilaleen yo? Aulai, kam na apilaven manene laa kiamiu visen koren la nene paḿisi wa.

⁵⁷ “Popon kam akilali naḿa akilia towe laa narui sane mrpa ya naḿa mesmesun aliluia. ⁵⁸ Visae pogos tai oveveyun sur tai omio yar tai, ana naga sinenan pisape were ko ova osuḿalu ose marana ne yar nalipereena, popon okilayonli naḿa vena ovis ruru omio naga sumo wa, pogos naḿa pe atol re kumali poli wa. Visae peraga, pona naga ligan ko e limana ne yerkaḿa na lipereen yar yo, ana yerkaḿa naḿani pona naga ligan ko ḿena ova e limana ne yar na taren yaru lala, a yaru na taren yar lala pona aligan ko e yuḿa nakoena yo. ⁵⁹ Lelaga, nevisa van ko sanini, nesape visae sanene, yoko taḿatete si omolue e yuḿa nakoena, vano-o oul plan make kioḿia nakoena sumo wa, ḿisi na okilia omolue sina.”

“Ana visena nini pe lelaga e kiamiu malena na yomarava nini, a pe lelaga ḿena e lepas na pun amiu amio Ntewa.”

13

Visae ve ovilopu ko re yoko omare

¹ Ana yeririna laḿas naḿa asike e pogos nene, la asunyū pa Yesu e lepas kiena ne le Kalele laḿasia, naḿa yerkaḿa nae Rom naḿa Paelat kila ḿelaga piowa tai pan la. Apisape “La nene, asike e Yuḿa Wa ḿana ne Ntewa, ana pogos nena naḿa amlotun ke Ntewa akila kuḿaḿaena pania, Paelat la

apim amial mon̄ar la. A la aṗalelar kuruta kan la nene amio kuruta na kuṗaṗaena nene naṗa la asuṗña akila ke ne.”

Ana pogos naṗa apisa sur nene pa Yesu, la asitom pa rui asape sur viowa nene naṗa pimi m̄alivin la nene, pona nakoarena kiena ne Ntewa tai nene yo komin kiela sur viowa laṗas naṗa akila. ² Ana Yesu pisatame la, pisape “? Kam na apisu le Kalele la naṗa kiela marena piowa sanene, asitom sanape? ? Pona kam na asitom ke asape la nene na ape yar viowa la lala, taulu le Kalele taṗena lala, pona kiela nakoarena ga? ³ In na sineun nesape nevisa van amiu nevisave peraga, pe sa re nene poli. Ana kam na monar avisuar ruruia, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam m̄ena amare e ṗelaga tai ve sa ke nene. ⁴ A kam na asitomyuli m̄ena yuṗña na kirakiravaena naṗa m̄eke e pulkumali naṗa Siloam. Naga mon manene metava paṗisi, ana poglis nanua mloru ne, ana kowar yar lala, la lualima taaga pa orelu [18] amare. ? Sanapen la nene? ? Pona kam na asitom ke asape la m̄ena apiowa laa taulu le Yerusalem taṗena lala, pona nanene na sane kiela nakoarena ga ne? ⁵ Ana peraga, naga m̄ena pe sa re nene poli. Ana in na nevisa si van amiu, kam na monar avisuar ruru amiu, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam m̄ena amare ke ga e ṗelaga tai ve sa nene.”

Pakaiwa na purpiliva naṗa pe ṗar re mras poli

⁶ Ana Yesu pisa sina ṗakaiwa tai, naṗa pisa sanini, pisape “Yar tai, kana purpiliva tai kapuru sike e kana lokove. Ana pogos tai yar naṗani pimin purlaki nena, sinenan pisape visulia ṗar m̄a mrasa pona peraga. Ana pimi pisulia, m̄al purlaki naṗa pe ṗar re nena mras poli. ⁷ Ana pis pa yar naṗa pisuar ke kana lokove, pisape ‘Nanagane tol kas telu narui naṗa nepimin nakale mras nen purpiliva nini, ana peraga. Sineu maren rui, naga mono korenan ke ga yo wo nene, yoko otelua ga vano.’

⁸ “Ana yar nene sinen miye purpiliva naṗani, pisa pa kiena yerikawa, pisape ‘Visae sanene, yoko teliganli mon m̄a tol si kas ve taaga. Yoko nekilayonli naṗa nekila ruru sumo, yoko nekilivi purṗasa, a yoko nokoven sin puluk laṗas va ea vena kila kapur wo. ⁹ Ana visae kapur wo, war towe m̄a mras laṗas e kas na sirau, yoko kilia suṗña ga sanene, ana visae peraga, naga narui yoko otelua ga na wa.’”

Ana ṗakaiwa nene pisayu ke sape narin pulmas teke ga wa naṗa yaru la akilia avilon la, visae peraga, yoko Ntewa la nakoarena van la.

Yesu kila ruru sira marua tai e Legiena Wa

¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, Yesu suṗña pian ke yeririna lala loyuniā e kiela yuṗña na leniena. ¹¹ Ana e yo nene, sira marua tai suṗña ea, naṗa ninuna na maiena viowa sike ea. Ana ninuna nene kila naga pa tol kas lualima taaga pa orelu [18] rui, kila m̄asina ne sira nene pulu nena paṗisi, naga suṗñalu mesmes ṗele sina. ¹² Ana pogos naṗa Yesu pisuia, pio pimi, pisa pania, pisape “Sira marua, nevisa sanini, nevisave ko, inanena naṗa piar ko ke ne, ligan ko ga nanagane.” ¹³ A Yesu mligan limana tea amio visena nene, ana m̄asina pimi po ruru veraga e nena e pog naṗani, ana sira naṗani mloge po paṗisi, mieluar Ntewa.

¹⁴ Ana nasumonen na yuṗña na leniena naṗani sinen kar Yesu vanon naṗa kila ruru sira naṗa e Legiena Wa. Ana pis pa yeririna lala, pisape “Sa naṗa tekilia rui, tekilia teyuṗmae e legiena ve orai, a legiena ve taaga ve teyuṗmae re. Visae sinemiun naṗa akila plan maiena vetan amiu, popon aimi e legiena orai la nene, ana Legiena Wa na sa nini pe pe kana pogos re nene poli.” ¹⁵ Ana Suṗe pisatamea, pisape “? Sanape? ? Pona akepu ke kiamiu puluk la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ? Pona apagan ke kiamiu sur mal lala, pona amla wii pan la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ? Ana vanon ya ne kam na pe akekaran re naṗa nekila suri wo e sira marua nene? ! Kam na ape yar navilavenen ga vis korenen nene! ¹⁶ Sira marua nini, naga vineta tai naṗa ita punu ga tomolue e lus kiena ne Epraam, ana Yermare Lego piar manene panon inanena nene m̄ene kas lualima taaga pa orelu rui. Ana in na nepisu sane Legiena Wa naga torokin ga naṗa tourelua naga e yo viowa naṗa naga sike ea.”

¹⁷ A pogos naṗa Yesu pisa visena nene, kila kiena nasinekar la naṗani amloge amawa paṗisi e marana ne yeririna lala. Ana yar taṗena lala, la amloge akekara paṗisi e yuṗmaena namareraena wo la naṗa Yesu kila pan la.

Pakaiwa na kurus nen mrapa

Matii 13:31-32; Mak 4:30-32

¹⁸ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “?Yoko nevisa visena ya ne van amiu vena kila na akilia sane nasuṗenena kiena ne Ntewa naga sanape? Yoko nevisave nasuṗenena nene naga sane sur ya? ¹⁹ Yoko nekilali naṗa nekila merarava van amiu e ṗakaiwa nini, naṗa pisape: Nasuṗenena nene, naga sane kurus nen mrapa naṗa mloru pito pelan te laki tai. Kurus nene na ve tokak paṗisi, ana pogos naṗa kapuru, pimi pe

purlaki tai naŕa keviu manene laa, ana manu la akila nŕala ponovi lala e kana korowas lala.”

*Pakaiwa na is
Matiu 13:33*

²⁰ Ana Yesu pisa sina ŕakaiwa taŕena pan la, pisape “? Pona nevisave nasuŕenena kiena ne Ntewa sa si ya narui? ²¹ Nasuŕenena nene, naga sane sira tai ŕalelar is amio yavi na kilaparavi pa e pupia pialora tai, ana narin is naŕani kila kilaparavi la punu nene mlapa.”

*Mrapa lua ga
Matiu 7:13-14,21-23*

²² Ana Yesu mla si kiena mrapa, sinenan pisape va ma Yerusalem. Ana pogos naŕa pa sane, pa komē pulkumali lala, suŕia pian ke yeririna lala. ²³ Ana yar tai piuntania, pisape “? Suŕe, la naŕa yoko atol malena la moki, pona pe la moki manene re poli?”

²⁴ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Monar akilayonli naŕa ava loyuma e pulutava taŕena nene, naŕa ve tokak la ga. Nepisa ke lelaga na pan amiu ne, nesape yoko yar la ve moki naŕa sinelan asape ava loyuma, ana yoko taŕatete akila. ²⁵ Nanene komin naŕa siraunia, yoko yerkawa na yumia, naga visu sane toroki rui, ana yoko naga suŕialu, kotava ruru sina. E pogos nene, yoko kam ve moki naŕa aim awon amiu ase mratava nene, asigar ga avio, avisave “Suŕe-o, awis ovietaŕan imimi!” Ana yoko yerkawa naŕani visatarie ga sanini visave “Peraga o, nemninue amiu nena ga! Kam na yer pe la nene?” ²⁶ Ana yoko akilali naŕa avisa van e pogos nene, avisave “? Ana sanape, ko na pe ositoŕial re si naŕa osape ita ke narui nanua tesuma tekinan ke lele taaga ne? Imimi ke narui naŕa opam opian imimi ke e yometava la nene e kiamimi pulkumali lala?” ²⁷ Ana yoko naga visa van la, visave “In na nepisa pan amiu yam tai rui, nesape nemninue amiu nena ga, nesape kam na yer pe la nene. Nekilia nesape kam la nene kam na yar na kilaen ga ŕelaga viowa lala. ! Pogaga, kam na aure matan inu nagane!” ²⁸ E pogos nene, yoko kam na aloge viowa vaŕisi, yoko atag vano-o ŕisa, asuma akar maluemi. Nanene komin naŕa yoko kam na avisu yeririna wo lala kiena ne Ntewa, naŕa sane Epraam, Aisak, Sekop, a navisawalen taŕena mena ga lala, la asu ruru ga asike loyuma e kiena nasuŕenena ana kam na akoven amiu asuma lu asuma ga vanua sanene.

²⁹ “E pogos nene, yoko yeririna taŕena la ve moki naŕa amolue e mrapun yomarava varoka, aimi atotano vena akinana e pupia ŕaŕagena loyuma e navesuŕenena kiena ne Ntewa, ana kam na taŕatete ava loyuma.”

³⁰ Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisape “Ana yar la naŕa asirau, ŕisi na la asumo, a la naŕa asumo, ŕisi na la asirau.”

*Parin Suŕe Erot sape weŕiar Yesu
Matiu 23:37-39*

³¹ Ana e pogos nene naŕa Yesu pa ke ma Yerusalem wa, Varasi laŕas apim puna, apisawal pania, apisape “Pona ko pe okilia re poli yo, naŕa Parin Suŕe Erot, naga pisaar rui pisape yoko weŕiar ko. Popon oure ova gar Yutea sumo wa, komin naga pisuar ke lepas nini.”

³² Ana Yesu pisatamē la, pisape “In na pe nesitom re kawē nene nesape naga pe yar tai naŕa kilia kila sur tai van inu poli. Yoko ava avisawal e marana, avisave in na nekila ke ne kiau yumiaena sumo wa. Avisava vania avisave in na nomēne plan ke yermare lala, a nekila ruru ke namaiena lala, a yoko neyuma ve sanene ŕane, amio peni, amio mena vewo, vano-o nevisu sane nekila make nenaga. ³³ Ana nekilia nevisa van amiu, sane ve asitom manene in re, komin naŕa e ke e legiena la nene narui, in na nomolue nepa ke sanene narui. Monar neva netol ke ne yo ma Yerusalem wa, komin naŕa nepisu sane siar nanua sumo yar la amē momar kiena navisawalena lala e ke e yo nena nene narui.”

Yesu sinen miye Yerusalem

³⁴ Ana e pogos nene, Yesu sitom manene Yerusalem pano-o taginia, pisape “Yerusalem o! Komin ya ne omē momar ke navisawalena lala, a okove momar ke yar la naŕa Ntewa mligan la pimi pan ko? Yam mok liu naŕa sineun nesape neligan lumau yervivi kioŕa yeririna lala, sa naŕa lakaporo mligan narina lala apim atapolou vatanon kupena, ana kioŕa yeririna lala pe akekanan re poli. ³⁵ Ana opisu ke ne, Ntewa pilon ke masina pan ko narui, ana naga pitetalia inu nepim ŕes e nini, ana nevisa van ko, nesape yoko kioŕa yeririna lala taŕatete si alual inu, vano-o tol pogos naŕa avisu kilale inu, avisayu inu, avisave “! Ntewa na mava, ovisa ruru naga naŕa pimi e kioŕa kia!”

14

Yesu kila ruru namaiena tai

¹ Ana e Legiena Wa tai, nasumonena tai kiena ne Varasi lala p̄ere Yesu pa kinan m̄ana. Ana yar taḡena m̄ena la ḡasia asike e pogos nene, naḡa pe sinelan re Yesu poli, la asuḡia apisusu naga visae kila sur tai naḡa ve mesmes re, la akilia akila sur tai vania. ² Ana yar namaiena tai sike loyuḡia amio la e pogos nene, naḡa yar nena yepena la sirorop paḡisi. Ana Yesu pisu yar nene, ³ ana Yesu pis pa navianena navisaluaena lala, piun tan la pisape “? Sanape e lepas na kieta navisaluaena? ? Pisape tekilia tekila ruru maiena e Legiena Wa, pona pisaluḡar pisape ve tekila ruru re?”

⁴ Ana pogos naḡa Yesu piun naviunena nene, apisusu naga taḡatete avisatarḡe, atopur nenaga. Ana Yesu p̄ere yar naḡani pimi lavis puna, kila ruru sina, ana pisape kilia wasuḡe si va ga uḡia. ⁵ Ana naga pis pa la naḡa asike ne, pisape “Kam na asitomyulia. Visae kam yar tai nene, e Legiena Wa tai, narina tai pona kiena sur mali tai va loru vito e ḡiḡiḡi na wii tai, ana yoko okila ve sanape? ? Yoko ovitaḡilin ne, naḡa ova ga ourelua si ne, pona ovisave: Ke, piowa narui e, nagane na Legiena Wa nini narui, navisaluaena pisape ve neyuḡae re e Legiena Wa, ana pona naruu pona kiau sur mali nene mon m̄a e ḡiḡiḡi wa, neva ga nourelua peni? Peraga, pona yoko ovitaḡilin ga ourelua yo.”

⁶ Ana la amninue kare narui aḡia yoko avisatarḡe si naga e lepas nene ve sanape, la asupur ga asike na.

Pe pon re yar ga visirlua sina naga poli

⁷ Ana pogos naḡa apim asun ke naḡa atotano e kinanena nene, Yesu pisu kilale naḡa la taḡena laḡas naḡa ḡar na ḡaḡagena pio la apimi, sinelan manene alual yo tai naḡa po, la apa atowo lelen yerkaḡa la metava. Ana Yesu pisu kiela ḡelaga navilaveena la nene, ana pisa pan la pisape ⁸ “Visae pogos tai avio kon ova e kinanena natalopaena tai, pona sur tai sane ḡaḡagena, ana pe pon re ovitaḡilin naḡa ova oto nena tano e lelen yerkaḡa la poli. Pona yo nene akila ruru monḡate ke pupia yerkaḡa tai yo, ana pe okilia re poli, ⁹ ana yoko ḡar na ḡaḡagena imi visa van ko, visave ‘Ake wolai, pe sineyena paḡisi, ana yoko otom ke ne tano wa, komin naḡa oteke e lelen kiau yerkaḡa nam̄a.’ Ana yoko omawa ologe viowa vaḡisi, ana yoko monar oto si tano, okilali naḡa olual narin pulmas tai tano vena okilia olawan maram̄a ea.

¹⁰ “Ana ḡelaga wo na sanini, visae avio ko ova e kinanena tai, pogos naḡa om̄alivi

ea, yoko ova oto ga tano omio yar kar ga lala. Ana visae ḡar na ḡaḡagena vim visu ko, visave ‘E, yerkaḡa, nepisuar ruru lelen̄a teke meta ma e ne rui. Yoko ita lua tevavini, neligan ruru ko otea.’ Ana e pogos nene, okilia ologe wo vaḡisi, naḡa ḡar na ḡaḡagena pisirlua ko sanene e maran yeririna taḡena la naḡa akinan ke lele taaga. ¹¹ Naga sanene narui, sane yar naḡa naga ga pisirlua naga, yoko aligan naga mon tano, ana yaru naḡa mligan naga mon tano, yoko avisirlua naga.”

Popon ovio m̄ena yar naḡa limana korena ga imi e kioḡia ḡaḡagena

¹² Ana e pogos nene, Yesu pisa m̄ena visena tai pa yar naḡa pio naga pimi kinan m̄ana, pisa pania, pisape “Nagane, tepisu pogos naḡa visae yar la akila kinanena tai, la sinelan ga avio kiela erau wo lala, pona kiela wolai lala, pona kiela namratava taḡena lala, amio m̄ena pupia yerkaḡa la naḡa asike lavisin la. Akila ke sanene, komin akilia ke asape visae siraunia, visae la m̄ena akila kinanena pogos tai, yoko monar akila maran sina van la. ¹³ Ana ḡelaga wo na kilaen e ḡaḡagena naga pe sa re nene poli. Popon manene ovio yar taḡena lala, sane la naḡa limala korena ga, la naḡa tasnela la pioyowa ga, pona laulu lala, pona kilamara ḡala lala, yar la ne sanene, la aim akinana amio ko. ¹⁴ Yar sur la ne sanene la taḡatete akilamaran si van ko pogos tai, ana pogos naḡa Ntewa pisu naḡa okekaran opure la nene apim akinana mon̄a, yoko naga kekara vaḡisi. Yoko naga visa ruru ko, a yoko owar kioḡia nalaena wo vanonia, nanene e pogos naḡa naga kila kiena yeririna mesmes lala amal si vetan marena.”

Pakaiwa na visawoena

Matii 22:10

¹⁵ Ana yar tai tom̄a e kinanena nene, naga mloge m̄a naḡa Yesu pisayu ke pisape yoko Ntewa visir plan kiena yar mesmes lala e legiena maro, ana naga pisape “! Lelaga naḡane, yoko wo manene laa van ita e pogos nene, naḡa ita tesikol ita e pupia ḡaḡagena nene loyuḡia e nasuḡpenena kiena ne Ntewa!”

¹⁶ Yar nene pona naga sitom ke sape naga po narui, ana yar la na sanene la sinelan re vaen loyuḡia poli, ana Yesu pisa ḡakaiwa tai e lepas nene, naḡa sanini “Yerkaḡa tai, naga sinenan pisape kila pupia kinanena tai, ana pio yar la moki naḡa aimi. ¹⁷ Ana pogos naḡa kila ruru make sur punu ga ḡisi, naga pitetalia kiena yar tai vena vanon were la naḡa apio la ḡisi rui aimi. ¹⁸ Ana pogos naḡa kana

yar nena pimi m̄alivin la, la make ga nene maran taaga asuṁña akila ke sina ga visena na visawoen suria. Tai pisa sanini, pisape 'Pogaga, ana in na nopol ga kiau narin porotano tai na wa, ana nepavin ke nesape nevisulia aña porotano nena sanape wa. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paṁisi ana taṁatete neiṁas nanagane.' ¹⁹ A taṁena, pisa sanini pisape 'Pogaga, ana in na nopol ga kiau puluk laṁas na wa, vena ureen kiau kat lala, ana nesape neva nevisu la lia aña aṁarera ruru m̄aga. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paṁisi, ana in na taṁatete neiṁas nanagane.' ²⁰ A taṁena m̄ena ga, naga pisape 'Pogaga, ana in na nekila ga ṁaṁagena na kiau talopaena nanua ga nagane, ana in na nepisu sane taṁatete neiṁas yo, komin sur moki paṁisi.'

²¹ "Ana yar naṁani pimi pisawal visena la naṁani pan kiena yerkawa, mloge, sinen kar la. Ana naga pitetalia sina kiena yar naṁani, pisape 'Pogaga, oyal kawa, ova e narin mrapa la ne lavis ga nariña, ova olual la naṁa pe kiela sur re poli, amio la naṁa tasnela la pioyowa ga, amio laulu lala, amio kilamara kata lala, ana owere la nene aimi e kieta ṁaṁagena.' ²² Ana naga pa kila, ana siraunia ṁasuṁe si pimi pun kiena yerkawa, pisape 'Suṁe, sur naṁa opisa ṁa, nekila rui, a yaru moki apimi, ana yepa keviu m̄eke ga wa.' ²³ Ana pitetalia ke sina ga, pisape 'Visae sanene, ova sina, ova kare ga yo uña la e pulkumali, a aṁareren kare ga va yar naṁa visae olualia, ovisave monar aimi, vena akokonia kiau kove, vena akila ṁaṁagena nini imi wo. ²⁴ Taṁena la naṁa akila ke navisawoen viowa lala, in na nepio ruru la nesape aim e ṁaṁagena nini ṁa rui, ana nanagane, yoko taṁatete nena lala yaru tai kan re narin kinakinas nen kinanena tai e ṁaṁagena nini ṁisa, peraga. !Nepisa ruru ga ne!'"

Yesu naga monar to sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala

Matiu 10:37-38

²⁵ Ana Yesu mla sina kiena mrapa, pa ke meta ma Yerusalem na wa, a pupia ṁina moki la ataveveia. Amiyal m̄a pano-o, pilopu naga kira pimi pula, pisa pan la pisape ²⁶ "Yar naṁa sitom sape taveve inu, naga monar ligan inu neto nena sumo e kiena malena, in na neto manene laa metavan arimana, pona anena, pona wona, pona narina, pona wenla, pona vinena. Yar naṁa pe pisu kilale re kiena malena sane naga pe pe sur re tai poli, naga pe torokin re nena naṁa imi sane kiau nalogena poli. ²⁷ Ana yar naṁa sinenan sape imi ve kiau nalogena, naga monar

kila sanini. Monar kus kiena lak torovia, taveve inu lue ga, sa naṁa kila taṁan naga loge viowa vanon inu. ²⁸ Po pon asitom ruru ke ne sur nene sumo wa, ṁisi na avitaṁilin visena, avisave sinemiun ataveve inu.

"Nanene naga sa ga naṁa yaru tai, visae sitom ke sape kilia kila pupia yuṁa tai, naga monar totano, visu ruru ke ne sumo wa, wolo ruru kiena kilavaru nakilaen yuṁaena nene, naga monar visu kilale sane yoko naga torokin kilia kila make pupia yuṁaena nene, pona pe torokin re poli. ²⁹ Visae peraga, yoko naga siaria, yuṁaen ruru ṁeren yuṁa nena, va laa sane, yoko ilan ga naṁa limana ve plas ruru nena ga ana yoko yuṁaena nene loru m̄eke na. Ana pogos naṁa yar taṁena la aimi avisu yuṁa naṁa komṁas m̄eke na amio kana lepas ne lala, a pe m̄aero pa re e poli wa, yoko avitalia kare yar nene narui, yoko avisave ³⁰ 'Ke, yar nene, kiena sitomena po paṁisi. Sinenan sape yuṁaen m̄ana yuṁa, ana pe maplar ruru re kiena yuṁaena po, ana taṁatete nena kila makea.'

³¹ "A yar naṁa sinenan sape visaar naṁa yoko imi kila yuṁaena amio inu, naga monar kila sane ṁarin suṁe tai, naṁa yerkawa taṁena suṁalunia, ṁere kiena pupia ṁegas nen nakilaen mara tai aim akila mara vania. Li namara kiena ne ṁarin suṁe nene pe la moki re poli sane yerkawa nene, ana ṁarin suṁe nene monar visu ruru sumo, monar sitom ruruia, sane naga kilia taulu pupia ṁegas naṁa pimi ke ne, pona taṁatete tauluia. ³² Visae visu sane taṁatete kilia kila, naga monar ligan visena vano va yerkawa, pogos naṁa sike perina wa. Naga monar viun tania, visave yoko ul ya naṁa yerkawa nene pisa, vena lalua asu sina e suṁiare. Visae ve sanene, naga monar vatanon yerkawa, taṁan make nena naga vania. ³³ Ana kam naṁa sinemiun asape aim ataveve inu, monar avisu kilale sane kam m̄ena monar akila ve sanene van inu. Yar naṁa pe taṁan re kiena malena poli, amio make kiena sur van inu, naga taṁatete kilia imi sane kiau nalogena."

Pakaiwa na sive naṁa aṁeven e kina-nena

Matiu 5:13; Mak 9:50

³⁴ Ana Yesu pisa sina ṁakaiwa taṁena pan la, pisape "Sive naga pe sur tai naṁa po paṁisi, ana visae pogos tai sive nene ve melkalka ruru re sina, taṁatete kila kiena yuṁaena naapo, a taṁatete si sur tai kilia kila imi melkalka ruru sina. ³⁵ A sive na sanene, taṁatete si kilia kila yuṁaena wo

taņena tai van ko momā uņa, pona van mēna koņa lokove. Sur nene naga pe na kovenen ga va e kororak narui.

“Naga ke nene narui naga pe kiau tou na kiau nalogena naņa kilalu kiena naņareraena nakilaen kiau yuņaena. Ana yar naņa kiligana teke ea, popon naga loge kilale kiau visena nene.”

15

Yesu kila erau amio yar viowa lala

¹ Ana e pogos la ne sanene, apisu sane yar laņas naņa yar la pe asitom la re poli, sane yar na takis lala, amio yar taņena la naņa Varasi la asape la apiowa ga, la mēna apim ke lavisin Yesu vena ayagonia. ² Ana pogos naņa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala apisu naņa Yesu sinenan pisape sun amio la nene, apisu sane piowa ga, ana asuņa apisa ke apisape “Lelaga kemua naņane, yar nene naga sitom ga li namlamulen viowa la ne sanene, a silaga sinenan mēna sape va kinan lele taaga amio la. ?Pona naga pisu sane la ga kiela þelaga po yo, a ita na kieta piowa ga?”

³ Ana la kiela sitomena sane kila Yesu sun pan la e þakaiwa la naņa pisayu sanape naņa naga pimi e yomarava nini vanon yar naņa kilalu mrapa.

Pakaiwa na sipsip naņa kovio

Matiu 18:12-14

⁴ Pakaiwa þesa kiena ne Yesu e lepas nene naga sanini, naņa pisa pan la, pisape “Yar tai, naga pe yar na vaganen sipsip, ana kiena sipsip lala tol ponotia taaga [100]. Kiena sipsip la moki sanene narui, ana visae pogos tai tai va kovio, yoko naga sitom korenan ga, pona naga sitom vaņisi? Yoko naga monar ligan kiena sipsip taņena lala asuņa ga sanene wa, ana naga vanon naņa kovio, kale mņa vano-o lualia. ⁵ A pogos naņa lualia, kekaran vaņisi, yoko kuslua sipsip naņani va e purkaunena, kus wasuþe imi. ⁶ Ana siraunia, pogos naņa þasuþe si pitomi tano uņa, yoko vio namratava la puna pona kiena erau taņena lala vena aimi. Ana naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini naņa ita tekilia teloge won vaņisi. Kiau sipsip tai naņa pa kovio na kovio lue, ana yoko nepanonia, nepa nakale mņa pano-o, noņalia. !Pogos naņa noņalia, nekekara na nekekara!”

⁷ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa ke mēna nene ma e peni. Yar mok liu naņa asike e yomarava nini naņa sane amiu, la asitom ke asape la na apogaga narui, ana asape ma e peni amloge ke pon amiu la ne sanene yo? Ana pogos naņa visae

yar namlamulen viowa ve taaga ga, naga vilopu kiena malena, yoko pupia kekaran vaņisi vania ma e peni, naņa va ve keviu re laa sane na wa. Suri ne nanene kila narui inu na nekekaran sunen nemio yar la naņa kam na pe akekaran la re poli.”

Pakaiwa na kururu varu naņa kovio

⁸ Ana Yesu pisa si þakaiwa tai e lepas nene, pisape “Sira tai, naga kiena kururu varu lualima, naņa mlawan ruru teke e mņa loyumuņa. Ana visae pogos tai, naga wasuþe imi māl tai naņa mloru rui, teke ko yo, yoko naga kila ve sanape narui? Yoko war kapi vivaga, war plan make kiena suri lala, yevan ruru mņa loyumuņa vano vano lualia. ⁹ Ana pogos na lualia, yoko vio namratava la puna, pona kiena erau taņena lala, vena aimi. Ana yoko naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini naņa tekilia teloge won vaņisi. Kiau pupia kilavaru tai nekilaluia pa kovio nenaga, ana siraunia, nakale mņa pano-o, noņalia. Pogos naņa noņalia, nekekaran pano-o þisa!”

¹⁰ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa mēna nene ma e peni. Visae yar na mlamulen viowa ga tai, naga vilon kiena malena, yoko navisi kiena ne Ntewa lala avisu naņa pupia kekarena paņisi ma e peni.”

Pakaiwa na yaru mēe naņa pa kovio

¹¹ Ana þakaiwa maro kiena ne Yesu e lepas nene sanini, naņa pisape “Yaru tai, narina na yermēne lua, naņa lalua amiyumuņa ke amio naga e kiela porotano. ¹² Ana pogos tai, prasmaro na lalua nene suņialu, pisawal pa arimala, pisape ‘Ata, in na sineun nesape nowar kiau kilavaru komþasa naņa na lalumomņa nagane ga ne.’

“Ana sur nene pe mesmesun re nena naņa naga viun sanene poli, komin arimana mali sike ga wa, ana arimana pe pis re poli, mliþere make kiena suria, tamān komþas pa prasmaro nene, a komþas pa mearu. ¹³ A yokorena yar mēe naņani suņa þilliwilin plan make sur la naņa arimana þar pania, ana siraunia pe piavi re poli, aņa ga naga kon make kiena sur lala, þar kiena kilavaru pion pano. Ana naga pa sike e purvanua taņena tai koperin paņisi, ana e yo naņani, naga pa make nenaga e þelaga viowa lala, kan kilavaru naņane pano-o, kila kare make punu nenaga.

¹⁴ “Ana naga kilia ruru sane limana plus ruru ga na wa, a e legiena nene, pupia viso pimi tol purvanua naņa naga sike ea, mligan yar mēe naņani sike e yo tai naņa mārera paņisi. ¹⁵ Ana pa kale yuņaena tai naņa pona naga kilia yuņaen vena

tamalia kiena malena, ana pa miyuñae kiena ne yerkawa tai e yo nene, pagan kiena nompui lala. Yar mēe nañani, naga pe mesmesun re kila yuñae nene poli, komin naga palia nompui sane ita le Yu la, ana yuñae taaga ga nene naña naga kilia mālia.

¹⁶ “Ana miyuñae mā sanene pano-o, ana pe amla re kinanena pan poli, a pe māl re mrapa na lualen kinanena poli, kila naga visokar luen ga. Naga visokar mā sanene pano-o sinenan sape suan limana vito e karo na kinakinas nen kinanena ka nompui la naña kompas pillua rui sike ea, amio purkavila na kona la naña kiena yerkawa ponpolo suria ga vena kiena nompui la akania. ¹⁷ Ana pogos naña naga sinenan ke sape kila sanene, naga ga pisu kilale si naga narui, pisu kilale naña kiena pārnārera ga kila kare manene si naga. Ana sitorñal si arimana amio māna uña, pisape ‘Lelaga kemua nañane, in na nepe wowe pañisi. Kiau pārnārera ga nane kila nesike viso karnārin ke e yo nini. Ositomyu la naña sane ape yar na yuñae kiena ne ata. Naga pāre ke kinanena moki pan la e legiena punu ga, naña yoko akan make pēle ga. ¹⁸ Sanene, popon nowasuñeli in ga narui, neyuñae re ve sa la nene. Yoko neva nevisu ata, nevisa sanini vania nevisave: O Ata, in na nekila pupia mlamulen piowa pa Ntewa, a pan ko mēna ga. ¹⁹ Nanagane, pe popon re si naña ovisu inu sane nepe narumia tai poli, ana nesape neviun tan ko vena sinema ye inu, otamian inu neyurñae re ga sane lala yar tai naña miyuñae kionā ke ne.’

²⁰ “Ana naga kila ruru kiena sitomena sanene, ana surmālu, pimi lelei mā pimi pāsufe si pu arimana.

“Naga pe kilia re poli, ana arimana sitorñal luen ga naga silaga, suria kirakira ke mrapa sape pona naga imi. Ana pogos naña sike perinan uria wa, ana arimana pisu kilalea, sinen miye pañisi, ana kiriri pa pitawea. Ana pogos naña pimi puna narina nañani, kutararia e limana luwoka yepen mavin miganen sina. ²¹ Ana yar mēe nene pisa pa arimana narui, pisape ‘O Ata, in na nekila pupia mlamulena piowa pañisi pa Ntewa, a pan ko mēna ga. Nanagane, pe mesmesun re si ovisu inu sane narumia tai poli.’

²² “Ana arimana pialuñaria, pio kiena yaru na yuñae lala, pisape ‘E, ava vilaga, ava awar kulsota tai naña po, amio kana kulus nen lana, a kana rig nena, sur la ne sanene, awar imi ayen ea. ²³ A narin puluk naña apagan mlapa po ne, ava aweñaria, tekila kinanena tai takania vena tekekarā temio prasmaro nini. ²⁴ Komin naruu nini naga mare rui, ana

nagane mali sina, naga kovio, nanagane tonal sina.’ Ana pe yam piavi re poli, la asurñia akila ke pāpāgena na yar mēe nene narui.

²⁵ “Ana e pogos nene, narina na mēaru naga mialoro pa miyuñae ke kana lokove rui, ana siraunia pitomi si uria. Ana pogos naña pitomi ke lavisin uria, mloge yauea a mloge mēna māagena na wolena kapur pa mēke na. ²⁶ Ana naga pisu yar na yuñae la tai, piun tania, pisape ‘?Ei, ya ne akila ke garo uria sanene?’ ²⁷ Ana yaru naña pisa pania pisape ‘!E, womla nañani, naga pāsufe si rui, mal ga! Ana arimoñia sinenan sape kila kana kinanena tai. Arñerñar narin puluk na pā rui!’ ²⁸ Ana pogos naña mēaru mloge, sinena mimi pañisi, pe pa re loyurñia amio la poli.

“Ana arimana pimi pis amio, vena were va loyurñia, ana naga yepen mavin ga vaena. ²⁹ Pisa ga pa arimana pisape ‘?Ata, kas via rui naña nesurñia nemiyuñae ke nemio ko e nini? In na nemlogear ruru ko e suri punu ga, ana pe okila re sur tai sanene pan inu poli. In na pe norñal re naña omēñar narin nane tai pan inu pogos tai poli, vena nekila kinanena tai nemio kiau erau lala. ³⁰ Ana pogos naña omal narumia tañena nene pāsufe sina, ana osurñalu omēñar kieta narin puluk naña tesurñia tepagan ruruia. ?Ana yar nene kila ya ne po pan ko? Naga pāre plan pupia kionā kilavaru kompasia, pa kan kilavaru nene na namēneen ga sira, pano-o kila makea. ?Pona pēlaga ne nanene na ko sinomñania ana okila kana kinanena nena?’

³¹ “Ana arimana sinena miye mēna kiena mēaru nañani, ana pisa pania pisape ‘Ei, naruu, in na pe nesitom re sanene poli. Ko okila inu nekekarā manene laa rui, naña osurñia omio inu silaga, a kiau sur la punu naña sike ne, in na netarñan punu pan ko rui. ³² Lelaga naña kiau prasmaro nene kilalu kiena mrapa na malena, ana pogos naña pilopuia pāsufe si pimi pun inu, sineu miyea, a in na nepisu sane popon kemua tekekarania, a tekila kinanena tai temio. Womla nene naga mare rui, ana naga mali sina, naga kovio, ana tonal sina!’ ”

Ana Yesu pisa pan le Varasi lala, pisape “Pogaga, pākaiwa nini pñisi e nene narui. A sa naña pisa ne, popon yar naña kilalu mrapa, naga monar vilopu sina, sa naña prasmaro nene. Ana monar avisuar ruru amiu mēna ga ve akila re ve sa mēaru nene, naña kiena sitomena mārera pañisi, naga pieluen wenla naña pilopu kiena malena.”

16

Pakaiwa na p̄elaga na yūmaen amio kilavaru

¹ Sirauña, Yesu pis pa kiena nalogena lala, pisa p̄akaiwa tai pan la, ana pisayu yar na yumaena tai. Yaru nene, naga pisu sane yoko kiena yerka kovenlua, ana sum̄alu miyumaen sur tai naḡa yoko sirauña kiena malena sum̄a woga ga. Pakaiwa nena sanini, sane: “Yerkawa tai, naga mligan lua kiena yar tai ve na visuaren kiena kilavaru. Ana pogos tai, visena pimi tolia sape kiena yar nene sum̄a kan ke ga kiena kilavaru, a kila kare ke kiena sur lala. ² Ana naga pio yar nene pimi puna, pis pania, pisape ‘Ei, yar la apisawal ko pan inu rui. In na nepisu sane popon nekovenlua ko si vetan yūmaena nene, yoko oḡis nenaga. Ana sumon naḡa yoko ovano, sineun nesape oligan ruru sur lala wa vena nekilia nevisu lapui la naḡa yar la akila pan inu.’

³ “Ana yar na yūmaena naḡani mloge piowa, pisape ‘Lelaga o, piowa narui, yerka nene lalua yūmaena wo nene vetan inu, neminue sane yoko aḡia nekinana ve sanape narui. In na netotano e yūmaena nini nakonua rui, ana in na pe puriuu pe m̄areran re si yūmaenen lokove poli, a pe sineun re m̄ena neva nesum̄a neviuviun kinanena vetan yar la poli. ⁴ Pogaga, kiau mrapa ve sa nini. Yoko nete plan si lapui kiena ne yaru lala vito laa tano, ana yoko la akekan inu vano vano-o yoko la monar avisuar inu e pogos naḡa yerka kovenlua inu vetan yūmaena nene.’

⁵ “Ana naga pa pio la naḡa kiela lapui sike e yerka, la peve taaga apim puna. Ana tai pimi puna narui, piun tania, pisape ‘?Ana ko okila lapui e sur ya, a tol kilavaru via?’ ⁶ Pisatamea, pisape ‘Pias nen wel na kanena tol ponotia taaga [100].’ Ana yar naḡa pisa pania pisape ‘Pogaga, yoko italua tetelua si vito laa tano. Nane kioḡia lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri lualima yam lima ga [50].’

⁷ “Ana naga pano, yar taḡena pimi, piun tania, pisape ‘?A ko, kioḡia lapui na ya?’ Ana naga pisatamea, pisape ‘Karo na wit manu taaga [1000].’ Ana naga pisa pania, pisape ‘Pogaga, yoko italua tetelua si vito laa tano. Nane kioḡia lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri ga ponotia ve orelu [800].’ Ana naga kila m̄a sanene pano-o kila makea.

⁸ “Ana sirauña, yerka naḡani pisu kilale sur nene, ana naga pisa ke pa kiena yar naḡane naḡa naga kan kiena kilavaru sumo, pisape ‘Lelaga ne, opinaun

ruru inu nenaga, ana nepisu sane kioḡia manmaruaena po, ko p̄aruḡia po paḡisi naḡane.’”

Ana Yesu pisape “Kam na apisu ke ne, yaru na yomarava nini lala, pogos naḡa amiyuḡae amio kilavaru, ana akila masisuania p̄isa, akilia p̄elaga na kilaen erau wo amio yaru lala, vena yaru la nene akila wo van la sirau. Ana nepisu naḡa naruu na yomerarava lala, yam mokliu naḡa pe amanmarua ruru re poli naḡa ayuḡae amio kilavaru naḡa Ntewa mla pan la.”

⁹ Nepisa ruru pan amiu, nesape “Kilavaru naga pe na yomarava ga nini, ana visae kilia iila ko vena ove erau ruru omio Ntewa, popon oyuḡae ea. Visae oyuḡae ruru wo amio kilavaru kome mrapa naapo, sirauña yoko Ntewa kekan vena were ko ova e naḡa pe kilavaru re e poli, nane ma e moḡia uḡia ma metava.

¹⁰ “Yar naḡa p̄ar yepemaen narin yūmaena tai, tekilia towasinea sane yoko naga war m̄ena yepemaen pupia yuḡaena woga. Ana yar naḡa miyumaen narin suri tai pe mesmes re poli, yoko naga yuḡae viowa laa na wa e pupia suria. ¹¹ Visae kam na ve awar re yepemaen yuḡaena na kilavaru e yomarava nini, yoko ane ligan sina sur nowo lala kiena ne Ntewa e limamiu vena ave kiamiu? ¹² A visae kam na taḡatete ayuḡae ruru amio sur la naḡa Ntewa tam̄an pan amiu naḡa ve plas ga e yomarava nini, a ne yoko tam̄an si nalaena nowo naḡa asike ma metava e peni ave kiamiu lue?”

Yar taḡatete yūmaen yūmaena kiena ne suḡe ve lua veraga

¹³ A Yesu pisa m̄ena ga, pisape “Naga sina nini, visae yar na yuḡaena tai, naga taḡatete yuḡaen pran yuḡaena kiena ne suḡe ve lua veraga. Visae sanene, yoko naga kekan tai, ana yepen mavin tai, pona logear tai, ana ligan tai. Taḡatete akila naḡa ave yar na yuḡaena kiena ne Ntewa, a ave yar na kilavaru m̄ena veraga.”

Varasi lala la pe akekan re visen kiena ne Yesu nene poli

¹⁴ Ana e poglis nene, Varasi m̄ena lala asike ga wa, asuḡia amiyagogen ke visena la nene. Ana lala, la ape yar la naḡa asitom manene kilavaru silaga, ana apitalia kare ga mrapa wo na yuḡaen amio kilavaru naḡa Yesu pisayu ke pa kiena nalogena lala. ¹⁵ Ana Yesu pis pan la, pisape “Kam na sinemiun asape akila sa naḡa yar la avisu amiu sane yar mesmes lala, ana Ntewa naga pisu ke ya naḡa sike e losinemi. Sur mok liu naḡa yar la amieluarua, asape po,

ana e visuena kiena ne Ntewa, pisu sane sur viowa ga lala.”

*Nasuŕenena kiena ne Ntewa pimi narui
Matiu 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12*

¹⁶ Visena taŕena naŕa Yesu pisa sanini, pisape “Nanua sumo, Tus Marua moŕia ga, naŕa tus lala kiena ne Mosis amio tus la naŕa kiena ne navisaluaena lala asike ea, pimi ŕia pano-o tol pogos kiena ne Yoane Nakeena. Yoane miyuŕiaŕe pano-o ŕisi, a nanagane Lologena Wo na suŕenena kiena ne Ntewa pimi, ana asuŕia amlologon kare ga, a yar la naŕa sinelan asape ava loyuŕia ea asuŕia aŕar ke yon paŕisi vena atolia. ¹⁷ Ana nanene pe kila re sane Navisaluaena kiena ne Ntewa naŕa sike e Tus Marua naga piowa poli. Pona ma e peni amio yomarava nini ava akovio yo, ana taŕatete narin mras nen visena na Navisaluaena naŕani kilia kovio pogos tai.”

*Pe pon re teligan lua wota la poli
Matiu 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12*

¹⁸ Visena taŕena si tai naŕa Yesu pisa, sanini, pisape “Visae yar tai ligan lua wona, ana va were si sira taŕena, Ntewa pisu yar nene kila ke kolau amio sira taŕena ne. Maran taaga ŕiena ga visae yar tai talopa amio sira tai naŕa wona na sumo ligan lua rui, yar ŕiena nene kila ke kolau.”

*Pakaiwa na yar na sur moki amio
Lasaros*

¹⁹ Yesu pisa ŕiena ŕakaiwa nene, naŕa pisa sanini, pisape “Yar tai, naga limana pulen sur wo la moki paŕisi, naga suŕia miyowau ruru lue ga silaga, a legiena punu ga amiyuŕiaen kana pupia kinanena wo lala. ²⁰ Yar taŕena ŕiena tai toŕia ga, naŕa silaga aŕere naga pimi amligan teke vanua e kove na pupia yuŕia ŕiena yar na suri moki naŕani. Yar nene, naga pe yar tai naŕa pe kiena suri re poli, naga pe yaru na loginen ga kinanena, tas nen wetelu pulen ga magka, kiena kia Lasaros. ²¹ Amligan naga teke e yo nene pona visae yoko kilia tol re kororos nen kinanen laŕas naŕa yerkawa nene kanligan yo, ana peraga. Naga mlogin korenan ke ga sanene, ana lokul la apim asuŕia amunvan ke kiena magka lala.

²² “Pano-o yar naŕani mare, ana navisi lala apim akuslua pa amligan ŕeŕe e yepas nen Epraam, ma e peni. A pe piavi re poli, yerkawa ŕiena mare, asinia. ²³ Ana akoven naga pa e kapi, naŕa mloge piowa na mloge piowa paŕisi, ana siraunia, kira pa metava, kira pa perina paŕisi, pisu Epraam sike na, a pisu naŕa Lasaros sike amio, lalua asuŕia akinana ke na. ²⁴ Ana

pio laa, pisape ‘Oe, Ata Epraam, awis sineria ye inu, oligan Lasaros vitom suan luas nen mrasilmana vito e narin wii tai, vena ligan te purmeneu. Nanagane kapi kekan inu nemloge piowa pano-o ŕisa.’

²⁵ “Ana Epraam pisatamea, pisape ‘Naruu, nagane ositomaŕ si malena wo naŕa ose sumo. E pogos nene, ko otol make kioŕia suri la naŕa ko sinoŕiania po pan ko paŕisi, ana Lasaros na ositom korenan ga vanon piowa ga. E kiena malena nanua, suri punu ga piowa ga, ana nanagane, naga mloge si po e nini narui, a ko omloge ke piowa manene laa paŕisi e namia. ²⁶ Ana suri ga tai, taŕatete iŕiasu iila ko, komin Ntewa mligan pupia pulus tai ŕeŕe likan ita lua, vena kila sane yar taŕatete molue e yo nini vena iŕiasu pumia, a taŕatete molue e na osike e ne vena imi e yo nini.’

²⁷ “Ana yar nene piun ke si na ga, pisape ‘Ata, visae sanene, neviun ŕararan tan ko vena ovitetalia Lasaros wasuŕe si vito tano garo uŕia ŕiana kau ata, ²⁸ komin naŕa wolai lima asike ga wa. Popon Lasaros vito visawal van la, visae peraga, sa ŕisi la ŕiena aimlae e yo naloge viowaena nini.’ ²⁹ Ana Epraam pisatamea, pisape ‘?Ana komin ya ne monar Lasaros vitove? La aŕar ke Tus Wa rui, naŕa nasriena wa kiena Mosis amio navisalualena la sike e rui. Popon la auloia, yoko alual suri punu sike ea.’ ³⁰ Ana naga ŕararan ŕaga, pisape ‘?Ata Epraam, pona taŕatete akila yo? Ana visae yar tai wasuŕe si imi e marena, visawal make sur la nene van la, yoko monar avilon la ga narui.’ ³¹ Ana Epraam pisatamea, pisape ‘Visae la nene yepel mavin logeen ya naŕa Tus Wa pisa, pe sur re si tai naŕa kilia kila na alelaga poli. Pona yar tai wasuŕe si imi e marena, visa sur punu van la, pona ya sina, ana yoko la yepel mavin ga lelagaena.’”

17

*Pelaga na kilaen nakilalienna van yar
taŕena*

Matiu 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Yoko nakilalienna lala akilia aim lue silaga ne, ana yar naŕa kila sur laŕasa naŕa were nakilalienna imi lavisi, yoko viowa van vaŕisi. ² Visae aŕatear kilavaru tai ŕiene kolmekina a akoan talilu vito e lowe memaena, nanene na nakoena tai naŕa melala ga ne. Ana yar naŕa kila naruu tai ligan inu, ve viawa re si ŕarera e inu, loru e mlamulena viowa, yoko yar nene naga war nakoena tai naŕa ŕarera manene laa sane taulu naga

nene. ³ Sanene, kam na monar avisu ruru kiamiu malena la silaga, vena ve okila re nakilaliena viowa lala aim aňalivin kionġ erau.”

Pelaga naġa oviewo womla

A Yesu pisape “Visae ovisu naġa womla mloru ke pito tano e mlamulen piowa tai, monar ovis omio vena okila ruruia, a visae naga vilonia, monar oviewoia. ⁴ Visae naga kila viowa van ko yam ve olua e legiena ve taaga, a pogos punu ga, naga kila viowa, a siraunia naga pisa ga pan ko na wa pisape ‘Ake wolai, nekila kare ko paġisi. Awis, oviewo inu,’ yoko okilakania? Pisi na monar oviewo naga e pogos make la olua nene.”

Namaraena na viawaena

⁵ Ana nalologena la apiun tan Yesu, apisape “Suġe, sinemimin mesape okila kiamimi naviawaena imi mġarera la sane wa.”

⁶ Ana naga pisatańea pisape “Visae aviawa ve tokak ga e inu, sane kurus nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena nene ve lelaga ruru naapo, ana pisi na akilia avisa va purlu na mġeke gare avisave ‘Omolue e yo nene, omio pġeligas neńa lala, ova okapur ke gare likan lowe memaena ne, ana yoko naga logear amiu woga.’ ”

Yar na kilaen yuńaen kien yerkawa naga monar kekaran ga kila

⁷ A Yesu pisape “Visae kam yar tai ve yerkawa, a kiena yar tai suńa kila yuńaena la pania. Pona pa miyuńae lokove yo, pona pisuar kiena sur mali lala, pona ya sina, ana visae yepekilavi, pogos naġa pa-suġe e yuńaena pitomi, yoko yerkawa visa ya ne vania? Taġatete visa vania visave ‘Ko, oimi oto omio inu, italua tekinana,’ komin naga pe kiena yar na yuńaena ga. ⁸ Yoko yerkawa monar visa ga vania, visave ‘Pogaga, yoko ova oviran kapi sumo wa. Visae kinanena manoa, ova oyowau ruru ke ne wa, pisi na owar kau imi nakanania, nomunia, pisi, okilia ola końa.’ ⁹ A pogos naġa yar nayuńaena kila sur punu ga naġa yerkawa pisa pania, yoko yerkawa taġatete visa pupia potena vania, vanon naga kiena yuńaena ga. ¹⁰ Ana kam mġena ga monar ave sanene. Visae akila ruru make yuńaena naġa Ntewa pisa pan amiu, vano-o pisi, yoko avisa ga sanene, avisave ‘Ee, nanene na pe sur re tai nene poli. Tekila ga ya naġa torokin tekila sa ke ga yar na yuńaena kiena ne Ntewa lala.’ ”

Yesu kila ruru yar na leperosi la lualima, ana taaga ga pisa potena

¹¹ Ana e pogos nene, Yesu la asuńa amial ke apa ma Yerusalem na wa, ana kiela

mrapa pa likan lepas lua nene, Samaria amio Kalele. ¹² Ana amial mġa pano-o, lavis ga ańalivi e pulkumali tai, apitawe pġegas nen yar tai na leperosi lala, la lualima, naġa la asuńa e yepas nen mrapa. ¹³ Ana pogos naġa apisu Yesu, apion manene pania, asape “Yesu, Suġe, awis sinenġa ye imimi.”

¹⁴ Ana pogos naġa Yesu mloge, pisa pan la, sape “Ava akom pġesan pun yaru wa lala vena la avisu ruru nena tasnemi lala vena avisave kam na yepemiu mian rui.”

Ana la apano, a pogos naġa la asuńa amial apano, amilan ga naġa yepela la pimi mian ke narui. ¹⁵ A lala tai, pogos naġa pisa naga po sanene narui, naga pilonia pa-suġe si pimi, miyeluar Ntewa paġisi, ¹⁶ pimi mloru e lana Yesu, pisa potena pania. Yar nene, naga pe pe yere Yu re naapo poli, ana naga pe Yu la kompas tai nae Samaria. Ana taġena lala, la ape yere Yu nena naapo, ana la pe aġasuġe re si apim poli.

¹⁷ Ana Yesu pisa sanini, sape “La naġa yepela mian rui, la lualima, ana awa la ovari? ¹⁸ Naġa pa-suġe pimi, naga yar nae ga lele taġena, ana komin ya ne naga taaga pa-suġe pimi mieluar Ntewa, laġas pe apim re poli?”

¹⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Erau, osuńalu oyali ova uńa. Kionġa naviawaena tamalia ko rui.”

Nasuġenena kiena ne Ntewa imi ve sanape?

Matiu 24:23-28,37-41

²⁰ Ana siraunia, Varasi la apim apiun tan Yesu, asape “?Nasuġenena kiena ne Ntewa naġa opisayu ke silaga, yoko mevisu pogwai?”

Ana Yesu pisatańea pisape “Nasuġenena kiena ne Ntewa pe pimi re sane sur tai naġa yar kilia visu e kilamarana poli. ²¹ Naga pe sur re tai naġa yoko avisave ‘Ke, na namġa narui, nane pimi ke narġa,’ pona avisave ‘Nane, sike gare rui.’ Kam na pe apisu kilale re poli, ana nasuġenena kiena ne Ntewa sike pa likan amiu rui.”

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, sunyu pan la sape yoko ve sanape e legiena maro la ne pimi ke ne. Naga pisape “Siraunia, yoko kam na sinemiun manene vaġisi navisuen pog naġa yoko inu Narina ne Yeririna neim nomġalivin yomarava, ana nanene na pe pon re kam na avisu poli. ²³ Yoko yar la avisaas sanini avisave ‘!Naga nane gare!,’ pona ‘!Naga nane garo ne!,’ ana kam na ve ava re amio la, komin pe inu re nene po laa wa. ²⁴ Ana pogos naġa inu Narina ne Yeririna nowasuġea ve lelaga e kana legiena nena, yoko yar make

ga avisu kilalea, yoko neimi sane yekarpla tai naŋa kila sinapane vivaga e lepas tai va tol lepas komŋasa. ²⁵ Ana sur nene na pe kana pogos re poli wa, komin sumon nene, yoko inu Narina ne Yeririna, yar nanagane lala akila viowa van inu e sur viowa la ve moki, yoko monar akovenlua inu.

²⁶ “Vano-o tol pogos naŋa inu Narina ne Yeririna nowasuŋea, yoko yar la ve akila ruru la re na wa, maran ve taaga ga sa ke pogos kiena ne yermarua Noa nanua sumo. ²⁷ E pogos nene, yar la asuŋa akinana, amun suri lala, asuŋa akila ke talopaena sanene, pimi tol pogos naŋa Noa pa loyumuŋa e kiena pupia waa naŋa naga miyumuŋaenia. Ana pupia womie pitomi kus plan make kiela malena la punu ga. ²⁸ A e pogos kiena ne Lot sa mŋa nenaga nene. Yar la asuŋa akinana, amun suri lala, asuŋa apa ke e lele na wilwilena po amiyumuŋaen ke kilavaru, asuŋa amiyumuŋaen ke lokove, amiyumuŋaen ke yuŋa, la akila ke ga sanene pa ke na, pe asitomŋal re sur tai poli. ²⁹ Ana e nena e legiena naŋa Lot moluet petan kiela yo, kapi amio pan na kapiapo mloloru pitomi ma e sinapane, kekan la akokovio make nenaga. ³⁰ Ana nevisa van amiu, e pogos naŋa yoko inu Narina Yeririna neimi, yar la taŋatete asitomŋal sur tai, asitomŋal la ga, ana yoko ailan pupia sur kerkeviu la ne sanene imi mŋalivin la.

³¹ “E pogos nene, visae yar tai suŋa yuŋae ke meta e mŋana wos nen yuŋa, ana visu sur nene imi, ana vito tano pe pon re kilali sape va war suri laŋas e mŋana loyumuŋa poli, naga monar va ga narui. Yaru naŋa miyumuŋae ke lokove, naga mŋana taŋatete si vito uŋa, yoko monar va ga narui. ³² Kam na ve sinemiu ŋesan re wona Lot, naŋa kiraŋatau, ana pimi pe kilavaru. ³³ Yar naŋa kilali sape visuaru ruru ga kiena malena, yoko kovio, ana yar naŋa taŋan kiena malena kovio, yoko naga ga tamalia sina naga. ³⁴ Nevisa van amiu nevisave e pogos nene, pona kolemalu naŋa yar mŋeke amio wona yo e mŋala tog, ana yoko aim awerelua ve taaga ga, aligan tai mŋeke na. ³⁵ Ana pona yoko sira la ve lua asike avili ke kala kinanena lele taaga yo, ana ve taaga vano tai sike na. ³⁶ Ana pona yar lalua ayumuŋaevain ke lokove tai yo, yoko tai ure matania, ve taaga suŋal wowe ga sike na.”

³⁷ Ana nalogena la apiun tania, asape “?Ana Suŋe, suri la nene yoko mŋalivi e nape?”

Ana naga pisataŋe la, sape “E pogos nene, yoko ve sa naŋa visae sur mare tai mŋeke koyo tai. E yo nene narui yoko manu la naŋa akakan ke sur mare, yoko aiminia,

monar la ve moki ase yo nene. E nape naŋa mlamulena viowa sike ea, yo ke ga nanene narui yoko naliŋereena se ea.”

18

Pakaiwa na sira naŋa tagi mŋa pa kiena suŋe na pulkumali pano-o, suŋe miyagogonia

¹ Ana Yesu pisa sina ŋakaiwa taŋena tai pan la, vena iilaar la ve asitom ŋele re si kiela leniena lala, vena asuŋal mŋarera asulue ga ea, alen mŋa vano-o atol kana navisatameena. ² Kiena ŋakaiwa nena pa sanini, sape: “Pulkumali tai, naŋa kana suŋe nena naga pe yar mŋarera tai, naga pe yar tai naŋa pe patanon re Ntewa poli, pe maraun re nenaga, a naga sitom ŋele mŋena yar la. ³ Ana letano mŋena tai sike e yo nene, naŋa yar tai suŋa kila kare ke kiena sur la silaga. Ana letano naŋani pa suŋa tagi ke pan kiena suŋe, naga suŋa pisawal ke yar naŋani, sape ‘Awis, monar okila sur tai va yar nene, naga kila kare in paŋisi wa.’ ⁴ Ana suŋe naŋani pe sinen miye re sira nene poli, a pe yowenan visen va yar naŋani, ana kila luen ga sanene pa ke na, sira mŋena naŋani pa tagi luen ga pan silaga.

“Ana siraunia naga pisape ‘In na nepe yar tai naŋa pe nesitom re nesape nekila ya naŋa Ntewa pona yar taŋena pisa pan inu sape popon nekila. ⁵ Ana sira pimi tagin ke pan inu, ana in na pe sineun re nesape nekila ya naŋa pisa ke poli. Ana naga pimi piun luen ga sanene, naga kila kare inu paŋisi wa, ana pona nekila ga ya naŋa naga piun ke yo. Visae peraga, yoko neloge kiena tagena vano-o sineu marena.’”

⁶ Ana Suŋe Yesu pis pa la naŋa amiyagogon ke ŋakaiwa nene, pisape “?Kam na ayagogon ruru visena naŋa suŋe yowena nene pisa ne? Komin sira nene tagi yam moki pania, ana yoko monar sitomli sur na sira nene piun ke ne. ⁷ ?Ana sanapen Ntewa nae ma e peni? ?Pogos naŋa mloge kiena yeririna la naŋa mligan plan la, atagi ke pania lemalo a legiena, naga kilia su kaŋar sanene ve kila re sur tai van la? ⁸ Peraga, ana nevisa van amiu sanini, visae loge naŋa alen mŋarera vania silaga, yoko naga suŋalu vilaga e pogos make ga kilia iila amiu. ?Ana nesape neviun mŋena van amiu, sane visae pogos naŋa inu Narina ne Yeririna nowasuŋe si neim e yomarava nini, yoko nelual naŋa yar la asuŋalu mŋarera asike e inu sanene, pona peraga?”

Pakaiwa kiena yar naŋa ŋarwar e kiena ŋelaga naŋa mesmesu

⁹ Ana pogos naŕa Yesu sike amio yeririna lala, naga pisu kilale naŕa laŕasa aŕarwar la paŕisi, asitom ke asape la kiela malena mesmes ruru po narui, a la apisu yar taŕena la apiowa ga, apisu sane la apiowa manene laa pe sa re la poli. Ana pisayu yar la sanini, pisa ŕakaiwa tai, sape ¹⁰ “Yar lalua apa ma e Yumŕa Wa mŕana Ntewa e pogos na leniena. Lala yar tai, naga pe yere Varasi, a taŕena, naga kila yumŕaena tai naŕa yaru la pe sinelan re naga vanon poli, naga pe yar na takis. ¹¹ Ana pogos naŕa yere Varasi naga sumŕalu mlen, pisa sanini, sape ‘Ake Ntewa nepisa pupia potena pan ko paŕisi, naŕa kiau malena naga po laa sane taulu kiena ne yar taŕena lala. Nemieluar ko, naŕa in na pe sa re yar navinauen la poli, pona yar na kilakeuiaen yar lala, a yar na kilaen kolau lala, pona yar na takis lala sane yar na sumŕalu sike ne. ¹² Peraga, in na nesumŕa nekila ke po silaga, komin naŕa in na nomonsilun kilaen leniena van ko e legiena lua e wik taaga, a e sur make ga naŕa nemla e lumŕau, visae netol ve lualima, monar nela ve taaga van ko silaga. Sur ne la na nene narui naŕa in na nesumŕa nekila, ana kila inu nopo paŕisi e maraŕia.’

¹³ “Ana yar na takis, naga sumŕa mloge ke piowa vanon kiena mlamulena viowa naŕa kila, ana mninu sane Ntewa pisu kiena malena pe po re nena poli. Ana naga yepen mavin va maneneen lavisi, sumŕalu ga sumŕa perina, a naga yepen mavin kiraen va metava ma e peni, a naga ŕarin tau ga tomŕa ga, mlipalipa ke yerena, tagi, pisape ‘!Ake Ntewa, ove lemam van inu, sinemŕa ye inu, yar na kilaen mlamulena piowa!’ ¹⁴ Ana kam na asitomyulia leniena kiena lalua nene, ana yoko Ntewa kekaran kiena ai? Lelaga, yar naŕa pisu kilale kiena mlamulena viowa, a mloge piowagania, Ntewa ŕar plan kiena mlamulena viowa. Ana yar taŕena naŕani, naga ŕasuŕe si pa umŕa naŕa kiena malena maran taaga ga sa ke naŕa pimi. Yar naŕa sumŕa pisirlua naga, yoko Ntewa ligan naga mŕeke tano, ana yar naŕa mligan naga sike tano, yoko Ntewa visirlua naga.”

Yesu pisa ruru sisi kohan lala

Matii 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Ana e poglis nene, aua laŕas aŕar narila sisi tomtom lala apim puna Yesu, sinelan asape kus la, visa ruru la. Ana pogos naŕa nalogena la apisuia, apisalupar la, asape avava sina. ¹⁶ Ana Yesu pio sira la naŕani, sape aim mŕaga, ana pisa pan nalogena lala sanini, sape “Kam na ve avisalupar re sisi la namŕa, atamŕan la aim pun inu, komin naŕa sisi la narŕa,

yeririna la naŕa asa ke ga la nene, la ke ga nene narui naŕa asumŕa apa loyurŕa e nasuŕenena kiena ne Ntewa. ¹⁷ In na nepisa ke lelaga na pan amiu ne, visae yar naŕa sinenan nasuŕenena kiena ne Ntewa, naga monar kila naga imi ve sa sisi la nini, visae peraga, naga taŕatete va loyurŕa.”

Yerkawa kiena ne le Yu lala tai sinenan sape tol malena

Matii 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸ Ana siraunia, suŕe tai pimi piun tan Yesu, sape “Navianena wo, awis, popon ovisawal van inu sane in na monar nekila ya naŕa visae nekila yoko nekilia netol malena naŕa ve uro re.” ¹⁹ Ana Yesu pisataŕnea, sape “!Ei! Ko na okilia ya ne, osape in na nopo? Pe yaru tai po ruru re naapo poli, ana Ntewa ga naga taaga. ²⁰ Ana ko opiun osape sanape naŕa yar tai sane ko naga kilia imi wo e marana Ntewa woga. Pona okilia ruru kiena Navisaluaena yo rui, naŕa pisape ko ve okila re lau, ve owemŕar re yaru, a ve ovinau re, ve ovisokan re, ovatanon arimomŕa amio anonŕa.”

²¹ Ana yar naŕani pisataŕnea, pisape “Lelaga, in na nekilia kemua Navisaluaena la ne opisa ke ne, a nekilia nevisa van ko sanini, in na nopuar ruru la siar e pogos naŕa nepe yar viu ke ga wa. Pimi tol nanagane, pe nekilalu re tai poli.”

²² Ana pogos naŕa Yesu mloge pisa sanene, pisape “Pogaga, ana e lepas naŕa punŕa, sur tai sike ga wa. Monar ova owilwilin plan make kionŕa sur moki la nene, ana owar kana kilavaru, ova okiakian kare ga va yar la naŕa limala plasa. Visae okila sanene, yoko kionŕa sur wo la ve moki ma e peni. Ko, ova okila, ŕisi na oim otaveve inu.” ²³ Ana pogos naŕa yar nene mloge visena nene, sinen piowa paŕisi, kiena sitomena pimi urmi na urmi, komin naga pe yar na sur moki, limana pule paŕisi.

Yaru naŕa kiena sur moki, naga mŕarera li mŕaga vena vaen loyurŕa e nasuŕenena kiena ne Ntewa

²⁴ Ana Yesu pisu manene yerkawa nene pano-o ŕisa, siraunia pisape “Visae yar tai naŕa kiena sur moki, naga sinenan sape va loyurŕa e Nasuŕenena kiena ne Ntewa, sur nene naga mŕarera towe mŕa naŕa. ²⁵ Ee, nevisa van amiu, visae kamel tai va warpo yo kome pulus nen nitil, nanene na mŕarera paŕisi, ana visae yar tai naŕa kiena sur moki sinenan sape va loyurŕa e Nasuŕenena kiena ne Ntewa naga mŕarera laa na wa.”

²⁶ Ana la naŕa amloge visena nene amilan pano-o paŕisi, asape “!Aulai! Visae sanene, ane yoko tol malena?”

²⁷ Ana Yesu pisatarnea, pisape “Lelaga, yar taŕatete kila naga tol malena, ana ya naŕa yar taŕatete kila, Ntewa naga kilia kila woga.”

²⁸ Ana Pita piunia, pisape “?A yoko ve sanapen imimi? Memligan nãmimi uña la rui, ana metaveve ko ke narui.”

²⁹ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, sape “Kam na ve asitom manene re e lepas nene. Yar a naŕa visae ligan mña uña, pona wona, pona wenla, pona arimana amio anena, pona narina lala, a visae ligan sur la nene vanon yuñae na Nasuŕenena kiena ne Ntewa, ³⁰ yoko naga tol maran si kiena sur la nene va ve moki manene laa va laa sane na wa. Naga nene e pogos nanagane, a sirau mña ga e pogos na pimi ke ne, yoko naga tol malena naŕa ve uro re.”

Yesu pisawal kiena marena yam telun nene

Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ Ana poglis naŕa amiyaloro ke apano, Yesu pio kiena lualima taaga pa lua apim puna, pisa pan la pisape “Ayagogo ruruia. Nanagane tepe ke ma Yerusalem narui, a pogos naŕa tetolia, sur make la naŕa navisawalena lala asiriyu nanua sumo rui e lepas nen Narina ne Yeririna, yoko avisuia aimi añañmalivi ve sa nena naŕa apisa. ³² Yoko avisu naŕa aligan naga va e limana ne le Rom lala, naŕa yoko akirakirai viowa vania, akila karea e ŕelaga viowa lala, avilasiria, ³³ alilia, akila mña sanene vano-o aweñmaria. Ana yoko kana legiena ve telu, naga suñalu mal sina.”

³⁴ Ana pe sur korena ga naŕa Yesu pisawal meraravan make sur punu pan la sanene, ana la pe amloge kilia ruru re nenaga. Naga sa naŕa visena la nene na atapolou ga e la, ana kila sane taŕatete atol kana kinasa.

Yesu kila ruru kilamara ŕala tai

Matiu 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Ana Yesu la amiyaloro apa mña, apim lavisin pulkumali naŕa Seriko, ana kilamara ŕala tai teke tano e is nen mrapa, tonña mlogin ke kana kinanena tan yeririna la naŕa apa akomkom ke e nene.

³⁶ Ana kilamara ŕala naŕani mloge naŕa Yesu la apim ke na amio ŕina la naŕa asumña amialoro ke amio, ana naga piunia pisape “La nene na li pe la nene, akope ke ne?”

³⁷ Ana apisatarne sanini, asape “!Ke, nanene na Yesu nae Nasaret naŕane, nane pimi ke ne imi kom pun ita ne!”

³⁸ Ana yar naŕa pio manenea, a tagi pa Yesu pisape “!Yesu, ko lus kiena ne Tepet, sineun naŕa sinema ye inu!”

³⁹ Ana la naŕa asumon ke Yesu, amloge pio sanene, ana apisalupaŕia, apisape “Ova ruru ko ga.”

Ana yar naŕa yepen ma ga, pio ke sina ga, pa laa meta sane wa, pisape “!Yesu, ko na lus kiena Tepet, nemie awis pan ko, sinema ye inu!” ⁴⁰ Ana Yesu mial pano, pimi suñal su puna e yo nene, pisape atar yar nene imi lavisinia. Ana atar pimi, Yesu piun tania, pisape ⁴¹ “?Ana ko sinomian osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga piunia pisape “Suŕe, awis, sineun nesape kilamarau imi wo, nekilia nevisu suria.”

⁴² Ana Yesu pisape “Pogaga, nanagane nela kioña nakiravaena van ko sa naŕa opiunia. Kioña naviawaena kila ko opim opo sina.” ⁴³ Ana e nena e poglis nene, yar naŕani, kilamarana pimi po, ana mial ke amio Yesu, suña miyeluar ke Ntewa. A yeririna mña la naŕa apisu sur nene, apisu po paŕisi, asuñia amieluar ke kia kiena ne Ntewa vanonia.

19

Yesu pitawe Sakias

¹ Ana Yesu la apim loyuma Seriko, amialin ke naŕa ava awar ro ga ea. ² Ana e naŕani yar tai sike ea kiena kia Sakias. Naga pe yerkawa kiena ne yar na warpoloen takis e pupia lepas nene, ana vanon naŕa naga miyuma piowa, kila kare ke yaru lala e kiela kilavaru na takis nena, kila naga liman pule paŕisi, naga pe yar na sur moki. ³ Ana Sakias mña pimi e poglis nene, sinenan sape visu Yesu naga pe yar na sanape, ana yeririna la mokliu naŕa asike lavisin Yesu, asuwo ga yo, sa naŕa yo kuskus ga rui, ana naga pe pisu ruru re poli, komin naga pe yar plas ga tai. ⁴ Ana Sakias pisu sane piowa narui, kiriri sumon Yesu lala, pa tol puryove tai ŕiyu pa e korowas tai, suñate ke naŕa visae Yesu la ayal aimi, ana naga kilia visu ruruia.

⁵ Ana pogos naŕa Yesu pimi tol puryove naŕani, Sakias milan ga naŕa Yesu kira pa pisuia, pis pania, pisape “Sakias, otapulu vilaga. In na neminuluŕar e inu sane ŕane neva nesu re nemio ko sumo wa gar monña.” ⁶ Sakias mloge narui, suñalu pula nena pitomi tano, ana ŕere Yesu pa mña, amio pupia kekarena paŕisi.

⁷ Ana pogos naŕa yeririna la apisu sur nene, la moki naŕa pe akekaran re poli, apismumu, apisape “Yar naŕa Sakias naga pe yar sur naŕa miyuma piowa ga, naga kila kareli yar lala wa, ana vanon ya ne Yesu sinenan sape amio ava asu mña?”

⁸ Ana pogos naþa asike loyuña rui, Sakias mloge sane naga monar vilopuia, a monar keþu kiena malena, ana suñalu pisawal e marana ne Suþe, pisape “Suþe, nanagane in na netamñan kiau sur la komþas va yar la naþa limala korena, pe kiela sur re poli. A suri ya naþa nepisa kotalia yar la ea, nepinaun la, yoko nowar maran si van la tol yam ve vari.”

⁹ Ana Yesu mloge pon manene visena naþa Sakias pisa, ana pisa pania pisape “Nepisu sane þane na, natamaliaena kiena ne Ntewa pimi nena tol mratava nini. Yar nene naga kilalu mrapa na kiena malena, ana naga mñena pe lus kiena ne Epraam kemua lelaga, naga pe yere Yu kemua tai, ¹⁰ ana inu Narina ne Yeririna nepim e yomarava nini vena nakale la naþa amiyepetan mrapa sane yaru nene, vena netamalia la.”

Pakaiwa na yar telu naþa apisuar kilavaru kiena ne kiela yerkawa
Matiu 25:14-30

¹¹ Ana yeririna la asuñña amiyagogon ke visena kiena Yesu la nene, ana pis mña pan la pano-o, pisa þakaiwa tai pan la. Naga pisa sane popon vian la e þakaiwa nena, komin naga kilia ke sape sane yeririna lala asitom ke asape pogos naþa ava atol yo Yerusalem, yoko naga kila nasuþenena kiena ne Ntewa imi warpo ke yo van la veraga. A nanagane apim ke lavisin Yerusalem rui, a Yesu sape vianin la sane naga monar ligam la sumo wa, yoko imi si pula. ¹² Naga pisa pan la sanini, sape “Yerkawa tai, naga pa perina e naþa pupia þarin suþe sike ea, vena avisirlua naga imi ve þarin suþe na kiena lepasa, yoko naga kilia wasuþe sina visuar kiena yo. ¹³ Ana sumon naþa pe pa re poli wa, naga pio kiena yar lala, la lualima, a la punu ga mla kilavaru peve taaga pan la, sape monar ayuñae amio kilavaru naþani vano-o tol pogos naþa naga wasuþe sina. ¹⁴ Ana yeririna la nae lepas nene ape nasinekar kiena ne yerkawa nene, ana pogos naþa naga pur matan la pa narui, la apisayuia asape la pe sinelan re si naga imi ve kiela þarin suþe poli. Ana amligan visena pa pa þarin suþe keviu na purvanua naþani, asape ‘Pe sinemimin re yar nene imi ve kiamimi þarin suþe poli. A pe sinemimin re nena naþa oligan kia keviu nene e naga poli.’ ¹⁵ Ana þarin suþe keviu naþani kila ga, ana yerkawa nene pimi ve suþen ke sina ga kiena lepasa. Ana pimi pio viraviran kiena yar la naþa naga þar þesan kilavaru nene pan la, sinenan sape visu

sane amiyuñae ea, ana ataulu si kiena kilavaru wa.

¹⁶ “Ana yar naþa pimi suñal þesan se marana, pisape ‘Suþe kioñña kilavaru taaga naþa omla pan inu, nemiymñae mña amio pano-o netaulu si lualima to metavana.’

¹⁷ “Ana yerkawa nene pisa kiena yar na yuññaena nene miyuñae po, ana pisa pania sape ‘Po na po paþisi, ko omiyuñae po manene laa wa. Ana komin naþa osuñalu mñarera ose narin yuññaena naþa nemligan e lumoñña, ana nagane nela yuññaena keviu tai van ko, neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lualima.’

¹⁸ “Ana siraunia, yar nalua pimi, pisape ‘Suþe, kilavaru taaga naþa omla pan inu, nemiymñae mña ea pano-o taulu si lima to metavana.’

¹⁹ “Ana yerkawa naþani pisa pania, sape ‘Po wa, ko mñena omiyuñae po paþisi, yoko neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lima.’

²⁰ “Yoko kiena yar taþena pimi, pisape ‘Suþe, kioñña kilavaru naþa omla pan inu, nepiwo ruru e kinakina kulmrae tai, nemligan ruru toñña ga, nane nesape nela si wasuþe imi van ko narui. ²¹ In na nesuñña nepisu ko ke sane ko yar tai naþa okilia owar plan kioñña sur naþa yar taþena þarar sike na, a okilia okinana e lokove naþa pe ko re omapila poli. Kioñña þelaga mñarera towelaa sanene, kila nemaraun ko, ana pe nekila re surian kioñña kilavaru nene po, nepuruar ruru ga toñña ga.’

²² “Ana yerkawa naþani sinen karia, pisape ‘Yaru, opisa kare in laa ne wa, naþa osape in na yar mñarera tai ne sanene. Ana pogaga, kioñña visena nene naga ga kar ko ke sina ga. ²³ ?Visae in na yar sur na sanene, komin ya ne opuar kiau kilavaru sanene? Po paþisi naþa visae oligan ga e pag, vena pogos naþa nowasuþea, nekilia nowar plan sina amio narina naþa naga tauluia.’

²⁴ “Ana yerkawa naþani pisa pa yar taþena la naþa asuñal asike lavisinia, sape ‘Awar plan kilavaru nene e limana, awar va yar naþa taulu lualima.’

²⁵ “Ana apis pa yerkawa naþani, asape ‘! Ana suþe, naga þar mokliu wa, kiena lualima rui!’

²⁶ “Ana yerkawa pisa pan la pisape ‘Lelaga, ana sanene narui. Naga naþa kiena sur mok rui, yoko naga war si va laa sane na wa, ana naga naþa pe kiena sur re poli, yoko naga kilalu kiena narin sur ve tokak ga naþa naga mla ke rui. ²⁷ Ana e lepas na kiau nasinekar la nene, naþa la yepela mavin naþa in na neve suþen la,

sineun nesape ava aurela aim e nini, awe moñar la amarmare e marau.’”

Ana ðakaiwa kiena ne Yesu nane ðisi e nene.

Yesu pimi tol yo naða Yerusalem

Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yoane 12:12-19

²⁸ Ana Yesu pisa pa visena la nene, sumñalu, sumon la, ðere la apa ma Yerusalem. ²⁹ Ana la apim lavisin narin pulkumali lua nene sumo, naða Petpas amio Petani, e lepas nen Kunus Na Purolip lala. Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lua, pisape ³⁰ “Kam lua ayalor ava ke ne e narin pulkumali na gare sumo wa. Pogos naða ava loyumiña, yoko alual togki tai, añiatear teke ea. Togki naðani pe teras ga, pe yar tai to li re e mñasina poli wa, ana kamlua aluðarlua, aure imi e nini. ³¹ Visae aviun tan amiu amlua, avisave ‘E, amluðarlua ke pe na ya?,’ yoko avisatameña avisave ‘Supe sinenan sur mal nini kila kiena yumiñaena tai.’”

³² Yesu pisa sanene pan lalua, ana mligan la apano, ana apano apisu sanena naða pisa pan la. ³³ Ana apano asumiña amluðarlua ke kilka petan sur mal naðani, ana pogos naða akila ke sanene, kana ðar ne la apionia asape “?E, asumiña amluðarlua ke kilika petan pe na ya?”

³⁴ Ana apisatameña asape “Peraga, Supe sinenan sapa sur mal nini kila ke ne kiena yumiñaena tai sumo wa.” ³⁵ Ana atameñan narui, aþure togki naðani pimi pa Yesu, ana aþatetae mñala kulkota lala meta e mñasina, amligan Yesu totano ea. ³⁶ Ana Yesu kus togki nene, mial pano, ana pogos naða mial ke pa sanene, yeririna lala amien plan mñala kulkota lala aþatetae sululu mrapa, vena togki kiena ne Yesu yalor ga metava ea.

³⁷ Ana amial mña e Kunus Na Purolip la pano-o, apim atol yo e naða mrapa na vitoen garo Yerusalem. Ana pogos naða pupia þina moki lala na nalogena lala apisu naða Yesu pimi ke lavisin Yerusalem, asitoñal pupia yumiñaena lala a kile lala naða apisu naga kila, a apisu sane kiela pupia þarin supe viu tai ne pimi ke ne, ana akekara paþisi, asumiña amieluar Ntewa keviu vanonia. ³⁸ Asumiña apioivonia, asape “!Ntewa na mava, ovisa ruru þarin supe nene naða pimi ke e kioñia kia! !Pupia kekarena ma e peni, kam nae ma metava avisirlua kia kiena ne Ntewa, kiena nau-rarena po na po!”

³⁹ Ana e poglis nene, Varasi laþas asike mña likan þina la nene, ana pe akekaran re naða apisirlua ke kia kiena Yesu sanene poli, ana apisa pania asape “!Navianena,

ovisalupar kioñia nalogena lala ve akiikiin ko re si sanene!”

⁴⁰ Ana Yesu pisatameña la, sape “E, peraga narui! Visae ve akiiki re sa nene, pona yoko kilavaru ga la ne sike ne monar akiiki yo.”

Yesu tagin pulkumali wa naða Yerusalem

⁴¹ Ana Yesu pimi lavisin pupia pulkumali nene Yerusalem, kira pito pisuia, sinen miyea, siar naða wamarana mlaunia. ⁴² Kila sanene narui, pisaar nena pania, pisape “Visae ovisu kilale ga ya naða molue punña nagane! Ntewa sumña kila ke kioñia mrapa wo tai vena olual sumñare ea ana opisu kilale þele ga. ⁴³ Ana monar nevisa van ko sanini, yoko pogos tai imi van ko naða kioñia nasinekar lala, la ve moki vaþisi naða aimin ko. Yoko asuvivi ko, asuwo ruru ko nenaga, a yoko awar porotano imi ayuwonpolo e yepas nen kioñia pupia kove ana akila mrapa na vitoñasen loyumiña, vena awe ko. ⁴⁴ Yoko awe moñar naruñia lala, a akilawowa make moñia yumiña lala, awar plan make nena kala kilatapili lala. Nakoena na sanene yoko imi van ko komin naða ko yepmavin visu kilaleen naða nagane naga pe kioñia pogos naða Ntewa pimi mñalivi vena tamalia ko.”

⁴⁵ Ana Yesu mial pa loyumiña e pulkumali, pa e Yumiña Wa mña Ntewa, ana pisu la naða akila ke yumiñaena na tauluen kururu kilavaru ea. Ana naga mñene plan la, sape ⁴⁶ “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Mau yumiña wa naga pe yumiña na leniena, ana kam na apilon yumiña nene narui pimi sane puluve tai mña yar na vinauena lala.’”

⁴⁷ Ana e poglis nene e legiena punu ga Yesu pa ke loyumiña e Yumiña Wa, ana pian ke yeririna lala, a yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mña yerkawa kiena ne yeririna lala, pe akekaran re nenaga. Asumiña akalewele ke mrapa vena akilia akila sur tai vena kila narui monar aweñar Yesu. ⁴⁸ Ana peraga, apisu sane taþatete alual mrapa, komin yeririna la naða amiyagogon ke kiena navianena lala, akekaran manene laa kiena visena lala, la sinelan ga naga silaga.

20

Nasumonena nae Israel lala sinelan asape avisaluðar Yesu

Matiu 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Ana e si e legiena taþena, Yesu þasuþe si pa e Yumiña Wa mña Ntewa gar Yerusalem, sumña pian ke yeririna lala a

mlologon ke mēna nalologena wo pan la. Ana nasumonena kiena yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mēna nasumonon taḡena lala apim puna, apiun tania, asape ² “?Ovisali van imimi, sane okila ke sanene e nini e kia kiena ai? ? Ane pisa pan ko pisape okila sa nene?”

³ Ana Yesu pisatarḡe la, sape “Pogaga, ana yoko in mēna neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Kiau naviunena sanini, sane ⁴ “?Nakeena naḡa Yoane kila nanua ga ne pa yar lala, naga pe sur tai naḡa Ntewa pisa pan pisape kila, pona Yoane ga sitom sape kila? Amiu avisalia.”

⁵ Ana naviunena kiena ne Yesu nene kila narui apis manene ke sina ga pan la, apisa ke asape “?Yoko tevisa ve sanape na vania? !Tevisuar ruruia! Visae tevisave nakeena nene, Ntewa naga pisa pa Yoane, yoko yar nene viun sina tan ita ne visave ana komin ya ne yepeta mavin lelagaena e Yoane? ⁶ Ana visae tevisave Yoane ga sitom sape kila, sa ḡisi yaru la sinela kar ita ana akove ita, komin naḡa amlalaga mārera rui sane Yoane naga pe navisawalena kiena ne Ntewa kemua lelaga.” ⁷ Ana sitomena nene kila narui apisatarḡe Yesu asape amninue kare ga narui.

⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape “Sanene, in mēna ga taḡatete nevisa van amiu ana nene pisa pan inu sape nekila yuḡaena nene.”

Pakaiwa na yeririna viowa lala naviuaren lokilkerep

Matiu 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ Ana Yesu pisa ḡakaiwa tai pan yeririna la naḡa asike e poglis nene, pisape “Yerkawa tai, amio kiena lokilkerep tai. Naga sinenan sape yaloro re va e purvanua taḡena tai, naḡa mēke laa perina, ana naga mligan kiena lokilkerep nene pa yeririna taḡena laḡasa naḡa yoko aim ayuḡae ea, ana aul vania. ¹⁰ Ana yerkawa naḡani pa suḡa gare pano-o, pisu kilale sane nanagane pogos naḡa mrakerep marua narui. Ana mligan kiena yar tai ḡasuḡe si pa pun la naḡa asike e kiena lokilkerep naḡani, vena war kilavaru na mrakerep komḡasa naḡa monar aul vania. Yar nene pano, ana pogos naḡa mḡalivin la, la pe sinelan re aul poli, ana aḡe kare naga, amligan si naga ḡasuḡea liman korena ga. ¹¹ Ana yerkawa naḡani mligan si kiena yar taḡena pano, ana aḡe mēna naga, akila piowa pania paḡisi, ana aḡenelua ḡasuḡe koren ga pa sina. ¹² Ana yam telu narui, yerkawa naḡani mligan kiena yar taḡena, ana naga mēna ga, aḡea kulu ga kuruta rui, akoven lua e lokilkerep nene pano.

¹³ “Ana yerkawa na lokilkerep pisu ḡelaga viowa la ne sanene, mḡinue kare

narui, pisape ‘!Awe! ? Popon nekila ya narui? Pona nanagane monar neligan ga naruu wawa nini narui. Naruu taaga ga nini, nesitom naga paḡisi, ana visae naga vano monar avisu kilalea, avatanonia.’ ¹⁴ Ana mligan naga pano, a pogos naḡa yar la nene apisua, asitom piowa pania. Apisayu sina pan la, asape ‘Nanene na narin yerkawa nene yo. Yar ne na nene narui, naḡa visae yerkawa nene kovio, naga ke narui naḡa yoko kus porotano nene sane kiena lalimana. Popon toweḡaria, vena ita ga touarar tano nene ve kieta.’ ¹⁵ Ana asuḡal narui atararia, akovenlua naga pa vanua e lokilkerep naḡane, ana aḡeḡaria.”

Ana Yesu sape “Suniena nene pimi maro e nini na ḡa rui, ana popon asitomia. Pogos naḡa yerkawa mloge sur nene, yoko naga imi kila ve sanapen la nene? ¹⁶ Nevisa van amiu sanini, yeririna viowa la nene, yoko naga imi we moḡar la, yoko amarmare e nakoaen mārera tai, ana yoko ligan lokilkerep naḡani e limana yar laḡas naḡa apowo.”

Ana poglis naḡa amloge Yesu pisa sanene, amloge kilale naḡa visena nene sane pisawan ga sur tai, pisayu sape le Yu lala pe sinelan re naga naḡa pe narina ne Ntewa poli, ana yoko Ntewa were yar la naḡa pe ape le Yu re poli akus lelela. Ana sur nene pe sinelan re aloge po, apis mārera, asape “Sur naḡa opisa ke ne, Ntewa monar ve ligan re sur nene imi mḡalivi sanene.”

¹⁷ Ana Yesu kira pisu manene la, piun pisape “Pe sinemiun re poli, ana vanon ya ne asiri visen wa naḡa pisa sanini, pisape ‘*Kilavaru nini, yar na yuḡaenen yuḡa lala asape piowa ga, ana akoven lua pa rui,*

ana nanagane kilavaru nene pimi pe kilavaru wo tai naḡa pe na mrapun yuḡa, vena uarar yuḡa mārera.’
Yauena 118:22

¹⁸ “Yeririna make ga naḡa visae avane kilavaru nene, yoko aloru akove kilavaru nena, siwowa kare yepela lala. A visae vano vano-o tog polos naḡa kilavaru nene loru, ana yar a naḡa kilavaru monoaria, yoko kilamumu kare naga vano-o kovio nenaga.”

¹⁹ Ana navianen navisaluaena lala amio yerkawa kiena ne yar wa lala, apisu kilale ḡakaiwa kiena Yesu nene panon la nena ga, ana sinela kar manene laa narui, asuḡalu asape auarar nena naga e pogos nene. Sinelan manene laa asape akila sur tai vania, ana akila ḡele ga, komin apisu yeririna la akekarar laa naga. ²⁰ Kila sanene narui ana silaga asuḡa apisuararia, a laḡasa apa vinau ga apa lavisinia, akila

kokanin ga sa naƙa aelaga e naga, ana sur naƙa la akila ke ne, asuƙa aƙar make nena kiena visena lala. Kiela sitomena sane sinelan asape alual visena laƙas naƙa naga pisa, ana akilia avisawal wa yerƙawa nae Rom nene Paelat, vena naga kilia la nakoena tai vania sa naƙa la sinelania.

*Sur kiena ne Ntewa, sur kiena ne Sisa
Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17*

²¹ Pis na pog tai la naƙa apinaun vena aim lavisin Yesu, apiun naviunena tai tania, sa naƙa akila kotalia ga naga. Asape “Navianena, mepisu kilale sane kioƙa visena lala a kioƙa vianena lala ape lelaga a po paƙisi. A mepisu kilale sa naƙa kioƙa naliƙereen yar lala pe peve taƙena re poli, naƙa opisu la maran taaga ga, ko opisawal mesmesun ke mrapa kiena ne Ntewa pan yeririna make ga. ²² Ana sinemimin mesape meviun tan ko sanini, sane “Kieta navisaluaena pisa sanape? ? Sape mesmesun ita le Yu lala toul takis wa ƙarin suƙe nae Rom, naƙa Sisa, pona pisape pe mesmes re poli?”

²³ Ana Yesu pisu kilale sane asape akila kotalia ga naga, ana pisa pan la pisape ²⁴ “Ala narin kilavaru tai imi van inu. ? Avisuli sane marana ne ane teke ea? ?A kia naƙa asiri teke ea, kia kiena ai?”

Apisape “Marana Sisa, a kiena kia mƙena ga.”

²⁵ Ana naga pisa pan la sape “Pogaga, sur naƙa pe kiena ne Sisa, ala va Sisa. A sur naƙa pe kiena ne Ntewa, ala va Ntewa.”

²⁶ La nene sinelan manene asape atol ruru Yesu e maran yeririna lala e kiena visena tai, ana pogos naƙa amloge kana navisatarƙeena nena, amilan paƙisi, apisu sane naga kilanar ruru kiela kap narui, ana apa ruru la ga asikena, pe apisa re si sur tai po.

Yar la naƙa amarmare rui, yoko amamal sina

Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ana siraun naga nene, le Satusi laƙasa, apim puna Yesu, naƙa sinelan asape aviun tania e lepas na sur tai naƙa la amlelaga mƙarera ea, naƙa asape yar la naƙa amarmare rui, taƙatete amamal sina e legiena maro. ²⁸ Ana apiun tania, asape “Navianena, sinemimin mesape meviun tan ko sanini. Sanapen visena tai naƙa yermarua Mosis siriyu pan ita na nanua sumo. Naga pisape visae yar tai, wenla mare tan wona, naƙa lalua pe narila re tai poli wa, yokorena wenla nene monar were letano nene ve wona, vena kila sane sira nene kilia war sisi, vena uarar kia kiena ne wenla naƙa mare mal torƙa ga. ²⁹ Pogaga,

ana e pogos tai, welelai la olua. Kiela mƙearu ƙere wona tai, ana naga mare tan wona naƙani lalua pe narila re tai poli wa. ³⁰ Ana wenla na surana naga towe ƙere sira naƙani, ana yoko naga mƙena mare tania, ³¹ ana wenla mƙena na telu, kila sa ke ga, akila mƙa sanene pano-o tol wenla maro na olua, la make ga maran taaga ga, naƙa pe aƙar re nena narila tai poli. ³² A siraun wona la punu ga nene, sira mƙena naƙani marƙanu. ³³ Ana ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos naƙa apisa ke asape yoko yeririna la amamal sina, yoko sira nene ve wona ai, komin naƙa talopa make amio welelai la olua nene?”

³⁴ Ana Yesu pisatarƙe la sape “E ga e yomarava nini, yeririna lala asuƙa atat-alopa, ³⁵ ana la naƙa Ntewa pisape visae akilia amal si vetan marena vena ava loyuma e kiena yo, ve akila re sina. E pogos nene, taƙatete si atalopa narui, ³⁶ a yoko ve amarmare re sina komin naƙa aim sa ga navisi la narui. Yoko Ntewa kila amal sina e marena ana avim ave narina ruru nena lala. ³⁷ A e lepas namalen si nene, Mosis mƙena pisayu nanua sumo rui e suniena na purlaki naƙa kap pivaga ke ea. E nene tepisu naƙa Mosis pion pa Ntewa na mava sape naga pe Ntewa kiena ne Epraam a Ntewa kiena ne Aisak a Ntewa kiena ne Sekop. ³⁸ Ana pogos naƙa Mosis siri visena nene, la telu nene amarmare e yomarava nini nakonua rui, sane amare e yomarava nini, ana amal asike ma puna Ntewa na wa. Ntewa naga pe pe Ntewa kiena ne yeririna re ga la ne amarmare po, ana naga sinenan sape yeririna la naƙa asike amio, yeririna la naƙa amali. E navisuena kiena ne Ntewa, yeririna la naƙa amarmare e yomarava nini rui, la amal ga asike ga wa.”

³⁹ Ana navianen navisaluaena lala asuƙa amiyagogon navisatarƙeena kiena ne Yesu naƙa pa le Satusi lala, ana apisu sane manmarua ruru po paƙisi, asape “Navianena, kioƙa navisatarƙeena po na po paƙisi.” ⁴⁰ Apis sa nene vanon visena kiena Yesu nene kila sane le Satusi lala amaraun naƙa aviunli si sur la tania.

Yesu Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Parin Suƙe Tepet

Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Ana Yesu pis pan la pa laa sane, piun sur tai tan la, sape “Komin ya ne la apian amiun ke asape Navisaarena naga monar mƙaliv e lus kiena ne yermarua Parin Suƙe Tepet, naƙa naga pe ƙarin suƙe ƙesania? ⁴² Nepiun nene, komin nanua sumo, Tepet siri e kiena tus na Yauena lala, sape ‘Ntewa na mava pisa pa kiau Suƙe, sape

“Ototano e lumāu lepas na pamarua,

⁴³ *otomāte mā vano-o, yoko neligan kioṃā nasinekar lala aim ve takue tai na kilavanen larṃa.*” ’ Yauena 110:1

⁴⁴ “Nanene na tepisu sane Tepet pio ke pa Navisaarena sape naga pe kiena Suṃe rui. ?Ana komin naṃa Tepet pisa sanene, sanape naṃa asuṃā apisa ke Navisaarena nene asape yoko molue kome Tepet, naga pe lus nena ga tai?”

Ana yam si tai amilan visena kiena ne Yesu.

Yesu pis mārera pa nasumonon na lotena lala

Mati 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ana pīna la asike amiyagogon ke ga wa, naga pisawal visena tai, naṃa pe kiena ne kiena nalogena ga lala. ⁴⁶ Naga sape “Kam na avisuar ruru yar navianen navisaluena la nene. Asumā aplane manene la e mālā kulsota viavi la nene, a visave ayaloro e yepesinasa e maran yar lala sinelan asape yar la avatanonla, a avio ruru la asave, ‘Kee, pokolulagi, ko na ope Navianen tai naṃa po paṃisi!’ A e pogos na pāpāgena a loyurṃa e yurṃa na leniena mēna lala, sinelan asape atoga e lenen yerkawa lala. ?Kam na apisu kilale narui ne? ⁴⁷ A la akila kiela leniena la piayavi paṃisi wa, ana apisokan ke ga ne, komin e ke e pog nene, asuṃā akila kotalia ke ga letano lala, akila kare la. Ana vanon kiela pēlaga la ne sanene, yoko kiela nakoarena naga mārera manene laa sane.”

21

Letano tai mla narin kilavaru lua pan Ntewa

Mak 12:41-44

¹ Ana pogos naṃa Yesu la asike e yurṃa mēna Ntewa, apisu naṃa yar laṃasa apimin naṃa akuan kiela nalaena lala e karo na Yurṃa Wa. Ana Yesu teke pisu ke ne, pisu naṃa yar na sur moki la apim akuan kiela nalaena wo lala, ² a siraunia, naga pisu mēna letano tai, naṃa pe kiena sur re poli, pimi kuan kiena narin kururu varu lua ga.

³ Ana naga pisayu sira naṃani pan la, sape “Apisu ke letano nene, naṃa kuan narin kururu varu lua ga ne? Nevisa sur na lelaga van amiu, sane naga kuan taulu make yar la naṃa kiela sur moki. ⁴ Yar la nene, kiela kilavaru keviu paṃisi, ana akuan ga narin kinakinas komṃasa, ana letano nene, narin kilavaru naṃa mlararia vena ve kiena malena, tamān make nena pan Ntewa.”

Yesu pisawal naṃa yoko awe plan yurṃa wa mēna Ntewa

⁵ Ana siraun naga nene, yar laṃas apisayu ke Yurṃa Wa, asape apisu po paṃisi, amio kana kilatapili nowo lala, a kana sur tanea la naṃa aṃaria pe na vayaia punuen kana kove nena. Ana Yesu mloge mā naṃa asunyu ke sanene narui, naga sape ⁶ “?Kam na apisu sur la nene asape powo liu? Nevisa van amiu sanini, siraunia, e pogos la tai ne pimi ke ne, yoko taṃatete si kana kilatapili ne tai to ruru si teke e helena, komin naṃa yoko yar laṃasia aim awe plan tetain kare make yurṃa nene.”

Yoko pog mārera monar imi

⁷ Ana pogos naṃa amloge Yesu pisa sanene, apiun tania, asape “?Ana Navianena, yoko awe plan Yurṃa Wa nene pogwai, a yoko mevisu kile ya naṃa visawal visave lavisi sur la nene imi mālmaliv narui?”

⁸ Ana pisa pan la, pisape “Kam na popon avisuar ruru amiu, vena ve yar tai imi visa kotalia amiu re, komin yoko yar ve moki naṃa ala kiau kia, ana aim avisave ‘!In ne nanini nepe Navisaarena nene!’ pona avisave ‘!Nane, kana pogos ne nanini narui!’ Ana ve ataveve la re. ⁹ A visae e pogos nene, aloge māaгена na mara lala, a sur viowa la asike ga lavisi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Sur la nene monar amālmaliv sumo, ana naga nene na pe legiena maro re nene po la wa.”

¹⁰ Ana pisa mēna pan la, sape “A pārin suṃe lala, yoko akila sina mara amio pārin suṃe taṃena lala, a purvanua lala asuṃalun sina purvanua taṃena lala. ¹¹ Yoko yemninu vaṃisi, a yoko yo kar ga la e yomarava nini pogos na pupia viso vaṃisi a maiena mārera lala, a nanene yoko amio mēna sur na sine kurkurena a pupia kile lala meta e sinapane. ¹² Ana pogos naṃa sur la nene pere wa, yoko yeririna la akila ke ne viowa van amiu. Yoko auarar amiu mārera, ala magka van amiu, ana siraunia aligan amiu e limana ne li na sumonen yurṃa nalenena, pona akoven amiu ava asike e yurṃa naloge viowaena, pona akila amiu asuṃalu ase marana ne kiela pārin suṃe lala pona kiela nasumonena lala. Sur viowa la nene yoko akusia vanon naṃa kam na apuarar ke kiau kia mārera. ¹³ Pogos nene yoko akila mārera van amiu vaṃisi, ana yoko imi sa naṃa kiamiu pulmas na lologonen Lologena Wo van la.

¹⁴ “Ana nagane, pogos naṃa sur la nene pere ke na wa, ve asitom manene re sane yoko aṃa avisa ya ne e pogos nene,

¹⁵ komin naŕa yoko e nena e kana pogos nena, nela visena na manmaruaena van amiu. Ana pog naŕa avisa visena la nene van kiamiu nasinekar lala, yoko ataulu la, yoko taŕatete si avilon kiamiu visena nena.

¹⁶ “Yoko e kana pogos nena, la ga naŕa kam na apio la ke asape arimamiu pona womla pona ŕapo pona erau, la ne sanene la ke naŕa yoko aure plan amiu aligan amiu e limana ne yerkawa lala, ana yoko akilapel amiu sanene vaŕisi vano-o kam laŕasa awe moŕar la. ¹⁷ Yoko yar la sinela kar amiu vaŕisi, yoko laŕasa alamaran si visena van amiu, kam la naŕa kiau kia sike e amiu.

¹⁸ “Ana nevisa van amiu sanini yoko taŕatete viŕŕarimiu tai yoko kovio lue. ¹⁹ Yoko asuŕal mŕarera asuŕa vano-o ataulu pog mŕarera nene, a e mrapa nena nanene narui, yoko atol kiamiu malena na lelaga ea.”

Pupia mara gar Yerusalem

²⁰ A e lepaŕa na pupia pog mŕarera naŕa yoko imi, Yesu pisa sina pan la sape “Pogos naŕa visae avisu ŕegas nen yeririna na kilaen mara lala asuŕal asuwo ke yo yervivi pupia pulkumali naŕa Yerusalem, nane yoko akilia narui sane pupia kana pog na kilaroroen pimi ke lavis narui. ²¹ A pogos naŕa avisu sur nene, kam naŕa asike Sutea, popon aureure ana atapolou e kunus lala, a amiu naŕa asike loyuŕa Yerusalem, popon amomolue ana aureure, pona amiu naŕa asike yomŕarua, ve akilali re si naŕa ato garo uŕa. ²² Nanene vanon poglis nene, naga pe pupia legiena na kila maranen sinemimiena kiena ne Ntewa, sa naŕa nasiriena lala nanua sumo apisaaria. ²³ E mŕena e pogos nene, yoko viowa manene laa va sira la naŕa mŕeŕela, amio mŕena la naŕa amla ke yu pa narila lala. E pog nene, yoko naloge viowaena ve keviu vaŕisi e kieta purvanua, a pupia sinemimiena imi va kieta yeririna la nene. ²⁴ A yoko playu na mara kila la ave moki aloloru, a la ve moki naŕa sen viar limala, aurela ava ayuŕa korena kiena ne ŕegas nen yeririna taŕena lala. Ita le Yu lala yoko yar taŕena lala avienena kare kieta pulkumali wa naŕa Yerusalem, la ave suŕenia vano-o tol pogos naŕa Ntewa ga kila sane lala kiela ŕisi narui.”

Yoko Narina ne Yeririna wasuŕe si imi

²⁵ A Yesu pisayu legiena maro, sape “E pogos nene yoko avisu kile lala ma e mrae a e kupario a e verue lala. E yomarava nini, yoko ŕegas nen yeririna lala aloge viowa, asitom kare sur la vaŕisi, a pogos naŕa avisu sive kululu ve keviu a lapa ke

vam metava va ke ura, yoko la aninue kare narui asape mŕa yoko ve sanapen la na wa.

²⁶ A pogos naŕa la avisu kilale ya naŕa pivim ke e yomarava nini, a pupia sur la naŕa ma e sinapane kulukul kar ga narui, yoko sinela kurkur vaŕisi, asuŕa marala malon marauena, a amarmarluia. ²⁷ Yoko akila mŕa sanene vano-o, avisu inu Narina ne Yeririna nomŕalivi e lul amio kiau pupia namŕareraena amio kiau pupia naurarena.

²⁸ “Ana e kiamiu lepaŕa, pogos naŕa visae avisu sur la ne sanene asiar amŕalmŕaliv, ve amarau re. Ve asitom re suria, ana asuŕalu awar plan ŕarimiu vena akira va metava, komin naŕa sur la nene kana kinasa sane kiamiu yaru nawere plan amiuena pimi ke, lavis war-poyo narui.”

Lepas na purpiliva

²⁹ Ana Yesu pisayu ŕakaiwa tai pan la e lepaŕa na pogos mŕarera naŕa pimi ke ga wa, sape “Kam na asitomiyuli purpiliva nene pona purlaki taŕena naŕa sanene. ³⁰ Pogos naŕa avisu sane korowas la imi memaena, a imi malmalumu, a kana stos la siar miyulua, ana kam na akilia sane pogos na yepisusun pimi ke lavis narui. ³¹ Sanene pogos naŕa avisu kile la nene aim amŕalmŕaliv ke sa naŕa nepisa pan amiu ŕa rui, yoko akilia sane nasuŕenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu narui. ³² Lelaga nevisa van amiu, yoko sur punu ga monar imi mŕalmŕaliv mŕa sanene vano-o ŕisi, ana siraunia, teras na yaru la naŕa amal ke e pog nene akovio e yomarava nini. ³³ A yoko sinapane amio yomarava nini la mŕena luwoka akovio, ana kiau visena lala taŕatete akovio pogos tai.”

Kam na monar akila ruru kiamiu malena lala

³⁴ Ana Yesu mla visena nene pan la e pogos nene, pe visena na weŕege laena, sape “Ana e kiamiu lepaŕa, kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re kiamiu malena ve taŕena si poli, pona amun manene la kuruta na munena, pona sur kar la ne sanene, a ve kiamiu sitomena su manene re mŕena ga e sur na yomarava nini la silaga. Visae peraga, yoko asuŕa akila mŕa sanene vano-o ailan ga pupia legiena nene imi mŕalivin amiu veraga sa ga ekarpila. ³⁵ Lelaga, yeririna make ga e yo punu ga e yomarava nini, pe asitomŕal re poli, asu wowe ga pe akilia re poli, ana yoko legiena nene imi tol la sa naŕa manu milan ga ŕeregawa suŕal maneno sike e naga, marŕan nenaga. ³⁶ Ana kam na monar avisuar ruru amiu silaga, monar alen lue ga vena akilia asuŕal mŕarera vena atamalia

amiu e sur la naþa yoko imi m̃alm̃aliv, vena kila naþa akilia asuñal ase marau Narina Yeririna.”

³⁷ Ana Yesu suñia pian la ke sanene e Yurña Wa ko legiena lala, a kolemalu naga petan pulkumali pava ke e Kunus Na Purolip lala. ³⁸ A kolulagi kona lala yeririna lala atavilo koskos, aþasuþe la apa si e Yurña Wa vena aloge kiena visena lala.

22

Nasumonena nae Israel lala asitom ke asape awem̃ar Yesu na wa

Matiu 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Yoane 11:45-53

¹ Ana siraunia, pimi ke lavisin pog naþa kas punu ga, la akila kiela pupia þaþagena lua, sane þaþagena na kanen kiligaþe naþa pe is re e poli, amio þaþagena na sitom̃alen natamaliaena. ² A e pogos nene, yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianen navisaluena lala, asitom ke asape awem̃ar Yesu na wa, ana pe añal re mrapa na kilaen poli, komin amaraun naþa asape visae akila, pona yeririna la akila sur tai van la yo.

Sutas sun amio yerkawa lala, pisaar sape þisi na kom varaun Yesu

³ Ana e nena e pogos nene, Yermare pimi pa e sinena Sutas nae Kariot, naga nene la lualima taaga pa lua lala ga tai. ⁴ Ana pe yam piavi re nenaga, Sutas suñialu, pa m̃alivin yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne kiela lokul lala, pisawal kiena sitomena nena, ana apisayu mrapa ya naþa po, vena yoko kilia vielua Yesu van la.

⁵ Ana sitomena kiena ne Sutas nene kila amloge po paþisi, ana la apisu sane popon ala kilavaru tai vania vanonia. ⁶ Ana Sutas kekarania, a siar e pogos nene, silaga naga suñia kale ke kiena pulmas tai naþa visae ve yeririna re lala, ana naga kilia vielua Yesu van la.

Yesu pitetalia Pita lalua Yoane vena ava akila ruru kana kinanena maro

Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yoane 13:21-30

⁷ Ana apim tol legiena na siaren þaþagena na kanen kiligaþe naþa pe is re e poli, naþa e m̃a nena e legiena nene monar akila kuþaþaena na narin sipsip lala vena sitom̃alen natamaliaena. ⁸ Ana Yesu pisa pa Pita amio Yoane, sape “Nevitetalia amlua ava gare, vena akila ruru make sur lala na kinanena na þaþagena nene.”

⁹ Ana lalua apiun tania asape “?Ana ko na sinom̃an ke osape meva mekila ruru e nape ne?”

¹⁰ Ana Yesu sape “Kamlua ava atol pupia pulutava nae Yerusalem, ana pogos naþa avaliga loyurña ea, alual yar tai naþa kus ke pupia piawi tai imi vitawe amiu. Ana ataveve avano, yoko naga were amiu ava e yurña tai. ¹¹ Ana pogos naþa ava loyurña, avis va þar na yurña naþani, avisave ‘Kieta Navianena piun sape, ?Awa m̃amimi yurña imimi wolawa lala, vena mekilia mese ea makan kinanena nasitom̃alen natamaliaena nene ea?’ ¹² Kamlua avisa ve sanene vania, ana yoko naga kipian amiun pupia lele tai metava, naþa sur make sike pa e rui, ana yoko akila ruru make sur na kanen la e yo nene.”

¹³ Ana Yesu pisa pa sanene pa nalogena lua nene narui, lalua apano, ana apisu sur la punu ga pimi m̃alivi sa ga naþa naga pisa ruru þesan kemua pan la rui.

Sanene narui, lalua akila ruru kinanena maro kana Yesu.

Kinanena maro

Matiu 26:47-56; Mak 14:2-26; Yoane 18:3-11

¹⁴ Ana siraunia Yesu la apa meta e yo naþani, ana pog na kinanena, Yesu totano e lelen kinanena, ana li na lologena lala apim atotano amio. ¹⁵ Ana Yesu pisa pan la sape “Na nanua rui, in na nesitom̃ m̃a kata kinanena nasitom̃alen natamaliaena nene. Na nene kau kinanena maro nini, naþa ita ga tekinana lele taaga, ana siraunia, nekilia neva ga e kiau pog m̃arera na wa. ¹⁶ Nevisa van amiu sanini, kilaparavi nini kana kinas pisayu natamaliaena. Ana yoko in na ve nakan re si narui, vano vano-o tol pogos naþa kiau natamaliaena imi m̃aliv e yomarava nini, e pogos naþa nasuþenena kiena ne Ntewa imi.”

¹⁷ Ana naga mlarar piala tai, pisa potenan pa Ntewa, ana pisa pan la, sape “Ala nanini, ataron werewere van amiu, amunia. ¹⁸ Nanene komin naþa siar nanagane, in na yoko ve nomun re si kuruta na munena, vano-o tol pogos naþa nasuþenena kiena ne Ntewa imi.”

¹⁹ Ana naga mla kala kilaparavi tai, mlenin pisa potena pa Ntewa, kawewowaia pisape “Naga nini tasneu ne, naþa netañan pan amiu. Ana yoko kam m̃ena ga monar akila ve sanene, sa naþa kiamiu nasitom̃alinena.”

²⁰ Ana siraunia, pogos naþa akinana pae, naga kila ke sina sa naþa kila e kilaparavi sumo, mla piala na munen tai, pisape “Piala nini naga sane kile na kau kuruta naþa yoko lau vanon amiu, vena visirluaen naviranarena viu kiena ne Ntewa amio amiu. ²¹ Ana sur viowa tai, yar naþa yoko vielua inu, naga ita ga tai naþa

tekinana ke lele taaga nagane. ²² Yoko inu Narina ne Yeririna monar nemare ve sa naŋa apisaar kemua nanua sumo rui, ana yar naŋa yoko vielua inu, sineu miye ke nagane, yoko viowa manene vania!”

²³ Ana pogos naŋa amloge, asuŋa apiuviun tan la asape akilali naŋa alual lala ai naŋa sitom ke sape kila sanene, ana pe aŋal re poli.

?Ane yoko ve kiela nasumonena?

Matiu 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴ Ana e pogos nene, veveyuen tai molue likan nalologena lala, sape lala ai naŋa yoko la monar avisu naga sane naga to laa metavan la sane, ve kiela nasumonena.

²⁵ Ana Yesu mlage, pisa pan la, sape “Ita tekilia ŋelaga kiena ne yerkawa na yomarava la nini rui. Parin suŋe lala la ape navisuaren kiela yeririna lala, a nasumonena lala, yar la monar avatanon la, ala kia naŋa tometava van la, avio la avisave ‘yar navisuar itaena.’ ²⁶ Ana kam na kiau nalogena lala, monar ve akilali re sa naŋa aim ave yerkawa na yomarava nini. Kam yar tai naŋa pona apisa ke asape naga pe yerkawa, yoko monar imi ve tokakin amiu, sa naŋa pe pras maro. Kam yar tai naŋa sape naga ve kiamiu nasumonena, monar imi ve sa yar na iila amiuena.

²⁷ “E pogos na kinanena, yar tai naga toŋa ga sane kikanan ga, a yar taŋena naŋa ŋar ke kana kinanena pimi pania. Ana lalua nene apisu sane ane pe yerkawa, naga mon manene laa metava? Lelaga kam akilia ŋaga, ana in na pe sa re naga po, in na nepitom e yomarava nini sane naga naŋa kila yuŋaena, miila yar taŋena lala a kila po pan la.”

Yesu pisaar nalaena pan la

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape “Kam nene, nepisu amiu sane kam na sane amiilar inu po e pog ŋarera la naŋa netolia, pimi tol nanagane. ²⁹ Ana sa naŋa arimau mligan inu nepe suŋen kiena yo, in ŋena nevisa van amiu sanini nevisir plan amiu aim ave narin suŋe lala e kiau yo la nene. ³⁰ Sanene, yoko kam ke narui kam naŋa yoko ato si tano amio inu, tekinana lele taaga loyuma e kiau nasuŋenena, a yoko kam ŋena atotano e lele na totanoena naŋa mon metava vena visuaren lus lualima taaga pa lua nene nae Israel.”

Yesu pisawal naŋa yoko Pita viro naga

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pis amio Saemon Pita, sape “Ake Saemon, ovisuar ruru ko. Yermare sinen kar amiu, sinenan sape kila kare amiu vaŋisi, ana Ntewa taŋan rui sape yoko naga kilali amiu ve tokak ga, kilia liŋere naŋa po vetan naŋa piowa. ³² Ana in na nemlenwo amiu ke rui, in na nomareran ko ke e kiau leniena nesape visae ko na ve sanape, ana yoko kioŋa naviawaena taŋatete loru makea. A sir-aunia visae ko na oim owo ruru sina, owasuŋe ko oimi, yoko ko na oim ove yar tai naŋa silaga okila womla lala aviawa ŋarera manene laa sane.”

³³ Ana Pita pisatamaŋe Yesu, sape “Suŋe, visae akoven ko ova e yuma nakoena, yoko in na nemio ko woga ga. Pona akila ŋa van ko vano-o ova otol marena, ana in ŋena nekekarana ga naŋa italua.”

³⁴ Ana Yesu pisa pania, sape “Pita, nevisa sur na lelaga van ko, sane yemalo ga nini, ve lakaporo kokoreko re wa, yoko ovisa kotalia inu yam ve telu, ovisave ko na omninua in nena ga.”

Pog ŋarera pimi ŋarpo yo rui

³⁵ Ana Yesu piun tan la, sape “Kam na asitoŋal ke nanua ne, pogos naŋa nemligan amiu apa amlologo kar ga e yo la nene. In na nepisa pan amiu nesape ve awar re sur laŋas amio amiu, sane taga na varu, pona karo, pona kulus nen lamiu taŋena, pona sur la ne sanene. ?Ana sanape, kam na apisu limamiu plasan sur laŋas, pona peraga?”

Ana apisatamaŋe, asape “Suŋe, pe li-mamimi plasan re sur tai poli.” ³⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga, naga ke narui. Ana nanagane, tesike e pog taŋena nini narui. Nanagane, yar naŋa kiena taga na varu, pona kiena karo toŋa ga, yoko warar vano. Yar naŋa pe kiena playu na mara re poli, popon wilwilin lua ŋana kulkota ana la kana kilavaru, va ul kiena playu na mara tai. ³⁷ In na nepisa nene pan amiu, komin nasiriena wa nasumo lala naŋa la apisayu inu, apim amaŋmaliv ape lelaga narui, pano-o tol visena naŋa Aisea pisa, naŋa sape

‘Akila pania sa ga naga ŋena pe yar viowa ga tai naŋa kilakilaro ke navisalu-aena.’ Ais
53:12

³⁸ Ana nalogena lala asuŋa asitom veve ke ga visena kiena Yesu e lepas na playu na mara nene, ana asape “Suŋe, opisue ke ne, nanini kieta playu na mara lua nini.”

Ana Yesu pisu sane la pe akilia ruru re kiena visena poli, ana sape “E, tepisayu sur nene torok narui.”

Yesu pa mlen ma Ketsemani ma meta e Kunus na Purolip lala

Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹ Ana Yesu la amligan yo na ma metava nene, ana sa naŋa kilakila ke ne, naga mialoro pa tol Ntusus Na Purolip lala, naga amio kiena nalogena lala. ⁴⁰ Ana pogos naŋa atol yo naŋa Yesu pava ke ea, amap ea, ana pisa pan la, sape “Kam na monar alen silaga, vena nakiliena lala ve akila amiu re aloru.”

⁴¹ Naga pisa pa sanene pan la, ana mligan la, pa laa perinan laa sane, ana kinai mlen pa Ntewa. ⁴² Naga mlen sanini, sape “Awis Ata, visae okilia okila woga ga, olalua piala na loge viowaena nene vetan inu ve nomun re. Ana ve okila re kiau nasinenana, okila ga sa naŋa kionia.”

⁴³ Ana e poglis nene Yesu mloge urmi pan paŋisi, ana apisu navisi tai mligan ma e peni pitomi tano, pitomi miila naga vena naga m̄arera sina. ⁴⁴ Ana Yesu suŋia mloge piowa paŋisi, sitom ŋele narui ana mlen m̄arera laa sane, mlen m̄a pano-o kana ninena sigariga sane kuruta kekapili e porotano.

⁴⁵ Ana pogos naŋa mlen pae, suŋial sina, ŋasuŋe si pa puna nalogena lala, ana pisu naŋa nasineyeena m̄e la rui, amiyum̄aen ke ga momalena narui. ⁴⁶ Ana naga pis malum kilaŋege la, sape “?E, amomalion ke ya ne? Popon asuŋialu, akila ve sa naŋa nepisa pan amiu rui. Kam na monar alen vena nakiliena lala ve aim re akila amiu aloru.”

Sutas la apim atarar Yesu

Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yoane 18:3-11

⁴⁷ Ana pogos naŋa Yesu pis ke pan la wa, apisu ga pupia ŋegas nen yeririna tai apim akaten la, apisu naŋa yar tai sumon la apim ke lavis narui, nanene na lala yar ga na sumo tai, naŋa Sutas. Ana Sutas mial pimi lavisin Yesu, kutarararia ana mun pipina. ⁴⁸ Ana Yesu pis ŋesan pania sape “Sutas, omun pipiu sanene na pogaga, ana komin ya ne osape owilwilin inu Narina ne Yeririna e mrapa na sanene?”

⁴⁹ Ana la naŋa ape kiena ne Yesu naŋa asuŋialu asike lavisinia apisu kilale ya naŋa Sutas la asape akila, la apiun tan Yesu, asape “?Suŋe, sanape, tete la e kieta playu na mara lala?”

⁵⁰ Ana Yesu pe pisatam̄e re poli wa, ana nalogena tai suŋialu, ŋerelua kiena playu na mara, mligan pan tai tea, naŋa naga yar

kiena ne ŋarin yar wa, ana tetereria ga, telua kiligana na ŋamarua pano.

⁵¹ Ana Yesu pis pania, sape “!E toko! Ita ve tekila re si sanene van la.” Ana naga tol si lelen kiligana yar nene, kila ruru sina.

⁵² Ana kira pisu yerikawa kiena ne yar wa lala amio yerikawa kiena ne lokul lala na yuŋia m̄ana Ntewa, amio nasumonena taŋena kiena ne le Yu lala, naŋa la m̄ena apiminia, pis pan la, sape “?Sanape na aŋar kiamiu playu lala a kiamiu plaki la sanene? ?Pona kam na asitom ke asape in na yar tai naŋa nepinau m̄arera pona non̄er̄e yaru? ⁵³ Nana sumo, e legiena punu ga, in na nesisike nemio amiu e Yuŋia Wa silaga pano-o, ana komin ya ne kam na pe apim re lavisin in poli vena atarar inu e pogos la nene? Ana nepisu sane kam na ape yar na yemalolo, naŋa apim amio nam̄areraena na yemalolo taŋena lala, a nanagane kiamiu aora nena napo.”

Ana apim atarar Yesu aŋere pano.

Pita piro Yesu

Matiu 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Yoane 18:12-18,25-27

⁵⁴ Ana atarar Yesu, aŋere ŋasuŋe amio la apano, apa loyũia e kove kiena ne ŋarin yar wa. Ana Pita m̄ena mial tapolou ga taveve la e pogos nene, pe pa re lavisin la poli. ⁵⁵ Ana pogos naŋa apim loyũia e kove nene, laŋasa apa akila kapi pivaga vena ategania, ana Pita m̄ena pa totano amio la.

⁵⁶ Ana la asuŋia narui kapi pivaga tegoli marana Pita, ana sira m̄ee na yuŋiaena tai naŋa naga sike amio la, naga pisu kilalea, sape “!E, avisulia! Yaru nene, naga m̄ena lala yar tai naŋa silaga taveve yar naŋani!”

⁵⁷ Ana Pita pirovia, sape “!Peraga, vineu! Nepisa ruru ke na pan ko ne, in na pe nekilia re yar nene poli.”

⁵⁸ Ana pe piavi re poli, yar taŋena kira pisu Pita, pisu kilalea, sape “E, ko m̄ena tai nene naŋa.”

Ana Pita pisatam̄ea, sape “Peraga, mara.”

⁵⁹ Ana asuŋia ga aora si taaga ŋarovia, taŋena pimi pilagan manene ke sina ga pan la, sape “Nevisa ruru van amiu, yar nene naga miaialor kemua amio yere Kalele nene nanua rui. !Apsu ke ne, naga m̄ena pe yere Kalele ruru nena napo!”

⁶⁰ Ana Pita pisatam̄ea, pisa kotalia la ke sina ga sape “Peraga, neminue nena sur na opisa ke ne.”

Ana pogos naŋa Pita pisa ke visena nene wa, lakaporo kokoreko.

⁶¹ Ana pogos naŋa lakaporo kokoreko, Suŋe pilon ŋarina kira pimi pisu manene

Pita. Ana Pita sitorñal si visena kiena ne Supe naña pisawal pisan pania, naña sape “Nevisaar nena van ko, e yemalo na legiena ga nene, pogos naña lakaporo pe kokoreko re poli wa, ana yoko oviro inu yam ve telu narui, ovisave ko na omninue in ga.”⁶² Ana Pita mloge piowa pañisi, pa vanua, tagi na tagi.

Yeririna lala kiena ne ðarin yar wa akila kare Yesu pañisi

Matiu 26:67-68; Mak 14:53-65; Yoane 18:19-24

⁶³ Ana la naña atarar ke Yesu e pogos nene akila piowa pania, apisa karea, asuia,⁶⁴ akila mña pano-o apiwo marana vena ve kirava re sina, ana pogos naña asuñia amlipa ke naga, apiai pania apiun tania asape “Ei, apisa ke asape ko navisawalena tai, a ko ovisawal lia, ane mlipa ko ga na wa.”⁶⁵ Ana akila mña sanene panpano-o, apisa kare naga pañisi.

Atar Yesu pa e pupia kumali kiena ne yerkawa kiena ne le Yu lala

⁶⁶ Asumña ga sanene pano-o mrae pa metava, ana nasumonena kiena ne le Yu lala, sa naña pupia yerkawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, apim lele taaga e kiela pupia kumali. Pogos naña apim pa e lele taaga narui, aþere Yesu pa suñal se marala.⁶⁷ Ana apis pania, apiun asape “Visae ko ope Navisaarena kemua lelaga, naña le Yu lala akiravan ke asape yoko naga monar imi, sinemimin mesape ovisawal ruru van imimi nanagane.”

Ana Yesu pisatarñe la, sape “Nekilia nevisawal van amiu, ana visae nevisa, pona taþatete akekarar naña alelaga e yo.⁶⁸ A sineun nesape in mña neviun sur laþas tan amiu, ana visae neviunia, yoko kam na taþatete mña avisatarñe yo.⁶⁹ Ana sur tai naña in na nekekarar nesape nevisawal van amiu, nevisa sanini, nesape ‘Siar nanagane, yoko ve sa naña Tusi Wa pisa rui, naña sape yoko Narina ne Yeririna va totano ma metava e lepas na þamarua puna ne Ntewa na pupia nanareraena.’”

⁷⁰ Ana pogos naña amloge visena nene, apiun tania, asape “!Ke, ya ne sa nene! ?Opisa ke osape ko ke naña ope Narina Ntewa narui?”

Ana Yesu pisatarñe sape “Naga ke narui, sane apisa ke ne.”

⁷¹ Ana pogos naña la asuñia apisu naña Yesu pisa ke sape naga pe Narina ne Ntewa, sinela mimi, apisa sanini, asape “Yar nene pisa sanene, tepisu kilale ruru sane pupia veveyuena mñeke ga e naga rui. Yoko ve takale re si yar taþena la kiena visena imi visawalia, naga kiena visena ga mliþere sina naga rui.”

23

Aþere Yesu pa puna ne Paelat, ðarin suþe nae Rom naña pisuar ke Israel

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yoane 18:28-38

¹ Ana li na kumali kiena ne le Yu lala, amloge pa visena kiena Yesu rui, ana asuñalu akuspran la e pupia þegas tai, aþere Yesu pa suñal se marana ne Paelat e kiena lele naliþereena.² Ana apis pa Paelat, apisawal sur la mok pañisi pania naña apisayu Yesu. Asape “Yar nene, naga suñia kila kare ke sitomena kiena ne yeririna lala e kiamimi purvanua, suñia pisalupaþar la ke sape ve aul re si takis va kionña yerkawa nene, Parin Suþe Sisa nae Rom, a naga ga suñia pisirlua ke naga sape kus kia naña Navisaarena, kila sane naga ve kiamimi þarin suþe keviu. Sur la nene, imini na mepisui nena e kilamaramimi.”

³ Paelat miyagogon pae kiela visena, ana piun tan Yesu, sape “Ko towe ovisali kionña. ?Lelaga kemua naña ko ope þarin suþe kiena ne le Yu lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatarñe, sape “Naga ke narui, nane opisa ne.”

⁴ Ana Paelat miyagogon visena kiena Yesu, ana pe mñal re naña naga kila sur tai piowa po, ana pisa pa pupia yar wa lala amio kiela yeririna lala, sape “Yar nene, e kiau navisuena, naga mesmesu ga, naga pe kilaro re navisaluaena tai poli.”

⁵ Ana la pe sinelan re lojen visena kiena ne Paelat nene poli, ana la akila ga sane sur na vitapiþena, amararan manene pania, asape “Peraga, yar nene na piowa ga. Naga suñia miyuyur kare sitomena kiena kiamimi yeririna lala, a suñia mlologo ke pan la e yo kar ga la ne e yo punu ga, siar gar Kalele, pimi þar make yo Yutea, pimi tol pupia pikumali nene rui.”

⁶ Ana pogos naña Paelat mloge asape Yesu siar kiena yuñmaena gar Kalele, piun sape naga pe yere Kalele naapo pona peraga.⁷ Paelat piun sanene komin naga pe pisuar re lepas nae Kalele po, ana þarin suþe taþena naña Erot naga pisuar ke yo nene, a pogos naña apisawal pa Paelat asape Yesu naga nae Kalele, naga pisa pan la sape yoko monar aure naga va mñalivin nena Parin Suþe Erot e kiena lepas. Ana e pogos ke nene, ana Erot mña pimi mialiali ke Yerusalem rui, ana aþere ga Yesu apa apisuia.

⁸ Ana pogos naña Parin Suþe Erot pisu kilale sape Yesu nene, kekarania komin naña mloge pa kiena sumiena rui, kila sane nakonua rui naga sinenan sape visuia ana peraga, ana naga sitom ke sape nanagane narui, pona visu Yesu kila kile tai van yo.⁹ Ana naga sunli amio Yesu, piun veve sur

la mok pania, ana Yesu pe pisatamē re poli, tomā ga sane, pe pis re poli.

¹⁰ Ana e pogos nene, pupia yerkawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, la mēna asumāl asike ga lavis, apis keviu apisasawal ke sur lala e lepas kiena ne Yesu. ¹¹ Ana sur la nene akila Erot amio kiena yar na mara lala pe sinelan re si Yesu po, akila piowa pania, apisalele karea pisa. Siraunia amiyen kulmrae nowo mēna ne p̄arin supe ea, vena avitalia, ana akila mēna sanene pano-o, yoko Erot mligan si p̄asupe pa pa Paelat vena visuvevea.

¹² Ana sumon sur la nene, lalua nene Paelat amio Erot lalua ape erau viowa ga, ana siar e poglis naḡa lalua amiyumāe si lele taagan lipereen Yesu, ana p̄ere si lalua apim ape erau wo sina.

Yesu sumāl si se marana ne Paelat

Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15; Yoane 18:39-19:16

¹³ Ana aḡasupe la si apim e yo kiena Paelat, ana naga pio viraviran pupia yerkawa wa lala amio supe lala a yeririna lala sape aim avisuia. ¹⁴ Ana pogos naḡa apim loyumā, pis pan la, sape “Naḡa aḡere p̄esan yar nene pimi sumāl se marau, kam na apisawal asape naga pilon kare lue ga sitomen kiena ne kiamiu yeririna lala. Ana nepiun sur laḡas tania, sa naḡa kam na amloge, ana in na pe nomāl re sane naga kila sur la naḡa apisa poli, nomāl sane naga mesmesu ga. ¹⁵ Ana nemligan pa pa Erot pisuvevea, ana Erot pe mēna re sur tai e poli, ana mligan sina pimi pan inu. Pogaga, kiau nalipereena naga sanini, sane naga pe kila re nena sur tai naḡa monar maren poli. ¹⁶ Visae sanene, yoko in na nekila ga sanini vania, nekila ga naḡa awea, yoko aligan si vano, kilia wasupe si va e kiena yo.”

¹⁷ Ana komin naḡa e pogos nene naga pe pogos na kilaen pupia p̄apagena kiena ne le Yu lala, asitom ke asape sa naḡa Paelat naga kila ke silaga, yoko naga monar ligan lua si yere Yu tai naḡa apuarar mēke e kiena yumā na loge viowaena. ¹⁸⁻¹⁹ Ana poglis nene lala yar tai naḡa Paelat p̄uarar ke ga wa, naga yar naḡa Paraḡas, naḡa nanua sumo, naga p̄ere yar taḡena laḡas akila sur piowa tai gar Yerusalem pa yar na kilaen mara lala nae Rom, amē monar la, ana Paelat koven pa e kiena yumā na loge viowaena.

Ana pogos naḡa apisu sane Paelat sine-nan sape ligan lua si Yesu molue, apion manene pania, asape “Toko, toko! Imimi na sinemimin ga Paraḡas wasupe si imi van imimi. Yar nene, mesape olalua ga kiena malena.”

²⁰ Ana Paelat yepen mavi, naga sinenan sape Yesu na molue koren ga sa ga ne va si vanua, ana kilali naḡa pis sina ga pan la.

²¹ Ana la ato ga metavana, apionia asape “!Osuarua, osuar e laki torovia!”

²² Ana Paelat pis pan la, yam telu narui, sape “?Ana komin ya ne, naga kila ya ne piowa? In na nepisuveve make sur la rui, ana pe nomāl re sur tai piowa teke e naga po, naḡa naga kilia marena. Yoko nekila awe ga naga, yoko aligan si wasupe va umā.”

²³ Ana la apisatamē si Paelat, apion manene laa pan sane, am̄areran asape Yesu na monar va e lak torovia, ana akila mēna sanene pano-o ataulua.

²⁴ Ana yokorena Paelat mla kiena nalipereena, pisawal pisape naga tamian ya naḡa la apiunia. ²⁵ Yar naḡa sike e yumā naloge viowaena komin p̄elaga na kilaen mara amio p̄elaga na weḡaren yaru, Paelat tamian naga molue si pa pan la, sa naḡa la apiunia. Ana e lepas kiena ne Yesu, naga pisawal sape yoko kiena yar na mara lala akila vania ve sa naḡa le Yu la sinelania.

Aḡere Yesu pa e yo naḡa Kalḡari

Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Yoane 19:17-27

²⁶ Ana la aḡere Yesu pavini, amiyal apa e lele na suaren naga e laktorovia. Poglis naḡa apa ke narui, amāl yar tai pa yom̄arua p̄asupea, yar nena naga Saemon naḡa nanua sumo naga nae Saerin, ana am̄areran asape naga kus laktorovia kiena ne Yesu, ana amligan e purkaunena, ana taveve Yesu vavini.

²⁷ Amiyal apa ke sanene, ana poglis nene yeririna taḡena mēna la mokliu naḡa ataveve ke Yesu, naḡa sira la moki, naḡa asumā atagililue amio pupia sineyeena. ²⁸ Ana Yesu mloge mēna kiela visena na loge viowaena lala, ana kira p̄atau pisu la, pis pan la, sape “Sira re Yerusalem lala o, ve atagin in re si sanene. Visae sinemiun tagena popon atagin amiu ga, pona narimiu lala. ²⁹ Nepisa sanene pan amiu, komin naḡa pog m̄arera tai pimi ke ne naḡa yoko yar la ne asuwal pog nena yoko avisa sanini, avisave ‘Visae sira la ve kala sisi re ga rui! A wo manene laa sane visae ve awar re sisi la ne amun ke yu ne, komin e pogos nene yoko m̄arera manene laa van ita temio narita lala.’

³⁰ “A yoko pog nene imi viowa manene laa van la vano-o asumālu atag va tavie lala a kunus la avisave ‘Awis, aloru akoar imimi, akove moḡar imimi, asinwo imimi.’ ³¹ Monar avisuar ruruia, komin nanagane na lak memaena ke ga wa ana

akila ke m̄arera manene pan inu rui, ana siraunia va m̄a sanene vano-o visae lakimi mano pae, yoko akilia akila viowa manene laa sane van amiu.”

Asuar Yesu e laktorovia

³² Ana e poglis nene, apuuarar ke m̄ena yar lua nakilaroen navisaluaena, ana aḗere lalua nene amio Yesu, vena awer̄nar la amio naga. ³³ Ana amial m̄a apano-o, apa atol kana yo nene, yo tai naḗa apio asape “Yo na puriu na ḗarin yaru.” Ana la atarar Yesu, asuar naga e laktorovia, apisirlua su lika, ana asuar yar na mla-mulena viowa lua nene, apisirlua la tai se ḗamarua a tai se ḗameli.

³⁴ Sa nene narui, Yesu telan m̄eke e lak torovia, ana pis pa Ntewa, pisape “Ata, awis oviewo la nene. La pe apisu kilale re sur na akila ke ne poli.”

Ana siraunia li na mara la asuḗa ga, akila sur sa naḗa amlil m̄apila, vena lualen lala ane yoko war kulmrae m̄ana Yesu tai, a ane war tai.

Apitalia kare Yesu ḗisa

³⁵ A yeririna taḗena la asuḗalu asike laa perina, asuḗa apisuar ke ga, ana kiela nasumonena lala apis piowa pa Yesu, apisa karea, asape “Akira avisu yar naḗa! Asape naga tamalia yar taḗena la mok rui, ana nanagane na sanape? Asape naga pe Navisaarena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar tanea tai naḗa Ntewa mligan pimi. Visae sanene, popon tamalia towe laa naga narui!”

³⁶ Ana yar na mara m̄ena lala apisa karea, apim akian kuruta namunena naḗa melkalka pania vena munia, ³⁷ asape “! Visae ko ope ḗarin suḗe kiena ne le Yu kemua la lelaga, sa naḗa apisa ke ne, popon otamalia ko nanagane!”

³⁸ A e pogos nene asiri navisakilaleena tai, asuar to meta e laktorovia to metavan ḗarina ne Yesu, naḗa sape “Parin Suḗe kiena ne le Yu lala.”

Lalua na kilaroen navisaluaena apis pa Yesu

³⁹ Ana e pogos nene, lalua naḗa atelan la asike meta e lak torovia amio Yesu apis pania. Tai pis piowa pania, sa ke taḗena lala, sape “?Ko ope Navisaarena naḗa, po peraga? !Popon ovitap̄ilin otamalia ita!”

⁴⁰ Ana taḗena pis pania pialuḗaria, pisape “Mara, nanagane kieta pogos na marena narui, ana ko na pe opatanon re Ntewa poli wa. Ita telu nini, nalip̄ereena naḗa akila pan ita naga taaga ga, ⁴¹ a e lepas na ita lua, mesmesun ga napiowaena naḗa ita lua tekila, ana e lepas na puna, naga pe kila re nena sur tai poli.”

⁴² Ana pis pa Yesu, piun tania, sape “Yesu, pogos naḗa oim ove ḗarin suḗe owasuḗe ko sina, awis, ve sineaḗa ḗesan in re.”

⁴³ Ana Yesu pisatam̄ea, sape “Nevisaar van ko, legiena ga na ḗane, yoko italua tesike e kieta yo wo.”

Yesu mare

Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yoane 19:28-30

⁴⁴ Nanagane pimi tol kolpae narui, a siar e pogos nene mrae tego re si po, kila narui yemalolo kalo make ga yo nene, mon m̄a sanene pano-o tol mrae telu yepakilavi. ⁴⁵ Ana siraunia, kulmrae naḗa telan m̄eke loyuḗa e Yuḗa Wa m̄ana Ntewa, naḗa kilawo yo wa naḗa pe yo wa paḗisi, naga purḗa lepas lua. ⁴⁶ Ana e pogos nene, Yesu pio maro sape “Ata, neligan ninuu e lumoaḗa.” Pio sanene narui, ana ḗere maron kiena yalua marḗan top.

⁴⁷ Ana pogos naḗa yer̄kawa kiena ne yar na mara lala pisu sur la nene, naga pisirlua kia kiena ne Ntewa, sape “!Lelaga naḗane, yar nene naga pe yar mesmes ga naḗa!” ⁴⁸ A ḗina la naḗa apim lele taaga e yo nene, la m̄ena apisu make sur la nene naḗa akila pa Yesu, pe nasineyeena pan la paḗisi. Ana siraunia aḗasuḗela sina, amial apano amio pupia naloge viowaena, apa si m̄ala uḗa lala.

⁴⁹ A ḗegas nen yeririna taḗena m̄ena lala asike e pogos nene, la asuḗalu asike laa perina sane, asuḗa apisu make sur lala. Naga nene erau kiena ne Yesu lala amio sira la naḗa amolue gar Kalele nakonua rui, ataveve m̄a Yesu pano-o pimi tol yo nene, ana la m̄ena apisu marena kiena ne Yesu.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yoane 19:38-42

⁵⁰ Ana yar tai, naga nae pulkumali kiena ne le Yu la naḗa Arimatea, kiena kia Yosop. Naga pe yer̄kawa tai na pupia kumali kiena ne le Yu lala gar Yerusalem, pe yar mesmes tai naḗa kiena ḗelaga po paḗisi.

⁵¹ Naga tai naḗa sinenan manene sape popon sa nasuḗenena kiena ne Ntewa imi, ana nanua pogos naḗa apisayu ke asape akila ya ne va Yesu, naga taaga kiena sitomena pe sa re nene poli, naga kilali naḗa pialuḗar la sape ve akila re viowa vania. ⁵² Ana pogos naḗa mloge asape Yesu mare rui, naga pa suḗal se marana ne Paelat, piun tania sape kilia kus tasnena ne Yesu. ⁵³ Ana Paelat tam̄an pania, ana pa kuslua tasnena ne Yesu e laktorovia, mliluar e kulmrae, kus pa mligan ruru m̄eke loyuḗa e puluve viu tai naḗa ate

mare ga na wa, pe amliganli re yar tai mēne poli wa.

⁵⁴ Ana legiena na marena kiena ne Yesu nene naga e Praere, sa naḡa pe legiena na kila ruruen sur lala na Legiena Wa. Ana mrae pito ke narui, lavis ke Legiena Wa siar ne, naga nene e ruru nena e pogos naḡa mrae pito kovio. ⁵⁵ Ana sira la naḡa nanua ataveve Yesu siar gar Kalele pimi tol kiena laktorovia, nanagane pogos naḡa akus tasnena pimi, ataveve sina. Ataveve pimi tol kana yo na nasiniena, ana apisu naḡa amligan mēke e puluve.

⁵⁶ Ana apisu pae, aḡasuḡela apa si uḡa vena akila ruru ponotaninu lala sa naḡa mḡaḡes amio pomat. Atol yo uḡa, ana Legiena Wa siaria, kila narui pe pogos re si tai pan la naḡa ava avai tasnena ne Yesu poli. Ana asuḡa ga uḡa sanene, sa naḡa navisaluaena pisape monar akila e legiena wa.

24

Puluve koren ga mēke na

Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yoane 20:1-

10

¹ Legiena Wa ḡaro pano, ana kana legiena taḡena na peni, naga legiena ḡesa na legiena olua. Ana kolulag kona, sira laḡas nene aḡar ponotaninu sa naḡa pomat amio mḡaḡes naḡa akila ruru pa rui, amiyal apa e puluve naḡani vena avai ruru tasnena ne Yesu. ² Ana pogos naḡa apitom atol yo, aḡal naḡa pupia kilavaru na kilawoen puluve nene, amelilivin lua rui, ³ ana apa loyuḡa, amilan naḡa tasnena ne Yesu kovio rui.

⁴ Ana asuḡal ga asike narui asitom wele mḡa pano-o amilan naḡa yar lua asuḡalu asike amio la. Llua nene mḡala kulmrae la miyuwowo naḡa miyuwowo ruru nena naapo. ⁵ Ana sira la naḡani amaraun naḡa akira avisu llua nene, ana akinai tanon llua, ḡarila tau pito e porotano. Ana llua nene apis pan la, asape “E, sira lala, taḡatete alual yar na malena e yo na marena. ⁶ Naga pe mon re si e nini poli, Ntewa pisirlua rui. Amiu asitomyuli sina ya naḡa naga pisawal pan amiu, pogos naḡa naga sike amio amiu nanua gar Kalele, pe apim re e nini poli wa. ⁷ Naga pisa sanini sape sa naḡa naga pe Narin Yeririna, yoko monar ataḡan naga va e limana ne li viowa lala, ana yoko asuar naga va e laktorovia, ana siraunia, e kana legiena natelu, yoko suḡalu mal sina. Nane visena ke nanene narui naḡa naga pisawal ḡesan pan amiu.”

⁸ Sira la amloge narui, kila la asitomḡal si visaarena naḡa pisa ruru pan la pisape

yoko naga kilia mal sina. ⁹ Ana asitomḡal sina, amligan yo nene aḡasuḡela, apa apisu nalologena la lualima taaga pa taaga amio lala taḡena lala. Sur la naḡa apisu e puluve apisayu meraravan pan la, ¹⁰⁻¹¹ ana la pe amlelaga re e poli, apisu sane sira la nene asun wowe ga.

Ana sira la naḡa apisu suri la nene, kiela kia la sanini: Maria nae Maktala, Soana, Maria naḡa anenane Semes, amio si sira taḡena laḡasa.

Pita kiriri pa pisuveve puluve

¹² Ana Pita ga naga taaga sinenan sape visuli sur nene pe lelaga pona peraga, ana naga suḡalu, kiriri pano, sinenan sape visuveve yo loyuḡa e puluve. Pimi tol yo nene, pulu pa loyuḡa, ana pisu ga kulmrae la sike na, tasnena Yesu kovio. Ana pa si vanua, mial si ḡasuḡe pa uḡa, suḡa sitom liluenia sape sur nene na sanape ne, pona kana kinas na ya.

Nalogeno lalua amial apa gar Emeas, apitawe Yesu

¹³ Ana siraunia, e ke ga e legiena nene, la ke ga lalua amligan Yerusalem, sinelan asape ava e narin pulkumali tai, kiena kia Emeas. Mraplepa na vaen e yo nene pe piavi manene re poli, sur sane tasme lualima. ¹⁴ Ana pogos naḡa lalua amial apa ke narui, llua asuḡa asunyu manene laa sur la naḡa ḡaro pa rui.

¹⁵ Asunlilue mḡa sanene apano, ana Yesu mial pimi piar la, amialpil amio apano. ¹⁶ Apisu naḡa mial ke amio la, apisu sane wolawa ga tai, komin naḡa apisu kilale ḡele naga.

¹⁷ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Kam lua amial ke sanene asunyu liluen ke ya ne?” Ana pogos naḡa naga piun sanene, aparurula, asuḡalu asu, marala piowa ga sike narui.

¹⁸ Ana lala tai nene, kiena kia Kleoḡas, naga pisatame Yesu, pisape “Yar la mok liu na yo kar ga la ne, asuḡa amialiali ke Yerusalem e pogos nene, ana pona ko ga taaga manene ga pe omlogeyu li re pupia sur la ne kakate mare ga yo na wa?”

¹⁹ Ana Yesu piun pisape “?Ana ya la ne sane opisa ke ne?”

Apisatamea, asape “Naga nene e lepas kiena ne yar nae Nasaret naḡa, Yesu. Naga pimi, pe navisawalen tai, kila kile la mok liu na kiena pupia naḡareraena, mlologo, a pian ruru yeririna la po paḡisi, kila sanene sinelan naga keviu, pano tol mēna Ntewa na Mava pisawal sape kekaran naga paḡisi. ²⁰ Ana siraunia, nanua ga yemlagi nakoneva, pupia yar wa lala amio kieta nasumonena lala sinela karia, aḡere

mña naga pa e pupia kumali la pano-o amliperea, asape naga monar mare, ana apa asuar naga pa e laktorovia, mare rui. ²¹ Nanua sumo, kiamimi sitomena sike ga e naga, mesape naga ke narui naña yoko tamalia ita le Israel lala, yoko were plan ita vetan namareraena kiena ne le Rom lala, ana nanagane, sur la punu ga pa piowa si narui. Naga kovio petan imimi, nagane kana legiena telu narui.

²² “Ana sur si tai naña kila imimi memilan manene pañisi, ana mesitomyu kañaran ke na wa. Nagane kolulag pogos naña lakaporo kokoreko yam taaga, kiamimi sira lañas asuñal apa si e puluve naña amligan tasnena ne Yesu menea, apavinin asape avaiia ruru wo. ²³ Ana pogos naña apa aporu e yo nene, apisu naña tasnena pe mon re si e lelen poli, ana akirir si añasuñe la apitom pun imimi, apisawalia, a pe naga re ga nene poli, ana pisawal menea asape apisu navisi lalua, naña apisawal asape Yesu mal si petan marena rui. ²⁴ Ana imimi lañas sinelan asape ava avisulia, ana la apito e puluve, apisu sanena naña sira la apisa, pe añia re nena ga.”

²⁵ Nanene narui visena la naña lalua apisa pa Yesu, e pogos naña asuñal ga asike mrapa. Ana naga menea pis, pisa pan la, pisape “Aulai, kam punu ga kiligamiu la poñe ga. Navisawalena la apisawal sur la nene nakonua rui, ana sanape naña kam na pe amlalaga re poli wa? ²⁶ Pona akilia rui naña yoko Ntewa visirlua kiena Navisaarena ve pupia yerka wa e yomarava nini. Ana kam na pe apisu kilale re nena ga naña Nasiriena Wa lala apisawal rui, asape yoko monar akila Navisaarena loge viowa e sur la ve moki, yoko akila kare naga sumo, pñisi na Ntewa kilia visirlua naga, vena tol kiena pupia naurarena.”

²⁷ Ana Yesu sunyu ke pan la sanene, pian la pa re laa sane wa. Naga siar e tus lala kiena ne Mosis, pimi tol tus lala kiena ne navisawalena lala, suñia pisa meraravan ruru ke pan lalua nene sanape naña visena marua la nene suñia kiar ke ga naga, apisayu ke ga naga silaga.

²⁸ Ana asuñia amialor si apano, pe piavi re poli apim lavisin pulkumali naña lalua apanon ke ne. Ana lalua apisu sane Yesu suñia mlilu mrapa pa yalen silaga. ²⁹ Ana amñaran pania vena sike ne amio la wa. Apis pania, asape “Nagane na mrae pito ke narui, lavis pintañia ne. Oimi osu re omio imimi sumo wa, omñeke ga e nini.” Ana Yesu pa mñeke amio la.

³⁰ Asumña ga tol pogos na kinanena, ana apim lele taaga e yo na kinanena. Ana pogos na lenwoen kinanena, Yesu ga suñialu mlarar kala kilaparavi, mlen pa

Ntewa pisa potena pania, kawe wowaia pion pan la. ³¹ Ana pogos naña kila sanene, e nena ga e pogos nene sa naña kilamarala pike, apisu kilalea sane naga naña sike amio la ne Yesu ke narui. Ana apisu manene mña sanene, a yam plas ga kovio nena ga.

³² Ana lalua asuñia apisayuia, asape “Suwala, tepisu kilale re poli e, ana kieta Suñe ga naña. Ana lelaga, naga nena ga, komin naña tesun lilue ke temio mrapa naña naga pisayu meraravan ke visena wa pan ita, kiena visena lala sa ga kapi kekan ke sineta.” ³³ Ana pogos naña akilia sane apisu marana ne Yesu rui, pe amomal re si poli, ana asuñal ke ga, amial e pupia lepamiema añasuñe apa Yerusalem vena avisawal va lañas.

Ana añalivin la lualima taaga pa taaga naña asike e viorena wa, amio lañas, ³⁴ ana lalua pe apis re pan la poli wa, ana la apis pñesan pan lalua, asape “E, pogos naña kamlua apa ga sane, sur tai pimi mñalivin imimi e nini. Visena nanua sira la apisa, lelaga kemua naña, kieta Suñe suñalu molue petan marena rui, Pita ne nanene naga pisu e kilamarana.” ³⁵ Ana la menea lua nañani asikol kiela visena, apisayu sanape naña Yesu mñalivin la mrapa, a naña la pe apisu kilale re poli, pano-o tol pogos naña kawewowa ga kilaparavi pan la.

Yesu mñalivin kiena nalogena lala

Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Yoane 20:19-23; Yurñiaena 1:6-8

³⁶ Ana pogos naña lalua asuñia asunyu ke sur la nene pan la wa, amilan ga naña Yesu suñal ga sike likan la rui, pisa pan la sape “Suñiare sike amio amiu.” ³⁷ Yesu pimi pula sanene, kila la añiape yermare, ana amarau pañisi.

³⁸ Ana Yesu pisu kilale naña amaraunia, piun tan la sape “!E, vanon ya ne asitom manene laa sanene? Ve sinemiu veve lua re! ³⁹ Avisuli lumñau amio lau, lelen ya na sike e la? ! Apisua, in ga nini! Aim atolili tasneu la komñasa, komin sur sane yermare naga pe puryun re poli a pe kilamñiu re poli sane tasneu nini.” ⁴⁰ Ana suñia pisa ke sanene pan la, kipian limana amio lana pan la vena akilia avisuia.

⁴¹ Ana e pogos nene, nalogena lala kiela sitomena miyurñae manene sanene, naña akekara pañisi naña apisu si Yesu, ana asitom ðele towe ke ga wa. Ana Yesu pis ke sina ga, piun tan la sape “?E, apran kapi rui?”

⁴² Ana la amlega ika tai, manoa ga na wa, ana amla kinakina tai pa Yesu, ⁴³ ana mlavia, kan ga e marala.

Yesu pis maro pa kiena nalogena lala

⁴⁴ Ana siraunia, Yesu pis pan la, pisape “Pogos naþa nesike nemio amiu nanua sumo ne, in na nepisayu visen la moki na lepas make ga na Siriena Wa pan amiu. In na neþar visena la e tus lala kiena ne Mosis, e tus lala kiena ne Navisawalena lala, a e tus na Yauena Wa lala, ana nesuñia nepisa ke nesape visena ne la nanene narui, asuñia apisayu in ke ga, a nesape yoko aim ave lelaga e inu ve ve piavi re. In na nepisa sanene pan amiu, ana nagane kam na apisu sur la punu ga nene apim ape lelaga e maramiu þisi narui.”

⁴⁵ Ana Yesu pian la pa laa sane, kila kiela sitomen la pa keviu li laa sane loyumiã e kinas nen Siriena Wa la nene, ana sur la punu ga pimi merarava ruru pan la. ⁴⁶ Naga pisa pan la, sape “Nane visen la nene kala kinas ne nanini narui, sane Navisaarena, yoko akila naga loge sinelae vano-o marena, ana e kana legiena natelu, yoko suñialu mal si vetan marena. ⁴⁷ A sir-aunia e ga e kiena kia, yoko kiena yeririna lala asiar gar Yerusalem, a yoko amolue ava e yomarava wetelu, ava alologon va þegas nen yeririna make ga, avisawal van la avisave monar avilopu la narui, ana akilia atol naviewoena e kiela mlamulen viowa lala.

⁴⁸ “Ana kam la naþa apisu sur la punu ga nene e kilamaramiu, kam ke narui ava avisawal va yar taþena lala avisave suri la nene na lelaga. ⁴⁹ Yumiãena nene naga pe yumiãena m̃arera tai naþa m̃arera paþisi, ana yoko neligan nañareraena tai e amiu vena iila amiu atauluia. Nañareraena nene, navisaarena kiena ne Ata sike naþa yoko naga ligan molue ma e peni vitom kokonia amiu, ana sineun nesape nevisa van amiu, ve aur matan re pulkumali nini wa, ana monar asumiãte m̃a e nini, vano-o atolia.”

*Ntewa þerelua si Yesu pa ma e peni
Mak 16:19-20; Yumiãena 1:9-11*

⁵⁰ Ana pogos naþa Yesu sinenan sape ligan la, sumon la apito garo e narin pulkumali naþa Petani. Apitom atol yo nene, asuñia sanene, pano-o Yesu þar plan limana metavan la, pisa ruru la. ⁵¹ Suñia pisa ruru la m̃a sanene pano-o, suñia siar mligan la palilue narui, pa si metava pa nena ma e peni.

⁵² Ana nalogena lala apisu kiela Suþe kovio sina petan la, ana akinai tano amlotunia, ana aþasuþe la si apa gar Yerusalem, naþa akekara naþa akekara. ⁵³ Ana asuñia e nene pano-o, ana silaga e pogos na leniena make ga asuñia apa amieluar ke Ntewa e m̃ana Yumiã Wa.

Nane Lologena Wo kiena ne Yesu Kristo naþa in Luk nesiria, þisi e nene narui.

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naþa
YOANE
Siriyuia
Visayuena Na Tusi Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa Yoane Siriyuia*”, pisayu Yesu, sape naga Visena kiena Ntewa naþa pimi sike amio ita, pe yaru. Yoane sape naga siri tusi nini vena yaru la naþa auloia, akilia alelaga naþa Yesu, naga yaru naþa Ntewa pisaaria sape yoko ligan imi vena tamalia ita, a naga narina Ntewa lelaga. Naga siri sanene vena tekilia tetol malena e kia kiena Yesu, komin naþa temlelaga ea (20:31).

Suri naþa Yoane pisayu þesania, sape Yesu pe Visena naþa sike kemua nanua sumo, naga sike amio Ntewa. Tusi nini pisayu kile la naþa Yesu kila, naþa akilia aiila ita tevisu kilalea sane Yesu naga narina Ntewa naþa Ntewa pisaaria sape vitetalia naga imin tamalia ita. A siraun kile la peve taaga nene naþa Yesu kila, Yoane pisayu kala kinasa. Naga pisayu sanape naþa yaru laþasa amlelaga e Yesu ana atavevea, a yaru laþasa yepela mavin naþa alelaga ea.

E marana na keviu 13 pa tol marana na keviu 17, Yoane pisayu suri la naþa pimi e Yesu kolemalo naþa nasinekar la apimin vena atararia. E yemalo nene, Yesu pis ke pan kiena nalogeno lala, vena akila ruru la asumiante suri la naþa yoko imi tol la pogos naþa akila ke kiena yumiæna. Naga pisin miæna visena na visirplanen kiela sitomena la sumo, sumon naþa kiena nasinekar la apimi atararia.

E luasinen tusi nini, Yoane pisayu naþa nasinekar la apimi atarar Yesu, aþure pa kumali apis pania, a siraunia apa asuar naga e laki torovia. Naga mare, a siraunia naga mali sina, a kiena nalogeno lala apisu naga.

E tusi nini Yoane pisayu malena naþa ve uro re, naþa yaru kilia tolia e ga e Yesu Kristo. Malena nene siari nagane, a pimi ga e yaru la naþa amlelaga, asape Yesu ga naga pe mrapa, a pe purþesnen visena lelaga, a pe purþesnen maliena. A pupia suri naþa tusi nini pisayuia, naga þelaga kiena Yesu pogos naþa piyan ke yaru lala, pisayu suri la naþa yaru la akila pona amiyumiænia e kiela maliena e legiena makega. Naga pis e þelaga na visena sanene, amio pakaiwa lala, vena

kilaen totou naiilaen sitomiæna kiena la naþa amloge, a kila miæna amloge sane naga miæna pa yaru saga lala. Naga pisayu suri la ne sane wii, kilaparavi, kapi vivaga, a yaru na visuaren sipsip amio kiena sipsip lala, a kilika naþa krep amio mrasa, vena vian kiena yeririna lala e leþas na kieta maliena amio naga.

Komþasnen tusi nini la na nini

Visena na sumo 1:1—18

Yoane Nakeena a nalogeno þesa lala kiena Yesu 1:19-51

Yesu kila kiena yumiæna 2:1—12:50

Legiena maro lala kiena Yesu garu Yerusalem 13:1—19:42

Yesu mali sina a kiena nalogeno lala apisu naga 20:1-31

Yesu mali sina pan kiena nalogeno lala garu Kalele 21:1-25

Navisaarena naga to sumon nasiiena na yomarava nini

¹ Na konua konua rui, e purþesia, naga naþa apio Purþes nen Pelaga kiena ne Ntewa naga sike amio Ntewa, a naga pe Ntewa. ² E pogos na siien sur punu ga, naga amio pa Ntewa rui, ³ naga miyumiænen yumiæna na kilaen sur punu ga. Pe sur re tai naþa naga pe miyumiænen re poli.

⁴ Malena na lelaga molue e naga, ana malena nene pimi pe sane yomerarava kiena þegas punu ga na yeririna lala. ⁵ Naga pimi sa naþa yomerarava na tegolien la naþa asike e pupumalko, na yemalolo nene taþatete tauluia.

Yoane Nakeena pimi mlologon ke pisape yomerarava pimi ke rui

⁶ Siraunia, Ntewa mligan kiena yar tai pimi e yomarava nini, nane Yoane Nakeena. ⁷ Naga pimi sane yar na illaena, vena visawalen yaru na yomerarava nene naga pimi ke ne, vena illaen yeririna la punu ga akilia alelaga asape yaru nene naga pe yomerarava kiena ne Ntewa. ⁸ Sa naþa, Yoane naga pe pe yomerarava re poli na wa, ana pe yar na visawalen ga.

⁹ Ana siraunia, yaru na yomerarava nene pimi kate e yomarava nini. Naga pe yomerarava nalelaga napo, ana pimi pe na ligan kiena yomerarava nene e malena kiena yeririna punu ga.

Yomerarava na yomarava

¹⁰ Yaru na yomerarava, naga naþa sii yomarava nini, ana pogos naþa pimi ea, ana yeririna na yomarava lala ke apisuluþar re si naga poli. ¹¹ Naga pimi þes puna ne umia miæna ne kiena yeririna la, ana la na mratava puna pe sinelan re naga poli. ¹² Ana la ga þasia akekaran

naga, amlelaga ea, ana e la ga nene punuia, naga tañan la vena akilia aim ave narina ne Ntewa lala. ¹³ Naga kila la apaeme sina yam luania, pe sa re naña sisi la na apaeme taveve lus na kuruta, pona nasinenanen sa yerimene amio sira, pona sitomena kiena yeririna, ana apaeme sina taveve nasinenanena kiena ne Ntewa.

Purþes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna

¹⁴ Sanene na, Purþes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna lelaga, pimi sike likan ita, ana tepisu kiena malena napo, pulen manene laa þelaga na lemamena amio þelaga nalelagaena. Naga pe nowo tanea wa mearu kiena ne Arimata, ana mepisu kiena pupia naurarena, kiena naga taaga.

¹⁵ Pogos naña Yoane Nakeena pisayu naga nanua ne, pisape “Naga naña nepisawal pae pan amiu, nesape naga yoko siraun inu, naga su metava, in na neto ga tano, komin naga mal nakonua laa sane, in na na nanagane ga ne.”

¹⁶ Naga pulen þelaga wo lala, ana silaga kila ke po pan ita paþisi, kiena pupia lemamena kila temlogelue ga po paþisi. ¹⁷ Nanua Ntewa pisirlua yermarua Mosis, þar ga kiena navisaluaena lala pimi pan kiena yeririna lala, ana Yesu Kristo, Ntewa pisirlua naga þar þelaga na lemamena amio visena na lelagaena pitomi e yomarava nini. ¹⁸ Ita yeririna lala pe yar re nena tai naña kilia Ntewa poli, pona pisu e kilamarana, ana yaru naña tolue ga e sitomena kiena ne Ntewa, lalua aparpran la ga veraga, naga ga pimi kila ita tekilia Ntewa amio kiena þelaga lala.

Yoane Nakeena mlologonyu Navisaarena

Matiu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Ana pogos naña Yoane Nakeena mlologo mña pano-o, nasumonena kiena le Yu lala nae Yerusalem la asitom veve ke paþisi sane naga miyumiþae ke sanape, pona naga pe Navisaarena, po naga ai. Ana la apitetalia yaru wa þasia amio yar keviu si þasia na lus wa kiena ne Livae, apim apiun petania asape “Ko na ai?”

²⁰ Ana pogos naña lala apiunia, naga pisawal ruru ga sur punu ga pan la, pisatañe la, pisape “Peraga, in na pe nepe Navisaarena re poli.”

²¹ Ana la apisape “?Sanene na, ko na Yermarua Elaia nanua sumo ne, ana ko omal sina, po pere? Nanene komin naña Visena Wa pisape naga monar wasuþe sina sumon Navisaarena.”

Ana naga pisatañe la sina, pisape “Peraga, pe in re nene poli.”

Ana apisape “?Pogaga, ana po ko na navisaluaena naña Mosis pisaar nanua yo rui?”

Ana pisatañe sina, pisape “Peraga rui.”

²² Ana la apiun ke sina ga tania, sape “?Ana ko na a si narui? Monar ovisa sur tai van imimi vena mekilia mevano mevisawal van la naña amligan imimi mepimi. Ovisawal ruru ga van imimi, sane ko na ai?”

²³ Ana kiena navisatameena e pogos nene sanini, pisape “Inu in na pulgo korena ga ne e yokorena nini, naña Navisaawalena Aisea pisawal na konua rui. Ana pulgo nene pimi pe na visawalen sape: ‘Amiu akila ruru mrapa lala kiena Suþe e kiamiu malena!’”

²⁴ Ana lala þas naña asike e pogos nene, le Varasi lala, ²⁵ ana la apiun ke sina ga pan Yoane, apisape “Imimi memloge pa rui, ko na opisa osape pe ope Navisaarena re poli, pe ope Elaia re poli, a pe ope navisaluaena re naña Mosis pisa poli. ?A visae sanene na, vanon ya ne ko na ositom osape ko na otorokin osun okekee lue yeririna lala sanene?”

²⁶ Ana Yoane pisatañe la, pisape “Inu, nakeena naña nekila ke ne e la nene, naga e ga e wii. A yaru taþena tai yoko imi kus leleu, naña naga sike pa likan ita rui, ana pe akilia re naga poli wa. ²⁷ Naga to laa metavan manene inu, sane in na pe netorokin re neva lavisin po, pona neyal nemio.”

²⁸ Ana lele naña apa ke ea na visuen Yoane, nane e norava lavisin kumali naña Petania, e wii naña Yortan lepas na vano, nane e yo naña Yoane surña kee ke yeririna lala ea.

Yesu, narin sipsip nakuþaþaena kiena ne Ntewa

²⁹ Ana e legien taþena si tai, Yesu mial pa katen Yoane Nakeena amio imimi kiena nalogena la e yo naña mesike ea. Ana pogos naña Yoane pisu Yesu, pisa pan imimi, pisape “IE, amiu avisu yar na mial ke pimi nañia! Naga, sa ga narin sipsip kiena ne Ntewa nawarplanen nakoena na mlamulena viowa kiena ne yeririna lala na yomarava nini. ³⁰ Nanene naga naña nepisayu ke pan amiu nanua rui, nepisa nesape: Siraun inu, pupia yar tai naga imi naña sumon inu, to manene laa metavan inu sane, komin naga teke sumon inu. ³¹ Nepisa visena nene nanua, nemninue ga nesape naga ai, nemninue ga nesape erau ne nanene, ana nekilia ga nesape monar nekee ita le Israel lala e wii, vena kilaen naña tekilia tevisu kilale kieta yerikawa nene.”

³²⁻³³ Ana Yoane pisa meraravan pan imimi sanape naþa naga kilia sape Yesu pe Navisaarena. Naga sape “Sa naþa nepisa pa rui, in na pe nekilia re poli nesape naga ai, ana pe piavi re nena ga, Ntewa pis pan inu, pisa sanini, pisape: Visae ovisu kiau Ninuna Wa vitom ke tano, totano e yar tai, naga ke ga nene naþa yoko kee yeririna lala e Ninuna naþa kiau.

“Naga pisa sanene pan inu, ana pogos naþa nepisu Yesu nene, nepisu Ninuna mligan ma e peni pitomi tano e naga, sa napa lomte, pitomi koan e naga. ³⁴ Vanon sur ne na nene naþa nepisuia, nekilia nevisawal ruru van amiu, sane pe lelaga ga, yar nene pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”

Nalogenia lua na sumo kiena Yesu apim puna

³⁵ Ana e legiena taþena si tai na, Yoane Nakeena suma ke ga wa e yo nene, sun ke amio imimi lua Antru, naþa e pogos nene mepe kiena nalogenia. ³⁶ Ana mepisu Yesu mial pimi þaro lavis pu imimi. Ana Yoane pisa pan imimi lua, pisape “!Amiu lua avisu ke yar nene, naga sane narin sipsip na kuþaþaena kiena ne Ntewa!”

³⁷ Memloge Yoane pisa sanene, ana veraga ga mesuñalu, memial mepa mesiraun Yesu. ³⁸ Ana Yesu kira þatau pisu imimi lua, pisape “Nepisu sane amiu lua sine-miun ke sur tai.”

Ana mepisatarnea, mepio naga sane ki-amimi navianena tai, mesape “? Rapae, opimi e nini na, ko na omomon ke pe?”

³⁹ Ana naga sape “Pogaga, aimi teva avisuia.” Ana memial mepa metol e naþa Yesu sike ea e pogos nene, ana siar sane ko yepakilavi ko e maran mrae vari, mesun ma memio naga pano-o yemalolo.

⁴⁰ Ana Antru nene naþa imimi lua memloge Yoane sunyu Yesu, mesuñalu metaveve sanene, naga Antru naþa wenla Saemon Pita navetokak. ⁴¹ Ana pog naþa pisa sape taveve ga Yesu narui, ana miroro panon þesa wenla nene, a pogos naþa mialia pis pania pisayu Navisaarena, naþa e visena na Epru kiena ne le Yu la apio asape Mesaea, a e visena na Kris kiena ne le Krik la asape Kristo. Ana pisawal sanene, sape “Mara, Navisaarena nene, imimi memial rui.” ⁴² Naga pisa pan wenla naþane, ana pure pimi pu Yesu.

Ana pogos naþa Yesu pisu naga, pisape “?A, ko mena nene naþa narina ne yermarua Yoane tai? Nenagane na nesikia ko sina ga, kionna ki Keþas.” Ki mena nene kome visena nae Epru, naþa kana kinasia kilavaru, naþa kome visena nae Kris asape Pita.

Yesu pure nalogenia lua sina apim atavevea

⁴³ Ana e legiena taþena si tai, Yesu sine-nan pisape taveve si kiena mrapa, pisape kusro yo vato si kiena yo naþa Kalele. Mepa sanene, þisi na mial si yar tai, pisa pania pisape “Ko oim otaveve inu.” Yar nene, kiena ki Pilip, ⁴⁴ naþa naga mena nae yo kiena Antru amio Pita, nanene pulkumali na Petsaeta.

⁴⁵ Ana pe piavi re poli na Pilip pa kale kiena erau tai, kiena ki Nataniel, pa pisa pania, pisape “Yar keviu naþa yermarua Mosis amio navisaluaena lala asiriyuia, apisawal na konua rui, naga pimi mialivi likan ita rui. Imimi memial rui, naga nae Nasaret, narina ne yermarua tai kiena kia Yosop. Ana yar nene, kiena ki Yesu.”

⁴⁶ Ana pogos naþa Nataniel mloge asape Yesu naga nae ga narin pulkumali naþani, naga piunia pisape “Ana sanape? Pupia yar keviu napo tanea sanene tapatete mialivi e narin yo nene Nasaret!”

Ana Pilip pisatarnea, pisape “Ei, ve ovis re sanene, ko na oim ovisuli kone wa.”

⁴⁷ Ana þisi na lalua apa sina puna ne Yesu, a pogos naþa lalua amial apim lavis puna, Yesu pisu Nataniel, pisayu naga, pisape “Lelaga ga, nepisu yar nene sa ne yar wo lelaga tai nae Israel, yar tai naþa navisokanena pe to re nena e naga poli.”

⁴⁸ Ana Nataniel mloge Yesu pisayu naga sanene, piun tania sape “?Ana sanape na ko na okilia osape in na yar na sanene?”

Yesu pisatarnea pisape “Pogos naþa Pilip naga pe pirnasun ko re poli wa, pogos naþa ko ga taaga opa ruru ko ke vatanon purpiliva, in na nekiralwa ko pa rui.”

⁴⁹ Ana Nataniel milan nakiliaena kiena Yesu nene, pisape “! Navianena, ko na narina ne Ntewa kemua na lelaga! Ko na ope þarin suþe lelaga kemua nae Israel.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “! In na nepisa ga narin visena tai van ko, naþa nepisu ko e purpiliva nene, ana veraga ga kila ko na omlelaga marera e inu! Nanene na po paþisi, ana nevisaar van ko sane yoko ovisu sur na ilanena la ve moki vaþisi ne, naþa ve keviu laa sane taulu naþa opisu pa rui. ⁵¹ Lelaga nepisa ruru ga, sane yoko amiu punu ga avisu ma e peni naga vike ga meke na, amio navisi nae ma metava lala avitom ke tano e inu, ava sina metava, avitom tano, ava si metava ve sanene. Sur ne la nanene akilia avisuia komin naþa inu nepe Narina ne Yeririna, sane in na nae ma e peni nepimi nepe yeririna ruru nena naapo.”

2

Kile na sumo kiena ne Yesu, e talopaena gar Kana

¹ Ana Yesu lala apimi atol pa norava nae Kalele, ana e legiena na telu, pãpãgena na talopaena tai e kumali nene Kana. Ana anenane Yesu naga pa kate pa e pãpãgena nene rui, ² a sirauria amligan visena pimin Yesu amio kiena nalogena lala, apio la m̃ena ga vena ava ea. ³ Ana Yesu lala apa akate e pãpãgena, asum̃a amio yeririna la pano-o, sur tai naga piowa, kuruta na munena na pãpãgena nene naga p̃isi iroro ga. Ana anenane Yesu pimi pisa pa Yesu, pisape “Namunena la naþa yar keviu na pãpãgena kila ruruia, amun make rui, ana nanagane na aplasan narui.”

⁴ Ana Yesu pisatar̃nea, pis pania, pisape “?Sira marua, yum̃aena ya ne e pãpãgena nene teke e inu? Ve oligan re te lum̃au, vanon kiau pog na yum̃aenen sur la ne sanene, naga pere ke ga wa.”

⁵ Anena mlogear sur la naþa Yesu pisa, ana pis pa yar la naþa na yum̃aenen pãpãgena, pisape “Sur ya la naþa sa naga visa, amiu akila ga, ve avis re, ayum̃aen ga.”

⁶ Ana p̃isi na Yesu pisu pupia pias nen wii laþasia sum̃a ga lavis, naþa le Yu la asum̃a apio ke wii pa ea, akevan ke kiela sur la ea sa naþa kiela lotuena pisa ke. Pupia pias nen wii la nene ate e kilavaru torokin waren lita ponotia ve taaga [100], punu ga tol orai. ⁷ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu ava avio wii, awar imi ataron vito e pias nen wii la nene vano-o uleule.” La apio m̃a wii pano-o apuleule ruru nenaga.

⁸ Ana Yesu pisape “Pogaga, nagane na avioli ve tekaki ga, ala van yar keviu na pãpãgena munlia.” Pisi na apio, amla pano-o akian pania.

⁹ Ana yerkawa munlia, mloge sane pimi pe kuruta na munena narui, ana milan paþisi, mninue ga sape añal namunena nene pe. Lala naþa apio, la ga akilia ke, ana pe apisawal re poli, p̃isi na naga pio yar naþa talopa ga na wa pimi puna. ¹⁰ Yar nene naga pimi ana yerkawa pis pania, pisape “E pãpãgena taþena lala, apio ke kuruta namunena naþa po pimi p̃esa, ana pogos naþa yar la amun lili ña pano-o, atol mare ga kuruta na munena naþa pe po manene re poli naga pimi maro. Ana e pãpãgena nini, la amun m̃a pano-o, p̃isi na ko otol ga m̃au kuruta napo tai naþa pimi maro. Komin ya ne okila sanene?”

¹¹ Ana sur naþa Yesu kila e pulkumali nae Kana e yo naþa Kalele, naga sane pe pupia kile tai, naga pe kiena kile p̃esia

naþa miyum̃aenia. Naga kila, sa naþa naga sape siar na kila meraravnen kiena puriukawaena nae yo metava, ana pogos naþa kiena nalogena la apisuia, kiela nalelagaena e naga pa laa metava, sane naga pe Navisaarena kemua lelaga. ¹² Pisi narui na la punu ga nene apato si garo Kapeneam, nane Yesu amio anena, wenla lala amio kiena nalogena lala, apam atol si yo nene asu li ña sane pano-o tol legiena la p̃asia.

Yesu m̃ene plan lala naþa aþilwilin ke sur lala loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa Matiu 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹³ Ana pogos tai, lavis ke pog naþa le Yu la akila kiela pupia pãpãgena tai, naþa Paþagena na Sitor̃malen Natamali-aena. Ana kiela þelaga marua tai, sane e kas punu ga lala punu ga monar akilali naþa ava ma metava Yerusalem e kana pog ne naapo vena kilaen pãpãgena nene, vena sitor̃malen kala apua la naþa amolue gar Isip, ana e pogos nene Yesu m̃ena ga pavin. ¹⁴ Naga pa tol yo, ana pa kate e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, pisu lala moki naþa asike aþilwilin ke puluk la, sipsip lala amio manu la, p̃isi m̃ena la naþa nakepuen kilavaru taþena lala va e kilavaru nena naapo na Yum̃a Wa m̃ana Ntewa. Yum̃aena la nene ape yum̃aena wo tai, komin ape yum̃aena na wilwilinen sur lala naþa yeririna la monar aulia vena kilaen kuþaþaena ea, a pe sur viowa tai, la akila kare laa yar lala, ana metavania, akila ke loyum̃a e kove na yo wa.

¹⁵ Ana Yesu pisu naþa akila kare yo wa na yum̃a sanene, p̃isi na sinena mimi, þar kilika lala, þuarar luas lua sane, panon la. Naga pa sanene, pa m̃ene plan la amio kiela sipsip lala amio puluk lala apa vanua petan Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, ana e lepas kiena ne la naþa akepu ke kilavaru, pa taron plan kiela karo na kilavaru, kawe plan m̃ena kiela varvara lala. ¹⁶ Ana yar la naþa aþilwilin ke manu lala, naga pis pan la pisape “!E, awar plan kiamiu sur la vetan yo nene! !Amiu ve akila re yum̃a m̃ana ne kiau ata nene imi ve yum̃a na tauluen kiamiu kilavaru sanene!”

¹⁷ Ana pogos naþa nalogena la apisu naþa Yesu m̃ene plan la sanene, kila lala asitor̃mal si nasiriena wa tai, sa naþa pisayu pa Navisaarena sumo rui, naþa pisa sape “Kiau sitomena urmi paþisi e yum̃a wa kior̃na, naga sa naþa kapi naga kekan ke loyum̃a e sineu.” *Yauena 69:9*

¹⁸ Ana vanon suri nene, yerkawa kiena le Yu lala, la m̃ena apisu ke sur la naþa Yesu miyum̃aenia, ana apiun tania, asape

“Suria ne ko na omiyumãen ga ne, sur keviu tanea. ?Ana ko nene okilia okila kile ya ne e maramimi, vena kila imimi mevisu kilia sane mesmesu ga naña okila sanene?”

¹⁹ Ana Yesu pisatamẽ pan la, pisape “Pogaga, kiau kile naga sanini: Amiu awe plan Yumã Wa nene, ana siraunia, e legiena ve telu ga, yoko nevisirlua sina ga.”

²⁰ Ana asape “Lala naña amiyumãen yumã nene, amiyumãen pano-o tol kas lualima yam vari pa orai, ana sanape ne ko na opisa sanene, osape okilia ovisirlua si naga e legiena ve telu ga? !Tařatete ga ve sanene řa!” ²¹ Lala apis sanene, vanon la pe akilia ruru re sur naña Yesu pisa ke e pogos nene poli. La pe apisu kilia re asape pog naña Yesu pisa ke Yumã nãana ne Ntewa nene, pisa ke ga tasnena ne. ²² Ana siraun laa sane, pogos naña naga mal sina ga taulu marena, kiena nalogena lala asitomãl naña naga pisa visena la nene pan la, řisi na kila amelaga manene laa e nasiriena wa lala amio visena kiena ne Yesu lala pan la.

²³ Ana Yesu la asumã e řapãgana nene garo Yerusalem pano-o, naga kila ke kile la moki, ana pogos naña yeririna la apisuia, lala moki amelaga e naga asape naga pe Navisaarena. ²⁴ Ana Yesu pe tamãan manene re naga pan la poli, pe řasine manene la re poli, vanon naga kilia ruru la pa rui. ²⁵ Yar tařena tařatete visa sur tai va Yesu e lepa na řelaga kiena ne yeririna lala, vanon naga kilia ruru make ga, kilia ruru sur punu ga naña sike e sitomena kiena yeririna lala.

3

Nikotimas pimi pisu Yesu

¹⁻² Ana pogos tařena tai na, kolemallo, nasumonena tai kiena ne le Yu lala pimi sape visu Yesu. Yar nene naga Varasĩ tai, kiena kia Nikotimas. Pisi na naga pimi, pisa pa Yesu pisape “Navianena, imimi mepisusu ko ke, naña mepisuluřar sane ko, ko navianena tai naña okom puna Ntewa opim, vanon pe yar re tai naña kilia kila kile la ne sa naña ko na okila ke ne poli, sa Ntewa ve to re amio naga.”

³ Ana Yesu pisatamẽ pania, pisape “Ee, kile la nene apogaga, ana in na monar nevisatarĩ ve lelaga van ko, sane yar naña ve vaeme re sina ga imi ve urviu, yoko tařatete Ntewa ve suře e kiena malena.”

⁴ Ana Nikotimas sinena pulan visena nene, pisa pisape “!Aulai! ?Ana yar naña pe yermarua pa rui na kilia vaeme si ve sanape? In na pe nesitom re nesape naga kilia va sina ga loyumã e mēřena ne anena poli, vena vaeme sina.”

⁵ Ana Yesu pisatamẽa sape “Nepisa pe lelaga pan ko, sane yar monar vaeme e wii, a monar vaeme e ninuna. Visae peraga, naga tařatete va loyumã e naveసుpenena kiena ne Ntewa. ⁶ Yar kilia war sina ga yaru, ana Ninuna kiena ne Ntewa kilia war sina ga ninuna viu e malena kiena yeririna. ⁷ Nanene na vaemeena nalua naña nepisa ke pan ko. Ve sanene, ko na ve sinemã ulan re si naña nepisa pan ko nesape ko na monar ovaeme sina.

⁸ “Ositom veve li lagi. Lagi na miyui ke ne, naga pa ke ga e yo naña sape va ea, pona temloge ga miyui ana temninue ga tesape miyui pimi ke sanape, pona pa ke pe. Ana mrapa naña Ninuna miyumãe e malena kiena ne yeririna lala naga sa nene, naga sa naña lagi.”

⁹ Ana Nikotimas sitom manene e visen la nene, piunia sape “Aulai, ana sur nene naga sanape řa!”

¹⁰ Ana Yesu pisatamẽ pania, pisape “Ko na ope pupia navianena tai kiena ne le Israel la rui, ana nepisu sane sur la ne nepisa meraravan ke pan ko ne, ko na pe okilia re nenaga na! ¹¹ Oyagogo rurua! Sa naña navisawalena la amiyumãen pa nanua rui, in na nepisa ke ga sur ya naña nekilia amio suri ya naña nepisuia, ana sa naña silaga, amiu yeririna nae Israel lala yepemiu mavin kiamimi visena lala. ¹² In na nepisayu pa sur na yomarava nini pan amiu rui, ana yepemiu mavin lelagaen ea, ana visae nevisayu si sur nae ma metava lala, yoko akilia alelaga e ve sanape? In na nepisu sane peraga yo. ¹³ Ana inu Narina ne Yeririna nekilia nevian amiun sur la nae metava, vanon pe yar re si tai poli naña pisu yo nene, ana in ga Narin Yeririna nepetan ma e nene nepitom tano rui, siraunia yoko nowasuře neva si metava ea.

¹⁴ “Nanua sumo sumo, yermarua Mosis la asike e yo korena, lomãara la akar momãar ke yeririna lala, ana pisirlua laki tai, miyumãen totouena na lomãara a mligan mono metava ea, ana yar la naña lomãara kar la, visae akira ga va avisu lomãara naña mēke metava, Ntewa tamalia la. Ana e ga e mrapa mã nena nene, yoko monar aligan inu mēna Narin Yeririna nomon metava e laki tai. ¹⁵ Ana yar naña visae lelaga e inu, yoko tol malena viu naña ve uro re pogos tai.”

¹⁶ Yesu pisa sanene komin Ntewa sinen si yeririna na yomarava la nini keviu pařisi, ana tamãan narina nowo nene, naña naga taaga ga pe kiena, pitomi mare wo ita, ana yar ai naña lelaga e naga tařatete kovio, yoko tol malena wo naña ve uro re pogos

tai. ¹⁷ ?Ana vanon ya ne Ntewa mligan narina nene pitomi tanon yomarava nini? Pe mligan re pitomi vena naliḽereen yeririna na yomarava nini poli, ana mligan pitomi vena tarñan kiena malena vena tamalia itaena.

¹⁸ “Yar naḽa mlelaga kemua e narina nene, yoko Ntewa taḽatete liḽere naga, ana yar naḽa pe mlelaga re poli, nakoena teke pa e naga rui, vanon pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli. ¹⁹ ?Ana naliḽereena nene naḽa Ntewa monar kila, purḽesia naga ya? Nanene vanon mligan kiena yomerarava pitom e yomarava nini, ana yeririna la akila piowa ga pano-o, pe akekaran re naga poli, sinelan ga ḽelaga viowa la na yemalolo. ²⁰ A lala punu ga naḽa akila ke piowa sanene, sa naḽa pe sinelan re nena yomerarava nene poli, pe sinelan re aim lavisin poli, amaraun asape sa kilalae kiela naviowaena la nene vim kakate e yometava, ḽisi na yar la akilia avisu kilalea. ²¹ Ana yar la naḽa amiyuḽae e ḽelaga naḽa na po a mesmes, pe amaraun re yaru na yomerarava nene poli, apim lavisinia. Lala akekarania, komin yomerarava nini naga kila meraravana sane sur la naḽa akila, pe yuḽaena nalogearena ga na sinenanena kiena ne Ntewa.”

Yoane Nakeena kekara vanon Yesu siar kiena yuḽaena

²² Ana siraun sur la nene, Yesu pure kiena nalogena lala amligan Yerusalem apa e norava nae Yutea. Apa sanene, asun akee ke yaru lala. ²³ Ana e ḽa nena e pogos nene, Yoane Nakeena ḽena suḽa e lele taḽena tai kiena ki Aenon, lavisin yo naḽa Salim. Naga pimi e nene vanon wii tai ḽeke ea, ḽisi na yeririna la naḽa apim puna, naga kee la e wii nene. ²⁴ Nanene e pogos naḽa pe atarar re naga amligan pa e yuḽa na koena poli wa.

²⁵ Ana e pogos nene nalogena kiena ne Yoane lala akila visena tai amio le Yu taḽena tai e lepas nakevanen sur lala sa naḽa kiela lotuena pisa ke, ana e lepas ḽena nakeena lala naḽa Yoane amio Yesu lalua akila. ²⁶ Apisayu ḽa pano-o ḽisi na apim apisu Yoane, apium panania, asape “Navianena, mesape meviun tan ko sanape e lepas naḽa nanua sumo, pogos naḽa tesike e wii naḽa Yortan lepas navano, ana yaru naḽa Yesu pimi pisu ko, ana ko na opisa plan sur moki kom puna. A nanagane na naga ḽena kee ke yeririna lala, ana la punu ga asuḽa amligan ita apa ke ga puna, la moki na moki.”

²⁷ Ana pogos naḽa apisa sanene pan Yoane, naga pe pielue re poli, pe mloge

piowagan re poli, kekaran ga, pisape “Ita yeririna la punu ga monar teyuḽaen ga suri ya naḽa sa Ntewa ligan te limata. ²⁸ Sa naḽa amiu akilia ruru pa rui, in na nepisawal lue ga, sane kiau yuḽaena, in na pe Navisaarena re poli, in na nesumon ga naga nepimi, ve na visawalen sape naga pimi pa rui. ²⁹ A nenagane na, sane amiu na apisawal ga pan inu na wa, naga pimi kila ke pa kiena yuḽaena rui, ana suri nene nekekarania, nepisu po paḽisi.

“Naga sane pog na talopaena, naḽa sanini. Visae yar naḽa talopa, kiena erau tai, naga iila keviu nakalaruuen sur punu ga na paḽagena, ana siraunia, e kana legiena nena, pogos naḽa aure sira imi, sira nene taḽatete va totano amio yaru nene, va su ga amio wona. Ana yaru nene pe mloge re piowa poli, kiena kekarena maran taaga ga sane naga naḽa talopa. Ana nanagane, in ḽena nekekarania sanene, naḽa kiau nalogena la asuḽa ataveve Yesu. ³⁰ Nanene komin Suḽe Navisaarena naga monar imi ve keviu lue ga sanene, in na monar neim neve tokak lue ga.”

?Navisaarena imi yuḽae ve sanape e yomarava?

³¹ Ana Yoane Nakeena pisayu Navisaarena, sape “Naga nae yo na mava, naga su metavan sur punu ga. Ita tomolue ga tano e yo nini, ana tekilia tevisu ga sur na tano lala. Ana sa naḽa nepisa, naga petan ma e peni pitomi tano, to metavan yeririna punu ga, ³² a naga pitomi pisawal ke sur la naḽa nanua susumo pisu ma metava, a sur la naḽa mloge. Naga pisawal sur wo la nene, ana yeririna la pe sinelan re kiena visena la nene poli, pe amlelaga re e poli. ³³ La moki pe amlelaga re poli, ana ita naḽa temlelaga, kieta nalelagaena kila sane Ntewa, naga kiena visena lala pe lelaga a mesmes ruru po. ³⁴ Kiena visena la nene, mligan Navisaarena pitomi pisawal pan ita rui, ana tekilia tesape visena la nene pe visena lelaga. Nanene komin pogos naḽa Navisaarena pitomi, tepisu sane naga pis e puriu kawaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa, vanon Ntewa mla kiena Ninuna pan naga pe komsus re poli, punu nenaga. ³⁵ Ntewa Arimana kekaran narina nene keviu paḽisi, ana mligan sur punu ga e limana.

³⁶ “Ve sanene na, ita naḽa temlelaga e naga, tetol malena rui naḽa pe nalue ga. Ana yar naḽa pe mlogear re poli, yoko taḽatete visu malena na sanene pogos tai, ana sinekar kiena ne Ntewa ve keviu vania.”

4

Yesu pisape wasuŕe si Kalele kom lepas na Samaria

¹⁻² Ana e pogos nene, visena tai telivi mā ga, apisa ke asape Yesu suŕna pure ke si nalogena taŕena la moki apim puna, suŕna kee la. Ana sa naŕa pe Yesu re kila ke nakeena e la poli, ana imimi nalogena ga la mekila, ana la apisu sane yeririna kiena ne Yesu la apim ape moki taulu kiena Yoane Nakeena.

Pisi na la apisasa lelein ke visena nene pa e yo la sanene, pano tol Varasi la, ana pogos naŕa Yesu mloge sape la mēna akilia, ana kila amloge piowa kominia, ³ naga pisu sane popon vetan Yutea, vato si tano garo Kalele. Pisi na naga mligan yo, pato sanene, ⁴ ana e kiena mrapa Ntewa pisaar sape monar vato war ro e norava nae Samaria.

⁵⁻⁶ Ana memial mā mepano, mepimi moŕarpoyo e kumali tai, kiena ki Saeka. Ana lavisin kumali nene, pupia pulus nen wii tai moŕna ga, naŕa siar nakonua konua rui, pimi tol nagane, apio asape wii kiena ne Sekop. Porotano nene, nanua susumo pe kiena ne yermarua Sekop, ana siraunia naga taŕnan pa narina naŕa Yosop.

Ana memio Yesu memial mepim metol wii nene, mrae su va ruru nena, Yesu mloge yepena mimi vanon kiamimi pupia yalena e mrae māraera, ŕisi na pa totano e yepas nen wii nene.

Yesu pitawe sira nae Samaria tai

⁷⁻⁸ Mesuŕna e wii nene pano-o, ŕisi na imimi nalogena la mesuŕalu mepa e kumali pe na ulen kamimi kinanena, ana Yesu naga taaga pa ruru toŕna ga. Pisi na sira tai nae Samaria mial pimi sape vio wii. Naga pimi ana Yesu piun tania pisape “?Awis, okilia ovio re mā wii tai?”

⁹ Ana sira nene, pe kilia re Yesu poli, ana pisu kilia ga sane le Yu tai, ana milan paŕisi naŕa naga pis ruru po pan sanene, vanon e pogos nene, le Yu la amio le Samaria la pe apivis vitawa re poli. Ana piun tan Yesu, pisape “?Vanon ya ne ko na ope le Yu, opis panu, sira nae Samaria, opiun wii tan inu?”

¹⁰ Ana Yesu pisataŕnea, pisape “!Sira, visae ko na okilia ga nalaena nowo naŕa Ntewa sinena pisape la van ko! !Visae ko na okilia ga sape in na ai, naŕa nepiun wii tan ko! Visae ve sa ga nene, pona ve in re naŕa neviun wii tan ko, ana ko na naŕa oviun wii tan inu. Ana pogos naŕa visae oviun wii tan inu, nekilia nela wii naŕa pe wii na laena malena van ko.”

¹¹ Ana pogos naŕa sira mloge sur nene, piun petan Yesu, pisape “Yar keviu, pe kioŕna sur re tai naŕa na vioen wii e poli,

ana pulus nen wii nene naga pato tano paŕisi. Ve sanene, wii na malena naŕa opisa, yoko otol ve sanape, po yoko ovio lepas nape? ¹² Ana opisa ke wii taŕena nene na, nane mēke nini naga pe wii tanea tai. Kieta yermarua na susumo naŕa Sekop, naga māna wii nanini. Naga mun ke ea, amio narina lala, kiena sur mal lala, amligan lelein pimi tol ŕane. Ko na oŕnape ko opo taulu yermarua Sekop nene ana okilia ola wii tai naŕa wo taulu nanini?”

¹³ Ana Yesu pisataŕnea pisape “Lelaga, wii nene naga po, ana pogos naŕa tomun pae na, ve piavi re na moto kar ita sina. ¹⁴ Ana yar naŕa visae mun wii naŕa nela vania, ŕisi na naga taŕatete si moto karia. Yoko wii naŕa naga munia, imi ve sa purŕes nen wii si tai loyurŕa e kiena malena, ve wii na malena naŕa ve uro re pogos tai, suŕna lalau lue ga vetania, taŕatete mema pogos tai.”

¹⁵ Ana sira nene pe kilia ruru re visena kiena ne Yesu nene poli wa, pisape “Yar keviu, visae sanene, popon ola re narin wii tai nene van inu, vena nemunia, ana ve moto kar inu re sina, ve netom re si e nini nevio wii.”

¹⁶ Ana Yesu sinenan sape sira nene kilia sape naga ai, ana pisa pania, pisape “Nevisa sur tai van ko sumo wa: ovato sina, oto ovio oŕna oure naga amiu lua avam si e nini.”

¹⁷ Pisi na sira naŕa pisape “Ee, pe wou re tai poli.”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga, ko na opisa ke mesmes ne, ko na pe oŕna re tai poli. ¹⁸ Nanene vanon yar la naŕa ko na oŕere la nanua sumo rui, la punu ga tol lima, ana nagane na osike sina amio tai, ana pe otalopa re amio poli. Sane kioŕna visena pe lelaga ga, ko na pe oŕna re tai poli.”

¹⁹ Ana sira nene sinena pula paŕisi naŕa sane Yesu kilia ruru kiena malena sanene, pisape “Lelaga ga, yar keviu. Nenagane na nekilia narui, ko ko na navisawalena tai. ²⁰ Naga po paŕisi ne, ana pona ko na navisawalena ga kiena ne le Yu la yo. Imimi le Samaria lala, kiamimi yo wa nane pupia tavie nane ma ne Kerasim, naŕa repimimi la nasusumo amlotun Ntewa e konua rui, pimi tol nagane. Ana amiu le Yu lala, aŕareran ke asape pupia kumali wa kiamiu naŕa Yerusalem, naga taaga ga pe lele mesmes na kilaen lotena van Ntewa. Sanene, a si na mesmesu narui, amiu pona imimi? Ovisali nene!”

²¹⁻²² Ana Yesu kekaran nakilaruruen sitomena kiena ne sira nene e ŕelaga mesmes na lotunen Ntewa, naga pisa pania, pisape “Lelaga vineu, opisa pe lelaga ne, lotena kieta italua pe maran taaga re poli. A

nanene pe vanon re lele na kilaen lotena la lua, naga vanon sur na sanini. Amiu na yo nini, akila ke lotena, a pe akilia ruru re naga naña amlotun ke poli, a imimi le Yu la, Ntewa kilaar pisape yaru na tamaliaen yeririna lala naga molue e kiamimi lusia, ĩisi na mekilia ruru Ntewa kamimi naña memlotun ke naga.

“Ana nekilia nevisa van ko sane yoko tařatete ve sanene. Monar olelaga e inu, naña nepisa ke pan ko nagane, sane pogos tai ne pimi ke ne yoko nalotena viu tai siaria, naña ve kieta ita punu ga. Le Yu amio le Samaria, ve tesitomāl re si sape yo mesmes na lotunena Ntewa ea nane ma tavie ne, po kumali naña Yerusalem, po yo tařena si tai. ²³ A pupia sur ga naña tesitomālia, visae telotun Ntewa, na monar tetamān Ninuna Wa yuāae e ninuta, a monar telotun lelaga, torokin naña kiena visena lelaga pisa.

“Ana nanagane na Ntewa arimata kale ke yeririna la naña akilia alotun naga e řelaga mesmesu na sanene. Pisi na e pogos ne pimi ke na wa, po naña pimi pa rui, yoko kiena řegas na lelaga na kiena lotena, alotun naga ve sanene. ²⁴ Ntewa naga pe ninuna, ana yar naña sape lotunia, monar lotun e ninuna, a suri nene monar ve lelaga e kiena malena.”

²⁵ Pisi na sira nene, naga mlelaga ke sape yoko Navisaarena imi, naga naña visena nae Kris pisape Kristo, naga pisa pa Yesu pisape “Sur la naña ko na opisa ke ne, pona pe lelaga yo, ana nemlelaga nesape Navisaarena naña yoko imi, naga ke narui yoko visawal sur punu ga ve lelaga van imimi.”

²⁶ Ana Yesu pisa ga narin visena nene pania, pisape “Nane ko na opisa ke ne, in ga nini, nane nesun ke nemio ko nagane.”

²⁷ Naga pisawal pa naga pan sira nene sanene, ana nalogena la ařasuře la sina apa atol yo nařane. Apam na, apisu Yesu sun ke amio sira naña ne, sane lalua ga, ana la sinela pulania. Sinela pula na aparurula ga, pe lala yar tai piun re petan sira nařane pisape sinenan ya, po piun tan Yesu pisape lalua asunyu ke ya. ²⁸ Ana sira naña suñalu, mligan mñana piawi na wii mēke na, mial si pa urña e kiela kumali. Pogos naña pa tol urña pisawal pan yeririna lala, pisape ²⁹ “Wolawa le Yu tai sike tano garo puluwii, sun amio inu, kilia make sur punu ga e kiau malena. Nepisu sane Navisaarena kemua, po peraga? Amiu aimi, teto tevisulia.” ³⁰ Ana lala asuñalu apito tano asape avisu Yesu.

Pakaiwa na kinanena naña marua sike lokove

³¹ Ana pogos naña lala amiyal ke apimi, akate re poli wa, nalogena la ařar plan kala kinanena naña apato apulia, apisa pan Yesu, asape “Navianena, oim okinana.”

³² Ana Yesu pimi re poli, ana apio sina ga pano-o řisi na Yesu pisape “Amiu akinana, in na kau kinanena tařena tai teke na naña amiu pe akilia re poli.”

³³ Nalogena la amloge sanene na, la apisasa ke pan la, asape “?Ane kus kana kinanena nene pimi pania? !Pe tepisu re nena yar tai poli!”

³⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, kinanena naña nepisa ke ne naga pe tařena. Kau kinanena, naga yuñae na na logearen nasinenanena kiena ne naga naña mligan inu nepitomo tano, monar neyuñae punu ga vano-o řisi. ³⁵ Pogos naña temapila lokove, ita tepisayu lue ga tesape ‘Kupario vari sike ga wa, kinanena marua,’ ana nagane e lokove kana Ntewa yaru la asu ruru ke asape aloge kiena visena rui, la na asa ga kinanen la mamarua rui. Ana sineun nesape amiu avike li kilamaramiu lala, akirava ruru lia e yo lala, ana yoko akilia akirawal kinanena la mamarua ruru po rui, nagane pe pog na va waren imi. ³⁶⁻³⁷ Ana la naña ava awaria, yoko akekara vařisi vanon kiela narin nalaen tai naga teke pa rui, ana pogos naña awar kinanena la nene imi urña na malena naña ve uro re, yar keviu naña mapila, yoko naga mēna kekara vařisi. Naga sa ga visena naña asape ‘Yar tařena mapila, tařena pa řaria, ana pupia kekarena pan yeririna punu ga!’ ³⁸ Sanene, in na nemlgan amiu vena ava aure yeririna lala naña li tařena ga la akila pupia yuñae na pan la rui, ana nanagane na amiu punu ga ayakol amiu veraga e na logewoena e yuñae na nene.”

Le Samaria la moki amlelaga

³⁹ Ana pogos naña le Samaria la e kumali nene amloge naña sira nene pisape Yesu kilia make sur la punu ga e kiena malena, sinela pula pařisi, kila lala moki amlelaga e Yesu. ⁴⁰ Ana pogos naña apim asape avisuia, la asun mña amio naga pano-o, řisi na apiun tania asape visae mekilia meva urña amio la. Pisi na mepa mesuñae amio la pano-o tol legiena lua, ⁴¹ ana la moki sina amlelaga e naga vanon kiena visena wo lala. ⁴² Apisa mēna pa sira nene, asape “Nanua sumo, memloge sur la naña opisa, memninue ga, a nanagane, memloge ruru nena kiena visena lala, mekilia sane pe lelaga ga narui, kieta yar keviu nene, naga pe Natamaliaena na yomarava.”

Kile nalua kiena ne Yesu ma Kalele, tamalia narina ne suře keviu tai

⁴³ Ana legiena lua nene ƶaro pano, memio Yesu memligan yo nene, metaveve si kiamimi mrapa mepato si tano e lepas naƶa garo Kalele. ⁴⁴ Yesu sinenan sape wasuƶe si va gar kiena yo Kalele, komin naƶa naga pisu li taƶena lala amaagan li visayuen naga, asuƶa akalewele silaga. Nanene taveve kiena visena tai, naƶa pisape “Yeririna taƶena lala akekaran natanon ruruen navisawalena, ana yeririna ga la na pulkumali puna na peraga, la asitom korenan ga naga.” ⁴⁵ Ana pogos naƶa mepa makate e yo naƶa Kalele, yaru na kiena yo lala akekaran paƶisi, aporworunia. Nanene vanon naƶa sumo, lala moki la mēna asike e ƶaƶagena ma Yerusalem, ana apisu pa nataƶaen mārera tai naƶa Yesu miyuƶaen e Yuƶa Wa mēna ne Ntewa e pogos nene, ana apisu po paƶisi.

⁴⁶ Ana sun mialili ke yo lala nae Kalele pimi tol sina ga kumali naƶa Kana, naƶa nanua sumo kilapu wii pimi pe kuruta na munena. Ana e pogos nene pupia suƶe tai nae pulkumali taƶena nae Kapeneam sike e yo nene, mloge ke piowa vanon narina yermēne mai keviu paƶisi, lavis ga mare. ⁴⁷ Ana pogos naƶa mloge asape Yesu ƶasuƶe ma Yutea pitomi si Kalele rui, naga pa kirawalia. Ana pisu Yesu, tag pania sinenan pisape va uƶa vena tamalia narina nene. ⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Pona ko mēna sane yeririna taƶena la nene. Sinelan lue ga kile taƶena lala, ana visae neyuƶaenia, alelaga e in narui, a visae pe apisu re poli, pe akekaran re nalelagaena e inu poli.”

⁴⁹ Ana pupia suƶe māraran pania, pisape “Yar keviu, awis oimi vilaga, visae pere na naru naga kovio.”

⁵⁰ Ana Yesu taƶali nalelagaena kiena ne suƶe nene, pisape “Peraga, ko ga taaga ovano. Nevisa van ko, naruƶa taƶatete mare, mal mēna woga ga.” Pisi na naga mlelaga e visena naƶa Yesu pisa pania, mligan yo pa si uƶa.

⁵¹ Ana e legien taƶena sina, pogos naƶa ƶasuƶe ke si pavin, pitawe kiena yeririna lala, amial lulu ke mrapania. Ana apisa pania asape “Naruƶa mloge si pogaga teke na.”

⁵² Ana piun tan la pisape “Amiu asitom veve ruru lia: Pog ya ne naga siar mloge pimi po sina ga?”

Ana apisatarēna, asape “Mepisu sane yepena pimi manin ruru nakoneva kolpae, sur tai sane koe aora taaga.” ⁵³ Ana ariman yermēne nene mloge na nene, kilia ga sape naga ke narui mesmesu ga aora naƶa Yesu pisa pania pisape narina taƶatete

mare, mal ga woga ga. Ana sur nene kila naga, amio la punu ga na mratava puna, amlelaga e Yesu.

⁵⁴ Ana natamaliaena kiena ne yermēne nene, Yesu kila suraun naƶa mligan ma Yutea pitomi, ana pe kiena kile nalua gar lepas naƶa Kalele.

5

Yesu kila ruru si yar tai naƶa yepena mare yam piavi

¹ Ana Yesu suƶa Kalele yam piavi mēna pano-o, tol pog na ƶaƶagena taƶena si tai kiena ne le Yu lala ma Yerusalem. Ana Yesu lala apa si metava e ƶaƶagena nene. ² Asuƶa Yerusalem sanena e legien tai Yesu mial pito tano lavisin pulutava keviu na kumali nene naƶa apio asape Pulutava Na Sipsip, ana apa lele tai naƶa wii na kulena tai mēke ea, naƶa e kiela visena apio kiena ki Petaeta. Ana e yepas nen wii nene, silparpara la lima sike ea, amiyuƶaen e kilavaru. ³ Ana nalua ga inanena lala, kilamara kata lala, a laulu lala, amio la naga yepela la marmare, la ne sanene amoki manene apim aƶēke e lepa yuƶa taaga la nene. Apim asike sanene, vanon wii nene yam peve taaga kulkulul, ⁴ sa naƶa navisi kiena ne Ntewa tai pitomi kila wii nene kulkulul, ana pogos naƶa apisu sanena, inanena la nene yar ai naƶa va ƶes tol wii nene, yoko maiena ya naƶa teke e yepena ƶisi veraga ga e pog nene. ⁵ Sanene inanena la asuƶa apim e yo nene, ana lala yar tai naƶa sike e pog nene, naga yepena marmare tol kas lualima yam telu pa orelu [38] rui. ⁶ Ana pogos naƶa Yesu pimi, pisu yar nene, kilia sape yar nene monon inanena nene yam piavi sanene, piun tania pisape “? Kiau erau, ko na sinonān osape yepēna imi wo sina, ne?”

⁷ Ana inanena nene pisatarēna, sape “Yar keviu, sineun paƶisi ne, ana pogos naƶa wii kulul, pe yar nakusnuen re vito ligan nu e wii poli. Ana pogos naƶa in ga taaga nekila wowen ke yo nayalvitoen tano, yar taƶena tai pitomi pito ƶes tano e wii sumon inu.”

⁸ Ana Yesu pis mesmes ga pan yar nene, sape “Pogaga, osuƶalu, okus moƶa tog, oyali ovatove.” ⁹ Ana taveve visena kiena ne Yesu nene, yepē marmare la nene punu ga pimi po, naga suƶal kus mēna tog mial pitove.

Ana e legiena na sur nene pimi kate, naga pe legiena wa tai kiena ne le Yu la, ¹⁰ kila sane pogos naƶa yar keviu ƶasia sa le Yu la apisu yar nene mial kus ke mēna

tog, apis pan vanonia, akilawoia, asape “E, ƀa nini na pe Legiena Wa ƀa! Okus ke moña tog sanene na okilaro ke kieta navisaluaena ita le Yu la ne.”

¹¹ Ana pisatamē la, sape “In na yepu pororowaia, ana yar nene pimi kila ruru inu, pisa panu sape nekus mñau tog nevano.”

¹² Pisi na lala sinelan asape akilia laa sane wa, apiun tania, asape “?Ana a nene? ?Naga pe ane pisa pan ko sape okila sanene?”

¹³ Ana yar nene mninue ga visaena, vanon naga pe kilia re sape Yesu naƀa kila ruru naga poli, a taƀatete visu kilalea vanon ƀina na yeririna la asike ea, ana Yesu mial ƀaroro likan yeririna lala, petan yo nene rui. ¹⁴ Ana sirauia pe piavi re poli, Yesu kirawal si yar nene e Yurña Wa, ana pisa pania sape “Nanagane omloge po si narui, popon ovisuar ruru ko. Oligan punu ga kioña naviowaena lala, visae peraga yoko sur tai viowa sina ga imi van ko va re laa sane taulu na sumo.” ¹⁵ Ana e pogos nene yar nene kilia narui sape Yesu ga naƀa kila ruru naga, ana pa pisawal pan yar keviu kiena le Yu lala.

¹⁶ Ana pogos naƀa la amloge sape Yesu ke narui naƀa tamalia, sinela karia, pe akekanan re naƀa miyurñaen sur nene e Legiena Wa, ƀisi na la asiar naƀa apeveyunia. ¹⁷ Ana Yesu pisatamē la, sape “Kiau ata, naga miyurñaen ke kiena yurñaena wo lala e legiena make ga, pa tol mēna Legiena Wa, a in mēna monar neyurñaē sa mña nena naƀa naga miyurñaenia.”

¹⁸ Sanene na e pogos nene, nasumonena kiena le Yu lala apisu ke pa Yesu narui sane pe yar na warnena kareen nawaena na Legiena Wa. A nanagane metavana, amloge naƀa naga pio ke Ntewa sape Arimana wawa, apisu sane naga kila ke naga maran taaga ga sane Ntewa. Ana sur ne la nene kila sane la apim pisusun manene laa sane, sinelan manene laa na wemonñaren naga mare.

Narina ne Ntewa amio Arimana amiyurñaē maran taaga ga

¹⁹ Ana Yesu pisa pan la, sape “Nepisa pe lelaga pan amiu, in na narina ne Ntewa, taƀatete nekila sur tai inu ga taaga, ana sur ga la naƀa nepisu Arimau kila, naga ga nene nekilia nekila. ²⁰ In na narina ne Ata Ntewa, naga sinen sii inu paƀisi, kila pian inu e sur punu ga naƀa naga sitom ke sape nekila. Ana yurñaena taƀena si ƀasia sike ga wa, naƀa kerkeviu laa sane, naƀa war van inu vena neyurñaen sirau, ana pogos naƀa neyurñaenia, yoko amiu sinemiu ulan vaƀisi ne. ²¹ Naga mēna

nanini, sa naƀa Ata mla si malena pan la naƀa amarmare, tamñan si kiela malena pan la, ve sa mña nena nene inu narina nekilia nela malena van yar ai naƀa sineun nesape nela vania. ²² Ana pe Ata re ga kila naliƀereena poli, ana yurñaena mēna nene mligan e lurñaau, ²³ vena kilaen yeririna punu ga monar avatanon inu sa ga naƀa apatanon ke Ata. Ve sanene, visae yar naƀa pe patanon ruru re inu narina poli, ana sa naƀa naga pe patanon ruru re yerkawa naƀa naga mligan inu nepitom tano poli.”

Marena amio malena

²⁴ Ana Yesu pisa laa sanene, sape “Ayagagon ruru visena nene. Yar a naƀa logear kiau visena, a lelaga e naga naƀa mliganu nepitom tano, e ke e pogos nene tol malena. Naga pe su re nena vatanon naliƀereena marera tai, sane petan ƀelaga na marena rui, pa tol kiena malena viu rui.

²⁵ “A nepisa visena nalelaga nini pan amiu, sane pogos pimi ke sirau nanagane naƀa sane yar la naƀa amarmare e ƀelaga naviowaena rui, aloge pulgou inu narina ne Ntewa, ana la naƀa aloge kilia, yoko atol malena. ²⁶ Kau Ata, malena nalelaga teke ga e naga, ana naga tamñan malena nene sike e inu, ²⁷ a tamñan mēna sane inu Narina ne Yeririna, yoko nekila yurñaena lala na liƀereena.

²⁸ “Sur la nene pe pon re si sinemiu ulan poli, monar yoko ve sa ga nene e pog naƀa nepisa ke nesape pimi ke ne. Yoko la naƀa amomalio e porotano, aloge pulgou vio, ²⁹ ana amolmolue sina ga, ana la naƀa amiyurñaē po, kiela nasurñalena si nene pe namalena, ana lala naƀa amiyurñaē piowa, kiela nasurñalena pe naliƀereena.”

Sur la na iilaen visena kiena ne Yesu

³⁰ Ana Yesu pisa pa laa sane, pisa ƀarlologia ga pan yerkawa kiena ne le Yu la naƀa amon nalelagaena e naga, pisayu sur la naƀa kila meraravan sape naga pe lelaga. Pisa sape “E lepas naliƀereena naƀa neyurñaenia, yoko taƀatete neyurñaen e nasitomiēna kiau in ga taaga, ana nekila ga e sur naƀa nemloge Ata pisa. Ve sanene, kiau naliƀereena naga mesmes ga, vanon pe nekila re e kiau nasinenanena poli, nekila ga e nasinenanena kiena ne naga naƀa mliganu nepimi. ³¹ Ana nepis sanene pan amiu, nekilia sane nepisayunu ke sina ga, pona amiu ƀas apisu sane pe pon re nevis ve sanene poli yo, taƀatete alelaga e visena na sanene. ³² Ana pogaga, pe sur re tai nene po, vanon sur taƀena la ƀasia naƀa kilia iila kiau visena surñal ruru wo.

“Nasumo, naga yar tai naþa pisayu sur la naþa punu pe lelaga paþisi. ³³ Nane Yoane Nakeena ne, naþa nanua sumo, amiu amligan visena pato pania, apiunu sanape petania, ana pisawal sur punu ga pe lelaga pan amiu. ³⁴ Ana piowa ga naþa asitom asape kiau visena suñal sanene vanon ga visena kiena yaru tai sa ga Yoane. Ana sineun nesape amiu asitom ruru li e visena la naþa Yoane pisa pan amiu e lepas na punu, vanon neparyon amiu ke vena akilia atol natamaliaena. ³⁵ In na nepisa Yoane nene pan amiu, vanon naga sane pe kap tego tai na tegolien kiamiu sitomena lala, amiu naþa akekaran li ña naga.

³⁶ “Ana sur si tai naiilaen kiau visena, keviu laa taulu sur la naþa Yoane naga pisa. Naga kile la naþa Ata tañan panu nemiyuñænia e maramiu. Yurñaena keviu la naþa nemiyuñænen, lala amiila ke visena nene keviu sane pe lelaga Ata ne nanene mliganu nepimi.

³⁷ “Ana metavan sur lua nene, taþena toñga, nane kiau Ata naþa mliganu nepitomo. Amiu pe amlogeli re pulgona poli, pe apisuli re marana po, ana naga ñena, kiena visena la miila kiau visena la keviu, naþa pisawal inu. ³⁸ Ana amiu na akila sane visena nene pe lelena re e kiamiu malena poli, vanon amon lelagaen e naga naþa mliganu nepimi. ³⁹ Yam moki asuma apisuveve ke Visena Wa lala, vanon amiu asitom ke asape yoko alual kiamiu malena naþa ve uro re ea, ana visena wa la nene naþa pisawal inu ga. ⁴⁰ Asape in na nepe purþes nen malena nene, ana amiu amon aimi atol malena nene e inu.”

⁴¹ Pisi na Yesu pisa sane þarila ñarera paþisi, pis sanini, sape “Sur la naþa nekila ke ne, pe nekila re nesape amiu ayeluar kiau ki, peraga. Pe nesitoñal re nene poli, ⁴² ana sur viowa tai, nekilia ruru amiu pa rui, ana nekilia sane pe asitom manene re nena Ntewa poli. ⁴³ Pogos naþa nepim nakaten amiu, nepim e ki kiena ne kiau Ata, ana amiu pe akekaranu re poli. Ana visae pogos tai yar taþena imi, naþa imi ga e kiena ki naga taaga, pona amiu akekaran ga naga yo. ⁴⁴ Sineu mie amiu paþisi, ana nepisu sane ñarera pan amiu paþisi naþa atol nalelagaena nalelaga pogos tai. Nanene vanon amiu sinemiun lue ga nayeluaren kiamiu ki va metava. Amiu pe asitom re asape akilia avilopu si kiamiu þelaga poli, vena akila sur la naþa siraunia Ntewa kilia yeluar amiu vanonia.

⁴⁵ “Nepisa visena la nene pan amiu, pona amiu asitom ke asape ‘E, yar nene sinen kar ita, pona e legiena nalipereena naga

visawal kieta naviowaena la van arimata Ntewa ma e penil!’ A peraga, ve in re naþa nekila sanene, ana yar taþena naga kila. Taþena nene nane yermarua Mosis, naþa amiu aþasine ke naga asape yoko visa visena na iila amiueña, ana nevisa ruru van amiu, naga ke narui naþa yoko visa plan ga kiamiu naviowaena lala. ⁴⁶ Amiu na apisa ke asape amlelaga ke ñarera e visena kiena ne yermarua Mosis nene, ana visae ve sanene, vanon ya ne amiu pe amlelaga ñena re e in poli, vanon yermarua nene, naga siriyunu lue ke ga. ⁴⁷ Ana nanagane, nepisu sane amiu pe amlelaga re e kiena nasiriena la poli, ana komin suri ne nanene yoko taþatete ñena alelaga e kiau visena lala.”

6

Yesu pagan þina na yeririna miyuve manu lima [5000]

Matiu 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

¹ Siraun naga nene, memio Yesu memiai e wa tai memligan si kiena yo nene, mepa mokusro pupia lapa naþa nae Kalele, naþa la þasia apio asape Lapa Taepirias. ² Ana pogos naþa yeririna la apisu imimi mepa ke sanene e lepas navano, la ñena ga asumalu asiraun imimi. Asape ataveve Yesu vanon apisu kile natamaliaena la naþa miyuñænen pan inanena lala. ³ Ana pogos naþa mepa metol lepas nene, mepa metava e kunus tai naþa ñeke e yo nene, memial ña mepano-o, memapi. ⁴⁻⁵ Ana pogos naþa Yesu totano teke na kira pa gar tena, pisu pupia þina la apim ke puna. Pislupar sane la moki, ape yeririna na yo taþena ga la ne amlapran la ke apato Yerusalem. Apatovin ke pupia þapagena kiena le Yu lala, Paþagena na Sitomalen Natamaliaena, naþa yoko ve yam ve piavi re na akila.

Ana pogos naþa Yesu pisa la apimi, piun sur tai pa Pilip, pisape “Pilip, la naña na viso kar la ke paþisi ne. ?Yoko toul kala kilaparavi ve sanape ne?” ⁶ Naviunena kiena ne Yesu, pe nataþaliena ga Pilip, vanon Yesu kilia pa rui sur naþa yoko kila van yeririna lala nene.

⁷ Pisi na Pilip pisatamea, pisa ga pisapenua “Visae neyuñæne kas ve taaga, taþatete netaulu kilavaru torokin naulen kala kinanena lala la punu ga akan ve torokaki!”

⁸ Ana nalogena taþena tai, Antru, naþa wenla Saemon Pita na ve tokak, pisa pa Yesu, pisape ⁹ “Suþe, nekiralwal teras tai teke e nini, þar ke narin kilaparavi lima

amio narin ika lua. Nanene tekaki ga, vanon yeririna la mok paʻpisi.”

¹⁰ Ana Yesu pisape “Peraga, poga ga ne, ovisa van ʻpina la nene ovisave atotano wa.” Mepisa pan la, ʻpisi na atotano e vilunʻini lala, ana mepisu sane yeririna ga lala tol sur sane manu lima [5000]. ¹¹ Pisi na Yesu ʻparar kilaparavi la lima nene, mlen, pisa potena vanonia. Siraunia siar kaweroria, piovion pan la naʻpa atotano ke ne, kila mʻena sa ke ga e ika, mla make ga pan la torokin naʻpa sinelan asape akania.

¹² Ana akan mʻa pano meʻpela la kawa, ʻpisi na Yesu pisa pa imimi, pisape “Korkoro kinanena la ne sike ne, ve tekila kare re, ana popon awarpolo va lele taaga.” ¹³ Ana mepa moʻar kinakina kilaparavi la lima naʻpa ne, naʻpa akanligania, mokon pa e karo pano-o tol karo lualima taaga pa lua [12].

¹⁴ Ana pog naʻpa yeririna la apisuluʻar pupia kile naʻpa Yesu miyuʻmaenia, apisa ke pan la sanini, apisape “Kieta pupia navisawalena naʻpa kieta li marua la apisaar asape imi kate e yomarava nini, yar ne na nene navisawalena ke narui.” ¹⁵ Ana la asitom ke asape ava atarar Yesu, asape aʻmareran vana vena avisirlua sunʻal imi ve kiela ʻparin suʻpe, ana pogos naʻpa mnunuluʻar sur naʻpa la asitom ke asape ayuʻmaenia, naga petan la, naga taaga mial pa laa sane metava e kunus la nene.

*Yesu mial yau metava e sive
Matiu 14:22-27; Mak 6:45-52*

¹⁶ Ana imimi nalogena la mepisu mrae pato ke tano narui, mepisu sane popon sa mowasuʻpe imimi sina, ana mepato si tano e yepas nen lapa. ¹⁷ Mepato tano ana pe moʻa re Yesu katen imimi si poli, ana vanon yemalo pa rui, a mokus ki-amimi waa, memligan si yo nene mepalua mepanon vena mokusur lapa meva na Kapeneam. ¹⁸ Ana mepa ke sane, na narin lagʻi tai miyui li mʻaga, kila sive siar piowa mʻa paʻpisi. ¹⁹ Ana pogos naʻpa mepaluan pa laa tol sane kilometa lima, memilan Yesu mial ke metava e sive pimi ke lavisi. Ana memaraun naga paʻpisi, ²⁰ ana naga pis pan imimi, pisape “Iee, amiu ve amarau re! In ga ne.”

²¹ Ana memloge po sina, metar pa meta e waa, ana veraga ga mepisu kiamimi wa monlologia ke lele naʻpa mesape meva ea.

Yeririna la apim akale Yesu

²² Ana kolulag, la naʻpa e lepas nen lapa, naʻpa Yesu pagan la ga na wa, asitomwele ke asape sanapen Yesu narui. Asitom ke sanene vanon pogos naʻpa memio Yesu mepim pula, mokus waa taaga ga, ana apisu imimi nalogena la mokus waa nene

mepa pa rui, a Yesu pe amio imimi re poli, naga taaga sike na. A nanagane taʻfatete si alual naga amio la, ²³⁻²⁴ ana la apa akus waa taʻpena lala, akusro apa Kapeneam akale imimi. Waa taʻpena la nene, la pe kiela re poli, kiena ne la nae Taepirias naʻpa apim akaten la, apim ga ura e naʻpa Yesu mlenwo kilaparavi, kila pimi torokin naʻpa akania.

Yesu pisape naga pe kilaparavi na malena

²⁵ Ana yeririna la naʻpa ne apam atol Kapeneam, apa ura, apa akale Yesu. Ana pogos naʻpa aʻnalia, apiun tania, apisape “? Navianena, ko opam otol e nini pogwai?”

²⁶ Ana Yesu kilia pa sur naʻpa la asape avisu vanonia, naga pisatamʻe la, pisape “Visae apamin akale inu sina vanon apisu kiau kile lala a apisuluʻar inu sane in na ai, visae ve sanene na po na. Ana in na nepisu sane asitomʻal asape nakoneva nepagan ruru amiu, akinana pano-o mʻepemiu la kakawa po, ana amiu sinemiun si asape ve sa nene ʻpane, yo?”

²⁷ “Poga ga, kiau visena na lelaga van amiu naga sanini: ve asitomʻal manene re si kinanena naʻpa yoko ve ve piavi re na naga kona make sina. Popon ayuʻmae mʻarera vanon kinanena naʻpa sulue ga, kilia sunʻa ga sanene vano-o tol pog na malena naʻpa re luas re poli. Lelaga, in na Narin Yeririna nekilia nela malena nene van amiu, vanon Ntewa arimau kilaar pan inu rui in ga taaga vena nekila ve sanene.”

²⁸ Ana apiun tania, apisape “Ana sa imimi sinemimin mesape mekila sur la naʻpa Ntewa sinenania, yoko monar meyuʻmae ve sanape?”

²⁹ Ana Yesu pisatamʻe pan la pisape “Pupia sur naʻpa Ntewa sinenan sape ayuʻmaenia, sanini, sape alelaga lelaga e in naʻpa Ntewa miila inu nepim e yomarava nini.”

³⁰ Ana apiun ke sina ga, apisape “? A ko, kionʻa kile ya naʻpa sa mevisuia, yoko mekilia melelaga e ko? Ko na yoko okila yuʻmaena wo ya ne van imimi? ³¹ Mepiun ke sanene vanon mesitomʻal kieta li marua la na susumo ne, naʻpa asu e yokorena. Asuʻma sanena Mosis kila kile wo tai pan la, naʻpa silaga la aʻpar kilaparavi naʻpa apio mana, ana akania, pe visokar la re nena ga. Sur nene teke e Tus Wa, a pisa sape ‘Silau ga naga pagan la e kilaparavi nae ma e peni!’ ” *Esik 16:4*

³² Ana Yesu pisatamʻe la ke sina ga, pisapenua “Lelaga, sur nene teke e Tus Wa, ana kilaparavi naʻpa Mosis mlavia, pe pe kilaparavi nae re ma e peni poli. Kilaparavi naʻpa nae ma e peni nalelaga, arimau ga kilia lavia. ³³ Kilaparavi kiena

ne Ntewa naga inu ga ne naña nemligan ma e peni nepitom tano, vena nela malena viu van yeririna na yomerava lala.”

³⁴ Ana apisatamēa, asape “Supe, kilaparavi ke nene narui naña imimi sinemiminia silaga.”

³⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu, in na kilaparavi na malena. Yar a naña vim pun inu, tařatete si viso karia, yar ai naña lelaga e inu, tařatete si moto karia.

³⁶ Ana sur taaga ga na piowa, sa naña nepisa pa pan amiu rui, naña apisu inu amio kiau kile lala e kilamaramiu rui, ana amon lelaga e inu. ³⁷ Ana monar yar řasia alelaga e inu, vanon la punu ga naña Ata mligan sike e luńau, yoko monar aim pun inu, a la punu ga naña aim pun inu, ve lala yar re si tai naña nekilia nekuan lua sina, yoko nowarar ruru punu ga ave kiau.

³⁸ “In na nemligan ma e peni nepitom tano e yomerava nini, pe nakilaen re nasinenanena kiau poli, ana pe nakilaen nasinenanena kiena ne naga naña mligan inu nepitom tano. ³⁹ A pupia kiena nasinenanena sanini, sape la naña naga mligan la asike e luńau, yoko ve nekilalu re lala yar tai, naga sinenan pisape e legiena maro nevisir plan la punu sina ga. ⁴⁰ Ata sinenan manene laa pisape ve sanene narui, naña la punu ga naña avisu inu, ana alelaga e inu, yoko atol malena naña pe luas re poli, a sinenan manene mēna pisape e legiena maro, yoko in na nevisir plan la sina ga.”

Nasumonena kie le Yu lala pe akekaran re visena kiena ne Yesu la poli

⁴¹ Ana pogos naña yerkawa kiena ne le Yu lala amiyagogan ke visena kiena ne Yesu, pe akekaran re nenaga, ana la apis lili mēa vanonia. Kiena visen tai naña amon logeena, nane visena naña pisawalia sape naga pe kilaparavi naña petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini. ⁴² Apisayu pan la, apisape “Sanape ne yar nene pisa ke pan ita pisape petan ma e peni metava pitomi tano pun ita? Naga pe yar re tai nene po, tekilia ruru pa naga rui, anena amio arimana. Naga Yesu ga řa, narina yermarua Yosop.”

⁴³ Ana Yesu pisatamē la, pisape “! Ei, visen mumu la e inu řisi, amiu ayagoga ruru kone wa! ⁴⁴ Yar ai naña imi lelaga e inu nagane, e legiena maro nevisirlua naga mal sina ga. A ata naña tariān inu nepimi, visae naga ve ure re yaru nene vim, ana tařatete nena kilia imi punu. ⁴⁵ Tus kiena ne navisawalena Aisea pisawal visena tai, pisape

‘Lala punu ga, yoko Ntewa ga vian la,’ Ais 54:13

ana komin nanene, nepisape la naña aloge ruru visena kiena Ata Ntewa naña naga

vian ruru la ea, lala nene aim pun inu. ⁴⁶ Ana la ne sanene, pe lala yar re tai naña pisu ke Ata Ntewa poli, vanon yar taaga pisu ke naga, nane inu naña nepetan ma puna nepitom.

⁴⁷ “Nepisa ke lelaga pan amiu, sane yeririna punu ga naña alelaga e inu, asike pa loyuma e malena naña ve uro re rui, ⁴⁸ vanon inu, in na kilaparavi na malena. ⁴⁹ Kilaparavi nene pe maran taaga re poli sa naña kilaparavi naña mana naña yermarua la akan e yokorena. Akan mēa pano-o, ana siraunia pe lala yar tai mal lue re si teke poli, lala punu ga amarmare ga sa nene. ⁵⁰ Ana visae kilaparavi tai toma ga, visae yar naña kania tařatete mare pogos tai, na nene tepio tesape kilaparavi nae peni lelaga. ⁵¹ Pogaga, in ke narui nepe kilaparavi na malena nene, naña petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini, vena yar naña kania, yoko mal lue. Kilaparavi ne nanene naga pe tasneu, netamān ke panon yomarava wetelu, nemla ke panon malena kiena ne kiena yeririna lala.”

⁵² Ana visena kiena ne Yesu la nene, mārara pan yerkawa kiena ne le Yu la nene akilia ruruia, ana apiun ke asape “? Ya nene? Yar nene pisape yoko war kana kilamūu van ita vena tekania, po pisa ke ya ne?”

⁵³ Ana Yesu pisa meraravan pan la e lepas na kinas nen kiena marena, pisape “Nepisa lelaga pan amiu, sane amiu monar akan kiau kilamūu inu Narina Yeririna, amiu monar amun kau kuruta. Visae peraga, kiau malena tařatete te amiu. ⁵⁴ A naga naña kan kau kilamūu, a mun kau kuruta, naga tol pa malena naña pe luas re poli, ana nevisirlua si naga sumālu e legiena maro, nekila naga mal sina ga. ⁵⁵ Nanene komin kau kilamūu, naga pe kinanena tařena tai, a kau kuruta, naga pe na munena tařena tai. ⁵⁶ Naga naña kan kau kilamūu, mun kau kuruta, kiena malena wetelu sike e inu, a kiau malena wetelu sike e naga. ⁵⁷ Ata naga pe purřes nen malena, ana mligan inu nepimi, a nemalin ke kiena malena naña teke e inu, ana naga naña kan kau kilamūu yoko naga mali e kiau malena naña teke e naga. ⁵⁸ Sur ne nanene naña nepisa ke e kiau visena e lepas na kilaparavi naña petan ma e peni pitomi tano. Kilaparavi nene naga pe sa re kilaparavi naña repita nasumo la akan poli, ana amare ga sanene. Naga pe kilaparavi naña yar a naña visae kania, naga kilia mal lue narui.”

⁵⁹ Visena ne la nene Yesu pian lan ke e yuma na lotena nae Kapeneam.

Nalogenā la moki amligan Yesu ařasupe la sina

⁶⁰ Ana komin naŕa Yesu pisa visena la nene, ana imimi kiena nalogena la moki asitom pano-o, apisa asape “Kiena navianena la nene m̄arera paŕisi. ?A si na kilia loge kilale ruruia?”

⁶¹ Ana Yesu mloge kilale e naga sane kiena nalogena laŕas apis lili m̄a vanon naga sa nene, naga piun tan la, pisape “? Sanape, pe akekaran re kiau narin visena nene poli? ⁶² Narin visena ga nene, kila amiu asape aliganu sina? Visae ve sanene, nemninue amiu narui. Sane visae pogos tai, inu Narin Yeririna neligan amiu neva si metava ma e leleu, ana yoko sanape ne? Pona sinemiū p̄esan ruru inu yo? ⁶³ Kiau visena la nene ape mrapa na Ninuna a mrapa na malena. Yaru kilia war si yaru, ana yaru taŕatete la malena lelaga nene va yaru taŕena. Sur nene Ninuna ne Ntewa ga kilia lavia. ⁶⁴ Ana nevisu kilale amiu laŕasia amlelaga pa rui, a amiu p̄as peraga.”

Yesu pisa naga nene, vanon siar nanua rui, naga kilia pa la naŕa pe amlelaga re e naga po, pano-o tol naŕa naga kilia lala ai naŕa awilwilin wan naga. ⁶⁵ Ana Yesu pisa m̄ena ga pan la, pisape “Lala p̄asia alelaga, p̄as ve alelaga re, naga nene nepisa ruru visena nene rui, nesape taŕatete yar tai vim punu, naŕa sa arimau naga ve tam̄an re naga imi.”

⁶⁶ Ana e pogos nene imimi kiena nalogena laŕas apisu sane navianena kiena Yesu la nene am̄arera laa narui, apisu sane peraga, ana aŕasuŕe la sina, pe ataveve re si naga poli.

Pita p̄isaluā m̄areran kiela na lelagaena pa Yesu

⁶⁷ Ana pogos naŕa Yesu pisu lala p̄as amligan si naga, pis pan imimi kiena nalogena lualima taaga pa lua [12], piun pisape “?A sanapen amiu? ?Pona sinemiūn asape amiu m̄ena ava sina ga amio la nene?”

⁶⁸ Ana Saemon Pita pisatam̄e, pisaar m̄arera pa Yesu, pisape “Suŕe, visae meligan ko, yoko mesiraun si a ne? Ko ga taaga naŕa lologena wo na malena teke e ko, ⁶⁹ nanagane na memlelaga ke ga e ko ga taaga, a mekilia pa rui mesape ko, ko na Navisaarena Wa naŕa Ntewa mligan ko opimi vena otamalia imimi.”

⁷⁰ Ana Yesu pisatam̄e pisape “Lelaga, in na nekiar amiu kiau lualima taaga pa lua, vena alelelaga e inu sanene, a tai teke m̄ena likan amiu naga pe Yermare Lego ruru nenaga.”

⁷¹ Ana Yesu pe pisawal re kiamimi kia lala tai e pogos nene poli, ana siraunia mepisu kilale sane kiena visena nene, naga

pisa ke Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot, naŕa naga imimi na lua lima taaga pa lua tai, naŕa pe sitom re poli, p̄ililinwan si kiena Suŕe naapo.

7

Yesu, wenla lala pe amlapran la ruru re amio naga poli

¹ Siraun naga nene, Yesu mial telilivi ke ga e yo lala na tavie na kiena yo nene Kalele. Naga pe pa re si metava e yo na tavie nae Yutea poli, vanon nasumonenena sa le Yu la nae yo nene akale ke naga rui, asape awe mońar naga mare. ² Ana pogos tai, lavisin pog na kiela pupia p̄aŕagena kiena le Yu la tai, naŕa Paŕagena na Silparpara. Ana sa naŕa silaga, la moki sinelan asape avavini ma Yerusalem vanonia. ³ Ana e pogos nene, wenla Yesu lala apis pania, apisape “E, ko na ose nini yam piavi rui, popon ova li ma Yutea, vena kion̄a nalogena la ma ne la towe avisu kile la naŕa okila ke ne. ⁴ Ko na sinom̄an osape yeririna la akilia ruru ko, ana omiyum̄ae tapolou ke ga. Visae lelaga naŕa omiyum̄aen ke pupia kile lala, popon ovanon okate yo punu ga e yomerava.” ⁵ Ana visena la ne sanene, sa naŕa apisa kare ke ga Yesu, vanon lala na ape wenla ruru naapo, ana pe amlelaga re e naga poli.

⁶ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “Amiu akilia akila ga kiamiu sur ya e ga e pog naŕa amiu sinemiūn asape ayum̄aenia, ana kiau pupia pogos naga pe pimi re poli wa. ⁷ Amiu akilia akila ga kiamiu yum̄aena la woga ga, yeririna la taŕatete avisa kare amiu vanonia, ana pogos naŕa in na nekila kiau yum̄aena, nepisawal sane p̄elaga viowa kiena la na yomarava pe mesmes re poli, ana la sinela kar inu paŕisi. ⁸ Ve sanene na amiu ga ava ma Yerusalem, in na nesum̄a e nini wa. In na taŕatete neva nakaten maran yar lala e p̄aŕagena nene, vanon kiau pog pimi ke rui, ana pe pimi punu re poli wa.” ⁹ Naga pisa visena nene pan la, siraunia apavin, naga sum̄a ga.

Siraunia Yesu pa ma e p̄aŕagena

¹⁰ Yesu sur̄a sane na, pe piavi re poli, naga m̄ena pa ma Yerusalem, ana pe pa re sa naŕa yeririna la akilia poli, naga tapoloun la ga. ¹¹ Ana yerkawa kiena le Yu lala, asitom ke pa rui sape pona naga m̄ena ga vam e p̄aŕagena, ana la akalewele, apiun asape naga m̄eke pe. ¹² Ana yeririna m̄ena lala, asun apisayu lue ga naga, laŕasia asape naga pe yar wo tai, laŕasia asape naga pe yaru viowa ga, naŕa kila kare ke ga sitomen kien yeririna

lala. ¹³ Asun apisayu ke Yesu sanene na, pe apisawal manene re pa e yo metava poli, vanon asitom ke asape visae kiela yar keviu la aloge, yoko akila viowa van la.

Yesu pa kate e Yumã Wa Mana ne Ntewa

¹⁴ Ana akila mã pãpagena pano-o, legiena pãs pãro rui, ana Yesu pisu sane monar va ma Yumã Wa Mana ne Ntewa vena vian si yeririna lala. ¹⁵ Ana pogos naña yerikawa kiena le Yu la amloge kiena navianena nowo lala, amilan papisi, apisape “!Sanape na yar nene kilia ruru visena kiena ne Ntewa sanene? !Naga pe apian re nena ga, ana kiena navianena po na po!”

¹⁶ Ana sanene na Yesu pisawal pan la, pisape “Sur naña nepian lan ke ne, pe kiau re poli, pe kiena ne Ata ga naña mligan inu nepitom tano e yomarava nini. ¹⁷ Visae yar tai kekaran ga kila nasinenana kiena ne Ata, yoko naga kila yar nene loge kilia sitom ruru kiau navianena. Yoko yaru nene kilia visu kilale sane in na pe nepian re yeririna la e ga e kiau kia poli, ana kilia visu kilale sane navianena la nene, pe lelaga naña amolue kemua e Ntewa. ¹⁸ Visae tevisu yar tai vis ke ga e kiena kia, tekilia ga sane naga miyeluar ga kiena kia. Ana visae yar naña pis, miyeluar ke ga kia kiena ne kiena yerikawa naña mligan naga pimi, tekilia ga sane pe lelaga ga, naga pe pisokan re poli.

¹⁹ “Yar tai ne kila sanene nane Mosis. Ntewa mla kiena navisaluaena pania, a naga pisaliluen pimi pan amiu, ana asumã akilaro ke pa narui. Ana sanape na asape awemãar inu vanon asape nekilaro navisaluaena. ?Pogaga na sanene?”

²⁰ Ana yeririna la apisatamãe, apisape “! Kue-e, nagane na opis wowe ke ga, sa ga yermare tai teke e ko! ?Ane sape wemãar ko? Ovisawal lia.”

²¹ Ana Yesu pisatamãe, pisape “Nanua e pogos naña nepim e yo nini, in na nekila pupia kile tai e maramiu, netamalia laulu nene. Ana pogos naña apisuia, pe akekaran re poli, apisape in na nemiyumãe piowa ga naña nekila sanene e Legiena Wa. ²² Ana popon asitomãli kieta pãlaga na kilaen pãviu, sa naña yermarua Mosis amio yermarua na sumo taþena lala, sane Epraam lala, la amla pan ita. Naga miena pe yumãena tanea, ana visae kana legiena nena sulologia Legiena Wa, pe asitomãl re poli, amiyumãen ga. ²³ Amiu asumã apisa ke asape amon kilaroen navisaluaena kiena ne Mosis, ana atamãan luen ga asape nakilaen yumãena na pãviu e Legiena Wa pogaga. Ana visae atamãan nene, vanon ya ne sinemiu karnu keviu

vanon ga kiau narin yumãena wo taaga ga nene naña nekila ruru si yepen yaru nene e Legiena Wa? ²⁴ Nepisu sane asitom veve ke sur la ne e ga e kulusia, ana popon ave manmarua li laa sane, asitom veve ruru li sur la va tol kana kilarãiu.”

Asitom ke asape Yesu pe Navisaarena po pe naga re poli

²⁵ Ana e pogos nene yeririna moki nae Yerusalem apisu Yesu pian la ke e Yumã Wa, amilania, apisape “!Lelaga naña ne! Yar ga nene naþane, naña yerikawa la apisa ke asape awemãaria. ²⁶ Ana nagane pisawal ke ga kiena visena la sanene, ana pe akila re si surian poli. Pe tekilia re poli, pona amon visaeen vania vanon apisulupãria sane lelaga, yaru nene, kieta Navisaarena lelaga. ²⁷ Ana peraga, taþatete naga, vanon kieta nalelagaena tai pã rui, sape Navisaarena, pogos naña naga kate, yoko taþatete yar kilia sape naga su pe na pimi ne. Ana yaru naña Yesu, ita punu ga tekilia ruru pa mãana umã rui.” Apisa sanene komin amãape Yesu na paeme Nasaret, ana peraga, naga paeme Petleem.

²⁸ Ana vanon naña apisa ke sanene, Yesu pãryon ga navian laena loyumã e Yumã Wa, pisawal visena nene pan la, pisape “Asitom asape akilia inu, akilia ke lele naña nepim ea, ana in na nepisu sane pe akilia ruru re poli. Nepimi e nini, pe e re ga e kiau sitomena poli, ana yar taþena ga mligan inu nepimi, naña naga pe purþes nen lelagaena. A sa naña amninue inu ga, ana amninue miena naga. ²⁹ A naga, in ke narui naña nekilia ruru nena naga, vanon naga ke narui naña mligan lua inu nepitom tano e yomarava nini.”

³⁰ Ana visena kiena ne Yesu la ne sanene kila amãareran asape monar atarar naga, ana pe yaru re nena tai naña kilia tol naga, vanon kana pog ne pe pimi re poli wa. ³¹ Asape awe monãar naga, ana yaru la moki amlelaga e naga rui, vanon kile la naña miyumãenia. Apisa sanini, asape “! Yoko Navisaarena nape naña kilia imi kila si kile ya la naña yuve naga? Peraga, yar nene kieta Navisaarena ke lelaga narui.”

Amligan yar na mara la apavinin Yesu

³² Ana Varasi la pãsia asumã amiyagogon ke yeririna la amillaar ke Yesu e kiela visena lala, ana apa iroro ga, apis pa pupia yar wa lala, na apiranar asape monar akila ga sur tai va Yesu nagane ga ne. Ana amligan kiela lokul navisuaren Yumã Wa lala, asape aya akale pulmas tai na tararen Yesu, vena aure si naga vim pula.

³³ Ana Yesu pisawalia, pisape “Yoko in na nekilia nesu si nemio amiu yam ve plas ga, pãsi na nowasupe sina puna ne naga

naña mligan inu nepimi. ³⁴ Pogos naña sa nowasuþe pae na, amiu akilali naña akale inu vano-o yoko taþatete alual inu. Lele naña neva nese ea, taþatete aim ea.”

³⁵ Ana pogos naña yerkaawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, asitom þele narui, apisa ke pan la, apisape “?Yar nene pisa ke yo nape ne, naña yoko va ea a þisi na taþatete ita telual si naga ea? Pona sitom ke pisape va e yo taþena lala e yomarava naña wenla ita le Yu lala aþure apa ea e pog na pupia yaltetaena, ana pisape va vian la mēna ga? ³⁶ Ana naga pisa ke ya nene, sape takale naga vano-o taþatete telual naga. Ana sanapen kiena visena naña pisape naga pa ke lepas tai naña taþatete tesiraun naga, taþatete teva ea.”

Ana e pogos nene, lokul na visuaren Yurña Wa la pe atarar re Yesu poli wa.

Yesu mlologon Ninuna Wa, sape pe wii namalena

³⁷ Ana akila mā þaþagena nene pano-o, apa atol kana legiena maro, naña sane pe kana pupia legiena nena. Ana pogos naña asike veraga, Yesu suñal pion manene sanini, pisawal pisape “Amiu a naña moto karia, popon imi pun inu, mun wii na malena. ³⁸ Yar naña mlelaga e inu, yoko wo van waþisi, sa naña Nasiriena Wa pisa, pisape

!Yar na sanene, yoko losinena ule mamagan wii na malena, vano vano-o tataroi vetania sa naña wii mlau!”

³⁹ Ana visena kiena Yesu nene, kana kinasia na Ninuna Wa, vanon naga kilia sape siraunia, lala naña alelaga e naga, yoko atol Ninuna Wa. A e pogos nene, Ninuna Wa pe pimi re poli wa, vanon Yesu sike yomarava wa, pe pa totano re e kiena lele wa poli wa.

Parin sitomena la e Yesu

⁴⁰ Ana pogos naña yeririna la amloge Yesu pion sane na, kiela sitomena la pa pe taþena lala. La þasia, apisa asape “Yar nene, naga navisawaliena sane Mosis, naña temlelaga tesape yoko imi.” ⁴¹ La þasia apisa asape “Ana, pona visae peraga, naga pe kieta Navisaarena kemua.” Ana la þas apisatamea, apisape “Peraga, pe visena re tai naña pisa sanene sape Navisaarena yoko ve yeririna nae Kalele sane yar nene poli. ⁴² Nanene komin naña kieta Nasiriena Wa la apisa ke ga asape Navisaarena naga molue ga e lus kiena ne Parin Suþe Tepet, yoko ve yeririna nae Petleem.” ⁴³ Ana þarin sitomena moki la ne sanene kila narui yeririna la asu tetai vanon Yesu. ⁴⁴ La þas pe akekarar re poli, apisu sane popon akuan va e yurña

nakoarena, ana siraunia peraga, pe yar tai pa re lavis puna poli, vena tararia.

Nasumonena la sinela kar manene Yesu

⁴⁵ Ana siraun sur la nene, lala na visuaren Yurña Wa apa sina ga puna ne þarin yar wa amio Varasi lala, vena kilaen navisawalena lala van la. Ana pogos naña añalivi e marala, yar keviu la nene pe apisu re Yesu poli, ana apis pan la, apisape “?Awa yar naña memligan amiu apanonia? ?Vanon ya ne amiu pe aþure re naga pimi poli?”

⁴⁶ Ana navisuarena la apisatameia, apisape “Imimi memiagogon kiena visena lala po na po, pe yar re si tai poli naña kilia vian ruru ita wo sane naga.”

⁴⁷ Ana navisatameena nene kila Varasi la amilania, apisape “!Aulai, nagane na amiu mēna, yar nene þere kiamiu sitomena la pa pe wowe! ⁴⁸ Amiu atañan naga pisa kotalia amiu, ana sanape, apisu sane e imimi yar kerkeviu lala pona imimi Varasi lala, la þas amlelaga ea? Peraga yo. ⁴⁹ Lala ga naña amlelaga ea, nane pina viowa ga la naña asike ko laa ne, a la pe akilia re sur poli. Pe akilia re kieta navisaluena poli, Ntewa piain pa nakoarena pan la rui.”

⁵⁰ Asuñia apis mārera ke sane na, lala yar tai kilayon ke sape kila kiela visena vito si tano. Nane Nikotimas, naña nanua sumo e yemalo tai pa sun amio Yesu.

⁵¹ Naga pisa pan la, pisape, “Ita tepisayu ke yar na sanene na, sa ga naña ita temla ke pa nalipereena pania. Ana kieta navisaluena pisa lepas nene, pisa sape visae tesape tevis van yar tai, monar tetotano ruru temio e kumali, tela pog vania vena naga kilia visawal kiena sitomena van ita, ana monar teviun naviuena vania vena tekilia tekirawal tesape lelaga kemua naga kila sanene sanene po sanape. Naga nene pe mrapa mesmes nakilaen yurñaena nene.”

⁵² Ana la pe sinelan re yagogonen kiena visena nene po, vanon apisu sane naga miilaar ke Yesu. Apis pania, apisape “!Aulai, ko na opis ke sa naña ko mēna ope yar nae si Kalele tai! Asitomrurulia sur naña Visena Wa pisa. Pe visena re nena tai naña pisa sape yoko navisawalena viu tai suñalu garo Kalele vam e nini.”

⁵³ Ana kiela visena pa mārera e lele nene, þis na la amial tetai sina ga aþasuþe si mēla uña lala.

8

Sira naña apisape akirawal taþa kolau

¹ Ana Yesu mligan Yurña Wa, mial pa si ma Kunus Na Purolip Lala. ² Monomi e nene, ana yemlagi kolulag mial pato si

Yumã Wa Mana ne Ntewa. Pogos naŋa yeririna la apisuia, la moki apim puna, naga totano pian la.

³ Ana pe piavi re nena ga, navianena navisaluaena lala amio Varasi lala aŋure sira tai pimi puna, akila suñal e marana ne yeririna lala. Sira nene, atarar ke sanene vanon asape kila kolau, ana laŋas apisuia, apisawalia. ⁴ Ana akila naga suñal sanene, apis pa Yesu, asape “Navianena, sira nene, akirawal kila ke kolau. ⁵ Ana sa naŋa navisaluaena kiena ne Mosis pisa e lepas na mlamulena viowa nene, nanagane na monar mokove monar ga naga mare. Ana navisaluaena kiena ne le Rom lala naga sape yoko taŋatete mokoveñar yaru. A ko na sanape, kioñã sitomena sanape?”

⁶ Ana naviuena nene, pe apiun ruru re pa Yesu poli, ana akila ke ga nataŋaliena pania, vena visapal sur tai naŋa siraunia akilia ala naliŋereena vanonia.

Ana Yesu pe pisatarñe re poli, ŋarina tau pito tano, kian mrasilmãna siri visena tai e porotano.

⁷ Ana apiuyun ke pania asape sanapen sira nene, ana Yesu toñal ruru sina, pis pan la narui. Pisa pan la, pisape “Pogaga, ana amiu yar naŋa kove ŋes sira nene, naga monar ve yaru tai naŋa pe naviowaena tai to re nena e naga.” ⁸ Ana yam si tai, pulu si pato tano, siri si visena taŋena e porotano.

⁹ Ana pogos naŋa amloge sur naŋa Yesu pisa pan la, asiar naŋa amiyal tetai si lala. Naga naŋa sumon la, kiela yermarua tai, a siraun naga, lala taŋena mēna lala apiayapa apavano, pano-o sira naŋani naga taaga suñal sike e marana Yesu. ¹⁰ Ana Yesu kira pa pisuia piun tania, sape “?Sira, la naŋa asike pe nagane? ?Pe lala yar re si tai sape liŋere ko poli?”

¹¹ Ana sira pisatarñe, pisape “Suŋe, pe tai re si poli.”

Yesu pisa pania, sape “Pogaga, in mēna taŋatete neliŋere ko. Ko, okilia owasuŋe ko sina ova moñã, ana ovavini ve okila re si naviowaena.”

Yesu pisape naga pe yomerarava na yomarava

¹² Ana siraunia Yesu pisi pan la, pisape “In na nepe yomerarava na yomarava, yar a naŋa taveve inu taŋatete si yal e yemalolo, yoko yomerarava namalena teke e naga.”

¹³ Ana ŋisi na le Varasi la ŋasia naŋa asike wa apilon si kiena visena, apisape “Ko na opisa sanene, ko ga omila ke si kioñã visena, ko na oŋarwar ko wa!

Sanene na, imimi taŋatete melelaga ne, kioñã visena pe pe lelaga re poli.”

¹⁴ Ana Yesu pisatarñe, pisape “Pona nekila sanene yo, ana kiau visena la punu ga amio kiau vianena la ape lelaga. In na nekilia sur punu ga e inu, sane nesu pe na nepim e nini, po nesike e nini ŋisi na nowasuŋe si neva pe, ana amiu pe akilia in re nena poli. ¹⁵ Amiu amlipere in ke ga e sitomena kiena ga yeririna lala, ana in na pe nemliŋere re ga amiu yar ta poli. ¹⁶ Ana visae pogos tai neliŋere yeririna lala, yoko kiau naliŋereena mesmes ga, vanon ve in ga taaga re nekila, nemio naga naŋa mligan inu nepimi.

¹⁷ “Ana e kiamiu navisaluaena, asiri sanini asape visae yar la ve lua aviranarla e visena tai, ŋisi na monar alelaga ea, ¹⁸ ana yoko monar ve sa mēna nene e imimi lua kau ata. In na nepisa ke nesape in na nepe lelaga, a naga mīlaar inu, ana kila sane monar alelaga e inu narui.”

¹⁹ Lala amloge visena nene, apiun tania, asape, “?Ko na opisa ke arimonia nene, ana sike pe nagane?”

Yesu pisatarñe la, pisape, “Amiu amninue ga naga, sa naŋa amiu amninue inu ga. Visae amiu akilia ruru inu, yoko kila amiu akilia ruru mēna naga, ana taŋatete si aviun naviuena na sanene, ana peraga.”

²⁰ Visena la nene, Yesu pian la ke e Yumã Wa, e lepas naŋa akuan ruru nalaena lala kiena ne Ntewa sike ea.

²¹ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “In na nepur matan amiu ke narui. Pogos naŋa neva pae na, akalenu vano-o taŋatete awal inu, yoko amare amio kiamiu naviowaena lala. In na nepa ke e lele tai naŋa amiu taŋatete avam ea.”

²² Ana pogos naŋa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, apiunia asape “?Yar nene sinenan pisape kila ya? Pisape va e lele tai naŋa ita taŋatete teva ea, pisa ke sape yoko we moñar naga mare yo?”

²³ Ana Yesu pisape “Kiamiu sitomen lala amio kiau naga peve taŋena manene laa. Amiu na ape nae ga yo tano nini, inu na nepe nae yo na ma metava. Amiu na yomarava nini, in na pe nae re e poli. ²⁴ Ana sa ga naŋa nepisa ga na wa, yoko amare ga amio kiamiu naviowaena lala. Visae pe amlelaga re e in poli, naŋa nepe naga naŋa sike na sike lue narui, yoko monar ve sa ga nene.”

²⁵ Ana apiun, asape “Ko ovisa li sina osape ko na ai.”

Ana Yesu pisatarñe la, pisape “In na nepe naga ga naŋa siar na konua rui pimi tol nagane, nepisa ke nesape in na nepe naga.

²⁶ Naga ga nene nepisa ke e lepas na punu. Ana e lepas na pun amiu, sur la moki naña nekilia nevisa, ana visae nevisa, pe visen nalipereena ga punu ga. Ana sur la ne nepisa ke ne e yomarava nini, naga pe visena ga la naña nemloge tan naga naña mligan inu, vanon silaga, kiena visena la mesmes pañisi.”

²⁷ Yesu pis merarava ga sanene, pisayu ke arimana naña ma e peni pan la, ana pe akilia ruru re nena poli.

²⁸ Ana pis si pan la, pisape “Pogos naña yoko amiu atelan pae inu Narina Yeririna metava e laki, yoko akilia ga na wa sa naña in na nepe kiamiu Navisaarena. Yoko amiu avisu kilale naña sur punu ga naña nemiyumaena, pe nekila re ga in ga taaga poli, silaga nepisa ga sur la naña Ata pisa pian inunia. ²⁹ Naga ke narui naña mligan inu nepimi, a naga sike amio inu nagane. Naga pe mliganu li re poli, vanon silaga nekila ke sur punu ga sa ga naña naga kekarania.” ³⁰ Yesu pis ke sanene, kiena visena la p̄ere le Yu la moki amlelaga e naga.

Visena lelaga kila sen lala na mlamulena alolor sina ga

³¹ Ana Yesu pis pan le Yu la naña amlelaga mare ga e naga na wa, pisape “Visae awarar kiau visena m̄arera, amiu alogearia, amiu ave kiau nalogena la lelaga. ³² Yoko akilia ruru visena lelaga, ana visena lelaga kilia kila sen loru si vetan amiu.”

³³ Apisatamea, apisape “Ee, imimi na lus kiena yermarua Epraam, imimi pe memiyum̄ae koren kiena ne re yar keviu tañena tai poli. ?Ana sanape ne osape sen lala alolor vetan imimi?”

³⁴ Yesu pisatamea la, sape “Nepisa lelaga pan amiu, yeririna punu ga naña asuñia akila ke naviowaena, la ape nayum̄ae korenaena na naviowaena, sen la na viowaena apiar m̄areran la. ³⁵ Ana asuñia amiyum̄ae korena ga kiena ne yar keviu na naviowaena, ana pe ape namratava re puna poli. A inu, in na nesulue ga nemio Ata, komin in na namratava nena puna. ³⁶ Ana in na sisi nae ma e peni, visae noul plan amiu, yoko amiu m̄ena akilia asulue amio inu ma ur̄ia.”

Yesu pisape la pe ape narina ne re yermarua Epraam poli, ape narina ne Yermare

³⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga pan yeririna lala, pisape “Nekilia ruru amiu na, ape lus nena kiena ne yermarua Epraam, ana lus kiena ne Epraam la narui naña popon sa akekaranu. Ana peraga, amiu lañasia na lus ga nene naña kiau visena pe towawa

ruru re e kiamiu malena la poli, sinemiun manene asape awe moñar inu. ³⁸ Ana popon amiu alelaga e kiau visena lala, vanon in na nepisawal ke ga sur la naña nepisua pogos naña nesike puna ne Ata, ana amiu na akila ke ga naña amloge arimamiu pisa.”

³⁹ Ana apisatamea, asape “Lelaga, vanon arimamimi, yermarua apua Epraam na sumo sumo laa.”

Ana Yesu pisa pan la, sape “Peraga yo! Visae amiu ape narina ne yermarua Epraam lelaga, popon amiu towe lai akilali sur wo la ve sa naña naga miyumaena. ⁴⁰ Ana pere, amiu akila piowa manene laa pañisi. Sane inu, in na nepe yar tai naña nepisa plan ke ga visena na lelaga la naña Ntewa pisa pan inu, ana amiu asape awerñar inu. ?Pona amiu asitom ke asape p̄elaga wo ke narui naña kiamiu yermarua Epraam sape akila? ⁴¹ Peraga, nepisu sane pe naga re nene po, ana arimamiu tañena ga tai sike ga wa, naña amiyum̄ae kiena ke.”

Ana la apisape “!Ke ya ne! !Osape okila imimi meve sisi na mrapa lala, memninue ga arimamimi! Armamimi taaga ga nalelaga naña sike, nane Ntewa.”

⁴² Ana Yesu pisape “Visae visena nene lelaga, sape Ntewa pe arimamiu, yoko amiu monar akekaran manene inu, vanon in na nepetan ma puna nepitom tano e nini. In na nepim re ga sanene poli, naga ke narui mliganu nepimi. ⁴³ In na nepisasa ke sur la nene pan amiu pano-o, ana silaga amiu pe amloge kilale re nena ga. Nemninue amiu ga, vanon ya ne yepemiu mavin logekilaleen kiau visen sanene? ⁴⁴ Amiu na arimamiu na Yermare, ana amiu sinemiun ga asape akila sa naña naga sinenania. Siar nanua sumo e nasiarena pimi, naga pe yaru na wemom̄aren yaru, pe sinenan re visena nalelaga poli, pe suñal re nena e lepas nene poli. Kiena p̄elaga mesmes, pis lue ga e pupia visokanena lala, vanon naga pe purp̄es nen navisokanena punu ga, pe ariman navisokanena. ⁴⁵ Naga sanene, ana pogos naña in na nepimi, nepisawal visena na lelaga wo pan amiu, ana siraunia amiu amon lelagaen si e inu. ⁴⁶ ?Ana amiu ane kilia visalua kiau naviowaena tai? ?Ana visae amiu apisu nepis pe lelaga, vanon ya ne amon lelagaen e inu?

⁴⁷ “Yar naña kiena ne Ntewa, naga suñia miyagogon ruru visena kiena ne Ntewa. Ana amiu la naña pe sinemiun re aloge kiena visena la poli, nekilia sane nanene vanon pe ape kiena re nena ga.”

Yesu amio Epraam

⁴⁸ Ana visena m̄arera la nene kiena ne Yesu kila yerkawa kiena ne le Yu la nene amloge piowa, ana apiun pania, apisape “Imimi na memloge asape ko na pe ope yere Yu re lelaga poli, ko na ope apkas nae ga Samaria tai. Ana mepisuta naŋa yermare tai teke e ko, kila ko ope wowe li m̄aga. ? Visena la nene ape lelaga, po peraga?”

⁴⁹ Ana Yesu pisatar̄ne pan la, pisape “Peraga, pe yermare tai to re e inu poli. Sur la naŋa in na nekila ke ne, nekila ke ga vena kia kiena ne ata va metava. Sur la naŋa amiū akila panu, akila naŋa kiau kia pato tano. ⁵⁰ Ana pe pe sur re tai pan inu poli, vanon in na pe nemiyuñae re naŋa na kilaen kiau kia va metava poli. Ana yar keviu tai m̄eke naŋa sinenan pisape yeririna la popon avatanon inu, ana naga taaga ga kilia la nalip̄ereena e lepas la nene. ⁵¹ Ana visena tai naŋa lelaga nekilia nevisa van amiū sa nini, visae amiū yar tai larar kiau visena m̄arera, logearia, yoko taŋatete va tol marena pogos tai.”

⁵² Ana le Yu la amloge visena nene, apisa pania, asape “Nanagane na mekilia ruru naŋa yermare sike pa e ko rui. Ko opisape yar naŋa lelaga e ko taŋatete mare, ana pe yar tai naŋa yoko taŋatete ve mare re pogos tai. Yermarua Epraam mal m̄a pano-o mare, a navisawalena lala, lala m̄ena amiyuñae m̄a pano-o amare. ⁵³ ?Pona ko na opisu sane oto laa metavan kieta yermarua wa la nene yo? ?Ko na ositom ke osape ko na a si ne?”

⁵⁴ Ana Yesu pisatar̄ne la, pisape “Visae nevisawal van amiū, pona avisu sane nemiyeluar ke sina ga kiau kia, ana avisu viowa ga. Yar taŋena ga tai kila ke kiau kia pa metava, naga naŋa asape pe kiamiu Ntewa, naga kau ata ne. ⁵⁵ Naga, amiū pe akilia re poli, ana in na nekilia ruru naga. Pe nepisokan re sane amiū poli, nepisa ruru ga ne, nesape in na nekilia ruru naga, a kiena visena punu ga, nemligan ruru sike e kiau malena. ⁵⁶ Nekilia nevisa m̄ena ga sane repimiu yermarua Epraam, naga tai naŋa nanua sumo sinenan pisape visu kiau pog nane ŋane. Naga sinenan pisape visu naŋa nomolue e kiena lusia, nevim nekila kiau yuñae nini, ana pogos naŋa naga siar pisu ke pa rui, naga kekara na kekara.”

⁵⁷ Ana le Yu la apiunia, asape “Ana ko na pe ope yermarua re tai ne sane naga po, kioñia kas pe tol re lualima yam lima poli wa. ?Ana sanape na opisa ke osape okilia yermarua Epraam na sumo ne? Ko opisu naga koyo tai?”

⁵⁸ Ana Yesu pisatar̄ne, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiū, sane yermarua Epraam na nanua sumo ne, in na nesumon laa

naga. Pogos naŋa naga pere wa, ana inu in na naga naŋa su sumo rui.”

⁵⁹ Ana pogos naŋa le Yu la amloge Yesu pisa narin visena ga nene, naŋa sane kia wa kiena ne Ntewa, ana akilia asape naga pisa ke sape naga Ntewa, ana sinela mimi paŋisi. Akale kilavaru na kovemareen Yesu, ana naga tapoloun la, mligan Yuñia Wa, pure sina ga pano.

9

Yar naŋa paeme pe kilamara ŋala

¹ Ana imimi nalogena lala memio Yesu memial mepano, ana pogos naŋa mepa ke sane na, mekirawal yaru tai naŋa pogos naŋa paeme, naga pe kilamara ŋala. ² Ana mepiun tan Yesu, mesape “?Navianena, sur ya ne kila yar nene? ?Pona nakoena na kiena mlamulena viowa ga yo, po nakoena na mlamulena viowa kiena ne anena po arimana, kila naga pe kilamara ŋala sanene?”

³ Ana Yesu pisatar̄ne, pisape “Peraga, pe kiena naviowaena re poli, a pe naviowaena kiena re kiena yermarua lua poli, a naga paeme sanene vena kilaen ga sane yoko yaru la akilia avisu puriukawaena kiena ne Ntewa yuñae e kiena malena. ⁴ Sanene, yoko netamalia naga nanagane, komin pogos naŋa yemlagi ke ga wa, monar teyuñae m̄arera, monar teyuñae kiena yuñae naga lala naŋa naga mligan inu nepimi. Yemalolo naga pimi ke narui, naŋa taŋatete teyuñae ea. ⁵ A nanagane na, in na nesike tano e nini, in na nepe yomerarava na yomarava nini.”

⁶ Yesu pisa sanene, ŋisi na plasiria yavi na porotano ŋasia, pulou ŋalelar pimi sane kene, plan e kilamaran yar naŋane luwoka. ⁷ Ana pis pania, pisape “Pogaga, ovano oto tano e pulus nen wii naŋa Siloam, okevan ruru si maram̄a.”

Wii naŋa Yesu pisa pania, kiena kia Wii Na Liganen Vano. Ana yar nene pito tano kila sanene, ana kilamarana pimi po. Pisi na ŋasuŋe si pun imimi memio Yesu, sane naga kila kira pisu sur narui.

Visena moki e lepas kiena kilamara ŋala nene

⁸ Ana sirauinia, la naŋa nalavis puna ne yar nene, amio la naŋa na sumo asuñia apisu naga mlogi ke, apisu si naga, apisa asape “?Kilamara ŋala ke nene narui, naŋa nanua sum̄a monon mlogog kare ke ne, po pe naga re poli?”

⁹ Ana lala ŋasia apisape “Ee, naga ga nene ne,” a ŋasia asape “Peraga, yar taŋena ga tai ne kus marana ne,” ana yar

nene pisa meraravan pan la, pisape “In ga nini.”

¹⁰ Ana pogos naþa pisawal pan la sane na, apiun tania asape “? Ana sanape na kilamaraña po sanene?”

¹¹ Ana pisatarñe la, pisape “Yar naþa Yesu, naga miyuñaenia. Paelalar narin kene amio kiena vilasirena, plan e kilamarau, ana pisape netotano e wii naþa Siloam ne, neke plan si vetan kilamarau. Ana nekila ga sanene, nepitove, nekevan marau, nepisu sane kilamarau po narui.”

¹² Ana apiun Yesu tania, asape “? Yar nene ñeke pe nagane?”

Pisatarñe la, pisape “Nemninue ga, pe nepisu re si po.”

Le Varasi la amlifere la e sitomena lua e lepas na taþa ruruena nene

¹³ Ana siraunia, aþure yar naþa sumo pe kilamara þala, aþure naga pa puna Varasi lala vena avisulia. ¹⁴ Aþure naga pa sanene vanon legiena naþa Yesu kila ruru kilamaran yaru nene, naga pe Legiena Wa, ana la asitom asape Yesu kila yuñiaena tai naþa navisaluaena na legiena wa pisa luþaria.

¹⁵ Ana pogos naþa apa apisawal pan Varasi lala, apiun tania, asape “Pogaga, ko towe ovisayu meraravan sanape naþa kilamaraña pimi po.”

Ana naga pisa ga sanini, pisape “Peraga, yar nene mligan ga narin kene e kilamarau, ana nepa neke plan sina ga, nekilia nepisu ruru si sur punu ga.”

¹⁶ Ana pogos naþa Varasi la amloge, laþas apisape “Yar naþa kila nanene, naga kila sa ga sitom korena ga navisaluaena na Legiena Wa. Sanene na, naga pe molue re nena e Ntewa pitomi poli.”

Ana la þasia asape, “Peraga, visae pe lelaga naþa pe yar viowa ga tai na kilaroen navisaluaena, sanape na naga kilia kila kile wo la ne sanene.” Ana apisayu ña sanene pano-o asuñalu ase sitomena lua narui.

¹⁷ Ana apiun ke sina ga tan yar naþa nanua pe kilamara þala, apisape “? Ana ko, ko naþa naga miyuñaen kilamaraña, ko na ovisa ya ne e lepas na yaru nene?”

Naga pisatarñe ga la nena, pisape “Naga pe navisawalena lelaga tai.”

¹⁸ Naga pisa sanene, ana yerikawa kiena le Yu la pe amlelaga re e kiena navisawalena la nene poli, pe amlelaga re asape nanua sumo yar nene pe kilamara þala, a nagane kilia kirava. Ana apio arimana amio anena vena avim avisu la.

¹⁹ Ana pogos naþa lalua apim, apiun tan la, asape “Avisu ruru li yar nene. ? Naga pe narimiu kemua lelaga, naþa asape paeme ana pe kilamara þala, pona pe naga

re poli? ? Ana visae naga, sanape na kilamarana pimi po si sanene?”

²⁰ Ana lalua apisatarñela, asape “Imimi lua mekilia mesape naga pe narimimi, mekilia mesape pogos naþa moþaria, pimi tol nanagane, naga pe kilamara þala nena. ²¹ A pe mekilia re mesape naga kilia pisu ruru si sur la nanagane, pe mekilia re a ne kila ruru si kilamarana sanene. Ana popon aviun ruru ga tania, naga pe pe sisi re poli, kilia vis.”

²² Lalua apis sanene, akilawan li ña kiela sitomena, vanon yerikawa kiena ne le Yu la apisayu pa rui, apisawal asape yar naþa mlelaga sape Yesu pe Navisaarena, yoko akuan lua ve su re si amio la e Yuñia Wa Mana ne Ntewa. ²³ Apisawal sanena lalua amaraun paþisi, kila apisa ga asape aminue ga, asape “Popon amiu aviun ga tania, naga pe pe sisi re poli.”

Varasi la apis si pan yar naþa nanua sumo pe kilamara þala

²⁴ Ana pogos taþena si tai na, apio kilamara þala na nanua ne pimi loyuñia pula. Apis ñarera pania, asape “Ovisa kia kiena ne Ntewa na mava, ovisa ke sur la punu ga nene van imimi ve lelaga, vanon nagane na mekirawal pa rui sane yar nene pe yar viowa kemua na kilaroen navisaluaena.”

²⁵ Ana naga pisatarñe la, sape “Naga pe yar viowa pona pe yar wo, in na pe nekilia re poli. Sur taaga nekilia, sanini. Nanua sumo, kilamarau þala nena ga, ana nanagane na nekilia nepisu sur punu ga.”

²⁶ Ana apiunia, asape “? Ana visae sanene, miyuñaen ko sanape? ? Kila ruru kilamaraña sanape?”

²⁷ Ana naga pisatarñe la, sape “Nepisa meraravan ruru sur punu ga nene pan amiu yam tai þa rui, ana amiu amon logeena, ana nanagane na sinemiun asape aloge sina ga. ? Vanon ya? ? Pona amiu ñena sinemiun asape aim ave kiena nalogena la yo?”

²⁸ Naga pisa sanene, sa naþa pisa kare li la ña ga, ana la sinela kar manenea, apeveyunia asape “!Oo! Ko ga ope kiena nalogena tai, imimi na mepe nalogena la kiena ne yermarua wa Mosis. ²⁹ Mosis nene, mekilia ruru mesape pe lelaga naþa Ntewa pisawal kiena visena pania, ana e lepas na yar taþena nene, imimi pe mekilia re poli, sane naga yar nae pe pimi sanape.”

³⁰ Ana yar naþa pisatarñea, sape “!Kuee, nemilan amiu paþisi naþa pe akilia re naga poli! Naga kila ke pupia yuñiaena la sanene, pano-o kila ruru kilamarau, ana amiu akilia re asape naga ai po naga yar nae pe. ³¹ Tekilia tesape visae yar viowa vio van Ntewa, yoko Ntewa

tařatete yagogonia, a visae yar nařa pe yar na lotena a mlogear ke naga, visae vio vania, yoko yagogonia. ³² Ana yaru nene, Ntewa miyagogon ke naga, vanon siar e nasiarena na yomarava nini pimi tol nagane, pe apisuli re yar tai nařa kila ruru si kilamaran yaru tai pogos nařa paeme pe kilamara řala. ³³ Yar na monar petan ga Ntewa pitom e nini, visae pere, naga tařatete nena kila sur tai ne sanene.”

³⁴ Ana lala pe akekara re nena nařa yar nene pis sanene pan la, asape “E, ko ope yar viowa kemua tai. Ko na řelaga na mlamulena viowa pulemamaga e ko siar e pogos nařa opaeme pimi tol nanagane. ?Ana ko ko na ai ositom ke osape okilia ovian imimi sina ga?”

Apis kare naga sanene pano-o, řisi na amēnelua si naga pa vanua.

Kilamarařala nene mlelaga e Yesu narui

³⁵ Ana pe piavi re nena ga Yesu mloge asape amēnelua yaru nene sanene, ana pa mřalia, piun tania, pisape “?Sanape? ? Nanagane na ko na omlelaga pa e Narin Yeririna rui, po pere?”

³⁶ Ana yar nařane piun tan Yesu, pisape “?Ana naga nařa ko opisa ke ne, naga ai? Visae ko na okilia ovisali van inu, pona nekilia nelelaga e naga.”

³⁷ Ana Yesu pisatařnea, sape “Ko na opisu pa naga rui, ko opisu ke naga nagane. In ga řa, nane nepis ke nemio ko ne.”

³⁸ Ana pisatařnea, sape “O Suře, visae sanene, in na nemlelaga nena ga e ko.” Ana yar nene řaryon lue ga na yeluaren Yesu.

Yesu pis pan Varasi lala

³⁹ Ana Yesu pis pisape “In na nepim e yomarava nini vena nevisusuveve yeririna lala, vena kilaen sane yeririna la nařa kilamarala řala akilia avisusu suria, a vena kilaen sane yeririna la nařa asitom ke asape akilia apisu sur punu ga, avisu kilale sane la ape kilamara řala ga.”

⁴⁰ Ana Varasi la řas asuřia lavis ga, amloge visena nene, apiun tania asape “?Ana opisape sane imimi mēna kilamaramimi řala ga, a?”

⁴¹ Ana Yesu pisatařne la pisape “Visae pe lelaga nařa amiu apisu kilale asape kilamaramiu řala, po li mřa ga, yoko amiu tařatete akilia awar nakoena vanonia. Ana pogos nařa visae apisa ke asape akilia avisu ruru sur punu ga, sanene na pupia naviowaena sike pa e amiu rui.”

¹ Ana Yesu pis pa re laa sane, pisa řakaiwa tai pan la, e lepas na kove kan sipsip, nařa amiyuřnaen pae ana sipsip kiena ne yeririna punu ga akilia ava amomallio loyuřna veraga. Naga pisa sanene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, yar nařa visae ve kom re e mralaea na vaen loyuřna vanon sipsip lala, ana řiyukalawan ga kove, yar ne sanene pe yar viowa na vinauen ga. ² A naga nařa silaga pa kom logia mralaea, naga pe yar mesmes nena navisuaren sipsip. ³ Visae aligan yar tai na kirakirawoen mralaea, ana pogos nařa yeririna navisuarena sipsip vim, yoko naga kilia vike ga vania. Ana pogos nařa va loyuřna, sipsip la punu ga aloge pulgona, ana naga vio ga kia kiena ne lala nařa ape kiena ga, řisi na lala ga nene asuřialu a naga sumon la ava vanua. ⁴ Ana pogos nařa visae sumon la apa ava vanua, naga yal sumon la, la asiraunia avano, vanon akilia ruru pulgona. ⁵ Tařatete akila ve sanene van wolawa tai, yoko amaraun ga, vanon pe amloge kilia re pulgon yar tařena la poli.”

⁶ Ninun visena nene Yesu pisawal pan la, ana pe amloge kilia re kinas poli.

Yesu sape naga pe mralaea na kove na sipsip

⁷ Sanene na, Yesu sunyu mřa pan la sane e lepas na kove na sipsip nene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane mralaea na kove na sipsip nene, naga inu. ⁸ Lala tařena la nařa apim sumon inu, nařa apisokan asape yoko avisuar ruru sipsip lala, ape yar viowa na vinauena ga lala, ana pogos nařa apa akaten sipsip lala, sipsip la pe amloge la re poli. ⁹ In ga nepe mralaea na kove, yar nařa imi kom ga pun inu, yoko nevisuar ruru kiena malena. Yoko naga kilia va vanua lual kana kinaena, řisi na kilia vim sina momallio kolemallo, kilia vim vano ve sanene naga pogaga. ¹⁰ Yar na vinauena pimi vena war plan vinaunen sipsip lala, pona nawe mořar laena, pona kila kare manene laena, ana in na nepimim vena akilia atol malena, vena akilia akekaran malena nařa wo vařisi van la.”

Yesu pisape naga pe yar wo na visuar ruruen sipsip lala

¹¹ Ana Yesu pisa mřena ga, sape “In na nepe yar na po na visuar ruruen sipsip lala. Yar na visuar ruruen sipsip naga monar kekarana nařa tařian kiena malena vena tamaliaen kiena sipsip lala. ¹² Visae ve yar na yuřnaena ga tai, řisi na tařatete visuar ruru sipsip la ve sanene, naga pe kekaran re la ne sanene vanon pe pe kiena sipsip re poli. Visae pogos tai visu pupia lokul tetan lala atomin sipsip la nene, yoko

10

Pakaiwa na kove kan sipsip

naga marau ga, suñalu kiriri ure, ligan sipsip la asike na, pisi na lokul tetan la nene avim akarkare la amñenetetain la. ¹³ Yar nene ure vetan sipsip la ne sanene, vanon naga pe yar tai nayuñanen ga kiena kilavaru, naga pe sitom manene re sipsip la nene poli.

¹⁴ “A in na nepe yar na visuar ruruen kiau sipsip lala. Nekilia ruru la naña ape kiau, a la nene akilia ruru mēna inu. ¹⁵ Imimi na mekilua ruru imimi sa ga naña imimi lua Ata mekilua ruru imimi lua. A in na sineu si kiau sipsip la nene torokin naña netañan kiau malena vanon la.

¹⁶ “Ana kiau sipsip mēna la moki asuñā ke ga wa, naña pe apim asu re loyūñā e kiau kove poli wa, ana monar neva nevio la mēna ga, ana pogos naña aloge pulgou, yoko aimi. Nekila mā sanene vano-o kiau sipsip la punu ga aim ave pegas taaga ga narui amio inu, yar keviu na visuar laena.

¹⁷ “Vano-o yoko netañan kiau malena vanon la, ana kau Ata naga kekaran papisi, kekaran inu vanonia. Ana nekilia nevisa mēna sane kiau malena naña visae netañan vano-o, yoko nela maran sina. ¹⁸ Pe yar tañena re si naña yoko lalua kiau malena vetan inu, ana in ga taaga netañania. Naga pe kiau ga netañanen vano, a pe kiau ga nalamaranen sina. Na naña neyuñāe sanene, Ata ga mligan e inu.”

¹⁹ Ana yam si tai, visena kiena ne Yesu na sanene kila le Yu lala aḗure tetai e sitomena lua sina. ²⁰ Lala moki asape “Yermare ga na sike e naga, yar nañā ḗarina pe wowe viowa ne. !Ve ayagoga re!”

²¹ Ana lepas pāsia asape “Peraga, kiena visena wo la nene pe pe visena kiena ne re yar naña yermare sike e poli. ?Ana sanape, yoko yermare viowa kilia kila ruru si kilamaran yaru naña pe ḗala, sa naña yaru nene kila rui?”

Yesu pisawal meraravan naga pan le Yu lala

²² Ana e pogos nene la apim atol si pog na kala pupia ḗaḗagena tai, ma Yerusalem. Paḗagena nene apio asape Paḗagena Navisa Ruruen Yuñā Wa Mana ne Ntewa, ana amiyuñāen ke e pog na miava. ²³ Ana Yesu mēna pa sike e ḗaḗagena nene, ana pogos tai naga pa ma e Yuñā Wa Mana ne Ntewa, mial ke pa e pupia mraliu naña apio sape Mraliu Kiena Solomon. ²⁴ Ana yerkawa kiena le Yu lala naña asike ne apim puna, ape pegas amiyervivia, apiun māreran pania, asape “!Konua rui mesape mekilua ruru ko ko na ai, ana ko okilawan ko mā sanene pano-o! Visae ko na ope Navisaarena kiamimi na lelaga,

imimi sinemimin mesape ovisa meraravan ruru van imimi nanagane!”

²⁵ Ana Yesu pisatāñe la, sape “?Ana in na nepisa ruru pan amiu ḗa rui, po pere? Nepisa ruru pan amiu ana amon naña alelaga ea. A pupia yuñāena kerkeviu la naña nemiyuñāen e kia kiena ne kiau Ata, sa naña amiu apisu pa rui, lala mēna akila meraravan inu pan amiu rui, ²⁶ ana naga mēna nene amiu pe amlelaga re e poli. Amiu pe amlelaga re nena e inu, pona nanene vanon amiu pe ape pegas na kiau sipsip re poli yo. ²⁷ Kiau sipsip lala amloge kilia pulgou, a in mēna nekilia la punu ga, a lala asuñā ataveve inu. ²⁸ In na nemla ke malena naña ve uro re pan la, ana taḗatete akovio, pe yar re tai naña kilia war plan la vetan luñau. ²⁹ Nanene vanon kiau Ata ke narui naña ḗar la pan inu, a naga mārerā manene laa taulu punu ga, ana taḗatete yar tai war plan sipsip la nene vetan navisuarena na limana. ³⁰ Lelaga, inu nemio ata, imimi lua mepe taaga ga.”

Le Yu la sinela kar Yesu

³¹ Ana pogos naña Yesu pisa pa visena nene, yerkawa kiena ne le Yu la sinela kar ke sina ga, aḗar kilavaru lala asape akoverñaria. ³² Yesu pisia, ana pis pan la, piunia pisape “? In na nekila ḗarin yuñāena wo lala e maramiu rui, naña Ata sinenan sape neyuñāenia, ana amiu asape akove inu vanon nape?”

³³ Ana la apisatāñe, asape “Peraga, mesape mokove ko, pe vanon re yurñāena wo poli, ana vanon ga naña ko na oḗarnena kare ke kia kiena ne Ntewa, naña ko, ko na ope yeririna ga, ana silaga okila ke sa naña ope Ntewa pa rui!”

³⁴ Pisi na Yesu pisatāñe la, sape “E kieta Tus Wa, visena kiena ne Ntewa tai teke e Tus Na Yauena, naña pis pa yeririna nae Israel lala, pisayu sanape naña lala ape narina lala, naga pis sanene pan la, pisape ‘Amiu na sa ga ntewa lala.’

³⁵ “Sanene na, tevisu e yo nene sane la naña visena kiena ne Ntewa nene pan la, la ape yeririna ga lala, ana visena nene pisape lala ape ntewa lala, ana visena nene naga pe kieta Nasiriena Wa tai, monar ve lelaga ga.

³⁶ “Ntewa pisayu kiena yeririna la sanene rui, ana yoko ve sanape van inu, naña in ga taaga naga miawawo inu, mligan inu nepitom e yomarava nini? Mesmesun ga naña nepisawal nesape naga pe kau Ata Ntewa, ana inu nepe narina, ana amiu asape piowa ga naña nevisa sanene. Apisa ke asape in na neparnena kare kia wa kiena ne Ntewa, ana pe sa re nene poli. ³⁷ Visae pe lelaga naña nemiyuñāe ke

pe pe kiena re arimau poli, pona amiu ve alelaga re e inu, naga pogaga. ³⁸ Ana visae nekila ke kiena yuñäena lala, pona amiu amlelaga ke e inu po pe amlelaga re poli, a amiu monar alelaga e kiau kile lala, sane ape yuñäena kiena ne Ntewa lelaga. Visae ve sanene yoko amiu akilia avisu kilia sane Ata teke e inu lelaga, a inu mēna neteke e naga.”

³⁹ Yesu pisa sanene pan la, ana kiela sitomena mārera maran taaga suñä ga. Lala akilali naña atararli si naga sanene na, amilan ga naga pure tan likan la pure pano.

⁴⁰ Ana Yesu petan si Yerusalem kusro pito sina e wii naña Yortan lepas na vano, e yo naña Yoane Nakeena kee yeririna lala ea nanua sumo. Ana suñä e yo nene yam piavi li mñaga, ⁴¹ ana yeririna la apim ke puna silaga. Apim apisayu naga asape “Yoane nanua, naga pe kila re kile la sane yar nene kila ke ne poli, ana naga pisa plan sur moki e lepas na puna, ana tepisu e kilamarata sane sur la punu ga naña pisa ne apim ape lelaga ga narui.” ⁴² Ana kiela sitomena na sanene kila sane la moki nae yo nene amlelaga e Yesu.

11

Suniēna kiena Lasaros

¹ Ana pogos naña Yesu sike perina wa, maiēna mārera tai pimi tol kiena erau tai, Lasaros. Lasaros nene vinena la lua naña Maria amio Mareta, la telu nene nae narin pulkumali naña Petani lavisin Yerusalem.

² Ana Maria ne naga mña nene naña sir-auniā taron ponotaninu e Yesu, miyumu vania lana e vilpärina. ³ Ana pogos naña vinena la lua nene apisu mēnela nene mai keviu sanene, amligan visenan pa pan Yesu, asape “Suñe, kiomā erau naña ko na sinemā si naga, mai tai na piowa ga.”

⁴ Ana pogos naña visena nene pa tol Yesu, naga pe pito re poli, pisa ga sape “Inanena nene pe na marena re poli. Inanena nene sa ga mrapa kiena ne Ntewa tai, vena kila meraravanen kiena urarena, a vena kila meraravanen kiena pupia puriukawaēna naña mla pan inu Narina Ntewa.” Yesu pisa visena nene, sa naña kilia pa rui suri naña yoko yuñäena.

⁵ Yesu sinena si Mareta nene pañisi amio luēna na ve tokak a mēnela nene, a sinena mie la pañisi, ana pe kan pog mesmes re na kilaen suri nene poli wa. ⁶ Sa nene, naga pe pa re ga poli, suñä si legiena lua e yo nene naña wii nae Yortan lepas na vano. ⁷ Suñä si sanene, ñisi na pisa pan imimi nalogena lala, sape “Pogaga, tokusro sina ga teva si yo nae Yutea.”

⁸ Ana imimi mesitoñäl ke yerkawa kiena le Yu lala e yo nene naña sinela kar Yesu pañisi, ana memaraun vitoen sina. Mepiun tania, mesape “?Navianena, sanape? Nanua ga naña tesike ma ne na le Yu la akilayon asape akoveñar ko, ana nanagane na osape teva si pula.”

⁹ Ana Yesu pisa pan imimi pisape “Kiau navisatamēēna van amiu naga sanini. E legiena, kana aora nena lualima yam taaga pa lua, pupia mrae tegoli yo, kila sane yar kilia yal ruruia, tañatete lolor. ¹⁰ Ana yar naña yar li e yemalolo na kolemallo, naga yoko lolor ga, vanon yomerarava nene pe tegoli re si kiena mrapa poli.”

¹¹ Yesu pisa visena nene pan imimi, kana kinasia sape naga kilia yaloro ga woga ga ne, tañatete suri viowa tai vania vano tol pogos naña Ntewa ligan ruruia sape akilia awerñar naga. Ana miakolkol sina ga, sape “Kieta erau nene momalio rui. Ana nanagane na tevano na nevioñege sina naga.”

¹² Ana imimi nalogena la pe memlogekilale re kinas nen visena nene po, ana mepisaluñar si Yesu, mesape “Suñe, visae naga momalio, pogaga ne, yoko kilia loge wo sina ga ne.” ¹³ Mepisa sanene vanon mesitom ke mesape Yesu pisa ke sape Lasaros pa ruru ke ga, ana pere, Yesu pisa ke kana marena ne.

¹⁴ Ana nagane na Yesu pisa meraravan pan imimi narui, sape “Lasaros mare pa rui, ¹⁵ komin pogos naña naga mai, pe nesu re nemio la poli. Ana sanene na nepisu pogaga, a po mēna ga pan amiu, vanon sane kiena marena nene yoko imi ve sa pulmas tai van amiu, vena amiu akilia alelaga lelaga e inu. Pogaga, tevanon, tevisuia.”

¹⁶ Ana imimi nalogena la memaraun ke navaēna wa, ana Tomās naña apio sape Tomās Kaora, pisa pan imimi sape “Amiu asuñälu, ita punu ga tevano. Kieta Suñe sinenan sape va mare sanene, popon ita punu ga tevano, temare temio naga veraga.”

¹⁷ Ana imimi punu ga memial veraga mepano, mepa makate lavisin narin pulkumali naña Petani. Ana apisawal pa Yesu asape Lasaros, amligan tasnena mono e pulu kilavaru legiena vari ñaro rui. ¹⁸ Ana kumali naña Petani sike lavisin ga pupia kumali naña Yerusalem, torokin sane kilometra ve telu ga, ¹⁹ kila sane le Yu moki nae Yerusalem, pogos naña amloge marena nene, sinela miye Mareta amio Maria, ana apim vena atag amio la atagin naga naña kovio. ²⁰ Ana Mareta sike amio la nene, ana amligan visenania, asape Yesu

pam sike pa garo ne e mrapa rui, ana naga sumāl pato talopania. Ana luena naḡa ve tokak, Maria, naga sumā ga loyurā, ana pe pa re vanua poli. ²¹ Ana Mareta pitomi pisu Yesu, pisa pania, sape “!Suḡe, visae ko na ovim ga e nini, m̄nemimi nene taḡatete kovio! ²² Ana in na nemlelaga pe sur korena ga naḡa mare, ana sur naḡa ko oviun vetan Ntewa, yoko naga taḡian ga van ko.”

²³ Ana Yesu pisa pania, sape “Mareta, yoko m̄nenā nene sumāl mā sina.”

²⁴ Ana Mareta pisatarāea, sape “Lelaga, nekilia ke ne, nekilia nesape naga yoko mal sina ga e pupia nasumālena e legiena maro.”

²⁵ A Yesu pisa visena nene pania, sape “In na nepe mrapa na sumālen sina, in na nepe purḡes nen malena. Yar naḡa lelaga e inu, pe suri korena ga naḡa monar mare e yomarava nini, ana yoko mal sina ga. ²⁶ Yar naḡa tol malena nene, ana nalelagaena e inu teke e naga, naga taḡatete visu si marena pogos tai. ?Mareta, ko na omlelaga sanene?”

²⁷ Naga pisatarāea, sape “O, Suḡe nemlelaga. Nemlelaga e ko, sane ko na Navisaarena, narina ne Ntewa, ko ko na naḡa siar nanua sumo sumo apisa ke sape yoko imi tamalia yeririna lala na yomerava nini.”

Yesu wamarana la mlalau

²⁸ Ana pogos naḡa Mareta pisa pa sanene pan Yesu, pa sina ga loyurā, pavinin vinena naḡa Maria, pis malum ga pania, sape “Navianena naḡa! Pam pa rui, sike garo e mrapa wa, pisape visu ko kone wa.” ²⁹ Maria mloge, sumālu veraga, sape vito visu Yesu, ³⁰ nane e ga e mrapa naḡa Mareta pisu ga naga e nanagane, vanon naga pe pimi re loyurā e kumali poli wa. ³¹ Ana le Yu la naḡa asike loyurā amio la, apisu naḡa sumāl pa vanua pito yuroro sanene na, asitom asape naga sinenan sape va tag sina e pulkilavaru, ana la m̄ena asurālu, ataveve naga apano.

³² Ana Maria mial mā pito sanena, pimi tol e naḡa Yesu sike ea. Naga kira pisia, pimi lavis puna, kuan mlor pito tano e mialana, tag pania, pisape “!Suḡe, visae ko na oimi ga e nini, m̄nemimi nene taḡatete kovio ne!” ³³ Ana naga tag mā sanene, le Yu taḡena la naḡa atavevea, lala m̄ena atagi. Ana pogos naḡa Yesu pisu pupia naloge viowaena kiena Maria la sanene, naga m̄ena mloge piowa, mnunu sur nene sane urmi manene e losinena, ³⁴ naga piun petan la, sape “?Amiu amligan mono ke pe?”

La asape “Suḡe, oimi teva tevisuia.”

³⁵ Yesu mloge sanene, ana tagena pimi e naga, wamarana la mlalau.

³⁶ Pogos naḡa apisu naga tag sanene, la ḡas asape “!Lelaga naḡa ne, naga sinen si kiena erau nene paḡisi naḡa ne, kila sinena piowa na sinena piowa!” ³⁷ Ana lala ḡasia, naviunena teke e kiela sitomena, asape “Yar naḡa nanua kila kilamara ḡala tai, kilamarana pimi po sina ga. ?Visae sinenania na, naga kilia kila naḡa kiena erau nene ve kovio re ga, a?”

Yesu pioḡege si Lasaros petan marena

³⁸ Ana Yesu mial amio pupia sineyeena, amio Maria lala apa akate e pulkilavaru naḡa amligan tasnena ne Lasaros mono ke ea. Pulkilavaru nene naga pe puluve, naḡa amligan pupia kilavaru tai mono ke pulusia. ³⁹ Ana Yesu pisape akuslua pupia kilavaru nene.

Ana vinena taḡena nene Mareta mloge naḡa Yesu sape akuslua kilavaru, ḡisi na sape visaluḡaria, pisa pania, sape “Suḡe, piowa naḡa tekila sanene, vanon naga mare legiena vari ḡaro pa rui, yoko ponos kona va ḡisi ne.”

⁴⁰ Ana Yesu pisatarāea pania, sape “?E, ko na pe oisomāl re si kiau visena naḡa nepisa pan ko rui? In na nesape sa ko na olelaga ga, ovisu nam̄areraena na urarena kiena ne Ntewa naga yurāe.” ⁴¹ Pisi na la akila ga, akuslua pupia kilavaru, ana Yesu kira pa metava, mlen, sape “Ata, nepisa siḡa pan ko keviu naḡa ko na okekaran nalogeen kiau naviunena nini. ⁴² Nekilia sane sur va naḡa visae in ga taaga nesape neviun tan ko, yoko ko ologe ga. Ana suri naḡa neviun tan ko nagane na, nepiunia e maran la ne asumāl asike nini, vena la m̄ena akilia aloge. Ana visae avisu sane ko ovisatarāea van inu sa naḡa nepiunia, kilia iilala alelaga sane pe lelaga ko na omligan inu nepitom e yomarava nini.”

⁴³ Ana pogos naḡa Yesu mlen pae sane na, naga kii m̄arera sanene pano, pisape “Lasaros, omolue ovim.”

⁴⁴ Ana amilan naḡa yar mare sumālu pimi vanua, ḡarar kulmrae la naḡa amlular naga ea, tamalele ke e limana la amio lana a ḡarina asike wa. Ana Yesu pisa pan la sape “Pogaga, awar plan kulmrae la nene vetania, vena naga kilia yal ruru sina ga.” Pisi na akila, ana Lasaros mal ruru ga sike si amio la.

Pupia kumali taḡian sape monar awerāar Yesu mare

Matu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Ana le Yu la moki naḡa ataveve Maria apim e pulkilavaru nene, pogos naḡa apisu Yesu kila Lasaros mal si e marena sanene na, amlelaga nena e naga. ⁴⁶ Ana lala ḡasia amon lelagaena, aḡasuḡe la sina ga,

apa si pu Varasi lala, apisawal pan la sur naŕa Yesu miyuŕiaena. ⁴⁷ A pogos naŕa amloge pe akekaran re nena ga, ana lala amio yerkawa na yar wa lala, apio mēna lala taŕena na pupia kumali kiena le Yu lala apim lele taaga asunyuia. Ana pogos naŕa apim pae lele taaga, apisawal pan la asape “?Yoko tekila kan yar nene narui? Naga kila ke pupia kile la paŕisi e maran kieta yeririna lala. ⁴⁸ Visae ve tevisawo re naga, yoko kila mēna sanene vano-o ve tai re naŕa ve lelaga re e naga, yoko ure la punu ga ataveve ne. Ana visae la na mara nae Rom avisu yar nene kila ke sape imi ve pupia nasumonena tai sanene, yoko sinela kar ita le Yu la punu ga. Yoko akilia aimi akila mara amio ita vano-o akila kare kieta ŕegas punu ga amio awe plan kieta Yurŕa Wa Mana Ntewa.”

⁴⁹ Apisa ke sanene na, kiela pupia nasumonena Kaeŕas, naŕa e kas nene na naga ŕuarar kia naŕa ŕarin Yaru Wa, pisa pan la, sape “?E, vanon ya ne kiamiu sitomena la plas ga sanene, naŕa amiu amninu ga sane yoko tekila ya ne van yar nene? ⁵⁰ Sur ya na po pan amiu? Pogaga naŕa yar taaga ga nene kila ita make ga tokovio, pona popon naga taaga mare vena tamalia kieta ŕegasia ita punu ga?”

⁵¹ Pogos naŕa pisa visena nene, naga mēape pisawal ke sitomena tai naŕa kiena ga. Ntewa kila naga ŕuarar yurŕiaena na ŕarin yaru wa e pogos nene, ana Ntewa ke narui mligan mēna visena nene e kiena sitomena, vena visawalen visena lelaga tai, sape Yesu monar mare vena tamaliaen yeririna punu ga. ⁵² Naga pe kilia re poli, a pisa ke sape siraunia, pogos naŕa Yesu mare, naga pe maren re ga ŕegas kiena ne le Yu ga la nene poli, ana kiena marena panon mēna narina ne Ntewa taŕena lala naŕa asike mēna e purvanua taŕena lala, ve naurepran laena punu ga aim ave na mratava taaga ga.

⁵³ Ana e pogos nene, Kaeŕas pisawal visena nene, pure sitomen kiena ne yerkawa la punu ga kiena ne le Yu la asape Yesu monar mare ga. Ana siar e pogos nene, apisayu ke silaga, asape akilia akila ve sanape. ⁵⁴ Ana kiela sitomena nene kila Yesu mialorotete sina likan yeririna lala e yo nae Yutea, naga ŕere plan imimi, mepa mesike e narin kumali tai, kiena kia Ipraim, naŕa sike perina, lavisin yokorena.

Lavisin pog na ŕaŕagena maro na Sitomalen Natamaliaen kiena ne Yesu

⁵⁵ Ana lavisin pog na ŕaŕagena kiena le Yu la nene, Paŕagena Nasitomalen Natamaliaena. Ana le Yu la naŕa asike e yo la ne, amligan ke kiela yo lala, apa ke ma

Yerusalem, asape ava e Yurŕa Wa Mana ne Ntewa, akila kuŕaŕaena naikikena e marana ne Ntewa, sumon naŕa ŕaŕagena siaria. ⁵⁶ Ana pogos naŕa yeririna la apa ke metava e Yurŕa Wa, asike akale ke Yesu. Akale pano aŕia re naga poli, ana la apiyun ke petan la, asape “?E, amiu asitom sanape? ?Yoko naga vim kate e ŕaŕagena nini, po ve vim re?”

⁵⁷ Ana ŕarin yar wa la amio Varasi lala, lala mēna asitom ke asape pona Yesu kate li e aora nene yo. Ana la apisaar mŕarera asape visae avisu Yesu sike lele tai, monar aligan visena va van la vena aim na atararia.

12

¹ Ana pogos naŕa Paŕagena Nasitomalen Natamaliaena nene pere ke ga wa, legiena orai sike ga wa, ana imimi memio Yesu mepa tol si narin pulkumali naŕani Petani. Ana mepa makate si e urŕa mēna ne naga naŕa Yesu kilamalia sina ga pe piavi re poli, naŕa Lasaros. ² Mesurŕa memio la pano-o, la nene asape akila kinanen tai akan amio Yesu. Ana pogos naŕa akila ruru punu pa sur lala, imimi memio Yesu mepim metotano, a Lasaros mēna totano amio imimi, ana vinen naŕa Mareta naga ŕar ke kamimi kinanena pimi. ³ Ana vinen ne Lasaros taŕena naŕa Maria, naga mēna surŕa ga, naga kus pupia pias na ponotaninu pimi, ponotaninu nene apio asape nat, naga ponotaninu tai naŕa kana maran kilavaru pa metava paŕisi. Ana kus pimi lavis pu Yesu, taronia miyumuvan la Yesu ea. Pisi na Maria tar pupia viluna piavi nene, miyumuvan sina ga la Yesu, ana pe piavi re poli, ponotaninu naŕa ne ponos miyere make loyurŕa e naŕa asike e ne.

⁴ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu naŕa yoko siraunia wilwilin wania, Sutas nae Kariot, naga mēna pisu ke sur nene. ⁵ Naga pisape “?Vanon ya ne ve awilwilin re ga pupia ponotaninu nene? Visae sanene, akilia ataulu pupia varu tai, sane kilavaru naŕa yaru tai tauluia e kiena yurŕiaena na kas wetelu tai, ana akilia atamŕan vena iilaen la naŕa pe kiela sur la poli. !Akila kare ga ne!”

⁶ Naga pisa sanene, ana naga pe sitoŕal re yar la naŕa pe kiela sur re la poli. Naga pisa vanon naga pisuar ke kiamimi karo na varu, a pinaun la ke, kan ke kiamimi varu lala, a naga sitom manene laa varu na ponotaninu nene.

⁷ Ana Yesu pisatamē e sur naŕa Sutas pisa, sape “Ei, piowa naŕa ko ovisa kare vineta sanene. Naga kila sanene pan inu vanon naga sitom ke sape legiena naŕa

yoko asinwo inu pimi make lavis narui.
⁸Yoko yar la naþa ve kiela sur re la asulue ga amio amiu, vena amiu aiila la sanene, ana in na pe pe nasulueen re nemio amiu poli. Sanene, sur nene naþa naga kila pan inu naga po paþisi.”

⁹Ana pe piavi re nena ga, visena pato tol lala naþa aþarpiran la ke e þaþagena garo Yerusalem, sape nagane na Yesu pam sike Petani rui. Pisi na lala apava ke asape avisuia, a pe naga re ga poli, asape avisu mēna Lasaros, naþa Yesu kila naga mal si rui. ¹⁰⁻¹¹Yeririna la apa apisu ke Lasaros sanene, a sur naþa Yesu miyuñiaen pania kila naþa lala moki, pano tol li na sumonena laþas kiena le Yu lala, aþure petan kiela nasumonena taþena lala, apim amlelaga e Yesu narui. Ana yer keviu kiena yar wa lala naþa asike ne apisayu sur nene, apiranaria asape akale mrapa naþa awe moñar Lasaros mare.

Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem

Matii 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹²Lasaros lala akila pae kinanena kana ne Yesu þisi, ana e legiena taþena sina, visena pato tol pupia þina la naþa apam asike Yerusalem e þaþagena, asape Yesu naga pimi ke rui, vena vim loyuma e pupia kumali nene. ¹³Ana yeririna la amloge, asuñal amial apa ate luñañela lala, amiyal apano vena avitawe naga mrapa.

Asape akila sanene vania vena naga vim ve sane kiela þarin suþe, ana la amial apa sanene, apioyon ke sanini apisape, *“!Pona we-e po! Teieluar naga, kieta þarin suþe viu nae Israel!*

!Ntewa na mava ovisa ruru naga naþa pimi e kioñia kia!” *Yauena 118:26*

¹⁴Ana Yesu mial pimi ke, naga kila naþa aþure narin togki tai pimi puna, pa totano ea mial pimi. Sur nene naþa naga kila taveve ruru ga visena tai na Visena Wa naþa pisape.

¹⁵“Amiu le Yerusalem lala, amiu ve amarau re sina,

Amiu avisuia, nanagane na kiamiu þarin suþe naga pimi ke pun amiu narui.

Naga kus ke ga narin ninus nen togki tai, pa totano ea pimi ke.” *Sek 9:9*

¹⁶Ana e pogos nene, imimi nalogena kiena ne Yesu lala pe mesitorñal re visena nene poli, a siraunia, pogos naþa pa pae ma e peni, imimi mepisu kilale ga na wa sane visena marua na nanua ne naga pisayu naga mesmes, ana mepisu sane naga kila sur punu ga mesmesu ga sa naþa Visena Wa lala apisa nanua sumo asape yoko Navisaarena yuñiaenia.

¹⁷Ana þisi na pupia þina nene kila ke narworworena pa Yesu sanene na. Lala moki la naþa nakoneva asike amio naga pogos naþa pio Lasaros mñal si petan marena, ana la apa apisawal pupia kile nene pan yeririna taþena lala, ¹⁸ana pogos naþa lala amloge sur la naþa Yesu miyuñiaenia, sinelan asape avisuia, ana la apim vena ava avisuia. ¹⁹Ana lala punu ga nene, pupia þina pa tai narui, ana pogos naþa le Varasi la apisuia, amloge piowa, asilin þarila, apisape “Toþaryon yar nene panoo piowa ga. Naga taulu ita punu ga, pure yomarava wetelu nene apa ataveve naga rui.”

Le Krik laþasia asape avisu Yesu

²⁰Ana e yeririna moki la naþa ke metava ma Yerusalem vena alotun Ntewa e þaþagena nene, lala þasia pe ape le Yu re poli, lala le Krik la naþa apim amlelaga e Ntewa sane le Yu lala. ²¹Ana pogos naþa amloge manene laa kia kiena ne Yesu, asape avisu naga. Apa akale, akirawal kiena nalogena naþa Pilip nae Petsaeta ma Kalele, ana apiun Yesu tania. ²²Ana Pilip pa pisawal pa Antru, þisi na lalua apa apisawal pa Yesu.

²³Ana pogos naþa Yesu mloge sape la naþa pe ape le Yu re la poli asape avisuia, naga pisawal sape “Nanagane na pe pogos mesmesu vena Ntewa kila kiau kia, inu Narina ne Yeririna, va metava. ²⁴Nepisa pe lelaga pan amiu, sane visae kurus tai, visae ve amapla re, yoko naga taaga to korena ga toñia sanene. Ana visae amapla, yoko menun nena ga, ana siraunia kilia war si mras ve moki.

²⁵“Sanene, naga naþa kekaran manene laa malena kiena e yomarava nini, taulu naþa kekaran inu, yoko kilalua, a naga naþa pe sitom manene re naga poli, yoko naga suñia ga woga ga vano-o tol malena viu naþa pe luas re poli.

²⁶“Yere Yu pona yere Krik naþa sape sinenan kiau yuñiaenia, sinenan sape ilanu, naga monar taveve in lue ga. Ana pogos naþa naga taveve inu ke sanene, yoko e lele ya naþa sa neva nesike ea, a naga mēna kilia amio inu. Yar naþa pe yar na kiau yuñiaenia, yoko Ntewa la kia wo vania.”

Yesu sunyu kana marena

²⁷Ana Yesu siar sitomveve ke naþa yoko ve ve piavi re na, monar mare, ana mloge urmi paþisi e naga. Pisi na sape “Nanagane na, nemloge sane sitomena la moki e losineu. ?Yoko nevisa ya ne va kau Ata? ?Popon nelen, neviun vetania, nesape: Ata, awis otarlua inu e aora

mārera na loge viowaena nene? Pona piowa ga naḡa nevisa sanene, vanon in na nepim e yomarava nini vanon nenaga yuḡaena ne nanene. ²⁸ Peraga, popon nevisa ve sa ga nene, nevisave: Ata, awis okila kioḡa kia vim ve keviu kome sur la naḡa sa akila van inu.”

Ana pogos naḡa Yesu pisa pa visena nene, pulgo tai metava ma e peni pis pitomi tano, pisape “Inu na nekila ke kiau kia pa metava kom ga e ko rui, a yoko nekila ke sina ga na wa.”

²⁹ Ana ḡina la naḡa asu ke lavis ga amloge māagena na pulgo nene, ana ḡasia asape polilu ga tai, la ḡas asape “Peraga, navisi ga ta ne pisi ke pania.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la sape “Pulgona naḡa temloge ne, naga pe pitomi re sape in na neloge poli, a pitomin amiu, vena amiu akilia sane inu nepimi pe. ³¹ Monar ve sanene vanon nagane na, pe pog na liḡereen yeririna na yomarava narui, pe pog na kovenluaen ḡarin suḡe na yomara-ava narui naḡa Yermare. ³² Vena nekila yuḡaena nene, monar netamalele metava e laki torovia, ana pogos naḡa neḡeke metava sanene, nekilia noure yeririna punu ga aim pun inu.”

³³ Ana visena kiena ne Yesu, naga pisa pe nakilaen imi merarava van la sane kiena marena pe marena tai naḡa ve sanape. ³⁴ Ana pogos naḡa ḡina la amloge, asape “Memloge ke naḡa apuloyu ke Visena Wa, pisa ke sape Navisaarena naga mal lue ga, taḡatete mare pogos tai. ?Ana sanape naḡa ko na opisa ke osape yoko atelan Narin Yeririna metava vena mare? ?Pona ko na opisa ke ga taḡena tai yo? Narin Yeririna ya naḡa opisa ke ne, naḡa yoko ve sanene vania?”

³⁵ Ana Yesu pisatamē pan la, pisape “Inu na nepe yomerarava kiena ne Ntewa, a nekilia nesuḡa si nemio amiu yam ve plas ga. Ana pogos naḡa nesike nemio amiu, popon ayal e kiau yomerarava nena, visae peraga, yoko pupumalko kalo make amiu, a yar naḡa sape yali, taḡatete visuluḡar si kiena mrapa. ³⁶ Pogos naḡa inu naḡa nepe yomerarava nene nesike ke nemio amiu wa, popon alelaga e inu, vena amiu ḡena akilia aim ave yeririna na yomerarava lala.”

Ana pogos naḡa Yesu pisa pa visena la nene, naga mligan la asike, petan la pa tapolou e lele tai naḡa taḡatete aimin sina naga.

Le Israel la pe sinelan re alelaga e Yesu poli

³⁷ Yesu miyuḡaen pupia kile la moki e marala rui, ana pe suri korena, lala pe sinelan re asape alelaga e naga poli.

³⁸ Ana kiela ḡelaga na sanene, akila ke sina ga sa ga naḡa le Yu marua la nasumo akila e pogos kiena ne yermarua Aisea, naḡa pisayu e visena la lua naḡa pisawalia. Nasumo pisa sanene, pisape

“Ntewa na mava, imimi mepisasawal ke pan la, ana lala pe akekaran re asape alelaga poli, a ko ko na okila meraravan kioḡa puriukawaena na lumoḡa van la, ana lala a ne pisuluḡaria? Pe ta re poli.” Ais 5:1

³⁹ Ana na luania, naga ḡena pisa sanapen lala amon lelagaena e Yesu, pisa sanini, pisape

⁴⁰ *“Ntewa ḡaryon la pano-o peraga, ḡisi na kila ga kilamarala la pimi pe kilamara ḡala, kila losinela la pimi māraera laa paḡisi.”*

Pisi na kilamarala la taḡatete si avisu ruru suria, po losinela la aninuluḡar suria.

Visae pere, yoko la avilon la aḡasuḡe la aim pa panu rui, vena nekila ruru kiela malena la.” Ais 6:10

⁴¹ Ana visena kiena Aisea nene pimi e naga, sirauḡ naḡa naga pisu naurarena kiena Navisaarena loyuḡa e Yuḡa Wa Mana ne Ntewa, a nanagane na tepisu sane pisayu ga Yesu lelaga, amio lala naḡa e kiena pogosia. ⁴² Ana sa naḡa visena la nene pisa, lala moki pe amlelaga re e Yesu poli, ana ḡasia amlelaga, pa tol ḡena kiela nasumonena laḡasia. Na nene naga po, ana sur taaga naga piowa, akilawan ke ga kiela nalelagaena, vanon amaraun Varasi lala, amaraun asape sa akoven plan la laea vetan kiela yuḡa na lotena. ⁴³ Kiela marauna nene, naga sane lala pe asitom re si nakilaena vena yoko Ntewa kekaran la vanonia, ana lala asitom ke ga keviu sane yar taḡena ga la avisu la ve sanape.

⁴⁴ Ana Yesu pisawal pupia visena maro tai e maran kiena yeririna lala, pisape “Naga naḡa mlelaga e inu, pe mlelaga re ga e inu poli, ana mlelaga e imimi lua naga naḡa mligan inu nepimi, ⁴⁵ a naga naḡa pisu nu ke, sa ga naḡa pisu ke ḡena naga. ⁴⁶ In na nepim e yomarava nini, sane kana yomerarava, na kilaen yar ai naḡa lelaga e inu, yoko ve su re si e yemalolo. ⁴⁷⁻⁴⁸ Ana visae la ḡasia aloge kiau visena, ana pe amlogear re poli, pona visae laḡasia akovenwanu amon logeen kiau navianena lala, la nene yoko akus kiela naliḡereena e legiena maro. E pogos nene, ve in re naḡa nesuḡalu neliḡere la, vanon in na pe nepimin re naliḡereen re yeririna na yomarava nini poli, nepimin natamaliaena. Ana sur naḡa liḡerela, nane kiau visena la naḡa nepisa ke pan la pogos naḡa nesike nemio la nagane narui. ⁴⁹ Kiau visena kilia kila sanini,

vanon pogos naŕa nepisa plan ke visena la nene, in na pe nepis re ga e kiau kia in ga taaga poli, ana nepis ke e kia kiena ne Ata naŕa mligan inu nepitom tano. Naga ga pisa plan ruru pan inu sur la punu ga naŕa pe kiau na visaplanena, ⁵⁰ ana sanene, silaga in na nepisa ke sur punu ga naŕa Ata sinenan pisape nevisa. A kiena navisaluaena punu ga nene, nekilia sane malena wo naŕa pe luas re e poli, sike ga e lala.”

13

Peni na luas nen malena kiena Yesu, ana naga kevan lana ne kiena nalogena lala

¹ Nanagane na, sur la punu ga akila ruru pa rui, naŕa peni ga na pupia legiena naŕa Paŕagena na Sitonialen na Tamaliaena siaria. Ana Yesu pisu kilale ke pa rui sane kiena pog pimi ke narui, legiena ga na peni pe pog naŕa monar ligan si yomarava nini wasupe sina va puna ne arimana. Pimi tol pogos nene, e mrapa la moki, naga kila po paŕisi pan la naŕa puna naŕa asike pa e yomarava nini, sitom la paŕisi, a nanagane pe pog na sitom laen va ve keviu laa sane, vano-o tol naŕa kiena malena kovio vanon la.

² Ana naga sike amio imimi kiena nalogena lala e yo ma metava, kila ke kana kinanena maro amio imimi. A Sutas naŕa nae Kariot ne, narina ne yermarua Saemon, naga mēna sike ke amio imimi e pogos nene, naga sike amio kiena sitomena viowa na wilwilinwanen Yesu, komin naŕa Yermare mligan teke e kiena sitomena rui. ³ Ana mekinana mā pano-o ŕisi na Yesu naga sitomveve ke sanape naŕa nanua sumo, petan ma puna Ntewa pitomi tano, a sanape na Ntewa mligan sur punu ga sike e limana, a sanape naŕa monar tauluia, siraunia naga kilia vetan si yomarava nini va sina puna.

⁴ Naga mloge pupia sineyeena e losinena vanon imimi kiena nalogena lala, sinenan sape kila kile tai e sineyeena nene van imimi, vena imimi mēna ga mekilia mekila van imimi. Ana suŕialu, pa miyenlua mēna kulkota, pitavin tawol tai, ⁵ pio wii mēne pialo tai, kus pimi, siar kevan lamimi lala, kila naga sane pe yar na yuŕaē kiamimiena tai. Kevan mā lamimi la sanene pano-o, miyumuvan la e tawol naŕa pitavin ke ne, ⁶ pano-o pimi tol lana ne Saemon Pita. Ana Pita pisu mā naŕa naga pimi tolia, pisa pania, sape “?Suŕe, yar nene? Ko na ope yerkaŕa paŕisi wa, pe mesmes re naŕa ko na okevan lau sanene poli.”

⁷ Ana Yesu pisatarŕe, sape “Pita, sur na nekila ke ne, nanagane na pe opisu kilale re poli wa. Ana siraunia, ko na okilia ovisu kilale ruru ga na wa.”

⁸ Ana Pita sinenan sape kilawo Yesu wa, sape “Peraga Suŕe, taŕatete ga netarŕan okevan lau.”

Ana Yesu pisape “Visae ve nekevan ruru ko re, pe kiau sur re tai teke e ko poli.”

⁹ Ana pogos naŕa Pita mloge nene, kiena sitomena pe taŕena narui, pisa pa Yesu sape “!Suŕe, visae ve sanene, netarŕan ga, sineun nesape okee inu, ane ve lau re ga, okee inu punu ga va tol mēna luŕiau lala amio ŕaru!”

¹⁰ Ana Yesu pisatarŕe pa Pita e narin ŕakaiwa tai naŕa pisayu ŕelaga naŕa yaru mekiki e kiena mlamulena viowa lala. Naga sape “Yar naŕa kulu mare ga na wa, yepena punu ga merarava rui. Ana visae lana ve namname sina, ana taŕatete naga va kulu punu sina ga, yoko naga kevan ga lana. Ana nepisu sane amiu sanene narui. Amiu punu ga amerarava ruru pa rui, a amiu yar ga tai naga pe sa re nene poli, naga pe namname ga moŕa ga.” ¹¹ Ana Yesu pisa sanene, sape pe imimi punu re memerarava poli, vanon naga kilia pa rui imimi yar tai naŕa yoko ve yam ve piavi re na naga wilwilinwan naga.

¹² Ana Yesu kevan lana Pita amio imimi taŕena lala pano-o ŕisi, pa miyen sina ga mēna kulkota, totano piun tan imimi, pisape “?Amiu apisuluŕar ke yuŕaēna naŕa nekila pan amiu ne, po peraga? ¹³ Sur nene naga sanini. Pogos naŕa amiu apio inu ke asape nepe Navianena pona nepe Suŕe, amiu na apisa pe lelaga ga.” ¹⁴ Ana visae apisu naŕa inu kiamiu Navianena po kiamiu Suŕe nekevan lamiu, popon amiu mēna akekevan ke lamiu lala, amiu akilakila ŕelaga wo la sanene van amiu silaga. ¹⁵ In na nekila sanene pan amiu, vena amiu na yoko ataveve maran taaga e legiena la naŕa pimi ke ne, naŕa amiu ga akila si van amiu sane in na nekila pa pan amiu rui. ¹⁶ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar na yuŕaēna naga taŕatete to metavan kiena yerkaŕa, po yar na waren visena naga ve to re metavan naga naŕa mligan naga pano. ¹⁷ Ana visae amiu avisu sane kiau visena la nene pe lelaga, a visae amiu akila ke sur la naŕa nepisa, yoko pupia navisa ruruena vim van amiu sirau.”

Yesu pisawal sape yoko Yutas wilwilin wan naga

Matiu 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸ Ana Yesu pisape “Nepisa sanene, a pe nepisa amiu punu re poli, komin ita yar ga

tai naga sike ne, naŋa naga kiena sitomena pa pe taŋena pa rui. Lelaga, in na nekilia ruru amiu punu ga naŋa nekilogia amiu, ana nekilia nesape amiu yar tai yoko kila mesmes ga sa naŋa Visena Wa pisawal nanua rui, naŋa pisa sanini, sape

'Naga naŋa imimi lua makan pae kau kilaparavi,

nanagane na naga tarlua pa lana rui vena vielua inu!' *Yauena 41:9*

¹⁹ "Sur nene naga piowa ga, ana nesape nevisawal van amiu sumo wa, ana pogos naŋa avisu sina ga ve yam piavi re na, akilia aelaga asape inu na lelaga, in na naga naŋa mon lue. ²⁰ Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naŋa porworun yar na waren kiau visena naŋa nemligan naga pimiŋas, naga sa naŋa porworun inu ke ne, a naga naŋa porworun in sanene, naga sa naŋa porworun ke naga naŋa mligan inu nepimi."

²¹ Yesu naga pisa pae visena nene pan imimi, ana siar mloge naŋa sinena pulen naurmiena lala, pano-o pisawal meraravan ga e maramimi, pisape "Lelaga nepisa pan amiu, yoko amiu yar tai wilwilinwan inu."

²² Ana pogos naŋa naga pisa sanene, imimi memilania, mesuŋa metamaren imimi ke sina ga, memninue ga mesape naga pisa ke imimi a ne. ²³ Ana e pog nene, inu Yoane, sane nalogena naŋa Yesu sinena sii inu paŋisi, inu netotano ke ga lavisin naga, ²⁴ pisi na Saemon Pita kila limana pan inu, sape "Wolai, ko na oviunli ga tania, ovisave naga pisa ke ai."

²⁵ Siraunia nepa la lavisin tekaki ga, nekian ŋaruu pa laa lavis puna ne Yesu, nepiunlili tania, nesape "?Suŋe, ko opisa ke imimi ai?"

²⁶ Ana Yesu pisatamea, sape "Nepisa ke ga naga naŋa narin kinakina kilaparavi nene, nowuton vito e mŋata pursi, ana nekian vania." Ana naga kila sa ga naŋa naga pisa, mla kilaparavi tai, kian pito e mŋamimi pursi, ana mlalua mla pan Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot. ²⁷ Pisi na Sutas mla kania, ana veraga ga, Yermare pimi pa loyuniŋa e naga. Pisi na Yesu pisa pania, sape "Pogaga, sur naŋa pe kionŋa nakilaena, oto vilaga okilalia wa."

²⁸ Ana e imimi taŋena la naŋa metotano ke e kinanena nene memio Yesu e pog nene, pe imimi yar ta kilia re poli, sane vanon ya ne Yesu pisa visena nene pan Sutas. ²⁹ Imimi ŋasia asitom amape vanon Sutas naga pisuar ke kiamimi karo, ana Yesu miila vena va ul kamimi kinanena yo, pona va la kilavaru tai van la naŋa pe kiela sur re poli, pona sur tai ne sanene. ³⁰ Ana

Sutas naga kilia ruru ga sur ya naŋa Yesu pisa ke pania, ana veraga ga sumalu pa si vanua, naŋa sane yemalolo pa rui.

Navisaluaena vii na sinesiena

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ Ana pogos naŋa Sutas pa pae vanua, Yesu siar pian imimi ke sina ga e sur la moki. Naga pisa pan imimi, sape "Nanagane na pe pog na naurarena kiena ne Narin Yeririna vim kate, nanagane na pe pog naŋa yoko naga kila naurarena kiena ne Ntewa vim ve keviu laa sane. ³² Ana sur ya naŋa yoko naga yumaenia, kila kia kiena ne Ntewa va metava, sirau naga nene, ve ve viavi manene re, yoko Ntewa visirlua sina inu narina, kila mŋena kiau kia va metava.

³³ "Naruu lala, narin aora ga teke na, naŋa nekilia nesike nemio amiu wa, lavis ga naŋa monar neligan amiu. Pogos naŋa amiu avisu in na nevetan amiu pae na, yoko asape akalenulia ko laa ne, ana sur naŋa nepisa pan yerkaŋa kiena ita le Yu taŋena lala, nevisa mŋena si van amiu, sane lele naŋa in na yoko neva ea, amiu taŋatete asiraunu aim e nanagane. ³⁴ Ana nanagane nesape nela si navisaluaena vii tai van amiu, sane amiu monar sinemiu sisii manene amiu, va laa sanene ve sa ga naŋa sineu sii amiu. ³⁵ Ana visae sinemiu sisii amiu ke sanene, naga nene pe mrapa nakilaen yeririna nae yomarava la avisu kilia sane amiu ape kiau nalogena kemua la pe lelaga."

³⁶ Yesu pisa pae pupia visena nene pan imimi narui, ana Saemon Pita sitoŋal ke sina ga naŋa Yesu sape ligan imimi, naga piunia sape "Ana Suŋe, ko na yoko okom pe?"

Ana Yesu pisatamea, sape "In na nepa ke e lele tai naŋa amiu taŋatete asiraunu inu aim e na wa, ana akilia ga aim e sirau."

³⁷ Ana Pita mloge, piun sina ga, pisape "Suŋe, sanape in na taŋatete neim nemio ko ke nanagane? In na nekekan ga netanŋan kiau malena vanon ko nanagane."

³⁸ Ana Yesu pisa pania, sape "Ko opisa osape otanŋan ga kionŋa malena vanon inu? Pogaga, ana nevisa ve lelaga van ko, ŋane na kolemallo, pogos naŋa lakaporo ve kokoreko re wa, ana ko na oviro inu yam ve telu pa narui osape pe ope kiau re poli."

14

Yesu mla visena na kila luŋeluŋeena pan kiena nalogena lala vena ve aloge manene re viowa

¹ Ana Yesu pisa naŕa imimi nalogena la memloge piowa naŕa naga monar vetan imimi, piŕi na pisa pan imimi, sape “Amiu ve akila re naŕa sinemiu viowa manene sanene. Aŕasine Ntewa rui, ana monar awasine in mēna ga. ² Sa naŕa nepisa pa ŕa rui, neva nekila ruru lelemiu metava ma puna ne kau Ata, ana metava ma mēna yurŕa, lele moki sike ea torokin amiu punu ga. Visae ve ve lelaga re, ve nevisa re van amiu. ³ Neva nekila ruru lelemiu nene, ana siraunia, nowasuŕe sina, netom tanon amiu, noure amiu avam punu, asulue ga amio inu e lele naŕa yoko nesike ea. ⁴ Ana mrapa naŕa na vaen tol lele naŕa nepa ke ea, amiu akilia pa rui.”

⁵ Ana Tomŕas piun petania, pisape “Suŕe, imimi memninue ga lele naŕa ko opisa ke osape ova ea, ana sanape ne yoko mekilia mrapa na vaen ea?”

⁶ Ana Yesu pisape “In na nepe purŕes nen mrapa, in na nepe purŕes nen lelagena, in na nepe purŕes nen malena. Pe yar re tai kilia va ma puna ne Ata sa ve kom re pun inu. ⁷ Visae amiu apisu kilale inu, asape in na nepe ai, naga sa ga naŕa apisu kilale mēna Ata. Ana nanagane, amiu apisu ke pa naga narui, sane siar na ne ŕane, amiu akilia naga ve lelaga.”

⁸ Ana Pilip piun petania, sape “Suŕe, sur ne naga ke nene narui naŕa sinemiminia, mesape mevisu Arimata. Awis, sa ko na ovisa lologia li naga van imimi, yoko mekekarana vaŕisi.”

⁹ Ana Yesu pisatarŕe, pisape “? Pilip, nesike nemio amiu tol kas via rui, ana ko pe opisu kilale ruru re in poli wa? Sa naŕa nepisa ke pa rui, yar naŕa pisu inu, naga sa naŕa pisu ke pa Ata narui. ?Ana sanape na ko opiun ke sina ga osape nevisa lologia li Ata nae ma e peni van amiu? ¹⁰ ?Ko na omelaga sane inu, in na e Ata, a Ata e inu, po ko na pe omelaga re e poli? Visena la naŕa nepisa ke pan amiu la, pe sa re naŕa inu ga taaga ne nepis ke e kiau kia poli, ana Ata naŕa teke e inu naga kila ke kiena yurŕaena la nene pimi ŕarpoyo e inu. ¹¹ Popon amiu alelaga e sur la naŕa nepisa, sane in na e Ata, a Ata na e inu. Visae ve alelaga re e inu vanon ga kiau visena la nene, monar alelaga ga vanon yurŕaena la naŕa amiu apisu in na nekila ke pa rui.

¹² “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar naŕa sa lelaga e inu, yoko naga mēna kilia kila yurŕaena la sane in na nemiyurŕaen ke ne. Yoko neligan si yo neva si puna ne Ata, ana siraunia neligan Ninuna vitomi, ana naga kilia kila kile kerkeviu la sanene, taulu naŕa amiu apisu pa rui. ¹³ Nepisaar pan amiu, sane sur ya ne aviunia e kiau kia, yoko in na nekila ga van amiu. Yoko

nekila ga ve sanene vam amiu, vena kilien kia kiena ne Ata naga kilia va laa metava ve keviu likan amiu, e yurŕaena la naŕa inu, sane narina, nemiyurŕaena. ¹⁴ Sanene na, sur ya naŕa aviun tan inu, yoko nekila van amiu.”

Yesu pisaar Ninuna Wa pan la

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna pan imimi, pisape “Visae amiu sinemiu sii inu pe lelaga, monar auarar ruru kiau navisaluaena lala.

¹⁶ Yoko in na ve nesu re si nemio amiu, ana yoko neviun tan Ata vena ligan yar taŕena tai vim kus leleu vena iila amiu. Naga naŕa yoko imi, yoko sulue ga amio amiu, ¹⁷ naga pe Ninuna na visawalen visena lelaga. Yeririna na yemalolo na yomarava nini taŕatete atol naga, vanon taŕatete akilia avisu kilale naga, pe akilia re nena, ana yoko amiu akilia ruru naga vanon naga ke narui naŕa amio amiu nanagane, a yoko sike lue ga e amiu.

¹⁸ “Kiau nalogena lala, taŕatete neligan kare amiu naŕa asurŕa sane ninuyu ga la poli. Peraga, yoko nowasuŕe si neimin amiu. ¹⁹ Narin aora teke ga wa, pe piavi re nena, yoko yeririna na yomarava nini taŕatete avisu in sina. Ana amiu ga yoko avisu naŕa in na nemal sina ga, ana vanon naŕa nemal, amiu mēna yoko amal. ²⁰ E legiena nene naŕa avisunu nemal sina, amiu akilia sane in na e Ata, a amiu e inu, a in na e amiu. ²¹ Naga naŕa sinena sii inu pe lelaga, naga pe naga naŕa ŕuarar ruru kiau navisaluaena lala a mlogear la. Naga naŕa sinena sii inu sanene, yoko Ata sinena siia, amio in mēna sineu siia, nakekaten ke naga vena nekila naga kilia inu laa sane.”

²² Ana imimi nalogena tai, naŕa Yutas taŕena, pe naga re naŕa nae Kariot poli, piun tan Yesu, sape “Ana Suŕe, osape oim okekaten imimi, ana yoko okila e mrapa na sanape naŕa yoko yeririna taŕena la nae yomarava taŕatete avisu kilia?”

²³ Ana Yesu pisatarŕe, pisape “Visae yar sinena sii inu, yoko uarar ruru kiau visena lala, ana yoko Ata sinena sii naga. A yoko imimi lua meim puna, mekilia mŕamimi urŕa memio naga e kiena malena, ana yoko taŕatete ve sanene va la naŕa pe amlelaga re poli. ²⁴ Ana yar naŕa pe sinena sii in re poli, naga taŕatete logear ruru kiau visena lala. Naga nene navisatarŕeena na kiamiu naviunena nene, ana e visena naŕa amiu amloge ga nagane, pe pe kiau visena re nene poli, naga pe visena kiena ne Ata naŕa mliganu nepitom e nini.”

²⁵ Ana Yesu pisape “Pogos naŕa nesike nemio amiu wa, in na nepisa ke sur la moki sanini pan amiu rui. ²⁶ Ana pogos naŕa sa nevano, yoko Ata ligan Ninuna

na iilaena vitomi, ana naga yoko kus leleu, vian amiu e sur punu ga, ana ligan nasitorñalena e kiau visena la punu ga e kiamiu sitomena lala. ²⁷ In na nevano, ana neligan sumārena sike amio amiu. Sumārena kiau nene pe sumāre nowo tai naña yomarava nini tařatete la van amiu. Ve sanene na, ve akila re naña sinemiu viowa manenea, a ve amaraun re sur lala. Amiu ve asitom manene re, ²⁸ kome monar ve sa ga naña nepisa pa pan amiu rui, nesape in na neure kone wa, ana yoko neim si pun amiu. Pona amiu aloge viowa naña nevano, ana visae sinemiu sii inu, popon amiu akekara manenea naña nekilia neva sina puna ne Ata, naña naga to laa metavan inu keviu pařisi.

²⁹ “Sur la punu ga nene pere wa, ana nanagane na nepisawal ruru pan amiu rui. Ana pogos naña avisu imi mālivi torokin nena ga sa naña nepisa, ana řisi na akilia alelaga ga sane nepe lelaga.

³⁰ “A nanagane, tařatete nevisa si sur ve moki van amiu, vanon řarin suře naña pe řarin suřen ke yomarava nini nagane na, pimin inu ke pa rui. Ana yaru nene, puriukawaena kiena pe torokin re taulu kiau puriukawaena poli, ³¹ ana netamān inu ga e limana, monar nekila ga sur ya naña Ata sinenan sape nekila. Nekila sanene, vena yeririna na yomarava nini avisuluřaria sane sineu sii la.

“Poga, kana pog narui, tesuñalu teva vanua.”

15

Yesu pe purřes nen kilka naña lelaga

¹ Ana e pog naña memial mepano, Yesu pisa ke sina ga visena řas pan imimi. Naga pisape “In na nepe purřes nen kilkerep naña lelaga, a Ata naga pe yar na visuaren lokove na kilika lala. ² Naga pisuar ruru ke korowasneu lala, visae visu korowas tai naña řar re mras poli, naga telua, a visae visu tai naña řar mrasa, yoko kilavan ruruia vena war si mras ve moki. ³ Sur nene nekila pan amiu rui, naña sane sur naña kilavan ruru amiu, naga kiau visena la naña nepisa ke pan amiu. ⁴ Amiu na korowasneu lala, monar ayakolkol ruru amiu e inu, a in na neyakolkol ruru nemio amiu. Visae korowas nen kilka ve yakol ruru re amio purřesia, tařatete war mrasa, a maran taaga ga amio amiu, visae ve ayakolkol ruru re amio inu, yoko kiamiu malena tařatete nena war mras napo lala.

⁵ “In na nepe purřes nen kilika, amiu na ape narin korowasneu lala. Naga naña sikol e inu a nesikol e naga, naga ke naña

yoko kiena malena kilia war mras ve moki, vanon sa ve in re e amiu, tařatete nena akilia akila sur tai naña po e marana ne Ntewa. ⁶ Visae yar tai ve sikol re e inu, naga sane korowas tai naña pimi mano pa rui, atelua awar akoven va e kapi, kapi kekania. ⁷ Visae asu ruru mña e inu, a kiau visena to ruru mña e amiu, sur ya naña sinemiu asape aviunia, akilia atolia. ⁸ Popon amiu awar mras la ve moki e kiamiu malena lala, naga nene mesmesun kiau nalogena la asumā akila, a pe mrapa mña nakilaen kia kiena ne Ata va manene laa metava. ⁹ Ata sinena sii inu pařisi, ana vanon naña sinena sii inu, inu mña sineu sii amiu, ana popon amiu asikol ruru amiu e kiau nasinesiena nene.

¹⁰ “Visae auarar ruru kiau navisaluaena lala, akilia asumā loyurña e kiau nasinesiena nene, sa naña in na nepuarar ruru ke pa rui navisaluaena kiena ne Ata, nesike pa loyurña e kiena nasinesiena rui.

¹¹ “Ana sur la naña nepisa ke pan amiu, nemla pan amiu vena kiau nakekarena sike amio amiu, kila pupia kekarena tai naña po na po kilia sulue ga amio amiu silaga. ¹² A kiau navisaluaena maro tai nalaen van amiu sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu lue ga, sa naña in na sineu si amiu ke ne. ¹³ Pe sinesiena re si tai poli naña po taulu na sinesiena naña yar tai tamān kiena malena, mare vena tamalia kiena erau tai. ¹⁴ Ana yoko in na nekilia nekila ve sa ga nene van amiu, vanon visae alelaga e kiau visena lala, yoko ave kiau erau la rui.

¹⁵ “Pe nepio amiu re sina nesape kam yar na yumāe kiauena ga lala poli, vanon yar na yumāena naga miyurñae ga, pe kilia ruru re navisaarena na yumāena kiena ne kiena suře poli. Ana in na nepisu amiu ape kiau erau lala, vanon sur punu ga naña nemloge Ata pisa pan inu, nepisawalia pimi merarava pan amiu. ¹⁶ Amiu pe apisa logia in re poli asape nepe kiamiu, ana in na nepisa logia amiu ape kiau, nepisirlar amiu vena ava awar mrasa e kiamiu malena lala, mras naña sulue ga sike na rui. Ana pogos naña ava ke sanene, sur ya naña aviun e kiau kia van Ata nae ma peni, yoko naga la ga van amiu. ¹⁷ Na nene kiau navisaluaena van amiu naga sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu.”

Lala naña na yomarava nini yoko sinela kar nalogena kiena Yesu lala

¹⁸ A Yesu pisape “Visae yoko avisu sane yaru na yomarava la naña pe amlelaga re poli, sinela kar amiu, ve ailan manene re. Monar asitorñal mña naña lala na yomarava

nini sinela kar inu sumo rui, ĩisi na sinela kar mare amiu mēna ga ne. ¹⁹ Visae amiu ave sa ga yeririna na yomarava nini, yoko akekarān amiu ga, ana in na nekilogia amiu pa rui nesape aure vetan malena na yomarava nini. Kam na pe maran taaga re si sane kiena yar la poli, kila sane sinela kar amiu narui. ²⁰ Ana popon amiu asitomāl lue ga visena naĵa nepisa pan amiu rui, naĵa nesape yar na yuŋaena taĵatete sukalawan kiena suĵe. Visena nene kana kinasia sape sa ga naĵa akila piowa ga akila karentu, yoko akila viowa akila kare amiu mēna. Sa ga naĵa la pe amlogear re kiau visena la poli, yoko ve alogear re mēna kiamiu visena lala. ²¹ Pelaga viowa na sanene yoko akila van amiu vanon ga naĵa amiu aye kiau, akila vanon pe akilia re naga naĵa mligan inu nepitom tano.

²² “Visae ve neim nevisa meraravan re sur la nene e marala, yoko Ntewa visu sane lala pe akilaro re kiau visena poli. Ana nanagane na, amloge kiau visena la punu ga rui, ana taĵatete avisawan si visena tai e kiela naviowaena naĵa akila ĩarmāraera van Ntewa. ²³ Lelaga, akila ĩarmāraera pa Ntewa rui, vanon naĵa apieluen inu, ana naga sa naĵa apieluen mēna Ata. ²⁴ Visae ve kiau kilē re la naĵa apisu nekila, naĵa pe yar re si tai naĵa kilia kila, pona Ntewa yoko ve visa re sape naviowaena sike e la. Ana pere, apisu pa rui, ana pe amlelaga re ga poli, aĵaryon nakilaen navielueena pan imimi lua Ata. ²⁵ Sur nene mesmesun ga visena tai naĵa Ntewa mligan teke e Nasiriena Wa, naĵa sape

‘Sinela kar nu paĵisi, ana peraga, pe panon re kiau naviowaena tai poli.’ Yauena 35:19, 69:4

²⁶ “Ana nevisa van amiu, sane yoko neligan Ninuna na iilaena vetan Ata mava vitom mālavin amiu, naĵa pe Ninuna naĵa molue e malena kiena ne Ntewa, naĵa pe Ninuna na visawalen nalelagaena. Naga vitom visawal inu re laa van amiu sane, ²⁷ ana sirāunia, amiu mēna monar avisaawal manene inu va laa sane van yar taĵena lala. Na nene komin naĵa amiu la nene asu lue ga amio inu silaga siar e nasiarena kiau yuŋaena pimi tol nanagane.”

16

¹ Ana Yesu pis mā ke pan imimi kiena nalogenā lala wa, sape “Visena la nene, nepisa ke pan amiu ve nauarar ruru amiuena, venā kiamiu viawaena ve lor re pogos tai.

² “Pe lelaga, monar akilia asape kieta yerkawa lala yoko akoven plan amiu vetan kieta yuŋa nalotena lala, ana yoko viowa laa sane van amiu vano-o tol pogos naĵa sane sa awe monar amiu, ana yoko la avisa asape nanene yuŋaena wo tai nene, ana akila vena Ntewa kekarania. ³ Yoko la akilia akila ve sanene van amiu, komin pimi tol nagane pe akilia ruru re Ata nae ma e peni poli wa, a pe akilia ruru in re mēna poli. ⁴ Ana sirāunia, pogos naĵa avisu sur la ne imi kakate ke ve sanene van amiu, akilia asitomāl sina ga, ana yoko avisa asape ‘Lelaga ga o, nanagane na tepisu sur la nene sa ga naĵa Suĵe pisa pan ita nanua sumo ne.’”

Yesu pisa sape Ninuna Wa yoko iila la

Ana Yesu pisape “Sur la nene pe nepisa re pan amiu sumo poli, komin e pogos nene nesike nemio amiu wa. ⁵ Ana nepisa ga na wa van amiu komin yoko ve viavi re na, monar neligan amiu, neva sina puna ne naga naĵa sumo na mligan nepitom. Nepisa lili mā sanene pan amiu rui, ana nepisu sane pe apiun manene re si lepas nene tan inu poli, asape nekom pe po neva e yo na sanape, ⁶ vanon pogos naĵa nepisawal nesape monar neligan amiu sa nene, amloge piowagan paĵisi ne. ⁷ Ana peraga, monar ve sa ga nene. Nepisa pe lelaga pan amiu, po manene laa pan amiu naĵa nevetan amiu, komin naĵa visae ve neva re, yoko Ninuna na iilaena taĵatete imi, ana sa nevano, yoko neila naga vitomin amiu. ⁸ Ana Ninuna nene, pogos naĵa vitomi, kila pupia yuŋaena tai e yeririna na yomarava nini, kila la asitom kilia pupia sitomena ĩasia, tai e lepas na kiela mlamulena viowa, tai e lepas na kiau mesmesuena, a tai e lepas naliĵereena kiena ne Ntewa pan la.

⁹ “Na sumo, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane purĵes nen kiela mlamulena viowa, naga kiela ĩelaga na yepela mavin vatanon inuena.

¹⁰ “Nalua, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane in na pe nekila re suri viowa tai poli, nemesmes nenaga. Inu netorokin naĵa nekilia neva si metava puna ne Ata, ana yoko ve alual inu re sina.

¹¹ “Natelu, Ninuna nene yoko kila avisu kilia sane Ntewa kilia liĵere la, sa ga naĵa mligan ruru pa naliĵereena kiena suĵe viowa naĵa pe ĩarun ke yomarava nini nanagane.

¹² “Sur la moki sike na wa naĵa nekilia nevisa van amiu, ana nepisu amiu amloge piowa sanene, taĵatete nevisawal van amiu nanagane. ¹³ Ana pogaga,

vanon sirau, pogos naŕa Ninuna na visawalen lelagaena vim pun amiu, yoko naga kilia sumon amiu, atol visena nalelagaena taŕena la nene. Visena na lelagaena la naŕa naga vian amiunia, taŕatete visa ga e kiena sitomena naga taaga, ana sur la naŕa loge ma e peni, naga ga nene visawal van amiu. Ana yoko kila sanene vano-o tol naŕa naga kilia vian amiu ruruia e lepas na sur la naŕa amolmolue e inu ve yam piavi re. ¹⁴⁻¹⁵ Naurarena la punu ga naŕa kiena ne Ata, pe kiau mēna, ana Ninuna war kiau visena lelaga imi ligan ruru e kiamiu malena lala. E mrapa ne nanene yoko Ninuna naga kila mesmesun kiena yuŕnaena, naŕa pe nayeluaren kiau kia.”

Pupia kekarena nawasuŕeena kiena Yesu

¹⁶ Ana Yesu pisa mēna pan imimi, pisape “Ve yam viavi re na, yam ve plas ga, ana yoko ve avisunu re sina, ana yoko ve yam viavi re sina, akilia avisunu sina ga.”

¹⁷ Ana imimi nalogena la memloge visena nene, mepisa leleim pan imimi mesape “Ita pe tekilia re nenaga sur la naŕa naga pisa ke ne. Nanua sumo ne, pisa ke sape wasuŕe sina va su si amio arimana ma e peni, ana nanagane na sape yam ve viavi re na, tevisu re si naga, ŕisi na yam ve viavi re na, tevisu sina ga. ¹⁸ ?A narin aora naŕa pisa ke ne, kana kinasia yara? ! Pe tetol re nena kiena sitomena poli!”

¹⁹ Ana Yesu kilia sane sinemimim mesape meviun meraravan sur la nene tania, naga pisawal ŕesania, pisape “?Pona amiu apiuyun ke sina ga pan amiu e lepas nen kiau visena lala yo? ²⁰ Pogaga, nevisa ve lelaga van amiu sanini, sane yoko amiu atagi, aloge viowagan ya naŕa yoko lala akila van inu, ana yoko yeririna taŕena lala na yomarava akekarania, aloge won vaŕisi. Yoko sinemiu la ulen naloge viowaena vano-o, ana ŕisi na, nemali sina ga vetan marena, ana avisu inu sina, a yoko kila kiamiu naloge viowaena nene vilonia imi ve nalogewoena. ²¹ Naga sa ga pogos naŕa sira mēŕena, naŕa sa tol kana aora nena, mēŕena laea naga monar loge viowaganian vano warlua. Ana pogos naŕa ŕar pa na, pe sitoŕal re si kiena naloge viowaena poli, ana naga pulen kekarena vanon kiena sisi tomtom naŕa paeme mare ga pimi yomarava.

²² “Ana ŕisi na amiu ve sa ga nene narui. Nanagane na sinemiu la ulen nasineyeena keviu, ana siraunia in na neŕalivin amiu si na, akilia akekara sina ga e pupia kekarena tai naŕa taŕatete yar tai lalua sina ga vetan amiu pogos tai. ²³ Ana e pogos naŕa neimi neŕalivin amiu, pona amiu asitom asape popon sa aviun sur ve

moki vetan inu, ana taŕatete ga, sur la nene pe naviunen re tan inu poli, akilia aviun mesmesun ga tan Ata ma e peni. Akilia aviun tania e ga e kiau kia, ana ŕisi na naga kilia taŕan van amiu. ²⁴ Pimi tol nanagane na, amiu pe apiun re sur e kiau kia poli, ana siar ga nanagane na, sa aviunia e kiau kia, ŕisi na atolia, ana kila sinemiu ulen kekarena.

²⁵ “Pimi tol nanagane na, nepisa ke sur la pan amiu e ga e ŕakaiwa, ana aora pimi ke narui naŕa ve nevisawan re si van amiu, nevisayu Ata ma e peni van amiu, nevisa plan meraravan sur punu ga van amiu. ²⁶ Ana e pogos nene, ve in re ga naŕa neviun ke sur lala van Ata vanon amiu, ana amiu ga akilia aviun mesmesun vania e kiau kia. ²⁷ Amiu akilia aviun mesmesun ga vania, vanon naga pisu amiu ke naŕa sinemiu sii inu, naga kilia ke naŕa amlelaga e inu sane nepetan ma puna nepitom tano e yomarava nini. Suri nene kila sinena sii amiu paŕisi, kekaran ga na yagoganen kiamiu naviunena lala.

²⁸ “Ana e lepas na lele naŕa nepa ke ea, nekilia nevisa ga sa naŕa nepisa ga ŕisi ne, sa naŕa nepetan ma puna ne Ata nepitom e yomarava nini, ana ŕisi na nevetan si yomarava nini, nowasuŕe si ma uŕa puna.”

²⁹ Ana mepisatarŕea, mesape “! Suŕe, nanagane na ve ovisawan re si kioŕna visena e ŕakaiwa lala! Pogos naŕa opisa meraravan sur la sanene mepisu po paŕisi. ³⁰ Memloge kioŕna visena lala, mepisu kilia sane ko na okilia sur punu ga, pe kiamimi naviunena re si naviunena tan ko poli. Lelaga, nanagane na memlelaga mārera sane pe lelaga, ko na opetan Ntewa opitom e yo nini.”

³¹ Ana Yesu pisatarŕe la, sape “Ana yo. Pona amlelaga e inu pe lelaga? ³² Popon alelaga mārera, vanon aora naŕa nepisa ke ne, pimi ke narui, ana visae pere, pimi pa yo rui. E pogos nene, arŕemene amiu aliureure amiu, po amiu awasuŕe amiu veve taaga sina e māmiu uŕia lala, taŕatete tai sike si amio inu, yoko inu ga taaga nesike. Ana nanene naga pogaga pan inu, vanon nekilia sane inu, pe in ga taaga re nesike poli, ana Ata na amio inu lue ga. ³³ Nepisa sanene pan amiu vena ve sinemiu kurkur re, a vena ve aloge re viowa. Pe lelaga naŕa kiamiu malena e yomarava nini, ulen ga naloge viowaena amio pog mārera, ana in na netaulu pa naviowaena na yomarava nini rui. E kiamiu malena la e inu, yoko alual luen ga suŕarena wo.”

17

Pupia leniena kiena ne Yesu

¹ Ana pogos naŕa Yesu pisa pa visena la nene, sape len va arimana. Kira pa metava ma e peni, pisape “Ata, nekilia sane nanagane na kiau pog na loge viowaena pimi narui. Awis, ovisuar inu naruŕa, vena kiau kia ve vito re tano, ana va metava, yoko inu mŕena ga nekilia nevisirlua kioŕa kia va metava. ² Nemlelaga sane ko na okila sanene, vanon omla pupia puriukawaena pan inu rui, vena neve suŕen yeririna punu ga. Ana otamŕan pan inu osape la naŕa omligan la e limau, yoko nekilia netaŕmŕan malena naŕa ve uro re pogos tai van la. ³ Ana mrapa na malena naŕa ve uro re pogos tai naga sanini, naŕa akilia ko, naŕa ope Ntewa taaga ga naŕa pe lelaga, amio mŕena inu Yesu Kristo naŕa omligan inu nepitom. ⁴ In na nemligan ko nepitomin nakilaen kioŕa kia ve keviu e yomarava nini, ana nemiyuŕmaen mŕa sur nene pano-o ŕisi, naŕa lavis netaulu yuŕmaena la naŕa sinomŕan osape nekila. ⁵ Ana Ata, sineun nesape neviun sane sa nevaŕnasu nesuŕmalu si e maraŕa, oliganu sina nemio ko ita lua teve suŕen si nau-rarena nae ma e peni sa naŕa tekila nanua pogos naŕa tesii yomarava nini.”

Yesu mlenwo kiena nalogena lala

⁶ Ana Yesu mlen mŕa, sape “Ata, e lepas na lala na yomarava nini naŕa ko okilogila la ape kioŕa, ko na otamŕan la panu, omligan la e luŕmau, ana nekilia nevisa van ko nesape in na nepisayu ko pan la rui. Ana nanagane apuaraq ke kioŕa Visena Wa mŕarera.

⁷ “Lala apisuluŕar pa rui sane sur wo punu ga naŕa sike e inu, ape sane kioŕa nalaena lala pan inu, ⁸ vanon kioŕa visena la naŕa oŕar pan inu, nepisalein pan la, ana la atol punu pa rui, kila sane amlelaga mŕarera asape in na nomolue pun ko nepitom, ko na omiilanu.

⁹ “Nemlen pan ko nanagane, nomon nalenwoen yeririna punu ga na yomarava wetelu veraga ga, ana nesape nelenwo manene laa lala naŕa otamŕan pan inu, komin apimi ape kioŕa rui. ¹⁰ La punu ga naŕa ape kiau, ape kioŕa, a la punu ga naŕa ape kioŕa, ape kiau, a lala naŕa otamŕan la pan inu, ape purŕes nen kiau naurarena.

¹¹ “Ana nanagane na pimi tol pog naŕa nevaŕnas si pun ko, naŕa sane ve nesu re si e yomarava nini, ana kiet yeririna la nene asuŕara ga. Ve sanene, Ata Wa, awis ovisuar la naŕa otamŕan la pan inu, ouarar ruru la loyuŕa e mratava pun ita, vena akilia aim ave taaga, sa naŕa ita

lua tepe taaga. ¹² Pogos naŕa nesuŕma nemio la, nepisuar ruru la, nepuar ruru la vatanon kioŕa kia. Nepisuar la pano-o la punu ga asu ruru mŕa amio inu, taaga ga naŕa monar vetan inu, sa ga naŕa Nasiriena Wa pisawalia, nane yar naŕa pe sisi nakovioena.

¹³ “Lavis ga nowasuŕe puŕa narui, ana nesape nevisa plan visena la nene pogos naŕa nesike e yomarava nini wa, vena kilaen sane pupia kekarena naŕa teke e inu nanagane yoko kilia imi ve keviu mŕena van li taŕena la nene. ¹⁴ In na nemla kioŕa visena pan la rui, ana pogos naŕa yeririna taŕena la na yomarava nini apisu la, sinela karla paŕisi. Nanene komin apim sane pe ape na yomarava re si po laa rui, sa naŕa in na pe nepe nae re yomarava poli. ¹⁵ Ana nemlenin la pan ko, pe nepiun re nesape oure plan la vetan yomarava, nepiun nesape pogos naŕa asike yomarava wa, ko na yoko ovisuar ruru la, vena yar viowa nene ve kila kare la re. ¹⁶ Awis ovisuar ruru la, komin la na sa ga inu, imimi mepe wolowa ga lala na yomarava nini. ¹⁷ Nemlen mŕena sane ovian kioŕa visena na lelagaena van la, vena yawawo kiela malena lala aim ave wa, ave kioŕa ga ko ga taaga. ¹⁸ Nemlen wo la sanene, komin sa ga naŕa ko na omliganu nepim e yomarava nini, ŕisi na in mŕena nemligan la ke avava sanene ea. ¹⁹ Nemiawawo kiau malena wetelu pan ko vanon la, vena ŕisi na lala mŕena ayawawo kiela malena lala van ko ve lelaga.”

Yesu mlenwo li nalelagaena lala

²⁰ Ana Yesu mlen mŕa, pisape “Ata, nemlen ke pan ko, pe nemlen wo re ga la nene poli, nemlen wo mŕena lala taŕena naŕa alelaga e inu vanon kiela visena la naŕa pisayu inu. ²¹ Nemie awis pan ko Ata, sane la punu ga nene aim ave taaga, maran taaga sane ita lua. Ko, ko na e inu, a inu na e ko, ana lala mŕena monar e ita, vena yomarava wetelu kilia lelaga sape in na nemolue puŕa, ko na omiilanu nepitom tano. ²² Pupia naurarena naŕa omla pan inu, nemla pan la, ŕisi na lala akilia aim ave taaga, sa naŕa ita lua tepe taaga. ²³ Ko na e inu, a in na e la, ŕisi na akilia aim ave taaga e sur la punu ga, ana pogos naŕa yeririna na yomarava la avisuia, akilia sane pe lelaga ga, ko ga naŕa omliganu nepitom, akilia sane sinemŕa sii la keviu sa naŕa sinemŕa sii inu.

²⁴ “Nanagane Ata, nepis maro sanene, sineun paŕisi nesape la naŕa otamŕan panu, yoko sirau akilia amio inu ma e leleta. Sineun nesape amionu vena akilia avisuveve pupia kiau naurarena nene,

naþa ko na omla panu nanua sumo e nasiiena na yomarava nini, vanon ko na sineña sii inu paþisi. ²⁵ Ata, ko na ope wa a omesmes, ana yeririna taþena la na yomarava nini pe akilia ko re poli, ana in na nekilia ruru ko lue ga. Nekila sane nanagane na kiau nalogena lala akilia sane in na nepetan ko, ko na omligan inu nepimi. ²⁶ In na nekila sane nanagane na, lala moki akilia ruru kioña þelaga wo rui, ana yoko nekila va laa sane na wa, vena pupia sinesiena naþa sineña sii inu ea kilia sike e la, a vena inu miena nemio la lue ga.”

Ana leniena kiena Yesu pan arimana maro ga e nene.

18

Atarar Yesu mārera

Matu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

¹ Yesu pisa plan visena la nene, mlen pae na, þisi na suñalu sumon imimi nalogena la mepetan si Yerusalem, memial ga kolemallo mepito tano e þalu naþa Kitaron lepas na vano. Memial mepa metol narin los nen purolip lala naþa Yesu pa lue ga ea yam moki mña rui, ana mesu li mña yam plas ga ea.

² Lele nene na, Yutas taveve imimi memio Yesu mesuñña mepa ke ea nene yam moki rui, a naga kilia sape e pogos nene, imimi memio Yesu mesike e nene yo. Sanene na e pogos nene, naga pa pa sumo narui pisawal Yesu pan yar keviu la, ana la amiila kiela yar þasia asiraunia, ana naga sumon la apim e lele nene vanon Yesu. ³ La naþa yerkaawa kiena ne yar wa lala amio Varasi la amiila la, la nanene na þegas na mara nae Rom tai, amio þegas na yar na kiravawoen Yurña Wa lala. Ana amial ke apimi amio kapi vivaga lala, amio kiela sur na mara lala. ⁴ Apimi asape atarar Yesu, ana naga kilia ruru pa þisi rui sur la naþa yoko vim katenia, a pogos naga pisu la pe milan re poli, pa ga naþa pitawe la, pis pan la, piunia sape “?E, amiu akale ke ai?”

⁵ Ana la naþa asuñal ga asuñña amio Yutas, yar na wilwilinwanen Yesu, ana apisatañña, asape “Imimi makale ke yar naþa Yesu, nae Nasaret.”

Yesu pisatanñe la, pisape “Naga naþa apisa ke ne, in ke narui.” ⁶ Ana pogos naþa Yesu pisa visena nene pan la, amilania naþa kila la apuresula veraga, amloloru kar ga lala e porotano.

⁷ Ana yam si tai Yesu piun ke sina ga tan la, sape “?Amiu avisali sina ga, akale ke ai?”

Pisi na apisa ke sina ga, asape “Makale ke Yesu naþa nae Nasaret.”

⁸ Ana Yesu pisape “Sa naþa nepisa pa rui, in ke nanini narui. Ana visae amiu apimin inu ga taaga, popon atañan kiau la taþena nini akilia ava ga sanene, ve atol la re.”

⁹ Naga pisa sanene pan la, kila kiena visena tai pimi pe lelaga, naþa pisalua mare ga e kiena leniena pan arimana, naþa pisa sanini, sape “E la naþa otañan pan inu, pe nekila pal re tai poli.”

¹⁰ Asumña ga sanene, ana memilan ga naþa Saemon Pita þarlua kiena playu na mara, mligan mēne þarin yar tai kiena þarin yar wa lala, ana tetereria ga, telua kiligan yar nene lepas na þamarua. Yaru nene kiena kia Malkus.

¹¹ Ana Yesu pisa pa Pita, pisape “Pita, osuan ruru si kioñña playu vito si e kana pias nen paos nena. ?Sanape, pe sinoñan re nowar ro e pog mārera na loge viowaena naþa Ata nae ma e peni mla pan inu? Peraga, monar nowar ro e naþa!” ¹² Yesu pisa sa nene, þisi na yar na mara la, amio kiela na sumonena, amio nakiravawoena la na Yurña Wa, apim atarar Yesu, apiar ruru limana luwoka, aþure apano.

Aþure Yesu pa e yo kiena Parin Yaru Wa

¹³ Ana aþure Yesu pano, apa atol kove kiena ne Parin Yaru Wa, ana suri na sumo naþa akila, aþure Yesu pa tol yo puna ne yermarua nene Anas. Anas nene naþa sumo na naga pe Parin Yaru Wa, ana naga sike e yo nene wa amio Parin Yaru Wa viu, komin Parin Yaru Wa viu nene naga talopa amio narina naþa sira. ¹⁴ Yaru nene kiena kia Kaefas, a naga naþa nanua sumo, pisawal mrapa tai pan li nasumonena kiena le Yu lala. Naga sape visae avisu sane monar awemñar yar ve taaga vena tamaliaen malena kiena yeririna la ve moki, naga kilia tañan van la vena akila ve sanene na woga ga.

Navisawan þesanena kiena ne Pita e Yesu

Matu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Sanene na aþure Yesu apa e lepas naþa Anas sike ea, ana e pogos nene, imimi lua Saemon Pita mesiraun la. Inu nemio yermarua Parin Yar Wa na sumo nene, imimi lua mepe erau, þisi na atañan inu nepa loyurña siraun Yesu, ana apisaluþar Pita asape taþatete imi loyurña. ¹⁶ Asape naga monar suñalu ga suñña e mratava vanua, ana pogos naþa nepisu sanene, neþasuþe si nepa nepis pan sira mēe na yurñaena kiena yar keviu nene tai, naþa suñal sike e mratava. Pisi na sira nene

tañan sape nekilia noure mēna Pita imi loyūña. ¹⁷ Ana pogos naña Pita pimi ke loyūña, sira naña pisuia ana piun tania, sape “?Ana ko mēna nalogena tai kiena ne yar nene, ne?”

Pita mloge, p̄isi na mīla, pisatanē kotalia ga, sape “E, peraga.”

¹⁸ Pisi na Pita pisu yar na yuñāena la amio nakiravwoen lala akila kap tai na kilamemego, asuñal asuvivia ategania, ana naga pa lavisin la, naga mēna tegania.

Parin Yar Wa na sumo nene Anas piun naviuena la pa Yesu

Matiu 26:59-66; Mak 14:56-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Amligan Yesu suñal e marana ne yermarua Parin Yar Wa na sumo nene Anas, ana naga piun sur la moki petania. Naga piun tan Yesu sanape e nalogena la naña amlelaga ke e naga, a piun mēna e lepas navianena la naña pianlania. ²⁰ Ana Yesu pe pisa re sur mok pan poli, ana pisa ruru ga pania sape “Sur la naña nepian la ke ea, in na pe nekila vinaun re poli, ana nepisa plan ke ga e yometava merarava pan yeririna punu ga. Nepian lue ga kieta le Yu lala e yuñā na lotuena, pona e Yurña Wa, ana lala moki amiyagogan inu silaga. ²¹ ?Ve sanene na, komin ya ne opiun tan inu, osape nepian la sanape? Visae sinomñan osape okilia, popon oviun tan la naña amiyagogan inu lue ga. Lala akilia ruru ga ne.”

²² Ana pogos naña Yesu pisa visena nene, yar na kiravwoen tai naña suñal mña lavis puna, mloge sane Yesu pisa kare ke yerkawa nene, p̄isi na mlipa Yesu, pis pania, sape “Ei, ositom osape po ne opisatanē kieta yar wa e visena na sanene? ! Ovisuar ko!”

²³ Pisi na Yesu pisatanē pania, pisape “Ositomveve ruru li kiau visena. Visae nepisokan, popon ovisawal e maran yeririna la nene, okilia ovisave nepisokan sanape. Ana visae pe nepisa re sur tai naña piowa poli, vanon ya ne omlipa inu?”

²⁴ Ana p̄isin nanene aḡure Yesu, naña limana la apiar ruru ga sike ga wa, amligan lepas nene puna ne yermarua Anas, aḡure apa e kumali kiena Parin Yaru Wa Kaeḡas, vena naga kila kotena vania.

Navisawanen na lua kiena Pita pa kiena Suḡe

Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ana Saemon Pita suñal suñā amio la naña asike atega ke kapi wa, ana la apisu kilia li mña naga, apiun asape “?Sanape,

pona ko mēna ope nalogena kiena ne yaru nene tai?”

Ana naga pisawoia, sape “Peraga, in na pe nepe kiena re poli.”

²⁶ Pita pisatanē sanene, ana lala yar tai naña asuñal asike ne, naga pe yar tai na yuñāena kiena ne Parin Yar Wa, naña naga pe namratava tai puna ne naga naña Pita telua kiligana komḡasa. Ana naga m̄areran manene laa sane naviuēn si tan Pita, sape “?Ko na pe ope kiena re poli yo, ana in na nesitom sane nepisu ko amio naga gare pun purolip la rui?”

²⁷ Ana Pita pisaḡar m̄arera sina, piro yam telun narui sape pe kilia re Yesu poli, ana e nena e aora nene, amloge lakaporo kokoreko.

Aḡure Yesu pa suñalu e marana ne yerkawa nae Rom nene, Paelat

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Ana kolulag wa ke ga wa, pe yomerarava ruru re poli wa, ana Kaeḡas pisi pa Yesu pano p̄isi, ana aḡure si naga apetan yo nene, apa e pulkumali kiena ne Paelat, pupia yar keviu nene naña le Rom la apisirlua naga suñalu ve suḡen purvanua kiena ne le Yu lala.

Ana pogos naña apim lavisin kiena pulkumali, nasumonena kiena ne le Yu lala asitomñal asape amlon yuñā nene, sane visae ava loyūña ea p̄isi na kila la aim sane ve ayekiki re sina e marana ne Ntewa, taḡatete ayakol e kinanena na Paḡagena na Sitomñalen na Tamaliaena. Sanene, vanon sur nene, aḡure Yesu apim asuñalu ga asu vanua, pe apa re loyūña poli.

²⁹ Pisi na apisawal pan Paelat, ana naga pimi pisu la vanua, piun tan la, sape “Pogaga, ana amiu avisawal li sane yaru nene kila ya ne piowa, nane aḡure pimi suñal sike e marau kolulag wa ke sanene.”

³⁰ Ana apisatanēa, asape “Yerkawa, mekilia mevisa van ko sane yar nene, pe yar na kilāen ve woweena p̄isa! Visae peraga na, taḡatete moure imi pun ko.”

³¹ Ana Paelat pisape “Visae sanene, amiu ga akilia ava ala nakoena ya naña mesmesun kiamiu navisaluena vania.”

Ana nasumonena kiena le Yu la apisa pania, asape “E kiamimi navisaluena, mekilia meliḡere naga sape akove moḡar naga, ana nanagane na navisaluena nae Rom pisawo imimi sina, sape ve mekilia re ve sanene. Ko ga taaga, yar keviu kiena ne p̄arin suḡe na e Rom, okilia okila, okilia otamñan osape ala nakoena na marena vania ma e laki torovia.”

³² Ana pogos naþa apisa visena nene pa Paelat, la amminue ga, ana la akila ke visena kiena Yesu tai nanua sumo pimi pe lelaga. Nanene komin naga pisawal pa kiena marena rui, pisayar ruru mesmesun nena ya naþa le Rom la akila ke, naþa awear yaru pa e laki torovia.

³³ Ana Paelat sinenan sape vis towe re amio Yesu lalua ga, pa si loyumi e kiena kumali, pio Yesu sape va puna. A lala akila Yesu pa loyumi, Paelat piun petania, sape “Sineun nesape ovisa ruru van inu. ?Ko na Parin Suþe kiena le Yu la lelaga, po pere?”

³⁴ Ana Yesu pe pisatame mesme re pan poli, ana naga pisatame e naviunena tai, sape “?Kiomia naviunena nene, opiun ruru ga ne, pona opiun ke pan inu vanon ya naþa omloge lala taþena nene apisalele kare in ke ea?”

³⁵ Pisi na Paelat pisatame, pisape “Aulai, neminue ga amiu le Yu lala, in na pe amiu re tai poli. Nekilia ga sane kiamiu yeririna lala amio yar keviu kiena kiamiu yar wa lala, aþure ko opimi vena neliþere ko. Sanene na, nesape nekilia ga nesape omiyumi en ya ne naþa la apisu pe mesmesu re poli?”

³⁶ Ana Yesu pisatame, sape “Sinelan asape oliþere inu, vanon la pe sinelan re neve suþen la poli. Ana kiau nasuþenena pe sa re nasuþenena na yomarava nini poli. Kiau yeririna lala pe akila re mara amio la naþa apimi atararu rui, vena ve neva re e limana ne kiamimi li kawa le Yu la. Imimi pe mepe yaru na kilaren re mara sanene poli, vanon kiau nasuþenena pe pe na yomarava re nini poli.”

³⁷ Ana Paelat pis pania, pisape “?A, ana nemloge opisayu ke kioma nasuþenena, sane ko na ope þarin suþe pa tai rui, po peraga?”

Ana Yesu pisape “Nagane e! Otol ruru pa þisi ne, sane opisa ne. In na nepim e yomarava nini, nepaeme ea, vanon sur ga nene, a nepimi vena nevisawal sur na lelaga lala van kiena yeririna lala. Yar naþa sumalu se e lepa na lelagaena, yoko yagagon ruru kiau visena lala.”

³⁸ Pisi na Paelat piun ke sina ga petania, sape “Ana ane kilia, nalelagaena naga ya ne?”

Paelat sinenan sape taþan ga Yesu va si sanene

Matiu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Ana pogos naþa Paelat pisa pa visena nene, sumalu pa sina ga vanua, pisawal pan le Yu la naþa asumalu asike vanua, sape “Yar naþane, nepisuveve pa naga rui, pe nemal re nenaga narin sur tai piowa teke e naga. Popon sane naga va sina ga

ve sa ga nene. ³⁹ Ana visae amiu asitonmal ke e kas punu ga, e þaþagena la nene, nepure ke amiu yar tai naþa sike e yumi nakoena, netaman naga imi si pun amiu ve sa ga nene. Ana nepisu sane e kas nini na, popon sa netaman yar nene, kiamiu Parin Suþe amiu le Yu lala, imasu pun amiu sa ga nene.”

⁴⁰ Naga pisa sanene, ana la pe akekaran re poli, apion marera, asape “Pere, peraga, pe sinemimin re yaru nene poli. Otaman taþena nene Panaþas imi van imimi sina.” Panaþas nene naþa asape, naga pe le Yu tai naþa sumo naga pepeyu pa le Rom lala.

19

Paelat taþan sape awe Yesu

¹ Ana Paelat sitom ke sape kila Yesu molue sina ga, ana yerkawa kiena ne le Yu lala amaran naþa apisaluþaria. Ana Paelat sinenan sape kila suri tai naþa akekaran naga vanonia, ana pisape kiena yar na mara lala awe li naga sumo wa. ² Pisi na yaru na mara la aþure naga pano, aþar nonos nen kilsirili, aþan ruruia, amiyen te þarina, sane karo na þarin yar keviu tai. Ana aþar pupia kulkota wo tai naþa memaena sane kulkota mana ne þarin suþe, amiyen ea. ³ Ana la peve taaga apivim ke lavisinia, apisa kare ke naga, asape “!Parin suþe kiena le Yu lala, o! ! Mepatanon ko!” Apisa visena nene pania, amililpa ke marana.

⁴ Ana siraunia, Paelat pa sina molue puna li kerkeviu kiena le Yu la naþa asumal asike vanua wa, pisawal pan la, sape “Pogaga, nanagane na sineun nesape amiu avisuluþar naþa nemal re sane yar nene, pe naviowaena tai to re e naga poli, ana nanagane neligan si imasu van amiu.” ⁵ Naga pisa pa sanene, þisi na Yesu pimi vanua, sumalu se marala, þarar karo na nonos nen kilsirili e þarina, amio kulkota naþa amiyen ea. Ana Paelat pisa pan le Yu la, sape “!Nagane, kiamiu yerkawa ne nanene!”

⁶ Ana li kawa kiena ne yar wa lala, amio li nakirawoena lala na Yumi Wa, pogos naþa apisuluþar sur naþa Paelat sape kila, pe akekaran re nena poli, apion ke, asape “!Awear mare e lak torovia! Awear mare e lak torovia!”

Ana Paelat taþatete taulu la narui, þisi na taþan ga, sape “Pogaga, e nakirawaena kiau, yar nene pe kila re nena napiowaena tai poli, ana visae amiu sinemiunia, amiu ga aure naga, ava awear naga e lak torovia.”

⁷ Ana pogos naþa amloge, pe akekara re poli, asape “Peraga yo! Okilia rui osape taþatete mekila ve sanene. Ana lelaga,

popon yar nene mare, vanon naga kilaro kiamimi navisaluaena. Naga miyeluar ke naga pa lue ga metava, sape naga pe narina ne Ntewa. Ana ko ga narui okilia okila mare.”

⁸ Ana pogos naŋa Paelat mloge visena nene, pupia marauena tai pan si naga, sitomveve ke sina ga sape Yesu naga pe yar na sanape, ⁹ ŋisi na pa si loyuma e kiena kumali, pisape Yesu imi, piun tania, sape “?Ko, kionna yo wawa nape?”

Naga piunia, ana Yesu pis re poli, pe pisa re sur tai pan poli.

¹⁰ Pisi na Paelat sape “Ei, ve ovis re sanene, ko ga okila kare ko ke si ne. Popon ovisa sur tai van inu, vanon in ke narui, teke e inu nakilaen sur ya naŋa sineun nesape nekila van ko. Visae sineun nesape omolue sina ga ve sanene, nekilia nekila, pona visae sineun nesape omare e laki torovia, nekilia nekila. ?Ko okilia ma sur nene yo?”

¹¹ Ana Yesu naga pis narui, pisa-tamnea, sape “?Pona sanene yo, ana a ne tamnan sur nene pan ko sape okila ve sanene? Visae Yar Keviu na mava ve tamnan re van ko, ko na taŋatete okila sur tai van inu. Visae ovisa osape nemare, na nene kionna napiowaena tai narui, ana naga naŋa mligan inu e lumoma, naga kila piowa manene laa, nanene kiena pupia mlamulena viowa tai nene.”

¹² Ana pogos naŋa Paelat mloge Yesu pis sanene, naga paryo mneran ke sinenan sape ligan Yesu va sina ga, ana li kawa lala kiena le Yu la apion sina ga, asape “Yar nene miyeluar ke naga pa metava, sape pe ŋarin suŋe tai, sinenan sape kila naga to metavan kionna yerkawa nene Parin Suŋe Sisa. Sanene na, visae ko oligan va ga sanene, okila ke yumaena tai naŋa ŋisi na Sisa ve kekaran re, yoko kovenlua ko e kionna yumaena nene.”

¹³ Apisa sanene, kila Paelat kiena sitom-ena peve lua sina ga, ŋisi na kila aŋure Yesu molue pulkumali pimi vanua. A ŋisi na pa totano metava e kiena lele na nalipereena, naŋa apio asape Kilavaru Yotop, naŋa le Yu la apio asape Kapata. ¹⁴ Ana e pogos nene, pimi tol kolpae rui, nanene e legiena na kilaruruen sur punu ga na legiena na peni naŋa pe pupia legiena na Paŋagena na Sitoŋalen na Tamaliaena.

Ana Paelat totano ke pa metava rui, kiiar Yesu e marana ne yerkawa kiena ne le Yu lala naŋa asuŋal asike tano ne, sape “!Naga ke narui, pe pupia kiamiu ŋarin suŋe!”

¹⁵ Ana la amon ga, amnamagawoia keviu, asape “!Aurelua vano! !Asuar metava e lak torovia, awemaria!”

Pisi na Paelat pisatamne pan la, sape “! Ke! ?Sanape, amiu sinemiun asape nekila awemnar kiamiu ŋarin suŋe nene?”

Pisi na li kawa kiena yar wa lala apisa-tamnea, asape “?Ane pisa sape naga pe kiamimi ŋarin suŋe? Yar keviu Sisa naga taaga pe kiamimi ŋarin suŋe.”

¹⁶ Pogos naŋa Paelat pisu amnarera laa sanene, ŋisi na naga tamnan ga Yesu pan la narui, mligan naga e limala vena asuar e laki torovia, sa ga naŋa la sinelania.

Asuar Yesu e lak torovia

Matiu 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Paelat mligan Yesu e limala, ŋisi na aŋurelua naga pano. Pogos naŋa apa ke narui, akila naŋa Yesu kus ke sina ga kiena lak torovia, ana la asumonia apa atol narin kunus naŋa kana kilavaru ne sane puriu na ŋarin yaru, naŋa apio e visena nae Epru, Kolkota. ¹⁸ E yo ne nanene narui asuar Yesu e laki torovia, amio mena yar la lua, tai e lepas kompasia, a tai e lepas kompasia, a naga mon ga likan lalua.

¹⁹ Ana visena kiena Paelat tai, naga sape yoko asiria visena tai, asuar e lak torovia metavan ŋar Yesu, naŋa sape “Yesu nae Nasaret, Parin Suŋe kiena ne le Yu lala.”

²⁰ Visena nene asiri e visena la telu, Epru naŋa kiena le Yu lala, Latin kiena le Rom lala, a Krik kiena le Kris lala, amear mon metava e lak torovia kiena Yesu. Yo naŋa lak torovia nene sike ea, lavisin ga pulkumali, ana yeririna la naŋa amial ke aŋaro e yo nene apisu visena nene apuloia. ²¹ Ana yar keviu kiena yar wa kiena ne le Yu lala pe akekaran re visena nene poli. Apisawal pa Paelat, asape “Yerkawa, ko na opisa osape asiri sanene sape ‘Parin Suŋe kiena le Yu lala,’ ko opisa pe mesmes manene re poli. Sinemimin mesape avilopu sina, asiri ve sanini, avisave ‘Nanene, pisa sape naga pe Parin Suŋe kiena le Yu lala.’”

²² Ana Paelat pe sinenan re poli, sinenan sape toma ga ve sa naŋa pisa, ŋisi na pisa mesmes ga pan la, sape “Sur naŋa nesiria, nesiri pa narui.”

Yar na mara la amliureure kulmrae manana ne Yesu e la

²³ Li na mara la amear Yesu amio la lua nene e kiela laki torovia lala, ŋisi na apa ruru la. Yar na mara la nene la vari, ana aŋarar kulmrae manana ne Yesu, apisayua, asape aliureure e la ŋegas ve vari, tai kiena yar tai, tai kiena yar tai, sanene. Amliureure ma sanene pano-o, tol pupia kulkota manana ne Yesu, ana amon vitol wowaena e lepas ve vari, vanon kulkota nene pe kana lele na yakolen re poli, amiyumaen ga e pupia kinas nen kulmrae taaga. ²⁴ Vanon sanene, apisasa si pan

la, asape “Piowa naþa tevitól kare kulkota nene, yoko telili ga m̃apilania.”

Ana la amninue ga, akila ke ga mesmesun visena na yauena tai e Tus na Yauena Wa Lala na susumo rui. Visena nene pisa sanini, sape

“Amlioreure m̃au kulmrae lala e la, amlil m̃apila vanon m̃au kulkota.” Yauena 22:18

Visena nene pisa sanene, mesmesun ga ya naþa li na mara la akila.

Yesu pis pa anena

²⁵ Yesu tamalele m̃eke pa metava e kiena laki torovia sanene, ana e la naþa asuñal asike lavisin apisu ke e pogos nene, sira la vari. La nene, anena Yesu, amio anena na ve tokak tai, amio Maria naþa wona na yerm̃ene kiena kia Klopas, amio Maria nae Maktala. ²⁶ Ana Yesu kira pito tano, pisu anena, pisu inu m̃ena, naþa sane imimi lua mepe puruvi, nesuñal nesike lavisinia, ana pisayu inu pan anena, sape “Sira marua, naga nene na pe naruñá narui.” ²⁷ A pis m̃ena pan inu, sape “Naga nene pe anoñá narui.”

Ana siar e pogos nene nepure sira marua nene pam momalio ke uñá m̃au, nepisuar ruru naga sane pe aneu.

Yesu mare

²⁸ Yesu mloge ke piowa metava e lak torovia pano-o pisuluþar sane kiena yuñáena punu ga þisi narui, þisi na pi-sawalia sape “In na moto karnu.” Nanene pe kiena visena si tai naþa pisa ana kila visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pimi pe lelaga.

²⁹ Ana pogos naþa amloge sape moto karia, amla lumlum, aputon e m̃ala kuruta na munen tai naþa m̃eke e pialo tai, amiyurar e laki tai, akian pa metava tol gona ne Yesu. ³⁰ Akian pae, ana kuruta na munena nene kee pa gona þisi, ana pisawal visena tai, sape “Pisi narui.” Ana pogos naþa pisa pae visena nene, telan þarina pito tano, tañan ninuna pano, pure maron kiena yalua, mare.

Amiyurþe mrañanena ne Yesu

³¹ Pogos naþa Yesu mare, naga kolpae e legiena na kilaruruen sur punu ga na Paþagena na Sitoñalen na Tamaliaena. Sanene, legiena na peni, naga pe pupia legiena na þaþagena nene, ana e legiena nene, taþatete atol tas nen yar mare. Nanene kila sane yar keviu kiena le Yu lala sinelan asape monar akus plan tas nen la telu nene sumon naþa mrae vato tano. Ana amaraun m̃ena asape sa þisi la telu nene pe amare ruru re poli wa, þisi na amligan visena pa puna ne Paelat, apiunia

asape aweroro lala lala vena amare vilaga. ³² Pisi na Paelat tañania, ana kiena yar na mara la apa añero lan naga naþa asuar e lak torovia lepas tai, þisi na akila pan taþena. ³³ Pisi na apanon vena akila m̃ena va Yesu, ana apisu naþa naga marþantop pa rui, ana pe akila re si pan poli.

³⁴ Ana lala yar na mara tai kus kiena kalie, miyurþe mrañanena ne Yesu, susun pano-o apisu pupia kuruta amio wii pinin molue pito tano. ³⁵ Ana sur nene pe lelaga kemua paþisi, vanon nepisu e kilamarau, nekilia nesape pe lelaga, þisi na nesape nevisawal van amiu, vena amiu m̃ena alelaga ea asape sur nene pe lelaga ga. ³⁶ Sur la nene molmolue sanene vena ki-laen visena la na Nasiriena Wa na susumo la aim ve lelaga ga. Visena tai naþa pisa sanini, pisape

“Pe puriu na yepena re nena tai poli naþa yoko worovia,” Yauena 34:20

³⁷ a taþena pisape

“Amiyur kare naga, þisi narui na asun avisusu m̃a naga.” Sek 12:10

Ana þelaga na marena kiena ne Yesu naga sa ga naþa visena la nene apisawal na konua konua rui.

Amligan tasnena ne Yesu e kana puluve

³⁸ Pisi na pupia yerkaawa kiena ne le Yu la tai, kiena ki Yosop, nae pulkumali naþa Arimateia, naga pe nalogena tai kiena ne Yesu nanua m̃a rui, ana kilawan ke kiena nalelagaena komin mamaraun ke li kawa taþena lala. Ana pogos naþa kiena Suþe mare pae, marauna nene kovio, pa puna Paelat, piun tasnena ne Yesu. Ana Paelat tañania, pa kuslua tasnena ne Yesu petan lak torovia. ³⁹ Ana yar taþena tai naþa amio Yosop e pogos nene, naga Nikotimas naþa nanua tapolou ga pimi puna ne Yesu kolemallo tai vena sun amio. Ana Nikotimas nene naga pimi e pogos nene, þar m̃ena sur la na liluaren tasnena ne Yesu, amio pupia pias nen sirveve na ponotaninu tai, naþa kana kilo miyuve lualima yam telu [30]. ⁴⁰ Pisi na akus tasnena ne Yesu, apiar e kulmrae yuwowo lala, amio ponotaninu la nene, sa naþa le Yu la amiyuñáen ke e kiela marena lala. ⁴¹ Amluluar pae naga, ana lavisin ga e naþa añear naga e laki torovia, lokove tai moñá ga, ana loyuñá e lokove nene puluve viu tai m̃eke ea, naþa atemare ga na wa vena liganan tas nen yar mare va ea, ana pe tai pa li re e poli wa. ⁴² Pisi na amligan tasnena ne Yesu mon loyuñá e nene, vanon apisu pog þarovia, lavis legiena na kilaruruena sur punu ga þisi, ana pogos naþa sa mrae vato kovio, Legiena Wa siaria.

20

Puluve korena ga mēke narui

Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Amligan tasnena Yesu mēne puluve nene, p̄isi na moñā pana tol legiena p̄esia na wik taḡena. Ana sira la p̄asia, sane Maria nae Maktala lala, asum̄al kolulag wa ke ga wa, amial malo ga apam e puluve.

Ana pogos naḡa apam ke lavisi, amilan naḡa apisu pupia kilavaru pe mono re si e pulus nen puluve poli, amelilivin lua pae rui pa mēke ga yepasia. ² Ana pogos naḡa Maria pisuia, pilon sina ga kiriri pimi, pisu Saemon Pita amio inu, inu naḡa imimi lua Yesu mepe sa ga puruvi ga lala, pisawal pan imimi lua, sape “!Aulai, tasnena ne Yesu kovio! Akuslua kom ko yo tai, memninue ga sane mēke pe narui.”

³ Imimi lua memloge, mesum̄alu, mepa iroto ga ma puluve. ⁴ Imimi luwoka mekirir ke mepavin, p̄isi na nemiyuve Pita, nepa netol p̄esan yo nene, a Maria taveve imimi lua, naga mēna pimi sina. ⁵ Nepa netol puluve, nepa lavisinia nekira pa loyūña e lele naḡa amligan tasnena ne Yesu mēne ea. Pisi na pe noñal re si Yesu poli, nepisu ga kulmrae la naḡa amluluar tasnena ea, akekapili ga sike sanene, ana pe nepa re loyūña poli. ⁶ Ana pe piavi re nena ga Saemon Pita sirauun inu pam, naga pa loyūña e puluve. Pisu kulmrae la naḡane, sa ruru ga naḡa amluluar Yesu e nanua yemlagi nakoneva. ⁷ Ana tawol tai naḡa apiar e p̄arina Yesu, naga pe to re amio kulmrae la poli, akawe ruru si naga taaga teke.

⁸ Pita pisuveve ke sur la ne sanene, ana inu mēna nepa loyūña nepisua. Imimi lua mepisu veve ke sanene, mekilia ga narui, memlelaga mesape Yesu sum̄al si taulu marena rui, lelaga na lelaga.

⁹ Sumo, imimi nalogena la pe mesitome re mesape p̄isi na ve sanene poli, vanon pe mekilia re naḡa Nasiriena Wa la apisawal ke rui asape kieta Navisaarena monar mare, sirauunia mal sina. ¹⁰ Nanua na memninue ga, ana nanagane imimi lua nene mepisu e kilamaramimi. Mepisu m̄a sanene pano-o, p̄isi na moḡasupe si un̄a.

Maria nae Maktala pisu Yesu

Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11

¹¹ Imimi lua moḡasupe si un̄a, ana Maria sum̄al ga sum̄a e pulgon puluve sum̄a ga, wamarana mlalau ke. Naga tag m̄a sanene pano-o, p̄isi na kira si pa e puluve, ¹² milan si navisi lua, amiyen kulmrae naḡa miyuwowo pap̄isi, atotano ateke metava. Tai totano e naḡa sumo

amligan p̄arina Yesu pa ea, tai totano e naḡa lana la pito ea.

¹³ Pisi na lalua apis pa Maria, asape “? Erau, ko otagin ke ya?”

Pisatamē sape “Akuslua kiau Suḡe kovio, memninue amligan mēke pe narui.”

¹⁴ Naga pisa pa visena nene, p̄isi na kirawele sina, pisu yar tai sum̄alu sike na. Pe pisuluḡar re poli, ana Yesu ke narui.

¹⁵ Pisi na Yesu mēna piun tania, sape “? Erau, ko otagin ke ya? Okale ke a ne e nini?”

Ana Maria sitom m̄ape yar na yum̄aena ga nae e nene, pisatamēa, sape “Yarkeviu, visae ko na okuslua naga petan e nini, awis, ovisawal van inu e nape naḡa omli-gan tasnena mēke ea. Sineun nesape neva nekusia, neligan ruru sina mēke e lelana.”

¹⁶ Sirauunia Yesu pio Maria, pio kiena kia, sape “!Maria!”

Naga mloge, pilonia, pisuluḡar sane Yesu, pa lavisinia, pio e kiela visena, sape “!Raponi!” naḡa kinas nen visena nene “Navianena.”

¹⁷ Pisi na Yesu pisa pania, sape “Maria, toko, ve otolnu re sanene. Inu taḡatete nesu e nini, komin pe neḡasupe re metava puna ne Ata poli wa. Ana popon ko na owasupe si puna ne kieta puruvi lala, ovisa van la osape nepisa sanini, nesape nanagane, nepa ke si metava puna naga naḡa pe arimau, a pe arimamiu, naḡa pe kiau Ntewa, a pe kiamiu Ntewa.”

¹⁸ Sirauunia Maria nae Maktala nene kila sanene, p̄asupe si pu imimi nalogena lala, pisawal, pisape “Nepisu Suḡe e kilamarau,” a pisayu pan imimi e sur la naḡa Yesu pisa pania.

Yesu m̄alivin kiena nalogena lala

Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Ana e legiena p̄esia na wik ke nene wa, ko yepekilavi, imimi nalogena la mesike lele taaga loyūña e yo naḡa metapolou ke ea. Mekiar ruru mratava lala, vanon memaraun ke mesape sa p̄isi yerkawa kiena le Yu la sinela kar imimi mēna, sa naḡa sinela kar Yesu rui. Mesum̄a sane na, veraga ga, Yesu m̄alivi pimi sum̄al likan imimi, sape “!Sum̄arena sike amio amiu!” ²⁰ Naga pisa sanene, p̄isi na pian lologia imimi e lepas na mrapototo la naḡa e limana amio pupia piakapila naḡa e mram̄anena. Mepisua, ana pogos naḡa mekilia mesape naga Suḡe nene, mekekara na mekekara. ²¹ Pisa ke sina ga pan imimi, sape “!Sum̄arena sike amio amiu!” A miakol ke sina ga, sape “Sa ga naḡa kiau Ata miilanu vena nekila kiena yum̄aena,

ana inu towē neiila amiū re vena akila sanene.”

²² Siraunia, miyu yalua pimi e imimi, sape “Amiū atol Ninuna Wa. ²³ Yar a naŋa visae amiū aviewoia vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene kovio vetania, ana yar a naŋa visae amiū ve aviewo re vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene to lue ga e naga.”

Tomias pisaia, mlelaga

²⁴ Ana pogos naŋa Yesu mālivin imimi, imimi yaru tai pe su re poli, naŋa Tomias Kaora. ²⁵ A suraunia, mepisu naga, mepisawal pania, mesape “!Suŋe mālivin imimi, mepisu naga rui!”

Ana naga pe mlelaga re e poli, pisape “Peraga, in na monar nevisu e kilamarau. Visae ve nevisu re piakapila na mrapatoto e limana, netol e mrasilmāu nini, a visae ve neligan re lumāu nini e piakapila e mramānena, yoko taŋatete nelelaga ne sape naga mal sina ga.”

²⁶ Tomias pisawal kiena sitomena nene, ŋisi na wik tai ŋaro pano, mesike si lele taaga e yo naŋane. Ana e pogos nene Tomias mēna mesike memio, ana akiar mratava la mārera, ŋisi na Yesu pimi mālivin imimi yam si tai, sape “!Sunārena sike amio amiū!” ²⁷ Ana pis pa Tomias, pisa pania sape “Lumāu na nini, okian mraslumōña, otol luŋaria. Mramāneu nanini, oligan lumōña te ea. Ve ositom ŋele re sina, oviawa mārera e inu.”

²⁸ Tomias mloge na kira pisu Yesu, pisatarña sape “!Kiau Suŋe, ko ope kiau Ntewa!”

²⁹ Pisi na Yesu pisa pania sape “?Sanape, opisunu ana omlalaga e inu? Nanene naga po, ana pupia navisa ruruena sike e la naŋa pe apisunu re nena poli wa, ana amlelaga ke pa e in rui.”

Visena maro tai

³⁰ Sur la moki naŋa Yesu kila, nesiri plan pa e tusi nini rui, ana naga miyūmaen mēna kile taŋena la moki e maramimi naŋa pe nesiri plan re poli. ³¹ Ana visena la punu ga naŋa asike e tusi nini, ve naiila amiūena vena alelaga asape Yesu naga pe Navisaarena, pe narina ne Ntewa na lelaga. Ana kiamiu nalelagaena e kiena kia nene, yoko ve kiamiu mrapa na tolen malena e naga.

21

Yesu mālivin sina kiena nalogena la olua

¹ Ana siraunia, imimi nalogena la ŋasia mesuŋa garo pupia lapa na garo

Taepirias, pona Kalele, ŋisi na Yesu pimi mālivin. ² Imimi naŋa mesike e pogos nene, Saemon Pita, Tomias Kaora, Nataniel nae pulkumali naŋa Kana ma Kalele, inu nemio olai na sumo Semes, amio sina imimi lua. Ana navaemeena kiena ne Yesu pan imimi e pogos nene sanini.

³ Susumo na Saemon Pita pisawal, pisape “Aulai, in na neva neure lilivi metava narui.”

Pisi na mesuŋalu mepisape “Poga, ita punu ga.” Pisi na mepatove mokus waa mepa mokuan lilivi. Mesuŋa e sive pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai.

⁴ Ana pogos naŋa yemlagi merarava ruru ke narui, Yesu patom su ura e nene, ana mepisu sane sa ga yar tai ne sike ne, ana pe mepisuluŋar re poli mesape naga ke narui. ⁵ Ana Yesu pion pan imimi, piunia sape “?Naruu lala, aŋar mā ika laŋasia, po pere?”

Pisi na mesape “Peraga rui.”

⁶ Pisi na pisa, pisape “Pogaga, akila sanini. Ava akuan si lilivi, ana ve akuan re si sa naŋa akuan ke ne, aluŋarli va e lepas na ŋamarua sumo wa, ana nekilia nesape yoko atol ika ŋasia.”

Ana pe mepisu kilale re poli wa sane Yesu na pis ke ne, ana mepa meluŋar lilivi sa ga naŋa naga pisa. Ana veraga ga pulen ga ika na ika, ana pogos naŋa mesape mourelua va metava meŋure ŋele ga, pulen manene la ika lala.

⁷ Pisi na mepisu kilale narui mesape Yesu, ana inu naŋa imimi lua Yesu sane mepe puruvi, nepisa pa Saemon Pita, nesape “Pita, ovisuia, Suŋe narña!”

Pogos naŋa Pita mloge sane na, suŋalu veraga, miyen sina ga māna kulkota, pula tano e sive, miye pa ura. ⁸ Pe mesu re perinan ura poli, sur sane tasme ponotia taaga ga [100], ana Pita sumon imimi mokus waa mesirau mopure yalolog ke lilivi naŋa pulen ika.

⁹ Ana pogos naŋa mepim ura, mepisu kap tai moŋa ga, naŋa amlega ika ŋasia e mopulusia, mepisu narin kilaparavi laŋas manoa ruru pa sike rui. ¹⁰ Ana Yesu pisa, sape “Ika la naŋa amiū aŋar ga na wa, awar ŋas vam ve kata.”

¹¹ Ana Saemon Pita pitove, pa metava e waa, ŋerelua lilivi, ŋere pimi ura. Ika mok paŋisi, memaraun mesape sa ŋisi lilivi wororowa lawea, ana peraga, meŋere pimi pogaga. Pogos naŋa moŋar plan ika la nene, mopuloia tol ponotia taaga lualima yam lima pa telu [153].

¹² Ana pogos naŋa ika la manoa ruruia, Yesu pio, sape “Aimi akinana.”

E pogos nene mepisu kilale ruru mesape Suŕe ga nene, pe mesitun re si meviun mesape naga ai. ¹³ Mepim mesike pa lele taaga narui, Yesu mla kilaparavi, pion pan imimi, amio mēna ika lala, ana makania.

¹⁴ Naga nene sane pe Yesu kiena navae-meena natelu pan imimi kiena nalogena lala, siraun naŕa Ntewa tamalia sina naga petan marena.

Yesu amio Pita

¹⁵ Ana pogos naŕa memla pae kamimi kinanena na kolulag, Yesu pisape sun re amio Saemon Pita. Piun tania, sape “Saemon, narina ne Yoane, sanape? ?Ko na sinea sii inu keviu, taulu naŕa la nene sinela sii inu, po peraga?”

Pita pisatame pania, sape “Suŕe, sur nene okilia pa rui, nekekarana ko paŕisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ova-gan narin kiau sipsip lala.”

¹⁶ Pogos taŕena sina ga, Yesu pisa pania, sape “Saemon narina ne Yoane, ko na sinea sii inu po pere?”

Pita pisatame ke sina, sape “Suŕe, sur nene okilia rui. Sa naŕa nepisaaria, nekekarana ko paŕisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovisuar kiau sipsip lala.”

¹⁷ Ana yam si tai, kila yam telun narui, Yesu piunia, sape “? Saemon narina ne Yoane, ko na okekarana inu kemua lelaga, po peraga?”

Ana pogos naŕa Pita pisu Yesu piun mā sanene pano tol yam telu, mloge piowa, pisa pa Yesu sape “Suŕe, ko okilia make sur punu ga, okilia naŕa nekekarana ko paŕisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ova-gan kiau sipsip lala. ¹⁸ Ana nevisa ve lelaga van ko sanini, sane nanua sumo, pogos naŕa ope mēe ke ga wa, ko na okila ke ga sa naŕa sinomāna osape okila. Ko ga taaga omiyen moŕa kulsota omialoro opa e lele la naŕa sinomāna. Ana nekilia nevisa van ko, pogos naŕa ovim ove yermarua, yoko yar taŕena la ayenwo ko e moŕa kulmrae, atarar lumōna aure ko ova e lele la naŕa ve sinomāna re ova ea.”

¹⁹ Visena kiena ne Yesu nene, sane pi-sawal ke sape sanape naŕa yoko awemāna Pita. Ea kiena marena, naga kila ŕelaga tai naŕa mligan naga pito tano, a pisirlua kia kiena ne Ntewa pa metava.

Ana siraun naŕa Yesu pisa pa sanene pa Pita, ŕere ke sina ga naga, pisape naga kilia siraun si naga, pisape “Ovim, otaveve inu lue ga narui.”

Yesu amio Yoane

²⁰ Ana siraun naŕa Yesu sun pae amio Pita, Pita pilonia, pisu inu, erau wo kiena ne Yesu, nesike lavisin la luoka. Inu

ke narui naŕa nanua, e kinanena maro, netotano lavisin Yesu, nepiun tania nesape e imimi nalogena lala, ane yoko vielua.

²¹ Ana pogos naŕa Pita pisu inu, piun tai Yesu, sape “?Suŕe, sanapen erau nene?”

²² Ana Yesu pisa pania, sape “Visae nasinenanena kiau sane yoko naga ve kovio re, ana suria sanene vano neim sina ga, sur nene naga pe kiau, pe pe kioŕa re naŕa ovisa sur tai e poli. Sur naŕa pe kioŕa na kilaena, nepisa pan ko ŕa rui, nesape otavevenu silaga.”

²³ Ana siraun pogos nene, pog naŕa nalelagaena taŕena la amloge naŕa Yesu pisa sanene, amlogepalia, amape Yesu pisayu inunia, sape taŕatete nemare pogos tai. Ana Yesu pe pisa re sanene poli, pisa ga sape visae naga sinenania, yoko kilia ve sanene. Sanene, kana kinasia sane sur nene naŕa Pita piunia, pe kiena re poli, ana pe kiena Yesu ga.

Visen maro

²⁴ Ana inu naŕa nepisawal ke sur la nene, nesiri plan ruru ke vena akilia auloia. Ana ita punu ga tekilia telelaga tesape visena la nene pe lelaga paŕisi.

²⁵ Poga, tusi nene pimi ŕisi ga e nini narui. Sur la moki naŕa Yesu kila sike ea, ana sur la moki na moki naŕa Yesu kila pe su re e poli. Visae tesiri punuia, nepisu sane pona yoko kana tus la ve mok vaŕisi, vano-o yo ve tokak e yomarava nini.

YUMAENA Kiena ne Li Nalologena Lala Visayuena Na Tusi Nene

Kom̄pasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini “*Yur̄maena Kiena Ne Li Nalologena Lala*”, Luk siri pan yaru tai, kiena kia Teopilas. Nane tusi na lua naŋa Luk siria, pimi siraun kiena tusi na sumo, naŋa kiena kia “*Lologena Wo Kiena Yesu Kristo Naŋa Luk Siriyuia*”. Tusi nini “*Yur̄maena Kiena Ne Li Nalologena Lala*”, kiena kia na plasa sanene, sape “*Yur̄maena Lala*”. Naga pisayu yur̄maena p̄esa kiena li nalologena lala kiena Yesu, naŋa Ninuna Wa naga sumon la e yur̄maena na visawalen lologena wo, siar garu Yerusalem a e yo punuga garu Yutea a Samaria, pano pano-o p̄ar make yo e yomarava (Yur̄maena Lala 1:8).

Tusi nini naga suniena tai kiena li nalelagaena p̄esa, naŋa siari e p̄egas kiena lus nae Israel lala naŋa amlelaga, a kapuru pimi keviu kalo make yo la e yomarava.

E tusi nini, Luk sinenan sape kilologia naŋa lala naŋa amlelaga e Yesu, ve akawe re Parin Suŋe nae Rom naŋa naga pe suŋen make yo la e pogos nene. A naga sinenan sape kilologia naŋa suri makega naŋa lus nae Israel lala amlelaga ea asape yoko imi m̄alivi, nane apimi m̄alivi rui kome lologena wo naŋa ita li nalelagaena lala temlelaga ke ea.

Tusi nini komsus telu, naŋa kilologia sanape naŋa lologena wo sum̄a p̄ar make ke e yo punuga narui, a sum̄are sum̄a kapuru ke silaga. Komsus na sumo, pisayu sum̄are naŋa siari garu Yerusalem, siraun naŋa Ntewa p̄erelua Yesu pa ma e peni. A na lua, pisayu naŋa yur̄maena kapuru pimi keviu, kalo make yo lua nene Yutea amio Samaria. A komsus na maro, pisayu naŋa yur̄maena pano pa kalo yo punuga e puruvanua lala na yo na pawa sive naŋa apio asape Sive Naŋa Metiterenian, pa tol yo Rom.

Pupia suri keviu tai naŋa tusi nini pisayuia, nane yur̄maena kiena ne Ninuna Wa. Pogos naŋa li nalologena lala asike garu Yerusalem wa e pogos na legiena na Pentikos, Ninuna Wa pitom ana mla m̄araraena pala. A siraun e pogos nene, Ninuna Wa sum̄a miila ke yur̄maena na sum̄are, a miila m̄ena li na sumonien yur̄maena lala e kiela yur̄maena. Tusi nini pisawal visena laŋasa naŋa li nalologena lala apisawalia, a kila meraravan naŋa kiela visena la m̄arera po, pilon malena

kiena la naŋa amlelaga, a miila li nalelagaena lala vena aimi aviran la lele taaga.

Kom̄pasnen tusi la na nini

Yesu pis maro pan kiena nalologena lala 1:1—14

Amligan lua yaru naŋa kus lelena Sutas 1:15-26

Amlologon lologena wo garu Yerusalem 2:1—8:3

Amlologon lologena wo pa Yutea a garu Samaria 8:4—12:25

Yur̄maena lala kiena Pol 13:1—28:31

Yalena na sumo kiena ne Pol 13:1—14:28

Apiora lele taaga garu Yerusalem 15:1-35

Pol miyaloro yam lua 15:36—18:22

Pol miyaloro yam telu 18:23—21:16

Visena na sumo

¹ O, kiau erau Tiopilas, inu nekekara paŋisi naŋa nevitawe ko e tusi taŋena nini. E kiau tusi na sumo naŋa nesiri pan ko, nesiriyu suniena na suri la naŋa Yesu naga sum̄a kila, a naŋa naga sum̄a pian ke e sumo, naga nene naga siar e pogos naŋa naga siar p̄esan kiena yur̄maena, ² pimi tol e pogos naŋa e nam̄areraena kiena ne Ninuna Wa, naga mla maron kiena visena maro pa kiena li nalologena lala naŋa naga mligan plan la rui, ana siraunia Ntewa p̄ere naga pa si metava.

³ Ana pogos naŋa naga mali sina ga e marena, naŋa naga pe pa re si metava poli wa, ana pogos moki, naga sum̄a m̄alm̄alivin la pa tol legiena lualima yam vari, naŋa kila meraravan ruru pan la naŋa naga mali sina ga e marena lelaga. E pogos la nene, la asum̄a apisu kilale ruru naga, a naga sum̄a pisayu mrapa lala na nasuŋenena kiena ne Ntewa pan la.

⁴ Pogos tai, naŋa naga sum̄a veraga amio la, naga mla visena nene pan la, naga pisa, pisape “Amiu na monar ve aur matan re yo nene Yerusalem, amiu na monar asum̄ate m̄a ga wa vena atol Ninuna Wa nene naŋa Ata pisaar p̄isi rui sape naga la van amiu, sa naŋa nepisa m̄ena ga pan amiu rui. ⁵ Sa nanua sumo, Yoane Nakeena naga kee yeririna lala e ga e wii, ana ve e piavi re, legiena ga laŋasia warovia, p̄isi na Ntewa naga kee amiu ve lelaga, na nene e Ninuna Wa.”

Yesu pa metava ma e peni

⁶ Ana e si e pogos tai, naŋa li nalologena lala la apimi sina ga lele taaga amio Yesu, la apiun tania, apisape “? Suŋe, sanape, nanagane naga pogos ruru naŋa ko okila naŋa ita le Israel lala ita ve kieta p̄arin suŋe sina ga tai, pona pe kana pogos nen re poli wa?”

⁷ Ana Yesu pisatarīe la, pisape “Naga nene pe pe kiamiu re naḡa amiu akilia pogos la nene poli, pona legiena la nene poli, naḡa Ata ga naga taaga mligan ruru pisape ve sanene, a ve sanene.” ⁸ Ana siraunia, Ninuna Wa naga vim e amiu, ana e pogos nene narui akus namīareraena, ana ḡisi na amiu na monar ava avisawal inu garu Yerusalem nene, a e yo taḡena punu ga lala garu Yutea amio Samaria, ana vano vano-o tol mēna ga yo taḡena la punu ga e yomarava nini.”

⁹ A pogos naḡa naga pisa pa visena la nene ḡisi, naḡa la asike apisu ruru ke naga wa, Ntewa ḡerelua pa metava, a lul tai pitomi kalovia, ana la pe aḡia re si poli. ¹⁰ Pogos naḡa la asuḡa akirakira ke pa metava e sinapane wa, veraga ga amilan ga, naḡa aḡal yaru la lua naḡa mīala kulsota lala miyuwowo paḡisi, lalua apimi asuḡalar la asike amio la, lalua apisape ¹¹ “*E, le Kalele lala! Amiu ve sinemiu viowa re, ve akirakaḡar re va metava e sinapane sanene. Yesu nene naḡa Ntewa naga ḡerelua naga petan amiu pa metava e peni, ḡisi na naga monar wasuḡe sina vitomi, a naga yoko wasuḡe sina e ḡelaga ga nene naḡa apisu ga nanagane ḡisi ne.*”

Pegas kiena ne nalologena lala

¹² Ana li nalologena lala amligan kunus nene, naḡa Kunus Na Purolip lala, aḡasuḡela apito garo Yerusalem, pe perina manene re poli, sane tasme na manu taaga ga. ¹³ La nene la apimi atol yo Yerusalem, ana la apa ke sina ga loyuḡa e yo naḡa metava naḡa la asusukumua e rui. A la nene kiela kia sanini: Pita, Yoane, Semes a Antru; amio Pilip, Tomās, Patalomiu, a Matiu; amio Semes naḡa narina ne Alpeas, amio Saemon naḡa naga lala yaru tai naḡa sumo akila politik pa le Rom lala, amio Sutas naḡa narina ne Semes. ¹⁴ Ana e pogos nene, la nene amio sira lala, la apalue ga lele taaga vena alen. A Maria, anenane Yesu, amio mēna ga wenla Yesu lala, asuḡa apa lele taaga amio la.

Yaru na kusen lelena ne Sutas

¹⁵ Legiena laḡas ḡarovia ḡisi, ana li nalelagaena lala apimi lele taaga, naḡa la punu ga atol suri sane yaru ponotia taaga lualima yam lua. Ana e pogos nene, Pita naga sitom sape visayu van la vena akila sanape naḡa alual yaru na kus lelen yaru nene Sutas. ¹⁶⁻¹⁹ Naga nene vanon naḡa siraun naḡa Sutas naga sane kila kiena yurūaena viowa nanua sumo, naga pul ke sina ga porotano tai amio kilavaru naḡa naga tauluia, ana naga ga mloru e yo nene, ana mēpena mīapo, a sinena la

molmolue, ana naga mare. A yeririna lala nae Yerusalem amloge lologena nene, ana nane kila la apio kinakinas nen porotano nene e kiela visena asape “Akeltaḡa,” naga nene visena tai naḡa naga pisape “Yo Na Kuruta.”

Sanene, Pita naga sitom pisape visayu suri nene van li nalelagaena lala, ana naga suḡalu e marala, pisi pan la, pisa pisape “Erau lala, nanua sumo, Ninuna Wa naga pisi kome pulgona ne Tepet, naga pisayu yurūaena kiena ne Sutas nene naḡa naga sumon yeririna lala apimi apuarar Yesu, a visena la nene apimi ape lelaga ḡisi rui, sa naḡa Visena Wa naga monar ve lelaga silaga. Sutas nene naga imimi yaru tai naḡa, naḡa Suḡe mliganar naga vena tarar yurūaena amio imimi, ²⁰ ana nanagane, naga sa naḡa visena lalua nene naḡa teke e Tusi Kiena ne Yauena Lala, naḡa tai pisa, pisape

*‘Naga popon naḡa mīana yurūa mon korena ga, ḡisi na taḡatete yaru tai mono ea,’
Yauena 69:25*

a taḡena sina ga, naḡa pisape

‘Popon yaru taḡena tai kus lelena.’ Yauena 109:8

²¹⁻²² “Komin suri ne na nene, ana monar yaru si tai naga imi sukol imimi sina vena navisawalen Yesu, kieta Suḡe, visave naga mali sina ga e marena. Yaru nene naga monar lala yaru tai naḡa la amio imimi nanua sumo, e pogos la naḡa Suḡe suḡa mialoro ke amio imimi. Naga monar ve yaru tai naḡa naga sike e poglis naḡa Yoane naga mlogonyu ke kiena naakeana, pimi tol legiena naḡa Ntewa naga ḡurelua Yesu petan ita, vena va si metava.”

²³ Ana la apisawa kia kiena ne yaru la lua. Tai, kiena kia Yosop, naḡa la apio asape Pasapas, a kiena kia taḡena sina, kien kia asape Sastas. A yaru taḡena, kiena kia Mateas. ²⁴ Ana la amlen, apisa, apisape “Ntewa, Ntewa namanmaruaena, ko ga okilia mīa ya naḡa sike e los nen yeririna lala. Narui imimi na sinemimin mesape ko okipian imimi e lalua nene, nape naḡa ko oḡere rui, ²⁵ vena naga tarar yurūaena kiena ne nalologena nene, naḡa Sutas naga mligan rui vena naga va ruru nena ga e kiena lele na kovioena.”

²⁶ La amlen pae, ana akila sur sa naḡa la amlil mīapila, ana kia kiena ne Mateas naga kate. Ana la amligan lua naga, ana asikol naga amio la lualima taaga pa taaga nene, kila la lualima taaga pa lua ke sina ga.

2

Ninuna Wa pimi

¹ E legiena na Paḡagena Na Yui Marua, li nalelagaena lala la apimi asu mā ga lele taaga, ² a veraga ga, māaгена tai molue ma e sinapane, sa ga naḡa pupia lagi tai māai, ana māaгена nene naga kalo punu yo na loyūma nene naḡa la ateke tano ea. ³ Ana la apisu suri tai sane kapi mluamene, ana kapi nene naga mliḡerea, ana peve taaga pa sike e la punu ga nene. ⁴ Ana la punu ga, Ninuna Wa naga pimi pulemamaga e la, kila la apivisi e visena taḡena lala, sa naḡa Ninuna nene naga kila akilia apisi komea.

⁵ Ana garu Yerusalem, le Israel la asu mā ga, naḡa la ape li nalenena lala. La nene na la amolue e yo la moki na yomarava nini apimi. ⁶ Ana la nene amloge māaгена nene, lala amio yeririna taḡena lala, la moki paḡisi naḡa la apimi e yo nene. Ana la nene sinela kurkur paḡisi, komin naḡa yaru la naḡa Ninuna pimi e la, la pogos naḡa asuḡa nana sanene, ana yaru make ga amloge nena kiela visena la naapo. ⁷ Ana la amilan paḡisi, a amiyuwawa, apisa apisape “!Aulai! Yaru la nene naḡa asu mā apivisi ke sanene, ana lala na ape le Kalele ga lala. ⁸ ?Sanape naḡa ita punu tesu mā temloge ke naḡa apivisi ke e kieta visena la sanene? ⁹⁻¹¹ Ita tepe yaru na purvanua la moki na tesike ne, nae Patia, nae Mitia, nae Elam, nae Mesopotemia, nae Yutea, nae Kapatosis, nae Pontas, nae Esia, nae Pirusia, nae Pampilia, nae Isip, nae Krit, nae Arepia, nae Lipia e lepas na vaen Saerin, a nae mēna pupia pulkumali naḡa Rom. Ita laḡasia tepe le Israel ruru ga, a laḡasia pe ape le Israel re sumo poli, ana sirau la apimi ataveve kieta nalelagaena. Ana ita punu ga, ita punu peve taaga temloge ke naḡa la apivisi ke kome kieta visena lala ita punu ga, la asuḡa apisa ke pupia yurūaena la nene naḡa Ntewa naga kila.” ¹² Ana la amilan paḡisi, kiela sitomena la kokovio, ana la aminue kare narui asape sanape narui, ana la asuḡa apiuviun ke tan la apisape “!Aulai! ?Ya ne sanene?”

¹³ Ana laḡasia asu mā apitalia la nene naḡa Ninuna pimi e la ḡisi rui, la apisa apisape “E, la nene amun ga kuruta nene, nane kila ape wowe ke ne.”

Visena kiena ne Pita pan la

¹⁴ Ana Pita amio li nalologena taḡena la lualima taaga pa taaga nene, la aḡariplan la asuḡalu, apimi ase e nene, ana naga pisi manene pan la, naḡa naga pisawal sanini, pisape “Erau lala, naḡa amiu le Yu

lala, a amio amiu yeririna taḡena lala naḡa amiu asike Yerusalem, amiu na ayagogon ruru inu vena nevisawal sur nene van amiu. ¹⁵ Yeririna la nene na pe amun re wii poli, sa naḡa amiu asu mā apisa ke ne, peraga, komin nanagane, aora ovari ga na kolulagi nini na wa. ¹⁶ Ana suri nene naḡa amiu apisuia, naga suri nene naḡa Navisawalena Soel naga pisayu sumo rui, naḡa pisape

¹⁷ *‘Ntewa naga pisa, pisape “E legiena la nene na pog maro nene, ḡisi na nela ninuu van yeririna la punu ga.*

Ana ḡisi na narimiu lala la avisawal kiau visena,

a ḡisi na kiamiu yar viu lala yokorena avisu sur lala,

a kiamiu yermarua lala, la aḡeni naḡeniena lala.

¹⁸ *Lelaga ḡa, e pog nene, ḡisi na neligan Ninuu,*

naga vitomi ve keviu e yaru mēe lala amio sira mēe lala na kiau yurūaena, ana ḡisi na la avisawal kiau visena.

¹⁹ *Pisi na nekila suri lala nailanena e yo yau,*

amio kile lala na yomarava nini, ana yoko kuruta a kapi a pupia māu naḡa piu asuḡa ga.

²⁰ *Sumo na, mrae naga imi malolo, a kupario naga ḡisi na imi vivaga sane kuruta.*

Ana siraunia, legiena keviu nene kiena ne Ntewa, naḡa wo vaḡisi, naga kilia imi.

²¹ *A e pogos nene narui, yaru ai naḡa naga vio kia kiena ne Ntewa,*

ḡisi na Ntewa tamalia naga.” ’ Soel 2:28-29

²² “Amiu le Israel lala, amiu ayagogon ruru kiau visena la nini. Yesu nene nae Nasaret, naga pe yaru naḡa Ntewa naga kipian ruru naga merarava pan amiu sape naga pe Navisaarena. Ntewa naga kila sanene nane e yurūaena na naḡareraena lala, a e suri nailanena lala, a e kile lala naḡa naga kila Yesu naga miyurūaenia e maramiu nanua sumo rui. Suri la nene amiu asuḡa akilia ke ḡisi rui, ²³ ana pogos naḡa Ntewa naga mligan naga e limamiu, amiu asuḡalu aḡeḡar naga mare, naḡa amiu ataḡan li viowa lala la asuar naga e laki torovia. Pogos naḡa amiu na pe akila re suri nene poli wa, ana Ntewa naga kilia ḡisi rui pisape ḡisi na ve sanene, ana naga taḡania, komin naḡa naga taveve sa naḡa naga sitom ruru nanua sumo rui vena kila. ²⁴ A siraunia, naḡareraena na marena pe torokin re naḡa uarar manene Yesu poli, ana Ntewa ḡerelua naga petan nasinelaea

lala na marena, kila naga mali ke sina ga.
 25 Naga nene naga sa naña visena tai kiena
 ne Tepet nanua sumo, naña naga pisayu
 Kristo, naña naga pisa, pisape

*'In na nepisu naña Ntewa naga suña amio
 inu silaga,*

*naga sike e lepasneu na marua, ana kila
 sineu pe kurkur re nena ga.*

26 *Kila sanene narui, sineu kekara, a
 purmeneu naga miau,*

*in na nepe yeririna ga, ana neñasine ga
 Ntewa mārera.*

27 *A Ntewa, p̄isi na ko na ve oligan re ninuu
 e yo na marena,*

*a p̄isi na ko ve otañan re tas nen kioñā
 Yaru Wa na yurñae kioñāena me-
 nunu.*

28 *Ko okipian inu e mrapa lala na malena
 p̄isi rui,*

*a p̄isi na sineu naga pulen nakekarena
 ve keviu, naña ko osuñā omio inu.'*
Yauena 16:8-11

29 Wolai lala, in na nesape nevisawal mer-
 aravan suri nene van amiu. Repita ne na
 nene naña Tepet, naga na mare nakonua
 rui, la asin naga p̄isi rui. Naga nane kiena
 tampona ne nane m̄eke e kieta yo ne,
 mon m̄a pimi tol nanagane. 30 Ana pogos
 naña naga mali ke ga wa, naga kilia rui
 naña Ntewa pisaar mārera pania pisape
 p̄isi na pogos tai na, kiena lus tai naga
 monar to sina ga tano e kiena pupia lele
 natotanoena, sa naña naga kiena lus nene
 naga imi ve p̄arin suñe ve yeririna lala, sa
 naña Tepet nene naga pe p̄arin suñe sumo.
 Ana Tepet naga pe navisawalena tai, 31 a
 pogos naña suri nene naga pe m̄alivi re
 poli wa, naga pisu naña p̄isi na Ntewa kila
 Navisaarena nene naga mali ke sina ga e
 marena. Suri nene na Tepet pisa e kiena
 visena nene, naña pisa, pisape Ntewa pe
 mligan re ninuna e lelen marena poli, naga
 pe tañan re tasnena pa menun poli.

32 Suri ke na nene narui naña imimi
 mesuñā mepisawal ke ne, naña Ntewa
 naga pisirlua ke sina ga yaru naña Yesu
 nene petan marena. 33 Ntewa pisirlua
 naga, ana p̄erelua naga pa metava rui,
 mligan naga sike e kiena lepas na marua.
 Ana sa naña Ntewa Arimata nene naga
 pisaaria, naga mla Ninuna Wa pania, a
 nanagane Yesu taron Ninuna Wa nene pan
 imimi, ana Ninuna Wa nene naga suñā
 miyurñāen ke suri la nene naña amiu na
 asuñā apisuia a naña amiu na asuñā
 amloge. 34 E visena kiena ne Tepet la nene,
 naga pe pisayu re naga poli, komin naña ve
 naga re naña naga va metava e peni, ana
 naga pisayu ga Navisaarena nene. A kiena

visena tañena sa m̄ena ga nini, naña naga
 pisa, pisape

'Ntewa na Mava pis pa kiau Suñe, pisape

*“Ko ototano e kiau lepas marua,
 otoñātea,*

35 *p̄isi na inu nekila kioñā nasinekar lala
 ve sa takue naña ko oviawa ea.”*
Yauena 110:1

36 Komin suri ne la nanene narui, inu
 sineun nesape nevisawal ruru merarava
 van amiu, amiu mratava nae Israel la
 wetelu, sane Yesu nene naña Ntewa mli-
 ganar naga sumo rui pe kieta Suñe a pe
 Navisaarena, ana amiu asuar naga e laki
 torovia rui.”

Yeririna la moki naña amlelaga e Yesu

37 Pogos naña yeririna lala la amloge
 visena nene, amloge sa naña miyur sinela,
 pano pa tol ruru nena puriu, ana la apiun
 tan Pita amio li nalologena tañena lala, la
 apisape “?Wolai lala, p̄isi na mekila kan
 imimi narui?”

38 Ana Pita pisa pan la, pisa pisape “Amiu
 punu ga, amiu avilopu amiu, ana amiu
 ava e nakeena e kia kiena ne Yesu Kristo,
 vena p̄isi na Ntewa naga viewo kiamiu
 mlamulena viowa lala. A p̄isi na Ntewa
 naga ligan Ninuna Wa van amiu, sane
 kiena nalaena tai van amiu, 39 komin naña
 navisaarena naña Ntewa naga kila, naga
 kila pan amiu, a naga kila pa narimiu lala,
 a naga kila m̄ena ga pa yeririna tañena
 lala naña la asike perina wa. Navisaarena
 nene naga sike e la naña kieta Ntewa na
 Mava naga suñā pio la m̄a ga.”

40 Ana Pita suñā pisa ke visena wo
 nawere laena la moki pan la vena aimi, a
 naga pisa pisape “Amiu na monar aligan
 mlamulena kiena ne yeririna viowa lala na
 nanagane, amiu na atamalia amiu vetan
 nakoaena naña naga suñā pimi ke pan la.”

41 Ana la moki liu naña la amloge visena
 nene kiena ne Pita, la amlelaga ea, ana la
 apa e nakeena. A e yeririna la punu ga
 naña asike e legiena nene, la moki pe suri
 sane manu telu la apimi apiran la amio
 kiela p̄egas nene.

*Li nalelagaena lala apiran la e
 nasinewo*

42 Ana li nalelagaena la nene, la asuñā
 apurari ke p̄elaga la nene mārera pañisi,
 naña la amiyagogo ruru po silaga naña li
 nalologena lala la apian la, a lala apiran
 la silaga e nasinewo e kiela p̄egasia, a
 la asuñā akinana lele taaga silaga, a la
 yepela m̄aen aora na leniena lala silaga.

43 Ana li nalologena lala la amiyurñāen
 suri nailanena la moki pañisi, amio kile la
 moki, ana yeririna la apisu suri la nene,

sinela kurkur paḡisi. ⁴⁴ Ana li nalelagaena lala, la sinela surña maran taaga ga pano-o, a la asuḡña atarñan kiela suri lala ve kiela pae ga. ⁴⁵ Sanene, la asuḡña aḡiliwilin kiela porotano lala a kiela suri make ga lala, vena la avion kana kilaveru la naḡa la atolia, va lala ai naḡa limala plasan suri laḡasia. ⁴⁶ Legiena punu ga, la nene la asuḡña apiran la sane ḡegas taaga loyurña e Yurña Wa ḡana ne Ntewa, a la asuḡña akinana ke lele taaga e ḡala loyurña lala. A silaga naḡa la asuḡña apimpae ke sanene, ana la akekara paḡisi, a silaga lala apito ga tano e Ntewa, a la apotena paḡisi pania komin malena wo nene naḡa naga mla pan la, ⁴⁷ ana amieluar naga vanonia. A e pogos nene, yeririna taḡena ḡena ga lala akekaran kiela ḡelaga viu wo nene ḡisa, a e legiena punu ga, Ntewa na Mava naga surña tamalia si yeririna la ḡasia, naga surña sikol la ke e ḡegas nen li nalologena lala.

3

Laulu tai surñalu mial

¹ Ana legiena tai, e nena e pog na leniena e mrae telu, ko yepekilavi, Pita amio Yoane, lalua asuḡña apa ke metava e Yurña Wa ḡana ne Ntewa. ² Ana yaru tai naḡa naga paeme naga pe laulu, a e legiena punu ga la asuḡña akus naga pimi amligan naga e mralaea nene naḡa apisape “Mralaea Wo,” naga nene e Yurña Wa ḡana ne Ntewa. Ana laulu nene naga tonña mlogi ke pan la naḡa apa ke loyurña. ³ Ana naga pisu Pita amio Yoane, naḡa lalua asuḡña apa ke loyurña, ana naga mlogin nalaena tai vetan lalua vena lalua ala suri tai vania. ⁴ Ana Pita amio Yoane, lalua atamaria yeririna nene, ana Pita pisa pania, pisape “Mara, okira ovisu imimi sumo wa.” ⁵ Ana naga pisu manene lalua, naga ḡape ḡisi na lalua nene ala suri tai vania. ⁶ Ana Pita pisa pania, pisape “Erau, in na pe kiau kilavaru re nena ga, ana in na kiau suri wo ga tai naḡa inu na kiau, nela van ko. Nane suri ne nanene: e kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret, nevisa van ko, osuñalu narui, oyali.” ⁷ Ana naga pulun tarar limana na ḡamarua, miila laulu nene tarlua surñalu, ana lana luwoka siri po veraga. ⁸ Ana naga surñalu ke veraga e pogos nene, surñalu su, ana mialial lia. Ana pogos naḡa lalua apavini, naga taveve la, ana la ga teloka apa loyurña e Yurña Wa ḡana ne Ntewa, naḡa yaru nene kekara paḡisi naḡa naga mial ke narui, naga surña pulaula, surña mieluar ke Ntewa.

⁹ Ana la naḡa asike loyurña apisu naḡa naga mial, a naga surña mieluar ke Ntewa,

¹⁰ a pogos naḡa la apisu kilale yaru nene la apisa apisape “!Apisu ke ne! !Nanene na laulu naḡane-e! Sila ga naga surña mlogin ke kilavaru vanua e mralaea nene na Yurña Wa, ana naga pimi po sina, naga surña mialoro ke narui.” Ana la amiyuwawa ruru e suri nene naḡa pimi ḡalivin yaru nene.

Pita pisi pan la loyurña e Yurña Wa Mana ne Ntewa

¹¹ Ana komin naḡa yeririna lala la sinela kurkur paḡisi, la akiriri apimi puna ne la telu nene e kopkop nene na Yurña Wa ḡana ne Ntewa, naḡa kiena kia “Kopkop ḡana ne Solomon.” E yo nene, yaru nene naga surña tawa ke e Pita amio Yoane na wa. ¹² Pog naḡa Pita pisu yeririna la nene apimi lavisi, ana naga pisi pan la, pisape “?E, ita le Israel lala, sanape ne? ? Sanape na amiu amilan ke suri nene, ana amiu apisu ke imimi lua sanene? ?Pona amiu na amape imimi ga lua mekila yaru nene naga kilia mial e ga e namareraena ga kiamimi imimi lua yo, pona amiu na amape imimi lua mepe yaru wa yo, pona sanape? !Peraga! ¹³ Ana Ntewa ga naga kila suri nene, nane pupia kieta Ntewa na naḡa pe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop, a naga pe Ntewa kiena ne kieta yermarua taḡena ḡena ga lala. Naga kila suri wo nene vena visirlua kia kiena ne kiena yaru na yurñaena nene Yesu, e maramiu. Ana Yesu ke ga nanene narui, naḡa amiu aḡure naga pa e kieta kumali keviu, ana Paelat naga pisu sane Yesu naga poga ga, naga pisa pisape naga kilia molue, ana e pog ke nene narui amiu na apisawal ḡararania e marana ne Paelat asape Yesu na pisokan ga, amiu yepemiu mavin naga. ¹⁴ Pe suri korena ga naḡa naga ḡar kia naḡa asape Yaru Wa a Yaru Mesmesu, ana amiu na apisa sanene e pog nene narui, asape yepemiu mavini naga. Ana amiu na apisa ga pa Paelat asape sinemiun yaru nene naḡa naga ḡenar yaru mare ḡisi rui naga kilia molue, ana Yesu naga surña ga, ana Paelat tamania. ¹⁵ Visae sanene, amiu ke narui, naḡa aḡenar Purḡes nen Malena mare rui, ana siraunia, Ntewa naga kilamalia sina ga naga e marena, a suri ne na nene imimi mepisu e kilamaramimi, ana imimi na mesuḡña mepisawalia. ¹⁶ Kia kiena ne Yesu ne nanene naga kila ruru laulu nene naḡa amiu akilia ruru naga, naga pimi po, sa naḡa amiu asuḡña apisu ke ne. Komin naḡa imimi na mepiawa ḡarera e namareraena na kia nene kiena ne Yesu narui, ana lana ne yaru nene luwoka

naga m̄arera ruru nena ga e maramiu nanagane.

¹⁷ “Poga ga, wolai lala. Inu nekilia m̄a naḡa suri la nene naḡa sumo amiu amio kiamiu yerkawa lala akila pa Yesu, amiu punu ga akila komin naḡa am̄inue ga.

¹⁸ Ana naga nene naga pe mrapa kiena ne Ntewa naḡa naga kila visena la naḡa naga pisawalia nanua sumo rui pimi pe lelaga. E visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, naga na pisawal ḡisi rui, naḡa ḡisi na kiena Navisaarena naga monar loge viowa e tasnena.

¹⁹ Poga ga, ana amiu na monar avilopu amiu, a monar awasuḡe amiu aimi puna ne Ntewa, vena naga ḡisi na yumu plan kiamiu mlamulena viowa lala.

²⁰ Visae amiu na akila ve sanene, ḡisi na Ntewa naga kilia la nam̄areraena viu e kiamiu malena lala, a naga kilia ligan kiamiu Navisaarena nene naḡa naga mliganar ruru ḡisi rui, naga nane Yesu, naga wasuḡe ke sina ga imi.

²¹ Ana Yesu naga monar suḡa metava e peni sumo wa, vano vano tol pog naḡa yoko Ntewa sinenan sape kila suri la punu ga aimi ave urviu ke sina ga, sa naḡa naga pisawal ḡisi rui e visena lala kiena ne kiena navisawalena wa lala nanua sumo.

²² Ana lala yaru tai naḡa naga pisa sanene naga nane Mosis, a naga pisa pisape

‘Ntewa na Mava naga ḡisi na naga kila kiamiu navisawalena tai naga suḡalu su likan amiu sa naḡa kila inu na nesuḡalu ḡisi rui. Navisawalena nene ḡisi na naga ve yaru tai nae ga kiamiu yo, a amiu na monar ayagagon ruru kiena visena lala.

²³ Yeririna la naḡa la ve alogear re kiena visena lala, ḡisi na Ntewa naga ligan plan la vetan kiena yeririna ruru la napa, vena la ava akovio.’

²⁴ Suri nene Mosis naga pisa, a navisawalena taḡena m̄ena ga lala, sane Samiuel, amio m̄ena ga la naḡa apimi mare ga, e kiela visena lala, asuḡa apisayu ke suri lala na kieta legiena nanagane la nene.

²⁵ Navisaarena lala naḡa Ntewa naga mla nanua sumo e visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, la ape kiamiu, a amiu na asike m̄ena ga loyur̄na e naviranarena nene naḡa Ntewa naga kila ḡisi rui amio kami yermaru lala na sumo, sa naḡa Ntewa naga pisa pan Epraam, pisa pisape

‘Pisi na in na nekila naḡa navisa ruruena naga imi e yeririna lala na yomara va nini, naga imi kom ga e kionia lus lala.’

²⁶ Mesmesun navisaarena nene, Ntewa naga kila Yesu naga suḡalu rui sane yaru tai na kilaen kiena yur̄naena, ana naga pe mligan re pan le taḡena la poli, naga mligan ga pim̄in amiu pesia. Naga mligan

Yesu naga pimi vena kila wo van amiu vaḡisi, naḡa ḡisi na naga vilopu amiu, vena amiu aligan kiamiu ḡelaga viowa lala.”

4

¹ Ana Pita amio Yoane, lalua asuḡa amlologo ke pan yeririna lala wa, ana yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne li nakirawoen yo lala e Yur̄na Wa Mana ne Ntewa, amio Satusi lala, la apimi lavisin la.

² La nene sinela mimi paḡisi, komin naḡa lalua asuḡa apian ke yeririna lala asape sa naḡa Yesu naga mali sina ga e marena, yeririna m̄ena ga lala akilia amal sina ga ve sa ke ga.

³ Ana atarar la luoka, apano amligan la apa e yur̄na naloge viowaena vena asuḡate tol legiena na peni, komin naḡa yepekilavi rui.

⁴ Ana yaru taḡena la mokliu naḡa amloge visena kiena ne lalua, amlalaga ea, ana pimi tol pogos nene maran kiena ne la make ga naḡa amlalaga rui apim ape moki manene la narui, lavis tol man u ve lima, nanene sane yer̄riene ga la ne [5000].

La aḡure Pita amio Yoane apa e kumali keviu kiena ne le Yu lala

⁵ A e kana legiena taḡena, yerkawa kiena ne le Israel lala, amio kiela nasumonena lala, amio navianena navisaluaena lala, la apimi lele taaga garu Yerusalem.

⁶ Ana la apa atotano e pupia kumali amio Anas, naḡa naga pe ḡarin li wa lala, a amio m̄ena ga li kawa taḡena laḡas, naḡa sane Kaeḡas, a Yoane, a Aliksanta, a yeririna taḡena lala na mratava m̄ana ne ḡarin li wa la nene.

⁷ Ana la akilali nalologena lalua nene asuḡalu likan la, ana la apiun naviuena tan la luoka. Apiunia, apisape “? Ane pisape amiu lua nene akila sanene e laulu nene? ?Amiu lua akila e nam̄areraena nae pe?”

⁸ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Pita, ana Pita pisi pan la, pisape “Inu nesuḡalu e maramiu, amiu yerkawa kiena ne le Israel lala, a nasumonena lala, ⁹ a in na nepisu sane amiu asuḡa apiun ke tan imimi imimi lua, apisape sanape e kiamimi yur̄naena wo nene naḡa imimi lua na mekila e laulu nene, a sanape naḡa imimi lua mekila naga pimi po sina.

¹⁰ Poga ga, in na nekekan ga naḡa nela navisatam̄ena na kiamiu naviuena nene van amiu, vena amiu akilia, a vena yeririna nae m̄ena ga Israel lala la akilia. Nesape laulu ne nanene, naga nane suḡalu sike e maramiu nam̄a, suḡalun ke lana luwoka ga naḡa po, naga pimi po rui e nam̄areraena na kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret. Yesu nene naga naḡa sumo amiu am̄enaria mare e laki torovia, ana naḡa Ntewa naga pisirlua ke sina ga naga mali si petan

marena. ¹¹ Naga na sa naŋa Visena Wa naga pisayu naga, pisa pisape
‘Amiu li nakilaena yum̄a lala,

amiu na akovenlua lawe laki tai,
naŋa nanagane naga pimi pe pupia kem-
raŋe na mava rui na mon lika e
yum̄a.’ Yauena 118:22

¹² Ana pe mrapa taŋena re si tai naŋa ita tekilia tetol malena e poli, komin naŋa Ntewa naga pe mla re nena kia taŋena pan ita e yomarava nini poli naŋa naga kilia tamalia ita ea.”

¹³ Ana yerkawa la nene la amilan paŋisi, komin naŋa la apisu naŋa Pita amio Yoane, ape yaru kari ga, lalua pe ape yerkawa re nenaga, a lalua pe akilia re m̄ena ga suri moki poli, ana lalua nene pe sinela kurkur re nena ga. Ana la apisu kilale m̄ena ga sa naŋa sumo, lalua nene na amiyal loro amio Yesu silaga. ¹⁴ Ana la taŋatete si awer̄nar visena kiena ne Pita narui, komin naŋa yaru naŋa lana luwoka po si rui, sur̄ŋalu sike amio lalua nene.

¹⁵ Ana la apisa pa la telu nene apisape la ava vanua sumo wa, vena la akilia avisayu suri nene. ¹⁶ La telu nene apa vanua, ana yerkawa la nene apisayula, apisa apisape “?Pisi na ita tekila ve sanapen lalua nene? Le Yerusalem la punu ga la amloge make ŋisi rui naŋa lalua nene akila ke pupia yum̄aena tai nene e laulu nene ne, ana ita na taŋatete si tevirovia. ¹⁷ Ana popon ita tekilali sane tekila visena nene na ve va manene re si e yeririna lala, ana ve sanene ŋisi na ita tevisaluŋar lalua nene vena ve avis re si va yeririna lala, ve avisa re kia naŋa Yesu van la.”

Kumali keviu naga pialuŋar Pita amio Yoane

¹⁸ Ana la apio ke sina ga la telu nene apimi loyum̄a, ana apisi m̄arera pa li nalologena la lua nene, la apisa apisape “Amiu lua nene ve avisayu re si kia kiena ne Yesu va yeririna lala, pona avian la ea.”

¹⁹ Ana Pita amio Yoane, lalua apisa-tam̄ela, apisa apisape “?Sanape? ?Pona mesmesu ga naŋa e marana ne Ntewa naŋa imimi ve melogear re naga, imimi na melogear amiu ga? Naga nene na popon amiu na avisali suri nene, ²⁰ ana imimi nini, na imimi taŋatete meva ruru imimi mesum̄a ne. Imimi monar mevisawal m̄a suri la nene naŋa imimi mepisu e kilamaramimi, a naŋa imimi na memloge e kiligamimi.”

²¹ Ana yerkawa la nene la apisi manene sina ga pa lalua, apisalul̄ar la sa si nanua sumo, siraunia la apisa apisape lalua na akilia aiva vanua, komin naŋa la pe ar̄na re si mrapa nalaen nakoena van lalua

poli, vanon naŋa yeririna lala la asum̄a amieluar ke Ntewa komin ya naŋa pimi m̄alivi e laulu nene, ²² naŋa e pogos nene, yaru nene naga kiena kas na taulu pa lualima yam vari ŋisi rui.

Leniena kiena ne li nalelagaena lala

²³ Pogos naŋa Pita amio Yoane, lalua apa vanua, na aŋasuŋela ke sina ga apa e ŋegas nen li nalelagaena lala. Ana lalua apisawal visena lala naŋa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena lala apisa, ²⁴ a pogos naŋa li nalelagaena la nene la amloge visena la nene ŋisi, la amlen pa Ntewa. La apisa, apisape “Ntewa na Mava, ko osii sinapane a porotano a sive, a suri punu ga naŋa sike e yomarava nini. ²⁵ Imimi mesitom̄al si kioŋia Visena Wa tai, naŋa yermarua repimimi Tepet, naŋa naga na pe kioŋia yeririna tai, naga pisawal e nam̄areraena kiena ne Ninuna Wa, naŋa naga pisa sanini, pisapenua

‘?Komin ya ne yaru la naŋa pe amlelaga re poli sinela mimi manene sanene?’

?Komin ya ne yeririna lala la asum̄a asitom ke asape akila yum̄aena viowa, ana komin ya ne la akila ŋele ga?’

²⁶ *Parin suŋe lala na yomarava nini, la asum̄alu asururuia vena akila mara, a yerkawa lala apimi lele taaga vanonia,*

ana la am̄ninue naŋa akila ke mara amio Ntewa na Mava, a amio kiena Navisaarena.’ Yauena 2:1,2

²⁷ Ntewa na Mava, imimi mepisu visena nene pe lelaga, naŋa mesmesun nena ga e kiamimi pogos nanagane, vanon naŋa mesmesu ruru e pulkumali nini, Erot amio Ponses Paelat, amio le Israel lala, amio yaru taŋena la nene, la sinela kari manene la yeririna na yum̄ae kioŋiaena nene naŋa Yesu, naŋa naga pe Navisaarena naŋa ko omiawawo naga, ana la asitom ke asape akila viowa manene vania. ²⁸ La nene la apimi lele taaga vena akila sanene, ana la akila mesmesu ga e ya naŋa ko ositom ruru sumo rui ana ko omliganaria osape naga monar ve sanene.

²⁹ “Ana Ntewa na Mava, imimi na mepiun mesape ko ositom̄al ruru ke visena m̄arera la naŋa la asum̄a apisa pan imimi, ana imimi mesitom mesape ko oila imimi, kioŋia yeririna na yum̄aena lala, vena kila imimi na mevisawal kioŋia visena, naŋa kiamimi sitomena lala ve yuyuwawa re, a naŋa ve memarau re. ³⁰ A imimi na meviun m̄ena ga tan ko okianlua lumom̄a, vena okila namaiena lala awo sina, a vena mekila kile lala pona suri nailanen lala, e

kia kiena ne kioṁa Yaru Wa na yum̄aena, naṁa Yesu.”

³¹ A pogos naṁa la amlen sanene ṁisi, yo nene naṁa la apiora ke ea naga kululu, ana Ninuna Wa naga pitomi pulen la, ana kila la apano apisawal visena kiena ne Ntewa, naṁa kiela sitomena lala ṁarera la e naga sane.

Li nalelagaena lala la amiila la ga e kiela suri lala

³² Ana e poglis nene, ṁegas nen li nalelagaena la nene, kiela malena pimi po paṁisi, sane la sinela taaga ga, a kiela sitomena ṁena ga taaga ga, kila na sane pe yar re tai naṁa naga ṁareran sitom visave kiena suri lala la ape kiena ga, ana la asuṁa atamian kiela suri lala vena ve kiela pae ga. ³³ A li nalologena lala la asuṁa apisawal ke e maran yeririna lala, naṁa kieta Suṁe Yesu, naga mali sina ga e marena rui, a visena nene kiena la nene, naga nam̄areraena keviu sike ea, a li nalelagaena lala la apisu naṁa e pogos nene, Ntewa naga suṁa pisa ruru la paṁisi e kiena lemamiēna pan la. ³⁴ Pe lala yar re tai naṁa e kiela ṁegasia naṁa naga limana plasan suri tai poli, komin naṁa yaru la naṁa la kiela porotano lala pona ṁala yum̄a lala, la asuṁa apuliwilin plan ke suri la nene, ana la asuṁa aṁar kana kilavaru ne lala apimi, ³⁵ amligan e limana ne li nalologena lala. Ana siraunia, li nalologena lala la asuṁa amlipere kilavaru la nene pan li nalelagaena la naṁa limala plasan suri la ṁasia.

³⁶ Lala yaru tai nene naṁa naga taveve ṁelaga nene naga yaru naṁa Yosop, naṁa naga molue e lus kiena ne Livae, naga paeme e purvanua nene Saepras, a naṁa li nalologena lala la amligan ke sina ga kiena kia taṁena tai, asape Panapas, naṁa kia nene kana kinasa asape “Yaru na visirlu-aen sitomena kiena ne yaru taṁena lala.”

³⁷ Naga kila yum̄aena wo tanea sanene narui, naṁa naga ṁiliwilin lua kiena kinakinas nen porotano tai, ana naga mla kana kilavaru pimi, ana naga mligan e limana ne li nalologena lala.

5

Ananaias amio wona Sapira

¹ Ana yaru taṁena tai, kiena kia Ananaias, naṁa naga wona kiena kia Sapira, naga ṁena ga ṁiliwilin lua kinakinas nen porotano tai naṁa lalua kiela, ² ana mla kana kilavaru komṁasa, mla pimi mligan e limana ne li nalologena lala. Ana naga ṁarwan kilavaru na porotano nene komṁasa, pe kiela ga lalua, ana wona

ṁena ga kilia ṁa suri nene, naṁa lalua apranaria. ³ Ana Pita pisa pania, pisape “?Ananaias, sanape naṁa ko otamian Yermare pimi kila kare sinem̄a sanene, ana ko opisa kotalia Ninuna Wa, naṁa ko osuṁa omlarar ke kilavaru na porotano nene komṁasa wa? ⁴ !Opisu ke ne! Poglis naṁa ko pe opilwilin lua re kinakinas nen porotano nene poli wa, ana pe kiena ai? Naga pe kioṁa ga. A pogos naṁa oṁilwilinia, kana kilavaru ṁena ga punu ga sike e limana ai? Surṁa ke e lumoṁa wa. Ana pogos naṁa ko opisaar osape owar punu va Ntewa, ko monar okila ga sanene narui. ?Ana ya ne kila kioṁa sitomena naṁa okila si visokanena sanene? !Ko na pe opisa kotalia re ga yaru la poli, ko na osuṁa opisa kotalia ke Ntewa narui!”

⁵ Pogos naṁa Ananaias mloge visena nene, veraga ga naga mloru pito tano e porotano, naga marṁantop nenaga. A la naṁa la amloge kiena logena nene, la amiyuyuwawa paṁisi. ⁶ Ana kiela yaru viu lala la asuṁalu, la amluluwo tasnena, akus pa vanua, ana apa asinia.

⁷ Lavisi aora ve telu warovia, ana wona nene Sapira, naṁa naga mninue ke suri ya naṁa pimi e wona na yerm̄ene wa, naga towe pimi loyum̄a. ⁸ Ana Pita piun tania, pisape “Sapira, ko ovisawal van inu. ?Nanene na kilavaru punu nene na kinakinas nen kiamiu porotano nene, pona peraga?”

Ana sira ṁena ga nene pisokan, pisa-tam̄ea, pisape “Peraga, naga ga nene.”

⁹ Ana Pita pisi pania, pisape “?Sanape na amiu lua apisokan sanene? !Amiu lua na apiranaria naṁa asape akilali Ninuna kiena ne Ntewa na Mava! ?Omloge ke yaru la ne amial ke apimi e pulutava ne? !La nene asin wom̄a na yerm̄ene rui apimi, a ṁisi na nanagane ga ne la aviar ko ṁena ga ova vanua!”

¹⁰ Ana pogos naṁa sira nene mloge visena nene kiena ne Pita, naga ṁena ga mloru mesmesu ke e lana ne Pita veraga, marṁantop nena ga. Ana yaru viu la nene apimi si loyum̄a, la apisu naṁa sira ṁena marṁan ṁisi rui, ana la apiar ke ṁena ga tasnena pa vanua, la apa asinia ṁeke ga e yepas nen wona na yerm̄ene. ¹¹ Ana li nalelagaena na suṁare lala, amio yeririna taṁena ṁena ga lala naṁa la amloge suri nene, la sinela kurkur, amiyuyuwawan paṁisi.

Kile lala amio suri nailanena lala

¹² Ana e pogos nene li nalologena lala la asuṁa akila ke kile la moki na nam̄areraena kiena ne Ntewa, amio ṁena ga suri nailanena la moki, e marana ne

yeririna lala. A silaga, la nene amio li nalelagaena taņena lala la asuņa apimi veraga e Kopkop mņana ne Solomon, e Yurņa Wa Mana ne Ntewa. ¹³ Yeririna taņena lala la asuņa apatanon la, ana yeririna la naņa la pe amelaga re poli, la moki amaraun naņa ava akuspran la amio la. ¹⁴ Ana silaga, yermiene laņasia amio sira lala la amlelaga e Yesu, la apimi ape moki naņa moki manene laa, ana la nene, Ntewa na Mava suņa sikol la ke e pegas nen li nalelagaena lala. ¹⁵ Komin suri mņena ga la nene, yeririna lala asuņa aņure kiela li namaiena lala apimi, ana la amligan la aņeke e mņala tog a mņala takue lala e isinen mrapa. Ana lala akila sanene vena visae Pita war ro e yo nene, visae ninuna ga, ana visae tol laņasia, pisi na la aloge wo sina. ¹⁶ A puna lala naņa e narin pulkumali lala naņa la lavisin Yerusalem, la mņena ga apimi, a aņereari kiela li namaiena lala apimi, amio laņas naņa yermare lala apa e la, ana li nalologena lala la akila ruru la sina ga amloge po.

Yerkawa lala nae Israel la apuarar li nalologena lala

¹⁷ Ana pārin yaru wa, amio kiena erau lala, naga nene na pegas nen Satusi lala nae e yo nene, la apieluen manene la li nalologena lala, ¹⁸ ana la apa apuarar la, akuan la e yurņa nakoena amio li viowa lala naņa la asike e pisi rui. ¹⁹ Asumņa pano-o kolemallo, ana navisi kiena ne Ntewa naga pimi, pietava e mratava na yurņa na koena nene, ana naga sumon li nalologena lala amolue sina ga. ²⁰ Naga pisa pan la, pisape “Amiu ava si asuņalu asu loyurņa e Yurņa Wa Mana ne Ntewa, amiu avisawal si visena lala na malena viu nene va yeririna lala.”

²¹ Ana li nalologena lala la amlogear visena nene, a pogos naņa yemlagi merarava, la apa si loyurņa e Yurņa Wa Mana ne Ntewa, la asuņa amlogo.

Kumali keviu nae Israel naga pisi pa li nalologena lala

Ana kolulagi ke ga nene na wa, pārina ne yaru wa amio kiena erau la nene, la apio nasumonena taņena lala nae Israel vena la aimi atotano e kiela kumali keviu. La nene aņape li nalologena la asike e yurņa nakoena na wa, a pogos naņa la apimi veraga sanene pisi, la amligan visena pa e yurņa na koena vena li nakirawoen yo lala aure la aimi.

²² Ana pogos naņa apa atol yurņa nakoena, la pe aņal la re poli. Ana la aņasuņe ke sina ga apimi kumali, apisawal pan la, apisape ²³ “Pogos naņa mepa metol yurņa nakoena, moņal pulutava mņarera

ga, akiar ruru ga mon mņaga, a li nakirawoen yo na yurņa nakoena lala asuņalu asuņa e mratava nene. Ana pogos naņa mepietava, mepa loyurņa, pe moņa re yaru tai poli.” ²⁴ A pogos naņa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena kiena ne nakirawoen yo e Yurņa Wa Mana ne Ntewa, la amloge visena nene, la aminue kare ga e li nalologena la nene narui, mņa sanape na sanene.

²⁵ A e pogos nene, yaru tai pimi pisa suri taņena tai pan la, pisape “!Aulai! Yeririna la nene naņa amiu amligan la e yurņa nakoena, la asuņalu asike loyurņa e Yurņa Wa, la apian ke si yeririna la rui.” ²⁶ Ana pogos naņa nasumonena nene mloge, ana naga amio kiena li nakirawoen yo lala, la apa aņere nalologena la nene apimi ke sina ga, ana la akila ga e pēlaga naņa malumu ga, komin naņa la amaraun asape saņisi yeririna lala nae e yo nene pisi na la akovela vanonia.

La aņure li nalologena lala apa ke sina ga e kumali keviu

²⁷ La nene aņere li nalologena lala apimi loyurņa, ana la akila la asuņalu ase marana ne yerkawa la nene. Ana pārina ne yaru wa naga piun tan la, naga pisi pan la, pisa pisape ²⁸ “?Sanape na sanene? Imimi na mepisaluņar amiu mņarera rui, mesape pisi na amiu na ve avisayu re si kia kiena ne yaru nene va yeririna lala, pona avian la ea. ?Ana nanagane sanape? Amiu na akila mņaga pano-o yo nene naņa Yerusalem naga pulen kiamiu visena la rui, a amiu na asuņa apisa ke asape imimi ke naņa mepe purņes nen marena kiena ne yaru nene narui.”

²⁹ Ana Pita amio li nalologena taņena lala apisatamēla, apisa apisape “Imimi na monar melogear Ntewa taulu naņa melogear yeririna. ³⁰ Amiu na aņemnar Yesu rui, amiu asuar naga e laki torovia, ana Ntewa na Mava kiena ne kieta yermarua lala naga kila si naga mali ke sina ga petan marena. ³¹ Ntewa nene naga pisirlua naga rui, vena naga suņa e lepasnena na pamarua, vena naga ve kieta Nasumonena a vena ve kieta Natamaliaena. Ntewa naga kila sanene vena le Israel lala akilia avilopu la, a vena naga kilia vieldo kiela mlamulena viowa lala. ³² A imimi, imimi navisuen suri la nene e kilamaramimi rui, a navisawalena va yeririna lala, naga nene imimi memio Ninuna Wa nene naņa Ntewa naga mla rui pan yeririna la naņa amlogearia.”

Kameliel naga pisi e kumali keviu

³³ Ana pogos naņa la nae pupia kumali nene la amloge visena nene, miyur la pa

ṽisi, ana kila sane la sinela kari li nalologena la paṽisi, ana la sinelan asape aliṽere la sa naṽa la monar amare. ³⁴ Ana lala yaru tai, naṽa la asuṽa apatanon ke naga, naṽa naga pe Varasi, naga pe navianena navisaluaena tai, kiena kia Kameliel, naga suṽalu pisapenua aure li nalologena lala la ava vanua sumo wa. ³⁵ Ana naga pisi e kumali keviu nene, naga pisa pisape “Yerkawa nae Israel lala, amiu amaramē amiu, amiu na monar asitom ruru suri nene naṽa amiu na sinemiun asape akila van la nene. ³⁶ Amiu asitomyuli yaru naṽa Tutasi. Nanua ga ne, pe nakonua manene re poli, naga suṽalu, naṽa naga pisa pisape naga pe yaru mā tai ne, a suri sane yaru la ponotia vari naṽa la apa apiran la amio. Ana la aṽeṽar naga rui, la aṽeṽetain kiena yeririna lala, a kiena ṽegas nene naga pimi pe suri korena rui. ³⁷ Siraun naga nene, nane e poglis nene naṽa la apolo viraviran yeririna lala, Sutas nene naṽa nae Kalele, naga mēna ga suṽalu, naga ṽere yeririna lala ataveve naga. Ana siraunia, la aṽeṽar mēna ga naga mare, a la aṽeṽetain mēna ga kiena yeririna lala apa apeve taaga.

³⁸ “Poga ga narui, a e suri nene naṽa ita tesuṽa tepisayu ke ne, inu nepisa ke sanini, nesape ṽisi na ita na teligan yeririna la nene la asuṽa ga sanene, ṽisi na ita ve tekila re suri tai van la. Naga nene komin naṽa visae kiela sitomena pona kiela yurñaena nene naga molue ga kome yeririna, ṽisi na suri mēna ga nene monar loru ne, ³⁹ ana visae naga molue e Ntewa, ita na taṽatete tevisaluṽaria. A visae ita tekilali naṽa tevisaluṽaria, pona ita na tevisu naṽa sane tesuṽa tesuwo ke yurñaena wo kiena ne Ntewa tai.”

La amlil li nalologena lala

⁴⁰ Ana kumali keviu naga mloge visena namasisuena kiena ne Kameliel nene, naṽa pisapenua ve akila re suri tai va li nalologena la nene, a la apisa apisape ṽisi na la ataveve ga ve sa naṽa naga pisa. Ana la apio li nalologena lala apisape aimi si loyurña, ana la amla narin nakoena pan la, amlil la, apisi mārera ke sina ga pan la, apisape la ve avian re si yeririna lala e kia kiena ne Yesu, ana siraunia, la amligan plan la apano.

⁴¹ Ana li nalologena lala apa vanua e pupia kumali nene, ana la pe amloge re piowa poli, amloge ga po paṽisi komin naṽa Ntewa naga pisu la sane la atorokin kemua naṽa atol memawaena e marana ne yeririna lala, vanon kia kiena ne Yesu.

⁴² Ana lala pe amlogear re nena kiela yerikawa la nene, ana legiena punu ga, loyurña e Yurña Wa Mana ne Ntewa, a

loyurña lala e yurña mēna ne yaru lala, la pe amligan re nenaga naṽa la apian ke yeririna lala, a la amlologon ke Nalologena Wo nene kiena ne Yesu, asape naga pe Navisaarena.

6

La apu ṽarin yeririna naiilaena la olua

¹ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu lala apimi ape moki manene la narui, ana nasinemimiena tai pimi likan la. E lepas tai, le Yu la naṽa apisi ke kom Kris, a e lepas taṽena, le Yu la naṽa apisi ke ga kome kiela visena, naṽa Epru. Ana la nene naṽa la apisi kom Kris, la asuṽa apisimumun ke apisape e legiena punu ga, pogos naṽa la apion kiela narin naiilaena la pan letano lala, ana la akila pe po re nena ga poli pa kiela letano lala.

² Ana li nalologena la lualima taaga pa lua amloge visena nene, la apio viraviran make nalogena lala punu ga vena aimi lele taaga, ana la apisi pan la, apisa apisape “Wolai lala, pe pon re naṽa imimi meligan yurñaena na visawalen visena kiena ne Ntewa poli, vena imimi mesuṽa mevisuar ga yurñaena taṽena la nene. ³ Visae ve sanene, amiu na monar akilali naṽa akale kiamiu yeririna la ṽasia ve olua, naṽa la kiela kia po e maran yeririna lala, a naṽa la apulen Ninuna Wa, a naṽa la yepela mēan yurñaena, vena ṽisi na mevisiri plan la la ave narin ṽegas na visuar ruruen yurñaena taṽena la nene. ⁴ Ana sanene, ṽisi na imimi li nalologena lala, sinemimi la wetelu kilia suṽalu mārera su silaga e yurñaena na leniena a navisawalen Visena Wa kiena ne Ntewa.”

⁵ Ana la ne e ṽegas keviu nene, la amloge sitomena nene, ana la akekanan manene paṽisi, ana la amlal yeririna la olua sa naṽa la apisa. La olua nene naṽa la aṽalia, ana Stipen tai, naṽa naga pe yaru mārera tai naviawaen e Ntewa, a naga pulen Ninuna Wa, amio mēna ga Pilip, a Pokaras, a Nikeno, a Timon, a Pamenas, a yaru nae Antiok naṽa Nikolas naṽa naga pe pe Yu re poli, ana naṽa naga mlelaga e Ntewa kiena ne le Yu la rui. ⁶ Ana la aṽure yeririna la olua nene la apimi asuṽalu e marana ne li nalologena lala, vena la aligan limala te ṽarila, a la ayawawo la.

⁷ Ana suri nene naṽa la akila, kila sane silaga, visena kiena ne Ntewa naga suṽa telivi laa e yaru la narui, a ṽegas kiena ne nalogena lala garu Yerusalem pimi moki laa narui, naga pa tawa mēna ga e yaru wa kiena ne le Yu la moki narui, ana la mēna ga akus nalelagaena.

Le Yu laṽasia aṽere Stipen pa e kiela pupia kumali

⁸ Ana la olua nene, lala yaru tai naþa Stipen, naga pe yaru tai naþa naga pulen lemamiēna kiena ne Ntewa, a naga pulen ke mēna ga pupia nañareraena kiena ne Ntewa, kila sa naþa naga miyurñaen kile la moki a suri nailanena mēna ga pa yeririna lala. ⁹ A le Yu laþasia naþa asike e yo nene, la pe akekaran re nena Stipen poli, ana la sinelan asape akila veveyuena vania. La nene, le Saerin lala, a le Alikstantrea lala, naþa la asike Yerusalem e pogos nene, amio mēna ga le Silisia laþasia a le Esia laþasia, naþa la apimi asikolila. La moki nene la sane þegas taaga ga, naþa la asurña apiora ke lele taaga silaga e yurña tai na leniena kiena ne le Yu lala. ¹⁰ Ana la nene la akilali naþa avisaluþar Stipen, pano pano-o peraga, komin naþa Ninuna Wa naga sumā kila ke Stipen naga pe manmarua ruru po e kiena visena lala, ana kiela visena na sinekar lala taþatete nena ataulu naga narui. ¹¹ Ana la apa añal sina yeririna laþasia vena la ava avisa kotalia yerkawa lala, ana la nene la apa apisawal pan la, apisape “Imimi memloge yaru nene naga pisi na, pisa kare Navisaluaena kiena ne Mosis paþisi wa, a naga þarnena kare mēna ga suri wa kiena ne Ntewa paþisi.”

¹² Ana e þelaga nene, la akila nasumonaena lala, a kiela navianena na navisaluaena lala, amio mēna ga yeririna taþena la moki, la sinela pilulun Stipen paþisi. Ana la apimi apuarar naga mārera, aþure pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala. ¹³ Ana e pogos nene narui, visena na visokanena la molmolue pimi pe moki laa sane, naþa apisayu kare Stipen, apisapenua “Sila ga yaru nene þarnena kare luen ga kieta Yurña Wa mēna ne Ntewa, a e mēna ga e Navisaluaena kiena ne Mosis. ¹⁴ Imimi memloge naþa naga pisayu Yurña mēna ne kieta Ntewa nene, naþa naga pisa pisape þisi na yaru suri nene nae Nasarel naþa Yesu, þisi na naga we plan Yurña Wa nene, a þisi na naga vilon mēna ga kieta þelaga marua lala naþa Mosis naga mla kemua pan ita nanua sumo laa rui, naþa ita tepuarar ruru la asurña ga pimi tol nanagane. !Yaru suri nene naþa Stipen naga sumā pisawal ke suri la nene, naga kila kare ruru ita paþisi ne!”

¹⁵ La amloge visena nene, ana apilon þarila lala akirava apisu Stipen vena naga visatañe visena la nene, ana pogos naþa la apisu, la apisu marana na sa ga marana ne navisi narui.

7

Visena kiena ne Stipen: Naga sunyu þesan Epraam sumo

¹ Ana þarin yaru wa naga piun tan Stipen, pisa pisape “?Ana ko, ko na opisa ya? ?Lelaga naþa ko osurña opisawal ke visena la nene sa naþa la asurña apisa ke ne, pona peraga?”

² Ana Stipen pisatarñe, pisape “Ata lala a wolai lala, amiu ayagogon kiau navisatarñeena sumo wa. Pisi na in na nevisayu repita marua la sumo wa. Nakonua konua rui, yermarua Epraam naga sumā e kiena purvanua naþa Koltea, e pupia lepas nen yo nene naþa Mesopotemia, ana kieta Ntewa na Naurarena naga pimi mālivia, ana pisawal pania, pisape ³ ‘Ko na monar omolue e morña mratava, a e kiorña yo, vena ova e purvanua tai naþa þisi na in na nevisa van ko.’ ⁴ Ana Epraam naga molue e Koltea, naga pa sike e pulkumali naþa Aran sumo, vano vano-o tol pogos naþa arimana naga mare, ana Ntewa þere naga pimi sike e purvanua nini naþa ita tesike e nanagane.

⁵ “Ana poglis naþa Epraam naga pimi tol yo nene, ana Ntewa naga pe mla re nena narin kinakinas nen porotano tai pania, a e pogos nene Epraam naga pe þar re mēna narina la poli wa, ana naga þuarar māraran ga navisaarena naþa Ntewa naga pisaar mārera pan sumo rui, naþa naga pisaar pisape þisi na purvanua wetelu nene naga ve kiena ne Epraam amio kiena lus lala naþa aimi siraunia. ⁶ Ana visena naþa Ntewa naga pisa pa Epraam e poglis nene, sanini, naþa Ntewa naga pisa pania, pisapenua

‘Kiorña lus la nene þisi na la ava ase purvanua taþena, ana yoko la ayurñae korena van kana suþe lala, naþa þisi na la akila viowa manene van la vaþisi, vano-o tol kas ponotia ve vari.

⁷ Ana siraunia, þisi na in na nela nalipereena van purvanua nene, a þisi na nela mēna ga nakoena van kiena yeririna lala, a þisi na inu neure plan ke sina ga kiorña lus la nene, vena la awasupela aimi alotun inu e yo nena naþa in na nemla pan amiu.’

⁸ “Ana e poglis nene Ntewa naga pisa þelaga na þaviu pa Epraam, sane totou na naviranarena nene naþa Ntewa naga kila amio naga, ana pogos naþa narina naþa Aisak naga paeme, legiena olua þarovia, ana Epraam kila þaviu e naga. Ana siraunia, Aisak naga mēna ga kila sa ke ga nene pa narina naþa Sekop, a þisi na Sekop mēna ga naga kila pa narina la lualima taaga pa lua nene, naþa nanagane ita tesurña tepio la ke sane la ape þarin arimata nasumo lala.”

Stipen pisayu Yosop

⁹ A Stipen naga sumña pisi ke ga wa, naga pisa pisape “Ana Yosop naga pe þarin arimata la nene tai, ana wenla taþena la nene la apieluen naga paþisi, ana la aþiliwilin lua naga vena vanon yurña korena e purvanua naþa Isip. Ana Ntewa naga sike amio naga e yo nene,¹⁰ a miila naga e kiena pogos mñarera lala, panopano kila naþa þarin suþe nae Isip nene, naþa kiena kia Pero, naga pisu manmaruaena kiena ne Yosop po paþisi, ana Pero nene mligan pupia yurñaena lala navisuaren kiena purvanua e limana ne Yosop naga taaga.

¹¹ “Ana e pogos nene narui, ana pupia pogos na viso tai garu Isip a e yo kiena ne mña ga repita lala naþa Kenan, ana la amloge piowa vanon paþisi, a la apisu sane peraga narui, pe kala kinanena re si po laa rui.¹² Ana yermarua Sekop, naga mloge naþa kinanena laþasia na wilwilinena sumña ke ma Isip wa, ana naga mligan narina la nene, naþa la ape þarin arimata lala, vena la ava metava ma Isip vena awar kala kona laþasia. Naga nene naþa sane la apa þesan ga ma Isip na wa.¹³ Ana yam luan naþa la apa ma Isip sanene, Yosop naga pisa lologia naga pa wenla lala, a suniena na mratava la nene kiena ne Yosop naga pa tol mña ga Pero.¹⁴⁻¹⁵ Ana Yosop naga mligan visena pa pa arimana naþa Sekop, pisape naga amio la punu ga na mratava mña la monar avami asike amio naga, ana Sekop amio na mratava mña lala apavini, la punu ga la lualima olua pa lima, la apa asike ma Isip. La apa asumña pano pano-o, ana siraunia Yosop nene amio kieta yermarua taþena la nene la amarmare ga e yo nene.¹⁶ Ana ko pa taþena ga rui, la aþar si puriula lala aþasuþe sina e yo kiena ne la nene, e yo tai kien kia Sekem, ana la asinila e lotap tai naþa yermarua Epraam naga pul lua nanua sumo rui tan le Amaro lala.”

Stipen pisayu Mosis

¹⁷ Ana Stipen naga sumña pisi ke na wa, pisape “Ana kieta yeririna lala asike garu Isip tol si kas moki paþisi, ana la akapuru apimi ape moki manene la narui, ana Ntewa naga pisu sane naga torokin ruru kana pogos naþa naga kila sa naþa naga pisaar pa Epraam sumo þisi rui, pisape þisi na naga were plan kiena lus lala e kiela nayurña korenaena.¹⁸ Ana e pogos nene þarin suþe viu taþena tai naga sumñalu garu Isip rui, naþa naga mñinue suniena kiena ne Yosop nanua sumo amio kiena na mratava mña lala,¹⁹ ana naga kila kare manene laa kieta lus la nene na nanua sumo, naþa naga mñareran la ga vena la

aligan kare ga narila lala asumña ga vena amarmare, vena ve akapuru re si avim ave moki.

²⁰ “Ana e ke e pogos nene, Mosis naga paeme, naþa naga pe sisi tomtom tai naþa pe sisi tanea po paþisi. Ana arimana amio anena, lalua apisuar wan ga sisi nene e mñala loyurña pano pano-o tol kupario telu,²¹ ana siraunia, lalua akila þele si yonia, ana lalua monar aligan lua naga. Ana siraunia, lomearu kiena ne þarin suþe ga nene naga mñalia, ana naga sane kuslua Mosis, pisuarua vena ve narina.²² Naga sumña kapuru mña sanene pano-o, ana la asumña apian naga e manmaruaena kiena ne le Isip lala, ana naga kapuru pa pe yaru mñarera tai a pe yaru na visena na manmaruaena a yepen mña mña ga yurñaena.”

Mosis naga sinenan sape tamalia le Israel lala

²³ Ana Stipen naga sumña pisa ke, pisape “Ana pogos naþa Mosis, kiena kas pa tol sane lualima yam vari, naga sitorñal si le Israel taþena la naþa la asike na, naþa la sa ga wenla ga lala, ana naga sumña siar pa mñalivin la towe mña.²⁴ Ana pogos tai naga pano, mñal naþa yaru nae Isip tai sumña mñe ke yaru nae Israel tai, ana naga pa miila yere Israel nene, ana naga kilamaran pa yaru nae Isip nene, mñemñar naga mare.²⁵ Naga nene komin naþa Mosis naga sitom ke pa þisi rui pisape þisi na Ntewa naga ligan lua naga vena natamaliaena kiena ne kiena yeririna la nene, ana e pogos nene le Israel lala la pe apisu kilale re poli wa naþa asape þisi na Mosis kila sanene van la.

²⁶ “Ana yemlagi ke sina ga e legiena taþena, naga mñal le Israel lalua asumña asu la a arñe la mña, ana naga panon pisape visaluþar naþa lalua ve awela re sina, a naga pisape kilali naþa lalua atalopan la sina. A naga pisa pan la, pisape ‘E, amiu lua ayagogo. ?Sa ga naþa amiu lua nene ape welelai ga rui, sanape na amiu lua akila kare amiu ke sanene?”

²⁷ “Ana naga naþa pe kila mesmesu re pan naga komþas nene poli, naga suponlua Mosis pa perina, ana pisa pania, pisape ? Sanape? ?Ane mligan lua ko pisape ko ove kiamimi yerikawa, a vena ko oliþere imimi sanene? ²⁸ ?Pona ko sinomñan osape owerñar inu ve sa naþa omñemñar yaru nae Isip nene nakoneva, ne?”

²⁹ “Ana poglis naþa Mosis naga mloge visena nene, mloge piowa paþisi, naga sumñalu, pionlua petan Isip, pure pa sike e purvanua taþena tai, kiena kia Mitian, ana naga sike e yo nene piavi laa sane, a

narina na yerm̄ene luwoka ga, apaeme e yo nene.”

Mosis mloge Ntewa pisi pania

³⁰ Ana Stipen pisa pisape “Ana Mosis sike e yo nene pano tol si kas lualima yam vari, ana legiena tai naga sum̄a e yokorena tai, lavisin pupia tavie naŋa Sinae. Ana e yo nene naga mali navisi tai pimi m̄alivinia e kapi naŋa kekan purlaki wetelu tai. ³¹ Ana Mosis naga milan suri nene ana sinena kurkur paŋisi, ana naga pa laa lavisin purlaki nene vena visu ruruia. Ana naga mloge pulgona ne Ntewa, ³² naŋa pisa pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne repim̄a lala, sane Epraam, Aisak, a Sekop.’ Ana Mosis telm̄ianin paŋisi, naga maraun visuena. ³³ Ana Ntewa na Mava naga pisa si pania, pisape ‘Ko oyenlua kioŋia kulul nen lam̄a, komin yo na ko osuŋalu osike e ne, naga pe yo wa tai naŋa. ³⁴ Ana in na nevisa van ko sanini, nesape inu nepisuveve ruru naloge viowaena kiena ne kiau yeririna la garu Isip ŋisi rui, a nemloge kiela tagiena ŋisi. In na nepimin ke nesape neure plan la narui, a opisus ke ne, inu nesuŋia nemligan ko m̄ena ga nesape ko owasuŋe si ova garu Isip sumo wa, vena ove kiau yeririna nakilaen yum̄aena nene.’”

Le Israel lala yepela mavin Mosis

³⁵ Ana Stipen naga sum̄a pisi ke pan la na wa, naga pisa pisape “A Mosis nene, naga ke nanua sumo yepela mavin naga narui, naŋa la apisa visena ne nanene narui, apisape ‘?Sanape, ane mligan lua ko vena ko ove kiamimi yerkawa, a vena ko oliŋere imimi sanene?’ Ana Ntewa ke ga naŋa naga mligan kiena navisi naga pimi teke e purlaki naŋa kapi kekan ke ne, vena ligandar si Mosis naga ve suŋe a ve natamaliaena kiena ne le Israel lala. ³⁶ Ana Mosis ke ga nanene na wa, naŋa naga sumon le Israel lala amolue garu Isip, la apimi. A silaga, garu Isip, a e Sive Naŋa Pivaga, a kas lualima yam vari ke sina ga e ga e yokorena, naga sum̄a kila kile lala na nam̄areraena kiena ne Ntewa, a suri nailanena lala pan la. ³⁷ A Mosis ke ga nene na wa, naŋa naga pisawal pa le Israel lala, naga pisa pisape ‘Ntewa naga ŋisi na naga ligandar ga amiu yaru ga tai, sane kiamiu navisawalen taŋena tai, sa naŋa naga mliganar inu sumo rui.’ ³⁸ A Mosis ke ga nene na wa naŋa naga sum̄a amio repita marua lala a amio le Israel taŋena lala, poglis naŋa la amialoro ke e ŋegas taaga e yokorena, a naga ke ga naŋa sum̄a amio navisi nene naŋa pisi pania meta e tavie naŋa Sinae. E pogos nene narui, Ntewa mla visena namalena pa Mosis ne na nene, ana Mosis kus pitomi kian pan la.

³⁹ “Ana repita la nene yepela mavin nena logearen Mosis, a la akoven lua kiena visena nene, ana e kiela sitomena lala, la sinelan ga asape awasuŋe la sina ga ava Isip. ⁴⁰ Pogos naŋa Mosis petan la, pa sike yam piavi ma tavie naŋa Sinae, ana la asitom̄al ke sina ga kiela malena marua nanua asike garu Isip sumo, ana la apisa pa Aron naŋani, apisape ‘Imimi na sinemimin mesape ko oyum̄aen kieta nono laŋasia, vena la akilia asumon ita tevano, komin Mosis nene naga ŋerelua ita garu Isip ana naga sumon ita tepimi e yo nini, ana ita temninue kare ga naga sike pe narui, pona am̄a sanape e naga.’ ⁴¹ Ana la apa akila sanene, la amiyum̄aen nono na narin puluk tai naŋa pe purwolou, ana la akila nakuŋaŋaena pania, a la akila pupia ŋaŋagena tai pa kiela nono nene naŋa la ga amiyum̄aenia e ga e limala.

⁴² “Ana pogos naŋa Ntewa pisu suri nene, naga pilopu m̄asina pan la, a naga mligan la vena la ava alotun verue lala. A suri nene naga sa naŋa visena wa kiena ne Ntewa nene naŋa Navisawalena Amos naga pisa e Visena Wa, naga pisa pisape ‘!Le Israel lala!

?Sila ga e kas lualima yam vari e yokorena, amiu am̄e moŋar suri mali lala vena kilaen nakuŋaŋaena, ana nakuŋaŋaena nene pan inu, pona pan ai?

⁴³ Peraga kemua rui, pe akila re pan inu poli, ana amiu na amlotun ke ga nono la naŋa amiu ga akila ne, sa naŋa Molek nene, naŋa amiu na amialoro amio kana silparpara nena,

a Repan m̄ena ga sa ke ga, naŋa amiu akus nono na kiena verue nena naga pa sumon amiu.

Komin suri ne nanene, ŋisi na in na nem̄ene plan amiu ava koperinan kiamiu purvanua, ava asuŋia garu Papiilon lepas na vano.’” *Amo 5:25-27*

Stipen pisayu naŋa Ntewa naga miila manene laa le Israel lala wa

⁴⁴ Ana Stipen pisa pisape “Ana e pogos naŋa kieta yermarua la nene la asike e yokorena nene, Ntewa naga pisa pa Mosis pisape naga monar yum̄aen m̄ana silparpara tai, sane kile tai naŋa pisawal pisape Ntewa naga sum̄a amio la. Ana la amiyum̄aenia torokin ruru sa naŋa Ntewa naga pisawal pania, ana la asuŋia amlenlelein m̄a silparpara nene pimi. ⁴⁵ La akila m̄a sanene pimi tol pogos naŋa Yosua sumon kieta yermarua lala apimi am̄ene plan yolai taŋena la naŋa apimi asike e kieta porotano nene, rui. Ana Ntewa naga ŋere kieta yermarua lala apimi si loyum̄a

e kieta purvanua nene a e poglis nene, la akus silparpara nene pimi loyurña amio la, mon mña amio la pimi pimi tol pogos naña yermarua Tepet naga pe þarin suþe.

⁴⁶ “Ana Tepet pisu naña Ntewa naga kekarania e suri la moki liu, ana naga piunia pisape visae Ntewa naga tañania, vena naga yurñaen mñana yurña wa tai, vena lus kiena ne Sekop lala akilia ava ea alen vania. ⁴⁷ Ana Ntewa naga pe tañan re Tepet naga yurñaen yurña tai sanene poli, ana sirauinia narina nene naña Solomon naga miyurñaen mñana pupia Yurña Wa nene. ⁴⁸ Ana ita monar tesitomñal mñena ga, sane Yer Kawa Na Metava Manenea, naga taþatete se yurña tai naña yaru ga la amiyurñaenia, sa naña Navisawalena Aisea naga pisa pisape

⁴⁹ *‘Ntewa Na Mava naga pisa pisape*

“Ma ga e peni naga sane leleu natotanoena, a yomarava nini naga sane le lena liganen lau su metava ea.

?Amiu na asitom asape akilia ayurñaen yurña ya, vena neva nese ea?

?Pona amiu asitom asape akilia ayurñaen e yo nape, naña neva neva ruru inu ea?

⁵⁰ *Suri la punu ga na sike ne, ana in ga na nesii make punu ga.” ’’* Ais 66:1,2

Stipen pisi mārera pan la pisape le Israel la pe amlogear re Ntewa poli

⁵¹ Ana Stipen sinenan pisape kila make kiena visena nene narui, ana naga pisi pa yerkaewa kiena ne le Yu lala naña la asike e kumali, ana naga pisa pan la, pisape “Ana amiu na, amiu atorokin ruru nenaga kieta yermarua la na nanua sumo ne. Amiu na ape kurupil paþisi wa, þarimiu mārera, a kiligamiu poþe mēna ga, yepemiu mavin logeen visena kiena ne Ntewa, a sine-miu lala naga sa ga sinen yaru la naña la pe ape þaviu re poli wa. Amiu na ape yaru na suwoen luen ga Ninuna Wa silaga. ⁵² Navisawalena lala kiena ne Ntewa nanua sumo, kieta yermarua lala akila make kemua piowa pan la punu ga rui, a la añe monar la moki, pe sur koren ga naña ape yaru la naña Ntewa naga mligan la apimi vena avisawal avisave Yaru Wa Nayurñaena kiena ne Ntewa nene naga þisi na imi. Ana amiu na apiowa laa sane, komin naña pogos na yaru nene naga mñalivin ita rui, ana amiu apielua naga a añeñar naga mare. ⁵³ Amiu ke narui naña amiu atol Navisaluaena kiena ne Ntewa þisi rui, naña navisi lala amla pimi sumo, ana amiu na pe amlogear re nena poli, akilaroro kare make ga silaga.”

La akoveñar Stipen

⁵⁴ Visena kiena ne Stipen þisi e nene narui, a pogos naña li navioraena lala na

kumali la amiyagogon naga, visena la nene miyur manene sinela paþisi, ana la sinela mimi paþisi, la asurña akar ke maluela vanonia. ⁵⁵ Ana Stipen, naga Ninuna Wa pimi pulenia, ana naga kira pa metava ma e peni, kirava ruru mña sanene, pisu pupia naurarena naña kilawo ke Ntewa, a naga pisu mēna ga naña Yesu naga surñalu sike e yo na metava lavisinia, nanene na e lepasnena na þamarua. ⁵⁶ Ana naga pisu suri nene, naga pisa pa la naña asike ne, pisape “!Ake-e aulai! Inu nepisu naña sinapane naga suwowo ga mon mña, ana Narina ne Yeririna naga surñalu sike e lepasnena ne Ntewa naña þamarua.”

⁵⁷ Ana yerkaewa la nene la amloge ya naña Stipen pisa, ana la amloge sa naña naga pisa kare Ntewa, ana amlokai keviu pa metava, a apuwo pulkiligala lala, vena la ve aloge re si visena kiena ne Stipen, ana la punu ga akiriri apa puna veraga, ⁵⁸ ana atararia, aþereyalon naga petan pulkumali keviu nene pa vanua. Aþure matan pulkumali keviu nene, vena la akoveñaria, ana la apisa asape yeririna la naña amligan la sumo vena la avisawal visena la naña kila Stipen kus naloge viowaena, apisape la ke nene narui la monar akoven þesan kilavaru. Ana la amien plan mñala kulsota lala, ana la amligan sike e limana ne yaru viu tai naña naga sike amio la e pogos nene, naga kien kia Sol, ana la nene asun ke naña akove Stipen narui.

⁵⁹ Ana pogos naña la asurña akove ke naga sanene, ana naga mlen, pio Ntewa, pisa pisape “Suþe Yesu, awis, otamñan ninuu vamaasu, nesike nemio ko.” ⁶⁰ Ana naga kinai mloru mon tano, mlokai keviu, pisape “Suþe, awis, ve ola re si nakoena van la e kiela mlamulena viowa nene naña la akila ke pan inu ne.” A sirau naña naga pisa sanene þisi, mloru pito tano, naga mare nena ga.

8

¹⁻³ Ana Sol nene naña naga sike e pogos nene, naga pisu suri nene, naña akoveñar Stipen mare, a naga pisa sa ga naña la akila ke ga yurñaena wo tai. Ana pe yam piavi re poli, yaru mārera na leniena laþasia, la pe amarau re poli, la sinela miye paþisi, ana la apimi akus tasnena ne Stipen, ana la ataginia þisa ataginia, ana la apa asinia.

Sol naga mēne kare la naña amlelaga e Yesu paþisi

Ana siar e pogos nene, ana Sol lala, la apilamoluen kare þegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem. La añene kare la pano-o kila narui la moki naña aþure e yo nene, apa asike e yo taþena lala garu Yutea

amio Samaria, ana li nalologena ga lala, la pe apa re poli, la asuñia ga Yerusalem. Ana Sol la sinela kar manene laa li nalelagaena lala va laa na wa, ana la asuñia apa ke ga e m̄ala yurña lala, a aḗere plan la, amligan la e yurña naloge viowaena, naga nene yerm̄ene amio sira.

Pilip pa mlologo garu Samaria

⁴ Ana la naḗa la amlelaga e Yesu, la moki naḗa apuretetai petan Sol lala e pogos nene, ana pogos naḗa la asuñia apa tetai sanene, ana la asuñia amlologon ke visena kiena ne Yesu pano. ⁵ Ana lala yaru tai naga yaru naḗa Pilip, naḗa la amliganaria pe tikon sumo, naga pitomi tano e pulkumali keviu tai garo lepas naḗa Samaria, ana naga mlologon ḗesan ke Navisaarena Yesu pa yeririna lala nae e yo nene. ⁶ Ana yeririna la moki paḗisi naḗa la amiyagogon ruru ke kiena visena lala, a la apisu kile la naḗa naga kila, ⁷ sa naḗa yermare lala amolue petan yeririna la moki, naḗa pogos naḗa la amolue, ana la amlokai manene paḗisi ana apureure. Ana la apisu m̄ena sane yaru la naḗa yepela la komḗas marmare, a amio m̄ena laulu lala, la apimi apo sina. ⁸ Ana e yo nene, a ḗina lala la akekara naḗa akekara paḗisi komin suri la naḗa amloge a naḗa apisuia.

Yaru na purm̄aki tai, kiena kia Saemon

⁹ Ana nanua sumo, naḗa Pilip naga pe pimi re Samaria poli wa, ana yaru na purm̄aki tai naga sike e yo nene, naḗa naga kiena kia Saemon. Siar e pogos la nanua sumo rui, naga pe yaru naḗa naga kiena kimi moki paḗisi a naga suñia miyur̄naen ke suri la moki sanene, ana naga kila sa naḗa naga suñia pisawal ke naga pisape naga pe yaru taḗena tai, ana yeririna lala nae e lepas nene la silaga sinela kurkurun naga paḗisi. ¹⁰ Kiela yerkawa lala, amio yeririna taḗena lala, la asuñia amlelaga ke e kiena visena lala, a la apisa ke sanini, apisape “!Aulai! Yaru nene, naga nar̄areraena kiena ne Ntewa kemua tai sike e naga. Naga nene naga monar nar̄areraena nanene narui naḗa ita tesuñia temloge ke naḗa asuñia apisayua, apio apisape ‘Nar̄areraena Keviu.’” ¹¹ La amilan manene naga sanene narui, komin naḗa naga kila suri nene yam piavi rui, ana kila narui la amlelaga ea.

¹² Ana siraunia, pogos naḗa Pilip naga pa mlologon nasuḗenena kiena ne Ntewa pan la, a mlologon m̄ena ga kia kiena ne Yesu Kristo, ana la amlelaga e kiena visena narui, ana yerm̄ene lala amio sira lala, la punu ga apa e nakeena. ¹³ Pimi tol m̄ena yaru nene Saemon, naga m̄ena ga mlelaga, ana la amligan naga pa e nakeena. Siraun naga nene, silaga naga

su ga lavisi, pe sinamaran pa Pilip, naga suñia milan manene luen ga kile lala a pupia yurñaena lala nar̄areraena kiena ne Ntewa naḗa Pilip naga suñia kila ke ne.

¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, visena na suri la nene naḗa molue e nini, pano- o tol li nalologena lala garu Yerusalem, apisape le Samaria m̄ena ga lala, nanagane la amlelaga e Ntewa rui. Ana li nalologena la nene la apisayua, apisu sane popon avitetalia Pita amio Yoane vena lalua ava akaten la, ana lalua akilali naḗa avisuveve suri la nene. ¹⁵ Ana pogos naḗa la apito am̄alivin la garo Samaria sanene, ana lalua apu ḗarila, a lalua amlenwo la vena Ntewa ligan Ninuna Wa vitom van la. ¹⁶ Ana lalua amlenwo la sanene, komin naḗa sumo ana Pilip naga kila nakee laena e kia kiena ne Suḗe Yesu, ana Ninuna Wa naga pe pitomi re e la poli wa. ¹⁷ Ana sanene, Pita amio Yoane, lalua akila sanene pan la narui, ana Ninuna Wa pitomi e la e poglis nene narui. ¹⁸ Ana purm̄aki naḗa Saemon nene, poglis naḗa naga pisu nalologena la lua nene apu ḗarina ne yeririna la, naḗa amlelaga mare ga na wa, ana kila naḗa Ninuna Wa pitomi pan la sanene, ana naga pieluken kiela nar̄areraena nene. Ana naga pa mla kilavaru tai pimi, kian pan lalua nene vena ul lua nar̄areraena nene naḗa sike e lalua nene, ¹⁹ pisa pan la, pisape “Nanene na, in na sineun nesape amiu lua ala re nar̄areraena nene komḗas van inu, vena inu m̄ena ga nekilia nowu ḗarin yaru lala, vena la akilia atol Ninuna Wa.”

²⁰ Ana Pita naga miyelu kapuruia Saemon, naga pisi m̄arera pania, pisape “Aa, in na taḗatete nela kion̄ia kilavaru naḗa ko ositom ke osape okilia oul lua nar̄areraena kiena ne Ntewa ea. ?Ko na okilia oul nalakorenanena naḗa Ntewa naga mla ga sa ga nene pa yaru lala? In na nevisa van ko, kion̄ia kilavaru nene ḗisi na amiu lua ava akovio e lele na loge viowaena e kapi. ²¹ Nanagane mepisu kilale ko narui, ana taḗatete metar̄ian ko okila yurñaena nene amio imimi, komin naḗa kion̄ia malena pe mesmesu re nena e marana ne Ntewa poli. ²²⁻²³ Peraga, ko na siner̄ia pule ga e vielueena lala, a kion̄ia mlamulena viowa lala apiar kion̄ia malena m̄arera paḗisi. Ko na monar ovilopu ko e kion̄ia sitomena viowa la nene, ana ko na monar olen va Ntewa vena naga viewo ko ea.”

²⁴ Ana Saemon naga pisatar̄ne Pita lalua Yoane, pisape “!Ake suwala! Visae sanene, inu sineun nesape amiu lua alenwo inu, vena Suḗe naga iila inu vena suri m̄arera la naḗa apisa ke ne, ḗisi na ve imi tol re kiau malena.”

²⁵ Ana nalologena lalua nene Pita amio Yoane, asu towe laa amio yaru la nene, ana asurūa apisawal suri la naŋa Kristo naga kila, amio visena lala naŋa Ntewa naga pisa, ana sirauina aŋasuŋela, amlilu sina ga kiela mrapa apa Yerusalem. Ana e kiela mrapa komsusa, ana lalua asurūa amlologon ke nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali lala kiena ne le Samaria lala, ana sirauina lalua apimi aporu ke sina ga garu Yerusalem.

Pilip pisi amio yaru malo tai nae Itiopia

²⁶ Ana poglis naŋa Pilip naga miyurūae ke gar Samaria wa, ana navisi kiena ne Ntewa tai pimi mālivinia, pisi pania, pisape “Pilip, inu nevisa van ko, nevisave osurūalu oyali ova otaveve mrapa naŋa kom Yerusalem, pa metava ma pulkumali nae Kasa.” Ana mrapa nene naga mrapa naŋa pa metava ŋaro e lepaŋa naŋa e yokorena.

²⁷⁻²⁸ Sanene, Pilip mloge visena nini surūalu, naga siar pisape va narui. Naga surūa mial ke pa sanene, ana milan yaru malo tai naŋa sike e kiena kat naŋa wosi ŋere ke pimi e mrapa nene. Yaru nene surūa pulo ke Tusi Wa naŋa Aisea naga siriyuua. Yaru nene, naga pe yerkawa tai kiena ne pupia sira tai nae Itiopia, naŋa la apio sira nini asape Kantes, naŋa kana kinasa apisape naga ŋarin suŋe na kiela purvanua. Yurūaena kiena ne yaru nene, naga pe navisuaren pupia yurūaena lala e lepaŋa na kilavaru kiena ne pupia sira kawa nene, a yaru nene, naga pe yaru mēna ga tai naŋa sumo rui la akila naga pe kalmaite. Ana e pogos nene, na pito garo Yerusalem rui vena len va Ntewa, ana naga taveve kiena mrapa vena wasuŋe sina va kiena. ²⁹ Ana Pilip naga mlilu mā mrapa pano, a yerkawa mēna ga nene mialoro e kiena lele na totanoena naŋa wosi ŋere ke ne, ana Pilip pisu naga. Ana Ninuna Wa pisi pania, pisape “Ko otaveve yaru nene, ova ga lavisin kiena kat nene.”

³⁰ Ana Pilip kiriri taveve naga pano, ana pa lavisinia, naga mloge naŋa yaru nene surūa pulo ke tusi kiena ne Navisawalena Aisea. Ana Pilip piun tan yerkawa nene, pisape “?Sanape, ko na okilia ke kinas nen visena la ne ko opuloyu ke ne, pona pe opulokilale re poli?”

³¹ Ana yerkawa nene pisatamēa, pisape “?Pisi na in na nekilia ve sanape ne, naŋa pe yaru re tai naŋa visawal kana kinasa van inu poli?” Ana naga pisa ke sina ga pa Pilip, pisape “Visae sanene, oula ovami metava e lele na totanoena e nini wa, oto omio inu e nini.” Ana Pilip pa totano amio e kat.

³² Ana visena na Tusi Wa nene naŋa Aisea siriyuua, a naŋa yerkawa nene kilali ke sape wulovia e pogos nene, nane visena ne nane pisa sanini, pisape

“Yaru nene naga sane sipsip tai, komin naŋa visae atararia vena awenāria, naga pa ruru ga moŋa ga,

pona naga sa ga ninus nen sipsip ga tai, naŋa pogos naŋa aŋe plan ŋesan ke vilulusia ana pe mlokai re poli.

Ana yaru nene naga sa ke nene narui, naŋa naga e pogos mārera na kiena malena,

naga pe pisa re nena kiena visena tai poli, naga pa ruru ga mēke na.

³³ *Ana la akila mēna ga memawaena pan naga paŋisi,*

ana pogos naŋa la amlipere naga, la akila pe mesmesu re pan poli.

Pisi na la apisu sane ve narina re si tai naŋa naga la kiena kia narui,

komin naŋa lala la akilaro kiena malena e yomarava nini, pimi plas ga rui.”
Ais 53:7,8

³⁴ Ana yerkawa nene piun kinas nen visena la nene tan Pilip, pisape “Mara, sineun nesape ovisayuli van inu, ane navisawalena nene pisayu ke ne? ?Naga pisayu ke sina ga naga, pona naga pisayu ke ga yaru taŋena tai?”

³⁵ Ana Pilip naga pisayu ruru pa yaru nene, siar ruru e marana Tusi Wa naŋa naga puloyu ke ne, a naga taveve pano-o, pisawal wetelun mēna ga lologena wo kiena ne Yesu pania. ³⁶ Ana e pogos nene akiriri mā ke e kat wa, lalua ataveve mrapa apano, apimi atol e yo tai naŋa wii tai mēke ea. Ana poglis naŋa yerkawa naŋani mā wii nene, pisa pa Pilip, pisa pisape “Inu sineun nesape okila nakeena van inu na, okira, wii tai ne mēke ne. ?Sanape, suri laŋasia suwo ke italua na wa, naŋa taŋatete neva e nakeena e nene, ne?”

³⁷ [Ana Pilip pisatamēa, pisa sanini, pisape “Visae ko olelaga kemua e sineŋa wetelu, inu nekilia nekila nakeena e ko.”

Ana yerkawa nene pisape “Ee, inu nemlelaga e Yesu Kristo naŋa naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”] ³⁸ Ana naga kila kiena kat pa ruru e nene, ana lalua amligan metava e lele na totanoena nene atapul apito tano, apito asurūalu ase e wii, ana Pilip kila nakeena e yere Itiopia nene.

³⁹ Ana pogos naŋa lalua amolue sina ga e wii nene, ana Ninuna Wa pimi ŋerelua Pilip veraga pano, ana yerkawa nene pe mā re si poli. Ana naga pa si teke e kiena kat, mla ke sina ga kiena mrapa pano, ana kekara a kiena sitomena mloge po paŋisi. ⁴⁰ Ana Pilip, sa naŋa pa narui, milan ga naŋa naga sike garu pupia pulkumali naŋa Astoto rui. Ana naga surūa mialoro ke pito

garove, mlologon nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali la moki e lepas nene, a naga pa m̄ena ga tol pulkumali keviu naḡa Sisaria.

9

Ntewa pilon Sol pimi pe yeririna kiena ne Yesu

Yum̄aena 22:4-16, 26:9-18

¹ Ana e pogos nene, Sol ne nanene naḡa sumo ana naga suḡa kila kare ke li nalelagaena la garu Yerusalem paḡisi, naga sinena kar ke nalogena kiena ne Suḡe la nene na wa, ana naga suḡa pisaar ke ga wa pisape ḡisi na naga we moḡar la. Sanene e pogos tai, naga pa pisu yerkawa kiena ne yaru wa lala, ² ana piun naiilaena laḡas tania. Sol naga sinenan pisape yerkawa nene naga siri m̄aki laḡasia vano va li nasumonena lala na yum̄a na leniena kiena ne le Yu lala, nae garu Tam̄askas, vena visawal van la visave la monar ataḡan Sol vito garo pula, vena kale yeririna lala naḡa la asike loyum̄a e ya naḡa la apio e pogos nene asape “Mrapa Viu,” nane li nalelagaena lala. Sol na kila sanene komin naḡa naga kiena sitomena pisape vito uarar la, yerḡiene lala amio sira lala, ana were la si awasuḡe ava ma Yerusalem, e naḡa la ase sumo ḡisi na apureure, vena koven la ava e yum̄a nakoena. Ana yerkawa naḡani siri sa naḡa Sol piunia, kian pania.

³ Ana Sol naga ḡar m̄aki la nene, ana mligan yo Yerusalem, ana pito ke garo Tam̄askas. Ana Sol lala la amial m̄a apano- o e legiena laḡasa, a pogos naḡa apimi lav- isin pulkumali nene Tam̄askas, ana naga milan ga naḡa pupia yomerarava kiena ne Ntewa tai molue metava e sinapane tegoli yo naḡa naga mial ke ea. ⁴ Pogos naḡa yomerarava nene tegoli Sol sanene, ana kila naga mloru pito tano e porotano, ana naga mloge pulgon yaru tai pis pania, pisa pisape “!Sol, Sol! ?Vanon ya ne ko osuḡa okila manene piowa pan inu sa naḡa ko osuḡa okila ke ne?”

⁵ Ana pogos naḡa Sol naga mloge navi- unena nene, ana naga piuntam̄e sina ga, pisape “?Ana Suḡe, ko anene ḡa?”

Ana naga pisatarḡea, pisa pisape “Inu Yesu nini naḡa ko osuḡa okila kare ke naga, in ne na nini.” ⁶ Ana Yesu pisa sina ga pania, pisape “Ko, osuḡalu, oyali ova garu um̄a Tam̄askas, ana ḡisi na yaru tai imi visawal van ko visave ḡisi na ko okila ve sanape.”

⁷ Ana yeririna la naḡa la asuḡa ataveve ke Sol e pogos nene, la m̄ena ga amloge visena la nene, ana la pe am̄a re yaru naḡa pisa poli, ana la sinela kurkur paḡisi,

la asuḡalu wowe ga asikena, la pe kiela visena na visaen re si poli. ⁸ Ana sirauḡ suri nene, Sol naga kila sa naḡa Yesu pisa. Naga suḡalu sina ga, ana pogos naḡa pikeḡa kilamarana, naga pe pisu re si suri tai poli, naga sa naḡa pe kilamara ḡala ga narui. Suri nanene kila narui ana la atarar limana, aḡure naga, ava garu Tam̄askas. ⁹ Ana la apa aporu garu um̄a e yo nene, ana Sol naga pe kilamara ḡala m̄aga sanene pano tol legiena telu, a e m̄ena ga e pog nene, naga pe kinana re poli, a pe mun re m̄ena ga sur tai poli, naga monsilu ga.

Ananaias pa mlotuwo Sol

¹⁰ Ana e yo naḡa Tam̄askas, nalogena tai suḡa ea, kiena kia Ananaias, ana naga pisu suri tai sa naḡa m̄enienna tai naḡa Suḡe Yesu naga kila lologia naga pania, naḡa pio naga, pisape “Ananaias.”

Naga pisatarḡea, pisape “Ya ne Suḡe, in nanini.”

¹¹ Ana Suḡe pisa pania, pisape “Osuḡalu, oto garo likan pulkumali nene, ana otaveve narin mrapa naḡa la apisa apisape ‘Mrapa Mesmesu,’ ana ova e yum̄a m̄ana ne yaru nene Sutas. E m̄ana um̄a, ana oviun yaru nae Tasas tai, naḡa kiena kia Sol. A yaru nene, nanagane ga ne naga mlen ke e nene, ana naga pisu m̄ena ga suri sa naḡa m̄enienna, ¹² naḡa e kiena navisuena nene, naga pisu ko ke narui, ana naga m̄al ko opa loyum̄a puna, ko omligan lumom̄a e naga, vena kilamarana imi wo sina.”

¹³ Ana pogos naḡa Ananaias mloge visena la nene, naga sitom paḡisi, naga pisa pisape “Suḡe, yaru la moki naḡa apisayu ḡelaga viowa kiena ne yaru nene pan inu ḡisi rui, naḡa naga kila ke piowa pa kioḡa nalelagaena wa lala garu Yerusalem, ¹⁴ ana nanagane, nem- loge naḡa naga pimi Tam̄askas rui, naḡa yerkawa kiena ne yaru wa lala la ataḡan rui vena naga imi uarar imimi la naḡa memlotun ko.”

¹⁵ Ana Suḡe pisa pa Ananaias, pisape “Ve omaraḡu re, ova ga, komin naḡa nemligan lua naga suḡalu rui, nepisaar nesape naga ve kiau yaru na yum̄aena tai, a ḡisi na naga kilia war kiau kia va e yo punu ga va yolai la naḡa pe ape le Israel re la poli, a visawal va tol kiela ḡarin suḡe lala, a visawal towe m̄ena ga van le Israel lala. ¹⁶ A yoko in na nekila naga visu kilale m̄ena suri m̄arera si tai nene, sane pogos naḡa yoko naga suḡa visawal ke kiau kia, yoko naga monar loge viowa e suri viowa la ve moki naḡa la monar aimi vania, vanon ga kiau kia nene.”

¹⁷ Ana Ananaias mlogear visena la nene, naga pano pa tol yum̄a nene naḡa Suḡe

pisa pania, naga pa loyurūa, pisu Sol, pu ƀarina. Ana naga pisa pania, pisape “Wolai Sol, kieta Suƀe, naƀa Yesu, naƀa naga porun ko garo mrapplepa, naga ke nane mligan inu nepam narui, vena nelenwo ko ana kilamarana kilia imi wo sina, ana vena Ninuna Wa vitomi kokonia ko.”¹⁸ Ana naga mlenwoia, a veraga ga, narin suri naƀa sane kilekilerana na ika mloru petan kilamarana veraga, ana kilamarana pimi po sina ga. Ana Sol suŋalu, ana e ruru e poglis nene, aƀere naga apano akila nakeena pania.¹⁹ A naga kinana sina ga, ana pimi mloge si po, puriuna m̄arera sina.

Sol siar mlologo garu Tam̄askas

Ana Sol sike si legiena la ƀasia garu Tam̄askas amio nalogena lala kiena ne Yesu la naƀa la nae e yo nene.²⁰ Ana pe piavi re poli, naga suŋa pa loyurūa e yurūa na lotena lala kiena ne la Israel lala e yo nene, naga pa loyurūa ana mlologon ke Yesu pisape naga narina ne Ntewa kemua lelaga.²¹ Ana yeririna la mokliu naƀa amloge visena kiena ne Sol, ana la amilan paƀisi, ana la apiuviun ke tan la, apisape “!Kee suwala! Nanua sumo na yaru ne nanene naga m̄e kare yaru la garu Yerusalem paƀisi, vanon naƀa la apisa ke kia ne nane naga suŋa mlologon ke si ne. A naga pimin m̄ena ga suri nene e yo nini, vena naga uarar yaru la nene, vena were la na awasuƀe si ava puna ne ƀarin yaru wa lala garu Yerusalem, naga pimi pe taƀena narui. ?Nanagane na ya ne kila naga sanene narui?”²² Ana Suƀe naga miila visena kiena ne Sol pimi m̄arera ruru po laa narui, a naga suŋa taulu yaru la moki laa narui, naƀa naga suŋa pisa ruru merarava po paƀisi pan la naƀa pisape Yesu, naga Navisaarena kemua lelaga napo. Ana le Israel taƀena la naƀa asike garu Tam̄askas, la pe kiela suri na visatar̄een re si poli, vena la avialuƀar visena kiena ne Sol la nene, ana kiena visena lala la ataulu make ruru nena kiela sitomena viowa lala.²³ A pogos laƀasia ƀarovia, ana Sol naga suŋa mlologo ke sanene, ana le Israel la nene asuŋalu apimi lele taaga, ana apiran ruru asape aweŋar naga mare.²⁴ Ana legiena punu ga a lemalo punu ga la apa asuŋate ke naga e yepas nen pupia pulutava lala e pupia purkove na pulkumali keviu nene, visae naga kilali visave ure, ana la akilia aweŋar naga. Ana visena nene pimi tol Sol,²⁵ ana yemalo tai, la naƀa asike amio naga la atar naga, amligan m̄ene pupia karo tai, ana la amligan malumun naga pito pito tol yo tano lepa na va vanua

e pupia purkove na kumali keviu nene.²⁶ Ana Sol mligan yo nene Tam̄askas, ana ƀasuƀe si pa Yerusalem.

Sol ƀasuƀe pa Yerusalem

Ana pogos naƀa Sol pam tol sina Yerusalem, ana kilali naƀa va viranar naga amio li nalogena lala, ana la nene pe amlelaga re e naga asape naga pe nalogena lelaga kiena ne Yesu poli, ana la yepela ƀilinia, amaraun naga paƀisi.²⁷ Ana lala tai nene, kiena kia Panafas, naga pisu sane Sol naga pe lelaga, ana kilali naƀa miila naga, ana naga kila kiena mrapa naƀa naga kilia suŋalu se marana ne nalologena lala. Ana lalua apano, ana Panafas pisawal pan la sanape naƀa Sol naga pisu kieta Suƀe e mrapa a naƀa kieta Suƀe pisi pan naga, a naga pisawal m̄ena ga naƀa Sol naga m̄areran manene naƀa mlologon kia kiena ne Yesu garu Tam̄askas.²⁸ Ana lala amloge kiena visena, ana la akekarania, ana Sol sike amio la, a naga suŋa pa e yo punu ga garu Yerusalem, suŋa mlologon ke kia kiena ne kieta Suƀe Yesu, naƀa naga pe sinena kurkur re nena ga.²⁹ Ana naga pisi ke amio le Israel la nene naƀa la asuŋa apisin ke ga visena nae Kris, ana naga amio la asuŋa apilup pan la e visena paƀisi, pano pano asitom asape popon aweŋar naga mare.³⁰ Ana pogos naƀa kieta wolai la ƀasia amloge suri nene, ana la aƀure Sol pito poga ga garo e pulkumali naƀa Sisaria, ana sirauinia la apisi maro amio, ana la amligan lua naga ƀasuƀe si pa kiena yo, pulkumali naƀa Tasas.

³¹ Siraun e pogos nene, ana nalelagaena lala naƀa asike yo punu ga garo e lepa nae Yutea, a garu Kalele, a garu m̄ena ga Samaria, la apisu sane pog malumu towe pan la narui. Ana Ninuna Wa naga suŋa kila po pan la, miila la, kila kiela suriare kapur pimi m̄arera, a kila ke m̄ena ga nalelagaena lala la apimi ape moki la sane, ana nalelagaena la nene punu ga asuŋa apatanon ke kieta Suƀe silaga.

Garu Lita, nalogena Pita naga kila ruru lana ne Aeneas

³² Ana Pita naga suŋa mial e pulkumali la moki e lepa nene, naga suŋa mlologo, ana e si e pogos tai, naga pitomi pisu li nalelagaena wa la naƀa asike garu pulkumali naƀa Lita.³³ Ana pogos naƀa naga pa tol yo e nene, naga m̄al yaru tai naƀa yepena komƀas mare, m̄eke ga e m̄ana tog tol kas orelu rui, pe mial re si poli. Yaru nene kiena kia Aeneas.³⁴ Ana pogos naƀa Pita pisiua, pisi pania, pisape “Aeneas, nevisa van ko, nevisave nanagane Yesu Kristo kila tasneŋa wo si narui. Osumalu,

osiloar moña tog.” Naga pisa sanene, ana Aeneas naga suñalu veraga, yepena po nenaga. ³⁵ Ana yeririna la punu ga naña asike e pulkumali naña Lita, amio la naña asike e yotop naña Seron, apisu yaru nene naga pimi po sina, la apilon kiela malena lala ava e Ntewa.

Garu Soña, Pita kila Toreka mali sina

³⁶ Ana e yotop nene ana pulkumali tai mēke ea, kiena kia Soña, ana nalelagaena la tai naña sike ea, naga sira naña kiena kia, Tapita. Naga nene kia tai naña e visena kiena ne le Kris lala la apisape Toreka, naña kana kinasia, kia kiena ne suri mali nowo tai naña tia. Sira nene, naga pe sira tai naña naga suña kila ke yurñaena nowo la silaga, naga suña miila luen ga yaru la naña pe kiela suri re poli. ³⁷ Ana e pogos nene, maiena tai tol sira nene, ana mai māga pano pano-o mare, ana akevan tasnena, ana amligan naga mēke e māna loyūña na metava, vena ataginia. ³⁸ Ana pogos naña nalogena lala nae e yo nene Soña la amloge visena naña apisape Pita naga sike ga lavisi, e ga e pulkumali tañena nene Lita, la apitetalia yaru la lua amiyal kawa apanonia. Ana lalua apano-o aporun Pita, la apiun mārera pania, apisape “Imimi sinemimin manene mesape oimi pun imimi vilaga.”

³⁹ Ana sanene Pita suñalu, amio la lua nene, apano. Pogos naña pimi mālavin la, la apure naga pa e loyūña na metava e naña la amligan sira naña mēke ea. Ana letano lala apimi, amiyervivia, la asuña atagin ke rui, a pogos naña Pita pimi, la apian naga e kulsota nowo la naña Toreka naga suluia e pogos naña naga mali ke ga wa amio la. ⁴⁰ Ana pisi na Pita pisa pan la pisape la amolue ava vanua sumo wa, a pogos naña la apa vanua, ana naga kinai, ana mlen. Ana p̄arlua p̄arina kira pisu tasnena ne sira nañani, naga pisi pania, pisa pisape “Tapita, osumalul!” Ana sira nene pike p̄a kilamarana veraga, ana pogos naña pisu Pita, naga p̄arlua tomalu totano. ⁴¹ Ana Pita tarar limana, miila naga suñalu, ana naga pio nalelagaena lala, amio letano la nene. Ana la apimi loyūña, ana naga pisa pan la, pisape “Nanene narui, kiamiu sira nanini, naña Ntewa naga kilamalia si naga.”

⁴² Ana lologena na suri keviu nene telivi piora e yo naña Soña, ana yeririna la moki naña amlelaga e kieta Supe vanonia. ⁴³ Ana siraunia, Pita naga su piavi towe laa garu Soña sane, puna yaru tai, kiena kia Saemon, naña naga pe yaru na yurñaenen suri lala e kulus nen suri mali lala.

10

Ntewa pis pa Konilias

¹ Ana pulkumali keviu tañena tai mēke garo losi e lepas nene, kiena kia Sisaria, a yerkawa tai kiena ne yaru na mara lala nae Rom naga sike e yo nene, kiena kia Konilias. Naga suña pisuar ke p̄egas nen li na mara la nene tai, naña yaru la tol ponotia taaga, a la apio kiena p̄egas nene apisape “Pegas Nae Italia.” ² Yerikawa nene, naga pe yeririna wo tanea tai nene, a naga amio namratava la māna, la silaga amlen pa Ntewa, a la amlotun naga, a silaga la asuña amiila ke le Israel la naña pe kiela suri re poli, ana la asuña āp̄arpel ga pupia nalaena la pan la. ³ E legiena tai, e ruru e pog na leniena na yepekilavi, e mrae telu, ana naga pisu suri tai sa ga naña m̄ieniena, naña Ntewa naga kipian naga ea. E kiena navisuena nene, naga pisu meraravan pāpisi, naña naga pisu navisi kiena ne Ntewa tai pitomi e māna loyūña, ana pio naga, pisa pisape “!Konilias!”

⁴ Ana pogos naña Konilias naga pisu navisi nene, naga sinena kona pāpisi, ana naga pisu manene navisi nene, naga pisa pisape “?Ya ne?” Ana navisi nene pisatarñea, pisape “Ntewa naga suña mloge ke kioñia leniena la rui, ana naga pe sinena p̄esan re kioñia p̄elaga wo la poli naña ko okila ke pa la naña limala korena, ana naga kekarania a sitorñal ko ke na wa. ⁵ Ana naga pisa pan ko, pisape ko na monar oligan kioñia yeririna lāpasia ava garu kumali naña Soña, vena avio yaru tai, naña kiena kia wetelu, kien kia Saemon Pita, vena naga imi e yo nini. ⁶ Ana yaru nene naga sike puna yaru tañena tai, naga kiena kia m̄ena Saemon, naga māna yuñia mēke garo lavisin sive, naga yaru na yurñaenen suri lala e kulus nen puluk.”

⁷ Ana navisi kiena ne Ntewa nene pi-sawal pa pania, ana kovio sina ga. Ana Konilias pio kiena yaru na yurñaena la lua, amio m̄ena ga kiena yaru na kilaen mara tai naña naga m̄ena ga pe yaru na lotunen Ntewa, naña naga suña amio naga silaga, pisuar naga, ana yeririna la telu nene apimi puna. ⁸ Ana naga pisawal sur punu ga nene pan la telu nene, siraunia ana naga mligan la apa garu pulkumali naña Soña, vena aure Pita imi.

Pita m̄ena ga pisu suri tai sa naña m̄ieniena

⁹ Ana legiena na peni, pogos naña la nene amial ke apimi Soña na wa, Pita naga sike na, ana naga sinenan pisape kila leniena na kolpae, ana sa naña silaga, naga pa metava e yotop na wosoyūña naña naga sike ea. ¹⁰ Naga sike e nene wa, ana

naga mloge visokaria, ana naga pisape la aviran kapi. Ana pogos naña la asuñia akila ke kana kinanena wa, ana Ntewa pian naga e suri tai sa naña naga mñenia. ¹¹ Naga pisu naña ma e peni pike, ana mñal suri tai sa naña pupia kulmrae, suñia pitomi ke tano e yomarava nini. Naga pisu naña la asuñia atarar ke mrapuna la varoka, ana la amligan malumun ke pitomi tano. ¹² Ana loyurña e kulmrae nene, Pita pisu sur mali tañena la punu ga asike ea, a amio mñena ga suri tañena la naña Ntewa naga kila ape suri wa naña ve le Israel la ve akan re, sane lorñara lala, a nopi lala, a manu lala. ¹³ Ana naga mloge mñena ga pulgon yar tai pisa pania, pisape “Pita, osuñalu, owemñar suri mali tai nene, ana okania.”

¹⁴ Ana Pita pisa, pisape “E Ntewa, peraga yo, tañatete nena ga ve sanene, komin suri mali la naña asike e nene ana pe nakanli re lañas poli wa, naña imimi le Yu lala mepalia ga pe makakan re poli.”

¹⁵ Ana naga mloge ke sina ga pulgon yar nañani, pisa pisape “Suri naña inu Ntewa nepisa rui nesape mekiki ga, ana ko na tañatete si ovisa ovisave namname.”

¹⁶ Ana suri nene molue pimi yam lua sanene, ñisi, siraunia, yaru telu nena, ana Pita pisalupñar mñaga, ana siraunia, pupia kulmrae nene ñasupe ke sina ga pa metava ma e peni.

Pita tol kinas nen suri naña naga pisuia

¹⁷ Ana Pita suñia mloge piowa pañisi, naga suñia sitom manene laa pisape popon sa tol kinas nen sur naña mñalivinia, ana pogos naña naga sitomveve ke ga wa, yaru kiena ne Konilias la telu naña naga pitetalia la apimi, apimi aporu Soña. Ana la apiun yurña kiena ne Saemon tan yaru la pñasia, ana la akipian la ea, ana la apimi, asuñalu asuñia e mratava na yurña mñana ne Saemon. ¹⁸ Ana la apio apisa apisape “? Ei, yaru tai kiena kia Saemon, naña kiena kia tañena pisape Pita, naga sike amio amiu e namña, pona peraga?”

¹⁹ Ana pogos nene Pita naga tomña sitomyu ke kinas nen suri naña pisu sane mñienena wa, ana Ninuna Wa pisa pania, pisape “?E, ko omloge mñaga? Yar la telu asuñia akale ko ke nagane, la ne nane asuñalu asike vanua, apio ko ke ne. ²⁰ A ko osuñalu, oyal kawa ga ototano vena ovisu la telu nene, ana visae avisave otaveve la, ana ve okilali re naña ovisaluñaria, ko na monar otaveve la, vanon in na nemligan la apimin ko.”

²¹ Ana Pita suñalu pito tano vanua, ana pisu la telu nene, ana naga pisi pan la, naga pisape “Inu naña akale inu ke ne. ? Amiu sinemiun inu vanon suri tai yo?”

²² Ana la apisatamñea, apisape “Ee, yerkawawa na kilaen mara nene, Konilias, naga pitetalia imimi mepimin ko, vena oimi garu mñana, vena naga loge re visena lañas tan ko. Navisi kiena ne Ntewa tai naga pisa pania pisape naga vio ko oimi puna sanene. Kiamimi yerkawawa nene, naga pe pe yere Yu re tai poli, ana naga pe yaru mesmesu tai naña naga tarar luen ga kiamiu pogos na leniena la punu ga silaga, ana le Israel mñena ga lala nae e kiamimi yo nene akekanan naga pañisi. Naga ke naña pitetalia imimi mepimin ko narui, nane mesike e nini vanon ne.” ²³ Ana vanon naña mrae pito ke tano rui, ana Pita ñerear la nene amñeke amio naga e yurña naña naga sike ea, vena kolulagi ke ga wa ana la punu ga atove.

Pita pa mialiali Konilias

E yemlagi ke sina ga, Pita pa amio la nene, amio ke mñena ga nalelagaena tañena lañasia nae Soña, la apa mñena ga amio la. ²⁴ La apano, yemalo wola ga mrapa komsusa, la amono, ana yemlagi ke sina ga la apa aporu ga Sisaria nene na wa. E yo nene, Konilias sike amio namratava mñana lala, a naga pio ke mñena ga kiena erau lañasia vena la aimi asuñate Pita lala. ²⁵ Pogos naña Pita pimi tol umña mñana ne Konilias, Konilias pa pitawea, mloru pito tano e lana, sa naña mlotu naga. ²⁶ Ana Pita tarluu ke sina ga pa metava, pisa pania, pisape “E, awis, ko osuñalu. Opisu ke ne, in na nepe yeririna ga.” ²⁷ Ana Konilias suñalu, ana lalua asiñar asunu lilue, ana apa loyurña, naña e pogos ke nanene narui Pita pisu yeririna la mokliu naña asuñate ke naga loyurña.

²⁸ Ana Pita pisi pan la narui, pisa pisape “Amiu asuñia akilia ke naña e lepas nen kiamimi lotuena imimi le Yu lala, naña imimi na tañatete meva loyurña e yurña mñana ne yaru tañena la naña la pe ape le Yu re poli, pona meve erau wo memio la. Ana nagane, Ntewa naga pian inu merarava po, pisape pe pon re nevisu viowa e yaru lañasia naña nevisave la apiowa ga, pona la ape kororaki ga. ²⁹ Komin suri ne nanene naña Ntewa naga pian inunia, inu pe nepisalupñar re la nene e pogos naña apimin inu poli, nesape tañatete neimñasu, ana nepimi ga. ?Ana in na sineun nesape amiu avisawal li van inu, avisave amiu apio inu asape neimi vanon ya?”

³⁰ Ana Konilias pisatamñea Pita, pisape “Ee, potena pañisi. Nanagane legiena telu ñaro pa rui, mesmesun e pog suri nene narui, e mrae telu naña yepekilavi, in na netomña ga mñau loyurña, nesuñia nekila ke leniena na yepekilavi. Nesuñia nemlen ke sane, ana nemlan ga navisi tai naga pitomi suñalu

ga sike e marau, naña naga mña kulsota pilavila po na po. ³¹ Ana naga pisi pan inu, pisa pisape 'Konilias, Ntewa naga surña mloge ke kioña leniena la ne, a naga surña sitomañ ke mña ga kioña ðelaga wo la naña ko osurña okila ke pa la naña pe kiela suri re poli. ³² Ana ko na monar okila sanini: ko na monar oligan yaru lañas ava Soña, komin yaru tai, vena naga wasuþe ke sina ga amio la aimi purña. Yaru nene, kiena kia wetelu Saemon Pita, a naga pa sike e yurña mña ne yaru taþena naña naga mña ga kiena kia Saemon, naña naga, kiena yurñaena naga miyurñaen ke suri lala e kulus nen puluk. Pisi na kioña yeririna lala akilia alual yurña mña ne Saemon nene garo lavisin sive.' ³³ Navisi nene pisi pan inu sanene, ana nane kila na nepitetalia ke yaru la nene apitomasun ko vilaga, a nepisa potena pan ko paþisi komin kioña nasinewoena naña ko opam pun imimi e yo nini. Ana ita punu ga tesike e yo nini e marana ne Ntewa, vena imimi meloge visena naña Ntewa pisa pan ko vena ko ovisa van imimi."

Pita pis pa Konilias lala

³⁴ Pita mloge visena la nene, ana naga pisa pan la, pisapenua "Po paþisi, a nepisa potena paþisi naña amiu amla pogos nene pan inu, vena nekilia nevis van amiu. Nekekara paþisi, komin naña nanagane nepisu kilale sa naña lelaga paþisi naña Ntewa naga pe þaveve re yaru taþena la poli. ³⁵ Yere Israel, pona yaru naña pe molue re kome lus nene poli, pona yer pe ke sina ga, ana visae naga vatanon Ntewa, kila ga sur la naña Ntewa naga sinenania, þisi na Ntewa kekaran naga.

³⁶ "Visena naña Ntewa naga mligan pimi pan imimi le Israel lala, amiu akilia þisi rui, naña naga lologena wo tai naña pisawal pisape yeririna kilia tol sumare naña pe lelaga e Yesu Kristo, naña naga pe Suþe kiena ne yeririna punu ga na yomarava nini. ³⁷ A amiu akilia kana suniena nena, naña nanua sumo, ana Yoane Nakeena naga pimi mlogon kiena nakeena nene, a sirau naga nene, ana pupia suri ne mñalivin ita, siar garo Kalele, pano pano tol make ga yo punu ga e lepas naña Yutea. ³⁸ Pupia suri nene, nane Yesu nae Nasaret nene amio yurñaen kerkeviu la naña naga, naña Ntewa naga mligan kiena Ninuna Wa pan naga, pulemamaga ruru keviu e naga, a naga mligan nañareraena keviu pania, ana Yesu naga surña pa kare ga e yo punu ga, kila ke yurñaena wo lala a kila ruru ke mña ga la naña Yermare naga surña kila kare la ke paþisi. Yesu kila ke suri la nene, komin naña Ntewa naga sike amio naga.

³⁹ "Ana suri la nene naña naga kila garu Yerusalem, a e lepas taþena mña ga lala e kiamimi purvanua imimi le Yu lala, imimi li nalologena la, mesurña mepisawal ke suri la nene pan yeririna lala. Imimi mesurña mepisawal ke naña kiamimi yerkawa lala la asuar naga e laki torovia, ana naga mare, ⁴⁰⁻⁴¹ ana e kana legiena na telu, Ntewa kilamalia sina ga naga. Ana Ntewa naga kila imimi lañasia mepisu naga, a imimi metotano memio naga, imimi mekinana a memun wii memio naga. Ana Ntewa naga pe tañan re naga imi vaeme sanene va yaru la punu ga poli, ana naga vaemen imimi ga la naña Ntewa naga mliganar imimi sanene, vena mevisawal va yeririna taþena lala mevisave Yesu naga mal si rui. ⁴² A pogos naña Yesu sike amio imimi sanene, naga pisi pan imimi, pisape imimi monar melologon kiena lologena wo va yeririna punu ga, a imimi monar mekila merarava van la mevisave Ntewa mliganar naga taaga vena naga liþere yeririna lala, sane la naña amare þisi rui a amio mña ga la naña yokorena la amal ke e pogos naliþereena wa. ⁴³ Nanene naga Yesu ke ga naña navisawalena lala apisawal naga nanua sumo rui, naña la apisape þisi na Ntewa naga viewo mlamulena viowa lala kiena ne yeririna la naña la amlalaga e kiena kia, la aviawa e naga."

Ninuna Wa mloru pitomi e la

⁴⁴ Pogos naña Pita surña pisi ke sanene wa, ana amilan ga naña Ninuna Wa pitomi tano pa tol la nini naña asurña amiyagolon ke naga. ⁴⁵ Ana li nalelagaena taþena la naña amligan yo Soña la amio Pita apimi, ape le Yu lala, ana lala amilan manene la suri nene, komin naña pimi tol pogos nene, ana lala añaþe Ninuna Wa naga pe nalaena tai naña Ntewa mligan ga pan le Yu lala. ⁴⁶ Ana nanagane, ana apisu la nini naña pe ape le Yu re poli, apisi e visena taþena lala, asurña amiyeluar manene ke Ntewa keviu paþisi, ana akilia asape Ntewa mla mña ga Ninuna Wa pan la naña pe ape le Yu re la poli.

⁴⁷ Ana Pita pisi pan la naña amio naga, pisape "Amiu apisu ke ne! Nanagane, lala nene akus Ninuna Wa sa ke ga naña ita tokus sumo. Sanene, ana tetaþatete mña ga tevisaluþar la tevisa ve tekeke la re e wii." ⁴⁸ Ana Pita pis pan Konilias lala, pisape akeela e kia kiena ne Yesu, ana þisi na, la akeela.

Ana la añareran mña ga pa Pita vena naga sike re laa amio la wa e legiena si lañasia.

11

Pita mla navisayuena pan nalelagaena lala garu Yerusalem

¹ Ana pe yam piavi re poli, ana lologena nene pano-o tol nalologena tařena lala garu Yerusalem amio mřena ga nalelagaena tařena lala e lepaş wetelu na yo Yutea, pisape yeririna lařas nařa pe ape le Yu re poli nařa lala amlalaga e lologena wo kiena ne Ntewa rui. ² Ana nalelagaena lařas nae garu Yerusalem lala asitom manenea apisape nalelagaena tařena lala nařa pe ape le Yu re poli, la mřena monar ave řaviu vena ave sa le Yu lala, ana pogos nařa Pita naga pavini ma Yerusalem la apisa nene kare naga piowa pařisi. ³ Lala apisa pania, apisape “?Sanape nařa ko opa osike omio yeririna kar lala nařa pe ape řaviu re poli, nařa ko okinana ke mřena ga omio la?”

⁴ Ana Pita naga pisi pan la, siar e kana purřes nena, naga pisawal ruru suri punu ga pan la, naga sun pan la sanini, pisape ⁵ “Nanua sumo, nesike Sořa, ana pogos tai nesuřia nemlen. Nesuřia nemlen sanene pano-o netopopog ga neteke narui, ana nepisu suri tai sane pupia kanus tai, nařa naga molue metava ma e peni pitomi tano, nařa asu mřa atarar ke mrapuna varoka, asu mřa amligan malumun ga pitomi tano, naga pitomi tano lavisin inu. ⁶ In na nepisu ruru loyuřia e kanus nene, ana nepisu sur mali lala na uřia amio suri mali lala na yořaru, amio lořara lala a nopi lala, amio manu lala, la asike loyuřia ea. ⁷ Nesuřia nepisuvisu ke sanene, ana nemloge pulgona yaru tai pisi pan inu, naga pisape ‘Pita, ko osuřialu, owemřar suri tai nene, okania.’ ⁸ Ana nepisape ‘! Peraga Suře, tařatete ve sanene! Suri la ne sanene nařa pe mesmesun re nena akan poli, a nařa imimi le Yu lala memlonia, nesuřia nemilon ruru silaga.’

⁹ “Ana nemloge pulgona nařa pitomi metava e peni naga pisi sina pan inu, naga pisape ‘Suri nařa inu Ntewa nepisa rui nesape naga mekiki ga, ko ve ovisa re si ovisave naga namname.’ ¹⁰ Nemloge visena na mřalivin inu sanene yam telu řisi, ana kanus nene amio suri la nařa asike ea ařure si pa metava.

¹¹ “Ana e ruru nena ga e pogos nene, yeririna la telu apimi aporu e yuřia nařa imimi mesike ea, nařa yaru nae garu Sisaria tai naga pitetalia la telu nene apimi vena aure inu neva sina nemio la. ¹² Ana Ninuna Wa naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Ko na ve ositom re ovisave ve okekaran re nařa ova omio la telu nene,’ ana inu nepa ga, a orueta tařena la orai nena nini nae Sořa la mřena ga apimi amio inu. Imimi

mepano-o, meporu Sisaria, ana lala ařure imimi mepa e yuřia mřana ne yaru nene, Konilias.

¹³ “Ana mepa loyuřia, naga sun pan imimi, pisayu sanape nařa naga pisu navisi tai mřalivinia suřialu nenaga se marana loyuřia e mřana yuřia, ana navisi nene pisi pania, pisa pisape ‘Ko oligan visena va garu Sořa, vena yaru nařani Saemon Pita naga monar imi visu ko. ¹⁴ Yaru nene naga imi visawal lologena tai van amiu ana visena nene naga kilia tamalia ko amio na mratava mořia lala.’

¹⁵ “Ana pogos nařa Konilias naga pisi řisi, inu towe re nepisi pan la, ana e ruru nena e pogos nařa nesuřia nesiar nepisi ga na wa, ana Ninuna Wa pitomi e la sa ga nařa pitomi řesan e ita nanua sumo rui. ¹⁶ Nepisu suri nene, ana nesitomřal visena kiena ne kieta Suře, naga pisa nanua sumo, pisape ‘Yoane naga kee amiu e wii, ana ve ve piavi re, ana amiu akus nakeena nařa e Ninuna Wa.’ ¹⁷ Ana ita le Yu lala, nařa ita temlelaga rui e kieta Suře Yesu Kristo, Ntewa naga mla kiena Ninuna pan ita, sane nalaena tai, ana pogos nařa nepisu nařa Ntewa mla mřena ga nalaena na sanene pan la nařa pe ape le Yu re poli, ana suri nene kila merarava ruru pan inu nařa sane nanagane, pe pe pon re nařa nevisave yeririna la nene la tařatete aimi loyuřia amio ita. !In na nepe ai nini nařa vena nevisaluřar Ntewa sanene, visae naga sinenan visave kila sanene van la?”

¹⁸ Ana pogos nařa le Yerusalem la nařani amloge visena kiena Pita, ana la pe apisa re si suri tai pan poli, ana la akekarania, amiyeluar Ntewa pařisi, la apisa apisape ‘!Lelaga pařisi nařa ne! Nanagane ga ne ita tepisuluřar rui nařa Ntewa naga kekarana mřena ga pařisi pan la nařa pe ape le Yu re poli, ana naga mla mřena ga pulmas pan la vena lala akilia avilopu la, a vena akilia atol malena lelaga e naga.”

Pegas nen li nalelagaena lala nae garu Antiok

¹⁹ Ana nanua sumo, pogos nařa Sol lala ařemřar Stipen naga mare rui, Sol la nene la akila kare ruru mřena ga nalelagaena tařena lala garu Yerusalem pařisi, řisi na nalelagaena la nene la moki apuretetai apeve taaga. Lařas ařure manene laa apa perina apano-o atol lepaş nařa Ponisia, lařas ařure asuřia akus waa lala apano atol purvanua nařa Saepras, a lařas apa laa ga waa, apa e kumali keviu tai, nařa kiena kia Antiok. A pogos nařa lala asike e yo la nene, la asuřia amlologon

ke Nalologena Wo nene, ana la asuñña amlologo ke ga pan la naña ape le Yu ga sa naña lala. ²⁰ Ana siraunia, gar yo naña Antiok, nalelagaena tañena lala naña amolue e lepas na Saerina a purvanua naña Saepreas, lala apimi m̄ena ga, amlologo, ana la asuñña apisasawal ke Nalologena Wo kiena ne kieta Suñe Yesu pan m̄ena ga la nae Antiok naña la pe ape le Yu re poli. ²¹ Ana nañareraena kiena ne Ntewa suñña pimi keviu e la nene, a yeririna la moki naña amloge kiela visena lala, ana lala amlelaga e Yesu, la apilopu la apimi e naga.

²² Ana nalologena na suri nene pimi tol kiligana ne ðegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem, sape visena kiena ne Ntewa pa tol pa li tañena la rui la naña pe ape le Yu re poli, ana la apitetalia Panañas pa garu Antiok vena naga visuli sur la nene wa. ²³ Pogos naña Panañas naga poru e yo nene, naga pisu suri nene pe lelaga pañisi, naña Ntewa naga pisa ruru malena kiena ne yeririna la nene keviu pañisi, ana kila naga kekara keviu pañisi ea, ðisi na naga sukol visena lala pan la vena la atarar Suñe m̄arera e losinela lala wetelu, e pogos naña po a pogos naña piowa. ²⁴ Panañas naga kila sanene komin naga pe yaru tanea tai, naña Ninuna Wa naga pule e naga, a naga piawa m̄arera e Ntewa, ana sanene, yeririna la moki apimi e Ntewa e pogos nene.

²⁵ Ana Panañas naga pisu sane yum̄aena keviu garu Antiok, ana naga pisu sape popon va tol garo pupia pulkumali naña Tasas, vena kaleli Sol, vena were naga imi iila yum̄aena. ²⁶ Pogos naña naga m̄alia, ana pure naga la lua añasupe si apimi apa Antiok. La lua asike amio nalelagaena lala e yo nene, ana lala apian yaru la moki, amiyuñae m̄a sanene pano-o tol kas wetelu taaga. E kumali keviu nene Antiok, ana li tañena lala la apisa kare towe la nalogena lala, lala apio la asape “La yeririna Kristo lala” pona “Kristin lala,” a nane la apisa ðesan ke kia ne nanene narui.

²⁷⁻³⁰ Ana e pogos nene, nalelagaena lañasia naña ape navisawalena, amolue Yerusalem apimi atol garu Antiok, ana la nene tai, kiena kia Akañas, naga suñalu, pisi e nañareraena kiena ne Ninuna Wa, naga pisape “Ana ðisi na ve ve viavi re, ana visokarena tai ve keviu imi tol yeririna make ga e purvanua punu ga e kieta lepasia.”

Ana pogos naña nalogena lala nae garu Antiok la amloge visena nene, la apisayua, ana lala apranaria apisape ðisi na monar

la punu ga akoan kilavaru ya naña la akilia alavia, vena aligan vano van kiela wolai lala naña asike e lepas nae Yutea, vena iila la vena lala asuñate ruru pogos m̄arera nene. Ana lala akoan kilavaru la nene, ana lala amligan nalaena nene sike e limana ne Panañas amio Sol, vena lalua nene awar vano van nasumonena kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem.

A visena kiena ne navisawalena nene pe lelaga, komin naña sirau ana pupia pogos m̄arera tai tol yo la nene, sa ga naña naga pisawalia, ana nanene e pogos naña Klotias naga suñña pe ðarin suñe ke garu Rom.

12

Yerkawa la añe li nalelagaena lala, akila kare la manene laa

¹ E pogos nene, naña lalua añar nalaena nene pimi garu Yerusalem, Parin Suñe Erot suñña m̄e kare ke ðegas nen li nalelagaena lañasia. ² Kiena yaru na mara lañasia la apa atarar wenla Yoane nene, Semes, ana la añem̄ar naga e kiela playu na kilaen mara.

³ Ana yerkawa lala kiena ne le Yu lala la akekaran manene suri nene pañisi, ana kila Parin Suñe Erot naga kila ðelaga nene pa laa sanene, ana naga pisa pa kiena yeririna la nene vena ava atarar m̄ena ga Pita. Naga kila nena ga nene e pogos na ðaþagena kiena le Yu lala, naña la akila Paþagena Na Sitoñalena Natamaliaena, amio m̄ena ga Paþagena Na Kanen Tamþa. ⁴ Erot suñña sitom ke pisape visae pogos na ðaþagena nene war ro pae, yokorena naga were Pita va suñalu se marana ne yeririna lala, vena la avis vania, a vena la avisa avisave naga monar mare.

Naga narui, yaru la nene apa atarar Pita, ana akoven naga pa e yum̄a na koena, a la amligan ðegas nen yeririna na mara la vari vena akirakiravan ruru naga, naña ðegas la nene kiela yaru na kilaen mara la peve vari ea. ⁵ Ana pogos naña Pita sike loyumuñ e yum̄a na koena sanene, nalelagaena lala la amlen ke m̄arera silaga pa Ntewa vanon naga.

Navisi pimi ðerelua Pita petan yum̄a na koena

⁶ Pita pa suñña e yum̄a na koena pano-o, pa tol nena yemalo naña Erot naga suñña sitom ke pisape e kolulagi, ðisi na naga were Pita va suñalu se marana ne yeririna lala vena la aliþere naga. E yemalo nene, Pita naga momalio, m̄eke ga likan yaru na mara la lua nene, naña la apiar Pita panon lalua nene amio sen lua. A li na mara tañena lalua, naña la m̄ena

asumña apisuar ke mratava lala na yumña nakoena nene. ⁷ Ana verakorena ga, navisi kiena ne Ntewa tai naga sumñalu sike loyumña e yo nene, a pupia yomerarava nenaga e nañani pañisi. Ana navisi nene pa kululun purkaunena ne Pita, pio ðegea, ana pisape “!Ovitañili, osumñalu vilaga!” Ana sen lua nene la ga amluþa petan limana ne Pita veraga, luoka ga mloloru pito sike e porotano. ⁸ Ana navisi nene pisape “Oviteran ruru kioñña kilika na kararen mopoña, oyen kioñña kulus nen lamña a moña kulsota, italua tevano.” Ana Pita kila sanene, ⁹ ana naga taveve navisi nene, lalua apano. E pogos nene, Pita pe kilia re pisape suri nene na lelaga poli, pona sanape, komin naga sitom ke pisape naga mñeni ke ga naþa. ¹⁰ Ana lalua apa mña sane, lalua amiyuve mratava na sumo naþa yaru na mara sike ea, lalua apa mñaga amiyuve mñena ga mratava nalua naþa yaru na mara sike ea, ana lalua apimi atol pulutava maro na keviu naþa mrapa na vaen vanua vetan yumña nakoena. Pupia pulutava nene la amiyumñen e pototo, ana pogos naþa lalua apimi lavisinia, pupia pulutava nene naga ga pietava, ana lalua aþaro apa vanua. Lalua amialoro la ga e mrapa apa sane, ana Pita milan ga, navisi nene mligan ke naga veraga, ana Pita naga ga taaga sike na.

¹¹ Ana e ke e pogos ga nene, Pita pisu kilale ya naþa navisi nene kila ke pania, ana naga pisape “!Aulai! !Lelaga kemua naþane! Nekilia narui, naþa nesape Ntewa naga mligan kiena navisi nene pimi vena vinaunlua inu vetan limana ne Erot, a vena tarlua inu vetan suri viowa la naþa le Israel lala la asumña asitom ke asape akila van inu.” ¹² Pita pisu kilale suri nene narui, ana naga pa mesmes ga e yumña mñana ne anenane Son Mak, kiena kia Maria. E yumña ke ga nene narui, la moki naþa la asike pa e rui vena alen wo naga.

¹³ Ana Pita tol yumña nene, naga sigariga mratava, ana sira mñee nae yo nene tai, kiena kia Rota, naga pimin vena vietava. ¹⁴ Naga pe pietava ruru re poli wa, ana naga mloge kilale pulgona ne Pita naþa pisi pania, ana naga kekara na kekara, naga mligan mratava nene mñeke na, kiriri pa pisawal pan la, pisape “!Pita nañani! !Pita nane sumñalu sike vanua e mñata pulutava rui!”

¹⁵ Ana la apisa pania apisape “!Ko na ve ovisi wowe re sanene!” Ana naga pisa ke sina ga pan la, pisape “!Peraga kemua rui! Nepisokanlae re poli, nepisa ke lelaga ne!”

Ana la apisa ke sina ga pania, apisape “!Peraga! Visae sanene, pona kana yermare ga nene yo?”

¹⁶ La asumña apivis ke sanene, ana Pita sike vanua na wa, naga sigariga mratava suluen ga sike na pano-o, ana la apa apietavania. Pogos naþa la apietava, la apisu kilale Pita, ana la amilan manene pano-o pañisi. ¹⁷ Ana Pita sisi ga pan la, kuan limana pisape vena avarurula, ana naga sunyu pan la sanape naþa Ntewa naga þerelua naga petan yumña nakoena. Ana naga pisa pan la pisape “Popon naþa amiu ava avisawal suri nene va Semes nanagane, amio mñena ga arueta taþena la nene.” A siraulua, Pita molue ke sina ga, pa tapolou e yo taþena tai.

¹⁸ Ana kolulagi, yaru na mara lala amiyuyuwawa pañisi naþa Pita pe mon re si e sen la nene poli, ana la amarau a amninue kare ga asape þisi na amña akila ya narui, la asumña apiuviun tan la, asape “?Ana yaru pure sanape, amña naga pa sike pe narui?” ¹⁹ Ana visena pa tol Parin Suþe Erot pisape Pita kovio, ana Erot mligan kiena yeririna lala apa akale pano-o, akale þele ga. Ana Erot pisi pa kiena yeririna la naþa la apisuar Pita, ana la nene taþatete si avisa suri tai vania, ana Erot pisape akoven plan la nene, la awe moñar la amarmare.

Ana siraulua, Erot mligan si yo naþa Yutea, pito garove sike e pupia pulkumali keviu naþa Sisaria.

Suniena na marena kiena ne Parin Suþe Erot

²⁰ Ana e pogos naþa Erot naga mñene ke nalelagaena lala wa, ana naga sumña peveyu keviu mñena ga amio yeririna na pupia pulkumali lua nene Taea amio Saeton, pano pano-o kila yeririna na kumali keviu lua nene amarau pañisi, naþa asape visae veveyuena nene imi viowa þisi na yoko marera van la vaþisi. La nene asitom sanene komin naþa la asumña amalin ke ga kinanena la naþa la aþar ga e porotano tai kiena ne Erot nene. Ana la amligan kiela yerikawa laþasia vena la aimi akila mara wo amio Erot. Ana la nene apa ape erau wo amio yerikawa kiena ne Erot tai, naþa naga kiena kia Plastas, vena naga kilia iila la a naga kilia kila mrapa naþa la akilia avis amio Erot vena asu ruru sina e sumñarena amio naga. ²¹ Ana Erot pisawal legiena tai pisape la akilia aimi avisu naga ea, ana e legiena nene la apimi. E pogos nene, Erot mien mñana pupia kulsota wo lala, sa naþa naga pe pupia þarin suþe, a naga totano e kiena pupia yo na totanoena, ana naga toñña mligan ke visena tai pan la. ²² Ana la nene amloge kiena visena nena, ana la sinelan asape akila kotalia yo pona amña sanape, ana la apioni manene pa metava, la apisa apisape “!Ee, nanene

pe yeririna re na pisi nene poli, pona na nene na Ntewa ga nene yo, aulai!”

²³ Ana Erot mloge visena nene, ana kekarania, a naga pārwar mēna ga naḡa la apisape naga Ntewa, ana mesmesu e pogos nene, navisi kiena ne Ntewa tai pimi mē naga, komin naḡa naga pe pisaḡuḡar la re poli, pisape la monar ayeluar ga Ntewa, a la monar ve ayeluar re yaru. A pe piavi re poli, ana pulen ga kular viowa lala akaria akaroro sinena ana naga mare.

²⁴ A e pogos nene, pe suri koren ga naḡa yeririna la ne sane Erot nene la asuḡña akilali naḡa akila yurñaena kiena ne Ntewa vito tano, ana visena kiena ne Ntewa naga suḡña kapuru kekei ke pa e yo punu ga, a suḡña ḡar ke mras moki liu.

²⁵ Ana Panaḡas amio Sol, lalua amla nalaena naḡa li nalelagaena lala nae garu Antiok la akuan rui, amla pa nasumonena lala kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem, ḡisi ana lalua apitove, lalua aḡasuḡela sina ga apa Antiok, a e pogos nene, lalua aḡure Son Mak taveve la.

13

Amiyawa Panaḡas lalua Sol

¹ E ḡegas nen li nalelagaena lala garu Antiok naḡani, ana yeririna laḡasia la asuḡña naḡa ape li navisawalena lala, a laḡasia naḡa la ape li navianena lala. La nene ana laḡasia la kiela kia sanini: Panaḡas, a Simion Kuluyepe Malolo, a Lusias nae Saerin, a Manaen naga nanua sumo, naḡa namratava mēna Parin Suḡe Erot la akuslua naga pogos naḡa lalua Erot ape sisi ke ga wa, a amio la nene Sol naga mēna ga pe lala yaru tai. ² Ana pogos tai, la nene amio li nalelagaena taḡena lala, la amonsilu ga, ana asuḡña amlotun ke Ntewa, ana Ninuna Wa pisi pan la, pisape “Amiu akilalua Panaḡas amio Sol vetan amiu nanagane, ana amiu avisir plan lala lua naḡa akila yurñaena tai naḡa in na sineun nesape lalua monar akila.”

³ Ana sirauḡia, lala amonsilu ke sina ga pogos tai vena alen, ana la apuarar ḡarina ne Panaḡas lalua Sol, ana amlenwo lalua, ḡisi na amiila lalua apano vena akila yurñaena kiena ne Ntewa.

Panaḡas lalua Sol aporu garo Saepras

⁴ Ana sa naḡa Ninuna Wa miila Panaḡas lalua Sol sanene, lalua amligan yo Antiok, ana lalua apitomi e pulkumali naḡa Selusia naḡa mēke garo losi, ana lalua amiyai e waa tai, apa aporu e purvanua naḡa Saepras. ⁵ E purvanua nene, ana lalua apa ura e kana pupia pulkumali nena naḡa Salamis, ana lalua apa e yurña lala nalotena kiena ne le Yu lala, ana lalua asuḡña apisawal ke visena kiena ne Ntewa.

Ana e pogos nene, Son Mak naga sikol ke lalua nene na wa, ana naga suḡña miila la ke e yurñaena.

⁶ Ana la telu nene amiyal ke e purvanua nene, apitom atol kana luas taḡena, e kana pulkumali keviu taḡena tai naḡa Papos. Ana e yo nene, apisu yaru tai naḡa kilia kilaien mēki mēke e yo nene, naḡa naga pe Yu tai, kiena kia Payesu, ana apio mēna ga naga e visena kiena ne le Kris lala asape Elinās. Yaru nene naga suḡña pisokan kar ga sape naga pe yaru navisawalena tai kiena ne Ntewa. ⁷ Ana yaru na kiliaen mēki nene, naga pe yerkawa mēna ga tai e yurñaena kiena ne ḡarin suḡe na purvanua nene, naḡa Sese Polos. Ana ḡarin suḡe nene, naga pe yaru tai naḡa naga kilia ruru suri po, ana naga pio Panaḡas lalua Sol sape aimi avisu naga, komin naḡa naga sinenan sape loge visena kiena ne Ntewa tan la. ⁸ Ana pogos naḡa lalua apimi, ana yaru na kiliaen mēki nini naga kawe kiela visena, taḡali naḡa visaluḡar la, a taḡali naḡa kila kare sitomena kiena ne ḡarin suḡe nene naḡa naga taḡatete kus ḡelagaena e Yesu. ⁹ Ana Sol, naḡa naga asuḡña apisa mēna ga kiena kia asape Pol, naga pimi pulemamaga e Ninuna Wa, ana kiena natamariaena mārera nene miyur yaru na kiliaen mēki nene, ¹⁰ ana pisi pania, sape “Iko na ope narina Yermare ruru nena ga napo! Suri punu ga naḡa po, ana ko pe sinomān li re nena ga, ana ko na opulen ga visokanena a ḡelaga piowa ga lala. Visena ḡelaga lala kiena ne Ntewa, ana ko na osuḡña opilon la silaga apimi ape visokanena ke sina ga. ¹¹ Nanagane ga ne, yoko ovisu limana ne Ntewa imi tol ko ruru nena ga. Nanagane yoko kilamaramā imi ve kilamara ḡala, ḡisi na ko otaḡatete ga ovisu legiena ve piavi li mā ga.”

Ana veraga ga, ana yaru nakiliaena mēki naḡani naga pisu sa naḡa māu tai na yomārua naḡa malolo manenea pimi kalwo kilamarana, ana naga momā mial wowe ga sanene narui naḡa taḡali sape lual re yaru tai naḡa tarar limana ana were vano. ¹² Ana pogos naḡa ḡarin suḡe naga pisu suri la nene, ana naga mḡelaga e visena kiena ne Ntewa narui, ana pogos naḡa Panaḡas amio Pol apian naga e visena wa la nene, ana naga milan manene paḡisi, pisu po na po.

Pol lalua Panaḡas apa si Antiok taḡena, e yo lepas naḡa Pisisita

¹³ Ana Pol la amligan yo Papos, ana akome waa apitove, ana apa ura e yo lepas naḡani Pampilia, ana la amiyal apano atol pulkumali keviu nene Peka. Ana e yo nene, ana Son Mak naga mligan la, naga

pe taveve la re si poli, ana naga ðasupþe sina pa Yerusalem.

¹⁴ Ana Pol lalua Panaþas, lalua amligan yo Peka, ana amiyal apa re laa sane apano aporu e yo lepas naþa Pisitia, apa atol mēna ga pulkumali keviu tai naþa kien kia mēna ga Antiok. La asuñā e yo nene, ana e Legiena Wa, ana apa loyurña e yurña na leniena kiena ne le Yu lala, ana atotano amio yeririna lala. ¹⁵ Ana li nasumonena lala la akila lotuena, pano tol pogos naþa apuloyu Visena Wa, ana apuloyu nawuloena tai e navisaluaena kiena Mosis, a tai e tusi kiena navisawalena lala. Ana pogos naþa nawuloena la nene þisi narui, ana li nasumonena lala apiun tai Pol lalua Panaþas, la asape “Wenlamimi lala, visae amiu lua amlarar ke visena tai naþa kilia iila malena kiena ne yeririna lala, ana imimi sinemimin mesape amlua avisa van imimi.”

¹⁶ Ana Pol suñalu, ana koan limana, naþa sape ava ruru la ana ayagogon naga, ana naga pisi pan la, pisape “Poga ga, ana in na sineun nesape nevisa ve sanini, amiu le Yu lala, amio li taþena la naþa amiu mēna ga asuñā amlelaga ke e kiamimi Ntewa, ana amiu punu ga ayagogon ruru kiau visena nini. ¹⁷ Kieta Ntewa nene, naga ke narui naþa naga pisir plan kieta li marua la nanua sumo, a naga ga naþa kila la apimi ape moki paþisi e pogos naþa amiyurñaē korena ke ga garu Isip, a naga ga ke sina ga naþa þere plan la e pogos mārera nene, e kiena namāreraena keviu. ¹⁸ Ana naga sumon la amolue apa e yokorena, ana amiyal mēna e yo nene pa tol kas lualima yam vari, ana yam moki naþa e pogos nene ana apilopu māsila pan Ntewa, ana naga pe mligan la re nena poli. ¹⁹ Ana pogos naþa la apimi atol purvanua nene Kenan, naþa Ntewa pisaar pisape tañan van la, ana naga mēne plan lus la olua kiena ne li taþena la naþa apimi asike e yo nene rui, ana siraunia ana mla porotano nene pan repita lala, la ape þarunia, ana lala apa asu wawa asike ea. ²⁰ Siar e pogos naþa apa garu Isip sumo, ana pimi mēna pano-o tol pogos naþa aþasupþe la sina apa loyurña e kiela purvanua, tol kas pe suri tai sane ponotia vari lualima yam lima.

“Ana e pogos naþa asu wawa asike e kiela porotano sanene, ana Ntewa pisir plan kiela suþe lala, naþa asumon la a aliþere la, ana suþe la nene la amiyurñaē mēna sanene pano-o tol lala yaru maro nini, Navisawalena Samiuel. ²¹ Ana la apisawal asape la pe sinelan re si suþe la ne sanene

poli, ana la apisa pa Samiuel asape naga lual re yaru tai naþa naga kilia ve kiela þarin suþe keviu. Ana Ntewa kilologia Sol, narina ne Kis, pan la, naþa naga pe lus kiena Pensiman, ana Sol naga pimi pe kiela þarin suþe keviu nasumo, ana naga pisuar la pano-o tol kas lualima yam vari. ²² Siraunia, ana Ntewa kilalua sina Sol, ana mligan Tepet kus lelena, ana Ntewa naga kekaran manene Tepet paþisi, naga pisayu sape ‘E Tepet nini, narina Sese, ana nepisu nesape netol yaru tai naþa kiena þelaga torokin ruru nena ga kiau sitomena, ana nekilia nesape naga þisi na naga yurñaē ga va sa naþa in na sineunia.’ ²³ Ana Ntewa pisaar pan repita la nanua sumo sumo laa rui, sape þisi na naga werelua lus tai kiena ne yermaru Tepet nene, ana ligan naga van ita le Yu lala, ve kieta Natamaliaena, ana suri nene Ntewa kila pa e yaru naþa Yesu rui.

²⁴ “Sumonia, pogos naþa Yesu nene pe pimi re poli wa, ana Yoane Nakeena suñā mlolog ke pan ita, sape ‘Amiu monar avilopu amiu, ana amiu monar ava e nakeena.’ ²⁵ Ana pogos naþa Yoane nene lavis ga kila punu yurñaena la naþa Ntewa mla pan narui, ana naga suñā piun ke tan yeririna lala, pisape ‘?Amiu amāpe in na nepe Navisaarena? Inu nevisa van amiu, in na pe nepe yaru re nena naþa amiu asuñā asuñāte ke poli, peraga. Ana siraun inu, ana naga suñā pimi ke ne, a naga po naþa po, a naga pe yaru wa manene laa, ana in na nepisu sane inu pe nemesmesu re naþa neve yaru na kiena yurñaena ga poli, inu pe netorokin re neva lavisi puna poli naþa nowar plan kiena kulus nen lana.’”

Pol pisape yerikawa kiena ne le Yu lala, la ke naþa amēmār Yesu narui

²⁶ Ana Pol pisa pan la, pisape “Wolai lala, amiu laþas naþa ape le Yu ruru lala, naþa amālivi e lus kiena Epraam, a amiu laþas naþa ape li taþena lala, ana amlelaga ke e kiamimi Ntewa imimi le Yu lala, ana sineun nesape monar avisu kilale avisave ita ke narui naþa Ntewa mla visena na natamaliaena pan ita rui, kila nesurña neþar ke pimi pan amiu ne. ²⁷ Lala nae Yerusalem amio kiela yerikawa lala, la pe apisu kilale re nena Yesu poli e pogos naþa naga pimi, a pe apisu kilale re asape naga pe Natamaliaena poli naþa li navisawalena la apisayu e Visena Wa la naþa apuloyu silaga e Legiena Wa lala. Sanene, ana pe apisu kilale re poli, naþa la akila visena kiena ne navisawalena la moki apimi ape lelaga, komin naþa la ke

nene narui la amlipere kiela Navisaarena nene asape naga monar mare. ²⁸ La pe añal re nena suri tai poli naña torokin naga mare vanonia, ana la añareran pa Paelat vena naga monar tamñan visave la akilia aweñaria. ²⁹ Ana la akila piowa ga pania taveve ga ya naña li navisawalena lala apisawal nanua sumo la rui naña asape pisi na yeririna la akila vana, vano vano aweñar naga e laki torovia, ana siraunia la akus tasnena pano, amligan meke e puluve. ³⁰ Ana Ntewa tamalia ke sina ga naga petan marena, ³¹ ana e legiena lafasia, moki li mña ga, ana naga sumña mñalmalivin kiena yeririna lala naña sumo lala asu amio naga garu Kalele, a naña ataveve naga apami metava ma Yerusalem. Ana la naña apisu Yesu sa nene rui, nanagane la ke nene narui la asuñña apisasawal ke pan yeririna lala asape naga mali sina petan marena.

³² “Ana nanagane, e yo nini, imimi lua mepimi pun amiu naña memla Lologena Wo nene pimi pan amiu. Imimi lua mepisawal pan amiu, mesape suri wo la naña Ntewa pisaar pan repita la na sumo, pisape pisi na kila van kiena yeririna lala, ³³ ana nanagane suri la nene apimi ape lelaga rui e ita narin mapila lala, a e ita li tañena mña ga la naña temlelaga e naga. Ana ita tetol suri wo nene e ga e kieta pogos nini, naña Ntewa mligan Yesu pimi tano e yomarava nini, ana tamalia ke sina ga naga petan marena.

“E Visena Wa, Yauena marana lua naga pisayu suri nene, naña sape
‘Kiau sisi, nepisu sane ðane ko opimi ope naruu,

a nepimi nepe arimomña kemua lelaga.’
Yauena 2:7

³⁴ Ana e lepas naña Ntewa kila Yesu mali sina e marena, naña naga tañatete va sina ga e puluñili pogos tañena, e lepas nene ana visena lua na Visena Wa la apisa rui. E visena tai, ana Ntewa pisa sanini, pisape *‘Navisa ruruena wa la nini naña in na nepisaar pan Tepet sumo rui, la asuññalu mñarera asike ga wa, ana nanagane nela van amiu narui,’* Ais 55:3

³⁵ ana visena na lua na lepas nene, sike sina ga e Yauena tai, naña yaru naña siria pisi pa Ntewa, pisape
‘Pisi na ko na tañatete okilia otamñan kioñña yaru wa visu marena, pona tasnena menun pogos tai.’ Yauena 16:10

³⁶ “Ana visena la nini pe apisa re yemarua Tepet nanua sumo poli, komin naña siraun naña naga kila yurñaena kiena ne

Ntewa pan kiena yeririna la pano pano-o, naga mare ga, ana asin naga meke amio repina lala, ana tasnena mon mña pano menun. ³⁷ Ana visena la nini apisayu ga Yesu nini, apisayu naña naga tasnena pe pa piowa re sanene poli, naga Ntewa pisirlua sina ga naga mali sina.”

Pol sape naviewoena naga meke ga e Yesu

³⁸ Ana Pol sape “Wolai lala, visae sanene, inu sineun nesape monar akilia ruru suri nene, sape e ga e Yesu nene, ana Ntewa sumña kila pan ita lua sape naga piewo punu kieta mlamulena piowa lala. ³⁹ Navisaluaena kiena ne Mosis tañatete were plan ita lua vetan kieta ðelaga na mlamulena viowa lala, ana ko ai, naña visae olelaga mñarera e Yesu, ana pisi na naga war plan kioñña ðelaga na mlamulena viowa nene vetan ko. ⁴⁰ Sanene, ana monar avisuar ruru amiu, komin naña visae peraga, ana pisi na amiu ve sa naña visena tai kiena ne navisawalena lala, ⁴¹ naña naga pisa pisape

‘Amiu apisu ke ne! Amiu asuñña apitalia kare suri wa lala,

ana nanagane ga ne ana yoko avisu kilale ga na wa, siraunia amare.

Komin naña in na nesuñña nekila ke yurñaena tai likan amiu e pogos naña amal ke ga wa,

ana asuñña apisavan ruru merarava pan amiu,

ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli.’
Aña 1:5

Yeririna nae Antiok lala akekaran visena nene kiena ne Pol

⁴² Ana Pol pisi pan la pisi, ana la apa vanua, ana yeririna la apimi apiun mñareran tan Pol, asape “Imimi sinemimin mesape e Legiena Wa naña pimi ke ne, ana pisi na amlua awasupñe amiu si aimi, ana avian imimi re laa ga wa e suri la nene.” ⁴³ Ana pogos naña Pol lalua Panañas apano, ana le Yu la moki amio mña ga yeririna tañena la naña apimi sa ga ape le Yu la rui, apimi amiyaloro ataveve lalua apano naña asape asun re laa sane wa. Ana nalologena lua nene apisi amio la, ana apisa pan la asape la monar awasine manene laa Ntewa sane wa, a lala monar atañali naña ava re laa loyurña e kiena lemamienna.

⁴⁴ Ana sa naña la apisa pa Pol amio Panañas rui, e Legiena Wa tañena naña sirau pimi, ana pulen ga le Yu lala, a pulen mña ga yeririna tañena lala e pulkumali nene apimi sina lele taaga, naña asape ayagagon Pol lologon Visena Wa kiena ne

Ntewa. ⁴⁵ Ana pogos naþa yerkawa kiena ne le Yu lala apisu yeririna moki taþena la nene, ana apielue narui, ana la asuñia apisa kare Pol, asuñia apisa pan yeririna lala asape naga suñia pisokan ke ga nene. ⁴⁶ Ana Pol amio Panaþas lalua pe sinela kurkur re poli, ana lalua asuñia apisi molmolue ga narui, a lalua kiela visena pa mārera laa narui, a la apisa pan le Yu la nene, asape “Imimi mepisu mesape popon naþa Visena Wa kiena ne Ntewa naþa imimi mesuñia mepisawal ke pan amiu, naga imi tol þesan amiu le Yu la sumo, sumon naþa tol yeririna taþena lala. Ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli, asuñia akuwan plan kare ga pano, sa ga naþa amiu ataþatete si akilia atol malena naþa ve uro re narui. Ana poga ga, teke ga e amiu, ana sanene þisi na imimi meva ga melologon va la naþa pe ape le Yu re la po la rui. ⁴⁷ Komin naþa Visena Wa tai pisa rui naþa imimi monar mekila sanene, naþa Ntewa naga pisa, pisape

‘In na nepisirlua ko vena ovivaga sane kapi tai,

vena tegoli la naþa pe amlelaga re e inu poli wa.

Pisi na ko okus kiau natamaliaena va tol yo punu ga e yomarava.’ ” Ais 49:6

⁴⁸ Ana pogos naþa lala naþa pe ape Yu re poli amloge visena nene, ana amloge po manene laa ea, la apisape “!Suwala, visena kiena ne Ntewa nene naga po naþa po, imimi sinemimin paþisi wal!” ana lala naþa lala laþas naþa Ntewa pisaar la sape þisi na la atol malena naþa ve uro re, la ke nene narui naþa amlelaga e Yesu e pogos nene. ⁴⁹ Ana siar e pogos nene, ana visena kiena ne Suþe suñia mlenlelein pa þar make yo e lepas nene.

Le Yu la sinela kar Pol amio Panaþas

⁵⁰ Ana le Yu la naþa apielue apa apisu sira kawa lala na kiela yurña na leniena amio li nasumonena lala na pulkumali, ana apis pan la akila kare kiela sitomena lala, pano pano-o yerkawa la nene amiila yeririna la apa amēnelua Pol lalua Panaþas petan kiela yo. ⁵¹ Ana pogos naþa lalua asuñia apa ke narui, ana lalua akila kile tai pan la ne na pulkumali nene, lalua añevan puluyavi na mrapa naþa sike e lolala lalua.

Ana lalua apetan yo Antiok, lalua apa atol pulkumali naþa Ikoniam, ⁵² ana nalogena viu la naþa asike garu Antiok, la sinela kekara keviu, a Ninuna Wa pimi pulemamaga ruru nenaga e la.

14

Pol lalua Panaþas, lalua amlologo e yo naþa Ikoniam

¹ Ana e kumali naþa Ikoniam, suri punu ga amalmalivi sa ga naþa Antiok narui. Lala aporu e yo nene, ana siraunia Pol lalua Panaþas, lalua apa loyurña e yurña na leniena kiena ne le Yu lala, ana lalua amlologo. Lalua amlologo amio mañareraena kiena ne Ntewa, ana yeririna la moki naþa asike e yo nene, lala amlelaga e Nalologena Wo nene, naþa lala þasia ape le Yu, a lala laþas ape le Kris. ² Ana le Yu taþena lala naþa asuñia ga, lala pe sinelan re naþa alelaga poli, ana siraunia la nene apano akilayon naþa avilonkare sitomena kiena ne yeririna taþena lala naþa pe ape le Yu re poli, la akila sinela la pimi kari la naþa amlelaga mare ga na wa. ³ Suri ne nanene narui kila Pol amio Panaþas, lalua asike e yo nene yam piavi la sane, vena akilali naþa ailla nalelagaena lala. Ana pogos naþa lalua asike amio la sanene, ana pe amaraun re la naþa sinela kar la ke poli, ana la asuñia amlologon Suþe Yesu pan la, a apisayu kiena pupia lemamiēna pan yeririna lala. Ana Suþe naga kila yeririna lala apisu kilale naþa kiela visena lala ape lelaga, komin naga tañan pan lalua vena akila kile ve moki e yo nene a suri nailanena lala.

⁴ Ana yeririna lala na kumali nene la amliþere la e þegas lua narui, naþa laþas akekaran le Yu lala, ana laþas akekaran nalologena lua naþani. ⁵ Lepas lua nene lalua asu mē apeyuan la sanene, pano-o ana le Yu lala amio li taþena lala naþa pe sinelan re si li nalelagaena la poli, amio mēna kiela yerkawa laþasia, la ke naþa apisa ruru narui vena la asu nalologena la nene a akove moñar la amare.

⁶⁻⁷ Ana nalologena lua naþani lalua amloge suri nene, ana apisu sane popon naþa aure vetan yo nene, vena ava atapolou e yo tai. Sanene, lalua asuñialu petan yo nene, apa e lepas taþena naþa Likonia, ana lalua apa amlologon Nalologena Wo e lepas nene, amio kana pulkumali ne luwoka, naþa lalua kiela kia sanini, Listra amio Tepe.

Pol lalua Panaþas lalua amlologo garu Listra

⁸⁻⁹ Ana e narin pulkumali nene naþa Listra, pogos tai ana Pol naga suñia mlologo ke pan yeririna lala, ana yaru tai pe laulu naga toñna tano, ana naga toñna miyagogon Pol. Yaru nene, siar e pogos naþa naga paeme, naga pe mial re pogos tai poli, komin naþa naga lana luwoka ga pulu.

Ana Pol pisu naña yaru nene suña miy-
aggon ruru ke naga, a naga mlodeluþar
naña sane yaru naña pe laulu ne naga
suña mlelaga e Yesu sape yoko naga kilia
kila ruru lana luwoka. Ana Pol pisu
manenea, ¹⁰ pio naga, pisape “!Laulu, ko
oula ova metava, osuñalun laña luoka!”
Ana yaru nene mloge Pol pisi pan sanene
narui, ana naga pula pa metava veraga,
ana naga suña mial ke amio lana luwoka
naña apimi añarera ruru narui.

¹¹ Ana pogos naña yeririna lala apisu
suri nene naña Pol kila e laulu nene, la
asurña apioviõn e kiela visena, apisape
“!Ake! !Kieta ntewa lala akus maran
yeririna, apitom tano pun ita sa ga yaru
narui!” ¹² Ana la asikia Panaþas, apio naga
asape Susu, naña naga pe kia kiena ne
þarina suþe kiena ne kiela ntewa lala, a
amligan kia kiena ne Pol, la apio naga
asape Emis, naña naga pe kia kiena ne
yaru nawaren visena kiena ne kiela ntewa
lala, komin apisu naña Pol naga suña pisi
manene laa sane taulu Panaþas.

¹³ Ana vanua e mralaea na kumali nene,
yurña wa tai mñana ne kiela ntewa nene,
Susu, naga mon mña ga, amio kana yaru wa
nena, ana yaru wa nene naga sitom sape
kila ruru naña vena yeririna lala monar
akila kuþaþaena van Pol amio Panaþas,
naña la asitom asape yaru lua nene lala
ape kiela ntewa. Ana yaru wa nene kila la
apitaþilin naña apanon aþure puluk lala
apimi, ana apaia la e meme, vena awe
moñar la e kove na yurña wa nene narui.

¹⁴ Ana Panaþas amio Pol, lalua pe akilia
re kiela visena poli, naña la asurña apisayu
ke suri la nene, ana pogos naña lalua
amloge ya naña asurña asitom ke naña
asape akila, lalua amloge piowa paþisi wa.
Nalogenena lua naþani, lalua pe akekaran
re nena naña yeririna la nene sinelan
asape alotun lalua poli, kila sanene lalua
apitolwowa mñala kulsota lala, ana lalua
akiriri apano asurñalu asike likan yeririna
la nene, apionia, apisape ¹⁵ “!Avisaluþar la,
avisaluþar la! !Ve akila re ve sanene van
imimi! !Imimi lua mepe yaru ga sa naña
amiu, pe mepe ntewa re poli! Mepimi
ga memo Nalogenena Wo, mepimin naña
mevisawal van amiu monar aligan kiamiu
þelaga marua la ne sanene sike na, amiu
ve alen re si va kamiu ntewa moki la
naña amarmare ga ne. Mepimin mesape
mevisawal van amiu naña Ntewa mali
taaga ga naña sike na, a mesitom mesape
mevilon amiu vania, naña naga ga naga
sii sinapane, amio porotano, amio sive,
a naga sii suri la punu ga naña asike e
yo punu ga e yomarava nini. ¹⁶ E kas
kiena ne teras la moki naña aþaro apa rui,
Ntewa naga tarñan naña yeririna lala na

yomarava, sane amiu, la asurña amiyaloro
ataveve þelaga la naña peve taþena lala, a
la pe akilia re naga poli, ana akila lotena
sa ga naña la asitom apisape mesmesun
naña akila. ¹⁷ Nepisu naña amiu akila
sanene komin naña amiu pe akilia punu
re naga po, ana e lepas naña puna, naga
pe tapoloun punu re naga pan amiu poli,
komin naña pogos punu ga naga suña
kilologia naga ve torokaki ga pan amiu
pisape naga pe lelaga, a naña kiena þelaga
e amiu na po paþisi. Naga ke narui
naña naga suña kila ke kiena yua mloloru
pitomi e yo yau, a naga ke narui naña
naga suña kila ke suri punu ga akapuru
e kamiu lokove la ne, lala aþar kala kinas
lala e kana pogos ruru nena napo. Naga ke
narui naña naga suña kila amiu akekarana
a amiu amloge po keviu e kinanena wo la
naña amiu asurña aþar ke e kamiu lokove
la nene.”

¹⁸ Pol amio Panaþas lalua apisa visena la
ne sanene þisi, ana lavis ga naña taþatete
akilia avisaluþar yeririna la nene naña
lala sinelan manene naña akila lotena van
lalua nene pona akila kuþaþaena van la.
Ana siraun naña la amloge visena kiena
ne lalua nene, ana la pe akila re si poli.

¹⁹ Ana siraunia, le Yu laþasia naña
añene Pol amio Panaþas rui garu Antiok
a e yo naña Ikoniam, ana nanagane la
nene apimi añalivi ke sina ga narui e
yo Listra nene. Ana la asurña asun pan
le Listra lala, pano-o aþure plan ke sina
ga kiela sitomena lala pa pe taþena ke
sina ga, ana siraunia, ana lala apanon Pol,
ana la akove naga pano-o apisu amape
naga mare rui. Ana lala aþurelua tasnena
petan pulkumali pa vanua, akoon kare ga
naga mon mña ga sa ga ne, ana la aþasuþe
sina apano. ²⁰ Ana nalogenena laþasia apimi
amligan ruru Pol, ana la asurña amio naga,
ana siraunia, naga tavilo sina, ana naga pa
sina urña amio la. Ana kolulagi, naga amio
Panaþas, lalua amiyal, lalua apa e narin
pulkumali taþena nene naña Tepe.

*Pol amio Panaþas, lalua apa sina,
aþasuþe sina ga apa akome yo la nene*

²¹ Ana garu Tepe, Pol amio Panaþas,
lalua amlogo, ana e yo nene la aþere
yeririna moki apimi amlelaga, apimi ape
nalogenena lala kiena ne Yesu. Ana siraunia,
ana lalua amolue ke sina ga e yo naña
Tepe, la asiar apa sina, ana lala ataveve mña
ke sina ga mrapa naña la akom ea apimi.
Sanene, la aþasuþe ke sina ga apa garu Lis-
tra, sirau, Ikoniam, yokorena apano aporu
garu Antiok nae Pisitita. ²² Ana e yo make
la nene, la apian ke sina ga nalelagaena
lala, ana amla visena wo la pan la vena iila
la, a la apisape “Pe suri korena naña pona

ita tekilia tetol pogos m̃arera lala, pona yeririna la ve moki akawe ita, ana naḡa ita teva loyur̃a e navesuḡenena kiena ne Ntewa naga monar ve sa ga nene narui. Visae sanene, amiu ve amalumu re, ve aursu amiu re sina, ana asur̃ialu asuwawa m̃arera e Kristo pogos punu ga.” La apisa visena la ne sanene, kila nalelagaena lala la apuarar naviawaena m̃arera. ²³ Ana e kumali la nene punu ga, la apu ḡarina ne yeririna la ḡasia vena ave nasumonena la e ḡegas na nalelagaena la veve taaga, ana lalua amonsilu ga vena alenwo la. Ana amligan la asike e limana ne Suḡe, naḡa lalua amlelaga asape yoko naga iila la silaga.

²⁴ Ana la aḡasuḡela sanene, ana la aḡaro e lepas na yo Pisitia, ḡisi na apimi e lepas na yo Pampilia. ²⁵ E lepas nene, la amlologo e kumali naḡa Peka, siraunia la apito garo Atalia, garo losi, ²⁶ ana la akus waa, aḡasuḡela si apa aporu garu Antiok, nanene e yo naḡa Seria. Nanene kumali keviu naḡa sumo rui, la amlenwo Pol lalua Panaḡas, apisape vena lemamiēna amio navisuarena wo kiena ne Ntewa naga sike amio lalua, ana la amligan plan lalua vena ala Lologena Wo avano. Ana nanagane narui, lalua akila make nena ga pupia yum̃aena nene ḡisi, ana apimi si rui. ²⁷ Ana lalua apio nalelagaena lala vena la punu ga aimi lele taaga, ana lalua apisawal yum̃aena la pan la naḡa Ntewa miyur̃aen pan lalua, a lalua apisayu ruru pan la sanape naḡa Ntewa naga pietava pan la naḡa pe ape le Yu re poli, pisape la m̃ena ga akilia aelaga, a la akilia aviran la lele taaga e kiena nasuḡenena.

²⁸ Ana lalua asu m̃ena tol kupario lua pona telu suri tai sanene amio nalelagaena lala garu Antiok.

15

? Li nalelagaena vii lala la monar ataveve navisaluaena kiena ne Mosis pona peraga?

¹ Ana pogos naḡa Pol amio Panaḡas lalua asike garu Antiok wa, li nalelagaena laḡasia na lepas nae Yutea, naḡa la ape le Yu, la apitomi garo e yo nene. A pogos naḡa la amlologo pa li nalelagaena taḡena lala nae Antiok, la apisawal kiela navianena tai, asape “Visae amiu li nalelagaena laḡasia, la pe ape ḡaviu re poli taveve ya naḡa navisaluaena kiena ne Mosis pisa, ḡisi na Ntewa naga taḡatete tamalia la.”

² Ana Pol amio Panaḡas, lalua pe akekarān re nenaga visena nene poli, komin naḡa la akilia asape Lologena Wo kiena ne Suḡe naga pe pisa re sanene

poli, ana la apisi m̃arera pan la nene, la apepeyu amio la nene yam piavi laa sane, vena akilali naḡa avisaluḡar la vena ve avian wowen re si yaru la sanene.

Ana li nalelagaena lala nae Antiok, la asitom manene laa visena la nene narui, ana peraga, la apisu sane popon manene naḡa la avitetalia Pol amio Panaḡas amio m̃ena ga laḡasia, la apa ma meta Yerusalem vena ava avisu li nalologena lala amio nasumonena lala, vena alogeli naḡa sane yerikawa la nene la asitom ke sanape e lepas na suri naḡa la apepeyu vanonia.

³ Naga narui, li nalelagaena lala apitetalia la apitove, apitove akome lepas la ne sane Ponisia, ḡisi na apa Samaria, a e pulkumali punu ga naḡa la apa akome ea, la asur̃ia apiora amio li nalelagaena lala, a asur̃ia asun amio la apisayu sanape naḡa apa atelivi e la naḡa la pe ape le Yu re poli, a apisawal Lologena Wo pan la, a sanape naḡa la moki apilon la apimi e Ntewa rui. A kiela navisawalena la nene la akila li nalelagaena lala la amloge po paḡisi, amieliar Ntewa vanonia.

⁴ La akila liluen sanene pano panoo, apito atol garo Yerusalem, ana la apa apisu ḡegas nen li nalelagaena lala, amio nalologena lala a nasumonena na sur̃iare lala, ana la nene la akekarān naḡa apisu Pol amio Panaḡas lala, ana la apisa visena na worworen pan la. Sanene, Pol amio Panaḡas lalua apisawal m̃ena ga e la naḡa garu Yerusalem, apisape sanape naḡa Ntewa naga kila yum̃aena moki rui pa lalua naḡa lalua apa atol la naḡa la pe ape le Yu re poli, ana amlogon pan la, apisape visae la aelaga ga e Kristo, ḡisi na Ntewa naga tamalia la.

⁵ Ana pogos naḡa lalua apisawal suri la nene sanene, li nalelagaena laḡasia naḡa ape le Yu, naḡa ape Varasi, la asur̃ialu la apisawal ke sina ga kiela navianena nene, apisape “Popon visae la naḡa la pe ape le Yu re poli, visae la sinelan asape aelaga e Kristo, ana la monar ave ḡaviu m̃ena ga, a la monar ataveve m̃ena ga visena taḡena lala na navisaluaena kiena ne Mosis, ana visae ataveve kieta ḡelaga ita le Yu la sanene, naga nene ana ḡisi na ita tekilia tevisa tevisave ḡisi na Ntewa naga kekarān la.”

Pupia viorena garu Yerusalem

⁶ Ana la asur̃ia apisayu manene laa suri nene, kila sanene li nalologena lala amio nasumonena lala la apisa apisape monar akila viorena tai vena avisayui. ⁷ Ana e viorena nene, la apisi manene pano panoo kila Pita sur̃ialu, pisi pan la, pisape

“Wolai lala, amiu akilia ĩisi rui, nanua na Ntewa naga mligan inu vena in na nevaĩesan nelologon Lologena Wo va la naĩa pe ape le Yu re poli, ana nanagane ita tesuĩa temloge ke naĩa la moki asuĩa amlelaga ke e Kristo rui. ⁸⁻⁹ Ntewa naga kila sanene, komin naĩa naga pe mliĩere re la nene petan ita poli, ana naga pisu ke losinela lala maran taaga ga sa naĩa naga kilia ruru ya naĩa sike e losineta. Naga kila merarava pan ita sa naĩa naga kekaran vena la akilia alelaga ke e mrapa ĩa nenaga naĩa ita tesuĩa temlelaga ke ea, naĩa naga mla Ninuna Wa pan la, a naga kevan ke ĩena ga losinela lala mekiki, komin naĩa la aĩasine naga, sa ke ga ita. ¹⁰ Ntewa naga kila po manene laa pan la rui, ana nanagane, ita laĩasia la sinelan asape akila ke sina ga ĩarera van la. Visae ita sinetan tesape toĩareran la nene vena la awar suri urmi lala na kieta navisaluaena e ĩasila, sa naĩa la asuĩa apisa ke ne, sanene na piowa ne, ita tekilawo ke sina ga Ntewa ne. Repita lala la apisu sane navisaluaena nene naga ĩarera paĩisi wa, a ita ĩena ga tepisu sane taĩatete yaru tai kilia logear kana visena ne la punu ga. ¹¹ Ana la amlelaga, a ita ĩena ga temlelaga temio la, tesape ita punu ga towasine ga Suĩe Yesu, a tetol malena e naga, pimi kom ga e kiena lemamiĩena.”

¹² Ana la naĩa e viorena la pe apisi re si po laa rui, ana la asu puru, ana amla pogos na visena tai pa Pol amio Panaĩas, la sinelan asape aloge re si kile lala amio suri na ilanen lala naĩa lalua akila e naĩareraena kiena ne Ntewa pa la naĩa pe ape le Yu re poli, pogos naĩa lalua apa atelivi pula.

Semes sikol kiela visena lala

¹³ Ana pogos naĩa lalua asunyu suri la nene ĩisi, Semes nene, naĩa naga pe kiela yerkawa tai garu Yerusalem, naga suĩalu sikol visena pa yeririna lala, pisape “Wolai lala, sineun nesape ayagogon inu sumo wa. ¹⁴ Ita temloge ga ĩisi na wa naĩa Saemon nene, naĩa Pita, naga pisawal ruru pan ita rui sanape naĩa Ntewa naga ĩalmĩalivi ĩesan pa la naĩa pe ape le Yu re poli, a naĩa naga pure laĩasia apimi ave yolai viu tai naĩa kiena kia sike ea. ¹⁵ A e Visena Wa, visena kiena ne kieta navisawalena lala nanua sumo, pisa pisape yoko ve sanene narui. Lala tai naĩa pisa sanene, naga Emos, naĩa naga pisawal visena kiena ne Ntewa tai, naĩa pisa sanini, pisape ¹⁶ *‘Pisi na, inu nowasuĩe inu sina neimi, neyurĩaen ruru si lus kiena ne Tepet nene naĩa mloru, vena mali sina.*

Naga sa ga yurĩa tai naĩa kekapii kar ga sike ne, ana ĩisi na nevisirĩua sina.

¹⁷ *Ana ve sanene, yeririna taĩena lala naĩa pe ape kiau re poli wa, ĩisi na la akale inu Ntewa Namava, a yeririna lala na purvanua punu ga na yomarava nini, naĩa nemligan kiau kia sike e la rui, la aimi ave kiau yeririna.*

¹⁸ *Inu Ntewa Namava, naĩa nekila yeririna lala la apisu kilale suri la nene siar nanua sumo laa rui, kiau navisaarena sanene narui.’”* Amo 9:11,12

¹⁹ Ana Semes pisi manene laa sane, pisawal kiena sitomena, pisape “E kiau navisuena, naga sanene narui. Pe pon re ita tekila yurĩaena ĩarera pona tekila kare manene la naĩa la pe ape le Yu re poli, naĩa la apilon la ga apimi puna ne Ntewa na wa. Pe pon re tevisave la monar ave paĩivu poli, pona la monar ataveve kieta Navisaluaena sanene pona sanene. ²⁰ A ya ga naĩa popon ita tekila van la, naga sanini, sane ĩisi na ita tesiri ĩaki tai, tevisawal suri ve telu van la. Suri na tevisapesania, tevisave la ve akan re si tata la naĩa yaru taĩena la akila ke kuĩaĩaena ea pan kiela nono lala, la monar avaliania. A sur nalua, la ve akila re si ĩelaga viowa, sa naĩa kolau pona lau. A natelu, ĩisi na ve akan re ĩena ga kuruta na suri mali, sane tata na suri mali naĩa kuruta pe mĩau make re poli wa. ²¹ Yaru lala la asuĩa akilia make ke suri la nene naĩa pe mesmesun re naĩa akila po laa rui, komin naĩa Navisaluaena kiena ne Mosis naga suĩa pisa, a la asuĩa apulolua ke Navisaluaena nene a amlologon silaga e Legiena Wa lala e kiela yurĩa na lotuena e kiela pulkumali lala, siar nakonua rui pimi tol ĩane.”

Yerkawa lala nae Yerusalem la asiri-taĩe pa la nae Antiok

²² Ana siraunia, la apisu sane la apisi toroki, ana li nalologena lala a nasumonena lala, amio ĩena ga li nalelagaena la punu ga, la apisu sane popon aligan laĩas ava ke sina ga amio Pol lalua Panaĩas, ato garo Antiok. Ana la apisaar kiela yerkawa nayurĩaena lalua nene, Suta Pasapas amio Saelas, apisape ĩisi na lalua nene atove. ²³ Ana la asiri ĩena ĩaki tai vena lalua akilia alalar vitove, a ĩaki nene pisa sanini, pisape “Imimi li nalologena lala memio nasumonena lala nae Yerusalem, naĩa imimi mepe wolai memio amiu e Yesu, imimi mekekara paĩisi naĩa mevitawe amiu e ĩaki nini. Imimi mesiri ĩaki nini ĩiĩasu, amiu na pulkumali nae Antiok,

a e kana lepas naŕa Seria, a van amiu mēna ga e lepas nae Silisia, nanene na amiu la naŕa pe ape le Yu re poli, naŕa nanua sumo ana amiu na asike ga e yemalolo. ²⁴ Visena pam tol imimi ŕisi rui, pisape sumo, imimi laŕasia mepitoŕasu garo pun amiu, a la apian amiu asape amiu na monar ataveve kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala, visae peraga, ŕisi na Ntewa naga taŕatete tamalia amiu. Imimi mekilia mesape visena nene naga kila kare manene kiamiu sitomena la paŕisi, a kila amiu amloge piowa paŕisi, ana visena nene naŕa la apisa, imimi memninue ga, imimi pe mepisa re pan la mepisape la monar atoŕasu avian amiu ve sanene poli. ²⁵⁻²⁶ Ana kieta wolai wo lalua nene, Pol amio Panaŕas, naŕa lalua na pe asitom re kiela malena poli ana lalua asuŕna sinela urmin ga visawalen kia kiena ne Suŕe Yesu Kristo, amiu apitetalia lalua nene apami apisu imimi vanon suri nene. Ana imimi mepiora vanonia, imimi mepisuveve-epano-o, ana imimi mepranar mesape ŕisi na imimi meligan wolai ve lua e yo nini awar ŕaki nene, la amio Pol a Panaŕas la atoŕasu pun amiu. ²⁷ Lalua nene, Suta amio Saelas, ŕisi na lalua asunyu ruru manene laa van amiu, maran ve taaga ve sa ŕia nena naŕa imimi mesiriyu pan amiu e ŕaki nini. ²⁸ Ana e kiamimi navisuena, a e navisuena kiena ne Ninuna Wa mēna ga, imimi mepisu sane piowa naŕa imimi moŕareran amiu vena amiu monar alogear kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala. Ana imimi mepisu sane suri laŕasia, naŕa imimi le Yu lala imimi yepemimi mavin paŕisi, a popon manene naŕa amiu mēna ga ve asuŕna akila re, vena kila sane amiu akilia asu ruru amio arueta taŕena la naŕa ape Yu. ²⁹ Suri la nene, tai pisa sanini, pisape ŕisi na amiu monar alon tata naŕa yaru taŕena lala la akila kuŕaŕaena ea pan kiela nono la rui. A nalua nena, ŕisi na amiu ve akan re kuruta, pona tata na suri mali naŕa kana kuruta pe mlau re petan poli wa. A natelu nena, ŕisi na amiu ve akila re ŕelaga viowa lala, sane kolau a lau.

“Visae amiu aligan ruru make suri la nene, imimi mepisu sane ŕisi na wo vaŕisi van amiu punu ga. Pogaga, kiamimi visena e lepas nene ŕisi ga e nene.”

³⁰ Ana la amligan Pol a Panaŕas amio lalua taŕena nene, la apito garo Antiok. Pogos naŕa la nene aporu e yo nene, la apio ŕegas nen li nalelagaena lala la apimi lele taaga, ana amla ŕaki nene pan la. ³¹ Ana la nae Antiok apulo ŕaki naŕani, ana la akekara paŕisi e visena wo

la naŕa la nae Yerusalem asiri pimi pan la. ³² A lalua nae Yerusalem nene, Suta amio Saelas, lalua nene ape navisawalena, ana lalua asuŕna amlologon ke pa la nae Antiok, apisape la monar awasine manene ga Yesu silaga, ana lalua akila sinela la suŕnaluluarera, e kiela visena wo moki naŕa lalua apisa.

³³⁻³⁴ La asuŕna apisi ke pan la sanene e legiena moki, ana siraunia, la nae Antiok la amligan lalua e kiela mrapa, la amlenwo lalua, asape “Suŕarena kiena ne Ntewa sike amio amluoka.” Ana lalua aŕasuŕe sina apa ma Yerusalem. ³⁵ Ana Pol amio Panaŕas, lalua asike garo Antiok tol si kuŕar laŕasia, lalua asuŕna amiila yaru taŕena la naŕa la asuŕna amlologo a asuŕna apian ke yaru lala e Visena Wa kiena ne Ntewa.

Pol amio Panaŕas, lalua apeveyu

³⁶ Ana siraunia, Pol pisa pa Panaŕas, pisape “Ei, sanape, ŕisi na italuva teva teyaliali ke sina ga arueta amio vineta lala e yo la nene naŕa italuva teva temlologon Visena Wa kiena ne Ntewa e nanua sumo rui? ŕisi na italuva teva tevisu la li sane aŕna la asike sanape.”

³⁷ Ana Panaŕas pisape “!Po paŕisi ne, nekekaran paŕisi wa! Ana sineun manene nesape ŕisi na italuva toure Son Mak nene imi temio.”

³⁸ Ana Pol naga suŕna sitoŕial ke ga wa naŕa la amialiali la ŕesan sanene sumo, Son Mak nene naga purmatan la yam tai rui, nene garu Pampilia, naŕa pogos naŕa yurñaena pe ŕisi ruru re poli wa ana naga ŕasuŕe ke sina ga pano. Sanene, Pol pisu sane, peraga, pe pon re Son Mak imi amio la ke sina ga e kiela yalena taŕena nene poli. ³⁹ Suri nene kila Pol amio Panaŕas lalua apeveyun la ruru nenaga, ana lalua amlipere la narui. Panaŕas pa ŕere ga Son Mak, ana la ga lua apa akome waa, lalua apa amiyurñaega garu Saepreas, ⁴⁰ ana Pol naga pa kilalua Saelas. Ana li nalelagaena lala amlenwo lalua nene apisape ŕisi na lemamiēna a navisuarena wo kiena ne Ntewa sike amio la. ⁴¹ Ana lalua amialoro apa atelivi e lepas lua nene Seria amio Silisia, amiyurñaega ke sanene vena akila ŕegas nen li nalelagaena lala la aimi aŕarera manene la sane.

Nanene sane pupia yalorena kiena ne Pol yam lua ne.

16

Timote mēna ga pa amio Pol lalua Saelas

¹ Ana e kiena pupia yalena na lua nene, Pol pimi tol sina kumali lua nene Tepe, amio Listra. Ana e yo Listra nene, ana nalogena tai sike ea, nanene yaru mēe naña Timote. Timote nene, anena pe sira re Yu tai, naña naga mlelaga e Yesu rui, ana arimana naga pe pe yere Yu re poli, naga pe yere Kris tai. ² Ana arueta lala nae yo kiena ne Timote, amio lala nae pulkumali tañena naña mēke lavis ga ne Ikoniām, la apisu naña Timote naga kila yurñaena kiena ne Suñe po papisi pan la. ³ Ana Pol naga sitom pisape were Timote va amio naga e kiena yalena nene, ana suri taaga ga naga piowa, naga ga naña Timote naga pe pe paviu re poli, nanene komin arimana naga pe pe yere Yu re poli. Ana Pol naga kilia naña visae Timote taveve naga sanene, ana visae e yo ya naña la ava ea, ana yoko le Yu lala, avisaluñar naga vena ve va re loyurña e kiela yurña na leniena lala, a yokorena la ve akekarān re aloge kiena visena lala. Ana komin suri ne na nene, ana Pol kila Timote pano ana la akila paviu e naga, ana sirāunia, la telu nene Pol, Saelas, a Timote, apano. ⁴ Ana pogos naña la asurña atelivi ke e kumali lala, la asurña apisalelein ke visena la pan nalelagaena lala, apisawal pan la e navisaluaena la naña nalologena a nasumonena nae Yerusalem la apisa e kiela viorena sumo rui, ana Pol lala apisa pan la naña monar ataveve visena la nene narui. ⁵ Ana pogos naña Pol lala asurña amiyalyal li laa a la apian ke pegas nen nalelagaena la sanene, kila sa naña pegas la nene asurñalu asu mārara ruru laa, a la apisu sane silaga naña nalelagaena lala apimi ape moki manene laa narui.

La asike garu Troas, ana Ntewa pis pa Pol e namieniena tai

⁶ Ana Pol la asitom naña asape ava awar ro e kumali la ve moki e lepas nae Esia, ana Ninuna Wa pialuñar la vena la ve ava re avisawal Nalologena Wo e yo nene, kila sanene apa atol ga e lepas na yo Prisia amio Kalesia. ⁷ Asurña apa ke sanene, ana pogos naña la apimi lavisi e lepas naña Misia, la akilali naña ato garo e lepas keviu naña Pitinia, ana pogos si tai, ana Ninuna ne Yesu pe tañan re pan la naña la ava sanene poli. ⁸ Ana lala apa añarō ga e yo Misia nene, apa mā pano-o la atol kana kumali ne tai garo losi, kiena kia Troas. ⁹ Ana e yo nene, ana kolemalō, Pol naga kemalio pisu sane yaru tai nae lepas keviu nae Masitonia e sive lepas pas, naña yaru nene naga pimi puna, naga tagi pania, piun tania, pisape “Awis Mara, imimi sinemimin mesape ko oimi owar ro pun imimi, vena oiila imimi.” ¹⁰ Ana e

poglis nene, inu Luk nesike mēna ga nemio la, ana pogos naña Pol naga pisawal naña naga pisu yaru nene pisi pania, veraga ga imimi mepanon makale mrapa vena mekilia meva mokusro yo meva Masitonia, komin imimi mekilia naña Ntewa naga pio imimi rui vena meva melologon Nalologena Wo nene van la.

Asike garu Piliṗae, ana sira naña Litia naga mlelaga

¹¹ Sanene, imimi mokus waa, memligan yo Troas, mepure mepano-o metol purvanua nae Sametres. Ana imimi momomaliō e yo nene, ana kolulagi, ana mepano-o metol lepas nae yo Masitonia, ana mepa ura e kana kumali nene Niapoles. ¹² Ana e lepas na Masitonia nene, pupia pulkumali tañena tai mon mā ga, naña naga mēke vatanon navisuarena kiena ne pārin suñe nae Rom. Kumali nene kiena kia Piliṗae, ana imimi memial mepano-o meporu ea. Imimi mesike e yo nene legiena lua pona telu, pano-o tol Legiena Wa. ¹³ Ana imimi memloge rui naña apisa apisape e Legiena Wa, le Yu lala nae yo nene la asurña akila ke lotena e yo na leniena tai garo e wii tai, e pulkumali lepas na vano. Ana imimi mēna memolue vena metoven mevisu la e yo nene, ana imimi mepa metotano mesun memio sira laṗasia naña la asumo apitom asike e yo nene rui.

¹⁴ Sira la nene tai, naga pe pe Yu re poli, ana naga surña mlelaga e Ntewa. Naga pe nae kumali nae Tuatira, ana puarar ke kiena pupia yurñaena keviu tai, naga surña piliwilin kar ke kulmrae tai naña maran lavis malolo, naña po na po naña la amiyurñaen e kiena yo. Sira nene, kiena kia Litia. Ana e pogos nene, Suñe pietava e kiena sitomena narui, ana naga mlarar ruru visena la naña Pol naga surña pisa pan la, a naga tarar mārara po e losinena. ¹⁵ Ana e pogos nene, Litia nene amio la naña e māna urña, la punu ga apa e nakeena. Pisi, naga māraran imimi, pisa pisape “Visae amiu apisu sane nesurñalu kemua mārara lelaga e Suñe, sineun nesape amiu aimi asu re garu māu wa.” Sanene narui, ana naga pure imimi mepa mesike e māna urña.

Akuan Pol amio Saelas apa e yurña nakoana

¹⁶ Ana e legiena si tai, ana memio Pol mepitom sina e kiela yo na leniena, ana imimi mepitawe narin sira mēe tai e mrapa. Narin sira mēe nene, yeririna laṗasia apulua naga vena yurñaē kiela, ana ninuna viowa tai sike e naga, naña apio asape ninuna ne lorñara, naña pe ninuna navisuen suri la naña aimi amlivi sirau. Ana yeririna la moki apimi apiun ke sira

m̄ee nene tan yerkawa lala, vena naga visawal van la sanape e kiela malena lala. Ana pogos naña sira m̄ee nene pisawalia, ana la asu m̄a aṗar ke naiilaena pan kiena yerkawa lala, kila sanene ana pogos punu ga la asuṁña ataulu kilavaru moki na moki vanonia. ¹⁷ Ana imimi memial mepa laa sanene, ana narin sira m̄ee nene taveve imimi naga sirau, naga suṁña pivion manene pan yeririna kar ga la punu ga, naga suṁña pisawal ke, pisape “!Ei, apisu ke ne! Yaru la nene la ape nayurñaenen yurñaena kiena ne Ntewa mali na metava manene. La ke narui naña akilia avisawal mrapa na tamaliaena van amiu.”

¹⁸ Ana sirau, naga suṁña kila ke sanene pan imimi e legiena moki, kila Pol mloge piowa pano pano-o, tol pogos tai, ana naga sinena kar ninuna viowa nena, ana naga kira pa varau, pis pania, pisape “!E, toroki! Nepisa mesmesun pan ko, nesape e kia kiena ne Yesu Kristo, ko omolue tan narin sira m̄ee nene nanagane.” Ana veraga ga, naga mligan narin sira m̄ee nene naga pano.

¹⁹ Ana pogos naña yerkawa lala kiena ne narin sira m̄ee nene apisu naña mrapa nene natauluen kiela kilavaru ea pimi piowa rui, la sinela kar Pol amio Saelas paṗisi. Ana la aṗure lalua nene apano asuṁñalu ase marana ne nalipereena lala nae Rom garu kumali. ²⁰ Ana la apisawal pan la, apisape “Le Yu la nene, la apimi e kieta yo, la akila kare ita manene laa na wa. ²¹ La asuṁña sinelan asape aṁṁareran ita vena tetaveve kiela ṗelaga laṗasia, ana e navisaluaena nae Rom naña ita tesike vatanonia e yo nini, pe mesmesu re nena ga naña ita tekila sa naña la asuṁña apisa ke ne poli.” ²² Ana yeririna la akila pupia m̄aagena, ana la akila kare Pol amio Saelas paṗisi, asitom asape asu lalua, ana nalipereena la nene apisa apisape la avitolwowa kulsota m̄ana lalua nene, ana awe la e laki. ²³ Ana la aṁñe kare lalua nene pano pano-o ṗisa, ana aṗure lalua apano akuan la apa loyurña e yurña nakoena, ana apisaar m̄arera pan yaru na visuaren yurña nakoena, apisape naga monar visuar ruru la, lalua ve aure re sina, visae peraga, ana yoko viowa vania. ²⁴ Ana pogos naña yaru nene naga mloge visena nene, naga pure lalua nene apa manene loyurña, e yo m̄arera tai naña la apuarar ke yaru la naña ape ṗarm̄arera paṗisi apa ea, a naga piar lala lala panon pupia laki naña m̄eeke e yo nene.

Yemninu kululun yurña nakoena nene

²⁵ Ana asuṁña pano-o tol kolemalu yepelilika, Pol amio Saelas lalua asuṁña amlen ke pa Ntewa e yauena wa lala,

a yeririna taṗena la naña asike amio la e yurña nakoena la asuṁña amiyagogon lalua. ²⁶ Ana la amilan manene paṗisi, naña veraga ga, pupia yemninu tai pimi, kila yurña nakoena nene miyuyuwawa make ga, naga kululun make kana nin kinakinas la punu ga. Ana la apisu mratava punu ga apietava, a sen punu ga naña apiarar limala lala a lala lala akekapil ga sa ga ne. ²⁷ Ana yaru na visuaren yurña nakoena nene naga tavolo, ana kiriri pimi pisu mratava la punu ga pietava ga sike na, ana naga m̄ape la naña asike loyurña, la make ga apuretetai apava make rui. Ana suri nene kila naga marau paṗisi, ana naga mlalua kiena playu na mara, ana sinenan pisape yalm̄ar ke sina ga naga mare. ²⁸ Ana Pol naga pisu ke ne, ana pio manenea, pisape “!Ei, ko osuwa, ko ve okila kare ko re! !Imimi punu ga mesike ga wa!” ²⁹ Ana yaru nene naga pio sape awar kapi vivaga imi, ṗisi na naga kiriri pa loyurña e yo naña Pol amio Saelas asike ea, ana naga mloru pito tano e lan lalua nene, naña naga sinen kurkur na kurkur. ³⁰ Ana sirau, naga ṗere lalua na apa ke sina ga vanua, ana naga piun tan lalua nene, naga pisape “Ei, yerkawa luwoka, ana monar nekila ya naña ṗisi na nekus natamaliaena?”

³¹ Ana lalua nene apisa pania, apisape “Ko monar olelaga e Suṗe Yesu, ana otol natamaliaena, ko omio la naña e moṁa mratava.” ³² Ana la apisawal visena kiena ne Suṗe pania, a apisawal m̄ena ga pan la naña asike m̄ana urña, ³³ ana e ke e kolemalu ga nene, yaru nene naga kila ruru yepi sirorop la naña sike e yepena ne Pol amio Saelas, ana e ke m̄ena e pogos nene, lala akee naga amio la naña asike e m̄ana mratava. ³⁴ Ana naga ṗere lalua nene apa loyurña e m̄ana yurña, ana naga mla kinanena pan la, ana naga amio lala na m̄ana urña la asuṁña akekara na akekara, komin nanagane la aṁñal Ntewa e kiela malena la narui.

³⁵ Ana pa tol kolulagi, ana nalipereena lala amninue ke suri nene wa, ana la ato si tano, ṗisi la apitetalia kiela yeririna lala apimi apisawal, apisape “Yeririna lua nene akilia amolue ga sane.”

³⁶ Ana yaru na visuaren yurña nakoena nene naga pimi pisawal pa Pol, pisape “Nalipereena lala amligan visena pimi apisape amlua akilia amolue ga sa ga ne, sanene ana amiu aimi, ava ga sane. Ana ita ve tekila re si visena van ita vanon suri nene.”

³⁷ Ana Pol pisa pa la naṗani pisape “Ei, taṗatete ga, pe sa re nene poli. Imimi m̄ena mesike vatanon ṗarin suṗe nae Rom nene, a e kiena navisaluaena, nalipereena

la nene akila pe mesmesu re pan imimi nene poli. Pe añra re naña imimi mekila suri tai piowa poli, ana siraunia la añre imimi e marana ne yeririna lala, a akoan imimi mepa loyũa e yurũa nakoena, ana nanagane la sinelan asape añrene plan vinaun imimi ga sanene. !Tařatete ga, awasuře amiu ava avisa van la avisavenua la ke narui la monar aimi aure plan imimi e yo nini, a monar aimi avisa visena tai van imimi sumo wa!”

³⁸ Ana yeririna kiena ne nalipereena lala amla visena nene kiena ne Pol ařasuřela si apano, ana pogos nařa amlogeyu nařa Pol amio Saelas, lalua mřana asike vatanon navisaluaena nae Rom, la amarau narui. ³⁹ Ana la apimi apisa visena lařas pan lalua, ana ařure la apa mřapa, apisape la sinelan asape lalua monar amolue e yo nene. ⁴⁰ Ana Pol amio Saelas, lalua ařasuře la sina, lalua apa ařaliviřesan e yurũa mřana Litia sumo, a siraunia, ana la apisu sina arueta lala, a la amla visena wo lala vena ilaar laena, a siraunia, ana lala amolue petan pulkumali nene.

17

Pol amio Saelas, lalua asike garu Tesalonaika

¹ Ana řisi na Pol amio Saelas, amiyaloro apano, ana akome pulkumali lua nene Ampipolis amio Apolonia, ana lalua apimi atol pulkumali nene, Tesalonaika. Pulkumali nene yurũa na leniena kiena ne le Yu la tai mřeke ea, ² ana sa nařa Pol mon mřa kila e yo punu ga nařa naga pa ea, naga pa sikol la nae e yo nene, ana surũa pa ke loyurũa amio la e kiela yurũa na leniena, e pogos na leniena punu ga. Ana e Legiena Wa telu, naga kila sanene, a naga pisi yam moki amio la e ya nařa Visena Wa naga surũa piania. ³ Ana Pol surũa pian la ea, a naga surũa pisawal meraravan po pan la pisape taveve ya nařa Visena Wa pisa, ana mesmesu ga nařa kiela Navisaarena, yeririna la akila viowa ga vania, va mřa va mřaga naga mare, ana siraunia naga monar mal sina e marena. Ana Pol pisawal pan la, pisape “Yesu nene, nařa nesurũa nepisayu ke ne, naga ke nařa pe kieta Navisaarena narui.”

⁴ Ana lařas nařa la asurũa amiyagogonia, apisu asape visena nene pe lelaga, la amlalaga e Yesu, ana apimi e lepas kiena ne Pol lalua Saelas. Ana e yo nene, yeririna lařasia nařa pe ape Yu re poli, la amlalaga e Ntewa rui, ana lala moki mřena ga nařa amlalaga e Yesu narui, amio mřena ga li nasumonena kiena sira la moki.

⁵ Ana yerikawa kiena ne le Yu la pe akekara re poli, la apielue, ana la apisayu

asape akilali suri tai. Ana la apa apisu řegas kiena ne řarkawa lala nae yo nene, ana ařere lařasia nařa apiowa laa ga wa, ana apa ařere sina yeririna la moki ana akila pupia řina ga nene, ana la apa akila kare ke pupia veveyuena e pulkumali nene na. Ana la ařnape Pol amio Saelas lalua asurũa ke e yurũa mřana yaru tai, kiena kia Seson, ana la apanon lalua e yurũa nene, vena awere la ava kumali. Ana la apimi atol yurũa nene, ana la akila kare ruru nena ga, akilaroro kana mřatava nena, ⁶ ana pe ařal re lalua asu loyurũa e poli. Ana apuarar ga Seson nene, amio arueta tařena lařasia, ana ařere la apano asurũalu ase marana ne li nasumonena lala na pulkumali nene. La apisi kienue, asape “Yeririna la nene nařa asurũa apilontapon ke kieta yomarava, la apa e yo tařena la moki rui, ana nanagane la apimlein asike pun ita narui. ⁷ Ana yaru nene, Seson, naga řere la apa mřana, ana la nene apiowa ga, asurũa akilaroro ke navisaluaena kiena ne řarin suře nae Rom nene, Sisa. Sisa nene pisa rui pisape monar telotun ga naga, ana la nařani asurũa apisa ke asape řarin suře taaga ga na yomarava nini, naga yaru tai, kiena kia Yesu.” ⁸ Ana yeririna punu ga amio li nasumonena lala na pulkumali nene, pogos nařa amloge visena nene, ana la sinela mimi, ana la asurũa akiiki a asurũa apisi piowa keviu manene la. ⁹ Ana li nasumonena la nene asape Seson lala la monar aligan pupia kilavaru tai sike pula, nařa kila sanē řisi na Seson la ve aure re si Pol imi sike amio la pog tai, visae peraga, ana la tařatete si akilia awarmaran kilavaru nene. Ana siraun nařa amligan kilavaru nene sike na, ana la atamřan la apetan yo nene apano.

Pol amio Saelas, lalua asike garu Perea

¹⁰ Ana kolemallo ga, ana arueta la nae e yo nene apa amligan vinaun ga Pol lalua Saelas e kiela mřapa, ana lalua apa sina metava e pulkumali tai, nařa Perea. Ana yam si tai, lalua asurũa apa ke loyurũa e yurũa na leniena lala kiena le Yu lala e yo nene. ¹¹ Ana le Yu make ga la nae e yo nene la apo, a nalogearena sike e la, lala pe sa re le Tesalonaika la poli, lala kiela sitomena la po nařa la akilia amiyagogo ruru po e navianena kiena Pol amio Saelas. Ana legiena punu ga, sinelan manene asape avisuveve loyurũa e Visena Wa kiena ne Ntewa, vena akirawal asape lalua apisa pe lelaga pona pa sanape. ¹² La akila mřa sanene pano pano-o, pe yam piavi re poli, ana la asiar nařa amlalaga narui, a nasumonena lala kiena ne sira yere Kris

mēna ga lala amio yere Kris la moki, la mēna ga amlelaga.

¹³ Ana siraunia, visena p̄asupe sina pa tol le Yu la garu Tesalonaika nanua ne, ana sape nanagane ana Pol mēke mlologon ke mēna ga visena kiena ne Ntewa garu Perea, ana la sinela mimi sina. Ana apam ma metava Perea, ana akila kare ke sina ga sinena ne le Perea taḡena lala vena kila la aveveyu van lalua, aḡienelua lalua avano. ¹⁴ Ana arueta la apisu suri nene, ana apisu asape popon aiila Pol naga vito sina ga garo losi vilaga wa, ana apisu asape Saelas amio Timote, lalua akilia asuḡa ga wa, lalua na poga ga. ¹⁵ Ana aḡere Pol e kiena mrapa, apito garo losi, ana la akus waa tai ana apa atol pupia pulkumali naḡa Athens. Ana pogos naḡa amligan Pol e yo nene ana la asape awasupe la sina, ana Pol pisa pan la pisape p̄isi na Saelas lalua Timote, la mēna ga luwoka monar ato garo puna vilaga ve viavi re, vena ayuḡae sina ga lele taaga amio naga.

Pol sike garu Athens

¹⁶ Ana Pol sike garu Athens, suḡate ke Saelas lalua Timote vena lalua aimi, ana pogos naḡa naga pisuveve yo la uḡa e pulkumali nene, ana pisu ga naḡa yo pulen ga nono lala, ana suri nene miyur sinena paḡisi. ¹⁷ Ana naga suḡa pa ke loyurḡa na leniena kiena ne le Yu lala, ana suḡa kila visena la moki komin suri nene amio la a amio mēna ga li taḡena la naḡa amlelaga e Ntewa. Ana legiena punu ga, ana naga suḡa pa mēna ga e yo metava na pulkumali, vena sun amio yaru ai naḡa visae naga lual e yo nene. ¹⁸ Ana garu Athens, ana pupia yuḡa lua naḡa na navianen namanmaruaena, naḡa yaru navianena la na yuḡa lua nene, a pio la asape le Epikuru, amio le Stoiki lala, ana la asuḡa apiora ke mēna ga amio Pol.

Ana laḡas nene, asuḡa apismumun Pol, asape “!Yaru naḡa pivis kaḡar ne, ana naga pe kilia ruru re suri wo tai naḡa kilia visa van ita poli.” Ana lala mēna ga laḡas, amloge naḡa Pol suḡa pisayu ke Yesu amio nasuḡalena, ana la asitom ke asape nanene na yeririna lua nene, ana la apisa, apisape “Peraga, imimi mepisu mesape yaru nene naga suḡa pisayu ke ntewa taḡena lala a ninuna taḡena lala na purvanua nae ga gare tai.”

¹⁹ Ana siraunia, le Athens la apio Pol asape naga va totano amio la e kiela pupia kumali, metava e pupia kunus nae yo nene, naḡa kiena kia, Areoḡakas. Ana apiun tan Pol, asape “Imimi sinemimin mesape ko otaḡali ovisayu navianena viu nene naḡa osuḡa opisawal ke pan yeririna

lala, ovisa van imimi wa. ²⁰ Imimi mesuḡa memloge ke navianena nene pe taḡena ruru nena ga, ana sinemimin mesape mekilia suri la naḡa osuḡa opisa ke ne, ana kala kinas sanape.” ²¹ Ana pogos naḡa akila sanene, ana asuḡa ataveve ke kiela p̄elaga m̄arera tai, komin naḡa le Athens lala amio yeririna taḡena la naḡa asike e yo nene, ana la sinelan manene ga naḡa silaga, ana asuḡa aloge pona asun e navianena viu pona visena viu, pona sitomena taḡena lala pona lelagaena kiena ne yeririna lala.

²² Ana Pol suḡalu se marala e kumali naḡa ma metava garu Areoḡakas nene, ana naga pisi pan la. Naga pisa pan la, pisape “Yerkawa lala nae Athens, nepisu sane amiu sinemiun manene laa nalotena lala, taulu naḡa yaru taḡena la sinelania. ²³ Pogos naḡa nesuḡa nemialoro ke e kumali nene, ana nepisu punu ga yo wa lala a wonta lala, a kiamiu nono la moki manene laa, ana pogos tai ana nepisu wonta tai naḡa ate siriena tai sike ea, naḡa pisape ‘Wonta kiena ne ntewa naḡa temninue naga.’ Ee, amiu amlenin ke ntewa nene, ana amiu apisa lelaga ga, pe akilia re nena naga poli, naga a ne. Ana Ntewa naḡa pe lelaga ga taaga sike na, ana naga ke narui naḡa sineun nesape nevisawal van amiu vena akilia naga. ²⁴ Naga nene naga pe Ntewa keviu naḡa sii yomarava nini, a suri punu ga la naḡa tepisu sike ea. Naga na, naga pe Parin Suḡe nae ma e peni, a pe Parin Suḡe na yomarava nini. Naga na, naga pe su re nena e yo wa la poli, a pe su re e suri wa la naḡa yeririna ga la akila poli, ²⁵ a naga pe p̄asine re yeririna poli, vena tevagania pona tevisuaria. Peraga, komin naḡa naga ke narui, naḡa naga mla malena, a mla yalua, a mla suri make ga pan yeririna punu ga. ²⁶ Ntewa ke na nene narui, naga kila yolai la punu ga aḡalivi e yeririna na sumo naḡa naga siia, ana nanua nanua sumo laa rui, ana naga pisaar pogos punu ga a yo punu ga e maran yomarava nini, naḡa p̄isi na yolai la nene akilia amal ea. ²⁷ Naga kila sanene naḡa kila sape ita punu ga, monar tesitom̄al tesape ita monar telual Ntewa nene, ana kila ita tesuḡa tekian kare ga limata pa e yemalolo, vena topoporog welen kiena kapi vivaga. Ana popon naḡa tesitom̄al mēna ga, tevisave Ntewa nene, naga pe su manene re koperin poli, naga moḡa ga lavisi pun ita ita make ga peve taaga. ²⁸ Yeririna na siriena kiamiu yaueua lala la apisayu suri nene rui, naḡa lala tai naga pisa sanini, pisape ‘Ita temal e naga, ita temial e naga, ita na e ga e naga silaga,’

ana ta mēna ga tai pisa sanini, pisape ‘Ita punu ga ita tepe kiena li viu lala.’

²⁹ “Ana komin naḡa ita punu nena ga tepe narina ne Ntewa nena sanene, ana pe mesmesu re naḡa tesuḡa tesitom tesape naga sa ga nono tai naḡa liman yeririna miyurḡaen e kol, pona e selpa, pona e kilavaru, naḡa amiyurḡaenia taveve ya naḡa sike ga e kiela nasinenanena. ³⁰ Nanua sumo laa rui, e yemalolo, ana yeririna la pe akilia re suri poli, ana Ntewa sinen po pan la, naga pe pulo re kiela naviowaena la e pogos nene poli. Ana nagne narui, ana Ntewa pisawal mesmesun ga pan yeririna punu ga e yo punu ga, pisape monar avilopu la, ³¹ komin naḡa naga pisaar legiena rui, naḡa ḡisi na naga lipere yomarava nini, ve sa naḡa torokin naga kila, a naga pisaar mēna kiena yaru tai rui naḡa ḡisi na naga kila kiena yurḡaena nene. Naga kila suri nene merarava ruru pan yeririna make ga ḡisi rui, naḡa kiena yaru wa nena, aḡerḡar pa naga rui, ana siraunia Ntewa pisirlua ke sina ga naga mal sina.”

³² Ana pimi tol pogos nene, la asurḡa amiyagogon ruru Pol, ana pogos naḡa amloge naga pisayu pisape yaru tai mare, ana Ntewa kila naga mali sina, ana la laḡas apitalia kare naga vanonia, ana laḡasia apisa pania, apisape “Poga ga, tomḡa sanene wa. Pona visae ḡisi na imimi mela pulmas tai van ko vena ko osunyu sina van imimi pogos tai yo.” ³³ Ana Pol pisu sane la nene yepel mavin yagogonen naga, ana naga petan la, ḡasuḡe sina pito garo tano, ³⁴ ana yeririna laḡas nae lele nene la amlelaga, ana asurḡa apimi akuspran la apa lele taaga amio Pol, naḡa lala yaru tai, naga pe yerkawa tai na kumali nae ruru nena Areoḡakas nene, kiena kia Tionisia, ana ta mēna ga, naga pe sira tai, a naga kiena kia Tamaris, a la taḡena mēna ga la laḡasia.

18

Pol sike garu Koren

¹ Ana siraun e suri la nene naḡa Pol kila garu Atens, naga purmatania, naga pa e pupia pulkumali taḡena naḡa Koren. ² Ana e yo nene, naga mḡal yere Yu tai, naḡa naga pe yaru tai nae lepas nae Pontas, a naga pa sike ga e purvanua naḡa Italia, e kana pulkumali keviu naḡa Rom, ana nanagane, naga amio wona, lalua apimi ga asike Koren na wa, komin Parin Suḡe Koltias nae Rom naga koven plan le Yu lala e kiena yo. Yaru nene, kiena kia, Akwila, a wona, kiena kia Prisila.

Sanene, Pol pa pisu lalua nene, ³ a lalua apisape popon Pol surḡa amio la, la ayurḡaen re laa kilavaru sane wa,

komin naḡa lalua amio Pol, la telu, kiela yurḡaena taaga, naḡa kiela yurḡaena nasuluken kanus na yurḡa. ⁴ Ana la amiyurḡaen mḡa sanene pano-o, ana e Legiena Wa lala, Pol naga surḡa pa ke e yurḡa na leniena kiena ne le Yu la, a surḡa kila ke visena la moki paḡisi amio le Yu lala, a amio mēna ga le Kris lala naḡa asike ea, ana naga kila mḡa sanene pano-o taulu la moki.

⁵ Ana siraunia, Saelas amio Timote la apimi mare ga rau atol ga yo e nene na wa, ana e pogos nene, Pol naga tarḡan make kiena pog punu ga e yurḡaena kiena ne Suḡe, naḡa surḡa mlologo, surḡa pisawal ke pa le Yu lala pisape kiela Navisaarena lelaga naḡa la asurḡate ke asape imi, naga nane Yesu nene naḡa pimi rui. ⁶ Ana visena nene kila le Yu laḡasia sinela kar Pol, ana la apisatamḡe kare naga paḡisi, ana la akila mḡa pano-o kila narui pogos tai Pol kila kile tai pan la, naḡa naga kululun plan yavi nae yo nene petan mḡana kulsaket, naga pisa pan la, pisape “Visena lelaga kiena ne Ntewa nepisawal ruru pan amiu le Yu la rui. Ana visae yepemiu mavin logearena, sinemiun asape ava akokovio ga, nevisa van amiu sanini nesape kamiu kuruta naga sike ga e limamiu, pe su re si e lurḡau po laa rui. Siar nanagane, neligan amiu, ḡisi na neva nevisawal ga Lologena Wo nene va la naḡa pe ape Yu re poli.” ⁷ Ana Pol molue petan la e kiela yurḡa na lotuena, ana naga pa sike ga e yurḡa tai naḡa mēke ga e lepas nen yurḡa na lotuena nene. Yurḡa nene, mḡana ne yaru tai naḡa naga pe pe Yu re poli, ana nanagane naga mlelaga e Ntewa rui, kiena kia Titias Sastas. ⁸ Ana nasumonena na yurḡa na lotuena nene e pogos nene, naḡa kiena kia Krispas, naga tai naḡa mlelaga e Suḡe Yesu, naga amio la ne e mḡana mratava, a le Koren mēna ga la moki naḡa pogos naḡa la amloge visena lala kiena ne Pol, ana la amlelaga, a siraunia akee la.

⁹ Ana sirau, e yemalo tai, Pol momalio pisu Suḡe pisi pania, pisape “Pol, ko na ve omaraun re yaru, ana ova ga, osurḡa ovisawal kiau visena. Ve okila re naḡa yaru taḡena la akila ko omalumumu, ¹⁰ komin naḡa in na nesike nemio ko. Pisi na taḡatete yaru nae e pulkumali nene tai naḡa kilia su ko pona mēne ko, komin naḡa in na kiau yeririna la mokliu asike e yo nene rui.” ¹¹ Ana Pol sike e yo nene yam piavi mḡaga, pa tol kas taaga kupario orai, a silaga naga surḡa pian ke visena kiena ne Ntewa pa yeririna lala.

Le Yu la aḡure Pol pa kumali

¹² Ana e pogos nene, ḡarin suḡe nae Rom naga mligan yaru tai vena naga ve suḡen lepas nen yo kiena ne le Kris la

nene, a yaru nene kiena kia ne nanene Kalio. Ana e pogos nene le Yu la apisayua ana la apiranari apisape la monar akila suri tai vena akila wo Pol naga ve lologo re sina, ana la apa atarar Pol, aþure pa e kumali kiena ne Kalio nene. Ana le Yu lala apisawal pa Kalio amio kiena nalipereena lalua, la apisape¹³ “Yaru nene, naga sumña kilali ke pisape were yaru lala vena ava alotun Ntewa e mrapa tai naþa pe mesmesu re nenaga e lepas na kiamimi navisaluaena.”

¹⁴ Ana Pol sumña sinenan ke pisape la navisatamēen visena kiena ne la nene narui, ana naga pe pisi re poli wa, ana Kalio nene suwo marana, pislī mña pa le Yu lala. Naga pisa pan la, pisape “Le Yu lala, visae avisa van inu avisave yaru nene naga kila þelaga la naþa piowa manene paþisi, pona naga mēe yaru tai, pona naga pinau, pona suri tai sanene, pogaga, pona nekilia neyagogon amiu yo. ¹⁵ Ana ya naþa amiu apisa, nemloge sane pe pe suri re tai poli, pe suri korena ga nene na e kiamiu lepas navisaluaena amiu le Yu ga lala. Ve sanene, þisi na amiu ga avisuve e naga, in na pe nekekarar re naþa neyagogo e suri la nene poli pona nekila nalipereena tai vanonia.”

¹⁶ Ana e visena la nene naga mēene plan la ke sina ga petan kiena kumali. ¹⁷ Ana suri nene kila narui la sinela mimi manene la sane, ana pogos naþa la apa vanua, atarar kiela nasumonena viu naþa na kiela yurña na lotuena, naþa kiena kia Sostinis, ana la asu kare naga paþisi mon ga e mratava na kumali nene. Ana Kalio sumña pisu ke ne, ana naga pe sitom þele re poli, naga pe kila re nena suri tai pan la poli.

Pol sike Episas, siraunia pa si ma Antiok

¹⁸ Ana siraun e naga nene, Pol naga sike amio arueta lala nae Koren yam piavi towe laa sane, ana siraunia, naga mligan la, sitom sape va si Seria, a e pogos nene, Prisila amio Akwila, lalua amio naga. Ana la apito garo losi, e pulkumali naþa Kenkria, ana e yo nene, Pol pisape awe vilþarina. Naga nene komin naþa naga kila navisaarena mñarera pa Ntewa rui nanua sumo, ana nanagane, suri punu ga e navisaarena nene la þisi rui, ana la amēe ga viluna e pogos nene na wa. Ana la amiai e waa tai, naþa sumña pa ke garu Episas. ¹⁹ Ana pogos naþa apimi atol Episas, la apa ura, ana Pol pisape þisi na Prisila amio Akwila la asurña ayurñae e yo nene sumo wa. Ana naga, naga mligan lalua, pa loyurña na lotuena kiena ne le Yu lala e yo nene, ana naga kila visena moki amio la. ²⁰ La akekarar naþa asun amio Pol,

ana la sinelan asape naga su re laa amio la wa vena la akilia avis amio naga, ²¹ ana Pol pisa pan la, pisape “Potena paþisi, ana in na monar nowasuþe si neva garu Seria sumo wa. Ana visae Ntewa naga kiena naliganarena visave neimi sina, þisi na ve ve piavi re, nowasuþe si pun amiu e yo nini Episas.” Ana naga taaga mligan si la nene, kus waa pano.

²² Ana pogos naþa naga pimi tol ke sina ga Seria, naga pa ura e pulkumali naþa Sisaria, ana naga pa si ma metava Yerusalem. Pisi na naga pa mñalivin þegas nen li nalelagaena lala, a siraunia, naga pitomi si garo Antiok. Nane, Pol kila make kiena pupia yalena yam lua nene narui.

Pol mial ke sina ga, yam telu narui

²³ Ana Pol pa sumña garu Antiok pano-o þisi, ana naga mligan si yo nene, naga þasuþe si pa e pulkumali kar ga la punu ga e lepas nae Kalesia nene amio Prisila. Naga pa komli e yo la nene yam tai rui, ana naga pa ke sina ga vena iila li nalologena lala vena aviawa mñarera la sane.

Apolos mlologo garu Episas amio Koren

²⁴ Ana pogos naþa Pol pe pimi tol re si Episas poli wa, yere Yu tai pimi e yo nene, naga nae pupia pulkumali nene Alikantrea. Yaru nene, kiena kia Apolos, naga pe yaru tai naþa þarina po paþisi, naþa naga kilia make visena la naþa sike e Siriena Wa lala, a naga pe yaru tai naþa mlologo po naþa po. ²⁵ La apian ruru naga e mrapa kiena ne Suþe rui, ana naga tamñan kiena malena wetelu vena naga lologo pona vian ruru yeririna la e suri la e Yesu. Suri la punu ga naþa naga pisa pe mesmesu paþisi, ana suri ga tai, naga pe mlogeli re poli wa naþa apisape yaru la monar ava e nakeena e kia kiena ne Yesu, naga kilia ga nakeena naþa Yoane Nakeena naga kila nanua sumo. ²⁶ Ana pogos naþa naga sumña pa mlologo ke loyurña e yurña na lotuena kiena ne le Yu lala, ana naga pe maraun la re poli, naga pe sitom þele re suri tai poli. Ana pogos tai, Prisila amio Akwila, lalua amloge naþa naga mlologo ke sanene, ana lalua amloge kilale sane yaru nene pe kilia ruru re suri laþas poli wa e mrapa kiena ne Ntewa, ana lalua aþure naga pa akilapian ruru si e suri la moki.

²⁷ Ana siraunia, Apolos naga sinenan sape va e yo kiena ne le Kris lala, garu Akaea, ana arueta lala nae Episas la apisa apisape po paþisi naþa visae naga va sanene, ana la asiri mñaki tai pa li nalologena lala e lepas nene naþa Apolos naga kilia war vano, vena la akekarar naþa aurear naga sike amio la. A pogos naþa naga pa tol yo nene, naga miila ruru la

naña lemamienna kiena ne Ntewa kila la amlelaga rui. ²⁸ Naga miila la naña sane e marana ne yeririna lala, naga kipian la pisape sanape naña le Yu lala la akila pal mrapa, komin naña naga kipian la e visena la moki naña sike e Siriena Wa naña la apisa meraravan rui apisape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga. Ana pogos naña le Yu la amloge kiena vianena la nene, la pe apisa re si suri tai poli.

19

Pol sike sina ga garu Episas

¹ Ana pogos naña Apolos pa sike ma Koren wa, Pol sumã mialoro ke e kiena mrapa naña kom ke e lepas naña pa mña metava e kunus lala, ana naga mlilu mña mrapa nene pano-o naga pimi tol Episas. Ana e yo nene, naga pa mñalivin narin pegas nen li nalelagaena la naña asike ea, ² a pogos tai, naga piun tan la, pisape “? Pogos naña amlelaga e Yesu, amninu Ninuna Wa pimi e amiu e pogos nene, pona pe amninu re poli?”

Ana la apisatamne naga, apisape “? Ana Ninuna Wa ya nene? Imimi pe memlogeli re suri tai sanene poli wa.”

³ Ana Pol piun ke sina ga tan la, pisape “? Ana pogos naña akee amiu, amiu apisu sane naga nene na kana kinas sanape?”

Ana la apisatamne, pisape “La akee imimi, imimi mepisu sane sa ke ga e nakeena nene naña Yoane sumã kila ke nanua sumo.”

⁴ Ana Pol naga pian ruru la, pisape “Ee, naga nene naga poga ga, ana nakeena naña Yoane naga kila nanua sumo, naga kila pa yaru lala sane kile ga tai naña sane yaru la nene la apilon la rui, ana naga nene na kana kinasa na pe sa re naña amlelaga e Yesu po laa wa. Yoane naga mña ga kilia mña suri nene, komin naña naga pimi sumo, a naga sumã pisa ke pa yeririna lala, pisape la monar alelaga van naña pisi na imi raunia, sane Yesu.” ⁵ A pogos naña le Episas la amloge naña Pol pisayu ruru suri nene pan la, la apisu sane popon la ava si e nakeena, ana la akeela e kia kiena ne Supe Yesu. ⁶ A e pogos nene, Pol pu parila, ana Ninuna Wa pitomi e la, kila la asumã apisi ke kome visena taþena lala, a kila mña la asumã apisawal ke mña ga visena laþasia naña Ntewa mla pan la. ⁷ E kiela narin pegas nene, pe la moki re poli, la atol ga lualima taaga pa lua.

⁸ Ana Pol na sike garu Episas tol sina ga kupario telu, a pogos punu ga naga pa kila ke lotuena loyuma e yuñã kiena ne le Yu lala, a naga kila ke visena moki pan la. Pogos tai, naga pe sitom þele re poli,

naga pisi mñarera pan la, a pogos tai naga tagin la vena aimi loyurña e nasuþenena kiena ne Ntewa. ⁹ Naga kila mña sanene pano-o, ana naga pisu naña peraga, la ape þarmarera ga, la pe sinelan re nena naña alelaga poli. Ana la þasia la asumã apisayu kare Mrapa Viu nene pa yaru taþena lala loyurña e yuñã na lotuena nene, ana Pol sumãlu þere plan si li nalogena lala, la amolue petan le Yu taþena la nene, ana legiena punu ga la apa akila viorena a amlologo pa yaru lala e yuñã na viorena kiena ne yaru nene Tiranas. ¹⁰ Naga nene, Pol sumã kila mña ga sanene pa tol ke sina ga kas lua, ana kila sanene yeririna lala nae lepas keviu nene Esia, le Yu lala amio yaru taþena lala, la punu ga amloge visena kiena ne Supe.

Yaru laþasia la amlenpal ga e kia kiena ne Yesu

¹¹ Ana pogos naña Pol sumã miyurñae ke sanene garu Episas, Ntewa miyurñae e naga, kila kile kerkeviu la moki ve na iilaen yeririna lala. ¹² Visae narin kulmrae tai, pona kulsota tai, ana yaru la aþar pimi Pol pilivilu sumo wa, pisi na aþar pano akila tol ga yepena ne li namaiena lala, a kulmrae la nene amene plan kiela maiena lala, pona ninuna viowa la naña asike e la.

¹³ Ana e pogos nene, le Yu mña ga laþasia amialiali ke yaru lala, la asumã amene plan ke ninuna viowa petan la. La nene pe amlelaga re e Supe Yesu poli, ana pogos naña amloge sane Pol miyurñae ke sanape, la mña ga asitom asape pisi na la akilali naña ayurñae e namareraena na kia nene. Ana pogos naña amene plan ninuna viowa, la apisi pania, apisape “Mepisa mesmesun pan ko e kia kiena ne Supe Yesu naña Pol sumã mlologon ke ne, pisape ko oure vetan yaru nene.”

¹⁴ Ana e pogos tai, mnee mña ga laþas sinelan asape akilali ve sanene. La nene, la olua nene la na narina ne þarin yar wa kiena ne le Yu naña kiena kia Skeva. ¹⁵ Ana la naþani apimi amlenwo yaru tai naña ninuna viowa sike e naga, ana la apisi pa ninuna viowa nene vena ligania, ana ninuna viowa nene sinena kar la, pisape “Ee, nekilia mña kia naña Yesu, a nemloge ke mña ga kia naña apisape Pol, ana amiu na ai? !In na nemninue amiu nena ga, avisuar amiu!” ¹⁶ Ana veraga ga, yaru nene pula pimi pula, kila mara amio la su la pano pano-o, taulu la olua nene, kilapel la naña kilapel la pitolwowa make mñala kulsota lala. Ana apurmatan yo nene aþar kuruta paþisi. ¹⁷ Ana yeririna la apisayu suri nene pano tol le Yu lala amio mña ga yaru taþena lala, le Episas lala la punu

ga amloge, a suri nene kila narui la sinela kurkur towe la sane, a kila narui amieluar kia kiena ne Suḻe Yesu pa laa sane.

¹⁸ Ana siraunia, la moki naḻa nanagane la apimi ape li nalelagaena la ḻisi rui, la apimi apisawal apisape la aḻar ke kimi, a la apisawal suri la naḻa la amiyurñaen ke e purkol. ¹⁹ A laḻas naḻa ape purḻes nen kimi kemua lelaga, aḻar polo suri la naḻa amiyurñaen ke amio la apimi lele taaga, sa naḻa kana tus ne lala, ana e marana ne la naḻa apisu ke e pogos nene, la akoven make ga pa e kapi. Tusi la nene moki paḻisi, ana pogos naḻa asitomāl kana kilavaru ne la punu ga naḻa apul la e sumo, ana la apisu sane keviu paḻisi, taulu tenario na kilavaru moki paḻisi. ²⁰ Ana pogos naḻa suri la ne sanene pimi ḻarwowo ke yo, la apisu sane naḻareraena kiena ne Ntewa naga sumā miyurñae ke māraera paḻisi, a la apisu naḻa visena kiena ne Suḻe naga sumā kulkulu pano taulu yaru la moki laa narui e yo punu ga.

Veveyuena keviu garu Episas

²¹ Ana Pol pisu kilale naḻa yurñaena kiena ne Ntewa pa ke metava narui, ana naga mminukilale pisape naga mēna ga monar yurñae va re laa na wa, vena naga va telivi visuveveli sina ga lepas la nene Masitonia amio Akaea, gare Kris, a sirau, ḻisi na naga wasuḻe ke sina ga va Yerusalem. A naga pisaar mēna ga e pogos nene, pisape “A siraun naḻa nowasuḻe neva si Yerusalem, ḻisi na monar neyaloro si neva re laa na wa, monar neva mā neva mā netol ma Rom.” ²² Ana naga pisu sane ḻisi na naga monar su re laa yam ve plas laa sane sumo wa e lepas nae Esia amio kana pupia pulkumali nena naḻa Episas, ana yaru naīlaen lalua nene, Timote amio Erastas, naga mligan la asumo apa Masitonia.

²³ Ana e pogos nene, naḻa Pol sike gar yo naḻa Episas wa, ana pupia veveyuena tai molue e lepas na Mrapa Viu kiena ne Yesu. ²⁴ Suri nene, kana purḻesia naḻa le Episas lala, la apisa apisape kiela ntewa, naga sira tai, kiena kia Atemis, a la amlotun ke kana pupia nono nena e kana pupia yurña wa nena. Ana yaru tai nae e yo nene, kiena kia Timitrias, naga ḻere yaru moki liu apimi amiyurñae kiena, naḻa la asurña amiyurñaen ke narin nono lala na yurña māna ne sira ntewa nene, la amiyurñaen e selpa, a yaru la asurña apul ke tania, naḻa naga amio kiena yeririna lala la asurña aḻar manene kilavaru e paḻisi.

²⁵ Ana sirau, naga pisu yurñaena naḻa Pol kila ke ne surña mē momiar ke kiena yurñaena nene narui, ana pogos tai naga pio kiena yeririna la nene, amio yaru

taḻena la naḻa la amiyurñaen ke suri la e selpa, ana pogos naḻa apimi lele taaga, naga pisi pan la, pisape “A, aulai, amiu akilia mā naḻa sane ita temali ke ga e kieta yurñaena nene naḻa ita tesurña temiyurñaen ke suri la e selpa. Yurñaena ga nene kila na ita tesurña toḻar ke kilavaru laḻasia. ²⁶ Ana nesitom nesape amiu na amloge narui, pona ita laḻasia tepisu e kilamarata rui, naḻa yaru suri naḻa Pol nene naga surña pilon ke sitomena kiena ne yeririna la pa pe taḻena. Naga surña kila ke e nini, a surña kila ke mēna e lavisin pulkumali punu ga na pupia kieta lepas nini Esia, naḻa naga surña pian ke yaru lala pisape nono la naḻa yaru miyurñaen e limana, la pe ape ntewa re nena poli. ²⁷ Ana in na nepisu sane visena kiena ne yaru nene ḻisi na kila kieta yurñaena vito tano vaḻisi, naḻa ḻisi na yaru la ve akekanan re si auli suri la naḻa ita temiyurñaen ke narui. A metavania, ita temio le Esia lala, amio mēna ga yeririna taḻena kar ga lala e yomarava nini, ita tesurña temlotun ke ntewa wo tanea tai nene naḻa Atemis, pona yaru nene sinenan pisape kovenlua kare naga yo, pona sinenan pisape kila māna yurña wa imi ve suri korena tai yo.”

²⁸ Ana pogos naḻa naga ḻalelar kare kiela sitomena la sanene, kila la sinela mimi manene laa narui, ana la asurña apioviaonia, apisape “!Atemis nae Episas naga po, tepinaia naga taaga-o!” ²⁹ Ana la sane aḻarera laa narui, ana la apa akila pupia māagena gar kumali, ana apa atarar Kaias amio Aristakas, yere Masitonia lua naḻa amialoro amio Pol apimi asike e yo nini, ana la apurela, akiriri amio la apa loyurña e pupia lelen viorena nae Episas nene, a le Episas mēna ga lala apa amio la, apa akokonia yo nene pisa.

³⁰ Ana Pol mēna ga sinenan pisape va loyurña vena kilali naḻa visi amio pupia ḻina nene, ana nalogena nae Episas lala amaraun asape sa ḻisi awenaralaea, ana apisaluḻar naga. ³¹ A yerkawa laḻas na Lokol Kansel kiena ne le Esia lala, la ape erau ruru po amio Pol, ana la mēna ga amligan visena pimi, apiun manene pa Pol vena naga ve va re loyurña, akila sanene naga pe pa re si poli.

³² Ana loyurña e yo nene, yeririna lala la akila ke pupia māagena paḻisi, la moki liu naḻa apisi veraga, laḻasia apisi pa sanene, laḻasia apisi pe taḻena, a la moki naḻa amninue nena ga sane aḻa akila ke viorena na ya wa.

³³ Ana le Yu lala la amaraun asape sa ḻisi yaru la asitom asape la ke naḻa la ape purḻes nen veveyuena nene narui, ana la asupon lala yaru tai, kiena kia Alikasanta,

naga pa suñalu se maran yaru lala vena visli van la vena la ve sinela kar re le Yu lala. Naga kuan limana kila avarurula, ana la amape naga ke tai naña pe yaru na veveyuena narui. ³⁴ Ana siraunia, pogos naña la apisu kilale asape naga pe yere Yu ga tai, mñaagena pe pito re nena tano poli, ana la asuñia apio manene ke e kia kiena ne kiela ntewa naña sira nene, la asuñia apiovion ke veraga, apisa apisape “! Kiamimi Atemis imimi le Episas lala naga po papisi-o! !Kiamimi Atemis naga taaga po papisi-e!” Ana la apio mña sanene pano-o tol mrae lua pe suri tai.

³⁵ Ana siraunia, suñe kiena ne le Episas la nene suñalu se marala, naga kilali naña aimi amalumu sina pano-o pisi, ana naga pisa pan la, pisape “Yeririna nae Episas lala, ita punu ga tekilia ruru rui tesape kieta pulkumali nene, naga pe kumali keviu tai, a pe pulkumali wa tai. Ita ke narui naña tesuñia tepisuar ke yuñia wa kiena ne pupia kieta ntewa nene, Atemis, a tekilia tesape kieta lelagaena pe lelaga, komin nanua sumo verue ta nene mlai, ana kana pupia kilavaru wa nena mloru ma e peni pitomi, naña pe mloru re e yo tañena la poli, mloru ga e ita rui, ana ita tesuñia tepisuar ruru mña ga. ³⁶ Suri la nene tekilia rui tesape lelaga make ga, yaru tañena lala tañatete nena ga avisa karea. Ana sanene na, pe pon re tekila manene parita poli, popon tekilali naña tesu ruru ga tesu mña ga. ³⁷ Ana e lepas kien la nene naña amiu añure la apimi e nini, in na pe nemloge re naña amiu apisa apisape la apa apinaun suri wa tai e yuñia wa mña ne kieta ntewa poli, pona la apiuelin kiena kia, ana visae ve sanene ita tañatete tekila suri tai va lalua nene e yo nini.

³⁸ “Ana visae yaru na kilaen selpa la nene, sane Timitrias lala, visae la kiela suri na visae lañasia sike ga wa vena avisa van lalua nene, poga ga, kieta kumali la suñia ga, a kieta nalipereena la suñia ga, ana visae avisu ve sanape, la akilia aurela ava avis van la e kana yo nena. ³⁹ Ana visae amiu asitom avisave suri si lañas sike ga wa vena ita punu ga tevisuveve sina, poga ga, tekilia tevisuveve ga e kieta viorena si tai.

⁴⁰ “Naga nene, komin ðelaga naña tekila ke nanagane, ita tepa manene laa narui. Pe pe suri re tai naña mesmesun tekilia tekila manene mñaagena nene vanon poli, pona tekila naveveyuena keviu sanene vanonia, a visae peraga, pona pisi na yerikawa kiena ne le Rom lala la pisi na akoven ita e yuñia nakoena na wa vanon kieta yurñaena na nanagane.”

⁴¹ Ana pogos naña naga pisa visena nene pisi, sitomena kiena ne yeririna lala pimi pa ruru ke sina ga po narui, ana naga kalo visena, naga pisa pan la pisape la akilia aviaña ke sina ga.

20

Pol mialiali sina li nalelagaena lala garu Masitonia a garu Kris

¹ Ana legiena si lañasia, pogos naña pupia mñaagena naña le Episas la nene akila, pito si tano, Pol naga pio nalelagaena lala apimi lele taaga, ana naga mla visena wo pan la vena asuñialu marera va laa sane, pisi na naga pisi maro pan la, ana mligan la, pa si garu Masitonia. ² Ana e yo nene, naga pa mial kome kana lepas ne lala, ana e yo punu ga naga suñia miula ke yeririna lala e kiena visena wo lala, ana siraunia, naga pa si metava ma Kris, naña kana pupia pulkumali nena, naña Koren. ³ Ana Pol naga sike e yo nene pano-o tol kupario telu, ana pisi na naga suñia sitom sape kome waa tai naña mēke pa rui, wasuñe sina ga va garu Seria. Ana lavisi naña aure vano, ana visena pimi tol Pol pisape le Yu lala nae e yo nene, la asuñia akila ke sitomena viowa tai vena akila van ia e pogos naña naga suñia mēke e mrapa komsusia, ana kila naga pe pa re si e waa nene po laa rui, ana naga mla mrapa piavi tai, naga mial pasuñe si pa telivi garu yo Masitonia. ⁴ Ana e pogos nene lañas apa amio naga, sane Sopata nae Perea, naña narina Piras, amio Aristakas a Sekantas, lalua nae Tesalonaika, amio Kaias nae Tepe, amio Timote, a amio mēna Tikikas a Tropimas, lalua nae Esia.

Pol lala asike garo Troas

⁵ Ana lañas nene naña asike amio Pol, la asumo apano aporu garu Troas. ⁶ Ana Pol naga sirau pimi, ana inu Luk, nesikol inu sina nemio la garu Piliñae, a imimi mekilala Pañagena Nakanena Tamña e yo nene. Pogos naña pañagena nene pisi, ana mokus waa, ana mekiriri mña pano-o tol legiena lima, pisi na imimi mepimi metol yo Troas, la naña apa sumo la asuñiate imimi ke e nene. Ana imimi punu ga mesike garu Troas tol legiena olua.

⁷ Ana e Legiena Wa, pogos naña mrae pito pa tano na ða rui, sa naña legiena ðesia na legiena olua siar narui, imimi mepiora memio nalelagaena lala nae yo nene, imimi memlotu a makawero kilaparavi wa. Ana Pol naga sitom sape imimi meial ke kolulag ga, ana komin naña pe kiamimi viorena maro memio la, ana la akila visena la moki, ana kila Pol mēna ga pisi yam piavi, pisi mña pano tol yemalo pa ko yepe lilika narui. ⁸ Ana e pogos

nene, imimi mesuñña mepiora ke e lele tai metava e yotop naña na telu, ana yeririna lala añar kiela kapi vivaga moki pimi, kila yo loyurña nene yo pisusun keviu pañisi.

⁹ Ana yaru mēe tai, kiena kia Yutikas, naga toñña tano e pulutava na lagi, ana pogos na Pol naga mlologo mña pa sanene pano-o, mēe nene mloge momalena na mloge momalena. Naga tekavito na tekavito, kila mña sanene pano-o, pñisi na naga momalio ruru nena naapo, ana la amilan ga naña naga mloru e pulutava na lagi nene, naga mloru pito koan vanua e porotano. Yo nene naga mon manene laa metava, ana pogos naña la akiriri apitove, atol naga, ana la apisu naña naga mare pa rui. ¹⁰ Ana Pol mēna pito tano vena visulia, naga pulu pito tano kutarar e limana luwoka, ana naga pisa pan la, pisape “Ve aloge re viowa, ve atagin re naga, nanagane kiena malena pasuñe si pimi e naga rui.”

¹¹ Ana Pol lala apa sina ga metava, ana la amla Kinanena Wa nene, siraunia la akinana, ana siraun nanene, la asun ke sina ga pano-o yemlagi, ana Pol mligan la pano. ¹² Ana e lepas na ninis yermēne nene, añar naga mali ruru sina amio apa urña, a la amloge po pañisi naña Pol naga kila ruru naga pan la.

Pol lala asike mrapa vena awasuñe la sina

¹³ Ana Pol naga pis pan imimi rui pisa pisape imimi mesumo mokom e waa, imimi meva mesuñate naga e pulkumali nene Asos, ana naga sirau imi, naga yali ga kom ura. ¹⁴ Ana imimi mepano metol garu Asos, ana naga sirau pimi, ana naga miiai e waa, ana imimi punu ga mepano metol pulkumali naña Maetilin e narin purvanua tai.

¹⁵ Ana siraunia, imimi mekiriri si e legiena wetelu tai, mekiririn narin purvanua tai, kiena kia Kios, ana siraunia e legiena tañena, metol e narin purvanua nene Samos, ana legiena tañena sina, imimi metol e kumali nae Maelitas e purvanua keviu, ana imimi mepa ura e yo nene. ¹⁶ E pogos nene, imimi moñaro ga yo Episas sanene, pe mepa re ura e poli, komin Pol naga pisu pisape pe pon re naña ita tokus pogos ve moki e lepas nae Esia nene poli, komin naga suñña sitom ke sape visae imimi mekilia mekila sanene, ana popon moworu garu Yerusalem mesmesun pogos na Pañagena na Yui Marua.

Pol naga sike garu Maelitas, naga pis maro pan nasumonena lala nae Episas

¹⁷ Ana garu Maelitas, Pol mligan visena pa garu Episas, naga pisape nasumonena

nalotena lala aimi avisuia. ¹⁸ Ana siraunia la apimi, ana Pol pisa kiena visena maro pan la. Naga pisa sanini, pisape “Amiu, amiu akilia ruru inu rui, naña siar e pogos naña nepimi pñesan e kieta lepas nini, naña Esia, pimi tol nanagane, nesuñña nemo amiu pogos piavi pañisi rui. Ana akilia ruru mēna ga kiau pñelaga a yurñaena kiena ne Suñe la naña nekila rui. ¹⁹ Akilia mña naña yurñaena la nene, nekila ke naña kiau sitomena pito ga tano, a nekila ke mēna ga amio wamarau, a nekila mēna e pogos mñarera naña le Yu la akila pan inu, naña mñalivi e kiela sinemimiena lala pan inu. ²⁰ Ana akilia ruru mēna rui, naña visena punu ga naña mesmesun navisaena, naña kilia iila amiu, visena la nene pe nemawan re naña nevisawal van amiu poli, pona pe nemaraun re naña neviaan amiu e poli, nanene e poglis la naña ita tesike e yo metava temio yeririna moki lala, pona e pogos la naña netelivi ke e mñamiu urña lala. ²¹ Ana nepis pan le Yu lala pona nepis pan la naña pe ape le Yu re poli, ana pe nesitom pñele re naña nevisawal van la poli, ana nomñareran la, nepisawal ruru nena pan la, nesape la punu ga monar avilopu la ava puna Ntewa, la monar alelaga e kieta Suñe Yesu Kristo.

²² “Ana nanagane, nepa ke sina ma Yerusalem, pe nekilia re ya naña le Yu la yoko akila van inu poli e pogos naña noworu e yo nene, ana nemlogelupar e inu naña Ninuna Wa naga suñña pure inu ke sanene, ana monar neva ga. ²³ Ana Ninuna Wa naga suñña kila merarava pan inu rui naña e pulkumali punu ga la naña nepa ke ea, ana monar netol pogos mñarera lala, a yeririna la asuñate ke ga vena akoan inu neva e yurña nakoena. ?Sanene nepisu visae neva garu Yerusalem, pona ve sa ke mēna ga nene yo? ²⁴ Ana poga ga nene, komin naña pe nepisu re kiau malena naga pe suri tai poli, pona tasneu, vena monar nesitom manenea, peraga. Ana nesitom ke suri taaga ga, vena nekilia nekiriri mñaga vano-o netol luas nen kiau yurñaena naña Suñe Yesu mligan sike e luñiau, naña monar nevisawal Nalologena Wo na nalemamiena kiena ne Ntewa va e yo punu ga.

²⁵ “Ana nanagane, nekilia mēna rui, amiu naña nesuñña nemiali amiu, naña nemlologon ke navesuñenena kiena ne Ntewa pan amiu, nekilia naña amiu punu ga tañatete si akilia avisu marau pogos tai. ²⁶ Visae amiu yaru tai naga pe mla re visena lala kiena ne Ntewa nene e kiena malena poli wa, naña nepisa pan amiu rui, ana yokorena naga va kovio, ana visae

naga va kovio, kiena kuruta teke ga e naga, ana pe to re e inu poli, ²⁷ komin naña in na nepisawal mrapa pan amiu rui, ana pe nekilawan re sitomena kiena ne Ntewa pan amiu poli.

²⁸ “Ana amiu li nasumonena lala, komin naña Ninuna Wa pisir plan amiu sa naña yeririna lala navisuarena sipsip lala na nalotena kiena ne Ntewa nene naña naga pul lua e tana ne narina, ana amiu na monar avisuar ruru amiu, a amiu monar avisuar ruru la nene. ²⁹ Ee, sineun nevisave nevisa van amiu, pogos naña nevetan amiu pa narui, ana nekilia mña naña yoko lokul tetan lala aimi, akila kare kiamiu sipsip la vañisi, akilayon naña añenetañin la, ava aveve taaga. ³⁰ Ana nekilia nevisa mña ga, nevisave siraunia, ana amiu yerikawa ga lañasia, ana asuñalu, ana avisokan kar ga la ve moki vañisi, vena akilayon ga naña asape aurelua nalogena lala ava ataveve la ga. ³¹ Sanene, monar asururuia, a monar avisururuia, a monar asururuia naña ayurña mñarera ve sa naña nekila pogos naña nesike nemio amiu pano-o tol kas wetelu telu, naña pogos punu ga, e legiena a kolemallo, nesuñia nepian ke yeririna lala, a nepisawal nena visena kiena ne Ntewa pan la, pano-o wamarau kekapili vanon la.

³² “Ana nanagane, pe su re si e lumau poli vena nevisuar amiu, nemligan amiu asike ga e limana ne Ntewa. A nemlen nesape yoko Lologena Wo na lemamienna kiena, naga sumã iila amiu, kila amiu asuñalu mñarera, a kila naña amiu mña ga, akilia awar navisa ruruena wo lala naña Ntewa naga yokorena war sirau va kiena yeririna wa lala.

³³ “Ana sineun nesape asitomãl mña ga, pogos naña nesike nemio amiu, nesuñia nemiyuñia korena ga sanene, a pe sineun sun re kiamiu suri wo la naña sane kiamiu kilavaru la poli, pona kiamiu kulmrae lala. ³⁴ Ana pe nepisa re nesape avisuar inu e suri la nene poli, ana inu ga nepisuar inu e yurñaena na lumau luwoka nini, a nepisuar mña la naña amiyuñia ke amio inu e pogos nene. ³⁵ Ana e mrapa nene, a e ðelaga tañena mña ga lala, nepian amiunia nesape popon ita teyurña mñarera teiila yaru lala naña yepela malumu, apisu ðele narui, komin naña monar tesitomãl mña ga visena kiena ne Suñe Yesu tai, naña naga pisape ‘Visae ko otol kioñia nalaena tai, ana ko ologe wonia, ana visae ko ola nalaena tai vano, ana ko ologe wonia ve e keviu laa sane, ana navisa ruruena sike e ko.’ ”

³⁶ Ana pogos naña Pol naga pisa visena la nene ðisi, ana akinai, naga mlen amio la.

³⁷ Ana la asiar naña atag narui, ana la atalopan Pol, akulkalil e yepena, amlipalipa naga pano pano-o pañisi, ³⁸ komin naña la asuñia asitom ke kiena visena taaga ga nene, naña naga pisape ve avisu re si marana pogos tai. Kiena visena ga nene narui kila la sinela miye naga keviu pañisi. Ana siraunia, la amiyal amio naga, aþure naga pitomi si e waa naña imimi mokusia mokomkom ke ea.

21

Luk pisayu naña naga amio Pol lala, apa atol yo Yerusalem

¹ Ana imimi memligan la asike e yo nene Maelitas, ana imimi meþere mñale, mepa mesmesu ga mepa metol narin purvanua naña Kos, ana imimi momomalia e yo nene. Yemlagi kolulag, ana imimi mepetan ke sina ga yo nene, mepa mña mepa mña pano-o metol sina purvanua tañena naña Rots, ana imimi momon sina, ana yemlagi kolulag, meþure sina ga, mepa metol pulkumali nene Patara e purvanua keviu.

² Ana kiamimi waa nene naga pa tol ga yo nene, ana mepa ura. Ana pogos naña monãl si waa tañena tai naña ðisi na va garu e yo nene Ponisia, ana memiai ea, aþere mñale, ana mesike sina ga e kiamimi mrapa. ³ Imimi mekirir mepa mña sanene e sive keviu nene, va ko yotena ne, pano-o monãl pupia purvanua naña Saepras, ana memligan sike ga e kiamimi lepas na pañeli, ana mepa mña sanene mesape meva metol yo naña Seria naña sinemimin mesape meva ea. Waa nene þar ke tegaki la naña sape va ligan e pulkumali naña Taea, ana pogos naña mepa metol yo nene, ana mepa ura ea. ⁴ Ana mepa makale li nalologena lala e yo nene, ana siraunia, mesuñia memio la pano tol legiena olua.

Ana e pogos nene, la apisu naña Ninuna Wa pian la naña ðisi na va ve sanape e Pol garu Yerusalem, a la apisi pania, sinelan asape avialuþaria asape ve va re si tol yo nene. ⁵ Ana Pol mninu e naga, sape monar va ga, ana siraunia, mepa sina e kiamimi mrapa. Ana e pogos nene, yerrñene lala a sira lala amio nin sisi lala, amiyal amio imimi, mepa vanua e kiela pulkumali, ana aþere imimi sina mepito garo e kiamimi waa. Ana imimi punu ga mekinai tano e none, ana memlenwo imimi, ðisi na metalopan la. ⁶ Ana memiai sina e kiamimi waa, ana la aþasuþela si apa uña.

⁷ Ana meþure petan yo Taea, mepa metava e pulkumali naña Tolimeas, ana e yo nene ana mepa mepitawe arueta

lala, mesike memio la e legiena taaga nene. ⁸ Ana kolulagi, mepetan sina yo nene, ana mepimi metol pulkumali naþa Sisaria, mepa ura ana e yo nene, mepa mesike e yurña mña yaru na Lologena Wo nene, Pilip, naþa naga lala olua tai naþa apisiriplan la þesania asape la aiila yurñaena, nanē garu Yerusalem. ⁹ Ana Pilip nene, narina na sira la vari asike uña, ana la pe atalopa re poli wa, ana la nene, yam moki liu naþa Ntewa mla ke visena pan la, ana la apisawal pa yeririna la. ¹⁰ Ana mesuña memio la legiena laþas þaro rui, ana navisawalena tai mligan yo Yutea pitomi tano e yo nene, yaru nene naga kiena kia Akapas. ¹¹ Ana naga pimi pun imimi, sinenan sape kila kile tai va Pol, ana naga mla kulmrae kiena ne Pol tai, ana pavinar e limana amio lana, ana pisawal pisape “Ninuna Wa pisa, pisape ‘Yaru naþa naga kiena kulmrae nini, yoko le Yu lala garu Yerusalem, aviar naga ve sanini, a siraunia, akila naga va e limana ne la naþa pe ape le Yu re poli, vena akila viowa vania.’ ” ¹² Ana pogos naþa memloge visena nene, memio la naþa asike e nene, metagin Pol, moñareran pania mesape naga ve va re si metava mña Yerusalem.

¹³ Ana Pol pisatarñe imimi, pisa pisape “Ei, aulai, asuña atagi ke sanene, kila nemloge sane sineu sape wororo ga narui. Ana suri punu ga nene poga ga, visae le Yerusalem lala aligan inu e yurña nakoena komin kia kiena ne Suþe Yesu, ana naga poga ga, ana visae mñarera mña sanene vano-o nemare, ana neke kara ga.”

¹⁴ Ana metaþali naþa mepisalupar sanene pano-o, mepisalupar þele ga, ana mepisa ga, mepisape “Poga ga, yoko monar ve sa ga naþa Suþe naga sinenania.”

¹⁵ Ana mesike sina legiena laþas gar Sisaria nene, ana siraunia, mekila ruru ke sina ga kiamimi karo lala, ana mepetan yo nene, memial mepa metava ma Yerusalem. ¹⁶ Ana li nalologena laþas nae Sisaria ataveve imimi mña ga, ana pogos naþa mepimi metol yo Yerusalem, ana aþere imimi mepa e yurña mña yere Saepras tai, vena mesike memio naga. Ana yaru nene, naga mña pe nalogena þes tai naþa amlelaga e Yesu sumo, ana naga kiena kia, Nason.

Garu Yerusalem, Pol pa pisu Semes

¹⁷ Ana pogos naþa arueta lala apisu naþa mepimi metol si yo Yerusalem rui, ana la akekara paþisi. ¹⁸ Ana memono-o, yemlagi kolulagi, imimi memio Pol mepa memalivn Semes, ana li nasumona taþena mña ga lala na suñare nae Yerusalem, la mña asike e pogos nene.

¹⁹ Ana metalopan la, ana Pol pisi pan la, naga pisawal suri punu ga peve taaga la naþa Ntewa kila pa rui mñalivi e kiena yurñaena, nanene e la naþa pe ape le Yu re poli, naþa naga pa telivi ke e kiela yo lala.

²⁰ Ana pogos naþa la amloge visena na suri la naþa Pol naga pisawalia, kila sanene la amloge po manene la, la amieluar Ntewa vanonia. Ana e pogos nene, visena la moki mña ga garu Yerusalem kana Pol, ana la akilia mña suri nene, ana apisa pa Pol, apisape “Wolai Pol, ko okilia rui naþa osape yaru la e nini la sane manu pe suri tai naþa la amlelaga mare ga na wa, la nene ape le Yu ga lala, ana sa naþa ko okilia, yeririna la ne sanene la akilia asurñalu mñarera manene la e kieta navisaluaena marua lala. ²¹ Ana lala amloge pa rui, naþa yaru la asuña apisayu kare ko ke asape ko opa opiankare ga kieta lus la naþa asike gare purvanua taþena lala. La asape ko osuña opian ke la nene osape popon aligan rui navisaluaena kiena Mosis amio kala þelaga marua ne lala, ana asape osape popon manene mña naþa ve akila re si þaviu e narila lala.

²² ?Ana þisi na ita tekila ya narui, komin naþa visena la nene kila la sinela kari ko manene pa rui? Ana nanagane, ve ve piavi re, ana þisi na monar la aloge mña naþa asape ko opimi osike pa e yo nini rui.

²³ Ana poga ga, þisi na ko okila ga ve sa naþa þisi na mevisa van ko, komin naþa mepisu pa mrapa tai rui naþa okilia okila naþa owe plan kiela sinemimienena nene. Pisi na monar okila ve sanene: e yo nene, ana imimi yeririna la vari naþa nanua sumo, ana la akila navisaarena mñarera tai pan Ntewa, apisape þisi na la avalia suri laþasia va tol pogos ve sanene. ²⁴ Ana peni, la kiela pogos naþa þisi na monar ava e Yurña Wa mña Ntewa, naþa vena la akila suri la e lepas na kiela navisaarena nene, sane leniena lala, amio nalaena naikikena, a suri la ne sanene, naþa sane la akilia awe ke sina ga vilula lala. Ana mepisu mesape popon sane ko mña ga ova omio la nene, ova osuña omio la e pogos naþa la akila suri la nene, ana popon mña ga naþa visae suri la punu ga naþa la monar aul e pogos nene, ko ga ovisuvevea. Ana visae okila sanene, ana þisi na yeririna la avisu asape ko ope yaru tai naþa osuña okekarar make navisaluaena kiena Mosis amio kana þelaga la na wa, ana þisi na la akilia asape visena naþa amloge, naþa pisayu ko, ana pe pe lelaga re poli. ²⁵ Ana e lepas kiena la naþa pe ape Yu re poli, naþa la amlelaga rui, ita tepisayu pa suri nene

nanua rui, ana kieta visena la nene nanua tepisa ne, ana imimi mesiri pa e m̄aki tai pa pan la rui. Imimi mepisawal pan la, mepisape la monar avalia tata la naḡa li taḡena lala akila pa kuḡaḡaena ea pa kiela nono la rui, a la monar ve akan re kuruta, pona akan tata na suri mali naḡa kana kuruta pe mlau re poli wa, a yokorena la monar ve akila re ḡelaga viowa, sa naḡa la ataḡa lau, pona kolau.”

²⁶ Ana Pol pa kila ga sa naḡa la apisa, naḡa e legiena taḡena, ana naga ḡere la vari naḡani, ana naga pa kila nalaena naikikena amio la, a naga pa m̄ena ga loyur̄ma e Yur̄ma Wa m̄ana ne Ntewa amio la, vena loge asape ḡisi na kiela navisaarena naga ḡisi na va tol legiena ve via, ana ḡisi na monar la awar kiela nalaena navisaarena la veve taaga nene e legiena ya. Ana apisape visae legiena ve olua warovia, ana ḡisi na la asiar akila suri la nene.

Atarar Pol mon loyur̄ma e Yur̄ma Wa m̄ana ne Ntewa

²⁷ Ana e pogos nene, le Yu laḡas asike e Yur̄ma Wa m̄ana Ntewa, la nene akom perina e lepas nae Esia la apimi, nanene e yo la naḡa Pol tetelivi e nanua sumo rui. Ana pogos naḡa legiena olua navisaarena kiena Pol la nene lavis ga ḡisi, ana le Yu la naḡa am̄al naḡa Pol m̄eke loyur̄ma e Yur̄ma Wa m̄ana Ntewa. Ana la akila pupia m̄aagena, la apa atarar Pol, ana asunyu kare naga pan yeririna lala, ²⁸ la apion pan la, apisape “!Ei, amiu le Israel lala, aiila imimi e yaru nene! !Yaru ke nanene narui naḡa naga sur̄ma pa make e yo punu ga, ana naga sur̄ma pisa kare ke ita le Yu lala, naḡa ita yeririna wa kiena ne Ntewa lala, a sur̄ma pian kare yeririna la pisape kieta navisaluaena amio kieta Yur̄ma Wa nini, la pe ape suri re tai poli. Ana imimi mekilia m̄ena ga mesape naga ḡerevinaun ga yeririna laḡasia naḡa la pe ape le Yu re la poli, ana apimi loyur̄ma e yo wa na Yur̄ma Wa nini. !Yaru nene naga ḡarnena kare manene Yur̄ma Wa m̄ana ne Ntewa paḡisi, popon tekila suri tai vania!” ²⁹ Apisa sanini, apisape Pol ḡere yaru naḡa pe pe Yu re poli pimi loyur̄ma e yo wa, komin naḡa apisu Pol vanua e mrapa naḡa naga mial ke amio Tropimas naḡa nae Episas, naḡa naga pe pe Yu re poli, ana am̄ape pona Pol ḡere naga pa loyur̄ma.

³⁰ Ana la asur̄ma akila ke sanene loyur̄ma e Yur̄ma Wa, ana m̄aagena nene naga pa m̄ena ga ḡar make yo la e pulkumali nene, ana kila yeririna taḡena la akiriri apimi. Apimi aḡuar kare ga Pol, ana aḡere naga pa vanua e Yur̄ma Wa nene, ana pogos naḡa

la apa vanua rui, ana li wa la akotava ruru e kana mratava kerkeviu ne lala.

³¹ Ana pogos naḡa asur̄ma aḡere Pol pa ke naḡa asape awem̄aria, ana visena pimi tol yaru keviu kiena li na mara lala nae Rom naḡa asike garu Yerusalem, pisape pupia mara kapuru ke gare. ³² Ana yerkawa nene sur̄malu veraga, pio kiena yeririna lala, amio kiela yaru na mara lala, ana la akiriri apito tano e yo naḡa asur̄ma akila ke pupia m̄aagena nene ea. Ana pogos naḡa yeririna la apisu apisape yerkawa na mara nene pimi tol yo nene, ana la amligan Pol, la pe asu re si poli. ³³ Ana yerkawa nene pimi, pisi pan kiena yeririna lala, pisape ava atarar Pol, ana aviar limana tai va e lala yaru tai, limana taḡena va e lala yaru tai, aviar e sen. Pisi na naga piun tan la, pisape “?Ana yaru nene, naga ai? ?A naga kila ya ne pan amiu?”

³⁴ Ana yeririna la moki naḡa asur̄ma api-ovion manenea, laḡasia apisape sanene, laḡasia apisape sanene, pa m̄a pa m̄a ga yerkawa nene naga pe mloge kilale re si visena tai e lepas nen ya naḡa la asur̄ma akila ke ne, ana naga pisa pan kiena yeririna lala pisape awere Pol wasuḡe va e kiela kove.

³⁵ Ana pogos naḡa asur̄ma apa ke e narin mrapa tai, ana mrapa nene ve tokak yokuskusun ga yeririna lala nene naḡa la asur̄ma sinelan ke asape asu si Pol wa. Ana yaru na mara lala aḡure ga Pol pano, ³⁶ ana ḡegas nen yeririna lala asur̄ma asirau apimi, la asur̄ma apiovionia, apisape “!Awem̄ar yaru viowa nam̄a! !Awem̄ar ga naga mare!”

³⁷ Ana la asur̄ma apano, ana lavis ga aimi atol mratava naḡa navaen loyur̄ma e lokove kiena ne yeririna na mara la nene, ana Pol piun tan kiela yerkawa, pisape “Awis, ko otam̄an inu neviun suri tai tan ko sumo wa.”

Ana yerkawa nene milan naḡa Pol pis kome Krik pania, pisape “!A, ana ko okilia m̄a naḡa opis kom e Krik! ³⁸ ?Visae ve sanene, nesitom nesape ko ope yere Isip nini naḡa pe yam piavi re poli naga taḡali sape kila politik nene, ana naga ḡere yeririna lala manu vari apa e kiena ḡegas naweena yeririna nene, ana aḡure apa atapolou e yo korena. ?Ko na yaru ne na nene, ne?”

³⁹ Ana Pol pisatam̄ea, pisape “Ei, peraga, in na nepe yere Yu ke tai nini narui, ana in na nekilia nepisin visena nae Krik komin naḡa in na nae pupia pulkumali naḡa Tasas, e lepas naḡa Silisia. Ana in na sineun nesape neviun tan ko, naḡa ko otam̄an nevisi ke ne va ḡina moki la

nene sumo wa.”⁴⁰ Ana yerkawana nene tamñania, ana Pol sumñalu su metava, ana kuan limana sape ava ruru la, ana la apimi apa ruru la nenaga papñisi. Ana naga pisi pan la, pisi nena ga kome visena kiena ne le Yu lala.

22

Pol pisi pa la naña asape awemñar naga mare

¹ Ana Pol pisi pan la, pisape “Wolai lala, amio ata lala, in na sineun nesape atañan vena nekilali naña nevisa ruru suri make ga van amiu. Ayagogon ruru inu sumo wa.”² Ana pogos naña la amloge Pol pisi ke pan la e kiela visena, naña visena nae Epru, la apa ruru la narui, la sinelan asape aloge kiena visena.

Ana naga pisa, pisape³ “In na yere Yu ga nini, sa ke amiu, a in na nepaeme e pulkumali naña Tasas, e lepas nae Silisia. Ana pogos na nepe sisi ke ga wa, in na nepimi e yo nini, e Yerusalem, in na yaru naña Kameliel naga pian inu, naña akilia ruru naga rui. In na netotano e lana, naga pian ruru inu e navisaluaena punu ga kiena ne kieta yermarua lala, pano pano-o inu towe nepimi nepe navianena tai na navisaluaena nene. A sane amiu nanagane, amiu asitom manene asape akila kia kiena ne Ntewa imi ve keviu, inu mña ga, e pogos la nanua sumo, nekila yurñaena kiena ne Ntewa amio kiau malena wetelu.”⁴ E pogos nene, inu mña ga pe sineun manene re nenaga la naña ataveve ke Mrapa Viu nene poli, naña nesuñña netetelivi ke sanene nakale ke la naña la asuñña ataveveia, ana nesuñña netarar la, a nesuñña nokovena la ke apa e yurña naloge viowaena, yermñene lala amio sira lala. E pogos nene sineun nesape la monar amarmare ga, a sineun nesape kiela Mrapa nene monar pñisi vilaga.⁵ Suri nene, akilia aviun tan pñarin yaru wa amio kiena nasumonena lala na kiena kumali, komin la akilia ruru inu naña nekila sanene. A e pogos nene, la asiri mñaki lañasia, vena kila sa naña nekilia neva nomñene yaru na Mrapa Viu la nene e kiela yo lala.

“Ana e pogos tai, nemla mñaki tai sanene, ana sineun nesape neto garo tano Tamñaskas vena netarar la nene e yo nene, vena neviar la e sen, ana neligan plan la awasuñña si aimi e nini vena kieta yerkawana lala la ala nakoena van la.

⁶ “Ana e pogos nene, nemialoro mña nepa sane, ana tol kolpae, lavis ga netol Tamñaskas, ana nemilan ga naña pupia yomerarava tai pimi veraga tegoli yo naña

nemial ke nepa ea.”⁷ Ana suri nene kila nemloru nepito tano e porotano, a nemloge visena tai, pisape ‘!Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko okila kare inu ke sanene sa naña osuñña okila ke ne?’

⁸ “Ana nepiun tania, nesape ‘?Ana Suñe, ko ko ai?’

“Ana nemloge naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu nae Nasaret nene, naña ko okila ke piowa pania, nene inu ga ne.’

⁹ Ana la naña asike varaun inu e pogos nene, la apisu pupia yomerarava nene, ana la pe amloge re pulgona nene naña naga pisi ke pan inu poli.”¹⁰ A siraunia, nepiun ke sina ga, nesape ‘?Ana Suñe, pñisi na nekila sanape narui?’

“A Suñe pisa pan inu pisape ‘Ko osuññalu, oyali ova ga loyurña Tamñaskas rui, a pñisi na yaru tai imñasu visawal van ko e yurñaena la naña nemligan ruru pñisi rui vena pñisi na oyurñaena.’¹¹ Ana nemloge visena nene, ana pe nepisu re si suri poli, komin pupia yomerarava nene kila kilamarau pñala, ana la atarar ga lurñau, asumon inu e mrapa, mepa meporu Tamñaskas.

¹² “Ana pe yam piavi re nena ga, yaru nae e yo nene tai pimi pisu inu. Naga pe yaru tai naña naga pe yaru kiena ne Ntewa kemua lelaga, a naga mlogear kieta Navisaluaena, a kieta le Yu lala nae e yo nene, la apisu naga sane naga pe yaru wo tanea tai papñisi, a kiena kia Ananaias.

¹³ Ana naga pimi sumñalu su lavisi pun inu, ana pisi pan inu, pisape ‘!Wolai Sol, nanagane, nesape kilamarañña imi wo sina!’ Ana e ke ga e pogos nene sa nena nene, ana nekilia nepisu kilale marana ne Ananaias nene.”¹⁴ Ana naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Ntewa Na Mava kiena ne repita lala, naga pisaar ko sumo rui, pisape ko ke narui naña pñisi na ko okilia kiena nasitomwanena keviu tai, a vena ko ke narui naña ko ovisu kiena Yaru Mesmesu a ologe kiena visena.”¹⁵ Ntewa pisaar ko pñisi rui, pisape pñisi na ko ova ovisawal va yeririna lala e yo make ga, suri make ga la naña opisuia a omloge.”¹⁶ Ana nanagane ga ne, ita monar tekila suri tai sumo wa. ! Monar osuññalu, monar akee ko e kia kiena ne Yesu, ana kia ga nene kee plan kioñña mlamulena viowa lala, oimi oikiki e marana ne Ntewa!”

¹⁷ “Ana siraunia, in na nepasuñe inu ke sina ga e nini Yerusalem, ana nepa e Yurña Wa mña ne Ntewa, sineun nesape nekila leniena. Ana pogos naña nesuñña nemlen ke sanene, nemloge sane kiau sitomena pa kovio,”¹⁸ ana nepisu Suñe pisi pan inu, pisape ‘Ovitaññili, omolue Yerusalem vilaga, komin la nae e yo nini, visae ko osunyu

van la e ya naŋa inu nekila pan ko, ŋisi na taŋatete nena ga alelaga e ko.’

¹⁹ “Ana nepisa pania, nepisape ‘Ana Suŋe, la akilia ruru inu ŋisi rui, amio ya naŋa in na nesur̄ña nekila ŋesania. La akilia m̄aga asape inu ke ga narui naŋa nesur̄ña netetelivi ke e yur̄ma lala nalotena kiena ne imimi le Yu lala, a nesur̄ña nepuarar ke la naŋa amlelaga ke e ko. A la apisu ke rui naŋa in na nesur̄ña nor̄ne la nene, a nesur̄ña nokotawe la ke e yur̄ma nakoaeana, ana in na nesitom ke nesape la monar alelaga e inu sa naŋa nepe lelaga ga. ²⁰ A nanua ne, pogos naŋa kioma yaru nene Stipen, kana kuruta mlau, la akilia ruru po paŋisi naŋa asape in ke naŋa nesur̄ña nemio la e pogos nene narui. Pogos naŋa la akoven̄aria, in na nemiila la, in na nepisuar ruru m̄ala kulkota lala. !La monar alogenu!’ ²¹ Ana Suŋe pisa ga pan inu, pisape ‘Omolue e yo nini, sineun nesape neligan ko ova koperina vaŋisi, ovanon la naŋa pe ape le Yu re poli.’”

²² Ana pimi tol aora nene, la naŋa asur̄ña amiagogon ke Pol la asur̄ña amiagogon ruru ga, ana nanagane, kiela sinemimiena e naga pimi ke sina ga, la apisape “!E, popon awer̄nar ga yaru na piowa lepa ga sanene! !Ita pe sinetan re yaru na sanene naga mali sike e yomarava nini poli!” ²³ Ana la asur̄ña apioivon sanene, a la asur̄ña atatanŋin Pol e m̄ala kulkota lala, a la asur̄ña akoven puluyavi na mrapa pa kar ga e yo punu ga. ²⁴ Ana yer̄kawa kiena ne yaru na kilaen mara lala pisape la aurelua Pol vetan ŋina nene va loyur̄ma e kiela kove, a naga pisape alili re naga wa, la an̄areren naga vena alual li suri ya naŋa naga kila ŋina la sinela kari manene naga sanene.

²⁵ Ana pogos naŋa la apiar Pol ŋisi, la asape awe narui, ana Pol pisa pa kiela nasumonena tai, pisape “?Sanape, mesmesun ga naŋa awe yaru tai sanene naŋa naga sike vatanon navisuarena nae Rom, a naŋa naga pe pali re kumali yam tai poli wa vena la aliŋere ruru naga, pona akilia awe ga naga sa ga nene?”

²⁶ Ana pogos naŋa nasumonena naŋani mloge naviunena kiena ne Pol nene, naga pisape ve awe re si naga wa, ana naga pa pisu kiela yer̄kawa veraga, pisape “?Ei, ŋisi na ko okila ve sanapen yaru nene narui? Naga sur̄ña pisa ke pisape naga sike vatano e navisuarena nae Rom ne.”

²⁷ Ana yer̄kawa nene pimi si sape visu Pol, viun tania, visave “!Ei, ko na opisa ruru ke ne! ?Ko na osike vatanon navisuarena nae Rom, pona peraga?”

Ana Pol pisatar̄nea, pisape “Ee, in na sanene narui.”

²⁸ Ana yer̄kawa nene pisa pa Pol, pisape “?Ana ko na sanene na sanape ne? Naŋa in na sanini, in na nopul pupia kilavaru tai ne.”

Ana Pol pisa sanini, pisape “Pona ve sanene yo. Ana inu, ata na sa kemua nene rui, ana in na nepaeme, in na sa ke m̄ena ga nene.” ²⁹ Ana pogos naŋa yaru la naŋa asape awea amloge visena nene, akilia narui asape Pol naga pe yer̄kawa ta ne sanene. Ana la apur matan veraga, akilia asape taŋatete si awe naga narui, a yer̄kawa m̄ena ga nene, nanagane naga m̄ena ga marau li laa narui, komin naga yaru na kilaen mara nae Rom, ana naga kila piowa pa Pol rui naŋa naga m̄ena ga sike vatanon navisuarena nae Rom.

La aŋere Pol pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala

³⁰ Ana kolulagi, yer̄kawa kiena ne yaru na kilaen mara la nene naga sur̄ña sinenan ke na wa sape popon sa kilia ya ne pe pur̄ŋes nen veveyuena nene, ana naga pio yer̄kawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, pisape la monar asur̄mate naga gare kiela pupia kumali. Ana naga pisa pisape akila plan sen la e Pol, ana naga ŋere naga pito garo tano e kumali nene, naga mligan Pol sike likan la.

23

¹ Ana Pol naga tar̄lua marana pa metava tamaria yer̄kawa la nene, ana naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, e kiau malena wetelu pimi tol ŋane, e yur̄maena punu ga kiena ne Ntewa naŋa nekila, in na pe nemloge re suri tai miyur sineun poli, naŋa pisape in na nekila pe mesmesu re poli. ! Peraga rui!”

² Ana pogos naŋa ŋarin yaru wa nene Ananaias naga mloge visena nene, naga sinena kari Pol paŋisi, a naga pisa pan la naŋa asike lavisin Pol sape alipa gona.

³ Ana Pol pisi towe laa pan naga narui, pisape “!Ei, ko ovisuar ko, yokorena Ntewa wer̄nar ko na wa! Ko ototano ke e yo na kieta navisaluaena, e yo na nalipereen yaru, ana siraunia ko ke ga naŋa okilaro si navisaluaena nene narui, naŋa ko opisa osape la alipa inu sanene. Ko ope kulupopos ga na oteke ne.”

⁴ Ana la naŋa asike lavisi apisape “?Ei, ko osape poga ga naŋa ko opisa kare Parin Yaru Wa kiena ne Ntewa sanene, pona peraga?”

⁵ Ana Pol pisape “!Ke, lelaga o! Wolai lala, inu nemloge kiena visena, ana pe

nekilia re si po laa rui, in na pe nesitom re si nesape naga pe Parin Yaru Wa nene poli. Ana sane amiu apisawal ruru pan inu narui, ana nekilia naḡa nepisa suri pe po re pan poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisawal ruru rui, pisape pe pe pon re ita tevisi viowa van yerkawa kiena ne kieta yeririna la poli.”

⁶⁻⁸ Ana Pol naga pe kilia re si ya naḡa yoko naga visa po laa rui, ana naga pisu sane la naḡa asike loyur̄ma e viorena e pogos nene, la ḡasia ape Varasi, a la ḡasia ape Satusi. Pegas lua nene asur̄ma apepeyu paḡisi, komin Satusi lala apisa ke asape yeririna lala taḡatete amal si vetan namarena, ana apisa suri la ne sane navisi lala, pona ninuna lala, apisape suri la nene, pe sur ta sa re nene poli, ana Varasi lala amlelaga e suri la nene. Ana Pol kilia narui, yoko visa sanape ne, ana naga pio yerkawa la nene, naga pisape “Wolai lala, in na nomolue ruru nena e lus kiena ne Varasi lala. Arimau lala la ape Varasi, a inu m̄ena nepe Varasi. Ana amio Varasi lala, in na nemlelaga naḡa nesape pogos naḡa yaru mare, siraunia, ana yoko naga kilia mali sina. Ana nesitom nesape nesur̄malu nesu vamo e maramiu nanagane komin naḡa yaru laḡasia asitom ke asape avis van inu komin kiau nalelagaena nene.”

Ana visena kiena ne Pol nene kila Varasi la naḡa asike e nene ana la asiar ke sina ga naḡa apepeyu amio le Satusi la naḡa asike ne, kila sanene la punu ga naḡa asike e viorena nene la amliḡere la ke sina ga. ⁹ Akila m̄a sanene pano-o, m̄aagena pimi keviu paḡisi, a siraunia, navianena laḡas e lepas na puna ne Varasi lala asur̄malu, apisi m̄arera paḡisi, apisape “Imimi mepisu sane yaru nene naga poga ga, pe suri re ta naḡa ita tekilia tevisi van naga vanon poli. ?Ana ane kilia, pona pe lelaga ga naḡa ninuna wo tai, pona navisi tai naga pisi pan yo?”

¹⁰ Ana sinemimiena nene naga pano keviu laa narui, la asu m̄a asitom ke asape asulania, ana yerkawa kiena ne li na mara lala naga pisu sane piowa laa narui, naga maraun sape sa pisi la nene akarkare manene laa Pol, ana naga pitetalia kiena yaru lala apito tano, aḡerelua Pol petan yeririna lala, ana aḡere naga pa si e kiela kove.

¹¹ Ana siraunia, kolemalu, Pol pisu naḡa Suḡe sur̄malu sike ga lavisinia, naḡa sur̄ma pisi pania, pisape “Pol, ve omarau re. Ko opisawal ruru inu pan yaru m̄arera lala nae e nini rui, ana sineun nesape ḡisi na ko monar okila m̄a si sanene yam tai, naga nene garu Rom.”

Le Yu laḡasia asape akilali naḡa awem̄ar Pol

¹² Ana kolulag, le Yu laḡasia apim vinau ga lele taaga, vena avisayu ve sanape naḡa akilia awem̄ar Pol. Ana pogos naḡa amal mrapa ta narui, ana la apisaar e kia kiena ne Ntewa naḡa aligan kinanena amio namunena lala, vano-o tol naḡa la monar awem̄ar Pol sumo wa. ¹³ Ana la naḡa apiranar la e visena nene a naḡa akila navisaarena sanene, la ataulu yaru la lualima yam vari.

¹⁴ Ana siraunia la apano apisu yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala, ana apisawal suri nene pan la. Apisape “Imimi mepisaar m̄arera pan Ntewa rui, naḡa imimi mevalian kinanena punu ga vano-o tol pogos naḡa imimi mekilia mowem̄ar yaru nene. ¹⁵ Ana sinemimin mesape aiila imimi, naḡa amiu amio la naḡa e kieta kumali, amiu aligan visena vano van yerkawa kiena ne yaru na mara la nene, avisave naga were si yaru nene vato si garo tano kumali, avisa kotalia ga naga avisave asitom asape avisuveve sina visena la nene. Ana imimi mesur̄mate ga e mrapa, a pogos naḡa atomi, mowem̄aria, naḡa naga sike perinan kumali wa.”

¹⁶ Ana siraunia, narina ne vinena Pol tai, naga mlogewal naḡa asur̄ma apisayu ke asape pisi na la akila ve sanene ve sanene, ana sisi naḡani pa mesmesu ga e kove kiena ne yaru na mara lala, pa pisawal suri nene pa Pol. ¹⁷ Ana Pol pio yaru na mara la tai, naga pisape “Ei, avis, ko oure yaru vii nene vano visu kiamiu yerkawa, naga kilia ke sur tai naḡa popon yerkawa nene naga monar loge.”

¹⁸ Ana naga ḡere mearu kiena ne Pol nene pa puna ne kiela yerkawa, pis pania, pisape “Pol naḡa sike garo e yur̄ma nakoena, naga pisape noure kiena mearu nene iḡasu visawal suri tai van ko.”

¹⁹ Ana yerkawa nene naga tarar limana ne yaru vii nene, ḡere yapen ga pa sanene, ana piun tania, pisape “?Ana ko ositom osape ovisa ya ne van inu?”

²⁰ Ana mearu kiena ne Pol nene pisa plan pania, pisape “Ko opisu ke ne, yerkawa kiena le Yu lala apisirilua kiela sitomena ta rui, naḡa asape awem̄ar meruou naḡa, Pol. La apisa rui apisape yoko aligan visena iḡasu van ko, asape la sinelan avisuveve re laa visena la nene e lepas nene wa, ana aviuun tan ko vena peni, ana oure si Pol vitove garo e kiela kumali. ²¹ Ana pe pon re naḡa okila sanene poli, komin naḡa la asur̄ma akila kokan ke ga nene. Apisa ruru rui apisape pogos naḡa visae asike mrapplepa, ato ke garo tano, ana

lala lualima yam vari nene awulan amiu, aweñar meruou nene. La nene apisaar pa Ntewa rui apisape yoko aligan kinanena amio namunena vano-o avisu naña sane la aweñar naga p̄isi, a la nene na asuñate amiu ke rui, vena visae otarñan naña amiu ato si garo tano.”

²² Ana yerka nene, pisa pan mearu kiena ne Pol nene, pisape “Poga, ana nevisa mesmesun van ko, ve ovisawal re si van yaru tai naña ko opimi opisawal suri nene pan inu. Ana potena pap̄isi, ko okilia ova si unia narui.”

Amligan Pol pano pan p̄arin supe tai nae Rom garu Sisaria

²³⁻²⁴ Ana yerka kiena ne li na mara la nene naga pio kiena yaru lua, naga pisa sanini, pisape “Suri lala naña e lepas na yaru nene naña Pol, la apimi m̄arera pap̄isi. Nanagane, yoko in na neligan naga va e limana ne kieta p̄arina supe naña Vilikis, naña naga sike garo tano Sisaria. Amiu lua, akila ruru p̄egas tai na kieta yaru na mara lala, vena amiu akirakirava ruru wo e Pol, amiu aure naga vito garo tano. Amiu akilia aure yaru na mara la ve ponotia ve lua, amio la lualima yam olua naña la akus wosi, amio si la tol ponotia ve lua naña la awar pupia kalie na mara lala. Ana akus m̄ena ga wosi kiena ne Pol tai vena naga kilia va totano ea. In na sineun nesape aligan kotaña kolemallo, e pogos naña yemalolo rui.”

²⁵ Ana yerka nene siri m̄aki tai vena alalar amio la avano, naga siri sanini, pisape

²⁶ “Maki nini, inu Klotias Lisias, naña nesiri piñasu pan ko, Parin Supe Vilikis, naña ko ope yerka nae Rom naña ko opisuar ke kieta pupia lepas nene. ²⁷ Inu nekekara keviu naña nevitawe ko sina e m̄aki nini.

Yaru naña aḗere piñasu pan ko nene, kiena suniena nena sanini: sumo, le Yu lala nae e nini atarar naga, lavisi aweñaria. Ana siraunia, nemloge-wal naña naga sike vatanon kieta navisuarena nae Rom, ana imimi mepato garo tano, ana meḗerelua naga petan limana ne le Yu la nene.

²⁸ Ana sineun nesape nekilia ya naña naga pe miasin suri nene, ana neḗere naga pito e kiela kumali keviu. ²⁹ E pogos nene, nepisu naña naga pe kila re sur tai naña torokin aweñar naga poli, pona ala nakoena vana, ana nepisu sane la asuñ aḗepeyu ke amio naga e ga e lepas na navisaluaena na kiela nalotena ga.

³⁰ Ana siraunia, visena tai pam tol inu, pisape apisayu rui a añal mrapa rui vena akilayonli sina vena aweñaria mare. Ana nepisu sane popon vena nevitetalia naga iñasu puñia vilaga, ana nepisawal m̄ena ga pan la naña sinela kari naga, nesape la monar aiñasu avisawal suri la naña la asitom ke asape aliḗere naga vanonia e maram̄a.”

³¹ Ana li na mara la akila sa naña kiela yerka nene pisa, ana kolemallo la aḗere Pol, ana pupia p̄egas nene amligan yo Yerusalem, apano atol yo garu Antipatris.

³² Ana kolulag nena, yaru na mara la naña amial ga, la aḗasuḗe la sina apa ma Yerusalem, ana la naña la akus wosi, lala amio ke Pol na wa, la apito ke sina ga e kiela mrapa, apito garo Sisaria.

³³ Ana pogos naña apimi aporu e yo nene amla m̄aki nene pa p̄arin supe nene narui, a siraunia aḗere Pol, apano amligan naga sike e limana. ³⁴ Ana p̄arin supe nene pulo m̄aki nañani p̄isi, ana naga piun tan Pol, pisape naga pe yaru nae lepas nape. Ana Pol naga pisape naga pe yaru nae ga yo garo Silisia, ³⁵ ana p̄arin supe nene naga pisa sina, pisape “Ana poga ga, ita monar tesuñate ga yaru la naña yoko avis van ko, ana pogos naña aimi, ana nouarar visena nemio amiu.” Ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Yaru nene naga kilia sike amio ita na wa e yurña marua m̄ana ne Parin Supe Erot nene, naña ita tesike e nanagane, ana amiu akirawo ruru naga ea.”

24

Le Yu lala la apimin apisape avis va Pol e marana ne Pilikis

¹ Ana Pol surña ga sanene, tol legiena lima p̄arovia, ana siraunia, p̄arin yaru wa nae Yerusalem naña Ananaias pitomi garo tano Sisaria, naga amio nasumonena taḗena lala kiena ne le Yu lala, amiowar ke yaru na navisaluaena tai, vena naga visi kiela, kiena kia Tetalas. Ana la nene apa apisu Parin Supe Pilikis vena avisawal suri la punu ga naña la sinelan asape avis va Pol vanonia. ² Ana la apio m̄ena ga Pol pimi loyurña, ana Pilikis mla pog pa Tetalas vena naga kilia vietava e kiela visena.

Ana naga pisi pa p̄arin supe nañani, naga pisape “Parin Supe Pilikis, imimi mekekara pap̄isi naña mesurñalu mese maram̄a p̄ane, komin mepisu naña ko osurña opisuar ruru imimi po pap̄isi. Siar e pogos naña ko opuarar ke yurñaena nene, pimi tol nanagane, kionia manmaruaena naga kila suñare wo sike e purvanua nini, a ko osurña okila ke suri viu la moki vena

iilaen yurĩaena e yo nini. ³ Sanene, mepisa potena keviu pan ko naña silaga osuñña okila ke po pan imimi sanene. ⁴ Ana ko, kionña yurĩaena moki, pe pon re mekila kare ko e kiamimi visena la ve moki poli, in na sineun nesape neviun tan ko vena ko owo van imimi, oyagogon kiamimi narin visena tai naña plas laa ga.

⁵ “E lepas kiena ne yaru nene, mepisu sane naga pe ñarkawa towe laa sane. Naga suñña telivi ke piora e le Yu lala e purvanua tañena lala, a e yo punu ga naña naga pa ea, ana naga kila ke yaru la apiaña a apeveyu. A naga pe nasumonena na ñegas kiena ne yaru la nañani, naña apisape naga molue garu Nasaret, naña pona naga pe nalotena tañena, pona visae peraga, la asuñña akila ke ga politik yo. ⁶⁻⁷ A pogos naña yaru nene pimi sike garu Yerusalem, naga kila piowa pano pano-o ñisa, naga sinenan pisape kila kare sur wa na kiamimi Yurĩa Wa nene, ana kila narui mepa metararia. ⁸ Visae ko oviun ga tania, ñisi na okilia ologe sur la naña imimi mepisa naga pe lelaga nena ga.”

⁹ Ana pogos naña naga ñisi ke sanene, le Yu tañena lala la asuñña asisilin ñarila, la asuñña apisa ke apisape “Naga ke nene narui, sa ke ga nene, lelaga ña.”

Pol pisatame la

¹⁰ Ana siraunia, ñarin suñe nene naga kira pisu Pol, naga mla pog tai pania vena naga kilia la kiena navisatameena. Ana Pol pisape “Parin Suñe Pilikis, sa naña ko okila ñña naliñereena pan imimi e purvanua nini e kas moki ñaro pa rui, in na nekekaran naña nesumalu nese maramña vena nekila kiau navisatameena. ¹¹ Nesape nevisa ga van ko sanini, in na nepa ñña Yerusalem nanua ga ne. Visae oviun ruru tan yaru lala, ñisi na olual naña sane in na nepa e yo nene vena neva ga nelen e Yurĩa Wa ñiana ne Ntewa, pe tol re legiena lualima taaga pa vari po laa wa. ¹² A pogos naña nesike e yo nene, pe apisu re naña nekila suri tai poli. In na pe nepepeyu re nemio yaru tai poli, a pe nepisa re pa yaru lala nesape akila suri tai poli. E Yurĩa Wa ñiana ne Ntewa, pona e yurĩa na leniena lala, pona e pulkumali e nape, ana in na pe nekila re nena suri tai poli. ¹³ A sur la naña apisa mare ga pan ko nanagane, apisape in na nekila sanene sanene, naga nene na visena na kiela ñegas ga nene, ana la pe apisa re suri tai pan ko poli vena iilaen kiela visena nene, vena kila na ko ovisu sane kiela visena nene na pe lelaga.

¹⁴ “Ana sur taaga ga nekilia netañania, nekilia nevisa van ko nevisave lelaga, in

na nekila kemua naga nene. Sur nene, naga sa naña in na nesuñña netaveve ke Mrapa Viu nene, naña la apisape naga nalotena tañena. Ana naga pe sa re nene poli, komin naña e Mrapa nene, imimi mesuñña memlotun ke Ntewa taaga ga, naga pe Ntewa kiena ne repimimi marua lala na sumo, a mesuñña memlelaga ke ga e sur la naña kiamimi navisaluaena pisa, pona naña kiamimi navisawalena lala la asiria. ¹⁵ Ana taveve suri la nene, in na neñasine ga Ntewa, maran taaga sa ke ga naña la ñiana ga apisu ga naga, asape ñisi na naga kila yaru la make ga añal ke sina ga e marena, naga nene na la naña la amesmesu e marana, a la naña la pe amesmesu re e marana poli. ¹⁶ Ana komin naña nekilia ñña nesape ñisi na Ntewa kila sanene, in na pe nesitom re nena nesape nekila ñelaga viowa tai sanene poli, ana e pogos punu ga, in na noñaryo pañisi vena narin suri tai ve yur inu re pogos tai visave in na nekila ke piowa e marana ne Ntewa pona e mara yeririna lala.

¹⁷ “Ana kas lañasia ñaro pa rui, in na nepa nesike e purvanua tañena lala, ana siraunia, nanagane ga ne, in na neñasuñe inu ke sina ga nepimi Yerusalem. Ana yaru nae gare lala, la akuwan nalaena tai vena iilaen kiamimi yeririna lala nae Yerusalem, ana in na noñar nalaena nene nepimi, neñar pan la, a in na sineun nesape neva nekila ke ñiana ga kuñañaena lañasia e Yurĩa Wa ñiana ne Ntewa. ¹⁸ Ana pogos naña nesike e Yurĩa Wa, nekila kuñañaena na ikikiena rui, ana la nene la apimi apisu inu. E pogos nene, pe yaru tañena re la asike amio inu poli, a pe visena re poli pona ñaagena re nena poli, peraga, ana siraunia, le Yu lañasia nae Esia apimi, ana la ke nene narui naña asiar veveyuena nene. ¹⁹ Ana la nene naña ape purñes nen sur nene, visae la asitom asape in na nekila sur tai piowa, ana popon visae la ñiana asike amio ita e nini nanagane vena la avisawal li van ko, ana pe noñal la re poli. ²⁰ Visae peraga, popon oviunli tan yaru tañena la ne asike ne, ovisave pogos naña la añere inu nepa e kiela kumali, añal sane in na nekila ya. ?In na nekila ya ne pe mesmesu re poli, pona nepisa visena ya naña piowa? In na pe noñal re poli. ²¹ Ana visena taaga ga naña nepisa, nepisa sanini, nesape: Inu na nepisu sane sinemiun asape avis van inu ñane, komin ga kiau nalelagaena nene, naña pisape pogos naña yaru mare, ñisi na, naga kilia mali ke sina ga. Nepisa visena nene ñisi, ana kila la ga asuñña apeveyu ke sina ga pan la.”

²² Ana Parin Suḡe Pilikis nene, naga kilia towe mña sur moki rui e lepas na Mrapa Viu nene, ana pogos naḡa naga pisu sane veveyuena nene, le Yu lala amio Pol akila vanon ga sur nena ga la nene, ana naga kalo nena visena, pisape “Poga ga, ḡisi na ita tesuḡa e nini sumo wa. ḡisi na nesuḡate ke ga yerkaḡa kiena ne yaru na kilaen mara la nene Lisias vena kom ma Yerusalem vitomi neloge ruru kiena visena nene wa, ḡisi na nela kiau naliḡereena van amiu.” ²³ Ana naga pisa pan kiena yaru na kilaen mara lala, pisape la atarar ga Pol, apisuar naga, ana naga pisape ve akila manene re mārera vania, la monar atamān naga yaloro mḡaga, a ve avisaluḡar re kiena erau lala vena aimi ayaliali naga avisuaria.

Pol pisayu Yesu pa Pilikis amio wona

²⁴ Ana Parin Suḡe Pilikis, naga wona sira re Yu tai, kiena kia Trusila, ana lalua nene la sinelan asape asun re amio Pol wa. Ana legiena laḡas ḡarovia, ana lalua apimi e yo naḡa Pol sike ea, ana aḡere Pol pimi pula, ana Pol ḡisi amio lalua, naga pisayu kiena nalelagaena naḡa e Kristo Yesu. ²⁵ Ana Pol mligan visena la moki la sane pan lalua, naga sitom ḡele la ga, naga pisayu sanape naḡa yaru monar kila ḡelaga mesmesu, a naḡa yaru naga monar kawe ruru kiena malena mesmesu, a pisayu mña ga naliḡereena kiena ne Ntewa naḡa ḡisi na imi e Legiena Maro. Ana pogos naḡa Pilikis mloge visena la nene, naga mloge sane miyur manene kiena sitomena paḡisi, kila narui naga marau towe laa sane, ana naga pisa pa Pol, pisape “Poga ga, toroki narui. Ko ova si loyumuḡa e nene sumo wa, ana visae nelual si kiau pogos tai, ḡisi na neligan si visena viḡmasun ko.” ²⁶ Ana pogos naḡa Pilikis pisa visena nene, naga kiena sitomena viowa mña ga tai toḡa ga, naḡa naga sitom ke pisape ḡisi na Pol naga war kilavaru keviu tai vania, vena kilia visa va Pol visave Pol kilia molue sina. Ana kiena sitomena nene kila narui naga mligan luen ga visena panon Pol, a naga suḡa sun amio naga yam mokliu. ²⁷ Ana naga kila mña sanene pano-o tol kas lua, ana naga ḡisin kiena yurñaena nene. Ana naga pe tamān re Pol molue si e yo naḡa apuarar naga sike e poli, komin naḡa naga sinenan pisape kila le Yu la akekarān naga. A siraunia, yaru taḡena tai pimi kus lelēna ne Pilikis nene, kiena kia Posias Pestas.

25

Pol pisape Sisa ga naga monar liḡere naga

¹ Ana ḡarin suḡe viu nene Pestas, naga pimi garu Sisaria, pimin vena visuar kiena leḡasia nene, ana siraun naḡa legiena telu ga ḡarovia, ana naga pisu naḡa naga monar vavini visuveve yo ma metava Yerusalem. ² Ana pogos naḡa naga pa tol yo nene, ana naga piora amio yerkaḡa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkaḡa taḡena lala kiena ne le Yu lala, ana apisa kare Pol pania. Ana amāreran pania, ³ apisape visae naga sitom sape kila suri wo tai van la, ana lala sinelan naga ligan Pol wasuḡe sina imi pula, vena la akilia aure naga va kumali avis vania. La apisa sanene, ana la asuḡa asitomwan ke rui asape visae Pol imi, ana la ava asuḡate naga gare, a vena aweḡar ga naga mare mēke mrapa komsusia. ⁴ Ana Pestas pisape “Poga ga, ana ve ve piavi re inu mña nowasuḡe sina neva garu Sisaria, naḡa la asuḡa atarar ke yaru nene sike ea. ⁵ Sanene, ana amiu yerkaḡa laḡasia, akilia ataveve inu teto garo ne, tevisu ve sanape. Visae yaru nene kila suri laḡasia naḡa pe mesmesu re poli, ana tekilia tekila kana visena nena e pogos nene.”

⁶ Ana Pestas sike amio la gar Yerusalem pe tol re legiena lualima yam taaga pa vari poli, ana naga pito si garo Sisaria, amio yaru laḡas naḡani. Ana e ga e legiena na siraunia, naga pa totano ke e kiena yo naliḡereena, ana naga pisape avano aure Pol imi. ⁷ Ana pogos naḡa Pol pimi loyumuḡa, ana le Yu la nae Yerusalem naḡa ataveve Pestas apimi, asuḡalu asu, ana asuḡa apisawal ke pupia suri viowa la moki liu naḡa apisape Pol naga kila, ana kiela visena la nene pe suḡalu re nena ga.

⁸ Ana pogos naḡa Pol sinenan sape la kiena navisatarameena, naga tero plas ga, pisape “In na pe nekila re nena suri tai poli, naḡa nekilaro navisaluaena kiena le Yu lala, a pe noḡarnena kare re Yurña Wa nae Yerusalem poli, a pe nekilaro re mña ga navisaluaena kiena ne ḡarin suḡe nae Rom poli, naḡa Sisa.”

⁹ Ana Pestas nene, naga sinenan sape le Yu lala la aloge wo e naga, ana naga sitom sape kilayonli kila ve sa naḡa la apisa pania, ana piun tan Pol, pisape “? Sanape, pona popon neure ko teva nevisi ga van ko ma kumali nae ma Yerusalem, ana yoko ko osuḡalu sina ga ose marau e yo nene yo?”

¹⁰ Ana Pol pisataramea, pisape “Nanagane, e yo nini, in na nesuḡalu rui nesike e maramā, ko yaru naliḡereena navisaluaena kiena Sisa nae Rom. Visae suri nakilaena tai van inu, ana yo ke nini narui naga mesmesun ga naḡa ko okila. ?Ana yoko nevavin si ya ne ma Yerusalem ne? Ko opisu kilale rui naḡa e lepas kiena ne

le Yu lala, ana pe kiela visena tai suñalu re nena e inu poli, peraga. ¹¹ Ana visae ko opisu nekila suri tai piowa torokin naña monar nemare vanonia, ana poga ga nene, in na pe nekilyonli re naña noure vetan poli. Ana visae la nene, pe kiela visena re si tai naña kilia suñalu suña poli, ana pe mesmesu re nena naña ko oiila inu nowasuñe sina neva e limala vena la akila ya naña la sinelania van inu. Ana nanagane, sa naña nekilia nekila, sane nesike vatanon navisuarena nae Rom, ana nepisa ruru ga pan ko nesape sineun Parin Suñe Sisa nae Rom, naga ga monar liñere inu.”

¹² Ana visena nene kila Pestas pano pis amio kiena kansel la sumo wa, ana siraunia, pimi sina ana pisape “Ko opisa rui opisape sinomñan Sisa ga liñere ko. Ana nepisape poga ga, yoko osuñalu ga ose marana ne ñarin suñe nene narui.”

Pestas sunyu Pol pan suñe keviu tañena nene Akriña

¹³ Ana siraunia, legiena lañasia ñaro sina, ana suñe keviu na yo tañena tai pimi garu Sisaria. Naga kiena kia ne na nene, Akriña Nalua, ana naga pimi amio vinena naña Penis. Lalua amloge naña Pestas siar ga kiena yurñaena na wa naña pe ñarin suñe nae lepas nene, ana la sinelan asape aimi aialialia. ¹⁴ Ana la lua asike e yo nene pano-o, ana yam moki naña la asuñu asun amio Pestas nene, ana legiena tai, ana Pestas sunyu ga lepas na puna ne Pol pan lalua. Naga pisa pan la lua, pisape “In na kiau yaru tai suña e kiau yurña nakoena, naña sike e limana ne Pilikis nanua sumo rui, sumon naña nepimi e nini. ¹⁵ Ana siraun naña nepimi, ana nepa ma Yerusalem, ana yerkawa kiena ne li wa lala, amio nasumonena tañena kiena le Yu lala, la apimi apisayu yaru nene pan inu, la sinelan asape nevisawal kiena naliñereena tai vania. ¹⁶ Ana nepisa ruru pan la, nepisape tañatete nekila ga sanene, ana monar noure lepas luwoka aimi lele taaga sumo wa, ana la naña akila navisawalena, monar avisawalia e marana yaru naña akila ke navisawalena pania, a monar nela pogos van yaru nene vena naga mña la kiena navisatarñeena. Nepisa pan la nepisape kiamimi ñelaga na navisaluena nae Rom naga sa ke nene narui. ¹⁷ Sanene, in na neñasuñe sina nepimi e yo nini, ana le Yu lala la akom ma Yerusalem apitomi vena mekila visena. Ana pogos naña nekilia nesape la apimi atol yo nene ko yepekilavi, pe nemla re si pog tai pan la poli, ana kolulag ga, nepa netotano e yo naliñereena, ana nepio yaru naña Pol pimi loyurña. ¹⁸ Ana pogos naña

le Yu lala asuñalun navisawalena suri lala na yaru nene, inu nesitom norñape yoko neloge pupia suri viowa lañas naña la apisape naga kila, ana nanene na peraga. ¹⁹ La apisa ga narin suri lala e ga e lepas na kiela nalotena, naña la asuñu apepeyun ke amio yaru nene. Naga nene e ga e lepas na kiela ñelaga marua ga lala, a e lepas na yaru tai, kiena kia Yesu, naña naga mare rui, ana Pol suña pisa ke pisape naga mali sina. ²⁰ Ana la apisayu ke suri la naña pe nekilia re nena poli, ana nemninue kare narui nesape aña yoko nekila ya ne, ana nepiun tania nepisape visae naga sinenania, wasuñe si va ga ma Yerusalem, vena la akila ga kiela visena e yo nene. ²¹ Ana siraunia, yaru nene pisape peraga, ve va re sanene, ana naga suñalu pisape sinenan pisape Parin Suñe ga Sisa naga liñerea. Naga kiena visena nene kila netarar naga sike e yo nini na wa, vena nelual mrapa tai neila naga va garu Rom, vena Sisa naga visuvevea.”

²² Ana Akriña pisa pan Pestas, pisape “Ana inu mña sineun pañisi nesape neloge re visena kiena ne yaru nene.”

Ana Pestas pisape “Poga ga, peni ga na amlua asun.”

Pestas ñere Pol pimin vena Akriña yagogonia

²³ Ana kolulagi, akila suri punu ga su ruru sike e kiela pupia yurña na viorena tai, la akila sane pe pupia suri tai. Ana suñe keviu nene Akriña la lua vinena nene Penis, la lua apimi naña amiyowa ruru la rui, ana apimi loyurña naña yerkawa kiena li na mara lala amio yerkawa tañena lala la amiyal ke varaun la. Ana la akila suri punu ga pa la lua nene sa naña la akila ke e pogos keviu la ne sanene. La akila mña pano-o, ana siraunia, ana Pestas pisape aure Pol imi loyurña. ²⁴ Ana la añere pimi, ana Pestas pisi narui, pisape “A Parin Suñe Akriña, amio yerkawa tañena lala naña tesike e nini ñane, nanene yaru ne nanini narui naña le Yu lala la apim apis pan inu vanonia. Garu Yerusalem, a e yo nini, la apimi apiun mñareran tan inu apisape neliñere naga, asuñu apisi keviu apisape yaru nene, naga pe pon re si mali va re laa sane poli, la sinelan asape naga monar mare ga vilaga. ²⁵ Ana nepisuveve suri nene pano-o, pe norñal re sur tai naña torokin naga mare vanon poli. Ana siraunia, yaru nene naga mña piun pisape kieta ñarina suñe keviu nae Rom, naga ga liñerea, ana nanagane nesuñu nepisuveve nesape yoko monar neila naga va ga e limana ne Sisa narui. ²⁶ Ana monar nesiri mñaki tai va amio yaru nene va van kieta ñarina suñe nene, ana pe

nekilia ruru re mēna nesape aña nesiri ya ne te maki nene wa. Nanini narui, nekekara naña neḡere naga pirñasu vena surñalu se maramña, Suḡe keviu Akriḡa, amio amiu yerkawa taḡena la nene, vena ita tevisuveve ke sina ga kiena visena la nene, pona amiu akilia aiila inu navisaen ya naña nesiri te maki nini. ²⁷!Pe popon re neligan yaru nene va e pupia naliḡereena nene poli, naña pe nepisawal ruru re visena ya naña kila narui nemligan naga pano!”

26

Pol pis e marana Parin Suḡe Akriḡa

¹ Ana Akriḡa pisa pa Pol, pisape “Poga ga, nela pog van ko narui vena osunyu ko e lepas na suri la nene.”

Ana Pol koan limana sanene, ana siar kiena visena narui, vena la navisatameena na suri la nene. ² Ana pisa sanini, pisape “Parin Suḡe Akriḡa, nepisu sane po paḡisi naña nekilia nesuñalu e maramña pane, vena netaḡali naña nela navisatameena laḡasia e visena la naña le Yu lala akila pan inu. ³ Nepisa visena nene komin naña ko ke narui, okilia ruru kieta ḡelaga ita le Yu la rui, a okilia ruru mēna suri la naña pogos punu ga kieta yeririna lala asuñu apepeyun la ke vanon rui, a naña la asuñu amlḡere la ke vanonia. Ana inu nepiun tan ko vena ko ve sinemña kar inu re, komin naña yoko kiau suniena naga tawa manene e suri la ne sanene narui, a ve piavi towe mēna ga.

⁴ “Kiau suniena naga siar sanini, sane inu, nesiar e pogos naña nepe nisisi ke ga wa, nesu luen ga nemio le Yu lala, nanene e kiau yo, ana siraunia, garu mēna Yerusalem. Ana lala la akilia ruru kiau ḡelaga lala nanua rui, a akilia mña naña pogos naña nepe yaru vii ke ga wa, ⁵ ana nesikol inu e ḡegas kiena ne Varasi lala, naña la ke narui naña atarar manene kieta navisaluaena taulu ḡegas taḡena lala. Ana visae la mēna ga akekanar naña la asuñalu ase maramña, ana yokorena la akilia avisawal li van ko, avisave suri naña nepisa ke ne naga pe lelaga punu ga.

⁶ “?Ana komin ya ne la sinela kar inu si sanene? Nanene komin naña nesuñalu mñarera nesike e navisaarena tai naña Ntewa naga kila pa repita lala nanua sumo rui, naña pisawal sape naga yoko kila yaru la naña amare amal sina. ⁷ Ana navisaarena nene, kieta lus mēna ga la lualima taaga pa lua [12] nene la asuñu amlen ke ko legiena a kolemalu vena yoko la akilia atolia. !Parin suḡe, opisu ke ne! Sur nene Ntewa naga pisaar pan le Yu la

rui, ana le Yu lala sinelan asape avis si van inu komin nemlelaga ea. ⁸?Pe nekilia re poli, ana komin ya narui naña yaru la nene asuñu asitom ke asape Ntewa naga taḡatete si kilia kila yaru naña mare rui naga mali sina?”

⁹ “Ana pe lelaga, nanua sumo, in mēna sa ke ga nene, pe nemlelaga re e suri la nene poli. Na nanua na, in na sineu kar laa la naña amlelaga e Yesu nae Nasaret paḡisi, a nepisu sane monar nekilali mñarera vena nekila kia nene vito tano. ¹⁰ Ana garu Yerusalem, nesuñu nekila suri moki sanene. Yerkawa kiena ne li wa lala, la atamian pan inu, ana nepa nekila nalelagaena wa la nene, la moki naña apa e yurña nakoena, ana pogos naña la amlḡere la asape monar la amare, in mēna ga nesike loyurña ea. ¹¹ A nesuñu netetelivi e yurña na leniena lala, pogos punu ga nesuñu nekila ke piowa pan la, a nesuñu nekilali la mēna ga, nesuñu nekilayon naña vena la aviuelin kia kiena ne Yesu. Ana nesuñu nekila mña sanene pano-o yepeu pisunun paḡisi, ana nomēne plan la apuretetai apeve taaga e purvanua taḡena lala, ana siraunia, nepanon la ke sina ga e kumali la naña la apa asike e la.”

Pol pisayu sanape naña Yesu paemenia

¹² Ana Pol suñu sun pano-o, pisape “Ana e pogos tai, nesuñu nepito ke garo Tamaskas vena nekila ke sina ve sanene van la naña asike e yo nene. Yerkawa kiena ne yaru wa lala, la amiila inu nepitove, a la amla maki pan inu naña asape nekilia nekila sanene. ¹³ Ana mesuñu memial ke mepato garo tano, ana kolpae ga, nepisu pupia yomerarava tai metava ma e peni, naña tego taulu mrae, ana yomerarava nene tegoli nena yo naña mesike ea. ¹⁴ Ana yomerarava nene naga merarava keviu sanene narui, naga kila imimi mekekapil mepito tano e porotano, ana siraunia, nemloge pulgon yar tai, pis pan inu pis ga kome visena nae Epru, naga pisape ‘!Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko osuñu okila kare inu ke sanene sa naña ko osuñu okila ke ne? Ko osuñu lamña te ḡataun inu ke sanene, ana kila lamña mlaea ḡisa.’

¹⁵ “Ana nepiunia, nepisape ‘?Ana Suḡe, ko a nene?’

“Ana Suḡe pis ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu naña ko osuñu okila ke piowa pania, nane in ne nanini narui. ¹⁶ Ana osuñalu sina, komin naña yoko oyurñae kiau. In na nemalivin ko sanene komin suri nena nene narui. Pane opisu kilale inu sane ovisave in na ai, a siraunia, yoko ovisu inu nesuñu nemalivin ko e suri la ve moki e

legiena lala naþa pimi ke sirau. Suri la naþa nepian kon ke ne, naga ke narui naþa ovano ovisawal van yeririna lala. ¹⁷ Ana yoko ovanon ovisawal va le Yu lala, a va mña yaru taþena la naþa pe ape le Yu re poli, ana þisi na ovisu naþa la nene, yoko akila viowa van ko, ana ve sinea pepe re, yoko neñalivin ko e pogos la ne sa nene, vena netamalia ko.

“Nanene narui, nevitetalia ko ovanon la nene, ¹⁸ vena ovikepa kilamarala, vena ovilon la amolue vetan yemalolo naþa la asike ea, aim e yomerarava, a vena aligan mñareraena kiena ne Yermare sike na, aim ga puna Ntewa. Ana pogos naþa aviawa ga e inu sanene, ana yoko Ntewa viewo kiela mlamulena viowa lala, a yoko naga sikol la e þegas nen kiena li wa lala.”

Pol pisayu kiena yurñaena

¹⁹ Ana Pol pis ke na wa, pisape “Naga narui, Suþe Akriþa, pogos naþa nepisu pupia suri naþa molue ma e peni pitomi e inu, in na taþatete si nekila sur tai narui, ana nemlogear ga visena kiena ne Suþe narui. ²⁰ Ana nepa Tamñaskas sumo, nemlologon pa yeririna lala, nepisape monar avilopu la ava puna Ntewa, a kiela malena monar awo make nena ga, torokin navilopuena nene. Ana siraunia, nepa ke sina ga ma Yerusalem, nemlologon ke sina ga sanene pan la, siraunia nepa nekila sanene e kumali taþena lala e lepas nae Yutea, a siraunia, nepa kar ga e yo kiena ne la naþa pe ape Yu re poli, nemla ke ga visena maran taaga sanene pan la. ²¹ Ana komin ga kiau yurñaena nene narui, kila le Yu lala apimi atarar inu loyurña e Yurña Wa Mana ne Ntewa, ana la sinelan asape awemñar inunia.

²² “Ana pimi tol þane, naiilaena ga naþa pimi kome Ntewa naga surña amio inu silaga, a nanagane nekilia nesurñalu nese maramiu amiu yerkawa lala, a amiu li taþena mña ga lala, a in na kiau pulmas nini naþa nekilia nevis van amiu. Ya naþa Mosis amiu navisawalena lala apisa nanua nanua sumo rui, la apisape yoko ve sanene ve sanene, ana suri ga nene, nane nesurña nepisawal ke pan amiu nanagane. ²³ Naga nene naga sanini, naþa Navisaarena, pogos naþa naga imi mñalivi, ana yeririna lala monar akila viowa vania, ana siraunia, yoko naga ve yaru naþa naga mal þesania petan marena. A kiena nasurñalena si nene petan marena, ana suri ne nanene narui ve mrapa nawaren yomerarava na tamaliaena imi tegoli yeririna la punu ga, Yu lala, a la naþa pe ape le Yu re poli.”

Pol sinenan sape monar alelaga e Yesu sane naga

²⁴ Ana pogos naþa Pol surña mla ke kiena navisatarñeena sanene, Pestas surñalu tero kiena visena lala, naga pisi keviu, pisape “!Pol, ko ope wowe ga nene! Ko sinomñan osape ove manmarua e nakiliaena taþena lala, ana kila þarurña pano-o pe wowe ga narui.”

²⁵ Ana Pol pisape “Nepatanon ko, Parin Suþe Pestas, ana in na monar nevisa van ko, in na þaruu poga ga. Kiau visena la naþa nesurña nepisawal ke e yo nini, la ape purþes nen nalelagaena naþa ape lelaga paþisi. ²⁶ Suri la naþa nesurña nesunyu ke ne, nekilia ruru nesape Suþe Akriþa naga kilia ruru rui, la apimi atol kiena navisuena rui, nanene narui kila pe nemaraun re naþa nevisawal e marana poli. Suri la nene, pe apimi amñalivi re ga e narin yo ta naþa yaru la pe akilia re poli, peraga, yeririna la punu ga akilia rui, asurña apisayu paþisi. ²⁷ ?Ana Suþe Akriþa, ya naþa pe kionña sitomena lelaga e suri la nene? ?Nepisu sane ko mña ga omlelaga e visena kiena ne navisawalena lala nanua sumo, ne?”

²⁸ Ana Akriþa pisa pa Pol, pisape “!E, peraga, peraga! ?Pona opis yam plas ga nene, osape okilia oure inu mña neimñasu neve yeririna kiena ne Kristo, ne?”

²⁹ Ana Pol pisatarñeena, pisape “E, nemninue ga, pona nevis ve plas ga pona nevis ve piavi, ana suri taaga ga nemlen nesape Ntewa kila þane, sineun nesape ko, omio yaru taþena la nene, naþa asu mña amiyagogon ke kiau visena, sineun nesape aimi ave sa ga inu. Pe nepisa re nesape awar sen la nene ve sa naþa noþar ke poli, ana nepisape popon aimi ave sa ga inu, naþa nemla Yesu Kristo e kiau malena, nepimi nepe yaru viu e naga.”

³⁰ Ana Parin Suþe Akriþa kalo visena e nene, ana naga, amio Pestas, amio Penis, amio yerkawa taþena lala naþa la ateke tano ma metava amio la, la nene asusurñalu, apava si vanua. ³¹ Ana pogos naþa apava vanua rui, asurña apisayu ke pan la, apisape “Yaru nene naga pe kila re nena suri tai piowa poli, naþa torokin naga mare pona war nakoena nena vanonia.”

³² Ana Akriþa pisa pa Pestas, pisape “Visae yaru nene ve visa re visvae Sisa ga liþerea, vera naga kilia molue ga va vanua sanene rui.”

27

Aþere Pol amligan yo Sisaria vena ava garu Rom

¹ Ana e pogos nene, in Luk, in mēna ne-sike nemio Pol garu Sisaria, ana nepisape in mēna ga yoko neva nemio naga garu Rom. Ana pogos naḡa yerkawa lala apisu sane meva narui, ana aḡere plan Pol amio yaru taḡena laḡasia naḡa asike loyurña e yurña nakoaena, amligan la apa e limana ne yerkawa na mara tai. Yaru nene, kiena kia Sulias, a naga pe nasumonena na ḡegas na li na mara la nene naḡa apio asape “Pegas kiena ne Okastas.” ² Ana naga ḡere imimi mepano, mepito garo losi, ana añal waa tai nae Atramitiam, ana memiai meta ea. Ana e pogos nene, Aristakas nene nae Tesalonaika e lepas nae Masitonia, memio mēna ga naga. Ana mokus waa nene mepano, naḡa kiena mrapa nena naga pano kome lowe lala e lepas nae Esia.

³ Ana kolulag, mepimi metol yo Saeton, ana e yo nene, Sulias naga kila po paḡisi pa Pol, naga taḡan naga pa ura vena visu kiena erau lala, a naga taḡan naḡa amiila Pol e suri laḡasia e kiena mrapa. ⁴ Ana memligan si yo nene, mekiriri mña e sive pano-o, ana makawe lagi e pogos nene, kila sane pogos naḡa metol purvanua nae Saepras, ana mepa mokom varaun lepas ḡasia, lepas navano. ⁵ Ana mokusro pupia sive nene naḡa va ko yotena narui vanua e lepas nen yo lua nene Silisia amio yo Pampilia, ana mekiriri mepimi metol kumali nae Maera, e lepas nae Laesia. ⁶ Ana waa nene naga mligan imimi e yo nene, ana yaru na mara nene Sulias naga pano kale mrapa taḡena. Ana naga mali waa tai nae Alikantrea naḡa naga surña pa ke e purvanua naḡa mesitom ke mesape mevanea, Italia, ana naga miila imimi mepa mesike e waa nene narui.

⁷ Ana mepa sina metava e sive, ana lagi piowa ga, kila mekiriri malumu ga pano-o legiena la laḡasia, ana moḡar yo paḡisi, mepilolou mña mñale sanene pano tol kunus nae Nitas, ana lagi monwo ruru imimi nenaga narui. Ana mepilon imimi, mekirilogia kunus taḡena nae Salmone e purvanua naḡa Krit, ana mepa varaunia e lepas na sive malumu. ⁸ Imimi mokom ga lavisin purvanua nene, mesurña mekeveve mña mepano, ana lagi mñe kare imimi ke na wa, ana mepa mña pano-o metol lowe tai naḡa apio asape “Lowe Tanea,” lavisin kumali naḡa Lasea.

⁹ Ana mesu towe la e yo nene yam plas ga, ana la apisu sane piowa ga narui, komin naḡa lagi kila ke sanene pan imimi, ana mesike mrapa yam piavi laa rui, ana mrapa piavi ke ga wa, a nanagane, pogos na lagi amio pupia miava narui. Sila ga la apisape pog piowa nene siar e kupario na Paḡagena na Naviewoena, ana ḡaḡagena nene ḡaro pa rui. Ana Pol mloge piowagan

suri nene, naga pisa ruru pan la, pisape ¹⁰ “Yerkawa lala, in na nemninuluḡar naḡa visae tevano, ana viowa vaḡisi, yoko suri la punu ga akilia akokovio. Nepisu sa naḡa yoko waa nene naga kilia talilu ga warar kana tegaki lala, a ita mēna ga, kieta malena lala akilia akokovio e sive.”

¹¹ Ana yaru na mara nene naga pe miyagogon re Pol poli, ana naga miyagogon ga yaru naḡa kus ke waa, amio yaru naḡa naga kiena waa nene. Ana lalua apisape “Peraga, woga ga ne, yoko teva ga, ¹² komin naḡa taḡatete tekilia tesike e yo nini vano-o tetol ke sina ga pog wo.” Ana apisayua, la moki naḡa apisu asape popon meligan si yo nene, moureli ga mevano metol lowe taḡena tai kiena kia Pinikis, e purvanua mña nene nene, naḡa la apisu asape e nene narui popon mesike ea, tol pogos naḡa yoko pupia lagi na miava nene ḡisi.

Pupia lagi miyusesa kare la apano

¹³ Ana pogos naḡa apisu lagi pilonia, ana lagi marua naga molue towe narui, apisu apisape po narui, ana asitom asape lagi ke nene narui naga yo imimi meva e lowe naḡa mesitom ke mesape meva ea. Ana aḡere kilavaru pam metava, ana meḡure mepano, mekeveve ga yo ura. ¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, memilan ga pupia lagi ura tai molue pimi miyu imimi. ¹⁵ Lagi nene miyui keviu sanene, ana taḡatete si mekilia moure naḡa mokus lagi nene, ana apilon ga waa narui, ana atamian ga lagi nene supon imimi ga mepa yotena, ana lagi nene miyusesa imimi sanene mepano. ¹⁶ Ana mekiriri mepano, metapolou towe la sane e narin purvanua tai, kiena kia Kaota, ana e yo nene memiyurñaen kana narin wa nene pano-o, ana aḡurelua pam metava. ¹⁷ Ana la amaraun apisape sa ḡisi waa nene wurorowaia, ana aḡere pupia kilika lala akom va tanon waa, ana apiar ruruia vena tarar ruruia.

Ana apisu naḡa lagi moḡa miyusesa kare imimi mepa ke na wa, ana amaraun asape asurña apa ke lavisin piarñe lala nae Saetis narui, lavisin yo Lipia, ana aḡere si mñale. Ana lagi miyusesa kare imimi sanene mepano metaulo yo nene, ana yemalo, ana mekiriri malo ga mepano.

¹⁸ Ana kolulagi, ana lagi mñarera ke na wa, a sive moḡa kokovenkare imimi, ana la asiar naḡa akoven plan tegaki pito e sive. ¹⁹ Ana legiena taḡena sina, yo piowa ke ga wa, ana apano amluḡar plan kilika lala a mñale lala a suri la ne sanene, akoan mēna apito e sive. ²⁰ Sa mña ke sina ga nene tol legiena moki, naḡa sinapane naga malo ga mñe ke na, pe mepisu re verue la poli, a pe mepisu re maran mrae poli. Mepisu sane mesike loyurña e lagi tai nene naḡa

pe yaru tai sitom re si sape yoko memal poli.

²¹ Ana yaru na waa lala pe akinana re poli legiena moki rui, amloge piowa keviu paḡisi, ana Pol pimi pisu la, pisa pan la, pisape “Suwala, visae ayagagon ruru inu ga nanua rui, e pogos naḡa ita tesike garu Krit wa, ana yoko pupia loge viowaena a pupia nakilaluen suri la nene taḡatete imi tol ita.” ²² Ana nanagane, yoko nevisa si suri tai van amiu, vena akilia aloge si wonia. Nepisawal pan amiu, nesape yoko kieta waa nene naga talilu na wa, ana taḡatete ita yaru tai kovio. ²³ Nekilia suri nene komin na kolemallo, kiau Ntewa naḡa nemlen ke pania, nepisu naḡa naga mligan kiena navisi tai pitomi mālivin inu. Navisi nene pimi suḡalu sike lavisin inu, ²⁴ ana naga pisape ‘Pol, ve omarau re. Ana monar ovano-o oworu garu Rom, monar osuḡalu ose marana ne Sisa na wa, ana nekilia nevisawal van ko sanini, malena kiena ne la naḡa asike e waa nene amio ko, Ntewa naga sitom sape taḡan ga van ko sape yoko amal ga, taḡatete tai kovio.’ ²⁵ Na nene narui, ve aloge re si viowa, in na neḡasine manene Ntewa paḡisi nesape yoko ve sa ga naḡa kiena navisi nene pisawal pan inu. ²⁶ Ana suri taaga ga, yoko monar tokus kieta waa van teyalar ga yo ura e narin purvanua tai.”

La apim lavisin purvanua tai

²⁷ Ana lagi nene naga suḡa miyusesa kare imimi mepa ke ga wa, tol wik lua narui naḡa mesuḡa mekirir ke e pupia sive nae Metiterenian nene. Ana kolemallo pogos tai, yaru na waa la nene apisu kilale sane mesuḡa mepimi ke lavisin purvanua tai ko yo tai. ²⁸ Ana amligan kilika pito tano, la apulo merorol na sive nene panoo tol meta lualima yam vari, siraunia, asu laa yam plas ga, ana akila sina, apulo asape meta lualima yam telu. ²⁹ Ana amaraun asape sa ḡisi mekirir mā sanene mevane lawe pupia kilavaru laḡasia pona ya, ana akoan kilavaru vari naḡa sike varau e ḡeren waa, ana asuḡa amlen ke asape vena kilavaru lala nene monar atarar imimi, a vena yelagi imi vilaga.

³⁰ Ana yaru na waa lala apisayua, apisape yoko avisa kotalia imimi ke sina ga laḡasia, ana yoko la akilayon naḡa akus kana narin waa nene ana aure akom ea ava ura. Ana apisa kotalia imimi, apisape “Oe, yoko mokusli kilavaru nene va gare sumo wa, vena metaḡali naḡa uarar kieta purgon waa.” Ana asuḡa amligan narin waa pito tano e sive.

³¹ Ana Pol pisu kilalea, ana pis pan yaru na mara lala, pisape “Visae asitom asape amali, monar avisalupar la nene asuḡa ga

amio ita e waa nini.” ³² Ana yaru na mara la nene amloge, asuḡalu veraga apano ateroro kilika na narin waa nene, ana lagi miyulua ga tan waa, korur mian pano.

³³ Ana lavisni yemlagi merarava, ana Pol sitom pisape monar akan suri tai, ana naga pisa pan la, pisape “Ei, pimi tol ḡane, ana wik lua narui naḡa tesike e pogos piowa nene, pe tekinana ruru re poli.” ³⁴ Ana popon ḡane na tekinana ruru sina, vena yepeta lala akilia aimi mārerera sina, ana sanene yoko tekilia temali. Sa naḡa nepisa rui, ana yoko taḡatete narin vilparita tai kovio, ana yoko ita punu towoga ga.”

³⁵ Ana siraun naḡa pisayu suri nene ḡisi, pano mla kilaparavi tai, ana mlen e marala, pisa potena pan Ntewa vanonia, ana kawewowaia, suḡa kania. ³⁶ Ana pogos naḡa lala taḡena apisu naḡa Pol suḡa kinana ke sanene, la māna ga amlelaga asape pe lelaga kemua, yoko lala awoga ga ne, ana la māna ga akekanan asape akinana sina, ana akinana. ³⁷ Ana imimi punu ga naḡa mesike e waa nene, metol ponotia lua lualima yam olua pa orai. ³⁸ Ana pogos naḡa la punu ga akinana ḡisi, apisu asape popon akila waa melala va laa sane, ana apar plan mras nen wit la nene naḡa sane kamimi kinanena, akoakoan plan pito e sive.

Waa pa tawa meke ga yotena, ana akulkul ga apa ura

³⁹ Ana pogos naḡa yemlagi narui, ana mepisu mā yo ura lavis ga rui, ana pe mekilia re yo nene poli. Ana apisu pululus tai naḡa pe lowe meke ea, ana ura e yo nene none tanea meke ea, ana apisayua, apisape yoko la akilayonli naḡa vena akila kiamimi waa kiriri va ura ea. ⁴⁰ Ana ate plan kilika na kilavaru lala, amligan la asike e sive, a amluḡar plan kilika la naḡa apiar ke ḡeligas nen waa, ana aḡere narin māle naḡa teke e purgon waa, vena lagi yo imimi meva meialar none.

⁴¹ Mesuḡa mekirir mā mepanoo, memilang ga, naḡa waa mialar lae pupia none tai naḡa koruru ḡerepoloia sike lele taaga tanon sive. Purgon waa mialar lae none nene, ana tawa ruru nenaga mārerera meke ea, pe kululu re si po laa rui. Ana pupia sive lala asusuḡalu aparwowola apimi asusu ḡeren waa nene, asuwowaia.

⁴² Ana yaru na mara lala asuḡa apisayu rui, asape visae suri tai sanene, ana awe momar ga yaru na yuḡa nakoena la naḡa asuḡa akirawo la ke na, visae peraga, pona laḡasia akilayonli naḡa awula ato tano e sive, vena akulu ava ura, aure. ⁴³ Ana kiela yerkawa pisalupar la, pisape ve akila re, komin naḡa naga sitom ke sape Pol naga monar mali ga. Ana naga pisa

ga pan imimi punu ga, pisape “Poga ga, ita naña tekilia tokulu, tesumo, towula ga e sive, ana teyenli ura. ⁴⁴ Ana ita naña temiye þele ga, ana tokus kulutaki, pona ya naña tekilia telual e waa, vena tokusia tokulu, ana ita sirau tevano.” Ana e ga e mrapa nene, imimi punu ga mepano-o mepa ura e yo nene, naña imimi punu ga memali po ga, pe imimi yaru tai kovio re poli.

28

Pol lala la asike e purvanua naña Molta

¹ Ana pogos naña imimi punu ga mepimi mesu ruru ke pa ura rui, yeririna lala nae e yo nene apimi apisu imimi, ana apisa ga pan imimi na wa apisape yo nini naga pe purvanua tai, kiena kia Molta. ² Ana akila po manene laa pan imimi, la sinela po pan imimi paþisi. E pogos nene, yua powo ña ga, ana la apisu naña imimi memloge miava tol imimi paþisi, ana la apirani kapi, apisuar ruru imimi sanene. ³ Ana Pol pa þar lukilar na yato tai, pisape kuan va e kapi, ana pogos naña kuan pa e kapi, narin loñara tai talinar naga teke likan yato la nene, pogos naña mloge kapi mlege, ana molue e lukilar na yato nene, talinar naga e limana ne Pol, karia. ⁴ Ana pogos naña yaru nae e yo nene lala apisu loñara nene na kilanaren yaru telan teke e limana ne Pol sanene, la apisamumun ga pan la, apisape “!Ovisu yaru na yurña naloge viowaena nene, pona naga pe yaru tai naña ñe moñar ga yaru la moki yo! Sive pisape kilanar naga, ana naga pure ga, ana nanagane na, loñara nene tol ruru nena naga na teke ne.”

⁵ Ana Pol silinlua si loñara nene petan limana mloru pa e kapi, ana mloge re nena suri tai poli, limana pe mlæ re nena ga. ⁶ Ana asuñña apisuar ña naga, asitom asape þisi na yepena la monar sirop ve keviu va þisi yo, a visae peraga, pona loru vito tano na mare, ana asuñate ña sanene pano-o peraga, apisu suri nene pe kilanar re nena ga naga. Ana pogos naña apisu naga pogaga, asitom pe taþena narui, asitom asape pona Pol naga pe ntewa tai yo.

⁷ Ana e yo naña mepa ura ea, naga lavisin lokove lala kiena ne suþe na purvanua nene, kiena kia Puplias. Ana þere imimi mepa urña ñana, a pisuar ruru imimi e legiena telu naña mesike memio. ⁸ Ana pogos naña mesike memio la nene, yermarua naña arimana ne suþe nene naga momalio ñeke ñana tog, naga mai, naña yepena la pisun, a ñeþena piowa þarwowea. Ana Pol pa pisu yermarua nene, ana mligan limana tea, mlotuwoia,

kila naga pimi po sina. ⁹ Ana pogos naña yeririna taþena lala amloge naña Pol kila sanene e yermarua nene, la ñena ga naña amai apimi, ana la ñena ga kiela maiena la þisi. ¹⁰ Ana akegara keviu paþisi e suri la nene, ana asuñña aþar korenan suri la moki pan imimi. A mesuñña e purvanua nene pano-o tol kupario telu, a pogos naña mepiaþa sina, la aþar kinanena mokliu a suri la naña aþar korenan ga pitomi, amligan e kiamimi waa taþena vena iila imimiena e kiamimi mrapa.

Pol la apa atol yo Rom

¹¹ Ana waa taþena naña yoko mokom ea, naga wa tai nae Alikantrea naña naga ñena ga ñeke e purvanua nene yam piavi rui, monñate ke ga visae pogos na lagi war ro narui. Waa nene, la asikia kiena kia “Kasto a Polakis,” naña kia lua nene na kia kiena ne kiela ntewa lua naña lalua ape kaora, naña la ate kana nono nena sike e purgon waa nene. ¹² Ana memligan yo nini mepano metol ke sina ga yo tai, kiena kia Saerakius, ana mesike e nene legiena telu. ¹³ Ana momolue ke sina ga, mokom varaunia mekirir mekeveve ña yo sanene pano pano-o metol Resiam. Mesuñña e yo nene tol legiena wetelu tai, þisi ana lagi marua tanea tai miyui na po paþisi, ana mekiriri manene laa sane tol legiena lua, mepa metol lowe nae Puteoli. ¹⁴ Ana mepa ura memligan waa ñeke e nene narui, ana moñal wolai laþasia, ana aþure imimi mepa mesike pula tol wik taaga. Ana sirauña, mepisu sane pupia kiamimi yalena e pogos nene lavisin þisi narui, mepimi ke lavisin pupia pulkumali na yomarava nini narui, naña Rom.

¹⁵ Ana wolai la naña asike Rom, visena pa tol la apisape imimi na memial mepito ke pula narui, ana la amiyalilu mrapan imimi. La apam manene laa perina paþisi, naña laþasia apam asuñate imimi e pulkumali nene naña pupia lelana wilwiliena kiena ne Apias ñeke ea, a laþas apami manene laa sane, apam yalensilau atol pulkumali nene naña yurña telu ñana ne wolawa lala sike ea. A pogos naña Pol pisu asuñate ke naga sanene, naga kekara paþisi, a pisa potena pa Ntewa naña suri nene kila naga mloge po paþisi, a kila naga mloge sane naga ñarera sina. ¹⁶ Ana pogos naña mepimi metol yo Rom, la pe amligan re Pol pa e yurña naloge viowaena poli, ana la apisape naga kilia lual yurña tai naga va sike ea, ana la amligan yaru na kirakiravanena tai naga sike amio.

Kas lua naña Pol sike garu Rom

¹⁷ Ana Pol sike garu Rom legiena telu, þisi na mligan visena pa pa li na sumonena kiena ne le Yu la naña asike e yo nene,

ana pogos naña la apim lele taaga, Pol sun pan la. Naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, kiau suniena sanini: inu nepim e nini komin naña e kas nanua þaro ne, nesike garu Yerusalem, ana kieta yerikawa la akuwan inu nepa e yurña na loge viowaena, siraunia la amligan inu e limana ne yaru naliþereena lala nae Rom naña la apisuar ke kieta purvanua. E inu, pe nekila re nena suri tai pa kieta yeririna lala, a pe nekila re suri tai naña pe mesmesu re e kieta þelaga poli, pona e visena kiena ne repita lala, ana la akila sanene pan inu narui. ¹⁸ Ana pogos naña naliþereena lala nae Rom la apisuveve ruru suri nene, la sinelan asape nekilia nomolue ga narui, komin la pe añal re suri tai naña kila na ala nakoena van inu vanon poli, sane monar nemare. ¹⁹ Ana siraunia, kieta nasumonena lala nae Yu la apisin sina, ana pa piowa ga mēke na. La akila sanene, ana nepisu sane pe yo re si po laa rui naña nekilia neva ea, ana mrapa ga naña nekilia neva ea, ana nepisawal nesape Parin Suþe ga Sisa nae Rom nene, naga ga monar liþere inu. In na pe sineun re nesape neligan la nae kieta purvanua ava e pupia kumali nae e nini poli, peraga, ana komin naña la akila mārara manene laa pan inu sanene, nane kila narui nepisape la monar awere inu neimi e yo nini Rom. ²⁰ Nane nesike e nini narui, ana sineun nesape monar akilia suri la nene, ana nepio amiū vena aimi tesu lele taaga sanene vena inu nekilia nesunyun van amiū. Sineun nesape monar akilia naña sen la nene naña asuñā apiar inu ke sanene, pe komin re kiau napiowaena laþas poli, ana komin kieta Navisaarena naña ita le Israel make ga tepisape tesuñā toþasine ke ga naga.”

²¹ Ana nasumonena kiena ne le Yu la nene naña asike Rom apisa pa Pol, apisape “Suri la naña osuñā opisa ke ne, imimi memninue ga. Imimi pe moñā re mñaki tai naña pisayu ko poli, naña molue garu Yerusalem pimi pun imimi, a kieta wolai laþasia naña la akom e nañā apimi, ana pe apisayu ko re pan imimi poli apisape okila ke sanene sanene. ²² Ana memloge kioñā visena la nene narui, ana sine-mimin mesape meloge re laa si kioñā sitomena na wa pona kioñā nalelagaena, komin naña pe lelaga, memloge towe mñaga e leþas na nalotena viu nene, ana memloge ga naña yaru lala la asuñā apisayu kare ga e yo punu ga.”

²³ Ana la asitere apisape þisi na aimi avisu si Pol vanonia e yo nene naña naga sike ea. Ana siraunia, pogos naña la apimi,

la moki na moki, ana asuñā amiagogon ke Pol, naña siar kolulagi pa ne tol pogos naña mrae pito tano ana naga suñā pisi ke pan la na wa. Naga pisawal pan la sanape naña yaru kilia va loyurña e nasuþenena kiena ne Ntewa, a naga suñā pian la ke sanape naña navisaluaena kiena ne Mosis amio visena kiena ne navisawalena na sumo lala, la akila merarava ruru naña asape Yesu ga narui, naga pe kieta Navisaarena, naña la mēna asuñāte ke naga vena imi tamalia la. ²⁴ Ana laþasia amloge visena lala kiena ne Pol sane pe lelaga, ana laþasia pe amlelaga re e poli. ²⁵ Ana naga nene kila na la asike e leþas lua narui, ana asitom þele ga apisape popon aþisi ga rui, ava uñā wa. Ana Pol pisa maron suri tai pan la, pisape “Ei, in na nepisu naña Ninuna Wa naga pisa suri na pe lelaga paþisi ne, nanua sumo, naga pisa visena tai pa repita lala, naña Navisawalena Aisea naga pisawal pan la. Naga pisa, pisape

²⁶ *Ovanon kieta yeririna la nene, ovisawal van la sanini, ovisave “Pisi na aloge vano vano-o, ana taþatete aloge kilale pogos tai,*

þisi na avisu vano vano-o, ana taþatete avisu kilale pogos tai,

²⁷ *komin naña amiū na sa ga yaru la naña kiela sitomena lala marmare,*

sa naña aposino pulkiligala,

a sane la aþelawa þisi rui.

Visae la ve akila re ve sanene,

vera na kilamarala lala kilia visu kilalea,

a kiligala lala kilia loge kilalea,

a kiela sitomena kilia sitom kilalea,

ana ve sanene la akilia avilon la aimi pun inu vena nekilia netamalia la.” ’

Ais 6:9,10

²⁸⁻²⁹ A nanagane, nevisa van amiū, nevisave monar akilia sane natamaliaena kiena ne Ntewa nene naga molue rui pano pa tol la naña pe ape Yu re poli, ana la asuñā amloge ke ne a þisi na la ke narui la alogearia!”

Ana pogos naña Pol pisa maron kiena visena nene pan la, la apiapa, naña la asuñā apeveyun la ga narui.

³⁰ Ana Pol sike e yo nene sanene pano-o tol kas lua, a naga ga pul mñana yurña, naga ga suñā pisuar naga. A yaru ai naña pimi pisuia, ana kekaran ga naña were va uñā mñana, ³¹ ana sanene, naga suñā mlologon ke nasuþenena kiena ne Ntewa silaga pa yaru la punu ga naña naga mñal la. A naga suñā pian ke Suþe Yesu Kristo pan la, naña pe yaru tai pisi re si pan vanon poli, pona pialuþar naga pisape naga ve kila re sina.

**Maki Naḡa Pol Siria
Pa Pan Li Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
ROM
Visayuena Na Tusi Nene**

Komḡasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri māki nini vena kila ruruen kiena mrapa, naḡa sinenan sape va visu li nalelagaena lala gar Rom. E kiena sitomiena, naga sinenan sape yumāe re yam ve plas ga amio li nalelagaena la nae yo nene, vena siraunia aiila naga naḡa sinenan sape yalen silau va garu Spen. Pol kilia ruru naḡa visae yaru lelaga e Yesu Kristo, a imi ve yaru kiena Yesu naḡa taveve kiena ḡelaga e kiena maliena, yaru nene yoko ve yaru mesmesu e marana Ntewa. Ana komin suri ne na nene, naga siri māki nene vena visawlaen ḡelaga na lelagaena naḡa po van li nalelagaena lala gar Rom. Tusi nini puara purḡesnen sitomiena kiena Pol e mrapa la naḡa yaru kilia lelaga e Kristo.

Sumo, naga pisa pokolemalo pan li na suḡare lala nae Rom, a pisawal panla sape naga suḡa mlotu wola. Ana siraunia, pisawal si purḡesnen sitomiena na māki nini, naḡa pisape “Lologena wo nene naga suḡa kilologia ke ḡelaga lala naḡa yaru kilia imi mesmesu e marana Ntewa. Siar e purḡesia va tol luwasia, ḡelaga nena mālivi ke e ita kom ga e lelagaena.” (1:17)

E tusi nini, Pol pisayu ruru va moki kiena purḡesnen sitomiena. Naga sape yaru make ga, pe suri korena ga naḡa visae ape lus nae Israel pona pe ape lus nae re Israel poli, ana ita punuga maran taaga, tesike vatanon māraeraena na milamulena viowa.

A yaru kilia imi ve yaru mesmesu e marana Ntewa, visae naga lelaga ga e Yesu Kristo. Suri si tai, Pol pisayu maliena naḡa yaru sikol ruru naga amio Kristo, e malena viu naḡa yaru pimi mesmesu e marana Ntewa. Yaru naḡa lelaga e Kristo, naga pe marawo amio Ntewa, a Ninunane Ntewa kilia visaruru kiena maliena, naḡa kilalua naga vetan milamulena viowa, a kila naḡa māraeraena na milamulena viowa amio marena pe aḡuar re si naga poli. A siari e marana na keviu 5 pa tol marana na keviu 8, Pol pisawal sanape naḡa Ntewa mila navisaluaena pa kiena yeririna na sumo lala, a pisawal mēna ḡelaga naḡa Ninunane Ntewa suḡa miyumaē ke e malena kiena yaru naḡa mlelaga e Yesu Kristo.

A naga pisayu mēnaga naḡa lus nae Israel lala, a la naḡa pe ape lus nae re Israel poli, la punuga akilia asikol la e

namaplarena naḡa Ntewa Kila vena yaru na yomarava la atavevea. Pogos naḡa sape visi ḡisi narui, naga sape ḡelaga naḡa lus nae Israel la asuḡa apilon māsila pa Yesu, Ntewa naga kilia sape yoko ve sanene, ana kila naḡa naga sinena miyee makega yeririna na yomarava, ana pitetalia Yesu pimi, vena ita naḡa telelaga ea, tekilia teimi mesmesu e marana Ntewa. A Pol mlelaga sape lus nae Israel lala, yoko la na tapatete avilon masilia va Yesu silaga, monar avilopu la yam tai.

Pito e luwasnen māki nini, Pol pisayu ḡelaga naḡa li nalelagaena la monar atavevea e kiela maliena lala, a metavan mēna nanene pisayu ḡelaga naḡa ita monar sineta si yaru taḡena lala. Pisayu ḡelaga naḡa yaru tavevea e yumāena kiena Ntewa, a ḡelaga naḡa li nalelagaena la monar akila van ḡarin suḡe lala na purvanua, pona va yerkawa taḡena lala. A naga pisayu ḡelaga naḡa li nalelagaena la monar asitom ruruia vena re akila kare re sitomena kiena yaru taḡena. E luwasnen kiena māki, naga amio kiena erau lala apisa kiela visena na potena pan kiela erau taḡena lala garu Rom, a kiena visena maro, pisawal visena tai na yeluaen Ntewa.

Komḡasnen tusi la na nini

Visena ḡesa amio purḡesnen sitomiena na māki 1:1-17

Yaru makega monar awar malena viu naḡa Ntewa kian pimi 1:18—3:20

Mrapa kiena Ntewa na tamaliaen yaru 3:21—4:25

Maliena viu kiena yaru naḡa sikol naga amio Kristo 5:1—8:39

Namaplarena kiena Ntewa pa kiena lus nae Israel lala 9:1—11:36

ḡelaga wo naḡa li nalelagaena la monar ataveveia 12:1—15:13

Visena maro 15:14—16:27

Visen ḡesia

¹ Erau nae Rom lala:

Inu Pol nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu e kia kiena Yesu Kristo, naḡa in na nepe kiena yar na yumāena, in na nepe nalologena ke naḡa Ntewa pio inun narui, mligan lua inu vena neyumāen navisawalen kiena lologena wo viu nene.

² Lologena wo nene, naga sike loyumaē e visena lala na Nasiriēna Wa kiena ne Ntewa rui, nane e visawalena lala naḡa kiena navisawalena lala apisawal na konua konua rui pimi. ³ Pupia sur naḡa lologena viu nene pisawalia, nane Yesu Kristo kieta Suḡe, naḡa pe narina ne Ntewa naḡa mligan naga pimi mālivi ita e yomarava nini. Naga ke narui naḡa e lepas na mratava puna, tekilia tevisave

naga molue nenaga e lus kiena ne yermarua Parin Suḡe Tepet. ⁴ Ana e lepas na ninuna, naga pe wa paḡisi, naga molue ruru nenaga kome lus kiena ne Ntewa. Amēmar naga mare, ana e kiena pupia māreraena, Ntewa kila naga mal ruru sina ga. Ana tekilia tevisu kilale ruru tesape lelaga, kieta Suḡe nene naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁵ Naga ke narui naga pisirlua inu nepe nalogena, a mligan lua inu vena nevano e pegas nen yeririna taḡena la naḡa pe ape Yu re poli, vena la mēna ga akilia alelaga e Ntewa, vena akilia alogear kiena visena. Yumāena na sanene naga pe nalaena wo tai naḡa Suḡe mla pan inu, ana nekekarar nakilaena vena kiena kia va metava.

⁶ A nagane, nesuḡa nekila ke yumāena nene e amiu, komin naḡa amiu mēna kiamiu kia sike loyurḡa e, amiu mēna amio li taḡena la nene naḡa Ntewa pio la, vena aim ave yeririna kiena Yesu Kristo. ⁷ Amiu yeririna mēna la naḡa naga sinen si amiu paḡisi, naḡa naga pisirlua amiu ape kiena li nalelagaena wa lala e pupia pulkumali naḡa Rom, nane nekekarar manene narui nesiri maki nini pimasu pan amiu.

Nesiri sanene, nemlen nesape lemamiēna a nasinesienā kiena ne Arimata Ntewa amio kieta Suḡe Yesu Kristo, pimi keviu e kiamiu malena la peve taaga.

Pol sitom manene paḡisi vena va mālivilin la gar Rom

⁸ Sumon naḡa nevisawal sur laḡas van amiu, nemlen e kia kiena ne Yesu Kristo, nepisa potena keviu pan kieta Ntewa vanon amiu. Nesape nekila ve sanene, komin nanagane, visena e lepas na kiamiu ḡelaga wo na suḡalun māreraena e lela-gaena e Kristo, naga suḡa pa mlewo make yo moki narui. ⁹ Sur nene kila nekekarar paḡisi, komin naḡa nemiyumāe kiena ne Ntewa nakonua rui nemio kiau malena wetelu, nemiyumāen visawalen lologena wo naḡa pisayu narina. A naga kilia mīa naḡa nesuḡa nesitoḡal amiu silaga e kiau leniēna, ¹⁰ a nesuḡa nepiun ke mēna tania nesape visae mesmes ga e kiena nasinenanēna, yoko naga kila kiau mrapa vena nekilia neim nomālivilin amiu. ¹¹ Sineun manene naḡa neim nevisu amiu vaḡisi, a visae nekilia neim nelipere re nalaena kiena Ninuna Wa vena kila amiarera laa sane, vera na wo vaḡisi. ¹² Nemlelaga nesape kiau viawaena kilia iilar amiu, a sineun neimi vena kiamiu viawaena kilia iila inu mēna ga, a visae sanene ita tesuḡa temiila ruru ita ke sina ga.

¹³ Erau lala, sineun nesape akilia naḡa sane yam mok liu, noḡion viḡiasen pun amiu paḡisi, ana silaga mrapa pe po re poli komin sur laḡas suwo ga yo, kila narui pe nepirḡas re poli wa. Ana sineun imāsen paḡisi, vena kiau yumāena kilia war mrasa e amiu naḡa amlelaga rui, sa naḡa ḡar mras rui e la naḡa pe ape Yu re poli e yo taḡena lala. ¹⁴ Yumāena naḡa sike e lumāu naga sanini, sane monar nelologo nenaga van ita, ita le Yu lala, a van mēna yeririna taḡena lala, a monar nelologo van la naḡa akilia suria a la mēna naḡa pe akilia re sur poli, ¹⁵ nane kila narui sineun neim nevisawal lologena wo van amiu e kiamiu pupia pulkumali naḡa Rom.

¹⁶ Lologena wo nene, nane mrapa taaga ga naḡa namāreraena kiena ne Ntewa miyumāe ea vena la tamaliaena van yaru, kila sane silaga pe nemawan re visawalen poli. Lologena wo nene pimi mālivilin ḡesan pun ita le Yu lala, sirauinia mlewo palilue pun la naḡa pe ape Yu re poli, ana yar ai naḡa lelaga, yoko lual malena ea. ¹⁷ Lologena wo nene naga pe kieta mrapa na kilaen naḡa teim tememesu sina e marana Ntewa, vena ve tetol re si nakoena vanon kieta mlamulena viowa lala, ana popon tekilia sane monar tesiar amio naviawaena, a yoko toḡisin amio naviawaena, komin naḡa sane visena marua tai kiena ne navisawalena Aḡakuk pisa, pisape

“Yaru naḡa visae wasine ga Ntewa, yoko Ntewa kila naga imi mesmes ruru nenaga, nane mrapa nenaga nene vena tolen malena.”

¹⁸ Mrapa na tolen malena toḡa ga, ana ḡarmārera a napiowaena pule manene laa likan yeririna la naḡa pe ape Yu re poli e yomarava nini, kila sane asuwo manene visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana sanene tepisu naḡa Ntewa sike ma e peni, kiena sinemimiēna monar imi mālivilin kilapel la nenaga. ¹⁹ Naga surḡa ḡi plan ke kiena ḡelaga wo lala pimi mālivilin e yometava e maran yeririna la rui, ana popon avisu kilalea, ana pe sinelan re kiliaena poli. ²⁰ Lelaga sane Ntewa naga pe pe yar re poli, ana yar taḡatete visua, ana siar e nasiēna yomarava nini pimi tol nagane, yar la asuḡa apisu ke kiena ḡelaga wo lala, ana akilia apisu kilale asape naga pe Ntewa kemua lelaga. Visae avisu ga kiena nasiēna lala vera na taḡatete si aviun avisave aḡa naga ai.

²¹ Visae peraga, akilia asape Ntewa suḡa ga, ana pe akilali re naḡa sinelan akila kiela sitomena su vatanon poli, pe akilali re naḡa sinelan visaen potena van poli

vanon kiena nawoena la pan la. La pe asitom re sur ta poli, pano pano-o kiela sitomena lala pulen make ga yemalolo. ²² Asitom ke asape ape manmarua, ana apa ape wowe make la, ²³ a pe amlotun re si Ntewa naĝa taĝatete si mare pogos tai poli. Yepel mavin ga naga, ana amiyuĝnaen ga nono la naĝa aĝar maran yaru pona maran manu pona maran sur mal la ne sane nopi lala pona ya, ana asitom ke asape alotun ga sur la ne sanene narui.

²⁴ Pogos naĝa akila sanene, Ntewa sinen maren kiela ĝarmarera la nene, ana mligan la vena asuĝa akilakila ga napiowaena ya naĝa la sinelania. E pogos nena nene narui tevisu naĝa yar la asuĝa akila ĝelaga na mawaena lala e tasnela, ²⁵ a monar ve sanene, komin akovenlua visena lelagi kiena ne Ntewa, amligan visokanena kus lelana, a pe amlotu re si Ntewa naĝa popon ayeluar kiena kia wa silaga, ana apatanon ga sur la naĝa naga sii la.

²⁶ Apilopu kare suri make sanene, ana Ntewa pe pialuĝar la re si poli, ana taĝan la apa akila ĝarila amio kiela nasinena-nena viowa lala. Sa naĝa sira lala pe apa re si amio yermene poli, ana apa amio ke sina ga sira, ²⁷ a yermene ĝena lala pe asitom re si asape popon atalopa amio sira poli, sa naĝa Ntewa pisa pisape popon akila, ana la asuĝa sinelan ga yaru, asuĝa apa amio la ke sina ga e ĝelaga naĝa temawan visayuena. Yumaena la ne sanene pe mesme re nena poli, a la naĝa asuĝa akilakila ke sanene, yoko e kiela malena lala, alual ga nakoena la naĝa torokin yar naĝa kila sanene monar kusia.

²⁸ Yar sur la ne sanene, pe asitom re Ntewa poli e kiela malena lala, pe sinelan re ĝena kilaena poli, ana Ntewa pe pialuĝar la re poli, ana mligan la vena kiela sitomen viowa lala were la ava nena e ĝelaga viowa lala. ²⁹ Akila ĝa sanene pano-o opisus kiela malena pimi pulen ĝelaga na kilaroen navisaluaena, amio napiowaena lala, navinayaena, amio sitomen viowa lala na kila kareen yar taĝena. Amloi, amemomiar yar lala, apeveyun la, apisokani, sinela kar yar taĝena lala, asuĝa apisasayu la, ³⁰ apisatameĝa, a e lepas kiena ne Ntewa, la pe sinelan re nena ga. A amio ĝelaga viowa la nene, ape ĝarmarera paĝisi, aĝarwar la, apis vilave, amaplar na kilaen sur viu viowa lala naĝa nanua sumo na peraga, a pogos naĝa kiela yermarua la apis pan la, pe sinelan re nena loge laen poli. ³¹ Yar la nene tekilia tevisave la pe ape manmarua re poli, pe apuarar ruru re kiela navisaarena poli, pe

ape lemam re poli, pe kiela nasineyeena re nena poli.

³² Akilia ruru visena kiena ne Ntewa, akilia ĝa naĝa Ntewa pisaar marena pa yeririna la ne sanene rui, ana pe asitom re nena ga. Asuĝa akila luen ga sanene, a metavana, akekaran manene paĝisi naĝa visae avisu kiela erau taĝena la asuĝa akila ke viowa sanene amio la.

2

Ntewa naga taaga liĝere yaru lala

¹ Sanene, visae ko na yere Yu tai naĝa osuĝa opisu ke napiowaena kiena yaru taĝena la nene, yoko ositom ve sanape? Pona ositom osape ko na opo, la apiowa ga, ana peraga, napiowaena naĝa teke e ko maran taaga, ana taĝatete si ovisa sur tai. Ko ope yar na liĝereen yar taĝena lala, ana osuĝa omliĝere ko ke ga ne, komin osuĝa okila ke sur torokin ke naĝa omliĝere la vanonia. ² Ana sane tekilia ĝaga, yoko Ntewa la nakoena va la make naĝa akila piowa sanene maran ve taaga.

³ Pona ko tai naĝa ositom ke osape ko na opo yo, komin naĝa opis ke pa yar na kilaroen navisaluaena, ana ko ĝena ga osuĝa okilarovia, ana pe pon re ositom ovisave yoko nakoena naĝa Ntewa lavia taĝatete tol ko. ⁴ Pona ositom ke osape Ntewa pe lemam paĝisi yo, naga sinen miye yaru, pona kiena sitomena piavi, nane ositom ke osape taĝatete kila sur tai van ko yo? Ee, Ntewa po paĝisi sane osuĝa opisa ke ne, ana kiena lemamiena pe taĝan ko re naĝa osuĝa okilaroro navisaluaena poli, ana vena were koena ovilon ko vetan mlamulena viowa naĝa osike ea.

⁵ Ana ko na pe otamian re nena naĝa ovilon ko poli, okila luen ga ĝar marera pa ĝaga, ana sanene osuĝa okila naĝa omiuonpolo ke kioĝa nakoena lala vano tol pogos naĝa yoko sinemimiena kiena ne Ntewa liĝere nena yar lala. ⁶ E pogos nene narui yoko naga vion plan van yar lala toroki taveve sa naĝa la asuĝa akila ke ne.

⁷ Sane yeririna la ĝasa, apa rurula ga, asuĝa akilakila ke ga ĝelaga wo la silaga vena kiela kia la wo e marana Ntewa, akilia kila naĝa atol naurarena nae peni. Ya naĝa Ntewa la van la, naga malena naĝa ve uro re.

⁸ Ana la ĝasa, ape yar na veveyuena, pe amlelaga re e visena lelagi po, asike ga vatanon mareraena viowa. Ya naĝa yoko Ntewa la van la, naga naliĝereena naĝa molue e pupia kiena nasinemimiena ga. ⁹ Yoko pogos marera amio naloge viowaena imi tol make yeririna la naĝa

akila ke piowa, siar e la naŋa Ntewa pisir plan la pēsania, nane le Yu lala, va tol yar taŋena la naŋa pe ape le Yu re poli.

¹⁰ A la naŋa kiela malena po, yoko atol navisa ruruena kiena ne Ntewa, yoko kiela kia su ruru amio naga, kiena suŋare sike amio la. A naga mēna nene siar e le Yu lala, va tol yar la naŋa pe ape Yu re poli, ¹¹ komin Ntewa naga pe pisuveve re sane yar tai pe taŋena poli, ana naga kila po maran taaga pan la.

¹² Le Yu la asike vatanon navisaluaena rui naŋa Ntewa mla pan la, ana visae akilaro navisaluaena nene, yoko Ntewa la nakoena van la. A yar la naŋa pe ape Yu re poli, pe atol re navisaluaena nene poli, pona pe akilia re ya naŋa navisaluaena nene pisa poli yo, ana visae akila viowa, yoko la akovio. Sanene, mlamulena viowa sike e ita punu ga maran taaga, ana yoko Ntewa monar lipere make ita ga.

¹³ Yar la naŋa amesmesu e marana Ntewa, pe la re naŋa akilia ga ya naŋa navisaluaena pisa poli, ana la naŋa Ntewa kekaran sape were la, naga la naŋa kiela malena taveve ruru ke ya naŋa navisaluaena pisa narui. ¹⁴ Yar laŋasa pe ape le Yu re la poli, amninue navisaluaena kiena ne Ntewa, ana pe sur koren ga, kiela malena po pano-o, kiela ŋelaga sa ga naŋa navisaluaena kiena ne Ntewa sike amio la rui.

¹⁵ La sa ga naŋa ya naŋa navisaluaena suŋa pisa ke ne, sike e losinela rui. Sanene, pogos naŋa amloge visena kar lala apisa pan la asape ova e nene pona ova e nene, ana kiela sitomena wo suŋa pisawal ruru ke pan la e ya naŋa po a ya naŋa piowa.

¹⁶ Sa naŋa lologena wo naŋa nesuŋa nemlologonia pisa, pupia legiena naŋani suŋa pimi ke ne, a e pogos nene, yoko Ntewa la va Yesu Kristo vena visuveve ruru sitomena kiena yar lala, vano-o tol sur naŋa amlawan ruru teke e losinela, a lipere sur la naŋa akila, vano tol nena naŋa asitom asape pe yar kilia re poli.

Le Yu lala amio navisaluaena kiena ne Ntewa

¹⁷ Nepisu sane popon nevis si va laa sane wa e lepas na sur la naŋa ita le Yu lala tesuŋa tepisa. Tesuŋa tepisayu ke sanape naŋa ita ke narui ita na tetaveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, tesitom ke tesape ita ke narui naŋa Ntewa sinenan ita pa laa sane wa, ana kila narui kieta sitomena la pa manene laa metava.

¹⁸ Tepisa ke tesape tesukul ruru po e navisaluaena kiena ne Ntewa, kila narui tesitom tesape ita ga tekilia ruru Ntewa

amio kiena nasinenanena, ita ga tekilia ruru sur la naŋa lelaga pona naŋa mesmesu napo. ¹⁹ Ita tesuŋa tepisa ke tesape ita le Yu ga lala topon naŋa tesumon la naŋa pe ape Yu re poli, komin naŋa tepisape la ape kilamara ŋala naŋa pe akilia re mrapa poli. Tomape ita ga tepe yomerarava kien la naŋa asike e yemalolo, ²⁰ ita ga topon naŋa takawe ruru yaru naŋa kila pal mrapa, ita ga tetorokin naŋa tevian ruru la naŋa asa ga sisi lala, pe akilia re sur poli.

Ana sineun nesape nevis re e lepas nene, sane pogaga naŋa tepisu kilale sane navisaluaena kiena ne Ntewa pulen make kiliaena wo lala a visena wo make la rui, ana piowagan ga naŋa tesuŋa tesape naga pe kieta ga. ²¹ A sur si tai naŋa piowa manenea metavan nene, tomāreren vianen yar taŋena lala, ana nepisu sane pe tepian ruru ita re si poli. Visae ologon naŋa ovisave yar ve vinau re sina, ana popon naŋa ko na osumā ovinau mīaga? ²² Ko naŋa opian ke yaru osape monar ve akila re kolau, komin ya ne ko mēna okila? A ko naŋa opisa ke osape nono la naŋa la amiyumaenia, apiowa ga, opisa tanea, ana ko mēna ga, pona osumā opinaun ke sur la ne pe kol naŋa amligan sike e kiela lele wa lala, a?

²³ E lele nene monar tevisave piowa paŋisi wa, komin ita la naŋa toŋarwar ita vanon naŋa toŋar Navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tesuŋa tekila kare ke sina kia wa kiena kieta Ntewa ne, komin naŋa tesuŋa tekilaroro ke kiena navisaluaena la nene. ²⁴ Visena Wa pisayu ke kieta ŋelaga nene rui, pisa sanini sape
“Amiu yeririna lala kiena ne Ntewa, ki-amiu navisokanena kila sane yar taŋena lala asuŋa apisa kare ke kiena kia.”

Yaru naŋa pe yere Yu kemua lelaga

²⁵ Ko osape ope ŋaviu rui, ana ope Yu kemua lelaga, nanene na po paŋisi. Ana sur nene miila ko visae ologear ga navisaluaena kiena ne Ntewa. Ana visae okilarovia, ko ope Yu korena ga, ko opiova pa Ntewa sa ga la naŋa pe ape ŋaviu re poli. ²⁶ Ana pona yaru tai pe sa re le Yu la naŋa ape ŋaviu poli yo, naga pe pe ŋaviu re poli, ana visae yar nene logear ruru Navisaluaena lala, e navisuena kiena ne Ntewa naga imi torokin ga yere Yu narui. ²⁷ Yere Yu naga pe ŋaviu rui a mla ke navisaluaena, ana visae pe mlogear re poli, monar visuar ruruia, visae peraga, yoko Ntewa kovenlua naga, a were taŋena naŋa pe pe ŋaviu re poli ana mlogear kiena navisaluaena.

²⁸ Nanene komin e navisuena kiena ne Ntewa, naga naŋa pe yere Yu kemua lelaga, pe naga re ga naŋa pe Yu e kulus poli. Ana ŋaviu naŋa Ntewa pisu sane lelaga napo, pe naŋa re ga e tas nen yar vanua poli.

²⁹ Yar naŋa pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, pe naga re ga naŋa ŋuarar nasiriena wa e limana poli, ana naga yaru naŋa Ninuna Wa miyurŋae ke e losinena, naŋa kiena malena pilonia pimi po. Yar na sanene, pona yeririna la asitom ke asape naga pe pe yar re tai nene poli yo, ana Ntewa kekaran naga ŋaŋisi.

3

Sur wo naŋa sike e le Yu lala

¹ Nepis ke sanene, pona naviunena tai mŋalivi yo, viun sanini, visave “Visae yere Yu maran ve taaga ga amio yar taŋena lala, sa naŋa osuŋa opisa ke ne, komin ya ne kia naŋa Yu naga po, a tesitom ke tesape ita na tepe sur tai? Naŋa tekila ŋaviu e ita, vena teim teve le Yu kemua lelaga, ana pona pe sur koren ga yo?”

² Naviunena nene mesmes ga, ana nevisatarŋea nesape, Peraga, toŋar kia na Yu, naga pe pupia sur wa tai naŋa po manene laa pan ita. Lus kiena yeririna ai sina naŋa Ntewa mligan kiena visena wa sike e limala? Pe yar taŋena kar re la poli, ana ita le Yu ga lala. ³ Pe lelaga naŋa kieta yeririna la ŋasa pe amlogear re visena kiena ne Ntewa nene poli, ana naviunena sike na sape: Sanape, pona yoko Ntewa ve visa ruru ita re sina sa naŋa naga pisaaria sape yoko kila? Ana pe sa re nene poli. Pe sur koren ga naŋa laŋas pe apuarar ruru re visena kiena ne Ntewa poli, ana pe Ntewa purmatan li re kiena navisaaren e ita pogos tai poli wa. ⁴ Pona ita yeririna lala ita tepisokan lue ga, ana Ntewa naga pe lelaga lue ga, sa naŋa Parin Suŋe Tepet pisa e kiena Tus na Yauena lala, naŋa pisa sape

“Yoko avisu naŋa ko ope lelaga kemua e kionŋa visena lala vena liŋerelaena, a yoko sinelan liŋere koena sina ga, ana ko na omesmesu ga na osike ne.”
Yauena 51:4

⁵ Kieta napiowaena lala apioyowa ga, ana sur tai naŋa po towe laa ga, napiowaena la nene akila merarava e maran yeririna lala asape navisaluaena kiena ne Ntewa la naŋa apisalupar ke napiowaena la nene, apo na apo. Nepisa sanene, pona visae yoko yar laŋas naŋa ŋarila pe wowe asuŋalu avisave “Visae kieta napiowaena la akila sur wo nene, komin ya ne Ntewa sinena kar ita sape la si nakoena van itania?” Ana peraga, nanene sitomena

kiena yaru ga, ⁶ pe sa re nena nene poli! Visae Ntewa ve liŋere ita re le Yu lala, ana pe pon re naga liŋere li taŋena la naŋa pe ape Yu re poli, ana peraga, naga mesmesu nena ga, a naga taaga torokin liŋereena.

⁷ Naviunena si tai ve sa nene kilia vim, naŋa pisa sanini, sape “Nanua sumo nesape nemlelaga e Ntewa, ana siraunia pe nemlogear re poli, ana sa naŋa nesuŋa nepisokan ga. Ana kiau visokanena nene suŋa pisawal ke sape visena kiena ne Ntewa ga pe lelaga ŋaŋisi, a sanene na suŋa kila kiena kia pa metava. Ana visae ve sanene, komin ya ne naga sinena sape liŋere in ke na wa, sape in na nepiowa ga?”

⁸ A ŋisi na yar la ŋasa avilon visena la ne sanene va ve taŋena laa na wa, avisave “Visae ŋelaga viowa visawal visave visena kiena ne Ntewa pe lelaga, popon tesuŋa tekilakila mŋa mlamulena viowa la ve moki silaga, vena kilae visena kiena ne Ntewa ve lelaga laa sane.” Laŋas apisape nesuŋa nemlologon ke sanene, ana naga nene na visokanena ga, a la naŋa asuŋa apisa, yoko akus naliŋereena torokin kiela visen viowa la nene.

⁹ Nesape nowasuŋe in sina e sur naŋa tepisayu ke ŋa rui, tesape yar na ŋar kia na Yu, yoko ve sanapenia? Pona yar laŋasa, naviunena sike e la yo sape yoko wo ŋaŋisi vania taulu yar naŋa pe ŋar re kia nene poli, pona peraga? Pogaga, kiau navisatarŋea nesape ve sa re nene poli. Sa naŋa nepisa ŋa rui, le Yu amio le Kris lala, la make ga asike vatanon mŋareraena na mlamulen viowa maran taaga. ¹⁰ A sane visena na Tus Wa pisape
“Pe yar re nena tai naŋa kiena malena po poli.”

¹¹ Peraga, pe yar re nena tai naŋa pisu kilale mrapa poli,

pe yar re nena tai naŋa suŋa kilali ke sape lual Ntewa e kiena malena poli.

¹² Yeririna make ga apilipal ga mrapa naŋa mesmesu, apa apiowa manene laa.

Pe tai re nena naŋa miyurŋae po poli.
Yauena 14:1-3

¹³ Kiela visena piowa ga, sa ga yar mare naŋa kona rui,

purmenela suŋa miyurŋaen ke ga visokanena,

navisa kareena la naŋa suŋa mŋalivi ke e kulugola lala, sa naŋa lomŋara viowa karmar yaru.
Yauena 5:9

¹⁴ Lelaga ŋa, gola lala pulen ga viaiena amio visen melkalka lala. Yauena 10:7

¹⁵ Lala lala suŋa ŋar la akirkirir kar ga la ne vena kilae kuruta lau,

¹⁶ kiela yalorena lala apa akila kare make suria, akila yaru la amloge piowa.

¹⁷ Pe asitom re asape mrapa na suŋare tai sike poli,
Ais 59:7,8

¹⁸ *pe apisu kilale re nena asape Ntewa sumã pisu la ke poli.*” *Yauena 36:1*

¹⁹ Ee, visen la nene amolue kome Navisaluaena kiena ne Ntewa, a tekilia tevisave ya naþa Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, kiar ita ga le Yu lala. Ita tesike vatanon Navisaluaena nene, a yar naþa pisu kilale ya naþa navisaluaena nene pisa, naga pe kiena visena na visaen re si po, naga kilia sape yomarava wetelu kilarovia, yar make ga akus nakoena vanonia. ²⁰ Pe yar re tai naþa logear Navisaluaena kiena ne Ntewa torokin vena naga kilia mesmesu e marana, ana Navisaluaena nene kila sane yar make ga akilia ruruia asape mlamulena viowa sike e la.

²¹ Ve sa nene, mrapa na logearen visaluaena, yar la taþatete atayu nena aimi amesmesu e marana Ntewa, a nane kila sane Ntewa pisu popon kila ruru mrapa viu taþena tai naþa tekilia tetavevea.

Mrapa viu nena naga po paþisi, komin pe kana navisaluaen re la naþa yar monar logear la poli. Mrapa nena, nasiriena marua wa lala amio visena kiena ne navisaluaena lala, apisawal nã ve torokak nanua sumo rui, ana nagane Ntewa kilologia pan ita rui.

²² A mrapa nena naga sanini: pe mrapa nalelagaena. Sanene, yar ai naþa viawa e Yesu Kristo, yoko Ntewa kila naga imi wo e marana. Mrapa nena pe kiena yar re ga laþas poli, ana pe kien yaru make ga, ²³ komin yar make ga amlama piowa, pe ta re poli naþa kiena malena mesmesu va torokin naþa tol malena wo naþa Ntewa sinenania.

²⁴ Ana pogaga, komin Yesu Kristo pul lua ita rui, kila naþa Ntewa kila ita tepim temesmesu e marana, sane kiena nalaena tai pan ita, naþa mlavia pimi ga kome kiena lemamiãna. ²⁵ Naga pul plan ita komin naþa Ntewa pisirlua naga sane kuþaþaena tai naþa kana kuruta mlau kee plan kieta mlamulen viowa ita la naþa temlelaga ea.

Ana sanapen yeririna la naþa siar e kas la nakonua rui pimi, pogos naþa Yesu pe pimi re poli wa? Pe tepisu re naþa Ntewa mla nakoena pan la vanon amlama piowa poli, pona sitomena tai sape pona Ntewa mla ga nakoena pan mlamulen viowa kien yar laþas yo, ana yar laþasa pe mla re nakoena pan kiela mlamulena viowa la poli. Ana peraga, naga pe sa re nene poli. Nakonua manenea, Ntewa kila ke ga kiena sitomena piavi, sumã piro ke

ga kiena sinekar, a kila nã sanene pano-o tol pogos naþa Yesu maren miena mlamulena viowa kien la na sumo. ²⁶ Sanene Ntewa pisawal meraravan pan ita nagane narui sape naga miyumãe po silaga, kila sane yar ai naþa viawa ga e Yesu, yoko ekik ruru nena e marana.

²⁷ Visae sanene, yoko tekilia towarwar ita komin si ya ne? Pe sur re si ta poli, komin ya ne kila ita si tepim topo temio Ntewa? Pe þelaga wo re na tai nalogearen kiena navisaluaena poli naþa tesitom ke tesape tekila yo, ana peraga, kana purþesa, kieta lelagaena ga e Yesu. ²⁸ Kiamimi lologena pisa sanene narui, sape visae yar imi mesmesu e marana Ntewa, naga wasine ga kiena naviawaena e Yesu. Taþatete wasine kiena yumãena wo la naþa naga mlogear ruru navisaluaena make ga kiena le Yu silaga, komin naþa taþatete yaru tai kila ve sanene.

²⁹ Sanene, tepisu sa naþa Ntewa pe pe Ntewa kiena ne re ga ita le Yu la poli, ana pe Ntewa kiena ne miena li taþena lala. ³⁰ Ee, Ntewa naga taaga ga, ana pe kien yar make ga, ana visae yere Yu, naga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga e naga, pona visae yar naþa pe pe Yu re poli, naga miena ga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga ea.

³¹ Ana visena la nene pe pisa re sape þelaga na lelagaena kiena Yesu kovenlua navisaluaena kiena ne Ntewa naþa sike ne poli, sape pe kiena yumãena na kilan re si poli. Pe sa re nene poli, ana kana kinasa sane pogos naþa tesumã temlelaga ke e Yesu, tesumã tepatanon ruru ke e sur la naþa navisaluaena pisa, tekila ke naþa ape lelaga.

4

Epraam tepo yomãrua na vianen mrapa na viawaena van ita

¹ Tesumã tepisayu ke sane þelaga na lelagaen e Kristo naga pe mrapa na tolen natamaliaena, ana sanapen kata apua la nanua sumo, sane pupia apua na kieta lus naþa yermarua Epraam? ² Naga kila yumãena la moki naþa Ntewa kekarania, ana yumãena la nene taþatete kila naga mesmesu e marana Ntewa. Visae naga imi mesmes komin kiena yumãena lala, pona naga kilia warwar si e yo, ana pe sa re nene poli. Pe yar re tai naþa kilia warwar e marana Ntewa vanon yumãena la naþa naga kila, ³ ana naviawaena ga kilia kila yaru mesmesu amio Ntewa, sa naþa suniena kiena Epraam pisayu e Tusi na Siiena, naþa sape

“Epraam naga piawa m̄arera paḗisi e navisaarena kiena ne Ntewa, ana Ntewa kekarania, mla viawaena nene kiena Epraam, kila narui pimi mesmesu e marana.” Nas 15:6

⁴ Ositomlia, sane yar naḗa miyuḗaen kilavaru, pogos naḗa kupario ḗisi monar waria ve kiena. Ana ve tevisa re tevisave kilavaru nene naga pe nalaena tai naḗa kiena yerkawa mla pania molue kome kiena sitomena, ana kilavaru nene, yar na yuḗaena nene, ḗiyon paḗisi naḗa, ana popon kemua naga waria ve kiena.

⁵ Ana lepas naḗa yaru imi mesmesu e marana Ntewa, naga pe pe sur re tai naḗa teyuḗae vanon poli, naḗa tekilia towaria sane sur tai naḗa ita ga tetaulua ve kieta. Ita, kieta yuḗaena la piyowa ga, ana monar towasine ga Ntewa, naḗa naga ga kilia war plan napiowaena e kieta malena. Visae towasine ga naga, ana yoko kila ita temesmesu e marana.

⁶ Yermarua Parin Suḗe Tepet kilia sur nene nanua rui, ana kiena yauena tai pisayu sanapen naḗa yoko wo vaḗisi van yar naḗa pe ḗasine re ke sina ga kiena yuḗaena poli, ana ḗasine ga Ntewa sape yoko naga kekara naḗa kila naga mesmesu e marana. Yauena nena pisa sanini, sape ⁷ *“Yar naḗa Ntewa piowo kiena napiowaena lala, naḗa yumu plan kiena mlamulen viowa, na nene navisa ruruena tai naḗa yoko wo van vaḗisi.*

⁸ *Yar naḗa Ntewa pisu naga sane pe namname tai to re si e poli, naḗa monar war nakoanania, naga yoko kilia loge wo na loge wo.” Yauena 32:1,2*

⁹ Ana la naḗa akilia aloge wo sa naḗa yauena nene pisape, a la nene? Navisa ruruena nene, yoko taḗatete imi ga va ḗaviu lala, sa naḗa ita le Yu ga lala, ana yoko imi ḗena va la naḗa pe ape ḗaviu re poli, na nene naga merarava ruru po paḗisi, komin sa naḗa tepisape, Epraam pimi mesmesu e marana Ntewa, pe komin re naḗa naga pe ḗaviu poli, ana pimi mesmesu e marana Ntewa komin ga naḗa mlelaga m̄arera ea.

¹⁰ Ana tekilia sur nene sanape? A Ntewa sape Epraam mesmesu e marana na pogwai? Naga pisa e pogos naḗa Epraam pe ḗaviu pa rui, pona pisa e pogos naḗa pe pe ḗaviu re poli wa? Visae teva si e kiena suniena, yoko tevisu naḗa Ntewa pisape Epraam mesmesu e marana pogos naḗa naga pe pe ḗaviu re poli wa.

¹¹ Sanene, viawaena kiena Epraam e Ntewa, naga ga nene kila naga mesmesu

e marana. E poglis nene naga pe ḗaviu re poli wa, ana sirauenia, Ntewa mla ḗaviu pania sane kile tai naḗa pisawal sape viawaena ga e Ntewa nane mrapa naḗa yar imi mesmesu amio naga.

Epraam naga pe yar ḗesa naḗa sanene, ana yar moki apim sirau naḗa pe ape ḗaviu re poli, ana amlelaga e Ntewa ana Ntewa pisu sane amesmesu e marana. La pe amolue re e lus kiena Epraam amio poli, ana nagane apisu naga sane pe kala apua marua ḗena tai, ¹² maran taaga sa ke naḗa naga pe apua kan la naḗa ape ḗaviu.

Ana nanua sumo, ita le Yu lala tesitom tesape yar naḗa pe ḗaviu sane yermarua Epraam, lelaga kemua naḗa naga ke narui naga molue kome kiena lusa. Ana nagane, sitomena tai ḗalivi naḗa pisape yaru naḗa kilia visa visave Epraam naga pe kana apua marua kemua lelaga, nanene pe yaru naḗa mlelaga e Ntewa sa ke naḗa Epraam mlelaga ea, pogos naḗa pe pe ḗaviu re poli wa.

Naviaawaena kiena yaru kila navisaarena kiena ne Ntewa imi ve lelaga

¹³ Nakonua konua rui Ntewa pisaar pa Epraam sape yoko kiena navisa ruruena lala amolue akome Epraam amio kiena lusia avava vanua va va yeririna make ga na yomarava. Ana komin ya ne Ntewa kekaran sape kila kiena navisaarena nene va Epraam? Pe vanon re ga naḗa Epraam mlogear ruru kiena navisaluaena poli, komin pogos naḗa Ntewa kila navisaarena nene, pe navisaluaena re poli wa, pogos kiena ne Ntewa na laen navisaluaena va Mosis sike koperina wa. Sanene, tekilia tevisave naviaawaena kiena Epraam ga kila naga mesmesu e marana Ntewa, nane Ntewa kekaran naḗa la navisaarena wo nene vania. ¹⁴ Visae navisaarena nene pe kiena yar ga la naḗa asḗal amlogear ke navisaluaena, yoko kila sane yar naḗa mlelaga, mlelaga korena ga ne, a kila sane navisaarena kiena ne Ntewa pe surḗal re si poli. ¹⁵ Suri taḗena ke sina ga nini, naḗa kila meraravan pan ita sape navisaarena wo kiena ne Ntewa lala taḗatete aḗalivi e ḗelaga nalogearen navisaluaena. Naga nene komin pogos naḗa navisaluaena sike na, ana ḗelaga na kilaroen navisaluaena monar ḗalivi, ana sirauenia monar kana nakoana nena, komin naḗa pe yaru tai token re kilaroen navisaluaena pogos tai poli.

¹⁶ Ve sanene, navisaluaena taḗatete kilia iila ita vena tekila ruru kieta napiowaena e marana Ntewa, ana Ntewa pe lemam manene laa pan ita, ana naga ga kila. Naga pisu naḗa toḗasine ga naga, tevisu ga naga,

5

ana naga kila tetol kiena navisaarena wo lala. Nanene na pe le Yu re ga la naŋa navisaluaena pitomi ŋesan pan la poli, ana yeririna taŋena mēna la asikola amio la. Yer pe lala, ana visae akus ŋelaga na lelagaena e Ntewa maran ve taaga sa ke naŋa Epraam mlelaga ea, naga sane la mēna amolue e kiena lusa. A ita make mēna ga e ŋegas nen nalelagaena teliv piora e yomarava, tepisu sane naga pe pupia kata apua.

¹⁷ A nanene mesmesun ga naŋa Ntewa pisaar pa Epraam nanua rui, naŋa pisa pania sape

“In na nepisirlua ko, ko ope purŋes nen lus nen yeririna lala na purvanua moki.”
Nas 17:5

Pogos naŋa Ntewa pisaar sanene pa Epraam, Epraam pe sinen kurkur re poli, ana ŋuarar ruruia, komin naŋa naga kilia sape Ntewa nena naŋa naga pisa visena nene pania, naga pe Ntewa naŋa kilia kila ya naŋa mare imi mali, kilia kila sur naŋa pe su re poli wa vim mālivi. ¹⁸ Pe lelaga, Ntewa pisa sur ta pania mārera paŋisi naŋa naga lelaga ea, komin naŋa pisaar pania, sape

“Kiomā lus lala yoko aim ave moki na ave moki vaŋisi e yomarava nini.” Nas 15:5

Ana pogos naŋa Epraam mloge, mlelaga ea sape monar ve sa ga nene narui. ¹⁹ E pogos nene, naga kilia sape naga amio wona Sera, kiela mrae lalua lavis vito tano narui, naŋa kiena kasa lavis tol ponotia ve taaga [100], a wona pe ŋarli re sisi poli wa, ana kiena naviawaena pe mlor re nenaga. ²⁰ Naga pe sitom re nena suri ta poli, ana kiena sitomena sike ga e ya naŋa Ntewa pisaaria. Kiena naviawaena suŋa pimi mārera laa narui, a silaga suŋa mieluar ke Ntewa a pisa lue ga potena keviu pania vanon ya naŋa yoko kila. ²¹ Naga pe sitomli re pogos ta poli sape Ntewa naga pe torokin re naŋa yuŋae taveve ruru kiena navisaarena poli, ²² a kiena ŋelaga na viawaena nene narui kila Visena Wa pisayu si naga, sape Epraam ŋesine ga Ntewa, ana Ntewa pisawal sape naga mesmes ruru e marana.

²³ Ana visena nene pisayu ga Epraam naga taaga, ²⁴⁻²⁵ ana popon tela sane visena tai naŋa pisayu ita make ga, komin ita mēna ga temlelaga e Ntewa tesape yoko naga kila ita teim temesmesu e marana sa naŋa naga kila pa Epraam. Temlelaga sane naga ke narui naŋa mligan Yesu pitomin vena tol marena vanon kieta mlamulen viowa lala, a temlelaga tesape Ntewa ŋere lua ke sina ga Yesu petan marena vena kila merarava ruru van ita sa naŋa tekila si mara wo temio naga rui.

Tepe mara wo si temio Ntewa rui, tepisu suŋiare a lemamiēna

¹ Pogaga, nagane merarava ruru po pan ita sane sur naŋa kila ita tepe mara wo sina temio Ntewa, naga kieta naviawaena e ya naŋa Yesu kila vena tamalia itaena. A pogos naŋa tepisu kilale tesape tepe mara wo temio Ntewa sanene, kila naŋa tepisu suŋiare sike likan ita temio naga, ² a kila naŋa tesu ruru ga tesike e kiena lemamiēna silaga. Visae ve sanene, kieta sitomena māraran sape siraunia, yoko ita monar teva loyūŋa e naurarena kiena ne Ntewa, temio kekarena keviu.

³ A pe tekekaran re ga malena wo naŋa yoko imi sirau poli, a tekekaran mēna pog mārera la naŋa tesuŋa tepisu ke nagane. Pona temloge piowagan yo, ana teloge won ga komin naŋa tekilia tesape naloge viowaena kilia kila sitomena ve piavi vaŋisi, ⁴ a sitomena piavi kila ŋelaga wo va laa e marana Ntewa, a ŋelaga wo nene kila nawasineen Ntewa va laa na wa, ⁵ a nawasineen Ntewa kila taŋatete kieta sitomena lorun sur tai pog tai. Nanene komin naŋa Ninuna Wa naŋa naga mla pan ita, silaga suŋa kokonia ruru ke sinesiena kiena ne Ntewa va loyūŋa e ita vano vano-o toulen ruru nenaga.

⁶ Tekilia tesape Ntewa sinen si manene ita sanene komin naŋa sumo, temloru e ŋilipili ta rui naŋa taŋatete si tekila sur tai vena tamalia ita, ana e nena e kana pogos naŋa pisaar pa rui, naga pitetalia Yesu pimin marewo ita yeririna viowa lala.

⁷ Ita na, pe tepisu manene li re naŋa yar tai kilia taŋan kiena malena vena tamalia yar taŋena poli, pona yam peve taaga yar tai kilia taŋan kiena malena vena tamalia yar tai naŋa asitom asape naga po paŋisi, ana sur ne nanene narui Kristo kila pan ita make ga naŋa ita li viowa lala. ⁸ Nasinesiena kiena ne Ntewa keviu sa ke nene narui, komin pogos naŋa ita yar na kilaen mlamulena viowa tekila ke ŋarmārera wa, Kristo pitomin mare wo itania. ⁹ Kana kuruta mlau kevan ita temekiki rui, ana tepim temesmesu e marana Ntewa, a kila naŋa pe sur re si tai sike e ita poli naŋa yoko naga la nakoena van itania. ¹⁰ Nanua, pogos naŋa tepe nasinekar kiena ne Ntewa ke lala wa, marena kiena narina kila mara wo temio, a nagane, komin naŋa tepe erau wo temio rui, yoko malena kiena narina kila ita mēna ga temal lue temio. ¹¹ Sanene, tekekaran paŋisi naŋa Ntewa pisirlua kieta Suŋe Yesu Kristo, komin naŋa naga kila kieta mrapa na mara wo temio, tesu si veraga temio naga.

Atam kila marena pimi, Kristo mla malena

¹² A sur lua nene marena amio malena, lalua apim e yomarava nini sanape? Yar þes na yomarava nini nane Atam, a naga pe purþes nen mlamulen viowa, a kila naþa nakoena na mlamulen viowa, sane marena, monar imi m̄aliv e yomarava. A yeririna la naþa asiraunia, la m̄ena ga atol mlamulen viowa, ana marena tol la make m̄ena ga.

¹³ Sumon pogos kiena Mosis, Ntewa pe mla re navisaluaena poli wa, ana pe sur koren ga naþa pe navisaluaena re poli wa, þelaga na mlamulena viowa sike pa rui. Sanene, Ntewa pe mliþerela re e pogos nene poli sape akilaro ke kiena navisaluaena, komin naþa pogos nene, navisaluaena naga pere wa, ana kiela mlamulena viowa la narui kila sane la monar akus nakoena na marena na wa. ¹⁴ Tekilia tesape sanene, komin siar e pogos kiena Atam, pimi tol pogos kiena Mosis, pe navisaluaen re poli, ana yar la asuñia amarmare m̄aga, komin nakoena na mlamulen viowa sike e yomarava rui. Pona laþas akila piowa sane Atam kila yo, pona akila m̄ena sur taþena lala, ana e navisuena kiena ne Ntewa, kiela napiowaena make la nene ape mlamulena piowa torok ga.

Sanene, tepisu ya naþa yar taaga ga nene naþa Atam kila, tol make malena kien yeririna na yomarava, sa ke ga naþa ya ne Kristo naga taaga kila sirau, naga m̄ena ga tol make kieta malena ita punu ga naþa temlelaga.

¹⁵ A yuñiaena wo naþa Ntewa kila naþa molue kome kiena lemamiēna, naga po paþisi, kilia taulu yuñiaena viowa naþa Atam kila naþa molue kome kiena mlamulen viowa. Mlamulen kiena Atam naga taaga kila yar la monar amare, ana nawoena kiena Yesu Kristo naga taaga kila tepim temesmesu e marana Ntewa. Sur nene sane nalaena wo tai naþa toþar korenan ga sa ga ne. ¹⁶ Mlamulen kiena Atam pe kila re nena sur wo tai, ana nalaena nene po pan ita paþisi. Ntewa mliþere mlamulen kien yar taaga nene, pisape yoko pupia kiena nakoena va e yar make ga, ana siraunia, Ntewa pisu nalaena naþa Yesu mla pan ita, naþa pul plan kieta mlamulen piowa lala, ana sape temesmesu ruru e marana rui.

¹⁷ Lelaga kemua naþa mlamulen kiena yar taaga ga, naþa Atam, kila sane marena suñia taulu ita, naþa kilia war plan make malena kien yar lala. Ana yoko, lemamiēna kiena si yar taþena,

naþa Yesu Kristo, mla nalaena wo nene pan ita nanagane, kila sane temesmesu e marana Ntewa, tetaulu marena rui, ana siraunia yoko tetol malena wo temio naga. ¹⁸ Sanene, kana kinas sane mlamulen viowa nene kiena Atam naga taaga þere yeririna make ga apa e nakoena, ana siraunia yuñiaena wo mesmesu taaga ga nene kiena Yesu, kilia kila plan la make ga e nakoena nene, ana mligan la ase malena naþa ve uro re. ¹⁹ Ana sa ke sina nene, yar taaga pe þarn̄arera, pe miyagogon re Ntewa poli, ana kila yar make ga ape yar na kilaen mlamulena viowa, ana siraunia, yar taþena mlogear ya naþa Ntewa pisa pania, ana mare e lak torovia kila narui ita moki naþa tepim temesmesu e marana Ntewa.

²⁰ Nanua, Ntewa mla navisaluaena pa Mosis, a navisaluaena nena suñia kilologia ke yeririna lala sape kiela mlamulen viowa la pule paþisi. Ana pogos naþa mlamulena viowa la suñia pimi pe moki manene lue ga, Ntewa m̄ena ga pa laa sane, kila sane kiena lemamiēna pimi keviu manene laa. ²¹ Nanua sumo, mlamulen viowa þar marena pimi, a marena nena suñia kila mlamulen viowa tolue ga metava silaga. Ana siraunia, Ntewa kila kieta mrapa vena teim temesmesu e marana, ana nane kila sane nagane kiena lemamiēna taulu make suria, komin naþa suñia kila ita make ga naþa temlelaga e kieta Suþe Yesu Kristo, yoko tetol malena naþa ve uro re.

6

Popon toþisin mlamulen viowa, temal temio Kristo

¹ Sa naþa nepisa ga na wa, ita tepe yar na kilaen mlamulen viowa lala, ana Ntewa pe lemam pan ita piewo ita, ana vanon sur nene, popon kieta malena nanagane ve sanape? Pona yaru laþas apisape popon tesuñia tekilakila mlamulen viowa ve moki yo, vena kila sane lemamiēna kiena ne Ntewa m̄ena ga suñia imi manene laa, sa naþa naga suñia pieviewo ke kieta mlamulen viowa la nene? ² Ana peraga, taþatete nena ve sanene! Tekilia tevisave e lepas na sinenanen viowa na kilaen mlamulena viowa, ita sa ga yar mare lala, monar toþisin nena ga, ve tekila re sina.

³ Ositomli pogos naþa akee ita vena teve taaga temio Kristo Yesu. E poglis nene, ya naþa m̄alivin ita naga torokin ke ya naþa m̄alivin naga nanua rui. Sane nanua sumo naga mare wo kieta mlamulen viowa, ana nagane, pogos naþa akee ita, kieta malena marua na mlamulena viowa m̄ena lala monar mare. ⁴ Sumo, amligan tasnena

m̄ene lele na marena, ana nagane, pogos naŋa akee ita, monar teligan kieta ŋelaga na mlamulena, toŋisin ruru nena ga. A nanua m̄ena sumo, Ntewa kila yuŋaena na iilanena nene, naŋa kila Kristo suŋalu mal sina, a nanagane, pogos naŋa akee ita, tesuŋal sina temialoro e malena viu tai.

⁵ Sanene, tepe taaga temio Kristo rui komin naga mligan kiena malena mare e yomarava nini, ana ita m̄ena ga monar teligan kieta malena marua. Ana tekiliyar ruru sane yoko teve taaga si temio ke na wa, komin naŋa naga ŋar si kiena malena viu tai, a yoko ita m̄ena ga towar kieta malena viu.

⁶ A monar tesitom̄al silaga, sane ŋelaga na kilaen mlamulen viowa naŋa tepaeme temio, naga sa naŋa asuar sike e lak torovia amio Kristo. Sanene, kila naŋa ve tekila re si mlamulena viowa la naŋa tasneta la sinelan kilaena, a mlamulena viowa taŋatete kilia ve suŋen kieta malena sape tepe kiena yar nayuŋaena ga. ⁷ Popon toŋisin mlamulen piowa, nagane m̄areraena na sinenanen kilaena mlamulena viowa monar ŋisin ita, komin ita na sane yar mare naŋa sitomena viowa na mlamulen viowa taŋatete kila sur tai van ita. ⁸ Lelaga kemua, nanua sumo, sa naŋa temare temio Kristo rui, ana nagane, kieta lelagaena m̄arera sape yoko temal lue temio naga narui.

⁹ Tekilia tesape Ntewa kila Kristo mal si petan marena, kila sane yoko Kristo mal m̄a vano-o yoko taŋatete si mare pog tai, nam̄areraena na marena taŋatete si kilia tol naga pogos tai. ¹⁰ Kiena marena nanua ne, naga pe marena tai na war plan makeen nakoena na mlamulen viowa, a kiena malena nagane, naga pe malena tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa, ¹¹ a yoko monar ve sa ga nene van ita. Monar tesitom̄alia tevisave ita m̄ena ga popon toŋisin ruru ŋelaga na mlamulen piowa, a silaga monar tevisirlua kia kiena ne Ntewa e malena viu naŋa tesike ea temio Kristo Yesu.

¹² Sanene, kiau visena urmi e lele nene sanini, sane ve atam̄an re kiamiu sitomena la nakilaen mlamulena viowa imi ve sa naŋa nam̄areraena m̄arera tai naŋa suŋa ve suŋen amiu. Visae peraga, tasnemiulala, naŋa ape na yomarava ga nini, yoko asuŋa alogear ga nasinenanena viowa la na ŋelaga naŋa ita yeririna la tepaeme temio. ¹³ Ana sanene pe po re poli, komin lepas nen tasneta lala, pe pon re aim sane sur na yuŋaena naŋa napiowaena miyuŋae amio vena kilaen kiena ŋelaga viowa ne lala. Sumo, ita sane yar mare lala, naŋa malena na Ninuna pe su re nena e ita, ana nagane Ntewa kila ita si

temali, ana monar teyawawo kieta malena viu nene va si vania vena naga lavia vena kilaen kiena yuŋaena. Sanene, yoko lepas nen tasneta lala apim sane sur na yuŋaena naŋa Ntewa miyuŋae amio, vena kilaen kiena ŋelaga mesmesu lala.

¹⁴ Sumo, tesike vatanon navisaluaena naŋa Ntewa mla pa Mosis, amio kana nakoena nena lala, ana ita toŋion lo-gearen pano-o, ana peraga, pe tetorokin re natolen kana natamaliaena poli. Sanene, Ntewa sinen miye ita a nagane suŋa miila ita vena nasinenanena na kilaen mlamulen viowa taŋatete nena uarar ita.

Mlamulen viowa taŋatete si uarar ita, ana ita yar na yuŋaena na ŋelaga wo

¹⁵ Nepisa ke ga yam tai ŋisi ne nesape pe tesu re si vatanon navisaluaena naŋa Ntewa mla pa Mosis poli, ana nemarau nesape pona yar laŋasa amla kiau visena nene pa piowa yo. Pona asitom asape, “Ke, Pol pisape ita na pe tesu re vatanon navisaluaena poli, a nagane ita tekilia tekila ya naŋa piowa naŋa sinetania, tekila naga pogaga, ana yoko Ntewa sinen ye ita, viewo ita.” Ana peraga, pe nepisa re nena poli ŋisa. ¹⁶ Monar asitom̄al sane pogos naŋa yar tai sike vatanon suŋe tai, monar logear suŋe nena a monar imi sa naŋa yar na yuŋae kienaena tai. A ve sa m̄ena nene e kieta malena. Visae nasinenanena viowa suŋa ve suŋen kiom̄a malena, yoko monar okila mlamulena viowa la naŋa naga sinenan sape okila. Ana visae kiom̄a suŋe naga Ntewa, yoko osuŋa okila kiena yuŋaena wo lala. Mrapa lua nene, tai yoko kila ko omio Ntewa amlua aviaŋa lue, ana taŋena yoko kila ko omesmesu omio naga.

¹⁷ Nanua sumo, amiu m̄ena yar na yuŋaena vatanon m̄areraena na kiamiu nasinenanena viowa ga lala, ana potena paŋisi pa Ntewa naŋa nepian amiu, ana amligan ruru sike e losinemiulala, atavege ruru e kiamiu malena lala. ¹⁸ Sanene, amiu amolue vetan suŋe viowa nene nanua sumo, pe ape kiena yar na yuŋaena re si la poli, ana nagane ape yar na yuŋaena kiena ne Ntewa, naŋa amiu asuŋa akila ke sur mesmes lala sa naŋa naga sinenania. ¹⁹ Nekilia nesape navianena la nene m̄arera li m̄aga komin sitomena kiena yar naga pe sa re sitomena kiena ne Ntewa poli, nane kila nemilla amiu ke ne, nepis kome ŋakaiwa naŋa pisayu ga yeririna lala na yomarava nini, sane suŋe lala amio kiela yaru na yuŋaena lala.

Ana monar avisu kilale ruru kinas nen visena la nene, sane nanua, sitomena na kilaen sur viowa, naga keviu manene laa

e amiu, naþa suña m̄areran ke yepemiu lala vena kilaen mlamulena viowa naþa apiowa na apiowa, ana nagane pe sa re si nene poli. Nagane, sitomena na kilaen þelaga wo monar ve keviu e amiu, naþa kila sane kiamiu malena imi ve wa naþa ve wa.

²⁰ Pogos naþa sane ape yar na yuñæen ga na mlamulen viowa, m̄areraena na sitomena na kilaen þelaga wo taþatete yuñæe e amiu, ²¹ ana akila ke ga yuñæena viowa lala. Ana sur la nene, pe amiila re nena kiamiu malena poli, ana amligan amiu nena e mrapa na marena, a nagane, visae asuñæa asitoñal la sina, yoko amawan vaþisi ya naþa akila. ²² Ana nagane, Ntewa þerelua amiu petan þelaga na sinenanen kilaen mlamulena viowa la nene, amiu apim sane ape yar na kilaen kiena yuñæena, kila naþa po manenea e kiamiu malena naþa apim ape wa ruruia, a nagane asike e mrapa na malena naþa ve uro re.

²³ Wulena naþa mlamulena viowa kila yar waria, nane marena naþa ve uro re, ana kieta Suþe Yesu Kristo kila naþa towar malena naþa ve uro re, naþa pe toþul re poli, ana pe nalaena tai naþa Ntewa mla korenan ga pimi pan ita.

7

Ita li nalelagaena lala pe tesu re vatanon Navisaluæna poli

¹ Erau lala, nekilia naþa amiu akilia ruru navisaluæna lala na kiamiu purvanua, ana yoko nevisayu sur tai e lepas na visaluæna la nene naþa kilia iila kieta sitomena e lepas navisaluæna kiena ne Ntewa naþa tesuñæa tepisayu ke ne.

Sur nene sanini, sape e navisaluæna, pogos naþa temal ke ga wa, monar telogearia, ana visae temare, pe tesu re si vatanon po laa rui. ² Ositomyuli þelaga kiena yaru naþa þere sira, lalua atalopa. Visae sira tai, pogos naþa wona mal ke ga wa, navisaluæna m̄areran sape sira nene monar su ruru lue ga amio wona na yerm̄ene nene. Ana visae yar nene kovio, navisaluæna pe pisa re si sur tai e lepas na sira nene poli, sape naga monar suña ve wona yar ke nene na wa. ³ Ve sanene, visae sira nene, wona mal ke ga wa ana naga va vinaun yar taþena, yoko navisaluæna visave naga taþa ke kolau. Ana visae wona na yerm̄ene mare tania, navisaluæna taþatete si visa sur tai ea. Naga kilia va talopa si amio yar taþena woga, naga pe pe kolau re nene poli.

⁴ Pogaga, erau lala, sitomena nene naga sa ga nono ga na kilologia itaena temio

navisaluæna naþa Ntewa mla pa Mosis. Nanua sumo, yar la asike vatanon navisaluæna nene, naþa monar alogearia vena atol natamaliaena, ana nagane, ita li nalelagaena lala temare petan navisaluæna nene. Nagane pe tesu re si vatanon navisaluæna poli, ana tekilia teva tesu vatanon yar taþena, nane Kristo naþa mare wo ita. Ntewa kilamalia sina, ana kila sane ita korowas nena lala yoko towar mras wo lala naþa naga sinenania.

⁵ Nanua sumo pogos naþa tesike vatanon m̄areraena na þelaga viowa naþa tepaeme temio, kieta nasinenanena viowa lala amiyuñæe e tasneta, akila tekila manene laa mlamulena viowa lala. Ana pogos naþa tekilia tesape navisaluæna kiena ne Ntewa suña naþa pisaluþar ke mlamulen viowa la nene, pisape ve okila re nene, ve okila re nene, ana sur nene kila kieta nasinenanena piowa lala pa laa metava narui. Sanene navisaluæna na kilawoen þelaga viowa nene suña kila ke sane tepim teþiowa manene laa narui, a mligan ita nena ga e mrapa na marena. ⁶ Navisaluæna nene þuarar ita m̄arera sanene, kila tepim teþe yar na yuñæe korenaen kiena navisaluæna marua la naþa asiripolo la asike rui. Ana nagane toþisin ruru nenaga mrapa nene, tomolue tokom ea ana tepim teþe yar na yuñæe korenaen e mrapa viuw wo nene kiena ne Ninuna Wa.

⁷ Ana kam na asitom ya ne e kiau visena la nene, naþa nesape navisaluæna kiena Mosis suña kila ke kieta nasinenanen viowa pa laa metava narui? Pona kam na asitom ke asape sanene na nesuñæa nepisa ke nesape navisaluæna kiena ne Ntewa piowa ga?

Ana peraga, kiau navisaena pe naga re nene poli, komin navisaluæna naga kiena yuñæena wo toñæa ga. Visae ve navisaluæna re, yoko taþatete tekilia naþa nakilaroen navisaluæna naga sanape. Sane navisaluæna pisaar m̄arera sape "Ve ovinaia re sur ken yar taþena," ana visae navisaluæna ve visa re, yoko taþatete tekilia tevisave navinayaena naga ya ne, pona navinayaena naga kana þelaga sanape. ⁸ Ana lelaga, pogos naþa navisaluæna kilaro navinayaena nene, nagane narui sitomena na kilaroen navisaluæna suñæalu m̄al kiena narin pulmas tai, kila navinayaena lala pimi moki loyuñæe e ita. Ve sanene, navisaluæna kiena yuñæena toñæa ga, komin visae ve navisaluæna re, yoko taþatete tevisu narui kilale þelaga viowa nakilaen mlamulena naþa tepaeme temio.

⁹ Sane nanua sumo, nemninue navisaluæna, a pe nesitoñal re poli, nesuñæa ga sanene. Ana siraunia, nepisu kilia naþa

navisaluena pisape, Ve ovinia re sur ken yaru tařena, ana nagane nepisu kilia narui nesape nesuřna nekilaro ke navisaluena, ¹⁰ a nekilia sane monar nokus nakoarena vanonia, nemare.

Sanene řelaga na logearen navisaluena pe pe mrapa na tolen re si malena poli, ana navisaluena naga pimi sane pe kieta mrapa na marena rui. ¹¹ Nanua sumo, tomape navisaluena naga pe mrapa na malena, ana nanene naga kieta nasinenanena viowa na kilaen mlamulena ga nařa kilali ita, kila tesitom sanene. Ana pe sa re nene poli, komin nařa teki-laro navisaluena nene, ana mligan ita e mrapa na marena rui. ¹² Naga ke narui yuřnaena nařa navisaluena suřna kila, ana pe nepisa re nesape piowa poli, komin navisaluena naga pe wa na pe wa, a kana visena lala apo a amesmes ruru nenaga.

¹³ Ana pona lařasa aviun naviunena yo, avisave visae lelaga nařa navisaluena naga pe sur wo tai, ana sanape nařa kila ke yar la monar awar nakoarena na marena? Ana peraga, pe nepisa re nesape navisaluena nene monar kilamřar ita poli, ana kieta nasinenanena viowa nakilaroen navisaluena la nene, naga ga kila. Visena na visaluena la apogaga, ana pogos nařa nekila mlamulen viowa, in ga nemligan inu e mrapa na marena. Visae ve navisaluena re nene, tařatete tekilia tevisave mlamulen viowa naga ya ne, a yoko teninue tevisave ya ne po a ya ne piowa. Ana pogos nařa navisaluena suřnal suřna ga, kila meraravan ruru pan ita sape řelaga na kilaen mlamulen viowa nařa sike e ita, piowa na piowa.

Suri lua apilup loyurřa e sitomena kiena yaru

¹⁴ Sa nařa nepisa, navisaluena kiena Mosis na pe wa pařisi, molue kome Ninuna ne Ntewa pimi, ana in na nepisu sane kiau řelaga pe pe wa re nenaga, in na nesuřna nemiyuřnae taveve ga kiau nasinenanena viowa lala. ¹⁵ Sur viowa la nařa nesuřna nekila ke ne, pe nekilia ruru re poli ařna nekila sanape, pona ařna nekila vanon ya, komin sur wo nařa sineun nesape nekila, ana pe nekila re poli, ana sur viowa nařa pe sineun re kilaen poli, naga ke nane nekila ke narui.

¹⁶ Nanene narui, nesape navisaluena kiena ne Ntewa po pařisi, komin nařa monar navisaluena suřna ga vena visaluřaren kiau napiowaena la nene, nařa sa nařa nepisa ke nene, yepmavin kilaena, ana nesuřna nekila mřaga. ¹⁷ Sanene, pe in re nařa nesitom kilaen napiowaena la nene poli, ana řelaga

nasinenanen kilaen mlamulen viowa nařa suřna miyuřnae manene laa e kiau malena, naga ke narui naga suřna kila. ¹⁸ A kiau řelaga na kilaen mlamulena viowa nene, pe nepisuli re nesape naga kila sur wo tai se kiau malena poli wa. Yam moki kiau nasinenanena pisape nekila sur wo, ana siraunia, pe nekila re poli.

¹⁹ Sa ke nařa nepisa ke narui, pe nekila re nawoena nařa sineun kilaen poli, ana napiowaena la nařa pe sineun re kilaen poli, sur nene naga ke nane nesuřna nekila ke narui. ²⁰ A visae nesuřna nekila ke napiowaena la nařa pe sineun re kilaen poli, nanene kana kinasa sane pe nekila re po poli, ana sur tařena suřna mřareran ke sape nekila, nane řelaga na kilaen mlamulena viowa nařa sike e kiau malena.

²¹ Pelaga na kilaen mlamulen viowa nena, nepisu sane naga navisaluena mřarera tařena sina ga tai nařa suřna miyuřnae ke e inu. Pona pogos tai sineun nesape neyuřnaen suri wo tai yo, ana sitomena viowa sike ga lavisi, kilali nařa were inu neva neviowa sina ga. ²² Pogos moki, e kiau sitomena in ga taaga, nesuřna nesitomřal ke suri la nařa Ntewa pisa, a nepisu kiena visena lala apowo pařisi, ²³ ana nemloge e inu sane visena tařena si tai naga mēna suřna pis. Naga nane řelaga na mlamulen viowa, nařa naga suřna mřareran inu vena nesu vatanon mřareraena na kiau nasinenanena piowa lala. Naga sane nasinenanena viowa la nene asike e tasneu, asuřna akila ke pupia mara amio nawoena la nařa asike e kiau sitomena.

²⁴ Kei, sitomena wo amio řelaga viowa, lalua asuřna apeveyu ke e in sanene, nemloge piowa pařisi, nepisu kieta malena e yomarava na tolēna marena nini mřarera pařisi. Ana ane yoko kilia iila ita, ane yoko werelua ita e naloge viowaena nene? ²⁵ Kieta malena mřarera pařisi nařa, komin e kana lepas ne tai, kieta sitomena sinenan sape logear navisaluena kiena ne Ntewa, ana e kana lepas ne kompasa, řelaga na kilaen mlamulen viowa suřna miyuřnae ke e tasneta.

Ana lelaga, potena pařisi pa Ntewa, komin nařa naga pitetalia kieta Suře Yesu Kristo pitomi, nařa yoko iila ita, werelua ita vetan naloge viowaena nene, tamalia ita.

8

Malena wo amio Ninuna Wa

¹ Kristo Yesu pitomin tamalia ita, ana kila sane ita nařa kieta malena su ruru

sike amio naga rui, yoko Ntewa tařatete la nakoena van ita pog tai.

² Nanene komin nanua sumo, tesike e malena viowa nařa řelaga na mlamulen viowa pa metava, a nařa pisaar marena pan ita, ana siraunia, Yesu Kristo řerelua ita petan malena nene, mligan ita tesike e mrapa viu tařena tai nařa tekilia tetol malena wo nařa Ninuna Wa mlavia.

³ Yar la asuńa ařion ke nalogear ruruen navisaluaena kiena ne Ntewa vena atol natamaliaena ea, ana akila řele ga vanon yaru naga řarin mārera pařisi. Ana ya nařa akila řele ga, Ntewa ga kila. Naga mligan narina Yesu pitomi e yomarava, kila tasnena a kiena malena maran taaga sa ke ita li na mlamulen viowa lala. Ana Yesu pitomi tańan tasnena a kiena malena nene, sane kuřařaena tai vena weluaen nakoena na kieta mlamulena viowa lala.

⁴ Nakoena na kieta nakilaroen navisaluaena, naga ga řaria, kila ita temesmesu rui e visuena kiena ne Ntewa, ana nagane pe temial re si e řelaga nařa mlamulena viowa suńa řuarar itania, ana tekilia teyaloro ga e řelaga nařa Ninuna Wa suńa susumon ita ke ea.

⁵ Yar nařa suńa mialoro taveve ke řelaga na mlamulena nařa naga paeme amio, kiena sitomena suńa pulen nasinenanena viowa na yomarava, ana yar nařa suńa mialoro taveve ke Ninuna Wa, kiena sitomena pule mamaga e sur wo la nařa Ntewa sinenania. ⁶ Nasinenanen maneneen řelaga viowa lala e yomarava nini, naga pe mrapa na marena, ana nasinenanena maneneen řelaga wo kiena Ninuna, naga pe mrapa na suńare, pe mrapa na malena. ⁷ Yar nařa kiena sitomena sinenan manene řelaga na sine-nanena viowa, naga pe nasinekar kiena ne Ntewa nenaga. Pona pe sinenan re vatanonen navisaluaena kiena ne Ntewa la poli yo, pona visae peraga, pona sinenan řa vatanon yo, ana komin nařa naga pa piowa manene la rui pano-o, ana yoko vatanon řele sina, ana naga pe yar na sanene narui. ⁸ La nařa amiyaloro ataveve ke řelaga na mlamulen viowa nařa paeme amio sanene, tařatete akila sur tai nařa yoko Ntewa kilia kekarania.

⁹ Ana ko nařa visae Ninuna ne Ntewa teke e ko, ve oyal re si e řelaga na mlamulen viowa nařa opaeme omio, ana monar osuńa oyal e māreraena kiena Ninuna nařa Kristo mla pan ko. Ana visae yaru tai suńa ga nařa Ninuna nene ve to re si e naga, yar nena pe pe kiena re Ntewa poli. ¹⁰ Pelaga na mlamulen viowa na yomarava nini kila sane ita make ga

tasneta monar mare pogos tai, ana ita nařa Kristo sike e ita, naga kila ita temesmesu e marana rui, ana yoko ninuta mal lue ga. ¹¹ Ninuna ne Ntewa nařa kila malia si Yesu petan marena, nane ninuna ne nane teke e ita narui, a yoko kilia řena wo ve sanene van ita. Pe sur korena ga nařa tasneta mare, ana Ninuna Ntewa nařa sike e ita yoko kila malia ita sina.

¹² Erau lala, Ntewa kila po pařisi na pan ita sanene, ana kila sa nařa kieta pupia lapui sike e naga narui. Sanene, popon telamaran si sur wo vania, ana pe pon re si teyaloro tetaveve kieta řelaga na sine-nanen mlamulena viowa poli. ¹³ Pelaga na mlamulena viowa naga pe mrapa na tolen marena, ana yar nařa sinenan yali taveve mrapa na malena, naga monar tańan Ninuna yuńae ea, iila vena te plan nasinenanena viowa nakilaen mlamulena viowa vetan kiena malena.

¹⁴ A ita nařa temlogear pulgona ne Ninuna Ntewa sanene, ita ke la nene narui tepe narina ne Ntewa lelaga. ¹⁵ Nanene komin nařa Ninuna ne Ntewa pe kila re tepim sane tepe yar na yuńae korenan re poli kiena ne Ntewa, ana naga kila sane Ntewa kuslua ita tepe kiena, tepim tepe narina lala. Sanene, monar ve temaraun re Ntewa, ana pogos nařa tevis vania, tekilia tevio sane arimata, tevisave "Ata." ¹⁶ Mesmesun ga nařa tevio ve sa nene komin Ninuna Ntewa suńa pian ita ke narui ana ninuta řena kilia sape lelaga, ita tepe narina ne Ntewa.

¹⁷ Ana komin ita tepe narina ne Ntewa sanene, navisa ruruena wo la nařa Ntewa mligan ruru sike ne ve kiena ne narina napo nařa Yesu Kristo, yoko ave kiena ne ita narina tařena řena lala, yoko towaria tevion pae temio. Lelaga nařa sane ita řena monar towar naloge viowaena sa ke ga nařa naga řaria, ana visae tekekara ga, yoko Ntewa kila wo vařisi van ita maran taaga ve sa nařa kila po pa Kristo.

Yoko wo vařisi va yeririna lelaga kiena ne Ntewa

¹⁸ Nagane e yomarava nini tesuńa tepane ke pog mārera la nene moki, ana visae kieta sitomena la su ga e naurarena nařa yoko imi sirau, nekilia nevisa nevisave e kiau visuena, naloge viowaena la na nagane, ape suri korena ga. ¹⁹ Naloge viowaena la nene suńa tol ke sur make ga nařa Ntewa siia, a sur punu ga suńate ke ga wa, sinelan manene la asape popon legiena maro imi, vena Ntewa kipian ga na wa nařa sape a la ne ape narina kemua lelaga. ²⁰ Nanua sumo, pe naloge viowaena re poli, vanon Ntewa si sur punu

ga apoga ga, ana siraunia, asuñña apim apillua, apororowaia, apiyowa sanene pano-o, sur make ga pe su re si sa naña naga sinenan poli. Naga tañan sape ve sa nene e yomarava, vena kilaen ve sa naña yoko yeririna lala monar asitom asave monar awasine ga naga. ²¹ Sitomena nene yoko monar sike e narina lala, naña monar alelaga avisave yoko sur la tañatete asu ñña sanene silaga, monar asitom asave pogos tai yoko naga kila sur la punu ga naña naga sii la aim awo sina, atol kiena naurarena, sa ke ga naña ita narina la nene yoko tetolia.

²² Ana nagane tepisu ke yomarava nini na wa, naña siar nanua sumo pimi, sur la naña asike ea asuñña amloge piowa sa naña sira tai sape war narina. ²³ A maran taaga sa ke ñña ga ita naña tetol Ninuna Wa sane nalaena ñesia tai naña Ntewa mla pan ita, naña kila tesitom naña ñisi na nalaena keviu imi sirau na wa. Ita ñña ga, tagena sike e losineta la na wa, a tekilia sa naña yoko teloge viowa ñña vano-o tol pogos naña Ntewa wereplan ita vetan yomerava. Sinetan manene sur nene pañisi, komin ita na sane ninis la naña kus plan la ga. Ana e poglis nene, yoko teloge ga wo na wa sane ita tepe narin kemua la lelaga naña teva tesike nena temio e kiena yo napo.

²⁴ Sur ne nanene naga tamalia ita vanonia, a siar e pogos nene pimi, tesuñña temlelaga ke ñarera e kiena navisaarena naña sape yoko naga kila wo van ita ve sanene. Temlelaga ñarera e naga komin pe tepisu re poli wa, ana pogos naña imi ñalivi, yoko tañatete si tevisave telelaga tevisave ve sanape, vanon sane ve sanene narui. ²⁵ Ana pe tepisu re sur nene poli wa, ana monar telelaga ñarera sane yoko ve sa nene, a monar tekila kieta sitomena la ve piayavi vena suññateen vano-o kilamarata la visu ga na wa.

²⁶ Pogos naña tesuññate ke sanene, pogos tai sineta marena a yepeta malumu, ana silaga Ninuna Wa suñña miila ita, pogos tai sinetan tesape telen wo pog ñarera lala, ana temloge piowa manene narui tekilali naña tepis, tomal ñele visena napo navisaena. Ana e pogos nene Ninuna Wa kilia imi, kus leleta narui naga lenin kieta e tagena la naña apisawal ke kieta sitomena la naña visena la pe torokin re avisa poli. ²⁷ E pogos na sanene, Ntewa kilia make ya naña sike e losineta lala ita kiena li na lelagaena lala, a kilia naña Ninuna suñña mlenwo ita ke lala, naña suñña pisa ke ga sur la naña mesmesun nasinenanena naña sike e sitomena kiena ne Ntewa rui.

²⁸ A e pog ñarera naña tepanea, e ya naña yoko imi ñalivin ita, tekilia tesape yoko Ntewa kila sane e kana luasa, yoko woga ga van ita naña sineta si naga. Naga kila sanene komin naña mligan plan ita sumo rui vena kila kiena yuññaena wo lala e kieta malena. ²⁹ Naga kilia ruru ita nakonua konua rui pimi, mligan ruru kieta mrapa nakonua rui, ana kila kieta malena ñar nono na narina naña Yesu. Sanene, ita tepe puruvi a tepe vineta lala e mratava taaga, naña Yesu naga sane kieta puruvi nasumo.

³⁰ Nane yuññaena wo ne nane Ntewa kila pa yeririna la naña mliganar la vena ave kiena namratava lala. Naga pio la vena aim puna, kila la ape mara wo amio naga, a kila sa naña yoko atol kiena naurarena e legiena naña yoko imi.

Sinesiena wo kiena ne Ntewa

³¹ Sur la nene akila merarava sane Ntewa sike amio ita, suñña kila ke po pan ita, a visae ve sa nene yoko tevisa si ya ne? Visae Ntewa sitom visae visir plan ita, yoko ane kilia kila si teloru? ³² Tepisu naña Ntewa sinen miye ita manene pano-o tañan sape awenar narina vanon ita, ana visae kekaran naña kila pupia yuññaena wo van ita sanene, yoko kekaran ñña la sur nowo taña la van ita. ³³ A nanene Ntewa suñña kila ke pan ita rui. Naga ga mligan lua ita vena teve kiena narui, ana yoko a si naña visave ita pe tetorokin re tonñalivi e marana poli?

Ntewa ke narui naña suñña pisa ke sape ita temesmesu temio naga rui, ³⁴ ana a si naña visave monar towar nakoena vanon kieta mlamulena viowa? Pe yar re tai po, okilakan naña Navisaarena Yesu kila sur make rui. Naga mare wo ita, siraunia mal si petan marena, siraunia ñasupea pa teke tano e kiena lele wa ma metava amio Ntewa, a nagane pisawal ita ke pa Ntewa vena Ntewa viewo ita. ³⁵ Kristo sinen si ita manene sanene, sur ya si naña yoko kilalua ita si vetan kiena sinesiena nene? Pe sur re tai poli.

Pogos tai, yuññaena la urmi pan ita, pona yar la akila piowa pan ita. Pogos tai, tetol pog ñarera, pona pe kata kinanena re poli, pona pe mata kulsota re poli. Pogos tai temaraun kieta malena, pona takan playu na mara, ana peraga, silaga Kristo sinen sii ita, a kieta malena su ruru sike e limana. ³⁶ Nanene sa naña Parin Supe Tepet pisa nakonua rui, e pogos naña naga ñña kus ke pog ñarera, naña sape:

*“Kiomia kia sike e imimi,
ana sinelan asape awe moriar imimi lue ga,*

apisu imimi sane sipsip la naña asvilevile-san vena asiro kolmekila.” Yauena 44:22

³⁷ Ana sur kar la ne sanene, akilia aimi amlalivi pun ita, ana pe suri korena ga, e sur punu ga na sanene, sinesiena kiena Kristo sike e ita, ana tesulue ga metava, tetaulu silaga. ³⁸ Nekilia nevisaar nena van amiu, nevisave pe sur re si tai poli naña kilia kila Ntewa pe sinen sii ita re si poli. Visae temali pona temare, visae navisi la asike amio ita pona yermare la apimin ita ke yo, visae tevane sur la naña asumia amlaliv ke nagane yo pona tevane sur la naña yoko amlalivi e legiena na pimi ke ga wa, ³⁹ a visae namareraena wo lala na yo na metava asike amio ita, pona namareraena viowa na yo tano asuwo ita, ana pe sur re nena tai naña Ntewa siia kilia lalua kiena sinesiena vetan ita. Kristo Yesu kieta Supe mligan sinesiena kiena ne Ntewa sike e kieta malena la rui, ana sulue na sike ne.

9

Pol mloge piowagan naña le Yu la pe sinelan re alelaga sane Yesu naga pe kiela Navisaarena poli

¹ Erau lala, nagane sineun nesape nevisayu e lepas nene naña ita le Yu lala, tesape ita na yeririna kiena ne Ntewa lala, ana ita mokliu naña pe sinelan re Yesu poli. Ana yoko ve sanapen la nene? Pogaga, tařatete nevisokan, monar nevisawal van amiu e sitomena wo lařasia naña Ninuna Wa kian pan inu e lepas nene rui, ² ana lelaga, visena la nene, akila seleu kiau sineyeena a kiau naloge viowaena keviu papisi, pe pito re nena tano poli.

³ Nanene komin nagane, kiau malena sikol amio Yesu rui, ana nepisu sane namratava tařena na Yu la naña ita kuruta taaga, kiela malena pe sikol ruru re amio naga poli wa. Visae nekilia nourelua in sina vena la akilia aimi akus leleu, yoko nekekara ga, ana tařatete ve sanene.

⁴ Asitomyuli sur wo la naña Ntewa kila pan ita le Yu la rui, naña la na sanini:

ita ke narui naña Ntewa mliganar kata apua lus nae Israel lala sape ape kiena yeririna lala,

ita ke narui naña Ntewa pisawal sape kuslua ita sane tepe narina lala,

ita ke narui naña Ntewa mligan kapi vivaga na kiena urarena sumon kieta yeririna lala e yomema nanua sumo,

ita ke narui naña Ntewa sumia kila ke naviranarena lala amio kieta yermarua lala,

ita ke narui naña Ntewa mligan kiena navisaluaena sike e ita,

ita ke narui naña pupia yumi wa na lotunen Ntewa sike pun ita, ita ke narui naña Ntewa pisaar navisa ruruena moki pan ita,

⁵ ita ke narui naña tepio yermarua wa nasumo lala, sane Epraam, Aisak, amio Sekop, ape kata apua lala, ana metavan sur make la nene, ita ke narui naña Yesu molue kome kieta lusia, naga paeme e yomarava nini sane pe yar ga, ana naga mēna pe Navisaarena, naña naga Ntewa naña pe suřen sur make ga, naña popon teyuluar naga silaga vano-o ve uro re.

Sur wo ne naga ke la nene narui naña Ntewa kila ve kiena ne kiena yeririna lala, ana ita mokliu naña tepisuia sane ape sur koren ga.

⁶ Nane la naña pe asikol la ruru re amio Kristo poli, a pona yeririna lařasa asitom asape suri nene kila sane navisaarena naña Ntewa mlařesania pe mlalivi re sa naña naga pisa poli, komin naña naga pisaar sape yoko kiena navisa ruruena su make amio lus kiena ne le Yu lala. Ana pe sa re nene poli, komin sur tařena tai naña pa sanini, sape la naña amolue akome lus kiena Sekop, naña tepio la le Israel lala, pe la make re naña Ntewa sape la ape kiena yeririna la poli. ⁷ Pona tevisa si visena nene kome mrapa tařena, tevisave la naña apisape la kala apua Epraam, pe la make re naña tesape la amolue e kiena lus nena napo poli. Visena tai naña sike e Visena Wa pisa sanene rui, naña Ntewa pis pa Epraam, e lepas na narina lua nene Ismael amio Aisak, pisape

“Kionia lus napo lala yoko amolue ga akome narumi naña Aisak.”

⁸ Ana visena nene, kana kinasia sape la naña Ntewa pisu sane asike loyumi e řegas nen lus kiena ne Epraam kemua lelaga, la ape ai? Pe yeririna make re naña amolue e lus kiena ne sisi tařena la naña naga řar la poli, ana la naña amolue e lus na nisisi naña Aisak, naña Ntewa kilologia naga, pisaaria sape yoko kiena navisa ruruena lala sike e la.

⁹ Tekilia tesape sanene, komin nanua sumo Epraam mla sisi pa kiela sira na kilavanen yo mřala naña Aka, ana sisi nene pe naga re naña Ntewa sape yoko lus kiena ne Epraam napo la amolue akome poli. Ana Ntewa piranar ruru sina ga amio Epraam, pisape “Epraam, yoko nekila van ko omio woria Sera, sane e kas na sirau, e pogos na sanini, yoko amiu lua awar narimiu tai, ve yermene.” Ana siraunia, sanena naña Ntewa pisaaria, ana narina ne Epraam nene, Aisak, naga ke narui naña ita lus kiena ne le Yu lala tomolue tokom ea.

¹⁰ A pogos naŕa tepisu Aisak pimi keviu, naga narina tai, a maran taaga ke sina ga, wona naŕa Repeka naga ƀar kaora Sekop amio Esau, ¹¹ a pogos naŕa lalua pe apaeme re poli wa, Ntewa pisawal ya naŕa maplar pe kiela lalua. Naga pe sitom re sape kila taveve kiela yuŕaena lalua poli, sape lalua akila suri piowa pona po, ana kila ga taveve ya naŕa sinenania. ¹² Ana pogos naŕa lalua apaeme, Esau na paeme ƀesa a Sekop paeme maro, ana Ntewa pisa pa kala auia, pisape

“Naga naŕa paeme maro yoko taƀatete logearia naga naŕa paeme sumo, ana naga naŕa paeme sumo, naga monar logear naga naŕa paeme maro.” Nas 25:23

Sanene, pe ƀelaga marua nataveveen re nene poli, ana kila meraravania sape Ntewa pisirlua yaru, pe taveve re sitomena kiena yaru poli, ana taveve ga ya naŕa Ntewa maplaria. ¹³ A sur nene merarava po paƀisi e lepas kiena kaora lalua nene, komin naŕa visena taƀena sike e Nasiriena Wa rui, naŕa Ntewa pisape

“In na nemligan Esau naŕa naga paeme ƀesa, naga sike vatano, a nemligan Sekop naŕa naga paeme maro, naga to metava.” Mal 1:2,3

¹⁴ Pogaga, Ntewa pisawal kiena sitomena merarava ruru sanene, ana yoko tevisa si ya narui? Pisi na tekilia tevisave ƀelaga kiena ne Ntewa nene piowa ga, pona naga kila pe mesmes re e lepas kiena lalua nene poli yo? Ana peraga, taƀatete tevisa kare Ntewa sanene. ¹⁵ Nanene sa ke sina visena taƀena tai naŕa pisa pa Mosis nanua sumo rui, naŕa sape

“In na nepe Ntewa, sike ga e inu sane nekilia sineu ye yar ai naŕa sineun nesape sineu yea.” Nau 33:19

¹⁶ Sanene na Ntewa suŕa pisa plan kiena yeririna lala, pe taveve re naŕa la ga apisape naga monar visa plan la, a pe komin re naŕa la aƀion asape akila sur laƀasa naŕa sane pona naga kekaran la vanon yo, ana naga pisa plan yar lala taveve ga kiena sineyeena e yar la naŕa asuŕa amloge ke piowa.

¹⁷ Pelaga kiena ne Ntewa nene, naŕa kila ke pa yaru taveve ga kiena sitomena, tepisu naga kila ŕena pa Parin Suƀe Pero nae Isip, e pogos kiena Mosis nanua sumo. Pero nene naga yaru tai naŕa naga kawe ke yeririna kiena ne Ntewa, ana Ntewa pialua naga ŕena ga vena kilaen kiena yuŕaena tai, sa naŕa Nasiriena Wa pisape, naŕa Ntewa pis pa Pero, sape

“In na nepisirlua ko vena ovisuar kioŕa purvanua. Yoko netarŕan ovilaven kioŕa ŕareraena sumo wa, ana nekila vena yoko ovisu ga kiau

ŕareraena na wa naŕa naga ŕarera manene taulu kioŕa narareraena, a sineun nesape yeririna la naga yo make ga yoko akilia sane narareraena make ga sike ga e inu.” Nau 9:16

¹⁸ Sanene, tepisu yar naŕa Ntewa sineunan sape ve lemam vania, yoko monar ve sa nene, ana visae yar tai ve sa Pero nene naŕa Ntewa sinenan sape kila kiena sitomena ŕarera vania, ana monar ve sa ga nene narui.

Sinemimiena kiena ne Ntewa, amio kiena lemamiena

¹⁹ Nepisa sanene, yoko monar sitomena tai va metava naŕa yaru kilia viun sanene, visave “Visae e yaru laƀasia, Ntewa ve lemam van la, a e yar taƀena lala, naga suŕa kila ke naŕa kiela sitomena ŕarera, yoko ve sanape narui? Visae Ntewa naga ga narui naŕa suŕa kila sape teim towo pona teim teviowa, ana pe pon re naga liƀere ita si poli. A visae Ntewa sinenan kila van ita taveve ga kiena nasinenanena, yoko taƀatete tevisaluƀar tevisave ve kila re.”

²⁰ Ana yoko nevisatarŕe visena la nene, nevisave: Peraga Mara, ko na ope yaru ga, ko ope sur tai naŕa Ntewa siia, ana ve okilali re naŕa ovisatarŕe kioŕa visena tometavan si naga. Naga sa naŕa visae yaru tai suŕa yuŕaen porotano ve piaki. Pogos na yuŕaen pae porotano ve piaki ƀisi, ana piaki na porotano nene taƀatete kilia suŕalu vis sina vania, visave, “Ei, komin ya ne omiyuŕaen kare in ga sanene?”

²¹ Ana taƀatete ve sa nene, komin yar naŕa miyuŕaen piaki naŕa e porotano, sike e naga kilia yuŕaen taveve kiena sitomena. Visae la narin porotano tai, kilia yuŕaen piaki taƀena ve lua ea. Tai, piaki nowo tai naŕa popon ƀaƀagena lala, a taƀena, naga piaki tai na uŕa ga.

²² Ana Ntewa ŕena ga kila sa ke nene, naga ŕena ga kiena sur lua naŕa naga sinenan sape kila. Naga sinenan sape kila yar la avisu kilale naŕa naga sinen kar ke kiela mlamulen viowa lala, vano-o yoko kilia la ruru nakoena van la amio kiena narareraena. Na konua rui, naga kila kiena sitomena piavi pan la, ana nagane sike ga e naga kilia kila van la ya naŕa naga sinenania. ²³ A sur taƀena naŕa naga sinenan sape kipian la, naga kiena ƀelaga wo la naŕa naga sinenan sape kila van ita la naŕa naga pe lemam pan ita. Nanene naga sane nakonua rui, naga kila ruru kiena navisa ruruena nowo lala, a nagane miyuŕaen ita sa naŕa pias nen sur naŕa kon la vito ea. ²⁴ Naga kila po

pan ita sanene komin ita ke narui naña naga pio ita, naña ita lařasa tomolue e lus kiena ne le Yu lala, a ita lařasa pe tomolue re e lus kiena le Yu la poli. ²⁵ A řelaga nene sane visena kiena ne Ntewa tai nařa Navisawalena Osea pisawal e kiena tus, nařa Ntewa pisa sanini, sape
*“Pegas nen yeririna la nařa nanua sumo la pe ape kiau re poli,
 a nagane nepio la, nesape ape kiau yeririna lala.*

Purvanua nene nařa nanua sumo pe nesitomāl re poli, a nagane nesape nekekarana pařisi.” Ose 2:23

²⁶ A yam si tai, Osea pisawal tařenan si visena kiena ne Ntewa tai, nařa pisape

“Nanua sumo nepisa pa yeririna nae e yo nini lala nesape la pe ape kiau yeririna re la poli,

ana nagane, yoko aloge nařa asuřna avio la asape naruu lala, in na nepe Ntewa nařareraena, nepe Ntewa nařa nemali.” Ose 1:10

²⁷ A visena tařena pisa ke řmena sanene, nařa sike e tus nařa Navisawalena Aisea siriyua. E yo nene, naga mloge piowagan le Israel, pisape

“Pegas nen yeririna nae Israel lala la moki manene laa, la moki na moki, la sane mras nen none nařa yar wolo řele ga.

Ana suri piowa tai, yoko la ve lua la ga nařa Ntewa tamalia la.

²⁸ *Ana e pogos na liřereena, yoko naga la nakoena va yeririna lala na yomara-ava. Yoko kilapel ga la ve moki nařa pe amlelaga re poli.”* Ais 10:22,23

²⁹ A nanene yoko ve sa ga visena tařena nařa Aisea siriyu nanua sumo rui, nařa pisayu pogos na liřereena nařa yoko imi, nařa visae Ntewa ve sinen ye re yaru, yoko la punu ga akokovio. Visena nene pisa sanini, sape

“Ntewa pitomi amio kiena yar na mara lala, lavisi we mořar make ita. Visae ve sinen ye re narita la nařa ave-torokaki, ana mligan la asikena, yoko kieta lus la akokovio make nenaga.

Lavisi naga kila van ita maran ve taaga torokin ke ya nařa kila pa yar viowa la e pupia yo lua nene nanua sumo, Sotom amio Komora, ana siraunia kila sane ita lařas tekilia temal tesike ga wa.” Ais 1:9

³⁰ Pogaga, visena la nene kana kinasa sanini, sape la nařa pe ape Yu re poli, pe aři re yon nařa ataveve navisaluena kiena ne Ntewa poli vena amesmesu e marana, ana siraunia, pogos nařa amlelaga e Yesu, Ntewa kila la ga apim amesmesu e marana na wa. ³¹ Ana le

Yu lala, ařionli nařa aimi alogear navisaluena vena aimi amesmesu e marana Ntewa, ana akila řele nena yonia, ana la apiowa ga narui. ³² Nepisape piowa pan la sanene, komin nařa la ařilion nařa aimi amesmesu e marana Ntewa, ana la akom e mrapa tařena, apa amlor ruru nena ea. La akome mrapa nařa asitom ke sape kiela yurřaen wo lala kilia kila aim awo amio Ntewa, ana pe sa re nene poli. Monar tesuřnal ga tese e ya nařa Yesu kila, naga ke nene narui kieta mrapa naimen towo si temio Ntewa.

³³ Visena si tai sike e tus kiena Aisea, nařa Ntewa pisawal řakaiwa tai, nařa pisayu kilavaru na řeren yurřa tai, ana kilavaru nene naga Yesu, sane Navisaarena nařa Ntewa mligan naga pimi. Visena nene pisayu sa nařa yar lařasa pe sinelan re kilavaru nene poli, ana lařasa amlelaga ea, ana pisa sanini, pisape
“Avisu ruruia!

Nesuřna nepisirlua ruru kilavaru wo na řeren yurřa tai, nane metava e kunus nařa Saeon e pupia pulkumali kiena kiau yeririna lala nae Yerusalem.

Kilavaru nena mārera ruru po, ana yoko yar la ve moki nařa yepela mavinia, atan řa lala ea vano-o kila alolor kar ga va ke ne.

Ana yeririna la nařa aelaga e kilavaru nene, asuřalarla asega, yoko nekila wo van la vařisi.” Ais 8:14, 28:16

10

Yesu ga kilia kila ita temesmesu e marana Ntewa

¹ Erau lala, nemloge piowagan nařa kiau lus ruru nena lala, sa nařa le Yu lala, pe amlelaga re poli. Ana sineun manene nesape monar atol natamaliaena, nane nesuřna nemlen manene ke pa Ntewa vanon la ne. ² Asuřna ařikeyon nařa akale Ntewa e kiela malena, ana nepisa lelaga, amninue mrapa, yoko tařatete alualia.

³ Nanene komin ga nařa asuřna ataveve ke ga kiela sitomena lala, ana yepela mavin taveven mrapa nařa Ntewa miyurřaena vena kilaen yaru imi mesmesu sina e marana. ⁴ Asuřna ařiřeran ke ga nařa asape nalogearan ga navisaluena naga pe mrapa, ana mrapa nene piowa rui, komin nařa ita make ga tekilaro navisaluena lala. Mrapa nařa tesape temesmesu temio Ntewa komin nařa temlogear navisaluena, Kristo suwo rui, a naga miyurřaen kieta mrapa viu tai. A nagane, visae telelaga tevisave Kristo řar plan kieta mlamulen viowa lala, ana Ntewa kilia kila ita teim temesmesu e marana.

⁵ Visae ve tekilaro re navisaluaena, yoko woga ga, tekilia teim temesmes e marana Ntewa komin naþa temlogear navisaluaena, komin Mosis pisa visena tai e lepas nene rui, pisape

“Yaru naþa taveve ruru sur make ga naþa navisaluaena nene pisa, yoko tol malena.” Lev 18:5

Ana pe yar re tai naþa kiena malena po sa naþa Mosis pisa poli, ana taþatete tetol malena kome kieta yuññaena wo la naþa tekila. ⁶ Nakilaen sanene, naga mārera paþisi, ana visae telelaga ga e Kristo tekilia teim temesmes e marana Ntewa, a naga pe pe sur re tai naþa mārera poli. Sane visena tai naþa Mosis pisa, naþa pisape

“Pe pon re asitom avisave sur nene mārera paþisi, ana asuñña aviuvium avisave ane yoko kilaþesan mrapan ita vena vaen ma e peni?” Nav 30:12

Naviunena nene kana kinasa sape ane kilia va tol ma e peni were Kristo vitom tano e nini vena tamalia ita, ana sitomena na sanene piowa ga. ⁷ Pona aviun naviunena taþena naþa sike e Nasiriena Wa la yo, naþa sape

“Ana ane kilia vito tano vito tol yo kiena yar mare lala ana wasuþe sina?”

Naviunena nene, kana kinasa asitom sape Kristo mare e lak torovia, ana naga mēna ga pito sike e lelen marena, ana asitom asape taþatete yar tai kilia vito si werelua naga e yo nene vena vam tamalia ita, ana tekilia tesape visena la nene pe po re poli. Tekilia ruru rui tesape Kristo molue ma e peni pitomi tano rui, a sirauña mare, piñi na naga suññalu mal sina a pa si ma e peni rui. ⁸ Visae ve sanene, tekilia tevisatñe naviunena la nene, tevisa visena taþena naþa Mosis pisa nanua sumo, naþa pisa pisape

“Visena kiena ne Ntewa naþa pan ita ita yeririna lala sike amio ita rui. Sike e limata, ana tekilia teligan se gota, tekilia teligan ruru se kieta sitomena lala.” Nav 30:14

A visena kiena ne Ntewa naþa visena nene pisayui, nane Lologena Wo naþa mesuñña melologon ke ne, naþa pisawal ke sape yar lala monar alelaga e Yesu Kristo.

⁹ A ko ai naþa olelaga e Yesu Kristo e losineñña, ovisave Ntewa naga kila naga mal si petan marena, a okekanan naþa ovisawal e yo metava ovisave omla Yesu pe kioñña Suþe, yoko otol malena. ¹⁰ Nanene komin naþa visae yar naþa lelaga e losinena visave Yesu naga mal sina petan marena, a visawal e yo metava visave Yesu naga pe kiena Suþe, yoko Ntewa ve la re si nakoena vania komin kiena mlamulena viowa lala, yoko tamalia naga. ¹¹ Naga nene sane visena tai na Siriena Wa, naþa

sane pisayu naþa temlelaga e Kristo, naþa pisape

“Yaru naþa mlelaga ea, naga taþatete kiena sitomena loru pog tai.” Ais 28:6

¹² Yaru naþa mlelaga naga pe Yu yo, pona naga pe pe Yu re poli, ana Suþe naga taaga pe kiela suþe la punu ga, kila make po pan la naþa atag ke pania. ¹³ Naga sane visena tai naþa Navisawalena Soel siriyu nanua sumo, naþa sape

“Yaru ai naþa vio kia kiena Suþe, yoko tamalia naga.” Soel 2:32

¹⁴ Ana lelaga, le Yu la mok liu naþa pe apio re Kristo asape tamalia la poli, ana sanape na sanene? Nanene komin taþatete avio naga visae ve alelaga re ea, a taþatete alelaga ea visae ve alogeli re kiena kia pogos tai, a taþatete aloge kiena kia visae ve yar va lologon re van la. ¹⁵ A taþatete yar va lologo visae Ntewa ve ligan lua re naga vano, ana visae yaru nene kekaran naþa vano, yoko ve sa naþa Siriena Wa pisayu rui, naþa sape

“Potena paþisi pa Ntewa naþa kiena nalologena lala, temloge la amial tañin ke ava e kiela mrapplepa la ne, asuñña apava ke amio kiena lologena wo.” Ais 52:7

¹⁶ Nane visena naþa yar laþas asuñña apisasa, ana nekilia nesape Peraga, Ntewa suñña pitetalia kiena nalologena lala apava ke rui, ana piowa paþisi naþa le Yu la mok liu yepela mavin ga logeena. Nanene taveve ke sina ga visena na Siriena Wa tai, naþa Navisawalena Aisea tagi pa Ntewa na mava, sape

“Ake Suþe, mesuñña memlologon mña kioñña visena pano-o, ana sane yar la yepela mavin ga logeena.” Ais 53:1

¹⁷ Ana nagane imimi sanene, mesuñña memlologon ke Yesu Kristo pan la, a pogos naþa mesuñña memlologo, laþasa amloge, a pogos naþa amloge, laþasa amlelaga.

Komin ya ne omlologon ke pa le Yu la naþa apuloyu ke Siriena Wa la rui?

¹⁸ Nane nesuñña nemlologon ke pa le Yu la ne, ana yoko naviunena tai kilia kate e nene, sape Pona osuñña omlologon ke pan la sanene komin naþa ositom osape pona la pe amloge re ya naþa Siriena Wa pisayu poli yo? Ana yoko nevisatñe nesape, Peraga, visena kiena ne Ntewa tol la nakonua rui. La make ga akilia maran taaga torokin ke naþa la make ga apisu ke mrae amio kupario a verue lala, sa ke ga naþa visena tai e Tus na Yauena pisayui, pisape

“Yeririna make ga na yomarava nini wetelu apisu sur la meta e sinapane, a apisu kilalea sane Ntewa sike na,

pano-o tol yeririna la e yo la naŭa asike koperina, la mēna apisu kilale asape kiena m̄areraena keviu paŭisi.”
Yauena 19:4

¹⁹ Sanene, sane le Yu lala apisu kilale sur mokliu rui, ana sur viowa tai, la asitom asape Ntewa tamalia la ga yo. A pe apisu kilale re asape Lologena Wo naga kiena yar make ga, komin Ntewa sinenan sape tamalia mēna yeririna la naŭa pe ape Yu re poli.

Ana popon avisu kilale sur nene, komin kiela navisawalena marua lalua apisayu nakonua rui e Siriena Wa lala asape yoko ve sa nene. Mosis ŷesa, naŭa pisayu visena tai naŭa Ntewa pisa pa le Israel lala, naŭa sape

“Apisu piowa e la naŭa pe ape Yu re la poli, sa naŭa la ape sur korena ga, ana yoko amiū avielue e navisa ruruena la naŭa yoko nekila van la.

Amiū asitom asape taŭatete la nene akilia akila sur wo tai, ana yoko sinemiū kari la e pogos naŭa amiū avisu netamalia la mēna ga.” Naw 32:21

²⁰ A nalua nena, naga Navisawalena Aisea, naga mēna suŕmalu pisawal nena visena taŭena si tai kiena ne Ntewa e marana kata apua ita le Yu lala, naŭa Ntewa pisayu la naŭa pe ape Yu re poli, pisa pisape

“Nanua sumo, pe akale in re poli, ana siraunia, yoko atamān inu,

nanua pe apiunin re poli, ana yoko siraunia, sinelan asape neva nakaten la.” Ais 65:1

²¹ Ana Aisea siri plan taŭenan sina visena kiena ne Ntewa tai, naŭa Ntewa pisayu la naŭa pe ape Yu re poli, pisape

“Yar la nene asuŕna amlogelu inu, asuŕna akovenlua inu silaga.

Nakonua rui nepikeŭa ga luŕŕau pan la, sineun nesape awasuŭela aimi si pun inu, ana la na peraga narui.” Ais 65:2

11

Le Yu la yepela mavin Yesu, ana Ntewa pe pilon re m̄asina pan la poli

¹ Naviunena taŭena suŕna ga, nane e lepas kiena le Yu lala, sa naŭa pe amlelaga re e Ntewa poli, ana naga mēna ga suŕmalu pilon m̄asina pan la, pona peraga?

Nekilia nesape peraga, naga pe kila re sanene poli komin in na nepe yere Yu na nesike ne, inu mēna ga yermarua Epraam naga pe repiū marua, a in na nomolue e lus kiena yermarua Pensiman, a nekilia ruru po naŭa Ntewa pe koven lua in re poli. ² Sanene, nekilia nesape peraga, Ntewa pe koven plan ita re ita naŭa pio

ita tepe kiena. Popon tesitorm̄al Siriena Wa tai nanua sumo rui, e pogos kiena navisawalena Elaisa. E pogos nene, Elaisa mloge piowagan ŷarm̄arera kiena yeririna lala kiena ne Ntewa, ana pisimumu pa Ntewa, sape

³ *“Suŭe, kioŕna navisawalena lala, kioŕna yeririna la asuŕna am̄emom̄ar la, a kioŕna wonta wa lala, asuŕna akilarovia, a piowa pano-o nepisu sane in ga taaga nepatanon ko ke narui,*

a nagane in mēna ga, ataveve in ke ne asape alalua kiau malena.” Suŭe1 19:1

⁴ Ana e poglis nene, Ntewa pisatamea, sape *“Peraga Elaisa, pe ko ga taaga re poli. Pe okilia re poli, ana e yo nene in na kiau yeririna la tol manu olua [7000] la asuŕna sane ko, naŭa pe akila re lotena pa nono navisokanena poli, naŭa Paal nene.”* Suŭe1 19:18

⁵ A nagane, e kieta pogosa, maran taaga ga amio nene. Yar moki liu naŭa pe amlelaga re poli, ana ita ke narui naŭa tesike ne, ita narin ŷegas nen le Yu lala, naŭa Ntewa pe lemam pan ita, kian plan ita, narui temlelaga ea. ⁶ Ana popon tekilia ruru tesape Ntewa kian plan ita vanon ya? Pona yar laŭasa asitom ke asape naga kian plan ita komin tekila ke yuŕnaena wo la moki naŭa naga kekaran yo. Ana peraga, komin visae ve sanene, kana kinasa sane lemamiena kiena ne Ntewa pe kila re nena sur tai poli. Ana Ntewa kian plan ita pe e re ga e naŭa tekila sur wo la moki poli, ana kian plan ita e ga e kiena lemamiena wo pan ita.

⁷ Tekilia tesape ita le Yu lala, ita make ga tesuŕna takale ke mrapa naŭa teim temesmes temio Ntewa, ana ita lua la ga naŭa tom̄alia. Ana visae ve sa nene, yoko ve sanapen taŭena la nene? Nanene kana kinasa sane la mokliu naŭa ape ŷarm̄arera paŭisi, ana pe amal re mrapa nene po la wa. ⁸ Visena na Siriena Wa tai pisayu la ne sanene, sape

“Ntewa taŕnan la asuŕna ga amio kiela wowe lala, Ais 29:10

ana pimi tol nagane sa naŭa kilamarala la sike na,

ana pe apisu kilale re sur poli, kiligala la sike na, ana pe amloge kilale re sur poli.” Naw 29:4

⁹ A sa mēna visena kiena Parin Suŭe Te-pet nanua sumo, pogos naŭa sinenan sape Ntewa lalua m̄areraena kiena nasinekar lala naŭa asuŕna am̄areran ke naga. E pogos nene naga piun tai Ntewa, sape *“Suŭe, kiau nasinekar la nene silaga asuŕna amloge ke pon kiela pupia paŭagena lala,*

ana nesape neviun tan ko vena okila sane kiela na logewoena la nene vim sane suri tai naþa kila kare ruru la nenaga, kan la ke sina ga, kila sane pe apisu kilale re sane kiela nasinekar la asike ga lavisin la poli.

¹⁰ *Ana popon sane okila kilamarala imi þala, vena ve akilia re si avisu kilale sur lala,*

a okila naþa kiela nasinekar la amñareran naþa ayuñae koren ga, awar sur urmi la e māsila.” Yauena 69:22,23

¹¹ Ana e lepas kiena ne le Yu lala, Ntewa pe koven plan la re poli, ana pe lelaga naþa, la apiowa towe mñaga. Ana napi-owaena kiena la nene, kila narui Ntewa tamalia la naþa pe ape le Yu re la poli, a pogos naþa le Yu la apisu Ntewa sinena miye mñena yaru taþena la nene, apisu piowa ga, apieluen la, ana kila amñareran vena la mñena ga monar aim amesmesu ke sina ga amio Ntewa. ¹² Ana na nene kana kinasa sane le Yu lala kiela þelaga nene, naþa pe amlelaga re e Yesu poli, nanene kila mrapa na viewoena a navisa ruruena kiena ne Ntewa kilia imi tol la naþa pe ape Yu re poli.

A visae le Yu lala, la mñena alelaga, alelaga vano-o tol marana naþa Ntewa pisaaria, yoko kilia kila naþa kiena navisa ruruena lala aim ave keviu manenea.

¹³ Pogaga narui, sineun nesape nevisa narin visena tai e lepas na pun amiu la naþa pe ape Yu re poli. In na nepe nalologena naþa Ntewa pisirlua inu vena navanon nevisawal kiena lologena wo van amiu, a naga pe yuñæna tai naþa nomñareran ruru kilaena, komin naþa nepisu po paþisi. ¹⁴ Nanene komin naþa nepisu sane pog naþa nemlologon ke pan amiu naþa pe ape Yu re poli, asuñia amlelaga, a kila naþa imimi le Yu laþasa sinelan asape la mñena monar ava loyuniæ ea, ana la mñena amlelaga.

¹⁵ Sumo na, Ntewa pilon mñasina pa le Yu lala, a nanene kila naga pisu la naþa pe ape Yu re poli la rui, naga sitom sape kilia kila kiela mrapa aim ave mara wo sina amio naga.

Ana visae le Yu la avilon la a la mñena awasuþela puna Ntewa, vera wo na wo, komin nagane la sa ga naþa amarmare rui, ana visae alelaga e Yesu, yoko aim sa naþa amal sina. ¹⁶ Yoko nevisa þakaiwa tai e yo nene e lepas na mralaki þesia naþa tesuñia toþar pa e yuñæ na leniena, tepisa potena vanonia pa Ntewa, teyawawoia ve sur wa. Ana pogos naþa toþar þesan mralaki pa Ntewa, kila sane mralaki taþena mñena la naþa pe toþar re poli, lala mñena ape wa, ape kana Ntewa. Ana yermarua kiena

le Yu lala, la sane mras þesia naþa apa þesan e yuñæ mñana Ntewa, a kila sane le Yu la naþa aim sirau, la mñena ga ave kiena ne Ntewa. A yermarua la nene, la sane purlaki tai naþa suñæ kapur ke e lokove kana Ntewa, a visae purþesa ve kana Ntewa, yoko korowas la naþa avim sirau la mñena ave kiena ne Ntewa.

¹⁷ Sanene, purþes nene amio korowas lala naga kana kinasa yeririna kiena ne Ntewa lala, sane le Yu lala. Ana sirauña, Ntewa pisu korowas laþasa piowa ga, ana peve plan la, a pa te plan ruru korowas nen laki taþena tai naþa sike ga yoniñaru, ana þar pimi, a teruruia piar la panon purþesia naþa sike lokove, vena kus lelen korowas la naþa peve plan la rui.

Ana korowas taþena la naþa pimi sikol e purþes nene, kinasa sane kam la naþa pe ape Yu re poli. Amiu na pe amolue re e purþes nen yeririna kiena ne Ntewa napo poli, ana naga sinenan sape amiu mñena monar asikol amiu amio la loyuniæ e kana lokove, vena amiu punu ga awar kiena navisa ruruena lala.

La naþa pe ape Yu re poli, la taþatete akilia awarwarlan naþa Ntewa þere la

¹⁸ Sanene kam naþa pe ape Yu re poli, kam na monar ve awarwar amiun re naþa Ntewa piran amiu amio kiena yeririna lala, komin naþa amiu na pe ape purþes re poli, ana kam na ape korowas ga la naþa Ntewa sikol amiu e purþes nene naþa sike pa sumo rui. Korowas lala pe kila re purþes mali poli, ana purþes ke narui naga suñæ kila korowas la amali. ¹⁹ Sa nene, pe pon re kam na asitom asape kam apo poli, ana asape, Ke, Ntewa na sinenan imimi paþisi, ana peve plan korowas laþas petan purþes nene vena kila sane mekilia mesikolia.

²⁰ Lelaga naþa Ntewa peve plan korowas laþasa, ana kila ga pa le Yu la naþa pe amlelaga re e Yesu poli, a pe lelaga naþa sinenan sape amiu akilia asikol amiunia, ana nanene pe komin re naþa akila yuñæna wo laþas poli, ana komin naþa asuñial mñarera e kiamiu viawaena e naga. Sanene, ve avilaven re naþa apimi sane yeririna lala kiena ne Ntewa, ana monar ava ruru amiu asuñia asitom ruru sur wo nene naþa Ntewa kila pan amiu. A monar maramæ amiu ruru mñena ga, ²¹ komin naþa sane Ntewa koven plan korowas marua la nene naþa kiena yeririna la naþa pe amlelaga re poli, yoko naga kilia koven plan amiu mña nenaga korowas viu lala maran va taaga sa ke ga, visae ve amiu awar re mras wo lala. ²² Sanene, e nene tevisu þelaga kiena ne Ntewa e lepas ga luwoka. E kana lepas tai, kiena

sinemimiena m̄arera na m̄arera pan la naḡa poli, sane le Yu lala. Ana e kana lepas taḡena, naga pe leman paḡisi pan la naḡa pe ape Yu re poli, naga la naḡa akekarania a asuḡa ataveve ruruia. Ana la m̄ena ga visae ve asuḡalu re m̄arera, naga kilia te plan la sina ga vetan purḡes wo nene naḡa asuḡa asikol la ea.

²³ Nanene naga kila pa le Yu la rui. Pe amlelaga re poli, ana te plan la, ana visae avilopu la ga, akilia awasuḡela, ana Ntewa kilia sikol ruruia sina e purḡesa sane kiena yeririna ruru nena la naḡo. ²⁴ Naga kila sanene rui pan amiu naḡa pe ape Yu re poli, komin naḡa amiu na sane korowas nen laki na yom̄arua, ana naga ḡere amiu apimi, sikol amiu e purḡesa naḡa sike e kana lokove, ana asikol amiu amio navisa ruruena naḡa naga sinenan sape la van kiena yeririna lala. A visae kila van amiu ḡisi, yoko kilia kila m̄ena van le Yu la naḡa naga te plan la, komin naga kekarani sikol ruru la sina e purḡes nene naḡa asikol e naga nanua sumo rui.

Ntewa sinenan sape le Yu lala atol natamaliaena

²⁵ Erau lala, sineun nesape nevisawal van amiu la naḡa pe ape Yu re poli, sane monar avisu kilalea sa naḡa Ntewa pe koven plan re kiena yeririna la nene poli, naḡa pe le Yu lala.

Lelaga sane asuḡa ape ḡarm̄arera ke ga wa a yepela mavin lelagaena, ana naga mligan la towe m̄a ga sumo, a suḡa kila ke naḡa amiu naḡa pe ape Yu re poli akilia alelaga, akilia aim ave moki loyur̄a vano-o tol pupia maran naḡa Ntewa sinenan. Sur nene sane sur tapolou tai naḡa yar la pe akilia ḡesan re poli, ana nagane Ntewa kila meraravan ruruia. A monar akilia sur nene, komin pe pon re awarwar amiun poli, asitom asape Ntewa sitom amiu ga, ana pe kekarani re si le Yu la poli. ²⁶ Pe sa re nene poli, ana yoko naga tamalia la na wa, sane visena na Siriena Wa tai, naḡa pisa sanini, sape

“Yar na tamalia itaen yeririna lala kiena ne Ntewa yoko m̄alivi ga e kieta yo, e kieta pupia pulkumali nene Yerusalem metava e tavie naḡa Saeon.

Ita lus lala kiena Sekop, ita le Yu lala naḡa kieta napiowaena la moki paḡisi, ana yoko naga ke narui imi war plan make kieta nakoena lala, kila ita towo sina.” Ais 59:20,21

²⁷ Visena taḡena na Siriena Wa tai pisawal navisaarena kiena ne Ntewa tai e m̄ena e lepas nene, naḡa pisa sanini, sape *“K̄iau navisaarena pan la sike pa rui,*

sape yoko nowar plan kiela mlamulena viowa lala, nevieuo la make ga.” Ais 59:20,21, 27:9

²⁸ Pogos naḡa Lologena Wo pimi m̄alivin le Yu lala, la pe sinelan re poli, ana e lepas tai naga po, komin naḡa kila sane kam la naḡa pe ape Yu re poli, Ntewa mla towe pulmas pan amiu vena alelaga. Ana e kana lepas taḡena, naga m̄ena ḡiowa ga, komin naḡa kila le Yu la apim si sane nasinekar kiena ne Ntewa lala. Ana Ntewa taḡatete kilia visu la ave kiena nasinekar silaga, naga monar sinena ye la sina, komin naḡa naga taḡatete sinen ḡesan kiena visaaarena wo la naḡa kila pan li marua lala kiena ne kiena yeririna la nene, le Yu lala. ²⁹ Ntewa pisaar navisaar ruruena la pan la ḡisi rui, a naga pio la ape kiena rui, a yoko naga taḡatete kilia vilon sina ga kiena sitomena pogos tai.

³⁰ Sanene, naga miyur̄ae e ita sanene. Nanua sumo, kam naḡa pe ape Yu re poli, kam na pe amlelaga re e Ntewa poli, ana pogos naḡa imimi le Yu la imimi pe melelaga re e Lologena Wo poli, nanene kila kiena mrapa vena sinena ye amiu.

³¹ A pogos naḡa naga sinena miye amiu sanene, kila naḡa imimi m̄ena memlelaga e Lologena Wo, ana yoko naga kilia sinena ye imimi sina. ³² Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene narui. Nanua sumo naga tam̄an naḡa ita punu ga teyal e mrapa naḡa pe sinetan re loegeen kiena visena poli, kila sane naga kilia sinena ye ita, kilia were ita punu ga teim teve kiena.

³³ Erau lala, navisa ruruena lala kiena ne Ntewa e ita keviu paḡisi! Kiena manmaruaena a kiena kiliaena apa manene laa metava! Kiena sitomena la merorol paḡisi, a kiena ḡelaga la apowo manene laa! ³⁴ Sa naḡa visena na Siriena Wa tai pisa, pisaar *“Pe yar re nena tai naḡa torokin tol ya naḡa teke e sitomena kiena ne Ntewa.*

Pe yar re nena tai naḡa torokin kilia la visena na ūlarena va Ntewa.

³⁵ *A pe yar re nena tai naḡa kila po pa Ntewa torokin naḡa kilia kila Ntewa monar lamaran si navisa ruruena wo la vania ve sa naḡa naga suḡa ḡar ke pan ita.”* Sop 41:11

³⁶ A nesikol visena nene, nesape: Kieta Ntewa, naga taaga pe purḡes nen sur make ga, naga taaga pe m̄areraena na sur make ga, naga taaga pe luas nen sur make ga, ana popon ita punu ga teyeluar luen ga naga vano ve ḡisi re pogos tai.

12

Pelaga wo kiena yaru naḡa mlelaga

¹ Erau lala, sa naŕa Ntewa sinena miye amiu ruru nena ga, kila po pan amiu paŕisi, sineun neviun manene van amiu vena monar ataŕian kiamiu malena wetelu vania. Monar ave wa ruru wo, sa naŕa amiyawawo tasnemiua pania sane kuŕaŕaena tai naŕa amla pania. Naga pe pe kuŕaŕaena re sane sur mali tai naŕa aŕeŕa mare, ana naga pe kuŕaŕaena naŕa sane mali, a yoko Ntewa kilia kekaran manenea. Naga ke narui ŕelaga mesmesu na kilaen lotena va Ntewa naŕa mesmesu naŕa akila. ² A ve ataŕian re sane naviowaena lala na yomarava nini aware amiu vena ataveve kiena ŕelaga, ana silaga, monar ataŕian Ntewa kila kiamiu sitomena la imi ve urviu sina. Sanene, yoko kiamiu ŕelaga kilia vilonia, kilia imi wo silaga, a yoko akilia ayaloro ataveve nasinenanena kiena ne Ntewa, naŕa po, merarava a mesmesu naŕa mesmesu silaga. ³ Nepisawal visena la nene pan amiu, komin naŕa Ntewa pe leman pan inu, mligan lua inu, mligan yuŕaena nene e luŕau narui. A nesape nevisa re ŕiena suri tai van amiu, sane pe pon re si naŕa asuŕa akila kiamiu sitomena apa manene metava poli. Tekila kiena yuŕaena sanape, ana kieta sitomena la monar mesmesu. ⁴ Taŕatete tevisave ita na tepo laa taulu taŕena lala, komin ita na sane tas nen yaru taaga, naŕa kana korowasa la asuŕa ga, ana korowasa la peve taaga nene kiela yuŕaena na kilaena la susuŕa ga. ⁵ Sane ita moki, ana Kristo ŕere ita make ga tepim tepe taaga, ana sane inu neŕasine ko, a ko oŕasine inu. ⁶ A Ntewa pe leman pan ita, a taŕian nakiliaena taŕena lala pan ita, naŕa sane nalaena lala naŕa naga kian plan pan ita vena teyuŕae temio. A ita veve taaga monar toŕareran teyuŕae temio ya naŕa mla pan ita. Sanene,

visae Ntewa taŕian van ko sape kioŕa, ko na ove navisawalen visena naŕa mla pan ko, ana monar okila omio pupia lelagaena naŕa sape sane kiena visena nene pe lelaga paŕisi,

⁷ pona visae kioŕa, ko na ove naiilaen yuŕaena na suŕare, monar okila omio kioŕa ŕareraena wetelu, pona visae kioŕa, ko na ove navianena yaru e visena kiena ne Ntewa, ko na monar yepemā maen ruru kilaena,

⁸ pona visae kioŕa, ko na ove naiilaaren sitomena kiena yaru lala, ko na monar ositom urmin kilaen,

pona visae kioŕa, ko na ve nalaen naiilaena, monar owar ve moki,

pona visae kioŕa, ko na ove nasumonon

yaru lala e yuŕaena kiena ne Ntewa, ko na monar ve omalum re, pona visae kioŕa, ko na ve naiilaen la naŕa asike e pog ŕarera, ko na monar okekaran kilaena.

⁹ A naga ke nene narui ŕelaga wo taŕena la naŕa akila:

kiamiu sinesiena e yaru taŕena lala monar ve lelaga,

monar aure vetan ŕelaga viowa lala, monar auarar ruru ŕelaga wo la ŕarera,

¹⁰ monar avinaia amiu sane ave namratava taaga ga,

monar akilali naŕa avisu sane ane yoko kilia kila ruru ŕelaga navatanonena va la ga wa,

¹¹ ve ataŕian re naŕa kiamiu sitomena ŕarera na kilaen suri wo la kovio sina vetan amiu,

monar akila sane kapi vivaga sa Ninuna Wa suŕa vivaga ruru e amiu,

¹² monar akekaran navisaarena kiena ne Ntewa naŕa kiamiu sitomena wasinea sane yoko kila wo van amiu sa ga naŕa naga pisa,

pogos naŕa avane naloge viowaena, monar akila kiamiu sitomena ve piavi, monar alen silaga,

¹³ pogos naŕa li nalelagaena taŕena lala limala plasan suri laŕasa, monar akekarā aliureure suri van la,

a monar akekarā visuaren yaru taŕena lala e maŕamiu uŕa.

¹⁴ A nanene suri si laŕas nanini narui naŕa monar asitom ruruia vena kilaen va yaru taŕena lala:

visae laŕasa asuŕa akila kare amiu komin naŕa amlelaga e Yesu, monar akila wo van la. Ve avis re viowa van la, ana aviun Ntewa visa ruru la,

¹⁵ visae laŕasa amloge po komin suri nowo tai, amiu maŕa monar akekarā amio la,

visae laŕasa asuŕa atagin ke sur tai, amiu maŕa monar atag amio la,

¹⁶ visae amiu amio taŕena lala, monar asu ruru ga amio la naŕa kiamiu sitomena ve taaga ga,

visae ayuŕae amio taŕena lala, ve aligan amiu re metavan la, sane amiu na apo, ana akekarā ga narin yuŕaena lala, a akekarā ayakol amiu amio yar la naŕa ave torokaki,

visae akila suri laŕasa, ana ve asitom re avisave ape manmarua, ana akila kiamiu sitomena vito su ga tano,

¹⁷ visae yaru laŕasa akila viowa van amiu, ana ve akila maran re si naviowaena van la, ana silaga monar asitonālia vena akila suri punu ga

naŕa yoko yaru la akilia avisu kilale asape po a mesmesu,

¹⁸ a visae kiamiu suri viowa tai sike likan amiu amio yar taŕena lala, monar akila suri make ga naŕa sike e limamiu vena were si sum̕arena imi sike pun amiu punu ga.

¹⁹ Erau lala, sineu si amiu paŕisi nane nepisa sur la nene pan amiu. Laŕas sina sanini, sane:

“Visae laŕasa akila viowa van amiu, ana ve akilali naŕa ala nakoena van la. Akilia aligania van Ntewa vena naga liŕere mare la sirau, komin viŕena tai sike e Siriena Wa rui, naŕa Ntewa sape,

in ke narui naŕa yoko nela nakoena van yeririna lala, inu ke narui naŕa yoko nelamaran va la naŕa akila ke pi-owa.” Nav 32:35

²⁰ A sanene, visae kiamiu nasinekar la asuŕa ga, monar akila ruru la, sa naŕa visena na Siriena Wa pisa, naŕa sape

“Visae kioŕa nasinekar visokaria, ola kina-nena vania, visae moto karia, ola wii vania. Visae okila sanene, yoko okila naga mawan kiena ŕelaga viowa vaŕisi,

vano vano-o pona kekaran naŕa amiu lua ave erau wo sina yo.” Pakaiwa 25:21,22

²¹ Taveve suri la nene, nepisa sanene pan amiu, nesape ve atam̕an re ŕelaga viowa taulu amiu, ana monar ataulu ŕelaga viowa e kiamiu ŕelaga wo lala.

13

Li nalelagaena la monar avatanon yerkawa lala amio ŕarin suŕe lala naŕa Ntewa pisir plan la

¹ Nagane sineun laen visena laŕasa e lepas kiena li nasumonena lala. Tekilia tesape Ntewa na mon manene laa metava, naga pe suŕen ke suri punu ga, a naga ke narui ŕarin suŕe taŕena la naŕa asike ne, mla m̕areraena pan la. Sanene, ita li na lelagaena make ga monar tevatanon ŕarin suŕe la nene, monar telogear la. ² Yaru la naŕa visae asuŕa akilali naŕa avisaluŕar ŕarin suŕe lala, asuŕa apisalulŕar ke suri naŕa Ntewa pisirplania, a yoko Ntewa tam̕an ŕarin suŕe lala akilia ala nakoena van la vanonia. ³ Parin suŕe lala, Ntewa pe pisirplan la re poli vena kilaen yeririna wo la amarau, ana naga pisirplan la komin la naŕa asuŕa akilaro ke navisaluaena. La ke nene narui monar amarau, komin naŕa visae ŕarin suŕe tol la yoko la nakoena van la. A visae sinom̕an sane

ve omaraun re ŕarin suŕe, yoko monar okila mesmes ga e ya naŕa yerkawa la apisa, ana yoko ve akila re viowa van ko, yoko akekaran ko. ⁴ Ntewa pisirplan la sane ape kiena yaru na yuŕaena lala, vena kilaen yuŕaena wo nailaen yeririna lala, a visae sinom̕an kilaen ŕaruŕa, monar ovisuar ruruia, komin naŕa asuŕa aŕarar ke m̕ena plaki, ana pe aŕarar korenan re poli. ⁶ Ntewa pisirplan la, mligan e limala vena ala nakoena van la naŕa akila piowa. ⁵ Sanene, popon tevatanon ŕarin suŕe lala, komin naŕa pe pon re tekila viowa poli vena ala nakoena van ita. A nekilia sane kieta sitomena suŕa pisu kilale ke m̕ena rui sape popon manene visae tesuŕa tekila ke sur make ga wo mesmesu silaga. ⁶ Taveve visena la nene, popon tekekaran toul takis lala naŕa monar tela va ŕarin suŕe, komin pog naŕa ŕarin suŕe kila kiena yuŕaena, suŕa kila ke yuŕaena naŕa Ntewa mligan vena akila. ⁷ Sanene, monar akila sur punu ga naŕa mesmesun akila. Visae kilavaru na takis e lepas na kilavaru naŕa tesuŕa tetaulua, pona kilavaru tai naŕa monar tokoan vanon sur laŕasa, na monar toulia. A la naŕa apuarar ke yuŕaena kerkeviu lala, pona kiela kia pa metava loyumuŕa e ŕarin suŕe lala, monar tekekaran la, mesmesun ga naŕa tevatanon la.

Li na lelagaena lala monar akila wo va yaru taŕena lala

⁸ Suri taŕena tai, naga e lepas na lapui la naŕa yaru la asuŕa akila. Visae kioŕa lapui teke e yaru tai, monar olamaran vania torokin ga ya naŕa amiu lua apisaaria. A popon ositomyuli m̕ena sane kioŕa lapui teke m̕ena e Ntewa, komin naga mla suri tai pan ko keviu manene rui. Suri nene naga sinesiena, a ko na monar olamaran ruru va yeririna taŕena lala. Monar sineŕa sisi la naŕa asike lavisin ko, komin yaru naŕa kila ke sanene, naga sane naga mlogear make navisaluaena kiena ne Ntewa rui.

⁹ Visena kar la moki sike loyumuŕa e navisaluaena, sane la naŕa apisa sanini, asape: Ve okila re kolau, pona ve owem̕ar re yaru mare, pona ve ovinau re, a ve sineŕa sun re suri kiena yaru taŕena, a suri taŕena la ne sanene. Ana visena na visaluaena make ga, asike vatanon pupia purŕes nen navisaluaena tai naŕa pisa sanini, sape: Monar sineŕa si yaru naŕa sike lavisin ko, okila wo vania sa naŕa osuŕa okila ke sina ga pan ko. ¹⁰ Yaru naŕa visae sinena si kemua yaru taŕena lelaga, yoko naga taŕatete nena kila sur naŕa viowa vania. Sanene, ŕelaga na

sinesiena yaru naga kilia kila sa naña sane okilia ologear make visena la naña Navisaluaena pisa. ¹¹ Ita na monar tekila ga ðelaga wo la naña, komin nagane, pog pa ke narui. Monar tevisu kilale sane lavis pogos naña tesuñal ruru narui, ve tomo-malio re sina. Pogos naña ita temlelaga mare ga na wa, ita tesitom tesape yoko Ntewa tamalia ita vetan yomarava nini pogos piavi ke ga wa, ana nagane, pimi ke lavisi rui.

¹² Nekilia nevisa sanini nesape lavis yemalo ðisi, yomerarava suña pimi ðalivi, ana popon toðisin ðelaga viowa lala na yemalolo, a monar towar sur na kilaen mara na ðelaga mesmesu na yomerarava, vena tekilia tomolue tevano vena tekila mara van sur viowa la nene. ¹³ Kieta malena monar mesmesu ruru wo, torokin naña tepe yeririna lala naña tesuña temial ke e yomerarava, a yoko monar teligan ðelaga viowa lala. Ve tekila re ðaþagena kar la naña apulen ga kekarena na yomarava a yaru la amun wii vano-o akilalu ðarila lala. Ve tesuña tekila re suri naña yermene lala amio sira lala asuña aureurela kar ga sa ga nene, a asuña akila ke ðelaga namname lala. Ve tesuña teveveyun ita re, a ve tesikol ita re e vielueena lala. ¹⁴ Monar teligan ðelaga viowa naña tepaeme temio, a pe tesitomñal re na taveveen kiena nasinenanena poli, ana sa naña tesuña temiyen ke ðata kulsota nowo e marana yeririna lala, monar teyen ðelaga mesmesu lala kiena ne Suþe Yesu Kristo e kieta malena, vena yeririna la avisu sane ita tepe kiena yeririna kemua la lelaga.

14

Popon li nalelagaena lala ve asuña avisa kare la re sina vanon ga narin sur laþasa

¹ Erau lala, sineun nesape akilia sa naña nemloge rui sane pupia visena tai sike e amiu nagane. Sane laþasa, kiela sitomena mok liu e sur laþasa, asape popon akila, pona viowa ga naña akila, pona amaraun asape visae akila, sa ðis Ntewa ve kekaran la re sina.

Sineun nesape la ne sanene, nepisu sane la pe apiawa re ðarera poli wa, ana pogos naña asike amio ita, ve tekilali re naña takawe manene laa, tekekaran naña toure la. ² Sanene, yar laþasa akan kare ga kinanena lala amio ðena tata punu ga lala, a yar laþasa asitom asape Ntewa sinenan sape avalia kinanena laþasa, pona avalia tata. ³ Ana sineun nesape nevisa van amiu visae ko tai naña okan ke ga tata, ve ovisu

re viowa e yaru naña palia, a visae ko tai naña opalia tata, ve oliþere re naga naña suña kania, ovisave yoko Ntewa liþere naga vanonia. Ntewa kekaran make ita ga, ana amiu ðena ga monar akekan amiu. ⁴ Li nalelagaena make ga asuña apisu ke ga Ntewa asape naga pe kiela suþe, ana naga ga kilia visa van la visave la veve taaga akila nene pona ve akila re nene. A sanene, pe pon re ita ga teliþere ita si poli. A Ntewa pisu yeririna laþasa akan tata, a laþasa pe akan re tata poli, ana naga kekaran la make ga, komin naga kilia naña sape yoko Suþe Yesu kilia suña ila la silaga vena asuña asuñal ðarera e naga.

⁵ A naga nene maran taaga e lepas na legiena lala. Yar laþasa amla legiena tai asape pe kiela legiena wa, a yar laþasa apisu legiena lala asape maran taaga. Naga nene naga pogaga, ana ita make ga monar ita veve taaga tekila kieta sitomena lala, ana tesu ea, ana ve tomareran re yaru taveve kieta sitomena. ⁶ Yar naña ðareran sape la legiena tai sane kiena legiena wa, naga kila vanon sinenan sape visirlua kia kiena ne Ntewa ea. Yaru naña kekaran sape kan suri make ga, naga pisa ke potena pa Ntewa vanonia, ana pogos naña kinana, suña pisirlua ke kiena kia. Yar naña kila sane palia kinanena laþasa, naga ðena ga suña kila ke naña pisirlua kia kiena ne Ntewa, ana naga ðena suña pisa ke potena pa Ntewa e kinanena taþena la naña suña kania. ⁷ Monar tesitomñalia, sane pe yar re tai naña kilia sike e yomarava nini sane yar taaga ga poli, vena kilaen sur make ga sa naña naga taaga sinenania, a pe ita yar re tai naña visae mare, ana sur nene pe kiena naga taaga ga. ⁸ Pe sa re nene poli, komin visae temali, temali naña tevisirlua kia kiena Suþe, a visae temare, temaren naña tevisirlua kiena kia. Sanene, sur make naña tekila, monar tekila amio sitomena naña sane pe tekila re ga kieta nasinenanena poli, ana ita tepe kiena ne Ntewa, monar tetaveve ga kiena nasinenanena. ⁹ Nanene komin nanua ne, siraun naña Kristo mare, na suñalu mal sina, ana kila naga pimi pe suþen kiena yeririna la naña amare, a pe suþen kiena yeririna la naña amali, ana silaga monar tesu ga vatanon kiena nasinenanena.

¹⁰ Ana sanene, pogos naña nalelagaena tai suña kila sur la taveve ðelaga marua kiena ne le Yu lala, ana suña mliþere ke nalelagaena taþena naña pe asuña akila re poli, naga nene na piowa manene laa paþisi. A pogos naña yar tai ve kila re sanene, ana naga suña pisu ke piowa e yar taþena naña kila, naña sane kiena puruvi

tai loyurña e namratava kiena ne Ntewa, na nene pe ðelaga na mawaen tai.

Ve tesurña teliliþere ita re, komin naþa yoko ita make ga tesurñalu tese marana Ntewa na wa, a yoko naga ke narui naþa visuveve ruru ya naþa ita make ga tekila.

¹¹ Sur nene sike e Nasiriena Wa la rui, naþa Ntewa pisi, pisape
“In na nemal na nesike ne, ana nekilia nevisa ruru sane pogos na pimi ke ne naþa yoko yar make ga akinai vamon inu,

a yoko yar make ga avisawal avisave in ga taaga nepe Ntewa.” Ais 45:23

¹² Sanene, yoko ita make ga teim e marana Ntewa, a yoko monar ita make ga veve taaga tevisawal sur la naþa tesurña tekila, a naga ke narui yoko visuvevea.

Monar ve okila re kionña erau tai kiena naviawaena loru

¹³ Taveve sitomena la nene, ve tevisuveve manene ita re sina ga, tevisayu ya naþa yar taþena kila, tesape po pona piowa ga. Ana ya naþa ita li nalelagaena lala monar tesitomia vena tekila sina van ita, naga sanini, sane monar ve tekila re sur tai naþa kilia kila nalelagaena kila pal mrapa pona kilia kila naga loru e mlamulena kiuwa. ¹⁴ Sane visae nesitomveve inu, nekilia nesape nesurñalar mārera ruru na nesike ne nemio Supē Yesu, ana nemlelaga mārera nesape taþatete sur tai naþa monar tevalia, ve takan re. A visave nalelagaena tai war sitomena visave kinanena tai pe torokin re kan po, naga pogaga, ana kana kinasa sane monar valia ruru nenaga, a ita taþena lala monar tetarñan naga taveve kiena sitomena nene. ¹⁵ A visae ositom ovisave kinanena la torokin ga nakanena, okilia osurña okania, a visae kionña puruvi taþena tai naga valia, ve okilali re naþa ovisave naga mena ga monar kania. Visae peraga, yoko okilia okila kare nena kiena sitomena, a naga nene naga pe ðelaga wo re kiena ne ita yar la naþa sineta sisi ita poli. Monar tesitomñal tevisave Kristo maren nakilaen kieta malena imi wo, ana pe pon re tetarñan narin sitomena e lepas na kinanena imi ve sur keviu naþa surña kila kare si kieta malena poli.

¹⁶ A taþena sina, visae sur tai naþa ko opisu sane pogaga vena kilaena, naga pogaga, ana pe pon re naþa osurña okila þisi na kila kare sitomena kiena nalelagaena taþena tai, vano-o kila yar taþena lala avisa kare kieta kia ita li nalelagaena lala vanonia. ¹⁷ E lele nene tesurña tepisayu visena la na lepas nene naþa sape yoko tekilia tomun ya pona takan ya, pona monar tevalia namunena ya pona kinanena re, ana monar ve sineta þesan

re tesape nanene naga pe sur keviu re tai nene poli loyurña e nasuþenena kiena ne Ntewa. Ana kana pupia sur ne lala, nane naþa ita tekila ðelaga wo na malena mesmesu, a tese sumare temio yar taþena lala, a tetol kekarana naþa Ninuna Wa surña mlavia. ¹⁸ A pogos naþa tela sur la nene ve keviu e kieta sitomena, tekila ke yurñaena wo naþa Kristo sinenania, ana yoko Ntewa kekarana ita vaþisi vanonia, a yoko yar taþena lala avisu sane po paþisi.

¹⁹ Sanene, silaga ita make ga monar tomāreran li naþa tekila ðelaga wo naþa kilia ligan sumare sike e ita li nalelagaena lala, a naþa aiila ita make ga kieta sitomena la imi marua nena napo. ²⁰ Kinanena naga sane pe sur re ta nene poli, ana pe pon re tekila naga imi ve sur ta naþa kila kare ke sina ga yurñaena wo naþa Ntewa kila e malena kiena nalelagaena taþena la rui. Nepisa sanene, nesape kinanena make ga po torokin kanena, ana pe pon re okan sur tai narui yar taþena visuia ana kila naga loru, naga kila sur tai naþa sitom sape pe popon re naga kila poli.

²¹ Ana kana ðelaga wo na kilaena naga sanini, sane ve okan re tata, pona ve omun re kuruta, pona ve okila re si sur tai, visae pogos naþa kionña puruvi visuia, kilia kila kare naga, kilia kila naga loru.

²² Sanene, visae kionña sitomena laþasa e laþas na narin sur naþa ositom osape pogaga nakilaena pona ositom osape pe pon re okila poli, naga pogaga, ana owarar ruru surña ve kiamiu ga amiu lua Ntewa, ve ova olologon re e yo make ga. Yar naþa kila ga ya naþa naga kilia sape mesmesun ga naþa kila, yoko Ntewa kekarania, a naga pe mloge re piowagan poli sape kila sur piowa. ²³ Ana visae yar nene kiena sitomena veve lua e lepas na ya naþa kilia kania, ana kan ga, yoko Ntewa taþatete kekarania. Nanene komin naþa yar nene sitom rui sape kila sur nene, pona pe po re e marana Ntewa poli yo, ana pe sur korena ga, naga kila ga. Sanene, naga kila pa mlamulen piowa narui, komin naþa naga pe miyurñae re amio kilaena e ya naþa po pona piowa e navisuenena kiena ne Ntewa.

15

Amāreran li naþa akila ke sina ga wo van amiu

¹ Ita mokliu naþa tesurñalu mārera ga tesike e Kristo, a pe kieta sitomena peve lua re poli e lepas na narin sur lala naþa li nalelagaena taþena lala asurña apeveyu ke ea. Ana ita na sanene, monar ve tekila re ga ya naþa sinetan kilaena, ana monar tekila kieta sitomena la ve piayavi ruru wo va nalelagaena taþena lala naþa

asitom ke asape tařatete akila sur lařasa nařa tesitom tesape tekila woga ga. ² Ita make ga, monar tesitomāl li nalelagaena tařena la nařa asike lavisin ita, a monar tekila ya nařa la asitom asape po, vena akekarania, a vena iilaen kiela malena amio Suře. ³ Visae tesitomāl Kristo, naga sike e yomarava naga pe kila re ya nařa naga sinenan sape kila poli, ana naga pane pog mārera yam mokliu, akila pania sa nařa visena tai na Tus na Yauena pisa, nařa yar tai pis pa Ntewa, sape

“Visen viowa la nařa akoven pan ko, akoven mēna pan inu maran taaga.” Yauena 69:9

⁴ Visena la ne sanene, nařa asike e Nasiriena Wa la nanua sumo, asiria vena vian ruru itaen la nařa teim sirau, ana touloia, akilia akila kieta sitomena la mārera ruruia vena ita mēna tekilia teva teyupor e pog mārera lala. Visena la nene vena iila itaena, akila tekilia ruru tesape yoko monar tetaulu sur make la nařa Ntewa pisaaria.

⁵ Sanene na, nemlen ke pa Ntewa vanon amiu, komin naga ke narui naga pe purřes nen sitomena viaui, naga ke narui nařa kilia iilar malena kiena yaru, a nemlogin ke tania vena kila sanē asumā ataveve řelaga kiena Kristo Yesu, asumā ruru ga veraga amio řelaga na ve taagaena, ⁶ nařa kiamiu sitomena ve taaga a kiamiu visena ve taaga, ana yoko ayeluar ruru Ntewa, nařa naga pe armanane kieta Suře Yesu Kristo.

⁷ Sanene, amiu le Yu lala, amio kam la nařa pe ape Yu re poli, pogos nařa asumā apim ke lele taaga, ana akekarana ga nařa aworworun amiu punu ga aim loyuma, sa ga nařa Kristo kekarana worworun itaena. Pogos nařa visae akila ve sanene, naga pe mrapa si tai nařa vena visirluena kia kiena ne Ntewa. ⁸ A popon nařa akila ve sa nene, komin Kristo pitomi e yomarava, pe kila re ga yumaena pan le Yu la poli, ana kila mēna pan la nařa pe ape Yu re poli. Sane e lařas kiena le Yu lala, kila ya nařa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, kila nařa navisaarena lala nařa Ntewa kila pa apua kana le Yu lala, pimi pe lelaga. ⁹ A e lepas kiena la nařa pe ape Yu re poli, naga kipianli lemamiena kiena ne Ntewa pan la, kila vena ayeluar, maran taaga e nařa Siriena Wa la apisa. Tai nařa pis řesania sike e Tus na Yauena, nařa sape

“Nesike likan wolawa lala, nemieluar kiořa kia, yoko nelotun ko e yauena wa lala.” Yauena 18:49

¹⁰ A tařena, sike e Tus Navisaluena lala, pisape

“Kam wolawa lala, aimi vai amio nena yeririna lala kiena ne Ntewa nařa le Yu lala, amiu make ga akekara!” Naw 32:43

¹¹ A tai sina sike sina e Tus na Yauena lala, sape

“Amiu nařa pe ape Yu re poli, avisirlua kia kiena ne Ntewa,

Amiu yeririna na yo make ga aieluar.” Yauena 117:1

¹² A na maro molue kome Tus kiena Aisea, pisayu Navisaarena kiena le Yu lala, sape yoko naga sumon mēna la nařa pe ape Yu re poli. Ana visena nene pisa sanini, sape *“Yoko lus kiena yermarua Sese tai mālivi, nařa yoko Ntewa ligan lua naga metava ve suřen li tařena la nařa pe ape Yu re poli,*

ana yoko awasinea vena naga kila navisa ruruena kiena ne Ntewa imi mālivin la.” Ais 11:10

¹³ Ana nemlenin amiu sina pa Ntewa, nařa tekilia towasine ga kiena visaarena lala, nemlogin vena awasine mē naga vano-o kiena kekarena make ga a kiena sumāre imi ulemamaga e kiamiu malena, ana kila vena māreraena kiena Ninuna Wa kilia yumaē e amiu vena kila sa nařa amiu asumā ařasine ke kiena navisaarena lala, imi uleule va va sa nene.

Pol pisayu pa le Rom lala e lepas na kiena yumaena nařa kila pa la nařa pe ape Yu re poli

¹⁴ Erau lala, pe nesitom řele amiu re poli, ana nekilia ruru nesape amiu sinemiu la po pařisi, akilia ruru sur la moki rui, a kam na atorokin nařa akilia avian amiu sina e visena kiena ne Ntewa la ve moki.

¹⁵ Sanene, pona aillan towe laa māk nini yo, apisu nařa nesumālu nepisayu sur mārera la moki towe laa pan amiu sane, a nepisayu ke sina ga sur lařasa nařa pona kam na asape akilia yo rui. Ana nepisu sane monar nekila ve sa nene, komin Ntewa mligan nakiliaena nakilaen yumaena nene e lumāu vena nekila, sane nalaena wo tai, ¹⁶ vena neim sane yar na yumaena kiena Yesu Kristo vena visawalena Lologena Wo kiena ne Ntewa va yar la nařa pe ape Yu re poli. Nekila yumaena nene, in na sane yar wa tai nařa nemiyumaē ke loyuma e Yuma Wa mēna Ntewa, nekila la nařa pe ape Yu re poli vena aim ave wa ruru nenaga, neyawawo la e kia kiena Ninuna Wa, vena akilia aim sane nalaena wo tai nařa pa Ntewa nařa yoko kekarana pařisi. ¹⁷ Sanene, imimi lua Kristo Yesu memiyumaē ke veraga, a nekekarana nařa inu mēna nekila ke yumaena kiena ne Ntewa komřasa. ¹⁸ Ve nevisin re kulin lowe, ana nekilia

nevisave noþarwar inu paþisi e ya naþa Kristo miyuñaen pimi málivi kome inu, komin nagane, imimi lua moþere la naþa pe ape Yu re poli apim lavisin Ntewa, asumã apatanonia. Nepisawal visena lala, nekila yuñaena moki, ¹⁹ Ntewa kila kile la naþa peve taþena, namãreraena kiena Ninuna Wa miyuñaen, ana kila sane lologena wo kiena Kristo pa vanua make nenaga e yo la moki, siar gar Yerusalem pa nena perina yalen silau pa tol pupia lepas naþa Lirikam. ²⁰ Ana nepisu sane pe torok re poli wa, kiau sitomena mãrera tai toña e inu naþa sape monar neva laa sane wa. Ana pe nesitom re nesape neva e naþa kia kiena ne Kristo pa pa e rui, komin pe sineun re nesikol yuñaena naþa yar taþena siar pa rui, ana sineun nesape neva e yo naþa yar la pe akilia re naga poli wa. ²¹ Nanene sane visena tai naþa navisawalena Aisea pisawal nanua rui, naþa pisayu Navisaarena, pisape
“La naþa pe yar pisawal re naga pan la poli wa, yoko akilia avisu kilalea, la naþa pe amlogeli re kiena kia poli wa, yoko alogekilalea.” Ais 52:15

Pol maplanar ruru naþa va málivin le Rom lala

²² Sa naþa nepisa þa rui, yam mokliu naþa sineun nesape neim nomálivin amiu gar Rom, ana nesumã nekila ke yuñaena la e yo taþena lala, a sur taþena mēna la moki paþisi pano-o pe nomál re kana pulmas tai poli wa. ²³ Ana nagane, nepisu sane kiau yuñaena e lepas nini naþa Esia sane þisi narui, a sitomena naþa sike e inu kas mokli rui, sane sineun nesape neim nomálivin amiu re, nomãpe pona woga ga yo narui. ²⁴ Nekila ruru ke nesape noure matan e nini neva yalen sila u gar pupia purvanua naþa Spen, ana nesitom ke nesape yoko nokom pun amiu, vena tekilia tesu re veraga telual pog wo tai sanene temio ita sumo wa. Yoko taþatete nesike ve piavi ve sa naþa sineunia, ana visae akilia akila sur laþasa vena iila inuena e kiau mrapa, yoko nela sina ga kiau mrapa nevano. ²⁵ Ana nanene pe nagane re poli, komin naþa yoko neva nokom ke ne Yerusalem sumo na wa, komin naþa kiau narin yuñaena tai vena kilaen va li nalelagaena kiena ne Ntewa la naþa asike e nene sumo. ²⁶ La asike e pog mãrera tai nagane, naþa la mokliu pe kiela sur re poli, limala korena ga, ana þegas nen li nalelagaena la nae yo make ga naþa Masitonia amio Kris, amloge, ana la ga aþar sitomena nene naþa asape popon akuan kilavaru tai vena iila laena. ²⁷ Nanene sur wo tai naþa akila taveve ga kiela sitomena, ana nepisu

sane naga pe sur wo tai naþa monar akila kemua. La nene pe ape Yu re poli, ana e kiela malena amio Suþe, aþar navisa ruruena moki kiena ne Ntewa pimi e la, kome le Yu lala, ana pogos naþa le Yu la nene atol mēna ga pog mãrera, popon la naþa pe ape Yu re poli, akila maran towe van la, aiila la e sur laþas naþa limala plasania.

²⁸ Ana kilavaru nene naþa amiyuwon poloia, amligan e lumãu vena nowar vano, ana pogos naþa neva neligan ruru sike amio le Yerusalem la narui, yoko nowasuþe in sina neim nokom pun amiu gar Rom, siraunia yoko neva yalen sila u gar Spen. ²⁹ A nemninu rui visae pogos naþa noworun amiu, yoko wo na wo van ita make ga, yoko neim nemio navisa ruruena wo kiena ne Kristo la ve moki naþa nevion van amiu.

³⁰ Erau lala, sineun nesape neviun manene van amiu e kia kiena kieta Suþe Yesu Kristo, nesape asitorñal in m̃a e kiamiu leniena lala. Nekilia nesape apulemamaga amio sinesiena naþa Ninuna Wa mlavia, ana popon alen wo inu manene, asikol kiamiu leniena amio kiau leniena naþa noþion ke nesape nelen silaga. ³¹ Pogos naþa nepa netol lepas naþa Sutea vena neva Yerusalem, la mokliu naþa pe sinelan re naþa alelaga e Lologena Wo poli asike ea, ana pe nekilia re nesape yoko la asitom akila ya ne van inu, ana nemie awis pan amiu vena alen va Ntewa kilawo inu e kiela sitomena viowa lala e inu. A monar alen mēna ga sane li nalelagaena wa lala naþa asike gar Yerusalem, yoko akekarana ala narin kilavaru naþa yoko nekian van la. ³² Ana visae sur make ga torokin nasinenanena kiena ne Ntewa, yoko nekilia nomálivin amiu amio pupia kekarena na losineu, a yoko nekilia nesu ruru nemio amiu, neva ruru inu sumo wa. ³³ A in mēna nesurñia nemlen wo amiu, nesape yoko kieta Ntewa, purþes nen sumãre, sike amio amiu vano-o ve uro re.

16

Pol pisawal sur laþasa pa li nalelagaena lala gar Rom

¹ Erau lala, sineun kaloen kiau m̃aki e visena laþasa e lepas na kam laþasa. E lepas na vineta naþa Vipi, naþa naga ke narui þar m̃ak nene pimi málivin amiu, sineun akilia sa naþa naga pe yaru na visuaren yuñaena wo tai na þegas kiena ne li nalelagaena lala neae pulkumali naþa Kenkria, ² ana popon akekarana naþa aworworun naga, aure naga sane vinemiu tai

loyumña e namratava mña Suđe, sane torokin nenaga nađa ita li nalelagaena lala tekila van ita. Awis aiila naga e ya nađa naga limana plasania, komin nađa naga pe sira wo tai nađa pe erau wo amio imimi moki, miila ruru imimi po pađisi.

³ Sineun mña ga nesape avisa kiau pokolulagi pona pokolemalo va sira wo tađeña nene Priska, amio wona na yermene Akwila, nađa mepe yar na yumñaevaena e yumñaena kiena Kristo Yesu.

⁴ Lelaga nađa, pogos tai nanua ne, nesike e lepas na marena rui, ana lalua akila nađa lavis akilalu kiela malena nađa apim atamalia inu, ana nepisa potena pan la vanon pađisi. A pe in ga taaga re poli, ana pegas nen li nalelagaena tađeña mña lađa e lepas nene la mña apisa potena pan lalua vanon ya nađa akila ne. ⁵ A pokolulagi pona pokolemalo nađa nepisa pan lalua, sineun nevisa mña va tađeña la nađa asumña loyumña e narin pegas nen li nalelagaena lala nađa apiora ke lele taaga e mñala loyurña lalua.

Sineun nesape nevisa mña ve sa nini va la nene, sane kiau erau wo nađa Eđanatas, nađa naga pe yar pša e pupia lepas na Esia nađa naga mlelaga e Yesu, ⁶ a Maria, nađa naga kila yumñaena wo moki likan amiu, ⁷ a yar lua tađeña na kiau yo nene Antronikas amio Sunia, nađa nanua ne imimi make ga mesike e yurña na koena veraga. Nalologena lalua nene, lalua amlelaga e Yesu nanua rui, sumon inu, a lalua apar kia wo pađisi e nalologena tađeña lala.

⁸ Lađa ke sina ga, nane Ampliatas, nađa Suđe kila sane imimi lua mepe erau wo, ⁹ a Uđanas, nađa memiyumña lele taaga memio e lologena wo kiena Kristo, a kiau puruvi wo nene Stakis, ¹⁰ a Apelesi, nađa pe sur koren ga nađa pupia na kilaliena pimi pania, ana naga sumalu mārera e Kristo.

A nevisa mña pokolulagi a pokolemalo va la ne mratava puna Aristopeulas, ¹¹ a tađeña nađa imimi lua kiamimi visena taaga nane Erotian, a li nalelagaena kiena namratava puna Narsisas, ¹² a sira wo lalua na yumñaena kiena Suđe nene, Traepina amio luena Traeposa, a vineta mña nađa Pesis, nađa sineta si naga pađisi, a naga kila yumñaena kiena Suđe moki manene laa rui, ¹³ a Rupus, nasumonena wo na yumñaena kiena Suđe, amio anena nađa naga kila inu sa ga narina nenaga.

¹⁴ A lađa sina nane Asinkritas, Plekon, Emes, Patrođas, a Emas, amio mña puruvi tađeña la nađa asike amio la, ¹⁵ a

naga sina, pe sineu pšesan re Pilologas, Sulia, Nereas amio vinena, a Olimđas, amio li nalelagaena wa tađeña la nađa akila lotena pa lele taaga.

¹⁶ Nekekaran nađa nepitawe amiu make ga e kiau maki nini, a amio mña monar aworworun ruru amiu, akila kiamiu sine-siena imi kate e namunen pipimiu e sinewoena. A pšegas nen li nalelagaena kiena Kristo mña lala e lepas la nene apisawal asape asumña asitorñal amiu ke e kiela leniena lala.

¹⁷ Erau lala, nepiun māreran ke sina ga pan amiu nesape monar avisu ruru la nađa asumña asiar ke veveyuena, akila ke li nalelagaena la amlilipere la, a asumña akawe ke visena na vianena la nađa amiu atol pa rui. A pogos nađa apisu ruru la, ve ava re lavisin la. ¹⁸ Na nene komin nađa yaru kar la ne sanene, pe akila re yumñaena kiena kieta Suđe Kristo poli, ana la asumña ataveve ke ga kiela sinenanena viowa lala. Akilia avisawal sur ve moki nađa wo na wo, ana visen kiki ga la ne, a asumña akilali nena sitomena ken yar la nađa pe akilia ruru re sur poli. ¹⁹ La punu ga akilia ruru rui asape amiu asumña amlogear ruru ke visena lala kiena ne Ntewa, a nanene kila nekekara pađisi, ana monar avisuar ruruia e lepas na sur nađa po, monar yepemiu mae ruruia, a e lepas na sur viowa lala, monar ve kala narin namname tai to re nena e amiu.

²⁰ A visae akila ve sa nene, yoko kila mrapa kiena kieta Ntewa na sumñare, kila Yermare sike vatanon lolamiu lala vena aviemumuia. A kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena kieta Suđe Yesu Kristo sike amio amiu.

²¹ Erau nađa Timote nađa imimi lua memiyumña lele taaga, pisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu, a la telu nene nae kiau yo, Lusias, Sason, amio Sosipata, la mña apisa.

²² In nađa nemlarar sur na siriena, nesiri maki kiena Pol nini pan amiu, kiau kia Tesias, a in mña ga sineun nesape nekekara pađisi nađa nevitawe amiu e maki nini, e kia kiena Suđe.

²³⁻²⁴ Pogaga, inu si Pol nene nesiri ne, ana lavis nesiri make kiau maki narui, a pokolulagi a pokolemalo pimñasu ke pan amiu, pimi kome la telu nene, Kaias, nađa nesike e mña umña, a nađa li na lotena nae e yo nene asumña apim ke lele taaga e mña umña, a Erastas, nađa naga yerkawa na visuaren kilavaru na pulkumali nene, a kieta puruvi nađa, Kotas.

²⁵ Ana e kiau visena maro, sineun nesape nela maran si nayeluarena make ga va

Ntewa. Nemlen nesape yoko naga la visena la na Lologena Wo, amio navianena wo la naŋa apisayu Yesu Kristo naŋa nemla pan amiu rui, ligan ruru sike e kiamiu malena lala, vena asuŋal m̄arera e legiena na pimi ke ne. Visena wo lelaga la nene, yar la pe akilia re poli e kas la moki ŋaro pa rui, ana nagane Ntewa kipian ita. ²⁶ Nanua, yar la apulo visena lala kiena navisaluaena lala, aminue asape visen lelaga la nene asike loyumuŋa e la, ana nagane, mepisawal meraravanja, a ita punu ga tekilia telogekilalea. A Ntewa, sane naga naŋa sike nakonua rui a yoko sike sike nena, naga pisaar sape Lologena Wo nene monar va vanua va yeririna na purvanua make ga, vena la m̄ena akilia aloge, a akilia alelaga ea.

²⁷ Naga taaga pe Ntewa, naga taaga pe purŋes nen manmaruaena, a naga taaga naŋa Yesu Kristo kila kieta mrapa na lotunena, vano vano ve uro re pogos tai.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naþa Pol Siri
Pa Pan Li Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na Tusi Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Maki nini pe maki naþa Pol siri þesa pa le Koren lala naþa amlelaga e Yesu. Naga siria komin suri viowa la sumiálu e maliena kiena li nalelagaena lala nae yo nene, a naga mligan maki nene pano vena iila la. Sumiare nae Koren, Pol ke narui naga siaria.

Koren naga pupia pulkumali kiena le Kris lala, a naga pe pulkumali keviu na lepa naþa Akaea, naþa mneke vatanon þarin suþe nae pulkumali naþa Rom. Yaru nae purvanua taþena la moki asike e nene, a naga pe yo tai naþa yaru la akila ruruia e lepa na kilaen yumiæna na tauluen kilavaru, a e lepa na kiela þelaga marua. A la nae yo nene, kiela kia keviu e yomarava komin kiela þelaga viowa lala, a naþa amlotun ke ntewa taþena la moki.

Suri kerkeviu la naþa Pol pisayu e kiena maki nene sanini:

pisayu napiowaena naþa yaru na sumiare la asuþa amliþere la,

pisayu napiowaena naþa la asuþa akila ke piowa pa sira lala,

pisayu mrapa mesmesu na kilaen talovaena,

pisayu sanape e kinanena lala naþa akila kuþaþaena e la van nono lala.

Pol pisatame kiela naviuniæna laþasa, ana pian la e mrapa mesmesu na taveveena vena alotu e sumiare, amio mæraena la naþa Ninuna Wa sumi kian ke pa sumiare, a nalelagaena naþa yaru kilia mali sina. Pol kila meraravan naþa kilia ruru napiowaena a navisatameena la nene, a pisa meraravan naþa lologena wo kiena Yesu ga kilia la navisatameena van la.

E marana na keviu 13 pisayu þelaga na sinesien Ntewa amio yaru lala naþa pe þelaga keviu tai naþa yeririna kiena Ntewa la monar atavevea. Marana na keviu nene pe komþasnen visena kiena ne Ntewa naþa yaru la akilia ruruia, taulu komþas taþena la na tusi nene.

Komþasnen tusi laþas nene

Visena þesa 1:1-9

Yaru na sumiare la amliþere la 1:10—4:21

Mlamulena viowa amio sira, a malena na mratava 5:1—7:14

Li nalelagaena lala a yaru la naþa amninue Ntewa 8:1—11:1

Mrapa kiena li nalelagaena lala na kilaena lotena 11:2—14:40

Yesu mali sina, a yaru la naþa alelaga ea akilia amali 15:1-58

Nalaena naþa aligan va van li nalelagaena lala nae Yutea 16:1-4

Visena maro 16:5-24

Pol sike gar Episas, pisa pokolulagi pona pokolemalo pan le Koren lala

¹ Erau nae Koren lala, inu naþa nesiri maki nini piþasu pan amiu, inu Pol, naþa Ntewa sinenan sape neimi neve nalologena tai kiena narina Yesu Kristo, ana pio inu, pisirlua inu vena nouarar yumiæna na sanini.

Nesike e yo nini nemio kieta erau Sostinis, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu punu ga, ² nae sumiare kiena ne Ntewa e pupia pulkumali nene Koren. Kam ke narui naþa Ntewa pio amiu aimi vena asikol amiu amio kiena li nalelagaena taþena lala, naþa asutetae asike e yo punu ga naþa asuþa amlotun naga naþa kila ita tepe wa ruru rui, nane Yesu Kristo naþa naga pe kieta Suþe ita punu ga.

³ Memlen mesape lemamiæna kiena ne Yesu Kristo a sumiare kiena ne Ntewa arimata sike amio amiu.

Pol pisa potena pa Ntewa komin naviawaena kiena le Koren lala

⁴ Nepisu sane pogos naþa apim ape yeririna kiena Kristo Yesu, lemamiæna kiena ne Ntewa sumi miyumiæ keviu e kiamiu malena lala, ana silaga nesumi nepisa potena keviu vanonia.

⁵ Asuþa apim apo manene laa e lepa na visawalen Lologena Wo, a asuþa apa ke metava e lepa na kiamiu nakiliaena, e mæna ga e lepa na þelaga wo taþena make ga lala. ⁶ Pogos naþa nepisu nene, nepisu sa ga kiau yumiæna la nanua ne, naþa nepian amiu e Kristo, nagane sumi þar ke pupia mrasa.

⁷ Nalaena lala pona namæraena lala naþa Ninuna Wa sumi kian pan amiu, pe tai re naþa pe atol re poli wa, ana asuþa amiyumiæ ke amio la po paþisi, komin akirakiravan ke naþa kieta Suþe Yesu Kristo kilia imi mæliwi si e yomarava nini.

⁸ Naga pe pimi mæliwi re poli wa, ana naga sumi miila ita silaga vena tesumiálu mæraera tesumi ga vano-o tol legiena maro nene, ana pogos naþa tesumiálu tese marana ne Ntewa, yoko naga kila naþa naviowaena taþatete se ita.

⁹ Ntewa pisaar rui vena viewo ita, ana tekilia towasine ruru kiena visena nene, komin naga pio ita, ñere ita sikol ita teve erau wo temio narina, Yesu Kristo kieta Suñe.

Suñare suñã mliñpere pañisi

¹⁰ Kiau namratava lala kiena kieta Suñe Yesu Kristo, nesape neviun manene van amiu e kiena kia, nesape añionli naña aim ave taaga sina. Popon ve alilñpere amiu re, ana amiu, kiamiu sitomena a kiamiu visena monar ve taaga.

¹¹ Nepisa visena la nene, komin la naña puna yaru nene Kloe apim apisawal pan inu asape veveyuena sike likan amiu, olai lala a vineu lala.

¹² Nemloge naña amiu peve taaga asuñã apisasa ke kiamiu ñegas lala asape “In na yoko netaveve Pol,” pona tañena sape “O, in na nepe kiena Apolos,” pona tai sina, sape “O, in na nesikol inu e ñegas kiena Keñas.” A lañas sina, apisirilua si kiela narin ñegas lañasia, akoven plan tañena lala, asape “O, imimi ga mepe yeririna kiena Kristo lelaga.”

¹³ Ke, ya ne akila ke sanene? ?Pona popon tetewowa Kristo ve kinakinasã, telierwerere e kiamiu narin ñegas la sanene? ?Pona lañas asape ape kiau Pol, komin naña asitom asape in ke narui naña netelan inu e laki torovia vena netamalia la? ?Pona lañasia sinela ñesan naña akeela e kia kiena Yesu, ana asitom asape akeela e kiau kia?

¹⁴⁻¹⁶ Sanene, nepisu pogaga naña nanua ne, pe nekee amiu re nena tai poli, Krispas ga lalua Kaias, pona sineu ñesania, nekee mena Stepanas amio namratava puna, a pe nesitoñal re si po laa rui, sane la ga nene, pona lañas sina? Nepisa sanene komin naña visae nekee amiu ve moki, pona asuñãlavis vilaveena rui, asuñã avisave “!O, imimi ke narui, naña Pol kee imimi e kiena kia!”

¹⁷ Sanene piowa ga, komin Kristo pe mligan inu re nepimin keen yar la poli, ana mligan inu nepimin lologonen kiena Lologena Wo van la. A pogos naña nemlologon ke sanene, pe nekila re nemio ñareraena na manmaruaena na yomarava nini poli, ana nekila amio ñareraena na laki torovia kiena ne Kristo.

Kristo kipian manmaruaena a ñareraena kiena ne Ntewa

¹⁸ Ana yaru la naña asuñã ataveve ke mrapa na kovioena, amloge visena na laki torovia kiena ne Kristo sane suri tai naña pe sur korena ga pan la, ana ita la naña tetaveve ke mrapa na malena,

temloge visena na kiena laki torovia sane ñareraena kiena ne Ntewa natamalia itaena.

¹⁹ Naga nene sane visena kiena Siriena Wa tai, naña Ntewa pisa sanini, sape “Yoko nowe plan manmaruaena kiena la naña asitom ke asape ape manmarua, yoko nekilawo nakiliaena kiena la naña asitom ke asape akilia suria.” Ais 29:14

²⁰ Ana visena nene pe lelaga pañisi, komin naña tepisusu yomarava, tekilia teviun tevisa sanini tevisave awa kiena yaru na manmaruaena lala? Awa yaru la naña apisuveve ruru kiliaena la naña sike e tus lala? Awa yaru la naña akilia avisayu ruru sitomena la naña pe tañena pe tañena naña tetelivi ke nagane? Tepisu sane peraga yo, a tepisu sane Ntewa kila manmaruaena lala na yomarava nini apimi sane sur wowe ga tai rui.

²¹ Ntewa ga pe manmarua, a e kiena manmaruaena, naga kila sane manmaruaena na yomarava nini tañatete kilia kila yaru kilia naga. Ana naga pisu sane po laa sane vena kila naña kiamimi lologena lala, naña yaru la asitom ke asape pe wowe ga, kilia tamalia yaru naña mrelaga ea.

²² Le Yu la moki liu naña yepela mavin lelagaena, asuñã apisavisa ke asape visae mekila kile lala, yoko alelaga ga na wa, a le Krik la moki liu yepela mavin lelagena, asuñã apisa ke asape visae mevis mesmesu nena e kiela nakiliaena marua lala, yoko alelaga ga na wa, ²³ ana pe mekila re sanene pan la poli. Memlologon ga Yesu pan la, mesape naga marewo kiela mlamulena viowa lala e laki torovia, ana visena nene, le Yu lala asape tañatete alelaga ea, a le Krik lala, asape visena na wowe ga nene.

²⁴ Ana e lepas kiena ne la naña Ntewa pio la vena ave kiena, sane ita, naña ita lañas tepe le Yu a ita lañas tepe le Krik, pe sa re nene poli. Ve tesitom re tesape tevisu kile tañena, komin naña tepisu kilale ñareraena kiena ne Ntewa e yuñãena kiena Kristo rui, a ve tesitom re tevisave tetaveve kiliaena tañena, komin naña tepisu kilale namanmaruaena kiena ne Ntewa e mrapa kiena Kristo natamalia itaena.

²⁵ Yaru tañena lala apisu naña Ntewa tañan Kristo mare e laki torovia, asitom ke asape Ntewa malumu ga, ana peraga. Sur nene kila meraravan kiena ñareraena naña ñarera laa sane, taulu ñareraena kiena yaru. Apisu sur nene, asitom asape Ntewa pe wowe ga, ana peraga, kipian

kiena manmaruaena naþa po manene laa taulu manmaruaena kiena yaru.

²⁶ Wolai a vineu lala, asitomyuli sane kam na sanapen naþa Ntewa pio amiu ape kiena? Pe ita moki re poli naþa e lepas na visuena na yomarava, ita temanmarua, pona tepe yaru m̄arera, pona tepe yaru kerkeviu lala. ²⁷ Yomarava nini sape tepe wowe, ana Ntewa þere ita, ana kome ita suñia kila plan ke manmaruaena na yomarava. Yomarava nini sape ita temalum ga, ana Ntewa þere ita, ana kome ita, suñia kila ke m̄areraena na yomarava pito tano. ²⁸ Yomarava nini pisa ke sape ita yaru korena ga naþa tesike tano, ana Ntewa þere ita, ana kome ita, suñia kila ke pupia sur kerkeviu la pito tano, kila apimi ape suri korena.

²⁹ Sanini, pe yar re nena tai naþa kilia visirlua naga e marana Ntewa, sape naga pe manmarua, pona naga m̄arera, pona naga yar tai ne, ³⁰ ana Ntewa ga pe purþes nen kieta malena viu temio Kristo Yesu. Naga ke narui pitetalia Yesu pimi kilologia mrapa pan ita, ana Yesu pul plan ita, kila ita tememesu e marana, kila ita tepimi tepe kiena yaru wa lala.

³¹ Ana komin suri ne nanene, tepisu naþa visena kiena ne Tusi Wa tai pe lelaga paþisi, naþa pisa sanini, sape

“Yaru naþa sinenan sape warwaria, naga kilia warwarian ga kieta Suþe.” Ser 9:24

2

Pol mlologon lak torovia kiena Yesu e m̄areraena kiena Ninuna Wa

¹ Erau lala, nanua kam na amninue visena kiena ne Ntewa lala, ana nepim nepisawal pan amiu. Ana sa ga naþa apisuia, pogos naþa nepimin nekila, pe nekila re naþa nepilaven visena piayavi lala pona manmaruaena kiena yaru.

² Nekila kiau sitomena m̄arera nesape pogos naþa nesike likan amiu, yoko ve nesitoñal re si sur taþena, ana yoko nelologon ga Yesu Kristo, amio kana marena e lak torovia. ³ Nesike nemio amiu, nemloge sane yepeu malumu paþisi, nemarau, sineu kurkur, ⁴ a kiau visena a kiau suniena pe pulen re nena manmaruaena pona kiliaena kiena yaru. Ana e pogos nene, amloge naþa kiau visena lala apulen m̄areraena kiena Ninuna Wa, ⁵ a kila sane kiamiu naviawaena pe suñal re su e visena na manmaruaena kiena yaru poli, ana suñalu su e m̄areraena kiena ne Ntewa.

Manmaruaena kiena ne Ntewa

⁶ Lelaga naþa kiau visena pe pulen re visena lala na manmaruaena na yomarava nini poli, pona kiliaena kar la naþa yerkaawa na yomarava nini la akekaran poli, ana pogaga, komin yomarava nini amio kiena yerkaawa lala yoko avano amaga. Ana kam la naþa kiamiu sitomena marua ruruia, apisu kilale naþa kiau visena lala pulen ruru nena manmaruaena kiena ne Ntewa. ⁷ Kiena manmaruaena nene, naga þarpolo ruru sike pa rui sumon naþa naga si yomarava nini, ana manmaruaena nene tapolou ruru suñia ga, yar la pe akilia re nena ga, ana nagane narui molue merarava ruru ga pan ita na wa sane pupia visaruruena tai naþa Ntewa mlavia vena kila ruruitaena. ⁸ A kiena manmaruaena nene m̄alivin ita e mrapa naþa Yesu pimi tamalia ita, ana yerkaawa na yomarava lala pe apisu kilale re sur nene poli, ana atarar Yesu, naþa naga pe pupia Suþe na urarena nae ma e peni, la atelanm̄ar naga metava e laki torovia. ⁹ Yeririna la pe apisu kilale re sitomena kiena ne Ntewa sanene poli, naga sane Siriena Wa tai, naþa pisa sanini sape

Sur nowo la naþa kilamarana yaru pe pisuli re poli wa, pona kiligana yaru pe mlogeli re poli wa, pona los nen yaru pe sitomli re poli wa,

ana sur ke la nene Ntewa kila ruru suñia ga pe kiena ne kiena yaru la naþa sinela si naga. Ais 64:4

¹⁰ Ana ita, ita na tekilia navisa ruruena la nene, komin Ninuna ne Ntewa naþa pisu kilale make suria, a kilia make sitomwadena kiena ne Ntewa, naga kipian itania.

¹¹ Sa ga ita yeririna, naþa yar taþena mninue ya naþa sike e kieta sitomena, ana ninuta ga kilia ruru po. Ana maran taaga m̄ena sa nene e Ntewa. Pe tekilia re ya naþa sike e kiena sitomena poli, ana Ninuna ga kilia m̄aga, ana pisawal pan ita.

¹² Pe ninuna na yomerava re ga nini tai poli naþa pisawal pan ita, ana Ninuna Wa nene naþa molue ma puna Ntewa pitomi, naga ke narui naþa kila ita tepisu kilale ruru nalaena wo la naþa Ntewa suñia kian ke pan ita.

¹³ Sanene, popon avisu kilale m̄ena sane kiamimi visena la naþa pimi ke pan amiu, pe amolue re e manmaruaena kiena yar poli, ana Ninuna Ntewa ga suñia pian itania. Sanene, mesuñia moþar ke visena lelaga lala kiena Ninuna Wa nene, ana memligan sike e amiu naþa Ninuna nene sike e kiamiu malena rui. ¹⁴ Yar naþa Ninuna pe su re e kiena malena poli, naga taþatete visu kilale sur lala na Ninuna, naga sane pe yar tetan ga e la, ana

naga taʔatete nena tol m̄areraena la naʔa Ninuna kiania. ¹⁵ Yaru naʔa Ninuna sike e naga, yoko naga kilia visu kilale ruru sur make ga, ana yar naʔa Ninuna pe su re e naga poli, naga taʔatete visu kilale ruru ya naʔa sike e malena kiena yaru naʔa Ninuna sike ea. ¹⁶ Visena Wa pisa sanini, sape

Pe yar re nena tai naʔa kilia ya naʔa sike e sitomena kiena ne Ntewa poli,

pe yar re nena tai naʔa kilia vian si sur va Ntewa poli. Ais 40:13

Visena nene pe lelaga paʔisi, ana e ita naʔa Ninuna sike e ita, tetol sitomena kiena Kristo rui.

3

Pe pon re veveyuena su likan nalela-gaena la poli

¹ E pogos naʔa nesike nemio amiu nanua ne, sineun nesape nevis ruru nemio amiu sa naʔa kam na ape yeririna naʔa Ninuna ne Ntewa sike e kiamiu malena rui, ana peraga. Nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, nane kila narui nepis pan amiu sa naʔa kam na ape yar na yomarava ke ga wa, naʔa e lepas na kiamiu malena amio Kristo, kam na sa ke sisi tomtom lala wa. ² Sanene, nepagan amiu e ga e yu, taʔatete nela kinanena m̄arera van amiu, komin kam na pe atorokin re poli. Ana pimi tol nagane, nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, ³ komin naʔa ʔelaga na yomarava nini mok liu sike likan amiu wa. Pona kam na pe apisu kilale re poli yo, ana pogos naʔa vielueena amio veveyuena sike e amiu, kana kinasa sane asike e yemalolo na wa, kiamiu ʔelaga sa ga ʔelaga kiena yaru. ⁴ Merarava ruru po paʔisi naʔa amiu na sanene, komin naʔa asuʔa amlipere amiu ke sanene. Kam laʔasa asuʔa apisa inu, asape “Aulai, imimi na mekekaran Pol, metaveve naga,” a kam laʔasa asuʔa apisa ke erau nalologena Apolos nene, asape “Ke, imimi na mekekaran Apolos, metaveve naga,” ana sitomena sur la ne sanene, sitomena kien yar ga.

⁵ Visae sinemiun avisayu kiamimi kia imimi lua Apolos, popon asitom ruruia avisave imimi lua mepe yar sur na sanape? Imimi lua mepe yar kiena Suʔe ga, vena kilaen yuʔaena naʔa mligan sike e limamimi, vena kila sane akilia alelaga ea. ⁶ E lepas na yuʔaena nene, in ke narui nemapila kurusa, a Apolos ke narui naga ʔeleule susia, ana Ntewa ga naʔa kila purʔesia kapuru pimi kerkeviu ʔar mrasa. ⁷ Ana monar tevisu kilale sane yar naʔa mapila kurusa, a naga naʔa ʔeleule susia,

lalu pe akila re pupia sur tai poli, ana naga naʔa kila purʔesia pimi keviu ʔar mrasa, naga ke narui kila pupia suria. ⁸ Ana imimi lua, naʔa tai mapila kurusa, a tai ʔeleule susia, imimi lua memiyuʔaen maran taaga ga, a yoko imimi luoka ga mowar kiamimi nalaena torokin kiamimi yuʔaena. ⁹ Pe sa re naʔa imimi lua, imimi yar tai naga po, a tai piowa ga, ana imimi lua mepe yar na yuʔaevaena lele taaga kiena ne Ntewa, a amiu na sane porotano naʔa memiyuʔaen ea.

Pona kana totou taʔena na visaena, nekilia nevisave kam na sane yuʔa tai naʔa Ntewa suʔa miyuʔaenia. ¹⁰ Ntewa mla kiliaena wo pan inu, ana nemiyuʔaen sane yar tai naʔa yepena m̄aen yuʔaena, nemiyuʔaen ʔeren yuʔa tai naʔa m̄arera ruruia sike na. Ana siraunia, pe in re naʔa nepisirlua yuʔa metava e ʔerena nene poli, ana erau taʔena nene pimi suʔa miila nayuʔaenen yuʔa. A kam ke sina ga laʔasa akilia aiila nakilaen yuʔa metava e kana ʔerena nene, ana yaru naʔa yuʔaen sanene monar visuar ruru kana ʔelaga na yuʔaena. ¹¹ Naga monar taʔatete liganli si ʔerena taʔena, komin nemligan ʔerena napo rui, nane Yesu Kristo. ¹² A pogos naʔa amiyuʔaen yuʔa metava e ʔerena nena, pona laʔasa amiyuʔaen e kol pona selpa pona kilavaru m̄arera, pona laʔasa amiyuʔaen e laki pona m̄aero pona m̄akururuye. ¹³ Ana siraunia, yoko kapi na legiena maro kekania kilali kila yuʔaena lala, kila yuʔaena la naʔa akila, m̄alivi e yo metava. ¹⁴ Visae kapi tol yuʔa naʔa yar tai pisirlua metava e ʔerena nene, ana kekan ʔele ga, yuʔa suʔalalu ruru suʔa ga, yoko yar nene war kiena nalaena wo tai. ¹⁵ A visae yar taʔena, kapi kekan make kiena yuʔaena, yoko yar nene kilalu make kiena suria. Lavis kapi nene kilia kekanm̄ar m̄ena yar na yuʔaena nene, ana pona naga purmatan kapi nene, tamalia kiena malena.

¹⁶ A kam na monar avisu kilale sane yuʔa nene naʔa amaplar metava e ʔerena nene, naga kam li nalelagaena lala, a sane yuʔa na lotena wa tai mana Ntewa, naʔa Ninuna suʔa loyuma ea. ¹⁷ Yuʔa na lotena kiena ne Ntewa naga kam ga ne, a visae yar tai sinenan sape kila kare yuʔa nene, yoko Ntewa welua nena naga, komin kiena yuʔa na lotena nene naga pe wa paʔisi.

¹⁸ Amiu monar ala ya naʔa nepisa ke ne, pe pon re asitom avisave naga pe sur korena ga. Visae amiu yar tai sitom ke sape naga pe manmarua ruru po e nakiliaena na yomarava nini, popon manene

naga ligan sitomena navisokanena la nene sike na. E lepas nakiliaena na yomarava nini, naga monar kila naga sane yar ga tai naþa pe wowe, ana visae naga kila sanene, yoko naga kilia ve manmarua ruruia e nakiliaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁹ E Visena Wa, tepisu visena tai naþa kila meraravan sape manmaruaena na yomarava nini sane sur wowe ga e marana Ntewa, naþa pisa sanini, sape

La naþa asitom ke asape la ape manmarua ruru po e yomarava nini, asitom ke asape la akilia suria, ana e marana Ntewa la ape wowe ga, naga pisu kilale la ruru rui. Sop 5:13

²⁰ A visena taþena sina sanini, naþa sape *Suþe pisu kilale ruru sitomena lala kiena li na manmaruaena la na yomarava nini, sape ape sur korena ga.* Yauena 94:11

²¹ Sanene na, ve tevilaven re sitomena na yomarava lala. Taþatete akila sur wo tai van amiu, komin naþa Ntewa kian kiena navisa ruruena wo punu ga pan amiu rui. ²² Inu Pol nemio Apolos a Keþas, mekila yuþaena wo punu ga pan amiu rui, a nagane yomarava nini sike e limamiu. Visae amal pona amare, visae asuþa nagane pona ase legiena naþa pimi ke ga wa, ana sur punu ga ape kiamiu rui, ²³ a amiu ape kiena Kristo, a Kristo pe kiena ne Ntewa.

4

Yuþaena kiena Pol amio Apolos sane nalologena kiena Yesu

¹ Sanene na, amiu ve aligan imimi re meva metava, ana popon avisu imimi sa ga yar na yuþaena kiena Kristo lala, naþa naga mligan visawanena lala kiena ne Ntewa e imimi, vena mevisawal va la naþa pe akilia re poli.

² A pupia sur naþa sike e kiamimi sitomena, mekilia sane monar memasisun ruru wo e yuþaena nene naþa kiamimi yerikawa mligan e limamimi.

³ Pe nesitom manene re nesape aña amiu asitom ke sanapen inu, po yar la alipere inu ve sanape, a in mēna pe nepilevilin in re sina poli nesape in na sanene pona sanene. ⁴ Lelaga, pona nepisu in ke sina ga nesape nemiyuþae pogaga ne, ana nanene kiau sitomena ga ne. Kiau sitomena nene taþatete kilia kila inu nemesesu, a Suþe ga naga pe yar naþa torokin liþere inuena.

⁵ Ve sanene na, ve tokoskosin re liþereen yar taþena, ana monar tesuþate Suþe wasuþe e kana legiena na liþereena nena.

E pogos nene, yoko naga la sur la naþa atapolou asike e yemalolo, kila naþa amolue e yomerarava, a yoko la sitomwanena la naþa atapolou ke e los nen yaru, kila naþa amolue e maran yeririna make ga. Yoko Ntewa waveve sur la nene, ana yoko naga vis va yeririna lala torokin ya naþa naga māl e kiela malena.

⁶ Erau lala, visen la ne nesuþa nepisa þisi ne, nesuþa nepisayu ke ga imimi lua Apolos ne, ana nekila sanene komin sineun nevian ruru amiu, sane ve avisusu re ve taþena e kiamiu navianena lala. Amiu laþasa apilave komin navianena na kiela þegasa, a asuþa apisusu ke piowa e navianena na þegas taþena, ana sanene na pe mesmes re poli.

⁷ Kam punu ga maran taaga, kam na pe apo manene re taulu taþena la poli, a visae sur wo tai sike e amiu, pe kam re na amiyuþaen poli. Ntewa ga kian pan amiu sane nalaena tai, ana sanene na pe pon re si avis vilave vanon poli. ⁸ Lelaga, nekilia nesape asuþa asitom ke asape kam na limamiu pulen sur wo lala kiena ne Ntewa rui, ana amloge po, asitom ke asape kam na ape kiena yerikawa lala na yomarava nini rui, naþa akoven imimi mesike nena varau. Visae lelaga naþa sane kam na ape þarin suþe lala kiena ne Ntewa na yomarava nini, po paþisi, ana pe nesitom re nesape sanene poli.

Ana visae pogos tai ve sanene, pona pe kam re ga poli yo, ana yoko Ntewa visu sane imimi lua mēna ga metorokin meto metava memio amiu vena ve suþenen kiena yeririna lala.

⁹ Ana nagane, imimi li nalologena lala pe mesu re e yo wo na sanene poli. Sane Ntewa mligan imimi mesike laa varau tano, naþa yeririna na yomarava nini amio mēna navisi lala apisu kare imimi, sane metorokin ke ga yaru lala naþa amla koaena na marena pan la.

¹⁰ Memlogear ke Kristo, mekila ke kiena yuþaena, ana li taþena la apisu imimi sa ga mepe wowe towe ga, ana asuþa apisayu amiu asape ape manmarua ruru nena e malena kiena Kristo. Apisu sane imimi na memalum ga, ana kam na añarera. Apisu imimi piowa ga, ana amligan amiu asike metava.

¹¹ Imimi na pe sa re nena amiu poli, komin siar nanua pimi tol nagane, viso kar imimi, moto kar imimi, pe māmimi kulsota wo re poli, mesuþa mēpane ke pog mārera lala, māmimi yuþa wo re naþa memon e poli, ¹² ana mesuþa memal ke ga e yuþaena na limamimi. Yar la apiuelin imimi, ana mepisa ruru la ga. Akila kare

lele taaga amio yar la naŋa akila ke Ɔelaga viowa la poli, pona asuŋa akiriri kar ke vanon sira lala. ¹⁰ Ana pona kam laŋasa amlogepal kiau visena nene yo, komin pe nepisa re e lepas kiena yar la naŋa pe amlelaga re poli. E la nene, la moki akila kolau, la moki ape puluvis lala, la moki apinai, la moki amlotun kiela nono lala, ana visae sinetan tevisave tesu perinan la, pona monar teligan ga yomarava nini narui, komin naŋa ita make ga tesike e yomarava, a tesuŋa tepitawe ke yar sur na sanene silaga. ¹¹ Pe nepisalupaŋ re nene poli, naŋa tesuŋa tepitawe ke yar kar na sanene e kieta yalorena, ana ya naŋa sineun nesape nevisa, sineun nesape visae yaru tai suŋa ga, neŋa naga pe nalelagaena lelaga tai, ana apisu ke naŋa e kiena malena naga suŋa taŋa ke kolau, pona suŋa pe puluvis lue ga, pona suŋa mlotun ke nono lala, pona suŋa piuel, pona suŋa mun kuruta namunena, pona suŋa pinai, ana pogaga, yar sur ne nanene narui ve akila re nena sur tai amio naga. Yoko ve ava re lavisinia, ve akinana re lele taaga amio.

¹² Ve sanene na, e lepas kiena la naŋa asike vanua e suŋare, pe pe kieta re naŋa teliŋere kiela malena poli, ana e lepas kiena la naŋa asike loyuŋa e suŋare, monar tevisuveve ruru la. Visae laŋasa asuŋa akila ke Ɔelaga na mlamulena viowa la naŋa sane nepisa ke ne, monar teliŋere la, a monar tekila sur tai van la.

¹³ Ntewa ga yoko liŋere la naŋa pe asu re loyuŋa e suŋare poli,
ana e lepas kiena yar nene naŋa suŋa kila ke Ɔelaga viowa likan amiu, kam ke narui monar akoven lua naga vano.
Naw 17:7

6

Pelaga wo na kilaruruen veveyuena

¹ Nemloge mēna sane pogos tai, kieta puruvi tai na suŋare naga pepeyu amio amiu taŋena tai, ana naga suŋalu Ɔere taŋena nene pa e pupia kumali apis pania. Nepisu sane sur nene pe mesme re nena poli, komin naŋa pe pon re yar la naŋa amlelaga e Ntewa ava asuŋalu e marana yerkawa la nene naŋa pe amlelaga re e Ntewa poli, vena yerkawa la nene aliŋere la.

² Pogos naŋa li nalelagaena lala aveveyu, popon li nalelagaena taŋena ga lala akila rurua, komin naŋa monar tesitonial tevisave ita li nalelagaena ke la narui naŋa teliŋere yeririna lala na yomarava e legiena maro. Ana visae ita ke narui naŋa yoko tekila pupia yuŋaena

na sanene, pona amiu atorokin naŋa akila ruru kiamiu narin veveyuena la ne sanene. ³ Yoko Ntewa ligan ita vena teliŋere navisi lala nae peni, ana pogos naŋa li nalelagaena taŋena lala avisin sur na yomarava nini, sanape? Apisu sane m̄arera paŋisi, taŋatete akila rurua?

⁴ Peraga, monar akila. A visae peraga, pona asitom asape popon amiu li nalelagaena lala aligan kiamiu visena e limana yar taŋena la naŋa pe asuŋa apim re e suŋare poli?

⁵ Nepis m̄arera sanene komin naŋa sineun nesape nekila amiu amawa towe laa ga! Ee, nemilan manene paŋisi navisuena sa naŋa pe amiu re nena tai naŋa pe manmarua poli, naŋa kilia kila ruru kiamiu veveyuena la nene. ⁶ Pona sur ne nanene narui kila sane kieta puruvi taŋena na suŋare suŋalu mligan puruvi taŋena nene pa e pupia kumali, ana suŋa pisawal ke kiena napiowaena lala e marana pupia yerkawa lala e totanoena nene, la naŋa pe amlelaga re e Ntewa poli?

⁷ Nesuŋa nepis ke pan amiu sanene e lepas na mrapa naŋa monar atavevea vena kilaruruen veveyuena la naŋa sike likan amiu, ana po manene laa visae ve veveyuena re mēna ga. Veveyuena la ne sanene, kana kinasa sane Yermare suŋa taulu amiu rui. Pona pe akilia re poli yo wa, naŋa visae womla tai kila viowa van ko, pona vinaun kioŋa sur tai, ve ositom re, otamian ga, komin mlamulena viowa naga kiena. ⁸ Ana visae osuŋalu sinomian oligan yar nene e pupia kumali vena ala nakoaena vania, ko ke narui ko osuŋa okila ke piowa pan womla nene.

⁹ Monar asitomalia sane la naŋa kiela malena pe mesme re poli, yoko taŋatete avisu nasuŋenena kiena ne Ntewa imi m̄alivi pu la. Pe pon re akilali akila sa naŋa amninue ke sur nene na wa, komin akilia rui asape Ntewa pe kekaran re nena la naŋa asuŋa amiyaloro kar ga, pona la naŋa amlotun ke ga ntewa navisokanena lala, pona la naŋa akila ke kolau, pona la naŋa asuŋa aŋiliwilin ke tasnela, pona yermene pona sira la naŋa asuŋa aŋere la ke sina ga, ¹⁰ pona la naŋa asuŋa apinai, pona la naŋa pe apion re kiela sur pa yar taŋena la poli, pona la naŋa asuŋa amun wii, pona la naŋa apiueli, pona la naŋa akila urlelai.

¹¹ Lelaga naŋa, nanua sumo kam laŋasa akila sanene rui, ana potena paŋisi naŋa Ninuna Wa kevan amiu amekiki, kila amiu ape wa, a kieta Suŋe Yesu Kristo kila ita temesmesu ruru sina e marana Ntewa.

Tasneta monar ikik ruru wo

¹² Nepisawal ðelaga viowa la nene, naða pe pon re tekila poli, ana yar laðasa pe sinelan re kiliaen poli. La apisa sanini, asape “E, kiau malena naða, nekilia nekila naða sineun nesape nekila.”

Ana nevisatañe la, nesape “Lelaga, pona kiamiu malena yo, ana avisuarua, komin sur moki liu naða sinomñan kilaena, akilia akila kioñia malena imi viowa ñena ga. Sur mok liu naða sinomñania osape suña e kioñia malena, ositom osape okilia okawe ruru woga, ana peraga, yoko ovisu naða sur ke la nene narui yoko akawe ruru si kioñia malena.”

¹³ A yar si laðasa naða sinelan asape akila ya naða la sinelania e tasnela, la asuñia apisa ke visena taðena tai, asape “Kinanena, naga na mñeðu, a mñeðu, naga pe na kinanena.”

Ee, lelaga, ana ovisuar ruru sina, komin naða yoko Ntewa kila sur lua nene ava akovio na wa. Sanene na, Suðe mla tasneta pan ita vena ve kieta, ana ita monar tela tasneta tela si vania. Tasneta vena kilaen kiena yuñiaena, ana pe nava kareena re ga poli. ¹⁴ Visae tetamñan tasneta vena kilaen ga yuñiaena wo lala, yoko e legiena maro Ntewa kilia visirlua si tasneta, sa naða pisirlua tasnena ne kieta Suðe Yesu rui, e kiena pupia ñareraena. ¹⁵ Monar tekilia sane tasneta lala la sane komþas nen tasneta Kristo. Ana sanape, popon komþas nen tasneta ne Kristo tai va sikol si amio sira na mrapa tai? Taðatete ve sanene ðisa!

¹⁶ Ana Visena Wa pisa sanini, sape “Yoko yermñene amio sira, lalua aim ave taaga,” ana yar naða va amio sira na mrapa tai, kila naða tasnena pimi pe taaga amio tasnena sira nene. ¹⁷ Pe mesmesun re yar tai kila sanene poli, ana monar tesikol ita temio Suðe, naða ninuta imi ve taaga temio Ninuna. ¹⁸ Monar tevisuar ruru wo e mlamulena viowa la naða yar la akilia akila amio tasnela, e lepas na yermñene amio sira. Mlamulena viowa taðena la naða asuñia akila, asuñia akila ke piowa ga pa e yepen yar taðena, ana yar naða kila mlamulena viowa amio sira, suñia kila ke sina ga piowa pa e yepena.

¹⁹ Ve sineta þesan re, sane tasneta na sane yuñia wa na lotena tai naða pulen Ninuna Wa naða Ntewa mligan sike loyuñia e ita. Ana tasneta nene, pe pe kieta re ñena poli, ²⁰ ana pe kiena ne Ntewa, komin naða naga pul lua kieta malena e marena kiena Yesu. Sanene na, monar teyuñiae temio tasneta vena kilaen ga sur la naða asuñia avisirlua kiena kia.

7

Talopaena

¹ Pogaga, nagane yoko nevisawal sitomena laðasa e naða apiun tan inu e lepas na talopaena, asape popon tetalopa, pona popon tesuñia ga sanene?

Ana pogaga, yoko nevisa ve sanini. Visae yaru tai sitom ke sape ve talopa re, naga nene pogaga, pe pe sur re tai poli. ² Ana komin naða tepisu naða nataðaliena pimi ñarera, a nataðaena lau pule manene la, popon manene yar make ga aure wola lala.

³ Sanene na, visae yar sinenan sape va lavisin wona na sira, wona nene monar kekarania, a pogos naða sira sinenan sape va lavisin wona na yermñene, wona nene monar kekarania. ⁴ Sira naða talopa taðatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na yermñene kilia visave naga pe kiena ñena ga. Ana yaru naða talopa taðatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na sira kilia visave naga pe kiena ñena ga. ⁵ Sanene na, tai ve visaluþar re taðena visave ve imi re lavisinia.

Ee, pona pogos tai lalua apisayu yo, lalua atamñan naða lalua aligania, ve amon re lele taaga e narin pogos tai, vena kila lalua akilia alen ñarera vanon sur tai wa, ana nanene na pogaga. Ana siraunia, lalua monar sinelan si aim lele taaga, komin visae peraga, pona Yermare visu kilale naða tai malum ga, taðatete uarar naga, ana kila loru e nataðaliena koyo tai.

⁶ Sur la naða nesuñia nepisa ke ne, pe nepisa re sane navisaluaena ñarera tai poli, sane yar monar talopa, pona monar ve talopa re, ana nemla ga sitomena nañiaena laðas nene. ⁷ Visae yar make ga akilia asuñia ga sane inu, naða pe netalopa re poli, nesuñia ga sanene, pona yoko vera na wo na wo, ana sur nene sike ga e sitomena naða Ntewa mlavia pan ita peve taaga.

⁸ Nesape nevisa visena tai van la naða asu ñaga sanene, sane la naða pe atalopa re poli wa, amio letano lala. Nepisu sane visae akilia asuñia ga sanene, sane naða in ñena nesuñia nekila ke ne, yoko wo na wo. ⁹ Ana visae laðasa apisu sane peraga, yoko ñarera van la vaþisi vena auarar la lue ga sanene, pogaga, po paþisi naða visae alual tai naða atalopa amio. Pe pon re nataðaliena suñia kar la sanene vano-o asuñia aloge viowaganian silaga.

¹⁰ Visena taðena si tai naða sineun nesape nevisa, naga van la naða atalopa rui, naða pe kiau sitomena re ga poli, ana naga pe visena tai naða Suðe mlavia sane

visena m̄arera tai pimi pan ita. Pisa sanini, sape sira monar ve ure matan re wona na yerm̄ene. ¹¹ A visae pogos tai sira tai ligan wona na yerm̄ene, ure matan sina, naga monar ve talopa re sina, ana monar sum̄a ga sanene. Pona visae peraga, popon naga amio wona na yerm̄ene lalua akila ruru marala, lalua asu si lele taaga. A yerm̄ene lala, ve am̄ene plan re si wola na sira lala.

¹² Pogaga, yoko nevisawal si suri taḗena laḗasia. La pe sa re navisaluaena kiena Suḗe poli, ana sane kiau sitomena ga laḗasa vena iila itaena.

Suri ḗesia, naga e lepas naḗa yaru tai naḗa m̄elaga e Yesu sike amio wona sira tai, ana sira nene m̄elaga re poli. Ana visae sira nena kekaran ga naḗa lalua asuḗa veraga, po pon re yaru nene sitom sape m̄enelua si sira nene poli. ¹³ A maran taaga m̄ena ga visae sira tai m̄elaga e Yesu sike amio wona yerm̄ene tai, ana yerm̄ene nene pe m̄elaga re poli. Visae yerm̄ene nene kekaran ga naḗa lalua asuḗa veraga, po pon re sira nene sitom sape m̄enelua si yerm̄ene nene poli. ¹⁴ Nanene komin naga e lalua naḗa m̄elaga kilia kila suri wo tai van naḗa pe m̄elaga re poli, ana kiena ḗelaga wo kilia kila kiela talopaena lalua imi wo vaḗisi sane talopaena kiena yaru lalua naḗa am̄elaga. A naga e lalua naḗa m̄elaga kilia kila suri wo tai va narila lala, komin naga yoko kilia ligan ruru narila lala e mrapa na malena wa, yoko akapuru loyur̄na e mratava tai naḗa po sa ke ga ninis taḗena la naḗa arimala amio anela la ga luwoka am̄elaga. ¹⁵ Ana e lepas kiena lalua nene naḗa tai m̄elaga a tai pe m̄elaga re poli, visae naḗa pe m̄elaga re poli sinenan sape ligan lua si naḗa m̄elaga, ita li nalelagaena taḗena lala monar tetar̄an ga sanene narui. Visae naḗa pe m̄elaga re poli yepen mavin naḗa m̄elaga, taḗatete tekilali naḗa ton̄araran naḗa m̄elaga sum̄a amio wona naḗa sine-nan sape ligania, komin Ntewa sinenan sape tese malena tai naḗa pulen ḗelaga na sum̄are.

¹⁶ Ko sira naḗa om̄elaga, pona ko yerm̄ene naḗa om̄elaga, pona ositom osape okilia otaulu si wom̄a naḗa pe m̄elaga re poli, ana peraga, pe okilia ruru re naḗa osape yoko ve sanene poli, komin pona taḗatete nena otauluia ḗisa, peraga.

Monar teva ruru ita tesuḗa e malena naḗa Ntewa m̄ligan ita tesike ea

¹⁷ Ana ya ga naḗa monar tekila, ita make ga monar teligan ruru kieta malena ita punu ga su ruru e naḗa kieta Suḗe m̄ligan ita tesike e rui, pona monar teyali ga e mrapa naḗa Ntewa pio itania vena teyal

ea. Nanene naga visena tai naḗa nemli-gan sike e kieta sum̄are lala. ¹⁸ Visena nene kana kinasa sane e nape naḗa osike ea nanua, sumon naḗa om̄elaga, monar okekaran osuḗa ga ea wa, pogos naḗa osiar om̄elaga. Sanene visae laḗasa ape le Yu la yo, naḗa asuḗa ataveve ke kiela ḗelaga marua lala, sane ḗaviu pona ya sina, nanene na pogaga, pe nepisa re nesape visae pogos naḗa alelaga ana monar avilopu kiela ḗelaga marua la naḗa asuḗa ataveve ke poli. A maran taaga m̄ena ga sa ke la naḗa pe ape le Yu re poli, naḗa pe akila re ḗaviu poli ana asuḗa ataveve ke kiela ḗelaga marua taḗena lala. E m̄ena e kiela leḗasia, pe nepisa re nesape visae alelaga monar avilopu la e kiela ḗelaga marua la poli. ¹⁹ Yaru taveve ḗelaga marua ya, sane ve ḗaviu pona ve ve ḗaviu re, naga pe pe suri keviu re tai poli e navisuena kiena ne Ntewa, ana Ntewa sinenan ga sape tetaveve kiena visaluaena. ²⁰ Nane nepisa ke pan amiu narui nesape pogos naḗa olelaga, ova ruru ko ga osuḗa e yo naḗa osike ea pogos naḗa pe om̄elaga re poli wa. ²¹ Sa ke ga naḗa visae omiyur̄nae korena kiena yaru tai nanua sumo, ana naga om̄elaga ga na wa, nanene pogaga, monar okekaran naḗa oyur̄nae korena ga sanene. Ana lelaga, visae pog tai olual kion̄a pulmas tai naḗa okilia ourmatan e naḗa omiyur̄nae korena ke ea, naga m̄ena nene popon oḗisina. ²² Visae ko na omiyur̄nae korena kiena yaru tai, monar ositom̄al sane pogos naḗa Suḗe vio ko, naga visirlua ko ligan ruru ko nenaga e namratava puna. Ana e kana lepas ne tai, visae ko pe omiyur̄nae korena kiena yaru tai poli, osuḗa ga sanene, ko m̄ena monar ositom̄alia ovisave pogos naḗa Kristo vio ko, ko na monar oimi sane kiena yaru na yur̄nae korenaena tai narui, vena kilaien kiena yur̄naena make ga. ²³ Naga nene komin Kristo pul plan ita e pupia suri tai, sane kana kuruta, vena ita teve kiena, ana monar tevisu kilale ga narui sane mesmesun ga naḗa teyur̄nae koren ga vania, po pon re teyur̄nae korena van yaru taḗena poli, pona tesike vatanon sitomena kiena yaru taḗena naḗa temiyur̄nae ke pania.

²⁴ Erau lala naga ke nene narui, yo naḗa osike ea pogos naḗa pe okilia re Ntewa poli wa, yo ke nanene narui monar osuḗa ga ea, ana naga om̄elaga rui, yoko Ntewa suḗa ga amio ko e nene silaga.

Naviunena e lepas kiena la naḗa pe atalopa re poli wa, amio letano lala

²⁵ Pogaga, nesape nela narin visena tai van amiu e lepas kiena la naḗa pe atalopa re poli wa. Visena nena, taḗatete nevisave nanene navisaluaena tai kiena Suḗe naḗa

pisa pan inu, ana visena nene naga sane kiau sitomena ga tai. Ana kam na akilia rui sane Suŕe naga po paŕisi pan inu, naga mla manmaruaena lala pan inu naŕa yoko amiu akilia awasine ruru la, ana popon asitom urmi e kiau visena nini narui. ²⁶ Nagane, tesike e pog viowa tai naŕa tesuŕa tepisu ke suri m̄arera la naŕa tepane la, ana popon nevisa si visena naŕa nepisa metava rui, naŕa nesape popon teva ruru ita tesuŕa ga e malena naŕa tesike pae e rui. ²⁷ Sanene, visae ko yaru tai naŕa otalopa rui omio sira tai, popon osu ruru ga osuŕa sanene, ve ositom re ovisave oligan lua naga. Visae ko pe opure re sira tai poli wa, ko m̄ena ga osuŕa ga sa ga nene, pe ositom re osape otalopa omio tai poli.

²⁸ Ana visae ositom sane peraga, sinom̄an manene osape oure sira tai, pe nepisa re nesape piowa poli, a visae sira m̄ee tai talopa amio yaru tai, naga m̄ena nene pe sa re kiena mlamulena viowa tai poli, nanene na pogaga nene. Ana la naŕa sinelan talopaena, la monar avisu kilale sane yoko taŕatete kiela malena memea, yoko avane pog m̄arera la ve moki vaŕisi e yomarava nini, a visae otaveve kiau visena, naŕa ve otalopa re, yoko neke kara vaŕisi.

²⁹ Erau lala, nepisa ke sanene komin naŕa narin pog plas ga sike ga wa vano-o tol pogos naŕa sa Suŕe wasuŕe si vitomi, a pe yaru la moki re poli na kilaen kiena yuŕaena. Ve sanene popon manene visae la naŕa aŕure wola la rui, akila sa naŕa pe atalopa re poli wa, ana akilia akila yuŕaena lala kiena Suŕe ve moki. ³⁰ A la m̄ena ga naŕa asuŕa atagin ke suri tai, popon sinela ŕesan suri naŕa atagin ke ne, a la naŕa amloge ke pon kekarena lala na yomarava, popon ve asitom̄al re sina. La m̄ena naŕa amiyuŕaen ke kilavaru, popon akila sa naŕa limala korena ga. ³¹ La naŕa akila yuŕaena taŕena lala na yomarava nini, popon akila sane pe kiela sur re tai sike e poli, komin yomarava nini amio kiena suri make ga naŕa sike ea sun ke naŕa yoko va kokovio narui.

³² Nepisa ke visena la nene pan amiu komin nesitom amiu paŕisi, pe sineun re naŕa silaga aligan lue ga kiamiu sitomena se suri la ve moki poli. Yaru naŕa pe wona re poli, naga kilia sitom urmi e yuŕaena kiena Suŕe silaga, sape yoko naga kila ve sanape naŕa yoko Suŕe kekarania, ³³ ana yaru naŕa sike amio wona, naga suŕa sitom manene suri na yomarava la paŕisi, ana kila ve sanape naŕa yoko wona na sira kekarania, ³⁴ a yoko kilia kila m̄ena sa naŕa kiena sitomena la ve ve lua. A sira m̄ee naŕa pe wona re poli, naga

m̄ena ga kiena sitomena m̄arera ruru po vena kilaen yuŕaena kiena Suŕe, a kiena yalena amio kiena yuŕaena kilia ve wa ruru lue ga. Ana sira naŕa wona suŕa ga, kiena sitomena monar su ga e yuŕaena na yomarava nini, sane monar kila suri la naŕa wona na yerm̄ene loge wonia. ³⁵ Kiau visena la nene, pe sineun re visaluŕar amiuena e suri tai poli, naŕa sinemiun asape akila, ana nepisa kiau visena kilali naŕa iila kiamiu malena. Sineun ga nesape suri na suŕare punu ga kirir ruru wo, a sineun nesape ita li nalelagaena lala ve tekirakirai re, ana tekira tevisu ga kieta Suŕe naga taaga.

³⁶ Ita laŕasia akila naŕa akilawo kiela sira tai, ana asitom asape popon asutowe laa sane wa, pe asitom re talopaena poli komin naŕa sinelan kilaen yuŕaena kiena Suŕe. Ana visae lala tai visu sane sitom manene la sira nene naŕa akilawoia, sa naŕa sitom manene vano-o visu sane yoko uarar ŕele si naga, naga popon akila ga lalua atalopa narui. Nanene naga pogaga ne, naga pe mlamulena viowa re tai nene poli ŕisa. ³⁷ Ana visae tai kila ruru sitomena m̄arera naŕa m̄arera sape naga sinenan vena naga amio sira nene naŕa akilawoia vena ve kiena, lalua asuŕa sanene sumo wa, a visae naga visu kilale sane naga kilia kawean ruruia, nanene naga kila po paŕisi visae ve talopa re ga amio wona nene rui. ³⁸ Sanene, naga naŕa talopa mare ga amio naga naŕa akilawoia asape ve kiena, naga kila suri wo tanea tai paŕisi, a naga naŕa suŕa ga, pe talopa re amio naŕa apisawo poli, naga kila sur tai naŕa po manene laa sane. ³⁹ E lepas kiena la naŕa atalopa rui, monar ve aure matan la re sina. Sira naŕa talopa naga monar su ruru ga amio wona na yerm̄ene naŕa wona nene mali ke ga wa. Ana visae yaru nene mare, sira nena kilia talopa sina, akilia talopa amio yaru tai naŕa naga sinenania, ana monar ure ga naŕa naga m̄ena m̄elaga e Suŕe. ⁴⁰ Sanena naŕa nepisa ke ne, naga kilia talopa, ana nepisu sane yoko wo laa vania, pona kiena kekarena keviu laa sane, visae naga ve talopa re sina. Nanene inu ga kiau sitomena, ana nesitom nesape Ninuna Ntewa ga mla sitomena marua la nene pan inu, ana popon asitomruruia.

8

Sanapen tata la naŕa am̄em̄aria pe na kilaen lotena van nono lala?

¹ Nagane sineun visatam̄een kiamiu nav-iunena e lepas na tata la naŕa yar la naŕa pe am̄elaga re poli akuŕaŕain la ke pan kiela nono lala. Ana amiu asuŕa apiun ke

asape popon ita li nalelagaena la takan tata la nene, pona peraga?

Pogaga, yoko kiau navisatamēena visayu sur ve lua, pēlaga na kiliaena, a pēlaga na sinesiena. E lepas na kiliaena, yar la mok liu naḡa la asape akilia ruru navisatamēena na kiamiu naviunena nene, a akilia avilaven towe mēaga naḡa asitom asape akilia suria. Pelaga na kiliaena kilia kila yaru ligan kiena sitomena va metava, ana pēlaga na sinesiena pe sa re nene poli, suḡa miilla ruru ke ga malena kiena yaru. ² Yaru naḡa sitom manene ke sape naga tol ruru pēlaga na kiliaena, naga pe kilia ruru re Ntewa poli wa sane popon kilia naga. ³ Ana yaru naḡa tol ruru pēlaga na sinesiena, naga ke narui naḡa Ntewa pisu kilale ruru naga.

⁴ Pogaga, nane kiau visena lua si ne nanene narui, e lepas na tata la naḡa akuḡaḡain pa nono lala. Suri na sumo pisa sanini, sape akilia asape sane nono la nene ape totou ga, a pe ape totou na sur lelaga re nena tai poli. A sur na lua naga sanini, sane kieta Ntewa naga taaga nena naḡa pe lelaga sike na. ⁵ Yar la asuḡa apisayu ke kiela ntewa taḡena lala pona kiela suḡe taḡena lala naḡa asape asike ma e peni pona e yomarava nini, a apisayula ke sa ga la yo pulen la ga asuḡa ga, ⁶ ana e ita, tekilia ruru tesape Ntewa na taaga ga suḡa ga. Naga nane Ata Ntewa, naḡa naga pe purḡes nen sur make ga, naḡa ita tepe kiena. A Suḡe taaga ga naḡa sike na, nane Yesu Kristo, naḡa naga sii make suria, a naḡa temal ke mēna ga e naga.

⁷ Naga nene kiliaena napo naḡa ita li nalelagaena la moki tetol rui, ana sur tai piowa ga, ita laḡasa pe tekilia ruru re sur la nene poli wa. La nene, nanua sumo la mēna asuḡa amlotun nono lala, ana pimi tol ḡane, mēarera paḡisi naḡa avisu kilalea sane naga nene pe sur na visokanen ga. Sanene na pogos naḡa yaru la akukin tata la naḡa akila kuḡaḡaena ea pa nono lala, tekilia takania sa ga pe pe sur re tai poli, ana ita taḡena la nene, pogos naḡa akania, akan amio sitomena naḡa asape tata nene naga kana nono lala, a siraunia yepela ḡilinia, amloge sane akila sur tai naḡa pe mesmes re poli e marana Ntewa.

⁸ Ana monar tekilia sane kinanena, naga pe pe sur re tai naḡa kilia kila Ntewa visu ita sane topo pona tepiowa. Visae ve takan re tata nene, pe kana kinas re nane topo e kiena navisuena poli, pona visae takania, pe kana kinas re nane tepiowa poli.

⁹ Sike ga e ita visae sinetan takania pona yepeta mavin kanena, ana pe pon re tekila sur tai naḡa nalelagaena taḡena sitom sape pe mesmesun re kilaen poli. Pona ita tekilia tekila sur nena woga ga yo, ana pe

pon re naga visu naḡa tekila poli, ana kila kare kiena sitomena.

¹⁰ Sane e lepas na tata la nene, pona e kioḡa sitomena, okilia okan woga yo, ana okilia okila pe pe sur re tai poli. Ana visae pogos tai osike omio yar lala loyuḡa e kiela yurḡa na lotunen nono lala, ana ala tata van ko ana okan omio la, yoko ve sanape naḡa visae nalelagaena taḡena tai visu ko? Pona naga tai naḡa pisaar pisape naga mlon ke tata la nene yo, ana pogos naḡa naga pisu ke naḡa okania, yoko naga visave “Suwala, yar nene naga pe yar na suḡare tai naḡa kilia ruru suria, ana naga suḡa kan ke ga tata la nene. Sanape, popon in mēna ga nakania.” Naga pisa sanene narui, ana naga mēna ga kania, ana siraunia yoko kilia loge viowagania vaḡisi komin naḡa sitom sape naga kila pupia mlamulen viowa tai.

¹¹ Naga nene kana kinasane sane ko na osuḡa otaveve ke kioḡa kiliaena napo, opisulale sane okilia okila sur nene. Ana monar ositom ovisave yar taḡena nene, naḡa naga pe womla tai naḡa Kristo mare vena tamalia naga, naga maraun kilaen paḡisi. Sanene, visae naga visu naḡa okila pogos tai, yoko kilia kila naḡa okila kare nena kiena naviawaena. ¹² Visae ve sanene, yoko Ntewa visu ko sane ko ke narui okila mlamulena viowa pa womla nene, komin naḡa okila naga kila sur tai naḡa e kiena sitomena piowagan kilaena. Naga nene piowa ga, sane okila ke ga mlamulena piowa pan Kristo.

¹³ Komin sur nene, in na nekila kiau sitomena tai, sane visae kiau pēlaga na kanen tata nene naga pe sur tai naḡa kila kare naviawaena kiena wolai nene, yoko neligan ga narui. Ve netol re sina, komin naḡa yepmavin naḡa in ke narui nekila wolai nene loru.

9

Pol pisayu kiena pēlaga na yuḡaena

¹ Erau lala, sineun nevisa van amiu nevisave in na pe nesu re vatanon e sitomena kiena yar taḡena poli, ana nemiyuḡae taveve ke ga ya naḡa nekilia nesape mesmesun nakilaena. In na nepe nalogena tai naḡa nepisu kieta Suḡe Yesu e kilamarau, a amiu ke narui naḡa sane mras nen kiena yuḡaena naḡa nemiyuḡaena. ² Nekilia nesape yar la ḡasia yepela mavin visu kilale inena sane nepe nalogena tai, ana amiu na pe sa re nene poli. Nagane kiamiu malena su ruru sike amio Suḡe rui, a sur nene kila apisu kilale asape nemiyuḡae ke pan amiu sane nepe kiena nalogena lelaga tai.

³ Ana e la naŭa sinelan liŭere inena sane asape nekila ke piowa sanene sanene, kiau navisatarneena la sumŭa ga. ⁴ Nekilia sane asape asuŭia apisuar imimi pano-o sinela mare, ana sanape? Apisuar mŭa taŭena la nanua sumo ne, ana pe apis re sanene poli, ana pogos naŭa nepimi, apisa sur taŭena narui. Pona asitom asape visae ve mekinana re pona ve momun re ana mekila memal ga ve sanene vena kilaen yuŭaena pula?

⁵ A apisayu imimi laŭas naŭa atalopa rui, apiun asape komin ya ne wola mŭena la apim asuŭia ataveve imimi? Ana ane sape nene naga piowa ga? Nalologena taŭena la ne apim pŭesa, amio wenla Suŭe lala, amio Keŭas, pogos naŭa amiyalin ke yuŭaena sanene, wola na sira lala asuŭia ataveve la, ana e poglis nene, yar la nene pe apisa re sur tai e lepas nene poli.

⁶ Ana asape avisaluŭar imimi ke sina ga ve meyuŭaen re kilavaru vena ulen kiamimi suri lala. Visae imimi lua Panaŭas ve meyuŭaen re ga woga ga rui, ana komin ya ne apisa ke ga sanene pan imimi lua Panaŭas, ana pe apisa re pan taŭena la poli?

⁷ Asitomyuli yaru na mara lala na purvanua taŭena tai. Pogos naŭa apanon mara, ana ane pul ke kiela sur lala? La ga apulia, pona kiela pŭarin suŭe naga pisuvevea? A asitomyuli la naŭa amapla kinanena e lokove. Visae akinana e lokove nene, taŭatete yar tai vis van la vanonia. A sanapen mŭena yar naŭa pagan ke surmal lala? Pona naga pe kanli re nena kala tata ne tai poli yo?

⁸ Nepisa sur la nene vena kila amiu avisu kilale sa naŭa visae yar tai kila yuŭaena tai, popon yar la naŭa naga miyuŭaen kiela monar avisuar ruruia. A nepisa sanene, pe molue re ga e kiau sitomena poli, ana kieta navisaluaena wa pisayu mŭena ga sanene.

⁹ Visena tai sike loyuŭa e navisaluaena kiena Mosis rui, naŭa pisa sanini, sape

Pogos naŭa kionŭa puluk tai suŭia yaloro ke metava e kionŭa mralaki sane kona vena vie plan kurusnela, ve oviar re gona, ana monar otarŭan naga yaloro ea ana kinana lilue mŭaga vano. Naw 25:4

Pogos naŭa Ntewa pisa visena nene narui naga pe suŭia sitomŭal re sur mal la poli, ¹⁰ ana naga sitomŭal ita naŭa temiyuŭaen, sape la naŭa temiyuŭaen kiela, monar avisuar ruru ita. Yaru naŭa miyuŭaen e porotano, mesmesun naŭa naga sitom visave pogos tai yoko kan ya naŭa naga mapila, a yar naŭa va lokove war kinanena vitomi, mesmesun naŭa

naga mŭena sitom visave yoko atarŭan ve tokaki vania. ¹¹ Ana e lepas na kiamimi yuŭaena pun amiu, memapila mras wo la mok liu rui e kiamiu malena, ana popon vena amiu akekan naŭa avisuar imimi a akian avisa ruruena laŭas naŭa Ntewa mligan e limamiu van imimi. ¹² Amiu asuŭia amiila ke yar taŭena laŭasa sanene rui, ana popon akekan manene laa sane nakilaen wo van imimi naŭa imimi mekila pŭesan po pan amiu sumo rui.

Ee, popon akila sanene van imimi, ana tol nagane pe mepisa re nena pan amiu mesape monar akila. Memaraun mesape sa piŭi mevisawal sanene piŭa, yoko asitom viowa e imimi narui, sa piŭi kilawo lawe mrapa na Lologena Wo imi pun amiu. Kila narui mepis re si poli, a visae meloge viowagan naŭa pe apisuar imimi re poli, pogaga.

¹³ Ana popon asitomyuli mŭena ga sane e Yuŭa Wa mŭana Ntewa, la naŭa amiyuŭaen ke loyuŭaen ea amio li na kuŭaŭaena lala, asuŭia akan ke sur la nene, a asuŭia amal ke e sur la naŭa yar la amla ke sane kiela nalaena pa Ntewa. ¹⁴ A Suŭe pisawal mŭena ga sa ke nene e lepas kiena ne kiena yeririna la naŭa asuŭia amlologon ke Lologena Wo. La mŭena ga, mesmesun naŭa akilia amal e nalaena la naŭa yaru la ne amloge ke Lologena Wo nene asuŭia ala van la.

¹⁵ Pogaga, in na yar la ne tai ne sanene, ana siar nanua sumo pimi pe nepisali re nesape yar la monar ala sur tai sanene van inu poli, pona monar akila ve sanape na van inu. A nesuŭia nepisakol ke ga sur la ne e mŭaki nini, pe naga re ga naŭa nesape neviun sur tai tan amiu poli. Pe sineun re nesape asiar naŭa ala sur van inu poli, ana aŭarwar amiu asape amiu ke narui apagan inu, ana sineun nesape in na nekilia nesuŭia nowarwar inun nesape Ntewa ga suŭia pisuar inu silaga. Pogos naŭa nekilia nesape kiau malena sike ga e limana, nesuŭia nemloge po paŭisi, a visae ve naga re naŭa suŭia visuar inu, pona yoko neloge sane popon sa nemarŭan ga rui. ¹⁶ Nesape noŭarwar inun naŭa naga pisuar inu sanene pogos naŭa nemlologon ke kiena Lologena Wo, ana e lepas na pun inu, lelaga paŭisi pe sur re tai naŭa nekilia noŭarwar inun poli. Taŭatete nevisirlua si kiau kia va metava, nesape in ke narui nepe yar na lologon Lologena Wo, vanon Ntewa ke narui naga mligan e luŭiau, ana nepisu sane monar nekila ga narui. Visae pogos tai nourenia ve nekila re sina, yoko viowa van inu vaŭisi. ¹⁷ Visae nekila ke yuŭaena nene

e ga e kiau sitomena tai, inu ga nesape popon nekila, vena Ntewa kekarania, pona yoko kilia la nalaena tai van inu komin yo, ana pe sa re nene poli. Pe inu re naña nesitom nesape nekila poli, ana Ntewa ga pisawalia, mligan e lumiau, ana monar nelogearia, nekila ga ve sanene narui. ¹⁸ Ana sanene, nesitom þele nesape nela nalaena tai vanonia, ana naga nene pogaga, komin naña Ntewa sumña kila ke sur taþena tai sane pul inu e sur wo tai rui. Sur nena, naga pupia nalogewoena nene naña netolia, pogos naña nesumña nemlologon ke lologena wo pa yar lala, naña nekila korenan ga sanene pan la. Pona nekilia nevisa van la nevisave ala sur van inu vanonia, pona avisuar ruru inu e pogos naña nemiyumña ke sanene, ana pe sineun re nene poli, sineun nesape akilia atol ga sa ga nene, pe suri tai suwo la re poli.

Pol naga miyumuña korena ga pa yaru lala sane nalologena wo tai kiena ne Ntewa

¹⁹ Sitomena ne nanene sike e inu, a nesumña nemiyumuña ke e þelaga tai naña yoko nevisa meraravan van amiu nagane.

Sane, inu na pe nemiyumuña kiena yar re tai poli, a pe yar re tai naña pe yerkawan inu poli, ana inu na nekila inu nepimi sane yar na yumuña korenenana van yar taþena lala, vena kila sane nekilia netaulu la ve moki aimi alelaga.

²⁰ E lepas kiena ne le Yu lala, nesumña nekila inu nepim nepe yere Yu nena napo, vena kila sane nekilia noure laþasia aimi.

E lepas kiena ne la naña pe ape Yu re poli, ana ataveve ke navisaluaena kiena Mosis, nesumña nekila inu nepim sane yar tai naña nataveveen mēna ga navisaluaena nene. Pe nepisu re sane nesike vatanon navisaluaena nene poli, ana nekekarana naña nevatanonia ve sanene, vena tauluen la nene naña sinelan suen vatanonia.

²¹ E lepas kiena taþena la naña pe ape Yu re poli, naña pe ataveve re navisaluaena kiena Mosis poli, nesumña nekila inu neve taaga nemio la, komin nesape netaulu la mēna ga. Pe nepisa re nesape nesumña nekilaro navisaluaena marua kiena ne Ntewa poli, peraga, ana pogos naña nesike nemio la, nesumña netaveve ke navisaluaena viu kiena Kristo vena kilia kila la alual malena.

²² E lepas kiena ne la naña nepisu sane pe asumiñal ruru re mārera poli, pe nepis mārera re pan la poli, ana nekila ke sa naña in mēna nemio la, nesumña nemiila la, vena pona netaulu la yo.

Sanene, inu na nesumña netaveve ke mrapa make ga nakilaen suri make ga naña nekilia nekila van yaru make ga,

vena kilaen sanene vano-o yoko nekilia netamalia laþasa aimi alelaga e Yesu.

²³ Nekila sanene, pe nekila re ga pan inu poli, pona vanon suri taþena tai, ana nekila vanon ga naña sineun nesape Lologena Wo monar war mrasa e malena kiena yaru lala, a pogos naña nepisu navisa ruruena naña Lologena Wo kila pan la, nemloge po na po.

²⁴ Asitomyuli pogos naña yaru na kiririena lala akiriri ke veraga. E pogos nene, la make ga monar akilali naña akiriri koskos veraga avano, ana la ve via aim þes vamon la, a kilia taulu taþena lala? Yoko ve taaga kilia koven make laþasa, kiriri vano yuve la, la kiena nalaena vanonia. Ve sanene narui, kam make ga monar amāraran yumuñaena kiena Suþe, monar amāraran akiriri avano vena ala kiamiu nalaena.

²⁵ Yar na kirakiraena la asumña aþion ruru la silaga, a asumña apalia ke suri make ga la naña kilia kila tasnela ve mārera ruru re. Asumña akila ke sanene komin kiela sitomena lala māraran sape monar atauluia, atol nalaena. Ana pogos natelanan meme e yaru na kirakiraena la nene, yam plas ga meme la nene pioyowa sina, ana meme naña popon toþion naña atelan e ita, naga yoko sike sike nena.

²⁶ Sanene, in na nekila ke sanene narui e yumuñaena kiena Suþe naña nekila ke ne. Pe nekiriri koren kar re ga poli, a pe nekirakirai re ga sanene poli, ²⁷ ana nesumña nakawean inu, nesumña nepisuar ruru tasneu silaga, komin naña pe pon re nesumña nelologo ruru van yaru lala, nesape la sanene, sanene, ana siraunia, in ke narui nekila pal mrapa, pona pe netorokin re naña nekila make ruru kiririena naña nekiriri ke ea.

10

La naña asitom asape la amesmesu rui, akilia akila pal mrapa, sa naña apua kana le Yu la akila sumo rui

¹ Erau lala, popon tesitomyuli ya naña kata apua la akila. Naga nene e pogos naña yermarua Mosis sumon la amolue gar Isip, amio naga ataveve lul nene naña sumña sumon la apa akusro pupia sive nene naña mliþere pan la. ² Amñal pogos mārera laa nene, ana Mosis þere la apa aþarpoyo ea, ana apim sane ape kiena yeririna kemua lelaga. ³ Kas moki asumña amialoro ke e yokorena, la make ga akan kinanena nene naña Ntewa kian pan la, ⁴ a pogos naña moto kar la, Ntewa kila wii kate e pulus nen kilavaru nene vena amunia. E poglis nene, sane Kristo ga sike amio la, sumña pisuar ruru la e sur make ga.

⁵ Ntewa kila mña po pan la sanene pano-o, ana yepela mavin sumñalen mñarera se ea. Apilon mñasila pania, ana naga pe tamñan la re apa loyurnia e yo naña naga pisaar pan la poli, kila naña asurnia amarmare tetai kar ga e yomema.

⁶ Ana ita nagane, pe pon re teve pñarmarera ve sa repita la nene poli, ana visae tesitom ruru e ya naña pimi paemen la, kilia vian ita ea. ⁷ Visae ve sanene, monar ve teligan re sur taņena sumon Ntewa e kieta malena, sane nono tai naña telotunia, sa naña repita la nene akila. Visena tai naña pisayu kiela pñelaga e poglis nene, pisape

“La pe asitom re si sur taņena poli, sinelan ga kilaen pñapagena, amun wii marala tetelivi, a apure mēna sira lala e wolena lala, naga ga nene.” Nau 32:6

⁸ La asitom asape malena wo ne nanene narui, ana ve sineta pñesan re legiena nene naña Ntewa kila lomñara viowa la apim akar yermēne lala amio sira lala naña akila lau, ana e legiena taaga ga nene la manu lualima yam lua pa telu [23,000] amare veraga e legiena taaga, sane kiela nakoena mñarera tai. Visae ve sanene monar tevisuar ruruia, pe pon re ita laņasa ava kar ga sanene poli. ⁹ Yar naña pilave, kila mlamulena viowa sanene, a naga sitom sape pogaga ne, ana sumña miyur kare Suņe pñapisi. Yoko Suņe kilia kila sur tai vania, yoko yar nene ilanìa, lomñara iminia sane yar na sumo la nene.

¹⁰ A pe pon re tevismumun Ntewa poli, sane la naña asurnia akila nanua sumo e pogos kiena kata apua lala. E poglis nene, Ntewa pitetalia navisi tai na visaaren marena pimi pula, mñemomñar la.

¹¹ Tepisu naña la asurnia akila ke mlamulena viowa sanene, ana tepisu naña nakoena pimi mñalivin la ke sanene, ana pe suri tai naweņege itaena. La asirilua kana suniena nena nakonua konua rui, ana tekilia tesitomyu si suri nene nagane, e legiena maro la ne sesike e ne. ¹² Sanene, visae yar tai visuveve si kiena malena naga taaga, a sitom sape naga sumña sumñalu ruru ke mñarera rui, popon naga visuar ruruia, komin viowagan naña visae naga kila si viowa pogos tai, ana loru.

¹³ Apisu nakilalienna la imi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Pe kam re ga apane ke nataņalienna la nene poli, ana asurnia amñalivi ke e malena kiena ne yaru make ga. Ana akilia awasine Ntewa, komin naña yoko naga taņatete kila ko ovane nataņalienna naña ko pe otorokin re otaulu poli, ana pogos naña

nataņalienna imi kilali ko, yoko naga vian kon kionña mrapa namñareraena nañanawoewen nataņalienna, vano-o oure matan namñareraena na taņalienna nene.

¹⁴ Kiau erau wo lala, monar ve ava re nena lavisin pñelaga naña yar la asurnia amlotun ke nono na visokanena lala. ¹⁵ Nekilia nesape kam na yar sur la naña akilia suria, ana pogos naña nepisaar mesmesun nena pan amiu sanene, nemlelaga nesape kam na amninu kilale ya naña nesurnia nepisa ke ne. ¹⁶ Nepisa visena la nene komin naña pogos na ova oyakol amio yar la naña asurnia amlotun ke nono tai, sa ga naña ko mēna omlotun ke nono nene narui. Naga nene maran taaga amio ita la naña temlelaga ke e Kristo. E pogos na pñapagena wa, temlenin namunena wa, temlavia, a na nene sa naña ita tepisawal tesape tesikol ita e pñegas kiena yar la naña kana kuruta mlau komin la. Ana siraunia, takawero kilaparavi wa, temlavia, a na nene sa naña ita temio la naña akila kare tasnena naña tamalele metava e lak torovia.

¹⁷ Nanene lelaga pan ita punu ga naña tesurnia tepim lele taaga e pñapagena wa nene, komin naña tepim sane pñegas taaga, a takan pae ga kilaparavi taaga nene.

¹⁸ A sa ke mēna ga nene pa le Israel lala, pogos naña amñemomñar suri na kuņaņaena lala. Laņasa pe akila re kuņaņaena poli, ana akekaran kanen tata na kuņaņaena nene naña yaru taņena ga la akila, ana kila sa naña ape pñegas taaga naña akila lotena na sanene pan Ntewa.

¹⁹ Pogaga, visena la nene kana kinas na ya? Nesurnia nepisayu ke nono lala amio nakuņaņaena la nene, ana e kiau sitomena kana kinas pe nepisa re nesape sur la nene na lelaga poli, pona apowo liu. ²⁰ Pe sa re nena nene poli, ana popon nekila meraravan van amiu, nesape la naña akila ke lotena kar la ne sanene, pe amlelaga re e Kristo poli, a kuņaņaena la naña asurnia akila ke ne, pe asurnia akila re pa Ntewa lelaga poli, ana asurnia akila ke ga pa yermare lala. Sanene, pe pon re ava lavisin la naña asurnia akila ke poli, komin pe sineun re nesape asikol amiu amio yermare la poli. ²¹ Ko naña ototano ke e lele na kinanena kiena Suņe, osurnia omun ke e mñana piala wa, a osurnia okan ke kana kinanena wa, taņatete okilia ova ototano e lelen kinanena kiena yermare lala vena omun kiela namunena a okan kiela kinanena. ²² Yar na kila sanene naga sumña miyur ke Suņe, kilia kila Suņe vielue vaņisi, sinena karia. A pona yar nene sitom ke sape visae Suņe sinena kar

sanene, pe pe sur re tai poli, komin naga m̄arera manene taulu Suḗe? Pe nesitom re nena sanene poli.

Li nalelagaena lala monar ve akila re sur naḗa kilia kila li nalelagaena taḗena lala aloge viowa

²³ Visena tai suḗa ga, naḗa yar la mokliu apisa apisape, yaru kilia kila ga ya naḗa naga sinenan sape kila. Pona visena nene pe lelaga yo, ana sur laḗasa sike na naḗa nekilia nekila, ana yepmavin ga kilaena, komin e kiau navisuena, la pe asuḗa amiila inu re e kiau malena poli, a pe asuḗa amiila re malena kiena yar la naḗa asike lavisin inu poli. ²⁴ Nepisa sanene komin naḗa pe pon re yar tai suḗa sitoḗal ga naga taaga poli, ana monar sitoḗal m̄ena yeririna la naḗa naga sike lavisin la.

²⁵ Pogaga, nagane yoko nevisa sur laḗasa e lepas na tata na sur mali lala naḗa akila kuḗaḗaena ea pan kiela nono na visokanena lala. Visae awar tata la nene imi, aligan su amio tata taḗena lala, vena awilwilin la, tekilia toulia takan woga ga. Nanene komin naḗa taḗatete tekilia tevisu kilale sane tata na ya la ne sanene, tesape tata ya naḗa akila kuḗaḗaena ea, pona tata ya naḗa pe akila re kuḗaḗaena e poli, ana ve tesitom manene re, ve teviun re, toul ga narui. ²⁶ Telavia, takania, komin naḗa sane visena tai pisa sanini sape yomarava nini,

amio sur make ga naḗa sike ea, naga pe kiena ai? Naga pe kiena kieta Suḗe. Yauena 24:1

²⁷ A visae yaru tai naḗa pe mlelaga re poli, vio ko vena ova okinana e m̄ana yuḗa, pona omaraun vaena yo, osuḗa ositom ke osape pona awar kinanena laḗasa van ko naḗa akila pae lotena na kiela nono la e yo rui. Ana peraga, visae osuḗa ositom ke naḗa ovano, ova ga, a ve oviun re naviunena sanene, ola ga ya naḗa visae ala van ko. ²⁸ Ana sur ga tai, visae ova osike pae e naḗa rui, a nalelagaena taḗena tai teke ea, ana pona naga visa van ko sanini, visave Wolai, tata nene, italua monar telonia, komin nekilia rui nesape akila pae e rui pa kiela nono lala. Visae naga visa ve sanene van ko, ana sanene yoko ko m̄ena ga ve okan re. ²⁹ Lelaga, e lepas na kioḗa sitomena, okekaran ga kanena, ana e lepas na womla taḗena nene naḗa pisa sur nene pan ko, viowa vania, ana pe pon re si otol poli, komin visae peraga, yoko okila sur tai naḗa kiena sitomena pe mesmesun re nenaga ḗisa.

Ana visae ko ga taaga, a pe yar tai pisawal re sur la sanene pan ko poli, okilia

okila ya naḗa ko sinom̄an osape okilia okila.

Nane kiau sitomena sanene e lepas nene. Nesitom nesape pe mesmesun re naḗa yaru taḗena ga kilia m̄areran inu visave monar nekila nene, pona ve nekila re nene. ³⁰ Visae kinanena ya, nevisu sane visae nelenwo sumo, yoko nekilia nakania woga ga. Pe pon re yaru taḗena sinena karinun poli, naḗa nakan ke tata naḗa nepisa potena pa Ntewa vanon rui.

³¹ Pogaga, naga kana kinasa sanini, sane visae tekan suri tai, pona tomun sur tai, pona ya si naḗa tekilia tekila, ana monar tekila make ga e ḗelaga tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa. ³² Pe pon re akila sur naḗa kila kare sitomena kiena le Yu la poli, pona le Kris lala, pona kieta li nalelagaena taḗena laḗasa, ³³ ana popon amiu akilali sa naḗa in na nesuḗa nekila ke pan la. E sur make ga naḗa nesuḗa nekila, pe nekilali re ya naḗa yoko wo van inu poli, ana noḗikeyon naḗa wo van la, vena kila sane pona laḗasa akilia atol natamaliaena.

11

¹ Lelaga erau lala, sa naḗa nesuḗa nekilali ke naḗa neyaloro nelilu lana Kristo, popon akilali ayaloro alilu lelen lau.

Pelaga wo kiena yeririna la pogos naḗa ava e suḗare

² Erau lala, nemloge sane asuḗa asitoḗal ke yuḗaena la naḗa nekila pan amiu na wa, a asuḗa atarar ruru ke ḗelaga lala na yuḗaena nene naḗa nepian amiyunia. ³ Ana e sur la nene, tai sike ga wa naḗa sineun nesape monar akilia ruruia, naḗa pisayu yermene amio sira, naḗa lalua kiela yuḗaena pe maran taaga re poli. Sa naḗa Ata Ntewa naga pe ḗarun Kristo, a Kristo naga pe ḗarun yaru, ana yermene naga pe ḗarun wona.

⁴ Ana taveve kieta ḗelaga, visae yar tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, naga monar ve yan re karo na ḗarina e ḗarina. Visae naga vania, tevisu naga sane wowe tai naḗa mninue ḗelaga na vatanoena. ⁵ Ana sira lala na pe taḗena. Visae sira tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, tepisu sane popon naga yenwo ḗarina e karo na ḗarina pona kulmrae tai. Visae ve yenwo re ḗarina sanene, naga m̄ena ga kila piowa, tepisu naga maran taaga visae akervan ḗarina ve ḗarmu ga rui suḗal se maran yaru lala. ⁶ Visae sira tai ve ḗarmarera, yepen mavin kaloen ḗarina sanene, popon avisa vania avisave popon naga kervan vilḗarina, ana yoko kilia suḗal ga na wa su loyuḗa e suḗare ana lotu. Ana yoko naga

mawa vaþisi nakilaen sur nene, komin pe pon re sira la aweroro vilþarila ve plalas manene poli, pona akervan þarila ve þarmu. A visae ve sur na kilaen sira mawa sanene, popon sira la akekaran tararen kieta þelaga na vatanoena, monar ayenwo þarila la sanene pogos naþa aim alotu e suñare.

⁷ Ana komin ya ne yermene lala la monar ve ayenwo re þarila lala? Nanene komin Ntewa sike metava, a naga pe þar pa rui, ana naga kila yermene sané naga, pisirlua yermene kila naga pe þarun sira. Nane sa ke nene narui, yermene taþatete kalo þarina, ana sira monar kalo þarina. ⁸ Tekilia sane yermene naga monar ve þarin sira sanene, komin Ntewa sii þesan yermene, siraunia sii sira molue kome lepas nen yermene, ana pe sii re yermene molue kome sira poli, ⁹ a naga sii sira vena iilaen yermene, pe sii re yermene poli vena iilaen sira. ¹⁰ Sanene, sira monar kalo þarina, vena kilaen sa naþa naga patanon ke wona. Ana pogos naþa naga kila sanene, navisi lala nae ma e peni apisuia, a kila naþa apisu kilale sa naþa sira kekaran vatanonen wona na yermene, a la mēna monar akekaran vatanonen kiela yerkaiva keviu naþa Ntewa. ¹¹ Lelaga naþa sira monar vatanon yermene sanene, ana nanene kana kinasa sane pe sa re naþa sane lalua pe atoroki re poli. Ita naþa tesike loyuma e þegas nen kieta Suþe, tekilia rui tesape sira na taþatete sumā naga taaga, a yermene taþatete sumā naga taaga, ana lalua monar asuñā ayuñāe lele taaga vena aiila la maran ve taaga. ¹² Nanua sumo la e nasiēna, sira nasumo molue e tasnena yermene, ana siraun na nene, yeririna punu ga amolue akome tas nen sira tol nagane, ana tekilia tesape purþes kemua lelaga, naþa sur punu ga molue komea, naga Ntewa ga.

¹³ Pona laþasa pe akekaran re kiau visena poli yo, naþa nesape popon sira lotu monar kalo þarina, ana asitomyu rurulia. E kiamiu navisuena, apisu sane sira naþa ve kalo re þarina, mesmesun ga naþa suñalu lotu va Ntewa? Peraga, e kieta þelaga na pe mesmes re poli. ¹⁴ E kieta malena na yomarava nini, merarava ruru pan ita rui sane pogos naþa yermene ligan vilþarina kapuru vim ve piayavi manenea, piowa pan paþisi. ¹⁵ Ana pogos naþa sira tamān vilþarina ve piayavi ruruia, po pan paþisi, a viluna na piayavi ne, Ntewa mla pania sane sur tai naþa miyowauia ruru yepena.

¹⁶ Ana sa naþa nepisa, li nalelagaena laþas asuñā apisliu, pe akekaran re sitomena nene poli, sané sira naþa sinenan sape lotu monar kalo þarina. Pogaga,

kiau visena sanini, nesape imimi li nalolopena lala, memlogon ga sanene, pe mekekaran re þelaga taþena poli, a suñare kiena ne Ntewa taþena la ne asike ne, la mēna ga asape ve sa nene.

Mrapa mesmesu nakilaen þaþagena wa

¹⁷ Sur si tai sike ga wa naþa sineun nela sitomena laþasa ea van amiu. A piowa ga, komin naþa naga pe pe sur re tai naþa nekilia nevisir plan amiun poli, ana naga pe sur tai naþa monar nevis van amiunia. Naga e lepas na pogos na suñare, naþa popon vena sur tai naillaen kiamiu malena, ana akila sa naþa pimi pe purþes nen sur viowa si tai. ¹⁸ Nepisa sanene komin naþa nemloge rui sane pogos naþa amiu li nalelagaena lala apim lele taaga, pe ape taaga re poli, ana naliþereena sumā pa ke metava likan amiu. Visae visena la nene navisokanena ana po, ana peraga, nepisu sane monar ve lelaga ga. ¹⁹ Ana pe nekilia re poli vanon ya ne sinemiun asape akila sanene? Pona yar tai sinenan sape yuve tai, tai sape yuve tai sanene yo? Pona sinoñan osape otauluia vena yoko yar la avisave ko ke narui ope lelaga, pona ko ke narui naþa Ntewa sike amio ko?

²⁰ Ana e lepas na þaþagena wa, nemloge sane naga mēna nene asuñā akila ke piowa ga. Pogos naþa apim lele taaga vena kilaen þaþagena wa nene, pe akila re si sane nasitomwalena kieta Suþe poli, ana akila ke ga sa naþa kiamiu kinanena taþena lala. ²¹ Visae tai imi loge viso karia, yoko naga suñalu kian limana la kilaparavi ve keviu, pona taþena mun kuruta na munena ve keviu, ana ve torokin re si laþasia! ²² Pona pe kiamiu lelana viranen re kapi e poli yo, þisi na aim vena akinana loyuma e suñare? Pona asuñā akila sanene komin naþa asuñā asitom korean ke ga suñare kiena ne Ntewa, pona asuñā asitom korean ke ga erau na lelagaena taþena lala? Nemninue kare narui añā nevisa ya ne van amiu e sur nene, yoko nevisa ga nevisave pe nekekaran re nena poli.

²³ Mrapa mesmesu na kilaen kinanena wa, Suþe ga pisa pan inu, ana siraunia in ke narui naþa nemla lein pan amiu. Pa sanini, sa naþa Suþe Yesu, kiena yemalo maro nene, naþa Sutas pielua naga ea, naga mla kilaparavi nene, ²⁴ ana mlen pisa potenania, kawerorovia, ana pisape "Tasneu ke nini narui, naþa netamānia vanon amiu. Ana monar asuñā ala luen ga kilaparavi sanini silaga, sa naþa sur na sitomālinena tai."

²⁵ Ana siraunia, pogos naþa akan pae, mla piala na kuruta, kila ke mēna sanene, pisa pan la, pisape "Piala nini, naga kau

kuruta, naþa vena kilaen naviranarena viu naþa Ntewa kila amio yaru suñalu. A pogos punu ga naþa ala piala nene, awis, monar asitomñal inu.”

²⁶ Erau lala, nane visena kiena Suþe e lepas nene, ana kila sane pogos naþa tela kilaparavi a tela piala sanene, tesuñña tepisawal ke nasitomñalena na kiena marena, a monar tekila mña sanene vano tol pogos naþa naga imi mñalivin ita sina.

²⁷ A nalaen kilaparavi kana Suþe nene amio mñana piala, naga pe sur tai naþa pe wa paþisi. Visae yar tai la e þelaga tai naþa ve mesmesu re, yaru nene kila piowa ga, þarnena kare tasnena Suþe amio kana kuruta, sa ga naþa naga ga mñemoñaria. ²⁸ Ana pogos nakilaen paþagena wa sanene, monar ita make ga veve taaga tevisu ruru kieta malena lala, þisi na, tela kilaparavi amio kuruta nene. ²⁹ A pogos naþa telavia, monar tevisu kilale sane sur nene kana pupia kinasa suñña ga, naþa pisayu kieta Suþe naþa naga tamñan kiena malena vanon ita. Ana visae yar tai lavia, ve sitom re urmi sane ita make ga tepe tas taaga e Kristo, naga la korenan ga, ana yoko naga visu sa naþa viowa manene laa vania. ³⁰ Sur nene suñña kila amiu ke rui, naþa amiu mokliu yepemiu la miaiai a amai, pano-o tol naþa kam laþasa amare. ³¹ Ana visae tevisu ruru kieta malena silaga, yoko Ntewa ve la re nakoena sanene van ita. ³² Ana ita naþa Ntewa kila sanene pan ita, ve tela re sa naþa nakoena tai, tela sa naþa navianena tai naþa Ntewa kila pan ita sape tekirava, vena la pulmas tai van ita e legiena maro, naþa yoko ve akoven ita re teva temio yar na yomarava taþena la naþa yoko ava e lele naloge viowaena.

³³ Erau wo lala, kiau visena ne na nene e lepas na kilaen paþagena wa. Pogos naþa aimi lele taaga sanene, ana akila ga e þelaga napo. Ve yar tai kilali re naþa la þesania vena kan ve keviu, ana ava ruru amiu ga, pogos naþa amiu make ga asike lele taaga narui, ana akilia akila ga na wa. ³⁴ Yaru naþa viso karia sitom manene laa kinanena, popon naga suñña ga uñña, kinana ruru kana. A monar ataveve ruru kiau visena e lepas nene, visae peraga, pogos naþa aimi lele taaga, ana yoko taþatete suri tai wo van amiu.

Sur taþena si laþasa sike e inu vena visawalen van amiu, ana yoko nevisayu la van amiu e pogos naþa neim nomñalivin amiu.

12

Mareraena la naþa Ninuna Wa kian ke

sa naþa nalaena tai

¹ Wolai a vineu lala, pogaga, sineun visayuen mñareraena la naþa Ninuna Wa kilia kian van ita li nalelagaena lala sane nalaena tai. E lepas nene, ve ave wowen re, ana sineun nesape monar akilia ruru toweli mñaga. ² Ana popon asitom si wasuþe va e pogos naþa kam na pe amlelaga re poli wa. E poglis nene, namñareraena na ninuna taþena lala asuñña amiyuñae ke e amiu, aþure kare kiamiu sitomena la pa pe wowen ruru nenaga nalotunen nono kar la naþa pe apis re poli. ³ Nane ninuna sur ne la naþa akilia akila yaru vis viowa wa Yesu, viuelin kiena kia, ana Ninuna Wa kiena ne Ntewa naga taþatete la visena la ne sanene. A ninuna la nene, taþatete akilia akila yaru visa visena wo lala, naþa sape Yesu naga pe Suþe kemua lelaga, ana yar naþa visa sanene, tekilia tesape Ninuna Wa miyuñae ke e kiena malena, mla visena na sanene pania.

⁴ Sanene, pogos naþa tepisu mñareraena wo la naþa li nalelagaena la akilia amiyuñae amio, tekilia tevisave nane sane nalaena la naþa Ninuna Wa mla ke pan la. Mareraena mokliu nakilaen yuññaena la sike ne, ana Ninuna ne Ntewa naga taaga pe purþesan make ga. ⁵ Sa ga naþa þelaga na yuññaena la mokliu sike ga wa, ana kieta Suþe naga taaga pe þarun la make ga, ⁶ a sitomena wo na kilaen yuññaena la sike ne, ana Ntewa ga naga taaga kila la apa ke metava pan ita make ga. ⁷ Sanene, e lepas namñareraena lala naþa Ninuna Wa kiania, li nalelagaena lala aþar peve taaga sane tai mla tai, tai mla tai, taveve ga ya naþa Ntewa pisu sape yoko iila manene pegas nen li nalelagaena lala.

⁸ Pan tai, Ninuna kian visena la naþa amanmarua paþisi.

Pan tai, kian navisukiliaena nowo lala.

⁹ Pan tai, kian pupia naviawaena, pan tai, kian naþa kilia kila ruru maiena.

¹⁰ Pan tai, kian naþa kilia yuññaen kile lala.

Pan tai, kian navisawalena suri la naþa pimi ke ga wa.

Pan tai, kian naþa kilia mñene plan yermare lala.

Pan tai, kian naþa kilia vis e visena taþena lala.

Pan tai, kian naþa kilia vilon visena kiena la naþa apis ke e visena taþena lala.

¹¹ Nane nalaena la naþa Ninuna Wa naga taaga kilia ligan se malena kiena yaru, kian plan ke pan ita peve taaga taveve ga ya naþa naga sinenania.

¹² Li nalelagaena lala aþar nalaena taþena la ne sanene, sa naþa tasneta lala kiela kinakinas taþena lala mokliu. Kinakinas taþena la nene, amiyakolkol la asuþa amiyuþiaie ruru ke veraga e tas taaga, a sa mēna ga nene loyuþia e þegas kiena ne li na lelagaena lala, naþa la na sane kinakinas nen tasnena Kristo. ¹³ Pona ita tepe yere Yu pona tepe yere Krik, pona tepe yerkaawa pona tesuþia temiyuþiaie korena kiena yerkaawa tai, ana Ninuna ne Ntewa naga þere ita make ga, kila akee ita vena teimi teve kinakinas nen tasnena ne Yesu komþasa, ana Ninuna ne nane naga taaga sike e kieta malena peve taaga.

¹⁴ Popon tesitom manene laa totou naþa tesuþia tepisa ke ne, sane ita li na lela-gaena lala ita na sane tasnena Kristo. Ana e lepas na tasneta lala, tekilia tesape kana kinakinas la mokliu. ¹⁵ Ana sanene, pe mesmesun re naþa kinakinas komþasa sane lana, mloge piowa, suþialu pisape “Ke, in na nepe lana ga, in na pe ne-miyuþiaie ruru re sane limana miyuþiaie poli, pona in na pe pon re ga neve kinakinas nen tas komþas poli.” Ana peraga, lata pisa þele sanene, komin naga pe pupia kinakinas na tasneta komþas rui. ¹⁶ Ana pe mesmesun re naþa kiligata loge viowa poli, suþialu pisape “Ke, in na nepe kiligana ga, pe nepisu kilale re sur sa naþa kilamarana kila ke poli, pona in na pe netorokin re nesikol nemio tasnena poli yo.” Ana peraga, kiligata taþatete visa sanene, komin naþa naga kiena yuþiaena napo e tasneta sike pa rui. ¹⁷ Naga nene komin naþa visae tasneta ve kilamarana ga, yoko taþatete teloge kilia suria, a visae tasneta ve kiligana ga, taþatete telopon suria. ¹⁸ Ana e tasneta, Ntewa kila taveve kiena sitomena, mligan ruru kinakinas make ga su mesmesu ruruia sike nena e lelela lala, vena la veve taaga akila nena kiela yuþiaena lala. ¹⁹ Visae kinakinas nen tasneta make ga maran ve taaga, yoko taþatete tevisu sane tas tai, ²⁰ ana kinakinas taþena la monar asikol la lele taaga vena kila sane tas nen yaru. ²¹ Kilamarata taþatete visa kare limata, visave “Ke, pe sineun ko re poli,” a þarita taþatete mēne lata, visave “Ke, pe nesitom ko re si poli.” ²² Pe sa re nena nene poli, ne! Kinakinas nen tasneta la þasia amalumlum paþisi, ana tekilia sane asuþa akila ke pupia yuþiaena. ²³ Kinakinas nen tasneta taþena laþasa, pe tesitom re tesape aþa la apo sanape wa, ana tesuþia tepisuar ruru la. Kinakinas nen tasneta taþena lala, pe sinetan re yar taþena visu poli, ana tesitom urmin naþa teyenwoia. ²⁴ A kinakinas nen

tasneta taþena laþasa, la atorokin ga naþa yar la akilia avisuia, ana ve teyenwo re. Sanene tepisu ke naþa Ntewa mligan ruru make kinakinasnena mesmes ga, a mligan sitomena tai sike e ita sape pe sur korena naþa kinakinas laþasa amalumlum, po pe akila re yuþiaena keviu poli, ana tesitom urmi e la a tepisuar ruru la. ²⁵ A naga nene kila naþa kinakinas make ga pe apeveyun la re poli, asu ruru ga, asuþia amiila la ke sina ga silaga. ²⁶ Visae kinakinas nen tasneta tai loge viowagan sur tai, kinakinas taþena make ga monar aloge viowa amio, a visae avisirlua kinakinas taþena tai akila wo vania, kinakinas make ga akilia aloge wo amio.

²⁷ Ana visena la nene la kala kinasa sanini, sane ita li nalelagaena lala, ita na sane tasnena Kristo, a ita peve taaga tepe kana kinakinas lala. ²⁸ A Ntewa mligan ita kinakinas na tasnena Kristo, ve nakilaen yuþiaena lala na suþiare. Na sumo, Ntewa pisirplan laþasia ape nalologena, a nalua, laþasa ape navisawalena, a natelu, laþasia ape navianena, a suraunia, la mēna ga þasia naþa ave nakilaen kile lala, pona akila ruru maiena lala, pona avisuar yuþiaena na suþiare, pona avis e visena taþena la, sanene. ²⁹ Ana þegas nen li na lelagaena lala, tepisu naþa la make ga ape nalologena? Pona la punu ga ape navisawalena? Pona la make ga navianena? Pona la make ga ape nakilaen kile? Peraga, sa re nene poli. ³⁰ Pona la make ga nakilaruruen maiena? Pona la make ga akilia avis e visen taþena lala, pona avilon visena taþena lala? ³¹ Pe sa re nena nene poli, ana popon vena la make ga akekaran naþa atol pupia naþareraena ya naþa Ninuna kilia kian van la.

A e māraraena la nene, tai suþia ga naþa monar imi þesa e kieta malena ita punu ga, naþa po taulu make taþena lala, naþa sineun visayuen van amiu, nane þelaga na sinesiena.

13

Sinesiena

¹ Sinesiena, naga sur tai naþa monar ve sur nasumo e kieta malena. Pona nekilia nevisi kome visena kiena yar taþena la woga yo, pona nekilia nevisin visena kiena navisi la woga yo, nanene pogaga, ana visae ve sineu sii re yar lala, nekila ke sane kiau visena make ga sane þe tai naþa aþiea miyelu wowe korena ga. ² Pona pupia māraraena sike e in yo vena visawalen visena kiena ne Ntewa, pona nekilia ruru sur moki naþa yar taþena la pe akilia re poli yo, pona kiau naviawaena keviu

manenea torokin nelotu ana sur la imi mānālivi yo, sur la nene po manene paḡisi, ana visae ve sineu si re yaru lala, nepe sur korena ga. ³ Pona nekian kiau sur make ga pa yar la naḡa limala korena yo, pona nesuḡalu mārera nā pano-o asikap tasneu komin naḡa nepe yaru kiena Kristo, naga mēna nene po na po, ana visae ve sineu sii re yaru, nekila korenan ga.

⁴ Ana pupia sur nene, ḡelaga na sinesiena, naga sanape? Kiena sitomena piavi, a naga sinewo. Naga pielue re poli, naga pilave re poli, a naga pisirlua re si naga poli. ⁵ Kiena ḡelaga po, naga puluvis re poli, naga sinena mimi koskos re poli, a naga tarar re sitomena viowa piavi poli. ⁶ Naga pe sinenan re sur viowa poli, ana naga kekaran ga sur wo. ⁷ Sinesiena naga suḡalar lue ga, sinesiena naga lelaga lue ga, sinesiena naga wasine lue ga, a sinesiena naga taulu lue ga. ⁸ Sinesiena naga pe sinena mare re pogos tai poli.

Lelaga paḡisi, namāraena taḡena lala, sane navisawalena lala, pona navisaen visena taḡena lala, pona nakiliaena lala, yoko taḡatete sike lue, ana nasinesiena ga naga su lue, naga taḡatete ḡisi pogos tai. ⁹ E kieta pogosia, asuḡa apisawal ke visena kiena ne Ntewa, a asuḡa apian ke nakiliaena la ne sanene, ana ya naḡa asuḡa akila ke nagane, naga komḡas nena ga, pe wetelu re nenaga ḡisa. ¹⁰ Sur la nene ape nanagane ga, a e pogos naḡa Ntewa yoko kila sur make ga imi wo ruruia, sur taḡena la nene yoko aḡisi, ana sinesiena yoko su lue.

¹¹ Naga maran taaga ga amio kieta malena. Pogos naḡa tepe sisi ke ga wa, kieta visena amio kieta sitomena mla ke ga ḡelaga kiena sisi. Ana pogos naḡa tepe yerka, pe tesa re si ninis poli, kieta ḡelaga marua ruru nenaga. Ana kieta malena amio Ninuna Wa monar ve sa mēna ga nene. ¹² A maran taaga mēna ga e kupito naḡa tepisu ke marata ea. Pogos tai, visae kupito nene namname pona pe urmarua, ana taḡatete si tekilia tevisu ruru marata ea. Ana e pogos naḡa Ntewa kila ruru make sur la imi wo, yoko tevisu kilale make suria, a yoko tevisu nena marana Ntewa e kilamarata. A e mēna e lepas na kieta kiliaena, nagane tekilia vitokak ga, ana e pogos naḡa pimi ke ne, yoko Ntewa kila naḡa tekilia ruru naga, amio sur taḡena make ga, maran ve taaga sa ke ga naḡa naga kilia ruru ita nanua sumo rui pimi tol nagane.

¹³ Sanene, sur taḡena lala yoko ḡisi, ana sur la ve telu ga yoko kilia sulue, nane naviawaena, nawasineena, a sinesiena. A e sur la telu nene, naga naḡa keviu

manenea, nane nepisa maron ne, naga sinesiena.

14

Pol pisayu sina māraena lala kiena Ninuna Wa, sa naḡa avis kome visena taḡena lala

¹ Ana komin sinesiena naga pe sur tai naḡa keviu manene sanene, monar aligan naga su ḡesia e kiamiu malena. A amio naga nene, monar aligan kiamiu sitomena se namāraena la naḡa Ninuna Wa suḡa kiania, akekaran naḡa atolia. A e māraena la nene, tai naḡa po manenea, na naḡa yar visawal visena kiena ne Ntewa.

² Visae yar tai suḡalu visawal visena kome visena taḡena naḡa Ninuna Wa mla pania, pona wo van yo, ana sa naḡa pis ke ga pa Ntewa, naga pe suḡa pisa re visena naḡa yar taḡena la akilia aloge kilale poli. Pona naga suḡa pisawal ke pupia visena la naḡa Ninuna Wa mla ke pan yo, ana visena la nene pe merarava re pan ita poli, tapolou ga, taḡatete tetolia. ³ Ana visae yar tai visawal visena lala kiena ne Ntewa van ita, vis van ita kome kieta visena, kiena visena wo la nene akilia akila ita tonāraera, akilia avisir plan kieta sitomena, akilia akila luḡeluḡe losineta. ⁴ Sanene, yar naḡa pis ke kome visena taḡena naḡa Ninuna Wa mla pania, suḡa pagan ke sina ga naga taaga, ana yar naḡa pisawal ke visena kiena ne Ntewa naḡa yar la amloge kilalea, naga suḡa pagan ke suḡare make ga.

⁵ Pogaga, nekekaran naḡa visae avis kome visena taḡena la ne sanene, ana nepisu sane popon manene visae asuḡa avisawal ke visena kiena ne Ntewa van yar taḡena lala. Naga naḡa suḡa pisawal ke visena kiena ne Ntewa, kiena yuḡaena po manenea taulu yuḡaena kiena yar naḡa suḡa pis ke kome visena taḡena. Naga nene komin yar naḡa suḡa pis ke kome visena taḡena, kiena yuḡaena taḡatete kilia war mrasa e malena kiena yar taḡena. Kiena yuḡaena taḡatete vagan suḡare visae yar re tai naḡa suḡa vilon kiena visena vena yar taḡena lala akilia alogekilalea.

⁶ Erau lala, asitomyulia visae inu, pogos naḡa nepim ke pun amiu nesuḡa nemlologo kome visena taḡena naḡa Ninuna Wa mla pan inu. Ana yoko taḡatete nena kiau visena la ne sanene kilia iila amiu. Ana pogos naḡa nepis kome visena naḡa akilia amloge kilalea, kila sane ya naḡa nemla pan amiu, sane sur viu tai naḡa Ntewa kipian inunia, pona kiliaena tai, pona navisawalena tai na visena kiena ne

Ntewa, pona vianena tai, ana kilia iila ruru kiamiu malena.

⁷ Naga sane plaþe amio kana laki naweena naþa aña apolu, visae sur lua nene amenunu, ana pogos na wolena taþatete ologe yauena pona pialu yelu. ⁸ Ana visae suþe tai sinenan visave we þe na kumali, ana þe nene menunu, taþatete yelu ruru ve keviu, yoko yeririna la taþatete akilia aloge kilale avisave suþe ñe þe na ya. ⁹ Ana sa ke ñena nene e kiamiu suñare gar e naña. Visae yar tai suña pisa ke visena lala kome visena taþena naþa yeririna la akilia re poli, yoko taþatete nena atol narin sur tai e ya naþa naga sinenan sape visa van la. Kiena visena yoko va kovio ga e yepesinas na ñeke ne.

¹⁰ Sa naþa tekilia, visena mokliu sike e yomarava, a kiela visena lala kala kinas la suña ga. ¹¹ Ana visae neva ko yo tai, neninue kiena visena, in na sane nepe wolawa ga e yo nena, a la ñena ga ave wolawa ga e inu. ¹² Ana visena nene, kana kinas e amiu naþa asuña aþion ke asape ñareraena lala kiena Ninuna Wa ayuñae likan amiu. A kana kinas sanini, ve akila re naþa kam veve taaga asuña avisir plan amiu ga, ana monar awionlia vena amiu make ga asuña avisirlua suñare imi ñarera ruruia. ¹³ Ana visae amiu yar tai kilia visi kome visena taþena tai sanene naþa Ninuna Wa mla pania, popon naga lenin va Ntewa vena Ntewa la ñareraena vania vena vilon kiena visena la nene ava e kiamiu visena. ¹⁴ Nepisa sanene komin naþa visae nelotu kome visena taþena na sanene, nepisu sane nesuña nelotu ke ga e ninuu, ana loyuña e kiau sitomena nemninue ya naþa nesuña nepisa ke ne. ¹⁵ Visae ve sanene, yoko popon tekila ve sanape? E kiau navisuena, popon tekila e lepas ga luwoka veraga. Visae nesuña nelotu, pona nesuña neyau, ana popon nekila e visena naþa molue kome ninuu, a popon ñena nekila e visena naþa molue kome kiau sitomena. ¹⁶ Visae peraga, pona osuña olotu ga kome visena naþa molue kome ninuña, osuña ovisa potena va Ntewa komin sur laþasa, ana yar taþena naþa loge þele visena nene, yoko taþatete kilia, yoko taþatete visa "Sanene" e kionia leniena. ¹⁷ Pona osuña omlotu ke sanene, opisa ke suri wo la moki yo, ana kionia lotena nene taþatete kilia iila sitomena kiena kionia erau þisa.

¹⁸ In na nekekar paþisi naþa Ntewa mla ñareraena nene pan inu vena nevise kome visena taþena naþa Ninuna Wa mlavia, nepisa potena pan paþisi, a nepisu sane inu na nekila keviu paþisi taulu amiu make ga. ¹⁹ Ana nesuña nekila ke e pogos

naþa inu ga taaga nesiau, pe nekila re e maran yaru la poli e pogos na suñare. E kiau navisuena, visae nevisa visena tai ve tokak ga kome visena tai naþa yar la akilia, naþa kilia vian kiela malena, naga nene po manene laa taulu naþa visae nekila visena la ve moki kome visena taþena tai naþa la pe amloge kilia re poli.

²⁰ Erau lala, awis akilali naþa asitom ruru e sur la nene, kiamiu sitomena ve ve sa re ga ninis. Pe lelaga naþa e lepas na þelaga viowa lala, popon ave sa ga ninis, ve akilia make re sur ea. Ana e lepas na þelaga wo, kiamiu sitomena lala monar marua ruruia. ²¹ Visena tai sike e Siriena Marua, pisawal visena tai naþa Ntewa pisa sanini, sape

Yoko noure yar la naþa apimi e purvanua taþena lala, naþa apisi kome visena taþena lala, neligan plan la avano vena avisawal kiau visena van kiau yeririna lala.

Ana kiau yeririna lala ape þarñarera paþisi, yoko taþatete ayagogon kiau visena la naþa wolawa la nene avisawal van la. Ais 28:11-12

²² E visena nene, nepisu naþa Ntewa pisawalia pisape ñareraena na visinen visena taþena lala naþa Ninuna Wa kiania, naga na ya? Mareraena nene pe pe kieta re poli ita la naþa temlelaga pa þisi rui, ana naiilaen la naþa pe amlelaga re poli wa. Pogos naþa aloge, avisu kilalea sane lelaga. Ana ñareraena navisawalen visen kiena ne Ntewa, naga kilia iila manene ita naþa temlelaga rui, naþa tekilia teloge ruru merarava wo. Ana ñareraena nene taþatete iila manene la naþa pe amlelaga re poli, komin yepela mavin yagogonen visena lala kiena ne Ntewa.

²³ Ana pogos naþa aimi lele taaga vena kilaen suñare sanene, pe pon re asuña avis manene kome visena la naþa Ninuna Wa mla ke pan amiu poli. Visae pogos tai, yar tai naþa pe kilia ruru re sur nene poli yo, pona pe mlelaga re poli, visae naga imi loyuña e kiamiu suñare, yoko naga visa ve sanape? Yoko naga monar sitom visave kam make ga ape wowe la. ²⁴ Ana visae imi loyuña, visu naþa asuña pisawal ke visena kiena ne Ntewa kome visena naþa amiu punu ga akilia, yoko naga yagogon ruru kiamiu visena wo lala, ana kilia yur kiena malena, kilia kila naga visu kilale kiena mlamulena viowa. ²⁵ A pogos naþa yagogon ña sanene vano-o, yoko naga loge visena kiena ne Ntewa tol kiena malena, va yupor e sur la naþa naga þarwan sike e kiena sitomena, a yoko kila naga sinena

ye si naga, kinai tano lotun Ntewa, visawal visave lelaga, Ntewa sike likan amiu.

Monar teyuñae e nañareraena kiena Ninuna Wa e ðelaga mesme

²⁶ Taveve visena la nene e lepas na nañareraena lala naña Ninuna Wa kiania, yoko akila ve sanape e pogos na kiamiu lotena lala? Pogos naña aimi lele taaga, popon vena aliureure kana yumäena lala van amiu. Sanene, yar tai la yauena tai, yar tai la navianena tai, yar tai la sitomen viu tai naña Ntewa pisawal pania, yaru tai la visena tai e visena taþena tai naña Ninuna Wa kian pania, a taþena kilia vilon visena nene vena yeririna la make ga akilia kana kinasia, ana suri punu ga kilia vagan ruru malena kiena li nalelagaena la naña asike ne.

²⁷ Ana sa naña nepisa, visae e pogos nene, yar tai sinenan vis kome visena taþena naña Ninuna Wa kian pania, nanene pogaga. Visae ve lua pona ve telu naga pogaga mēna ga, ana monar ve yuve re telu. A ve avis re veraga, ana ala pogos van la, tai sumo, siraunia taþena sanene. A tai mēna ga, visae tai vis pae, yar taþena monar vilon kiena visena, vena la make ga akilia. ²⁸ A visae sinelan visen kome visena taþena sanene, ana visae pe tai re suñä ga naña tol nañareraena na visawalen kinas nen visena la nene poli, yoko la ve avis re si kome visena taþena la ne sanene e maran yaru lala. Yaru na sanene, yoko topur ga, a kilia vivis ga kome visena taþena e ga e ninuna, naña naga ga amio Ntewa lalua akilia aloge.

²⁹ E lepas kien la naña apisawal ke visena kiena Ntewa, popon sane la ve lua pona ve telu ga avis. A pogos naña avis pae, popon li nalelagaena taþena lala avisawal kiela sitomena ea. ³⁰ Visae tai suñä mlologo mñaga, ana Ntewa kila sitomena viu tai imi van nalelagaena taþena naña totano teke ne, naga naña suñä pis ke ne monar þisi kone wa vena la pulmas van taþena nene. ³¹ Sanene, amiu punu ga akilia atol pulmas na visawalen visena kiena ne Ntewa, naña tai visawal tai, þisi taþena visawal tai, sanene. Ana visena la nene yoko kilia visirlua sitomena kien yaru make ga, a la make ga akilia atol sur wo ea.

³² Visena wo tai sike ne, naña torokin la naña aþar ke nañareraena naña Ninuna Wa kian pan la. Visena nena pisa sanini, sape Ninuna naña mla visena pan yaru naga pe mñareran re yaru poli, ana naga monar logear ga manmaruaena kiena yaru nene naña pisawal ke visena nene. ³³ Visena nene kana kinasa asape monar teyuñae e ðelaga wo sa naña Ntewa naga

sinenania, komin naga pe suñä miyuñäe kar re poli amio kiena nañareraena, ana suñä miyuñäen ke sur punu ga torokin ðelaga na suñärena.

A popon akila ve sa naña þegas nen li nalelagaena wa taþena lala asuñä akila, ³⁴ naña pogos na lotena, akila naña sira lala apa ruru la ga asuñä ga. Pe atañan re sira la asuñälu poli vena avis e marana yermēne lala, komin sa naña navisaluena marua pisa, sira lala monar ve asu re metava taulu yermēne lala. ³⁵ Visae sira la sinelan kiliaen suria, pe pon re aviun manene naviunena poli pona avisawal manene kiela sitomena loyuniä e suñäe, ana visae ava uniä narui, akilia aviun ga va wola la na wa.

³⁶ Nanene kiau visena laþasa naña pan amiu, ana pe pon re kam laþasa asitom asape nepisa sur nene pe mesmes re poli. Pe kamiu re naña Visena Wa kiena ne Ntewa pimi þes pan amiu poli, a pe kam re ga naña atol poli. ³⁷ Visae kam yar tai sitom visave naga yar na visawalen visena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar naña sitom ke sape naga taveve ke mrapa naña Ninuna Wa kila pe merarava pania, naga ke narui naga po, ana visae ve sa kemua nene, yoko naga monar visu kilia visave sur la naña nesuñä nesiriyu ke pan amiu, ape visena kiena Suþe kemua lelaga. ³⁸ Ana visae naga ve visu kilale re sane kiau siriena la nene ape visena lelaga kiena Suþe, yoko monar ve atañan re si naga yumäe amio amiu.

³⁹ Pogaga, monar asitom ruru kiau visena lala, nesape añareran naña vena atol nañareraena na visawalen visena kiena Suþe, ana visae la þasa atol nañareraena na visena kome visena taþena naña Ninuna Wa kian pan la, monar ve avisaluþar la re avisave kiläen toko. ⁴⁰ Ana visae akila nene, pona ya sina, ana monar akila sur make ga taveve kana mrapa naña mesmes ruru po.

15

Suñälen sina e marena

¹ Erau lala, sineun nesape nevisayu si Lollogena Wo naña nepim nemlologon pan amiu rui, naña amlavia, asuñä asuñä ke mñarera ea, vena kila amiu ve sine-miu þesan re. ² Lollogena Wo nene na naña visae asuñä amlarar ke mñarera yo wa, naga suñä kila ke naña atol kiamiu natamaliaena. Ana visae ve atarar re si mñarera torokin ya naña nemlologon pan amiu, pona visae avilon ve ve taþena, kana kinasa sane amlelaga nanua sumo ana amlelaga korenan ga.

³ Lologena Wo naŋa amla p̄esan pan inu nanua sumo, nane nemla narui, nepisawal ke pan amiu ne. Kana pupia visena ne lala apisayu Kristo, naŋa naga kila maran taaga sa ke naŋa Nasiriena Wa pisayu nakonua rui sape yoko naga kila, pogos naŋa naga pe pitomi re poli wa. Pa sanini, sape Kristo, naga mare wo ita vanon kieta mlamulena viowa lala, ⁴ siraunia amligan naga m̄ene puluve, siraunia e kana legiena na telu suŋalu mal sina, ⁵ a siraun naga nene naga m̄alivi p̄esan e marana Keŋas, siraunia, naga m̄alivi ke sina ga e marana la lualima yam taaga pa lua. ⁶ A siraun naga nene, pogos si tai naga m̄alivi e marana p̄egas nen li na lelagaena lala, la taulu ponotia lima [500], naŋa la mok liu amal ke ga wa tol nagane, ana laŋasa akokovio rui. ⁷ Ana siraunia, naga m̄alivi sina ga e marana Semes, siraunia m̄alivi e marana nalologena taŋena lala, ⁸ ana siraun nene, naga p̄asuŋe si pa ma e peni. In na pe nesu re e poglis nene poli, ana potena paŋisi naŋa siraunia, Suŋe m̄alivi si yam tai, naŋa naga m̄alivi maro nenaga, m̄alivin inu. ⁹ In na pe netorokin re naŋa naga kila sanene van inu poli, komin naŋa e nalologena make ga, in na nesumaro tano, a in na pe netorokin re nena kia nene poli, komin nanua ne in ke narui naŋa nesuŋa nom̄ene ke p̄egas nen li na lelagaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁰ Ana Ntewa naga pe leman pan inu paŋisi, pisirlua inu e yo naŋa nesike e nagane, a naga pe leman korena re sanene pan inu poli, komin naŋa nekila ke kiena yuŋaena kerkeviu la moki. Lelaga, pona nekilia nevisave in na nekila ke yuŋaena pa laa sane taulu make taŋena lala, ana pe in re naŋa nekila ke poli, ana lemamiena kiena ne Ntewa ne nanene narui naŋa sike e inu, naga ke narui miyuŋaie p̄arpoyo kome kiau malena. ¹¹ Ana in na pe nesitom manene re nesape in na nemiyuŋaie ke sanape, pona nalologena taŋena lala amiyuŋaie ke sanape, ana pupia sur nena sane memlologon Lologena Wo pan amiu, ana amlelaga ea.

¹² A pogos naŋa memlologo ke sanene pan amiu, mepisawal meraravan ruru pan amiu mesape Kristo, naga mare, ana siraunia mal sina. Ana komin naŋa mekila ke sanene, nemilan paŋisi naŋa nemloge sane kam la p̄asa asuŋa apisape pogos naŋa tokovio, asin ita, ana yoko temare lue, ve temal re si pogos tai. ¹³ Sitomena na sanene pe mesmes re poli, komin naŋa visae asuŋa avisave pe yaru re tai naŋa kilia suŋalu si poli, kana kinasa sane

Kristo m̄ena pe suŋalu re si poli. Ana peraga, Ntewa pisirlua naga mali si rui. ¹⁴ Visae naga ve visirlua re Kristo, kila sane memlologon korenan ka ga Kristo pan amiu, a amiu m̄ena amlelaga korenan ga. ¹⁵ A visae ve sanene, kila sane pogos naŋa memlologon ke sanene pan amiu mesape Ntewa pisirlua Kristo mal si rui, mepisokan paŋisi e kia kiena ne Ntewa, pona mepian amiu ke e sur tai naŋa pe lelaga re poli. ¹⁶ Visae lelaga naŋa sane yar mare taŋatete si mali, kana kinasa sane Kristo m̄ena ga taŋatete si mali. ¹⁷ A visae Kristo mare mon m̄aga sanene, kana kinasia sane kiamiu naviawaena pe sur korena ga, a kana kinasia sane kiamiu mlamulena viowa la sike e amiu na wa. ¹⁸ A visae Kristo ve mal re m̄ena ga si sanene petan marena, kana kinasa sane kieta erau la naŋa amlelaga ana akovio rui, apa e yo viowa rui, komin pe yar re tai naŋa kilia tamalia la poli. ¹⁹ A visae kieta lelagaena e Kristo suŋa miila ita e ga e yomarava nini, ana taŋatete iila ita e pogos naŋa tokovio ea. A visae Kristo taŋatete tamalia ita e pogos naŋa tokovio e yomarava nini, yoko viowa manene van ita, sineta ye kare ita vaŋisi.

²⁰ Ana peraga, pe sa re nena nene poli, nekilia nevisa mesmesu nevisa ve lelaga, Ntewa kila si Kristo mal si petan marena, a pisirlua naga sane pe mras p̄esa kiena li na lelagaena make ga, naŋa visae akovio pogos tai, ana yoko Ntewa kilia kila amal sina ga vetan marena. ²¹ Nanua e purp̄esa, yar p̄esa naŋa Atam p̄ere marena pimi e yomarava, ana nagane, yar taŋena nene naŋa Kristo p̄erelua malena petan marena pimi. ²² Taveve ya naŋa Atam kila, yeririna make ga na yomarava monar amare, ana taveve ya ne Kristo kila, yeririna make ga na yomarava akilia alual malena. ²³ Ana sur make ga kala pog mesmesu sike ne, komin naŋa Kristo naga sumon naŋa suŋalu p̄esa e marena, ana ita li na lelagaena lala yoko tesuŋate m̄a vano-o tol pogos naŋa naga wasuŋe sina, ana yoko ita m̄ena tesuŋalu e marena. ²⁴⁻²⁵ Ana siraun nene yoko naga wereplan ninuna viowa lala amio yermare lala na yomerava, a yoko naga taaga ve p̄arin suŋen sur make ga, vano-o taulu naŋareraena viowa taŋena lala asike vatanon lana. Pisi yoko naga war nasuŋenen wetulu e sur make ga wasuŋe si va Ntewa Arimana. ²⁶ A e nasinekar la naŋa yoko Kristo taulu e pogos nene, naŋa yoko naga taulu maronia, sur nene marena, amio kiena naŋareraena viowa

lala. ²⁷ Kristo monar taulu marena nene, komin visena na metava ne pisa sanene rui, sape yoko Ntewa ligan sur make ga su vatanonia. Ana visena nene kana kinas pe pisa re sape Ntewa mligan ke sina ga naga sike vatanon Kristo poli, ana pisayu sur taņena lala, naņa yoko Kristo taulu make la nenaga. ²⁸ A pogos naņa Ntewa mligan sur make ga sike vatanon Kristo sanene rui, yoko Kristo, sane narina Ntewa, mligan sina ga naga vatanon Ntewa, ana yoko kila naņa Ntewa naga taaga ve Ntewa na sur make ga.

²⁹ Nowasupe si neva e visena naņa nepisayu nesape visae temare, yoko sirau- nia tesuņal sina. Ana laņas naņa amlelaga sa nene, la asitom manene kiela erau la naņa pe akeela li re poli wa, ana amarmare. Asitom ke asape la nene taņatete atol malena, kila narui akee la sina e kia kiena ne kiela erau lala naņa amare rui. La akila ke sanene, komin naņa amlelaga mārera asape visae temare, yoko tesuņal sina.

³⁰ A imimi mēna ga maran taaga, asitomi sane komin ya ne mesuņia moņal pog mārera lala e pogos make ga? Mesuņia moņar ke naloge viowaena la sanene komin ga memlelaga mārera mesape visae yaru tai mare, yoko naga kilia mal sina ga vetan marena. ³¹ Lelaga erau lala, mesuņia memiyuņae ke sanene, nekilia nevisa memsesun sane nemloge sane nesuņia netamān ke kiau malena vanon amiu e legiena make ga. Ana nanene pogaga, komin nekekara na nekekara e malena naņa atolia amio kieta Sufe Yesu Kristo. ³² A pogos naņa nesike e pulkumali naņa Episas, pārmārera lala nae yo nene la asaga lokul tetan lala, asuņalun inu lue ga, ana komin ya ne nesuņia nepisaluņar la? Nesuņia nekila ke sanene, pe netaulu re nena sur wo tai na malena na yomarava nini, ana nesuņia nekila ke sanene komin nesitoņal ke malena na pimi ke sirau.

Visae ve malena re nene, popon teve sa ga yar kar taņena la naņa pe amlelaga re poli, naņa la asuņia apivis ke sanini, asape, “Pane, tekila paņagena, ve tesitom re sur tai, komin naņa peni, ane kilia? Visae temare na pisi narui, yoko taņatete tekilia sur tai.”

³³ Ana monar ve ataveve re sitomena na wowe la ne sanene, visae peraga, yoko visena taņena nene imi ve lelaga e amiu, naņa pisa sanini, sape “Oyaloro omio erau viowa lala, yoko kiela napiowaena kila kare kioņia pelaga wo.” ³⁴ Monar aim ave manmarua, a monar aligan kiamiu mlamulena viowa lala. Nepisa sanene, pona asitom ke asape nekila kare kiamiu kia yo, ana monar nevisa, komin kam laņasa pe

akilia ruru re nena mrapa mesmesu lala kiena ne Ntewa poli.

³⁵ Ana e lepas na malena si e marena, yoko laņasa aviun sanini, avisave “Yoko akila si yar mare la amal e marena ve sanape?” Pona yoko aviun sanini, avisave “La naņa amare nakonua rui, yoko asuņal sina amio tasnela na sanape?” ³⁶ Ana naviunena la ne sanene ape naviunena kiena yar naņa pe kilia re sur poli. Visae tesitomli narin kurus nen sur la naņa tesuņia temapila ke ne, yoko telual kana navisatarēna. Pogos naņa omapila narin kurus tai vito e porotano, okilia rui osape kurus nene monar menun, monar mare, ana siraunia, yoko sirus viu kilia kapur komea. ³⁷ Sur naņa omapila, naga kurus ga tai naņa yoko sike e porotano, ana sur naņa yoko kapur marea ve urviu sina, naga ve sur taņena. ³⁸ Sa naņa omapila ke kurus la peve taņena ana Ntewa suņia kila sirus viu lala peve taņena, ³⁹ a maran ve taaga e sur mali lala, naņa tasnela la peve taņena. Tasnela yaru kana tata pe taņena, a surmali lala sane na porotano, na si, po na metava, la peve taaga tata taņena la sike e la. ⁴⁰ A surmali la nene, tasnela lala pe taņenan manene laa e tas nen sur taņena la naņa asike ma e sinapane, ⁴¹ sane mrae, kupario, amio verue lala. La telu nene, tai marana pe taņenan maran taņena, a maran taaga mēna ga e lepas na verue lala, naņa tai, marana pe taņenan taņena.

⁴² Ana sur make ga la nene, tepisu naņa Ntewa kila la ape taņena manene laa, a sur nene pāar totou na tasnela, kiena ita la naņa tokovio, naņa tekilia tokusia pogos naņa tesuņialu temal sina. Tasnela vito e pulus nen porotano, sane kurus tai naņa amapla, naņa monar menun, ana siraunia, tasnela viu naņa molue yoko taņatete si imi viowa pogos tai. ⁴³ Tasnela naņa vito e porotano, tepisu piowa ga, a pororovia, ana tasnela viu naņa mālivi sirau, yoko tevinaiia vaņisi, a mārera ruru wo. ⁴⁴ Sur naņa vito e porotano, naga e lepas na tasnela ga ne, ana sur naņa mālivi sirau, naga e lepas na ninuta. ⁴⁵ A tekilia tesitoņal mēna yar na sumo naņa Ntewa siia, naņa Atam, amio Atam maro naņa mligan e yomarava, naņa Kristo. Visena tai pisape Atam, Ntewa kila naga pimi amio tasnela tai naņa mali, ana Kristo, Ntewa kila naga pimi amio ninuna tai naņa pe purpes nen malena. ⁴⁶ Taveve nene, tepisu naņa sur na lepas nen tasia pimi pēsa, ana sur na lepas na ninuna, pimi maro. ⁴⁷ Yar na sumo naņa Atam, Ntewa sii naga molue kome porotano na yomerava nini, ana yar na lua naņa Kristo, Ntewa mligan naga kom ma e peni pitomi. ⁴⁸ Ana ita yeririna taņena lala, ita naņa tepe na yomarava, tokus ke pelaga kiena

yar na sumo na yomerava nini, ana ita naña tepe nae ma e peni, tokus ke þelaga kiena naga naña pitomi ma e peni. ⁴⁹ A ita naña temlelaga, sumo tokus maran yaru na yomerava, ana nagane tokus ke maran yaru nae ma e peni. ⁵⁰ Erau lala, sur naña kate ga e yomarava nini, sane tasneta, taþatete va loyumi e nasuþenena kiena ne Ntewa nae peni, a sur naña yoko va kovio, taþatete va tol yo naña sike sike lue.

⁵¹ Ana yoko ve sanapen li na lelagaena lala naña amal ke ga wa, pogos naña Kristo wasuþea? Sur nene, pe yar mok re naña akilia poli, ana yoko nevisawal mesmesun van amiu. Lelaga, ita li na lelagaena laþasa yoko ve temare re e yomarava nini, ana e pogos nene, yoko tasneta vilopu nena veraga sa ga yekarpla. ⁵² Sa naña toþelawa ve plas ga, yoko teilan ga kumasua yelu, a yoko li na lelagaena la naña amare pa rui yoko asumiãl amal sina amio tasnela viu, a ita mēna naña temal ke e pogos nene wa, tasneta mēna lala yoko imi ve urviu. ⁵³ Tasneta marua monar vilon ve sanene, komin naña sur na yomerava monar imi ve sur nae peni a sur na marena monar yoko imi ve sur naña mal nalue. ⁵⁴ Ana pogos naña toþar tasneta viu na sanene, yoko kila visena na Siriena Marua tai imi ve lelaga nenaga, naña sape

“Mānaraena na malena kiena ne Ntewa mēnelua nena na māraena na marena.”
Ais 25:8

⁵⁵ E pogos nene, yoko tevisa lele kare sur naña marena piša, tevisa sanini tevisave

“Marena, ko sinoñan osape otauiluia, ana nagane kioña kap mare. Kioña nenos naña nayur imimiena sike pe nagane?”
Ose 13:14

⁵⁶ Yoko tevis sanene komin navisaluaena naña sike pa rui, naga mla māraena pan þelaga na mlamulena viowa loyumi e kieta malena, naña kila ita tepim sane yar lala na kilaroen navisaluaena, a kieta þelaga na mlamulena viowa nene mla na māraena pan marena vena ve sa nenos naña kilia yurnar ita. ⁵⁷ Ana potena pa Ntewa paþisi, komin naña naga kila naña kieta Suþe Yesu Kristo taulu māraena navisaluaena a māraena na mlamulena viowa a māraena na marena, kila tetol malena naña ve uro re.

⁵⁸ Erau nowo lala, komin naña Ntewa kila po pan ita sanene, asumiãlu māraera, ve akulkulu kar re, a ayumiãen ruru yumiãena kiena kieta Suþe amio kiamiu namāraena wetelu. A pogos naña akila ke sanene, popon asumiã asitomiãl sane kiamiu yumiãena nena ve ve sur korena re,

ana yoko monar war mrasa sa naña Suþe sinenania.

16

Kilavaru naña akoania va li na lelagaena lala nae Yerusalem

¹ Sineun nesape nela visena laþasa van amiu e lepas na warpoloen kilavaru vena iilaen li na lelagaena lala nae Yerusalem, naña apane ke pogos māraera, limala korena ga e poglis nene. Nemla visena pan suñare kar make ga e lepas nae Kalesia rui, a nagane sineun nesape nevisawal van amiu narui. ² Sineun nesape nevisa sanini, nesape ve asusu koren re asumiã sanene va tol pogos naña neiñasu noriãlavin amiu ana awarpolo ga nalaena na wa, ana sineun nesape siar nagane, e legiena þesa na legiena olua make ga, kam veve taaga monar ala narin kinakinas nen ya naña amlavia, ana monar aligan ruru toñia ga. ³ Ana pogos naña neiñasu, yoko towarpolo narin kilavaru la nene imi lele taaga, a yoko akilia akilalua yar laþasa awar nalaena nene va gar Yerusalem. A yoko nesiri mñaki laþasa awararia va va li na lelagaena lala gar ne, vena visawal amiuena van la. ⁴ Nemninue ke ga wa pona inu mēna nemio la yo, ana yoko nevisulia wa.

Mrapa kiena Pol

⁵ Pogaga, kiau mrapa sanini, sineun nesape neva nokom e lepas nae Masitonia sumo, ana suraunia yoko neiñasu noriãlavin amiu. ⁶ Nemninue ke ga wa nesape yoko nesike nemio amiu va tol pogwai, ana nesitom ke nesape nesike nemio amiu e pogos na miava na pimi ke ne, ana siraun naga nene, akilia aligan inu si e kiau mrapa, vena neva si e nape naña yoko neva ea. ⁷ Pe sineun re nokom pun amiu nagane poli naña nesumiã nepanon ke Masitonia, komin visae ve sanene, yoko nekilia nesu yam ve plas ga ne, ana yoko neva ke ne gare sumo wa, siraunia neiñasu, komin naña visae Suþe tañania, nekekeran naña yoko nesu towe laa nemio amiu ve piavi. ⁸ Nagane nesike Episas, a yoko nesu towe laa e nini na wa, tol pogos na Paþagena na Yui Marua warovia. ⁹ Kiau pulmas na kilaen yumiãena wo la e nini moki ke wa, a suri si tai, nasinekar māraera mēna la mokliu asike e nini, ana pe nekilia re poli naña nekilia neyal pogwai.

¹⁰ Visae avisu Timote imi maliãlavin amiu, awis, awo vania, akila naga logewon naña sike amio amiu, komin naña naga kila ke yumiãena kiena Suþe, maran taaga sa ke inu. ¹¹ Ve atañan re kam laþasa avisusu

viowa e naga, ana avisuar ruruia e p̄elaga na suñare, siraun aligan naga e kiena mrapa vena naga kilia wasuḗe ruru imi pun inu, komin nesuñate ke nesape vena naga namio wolai taḗena lala aim aworu e nini.

¹² E lepas kiena ne kieta puruvi naḗa Apolos, nepiun manene pania vena naga taveve puruvi taḗena la nene aim̄asu pun amiu, ana kiena sitomena m̄arera sape naga nene pe kana pog mesmes re poli naḗa m̄alivin amiu, ana visae kana pog nena, pona yoko naga sirau im̄asu.

¹³ Erau lala, lavis ke kiau visena p̄isi narui, ana sineun nesape nevisa van amiu sane amiu avisuar ruru amiu, asuñal ruru ase kieta lelagaena, ve sinemiu kurkurun re suria, ana am̄arera. ¹⁴ A suri make ga e naḗa akila, monar akila e p̄elaga na sinesiena.

¹⁵ Popon avisu kilale Steḗanas nene amio kiena namratava lala, amio yuñae naḗa asuñā akila ke ne. E yeririna nae make ga e kiamiu lepas nene, Akaea, la ke nene narui la amlelaga p̄esa. A siraun naḗa amlelaga, asuñā akila ke yuñae na wo paḗisi, asuñā amiila ke li na lelagaena lala pimi tol nagane. ¹⁶ Yar nowo la ne sanene, popon avisir plan la vena asumon amiu, a popon avatanon m̄ena yeririna taḗena la naḗa amiyuñae ke lele taaga amio la. ¹⁷ Steḗanas nene pimi m̄alivi e nini rui, naga pimi amio Posanatas a Akaekas, a nekekanan la telu paḗisi. La asuñā amiila inu ke e suri moki, torokin ke ga naḗa amiu m̄ena akilia akila visae asike e nini. ¹⁸ La telu nene akila po pan amiu rui, ana pogos naḗa apam e nini akila inu m̄ena nemloge po paḗisi, apisirlua kiau sitomena. Popon avisa potena ve keviu van la komin kiela pupia yuñae na wo na sanene.

¹⁹ Suñare make ga lala na lepas nini nae Esia asape asuñā asitom amiu paḗisi. A kieta erau lua nene, Akwila amio wona na sira Prisila, amio yeririna lala na suñare naḗa e m̄ala uñā, la apisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu e kia kiena Suḗe. ²⁰ Kieta erau lala nae yo nini akekanan navitawe amiuena e m̄aki nene, a amiu m̄ena, pogos make ga naḗa avitawe amiu, popon asuñā atalopan amiu a asuñā aviran pipimiu, vena akekanan amiu amio sinewo.

²¹ Ana siar e narin yo nini, inu Pol nemlarar ke pensel nesuñā nesiria vena nevisa kiau visena maro van amiu. ²² Monar sinemiu sii ke m̄ena Suḗe ve lelaga, visae peraga, yar naḗa ve sinena sii re naga, visaarena na marena sike e naga. Nesuñā nemlen ke sanini, nesape Suḗe Yesu, awis,

otom vilaga, ²³ a nesuñā nemlotuwo amiu ke m̄ena ga, nesape lemamiēna kiena kieta Suḗe Yesu sike amio amiu. ²⁴ A sane silaga, nekilia nevisa e kia kiena Kristo Yesu sane kiau sinesiena van amiu keviu sulue ga suñā ga.

Kiau m̄aki p̄isi ga e nene narui,

Inu, Pol.

**Maki Nalua Naña Pol Siri
Pa Pan Li Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na Tusi Nene**

Kompasnen suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naña Pol siria pa li nalelagaena lala nae Koren, ana naga siria e pogos naña pane ke pogos mārera amio li nalelagaena lala e suñare nene nae Koren, naña lañasia sinela kar manene naga pañisi, ana akawelan naga. Ana Pol kila mareravan panila sape naga kiena sitomiena mārera ke na wa vena kila ruruen napiowaena nene. Naga sinenan sape naga amio la aimi ave erau wo sina, ana pisawal panila pisape kerara pañisi naña amlogear naga.

E komsusnen maki na sumo Pol pisayu komin yane naga pis mārera e maki na sumo tai naña siri pa pan la. A pisa naña naga kerara pañisi naña mloge sape apilon kiela sitomiena komin kiela milamulena viowa lala, a kila ruru napiowaena la naña sike pula, ana ape erau wo sina amio.

A siraunia, pisa panila sape monar akuwan kilavaru vena waren van kiela erau na lelagaena lala nae Yutea, la naña pe kiela sur re poli. E kompasnen luwasnen maki nene, Pol pis mārera pa yaru la pās nae Koren naña la asape ape li nalologena wo kemua lelaga, ana asuñia akila kare li nalelagaena la nae yo nene e kiela vianiena la naña pe mesmesu re poli. Asuñia apisa ke asape Pol naga pe nalologena kiena ne re Yesu Kristo lelaga poli, pisi na Pol pis mārera vena suwoyon laena, a kila meraravan sane naga pe nalologena kemua lelaga kiena ne Yesu Kristo.

Kompasnen tusi la nini

Visena p̄esa 1:1-11

Pol amio li nalelagaena lala nae Koren 1:12—7:16

Kilavaru naña na warena va li nalelagaena lala nae Yutea 8:1—9:15

Pol kila meraravan naña naga pe nalologena kemua lelaga 10:1—13:10

Visena maro 13:11-14

Visena p̄esia

¹ Erau lala, inu Pol nemio kieta puruvi naña Timote; imimi lua mekekarana naña mevitawe amiu sina e maki nini, nane amiu suñare kiena ne Ntewa e pupia kumali nae Koren amio mēna li na lelagaena

tañena lala naña asutetai asike e pupia lepas naña Kris.

Ntewa kiena nasinenanena, naga pisirlua inu Pol vena neim sane nalologena tai kiena ne Yesu Kristo, kila narui kiau suri moki naña nevisawal van amiu e maki nini, ana sumon nanene, ² nevisa sanini nevisave kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata amio Suñe Yesu Kristo aligan lemamiēna a suñarena, lalua asike e amiu punu ga.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon kiena sinewoena

³ Sineun manene pañisi neyeluar kieta Ntewa nene naña naga pe Arimana kieta Suñe Yesu Kristo, a naga pe Arimata nowo tai naña naga pe purpēs nen p̄elaga na sineyeena, a naga pe Ntewa nowo tai naña naga pulen p̄elaga na kila luñeluñeena. ⁴ Pogos ya naña visae tevane pog mārera, Ntewa suñia kila luñeluñe ita ruru nenaga, ana kila tonārera ruru sina ga. Ana sirania, tekilia tela p̄elaga na kila luñeluñeena naña naga kila pan ita, tekilia towe va kieta erau tañena lala naña apane ke kiela pogos mārera lala, teilla la sanene.

⁵ Pe lelaga pañisi sane pogos moki tesuñia ga toñar ke naloge viowaena maran taaga sa naña Kristo p̄aria, ana naga kila naña tekilia towar mēna kiena kila luñeluñeena nowo lala. ⁶ Pogos naña mepane pog mārera lala, metañian ga narui, vena kila sane amiu akilia aloge wo a alual malena. A pogos naña mevisu sane Ntewa kila luñeluñe imimi, naga mēna ga po pañisi, komin naña kila sane imimi mēna ga mekilia mekila luñeluñe amiu sina ga, a mekilia meilla amiu vena akila kiamiu sitomēna ve piavi vena akilia awar ro e napiowaena la naña amiu mēna ga akilia alualia. ⁷ Mesitomiya ya naña amiu añarpoyo e p̄isi rui, kila sane e lepas na pun amiu, pe kiamimi sitomēna kurkur re nenaga, sane yoko amiu na ve sanape. Nanene komin naña imimi mekilia ruru p̄isi rui sane pe sur korena naña amiu monar avisu naloge viowaena maran taaga sa ke naña mēpisuia, ana yokorena amiu akilia atol mēna ga pupia kila luñeluñeena kiena ne Ntewa ve sa ke ga naña imimi metolia.

⁸ Pona pe amloge kilia ruru re poli yo wa, e pupia pogos naloge viowaena lala naña mēpisuia pogos naña mesuñia memiyuñae kar ke ga e pupia lepas nene naña Esia, ana nekilia nevisa nevisave piowa na piowa pañisi. Sur la urmi manene la pan imimi, imimi pe metorokin la re si poli, pano pano-o mesitom mesape naga narui monar kiamimi luas nen malena

narui. ⁹ Lelaga, memloge sa naŕa visae yerkawa na kumali tai visawal visave awe moŕnar imimi memarmare, yoko mevisu sane sa ve sanene na wo laa sane, komin naŕa mepisu rui sane taŕatete si mekila sur tai, moŕsine imimi ŕele sina mesape yoko imimi moŕnarera ve sanape. E pogos nene, memligan kiamimi malena sike ga e limana Ntewa, moŕsine ga naga komin naŕa naga taaga ga pe Ntewa naŕa kilia kila yaru naŕa mare imi mali sina. ¹⁰ A moŕsine naga sanene, mepisu naŕa pe lelaga paŕisi naŕa naga tamalia imimi, a nagane kiamimi sitomena ŕarera ruru po sane naga kilia tamalia imimi sina, pe yam taaga re ga poli, ana yoko naga suŕa kila lue ga silaga.

¹¹ A monar amiu ailla imimi naŕa asitoŕnal imimi silaga e kiamiu leniena lala. Sa nene, pogos naŕa Ntewa loge kiamiu leniena moki nene, yokorena visa ruru imimi narui, tamalia imimi sina vetan pogos ŕarera la nene, a yoko amiu ve moki avisa ga potena vaŕisi va naga vanon ya naŕa yoko naga kila van imimi.

Pol pisa meraravan ruru sur naŕa kila naga pe pimi mialiali la re si poli

¹² Moŕar naloge viowaena la sanene, ana sur tai suŕa naŕa kila imimi memloge pon imimi paŕisi. Nane sitomena tai naŕa teke e imimi naŕa pisa sanini, sape e lepas na kiamimi ŕelaga e maramiu, a e maran yeririna taŕena lala na yomara nini, mekila sur make ga pe wa ruru nenaga, a kiamimi malena pe lelaga nena na po, sa naŕa Ntewa sinenania. Pe memiyuŕae re memio sitomena na yomerava nini poli, ana memiyuŕae ga memio lemamiena kiena ne Ntewa. ¹³ Sur make ga naŕa mesiryuia e kiamimi ŕaki la nini, naga pe sur la naŕa mekilia mesape aulo woga, a mekilia mesape akilia aulo kilalea. Ana visae sur laŕas naŕa amiu akilia ga komŕasa, sineun nesape e legiena la ne pimi ke ne, yoko monar akilali naŕa akilia ruru make la ga. ¹⁴ Visae ve sa nene, pogos naŕa ita punu tesike lele taaga e legiena keviu nene naŕa Suŕe Yesu wasuŕe sina, ana yoko amiu akekarana imimi vaŕisi a imimi ŕena ga mekekarana amiu vaŕisi.

¹⁵ Ana komin naŕa nekilia ruru nesape sitomena wo na sanene sike likan ita rui, sineun manene nesape pogos naŕa neva e lepas nene Masitonia, yoko neiŕmasun nomalivin amiu. ¹⁶ Lelaga, nesuŕa nesitom ke nesape neiŕmasu nokom pun amiu yam ve lua, naŕesia e pogos nene naŕa nesuŕa nepa ke Masitonia, a yam ve lua nena e pogos naŕa noŕasuŕe inu, naŕa nesitom nesape amiu akilia aligan ruru

inu e kiau mrapa vena nowasuŕe si neva Sutea, ana peraga. Sineun nesape nekila wo van amiu sanene, ana sa naŕa akilia rui, taŕatete nekilia nekila.

¹⁷ Ana sineun nesape amiu monar akilia ruru sane pogos naŕa nesitom ke nesape neiŕmi pun amiu, naga sur tai naŕa sineun manene paŕisi nesape nekila, naŕa kiau sitomena ŕareran paŕisi ve na kilaena. Naga pe pe sur re tai naŕa kiau sitomena peve lua e poli, naŕa nesitom ke nesape yoko nevano pona ve neva re. Peraga, inu na pe nesa re yeririna taŕena la poli, naŕa taŕatete olelaga e kiela visena, ¹⁸ ana sa naŕa amiu akilia awasine ga visena kiena ne Ntewa, akilia awasine ŕena kiamimi visena. Kiamimi "Ore" pe kana kinas re naŕa asape "Peraga" pona "Ana yo," ¹⁹ ana pogos naŕa mevisape "Ore," naga "Ore" ga. Monar meve lelaga sanene, vena meve maran taaga memio narina Ntewa, Yesu Kristo, naŕa imimi telu Silvanus amio Timote mepimin memlologon pan amiu nanua rui. E pogos nene mepisawalia mesape kiena visena make ga pe lelaga silaga, komin kana "Ore" pe "Ore" nena napo, ²⁰ a navisaarena make ga naŕa Ntewa pisawalia e lepas kiena ne Yesu, pe tai re naŕa pimi sane pe navisokanena poli, ana punu ga pe lelaga. Sur ne nanene kila sane pogos naŕa tesuŕa temlen pa Ntewa, e kana nasiarena pitomi tol naŕa tepisape "Sanene," tekila ga e kia kiena ne Yesu Kristo. ²¹ Kristo ke nanene narui naŕa memlologon pan amiu, a Ntewa ga pisirilua imimi pe na kilaen kiena yumaena. A amio naga nene, Ntewa kila imimi memio amiu, ita punu ga tepim lele taagania. ²² Ntewa kiar ita tepe kiena, ana naga mligan Ninuna e losineta, sane navisaarena tai naŕa sape yoko temio naga e pogos la naŕa suŕa pimi ke ne.

²³ Kieta Ntewa nene naga pe lelaga silaga, a naga kilia iila visena nene naŕa sineun nesape nevisawal van amiu. Sane nanua ne nepisa ŕa nesape yoko nomalivin amiu gar Koren nene, ana sirunia pe nepiŕas re si poli, a pona asitom piowagan inu e yo. Ana nesape nevisa van amiu naŕa pe vanon re kiau sur tai poli, ana vanon amiu ga, komin naŕa nekilia nesape visae neiŕmasu yoko monar nevis ŕarera van amiu komin kiamiu ŕelaga laŕasia. Ana pe sineun re nesape yoko nekila amiu aloge viowa poli, nane kila sane pe nepim re si poli. ²⁴ Nepisa pan amiu sanene, awis monar ve asitom re avisave mesitom ke mesape mesike metavan amiu, vena meve ŕarun kiamiu lalagaena. Pe sa re nene poli, ana sinemimin mesape

teyũnae ga lele taaga, vena kila amiu akilia aloge wo silaga, asuñialu ruru m̄arera ase kiamiu naviawaena.

2

¹ Sa naña nepisa, nanua nepim sumo, sur laḡasa suñña ga naña monar nepis pan amiu panon narui, ana kila amiu amloge piowagania. Ana nagane pe sineun re neim nekila amiu aloge viowa yam si tai poli, a sitomena ne nanene narui kila sane ve neiñasu nakaten amiu re sumo wa. ² Visae neiñasu nevis inu amiu, nekila aloge viowa, yoko inu m̄ena ga neloge viowa, ana pogos naña ita punu ga teloge viowa sanene, yoko taḡatete si naña tai kilia iila tai vena loge wo sina. ³ Sitomena ne naga nene naña nepisa ḡesan e m̄aki taḡena naña nemligan piñasu nanua rui. Sineun nesape akilali akila ruru sur viowa la nene sumo wa, vena kila sane visae pogos naña neiñasu, yoko ve sur re si tai sike likan amiu naña monar neloge viowagania. Ana visae akila ruru kiamiu yuññaena wo, yoko nekilia neiñasu naña nevisu naña apim apo si rui, a visae ve sanene, yoko nekekara vaḡisi, a yoko kiau kekarena nene kila kiamiu kekarena m̄ena ga ve keviu vaḡisi.

⁴ Nepisa sanene komin naña pogos na nesiri piñasu pan amiu nanua ne, nemloge piowagan manene laa. Nemloge sane losineu lavis worovia, a wamarau la suñña mlalau. Visena m̄arera la naña nepisa pan amiu e m̄aki nene, pe nekila re poli komin naña sineun amiu m̄ena ga aloge viowa, ana sineun nekila amiu avisu kilale sane sineu sii manene amiu silaga.

⁵ Ana sa naña ita make ga tekilia, tai sike likan amiu naña naga kila pupia naloge viowaena nene. Sineun nesape sane sur viowa naña naga kila, kila inu nemloge piowa, ana pe in re ga poli, kila amiu m̄ena ga moki liu amloge piowa. Ana pe sineun re si nevisave monar ala manene si nakoena van poli, ⁶ komin nekilia sane amiu punu ga apis pan ḡisi rui. ⁷ Apis pania toroki narui, ana nagane pe pogos naña alove naga, sinemiu ye si naga. Visae peraga, yoko naga loge viowagan manene sina vano vano-o viowa vania. ⁸ Ore, non̄areran vena neviun van amiu ve sa nini, sane monar akila merarava ruru vania sane sinemiu si ke naga na wa.

⁹ In na nesiri m̄aki taḡena nene nanua ne, sineun nevisuveve sane yoko amiu akekara naña alogear kiau visena lala naña sike loyũña ea, pona peraga. ¹⁰ Pogos naña nepisa nesape popon aviewo yar tai, nemlelaga nesape yoko akila, a naga naña aviewoia, in m̄ena ga

neviewoia. A nemninue ga, pona naga kila m̄a sur laḡasia piowa pan inu yo, ana nekekaran naña nevisawal e marana Kristo nesape nepiewo naga, ana sanene, iila amiu m̄ena ga vena akekaran aviewo yar taḡena. ¹¹ Monar tevisuar ruruia, komin naña tekilia ruru sitomena viowa lala kiena yermare vena kila kare itaena, ana visae tesuñña teviewiewo ita silaga, yoko naga taḡatete nena taulu ita ḡisa.

Pol pisayu kiena mrapa navaen ma Troas amio Masitonia

¹² Ana pogos naña nepam re si pun amiu ma Koren poli, nepito ga nemlologon lologena wo kiena Kristo garo kumali naña Troas, ana e yo nene, nepisu sane pulutava pietava ruru nena pan inu vena nekila yuññaena kiena Suḡe. ¹³ Ana sur viowa tai e pogos nene, nesitom ke nesape yoko nelual wolai naña Taetas e yo nene, ana naga pe su re poli. Ana kiau sitomena nesitom manene naga paḡisi, kila sane pe piavi re poli nemligan la nene, nemla si kiau mrapa yalen silau ma lepas nene Masitonia.

¹⁴ Kiau yalena pa sanene narui, ana potena paḡisi pa Ntewa komin naña silaga mligan Kristo naga suñña sumon ita. Nanua sumo ita tepe kiena nasinekar ga lala, ana naga taulu ita rui, ana tetaveve naga tepa kar ga e yo make ga, ana pogos naña yar la apisu ita, yoko avisu kilale sane Kristo naga pe kieta Suḡe. Pona nekilia nevisa sanini, sane ita na sane ponotaninu wo tai naña asikapia, ponos miyere ḡar make yo, ana pogos naña yar la amloponia, yoko alopon kilalea sane Kristo suñña pimi m̄alivin la. ¹⁵ Ntewa kila ponotaninu nene pa vanua e yar make ga, pano tol la naña asuñña apanon ke mrapa natamaliaena, a pano tol la naña apanon ke mrapa na kovioena. ¹⁶ Ana e la naña apanon ke akovio, ponotaninu nene naga ponos piowa sane sur mare tai naña kona, ana e la naña asuñña añal ke malena, naga sane ponos nen m̄aḡes wo na tamaliaena.

Nanene narui ita tevisu yuññaena naña mesuñña mekila naga pe pupia yuññaena paḡisi, komin memlologon visena kiena ne Ntewa naña kilia kila yar tol malena pona tol marena. ¹⁷ Nalologena la ḡasa pe asitom manene re urmi e yuññaena nene poli, asuñña amlologon ke visena kiena ne Ntewa vena ataulu ga kilavaru ea, ana imimi na pe sa re nene poli. Ntewa pisir plan imimi ana memiyuñña ga e yo metava e marana, a mepian visena lelaga kiena Kristo pa yar taḡena lala, ḡarpoyo ga e m̄areraena naña mla pan imimi.

3

Imimi na yar na kilaen yuñäena na viranarena viu

¹ Nepisayu kiamimi yuñäena keviu na metava ne, pe pon re asitom avisave nepis vilave ke sane navianena tañena lala navisokanena. La nene apim pun amiu amio ñaki la naña apisayula asape la apo pa sanape, a pogos naña amolue petan amiu, amñareran asape monar amiu asiri si ñaki lañasia vena visawalen kiela yuñäena naña añar ke pano. Ana visae sinemimin meva si e lele tañena, pe mesitom re ñaki tai ne sanene poli vena visawal imimiena. ² Visae yaru tai sinenan kilia visave imi sanape, popon imi visu ga mras nen kiamimi yuñäena e kiamiu malena lala. Amiu na sa ga ñaki tai narui, naña Kristo siria navisawalen kiamimi yuñäena. Yaru tañena lala akilia aim auloia, vena akilia ya naña mesiria e losinemi lala. ³ Yoko avisu amiu sane ape ñaki tai naña Kristo naga mligania, ana moñar pimi, a yoko avisu kilalea sane lelaga, mekiela yuñäena e amiu po pañisi. Ana ñaki nene naga pe ñaki re naña wii na kilamemego na kapi naña asiri e mas nen tus tai poli, ana naga ñaki naña Ninuna Ntewa siri e los nen yaru.

⁴ Visae ve sanene, kiau visena la nene pe visen vilave re poli, ana mekilia mevis sanene komin Kristo ga naga taaga kila naña moñasine Ntewa keviu pa ñisi. ⁵ Visae imimi ga, yoko tañatete mevisave imimi metorokin mekiela sur tai, komin sur make ga naña mekiela, Ntewa ga kila sane imimi mekiela mekiela. ⁶ Naga ke narui mla ñareraena amio kiliaena pan imimi, kila imimi mepim mepe kiena yaru na yuñäena e lepas na viranarena viu naña naga kila amio ita yeririna lala na yomerava. Naviranarena ñesa asiri plan kana visena ne lala e tus lala navisaluena lala kiena Mosis, ana visena la nene amiila ita ana pe torok ruru re poli. Apowo, ana ya naña akila, akila meraravan ga asape ita yaru nakilaroen navisaluena, naña yoko monar telual marena vanonia. Ana naviranarena viu, naga visena ne lala apim amñalivi e Ninuna Wa, a Ninuna nene narui kila ita tetol natamaliaena.

⁷ Mrapa marua nasumo nene, naña ate kana navisaluena lala e kilavaru la naña pe lepalepas nene, naga suña pisaar ke ga kieta marena, ana naga pe sur tai naña pe wa pañisi. Pogos naña Mosis ñar lepalepas nen kilavaru la nene, naurarena kiena ne Ntewa pimi e naga, ana pogos naña ñar maran si kilavaru la nene pa le Israel lala, ñareraena naurarena nene suña pito ke tano rui, ana la apisu ñele marana

komin naña pilavila na pilavila. ⁸ Sanene, visae naurarena kiena ne Ntewa miyuñäe ñarera e pogos naña apisawal mrapa na tolen marena, yoko yuñäe ve sanape e pogos naña yoko avisawal mrapa na tolen malena? ⁹ Yoko naurarena kiena ne Ntewa monar yuñäe ve keviu va manene va ñisi e pogos nene, a tesuña tepisu ñisi rui naña kapi vivaga na mrapa viu suña tego kar ga, suña taulu kapi na mrapa marua nene naña suña pito ke tano rui. ¹⁰ Lelaga, kapi viaga na mrapa marua nene naga suña tego ruru nanua sumo, ana nagane, tepisu naña kana kapi nena sane pe tego ruru re si poli, komin kapi na mrapa viu pimi ñarpoyo, suña tego keviu e yo make ga. ¹¹ Kapi naña suña pito ke tano nene, lelaga naña naga pitomi ñesa, pitomi amio kana pupia naurarena nena. Ana nagane kapi viu naña naga pimi mare ga sirau, yoko naga sulue na sike ne, a kana naurarena nena yoko ve keviu manene lue.

¹² Visae tesitomiylu nene, yoko kila kieta sitomena ñarera ruruia, a ve temaraun re si naña tekila kapi vivaga kiena Suñe tegoli yo kar lala. ¹³ Ana tesitomiylu ñena yermarua Mosis, naña naga pa metava e tavie, ana Ntewa pimi lavisia, kila marana pilavila pañisi. Ana pe pon re ita teve sa naga poli, komin pogos naña ñasuñe si pitomi pu le Israel lala naga kalo marana e kulmrae vena ve avisu re, vano-o tol pogos naña kana tegoena suña vito ña tano vano ñisi. ¹⁴ E pogos nene, pe apisuli re kapi nene poli wa, komin naña ñarila ñarera pañisi, ana tepisu naña pimi tol nagane, la sa ña ke nene na wa. Apulo ke visena lala e tus marua naña sike ne, ana sane kulmrae na sike ga wa, suña kilawo ke kiela sitomena lala. Ana visae alelaga ga e Kristo yoko naga kilia tarlua kulmrae nene vena akilia avisu kilale kiena yomerarava viu. ¹⁵ Pogos naña apulo ke navisaluena kiena Mosis, naga sa naña sur tai kalo ke ñarila, ¹⁶ ana pogos naña visae yaru tai imi e Kristo, a warlua sur nene naña kilawo ke kiena sitomena, ana naga kilia visu kilale suria. Sa ga visena na Nasiriena Wa naña pisayu yermarua Mosis nene, naña pisape "Pogos naña Mosis pilon naga, kira pisu Suñe, kulmrae nene mloru si petania." ¹⁷ Ana pogos naña visena nene sape Mosis pilon naga kira pisu Suñe, visena naña Suñe, kana kinasia naga naña pe Ninuna Wa kiena ne Ntewa. A tekilia tesape e nape naña Ninuna Wa kiena ne Ntewa sike ea, yaru lala akilia aurmatan ñareraena na viowaena, alual malena.

¹⁸ Sanene, ita make ga naña temlelaga rui, pe kulmrae tai towo re si marata poli, ana tesuña tepisu ruru nena pupia

nauraraena kiena ne Ntewa. A pogos naþa tesuñña tepisu ñña pano, nauraraena nene pimi puleule e ita, pano tol naþa tepim tepe sane kupito vena tegoliaena kiena kapi vivaga va va yeririna taþena lala. Ana kapi vivaga nene pe molue re kome kieta malena poli, molue kome kieta Suþe, naþa naga Ninuna nanene naþa sike e ita.

4

Pol amio nalologena lala amlologon kapi vivaga nalologena wo

¹ Mesuñña mekila ke kapi vivaga kiena ne Ntewa pilavila ke sanene, naga pe kiamimi pupia yuññaena tai vena ilaena yaru taþena lala. Losinena Ntewa pulen sineyeena, a naga ke narui naþa mla yuññaena nene pan imimi, a pogos naþa mesitomai nene, kila sane pe sine-mimi maren re yuññaenen pogos tai poli. ² A pogos naþa memiyuñña, mesuñña memiyuñña ruru po silaga. Yaru laþasa, amiyuñña vinau e ga e nakilakotaliaena lala pona akilali naþa awere sitomena kiena yaru lala, a akilia avilovilon ñña visena kiena ne Ntewa va ve taþena, a imimi na pe mekila re þelaga la sanene poli. Mekilia mesape pogos naþa mesuñña memiyuñña, mekila ke ga e marana Ntewa, a monar meyuñña wo. Yeririna taþena ñña lala asuñña aþaveve ke kiamimi yuññaena a asuñña amloge ke ponia, komin naþa asuñña apisu kilale asape mesuñña mepisawal make visena lelaga kiena ne Ntewa lala mesmes ga.

³ Memlologo sanene, pe yaru re tai naþa kilia visave naga pe mloge kilale re lologena wo poli, naþa mesuñña mepi-sawalia. Ana visae yaru tai visave pe merarava re pan poli, naga pe yar re tai naþa suñña mialin ke yomerarava poli, ana monar ve yar tai naþa suñña mialin ke ga yemalolo, naþa monar sur tai kilawo ke kiena sitomena, sane kulmrae naþa tepisayu rui. ⁴ E lepas kiena ne la naþa pe amlelaga re poli wa, suþe viowa na yomerava nini naga kilawo kiela sitomena rui, naga kila la sane ape kilamara kata, komin naþa naga yepen mavin sape avisu pupia kapi vivaga na lologena wo kiena Kristo. Kristo nene, kiena naurarena tego paþisi, komin naþa naga þarnaena marana Ntewa lelaga. ⁵ Mesuñña memlologon ke nene narui, nane Yesu Kristo, kieta Suþe. Pe mesuñña mepisiri plan imimi re sina pan amiu poli, ana mepe kiamiu yar na yuññaena ga lala vena lologonen Kristo van amiu vena akilia naga.

⁶ A sur make ga la nene naga pe yuññaena kiena ne Ntewa ga. E nasiiena, Ntewa pisa sanini, sape “Yoko kapi imi

tegoli yemalolo naþa ññeke ne,” a suñña kila ke sanene pan ita na wa. Ntewa ke ga nanene narui naþa suñña miyuñña ke nagane, kila kiena kapi vivaga tegoli losineta lala, kila tetol kapi nene naþa suñña tego molue kome marana Kristo, naþa molue nena e naurarena kiena ne Ntewa naþa sike ea.

⁷ Nakiliaena lala na naurarena kiena ne Ntewa sike e ita sanene, naga pe sur wo tai naþa pe wa paþisi. E imimi naþa memiyuññaen ke yuññaena kiena kieta Suþe, mepisu sane imimi na sa ga sur korena ga, a pe metorokin re naþa kiena nawaena la naþa powo nene ase e imimi, ana Ntewa naga po, suñña kokonia ke e kiamimi malena la silaga. A nanene kila sane visae pogos tai meyuññaen sur wo la þasia, ana yoko mevisu kilale ga sane pupia ññareraena na kilaen sur la nene pe pe ññareraena na yomarava re tai nene poli naþa þar po yo kome imimi, ana naga ññareraena tai nae ma e peni naþa kom ga e Ntewa pitomi.

⁸ Nagane memiyuñña ke memio ññareraena nene naga miila imimi keviu, komin naþa mepane ke pog ññarera la moki, ana pe memloru re poli wa. Sur la moki naþa akila imimi mesitomai þele paþisi, ana kiamimi sitomena la pe kovio re poli. ⁹ Yaru la moki naþa akila kare imimi pano paþisi, ana silaga Ntewa pisuar ruru imimi. Moþar magka lala, ana taþatete awe plan imimi, memal ke na wa. ¹⁰ Lelaga, pogos ññarera pan imimi sanene narui, pano pano naloge viowaena na marena sike e yepemimi sa naþa Yesu þaria e kiena marena. Ana metamian ga, komin naþa visae marena kiena Yesu sike e imimi, yoko kiena malena ñña ga sike e imimi. ¹¹ Memiyuñña kiena Yesu sanene, kila sane pogos naþa memal mesike e yomerava nini, ana silaga mesike ga lavisin marena, ana nanene kila ñña ga sane amiu akilia avisu kilale sane malena kiena Yesu suñña ññalññalivi ke keviu e yepemimi na marena ga lala. ¹² Lelaga naþa mesuñña mepanon ke kiamimi marena, ana mekila sanene vena amiu akilia avano alual kiamiu malena.

¹³ Visena tai sike e Tus na Yauena Wa lala, naþa yaru tai pisi pisape “In na nemlelaga rui, nane kila narui nekilia nevisawal visena,” a mepisu sane ninuna na viawaena naþa sike e yaru nene, nagane keviu ñña ga e imimi. Mesa ke ga naga, naþa imimi ñña ga memlelaga, a sur ya naþa memlelaga e naga, nanene mepisu sane mekilia mevisawalia. ¹⁴ A pe memaraun re nena visawalen poli, komin naþa mekilia ruru sane kieta Ntewa naþa naga kila kieta Suþe Yesu mali sina

e marena, yoko naga kila imimi mēna memali sa ke ga Yesu, a yoko naga kila amiu mēna amal sina sane imimi, ana yoko were ita punu ga teva tesike temio naga. ¹⁵ Lelaga, mepa moŋarpoyo e pogos mārera la moki sanene, ana pogaga, komin naga kiamimi mrapa ke ga tai nanene narui naŋa mekilia miila amiunia. Sanene sinemimin ga lemamiēna kiena ne Ntewa monar momolue silaga va yar kar ga lala e yo punu ga, vena kila sane ayeluar Ntewa silaga, asuŋa avisa potena vania vano vano-o vena kila kiena naurarena imi lapa ve keviu.

¹⁶ Sitomena wo la nene kila sane pe sur korena ga naŋa viowa van imimi ve sanape, ana mesuŋalu moŋarera ruru mesuŋa ga. E lepas na yepemimi lala, pimi pe yermarua, suŋa pimi pororovia, ana e lepas na ninumimi lala, Ntewa suŋa kila pimi pe urviu, mārera ruru lue ga e legiena make ga. ¹⁷ Narin pog mārera lala e yomarava nini, la ape na yam plas ga, ana asuŋa akila ita tesururuia vena teva toŋalivi tese e naurarena nae peni, naŋa keviu paŋisi, po pano-o po manene laa, naŋa teloge ke wonia vano vano ve uro re. ¹⁸ Nagane ve kieta sitomena la ve su re e sur la naŋa kilamarata visuia, ana kieta sitomena la sike e sur la naŋa kilamarata pisu ŋele ga, komin naŋa sur la naŋa kilamarata kilia visuia, la ape na yam plas ga e yomarava nini, ana sur la naŋa kilamarata pisu ŋele ga, la ape na sulueena ma e peni.

5

Leleta ma e peni

¹ Tekilia rui tesape tasneta na yomarava nini tapatete sulue. Naga sane narin silparpara tai naŋa tesuvania, naŋa yoko pogos tai monar māwowo make ga, pona yar taŋena lala aimi aweplania. Ana tekilia mēna tesape pupia mātā yuŋa mārera tai mēke ga wa, naŋa pe amiyuŋaen re e yomarava nini poli, ana Ntewa ga kila ruru monmāte ita ke ma e peni ana siraunia tekilia teva tesu ea. ² Yomarava nini naga sa ga lele na tagiena ga, a tekekanan ga naŋa tourmatania, sinetan teva tetapolou e mātā yuŋa ma metava, ³ a pogos naŋa teva tesike ea, yoko ve teloge re si sane pe mātā uŋa re poli, ana tevisu ga na wa sane kieta yo nena napo nane suŋa ne.

⁴ Lelaga, tasneta naga sa ga silparpara tai naŋa tesuvania e yomarava nini, ana lelaga naŋa, pogos naŋa tesike e sanene tesuŋa takar malueta silaga komin naloge viowaena lala na pog mārera la naŋa tesuŋa toŋarwowo ke yo ea. Pona pe

pon re aimin awe kare tasneta poli, ana sitomena tai monar suŋa ga e ita sane visae akila, pogaga, komin naŋa popon sane toure matan silparpara nini, teva tese yuŋa wo tai sumo wa. Monar tevisu kilale ruruia sane popon sa tas nen marena nene ŋisi, ana yoko tas viu tai kilia imi kus lēlena. ⁵ Nakonua rui, Ntewa suŋa miyuŋaē ke e ita vena kila ruru ita teva e kiena yo sanene narui. Naga mligan Ninuna sike e ita vena kila ita tesitomaŋ silaga sane kiena visaarena na kilāen van ita sanene yoko imi ve lelaga.

⁶ Tesuŋa tesitomaŋ ke nanene, kila sane silaga toŋarera. Tekilia tesape nagane, tesuŋa tekila ke mātā uŋa e silparpara nene, naŋa tasneta, ana pe tesu re e mātā uŋa wo temio Suŋe ma metava poli wa. ⁷ Sanene, pogos naŋa tesike e yomarava nini wa, monar ve tekilali re naŋa tesuŋalu e ya naŋa kilamarata ga kilia visuia, ana monar tesuŋalu mārera e naviawaena. ⁸ A e lepas na pun imimi, moŋarera ruru ke ga wa vena suen e yomarava nini vena mesuŋa mekilia kiena yuŋaena, ana mepisu sane po mēna ga visae mekilia meligan tasnemimi la na yomerava nini, meva mesu nena e māmimi uŋa memio Suŋe. ⁹ Sanene, visae tesike e yomarava nini, pona tesike ma metava, ana silaga monar tekilali ya naŋa yoko naga kekarania. ¹⁰ Monar tesitom sane pogos naŋa Kristo pa totano metava e kiena yo wa na liŋereena, yoko ita make ga veve taaga teva tesuŋalu tese marana. Ana e pogos nene, yoko naga ga kila sane wo van ita, pona viowa van ita, taveve ga ya naŋa tesuŋa tekila e pogos naŋa tesike e tasneta e yomarava nini.

Kristo kila ruru marata temio Ntewa

¹¹ Pogos naŋa mesitomaŋ naŋa yoko Kristo liŋere yaru lala, memarau, a mepisu sane popon meyuŋaē mārera vena metaulu yar lala vena ve akovio re. Ntewa pisu kilale ruru ŋelaga na kiamimi yuŋaena la nene, a nesitom sane amiu mēna apisu kilale sane memiyuŋaē sa ga naŋa naga kekarania. ¹² Nesuŋa nepisa ke sur la nene, pe nekila re poli komin naŋa sineun vena amiu avisirlua imimi sina, ana popon vena akilia akekarā e ya naŋa mesuŋa mepisa. Visae atol ruru kiamimi visena lala, yoko kila sane visena la nene kilia se amiu, ana yoko akilia avisatarūe la naŋa asitom ke asape apo rui. Ana la nene akila la ke apa metava komin ga ya ne akila ke e maran yaru lala, ana pe asitom re ya naŋa sike loyuŋa e kiela malena poli.

¹³ Nekilia nesape pogos naŋa nepisa visena la nene, yoko la ŋas naŋa asike amio

amiu monar avisave nepe wowe, ana na nene na poga ga. Visae lelaga naþa mepe wowe, mepe wowe komin naþa mekila manene laa yuñiaena kiena ne Ntewa, ana visae þarimimi la woga ga suñia ga, þarimimi la po komin naþa mesitomāl amiu, ana monar ayagogon imimi. ¹⁴ Sur taaga ga naþa suñia kawe ruru ke kiamimi malena vena mekila ruru yuñiaena wo la kiena Kristo, nane kiena sinesiena. Memlelaga mārera mesape kiena marena naga taaga tamalia kieta malena ita make ga, visae peraga, yoko ita punu ga monar temare ga, yoko taþatete ita yaru tai kilia mali. ¹⁵ A naga mare wo ita punu ga sanene, naga sinenan sape ita la naþa temlelaga ea pona temal ke e yomerava nini wa, ve teyuñiaē kieta re ga, ana teyuñiaē kiena, naþa naga mare vena tamalia kieta malena, siraunia Ntewa pisirlua si naga.

¹⁶ Sanene, popon ve tevisuveve re si yaru lala taveve sitomena na yomarava nini. Nanua, pog naþa Kristo sike e yomarava nini, yaru la apisuveveve taveve sitomena na yomerava nini, ana nagane pe tepisu re si naga sanene poli, a pe pon re tevisuveve yaru taþena lala taveve mēna sitomena na yomerava nini poli. ¹⁷ Na nene na komin naþa visae yaru a naþa mlelaga e Kristo, naga pimi sane pe yaru viu ruru nena ga. Kiena malena marua na sumo kovio nena ga, ana nagane kiena malena viu pimi mālivi rui. ¹⁸ Ntewa ga kila sane tekilia tevilopu kieta malena sanene, komin naþa naga ke narui mligan Kristo pitomi e yomerava ve na kilaen kieta mrapa towasuþe si teimi puna, a sinenan sape monar toure yar taþena lala la mēna ga awasuþe si aimi puna. ¹⁹ Visae ve sanene, Ntewa miyuñiaē þarpoyo e Kristo vena wereen yar na yomerava lala awasuþe sina vena aim ave taaga sina amio, naþa naga pe sitom re si sape la nakoena van la vanon kiela mlamulena viowa la poli. A amio mēna nene, naga sinenan sape ligan kiena visena lala e limata, vena tela wa va yar taþena lala vena la mēna ga awasuþe si aim puna. ²⁰ Sur ne nanene narui kila sane mepim mepe yaru kiena ne Kristo vena waren visena kiena ne Ntewa vano. Sanene, pogos naþa mepisawal visena pan amiu, sa ga naþa Ntewa ga suñia pis, ana sinemimin paþisi mesape meviun manenea van amiu punu ga mesape awis, e kia kiena ne Kristo, monar awasuþe amiu aim puna Ntewa. ²¹ Naga ke narui sinena miye ita, ana mligan narina nene Kristo, naþa naga pe kilali re mlamulena viowa poli, kila naga pimi sane yaru na waren kieta

mlamulena viowa ita make ga. Ntewa kila sanene vania vena kila sane ita yar na kilaen mlamulena viowa, tekilia teim teve yaru mesmesu lala e marana ne Ntewa.

6

Malena mārera kiena yaru na yuñiaena kiena ne Ntewa

¹ Mesuñia memiyuñiaē ke sane yar lala na yuñiaena lele taaga memio Ntewa, a mekilia sanape naþa naga pe leman paþisi pan ita make ga. Sanene, mesape meviun manene van amiu, sane kiena lemamiēna wo naþa pimi e amiu, pe pon re imi korena ga poli. Monar alavia, a monar atañania kila kiena yuñiaena e kiamiu malena. ² Visena tai teke e Tus Marua pisa sanene rui, naþa Ntewa sape,

“Mesmesun pogos naþa po pan amiu, neyagogon kiamiu tagena, a mesmesun legiena natamaliaena, neim neiila amiu.” Ais 49:8

Ana e kiamimi navisuenā, mekilia mevisawal mevisave nagane narui pe kiamiu pog mesmes narui, nagane narui pe legiena na natamalia amiuēna.

³ E lepas na kiamimi yuñiaena, mesuñia moþikeyon naþa mekila wo lue ga, vena ve mekilawo re mrapan yaru kar ga naþa sinenan sape imi. Pe sinemimin re naþa yar laþasa asape mekila sur tai piowa, pona mekila pal yuñiaena koyo tai. ⁴ Mesuñia mekila ke sur make ga vena kilologia sane mekila ke yuñiaena mesmesu sane yar wo lala na yuñiaena kiena ne Ntewa, ana mesuñia metañian imimi vena mevane sur ve moki. Mesuñia makawean imimi vena meva mowarpoyon luas nen yuñiaena lala, pe suri korena naþa mepane sur viowa lala, pog mārera lala, a sur nailanen viowa lala.

⁵ Asuñialu akawe imimi, a añie imimi, a akoven imimi e yuñia nakoena. Pogos moki, memiyuñiaē na memiyuñiaē, pe momomālio ruru re poli, a kamimi kinanena pe po re poli.

⁶ Piowa manene laa pan imimi sanene, ana mesuñia ga memiyuñiaē mesmes ga, a mesuñia memiyuñiaē memio kiliaena, a sitomena viavi, a sinewoena. Yeririna la apisu naþa kiamimi malena pulen Ninuna Wa, a kiamimi þelaga pulen sinesiena naþa lelaga, ⁷ naþa mepisawal visena la naþa pe apisokan re poli, naþa memiyuñiaē e māreraena kiena ne Ntewa, a naþa e limamimi lala, e lepas na þamarua a e lepas na þañeli, mopuarar sur na mara lala vena kilaen mesmesuena taulu naviowaena. ⁸ Yeririna la þasa apisir plan imimi, a laþasa amligan imimi mesike

laa tano, laḡasa apisa ruru imimi, laḡasa apisa kare imimi paḡisi, ana pe mesitom re poli, mekila ga. Pe mepisa kotalia re yar tai poli, ana asuḡña apisu imimi sane pe mepe lelaga re nenaga. ⁹ Akilia ruru imimi ḡisi rui, ana asuḡña akila ke sa naḡa pe sinelan re akilia imimi poli. Memal ruru mesuḡña ga, ana asuḡña sinelan asape visae memare ga rui.

Nane suḡña pa sanene pan imimi narui, ana pe sur korena naḡa moḡar ke nakoena lala, la taḡatete akilalua kiamimi malena na wa. ¹⁰ Pe sur korena ga naḡa naloge viowaena la moki paḡisi, ana sinemimi la kekara silaga. Pe sur korena naḡa limamimi korena ga silaga, ana mesuḡña mekila ke yar taḡena la aḡar ke sur moki. Ana pe sur korena naḡa pe kiamimi sur re la poli, ana mepisu naḡa sur make ga pe kiamimi ga.

¹¹ Erau nae Koren lala, pe kiamimi sitomen viowa re tai e amiu poli, naḡa mekilawania pan amiu suḡña ga. Mepisawal sur make ga pan amiu rui, a sinemimi sii amiu paḡisi. ¹² Pe mekila re suri tai naḡa pona kilawo kieta erau wo poli, ana visae kilawo e lele tai, nanene komin naḡa amiu ga apuarar sitomena viowa laḡasa e imimi suḡña ga. ¹³ Ana visae ve sanene, monar nevis van amiu sa ga naruu la narui, nesape awis, ve akilawan re si kiamiu sitomena laḡasia, ana monar akilali losinemiu vike van imimi.

Avisuar ruru e la naḡa pe amlelaga re poli

¹⁴ Sineun nevisa van amiu nesape ve asuḡña akilali re naḡa aimi ave taaga amio la naḡa pe amlelaga re poli. Popon asitomaḡalia sane ḡelaga na mesmesu amio ḡelaga na mlamulena viowa, lalua taḡatete aviran la aim lele taaga, a legiena pe erau ḡele ga amio yemalolo. ¹⁵ Kristo kiena sitomena ve taaga ḡele ga amio Yermare, a yaru naḡa mlelaga pe kiena sur re tai poli teke amio yaru naḡa pe mlelaga re poli. ¹⁶ Nono na visokanen lala asu ḡele loyuḡña e yuḡña wa ḡñana Ntewa pogos tai, a visena nene kana kinasa komin yuḡña wa ḡñana Ntewa, naga pe yuḡña re ga tai poli, ana ita li na lelagaena kiena ne Ntewa naḡa mali. Naga nene tavege ga kiena visena laḡasa, naḡa pisa sanini, sape
“Inu yoko nesike e la, yoko neyaloro likan la.

Inu yoko neve kiela Ntewa, yoko aimi ave kiau lus nena lala. Lev 26:12

¹⁷ *Ve sanene, sane kiela Suḡe, nepisa pan kiau la nene nesape monar amolue vetan taḡena lala, monar aviaḡa vetan yar viowa lala.*

Monar aim ave wa nenaga, a monar ve atol re kororaki lala, sanene yoko nekilia noworworun la aim asike amio inu.

¹⁸ *Yoko inu, sane Ntewa na mava, nekilia nevisa van la nevisave*
‘Amiu aim vena neve Arimamiu, a vena amiu ave naruu nena lala.’”

7

¹ Erau lala, nanene navisaarena wo lala kiena ne Ntewa naḡa pisape yoko naga were ita sane kiena namratava lala. Naga kila sanene pan ita po paḡisi, ana popon monar tewatanon naga silaga, naḡa monar towe plan make kororaki e kieta malena lala. Mlamulena viowa laḡasa tekila e tasneta, a laḡasa tekila ga loyuḡña e losineta, ana monar toḡisin la make ga, monar tevim naḡa teve wa naḡa teve wa sa naḡa naga sinenania.

Pol kekaran paḡisi naḡa Ntewa miyuḡña e la

² Sineun nesape neviun si tan amiu nesape ve sinemiu kar imimi re, ana aligan ruru lelemimi tai e sinemiu lala, vena nekilia nevisa re si sur laḡasa van amiu sumo wa. Popon akila sanene, komin naḡa pe amiu re tai poli naḡa mekila piowa pania, pona mekila karea, pona mekila kotalia e sur laḡasa. ³ Ana pogos naḡa nepisa visena la nene, pona asitom ke asape nesitom ke piowa e amiu, pona nesape nevisa kare amiu, ana pe sa re nena nene poli ḡisa. Peraga, sa ga naḡa nepisa rui, nesape amiu na asike e losinemimi rui, a tesuḡña tepim tepe taaga pano pano tol naḡa sanena naḡa tesike ga e malena taaga, pona visae ita tai vane marena, yoko teloge sane ita make ga temare. ⁴ Lelaga nekilia nevisa sanini nevisave in na noḡasine amiu keviu na keviu, noḡarwar inun amiu pa ḡisi, a pogos naḡa nesitomaḡal kiamiu yuḡñaena wo lala, suḡña miila ke kiau sitomena keviu pa ḡisi. Lelaga naḡa nepane sur viowa moki, ana asuḡña akila pan inu naḡa nalogewoena e kekarena suḡña pule manene paḡisi e losineu.

⁵ Nepisa sanini komin sanene narui nanua sumo ne, pogos naḡa mepa moḡalivi e lepas naḡa Masitonia. E yo nene, moḡar ke si veveyuena ḡnarera lala, kila sa naḡa memarau towe ḡnaga, a tasnemimi pe pulmas re tai naḡa va ruru e poli. ⁶ Ana kieta Ntewa naga pe Ntewa na kila luḡeluḡeen sitomena kiena yaru lala naḡa amloge piowa, ana naga sitomaḡal imimi, kila kiamimi erau wo naḡa Taetas pimi ḡnalivin imimi, a pogos naḡa mepisu si naga memloge po paḡisi. ⁷ A pogos

naþa sun pa imimi, naga pisawal sur wo la naþa amiu akila, miillaar imimi keviu paþisi. Naga pisayu sanape naþa naga mēna ga, pogos naþa naga pimi mālivi pun amiu, naga māl sur mok liu e amiu naþa miila naga, a pisawal sape akila mara wo e kiamiu visena la nanua ne, naþa nagane apilopu kiamiu sitomena, asumālu asike e kiau lepasa. Pisawal sape sinemiun manene laa paþisi naþa neiṁasu neyaliali amiu, a suwala, pogos naþa nemloge nene nemloge po na nemloge po!

⁸ Pogos naþa nesiri māki taþena nene pimi pan amiu, nemligan pae pano ana pe piavi re poli nesitomiyu sina, nesape visae ve neligan re ga rui. Nanene komin naþa nekilia nesape kiau visena mārera lala yoko monar kila amiu aloge viowagan towe māga. A poglis naþa memloge navisawalena kiena Taetas, nepisu sane lelaga ga na wa, kiau māki kila kare kiamiu sitomena þisa. Ana nanene na yam plas ga, siraulia avilopu amiu sina, ana kila sane nekekarana sina naþa nemligan māki nene piṁasu. ⁹ Sane pe nepisa re nesape nekekarana naþa māki nene kila amiu amloge piowa poli, ana nekekarana ga naþa naloge viowaena nene kila apilon amiu. A kiamiu naloge viowaena nena, pe imimi re naþa mekila pimi mālavin amiu poli, ana Ntewa narui naga kila pimi mālivi. ¹⁰ Sanene, naloge viowaena nene naga naloge viowaena wo tai naþa pitomi ma e peni, naþa kila yaru vilonia vena tol natamaliaena. Ana naloge viowaena taþena, naga naloge viowaena na yomerava nini, naþa naloge viowaena viowa tai naþa yoko kila yaru loge viowagan mā vano vano va tol marena. ¹¹ Amiu mēna akilia avisu kilale sane naloge viowaena naþa Ntewa taṁan pimi pan amiu, naga kila yuṁaena wo tai paþisi. Kila sane asitom urmi manenea e kiamiu malena, amāreran ke paþisi vena kiamiu kia imi wo sina. Sumo na, sinemiu mimin naþa apisayu napiowaena naþa sike likan amiu, ana pogos naþa nepis pan amiu vanonia, apisu kilale ga mrapa na wa, ana amarau. Amiu ga asumālu apisi ke sina ga pan amiu, a amla nakoena pan la naþa akila piowa, vena ve naviowaena tai su re si pun amiu.

¹² Sineun nesape nevisa māki nasumo, nemligania komin naþa nepisape nevis va lalua nene naþa akila piowa, a sineu miye mēna yermarua nene naþa lalua akila kare manene laa naga. Nemligan mēna ga komin naþa sineun nesape monar avisu kilale sane lelaga, sinemiu si imimi, ana pogos naþa mevis van amiu e kia kiena ne

Ntewa, amiu akekarana naþa avatanon ya naþa mevisa. ¹³ Ana poglis naþa Taetas pimi pisawal pan imimi sape amiu akila sanene rui, kilalua kiamimi sitomena pa metava paþisi.

Mekekarana manene laa nene rui, ana pogos naþa Taetas pisayu sina pan imimi, pisayu sa naþa amiu akila manene po pania, mekekarana pa laa sane. Naga pisa ke naþa sike amio amiu, amila naga a apisirlua kiena sitomena, a akila si naga kekara pa þisi. ¹⁴ Nepisayu amiu pania nanua sumo rui, nesape nekekarana kiamiu þelaga wo la pa þisi, ana pogos naþa piṁasu mālavin amiu, ana pisu ga na wa sane pe nepisokan re poli, nepisa ga lelaga. Sa ke ga nanua sumo, nepisa ke ga sur lelaga la pan amiu silaga, ana nagane, akila kiau visena naþa pa Taetas e kiamiu lepasa pimi pe lelaga ruru mēna ga. ¹⁵ Naga taþatete sinen þesan pogos naþa piṁasu, amiu amarau paþisi a sinemiu kurkur, ana poglis naþa pis pan amiu, amlogearia, apatanon ruru nena kiena visena. Kiamiu þelaga wo na sanene, kila sane pogos naga þasupe sina, sitomālu amiu lue ga silaga. ¹⁶ A e kiau lepasa, nepisa ga nesape nekekara naþa nekekara, a nagane nepisu sane nekilia nowasine ruru amiu e sur make ga e pogos make ga.

8

Popon ala nalaena

¹ Erau nae Koren lala, sinemimin mesape amiu aloge lologena na sur wo tai naþa sumā þarwowo ke yo e sumāre lala na pupia lepas naþa Masitonia, naþa Ntewa miyuṁaen ke e kiena lemamiēna. ² E yo nene, apa aþarpo yo e pog mārera lala naþa sur moki liu kilali kare la, a pano tol naþa pe kiela sur re si poli, ana la nene, pe aþis re nena e kekarena ga e ya naþa la apisuia. Limala korena ga, ana memilan paþisi sane pogos naþa amloge asape nalelagaena taþena la gar Yerusalem apane mēna pog mārera, sinela miye la ana sane limala pimi pule ruruia amio sur lala vena laen vano sane kiela nalaena van li taþena la nene. ³ Pe yar re tai poli naþa pisape monar akila ve sanene, ana la ga asape akila, a nekilia ruru sane amla sur make ga naþa akilia alavia, vano tol naþa laþasa amlavia taulu ya naþa akilia alavia. ⁴ A pogos naþa aþar viraran punu pae rui, amligan e limamimi, amāreran asape melual mrapa tai vena liganen nalaena nini vano, komin naþa asape visae akilia alual si pulmas naiilaena na lelagaena wa taþena la sanene, yoko ve sur wo manene laa tai van la, naþa

yoko akekaran vaḗisi. ⁵ La apo paḗisi, komin nanua sumo atamān make kiela malena sane kiela nalaena tai pa Suḗe, a amligan la asike vatanon kiamimi visena, ana siraunia amla ya naḗa la kiela sane nalaena tai pimi pan li na lologaena taḗena lala. Akila po taulu manene ya naḗa mesitom mesape yoko akila, ana lelaga, akila mesmesun ga e nasinenanena kiena ne Ntewa.

⁶ Ana pogos naḗa mepisu le Masitonia taḗena lala akila sanene, mesitom mesape popon meligan si Taetas iḗnas pun amiu, vena iilar amiu vena akila mēna ve sa nene. Mekilia mesape pogos naḗa naga piḗnasu sumo, naga suḗa pis pan amiu ana amiu asiar kilaen yuḗaena wo na sinewo nene rui, ana popon naga imi kila make ruru nena ga amio amiu. ⁷ Mepisu naḗa yuḗaena taḗena lala, asuḗa akila ke po rui, naḗa kiamiu viawaena keviu paḗisi, apisawal ke visena lelaga po paḗisi, akilia sur moki rui, asuḗa yepemiu māen ruru yuḗaena, a asuḗa sinemiu sii imimi li nalelagaena taḗena lala keviu paḗisi. Akila yuḗaena la nene pano taulu ya naḗa mesitom mesape atorokin akila, ana popon akila mēna ve sa ke ga e lepas na yuḗaena nakianen nalaena nene.

⁸ Nepisa sanene, ana visena nene naga pe sa re navisaluaena tai naḗa yoko monar atavevea. Sur nene sike ga e amiu, ana nesitom nesape popon sa nevisayu taḗena laḗasa ve sanene, nepisawal sur wo la naḗa akila ke rui. A pogos naḗa yoko aloge, yoko kila amiu avisuveve amiu towe li laa māga sane, sane kiamiu sinesia keviu māga yo, maran taaga sa ke kiena la nene pona peraga? ⁹ A popon tesitoma lemamiēna kiena kieta Suḗe Yesu Kristo ve keviu silaga, naḗa sumo, naga sa naḗa kiena sur make ga, ana naga sitom ita e yomarava, naga pitomi sa naḗa pe kiena sur re tai poli, vena kila sane tekilia teim teve yar na sur moki.

¹⁰ Pogaga, nanene kiau sitomena tai nene e lepas nene. Nepisa ga nesape nepisu sane sur nene sinemiu asape akila e kas nanua rui, a nane asiar asape akila ne, ana popon manene laa naḗa asuḗalun sina vena akila make ruruia. ¹¹ Kiamiu sitomena nakilaen sanene naga mārera ruruia nanua ḗa rui, a nagane popon arāreran ruru nakilaena, a vena akila va aḗa pe naḗa atorokin akila. ¹² Ntewa pe pisa re pisape monar tela nalaena taulu ya naḗa teke e limata vena tekiania, ana naga sinenan ga sapa tekekan iilaen yaru taḗena, a tela nalaena torokin ya naḗa tekilia telavia.

¹³ Ana poglis naḗa nepiun tan amiu vena akekaran iilaena sanene, pe nesitom re

nesape nekila sane yoko yuḗaena urmi van amiu poli, ana imi melala ga van li taḗena lala. ¹⁴ Nesuḗa nesitom ke ga sane popon ita make ga teve maran taaga ga. E pogos nene, kiamiu sur mok liu, ana lala na peraga, pe kiela re poli, ana popon kiamiu sur komḗasia vano ve kiela, vena kiela sur mā tai ve tokak ga. A pona yam laḗasa visae kiamiu sur re e kas laḗasa naḗa pimi ke ne, kiela sur komḗasia kilia imi kila sane kiamiu narin sur mā tai. Pogos naḗa tesuḗa teilla ita ke sanene na po, kila sane ita make ga tesuḗa marana taaga, ¹⁵ a yoko ve sa visena na Tus Marua tai, naḗa pisa sanini, sape

“Yar naḗa war kinanena ve moki vim, yoko naga kan vano kan make nena ga, ana siraunia visu sane pe kana re si tai poli,

a naga naḗa pa ḗar kinanena vitokaki ga, naḗa pisu sane torok ga, yoko naga ve ve plasan re sur tai.” Nau 16:18

Yoko Taetas wasuḗe si va gar Koren

¹⁶ Nakonua rui pimi, nesuḗa nesitom amiu paḗisi, a nagane, nepisa potena paḗisi pa Ntewa naḗa naga kila pa Taetas sape sitomena mārera tai sike e naga rui, sane naga monar iḗnasu iila amiu.

¹⁷ Ana pogos naḗa mepisayu mesape iḗnasu mālivin amiu, naga kekaran ga, komin naḗa kiena sitomena tai sanene sike pa e naga rui. ¹⁸ A pe naga re ga taaga poli, ana yoko meligan imimi yar taḗena tai iḗnasu amio naga, naḗa naga kieta puruvi tai naḗa suḗare la na yo moki akilia ruru naga, komin naḗa naga yar wo nalologonen Lologena Wo. ¹⁹ Surḗare make ga la akekaran kiena yuḗaena, ana amligan lua naga vena suḗa yaloro amio imimi metelivi e kieta lepara, pogos naḗa mesuḗa mekilapolo ke kilavaru na iilaen li nalelagaena lala gar Yerusalem. Mekila yuḗaena nene komin naḗa sinemimi sii la paḗisi, a pogos naḗa atol nalaena nene yoko ailan ruru vaḗisi e ḗelaga naiila laena naḗa tekila pan la, yoko avisirlua kia kiena Suḗe va metava. ²⁰ A mekekaran paḗisi naḗa kieta puruvi taḗena nene taveve imimi, komin naga kilia iila imimi vena visuar ruruen pupia kilavaru nene naḗa asuḗa akoan polioa. Sinemimin mesape mevisuarua taveve ga kana mrapa wo ne lala, pe sinemimin re si meloge visena laḗasa imi sirau poli. ²¹ Sinemimin mesape mekilua yuḗaena nene sa naḗa yoko mesmesu e navisuena kiena Suḗe, a yoko mesmesu mēna e visuena kiena yar taḗena lala.

²² Ana amio lalua Taetas nene, yoko meligan puruvi taḗena iḗnasu visu amiu. Naga mēna ga pe yaru tai naḗa memligan

sur moki sike e limana rui, a mekilali nã naga sanene pano mepisu naþa naga yepen nãen make sur la nene. Naga pe yaru wo tai na yuñãena, a pogos naþa nepisayu kiamiu þelaga wo la pania, naga þasine amiu paþisi sape visae imi yuñãe re amio amiu vera wo vaþisi. ²³ Sanene, e lepas puna kiau erau wo nene Taetas, monar avisu naga sane imimi ke lua narui naþa memiyuñãe veraga vena iila ami-uena, a e lepas na kieta puruvi taþena lua nene naþa yoko aimi amio naga, monar avisu la sane aim pun amiu e kia kiena suñãre taþena lala na lepas nene, a aimi e kia kiena Kristo naþa kiela malena suñã kipian ke kiena þelaga wo lala. ²⁴ Ana sineun nesape nevisa van amiu sane pogos naþa la nene aim añalivin amiu, kiamiu malena lala monar kipian mēna kiamiu þelaga wo lala. Nesuñã nemlologon amiu ke pan la rui, ana popon manene sane la avisu kilale ruru ga na wa e kilamarala sa naþa nepisa ga sur na lelaga, nesape kiamiu sinesiena keviu manene paþisi, a akilia ala navisawalena wo tai naþa visayu amiu va va suñãre taþena lala.

9

Nalaena naiilaena va li na lelagaena taþena lala

¹ In na nesiri plan visena moki rui e lepas na laena na kilavaru naþa toþar viravirania vena iilaen li na lelagaena taþena lala nene kiena ne Ntewa, ana nesitom ke nesape asuñã asitomãl ke sur la nene na wa. ² In na nekilia ruru sane amiu akekaran naþa asikol e yuñãena nawar viraviranen kilavaru nalaena nene, komin naþa e kas nanua þaro pano, asuñã akila ruru ke naþa ataulu kana narin kilavaru rui. A poglis naþa nepa e lepas nene Masitonia nepisayu amiu pan la, nepisape amiu le Akaea lala asiar rui, a pogos naþa la amloge miyur la towe m̃aga, kila sane miilaar kiela sitomena pa metava vena monar am̃areran laa sane vena kilaen kiela komþasia. ³ Nepisayu amiu ke pan yaru taþena lala rui, sane amiu na amiyuñãe po sanene sanene, ana sa ve akila re na piowa ga! Naga ke nanene narui kila sineun neligan kieta puruvi telu nene aiñãsu avisuveve ruru amiu lia, komin naþa nepisa pan la nesape monar awar viraviran kilavaru la nene rui, ana la akilia aiñãsu alual sane sanene pona pere wa. ⁴ Visae pere wa, monar amiu akila vilaga, komin naþa lavis ke inu mēna neiñãsu narui, a yoko neiñãsu nemio le Masitonia laþasa, naþa nepisayu amiu pan la rui. Ana visae meimãsu melual naþa pe akila ruru re poli wa,

yoko kieta kap mare, pupia mawaena van inu, a van amiu mēna ga, a yoko monar la avisave nepisa koskosin manene nayeluaren kiamiu kia pan la. ⁵ Nane kila narui nepisu sane monar nevisa van Taetas lala aiñãsu sumon inu, ana ayuñãe amio amiu vena war viraviranen kilavaru la naþa amiu apisaar asape awaria, awar-polo ruru suñã ga, ana yoko meimãsun mowaria mowar vano. Nepisa sanene, ana ve asitom re sane nesuñã nom̃areran amiu ke nesape monar awar nalaena nene. Waren nalaena na sanene, naga sur tai naþa ape sinewo, ana kiamiu sitomena ga kekaran nakilaena.

Navisa ruruena na þelaga nalaen suria

⁶ Ana visena tai ne nekilia nevisa manene van amiu sanini, yaru naþa mapila ve tokaki, yoko naga war ve tokaki, ana yaru naþa mapila ve moki, yoko naga war ve moki. ⁷ E lepas na kianen nalaena van yar taþena, ita make ga veve taaga monar tela ga ya naþa kieta sitomena pisaar sape tekila, ana pe pon re olavia naþa pe okekaran re laen poli, pona olavia komin naþa yaru taþena m̃areran sape monar olavia. Ntewa pe sinenan re nene poli, ana naga kekaran manene yaru naþa mla suria molue kome kiena sinewo a e ga e kiena sitomena naga taaga. ⁸ Ana visae ko tai naþa osuñã omla ke nalaena pano, ve ositom manene re, komin naþa Ntewa kilia lamaran si nalaena wo la imi van ko, ve moki na ve moki. Naga kilia kila naþa silaga owar toroki e sur make ga naþa sinom̃ania, a metavanian owar torokin naþa owar sina ve na iilaen yuñãena wo taþena lala. ⁹ Nanene sane visena tai na Tus na Yauena Wa lala naþa pisayu sinewo kiena ne Ntewa, sape
“Naga suñã kiakian lua ke nalaena wo lala pa yar la naþa limala korena, kiena þelaga wo lala sulue na sike ne.”
Yauena 112:9

¹⁰ A Ntewa, naga ke narui mla mrasa pan ita vena temapila e porotano, a naga ke narui naþa kila kurusa þar mrasa nakilaena kata kinanena ea, a ve sanene, yoko naga la ya naþa sinetania vena kilaen yuñãena ea, a yoko kila kieta sur la imi ve moki, a yoko kila naþa kieta yuñãena mesmesu lala awar mrasnela ve moki. ¹¹ Yoko naga visu kilale kiamiu þelaga wo nene, naþa silaga akekaran kianen suria, ana yoko naga lamaran sina ve moki vim van amiu, a pogos naþa mowar kiamiu nalaena va taþena la nene, yoko kila naþa ita punu ga tevisa pupia potena tai va Ntewa komin navisa ruruena nowo naþa naga suñã kian ke pan ita. ¹² Nalaena nene naþa yoko ala vano, yoko iila li

nalelagaena wa tařena la ve keviu nařa asuřa apane ke pogos řarera, a yoko kila ayeluar řena Ntewa ve keviu vařisi, avisa manene potena vania vařisi.

¹³ Yoko ayeluar Ntewa sanene komin nařa yoko avisu nařa pe asuřa amlologon re ga lologena wo kiena Kristo poli, ana asuřa amlogear řena ya nařa pisa, a yoko avisu nalaena nařa amlavia keviu pařisi, nařa yoko kilia iilala ve keviu a iila li tařena řena lala. Ana pogos nařa apisu sur la nene, yoko avisu kilale řena sane kiamiu yuřaena suřa kipian ke sane kiamiu viawaena řarera ruruia a pe lelaga na sike ne. ¹⁴ Yoko avisu nařa lemamiena kiena ne Ntewa pule manene sanene e losinemiu, a yoko asitom amiu vano vano řisa, yoko sinela ye amiu, yoko asuřa alen wo amiu slaga.

¹⁵ Popon avisa potena van amiu komin kiamiu nalaena wo na sanene, ana po řena ga vena ita punu ga tevisa manene potena van Ntewa silaga komin nalaena tanea nařa naga mla pan ita, nařa narina ne nane řesu Kristo.

10

Pol mla navisatařeena pa la nařa apisa kare kiena yuřaena

¹ Erau lala, akilia sane in ga Pol nesuřa nesiri piřasu, ana sineun nesape ala kiau visena e řelaga řa nena nařa sike e Kristo, nařa naga mořau po a malumu po. Naga ke nene narui řelaga nařa nesuřa nořikeyon kilaena pan amiu nanua sumo, ana nekilia řa sane yaru lařasa asuřa apisa kare in ke vanonia. Asuřa apisa ke asape pogos nařa nesike nemio amiu, in na nemalumu manene laa, a nemaraun visena, ana asape pogos nařa nesiri piřasu, nekila ga sane in na yaru tai nařa nekilia nevis řarera, komin ga nařa nesike perinan amiu. ² Na nene na pogaga, ana monar akilia sane pogos nařa neim nořalivin amiu, visae nevisu sane popon nevis řarera, nekilia nekila ga narui. Ana sur ne nanene narui nesape nevisa van amiu, a nepisa awis pan amiu, neviun manene van amiu vena akilali napiowaena la nene vim wo towe laa ga wa, pogos nařa pe nepim nořalivi re pun amiu poli wa. Visae ve sanene, pogos nařa neimřasu, yoko ve sur re si tai nařa monar nevis řarera ea, ana visae peraga, in na pe nemaraun re nena nakuanen visena lařasa nařa řarera na řarera van la nařa asike loyurřa e napiowaena la nene poli, a nařa apisa kare imimi ke ne, apisape memiyuřae taveve ke ga sitomena na yomarava.

³ Lelaga, ita make ga tesike e yomarava nini, ana imimi pe metaveve re kiena řelaga poli. A lelaga, mesuřa mekila ke mara tai e yomarava, ana mara nena na pe nae re e yo nini poli. ⁴ Mesuřa mesikol ke mara tai nařa řareraena lala nae ma e peni asuřa akila ke pan řareraena lala na yo naloge viowaena, a suri na mara la nařa mesuřa mořaria, pe ape na yomarava re nini poli, ana mekila ke mara mořar ke řareraena kiena Ninuna Wa nařa kilia yumu plan make yo řarera la nařa sur viowa la asuřa atapolou ke ea. ⁵ Visae avisa visena viowa lařas na kaween yuřaena kiena Suře, ana mekilia metaulu woga. A visae avilaven, akilali nařa avisaluřar kiena yuřaena, ana mekilia meva mowarpojo vena kilaen yar la akilia naga e kiela malena. Visae asuřalu amio sitomena viowa lala, ana mekilia mevilon yar la nene aimi nařa kiela sitomena imi řarera vena ataveve ga Kristo. ⁶ Yoko mekilia mekila ve sanene van amiu vano vano atarřan amiu, vena aligan amiu asu vatanon visena kiena Suře, a siraunia, yoko mekila řa vano va e yo tařena la nařa yaru na kaween naga asike řena ea.

⁷ Ana e lepas na yaru nene nařa pe purřes nen napiowaena nene, pona amiu asuřa apisa ke asape sur punu ga pogaga komin nařa yaru nene pisape naga pe yeririna tai kiena řesu yo? Ana awis, ve avisu re ga kulyepena, ařionli avisuveve sur lelaga nařa sike pae e maramiu rui. Naga pisape pe yeririna kiena řesu na pogaga, ana naga suřa kila ke piowa, a popon naga visu ruru si kiena malena. Sinemiuin ke yagogonen naga na wa, ana sanape, inu řena ga nepe yeririna kiena řesu, ana komin ya ne yepemiu mavin yagogon inuena? ⁸ Nepisa sanene, pona yoko lařasa avisa kare in sina avisave in na sineun ga netaulu luen suria, ana pe sa re nene poli. Pona lelaga sane pogos lařasa nořarwar inu pařisi yo, pona nesuřa nepisayu manene sane imimi ke narui mesuřa mepisuar amiu, ana pe nesitom re nesape nekila sur tai piowa nařa monar nemawania. Nesuřa nepisayu amiu sanene komin nařa Suře ga mligan amiu e limamimi nanua rui vena mekila kiamiu malena amio naga va metava. Visae amiu asitom avisave mesuřa mepis ke pan amiu vena kila kareen si kiamiu malena, pe sa re nena nene poli. ⁹ A visae asitom ke asape in na nepe yar na sinemimiena tai nařa nesuřa nesiri ke řaki la nene piřasu vena kila sane monar amaraun inu, naga řena nene pe mesmesu re poli. ¹⁰ Nekilia nesape lařasa asuřa apisayu in ke sanene rui, asape "Suwala, Pol sur nene, naga ga kiena řaki

lala apulen visena urmi la naŕa m̄arera, ana visae ovisu naga, naga sane pe yar malmale kar ga tai, a visae ologe naga visi, melala ga.”¹¹ Ana sineun nesape nevisa van la nene sane popon avisu kilale sane ya naŕa mesiriwal ke e m̄aki, pogos naŕa pe mesu re memio amiu poli, naga maran taaga ga sa ke e ya naŕa yoko mesuŕa mekila e maramiu, pogos naŕa mesike memio amiu.¹² Nepisa sanene, ana pe sineun re visaen sur ve moki poli vena kilaen si kiamimi kia va metava. Pe sineun re naŕa meim sane yaru taŕena laŕas poli, naŕa apilaven manene visawalen si kiela sur wo lala. Yar la ne sanene asuŕa apisuveve ke kiela erau lala, a asuŕa apisuveve ke m̄ena yar taŕena lala, ana asitom asape la apo taulu la, ana naga nene pe yuŕaena na wowe ga tai, komin naŕa pona la punu ga nene apiowa maran taaga yo.

¹³ Sanene, yoko ve nevisayu manene imimi re va sanene, ana monar nevisa sur laŕasa van amiu naŕa atorokin yuŕaena lala naŕa Ntewa mligan e limamimi, a loyuŕa ea, pano tol sur laŕasa e lepas navisuar amiuna naŕa mesuŕa mekila.¹⁴ Pe mesitom re naŕa meva manene poli vena mekilali naŕa mesu metavan amiu, ana mesmesun naŕa mekilia mela visena laŕasa naŕa monar avatanonia, komin naŕa ve sinemiu ŕesan re sane imimi ke narui naŕa moŕar ŕesan lologena wo kiena Kristo pimi pimi yalen silau pimi tol amiu.¹⁵ Visae taŕena laŕasa la apimŕes pun amiu, yoko ve mesitom re navisuar amiuna, pona nalaena visena la ne sanene van amiu. Ana sirau naŕa mesiar yuŕaena memio amiu, monar meva re laa na wa memio amiu. Sinemimin ga naŕa kiamiu naviawaena suŕa kapuru silaga, a mekekaran manenea visae kiamimi yuŕaena kilia imi ve keviu laa sane, ve e re ga e kiamiu yo,¹⁶ ana yoko mekekaran vaŕisi visae amiu akilia aiila imimi vena kilaen sane teva re laa ga va vena lologonen lologena wo va e purvanua taŕena lala na pun amiu lepas ŕasa na vano, vena teva tetepo yom̄arua e yo naŕa yar taŕena lala pe apa amlologo re e poli wa. Sanene, visae pogos tai tevisayu yuŕaena lala naŕa yoko tekila e yo la nene, yoko taŕatete si avisa kare ita avisave tesuŕa tepilaven ke ga mrasa naŕa molue e lokove kana yar taŕena! E pogos nene, yoko la akilia sane tesuŕa tepisayu mrasa naŕa molue ga e kata lokove naŕa ita ga temapila.

¹⁷ Sitomena la nene apowo paŕisi, ana popon ve towarwar itan re sur naŕa tekila, komin Tus Wa pis rui, sape

“Yaru naŕa sinenan vilaveena sur tai, monar vilave ga e ya naŕa Ntewa kila.”
Ser 9:24

¹⁸ A pe pon re ita ga teyeluar ita si poli, komin yar wo naŕa lelaga, pe naga re naŕa naga ga pisa si sape naga po, ana naga naŕa Ntewa ga pisa sape naga po.

11

Le Koren lala ataveve nalogena lala navisokanena

¹ Pona apulo visena la ŕasa naŕa nesiri rui, asitom asape nepis wowe yo, ana awis, sineun nesape akila kiamiu sitomena ve piavi li laa sane e inu, ana yoko nekilali naŕa nevisa si laŕasa.² Ana monar nevisa visena la nene komin naŕa silaga nesuŕa nesitom amiu paŕisi. Yoko nevisa ve sanini, sane nepisu amiu sane amiu na kiau sira m̄ee tanea tai, naŕa nepisuar vena talopa amio kiena yar mesmesu nene naŕa Kristo. Nemloge sane nepieluen ruru amiu nenaga, komin naŕa sineun visuar ruru amiuna vena ave lelaga e visaarena nene, a naga nene sa ga Ntewa, naŕa naga m̄ena ga pieluen ruru ita, pe sinenan re sape teligan naga poli vena teva si varau.³ A inu m̄ena ga nemarau towe m̄aga sane saŕisi yar taŕena imi were si kiamiu sitomena va ve taŕena. Sa nanua sumo ne, lom̄ara nene pimi pisa kotalia sira naŕa Iv, kila kotalia kila mloru e mlamulena piowa, ana pe sineun re nenaga vena pogos tai ve alelaga re si e Kristo, sa ŕisi ve sinemiu sii ruru re si naga taaga.

⁴ Nepisa sanene komin naŕa nepisu kilale towe m̄a ŕarimiu rui. Pogos naŕa nalologena tai im̄asu visayu Yesu taŕena tai naŕa pe Yesu re naŕa memlologon ke poli, ana alelaga ke e naga veraga. A pogos naŕa ninuna taŕena imi m̄alivin amiu naŕa ve Ninuna re nene naŕa Ntewa mligania, apulan amiyopua ga. Pona pogos naŕa lologena wo taŕena tai imi m̄alivin amiu, yoko akekaran logearen naga veraga.⁵ Nalologena taŕena la apisa kotalia amiu ruru nenaga e sur la nene, ana nepisu naŕa amiu asuŕa asitom urmi manene laa e la. Amiu akila sa naŕa la ga ape nalologena e kieta yomarava nini, a amligan inu nesike tano, ana pe nesitom re nesape nanene naga mesmesu poli.⁶ Lelaga, nekilia nesape yar laŕasa asitom ke asape in na pe nemlologo ruru re po poli, ana nekilia nesape pe yar re si tai naŕa kilia sur taulu inu poli, a nesitom nesape amiu apisu kilale suri nene rui, komin naŕa suŕa m̄alivi ke e yuŕaena punu ga naŕa nekila ke ne e maramiu.

⁷ Nekilia nesape e lepas na warpoloen kilavaru nene, yar laŕas pe akekaran re

nenaga, ana nemninue ga komin ya ne sanene. Pona asitom asape nepiun ke kilavaru nene ve kiau ga? Peraga rui, komin pogos naŋa nepimin nemlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa pan amiu, pe nepisali re nesape ala sur tai van inu poli. In na nemligan inu nesike laa tano, vena nekilia nevisirlua amiu ava metava, ana pona amiu ŋasia sinemiu karinun naŋa nekila sanene? Pona asitom asape in na nekila piowa ga naŋa pe nepiun re suri tai pan amiu e pogos nene poli yo? ⁸ Nekilia nevisa mesmesun van amiu nevisave e poglis nene, suŋare taŋena lala asuŋa amligan nalaena pimi vena iila inu, a nesuŋa nakan ke ga kilavaru nene pogos naŋa nemiyuŋae kiamiu ke ne. Ana pe nekila re sur wo tai pan la nene poli e pogos nene, ana nemloge sane sa ga nesuŋa nepinaun la ke ga. ⁹ A pogos naŋa nesike nemio amiu, luŋau plasa pano pano ŋisa, ana puruvi la lua naŋa akom Masitonia apitomi apisu kilale naŋa nemloge ke piowa sanene ana apisuar ruru inu. Pe nepim netag li re pan amiu poli vanon sur tai, a nepisaaria sane yoko taŋatete nekila kare amiu naŋa nomareran amiu nesape monar akila sanene pona sanene pan inu.

¹⁰ Nepisarar sanene komin naŋa yep-mavin yar la asuŋa avisa kare inu asape visokar inun kiamiu kilavaru, ana yoko nevisawal kiau navisaarena nene va kar ga e yo punu ga e lepas nene Akaea. Pe nemarau re nenaga, nepisaaria e kia kiena ne Kristo naŋa kiena visena lelaga sike e inu sane yoko nekila ga narui. ¹¹ Ana pogos naŋa nepisa sanene, pona yar laŋasa yoko avisave sineun ga kila kareen kiamiu kia, pona asitom asape pe sineu sii amiu re poli yo, ana in na pe sa re nena nene ŋisa. Ntewa kilia ruru sane sineu sii amiu paŋisi. ¹² Ana monar nomareran ga sane visaarena naŋa nepisa, yoko monar nekila ga narui, komin naŋa sineun kemaren kapi kiena taŋena la nene naŋa asuŋa apilave kar ke sanene. Asuŋa apisali ke pan amiu asape asuŋa amiyuŋae lele taaga amio imimi, asape akila ga yuŋaena ma nena naŋa nesuŋa mekila ke ne, ana pe sa re nene poli.

¹³ Yar la ne sanene ape nalologena navisokanena ga, amiyuŋae pe mesmes re nena poli, ana asuŋa akila kotalia amiu ke ga li na lelagaena lala, sane aŋar marana nalologena lelaga lala kiena Kristo. ¹⁴ Ana monar ve ailan re naŋa akila sanene, komin kiela yerkawa naŋa Yermare, naga mēna ga suŋa kila ke sanene rui. Naga kilia kila sane naga imi ve navisi wo na

yomerarava, ¹⁵ ana tepisu naŋa kiena yar lala na yuŋaena akila kotalia ke mēna yaru lala, akila la sane la ape yar na kilaen ŋelaga mesmesu. Ana pogaga, tekilia sane yoko ava ga narui aŋisi e yo naŋa mesmesun ga kiela yuŋaena viowa lala.

¹⁶ Ana sa naŋa nepisa rui, pe sineun re sane nevisi ana kila laŋasa asape nepe wowe, ana visae sinelan visaena, atamian avisa. Ana visae ve sanene, popon la akila van inu sa naŋa akila pa wowe lala, sane ve avisaluŋar in re sumo wa, ana atamian nevisa ya naŋa sineun nesape nevisa. ¹⁷ Pogos naŋa nesuŋa nepisayu ke kiamimi yuŋaena, visae nevis vilaveena manenea, kila sane pe lelaga kemua naŋa nesuŋa nepis wowe, a yoko Suŋe taŋatete kekarania. ¹⁸ Pe pon re tevis vilave manene poli, ana in na pe nesa re yaru taŋena la naŋa asuŋa apis vilaveena kiela sur lala na yomarava nini, komin naŋa visae nevis vilave, nesuŋa nepisayu ke ga sur wo lala. ¹⁹ A nepisu naŋa asuŋa sinemiu miye ke yar taŋena lala naŋa amiu asitom ke sane la ape wowe, komin naŋa apisu sane la ape taŋena, pe atol re manmaruaena wo nene poli naŋa amiu asitom ke asape asike ea. Ana visae asitom ke asape in mēna nepe wowe, komin ya ne taŋatete akila kiamiu sitomena ve piavi laa sane e inu mēna?

²⁰ Nepisu naŋa asuŋa atamian ke pa nalologena navisokanena taŋena la nene vena akila sur viowa la ve moki van amiu. Akila van amiu sa naŋa amiu ape kiela yar na yuŋaena lala, la amiyelelain amiu, aŋar kiamiu sur lala, amligan la asu metavan amiu, a visae sinelania akilia alipa maramiu. Amiu asuŋa atamian akila sanene, ana sanape? Ana pogos naŋa nepisa ga visena tai pan amiu, komin ya ne yepemiu mavin yagogenena? ²¹ Pona popon manene visae in mēna nesuŋa nekila ŋelaga kar la ne sanene van amiu, ana pona kila amiu akekaran inu ga yo na wa? Ana pe sineyeena, in na nemalum laa paŋisi yo, in na pe netorokin re nekila nene poli yo?

Pogaga, nepisa visena nene, nekilia sane yoko yar laŋasa avisave nesuŋa nepis wowe ke sina ga, ana sineun nesape visae nalologena taŋena la nene asitom sane akilia avis vilave komin naŋa asitom asape sur laŋasa na lepas pula naga po, ana in mēna nekilia nevis vilaveena sur laŋasa na sanene. ²² Visae asuŋa avisir plan la ke asape la ape yer Epru, ana in mēna nepe yer Epru. Visae asuŋalun avisave la ape yaru na lepas nene Israel, ana in mēna nae yo nene. Visae aligan la metava

komin naŋa apisape la ape lus kiena Epraam nena ga, ana in mēna nepe lus nene. ²³ Ana yoko neviun naviunena tai van amiū narui, sane la nene amiyuñiae kiena Kristo pa tol yuñaeana naŋa inu nemiyuñaeana? Peraga, inu nesitom sane in na nekila po manene laa taulu la. Piowa ga naŋa nesuñia nepisayu inu ke sina sanene, ana ŋarimiu la mārera paŋisi kila sane in mēna lavis ŋaruu ve wowe, nane nesuñialu nepis sanene. Ana sur nene na lelaga paŋisi, naŋa in na nekila pupia yuñaeana la taulu la, yerkawa la akoven inu e yuñia naloge viowaena yam moki taulu la, aŋie inu yam via nopulo ŋeŋe sina, a yam moki mēna ga naŋa pano-o lavis ga nemare. ²⁴ Nekilia sane yam lima rui, yerkawa kiena ne le Yu lala aŋie inu naŋa yam taaga, kovilva kakapuru e mosineu yam lualima yam telu pa ovari [39], ana akila sanene yam lima. Apisaluŋaria asape ve akila re va tol lualima yam ve vari [40], komin visae peraga, vena marena ga narui. ²⁵ Ana yam telu aŋie inu e laki lala, a yam si tai akove inu e kilavaru pano pano lavis nemare. Yam telu nokulu e sive naŋa waa talilu, e pogos la tai nene, sive mian inu mīaga tol lemalo wetelu tai a legiena wetelu si tai. ²⁶ Pupia yalena piayavi lala, nemialoro e la yam moki manene laa, a e pogos la nene nepane sur la moki liu naŋa namarena ga. Wii lala na ŋalu lavis ayanlua inu nevano, yar la naŋa aŋievinaun ke yar lala aŋiene inu, kiau yeririna ga lala sa naŋa le Yu lala apisu piowa e inu, a la naŋa pe ape le Yu re poli akila kare inu mēna ga. Nepa e yo nape, sane pulkumali, pona yoniarua, pona losi, ana nepane pog mārera, ana silaga, puruvi navisokanena la nene, asuñia akawe inu. ²⁷ Sila ga nepa nemio yuñaeana mārera a pog mārera, nepano naŋa nomomalia ŋeŋe ga, nepano naŋa moto kar inu paŋisi a viso kar inu naŋa pe kinanena re nena poli, a nepano naŋa pe noñal re yo natapolounen miava poli. ²⁸ A metavan pog mārera la nene, silaga nesuñia nesitonñal luen ga kiau yuñaeana nemio suñiare lala, naŋa sane sur tai naŋa urmi na urmi e kiau malena. ²⁹ A nesitom amiū mēna ga paŋisi, naŋa visae nevisu amiū li na lelagaena yaru tai imi malumu, yoko kila neloge sane yepeu malumunia, a visae neloge naŋa amiū tai loru e mlamulena viowa, yoko kila naŋa neloge sineu laea paŋisi.

³⁰ Nanene sur viowa la naŋa nesuñia nepisuia, ana nepisu sane nemalumun manene laa yuñaeana kiena Suŋe, ana pe nekila re sur wo tai naŋa nekilia nevis vilaveena poli, kila sane nesuñia nepis

vilave e pog viowa la nene naŋa nepanea. ³¹ A kieta Ntewa, naŋa naga pe Arimana Suŋe Yesu, naŋa yoko teyeluar luen ga kiena kia, naga kilia sape pe nepisokan re poli, sur la naŋa nepisa ke ne ape lelaga make ga.

³² A pupia sur viowa si tai naŋa nomālia, pe nepisa re ma metava poli, nanene e poglis naŋa nepa e pupia pulkumali naŋa Tamaskas. E poglis nene, ŋarin suŋe nae lepas nene naga yar naŋa Aretas, a kiena yerkawa naŋa naga pisirlua vena visuaren kiena pulkumali sinenan sape tarar inu, ana pitetalia kiena lokul na taren yaru lala apa asuwo make mralaea punu ga e yo nene vena ve noure re. ³³ Lavis atol inu, ana erau laŋasa amiūla inu, akonwan inu e los nen pupia karo tai, ana apiar e kilika, asuñialu metava e pupia arman kove na yo nene, amligan malumun pito tano vanua e yepas nen kove nene, pito malum mīa pito tol tano, ana nomolue e karo nene nopure nepano.

12

Sur la naŋa Pol pisu e mēniena

¹ Poga, nepisu sane visae nesuñia nepisayu in ke sanene wa, yoko taŋatete vilon kiamiu sitomena imi wo sina, ana pogaga, nemloge sane sineun nesikol si visena nevisayu sur la naŋa nepisuia pona sur la naŋa Suŋe kilologia pan inu e mēniena lala. ² Ana yoko nesunyū yar kiena Kristo tai sumo wa, naŋa nekilia ruru naga, naŋa kas lualima taaga pa vari [14] ŋaro rui, naga suñia ga milan aŋere naga pa kate ma e peni ma metava. Nemninue ga pa amio tasnena wetelu, pona apitom aŋerelua ga ninuna pavini, Ntewa ga kilia. ³ Ana pe sur korena ga naŋa visae pa e tasnena pona pa e ninuna ga, nekilia nesape lelaga sane yar nene pavini yalen silau pisu loyūria e mīata uñia tanea e yo nene. ⁴ Naga mloge sur mok liu naŋa pe navisawalen re si poli, naŋa pe visena re si na yomarava laŋas poli naŋa torokin navisayuena.

⁵ Ana pogos naŋa nepisayu yar nene, pona amilan yo, apisape ke, yar nene, naga pe yar tanea tai naŋa ne. Ana sanape, visae nevisave pe yar taŋena re poli, ana nepisayu in ke ga, pona yoko avisa ga avisave nanene naga pe pe sur re tai poli a? Sanene, nepisu sane visae sineun nevisayu pupia sur laŋasa sanene van amiū, popon nevisa ga e kia kiena yar taŋena, vena akekan naŋa alelaga ea, ana e kiau kia, yoko nevisayu ga kiau narin sur laŋasia. ⁶ A visae sineun nevis vilave

e pupia sur la naĉa nekila, yoko taĉatete si yar tai kilia visave nesuĉia nepis wowe, komin sur la punu ga ape lelaga make ga. Ana pe sineun manene re nevisa sur la ne sanene poli, komin naĉa pe pon re nekilali aligan inu metava vanon sur laĉasa naĉa pe apisuli re poli wa pona pe amlogeli re poli wa, ana in ga nesuĉia nepisa. Sineun nesape asuĉia avisuveve inu e yuĉaena ya naĉa apisu nekila ke pan amiu, a e visena ya naĉa nepisa pan amiu.

⁷ A nepisu sane Ntewa ĉena naga yepen mavin sape kiau sitomena va manene laa metava vanon ĉeniĉena lala pona sur la naĉa naga pisa logia ke pan inu, a naga mligan napiowaena tai sike e tasneu naĉa nemloge sane kurumol tai naĉa Yermare suĉia miyur inu ke e silaga, naĉa suĉia kila tasneu mlalaea, a suĉia kila kiau sitomena suĉia ga tano. ⁸ Nepiun tan Suĉe vena lalua sur nene vetan tasneu, ana pe kila re poli, ana yam lua sina nemlenia, yoko kana yam telu nena, ana peraga rui. ⁹ Ana naga pis ga pan inu, pisa sanini sape "Yoko kiau lemamiĉena ga torokin uarar ko, komin kiau ĉareraĉena kilia yuĉae ve keviu manenea e pogos naĉa yuĉae amio kioĉia malumuena." Visena ne nanene narui kila sane nekekaran nevisayu manene in laa sane, ana yoko nevisayu ga kiau malumuena lala, vena kila sane ĉareraĉena kiena Kristo kilia yuĉae kome inu sanene, sa naĉa naga pisa. ¹⁰ Sanene, vena kila kiena kia imi ve keviu manene laa sane, netaĉan sane nekekaran malumuena la se tasneu, pona avisu viowa e inu, pona nelual pog ĉarera lala, pona akila kare inu, pona neva nowarpoyo e sur viowa lala, komin naĉa nekilia sane pogos naĉa yepeu malumu, Kristo ga yoko kila noĉarera.

¹¹ Suwala! Nesitoĉial ke visena la naĉa nepisayu e yo nini, nepisu sane lelaga, nepisi sa naĉa nepe wowe paĉisi. Aviewo inu, ana po ĉena ga naĉa apisu kilale sane amiu ke narui naĉa akila nepisi sanene. Nesitom ke nesape amiu ke narui yoko asuĉia avisayu ruru inu, naĉa akekaran sur wo la naĉa nekila pan amiu rui, ana peraga, asuĉia apisa kare ruru inu nena ga. Nekilia nesape in na nepe sur korena ga, ana pe nesitom re nesape in na nepiowa taulu nalologena navisokanen taĉena la poli, ana vanon ya ne asuĉia amieluar la sanene?

¹² Popon asitoĉial si sur la naĉa nekila likan amiu, naĉa pisawal inu sape in ke narui nepe nalologena lelaga. Sila ga, kiau sitomena piavi ruruia vena yuĉae malumu amio amiu, a nekila amiu apisu kile lala, amio sur nailanena lala, amio kile lala na ĉareraĉena kiena ne Ntewa.

¹³ Nekila sur make ga pan amiu po paĉisi, maran taaga e ya naĉa nekila pan suĉia taĉena lala, ana la pe apismumun re sur tai poli, ana amiu na apis liu wa. Sur ga tai naĉa nekila nemio la ana pe nekila re nemio amiu poli, pe nepiun amiu re poli nesape avisuar inu pona aiila inu, sa naĉa la akila, ana pona nane nekila pal e nene yo? Visae ve sanene, aviewo inunia, komin naĉa visae pona neviun ga sur ve moki vetan amiu vera na yoko akekaran in ga na wa?

¹⁴ Pogaga, nagane narui nesuĉia nekila ruru ke nesape neiĉasu nevisu amiu sina, naĉa kana yam telu ne narui. Nepisaar nesape yoko ve nekila re yuĉaena van amiu, komin naĉa ve neiĉasun re vena kiamiu sur la iila inu, a neiĉasun vena neiila amiu. Nanene sane ata lala a auya lala amio narila lala, naĉa pe yuĉaena kiena re nin sisi la poli naĉa avisuar kiela yermarua lala, ana yermarua ke la narui monar avisuar ruru narila lala, ¹⁵ ana visae sanene, in na nekekaran ga naĉa nekian make kiau suria, amio ĉena kiau malena, vena iila amiuena. In na nekilia nekila sanene komin naĉa sineu sii amiu manene paĉisi, ana nemloge piowa komin naĉa nepisu sane pog naĉa kiau sinesiena e amiu suĉia pa manene ke metava, ana kiamiu sinesiena e inu suĉia pito lilue ke ga tano. ¹⁶ Nepisa nanene komin nemloge visena taĉena e amiu. Asuĉia apisu kilale ke asape pogos naĉa nesike nemio amiu, pe nekila re yuĉaena tai ĉarera pan amiu ve navisuarinena poli, a pe nakan re nena kiamiu kilavaru poli, ana sitomena tai teke ga e amiu wa. Amiu apisa apisa in na nepe manmarua po e lepas nakilakotaliaen yaru, ana asitom ke asape nesuĉia nekila vinaun ke mrapa na visa kotalia amiuena vanon kiamiu sur lala. ¹⁷ Ana pe sa re nena nene poli ĉisa. Asitom ruruli la naĉa nepititalia la apimias pun amiu. Apisu naĉa akila kare amiu e sur tai, pona aĉar kiamiu sur laĉasa pe kiau? Pe nesitom re poli. ¹⁸ A sanapen ĉena pogos naĉa noĉareran Taetas sane naga amio kieta puruvi taĉena nene, lalua monar aĉalivin amiu? Apisu naĉa lalua akilakokanin ga naĉa awar kiamiu kilavaru laĉasa? Peraga, komin imimi sane ĉegas taaga ga, naĉa Ninuna taaga ga sike e imimi, a mesuĉia metaveve mrapa na yuĉaena taaga ga, naĉa pe mesitom re nena naĉa nakilaen yuĉaena kiena Suĉe vena mowar sur laĉasa ve kiamimi.

Pol sitom manene paĉisi sape pogos naĉa va gar Koren yoko ve sanape?

¹⁹ Nesuñña nepisayu ke kiau yuññaena la sanene, pona asitom ke asape noþikeyon nekilalua kiau kia va metava e maramiu yo vena ve asitom re si viowa e inu. Ana peraga, in na pe nesitoññal inu re poli, ana nesuñña nesitoññal amiu ga, a visena la naþa nepisa, nepis sane yar kiena Kristo tai, e marana Ntewa, vena iilaen kiamiu malena. ²⁰ Nepisa visena la nene komin nemarau paþisi sane pe pon re naþa nonñalivin si amiu poli, ana nevisu naþa amiu asike e yo tai naþa piowa paþisi e kiau sitomena, a nemarau mñena ga sa þisi yepemiu mavin inu. Visae ve sa nene kilia kila sane teveveyun ita, pona tesitom ita viowa, pona sineta kar ita, pona ve tesitom re si yar taþena ana tesitoññal ita ga veve taaga. E pogos la ne sanene, yar kilia viueli, kilia vismumun yar taþena, kilia vis vilave, a kilia mñaga manene mñena ga. Visae va sanene, ana viowa narui. ²¹ A nemarau manene mñena ga sane pogos naþa nowasuþe si neim pun amiu la nene, yoko nevisu kiau yuññaena lala e amiu sane aviowa ruru make nenaga. A visae ve sa nene, yoko kila inu nemawan Ntewa vaþisi, yoko kila inu neloge sane naga mligan inu nepito tano keviu paþisi e maramiu. Ana nepisu sane yoko monar ve sa ga nene narui, komin pupia mlamulena viowa naþa amiu laþasa asuñña akila ke ne naga pe þelaga na kororaki na kolau naþa kilaro navisaluaena naþa Ntewa mligan pa yerñene amio sira vena atavevea, a pe apilon la re nena ea þisa, ana amiu atañan ga naþa la asuñña akila.

13

Visena maro na weþeþe laena

¹ Erau lala, sa naþa nepisa ne, nanene yam telun naþa nemialoro naþa yoko nekila vena neimi neyalial li mña amiu, a pona yoko yam ve telun naþa nevisi van amiu komin napiowaena nene. Nanene kila narui nesitoññal visena tai na Tus Wa naþa pisa sanini, sape

“Pogos naþa apa kumali apis pa yar tai vanon mlamulena viowa tai, monar yar ve lua pona ve telu naþa akilila avisawal mlamulena viowa nene, vena kila sane avisu sane lelaga.”
Naw 19:15

² Nesitoññal nene komin pogos naþa nepim þesan noþarpoyo pun amiu yam lua nanua sumo ne, nepis nemio amiu la naþa akila mlamulena viowa nene, nanene naga pogos naþa nekila þesania. A nagane nesuñña nepis ke sina ga yam lua pan la e mñaki nini, a visae neim nevis sina, naga nene kila kana yam telu nena. A sineun nesape nevisa van la

nene, amio la naþa asike e yepas nela, visae neiñmasu nevis sina, nanene yoko ve nasineyeena to re si e inu narui, yoko nelipere la e nakoena mñarera tai. ³ Amiu asuñña apisa ke asape popon nekilogia inu towe mñaga sane ve lelaga naþa Kristo suñña pis ke þarpoyo e kiau visena lala, ana visae sinemiun sanene, popon aim ayagogon inu e poglis nene, ana yoko avisu ga na wa. Yoko avisu sane pogos naþa Kristo sinenan kilaen kiena yuññaena e amiu, naga pe malum re nena ga, ana naga kilia yuñña amio kiena mñareraena make ga. ⁴ Pogos naþa añear naga mare e laki torovia, tepisu naþa tasnena pimi malumu nenaga, ana pogos naþa suññalu e marena mali sina, naga pule ruru nenaga e mñareraena kiena ne Ntewa. Ana imimi mñena memalumu sane naga, ana pogos naþa mekila kiena yuññaena naiila amiuena, mesuñña memiyuññae ke memio mñareraena naþa Ntewa tañan pan imimi.

⁵ Sineun mñena nevisawal nesape nevisu sane amiu asuñña amliþere inu manene laa, ana sanape narui, taþatete naþa amiu ga akilila alipere amiu re sina, sané kiamiu viawaena suñña mñarera ke ga wa pona sanape? Avisu ruru amiu, sane asuñña apisu kilale ke sane Yesu Kristo suñña miyuññae ke e kiamiu malena wa, pona peraga? A visae peraga, pona laþasa asike nena e malena naþa Suþe pe su re nena e poli, a pe ape nalelagaena re naþa pe lelaga poli. ⁶ A visae pogos tai visae sinemiun avisuveve mñena kiamimi malena, naga pogaga, ana sineun manene paþisi sane yoko avisu kilale naþa Suþe suñña miyuññae ke e kiamimi malena ana pe mekila pal re kana nin kinakinas tai poli.

⁷ A mesuñña memlen ke pa Ntewa vena yuññae e kiamiu malena vena amiu mñena ve akila pal re suri tai. Visae ave sanene, yoko kilia kila mñena kiamimi kia wo, komin imimi ke narui meþian amiu, ana pe memlenwo amiu re poli komin ga kiamimi kia. Visae yar lala avisu sane memiyuññae piowa sanape, nanene na pogaga, ana kiamimi pupia sitomena, sine-mimin naþa asuñña akilalue ga mesmes silaga. ⁸ A imimi mñena ga, sinemimin naþa kiamimi yuññaena make ga mesmes ga e visena lelaga kiena Suþe, ve sine-mimin re si kilaen sur tai naþa welua si kiena visena lelaga vito tano. ⁹ Mesuñña memiyuññae kiena ke ga, a visae pogos tai kila imimi meim memalumu, mekekeran ga, komin naþa mekilia mesape pogos naþa meim memalumu, ana amiu aim añarera. Mesuñña memlotun ke ga na nene, sane yoko asuñña aimi awo manene silaga. ¹⁰ Sitomena ne nanene kila nesiri

m̄aki nene piṁasu pan amiu nagane e pogos naṁa nesike perinan amiu wa. Sineun nesape alogearia, a visae akila, yoko pogos naṁa neiṁasu taṁatete nevis m̄arera van amiu. Suṁe mligan amiu e lum̄au vena nevisuar amiu, pe nakila kare amiu en re poli, ana nakila amiuena ava metava. A visae neiṁasu nevisu ve sanape, yoko monar nekila m̄arera van amiu e ga e ya naṁa mesmesun nekila.

Pol pisa pokolemalo pan la

¹¹ Erau lala, nepim e kiau visena maro narui, nevisa ga pokolemalo van amiu. Awis, akilali naṁa akila ruru kiamiu mrapa mesmesu. Alogear ruru suri la naṁa nepiun tan amiu. Amiu punu ga atam̄an ga aviranar amiu e sitomena wo tai. Asururu ga e ṁelaga namalumena, ana yoko Ntewa na sinesiena a na suṁarena sike amio amiu. ¹² Pogos naṁa asuṁa avitawe amiu, atalopan ruru amiu, aviran pipimiu e kekarena wa. ¹³ Nalelagaena wa lala nae e nini apisa m̄ena kiela pokolemalo pan amiu.

¹⁴ Ana kiau leniena nesape yoko lemamiēna kiena kieta Suṁe Yesu Kristo, amio sinesiena kiena ne Ntewa, amio ṁaṁagena kiena Ninuna Wa, asike amio ita make ga.

Inu na, Pol.

Maki Naña Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu KALESIA Visayuena Na Tusi Nene

Komḡasnen suniena plas na tusi nini

Kalesia naga lepas keviu tai naña mēke vatanon Parin Suḡe nae Rom, a mēke e purvanua naña nagane kiena kia Teki.

E pogos naña nalogena kiena Yesu la asiaria vena ava alogon kiena lologena wo, yaru la naña pe ape lus nae re Israel poli lala akekanan lologena wo nene paḡisi.

Ana yaru laḡasa asuḡaga, naña e kiela sitomiena lala, asape visae yaru tai sine-nan sape naga imi ve yaru lelaga nalelagaena kiena ne Yesu, naga monar taveve ke navisaluaena marua lala naña sumo na Ntewa mila pa Mosis. Ana Pol pis mārera kawē sitomiena nene, pisawoia sape ḡelaga nene pe mesmesu re ne naga. Naga pisawal merarava sape visae yaru naña sinenan tolen maliena e Kristo, purḡesnen suri nene na sanene, naga monar lelaga ga e Kristo. E ga e ḡelaga nene, yaru makega akilia aimi amesmesu e marana Ntewa.

Ana e suḡiare lala e pulkumali lala nae lepas nae Kalesia, yaru laḡasa apimi akawe Pol e visena lala, apian li-nalelagaena lala asape visae yaru tai sine-nan sape imi mesmesu e marana Ntewa, naga monar taveve ke navisaluaena lala kiena Mosis.

Maki nini, Pol siria pan la naña asuḡa ataveve ke vianena nene naña pe po re poli, vena urela awasuḡe si aimi e lelagaena na lelaga, a e ḡelaga la naña mesmesu. E kiena maki, naga siar visena, pisawal sape naga kilia vis vanla sanenen komin naga puarar yuḡaena sane nalologena kiena Yesu Kristo, a li na lelagaena lala e yo pinuga apisukilia naga sanene. Naga pisa mḡaga sape pe yaru la re apisa pania asape imi ve nalologena tai poli, ana Ntewa ke naña pisirlua naga narui, pio naga vena visawalen lologena wo va yaru la naña pe ape lus nae re Israel poli. A naga pisa luwega visena na kawēna vianena viowa la nene, naga sape lelagaena kiena yaru ga kilia kila yaru mesmesu e marana Ntewa. E maran tusi maro na maki nini, Pol kila meraravan sape ḡelaga wo naña li nalelagaena la asuḡa akila, molue kome ḡelaga naña yaru sinensi wenlai a vinena, komin nanene naui naga ḡelaga po na malien kiena ne la naña amlelaga e Kristo.

Komḡasnen tusi la na nini

Visena nasumo 1:1-10

Namāreraena sike e Pol komin naga pe nalologena tai 1:11—2:21

Ntewa suḡa miila ita e kiena lemamiēna 3:1—4:31

Li nalelagaena la apimi po, ana kiela yuḡaena suḡaga 5:1—6:10

Visena maro 6:11-18

Pol siar kiena visena pan la

¹⁻² Inu Pol nesiri maki nini piḡasu pan amiu, amiu ḡegas nen li nalelagaen lala garu laḡas nae Kalesia, a inu nemio kieta wolai lala nae e yo nini, imimi mepiun tan amiu mesape sanape amiu asuḡa pogaga pona amiu asike sanape? Inu nena nini naña Yesu Kristo, amio Ntewa Arimata, naña naga pisirlua sina ga Yesu e marena, lalua ne na nene lalua amligan inu nepe yaru nalologena, ana in na sanene, pe yaru re naña pio inu poli, a pe yaru re mēna ga naña naga mligan lua inu sanene poli. Ee, amiu na monar ayagogon ya naña nevisawalia.

³ Inu sineun nesape Ntewa Arimata amio Suḡe Yesu Kristo, lalua amligan lemamiēna amio suḡiare sike e amiu.

⁴ Yesu Kristo, naga kila mesmesu sa naña Ntewa Arimata naga sinenanā, naña naga taḡan naga mare vena war plan kieta mlamulena viowa lala, vena kilia werelua ita e mlamulena viowa naña tesike ea. ⁵ Vanon sur ne na nene, ḡisi na ita teyeluar manene kia kiena ne Ntewa nene va metava silaga, vano vano taḡatete ḡisi. Sanene.

Lologena Wo, taaga ga

⁶ Inu nemilan amiu paḡisi, naña Ntewa naga pio amiu rui, a Kristo kila po pan amiu paḡisi rui, ana pe e re ga e pogos nene poli ana amiu asuḡa apure ke sina ga petan Ntewa, naña amiu asuḡa ataveve ke sina ga visena tai naña sane lologena wo taḡena tai. ⁷ Ana taḡatete si lologena wo taḡena tai ve sanene, komin naña lologena wo taaga ga nene naña sike na. Inu nemloge apisa sanini, vanon naña yar laḡas naña akila ke sinemiu la pilovilopuia, naña la sinelan avilopu lologena wo kiena ne Kristo imi ve taḡena. ⁸ Ana visae imimi yaru tai, pona navisi nae peni tai, pona a re mēna ga, naña naga lologon nalologena wo tai, naña pe toroki re amio naña imimi mepisawal pan amiu sumo rui, ve sanene popon manene naña yaru nene akoven vitove e lele na lagoon viowa. ⁹ Ee, in na nevisawal ke sina ga nene, van amiu narui, nesape visae yaru ai naña pisawal visena na lologena wo taḡena tai pan amiu sumo rui, naña pe taḡenan lologena wo nene naña amiu amla ḡisi rui, ana ḡisi

na yaru nene naga monar ala nakoena viowa vania e kapi.

¹⁰ In na nekilia nesape yaru laḡasia apisa kare inu yam mok rui, apisape in na sineun ga nesape yaru lala aloge wo e kiau visena lala, ana amiu amloge kiau visena m̄arera nene sanape? Pona yoko yaru laḡasia sinela kar inu yo, ana pogaga, komin naḡa ya ne in na sineunia, in na sineun ga nesape Ntewa, naga kekaran kiau visena, komin naḡa visae in nemlologon ga vena yaru la aieluar inu, ve sanene in na pe nepe yar lelaga na yuḡaena kiena ne re si Kristo poli narui.

Pol pisayu naḡa Ntewa pio naga

¹¹ Wolai lala amio vineu lala, popon nevisa meraravan van amiu, sane, lologena wo nene naḡa nepisawal ke ne, naga pe visena re tai naḡa yar la asiar poli. ¹² In na pe nemla re lologena wo nene tan yaru tai poli ana pe yar re tai naḡa pian inu e poli, peraga. Ana Yesu Kristo naga ga kipian ruru inu e lologena wo nene merarava.

¹³ Nanene na sa naḡa amiu amloge rui, naḡa kiau namalena nanua sumo na sanape, e pogos naḡa in na nesike loyuḡa e lotuena kiamimi imimi le Yu lala. E pogos nene, inu silaga sineu kari luen ga ḡegas nen nalelagaena lala kiena ne Yesu, ana nemene la nekila kare la naḡa pe nesitom la re nena poli, komin naḡa sineun nesape nalelagaena la ne sanene na monar toko ga. ¹⁴ E pogos nene, netaveve ruru ḡelaga na lotuena kiamimi imimi le Yu lala, taulu yaru taḡena lala naḡa imimi na sane teras taaga, a inu nepuarar visena marua lala kiena ne repimimi la m̄arera, naḡa kiamimi apua le Yu lala naḡa asuḡa ataveve pimi tol nanagane.

¹⁵ In na nekila ke sanene pano pano-o, ana inu pe nekilia re naḡa nesape Ntewa naga pisaar inu ḡisi rui, e pogos naḡa in na pe nepaeme re poli wa. Ana e ga e kiena lemamiēna, naga pio inu vena neve kiena, a e kiena sitomena wo, ¹⁶ naga kila narina m̄alivin inu vena nevisu kilale naga, vena nevano nelologon Yesu nene van la naḡa pe ape Yu re poli. E pogos nene, ana pe nepa re nepisu yaru taḡena la ḡas poli vena nela nakiliaena laḡas tan la e lepas na lologena wo nene, ¹⁷ a pe nepa re m̄ena ma Yerusalem poli vena nevisu nalogena la naḡa la ape nalogena sumon inu vena neviun tan la nevisave “ḡPisi na nelologon ya ne, pona nevisawal visena ve sanape?” Peraga, pe nepa nepiun re sanene poli, komin naḡa Kristo naga kila make sur la nene merarava pan inu ḡisi rui. E

pogos nene in na nemligan la vilaga, nepa perina paḡisi e purvanua naḡa Arepia, a siraunia neḡasuḡe ke sina ga nepimi, nepa yalensilau ga nepa garu e pulkumali naḡa Tam̄askas. ¹⁸ Siraun naḡa kas telu ḡarovia, ana e pogos ga nene narui in na nepa si ma Yerusalem. Nepa ma Yerusalem nepa nakaten Pita, ana pe nesu re nemio naga piavi poli, ana nesuḡa nemio tol ga legiena lualima taaga pa lima. ¹⁹ A e pogos nene, in na pe nepisu re m̄ena nalologena taḡena laḡas poli, ana nepisu ga kiela nasumonena naga taaga, naḡa Semes naḡa naga wenla kieta Suḡe. ²⁰ Naga nene narui, ya naḡa nepisa ke pan amiu, naga lelaga pe nepisokan re nene poli, Suḡe kilia m̄aga.

²¹ Sanene narui, inu nesike ma Yerusalem pe piavi re nena poli, a siraun nene, inu nepa nemial vivia lepas lua nene naḡa Seria amio Silisia, ²² kila sanene narui e pogos nene, nalelagaena lala nae ma e lepas taḡena naḡa Yutea, amio kana pulkumali keviu nena naḡa Yerusalem, la nene pe akilia ruru inu re poli wa. ²³ La amloge ga ya naḡa yaru la asuḡa apisa ke, naḡa apisape, “Yaru nene nanua sumo naga m̄ene kare ita paḡisi, naga suḡa kilali naḡa kila kare kieta nalelagaena, ana nanagane naga suḡa mlologon ke m̄arera e kieta nalelagaena nene paḡisi.” ²⁴ A komin suri ne nanene, la asuḡa amieluar Ntewa keviu naḡa naga pilon kiau malena sanene. Ana la asuḡa apisirilua kia kiena ne Suḡe vanon inu.

2

Nalologena taḡena lala apiran ruru amio Pol

¹⁻² Siraun kas lualima taaga pa vari ḡarovia, ana Ntewa pisa pan inu sape monar neva si ma Yerusalem. Nemloge Suḡe pis sanene narui, ana imimi lua Panaḡas, imimi lua mepavini, a nepure m̄ena Taetas pimi taveve imimi lua. Metol ma Yerusalem, ana metotano e viorena tai, memio nasumonena lala na suḡare naḡa la ga apimi loyuḡa ea. E viorena nene, nepisawal visena lala naḡa inu nemlologon ke pan yaru la naḡa pe ape le Yu re la poli. Inu nepisayu ruru sur punu ga naḡa nekila pan la, komin naḡa pe sineun re nesape yoko la asitom avise in na pe nemiyuḡae mesmes re poli, ana pe pon re avisa kare kiau yuḡaena imi tol pogos nini poli, ana kila sane kiau yuḡaen nanene imi ve sur korena ke sina ga. ³ Sumo in na nom̄ape pona ḡisi na la amareran van inu, vena nevisa nevisave yar la naḡa pe ape le Yu re poli la m̄ena ga monar ave ḡaviu. ?

Ana viorena nene pisa sur ya? E lepas na kiau erau nene Taetas, naga pe nae re Yu poli, naga yaru nae Kris tai, naŕa naga pe pe ŕaviu re poli, ana la pe apiruruu re naga asape naga monar ve ŕaviu poli. ⁴ Ana e viorena, yaru laŕas naŕa sinelan asape Taetas naga monar ve ŕaviu, ana nepisu yaru la nene sa naŕa la apisa apisape ape kieta wolai lala, ana la apisokan ga. La nene la apimi vinau ga loyurŕa e viorena vanon la sinelan ga visu imimiena, naŕa imimi mepian ke mesape imimi mepimi mepe taaga memio Yesu Kristo rui, ana ŕelaga marua la nene pe piar imimi re si poli ana imimi moŕisin rui. Ana la nene pe akekaran re nena kiamimi visena nene po, la sinelan asape akila navisaluaena la nene na lotuena kiena ne le Yu lala monar aviar punu ita mŕaga. ⁵ Ana imimi pe metamŕan re naŕa la ato metavan imimi poli, vanon naŕa imimi mesitom paŕisi naŕa mouarar ruru visena na lelagaena na lologena wo nene, vena ŕisi na amiu atol ruruia.

⁶ Ana e viorena la ŕasia naŕa yeririna la apisape ape kiela nasumonena la asuŕa, ana inu pe nesitom re nesape la ape yerkawa pona la pe ape yerkawa re poli, nanene na pe pe sur re tai nene poli, vanon Ntewa naga sitom korena ga kia la ne sanene. Ana nasumonena ne la nanene, pe la apian inu re e sur viu tai poli vena nelologonia. ⁷⁻⁸ Peraga, pe sa re nene poli. La apisu kilale ga asape Ntewa, naga e kienu puriukawa, naga mligan inu nepe yaru nalologena tai, vena inu nevisawal lologena wo van la naŕa la pe ape le Yu re poli, sa naŕa e kienu puriukawa mŕena ga, naga mliganar Pita ŕisi rui, vena naga ve nalologena tai vena naga mŕena ga visawal nalologena wo va le Yu lala. ⁹ Ana Semes amio Pita a Yoane, naŕa yeririna lala la apisa apisape la telu nene la ape kiela nasumonena, la telu nene la apisu kilale naŕa Ntewa naga mligan yurŕaena wo nene e lumŕau e kienu lemamienu. Ana la telu nene la apim atalopan imimi lua Panaŕas, sa naŕa imimi mepe ŕegas taaga memio la, ana imimi punu ga metamŕania vena imimi mevion yurŕaena lala, sa naŕa sane imimi lua meva melologon e yo kienu ne yar la naŕa la pe ape Yu re poli, a lala na yoko la alologon e yo kienu ne le Yu lala. ¹⁰ A la nene amla ga visena taaga ga pan imimi, asape imimi lua monar mesitomŕal kiela yar la naŕa pe kiela sur re poli, vena meilla la, ana nanene, naga sur tai naŕa e pogos nene in na nekekaran ŕisi rui vena neyurŕaen ve sanene.

Pol pis mŕarera pa Pita vena visaluŕar naga

¹¹ Siraun na nene, inu nepito ke sina ga nesike garo e pulkumali nene Antiok, ana pogos naŕa Pita mŕalivin imimi e yo nene, nesuŕŕalu e marana ne nalelagaena lala, nepisaluruŕaria, vanon naŕa merarava ruru nena po naŕa ya ne naga kila, ana pe mesmesu re poli. ¹² Nanua sumo, Pita kila mesmes ga naŕa naga sumo kinana ke ga amio kieta wolai lala naŕa la pe ape le Yu re poli, ana siraunia, Semes mligan kienu yeririna la ŕasia apim gar Yerusalem, ana la apis pa Pita, apisa apisape “La naŕa pe ape le Yu re poli, la mŕena ga monar ave ŕaviu, ana visae peraga, Ntewa naga taŕatete tamalia la.” Visena nene naga pe taveve re nena ya naŕa viorena keviu naga pisa ŕesan poli, ana kila kere sitomenu kienu ne Pita kila naga marau, ana naga pe kekaran re si su lele taaga amio nalelagaena la nene naŕa la pe ape ŕaviu re poli. ¹³ A pe Pita re ga naga taaga poli, ana kieta wolai mŕena la nae e yo nene, naŕa la ape le Yu, pimi tol mŕena ga Panaŕas, la nene ataveve mŕena Pita e sitomenu na maruenu nene. ¹⁴ Ana pogos naŕa nepisu la nene asuŕa amial ke e mrapa tai naŕa pe mesmesu re amio ya naŕa lologena wo pisa poli, inu nepis mŕarera pa Pita e marala, ne pisa sanini nepisape “Pita, lelaga kemua naŕa ko ope le Yu tai, ana po paŕisi ana ko osuŕa naŕa nanua sumo rui, naŕa okekaran mŕena ga ŕelaga kienu ne yar taŕena la rui, naŕa ko okinana ga lele taaga amio la ŕisi rui. ?Ana sanapen nanagane narui, naŕa ko osape omŕareran ke sina ga la nene naŕa la pe ape le Yu re poli opisape la monar ataveve kieta ŕelaga ita le Yu lala, naŕa opisape la mŕena ga la monar ave ŕaviu ve sa ke ga ita?”

Yaru ai naŕa piawa e Yesu, Ntewa tamalia naga

¹⁵ A e pogos nene, in na nepisa ruru pan la sanene nepisape, “Ita punu ga na, ita tepe lus kemua kienu ne le Yu lala. Ita na pe tepe yaru taŕena re la poli, sane la naŕa le Yu la moki asitom asape ape kororaki ga.” ¹⁶ Peraga, ita tepe le Yu kemua lelaga, ana nanagane, ita tekilia rui, sa naŕa yaru taŕatete mesmesu amio Ntewa, vanon naŕa naga suŕa taveve ruru ke ga navisaluaenu kienu ne Mosis. Yaru ga naŕa naga mlelaga e Yesu Kristo, naga ga kilia mesmesu amio Ntewa. Sitomenu nena nene narui kila ita le Yu lala ita mŕena ga monar telelaga ga e Yesu vena ita mŕena ga temesmesu temio Ntewa. Ana amiu monar akilia ruru visena nene naŕa Visena Wa kienu ne Ntewa pisa, naŕa pisa pisape pe yaru re tai naŕa naga kilia

mesmesu amio Ntewa poli vanon naþa naga suña taveve ruru ke navisaluaena nene.

¹⁷ Ana ita le Yu lala, ita tesitom ke tesape temesmesu temio Ntewa narui, ana pe sa re nene poli. Ana visave lelaga kemua naþa ita tepe le Yu mēna ga, ita monar telelaga ga e Yesu Kristo vena ita temesmesu temio Ntewa, in na nesitom nesape pona yaru laþasia amloge piowagan visena nene, pona la apisali naþa apisape visena nene kila sane ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru lala na mlamulena viowa maran taaga ga temio la naþa pe ape le Yu re poli. Ana pona akilali mēna ga naþa apisape ve sanene, nanene naga kana kinasia sane Kristo ke nene narui naga kila ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru na mlamulena viowa ga. Ana peraga, pe sa re nena nene poli. ¹⁸ Nanene vanon nanua sumo, in na nesuña nekilaroro ke þelaga marua lala navisaluaena nene rui, ana visae nagane nevisirlua ke sina ga þelaga na taveveen navisaluaena nene, naþa nesape ita monar tepe þaviu a ita monar tekila ve sanene vena ita temesmesu temio Ntewa, naga nene kila sane nanua sumo in mēna ga nepe yar na kilaroen navisaluaena narui. ¹⁹ Lelaga, Navisaluaena nene naga sinenan pisape kila inu nemare, vanon naþa nekilaroro ke navisaluaena lala. Ana nanagane Navisaluaena nene naga sa ga sur mare ga tai e inu, inu nepisin naga rui. Nemligan Navisaluaena nene rui, vena kiau malena su ga e Ntewa narui. Sa naþa asuar inu e laki torovia nemio Yesu, nemare nemio naga, ²⁰ a nanagane sa ga naþa pe in re si naþa nemal ke ne poli, ana Kristo na mal ke e inu. A kiau malena nanagane, naga komin naþa nepiawa ke e Narina Ntewa, naþa naga sitom inu paþisi, naga tañan kiena malena, naga mare wo inu. ²¹ E þelaga nene, tepisu naþa lemamiēna kiena ne Ntewa keviu paþisi, ana in na taþatete naþa nekila kiena lemamiēna imi ve sur korena tai, komin naþa visae yar tai kilia mesmesu kemua amio Ntewa vanon taveve navisaluaena, nanene sane Kristo mare kemua na pe suri korena ga.

3

Le Kalesia lala akilalu mrapa

¹ In na nepisu amiu le Kalesia lala sa ga naþa þarimiū pe wowe pa rui. ?Pona yaru laþasia akila male e amiu yo, ana nane amiu apa akila pal mrapa sanene? Inu nepisawal ruru merarava e maramiu þisi rui, sanape naþa Yesu Kristo mare e laki torovia, a nanagane narui amiu apano

ape taþena narui. ² In na sineun nesape neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Naviunena ne sanini, sape “?Amiu nene, naþa amla Ninuna Wa nanua sumo rui, Ntewa mla pan amiu vanon ya? ? Amiu amlavia komin naþa amiu amlogear navisaluaena la nene kiena ne Mosis?” Peraga, amiu amlavia komin naþa amloge nalologena wo, ana asuña amlelaga ea. ³ Sumo, amiu asiar malena viū amio Kristo e namareraena na Ninuna ne Ntewa, a nanagane asitom asape aþisin ga e kiamiu namareraena ga? !Taþatete ve sanene, peraga! !Amiu asuña apa ape wowe la narui! ⁴⁻⁵ E kiamiu namalena viū nene, suri wo la moki naþa pimi mālivi e amiu rui, sa naþa Ntewa naga mla ke kiena ninuna pan amiu, a naga suña kila ke kile lala e maramiu, ana sanape, pona amiu na pe apisu kilale re poli yo wa sa naþa sur la nene apimi e amiu komin ya. Amiu monar akilia ruru sa naþa Ntewa naga kila ke sanene, pe komin re naþa amiu amlogear ke navisaluaena nene poli, ana komin naþa amiu amloge ga lologena wo, ana amiu amlelaga ea.

*?Ya ne po? Navisaluaena, pona navi-
awaena e Kristo?*

⁶ Amiu asitom li yermarua Epraam, naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga, pisape

*“Vanon naga piawa e Ntewa, ana kila naga
mesmesu amio Ntewa.” Nas 15:6*

⁷ Ana yaru taþena la naþa apimi sirau naþa la aþasine Ntewa sanene, la ape lus kiena ne yermarua Epraam kemua la lelaga.

⁸ Ita tekilia tevisu e Visena Wa naþa lologena wo nene naþa ita tesuña temlelaga ke e nanagane, Ntewa naga pisawal nanua sumo sumo la rui, pogos naþa pisa pa Epraam pisa pisape

*“E ko þisi na Suþe kilia visa ruru lus kiena
ne yeririna lala na yomarava nini.”*

Taveve visena nene, Visena Wa kiena ne Ntewa pisaar mēna ga rui pisape þisi na Ntewa kilia kila yaru lala naþa pe ape le Yu re poli a mesmesu amio naga, visave apiawa e naga. ⁹ Ana la naþa la apiawa ke e naga sanene, ana kana kinasia sa naþa Ntewa naga pisa ruru la ke nanagane, sa naþa naga pisa ruru Epraam sumo, komin naþa naga piawa e Ntewa.

¹⁰ Ana la naþa asitom ke asape yoko akilia atol malena komin naþa la asuña akilali ke naþa alogear navisaluaena lala, la nene la asike vatanon naliþereen tai rui, komin naþa pe yaru re tai naþa mlogear make navisaluaena la nene poli, a Visena Wa kiena ne Ntewa pisa pisape,

“Yaru la naḗa la pe amlogear re sur la punu ga naḗa asike e tusi navisaluaena poli, la monar atol nakoarena.”

¹¹ Sanene narui ana merarava ruru pan ita naḗa yaru taḗatete imi mesmesu amio Ntewa komin naḗa naga logear ga navisaluaena nene ana sa naḗa Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisa naḗa pisa pisape *“Yaru naḗa naga mesmesu amio Ntewa komin naḗa naga piawa e Ntewa, naga ga kilia mali.”*

¹² Visena ne na nene naga pisayu ḗelaga naviawaena, a ita tekilia tevisu naḗa ḗelaga kiena ne naviawaena nene amio ḗelaga na nalogearena e navisaluaena, lalua pe maran taaga re nenaga. Nanene komin naḗa ḗelaga na logearena Navisaluaena, naga sumalu se lepas na suri la punu ga naḗa yaru ga kilia kila sa naḗa visena wa pisa, naḗa pisape yaru ga naḗa kila punu sur la naḗa navisaluaena pisa, naga kilia tol malena ea.

¹³ Ana komin naḗa ita na pe yaru re tai naḗa naga kila punu sur la naḗa navisaluaena nene pisa poli, ana Navisaluaena nene naga pisaar nakoarena amio marena pan ita punu ga. Ana Kristo naga pitomi narui, ḗurelua ita e naliḗereena nene, taḗan naga kus leleta, ana naga pa sike vatanon naliḗereena nene, naga nene na sa naḗa Visena Wa pisa, naḗa pisape *“Yaru naḗa apiar naga atelania mon metava e purlaki, vena mare komin naḗa naga sike vatanon e naliḗereena kiena ne Ntewa.”*

¹⁴ Kristo taḗan naga sanene, vena la naḗa pe ape le Yu re poli, la mēna ga akilia atol navisa ruruena la nene naḗa Ntewa naga pisaar pan Epraam, ana suri nena nene kila sane nanagane ita naḗa tepiawa mārera e Kristo, ita tekilia tela Ninuna Wa nene naḗa Ntewa pisaaria pisape la van yeririna lala.

Navisaarena pimi sumo, Navisaluaena naga pimi sirau

¹⁵ Wolai lala a vineu lala. Yoko nevisa suniena tai e ga e kieta malena naḗa kana kinasa pa lavisin ga navisaarena nene kiena ne Ntewa naḗa pa Epraam. Visae yaru tai visawal maron kiena visena, visave pogos naḗa nemare, yoko kiau sur lala naga monar ve sa nene ve sa nene, ana naga siriar kiena navisaarena nene sike e māki tai, ana pogos naḗa visave naga kovio, la taḗatete avilopu kiena navisaarena nene. ¹⁶ Pogaga, ana sanene, Ntewa kila kiena navisaarena pa Epraam, a e kiena lusia. Ana e visen nene pe pisa re pisape Ntewa naga kila kiena visaaarena e *“Lus kiena ne Epraam la poli,”* naḗa

kana kinasa sane yeririna moki, naga pisa sanini, pisape *“E kiena lus tai,”* naḗa naga pisa sane yaru taaga ga, a yaru nane, naga Kristo.

¹⁷ Kiau visena e lepas nene kana kinas sanini nanua sumo Ntewa naga pranaria amio Epraam, a Ntewa pisaar pisape uarar kiena naviranarena lalua nene mārera. Ana sirauia kas ponotia vari lualima yam telu ḗarovia ḗisi rui, ana navisaluaena kiena ne Mosis pimi mālive ana navisaluaena nene naga taḗatete kilaro naviranarena nene naḗa sike pa rui, taḗatete si kilia yumulua naviranarena kiena ne Ntewa. ¹⁸ Ana visae ita tekilia tetol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa komin naḗa ita tesuḗa tetaveve ke ga Navisaluaena nene, naḗa naga pe sur tai naḗa pimi ga sirau, nanene naga kana kinasa sa naḗa navisaarena kiena ne Ntewa nene naḗa su la nanua sumo rui, naga pimi korena ga. Ana ita tepisu naḗa Epraam naga tol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa nene, komin ga naḗa naga ḗuarar ruru navisaarena kiena ne Ntewa, pe komin re Navisaluaena poli, komin e kiena pogosia, Navisaluaena pe pimi mālive re poli wa.

Navisaluaena naga kiena yuḗaena sumu ga

¹⁹ Poga, ana pona kana naviunena toḗa ga, naḗa pisa pisape *“?Ve sanene, Ntewa mligan Navisaluaena kiena ne Mosis nene pe na ya pona komin ya?”* Pogaga, nevisa van amiu narui, sanini, Suḗe naga mligan ke sina ga Navisaluaena nene to metavan kiena naviranarena, vena iila ita yeririna lala tekilia tevisu kilale kieta mlamulena viowa lala. Ntewa mligan navisaluaena nene vena sumalu su mḗaga, vano vano tol pogos naḗa yar nene naḗa pe lus kiena ne Epraam, naḗa Ntewa pisaar pan imimi pimi mālive ita.

Ana ita tepisu naḗa Navisaluaena naga kiena yuḗaena wo tanea toḗa ga. Ana ita monar tesitoḗalia sane Navisaluaena nene, pogos naḗa pimi mālive, kom ḗesan puna ne navisi kiena ne Ntewa lala, sirauia amla pan yaru tai, naḗa Mosis, ana naga mla pimi mla pan yeririna lala. Ana pogos naḗa Ntewa naga kila naviranarena nene amio Epraam, nanene na pe sa re nene poli. ²⁰ Ana pogos naḗa lalua nene apiran ruru ke kiela visena lele taaga, ana pe navisi re poli pona yaru taḗena naḗa sumu likan lalua vena la visena, ana Ntewa naga ga taaga naga pisawal kiena navisaarena nene mesmesu e marana ne Epraam.

²¹ A nanene naga pe sa re naḗa asape Navisaluaena nene kilali naḗa kalwo

navisaarena kiena ne Suŕe poli, peraga. Komin naŕa visae Suŕe naga kilia la si navisaluaena taŕena naŕa visae ita telogear make ga ana kilia kila ita temali, pona naga mligan navisaluaena nene pimi yo rui vena ita tekilia temesmesu temio naga.²² Ana pe sur tai sa re sanene poli, komin naŕa Visena Wa pisa ŕisi rui pisape ita punu ga tesike vatanon naŕareraena na mlamulena viowa, ita tesuŕia tekilaro ke ga navisaluaena lala. Ana navisa ruruena naŕa Ntewa pisaar pisape yoko ligan imi, la akilia aimi la aŕalivi e ita komin ga naŕa ita tepiawa ke e Yesu Kristo.

Pogos na wasineen Kristo pimi ŕalivi rui

²³ Sumo rui, pimi tol nanagane tekilia tepiawa e Kristo, navisaluaena kiena ne Mosis nene piar ita ŕarera pa ŕisi, sa ga naŕa tesike e yuŕia na koena rui.²⁴ Navisaluaena nene, naga sane pisuar ita, sa ga kieta navianena tai, pimi tol pogos naŕa Kristo pimi, vena e pogos nene, ita tekilia teviawa e naga narui ana tekilia temesmesu temio Ntewa.²⁵ Ana nanagane, Navisaluaena nene taŕatete si kilia visuar ita, komin naŕa pogos na viawaena e Kristo naga pimi ŕalivi pisi rui.

Amiu punu ga ave taaga e Kristo narui

²⁶ Ana komin naŕa amiu apiawa e Kristo Yesu, ana amiu punu ga amio Kristo ape narina ne Ntewa.²⁷ Akee amiu ŕisi rui, ana amiu apimi ape taaga amio naga, sa naŕa amiu akus ŕelaga wo kiena ne Kristo lala e amiu, sa naŕa amiu amien kulsota lala e yepemiu.²⁸ Nanagane amiu punu ga apimi ape taaga ga e Kristo Yesu, suri ne na nene narui, amiu punu ga atorok ga. Popon ita monar ve telipere re si yaru lala, tevisave nanene pe Yu, a nanene pe yaru nae ga lele taŕena, pona tevisave nanene pe yerkaawa, a nene naga pe yar nayuŕaena ga, pona sane nanene pe yerŕene, ana nanene naga pe sira ga. Ana ŕelaga nene monar ve to re si e amiu.²⁹ A komin naŕa amiu ape kiena ne Kristo sanene, amiu ke la nanene narui amiu ape lus kiena ne Epraam kemua lelaga, a ve sanene, navisa ruruena lala naŕa Ntewa naga pisaaria pa lus lala kiena ne Epraam, ŕisi na amiu ke narui amiu akusia.

4

Ita tepe narina ne Ntewa

¹ Ana ŕisi na nevisa re laa e kieta ŕelaga nene sane vena nevisa ruru laa merarava sane e lepas nen Navisaluaena nene. Visae yaru tai, ana naga mare, ŕisi na narina naga kus kiena suri lala. Ana visave

nisisi nene vitokaki ke ga wa, ŕisi na naga taŕatete kilia visuar sur la nene. Naga sa ga yaru na yuŕaena kiena ne arimanga,² naŕa ŕisi na naga monar suŕia ga vatano e liman yaru taŕena ga lala, sane arimana taŕena la nene, vano vano tol mesmesun nena pogos naŕa arimana naga pisawal sumo rui, pisape naga kilia uarar sur la nene e pog nene.³ E ŕiena ga e ita sanene, naŕa sumo, ita na sa ga nisisi, naŕa ita kieta sitomena lala sike ga vatano e yermare lala na sumo na yomarava nini.⁴ Ana pimi tol ruru kana pogos nena, Ntewa naga mligan narina pimi, naŕa sira tai naga ŕaria, paeme e yomarava nini, naŕa naga paeme vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala.⁵ Naga paeme vatanon Navisaluaena nene, kapur ea, vena naga kilia wereplan imimi la naŕa la asike vatano e Navisaluaena nene rui, vena Ntewa kuslua ita, teimi teve narina lala.

⁶ Ana nanagane, sa naŕa ita tepim tepe narina lala, naga mligan Ninuna kiena ne narina pimi e losineta lala, naŕa kila ita tekilia tevio Ntewa, tevisave "Ata Ata."⁷ Komin sur ne nanene, amiu na pe sa re si yar na yuŕaena ga la poli, ana amiu na ape narin Ntewa kemua lelaga, naŕa ŕisi na naga la suri wo van amiu sa naŕa naga pisaar pa narina lala pisape ŕisi na la akusia.

Pol sinena mie le Kalesia lala

⁸ Nanua sumo, pogos naŕa amiu pe akilia re Ntewa poli wa, amiu asike ga vatanon naŕareraena kiena ne yermare la nene naŕa pe ape Ntewa re nenaga,⁹ ana nanagane, amiu akilia Ntewa ŕisi rui, pona popon nevisa nevisave nanagane, Ntewa kilia amiu rui. Ana inu sineun nesape neviun tan amiu, nesape komin ya ne amiu sinemiun awasuŕe sina ga ava puna ne yermare la nene nanua sumo, naŕa la pe aŕarera re poli, a naŕa la taŕatete akilia akila wo van amiu pogos tai? Vanon ya ne amiu sinemiun asape asu ke sina ga vatanon kiela naŕareraena?¹⁰ Sanape na amiu asuŕia asitomai ke legiena wa lala kiena ne la nene, a kiela kupario wa lala, a kiela pogos wa lala, a kiela kas wa sanene? Asitom asape ŕisi na Suŕe kekaran amiu vanonia?¹¹ !Aulai, akila inu nemaraun amiu paŕisi! !Pona nemiyuŕa ŕarera pan amiu paŕisi ana nepisu sane pe sur korena ga!

¹²⁻¹³ Wolai lala a vineu lala, nanua sumo kam na pe asu re vatanon navisaluaena poli, ana pogos naŕa nepim nesike nemio amiu, in na nekila inu ŕiena ga nesa ga amiu. Ana nanagane, nemloge asape amiu

sinemiun asape awasuŕe si ava e ŕelaga na navisaluaena nene, a vanon sur ne nanene nepiun m̄areran tan amiu vena amiu na aimi ve sa ga in narui, naŕa in na pe nesu re si vatanon Navisaluaena nene poli. Amiu asitoŕiali pogos naŕa in na nemlologo pan amiu sumo, naŕa kiau maiena ga kila narui noŕial pulmas naŕa nesike nemio amiu, ana pe sur korena ga naŕa nemai e pogos nene, ana amiu na pe akila re nemloge piowa poli. ¹⁴Peraga, ana kiau maiena nene kila kare amiu keviu wa, ana amiu pe amloge re piowa e inu poli, a pe asitom re m̄ena piowa e inu poli, peraga. Amiu aŕure inu nepa e m̄amiu yuŕna lala, sa naŕa visave in na neve navisi kiena ne Suŕe tai, pona sa ga in na Yesu Kristo lelaga. ¹⁵Sumo, amiu akekaran inu paŕisi, naŕa nepisu sa naŕa visave amiu akilia akila, pona amiu akekaran naŕa aurelua kilamaramiu vena aligan te kilamarau, vena illa inu. ?Ana sanape nanagane narui? ¹⁶Pona nenagane, kiau visena lelaga la nene, akila inu nepimi sane kiamiu erau viowa sina. ?Ana ya ne sanene?

¹⁷Yaru taŕena la nene naŕa nemloge apisape la asike amio amiu nanagane, ana la nene asuŕna apilonvilon ke lologena wo kiena ne Kristo, la pimi asuŕna veraga amio amiu vena ave erau wo amio amiu, vena akila amiu asu vatanon la, ana nanene la akila kotalia amiu ga ne. Komin naŕa la sinelan asape aure lua amiu ga vetan inu. ¹⁸Ana pe nepisa re nesape vena in ga taaga ga nekilia nesuŕna nemio amiu poli, vena in ga taaga teve erau wo, komin naŕa ŕelaga nene naŕa na erau wo amio yaru taŕena, naga wo silaga, ana popon sane nakilaen ga yuŕnaena wo lala.

¹⁹Naruu lala, inu na sane sira tai naŕa m̄eŕena mlaea vena war sisi, sa naŕa nesuŕna nemloge piowa paŕisi vanon amiu, nesuŕna nemiyuŕnae m̄arera pan amiu paŕisi vena amiu ala Kristo amio kiena ŕelaga wo lala e kiamiu malena. ²⁰Aulai, visae nesuŕna nemio amiu nanagane, nanene na kila inu neloge wo paŕisi. Visae ve sanene, ŕisi na nekilia nevilon li laa kiau visena vito tano sane, ana nanagane naŕa nesike perinan amiu sanene, inu pe nekilia re si po la rui sane aŕna sanapen amiu narui.

Suniena kiena Eka amio Serai

²¹Amiu laŕas naŕa sinelan asape ita na monar telogear kieta Navisaluaena vena ita ve sa ke Ntewa, inu sineun nesape la avisataŕne kiau naviunena tai, sape “?Navisaluaena naŕa apisayuia, la asuŕna amloge kilale ke ya naŕa Navisaluaena nene pisa pona pe apisu kilale re poli?” ²²Visena

wa nene pisayu ke yermarua Epraam nene, naŕa naga narina na yerm̄ene lua, naŕa tai, sira naŕa miyuŕnae kiena ne wona naŕa Eka naga ŕaria, a narin taŕena tai naga wona ruru napo naŕa Sera naga ŕararonia. ²³Naga naŕa paeme sirau, kiena kia Aisak, naga paeme komin naŕa Ntewa pisaaria, a naŕa naga paeme sumo, kiena kia Ism̄ael, naŕa sira na yuŕnaena nene naga ŕaria, naga paeme ga sa ga nene. ²⁴⁻²⁵Ana ita tekilia tela suniena

nene sa naŕa ŕakaiwa tai, naŕa sira la lua nene, lalua na sa naŕa naviranarena lua naŕa Ntewa naga kila. Sira naga Eka naga sa ga naviranarena naŕa Ntewa kila e tavie keviu nae Sinae, nanene na e purvanua naŕa Arepia, yo ne nanene naŕa Ntewa mla Navisaluaena nene pa Mosis ea. Eka nene, naga pe sira na yuŕnaena ga tai, a narina m̄ena ga lala la ape yaru na yuŕnaena ke m̄ena ga lala. Sanene, Eka m̄ena ga naga na sa m̄ena ga pulkumali keviu naŕa Yerusalem, naŕa kana yaru ne lala apuarar Navisaluaena lala m̄arera, ana la sa naŕa ape yaru na yuŕnaena ke m̄ena ga, komin naŕa la asike vatanon navisaluaena nene narui. ²⁶Ana sira taŕena nene, naŕa Sera, pe yaru re tai naŕa ŕuarar e yuŕnaena poli, naga ga, a naga nene naga sane Yerusalem taŕena nene, naŕa pe Yerusalem nae ma e peni. A narina ne Sera lala, la m̄ena ga la pe yaru re tai naŕa ŕuarar la vena ayuŕnae poli ana la m̄ena ga asuŕna ga sanene, kila sane Sera nene sane aneta naŕa ita tepiawa e Kristo. ²⁷Visena Wa pisayu li m̄a sur la nene naŕa pisa pisape,

“Sira nene, ko naŕa sumo na ko ope luŕmaluŕna ga,

naŕa mopoma pe mlaeli re pogos tai poli vena waren sisi,

nanagane ko omloge po, ko okekara ko omiau,

komin naŕa woŕna na yerm̄ene mligan ko rui ana nanagane naruŕna lala apimi ape moki la narui, ataulu la naŕa sira naŕa wona suŕna amio naga silaga naga ŕar la.” Ais 54:1

²⁸Visena nene naga sa naŕa Ntewa naga pisaaria pisape yoko narina la ve moki, na ve moki a amiu kiau wolai lala a vineu lala, ita ke ga na ita tepe narina ne navisaarena kiena ne Ntewa nene narui, sa ke ga naŕa kiena navisaarena nanua sumo naŕa kila Sera ŕar narina naŕa Aisak. ²⁹Ana pogos naŕa Aisak paeme sumo, sisi taŕena nene naŕa Ism̄ael naga paeme sa ga nene, naga suŕna m̄ene nisisi nene naga Aisak naŕa naga paeme e yuŕnaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa. Ana pimi tol nanagane, tepisu ŕelaga sa ke ga nene na wa. ³⁰? Ana Visena Wa pisa sanape? Naga pisape

Ntewa pisi pa Epraam, pisa pisape “Ko monar okuwanlua sira naŋa naga pe sira na yuŋaena ga nene amio narina, komin naŋa narina nene, naga pe torokin re si naŋa la sur tai e kioŋa sur la poli. Sur la punu ga monar va ga e limana narina naŋa sira naŋa naga ga naŋa woŋa naapo.”

³¹ Poga, erau lala, Ntewa pisa sanini, a inu nevisa van amiu nagane nesape ita nini, ita pe tesa re narina ne sira naŋa na yuŋaena poli, naŋa ita tesike vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis, ana peraga, ita na sane tepe narina ne sira naŋa naga suŋa ga sanene, sa naŋa sane ita na temlelaga ga e Yesu. A sur la naŋa Ntewa naga pisaar pa narina na lelaga lala, ŋisi na ita ke ga na yokorena tokus narui.

5

Yesu pure plan pa nalelagaena la rui

¹ Pogos naŋa Kristo ŋurelua ita, naga kila sanene vena tomolue, naŋa ita tomolue lue, ana vena ita ve towasuŋe ita re si teva tesuŋa vatanon Navisaluaena kiena ne Mosis nene poli. Ve sanene, monar aviawa ŋarera, vena ve aŋararan amiu re si sa naŋa amiu na sa ga yaru na yuŋaen lala, naŋa Navisaluaena nene piar manene ruru amiu ke sina ga.

² Amiu na ayagogo ruru e visena nene naŋa inu Pol nesuŋa nepisa ke pan amiu. Visae amiu ataŋan la aŋararan amiu avisave amiu ave ŋaviu, ŋisi na yuŋaena nene naŋa Kristo naga kila ŋisi rui taŋatete iila amiu. ³ Ee, nepisa ke sina ga visena ŋarera nene pan amiu, nepisape visae yaru naŋa taŋan naga ve ŋaviu, naga ga suŋa mligan ke sina ga naga sike vatano e Navisaluaena nene. A yaru naŋa sike vatanon Navisaluaena sanene, naga monar visuar ruru naga naŋa naga logear sur punu ga naŋa Navisaluaena nene naga pisa, visae peraga, yoko naga tol nakoena.

⁴ Amiu la ŋasia nene naŋa asuŋa akilali naŋa alogear Navisaluaena nene rui, vena amesmesu amio Ntewa vanonia, amiu la nene asuŋa ate plan amiu ke e Yesu rui, amiu apilon ŋasimiu rui e lemamiŋa kiena ne Ntewa. ⁵ Ana ita na, ita tesuŋa sinetan manene tesape ŋisi na Suŋe kila ita temesmesu ruru temio naga, komin ga naŋa ita teplawa ga e naga, a pogos naŋa ita tesuŋate ke ga wa, Ninuna Wa naga suŋa mulla ita temlelaga ŋarera, tesape ŋisi na Suŋe naga monar kila sanene van ita. ⁶ Pogos naŋa ita tepimi tepe taaga temio Kristo Yesu sanene pe sur korena ga naŋa yaru naga pe ŋaviu pona pe pe ŋaviu re poli, ana sur keviu na e lepa nene

nane kieta naviawaena e Kristo naŋa naviawaena nene naga kila ita tesitom Suŋe, a ita tesitom ŋena ga yeririna taŋena lala.

⁷⁻⁸ Sumo na nepisu amiu akiriri na po paŋisi wa, ana nanagane, pe sa re si nene poli. Suŋe naga pio amiu sumo ŋisi rui, ana sineun neviun nevisave yeririna ai nene naŋa naga suwo amiu sina ga, naga kila amiu pe amlelaga re si e visena lelaga poli? !Pe Ntewa re nena poli! ⁹ Navianena viowa nene naŋa kila kare kiamiu sitomena naga sa naŋa visena pisa pisape “Narin korme ga, ana naga kilia kila kare kilamiu la melkalka vaŋisi.” ¹⁰ Ana sa naŋa amiu amio inu, ita tepimi tepe taaga e Ntewa, nesuŋa nemlelaga ŋarera ke e amiu na wa sa naŋa ŋisi na ita kieta sitomena ve taaga, sa naŋa ita ve toŋararan re si li na lelagaena lala naŋa la pe ape Yu re poli tevisave la monar ave ŋaviu. A nemlelaga ŋena ga ŋarera ke ga wa nesape yeririna nene naŋa suŋa kila kare amiu ke sanene pe sur korena ga naŋa naga pe yeririna ya, ŋisi na Suŋe naga la nakoena vania.

¹¹ Puruvi lala a vineu lala. Visena laŋasia pisa ke pisape inu ŋena ga nesuŋa nemlologon ke ga wa nesape li nalelagaena ŋena ga lala monar ave ŋaviu vena Ntewa kilia tamalia la, ana visena nene pe pe lelaga re poli. Visae nelologon ve sanene ŋisi na yeririna la nene naŋa asike amio amiu akekararan in ga. Ana amiu apisu ke ne, la asuŋa sinela karin ke na wa, komin naŋa kiau navisawalena e laki torovia naga suŋa yumulua kiela sitomena lala. ¹² Inu na nesitom ke nesape yar la nene naŋa la asuŋa apilovilopu amiu ke sanene, akila ke sinemiu kurkur naŋa la sinelan manene asape monar ave ŋaviu, popon ala playu ana asila ke sina ga, akila kare ruru la ke sina ga.

¹³ Ana amiu naŋa kiau erau lala, lelaga paŋisi naŋa Suŋe pure lua amiu rui, amiu pe asu re si vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis la nene poli. Ana maraŋe amiu, avisuar ruru amiu, ve asitom re avisave, “Pogaga nene narui, in na nomolue e navisaluaena nene rui, inu ga taaga narui. Pisi na nekilia nekila sur punu ga naŋa kiau sitomena sinenan narui.” Amiu ve avisa re sanene, ana ŋisi na kiamiu sitomen wo naga monar kila amiu akekararan naŋa aiila yeririna taŋena. ¹⁴ Pelaga na sanene naga taveve ruru visena tai naŋa Navisaluaena naga pisa, naŋa naga kalo ruru visena taŋena lala e Navisaluaena nene, naŋa pisa pisape, “Ko ositom nalavis puŋa lala, akila wo van la, ve sa ke naŋa ko ositom ko ŋaga.” ¹⁵ Ana visae amiu ave sa suri mali tetan lala, naŋa amiu ga agorua amiu, ana

amiu ga asuŋa akarkare amiu sanene, ana monar avisuar ruru amiu, ƀisi na ƀelaga nene naga kila kare punu amiu ke sina ga.

Pelaga kiena ne Ninuna Wa amio ƀelaga kiena ne yeririna

¹⁶ Inu sineun nesape nevisa visena nene van amiu. Amiu nene na Ninuna Wa naga monar sumon amiu, amiu na ve ataveve re si kiamiu ƀelaga marua naƀa apaeme amio. ¹⁷ Vanon ƀelaga nene naƀa ita teƀaeme temio, naga pe sinenan re ƀelaga kiena ne Ninuna Wa poli, a ƀelaga kiena ne Ninuna Wa naga pe kekaran re ƀelaga nene naƀa ita teƀaeme temio poli. Suri nene naga sa naƀa ƀelaga la lua nene sane la lua ape nasinekar la ga, ana sur ne na nene narui, visae Ninuna Wa suŋa sumon amiu, taƀatete si amiu akilia akila ga ya naƀa kiamiu sitomena sinenanina. ¹⁸ Ana amiu monar ve sinemiu ƀesan re mēna ga naƀa visae Ninuna Wa naga suŋa sumon amiu, ana amiu ve asu re si vatano e Navisaluaena nene narui.

¹⁹ Yurŋaena la na ƀelaga nene naƀa yeririna lala la apaeme amio naga merarava ruru ga. Yurŋaena la nene la ne nanene narui sa naƀa nataƀaen lau, a sur la naƀa namawaena, a ƀelaga namname ga lala, ²⁰ amio nalotunen nono lala, amio nawarena kimi. Amio mēna ga, nagorualaena lala, namaraena lala, navielueena lala, nasinekarena lala, napuluvisea lala, nalilipereena lala, nakaween yaru lala, ²¹ a nasinesuniēna lala, amio namunen wii keviu, a namāaena viowa lala, amio mēna sur taƀena la sanene. Ana nevisawal sina ga van amiu, sa naƀa nepisawal pan amiu sumo rui, nesape amiu avisuarina vanon yaru naƀa suŋa kila ke ƀelaga la sa nene, ƀisi na naga taƀatete su e nasuƀenena kien Suƀe pogos tai.

²² Ana mras naƀa Ninuna Wa kila pitovi e malena kiena ne yeririna naga sane: nasitomēna, a nakekarena, a nasuŋareena, a namalumena, a nasinewoena, a nawoena, a nayepēnaena, ²³ a navatanoena, a nawanaren sine. Pelaga la nene na po ƀaƀisi, a pe visena navisaluaena re tai naƀa pisa luƀar amiu pisape amiu ve akila re si suri la nene. ²⁴ Ana ƀelaga naƀa ita teƀaeme temio, amio kiena nasinenanena viowa la nene, ita tesuaria e laki torovia ƀisi rui. Nanene, ita naƀa tepe kiena Kristo Yesu, ita temligan sur la nene ƀisi rui.

²⁵ Ana komin naƀa ita temali e Ninuna Wa, popon ita teƀali mēna ga e kiena ƀelaga wo lala. ²⁶ Pe pon re towarwar ita poli, pona ita ga tekilaweke ke sina ga naƀa sineta mimi, pona ita ga tesuŋa tepieluen ita ke sina ga.

6

Amiu punu ga monar aiila amiu

¹ Kiau wolai lala a vineu lala, visae amiu yar tai naga loru e mlamulena viowa, popon amiu naƀa Ninuna ne Ntewa teke e amiu, amiu monar aiila naga vena akila ruru ke sina ga naga. Ana amiu monar avis malumu ga vania, sa naƀa amiu sinemiu miye naga, a amiu monar avisuar ruru amiu mēna ga, vena sur naƀa amiu akila ruru yaru taƀena nene vanonia ve imi kila li amiu re mēna ga. ² Amiu na monar aiila amiu ve sa nene narui vena akuspae ga naurmiena kiena ne amiu taƀena lala. Ve sanene sane amiu asuŋa amlogear ke ya naƀa navisaluaena kiena Kristo naga pisa ke narui. ³ Ana taƀatete si avilave van amiu, sa naƀa yaru tai suŋa sitom ke naga pisape "In na yar tai nini." Visae ve sanene yaru nene naga suŋa pisa kotalia ke sina ga naga ne, komin naƀa naga pe pisu kilia re sape naga pe pe yaru re tai nene poli. ⁴⁻⁵ Ana amiu punu ga monar amiu veve taaga avisu veve ruruli kiamiu yurŋaena lala naƀa akila. Visae sanene, yaru tai taƀatete kilali visu veveli sa naƀa kiena yurŋaena po taulu yar taƀena lala, ana naga monar visu veve kiena yurŋaena naga taaga. A visae kiena yurŋaena nene po, naga kilia kekara narui, komin kiena yurŋaena wo nene. Komin naƀa yaru punu ga pe maran taaga re poli, la kiela naurmiena taƀena lala peve taaga naƀa la akus ke e kiela malena lala.

⁶ Amiu naƀa asuŋa apian amiu ke e visena nalelagaena, pogos naƀa visae amiu alual narin sur tai popon amiu avion van amiu amio kiamiu navianena lala.

⁷ Amiu avisuaria, ve avisa kotalia amiu re sina ga. Ko taƀatete ototoroun Ntewa. Kurus nen ya naƀa omapila e kionŋa lokove, naga kana mras ke naƀa ƀisi na ko ga okan narui. ⁸ Yar naƀa mapila ƀelaga naƀa naga paeme amio, yoko naga sane kurus nen sur tai e kiena malena, ƀisi na naga war mras viowa lala e ƀelaga nene, naƀa marena napiowa ga, ana visae naga mapila ƀelaga kiena Ninuna Wa e kiena malena, ƀisi na Ninuna Wa naga la kinanena marua lala naƀa po vania, naƀa naga pe malena naƀa ve uro re. ⁹ Ana ƀisi na ita tekilia towar kinanena wo lala e ruru e kana pogos naƀa marua, visave ita ve teligan re yurŋaena. Ve sanene, ita na monar ve sineta maren re naƀa tekila ƀelaga wo lala, ¹⁰ ana ita na monar sineta wo va yaru lala silaga, a monar sineta wo va laa sane va la naƀa ita tepe mratava taaga temio la e Kristo.

Visena maro kiena ne Pol

¹¹ Poga, p̄isi na inu nesiri maron kiau visena la nene e ga e lur̄iau, nane amiu akilia avisu kana mras nen visena lala kerkeviu sanene. ¹² Inu sineun nesape nevisa sanini, la naṗa sinelan asape am̄areran amiu ave p̄aviu, nanene naga sa naṗa la sinelan ga vilaveena komin sur la naṗa na kulus nen yaru ga. Ana la sinelan asape akila sanene komin sur taaga ga, naṗa la sinela asape la akilia aligan nalologonena na laki torovia kiena ne Kristo naṗa kilia tamalia ita. Visena nene la yepel mavinia komin naṗa la amaraun asape saṗisi la asuṗa alogon lologena wo na marena kiena ne Yesu naga mesmesu ve sa nene, p̄isi na yar taṗena laṗasia am̄ene la. ¹³ A la nene naṗa la sinelan asape amiu monar ave p̄aviu, la sinelan m̄ena ga ve sanene vena p̄isi na la akilia awarwar lan avisave la ataulu amiu p̄isi rui, naṗa la amligan amiu apito si vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. Ana amiu na avisu ruruia, komin naṗa la m̄ena nene la pe asuṗa alogear re si sur la punu naṗa Navisaluaena nene pisa poli.

¹⁴ Ana e inu, pe sur re tai naṗa sineun nesape nowarwar inu e poli, ana e ga e laki torovia kiena ne kieta Suṗe Yesu Kristo, in na neṗarwar inu ea, komin kiena marena nene kila p̄elaga lala na yomarava nini la apimi sane sur mare ga e inu, a kila inu m̄ena ga nepimi sa ga yar mare ga tai e p̄elaga lala nataṗaliena na yomarava nini.

¹⁵ Naṗa yar tai imi mesmesu amio Ntewa, ana pe sur korena ga naṗa yar nene naga pe p̄aviu pona pe pe p̄aviu re poli, ana visae Ntewa naga sii ke sina ga yar nene imi ve yar viu sumo wa, ana p̄isi na yar nene kilia imi mesmesu amio naga. ¹⁶ A naga narui in na nelen wo la naṗa p̄isi na alogear visena la nene, naṗa p̄isi na aimi ave le Israel kemua lelaga lala kiena ne Ntewa, nesape sum̄arena kiena ne Ntewa a kiena nasineyeena sike amio la.

¹⁷ Kiau visena naga loka ga nene. Ana in na pe sineun re si naṗa p̄isi na yar tai kila ke sina viowa van inu sanene poli, komin naṗa nesuṗa noṗar ke piakapila kiena ne Kristo e tasneu rui, sa naṗa la akove inu a la am̄e inu.

¹⁸ Wolai lala a vineu lala, nemlen nesape p̄isi na nasineyeena kiena ne kieta Suṗe Yesu Kristo naga sike amio ninumi la punu ga,
Sanene.

Maki Naña Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaen Wa Lala Nae Garu EPISAS Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Purþesnen sitomiena naña Pol pisayuia e maki nini naña naga siria pan li nalelagaena lala garu Episas, nanini visena tai naña siria teke marana na keviu taaga na vetokaki lualima [1:10], naña pisayu na maplarena keviu kiena Ntewa. Pisape Ntewa sinenan sape suri la naña naga kila, yoko aimi aviranar la lele taaga. Naga sinenan sape suri nae mae peni a nae yomarava yoko asikolia ga amio Kristo, naña naga pe þarin suri makega. Pupia maplarena kiena Ntewa nene, naga mili-ganaria sape ve kiena yaru makega na yo punuga aimi aviranar la e þegas ve taaga ga e yomarava nini. Visae alelaga e Yesu Kristo, akilia akila sanene, a naga pisa ruru pa yeririna lala kiena Ntewa vena asiar naña akila meraravan maplarena nene e kiela maliena.

E komþasnen maki þesa nini, Pol pisayu mrapa naña Ntewa arimata miyuþae ea vena kilaen yeririna makega aimi ave taaga. Naga pisayu þelaga naña Ntewa mligan lua kiena yaru lala, a pisayu naña e Yesu Kristo narina Ntewa, Ntewa piyewo la, a þar plan kila milamulena viowa ea, kila apimi amesmesu apo. A pisayu miena naña Ntewa mila Ninuna Wa pan kiena yeririna lala, vena kila meraravanen naña yoko naga la sur la van la, sanaña naga pisaar sape yoko kila. E komþasnen maki na lua, Pol pisa pan la naña yoko aulo maki nini, sape la monar akila meraravan naña ave taaga amio Kristo, e þelaga naña akilia asikol la ruru amio li nalelagaena taþena lala.

Pol pis pan la e þakaiwa lala, vena kila meraravanen þelaga naña yeririna kiena Ntewa lala asumia asikol ruru la ke amio Kristo. Naga pisape suñare naga sane tas tai, naña Kristo naga pe þarunia, pona sane yuñia tai, naña Kristo naga pe kemraþe keyowo po na mrapun yuñia nena, pona sane sira tai naña Kristo naga pe wona.

Ntewa sinen sii manene yeririna na yomarava la paþisi, a yaru la apisu kilia sinesiena nene pim kome Kristo. Pupia sinesiena nene kiena Ntewa miyuri sitomiena kiena Pol, ana naga pisawal kiena lelagaena e Kristo e maki nini. Maki

nini kila meraravan þelaga kiena Kristo naña sinen sii ita paþisi, mare vena ulplan ita, viyewo ita, suñia iila ita e kiena lemamienna, a kila ita temesmesu ruru nena ga e marana Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Kristo a kiena suñare 1:3—3:21

Malena viu e Kristo 4:1—6:20

Visena maro 6:21-24

Pol siar kiena visena pan la

¹ Inu Pol, naña Ntewa ga naga mligan inu vena neve yaru nalologonen Lologena Wo kiena ne Kristo Yesu, inu nesiri luñaki nini piñasu pan amiu, amiu li nalelagaena lala nae pupia pulkumali naña Episas, naña amiu apiawa mārera e Kristo Yesu.

² Inu nemlenwo amiu ke nesape þisi na lemamienna a suñarena kiena ne Ntewa Arimata a amio miena ga kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe, suñia amio amiu.

Ntewa naga visa ruru ita e Kristo

³ Popon naña ita teyeluar Ntewa, naña naga Ntewa kiena ne kieta Suþe, Yesu Kristo, a naga pe Arimana miena ga, vanon naña ita, naña tepe taaga temio Kristo, ana Ntewa naga kila po paþisi pan ita e navisa ruruena wo lala nae ma metava. ⁴ Nanene naga sa naña pogos naña yomarava nini naga pere wa, ana Ntewa naga pisaar ita þisi rui vena ita teve taaga temio Kristo, vena ita teve kiena, a vena kieta malena ikik ruru wo e marana, naña pe kororaki re e poli. ⁵ Nanua sumo laa rui, kome pupia kiena sitomena, ana Ntewa naga mliganar ita vena kuslua ita sane narina lala, kome Yesu Kristo. Suri nene, Ntewa naga kila sane mesmesun e ya naña naga pisu sape po, a naga kekaran miena ga paþisi naña naga kila. ⁶ !Teyeluar Ntewa vanon kiena pupia lemamienna nene a vanon miena ga nalakorenanena wo nene naña naga mla korenan ga pan ita, naña pimi kome narina naña naga sitom paþisi!

⁷ Tana ne narina nene mlaui, ana vanon suri nena nene, ita naña tepe taaga temio Kristo nene, Ntewa naga pure plan ita, naña naga piwo kieta mlamulena viowa lala. !Lelaga þa, lemamienna kiena ne Ntewa e ita keviu manene paþisi, naga pa re laa na wa! ⁸ Ntewa naga pe manmarua paþisi wa, a naga pisu kilale make suria, ⁹ ana naga kekaran naña tamian ita tekilia kiena sitomena tai naña naga sane navisawanena tai pan ita sumo. Naga kila sitomena nene pimi merarava ruru e ita narui, a kiena sitomena nene, nayuñiaenen suri wo la ve moki imi mialivi

ga e Kristo. ¹⁰ E sitomena nene narui na, Ntewa naga sikol ruru suri punu ga va lele taaga, naþa naga sii la sike ma e peni, a e mēna ga e yomarava nini, la aimi lele taaga vatanon Kristo, ana Ntewa naga yurūaen ruru make suri punu ga torokin kiena sitomena nene, vano vano kilamake ruru ga e kana pog nena naapo.

¹¹ Ana þisi na suri punu ga monar imi mīalivi mesmesun nena ga naþa Ntewa naga sitom ruru ke pisape kila. Ana vena taveve kiena sitomena nene nanua sumo, naga pisaar imimi le Israel lala vena imimi meve kiena, naþa imimi meve taaga memio Kristo. ¹² Imimi ne nanini, Ntewa naga mliganar imimi vena imimi naþa memligan þesan kiamimi sitomena mārera e Kristo, a visae meve, popon imimi monar meieluar Ntewa silaga, komin naga po paþisi.

¹³ Ana amiu yeririna taþena mēna ga lala, naþa pe ape le Yu re la poli, amiu amloge visena lelaga nene þisi rui, nanene Lologena Wo naþa amiu atol kiamiu nata-maliaena e naga, a amiu amlelaga e Kristo þisi rui, ana amiu apimi ape yeririna kiena ne Ntewa þisi rui. A vanon naþa amiu na ape kiena, Ntewa naga mligan kana kile na suri nene tai e amiu, naþa naga mla Ninuna Wa pan amiu, sa naþa naga pisaaria. ¹⁴ A Ninuna Wa nene, naga sane komsus nen navisaarena na sumo kiena ne Ntewa e ita, vena ita tekilia ruru tesape metavan Ninuna nene, þisi na ita tokus lalimana punu ga ve kieta, nanene na e pogos naþa Ntewa naga wereplan yeririna lala ava puna, nanene na la ga naþa naga pul plan la þisi rui ana la ape kiena. !Ita teyeluar Ntewa, pe mias naga po paþisi!

Leniena Kiena ne Pol

¹⁵⁻¹⁶ Komin suri ne la nanene, silaga e kiau leniena lala, nesuñia nesitorñal amiu luen ga, a nepisa luen ga potena pan Ntewa vanon amiu. Pelaga nene, nesiari e pogos naþa nemloge naþa amiu apiawa mārera ke e Yesu, kieta Suþe, a naþa asitom manene mēna ga nalelagaena wa taþena lala, ana pimi tol nanagane, nesuñia nemlen ke sanene. ¹⁷ Sila ga naþa nesuñia ga nemlen ke pa Ntewa, naþa naga pe Ntewa kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe, a naþa naga pe Arimata naþa pe naurarena keviu, nesuñia nepiun ke tania vena naga ligan Ninuna na manmaruaena naþa Ninuna na kipianena van amiu, vena akilia Ntewa va ve keviu laa sane.

¹⁸ A nesuñia nepiun ke tania vena naga vike kiamiu sitomena lala, vena avisu kilale kiena yomerarava, vena akilia suri nene naþa Ntewa naga pio amiu vanonia,

a naþa kiamiu sitomena monar māreraena vena atol suri nena. Suri la nene, naga lalimana la nene naþa pe kiamiu, sa naþa suri wo la moki naþa Ntewa naga kila ruru sike na, naga pe kiena ne nalelagaena wa lala. ¹⁹ A amio mēna ga naga, monar avisu kilalea a monar akilia ruru pupia nāmāreraena kiena ne Ntewa, naþa naga suñia miyuñae ke e kieta malena lala, naþa ita temlelaga e naga. ²⁰ Nanene naga nāmāreraena keviu ke ga nene naþa Ntewa naga miyuñae ea e pogos naþa naga pisirlua Kristo suñalu mali sina ga e marena, ana naþa siraunia, naga þere naga pa mligan naga teke tano e kiena lepas marua ma e peni. ²¹ Nāmāreraena nene, naga pa laa metavan māreraena taþena lala, amio mēna ga suri mārera taþena lala, amio yerkawa taþena lala, amio nasumonena taþena lala nae ma e peni. Kia kiena ne Kristo naga mon manene laa metavan make kia taþena lala, pe e re ga e yomarava nini poli, ana e mēna ga e yomarava taþena nene naþa yoko imi. ²² Ntewa naga mligan suri la punu ga asike vatano e lana ne Kristo rui, a naga mligan lua Kristo pa e kiena suñare wa, ana naga pe þarin suri la punu ga. ²³ A kiena suñare wa nene, naga sane tasnena ne Kristo, naþa naga pule ruru e Kristo, a naþa Kristo ga rui naga pule ruru e suri punu ga e yo punu ga.

2

Nanagane ita temal e Kristo

¹ Nanua sumo, ana sa ga naþa amiu amare ga, vanon naviowaena lala, a kiamiu mlamulena viowa lala, ² naþa e pogos nene, amiu amial ga e þelaga viowa na yomarava nini. A nanua sumo, ataveve ga suþe nene na nāmāreraena na yo yau lala, amlogear ga naga narui, naþa naga ninuna nene naþa naga suñia kila ke kiena yurūaena e la naþa pe amlogear re Ntewa poli. ³ Ana nanua sumo, imimi le Israel mēna ga lala, imimi na maran taaga ga memio yeririna taþena lala, naþa imimi mesuñia memialoro metaveve ga nasinenanena na þelaga viowa kiena ne yeririna lala. Imimi mēna ga mesuñia mekila ke ga suri la naþa kiamimi sitomena la sinemiminia, a suri la naþa imimi memloge po ea. Komin suri la nene, imimi na sa ga yeririna taþena ga la nene, naþa þisi na Ntewa naga sinena kar imimi mēna ga, taþatete kila si suri tai van imimi narui, vano vano þisi na naga monar la nakoarena van imimi.

⁴ Ana Ntewa, kiena sineyeena a kiena nasitomiēna naga keviu paþisi e ita, ⁵ ana

pogos naŕa sane ita na temare ŕisi rui vanon kieta mlamulena viowa lala, ana naga kila ita temali temio Kristo. Nanene na lelaga, Ntewa naga tamalia ita kom ga e kiena lemamiēna. ⁶ Ana sa naŕa ita na temali temio Kristo, Ntewa pisirlua ita temio mēna ga naga, ana Ntewa naga mligan ita teto tano temio mēna ga naga e yo nametava.

⁷ Ntewa naga kila sanene vena e pogos la naŕa apimi ke ne, ŕisi na yeririna lala, la akilia avisu kilale sane kiena lemamiēna nene naga keviu manene paŕisi, naŕa naga sitom ita sanene kome Kristo Yesu. ⁸ Ntewa naga tamalia amiu e ga e kiena lemamiēna, vanon naŕa apiawa e naga. Suri nene naga pe pimi mālivi re e kiamiu yuŕaena wo laŕas poli, peraga, Ntewa naga mla korenan ga pan amiu. ⁹ Ana nanene naga pe suri re tai naŕa yaru kilia yuŕaē vanon poli, komin visae ve sanene, ŕisi na towarwar itan vaŕisi, tevis vilavenia, tevisave “O inu, in ga netamalia in e kiau yuŕaena.” ¹⁰ Ita na sane suri wo tai naŕa Ntewa miyuŕaen ruru po paŕisi, naŕa naga sii ita tepimi tepe yaru vii lala e Kristo Yesu, a Ntewa naga kila sanene vena ita tekila mēna ga yuŕaena wo lala, naŕa naga mligan ruru sumo rui, vena ita teyuŕaenia e kieta malena lala.

Ita na teve taaga e Kristo

¹¹ Amiu na monar asitoŕiali pogos naŕa apaeme, ana amiu na pe ape yeririna kiena ne Ntewa re poli sane le Yu lala, amiu na ape yaru taŕena ga lala. Komin suri ne nanene, le Yu lala, la asitom ke asape la ape yaru wa, komin naŕa la apuarar manene ŕaviu mārera, ana la apisa kare amiu apisa “Kulpaona” pan amiu. Ana ŕaviu nene naga pe suri korena ga na vanua ga e tas nen yermēne ne. ¹² Ana komin nanua sumo, amiu na sa ke nene narui. Amiu ve sinemiu ŕesan re naŕa nanua sumo, amiu asike laa koperinan Kristo paŕisi, amiu na asike vanuan ŕegas nen le Israel lala, amiu na ape wolawa ga, naŕa amiu na taŕatete akilia atol suri la naŕa Ntewa naga pisaar pan kiena yeririna lala. Ana amiu naŕa asike e yomarava nini, amiu na peraga ape suri korena ga narui, a amiu na pe akilia re nena Ntewa poli. ¹³ Ana amiu, naŕa nanua sumo asike laa perina, nanagane amiu apimi lavisi rui komin tana ne Kristo, nanagane narui amiu na ape taaga amio naga.

¹⁴ Kristo naga pe kieta suŕarena, ana naga kila kieta ŕegas lua nene apimi ape taaga. Nanua sumo, imimi le Yu lala memio amiu yeririna taŕena lala, naŕa ita

sineta kar ita mŕaga silaga, sa ga naŕa pupia kove tai mliŕere ita, ana Kristo naga mē plan suri nene e kiena marena. ¹⁵ Naga pialuŕar navisaluaena kiena ne le Yu lala, amio kana narin visena ne lala, a naga kila sanene naŕa kila kieta ŕegas lua nene lalua aimi ave yaru taaga e naga, sane lalua aimi ave suri vii tai. Visae ve sanene narui, Kristo naga kila suŕarena van ita. ¹⁶ E kiena marena e laki torovia, naga kilalua sinemimēna e ita, naga kila kieta ŕegas lua nene apimi ape yeririna taaga, ana naga pure ita sina ga toŕasuŕe si puna ne Ntewa, naga kila ita tepe mara wo temio naga. ¹⁷ Pogaga, e ŕelaga nene narui, Kristo naga pimi, pisawal lologena wo na suŕarena nene pa yeririna la punu ga, nanene na amiu naŕa pe ape le Yu re poli, naŕa amiu asike laa perinan Ntewa, amio imimi mēna ga le Yu lala naŕa imimi na mesike lavisin ŕisi rui. ¹⁸ Ana komin suri ne la nanene naŕa Kristo naga kila rui, nanagane ita punu ga kieta mrapa taaga e Ninuna taaga, naŕa teimi e marana ne Arimata.

¹⁹ Ve sanene, ana amiu na pe ape wolawa la re si poli narui, a amiu na pe ape yaru re si naŕa pe kiela yo re poli, peraga. Nanagane, amiu na sa ga yeririna na yo kiena ne Ntewa, amio li nalelagaena wa taŕena lala, a amiu asike loyuŕa e mēna mratava. ²⁰ Amiu na sane kemraŕe lala na yuŕa tai, naŕa li nalologena lala amio li navisawalena lala, la sane kemraŕe na mrapun yuŕa lala. E yuŕa nene, Yesu Kristo naga sane kemraŕe wo naŕa pe keyowo mēke lika, ²¹ naŕa naga suŕa ŕuarar ruru ke kemraŕe taŕena la nene. Naga puar la, ana la asuŕalu mārera, ana yuŕa nene naga sa naŕa suŕa pimi pe yuŕa wa mēna ne Ntewa. ²² Ntewa naga miyuŕaen amiu ke sanene narui, vena e Kristo amiu li nalelagaena lelaga lala, amiu asuŕa apimi ke sane yuŕa tai, naŕa naga kilia va sulueen ga loyuŕa ea e Ninuna.

3

Pol kila yuŕaena kiena ne Suŕe pan la rui

¹ Ana komin suri la nene naŕa nepisa ŕisi rui, inu Pol, nemlen wo amiu pa Ntewa. Nanagane nesike e yuŕa na koena, vanon naŕa nemiyuŕaen ke yuŕaena kiena ne Kristo Yesu pan la naŕa pe ape le Yu re poli, sane amiu, a in na nemlen wo amiu ke na wa pa Ntewa. ² ?Pona amiu na apisu kilale mŕaga naŕa sane nesuŕa nemiyuŕaē ke vanon amiu sanene, pona peraga? Kiau yuŕaena nai-ila amiuna nene, Ntewa naga mla pan inu

e kiena lemamiēna, ³ ana naga sane kiena sitomena tai naŋa sumo naga mlawania, ana siraunia naga kipian inu ea.

Ana suri nene nesiriyu ŋisi rui, ⁴ a visae amiu auloia, ŋisi na amiu atol kiau kiliaena e lepas nen sitomena nene kiena ne Ntewa, naŋa nanagane suŋa pimi ke merarava e Kristo. ⁵ E teras nasumo lala, yeririna lala la pe akilia re suri nene poli sane nanagane, naŋa nanagane Ntewa kipian ke e li nalologena wa lala amio mēna ga kiena navisawalena lala kome Ninuna Wa. ⁶ A visena nene naŋa naga pimi merarava, naga sanene narui, naŋa pisa sanini pisape, yeririna taŋena mēna lala, la amio le Yu lala, la ga luwoka ga la atol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa, a naŋa la sa ga ape lepas nen tasnela taaga ga, a naŋa navisaarena kiena ne Ntewa lala, la ga luwoka kiela. Suri wo la nene la apimi aŋalivi komin lologena wo kiena ne Kristo Yesu.

⁷ Ana Ntewa naga kila inu nepe yaru na yuŋaena kiena ne lologena wo nene tai narui, ana yuŋaena nene naga pe nalaena wo tai naŋa Ntewa naga mla pan inu, naŋa kiena naŋareraena suŋa miyuŋae ke kome inu. ⁸ Inu neto manene laa tanon nalelagaena wa taŋena lala, ana nekekara paŋisi naŋa e lemamiēna kiena ne Ntewa, naga mligan e lumāu vena nelologon kiena lologena wo van la naŋa la pe ape le Yu re poli. Ve sanene narui, nesuŋa nepisawal ke pan la e suri wo kiena ne Kristo lala, naŋa aulo ŋele ga, ⁹ a nekopian la ke mēna ga sanape naŋa Ntewa naga suŋa kila ke kiena sitomena nene pimi ŋarpoyo. Siar e pogos naŋa Ntewa naga sii suri punu ga, pimi tol pogos la naŋa aŋaro pa ŋisi rui, Ntewa naga mlawan kiena sitomena nene toŋa ga, ¹⁰ ana e kieta pogos nini narui, naga kila navisi lala amio naŋareraena lala e yo na metava ma e peni, la avisu kilale kiena namanmaruaena taŋena lala, e suri la naŋa naga miyuŋaena e lotuena kiena ne Kristo. ¹¹ Suri la nene na, la torokin sitomena kiena ne Ntewa, naŋa naga sitom ruru kemua sumo rui, pogos naŋa yomarava nini na pere wa, ana naga kila suri la nene la apimi aŋalivi rui kome Kristo Yesu, kieta Suŋe. ¹² Ana komin naŋa ita tepiawa e Kristo, a komin naŋa ita tepe taaga temio naga, ana ita tekilia teimi tesuŋalu e marana ne Ntewa narui, naŋa kieta sitomena ve yuwawa re, a monar sineta ŋarera e naga tevisave ŋisi na naga kekarana ita. ¹³ Komin suri ne nanene, nepiun ŋareran pan amiu, nepisape, avis, amiu na ve ataŋan re sinemiu la aloru pogos tai, naŋa ve aloge manene re viowagan

inu e pog ŋarera la nene naŋa nekus ke vanon amiu e yuŋa nakoena nene, naŋa la akilali inu ke paŋisi. Suri la nene na, la vena ilaar amiuena vena atol naurarena kiena ne Ntewa.

Leniena kiena ne Pol

¹⁴ Sanene, komin suri ne la nane nepisa ke ne, nekinai, nemlen wo amiu pa Arimata, ¹⁵ naŋa naga pe Arimata kemua lelaga, naŋa ata taŋena lala na mratava lala nae ma e peni amio mēna ga nae yomerava nini, la asuŋa amla ke ŋelaga wo a kiela kia wo lala, e ga e naga.

¹⁶ Nesuŋa nepiun ke tan Ntewa, nesape sa naŋa naga kiena naurarena keviu paŋisi, ŋisi na ligan kiena naŋareraena e losinemiu kome kiena Ninuna, vena sine-miu lala asuŋalu ŋarera asulue. ¹⁷ Inu nesuŋa nemlen ke mēna ga, nesape Kristo naga suŋa pumi silaga e losinemiu lala kome kiamiu naviawaena, a nemlen wo amiu mēna ga vena ŋelaga nasitomiēna imi sane purŋes nen kiamiu malena lala. ¹⁸ Visae ve sanene, ŋisi na amiu, amio nalelagaena wa taŋena lala, akilia u atorokin naŋa avisu kilale pupia nasitomiēna kiena ne Kristo, sanape naŋa pe lepalepas, pona piavi, pona pa metava, pona merorol sanape. ¹⁹ Lelaga ŋa, kiena nasitomiēna nene naga keviu manene paŋisi, ita taŋatete tevisave tekilia ruru rui. Ana pe suri korena ga, nemlen ga vena ŋisi na amiu na akilia avisu kiena nasitomiēna nene e kiamiu malena lala, vano vano-o ŋelaga wo kiena ne Ntewa lala, a kiena malena wo, aule ruru e amiu.

²⁰ Ana nanagane, teyeluar Ntewa, naŋa e kiena naŋareraena keviu naŋa naga suŋa miyuŋae ke ea e losineta lala, naga kilia yuŋaena taulu manene ya naŋa tekilia teviun tania, pona ya naŋa tekilia tesitomiā. ²¹ Ana nanagane, nalotena kiena ne Ntewa wetelu miyeluar naga komin Kristo Yesu, nanagane, a e mēna ga e teras lelein lala na pogos la naŋa apimi ke ne, vano vano-o ve uro re, sanene.

4

Ita na sane tepe tasnela taaga e Kristo

¹ Sa naŋa nesike e yuŋa naloge viowaena, komin yuŋaena kiena ne kieta Suŋe, neŋareran amiu, nesape kiamiu malena lala monar mesmesu ruru e ŋelaga nene naŋa Ntewa naga pio amiu vena amiu ayal ea. ² Ve sanene, amiu avatanon amiu, a amomāu silaga. A kiamiu sitomena lala monar malum ga van amiu, naŋa ve sinemiu mimi koskos re van amiu. Pelaga na nasitomiēna ne

nanene. ³ Amiu na akilayonli naŋa auararuru ruu suŋare nene naŋa naga suŋa sikol ruru amiu, ana ve sanene, akilia avisuar ruru navetaagaena naŋa Ninuna Wa naga suŋa mla ke pan amiu. ⁴ Amiu na sa ga ape tasnemi taaga ga, a Ninuna mēna ga taaga ga sike e amiu, a e ke e ŋelaga nene ana navisaarena taaga ga, naŋa kiamiu sitomena kilia suŋalu m̄arera se ea, naŋa Ntewa naga pio amiu vanonia. ⁵ Ana Suŋe Yesu naga taaga ga, a kieta nalelagaena taaga ga, a nakeena mēna ga taaga ga, ⁶ a Ntewa mēna ga taaga ga naŋa sike na, naŋa naga pe Arimanane yaru punu ga, a naga pe suŋen suri punu ga, a naga miyuŋaen kiena yuŋaena ŋarpoyo e yo punu ga, a naŋa naga sike e malena kiena ne yeririna punu ga.

⁷ Ana e ita punu ga peve taaga, Kristo naga mla nalaena taŋena lala e kieta malena lala, naŋa la apowo paŋisi, mesmesu e kiena pupia lemamiēna. ⁸ Nanene na sa naŋa Visena Wa naga pisa nanua sumo rui e Yauena Lala, naŋa pisa pisape

“Pogos naŋa naga pa metava e yo na metava manenea,

naga ŋere kiena nasinekar lala naŋa naga taulu la rui, ataveve naga,

a naga mla nalaena pan kiena yeririna lala.”

Yauena 68:18

⁹ ? Ana visena naŋa pisa pisape “Naga pa metava,” naga kana kinasia na ya? Kinas nen visena nene sape nanua sumo, naga pito manene laa tano rui, naŋa naga pitomi tano e yomarava nini, naga pito tano e kana ŋilipili merorol ne lala. ¹⁰ A yeririna nene, naŋa sumo naga pitomi tano, naga pe yaru m̄a ke sina ga nene naŋa sirau naga pa laa metava, metava ma e peni, ana ŋisi na, naga pa ke laa metava na wa, vena naga kilia kokonia yo la punu ga naŋa Ntewa sii la. ¹¹ A naga yaru ke ga naŋa naga mla nalaena pa kiena yeririna la narui, naŋa laŋasia, naga mligan la ape li nalologena lala, laŋasia, naga mligan la ape navisawalena lala, laŋasia, naga mligan la ape nayalinen Lologena Wo, a laŋasia, naga mligan la ape yaru na visuaren li nalelagaena lala, ana laŋasia, la ave navian laena mēna ga lala. ¹² Kristo naga kila sanene vena kiena li nalelagaena wa lala akilia akila kiena yuŋaena, vena ŋegas kiena ne li nalelagaena lala e yomarava nini, naŋa sane tasnena, kilia kapuru manenea, a imi m̄arera laa sane. ¹³ Ve sanene, ŋisi na ita punu ga tekilia teimi teve taaga ga e kieta naviawaena e Narina ne Ntewa, a ita teimi teve taaga mēna ga naŋa tevisu kilale ruru

naga e kieta malena lala. Naga ke nanene narui, tekilia teimi teve sa naŋa yaru na marua, vano vano tol naŋa temarua ruru sane Kristo, naŋa ŋisi ita teimi teve yerkawa kemua lelaga sane naga.

¹⁴ Sanene, ŋisi na ita ve teve sa re si sisi, naŋa navianena taŋena kiena ne yaru na visokanena lala aure kieta sitomena lala va ve taŋena, a naŋa kiela navisa kotalia itaena lala la apilovilon ita, sa ga naŋa lagi miyu ita, pona sive suŋa kuakuankare ita tepa sane, tepa sane, peraga. ¹⁵ Ana monar towarar nalelagaena e ŋelaga nasitomiēna, a e kieta mrapa la punu ga, monar tekapuru vena teimi teve yerkawa lala e Kristo, naŋa naga pe ŋarin ŋegas nen kiena nalelagaena lala. ¹⁶ A ita na sane kinakinas nen tasnena lala, a naga suŋa kila ke kinakinas la nene apimi ape tas taaga ga e naga, naŋa kiena merpu lala la asuŋa asikol ruru kana kinakinas la nene van ŋarina. A pogos naŋa kana kinakinas nen tasnena la nene, la ataveve ruru kiela yuŋaena lala, a la asuŋa asitomila, ana tasnena nene naga kilia kapuru, kilia imi m̄arera va laa sane.

Malena viu e Kristo

¹⁷ E kia kiena ne kieta Suŋe, non̄areran amiu ke sina ga, nesape amiu na monar avisuar amiu, ŋisi na amiu na ve ataveve re si ŋelaga kiena ne la naŋa pe amlelaga re e Ntewa poli. La nene, kiela sitomena lala apiowa rui, ape mias pa rui, ¹⁸ ana asike ga e yemalolo. Ana la asike manene laa perinan malena nene naŋa Ntewa naga mligan ke pimi, kolim naŋa la ŋarila m̄arera paŋisi sa ga kilavaru, la pe amloge kilia re suri poli. ¹⁹ Sinela lala taŋatete si amawan kiela naviowaena lala, ana la atamiān la ga e lau narui, a e ŋelaga na kororaki lala, naŋa la asitom korean ga.

²⁰ Ana e Kristo, pe apian amiu re nenaga e ŋelaga tai ne sanene poli, peraga. ²¹ Ana la apisayu kiena suri wo la moki pan amiu ŋisi rui, pan amiu naŋa ataveve ke naga, a la apian ruru amiu e nalelagaena la nene naŋa sike e Yesu. ²² Sanene, ana amiu na monar aligan lua ŋelaga marua naŋa apaeme amio. Pelaga nene naga suŋa kila ke kiamiu malena na sumo pimi piowa, a sumo, kiamiu nasinenanena viowa na ŋelaga la nene asuŋa apisa kotalia amiu, ana asuŋa akila kare manene kiamiu malena la keviu paŋisi. ²³ Ana nanagane, sinemi lala a kiamiu sitomena lala monar imi ve urviu nenaga, ²⁴ a amiu na monar akus ŋelaga viu lala na kiamiu malena viu e Yesu nene, naŋa Ntewa naga sii e amiu, sa ga kiena, naŋa yeririna lala la akilia

avisu sa naŕa mesmesu ruru kemua, a pe suri wa.

²⁵ ! Sanene narui, visokanena toko! Komin naŕa ita tepe kinakinas nen tasnena ne Kristo ga, ana monar teve lelaga lue ga va nalavisin ita la silaga.

²⁶ A visae sinemiu mimi pogos tai, ve akila re naŕa nasinemimiena nene were amiu ava e namlamulen viowa, a kiamiu nasinemimiena nene monar vito tano sumo, ŕisi na mrae vito tano. ²⁷ Amiu na monar ve ala re pulmas tai va Yermare, vena naga imi kila kare amiu, ava aviowa laa sane.

²⁸ Yaru naŕa sumo naga pe yaru na vinauena, naga monar ŕisin vinauena. Naga monar yumŕae mŕarera e limana, e ŕelaga na mesmesu, ana ŕisi na naga kilia visuar ruru naga, a iila mŕena ga yaru la naŕa limala korena.

²⁹ E kiamiu visena lala, ve avisa re visena kar lala, ana avisa ga visena la naŕa naga kilia iilar kiela sitomena lala, naŕa la aloge kiamiu visena nene, naŕa naga toroki ga, a naŕa mesmesu, a naŕa kilia iila la. ³⁰ Amiu ve akila re Ninuna Wa memawa, pona loge viowa vanon kiamiu visena viowa la nene, komin naŕa Ninuna Wa nene, Ntewa naga mligan e amiu sane kiena kile tai, vena naga visawal visave amiu na ape kiena, a vena visawal mŕena ga visave ŕisi na naga wereplan amiu e legiena maro. ³¹ Sanene, popon ve akila re si sinekarena lala, a sinemiu ve uarar re si simimiena, a sinemiu ve melkalka re sina. Amiu aligan ŕelaga na vilupena a navisviowaena, a aligan ŕelaga na sinekarena.

³² Ana amiu na awo van amiu, a sinemiu lala malumu ga van amiu, aviewo amiu, sa naŕa Ntewa naga piewo amiu rui kome Kristo.

5

Amiu na ayal e yomerarava

¹ Ana komin naŕa amiu ape sisi wo kiena ne Ntewa lala, amiu akilali naŕa ataveve kiena ŕelaga. ² Amiu na monar ayal e nasitomiena, sa naŕa Kristo naga sitom amiu, naga taŕnan kiena malena pan amiu, sane ponotaninu tai naŕa po pan Ntewa, a sane nakuŕaŕaena tai naŕa Ntewa kekarania.

³ Komin naŕa amiu ape nalelagaena wa kiena ne Ntewa, ana pe mesmesun re nenaga naŕa pogos tai, suri laŕasia imi kakate e amiu sane lau, pona suri na memawaena lala, pona ŕelaga nasinesuniena suri lala, a suri la nene pe pon re mŕena ga ava atakorkoron poli. ⁴ A pe pon re naŕa amiu avisa visena kar

la poli, a visena namname lala, a visena na totorouena viowa. Ana popon amiu na asuŕna avisa ga potena van Ntewa. ⁵ Nesape nevisa meraravan van amiu sanini: la naŕa la asuŕna ataŕa ke lau, a la naŕa asuŕna akila ke suri na memawaena, a la naŕa sinela sun manene suri la silaga, la nene ŕisi na akokovio. Yaru na sinenan manene laa suri la silaga, naga maran taaga ga amio yaru naŕa naga mlotun ke suŕe taŕena lala. Amiu na monar alelaga e visena nini silaga, pisape la naŕa apuarar ke ŕelaga viowa la nene, ŕisi na la taŕatete nenaga akilia ava loyuma e Nasuŕpenena kiena ne Kristo amio Ntewa.

⁶ Amiu na ve ataŕnan re yaru la aure amiu ava e mrapa taŕena lala, naŕa la avisa kotalia amiu ga e kiela visena kiki lala. Suri ne la nanene naga kila Ntewa naga sinena karla rui, sa naŕa visae la pe amlogear re naga poli, ana ŕisi na naga la nakoena van la. ⁷ Pisi na amiu ve ava ave ŕegas re nena amio yeririna la ne sanene. ⁸ Nanua sumo na, amiu la nene ape yeririna na yemalolo ga lala, ana nanagane naŕa amiu asike e kieta Ntewa narui, ana amiu asike mŕena ga e kiena yomerarava. Ve sanene na, amiu monar ayal silaga ve sa naŕa amiu na ape yeririna na yomerarava nene narui, ⁹ komin e yomerarava nene, ŕisi na kiamiu malena wo, a mesmesu, a ve lelaga, ana ŕisi na kilia war mras la naŕa po ve moki. ¹⁰ Amiu na monar akilayonli naŕa alual ŕelaga ya naŕa kieta Ntewa naga kekarania. ¹¹ Pisi na amiu na ve amio re yeririna la naŕa la akila ke suri viowa lala, naŕa pe yumŕena korena ga lala na yemalolo. Ana popon visae amiu avietavan suri viowa la nene aimi e yomerarava. ¹² Ita na tememawanli mŕena ga vena tevisayu suri la naŕa la apa akilawania, ¹³ ana pogos naŕa Ntewa naga vietavan suri la punu ga nene, aimi e yomerarava, ŕisi na yomerarava nene naga kila ŕelaga la nene la amolmolue. ¹⁴ A pogos naŕa yomerarava naga kila suri la punu ga imi molmolue e yometava sanene, suri mŕena ga la nene ŕisi na imi ve sa yomerarava. Nanene na sa ga yauena nene pisa, naŕa naga pisa, pisape “Ko nene naŕa omomallo rui, otavilo, osuŕalu e marena, omal sina, ana ŕisi na Kristo naga tegoli ko.”

¹⁵ Komin suri nene, amiu na monar avisuar ruru amiu, sane ŕisi na yoko ayal ve sanape. Pisi na amiu na ve ave sa re la naŕa la pe ŕarila re poli, ana amiu na monar akila ŕelaga kiena ne yeririna la naŕa ape manmarua ruru po. ¹⁶ Amiu na monar ava ayuporu e pulmas punu ga

naŕa amiu ańalia, vena kilaen yuńaena wo lala ea, komin naŕa ita tesike e pogos na viowaena. ¹⁷ Pisi na amiu ve ayuńae wowe re, ana monar amiu na akilali akilia suri punu ga la naŕa kieta Suŕe naga sinenan sape akila.

¹⁸ Pisi na amiu na monar ve amun re si kuruta na munena vano vano-o akilalu ŕarimiu, vanon ŕelaga nene, ŕisi na naga kilia kila kare make ke sina ga kiamiu malena lala. Ana amiu na monar aule ga e Ninuna Wa. ¹⁹ Popon naŕa amiu asuny visena na Tus na Yauena lala, a yauena wa lala, a yauena na yeluarena Ntewa lala van amiu, a amiu monar ayau e yauena wa lala, vena aieluar kieta Suŕe e sinemiu la wetelu. ²⁰ A vanon suri la punu ga, silaga amiu asuńa avisa potena va Arimata Ntewa, e kia kiena kieta Suŕe, Yesu Kristo.

Pelaga na talopaena

²¹ Amiu li nalelagaena lala, yermene a sira, monar avatanon amiu, sa ke ga naŕa asuńa apatanon ke Kristo.

²² Amiu sira la naŕa atalopa, monar avatanon womiu lala, sa naŕa asuńa apatanon ke pa kieta Suŕe, ²³ komin naŕa yermene naga pe ŕarin wona, naga sa naŕa Kristo naga pe ŕarin kiena lotuena, naŕa lotuena nene naga pe tasnena, naŕa naga tamalia. ²⁴ Komin suri nene, sira lala la monar avatanon wola lala e suri punu ga, sa ke naŕa lotuena kiena ne Kristo suńa patanon ke naga.

²⁵ A amiu yermene la naŕa atalopa, monar asitom manene womiu lala, sa naŕa Kristo naga sitom manene kiena lotuena, ana naga tamian kiena malena vanonia. ²⁶ Naga kila kiena lotuena mekiki, a naga kevania e wii, a e kiena visena, ana naga miawa pa Ntewa. ²⁷ Kristo naga kila sanene vena kilia were kiena lotuena imi puna, naŕa naga pe wa naŕa pe wa ruru manene laa sike na, sane sira mee tai, naŕa naga suńate ke sape talopa, naŕa naga mekik ruru po, a naga pe namname re poli, a sa naŕa amiyowau ruru tanea naga po na po. ²⁸ E ŕelaga miena nene, yermene naga monar sitom manene wona, visuar ruruia sa ga naŕa naga pisuar ruru ke ga tasnena. Yermene naŕa naga sitom manene wona, naga suńa sitom ke sina ga naga. ²⁹ Yaru la ve asuńa avisa kare re tasnela lala, pona akila kare la, peraga, ana yeririna la asuńa apagan rurula, a la asuńa apisuar ruru ke tasnela lala. Naga nene naga sa ke ga naŕa Kristo kila ke pan kiena lotuena, ³⁰ a ita na tekilia ruru suri nene po paŕisi, komin naŕa ita na

tepe kinakinas nen tasnena lala. ³¹ Visena Wa naga pisayu miena ga ŕisi rui, naŕa yermene amio wona, lalua na aimi ave tasnela ve taaga ga, naŕa naga pisa pisape “Komin suri ne nanene, yermene ligan arimana amio anena, vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi sane ave taaga ga narui.”

³² Visena Wa nene, visena urmi tai naga suńa ea, naŕa sumo naga sane navisawena ga tai, ana nanagane, nekilia nesape visena nene naga suńa pisawal ke Kristo amio kiena lotuena ne. ³³ Ana ve asitom re avisave visena nene naga pe pisa amiu re miena poli, peraga, pisa amiu ke miena ne. Ee lelaga ŕa, amiu yermene lala, monar asitom manene womiu lala, sa ga naŕa asitom amiu ke ga, a amiu sira miena ga lala, monar avatanon womiu lala.

6

Pelaga kiena ne sisi lala amio arimala lala a anela lala

¹ Sisi lala, amiu na ape sa naŕa li natavevena Kristo, amiu alogear arimamiu lala a anemiu lala, sur ne nanene na mesmesun naŕa amiu akila. ² Navisaluena tai e Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sanini, naŕa pisape “Amiu na ato ga tano e arimamiu amio anemiu lala,” a naga nene navisaluena na sumo naŕa kiena navisaarena tai teke metava e a, ³ naŕa naga pisa, pisape visae akila sanene, “*ŕisi na sur na kiamiu malena lala kilia kiriri wo, a vena ŕisi na kiamiu malena e porotano nini naga ve pi-avi.*”
Naw
5:16

⁴ Amiu arimala lala a anela lala, sinemiu la ve vilul re va narimiu lala silaga, vano vano la sinela kar amiu ke sina ga. Ana amiu na monar akawe ruru la mesmesu, a amiu aviana la, a aki pian la e mrapa na kieta nalelagaena e Kristo.

Pelaga kiena ne yaru na yuńaena amio kiela yerkawa lala

⁵ Amiu yaru na yuńaena lala, alogear kiamiu yerkawa lala na yomarava nini, sa naŕa amaraun la, a avatanon la, a amiu monar akila sanene e sinemiu la wetelu, sa naŕa amiyuńae ke kiena ne Kristo. ⁶ Amiu na pe pon re asuńa akila ve sanene e pogos ga naŕa la asike amio amiu poli, vena amiu akilali ga naŕa la akekeran amiu, ana monar akila suri la naŕa Ntewa naga sinenania silaga, amio kemua sinemiu lelaga, sa naŕa amiu na ape yaru na yuńaena kiena ne Kristo. ⁷ Amiu na

monar akekaran kiamiu yuñäena lala, a popon ve akila re si yuñäena sa ke naþa amiyuñäe ke ga pa yaru, ana akila sa naþa amiyuñäe ke pa kieta Suþe. ⁸ Amiu na asitomli sa naþa visae yaru tai naga pe yerkawa tai, pona naga pe yaru na yuñäena ga tai, ana pe suri korena ga, þisi na Suþe naga lamaran suri wo vania torokin kiena yuñäena wo lala.

⁹ A amiu yerkawa kiena ne yeririna na yuñäena lala, amiu mñena ga akila mesmesu va kiamiu yeririna na yuñäena lala, a ve avisin re sinekar van la silaga. Amiu na asitoñälia, naþa amiu amio la, amiu punu ga kiamiu Yerkaawa taaga ga naþa sike ma e peni, a naga suñä kila maran taaga ga pa yeririna la punu ga.

Tekila mara pa yermare

¹⁰ Lavisi ke nekila make kiau visena narui, ana nesitom nesape nevisa van amiu sanini, amiu añararan manene li naþa amiu añarera e kieta Suþe, amio kiena pupia nañareraena. ¹¹ Amiu na ayen kulgota ñarera na mara lala naþa Ntewa naga mla pan amiu, vena amiu akilia asuñälu, a akilia asuwo mraai kiena ne Yermare, amio kiena navisokanen viowa lala naþa naga suñä kila ke pan amiu. ¹² La naþa ita tesuñä tekila ke mara pan la e kieta malena, la pe ape yeririna re poli. Ita tesuñä tekila ke mara pa nañareraena taþena la ne, amio yerkawa lala kiena ne yermare lala, amio suþe lala kiena ne la naþa nanagane la ape purþes nen yemalolo e yomarava nini, a tesuñä tekila ke mñena mara temio kimi viowa la nene, naþa la moki liu, naþa asuñä ke e yo punu ga.

¹³ Ana popon ayen ruru suri na kilaen mara kiena ne Ntewa la nene narui, ana pogos punu ga a e legiena punu ga, naþa Yermare naga imi vena kila mara van ita, þisi na ita tekilia tekila mara va nasinekar la nene, vano vano þisi, ana ita tesuñälu ñarera ke tesike na wa.

¹⁴ Pogos naþa amiu asuñälu kilaen mara sanene, kiamiu sur ñarera nakilaen mara lala na sanini narui. Kulka naþa aþereari e meþemiu, naga sa naþa amiu apuarar þelaga na lelagaena. A kulsota ñarera na kilawoen yepemiu vanon mraai lala, nanene na sa naþa amiu apuarar ruru þelaga mesmesu suñä e kiamiu malena lala wetelu. ¹⁵ Ana pupia kulus nen lamiu na yalena, naga na sa naþa amiu asun ke asape ava avisawal Nalologena Wo na suñärena. ¹⁶ Kulþave nene naþa amiu na apuararia nakilawoen mraai kiena ne Yermare la nene, naþa kapi pivavaga ke

e la, nanene naga sane kiamiu naviaawaen ñarera e Ntewa. ¹⁷ A kiamiu kulparimiu na mara, naga sane natamaliaena, naþa Ntewa naga mla pan amiu, a playu na kilaen mara kiena ne Ninuna Wa naþa amiu awaria, naga sane Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁸ A amio suri la nene, amiu na monar alen mñena ga, monar aviun tan Ntewa vena iila amiu. A silaga monar alen e nañareraena kiena ne Ninuna Wa, a þisi na monar asitoñäli li nalelagaena wa taþena la silaga e kiamiu leniena lala, naþa maramiu ve kawa re pogos tai. ¹⁹ A naga ke sina ga, amiu na monar alenwo inu mñena ga, vena þisi na Ntewa naga la pulmas na visena tai van inu vena nevis, vena ve nesitom þele re naþa nekilia nelologon Nalologena Wo kiena ne Kristo, naþa sumo naga su tapoloun yeririna lala, ana nanagane, þisi na nemararan naþa nevisawal van la. ²⁰ Inu na nepe yaru na lologonen Nalologena Wo nene, ana nesike e yuñä nakoena, ana amiu na monar alenwo inu vena ve nesitom þele re naþa nelologon Nalologena Wo nene e nini, sa naþa mesmesun ga naþa netaþa.

Visena maro kiena ne Pol

²¹ Inu sineun nesape vena amiu na akilia kiau suniena lala, ana komin sur ne nanene yoko neligan kieta erau wo nene, Tikikas, imäsu pun amiu. Naga na þar yepe mñen yuñäena lala kiena ne kieta Suþe e yo nini, ²² ana þisi na naga visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena amiu na akilia aloge wo si e imimi.

²³ Ana suñärena, sitomena a naviaawaena la apitom kome Ntewa Arimata, a Yesu Kristo kieta Suþe, la asuñä amio ita, amio mñena li nalelagaena la punu ga. ²⁴ A lemamiäna kiena ne Ntewa naga sike e amiu, a e mñena ga e ita punu ga naþa tesuñä tesitom manene laa kieta Suþe Yesu Kristo, naþa þisi na ita tesitom naga vano vano-o, ve uro re, sanene.

Inu, Pol.

**Maki Naþa Pol Siria Pa Pan
Li Nalelagaen Wa Lala Nae
Garu
PILIPAE
Visayuena Na Tusi Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri maki nene pa e sumare nae Piliþae naþa la nene ape yaru þesa nae Yurop naþa Pol mlologon þesan lologena wo pani la, ana apimi ape li nalelagaena. Piliþae naga pulkumali keviu tai na lepas ne Masetonia, naþa sike vatanon Parin Suþe keviu nae Rom. Pol siri maki nini e pogos tai naþa mēke e yuñā naloge viowaena, a e poglis nene li nalelagaena laþasa asuñā akawe naga, a naga mlolge piowa menaga e vianena na visokanena naþa sike loyuñā e sumare nae Piliþae. Maki nini kila meraravan naþa Pol naga þasine ga Ntewa, a naga kekara na kekara, ana tekilia sane naga sanene komin naþa naga mlelaga mārera e Yesu Kristo.

Pol siri maki nini vena visan potena van li nalelagaena lala nae Piliþae naþa amiila naga e ya naþa naga sinenana. La nene amligan kilavaru laþasa pa pania vena iilaen naga, a naga siri maki nini pani la, vena visirluaen kiela sitomiena vena alelaga mārera e Yesu Kristo. Naga kila sanene komin naþa visae aloge sane naga mēke yuñā naloge viowaena, ana pe aloge viowagan vaþisi.

Naga pisa pan la vena akila kiela sitomena la surñaga tano, sane sitomena kiena Yesu Kristo. Pe pon re avilave poli, a asuñā asitom la ga. Naga pisa panila sape kiela maliena viu naþa sike e Yesu Kristo, naga suri naþa Ntewa mla korenan ga sanene pan la e kiena lemamiēna, a atol ga e kiela lelagaena lala. Pe atol re kome naþa amlogear navisaluaena kiena lus nae Israel la poli, peraga, atolia komin amlelaga ga e Yesu Kristo.

Pol sinenan sape li nalelagaena lala nae Piliþae monar atol þelaga kiena Yesu Kristo. Naga sape la naþa asikol la ruru e Yesu, Ntewa mla sumare na lelaga sike e kiela sitomena, a kila la asuñā akekara luwega.

Pupia suri tai naþa Pol pisayu e maki nini, naga sape li nalelagaena lala monar asikol ruru la amio Kristo, monar akekara, a kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala suñā mārera e naga silaga. Maki nini kila merarava pan ita naþa Pol naga sinen sii paþisi li nalelagaena na sumare lala nae Piliþae.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-11

Suri la naþa Pol suñā mlolge ke piowagania 1:12-26

Malena kiena yaru naþa mlelaga monar taveve maliēna kiena Kristo 1:27—2:18

Pol sape vitetalia Timote va gar pun la, a pitetalia Epaprotetaes þasuþe si pa uñā 2:19-30

Le Piliþae lala monor avisuar la e kiela sinekar lala 3:1—4:9

Pol amio kiena erau lala nae Piliþae 4:10-20

Visena maro 4:21-23

Visena na sumo

¹ Maki nini, yar na yuñāe korenenā la lua kiena ne Yesu Kristo, nane imimi lua Pol amio Timote, imimi lua mesiri piñasu pan amiu, naþa asike e pulkumali naþa Piliþae, nane amiu naþa kiamiu malena su ruru ke amio Kristo, sane ape li nalelagaena wa lala, amio kiamiu nasumonena lala amio kiamiu yaru naiilaena lala. ² Imimi lua mekekaran navitawe amiuēna sina ga e maki nini, e kia kiena ne Ntewa arimata a Suþe Yesu Kristo, a imimi lua mepiun tan lalua nene, vena aligan lemamiēna a sumārena sike amio amiu nanagane.

Pol mlenwo la

³⁻⁴ In na nesitoñā amiu lue ga e kiau leniēna, a nekekara lue ga nalenwo amiuēna van kieta Ntewa, a navisaen potena paþisi vanan amiu. ⁵ In na nesitoñā ke kiamiu navisuariniēna, amio mēna kiela nayuñāe veragaena e lologena wo, siar e naþa nesiar kiau yuñāena e amiu, pimi tol nanagane, ana nepisa potena paþisi vanonia. ⁶ In na nemlelaga sane Yarkeviu, naþa siar kiena yuñāena wo tai pan amiu rui, naga kilia yuñāen mēna vano, vano-o kila ruru punu ga, nane e pog maro e pupia legiēna nena kiena Yesu Kristo. ⁷ Vanon sanene, avisu naþa in na nesitom amiu manene laa, nepisu sane nanene na mesmes ga, vanon tepa lele taaga loyuñā e lemamiēna kiena ne Ntewa rui, ana amiu amio inu e sur la mok rui, e pog wo a e pog mārera. Nanagane, nepuarar ruru amiu asike e loyuñā e inu, kila sane nanagane pogos naþa nesike e yuñā na koena, sa ga naþa ita mēna nena ga. Pona visae aure inu neva e kumal na visen van inu vanon lologena wo naþa nepisawal ke ne, ana sa ga amiu amio inu ke na wa. ⁸ Nanene pe lelaga ne, ana Ntewa kilia sape sineun mēna nesape nevisuli si maramiu wa. Awe, sineu miye amiu paþisi ne, e sinesienā make ga kiena ne Yesu

Kristo. ⁹ Nemlenwo amiu sanini, nesape kiamiu sinesiiena monar kapuru lue ga, a visae na kiliaena wo a namanmaruaena a navisuveve ruruena sike e amiu, kilia iila sinesiiena nene imi ve keviu lue van amiu. ¹⁰ Visae amiu ave sanene, yoko akilia atol make ga þelaga wo lala, a aligan la naþa piowa, ana yoko kiamiu malena la kilia merarava ruruia, taþatete sur tai te amiu e legiena kiena ne Kristo naþa pimi ke ne. ¹¹ A kiamiu malena la yoko kilia war mras nen mesmesuena naþa Yesu tamian pimi, ana sane kieta mrpa tai naþa tekilia teyeluar Ntewa vanonia, a Ntewa miena þarwarinia.

Pol sike e yuþa na loge viowaena a kila ke yuþaena kiena Suþe

¹² Wolai a vineu lala, nesape nevisawal sur nene van amiu, sane pog m̄arera la naþa pimi pan e inu ke narui, pe akilawo re kiau yuþaena poli, peraga. Ana la amiilaar ke lologena wo kilia va manene laa sane e yo taþena la ve moki. ¹³ E lepas nen yo naþa nesike ea, nepisu sane yar na mara lala amloge lologena wo na rui, a pa tol yar na mara e yuþa m̄ana ne Parin Suþe Sisa, amio yeririna taþena lala. Nanagane na la apisu kilale rui sane noþar ke sen la nene vanon ga Kristo. ¹⁴ A nekekara m̄ena paþisi navisuen pogos naþa apuarnu e yuþa na koaena sanene, ana sur nene pe kila re li nalelagaena taþena la e nini amarau poli, kila la asuþal m̄arera laa sane e Suþe, a aþaryon ke ga navisawalen visena kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lala amlologon visena kiena ne Ntewa, pe sur wo tai, ana sur taaga, nekilia sane lala þasia amlologon Navisaarena Kristo e sitomena wo, a þasa amlologon e sitomena na vielueena a e sitomena na vilaveena. ¹⁶ A la naþa amiyuþae po, apisuluþar sane nesike e yuþa na koaena vanon nemiyuþaen lologena wo, ana sinela piowagan inu, a sinela piowagan la naþa pe amloge re poli wa, þisi na amlologo e sitomena wo. ¹⁷ Ana lala taþena nene, amlologon Kristo ana pe ape lelaga re poli, aþarwar la paþisi, asape akila sa naþa lala towe ava metava. Sitomena viowa na sanene sike e la, ana pogos naþa apisu naþa apiar ruru inu e sen la nene nesike e nini, apisu sane pe kiela pog naþa akilia avisayu kare kiau kia e maran yar lala, ana akila kiela kia la pa metava. ¹⁸ Ana ane kilia, pona pe pe sur re tai poli. Kiela sitomen po yo, po piowa ga, ape lelaga pona apisokan, ana pupia sur keviu, kia kiena ne Kristo monar molue lue ga silaga.

Pol sape mal pona mare, ana sinenan ga Yesu

¹⁹ Sur ne na nene, pogos naþa nemloge asape kiena kia momolue ke pa rui, nekekara paþisi, ana sa pogos tai neloge sane kiena yuþaena pa po manene laa ke sane, yoko neloge won vaþisi. Nanagane na nepisu sane amligan nu nem̄eke ga e marena, a pe mrpa re naþa nekilia nemolue si vetan poli, ana pogos naþa nemloge sane kiena yuþaena pa ke meta sanene, miilalua si kiau sitomena sane, kila nemlelaga manene laa sane e kiamiu leniena lala, amio naiilaena wo kiena ninuna ne Suþe Yesu Kristo, sane yoko wo van inu na wa. ²⁰ Sanene na, nanagane na nemlelaga ke m̄arera sane akilali ya ne van inu, ana taþatete akila nekila sur tai na piowa pona nevisa visena tai naþa yoko nemawan sina e marana ne Ntewa. Visae nemal po nemare, pe pe sur re tai poli, ana sane pogos punu ga, sineun ga nesape nem̄areran ga kilaen kia kiena ne Kristo va manene laa metava wa, e sur ya naþa yoko vim katen inu po e tasneu. ²¹ Sur naþa teke e inu sanini, visae nemali, malena wo kiena Kristo sike amio inu, a visae nemare, neva nesike nemio naga, naþa wo manene laa sane. ²² Visae ve kiau naþa nemal ve piavi re laa sane e yomarava nini, naga nene sane kiau yuþaena wo þas sike ga wa nayuþaenena, naþa kilia war mras wo lala. Sanene na, nepisu sane visae nesuþa, woga ga, a nepisu m̄ena sane visae nevano, naga m̄ena poga ga. Pisi na nemninue narui, popon netaveve nape narui. ²³ Marera pan inu paþisi navisuveven mrpa lua nene navisa lologiaena tai, komin e kana lepas tai, sineun manene laa paþisi vena nevetan yomarava nini, neva nesike nemio Kristo, naga po manene laa sane, ²⁴ ana nepisu m̄ena sane popon manene nesu re laa e nini sane, vena neiila amiu re laa ga wa. ²⁵ Sitomena ne sanene m̄arera ruru pan in rui, kila sane nanagane nepisu sane nekilia nevisaar van amiu sane nesike si nemio amiu na wa, vena kila amiu akilia aloge wo e kiamiu viawaena e Kristo Yesu, a vena akilia ava re laa sane amio naga. ²⁶ Ve sanene, yoko visae pogos tai neim nekatene amiu, nemlelaga sane yoko kila amiu akekaran Kristo va laa sane na wa, a yoko wo vaþisi van amiu, kila ne kiamiu sur la ve moki sina na visaen potena vania a ve nayeluaren naga vanonia.

Monar teyakolkol ita ruruia, teve taaga na kilaen mara van sinekar lala

²⁷ Ana pe tekilia ruru re poli wa sane yoko ve sanapen inu, ana pe sineun re

asitoñal in poli, asitoñal amiu ga. Ayal ruru e mrapa na po, mesmes sane ave yar na lologena wo kiena ne Kristo. Pona nekilia neim nakaten amiu, po taþatete neiñasu, ana popon visena tai tol kiligau sane apiawa m̄arera ruruia, naþa ninumi ve taaga, kiamiu sitomena taaga ga na suñalen lele taaga, amiu añareran sane nalelagaena e lologena wo monar tauluia. ²⁸ Ana ve amarau re, asitom korenan sur la naþa sane yoko nasinekar la akila van amiu. Pogos naþa neloge sane akila ke sanene, yoko wo na wo, vanon yoko ve kile kiena ne Ntewa van nasinekar lala vena welualae, a ve kile kiena ne Ntewa van amiu vena kiamiu natamaliaena. ²⁹ Lelaga, yoko monar akila mara amio sinekar la sanene, vanon pogos naþa Kristo þere amiu ape kiena, pe naga re ga naþa aviawa ga e poli, ana yoko akus m̄ena naloge viowaena vanonia. ³⁰ Monar ve sanene, vanon nanagane tokus pae ke pupia mara nene naþa nanua apisu ke nokusia, pona naþa asuñia amloge ke asape nokus ke ga wa.

2

Pelaga wo naþa popon tekila van ita

¹ Sineun nesape amiu asitom veveli kieta malena wo temio Kristo. Kiena þelaga miilalua ke kieta sitomena, ne! Kiena sinewoena kila temloge po paþisi, ne! Ninuna kila tesu ruru ke temio ita, ne! A naga kila naþa malumuena a sineyeena pulen ita, ne! ² Ana komin naþa kila po pan ita sanene narui, nesape neiakol visena, neviun van amiu vena ava re laa sanene. Awis, atañan sane kiamiu þelaga pan amiu, yoko maran ve taaga ga sane kiena þelaga pan amiu. Ana popon sinemiu iyeiye amiu, maran taaga ga sa naþa naga sinen miye amiu, a kiamiu visena a kiamiu sitomena ve taaga. Visae nevisu akila ve sanene, yoko neloge wo, nekekara na nekekara. ³ Ve sanene na, ve teyuñae re si e þelaga na puluvisena, a ve tekila re si suria e nawarwarena, ana monar temalumu, tekila ita tesu ga tano, tevisu yar taþena la sane apo taulu ita. ⁴ Ve tesitoñal ita re ga, amio ya naþa pe kieta, ana monar tesitoñal m̄ena yar taþena lala, amio ya naþa pe kiela. ⁵ Popon sitomena wo amio þelaga wo su lue ga e ita, komin naga nene naþa tepisu e Kristo Yesu rui, naþa po na po.

⁶ Naga sa naþa yauena tai naþa pisa, sape Naga pe nono na Ntewa, sa ga Ntewa, ana pe m̄areran re sape naga maran taaga ga sane naga poli.

⁷ Naga mligan kiena naurarena sike ma e peni, pitomi sane pe sur korena ga tai, paeme e yomarava nini pe yeririna pimi sane yaru na yuñiaena naþa pe kiena kia re poli.

⁸ Lelaga, yaru nae ma e peni pimi pe yeririna nae yomarava, kila naga pito tano, sike ga tano vatanon nasinenanena kiena ne Ntewa, pano-o tol marena e laki torovia.

⁹ Mlogear Ntewa, þisi na Ntewa pisirlua naga kila kiena kia pa metava manene laa taulu kia taþena la punu ga.

¹⁰ La nae peni, a la nae yomarava, a la nae yo tano, yoko la punu ga avatanon kia nene, yoko akinai vania.

¹¹ Yoko gola la punu ga ayeluar Ata Ntewa, avisawal e marala, asape Yesu Kristo naga taaga ga pe Suþe.

¹² Erau lala, e yo nene tepisu naþa Yesu mlogear arimana, a amiu m̄ena, nanua nepisu sane amlogear ruru m̄ena naga po na po. A nanene pe nakilaen re ga e pogos naþa nesike nemio amiu, komin nanagane pe nesu re si nemio amiu poli, pe nepisu re si sane asike sanape, ana sineun nesape asuñia akila m̄a wo va laa sanene.

Amiu atol pa natamaliaena rui, ana piowa naþa atotano korena amio, ana monar asitom urmi ea. Monar avisuar ruru pupia yuñiaena wo naþa Ntewa kila, na amiu m̄ena monar ayuñiaen lili m̄aga yuñiaen wo lala na malena viu nene naþa naga mla pan amiu. ¹³ Ana nemlelaga sane tekilia tekila, vanon Ntewa ga nene miyuñae ke e kieta malena la ita peve taaga, miila ruru ita naþa kieta sinenanena lala kekaran na kilaen kiena sinenanena, a kila ita ke tetorokin nakilaen suri nene.

¹⁴ Ve sanene, sur ya naþa sike e lumoñia na kilaena, akila naþa sane ve ovis mumu re pona ve ovisamaran re sina. ¹⁵ A tesike likan yeririna la naþa akuspal mrapa, kiela sitomena la pe taþena, ana ita monar teyuñiaen kieta yuñiaena la wo a mesmes. Ita tepe narina ne Ntewa lala, naþa popon kororaki ve to re e ita, a monar tepe sane kap tego na tegolien mrapa kiena yeririna la na yomarava nini. ¹⁶ Amiu auarar ruru visena namalena vanla, vano-o tol pogos naþa pupia legiena naþa Kristo yoko wasuþe sina ga. Sanene yoko nekilia nevisu sane pe nekirir korena re poli, ana nekilia nevilaven amiu, nekekaran amiu sane ape pupia mras nen kiau yuñiaena tai. ¹⁷ Pona vano-o tol sane kau kuruta monar lau vanon amiu, a visae ve sanene, nepisu

sane pogaga. Nepisa sanene vanon nepisu sane amlogear Yesu, akila amiu sane pe kuþaþaena tai pan rui, ana popon in mēna nekekarana natañanen kiau malena vanon yuññaena kiena Suþe.¹⁸ Nane nepisa, sane nekekarana ve sanene, a popon amiu mēna akekarana, komin naþa visae Ntewa kekarana sape nekilia netarlu kiau malena vanon yar taþena lala, naga pe sur wo tai naþa naga kila van inu.

Pol sinenan sape vitetalia Timote va pula

¹⁹ Nesape nevisawal mēna van amiu sane e lepas kiena ne wolai nene Timote, kiau sitomena mārera e Suþe Yesu sane yoko ve ve piavi re, yoko nevitetalia naga iñasu pun amiu. Nekekarana naga paþisi sane popon sa naga iñas visu amiu, þisi na war kamiu lologena þasia imi si pun inu, naga nene yoko kila neloge wo vaþisi ne.²⁰ In na nepisu sane pe nekirawal re si yar tai e nini poli sane naga, po torokin naþa nevitetalia iñas pun amiu. Naga kiena sitomena maran taaga ga amio inu, ana nekilia sane visae naga sike amio amiu, neþasane sane yoko naga sitom lue ga nakilaen wo manene laa van amiu.²¹ Lala taþena la asikena, ana pe asa re naga poli. In na nepisuluþar la rui, sane sur naþa keviu e kiela sitomena, nane sur la naþa pe kiela ga, ana sur kiena ne Yesu Kristo, asitom korenan la ga, pe asitom re urmi e poli.²² Ana Timote tekilia sane naga po paþisi, akilia rui sanape naþa imimi lua memiyuññae veraga e lologena wo, pano-o nepisu naga sane pe naruu, a naga pionu pe arimana.²³ Sanene na, nepisu sane pe yar mesmes naþa nevitetalia iñas pun amiu, ana taþatete iñas na wa. Sineun nesape nevisuli sane yoko ve sanape van inu e nini sumo wa, þisi na naga kilia iñas visawal van amiu.²⁴ Visae yoko imi wo van inu e nini, nekilia sane yoko ve naga taaga re kilia vim katen amiu, ana nemligan ke e kiau leniena, nemlelaga e Suþe sane yoko ve ve piavi re na yoko akilia avisu mēna marau neiñas nakaten amiu.

Pol pisu sane popon Epaprotetas wasuþe si pula

²⁵ Sur taþena si tai na visawalen van amiu, sane kieta puruvi naþa Epaprotetas, naga mai paþisi pano-o nepisu sane popon neligan naga wasuþe si pun amiu sumo wa. Amligan naga pimi sane kiamiu naillaena tai van inu, þisi na memiyuññae veraga po, mesuññal veraga e mara na po na po.²⁶ Ana sur taaga ga, maiena nene tolia, kila kare naga paþisi, kila naga sinenan pisape iñas si uña pun amiu. Ana pogos naþa naga mloge sane lologena na kiena

maiēna nene tol pa pulkiligamiu la rui, kila naga mloge piowa li mnga, sinenan pisape visu amiu.²⁷ Lelaga ga, maiēna nene kila naga piowa pano-o mepisu sane yoko taulu naga, þisi na Ntewa sinen miea, pe mare re poli. Ana in na nesitom ke sane Ntewa pe sitom re ga naga poli, a sitom in mēna ga, komin visae naga mare, yoko mārera mēna van inu vaþisi, yoko yakol si pupia naloge viowaena metavan si naloge viowaen taþena la naþa nokus ke pa rui.²⁸ Ana pogos naþa mai sanene, sike amio in e nini wa, nemloge piowagan naga paþisi. Ana sineun nesape neligan naga wasuþe sina pun amiu sumo wa, a nemlelaga sane amiu mēna akekarana navisuen si marana.²⁹ Sineun aworworun naga e kia kiena ne Suþe, avisuar ruru naga sa naþa apisuluþar naga amio kiena yuññaena la naþa kila e nini. Yar sur la ne sanene, popon tevisuar ruru la, po tevatanon la,³⁰ vanon akila yuññaena kiena ne Kristo po paþisi. Epaprotetas naga sanene narui, naþa sitom manene laa yuññaena nene, kila sane pe sitom re nena kiena malena, lavis marenia. Naga kila sanene vanon sinenan sape ve masisu e yuññaena naþa amligan e limana. Amiu taþatete aim ailla inu, ana amligan naga kus kiamiu kia, pimi miyuññae ke amio inu. Naga nene aure si naga, akila wo vania.

3

Sineun nesape nekilia ruru Kristo va laa sane, amio kiena puriu kawaena

¹ Wolai lala a vineu lala, poga ga, nesape nesiar nokotawe kiau visena narui. Visena maro tai na po na visaen van amiu sa nini, amiu akekara silau e malena wo naþa Suþe mla pa pan amiu rui.

Pona visena nene nepisa pa pan amiu yam moki yo rui, ana ve sinemiu kar in re, pe nesitom re sane piowa navisaen sur wo la van amiu yam ve moki poli. Naga poga ga pan inu, a nesitom sane kilia iila amiu mēna ve keviu va laa sane.

² Ana visena viu si tai naþa nesitoññalia navisaen van amiu sanini, sane monar avisuar ruru amiu e la naþa amlogon manene ke þaviu. Na nene komin naþa añareran ke asape þaviu nene naga ga pe mrapa naþa yar kilia va loyuñña e namratava puna Ntewa, ana na nene na pe lelaga re poli. In na pe nekekarana la re nena ga, nepisu la sane amiyuwon polo la asu kar ke ga sa ga lokul tetan lala.

³ Sur naþa tesike ea, naga pe sa re nene nene. Ve tevisu re sur la naþa sike e kulu yepeta, sane sur ne la nene kila ita temerarava e marana ne Ntewa, komin temlotun ke naga e ninuta, a tekekara

silaga na sitomālen Yesu Kristo kila ruru kieta mrapa. !Visae asun avisasa ke asape ḗaviu ga kila Ntewa kekaran yeririna, monar tevisa tesape naga pe na yepela ga. A naḗa nalelaga nena, nane ita tesike e ne, naḗa tete plan ke ḗelaga viowa a sitomena viowa vetan kieta malena lala!

⁴ A visae amāreran ke asape Ntewa yoko kekaran ita e sur ga la naḗa sike e ita, pona nekilia nevisawal kiau sane yoko wo taulu si kiela yo. ⁵ Visae nevisa plan kiau sunena lala, yoko amiu avisu punu ga mesmes ga a po, taveve ḗelaga mesmes a ya naḗa navisaluaena pisa. Sur na sumo, e kiau lus lala, in na nemolue mesmes ga e pupia lus nae Israel, nepe kuruta mal mesmes e lus kiena ne yermarua apua naḗa Pensiman. Ata amio auia, lalua ape Yu, kila in mēna nepe Yu nena napo. A ta sina, in na nepaeme, tol kana wik taaga ga, nepe ḗaviu. Sur taḗena, e lepas na navisaluaena kiena le Yu la, in na nepim nekeviu nepe kana Varasi tai, nepian ke pan yar taḗena lala. ⁶ A nanua sumo, e lepas na iilaaren lotena kiena le Yu la mārera, in ke narui naḗa netaulu punu la la sane, nekilaḗel ke ga li nalalagaena na sumāre la paḗisi. Ana na maro naḗa nekilia nevisa, e lepas na ḗelaga mesmes, pe visen re nena tai e navisaluaena kiena le Yu lala naḗa nekilarovia pona nekila palia.

⁷ Sur la nene, kila apisu sane in na nepo paḗisi, amligan inu nemon laa metava paḗisi. Ana pogos naḗa Kristo pio inu, pe nepisu re si sur la nene sane pe sur wo la pan inu poli, nepisu la sane pe sur na kokovioena ga, ḗisi na nemligan punu ga sike na, nesiraun ga naga. ⁸ Lelaga, nekilia nevisave ve sa nene narui, sane nepisu ke sur la punu ga nene pe sur na kokovioena ga, ana sineun ga nesape nekilia Kristo Yesu sane pe Suḗe e kiau malena, va re laa sane. Sur taaga ga nene nepisu po, naḗa kana napoena po taulu sur taḗena la punu ga, ana naga ga nene sineunia. Sineun manenea na tolen naga e kiau malena, ana nekilalu kiau sur taḗena la punu ga kominia, ana woga ga, nepisu sur la nene sane pe kororak ga pan inu.

⁹ !Visae kiau malena kilia yakol ruruia e kiena malena yoko wo na wo! Naga nene in ga taaga taḗatete neyumiāenia, komin naḗa sa nelogear navisaluaena, yoko navisaluaena taḗatete kila sane netorokin naḗa nemesmesu e marana ne Ntewa. Ana kieta mrapa taḗena natolen namesmesena sumā ga. Na nene, naviawaena e Kristo, a naga pe mrapa namesmesena naḗa Ntewa

ga pietavan ita ke la naḗa temlelaga e narina.

¹⁰ !Visae nekilia naḗa nekilia ruru ga naga, amio pupia puriukawaena kiena ne Ntewa naḗa kila naga mal sina ga e marena, yoko wo na wo! In na nekekaran ga na kuspaeen naloge viowaena la naḗa naga kusia, a visae nekilia netorokin naḗa nemaren marena ta ne sane kiena marena, yoko nevisu wo manene vaḗisi van inu. ¹¹ Sur mārera ya na sa nene naḗa monar nowaro ea, na woga ga, ana monar nekila ga ya naḗa nekilia vena netol malena viu na sumālen sina e marena.

Sur naḗa tesuḗa toḗarwaryon ke ne

¹² Nepisayu inu ke sina ga sanene, pe sineun re nesape asitom ke asape in na nesape nepo punu pa rui, pona netol pa kana māk rui. In mēna pere ke ga wa, ana komin nekilia sane Kristo Yesu ḗure inu nepe kiena pa rui, sineun nesape nowaryon lue ga vena netol lele tai naḗa naga kilia kekarania. ¹³ Wolai a vineu lala, monar nevisa ruru van amiu, nepisu in sane pe netol re lele nene poli wa, ana yumiāena taaga ga nene teke e kiau sitomena silau, sane in na monar sineu ḗesan sur ya naḗa sike varaun inu, ana monar newaryon natauluen sur ya naḗa sike e marau. ¹⁴ Sur naḗa neḗaryon ke ne, naga sanini, sane kiau malena monar yoko wo ruruia amio Kristo Yesu, vano-o yoko in mēna neve yar tai naḗa neloge vioena wo kiena ne Ntewa naḗa visa van inu, sape “!Pogaga, ko ovam metava osike amio inu narui!” Sur nene sa naḗa tropi tai naḗa amligan ruru mēke rui, ana tekiririn ke, vena tetaulu ve kieta. ¹⁵ Visae ita ḗasia kieta sitomena la marua ruru ḗisi, popon teyumiāe ve sanene narui, ana visae e sur la ḗasia, ita ḗasia kieta sitomena la pe marua ruru re sanene poli wa, nemlelaga sane Ntewa yoko kila sur la nene merarava ruruia van la. Pona e sur la moki pe tepim tepo re e poli wa, ana yoko naga iila ita e na wa. ¹⁶ Ana monar towarar ruru naga naḗa tepim tepo pa e rui, sane piowa naḗa teloru teviepal sina ga vetania.

Ataveve lau

¹⁷ Wolai a vineu lala, nepisa awis pan amiu sane monar ayakolkol ruru amiu, ataveve li lelen lau e mrapa na kiau malena. Visae avisu kilale amiu ḗas sane akila ke po sanene rui, amiu taḗena towe lai, ayal ataveve lala lala. ¹⁸ Nepisawal visena nene pan amiu yam mok li rui, a nanagane na nepisa ke sina ga naḗa nemloge piowaganā, amio wamarau mlau. Nanene komin naḗa nepisu ke amiu ḗasia

sane aþar ke kia naþa ape li nalelagaena, ana kiela malena þarlologia ga sane ape sinekar amio Kristo, amio kiena lak torovia. ¹⁹ Kieta nasinekar la nene, sur naþa amlotunia, naga meþela ga. Kiela naviowaena lala, popon amawania, ana apilaven manene laa. Sur naþa pulen kiela sitomena, sur na yomarava ga la nini, ana luasnela, akovio viowa ga.

²⁰ Ana ita, pe tepe yeririna na yomarava re la nini poli, kieta purvanua napo, nane ma e peni metava. Yar keviu nae e nene, nane Suþe Yesu Kristo, kieta natamaliaena, ana tesike e yomarava nini wa, tesuñate ke naga, tepisusu ke sane yoko ve ve piavi re vitamin ita sina. ²¹ Ana pogos naþa visae naga vitomi, yoko yuñae amio kiena pupia puriukawaena naþa torokin nakilaen sur punu ga su vatanon kiena nasuþenena, ana yoko vilopu ita. Nanagane, tesike temio yepeta marua la na yomarava nini wa, naþa menuu pororowa ga, na ape sur na marena ga, ana yoko naga la tas viu la van ita naþa po sane tasnena, naþa merarava, tego, m̄arera, suñia wo sulue ga.

4

¹ Ve sanene, wolai lala a vineu lala, popon amiu asuñal m̄arera sanene e kieta Suþe. Nepisa sanene vanon nesitom amiu, sineun amiu paþisi, amiu akila inu nekekara keviu, noþarwarin amiu paþisi, ana sineun nesape yoko wo van amiu silaga.

Visena kiena yeririna þasia

² Nemloge piowa komin nepisu sane monar nevis ve tokaki van kieta sira lua nene, Yuotia amio Sintike. Lalue apis vitawa pan la paþisi, ana nepisa pan amiu sane sineun lalua monar akila kiela sitomena vito ga tano, vim ve taaga vatanon kieta Suþe. ³ Sira lua nene, nanua nemiyuñae veraga nemio la po paþisi, amio m̄ena yaru nene Klemen amio yar taþena lala, naþa moþaryon lologena wo pano-o imimi punu ga kiamimi sitomena taaga ga. Nekilia sane kia kiena ne yeririna nayuñaeana punu ga nene asiriar sike pa e tus na malena rui, ana pogos naþa amliþere la sina, nemloge piowa paþisi. Ve sanene, kiau naviunena tai van ko ne, kiau erau naþa nanua sumo tepe yar na yuñaeen veragaena konua rui pimi. Neviun tan ko vena ko na oiila sira lua nene vena aim ave erau wo sina ga.

Visena na iilarena lala

⁴ Ana kiau visena si tai van amiu punu ga, nesape amiu akekara e Suþe, akekaran naga silau. ⁵ Pogos naþa alual pog m̄arera, ava ruru ga, akila sa naþa yar la avisu kilale sane kiamiu sitomena la piyavi

ruruia. Akilali naþa asitom̄al lue ga sa naþa ve ve piavi re na, Suþe wasuþe sina.

⁶ Amiu ve akila re sinemiu la pepen sur lala, a e sur ya la naþa imi kate e kiamiu malena, avisa siþa van Ntewa vanonia. Avisawal vania e sur ya naþa apilasina, aleninia, atagin vania, ana nanene monar akila silau e sitomena na visaen potena.

⁷ Ana pogos naþa aligan sur punu ga e limana sanene, yoko avisu naþa Ntewa yoko ligan kiena suñiare e amiu, iila amiu. Kiena suñiare nene keviu paþisi, kilia kila wo vaþisi van ita taulu ya naþa tekilia tesitomia, vano-o kila naþa uarar ruru sineta po kieta sitomena vena m̄arera e Suþe Yesu.

⁸ Wolai lala a vineu lala, lavis nevisa make kiau visena van amiu narui, ana nesape neiilaar amiu vena kiamiu sitomena la ulen ga sur la naþa Ntewa sinenania. Sur ya na pe lelaga, po sur ya na mon metava, po sur mesmes ya, po sur merarava ya, po sur nowo ya, po sur ya navinaiaiena, po sur ya na yeluarena, po sur taþena ya napo, nanene kana sur ne la naþa po asulue ga e kieta sitomena lala.

⁹ Naga nene pe þelaga la naþa noþaryon ke vena neviani amionia, pona atol tan inu, pona metavania, apisu e kiau malena. Ana visae avisu sane pe lelaga sane þelaga wo laþas nene sike e kiau malena, nemiye awis pan amiu vena amiu m̄ena aligan ruru e kiamiu malena lala. Ana visae akila sanene, nemlelaga sane kieta Ntewa nasuñareena yoko sike amio amiu, iila amiu.

Potena e nalaena

¹⁰ Nesape nevisa van amiu nesape pupia kekarena pan inu, sane yam piavi li m̄a ga pe nepisu re sur tai poli, þisi na netol ga narin nalaena naþa amligan pimi. Nemlelaga sane asitom in m̄a ga, ana nekilia sane amiu pe mrapa re ga naþa akilia akila sur imi tol inu e nini poli. Ana pogos naþa nepisu kiamiu nalaena nene, nepisu sane kiamiu sitomena nailaena kiau yuñaeana mal sina ga, ana nemiyeluar Ntewa vanonia. ¹¹ Nepisa sanene, a pe naga re ga naþa sane nepisape pe kiau sur re poli, vanon sur nene neþarpoyo e rui, sane sur ya na vim katen inu, po nesike sanape, nekekaran ga. ¹² Nesike tano po nesu metava, visokar inu po kau kinanena moki, luñiau korena po luñiau pule, in na nokom e sur la punu nene rui. Pog viowa pona pog wo, ana mrapa kien Ntewa navawarpoen ea teke ne, a naga pian inu ea, kila neþarpoyo e sur la nene rui. ¹³ Ve sanene, nanagane na nepisu sane nekilia netaulu sur la punu ga naþa þisina vim

e inu, nane e pupia puriukawaena naþa Kristo kila ke nemiarera ea.

¹⁴ Nesape nevisa sanene, amiu nae Piliþae, asitom na iila inuena e pog m̄arera la ne sanene, amiu ape lemam paþisi ne.

¹⁵ Sa naþa apisuluþar pa rui, pogos naþa nesiar kiau nayalinen lologena wo nene, pogos naþa nepetan Masitonia nepano, pe sum̄are re nena tai naþa miila inu, peraga, amiu ga. In na neþar sur wo la moki pan la paþisi, a pe lala yar re tai naþa sitom sape ligan sur tai vim poli vena iilaen kiau m̄rapa pona kiau yuṁaena. ¹⁶ Ana amiu apo paþisi, pogos naþa luṁau plasia amiilala inu, amligan nalaena la pimi pan inu yam mok li m̄aga, pano tol pogos naþa nepa nemiyuṁae ke gare gar Tesalonaika.

¹⁷ Nepis ke sanene, pe naga re ga naþa nesape nowar lue nalaena la poli, ana vanon naþa sineun nevisu naiilaena la molue e sum̄are lala na iilaena yuṁaena kiena Suþe. Nanene vanon sane visae akila wo sanene van yar taþena lala, ana kiamiu þelaga wo nene yoko war m̄rasa, kila sur punu ga wo laa sane van amiu sina ga. ¹⁸ Vanon nagane, nepisa potena pan amiu paþisi e nalaena la naþa apitetalia Epaprottaetas þar pimi, netol la punu pa rui. Nalaena la nene pimi, pa taulu ya naþa sineunia, ana nepisu sane nanagane po laa pan inu. Kiamiu naiilaena la nene, sane ponotaninu tai naþa ponos po paþisi, la sane kuþaþaena tai naþa akila pan Ntewa naga pisu po paþisi, kekaranja.

¹⁹ Ana nekilia sane visae limamiu plas pogos tai, yoko kiau Ntewa visuvevea lue ga, vanon Yesu Kristo kila pa rui naþa naurarena lala kiena ne Ntewa nae mae peni akeviu paþisi. ²⁰ Sanene, yoko tesuṁa teyeluar kia kiena ne arimata Ntewa silau, yoko teyeluar m̄a naga vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

Visena maro

²¹ Aliganlelein kiau visena nene van li nalelagaena wa lala naþa asike ne, avisawal van la apisape nesitom̄al la ke silau. Wolai taþena lala amio vineta taþena lala naþa asike amio inu e nini, lala m̄ena asape avisa pokolulagi po pokolemalo van amiu. ²² Pas si naliganen visena sanene iṁasu van amiu, nane li na lelagaena wa la punu ga e nini, amio m̄ena la naþa amiyuṁae kiena þarin suþe nene Sisa e m̄ana pupia yuṁa nene.

²³ Kiau leniena, sane lemamiena kiena ne Suþe Yesu Kristo sike e ninumiu lala, sike likan amiu silaga.

Inu, Pol.

Maki Naḡa Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu KOLOSI Visayuena Na Tusi Nene

Komḡasnen suniena plas na tusi nini

Kolosi naga pupia pulkumali tai na lepa nae Esia naḡa nanua sumo na mēke vatanon Parin Suḡe keviu nae Rom. Pulkumali nene sike e purvanua naḡa nagane kiena kia Teki. Pulkumali nene mēke yepasnen pulkumali taḡena naḡa Episas e lepa naḡa mrae molue ke komea. A mākī nini Pol siria pan yaru na suḡare lala nae yo nene. Pol pe siar re suḡare nae Kolosi poli, ana pulkumali nene sike lavisin Episas, naḡa pupia pulkumali na lepa nene, naḡa Pol miyuḡae ke e silaga. Pogos naḡa Pol sike garu Episas, naga mli-gan plan ke kiena yaru lala apa amlologon ke lologena wo e yo lala na lepa nene, a Kolosi naga tai naḡa mēke e yo la nene. Ana komin suri ne nanene, Pol pisu sane yuḡaena na visuaren yo nene Kolosi naga mēna sike e limana.

Pol mloge visena tai asape navianiena lala na suḡare nene, asuḡia apisa ke asape yaru lala monar alotun ga yerka lala a nasumonena kiena yermare lala, vena akilia ruru Ntewa, a vena akilia atol maliena naḡa pulen suri makega. A apiyan ke yaru lala, asape monar ataveve navialuaena marua e lepa na kinaniena, a suri taḡena si laḡasa, a monar ave ḡaviu vena atol maliena.

Ana Pol siri mākī nini vena visaluḡaren sitomiena viowa la ne sanene, a pi-sawal visena lelaga kiena Yesu Kristo pan la. Purḡesnen sitomena naḡa pisa na sanini, sape Yesu Kristo naga taaga kilia la maliena naḡa ulen suri makega van ita, a vianena viowa la nene asuḡia aḡere plan yaru lala aḡere matania. Kristo miyuḡaen yuḡaena kiena Ntewa na sien yomarava nini, a naga miyuḡae kiena Ntewa vena wereplan si yaru la aimi ea. Yaru monar sikol naga e Kristo vena kilia tol malena, a pe mrapa taḡena re si poli. Pisina siraunia, Pol pisawal panila e suri la naḡa akilia atol e kiela maliena komin naḡa amlelaga e Yesu, a naḡa asikol la ruru amio naga.

Pol mla mākī nene pan yaru tai kien kia Tikikas vena la va van li nalelagaena la garu Kolosi. Tikikas nene, naga yaru mēna nena naḡa lalua Onesimās apano, naga mla Onesimās ḡasuḡe si pa kiena yo.

Suniena nene sike e mākī kiena Pol naḡa pitetalia pa puna Pilimon.

Komḡasnen tusi la na nini

Visena ḡesa 1:1-8

Pelaga kiena Kristo, a kiena yuḡaena 1:9 —2:19

Malena viu e Kristo 2:20—4:6

Visena maro 4:7-18

Pol siar kiena visena

¹⁻² Inu Pol, naḡa in na yaru nalologena kiena ne Kristo Yesu naḡa Ntewa naga mli-gan inu, a nekekara naḡa nevitawe amiu e mākī nini, naḡa nesiria piḡasu pan amiu li nalelagaena wa lala nae Kolosi, naḡa amiu punu ga ape kiau wolai lala a vineu lala e Kristo, naḡa asuḡia apiawa mārera e naga. In na nemo Timote, naḡa naga sike amio inu, imimi lua memlen mesape ḡisi na lemamiēna a suḡarena kiena ne Arimata Ntewa sike amio amiu.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon la

³ A silaga e kiamimi leniena lala, imimi lua mepisa potena pan Ntewa Ari-mana ne kieta Suḡe, Yesu Kristo, vanon amiu. ⁴ Naga nene vanon naḡa imimi lua mekekaran amiu paḡisi, naḡa visena tol imimi sape kam na asuḡia apiawa ke mārera e Yesu Kristo, a asuḡia sinemiu sii manene ke mēna li nalelagaena taḡena lala. ⁵ Pelaga wo nene naga suḡia molue ke ga e kiamiu malena lala komin naḡa sinemiu manene naḡa ḡisi na akilia atol suri wo la naḡa Ntewa mli-gan ruru sike ma e peni vena ve kiamiu. Suri wo la ne sanene, amloge lologena wo pisaar pan amiu ḡisi rui. ⁶ Visena lelaga nene pimi pun amiu ḡisi rui, a nagane, suḡia pa vanua manene ke mēna ga e yo taḡena lala e yomarava nini narui. Suḡia pava ke sanene, ana suḡia kapuru a suḡia ḡar ke mēna ga mras la naḡa powo, torokin ke naḡa kila pan amiu e ke e pogos naḡa amloge ḡesania, naḡa apisu kilale sane lemamiēna kiena ne Ntewa e ita naga keviu a lelaga paḡisi. ⁷ Sur la nene Eḡaḡras naga pian amiu e rui, pogos naḡa naga kus lelemimi imimi lua, ana naga pimi pisawal ḡesan lologena wo nene pan amiu. Naga pe yaru tai naḡa imimi memiyuḡae ke lele taaga, a naga masusun yuḡaena wo lala kiena ne Kristo. Imimi mekekaran naga paḡisi, ⁸ a nanagane, naga ḡasuḡe si pimi pun imimi rui, mla lologena wo tai pan imimi, naḡa pisayu sanape naḡa kiamiu malena lala suḡia pule luen ga e pupia sinesiiēna naḡa Ninuna Wa mla pan amiu. ⁹ Komin sur nene, pogos naḡa imimi lua memloge visena nene kiena Eḡaḡras,

memlen wo amiu silaga pimi tol nagane, a mesuñia mepiun ke tan Ntewa mesape ñisi na Ninuna Wa la manmaruaena a nakiliaena wo lala van amiu, vena akilia ruru nasinenanena wo punu ga kiena ne Ntewa. ¹⁰ Ve sanene, ñisi na yoko akilia ayal mesmesu e mrapa napo naña popon yeririna kiena kieta Suñe la ayal ea, a ñisi na akilia akila naña naga kilia kekaran make kiamiu ñelaga punu ga. A yoko mras wo lala kilia imi mñalivi e kiamiu malena lala a e mñena ga e kiamiu yuñiaena lala, a ñisi na kiamiu kiliaena e Ntewa kilia wa merorol manene. ¹¹ Imimi lua memlen mesape ñisi na pupia puriukawaena kiena ne Ntewa sumña kila amiu mñena ga amñarera, vena akilia asuñalar amiu e pog mñarera, a vena kiamiu sitomiena ve piavi, a akekara ga e pog la ne sanene. ¹² Ita na monar tevisa potena va Arimata, naña kila ita mñena ga temio li nalelagaena wa tañena lala, tekilia tokus lalimana loyuñia e kiena nasuñenena na yomerarava nena, ¹³ komin naga ñurelua ita rui petan mñareraena na yemalolo, ana naga mlen plan ruru ita tepa e nasuñenena kiena ne narina nene, naña naga kekaran naga pañisi. ¹⁴ Ore, Ntewa naga ñerelua ita ñisi rui, naña piwio ita komin kieta mlamulena viowa lala.

Kristo pe ñarun yo yau wetelu

¹⁵ Narina nene, naga Kristo nene, naña naga pe nono tai naña tekilia tevisuia, naga kiena ne Ntewa naña tañatete tevisuia, naña naga pe mñearun make suri la punu ga naña Ntewa sii la.

¹⁶ E ga e Kristo nene, Ntewa sii make sur punu ga, naña ma e peni a e yomarava, naña tekilia tevisuia a naña tañatete tekilia tevisuia, amio sur la naña apisuar ke yo yau, sa naña ñarin suñe lala, namñareraena lala, yerkawa lala, a navisi lala.

Ntewa sii make suria e Kristo, a Ntewa sii make suria pe kiena ne Kristo.

¹⁷ Kristo naga sike pa sumon sur tañena la rui,

a naga mligan ruru make sur la nene, asuñia amiyuñiae ruru ga e lelela.

¹⁸ Kristo pe purñes nen malena kiena nalotena,

a naga pe ñarin lotena nene, sa naña lotena nene naga pe tasnena.

Naga sumon ñes yaru la naña amal sina e marena,

ana sanene naga kila sane nanagane naga sike laa metavan make sur tañena lala.

¹⁹ Kristo to metavan make sur la sanene, komin naña Ntewa tañan kiena naurarena sike e naga, sa naña kiena malena wetelu a kiena namñareraena sike ea.

²⁰ E ke e Kristo nene na wa, Ntewa ñar ke sina ga sur nae ma e peni amio yomarava nini awasuñe ke sina ga vania.

Naga kila yo yau wetelu kilia imi ve mara wo ke sina ga amio naga, nanene e ga e tana ne Kristo naña mlau e laki torovia.

Amiu ave marawo ke sina ga amio Ntewa

²¹ Nanua sumo, kam na ape wolawa ga, a asike laa perinan Ntewa, a ape kiena nasinekar ga, komin kiamiu sitomena viowa a kiamiu ñelaga viowa lala.

²² Ana nanagane, naña Kristo pimi pe yaru sane ita, kiena marena kila ita teve mara wo ke sina ga temio Ntewa. Ntewa kila sanene, vena kilia were amiu aimi puna naña ave yar wa kemua lelaga, a ayekiki ruru wo, a naña ve sur viowa re nena tai teke e amiu. ²³ Ana nanene na kilia ve sanene, visae asuñalu ga mñarera ase Kristo, a visae amlelaga ke e naga wa. Popon amiu ve auresun amiun re naña auarar manene lelagaena e navisaarena lala kiena ne Ntewa, monar alelaga sane yoko naga monar la sur punu ga van amiu naña amloge rui e nalologena wo nene, naña yeririna na yomarava la amloge rui, naña inu Pol in na nepe yaru na lologena.

Pol miyuñiae mñarera komin li nalelagaena lala

²⁴ Nanagane nemloge piowa e tasneu komin amiu, ana in na nekekara ga ea. Nanene naga sa naña nesuñia nemiyuñiaen sur na loge viowaena make ga e tasneu, naña Kristo naga mliganar inu vena nowaria, sa naña naga ñar ñisi rui, vena neiila ñegas nen li nalelagaena lala vena asuñalu mñarera. ²⁵ Ntewa mligan inu vena neimi ve sa yaru na yuñiaena tai na ñegas nen li nalelagaena lala, a naganekilia neiila amiu e yuñiaena nene naña Ntewa mligan e luñiau, nanene vena nevisawal kiena visena va yeririna lala vena akilia make ga. ²⁶ Kiena visena nene sane visena tai naña nakonua konua rui, tapoloun ga e yermarua lala, naña la pe akilia re nenaga, ana nanagane Ntewa kila pimi merarava pan kiena li nalelagaena wa lala. ²⁷ Kiena sitomena naga pe na kilaen sanene narui, sane visena nene naña kiena yeririna la naña le Yu lala,

la pe amloge kilale re poli, ana p̄isi na naga visawal kana sur nowo ne lala, naḡa po manene laa, va la naḡa pe ape le Yu re poli. ?A visen tapolou nene pisa ya? Naga pisa sanini narui, pisape Kristo naga kilia suḡña e losinemiu lala, a amiu akilia alelaga asape p̄isi na Kristo naga kilia kila amiu akilia asikol Ntewa e kiena malena wo nae ma e peni.

²⁸ Imimi lua mesuḡña memlologon ke Kristo ne nanene narui pan yeririna lala, mesuḡña mepisa ke pan la mepisape la monar avisuar ruru la, a mesuḡña mepian la ke e manmaruaena lala. A visae laḡasia naḡa kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala marua ruru wo, la akilia aimi asuḡñalu amio imimi lua e marana ne Ntewa. ²⁹ Nesuḡña nemiyuḡñae ke ḡarera paḡisi komin sur ne nanene, ana silaga nesuḡña nemiyuḡñae ke e pupia naḡareraena nene naḡa Kristo naga kokonia inu ea.

2

Monar amiu alelaga ḡarera e Kristo

¹ Ee, naga sa naḡa nepisa ne, naḡa nesuḡña nemiyuḡñae ḡarera komin amiu, a komin ḡena ga la naḡa nae Laotisia a amio ḡena ga yeririna taḡena lala naḡa la pe apisuli re marau pogos tai poli wa. ² Sineun nesape nekila kiela sitomena suḡñalu ḡarera suḡña ga, a vena kiela sinesiena lala kilia sikol ruru sinela lala la aimi ave taaga. Sineun manene nesape p̄isi na la atol pupia nakilia wanen suri nene naḡa sumo na la pe akilia re poli, naḡa naga Kristo ke narui, ana p̄isi na kiela sitomena lala ve veve lua re sina. ³ Naga nene komin naḡa e Kristo, yeririna lala la akilia alual sur la naḡa powo na manmaruaena amio na kiliaena kiena ne Ntewa, naḡa naga ḡarwania suḡña ga e Kristo.

⁴ Nesuḡña nepisa ke visena nene pan amiu, vena taḡatete yeririna lala akila gola kiki van amiu vano-o aure kiamiu sitomena lala va ve taḡena, e kiela visokanena na manmaruaena lala. ⁵ Nepis sanene pan amiu komin naḡa nesitom manene amiu paḡisi. Pe sur korena ga naḡa tasneu sike laa perinan amiu, ana silaga kiau sitomena sike amio amiu. Ana nekekaran manene amiu ḡena ga, naḡa nemloge asape amiu na pe asu re ga sanene poli, ana asuḡña amiyuḡñae mesmesu ruruia, a asuḡña apa veraga aḡasine ke Kristo ḡarera.

Kieta malena monar suḡñalu se Kristo

⁶ Komin naḡa ita tokus Kristo Yesu naga pe kieta Suḡe rui, silaga monar teyal ga e naga, ⁷ a naga monar ve sa naḡa ḡeligas

nen kieta malena, pona yuḡña na kieta malena monar suḡñalu su metava e naga. Ve sanene, kieta naviawaena e naga kilia imi ḡarera laa sane silaga, sa naḡa apian ita e p̄isi rui. Ana silaga, monar tevisa luen ga potena vania.

⁸ Ana amiu monar avisuar ruruia vena p̄isi na taḡatete yeririna lala aimi aviar amiu e visena la naḡa taveve ga namanmaruaena kiena ne yeririna, pona navianena la naḡa pulen ga nakiliaena na yomarava nini. Visena korena la nene pe navisokanena ga, a la amolue ga kome sitomena marua kiena ne yeririna lala, a la amolue e lepas kiena ne yermare lala amio kimi lala, ana la pe amolue re e Kristo poli.

Kristo naga pe ḡarin sur punu ga

⁹ Ntewa naga mligan kiena malena amio kiena naḡareraena make ga sike e tasnena ne yeririna nene naḡa Kristo, ¹⁰ naḡa naga pe ḡarin sur la punu ga, a naga su metavan naḡareraena taḡena lala. A e ḡelaga ḡa nenaga nene, Ntewa mligan kiena sur tanea lala asike e kiamiu malena lala, amiu naḡa asike e Kristo. ¹¹ Ana komin naḡa amiu asike e Kristo, naga te plan ḡelaga viowa lala a sitomena viowa lala vetan amiu, sa naḡa naga kila ḡaviu e amiu, ana pe nepisa re ḡaviu nene naḡa yaru la asuḡña akila ke poli, nepisa ke ḡaviu taḡena tai naḡa Kristo naga kila, sa naḡa naga ḡar plan napiowaena lala e kiamiu malena. ¹² A pogos naḡa la akee amiu, naga sa naḡa Ntewa sin amiu amio Kristo, a naga kila amiu amal ḡena ga amio Kristo, naga nene komin naḡa amiu aḡasine naḡareraena keviu nene kiena ne Ntewa naḡa kila Kristo mali sina ga e marena rui. ¹³ Ana amiu la nene, nanua sumo Ntewa pisu amiu sa ga naḡa kiamiu mlamulena piowa lala kila amiu amare pa rui. Amiu na pe ape ḡaviu re sane le Yu la poli, ana Ntewa pisu amiu sa naḡa kiamiu malena pe pe ḡaviu re ḡena ga poli, sa naḡa kiamiu malena pe pilon ruru re poli wa, a ḡelaga viowa lala sike e amiu wa. Ana nagane, naḡa asikol amiu amio Kristo, Ntewa mla malena viu pan amiu p̄isi. Ita tetol malena viu nene komin naḡa Ntewa na piewo ita vanon kieta mlamulena piowa lala, ¹⁴ a naga miyumu plan kieta lapui la rui. Nanua sumo, lapui la nene la asike e tus nene naḡa navisaluena ḡarera kiena ne Ntewa sike ea, naḡa la apiar ita paḡisi, ana Ntewa mlalua sur la nene. Amio kana tus ne lala, sa naḡa sane suar make ga e laki torovia amio Kristo, ana pe lapui re si la nene poli. ¹⁵ E laki torovia nene, Kristo taulu sur taḡena la naḡa puriulla ḡarera,

a naga kilaro nena nam̄areraena kiena ne yermare lala, sa naŋa naga taulu la e pupia mara tai, ana naga kila kiena nasinekar la nene aimi ave sur korena ga e marata ita yeririna lala, vena ve tesitom re si tevisave la ato laa metava.

Kristo naga pe ƣarimiu

¹⁶ Visae ve sa nene, amiu na monar ve ataŋian re yaru tai visaluŋar amiu visave ve akan re suri nene, pona ve amun suri re nene. A amiu na monar ve ataŋian re naŋa yaru tai m̄areran amiu vena ataveve kiela ƣelaga punu ga, lepa na sur sane legiena wa la na kasa, pona e lepa nen ƣapagena na kupario viu, pona e lepa na legiena na olua. ¹⁷ Navisaluaena la ne sanene, yeririna lala la apisa vena akilali naŋa alual mrapa naŋa mesmesu, ana la sa ga ninun sur ga naŋa naga pimi ƣarpo re yo poli wa, ana purƣes nen sur lelaga punu ga, naga Kristo ga. ¹⁸ Yeririna la ƣasia asum̄a ga naŋa la asitom ke asape la apo manene taulu amiu, komin naŋa la apisu sur la moki e kiela m̄ieniena lala, ana la asitom ke asape la akilia manene e lepa nen navisi lala. Ana asitom ke asape la apo, akila kiela sitomena lala sike ga tano yo, taulu yeririna taŋena lala, ana peraga, la nene la sa ga keriko. La asum̄a apilave ga e kiela visena lala, naŋa la apisayu manene laa ke sina ga paŋisi, ana kiela sitomena lala pulen ga vilaveena amio kiela sitomena korena taŋena laŋasia, vano vano-o tol naŋa la asum̄a amieluar la ke sina ga. Ve sanene, amiu ve ataŋian re si la nene alipere amiu avisave amiu na pe atol re sur nene poli wa naŋa la asike e ƣisi rui, ¹⁹ komin naŋa la nene la amligan Kristo ƣisi rui, la pe apuar ruru re si naga m̄arera poli sa naŋa naga pe ƣarila. Ana Kristo naga suŋa ƣuarar ruru ke ga la naŋa la sane komƣas nen tasnena, a naga suŋa pagan ruru la, suŋa kawe mesmesun ruru kilamerpu amio kana kowiu lala, ana tasnena naga suŋa miyuma e po a suŋa kapuru po sa naŋa Ntewa naga sinenania.

Amiu na atol malena viu e Kristo

²⁰ Inu nekilia nesape sa naŋa Kristo naga mare nanua sumo rui, amiu m̄ena ga amare amio naga, kila naŋa e lepa na ƣelaga viowa, amiu amare e ƣisi rui, a pe pon re si ƣelaga viowa imi tol kiamiu malena poli. A Kristo naga ƣurelua amiu m̄ena ga rui e m̄areraena na sitomena nasumo lala na yomarava nini, amio kiena yermare lala. Sanene narui, sineun nesape neviun tan amiu sanini: ?Sanape asum̄a amialoro ke sa naŋa amiu ape yaru na

yomarava ke ga wa? ?A komin ya ne amiu asum̄a amlogear ke navisaluaena marua la naŋa apian e sumo, naŋa la apisa apisape: ²¹ “Amiu ve auarar re sur nene,” pona “Amiu ve amunli re sur nene,” pona “Amiu ve atol re sur nene.” ²²⁻²³ Ana pe lelaga naŋa yaru la amloge visena la nene, ana la asitom asape navisaluaena la ne sanene ape manmarua ruru po, ana navisaluaena la nene la amolue ga kome sitomena kiena ne yar lala, la pe ape lelaga re poli e vianena kiena Kristo. La apisayu ga sur na yomarava la nini, sa naŋa kinanena, pona sur na munena, ana sur la nene taŋatete iila amiu, a la taŋatete m̄ena ga akila kare kiamiu malena, komin naŋa visae olavia pona oyumaena, ƣisi na sur la nene yokorena akokovio.

Pona yaru la apisirilua visaluaena la nene vena akilali yumaena wo laŋas yo, naŋa la apisa apisape yaru monar len sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar ligan kiena sitom̄iena su ga tano sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar kilali naŋa kawe ruru tasnena sanene pona sanene e sur la naŋa m̄arera pan naga.

Ana nevisa van amiu, sane visaluaena la ne sanene, la pe puriula m̄arera re nena poli vena suwoen sitomena viowa lala a ƣelaga viowa la naŋa sike e los nen yaru.

3

Malena naŋa mekiki ruru po a pe wa ruru nenaga

¹ Amiu la nene, Ntewa naga pisirlua amiu amal sina ga e marena amio Kristo, ana sanene na monar aŋionli ga sur la naŋa nae ma e peni, e yo nene naŋa Kristo naga toŋa tano e lepa nen Ntewa na ƣamarua. ² Amiu na monar asitorial ga sur lala nae e yo nene, ve asitom re si sur na yomarava la nini, ³ komin naŋa sane amare e ƣisi rui. Nanagene kiamiu malena viu naga tapolou amio Kristo e Ntewa, ⁴ komin naŋa Kristo pe purƣes nen kieta malena nagane, ana suraunia, e pogos naŋa naga kate e maran yeririna lala, yoko ita m̄ena ga takate temio naga e kiena pupia naurarena.

Kiamiu malena na sumo monar ƣisi

⁵ Amiu na monar awe plan punu ga ƣelaga lala na yomarava nini e kiamiu malena lala, sane nataŋaena lau, sur na mawaena lala, nasinenanena viowa lala, nakekaranen mlamulena viowa, a navinavinayaena m̄ena ga. Pelaga la nene piyowa ga, a navinavinayaena nene, naga sa naŋa yaru kila sane sur la naŋa naga

sinenan manene laa paḡisi apimi sa naḡa kiena ntewa taḡena lala. ⁶ Komin ḡelaga ne la nanene narui, Ntewa sinena mimi paḡisi, ana kiena nalipereena naga suḡa pimi ke pan la naḡa la pe amlogear re naga poli. ⁷ Sumo na, kiamiu malena sa ke nene narui, naḡa amiu amiyal ke ga e ḡelaga la nene, ⁸ ana nagane, pogos na liganen ḡelaga la nene, pogos na sur la nene aḡisi e kiamiu malena lala. Ve sanene, amiu taḡatete sinemiu mimi, a taḡatete avis kapuru va yaru taḡena, a taḡatete asuḡa ave erau wiowa van amiu. Pisi na taḡatete avismumun yar taḡena, a ve avisa re visena la naḡa pe kororaki. ⁹ A ve avisa kotalia amiu re ḡena ga, nanene komin naḡa amiu na amlalua ḡelaga marua naḡa apaeme amio naga ḡisi rui, ¹⁰ a amiu na amiyen ḡelaga viu tai e amiu, sa naḡa malena viu tai naḡa Ntewa naga siia pe kiamiu. A pogos punu ga, Ntewa naga suḡa kila ke malena nene pimi pe urviu ke sina ga, vena kila amiu akilia ruru kemua naga lelaga, a vena kila amiu aimi laa ve sa naḡa ave kiena totou. ¹¹ Komin sur ne la na nene, ita na ve telipere re si yaru lala, sa naḡa tevisave laḡasia ape le Yu, ana laḡasia ape li na yo taḡena ga lala, pona laḡasia la ape ḡaviu, ana laḡasia pe ape ḡaviu re poli, pona laḡasia la ape suḡe, ana laḡasia ape li nayuḡaena kiena ne suḡe ga lala. A ita na ve tevisa re ḡena ga tevisave yaru laḡasia la apian ruru la ana akilia suria, a laḡasia ape yer ura ga, pe akilia re sur tai poli. Ana pupia suri taaga ga naḡa tekilia tevisuvisu yaru ea, tevisave naga mlelaga e Kristo pona ve lelaga re, komin Kristo naga sike e sur punu ga a e yar punu ga.

Amiu aligan malena viu nene e amiu

¹² Pogaga, sa naḡa Ntewa naga sinenan manene amiu paḡisi, ana naga ligan amiu vena ave kiena yeririna wa lala, monar ayen ḡelaga viu nene e amiu sa naḡa naga sinenania. Pelaga viu nene naga sa naḡa sur la nene asike e kiamiu malena, sa naḡa nasineyeena yaru, nasinewoena, navatanoena, namoḡaena, a namalumena. ¹³ Amiu na monar ve sinemiu kar amiu re vilaga, a visae amiu yar ve lua, sur tai sike likan lalua nene, ḡisi na monar avievieu lalua. Ana monar amiu avievieu amiu, e ke e ḡelaga nene naḡa kieta Suḡe naga piewo amiu. ¹⁴ Ana amio ḡelaga wo taḡena la nene naḡa monar ayenia, monar ayen ḡena sitomena e amiu, komin sitomena naga kilia sikol ruru ḡelaga wo la nene vena la ayuḡae ruru ve raaga, vena la aimi

ave taaga. ¹⁵ Pisi na suḡare naḡa Kristo naga mligania naga kilia visuar sinemiu lala, komin naḡa Ntewa naga pioproan amiu vena ave taaga, naḡa amiu punu ga asikol ruru amiu amio naga e ḡegas tai naḡa naga pe ḡarunia, vena silaga suḡare nene kilia su luen ga amio amiu. A silaga avisa potena e sur punu ga.

¹⁶ A visena wo kiena ne Kristo, silaga naga monar imi sa naḡa mali e sinemiu wetelu, komin naḡa kiena visena la nene naga po tanea wa. Amiu monar asuḡa avian amiu ea, a amiu ga asuḡa akila ruru amiu ke sina ga e kiena manmaruena wo lala. A popon asuḡa ayau va Ntewa e sam lala, a yauena wa lala, a e yauena lala na yeluaren Ntewa, ana e pogos naḡa asuḡa ayau ke sanene, ḡisi na sinemiu la punu ga ulen visaen potena vania. ¹⁷ Sur punu ga naḡa amiu akila, a visena punu ga naḡa avisa, ana monar akila e kia kiena ne Yesu, naḡa kieta Suḡe, a pogos punu ga na monar avisa potena kome naga va Ntewa Arimata.

Malena viu kiena yaru lala

¹⁸ Amiu sira lala naḡa atalopa rui, monar avatano e womiu lala, sa naḡa mesmesun naḡa sira naḡa mlelaga naga kila.

¹⁹ A amiu yermiene la naḡa atalopa, monar asitom manene womiu lala, a kiamiu ḡelaga lala monar ve melkalka manene re silaga van la.

²⁰ Amiu sisi lala, monar alogear arimamiu lala amio anemiu lala, komin naḡa kieta Suḡe naga kekaran ḡelaga nene paḡisi.

²¹ A amiu arimala lala a anela lala, ḡisi na sinemiu lala ve vilul re va narimiu la silaga, komin naḡa visae ve sanene, akila kare la, akila kiela sitomiena lala loloru.

Suḡe lala a kiela yar na yuḡaena lala

²² Amiu yar punu ga na yuḡaena kiena ne suḡe lala, silaga monar alogear kiamiu yerka wa la nene. Pisi na ve akila re sanene e ga e pogos naḡa la asike amio amiu, vena akilali naḡa la akekaran amiu, ana silaga monar ayuḡae naḡa kiamiu sitomena la ve lelaga make ga, sa naḡa e yuḡaena nene, asuḡa amlogear ke kieta Suḡe silaga. ²³ E yuḡaena ya naḡa amiu akila, monar akila naḡa akekaran, sa ke naḡa asuḡa amiyuḡae kiena ne Suḡe, pe kiena yaru re ga la poli. ²⁴ Popon asitorial sa naḡa Suḡe ke nene narui ḡisi na naga la kiena lalimana van amiu, sa naḡa naga pul amiu, komin yerka wa ruru napo naḡa ayuḡae vania, naga Suḡe Kristo. ²⁵ Ana yaru naḡa suḡa kila ke pe mesmesu re

poli, p̄isi na naga kilia la maran ke sina ga vanon kiena napiowaena nene lala, komin Ntewa pisuveve yur̄naena kiena ne yar la punu ga mesmesu ga.

4

¹ Ana yerkawa lala, amiu m̄ena ga monar akila mesmesu ruru wo va yaru lala e kiamiu yur̄naena lala, komin naḡa amiu m̄ena ga kiamiu Suḡe tai sike ma e peni naḡa p̄isi na naga liḡere kiamiu ḡelaga lala.

Pol naga pian la

² Amiu na monar aḡarera e leniena pogos punu ga, a monar alen naḡa asitom ruru e sur la naḡa avisa e leniena, a naḡa kiamiu sitomena lala naga sur̄na pisa ke potena pan Ntewa. ³ Sineun m̄ena ga nesape monar alen wo imimi, vena p̄isi na Ntewa vike kiamimi mrapa mekilia melologon sur wo nene naḡa sumo na tapolou, naḡa visena kiena ne Kristo, naḡa nanagane na nesike e lokap vanonia. ⁴ Awis, sineun nesape alen naḡa p̄isi na nekilia nevisi wo, vena kila visena la nene merarava, sa naḡa mesmesun ga naḡa yoko monar nekila. ⁵ E ḡelaga la nene naḡa asur̄na akila ke e maran yar la naḡa la pe amlelaga re e Kristo poli, monar ave manmarua wo vena akilia ataveve kiamiu pulmas lala, vena aurela aimi e Kristo. ⁶ Amiu na monar avis ruru amio la, e ga e visena lala naḡa nasinewo a kiki, ana la aloge visena la nene aloge wo, a monar akilia mrapa na visatar̄nelaena visae aviun naviuena kar ga lala e lepas na kiamiu viawaena.

Pol mligan yaru la lua apa pula

⁷⁻⁸ Kieta wolai wo nene Tikikas, naḡa naga sike amio inu, p̄isi na neligan naga la m̄aki nene iḡasu pun amiu vena visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena akilia aloge wo. Nekekaran manene kieta wolai nene paḡisi, naḡa pogos punu ga naga m̄areran naḡa iila inu e yur̄naena kiena ne Suḡe. ⁹ A kieta wolai taḡena naḡa erau wo nene Onesim̄as, naga m̄ena ga p̄isi na taveve Tikikas iḡasu pun amiu. Onesim̄as naga nae ga kiamiu yo, a naga m̄ena ga sur̄na mlelaga ke e Kristo. Lalua nene p̄isi na avisawal van amiu, e sur la punu ga naḡa kakate ke e yo nini.

Visena maro kiena ne Pol pan la

¹⁰⁻¹¹ Aristakas naḡa naga sike e lokap amio inu, a Mak nene naḡa naga wenla Panaḡas, a Sisas naḡa apio naga Sastas, la telu nene apisape asitom amiu paḡisi. Mak nene, kana visena piḡnasu tol amiu pa rui,

a pisape visae naga imi kome lepas nen yo na pun amiu, monar akekarania vena aure naga sukol amiu.

E le Israel la naḡa amlelaga e Kristo p̄isi rui, la ga telu nene amio inu, imimi memiyur̄nae ke yur̄naena nasuḡpenena kiena ne Ntewa, a la telu nene la amila inu keviu paḡisi rui e pogos m̄arera lala. ¹² Eḡaḡras nene naḡa naga m̄ena ga amiu kiamiu yar tai, naga pe yar wo tai na yur̄naena kiena ne Kristo Yesu, a naga m̄ena ga pisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu, pisape silaga naga sur̄na mlenwo amiu ke m̄arera paḡisi, vena akilia asur̄nalua m̄arera, vena amarua ruruia e Kristo sane keyowo, a vena asur̄na aḡarera naḡa akila ga sur la naḡa Ntewa sinenania. ¹³ Sineun nesape nevisa mesmesun van amiu, nevisave yar naḡa Eḡaḡras naga sur̄na miyur̄nae m̄arera manene paḡisi komin amiu, a komin le Laotisia lala, a le Erapolisi m̄ena ga lala. ¹⁴ Kieta erau wo nene, naḡa Tokta Luk, amio kieta wolai taḡena nene Timas, la m̄ena lua asikena a lalua apisa apisape lalua na asur̄na asitom amiu paḡisi.

¹⁵ Sineun nesape aligan kiau visena van kieta wolai lala a vineta lala nae Laotisia, amio sira nene Nemeva amio ḡegas nen nalelagaena lala naḡa asur̄na apiora ke e m̄ana yur̄na, avisave in na nesur̄na nesitom la ke paḡisi. ¹⁶ Ana yoko pogos naḡa amiu aulo kiau m̄aki nene p̄isi, awis sineun nesape aligan van le Laotisia lala, vena auloia van ḡegas nen li nalelagaena lala e yo nene, a monar aulo m̄ena ga kiau m̄aki taḡena nene naḡa p̄isi na le Laotisia lala la aligan imi van amiu. ¹⁷ A kiau visena tai naga va Akiḡas, nesape “Ko ovisuar ruru yur̄naena nene naḡa Suḡe naga mligan e lumom̄a, monar okila make ruru yur̄naena nene.”

¹⁸ Ana nanagane, nelalua kilamemego e limana ne yar na sirien m̄aki, ana inu ga Pol, nesiri kiau visena maro nini van amiu e ga e lum̄au, nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu. Amiu ve sinemiu ḡesan re sen la naḡa apiar manene inu ke ne, a lemamiena kiena ne Ntewa sike make e amiu.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naþa Pol Siri
Pa Pan Li Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
TESALONAİKA
Visayuena Na Tusi Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pulkumali keviu nene Tesalonaika naga pulkumali keviu na provens nene Mase-tonia, naþa mēke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom sumo. Pogos naþa Pol molue Piliþae, pa ma Tesalonaika mlologon lologena wo e yo nene, ana suriare nene siaria. Ana siraunia pe yam piyavi manene re poli, lus nae Israel laþasa e yo nene apisa karea, la apieluena komin naþa apisu sane yaru moki naþa pe ape lus nae re Israel poli, nanua sumo la amloge kiela vianiena lala, ana pogos naþa amloge lologena wo naþa Pol pisawalia, ana amlelaga e Yesu. Ana lus nae Israel la nene sinela kari Pol, ana ariēnelua e yo nene, ana pae pulkumali si tai, Perea. Siraunia, naga pa tol pupia pulkumali naþa Koren, naga mloge lologena kiena li nalelagaena lala nae Tesalonaika e kiena erau Timote, naþa miyuñae ke amio naga.

Pol siri þesan kiena maki nini pa li nalelagaena lala nae Tesalonaika vena visirluaen kiela sitomiena, a vena kila meraravan va li nalelagaena lala nae yo nene sape naga sitom la mēaga, a Ntewa sike amio la. Naga pisa potena pa Ntewa komin naga mloge sape asuñā amlelaga ke mārera e Ntewa, a sinela sii ke yaru lala, a pisa panila vena la asitoñal si kiena þelaga wo e pogos naþa sike amio la, vena atavevea.

A naga pisa tañe kiela viunena lala naþa apiyun tania, asape yoko Yesu wasuþe si ve sanape. Sinelan asape akilia meraravan sane visae yaru naþa marþan þesa ana Yesu ve vitom re wa, yoko tol malena naþa ve uro re, pona peraga. A sinelan akilia naþa yoko Yesu wasuþe pogwai. Pol pisaruru panila, sape monar ayuñae ga, naþa kiela sitomena la varuru ga suñāga, a naþa aligan kiela sitomena lala suñalu mārera e Yesu vena asuñātea, vano vano- o tol pogos naþa naga wasuþea.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

Pol kekaran la a pisa potena pa Ntewa vanon la 1:2—3:13

Pol piyani la e þelaga kiena yaru naþa lelaga 4:1-12

Pol piyani la sape yoko Kristo wasuþe sina 4:13—5:11

Pol kila make kiena vianena lala 5:12-22
Visena maro 5:23-28

Visena na sumo

¹ Inu Pol, nemio Saelas a Timote, imimi telu mekekara paþisi nasirien maki nini imi van amiu, þegas nen li na lalagaena lala e suriare na pulkumali naþa Tesalonaika. Memlelaga sane kiamiu malena lala asike ruru ga e Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, ana memlen ke sane lemamiēna a suñārena sike amio amiu punu ga.

Pol lala akekara komin namasisuena kiena le Tesalonaika lala

² Lelaga, silaga na memlen ke pan Ntewa Armata, monar mevisa potena vania vanon amiu. ³ Mesitoñal amiu ke e kiamimi leniena lala sanini, taþatete sinemimi þesania sanape naþa kiamiu naviawaena, amiyuñae mārera tavevea, a sanape naþa kiamiu na sinesiiēna pimi plamolue ke e kiamiu þelaga wo lala, a sanape naþa kiamiu sitomen piyavi lala kila amiu asuñal mārera ruru ga po e kieta Suþe Yesu Kristo.

⁴ Erau lala, mepisuluþar sane Ntewa pe sinen sii amiu re ga poli, ana naga kilologia amiu mēna sane ape kiena lelaga, ⁵ komin pogos naþa memlologon lologena wo pan amiu, naga sa ga pe visena korena re kiena yaru poli, ana naga pimi pan amiu sane visena urmi tai naþa mārera. Mareraena kiena ne Ninuna Wa sike ea, a naga miyur ruru sinemiu la pano-o amlelaga.

Amiu akilia kiamimi þelaga la pogos naþa mesike memio amiu, moþaryon paþisi na kilaen sur punu ga naþa mekilā mekilā na kilaen naþa alelaga, ⁶ þisi na atolia, apimi sa naþa ape kiamimi nataveveena lala, ana pe kiamimi re ga poli, apim ape nataveveena kiena Suþe. Pe sur korena ga naþa lala taþena la akila pupia naloge viowaena a akila amiu atol pog mārera e pogos la nene, ana aporworun ga lologena wo, ana pupia kekarena kiena ne Ninuna Wa sike e amiu. ⁷ E kiamiu þelaga wo la nene, sane akuspo yomārua, asumon vena kipianen mrapa van li nalelagaena taþena lala e lepa na yo la naþa Masitonia amio Kris. ⁸ Lologena wo kiena Suþe molue e amiu pa vanua, pe e re ga e yo lua nene poli, a pa mēna yo punu ga la ne, kila yeririna la amlogeyu kiamiu nalelagaena e Ntewa þisi rui.

Naga nene po paþisi, ana nanagane sane e yo ya naþa visae meva si ea, pe sur na visae re si poli, komin visena la punu ga pimi e amiu pa tol la rui! ⁹ Pe mesun re si pan li taþena la nene poli, ana lala asun

ke sina ga pan imimi, apisayu sanape naŋa amiu le Tesalonaika lala aŋure imimi pimi pun amiu, a sanape naŋa apilopu amiu, akuwan plan kiamiu nono na marena lala, apim ape yeririna kiena ne Ntewa Mali naŋa pe lelaga. ¹⁰ Ana amio naga nene, apisayu ke mēna naŋa amiu, asuŋal ke mārera, asuŋa asuŋate ke narina ne Ntewa, Yesu. Naga yoko imi mālavin ita sina ga, vanon Ntewa pisirlua sina ga naga rui taulu marena, ŋisi na ligan naga imi mālavin ita yam na luania, vena tamalia itaena e pogos na liŋereena na pimi ke ne.

2

Pol pisayu kiena yuŋaena pogos naŋa sike gar Tesalonaika

¹ Erau lala, memloge visena tai asape memiyuŋae piowa ga, ana nesitom nesape apisu kilale sane kiamimi nayalin amiuna naga ŋar mras wo lala moki.

² Nana susumo, pogos naŋa memiyuŋae gar Piliŋae, apis kar ke sanene pan imimi rui, a sa naŋa amiu akilia pa rui, pogos naŋa meŋalivin amiu, akawe imimi ke sina ga paŋisi. Ana mepisu sane Ntewa miila imimi mŋaga, pe memaraun re naloge viowaena poli, moŋaryon ga na lologonen lologena wo van amiu.

³ Memlologon pan amiu, ana nekilia nevisa nevisave kana visena lala pe sa re naŋa yar laŋas apisasa ke ne poli. Pe amolue re ga e kiamimi na kila palen tai poli, pona e kiamimi na sitom viowaena tai, a pe naga re ga naŋa metaŋali na were kare amiuen e poli, peraga.

⁴ Pe sa re nena nene, ana e pogos nene, imimi sane yeririna la naŋa Ntewa mligan kiena lologena wo e limamimi, ŋisi na mepim mepisawal kiena visena nalelaga nene pan amiu. Imimi na pe memiyuŋae re naŋa yeririna la avisu imimi sanape poli, ana imimi sinemimin ga mesape vena Ntewa kilia kekarun sur ya naŋa memiyuŋaena, komin naga ga kilia sur ya naŋa sike e losineta peve taaga. ⁵ Amiu akilia ruru po sane pe mepimin re nakuwanen visen kiki pona visen vilave la van amiu poli, a Ntewa kilia ruru mēna sane pe sinemimi sun re kiamiu sur tai poli, pona mepimin vena visa kotalia amiuna. ⁶ Ana e pogos mēna nene, pe memla re nena sitomena tai vena kilaen naŋa sane amiu pona yar taŋena lala ayeluar kiamimi kia.

⁷ Pe lelaga naŋa mepimi moŋalivin amiu sane li nalologena lala kiena ne Kristo, naŋa mesmesun sane monar akila sur ve moki vena visuar imimiena, ana pe

mesitoŋal re sur nene poli. Imimi mepimi memalum ga, mekila pan amiu sa ga naŋa auya tai pagan narina. ⁸ Mekekarun amiu sanene paŋisi wa, sinemimin mevisaw-ilwilin lologena wo kiena ne Ntewa van amiu, ana memloge sane mepinaia amiu paŋisi, vano-o mesuŋa metaman kiamimi malena vena iilaen kiamiu malena.

⁹ Erau lala, nepisa sanene, pe nepisokan re poli, komin akilia asitoŋal sanape naŋa imimi memninu e yuŋaena urmi na limamimi e pogos nene. Memiyuŋae ea legiena a kolemallo, vena kilaen sane pogos naŋa mesike memo amiu memlologon lologena kiena ne Ntewa, pe mekila re urmi pan amiu poli. Imimi ga mepisuar imimi, pe amiu yar re nena tai naŋa pisuar imimi poli, peraga.

¹⁰ Imimi mesitom mesape e maramiu, a e marana ne Ntewa, mekilia mevisawal mesape pogos naŋa mesike likan amiu li nalelagaena lala, kiamimi malena pe sur tai piowa re e poli, mesmes ga, a pe wa ruruia. ¹¹ Pona asitoŋal ke yo wa, naŋa mekila pan amiu sane ata tai naŋa naga kila po paŋisi e naiilaen malena kiena ne narina lala.

¹² Mekila sinemiu la malum ruruia, memla visena na iilaaren la pan amiu, a memilaar kiamiu sitomena lala vena monar akila kiamiu malena la mesmes ruruia e ŋelaga lala kiena ne kieta Ntewa, naŋa naga ga pio amiu vena aim loyuŋa e naurarena wo na kiena nasuŋenena.

¹³ Sur taŋena si tai naŋa silaga mepisa ke potena pan Ntewa paŋisi vanonia, nane kiamiu ŋelaga pogos naŋa lologena wo pimi porun amiu. Amiu amlogeyuia, ana pe akovenlua re poli sane pe visen kien yar ga tai, ana apisuia sane pe lelaga, pe visen kiena ne Ntewa lelaga. A amiu naŋa amlelaga ea, apietavan losinemiu pania pano-o suŋa miyuŋae ke e kiamiu malena pimi tol nanagane.

¹⁴ Wolai a vineu lala, nekilia sane pogos naŋa amlelaga, pe piavi re poli naŋa yar la nae ke sina ga pun amiu asuŋalun na kilaen viowa van amiu, kila apane pogos mārera tai paŋisi. Sanene na piowa ga, ana e lele nene amiu amiyal ke ga e mrapa taaga ga naŋa li nalelagaena kiena Yesu Kristo e suŋare kiena ne Ntewa e lepas nae Yutea amiyal e nanua susumo rui. La mēna, pogos naŋa amlelaga, ana le Yu mēna la akila kare la paŋisi! ¹⁵ Ana ŋelaga nene, le Yu la asuŋa akilakila kemua nanua susumo rui pimi. Susumo, pe sinelan re navisawalena la poli, sirauania, lala ke sina naŋa akila amēmār kieta Suŋe

Yesu mare, a lala ke sina ga naŋa asuŋa aŋene imimi yam mok rui. Sur la naŋa asuŋa akila ke ne, Ntewa pe kekarana la re nena vanonia, komin asuŋa akakawe visena silaga. ¹⁶ Mesuŋa memlogon ke lologena wo pan la ga naŋa pe ape le Yu re la poli, ana pe sur korena ga naŋa pulmas nene na tamaliaen kiela malena, ana le Yu la nene asuŋa apisawo imimi ke ga, pe sinelan re naŋa meva mevisawal van la poli.

Kiela ŋelaga viowa la nene, asuŋa amiyakol ke sina metavan kiela mla-mulena viowa la naŋa amiyuŋaen la nanua pimi, kila sane nanagane kiela naviowaena la nene piowa manene laa. Amiyuŋaen sanene pano-o pe asitom re sur tai poli, ana tekilia sane pupia na sinekar kiena ne Ntewa pitomin la ke rui.

Pol naga sitom la paŋisi vena visu la si yam tai

¹⁷ Erau lala, mesape mevisawal van amiu, mesape memligan amiu nanua ga ne, meŋure mepa li ve tokak ga, sinemimi miye amiu ga, sinemimin mesape mevisu si maramiu. Lelaga, tesutetai e tasneta, ana e losineta, tepe taaga ga. ¹⁸ Mesike sanene, mesape mekirawal si mrapa tai na iŋasen pun amiu, ana inu Pol neŋaryon yam moki paŋisi, ana yar viowa naŋa Yermare, naga kila wo ke silaga. ¹⁹ Ana komin ya ne mesape meim mevisu amiu sina? Naga nene komin a sina naŋa mowasine la? A si naŋa kila imimi mekekara? A si naŋa ve kiamimi mras nen yuŋaena wo, naŋa mekilia melogewonia pogos naŋa visae kieta Suŋe Yesu vim sina? Pe yar taŋena re si po, amiu ga narui! ²⁰ Pe lelaga paŋisi, amiu na sane tropi nowo tai naŋa metauluia, apim sane pupia purŋes nen sineyeena na kiamimi malena.

3

Pol pisayu naŋa pitetalia Timote pa katen la nanua rui

¹ Mesitomaŋ amiu ŋa sanene pano-o, mepisu sane peraga, imimi yar tai monar imi katen amiu sina. Pisi na mepisa mesape imimi lua Saelas monar mesu Atens sumo wa, ² ana yoko Timote iŋasu pun amiu. Wolai nene, memiyuŋaen yuŋaena kiena ne Ntewa veraga memio naga, vena kilaen lologena wo kiena ne Kristo va vanua, ana nepisu sane naga pe yar wo tai na katen amiuena. Nekilia naŋa naga kilia iilaar amiu, kilia iila amiu vena kiamiu naviawaena suŋalu m̄arera silaga, ³ vena ve sinemiu la kurkurun kare re pogos naŋa avane pogos m̄arera la naŋa

asuŋa apimi. Pog m̄arera na sanini, tekilia ruruia sane pe lepa na kieta malena tai, naŋa ita li nalelagaena lala taŋatete toure tania. ⁴ Ana visae tesitomaŋ ke ga wa, tekilia sane pogos naŋa mesike memio amiu, mesuŋa mepisawal ke pan amiu, mesape mepisusu ke pa rui sane yoko ve ve piavi re, yoko monar akila viowa van ita. A nanagane, sur nene pimi kate sa ke ga nene rui, naŋa amiu nena akus ke paŋisi. ⁵ Sur ne na nene kila sane in na nemloge sane pe pon re nesuŋa sanene poli, ana monar nekila sur tai vena neloge lologena tai sane amiu asike sanape. In na nemarau li ŋaga sane yar viowa na taŋalien yar nene, sa lual kiena mrapa tai nakila amiuen aloru rui, ŋisi na nesape nelogelia sanape, asuŋa m̄arera ke ga wa po sanape, komin piowa ga naŋa kiamimi yuŋaena wo lala e amiu imi ve sur korena sina ga. Sanene nepitetalia Timote piŋasu.

Timote ŋasuŋe si puna ne Pol amio navisaplanena wo e lepa puna ne la naga Tesalonaika

⁶ Timote piŋasu pisu amiu, ana nanagane ga ne naga ŋasuŋe pimi katen imimi. Pogos naŋa pimi, ŋar lologena wo, pisayu sanape naŋa kiamiu naviawaena amio ŋelaga na sinesiena keviu ga sike na wa, suŋa poga ga, ŋisi na kila sineu kekara keviu. Naga mla kiamiu visena pimi pan imimi, sape asitomaŋ imimi ke silaga, ana sinemiun visuen si maramimi paŋisi, sa ga naŋa imimi ŋena mesape mevisu si maramiu. ⁷ Ana pe sur korena ga naŋa mesike memloge piowa sanene e yo nini komin naviowaena naŋa akila ke pan imimi, ana pogos naŋa memloge lologena na kiamiu masisuen amiu kiamimi erau lala, memloge sane pisirlua si kiamimi sitomena. ⁸ Memloge naŋa asuŋalu ke m̄arera e Suŋe, ŋisi na kila memloge sane memal ruru sina.

⁹ Pogos naŋa memlen wo amiu ke sanene, mepisu sane pe imimi re naŋa mekila ke sur wo tai pan amiu poli, peraga, ana amiu na akila ke sur wo tai pan imimi, komin amiu akila ke naŋa mokus pupia kekarena e losinemimi, pano-o pe kiamimi visen re si tai navisaen potena van Ntewa vanon poli. ¹⁰ Naga nene kila sane sinemimin manene paŋisi vena melen kolegiena a kolemallo, sane sa mekilia mevisu amiu sina ga, visae narin lele tai naŋa kiamiu naviawaena tai kulkulul li ŋaga, ana yoko mekekaran paŋisi naiilaen si naŋa kilia m̄arera ruru sina silaga.

¹¹ Sur ne nanene naŋa nemlenin ke m̄arera nanagane, sane kata Ata Ntewa amio kieta Suŋe Yesu, avietavan kiamimi

mrapa vena mekilia meim meialiali amiu sina. ¹² Pano tol pogos nene, nemlen ke pa Suḡe, nepiun ke sane yoko naga kila kiamimi sinesiiena kapuru ke imi sane kokonia ruru kiamiu malena vano-o tataroi va tol si yar taḡena lala, imi ve keviu manenea maran taaga ga sa naḡa kiamimi sinesiiena e amiu. ¹³ Ana amio naga nene, nemlen sane naga ligana sito-mena wo tai naḡa m̄arera ruruia e amiu, vena akilia auarar ruru kiamiu malena vano-o tol pogos naḡa kieta Suḡe Yesu imi kate sina amio kiena li wa lala, ana e pogos nene akilia asuḡalu e marana ne Ata Ntewa naḡa amerarava po, ape wa ruru ga asuḡa ga.

4

Pelaga na malena naḡa Ntewa sinenania

¹ Erau lala, pogos naḡa mesike memio amiu, mepian ruru amiu sanape naḡa amiu akapuru laa sane e ḡelaga na malena naḡa Ntewa sinenania, ana memloge sane akila lili m̄a rui, naga po paḡisi. Ana e kia kiena Suḡe Yesu, moḡareran van amiu sane ve aligan re, awaryon ga kilaen vano. ² Suḡe Yesu mligan kiena navianena lala e limamimi na visawalen van amiu, ana akilia ruru la rui. Sanene, popon atavevea.

³ Poga, sur ne laḡas nanene naḡa Ntewa sinenan kiena yeririna la monar ayuḡaenia. Kieta malena monar ve wa ruruia, sane ve tekila re ḡelaga viowa e lepas na yerḡene amio sira. ⁴ Ita punu ga monar taveve ruru mrapa mesmes na talopaena, vena yerḡene kilia su amio wona na sira naapo e ḡelaga naḡa merarava ruruia, vena ve akila kare re si kiela kia lalua. ⁵ Sanene, pe pon re yaru talopa koskos poli taveve ga kiena sinenanen sira m̄arera, komin nanene pe ḡelaga ken yaru na yemalolo ga lala, naḡa pe akilia ruru re Ntewa poli. ⁶ Visae yar la akila ke ga ḡelaga wo silaga e nini, yoko wo vaḡisi, yoko ve akila kare re si sur nowo naḡa pe kiena kiela puruvi taḡena lala. Amiu monar avisu ruru yo nene, vanon Ntewa mla ke nakoena silaga pan yeririna la naḡa amlor ke e mlamulena viowa kar la ne sanene, sa naḡa mepisawal pan amiu rui, mesape maraḡe amiu.

⁷ Asitomveveli naga nene. Pogos naḡa Ntewa pio ita tepim tepe kiena yeririna lala, naga pe kila re vena kieta malena imi ulen si ḡelaga la naḡa pe merarava re poli, a naga kila vena sane kieta malena imi ulen ḡelaga la naḡa ape wa ruruia. ⁸ Sanene na, yar naḡa pe kekaran re navianena la nene poli, naga monar visu

kilale sane pe pe visen ken yeririna re la naḡa naga miaslua poli, ana miaslua ke visena kiena ne Ntewa, naḡa mligan kiena Ninuna e ita naḡa sane Ninuna naḡa pe wa.

⁹ Sur si tai naḡa nesape nesunyu van amiu, naga kieta ḡelaga ita li nalelagaena lala, naḡa monar tekekarana ita tepe namratava taaga. Sur nene amiu akilia ruru ḡisi rui, pe pon re nesiriyu si van amiu poli, vanon Ntewa kilapian ita make ga rui sane naga nene pe sur wo tai po tanea paḡisi. ¹⁰ Nekilia sane amiu akila ke pa sanene rui pan li nalelagaena lala nae Masitonia po paḡisi, a nesape nevisa ke sina ga, nesape amiu auarar ruru ḡelaga wo nene, akila imi ve keviu laa sane likan amiu.

¹¹ Nanagane na nesape nesiri si sur laḡasia naḡa popon sane awaryon na ki-laena. Nasumo, ve oulaula kar re, ana osu ruru ga. Nalua, ve okian re kunuḡa va e kove kiena yar taḡena lala, ana ovisusu ga kioḡa malena. A tai sina ga, ve ove yowen re, ana oyuḡae m̄arera wo e yuḡaena naḡa sike e lumoḡa, sa naḡa mepisawal susumo rui. ¹² Visae okila sanene e kioḡa malena legiena punu ga, yoko la naḡa pe amlelaga re poli akilia avisu ruru ko, apisuluḡar naḡa pe yaru taḡena re la apisuari ko poli, a ko ga osuḡa opisuar ruru ko.

Nawasuḡeen si kiena ne Suḡe

¹³ Ana erau lala, nepisu sane popon amiu akilia lili m̄a sur la ḡasa e lepas kiena ne ita ḡas naḡa amomalio rui, sa naḡa akovio e yomarava. Yaru la moki naḡa pe amlelaga re poli, amaraun marena, asitom asape yar la akovio yoko viowa vaḡisi van la, ana kila sane pogos naḡa lala tai kovio, atagin paḡisi.

¹⁴ Ana ita na sa re nene po, komin temlelaga sane sirauan naḡa Yesu mare e lak torovia, naga suḡal mal sina ga, ana e ḡelaga m̄a ne nanene, temlelaga m̄ena sane lala naḡa ape taaga amio naga amare, yoko Ntewa kila la ave taaga amio naga amal sina, ana awasuḡe aimi sina amio naga.

¹⁵ Nekilia nevisa ve lelaga van amiu, sane taveve visena tai naḡa Suḡe ga pisa, ita naḡa temal ke ga wa tol pogos naḡa nawasuḡeena sina, ita taḡatete teva metava sumon lala naḡa akokovio rui.

¹⁶ Peraga, ana sur naḡa kate e pogos nene sanini. Parin navisi nae ma e peni vion manene va metava, a kumasua kiena ne Ntewa yelu, ana kieta Suḡe vetan ma e peni vitom tano, yoko li nalelagaena la naḡa amarmare asike ne, yoko asuḡal si

sumo. ¹⁷ Pisi na, ita naŋa temal ke ga wa tesike yomarava, naga wereplan ita mēna teva metava temio la, tekom likan lul meta e sinapane, teva tevitawe kieta Suŋe meta e yo yau. Teva sanene, ana yoko tesike lue ga temio naga.

¹⁸ Navisaarena nene naga po paŋisi, ana popon teiila ita silaga e sitomen wo la nene.

5

Monar tesururuia, tekirava; ve ve piavi re na naga yoko vim

¹ Erau lala, nekilia sane yeririna la moki sinelan asave akilia sur la nene yoko vim kate e legiena ya, pona pogwai. A naga nene pe pe kiau re nene naŋa nesiriyu van amiu poli, ² komin akilia pa rui sane sur nene pe kiena re yeririna na kilia poli. Naga Ƨarlologia ga sa naŋa yar na vinauena kila kiena yuŋaena kolemallo. Naga taƧatete visawal Ƨesania pog ya naŋa naga imi!

³ Pona naga imi e pogos tai naŋa yar la apisa ke pan la, asape “O, nanagane pe pog na suŋarena pa rui!” Pona asape “O, nagane tesike e pog wo narui!” Lala amninue ga, ana sur nene naga sa naŋa auia tai veraga ga mloge sa naŋa kiena sisi vaeme narui. Ana pogos nawasuƧeena ve sa ke ga nene, naŋa yoko yeririna la aila ga, sane pe asitoŋal re poli, ana pupia pog viowa imi katen la, naŋa sane taƧatete nena aur matania.

⁴ Ana amiu erau lala, pe asu re si e pupumalko poli, ana visae pupia legiena nene imi kate, nesitom pule ga sane amiu akilia allania, sa naŋa pe yar na vinauen tai pimin kiamiu sur lala. ⁵ Pe tepe yeririna na yemalolo na kolemallo re si poli, ana tepe yeririna na yomerarava na legiena rui. ⁶ Sanene na, kieta sitomen la monar tavilo ruru silaga, touarar ruru kieta malena, vena ve teve sa re yeririna taƧena lala na yemalolo. ⁷ Yuŋaena la naŋa asuŋa amiyuŋaenia, la asuŋa amun ŋa wii pano-o wii ŋe la, Ƨisi na asuŋa amomalion ga, ⁸ ana ita naŋa tepe yeririna na yomerarava, monar tekila kana yuŋaena mesmes lala. Tekila kieta malena la mesmes ruruia, tekilawo yepeta e Ƨelaga na viawaena amio Ƨelaga na sinesiiena, a monar teyanwo Ƨarita e nalelagaena mārera naŋa tesape yoko Ntewa monar tamalia ita. ⁹ Naga nene pe pon re naŋa kieta sitomen veve lua poli tesape Ntewa tamalia ita pona ve tamalia ita re, komin naga pe kiena sitomena re naŋa sape yoko kiena li nalelagaena lala atol nakoena poli, ana naga pisaaria sape

yoko tetol natamaliaena nene naŋa Suŋe Yesu Kristo tauluia pe kieta. ¹⁰ Naga marewo ita, vena kilaen sane visae wasuƧe sina, pe sur korena ga naŋa visae tomomali, sane tokovio pa rui, pona tetavilo, sa ga naŋa temal ga tesuŋa ga, ana kieta malena su ruru ga amio naga silaga.

¹¹ Visena ne na nene popon amiu avisasa vena iilaaren kiamiu sitomena, aiila amiu vena yuŋaenen kiamiu naviawaena imi mārera ruru laa sane, sa naŋa nekilia sane amiyuŋaen ke pa rui.

Visena maro

¹² Erau lala, nesape neviun mēna van amiu vena avisu kilia ruru li la naŋa amiyuŋae mārera ke e yuŋaena kiena ne Suŋe likan amiu. Nanene komin naŋa naga mligan la vena ave suƧen amiu, avian amiu. Amiu monar avatanon ruru la, ¹³ aligan la asu metava e kiamiu sitomena lala, akekaran la, vanon yuŋaena la naŋa amiyuŋaen ke ne. A Ƨisi na, amiu ve akakawe amiu re, ana sinemiu la monar ve leman van amiu silaga.

¹⁴ Nepiun māreran tan amiu puruvi a vineu la, visae amiu Ƨas ape yowena, popon avis van la vena yepela ŋae la sane. Visae amiu Ƨas amarau, avis van la vena akilia asuŋalu mārera. Visae laƧas yepela mavi, avis van la vena iila laena. Ana e la punu ga nene akila sane kiamiu sitomen la viayavi ruruia.

¹⁵ Amiu awaryonli sane visae yar tai kila viowa van amiu, ve akilamaran re si viowa vania. Ita monar tekilali sane sineta wo ruru van ita silaga, a sineta wo ruru mēna van yar taƧena lala.

¹⁶ Pe sur korena ga e sur ya naŋa imi katen ita, ana tekekara silaga, ¹⁷ telen silaga, ¹⁸ tevisa potena van Ntewa silaga. Na nene kiena sinenanena naŋa sape teyuŋaenia, e lepas pun ita naŋa tepe kiena Yesu Kristo.

¹⁹ Sur si tai, visae kapi kiena ne Nii-nuna ne Ntewa vivaga ruru ke yo tai, yoko weŋaren toko, ²⁰ ana visae yar tai suŋa pisa plan ke navisawalen lala, ve avisalele kare re naga, ²¹ ana asitomveve ruru sur punu ga. Naga naŋa po, auarar mārera, ²² ana naga naŋa piowa, aligania. ²³ Nanagane nelen sane Ntewa ga, naŋa pe Ntewa na suŋarena, kila sinemiu amio kiamiu sitomena a kiamiu malena ve wa naŋa ve wa ruruia. Sineun manene nesape pogos naŋa visae kieta Suŋe Yesu Kristo wasuƧe sina ga, yoko ninemiu wetelu, losinemiu wetelu, amio tasnemiu wetelu, ve narin kinakinas nen kororak re nena tai se e la. ²⁴ Naga naŋa piolua amiu naga pe

masisu lelaga, a naga yoko yuñae ñaga ve sanene vano.

²⁵ Sur maro, nevisa van amiu erau lala, neviun tan amiu sane ve sinemiu p̄san imimi re e kiamiu leniena lala. ²⁶ Avisa pokolulagi po pokolemalo van li nalelagaena wa taḗena lala naḗa asike ne, ²⁷ a e kia kien Suḗe, nepisa sane luñaki nini, aulolua e marala.

²⁸ Lemamiena kiena ne kieta Suḗe Yesu Kristo sike amio amiu.

Inu, Pol.

**Maki Nalua Naḗa Pol Siri
Pa Pan Li Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
TESALONAIKA
Visayuena Na Tusi Nene**

Komḗasnen suniena plas na tusi nini

Yaru lala na suḗarena nae Tesalonaika amloge piowa komin amloge ke visena la mokliu, naḗa asape Yesu ḗasuḗe rui, a amininuwe kare narui aḗa visena nape naḗa lelaga. Ana Pol siri kiena ḗaki na lua nini pano pa li nalelagaena la garu Tesalonaika vena visawalen visena na lelaga vani la. Naga pisape yoko Yesu wasuḗe sina, ana sumonia ḗelaga viowa lala monar imi viowa manene la vatanon nasuḗenena kiena yaru tai naḗa yoko imi ḗalivi, naḗa kiena kia “Yaru na kilaroen navisaluaena,” a yoko naga visakare Kristo amio li nelagaena lala.

Pol pisawal meraravana sape yaru la naḗa aulo ḗaki nini monar asuḗalu ḗarera e kiela lelagaena lala, pe suri korena ga visae avane suri viowa la ve moki, pona aloge viowa manenea vaḗisi. A naga sape monar ayuḗae ga ḗarera vena atol suri la naḗa limala plasia e kiela maliena lala, sanaḗa naga amio yaru la naḗa amiyuḗae ke amio naga, la asuḗa akila kene, a monar akila luwe ga yuḗaena wo lala.

Komḗasnen tusi la na nini

Visena ḗesa 1:1-2

Pol pisawal sape kekarana paḗisi 1:3-12

Pol pian la sape Yesu yoko wasuḗe si ve sanape 2:1-17

Pol pian la e ḗelaga kiena li nalelagaena lala 3:1-15

Visena maro 3:16-18

Visena na sumo

¹ Pegas na li nalelagaena lala kiena ne Ntewa Arimata a kieta Suḗe Yesu Kristo, naḗa asike e kumali nene Tesalonaika, imimi telu Pol, Saelas a Timote, mekekara paḗisi navitawe amiuena sina e ḗaki nini. ² Lemamiena a suḗarena kiena ne Ntewa Arimata amio kieta Suḗe Yesu Kristo sike amio amiu.

Pol siar kiena ḗaki e leniena na visaen potena

³ Sur tai naḗa popon meyuḗaen silaga, monar mevisa potena van Ntewa vanon amiu kiamimi erau wo lala. A nanagane, mekekaran mesape meyuḗaen sanini, komin memloge ke kiamiu lologena lala,

sane kiamiu naviawaena pam manene laa meta sane silaga, a amiu punu ga akekakan amiu taḗena lala pimi keviu manene la. ⁴ Naga nene po paḗisi, ana pogos naḗa mepa metelivi ke puna ḗegas nen li nalelagaena taḗena lala kiena ne Ntewa, memieluar amiu ke paḗisi pan la. Mepisa meraravan ke pan la sane amiu aḗar ke ḗelaga ḗarera kiena li nasinekar lala, ana amiu apa aḗarpoyo ke e yo ḗarera tai naḗa kila kare amiu paḗisi, ana pe akukulul re poli, kiamiu naviawaena pe mlor re nenaga.

⁵ Pogos naḗa asuḗal ke ḗarera sanene, mepisu sane pogos naḗa Ntewa kilologia amiu, naga kila mesmes ruru ga, komin naḗa pisuluḗar sane amiu ape yeririna la naḗa taḗatete aloru. Nanagane, naga pisuluḗar rui naḗa aḗar ke naloge viowaena lala komin kiena nasuḗenena, a sirania yoko naga visu amiu atorokin vaen loyuḗa ea.

⁶ Naga, silaga miyuḗae mesmes ga, a yoko kilamaran viowa van la naḗa akila piowa pan amiu. ⁷ Lala akila amiu akus naloge viowaena paḗisi, ana naga yoko kila ḗisi, naga yoko iila amiu gar ne, a iila imimi ḗena e nini naḗa mepane ke sur laḗasia. Pogos naḗa tevisu pupia kapi tego ma e sinapane, tekilia tesape kila ke mrapa naḗa Ntewa ligan lua Suḗe Yesu ma e peni vitom tano e yomarava, amio kiena navisi ḗarera lala, naḗa yoko wereplan ita vetan naloge viowaena lala na yomarava. ⁸ Naga ḗalivi, yoko lipere la naḗa yepela mavin Ntewa, naḗa yepela mavin logearan lologena wo kiena ne kieta Suḗe Yesu.

⁹ Naloge viowaena kiena ne la naḗa yoko akusia, yoko akokovio lue ga narui, yoko akilawo la taḗatete nena asike amio Suḗe pogos tai e yo nowo naḗa kiena ḗareraena miyuḗaenia mon ḗaga. ¹⁰ E pogos naḗa naga ḗalivi, yoko kiena yar wa lala ayeluar vaḗisi, la naḗa amlelaga ea avisu naga sane po na po paḗisi, ana amiu amio la akilia ataveve naga. Akilia akila sanene komin amlelaga e kiamimi lologena, ana li taḗena la nene, taḗatete nena atavevea.

¹¹ Mesuḗa mesitomveve ḗa sur la nene pano-o, kila imimi moḗarera ruruia na lenwo amiuena silaga. Mepiun ke tan kieta Ntewa naḗa iila amiu vena atorokin malena wa naḗa naga pio amiyunia. Memlen ke sane kiamiu naliganarena wo la naḗa sike e kiamiu sitomena vena taveveena, amio yuḗaena wo la naḗa kiamiu naviawaena kilia kila, yoko Ntewa yuḗae e kiena ḗareraena vena kila awar mrasa. ¹² Memlen ke sanene vena ayeluar

kia kiena ne kieta Suŕe Yesu imi ve keviu likan amiu, a vena akapur manenea amio kiena ŕelaga wo lala. Visae akilia akila sanene vano-o maran taaga amio lemamienna wo kiena ne Ntewa kieta Suŕe, nane Yesu Kristo, yoko wo na wo.

2

Yar viowa nene, Nasinekareena Navisaluena, yoko imi m̄alivi

¹ Nesape nevisayu sina ga nawasuŕeen sina kiena ne kieta Suŕe Yesu Kristo, amio sanape naŕa yoko were ita lele taaga tesike temio naga. Erau lala, e lele nene nesape nevisa sanini, ² sane ve sinemiŕu pepe re, ve amarau re. Nekilia sane visena tai tetelivi ke sape yar laŕasia apisasawalia pona amlologon ke asape nanagane legiena na nawasuŕeen si kiena ne Suŕe naga pimi kate rui, ana la ŕasia apisasa ke asape imimi ke nalologena la narui mepisawal sur nene e kiamimi luŕiaki tai rui. Ana amiu ve alelaga re e visena nene, ³ ve atam̄an re naŕa avisa kotalia amiu sanene. Sur na apisa ke ne, pe sa re nena nene, komin pupia nakawelanan van Ntewa monar va meta sumo. Siraunia yoko yar viowa na kovioena, naŕa apio Nasinekareena Navisaluena, naga m̄ena monar imi kate e yometava. ⁴ Yar nene naga piowa paŕisi, naga pilolon kare make ga sur wo lala, a naga mligan ke naga mon metavan sur make ga naŕa kia kiena ne Ntewa sike ea, amio sur wa taŕena la naŕa yeririna la apatanon ruruia. Yoko naga kila m̄a sanene vano-o, naga ga visirlua si naga sike e lele wa loyuma e Yuma Wa m̄ana ne Ntewa, visawal naga sape naga ga pe Ntewa rui. Ana pogos naŕa kila sanene, nanene naga e pogos ke naŕa lavis ke towarpoyo e legiena maro narui.

⁵ Visae amiu asitoŕial ke ga wa, pogos naŕa nesike nemio amiu, nepisasawal ke suri nene pan amiu yam mokli rui. ⁶ Ana taveve ya naŕa nepisa meraravan ke ne, akilia avisu kilale sane yar nene, kan pog mesmes naŕa vim kate sike ga wa, ana apisawo ke ga wa komin kan pog nena na pere wa.

⁷ Ana pe sur korena ga naŕa Nasineka-reena Navisaluena pe kate re poli wa, ana kiena m̄areraena sun̄a miyuyum̄aen wan ke kiena ŕelaga viowa lala e yomarava nini rui. Taŕatete imi kate e yometava amio kiena pupia m̄areraena na wa, komin Ninuna Wa suwo ke naga, ana pogos naŕa Ninuna Wa ure si vavini, ⁸ yoko naga sun̄alu amio kiena m̄areraena make ga. Naga yoko kila mara vano lavis taulu make sur narui, ana yoko Suŕe Yesu vim kate,

yoko lagi na kiena visena lelua yar viowa nene veraga ga, pupia yomerarava naŕa pimi amio, m̄enelua yar nene va kovio e pupumalko. ⁹ Pogos naŕa Nasinekareena Navisaluena nene vim kate, yoko naga yur̄mae amio m̄areraena kiena Yermare, ŕisi na naga kila pupia kile lala amio sur na ilanen lala, ana ape navisokanen ga lala. ¹⁰ Naga yoko kila ve sanene komin sinenan werekareen sitomena kien yeririna la naŕa ave na kovioena. A yoko kila m̄ena ŕelaga viowa lala naŕa kilia were kare kiela sitomen la va ve taŕena, komin ape yeririna la naŕa pe sinelan re akekaran visen lelaga lala kiena ne Ntewa poli, pe asitoŕial re nena sane yoko naga kilia tamalia kiela malena poli. ¹¹ Ana pogos naŕa Ntewa pisu kiela sitomen la m̄arera sanene, yoko naga ligan la ga, tam̄an naŕa sane pupia visen navisokanena la kilia taulu la ga sane, yoko alelaga ruru e visokanena la nene.

¹² Ana siraunia, yoko naga liŕerela mesmesu nena, sape ape yeririna la naŕa yepela mavin lelagaen e kiena visen lelaga, ana sur naŕa la akekarania, naga ŕelaga na kilaen viowa la naŕa akilakila ke pa rui.

Asum̄al m̄arera ruru silau

¹³ Sur wo tai naŕa popon meyum̄aen silaga, monar mevisa potena van Suŕe Ntewa vanon amiu kiamimi puruvi a vine-mimi lala naŕa naga kekaran amiu paŕisi. Siar nanua susumo rui, naga kilologia amiu vena kam na ape mras ŕesia naŕa amlelaga e kiena visen nalelaga, a Ninuna myum̄ae e kiamiu malena lala ana apim amerarava e marana, ŕisi na naga kilia tamalia amiu.

¹⁴ Naga pio amiu kome lologena wo naŕa mokus pimi, komin naga sinenan pisape amiu m̄ena ayakol e pupia naurarena vena yeluaen kia kiena ne kieta Suŕe Yesu Kristo. ¹⁵ Ve sanene erau lala, pe pon re amiu yar tai kila pal poli. Monar asum̄al m̄arera ruru silaga, a monar auarar ruru nakilapianen la naŕa mekila pan amiu rui e kiamimi visena lala pona e m̄aki la nene.

¹⁶ Armata Ntewa kekaran ita paŕisi, pe lemam pan ita a miilaar si kieta sitomena e kiena navisaarena wo tai, sane ita na tesu wo lue ga temio vano-o taŕatete ŕisi pogos tai. Ana nemlen pania, sane narina, kieta Suŕe Yesu Kristo, ¹⁷ iilaar kiamiu sitomena lala, kila amiu am̄arera ruruia e visen wo punu ga lala a e kiamiu yum̄aena wo punu ga lala.

3

Pol piun vena alenwoia

¹ Erau lala, sumon neḡisin kiau visena nesape neviun tan amiu punu ga ve sine-miu ḡesan imimi re e kiamiu leniena lala, vena mekilia meyuḡae m̄arera laa sane vena visena kiena ne Suḡe kilia momolue vilaga e yo la punu ga. Visae ve sanene, yoko yar taḡena m̄ena la akilia aloge kiena visena nalelaga, akilia avisirlua kiena kia, sa ga naḡa amiu amiyuḡaenia pogos naḡa pimi m̄alivin amiu sumo ne. ² Ana pogos naḡa visae alen, popon asitoḡal m̄ena sane pe amiu punu re amlelaga poli, a yeririna viowa ḡas asike naḡa apar ke sito-men taḡena lala, ana amiu akilia alen vena Ntewa suwo ruru imimi vena taḡatete atol imimi.

³ Ita tekilia sane tekilia towasine Suḡe silaga, ana pe sur korena naḡa Parin Yar Viowa taḡali kila ya ne van ita, a nemlelaga sane yoko Suḡe kila ita toḡarera ruruia, yoko visuar ruru ita vaḡisi. ⁴ Kiau sitomena nekiliaar sane naga yoko kekaran naiila amiuen sanene, komin sur la naḡa mepisawal pan amiu, nemlelaga sane amiu akila ke pa rui, a nemlelaga sane amiu yoko awaryon nakilaena e legiena la ne pimi ke ne. ⁵ Amiu akila sanene po paḡisi, ana kiau leniena sane kieta Suḡe Kristo sumon amiu vano tol naḡa kiamiu sitomena la viayavi lelaga sane kiena, a losinemiu la va ulemamaga e sinesiena kiena ne Ntewa.

Visena e lepas na yowena a na su korekena ga

⁶ Erau lala, e kia kiena ne Yesu Kristo nesape nevisawal van amiu, sane visae puruvi tai pe miyuḡae ruru re poli po pe taveve ruru re navianena la naḡa mepian amiun poli, popon asu perinan li laa ga naga sane. Yowena la ne sanene, ve ava re lavisin la, ⁷ komin pogos naḡa mesike likan amiu, pe mesu koren re ga sanene po. Mekila meraravan mrapa wo pan amiu, ana amiu akilia ruruia sane popon asiraunia. ⁸ Pog naḡa visae memla kinanena tai, ana monar moul ga, komin memiyuḡae legiena a kolemalo natauluen narin kilavaru vanon sur ya naḡa sinemiminia. Imimi na memninu sanene sane ve mekila re yuḡaen keviu van amiu na visuar imimiena. ⁹ Visae amiu avisuar re imimi ve tokaki pona mesmesu yo, ana moḡaryon mesape imimi ga mevisuar imimi, vena kilapian amiuen e ḡelaga wo naḡa akilia atavevea. ¹⁰ Pogos naḡa mesike memio amiu, amloge ke naḡa mepisa ke sur nene, sane pe kiamimi navisaluana tai, ana memla m̄ena pan amiu, mesape yar na yepen mavin yuḡaena, naga taḡatete kinana. ¹¹ Nepis ke sanene komin narin visena tai pimi tol kiligau

sane kiamiu yeririna ḡasia pe amiyuḡae re la poli, asusu korena ga asuḡa sane, ana asuḡa apisimumu e sur la naḡa yar taḡena ga la amiyuḡaenia.

¹² Kiamimi visena e yar la ne sanene pa sanini, sape ve asu kare re sanene, akilia ava ruru amiu la sane, ana akila towe li la yuḡaena na tauluen kamiu kinanena sa naḡa amla ke legiena punu ga. ¹³ Ana visena pan amiu punu ga puruvi lala a vineu la, sane ve ita yar re tai naḡa loge yepen malumun yuḡaena wo la naḡa sike ne vena teyuḡaenia.

¹⁴ Mepisawal sur la moki e m̄aki nene, ana visae yar tai ve kekaran re, popon avisu ruru yar nene. Yoko ve akilali re naḡa ayuḡae veraga amio naga sumo wa, vena kila naga mawa towe la sane, vena visu kilale kiena viowaena. ¹⁵ Ana ve akila re suri tai vania sane naga ve kiamiu sinekar tai, ana aweḡeḡe si naga sane imi ve kiamiu puruvi wo ga tai.

Visena maro

¹⁶ Kiau visena maro, nemlen nesape yoko Suḡe na suḡarena ligan kiena suḡarena sike e amiu e kiamiu mrapa la punu ga, nemlen nesape naga sike amio amiu punu ga silaga.

¹⁷ Narin yo na tano yoko ovisu sane in ga nesiri visena la nene e luḡau. Sineun nesape nekila ve sanene e kiau m̄aki lala vena akilia avisu kilia luḡau sane in ke narui nemligan m̄aki nene piḡasu. Naga kiau nasiriena ga nane teke ne, nesape:

¹⁸ Lemamena kiena kieta Suḡe Yesu Kristo sike amio amiu punu ga.

Inu, Pol.

Maki Nasumo Naña Pol Siria Pa Pan TIMOTE Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Timote naga pe yaru viiu tai nae pupia pulkumali naña Listra, a naga mlelaga e Yesu Kristo. Anena naga pe lus nae Israel tai a arimana naga yaru nae Kris. Timote na erau kiena Pol tai naña tavevea apa ke e yo makega vena visawalen lologena wo kiena kieta suþe Yesu Kristo. Pol siri mñaki nini pa Timoti, e pogos naña sike garu provens naña Masetonia, a Timote naga sike Episas.

Pol siri mñaki nini pan Timote, pisa pania sape visuar naga e vianiena na visokanena lala naña kilia imi loyumiña e suñare. Vianena na visokanena nene molue kome sitomena tai naña pisape suri makega na yomarava piyoyowaga pona pe namname. Yaru la naña apian ke yaru la e vianiena na visokanena nene, asape yaru kilia tol malena visae ga viyon sape tol kinasnen kiela vianena la naña tapolou, a monar lon kinanena laþasa, kan ga kinanena la naña asitom sape torokin akania, a yoko naga ve talopa re, a taveve kiela þelaga taþena si laþasa.

E mñaki nini Pol pisayu þelaga wo la naña li nalelagaena lala akilia atavevea vena akila lotena, a vena visuaren suñare. A naga pisa þelaga wo laþasa naña nasumonena na suñare lala a li nalelagaena lala monar atavevea. A suri maro naña Pol pisa, naga pisa pa Timote sape naga monar imi ve yaru wo tai vena kilaen yumiñaena kiena Yesu Kristo. Naga pisa pania sape kiena þelaga monar ve senape, pogos naña naga yalin þegasnen li nalelagaena taþena la a naña vianila.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Vianena e lepas na suñare a nasumonena lala 1:3—3:16

Visena lala na iilaren Timote e kiena yumiñaena lala 4:1—6:21

Visena na sumo

¹ Naruu Timote, inu navisawalena Pol nesiri mñak nini piñasu pan ko, naña Ntewa kieta natamaliaena amio Yesu Kristo kieta nawasineena amligan inu vena neyumiña e lologena wo. ² Nekekara navitawen ko si e nini, vanon nepisu ko sane ko ope naruu wawa loyumiña e namratava na kieta naviawaena. Nemlenin

ko ke, sane Ntewa arimata, amio kieta Suþe Kristo Yesu yoko aligan lemamiena, sineyeena, amio kiela suñarena sike amio ko.

Okilawoli nakilapianen visokanen lala

³ Nesape nevisawal si van ko sur naña tepisayu nanua ga ne, pogos naña nesike nemio ko gar Episas, sumon naña nemligan ko navaen Masitonia. E pogos nene tepisu ke naña þar mñarera laþas asumiña ga, naña tekilia ruru la, ana nesape osumiña ga e yo nene wa, vena okilali naña okilawo la. Sur ne nanene nesape nevisawal si van ko, sane osumiña e nene wa, vanon la nene, asun akilapian ke sur la naña pe mesmes re poli. ⁴ Sila ga kiela sitomena la mlor ke ga e kiela suniena marua ga lala, ana sinelan ke ga navisayuen lus kiena ne kiela li marua la na nanua sumo sumo, ana popon aligan sur la nene sike na. Visena sur la ne sanene kila ke yeririna la kiela sitomena peve lua paþisi, ana taþatete nena aila la vena atol malena wo naña Ntewa sinenania, naña tekilia tetolia e ga e lelagaena e naga.

⁵ Sanene na, popon tevisawo la, vena kilaen sane yoko kieta yeririna lala, losinela kilia merarava ruruia, kiela sitomena kilia mesmes ruruia, a kiela naviawaena ve lelaga, komin sa ve sanene, yoko þelaga wo na sinesii itaena kilia imi ve keviu sina vaþisi likan ita.

⁶ Ana nanagane piowa ga, komin la þas e neñña, aterere akuspal mrapa wo nene, amial mña e mrapa naviswoween lala. ⁷ La apilave, sinelan asape avim ave navianena na navisaluaena wa, ana asumiña apisawal ke kana visena mñarera ne lala, pe akilia ruru re sur la naña apisa ke poli, taþatete avisa meraravan ruruia.

Navisaluaena kiena ne Ntewa pe na ya?

⁸ La nene apisin manene navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tekilia tesape navisaluaena, visae teyumiña e ruru ea, naga pupia kana yumiñaena sike ea. ⁹ Ita monar tekilia tesape navisaluaena naga apisirlua pe naiilaen re la naña aymesmes ruru pa rui, ana naiilaen yar taþena lala, sane la naña akilarovia amio la naña yepela mavin logearena. Lala nene, nane la naña pe akekanan re Ntewa poli, la naña asitom korenan ga sur wa lala, la naña þar mñarera ga lala, a la naña añe arimala lala amio anela lala, po añe mñena yar taþena lala. ¹⁰ Amio yar la nene, þasia naña ataþa kolau, amio naña yermñene were si yermñene po sira were si sira, þasia apinaun nisisi vena awililinia, lala na visokanena, amio lala na kilawanen

kiela naviowaena. Navisaluaena nene pe kien la nene narui, amio la naŕa akila ke ŕelaga taŕena la ne sanene, vanon yepela mavin kieta navianena wo lala. ¹¹ Pe ataveve re nena lologena wo kiena kieta Ntewa wa nowo, naŕa mligan sike e inu vena nevisawal van amiu.

Lemamena kiena Yesu pa Pol

¹² Yuruaena nene sike e lurau vena neyuruaena, ana nesape nevisa potena ve keviu va kieta Suŕe Kristo Yesu. Naga ga naŕa pisuveve ruru kiau malena, pisu sane nekilia nemasusu wo e yuruaena nene, ŕisi na pisirlua inu vena neyuruaena, ana monar nevisawalia nesape naga ga mla ke puriukawaena pan inu silaga vena neyuruaena sa naŕa naga sinenania. ¹³ Nanua sumo, in na nepe yar tai naŕa nepepeyun kare ke kia wa nene naŕa Yesu, ana nekila kare ke naga paŕisi, naŕa nekila piowa manene laa paŕisi pan kiena nalelagaena lala, mesmesun ga naŕa la nakoena van inu vanonia. Ana peraga, pisu sane nemial ke ga e pupumalko, pe nemelaga re e naga poli, ana pe nekilia re sur naŕa nemiyuruaena ke poli, ŕisi na naga kila po manenea, sinen miye inu.

¹⁴ Sanene na, nepisu sane kieta Ntewa mligan kiena lemamiena nowo e inu keviu paŕisi, kokonia kiau malena e naviawaena a e sinesiiena naŕa pe kieta ita punu ga naŕa tepe taaga temio Yesu Kristo.

¹⁵ Visena tai tomŕa ga, naŕa tekilia towasinea, popon yar punu ala e kiela malena, naŕa pisa sanini, sape Kristo Yesu pitomi tano e yomarava nini vena tamaliaen malena kiena ne yar ai naŕa taŕa mlamulena viowa.

Ana e la naŕa amiyuruaena mlamulena viowa sanene, nepisu sane in ke nanini naŕa nepe kiela nasumonena, nepiowa manene laa taulu la make ga, ¹⁶ ana potena pan Ntewa naŕa sinen miye inu. Nepisu sane pe pon re naga viewo inu sanene poli, naŕa nepe nasumonena kien yar na mlamulena viowa lala. Ana naga kila pan inu sanene, vena yeririna la akilia avisu kilale sane Yesu Kristo, kiena sitomena naga piavi paŕisi vena sinen ye yar viowa lala. Ana visae la naŕa aim sirau avisu naŕa Ntewa kekaran were inuena sanene, yoko avisu kilale sane la mŕena akilia alelaga ea vena atol malena naŕa pe luas re poli.

¹⁷ Nesitomŕal kiena ŕelaga wo nene, kila nemiyeluar naga, nepisa nesape naga pe ŕarin suŕe na nanua sumo, ana naga mal sulue ga narui. Naga sike e yo punu ga ana yar taŕatete visua, naga taaga pe Ntewa, pe yaru re si tai poli. Sanene popon

tevtanon naga, teyeluar kiena kia vano-o ve ŕisi re pogos tai, sanene.

Osumŕalu mŕarera, ve oluru re

¹⁸ Timote, in na nepio ko ke sane ko na ope naruu, ana nesitomŕal navisawalena la naŕa apisayu ko nanua ne, naŕa akila meraravan ko pan inu. Akila sane nepisu kilia ko sane ko na ope yar tai naŕa nekilia nowasinea. Sanene na, visena urmi la ŕasia pona pupia na vianena ŕasia sike na naŕa sineun nesape neligan e ko. Visena la nene kilia iila ko orŕarera vaŕisi e mara wa naŕa tesuma tekila ke ne, ¹⁹ vena yoko ailla ko nauarar ruruen ŕelaga na nalelagaena a akilia akila ko naŕa kioŕa sitomena merarava ruruia silaga.

Yar la ŕasia, sa naŕa apilonon ke waa, ana kiela sitomena wo pisawal pan la sape mrapa nanene, ana yepela mavin yagogenena, ana akuspalia, kiela naviawaena pa tawa ruruia e pianŕe tai. ²⁰ Pona ko okilia lalua nene Aemeneas amio Alikanta, ana pe sineyeena naŕa nesape nevisawalia sane lalua sanene rui. Akila mŕa piowa pano-o, pe sinelan re si yagogen poli, ana nekuan plan lalua apa si e liman Yermare sumo wa, ana vena lalua avisu kilale si yo, sane popon ve asurua akila kare re kia wa kiena ne Kristo sa naŕa asurua akilakila ke ne.

2

Nakilapianena ŕasia e lepas na lotena

¹ Pogaga, nevisawal nakilapia-nena nene narui. Sur nasumo, nemilaar amiu sane e pog na leniena la, monar avisa potena van Ntewa vanon yar taŕena lala, a monar alen wo la mŕarera, monar aviuon mŕareran tania vena iila la. ² Naga nene monar akila mŕena e lepas kiena ne yerkawa lala, sa naŕa ŕarin yar wa lala amio nasumonena la naŕa asu metavan ita, vanon sa ayurua ruruia, yoko wo laa van ita. Tekilia tese e malena wo, naŕa nawaena amio sumarena sike ea, ana tekilia teyuruaena yuruaena wa kiena ne Ntewa la punu ga, e ŕelaga wo sa naŕa naga sinenania. ³ Pelaga la ne sanene apo paŕisi, pe ŕelaga naŕa Ntewa natamaliaena kekaran visuena e kilamarana, ⁴ vanon sinenan sape yeririna punu ga atol kiena natamaliaena, sinenan sape yeririna punu ga akilia kiena visena na lelaga. ⁵ Pe mrapa re si tai poli, komin naga taaga pe Ntewa surua ga, a yar taaga ga naŕa kilia kila mara wo temio naga, nane Kristo Yesu, ⁶ naŕa pimi pe yeririna, siraunia kus leleta, tamŕan si kiena malena, pul plan yeririna punu ga na yomarava petan limana ne yar viowa.

Yurñaena naña Yesu miyurñaenia, kila navisaarena lala kiena ne Ntewa na susumo apim ape lelaga, apaeme e kana pog nena napo, ⁷ ana mloru e lumau narui, vena nevisawal van yeririna lala. Pas asitom ke asape nepisokan ga yo, ana peraga, nepisa ke pe lelaga narui. Apisirlua inu sane yar tai nawaren visena pona nepe logena tai, vena nevian yolai lala e ðelaga na viawaena a e mrapa na visena nalelaga.

⁸ Vanon sitomena la nene, sineun nesape yeririna la punu ga monar asuñña alen lue ga e yo punu ga, ana sa asuññal vena alen, monar ave wa ruruia, naña sinekar ve su re e la, a sinemimiena ve su re likan la amio yeririna taþena lala.

Pelaga kiena ne sira lala

⁹ E lepas kiena ne sira lala, sineun nesape visae avim loyurña e yurña na lotuena, monar la avisu ruru kiela ðelaga lala. Popon ayowauia ruru la wo, ana piowa naña ava laa sane, monar torok ga e yo wa naña apa ke loyurña ea. Pe sineun re akila manene vilula la ve taþena ve taþena sanene poli, po atelan manene kol la se yepela lala, a pe pon re avilaven manene kulmrae la naña apul e pupia kilavaru poli.

¹⁰ Sur taaga naña kilia yowauia rurula, nane kiela yurñaena wo lala, naña mesmesun ga malena kiena ne sira naña mlotun ke Ntewa. ¹¹ Sira la monar atotano ruruia, avarurula na yagogon ruruena navianena la naña apisa ke pan yeririna lala.

¹² In na pe netañan re sira la avian yermene la poli, pona ave þarun la, monar avarurula ga. ¹³ Nanene mesmes ga, vanon Ntewa sii þesan yar nene Atam, sirau sira nene Iv, ¹⁴ a pe Atam re naña Yermare kila kotalia naga poli, ana Iv, naga kilaro þesan navisaluaena.

¹⁵ Yermare kila kotalia Iv, ana Ntewa sinen miye ke sira la na wa, mla yurñaena wo pan la, sane yoko la ke narui awar sisi viu lala aim e yomarava nini. Ana visae sira tai naga viawa mñarera, kiena ðelaga ulen sinesiiena, kiena malena ve wa ruruia, a kiena sitomena to ga tano, yoko Ntewa kekaran tamalia naga.

3

Nasumonena na suññare lala

¹ Visae yar tai, naña sitomena tai teke e naga sinenan sape war kia naña nasumonena, nanene na po paþisi ne, komin pe lelaga kemua, naga pe yurñaena wo tai naña naga sape yurñaenia. Ana kieta nasumonena lala, yoko nevisawal van la sane lala monar ave yar la ne sanape.

² Sur na sumo, nasumonena naga monar ve sur viowa tai to re e kiena malena. Naga monar were sira ve taaga a ve lelaga wo van silaga.

Naga monar kawe ruru kiena ðelaga lala, monar ve manmarua, yeririna la monar avatania, monar kekaran na visuaren yeririna la e mña urña, a monar kilia ruru ðelaga nakilapia-nena.

³ Amio sur la nene, naga monar ve ve yaru namun maneneen re wii va ve torog, naga ve suru re,

kiena sitomena monar viavi sinena monar malum ga.

Naga monar ve vilup re, a ve sinenan manene re kilavaru.

⁴ Tai mña ga sanini, monar ve suþen ruru mña urña, naña narina la vatanon ruru naga e sur la punu ga, ⁵ vanon sane visae yar ta ne sanene ve sumon ruru re mña urña, ve sanape na kilia visuar ruru suññare kiena ne Ntewa?

⁶ Yar nene monar marua li mña, sane mla Yesu e kiena malena yam piavi li mña, visae pere na yoko þarina kilia imi ulen vilaveena, þisi na kila naga kila pal mrapa lor vito e þiliþili mña nena naña Yermare mlor pito e nanua sumo.

⁷ Na sumonena na suññare lala monar ave yar la naña yeririna punu ga, vito tol la naña pe amlelaga re poli, avisave lala ape yar mesmesu wo, vanon Yermare kilayon ke paþisi naña kila kotalia la, sinenan sape kila vena yar la asitom asape sur tai piowa teke e la.

⁸ Na nene na sumonena lala, ana nagane neva e lepas kiena ne yaru na visuaren yurñaena lala. Yar naña þuarar yurñaena na visuaren yurñaena,

kiena sitomena monar su ga tano, naga ve yar naña visa visena la ve lelaga ga, a naga taþatete purmenena ve lua. Naga ve mun re kuruta silaga,

monar ve sinenan manene re sur lala, ⁹ ana monar uarar ruru ga ðelaga na lelagaena e kiena malena, taulu naña yaru taþena la atolia.

¹⁰ Yar naña na uararen yurñaena na visuaren suññare, monar avisusu ruru naga, akilali kone naga sumo wa, a visae yurñaena wo, kiena ðelaga mesmesun yurñaena nene, akilia ala kiena kia, siar yurñaena narui.

¹¹ Wona yaru na visuaren yuñäena, naga mēna kiena sitomena la monar varuruia, ve visamumun re yar tañena lala, monar ve sira tai naña kilia warar ruru kiena ðelaga lala, a monar kila yuñäena punu ga wo.

¹² Yaru na visuaren yuñäena la monar aure sira ve taaga ga, monar ave yar la naña akilia asumon ruru narila lala, akilia avisuar ruru mñala urña.

¹³ Yaru na visuaren yuñäena la naña yepela mñen ruru kiela yuñäena, ðisi na avisu sane yeririna la akekanan la vaðisi, ana aloge naña Kristo Yesu miila la ke vena ve amaraun re na surñalen mñarera e kiela yuñäena nena.

Pupia visawanena na kieta lelagaena

¹⁴ Timote, nesape neiñasu nevisu ko ve ve viavi re navisaen visena la nene van ko, ana nepisu sane peraga, monar nesiriwal ko ne ga van ko sumo wa. ¹⁵ Pona sur la ðas auarar inu e nini yo na wa, ana sineun nesape monar otol navianena la nene vilaga, vena okilia ruru ðelaga la naña mesmesu vena akila e mratava wa mñana Suðe. Namratava wa nene, na ne pe sumare kiena ne Ntewa mali, naña monar tarar kiena visena na lelaga silaga, sane ðeren yuñäa ðuarar kana kemraðe lala. ¹⁶ Lelaga, ðelaga na kieta lotuena surñal sike e nalelagaena tai naña sane pe visawanena tai, naña pito ruru tano, urmi ruru po. Tepisawal ke kieta nalelagaena nene sanene, tesape

Yesu, naga pe Ntewa naña paeme e yomarava nini e tas nen yeririna,

mñareraena kiena Ninuna miyuñäe manene ea, a navisi la asike amio naga,

amlologon naga pa tol yolai tañena lala, kila sane amlelaga e naga telivi e yomarava,

siraunia Ntewa pure naga pa si metava e kiena pupia naurarena ma e peni.

4

Avisuar ruru amiu e navianena na visokanena lala

¹ Ninuna Wa pisawal visena tai merarava paðisi, naña pisape e pog maro lala, na lala ðas naña amlelaga sumo rui, yoko ayagogan ninuna na visokanena lala, ana ataveve navianena kiena ne yermare lala, ana kila la aure ava e malena naña pe po re poli. ² Navianena viowa la nene, yoko amolmolue e yeririna na visokanena lala naña la asitom ke asape la akilia suria, ana kiela sitomena naga malolo sa ga kilamemego. ³ Sur la ðas naña yoko avisa sanini, sane yar tañatete talopa,

ana avisaluðar manene yeririna lala e kinanena wo lala naña Ntewa sii la nene tekekanan na kanena. Komin ita naña temlelaga a tekilia sur naña pe lelaga, tekan ke suri la nene silaga rui, a tesuñäa tepisa lue ga potena pania.

⁴ Naga nene vanon sur punu ga naña Ntewa sii la, pe tepisa re tesape piowa poli, ana tepisu sane po na po paðisi. Pe sur re tai naña tepisusu ke piowa e poli, ana tekekanan nawaren sur punu ga, tevisa potena van Ntewa vanonia. ⁵ Ana pogos naña tekila sanene, kila sur la nene pimi pe wa. Visena kiena ne Ntewa amio kieta leniena la kila merarava pa rui.

⁶ Navianena la nene, visae ovisa merarava va li nalelagaena lala, naga sa naña opisawal ke osape ko na ope yar na vi-awaruruen e yuñäena kiena Navisaarena Yesu. Pogos naña apisu ko omiyuñäe po sanene, yoko akilia asape ko osuñäa opa ruru metava rui sane yar tai naña marua ruru e visena lelaga na kieta vi-awaena. Yoko akilia ruru naña ko mēna osuñäa otaveve ruru ke navianena wo ya naña osuñäa opisawal ke pan la, ana yoko akekara vaðisi.

⁷ E lepas na suniena marua wowe la nasusumo, naña apisayu sur kar ga lala, ana pe kionña sur tai to re e la poli. Oligan la sike na, ana ko na monar okilarar ruru ko omñarera e malena wa. ⁸ Yar la sinelan ke akilarar tasnela mñarera ruruia, ana naga nene pogaga e lepas ðasia, ana pogos naña okilarar ruru ko omñarera e malena wa, naga kila po manene laa sane e lepas punu ga. E lepas na malena na nanagane, malena wa naga kilia iila ko, ana e lepas na malena naña pimi ke sirau wa, yoko malena wa kila kionña mrapa okilia ova loyumuña puna.

⁹⁻¹⁰ Sur nene, temiyuñäen keviu, toðaryon ke paðisi, vanon temligan kieta sitomena sike e Ntewa mali naga taaga ga, naña pe natamaliaena kiena ne yeririna punu ga, sane la naña amlelaga ea. Visena nene pe lelaga paðisi, okilia olelaga ea e sinerña wetelu.

¹¹ Kiau visena la nene naña nepisa ke pan ko, sur ne la nanene monar ovian van yeririna tañena lala, omñareran van la vena alogearia. ¹² Visae yeririna ðasia avisu ko piowa ga vanon ko na ope teras ga tai, ve omarau re, ova ga. Lelaga, sane ope teras ga, ana sa naña osuñäa okila ke rui, monar ovike mrapa van li nalelagaena tañena lala. Popon naña ataveve lamä, naña okila pian ruru la e malena wo, e lepas na visena, e lepas na ðelaga wo, e lepas na sinesiiena, naviawaena, a mekikena.

¹³ Vano tol pogos naña visae neiñasu neñalivin ko, ouarar pog na lotena la

mārera. Oulolua visena wa e maran yeririna lala, ologonia, ovia lania.

¹⁴ Ve sinemā pēsan re puriukawaena wa naḡa Ntewa mlā pan ko e pogos naḡa pēgas nen nasumonena lala apu p̄arumā. Visena kiena navisawalena tai e pogos nene pi-sawal sape puriu kawaena nene naga pe kiorā, ana omāreran oyumāe omio. ¹⁵ Ko na monar okilarar ko e yurāena la nene naḡa amlor asike e lumonā, monar owarwaryon nakilaena silaga, ana yoko yeririna punu ga akilia avisu kilale sane ko na opa manene laa ke amio Ntewa e kiorā malena. ¹⁶ Monar ovisuar ruru ko, a ko mēna monar otaveve ruru nakilapianena la naḡa omla ke pan yeririna taḡena lala. Visae ouarar ruruia, yoko okila sane ko omio la naḡa amiyagoko ko ke ne, amiu punu ga akilia atol natamaliaena.

5

Pelaga wo na kilaen van li nalelagaena lala

¹ Timote, visae ovisu yermarua tai naḡa kila suri tai pe mesmes re poli, ve ovisin re sinemimienā vania. Omomāu woga vania, okila vania ve sa ga naḡa naga pe arimomā narui. Popon okila mēna sanene van taḡena lala. Ovisu teras lala sa ga womla, ² ovisu sira marua lala sa ga anomā, a ovisu sira mēe lala sa ga vinemā. Visae okila ve sanene, yoko kiomā sitomena kilia mekiki ruru silaga.

Letano lala

³ E lepas kiena ne letano lala, ita na sumāre monar sineta iye ruru la, monar tevisuar ruru la naḡa asike lala ga, pe ola re tai naḡa iila la poli. ⁴ Ana visae letano tai, narina la asumā ga, pona mapina lala, yoko la nene monar avisuarua. E mrapa nene, akilia awar maran sina ga vania navisusu warena wo lala a naiilaena naḡa naga kila pa pan la e kas lala naḡa p̄aro rui. Lala monar avisu kilale sane naga nene pe yurāena mesmes tai, po suri wa tai nakilaen van yaru tai na mālā mratava mesmes, a naga pe p̄elaga wo tai naḡa Ntewa sinenan pap̄isi.

⁵ Letano naḡa pe yar re tai naḡa visuar poli, naḡa lala amarmare tania pano-o naga taaga ga sike na, naga monar wasine ga Ntewa naga taaga. Naga kilia sitomāl ke Ntewa legiena a lemalo vena len vania vena kirakira visu ga naga e sur ya naḡa naga sinenania. ⁶ Ana visae letano tai sitom ke ga naieluaren naga e malena na yomarava nini, naga sa naḡa naga mare tan Suḡe sa ga naḡa namratava la puna amare tania nanua sumo rui.

⁷ Nemloge sane amiu li nalelagaena lala asitom asape akila mrapa tai na iilaen

letano lala. Na nene po pap̄isi, ana nema-raun sa p̄isi visena ve keviu lawe vanonia, ana sineun laen visena laḡas van amiu e lepas nene sumo wa.

⁸ Visena na sumo naga sanini, sape visae li nalelagaena lala tai, ve visuar ruru re la na kiena lusia, a na keviu nena, ve visuar ruru re kiena namratava mesmes lala, yar nene naga sane pe pe yeririna kiena Kristo re poli. Naga piowa manene laa narui, nepisu sane naga piowa manene laa taulu la naḡa pe amlelaga re poli.

⁹ Ana nalua e lepas kiena ne letano lala, na sanene. Pegas kiena ne letano la naḡa sumāre visuar la surmā ga, a visae letano tai naḡa sinenan sape kiena kia va loyurā, monar naga ga naḡa pe sira marua, sa naḡa kiena kas siar e lualima yam orai [60] va metava.

Taḡena, naga sira ga tai naḡa talopa yam taaga, pure wona taaga ga, a pe lelaga pania silaga.

¹⁰ Yam si tai, monar ve sira tai naḡa yeririna la avisu kilia sane pe sira tai naḡa miyumāen yurāena wo la pap̄isi, naḡa naga pian ruru narina lala, naga tai naḡa kekarān na visuaren yeririna taḡena lala e mēna urā. Pogos naḡa li nalelagaena wa taḡena lala aim añalivinia, naga kevan lala lala, a naga miilaar ke la naḡa amlolor e naloge viowaena kar lala. Sira marua letano naḡa p̄aryon yurāena wo la naḡa sanene, naga ke narui naḡa kiena kia kilia va loyurā.

¹¹ Ana visae letano laḡas naḡa asike ga wa pe ape sira marua re poli wa, popon ve owar re kiela kia. Naga nene komin akilia avisaar va Kristo sane yoko asumā ga sa nene amio naga vano-o tol luas nen kiela malena, ana siraunia, ve ve piavi re, pona sinenanena na talopaena imi mārera sina ga, ana p̄isi na ailan ga, letano nene sumālu were si yar tai. ¹² Visae kila sanene avisu viowa e naga, vanon naga kila pal kiena navisaarena, kilaro sina ga. ¹³ Ana amio naga nene, letano viu la nene akilia ayowo pona yepela mavin kilaruruen yurāena, ana asun atetalivi akakate ke e yurā mēna yar lala, ana metavanja asun apisasayu ke lala taḡena, akian ke kunula pa e sur la naḡa pe pe kiela visena su re loyurā e poli.

¹⁴ Ana e kiau navisuena, nepisa nesape letano la naḡa ape mēe ke ga wa, popon tetamān la ga atalopa sina ga wa, popon awar sisi, avisuar mālā urā lala, ana yoko ve sur re naḡa yeririna la avis viowa van la vanonia. ¹⁵ Nepisa nanene vanon lala p̄as akuspal pa mrapa rui, ataveve ke mrapa na marena naḡa pa puna ne Yermare.

¹⁶ Sanene na, visae ita yar tai naḡa pe nalelagaena ana letano tai teke e mēna

mratava, naga ga monar iila ruruia. Visae naga kila, yoko sumäre tařatete visuyonia, ana kilia visuveve ga letano tařena lala nařa pe yar nailalaena re poli.

Kilavaru kiena ne nasumonena lala na sumäre

¹⁷⁻¹⁸ E lepas na narin nalaena nařa temla ke pan kieta nasumonena lala, neure ita teva si e visena lua na Tusi Wa. Nasumo, pisayu puluk la nařa temligan la amial atalivi metava e řegas nen wit lala vena avie plan mras lala. Visena nene pisa sanini, sape

“Ve oviar re gon kiořa puluk nařa pie plan ke kiořa wit lala, otamřan naga kan re řa ve tokak ga.” Naw 25:4

A visena na lua pisa sanini, sape

“Yar nařa miyumiřae, mesmes nařa naga visu sur tai nařa molue e limana vanonia.” Luk 10:7

Sanene na, popon tekila řena van nasumonena na sumäre lala. Ana lala nařa amiyumiřae po, ařayon nalologonen lologena wo a nakilapianen yeririna lala, popon atol ve keviu li laa sane, va yam ve lua.

¹⁹ Visae yar tai imi visawal nasumonena tai, sape naga kila sur tai piowa nařa monar avis van e kumali vanonia, visena kiena yar nene naga taaga pe torokin re nařa akila sanene poli. Visena na sanene, monar yar ve lua po ve telu vena aiilaaria, řisi na akilia aure va kumali. ²⁰ Ana visae nasumonena tai tařa lue ga mlamulena viowa, yoko monar ovisalupar nena vania e maran řegas nen nalelagaena lala, ana pogos nařa nasumonena tařena la avisuia, maraena tol ruru la, sane lala řena ve alor re sanene.

²¹ Italu tekilia sane Ntewa amio Kristo Yesu amio kiela navisi wa lala apisu ita řaga, ana e marala, nevisa van ko sane ouarar ruru kiau visena la nene. A nepisa řena ga nesape pogos nařa sa oyumiřen ke sur la nene, ve ovisu re yar la veve tařena, ana ko na monar okila maran taaga ga van la punu ga.

²² Visena si lařasia naiilaena sanini, ve okoskosin re wuen řarin yaru vena imi ve nasumonena tai, ana ovisu ruruli kiena malena sumo wa. Pe pon re naga kilawan mlamulena viowa nařa sumä miyumiřaenia. A ko na owaryon ruru ga vena losineřa merarava, a ve wa silaga.

²³ Sa nařa nesumiřa nemloge ke rui, nekilia sane ko na osuřa omai lili řaga, ana nesape nevisa van ko ve ovalia re si munen kuruta. Ve osuřa omun re ga wii, a okilia omun narin kuruta pogos řasia, řisi na pona kilia iila moporiřa yo.

²⁴ Ta sina sanini, sane yar řasia, akila nařa kiela mlamulena viowa sike e marata merarava ga, řisi na tevisu kilia sane yoko atol nakoena vanonia. A yeririna tařena lařasia, akila nařa kiela mlamulena viowa tapolou ruru ga sumä ga, a siraunia, naga řena yoko vim kate e yo metava sirau.

²⁵ Yumiřaena wo řena la ne sanene. Lařasia, asike e marata merarava ruruia, a lařasia, atapolou ruruia, pe tekilia re poli. A nařa tapolou sike ne, tařatete tapolou lue, a naga řena monar kate e maran yaru lala.

6

Yaru la nařa amiyumiřae koren ga kiena yar tai

¹ Nagane nesiri e lepas kiena ne ita řasia nařa asuřia sane pe kiela sur re poli, silaga asike e limana ne yerkawa tai, amiyumiřae koren ga pania e řana umä.

Malena na sanene mřarera, sa nařa sur urmi tai mon lue ga e řasila, ana tařatete sinela kar kiela yerkawa, monar avisu naga sane mesmesu ga nařa avatanonia. Visae akila ve sanene, yoko kiela yerkawa tařatete visu viowa e kia kiena ne Ntewa nařa teke e la.

² Nekilia sane yeririna lařas nařa amiyumiřae koren sanene, kiela yerkawa řena la amlelaga. Sanene, yaru na yumiřaena amio yerkawa, lalua ape wenla ga e Kristo, ana naga nene pe pe naga re ga nařa yar na yumiřaena kilia kirakirai e yumiřaena kiena yerkawa. Peraga, monar ayumiřae ruru laa sane, monar akekaran ga naiilaen yar nařa amiyumiřae kiena, komin naga lala tai e řegas kiena ne li nalelagaena a naga řena pe lala tai nařa monar sinela siia.

Navianena na visokanena

Naga nene navianena řasia nařa avisa lelein van lala tařena, nařa monar oiilaer la ea vena ataveve ruruia.

³ Yar nařa kila navianena taveve sitomena tařena, naga tarlu visena nowo lala kiena ne kieta Suře Yesu Kristo, kiena visena ve maran taaga re si amio navianena nařa kilia wera řelaga kiena ne yeririna imi ve sa řelaga kiena ne Ntewa.

⁴ Yaru nařa taveve kiena sitomena va ve tařena sanene, tepisu naga řarwaria, řarina keviu pařisi, ana pe kilia re nena suria. Naga to lue ga e sinenan manene vilupena, pis liu, ana pe sur wo tai kate re e lele nene poli. Pelaga viowa ga la akakate e naga, sane vielueena, wankareen visena, visena mumu amio sitomen viowa lala van yar tařena. ⁵ Yar la nařa amiyumiřaen nene asuřia apilup kare ga, nařa sitomena nařa

wo amio visena naŕa pe lelaga pe su re nena e la poli. Ana apa apiowa re laa sane wa, vanon asitom ke asape nayakolen suŕiare naga pe mrapa wo tai natauluen kilavaru. ⁶ Ana pe sa re nene poli, vanon yar naŕa kiena ŕelaga po sane Ntewa, a naga kekaran ga sur ya naŕa Ntewa mla pania e kiena malena, yar ke nanene narui naga taulu sur wo tai naŕa po rui.

⁷ Pogos naŕa tepaeme e yomerava nini, tepe plamoŕe ga tepimi, limata korena ga, ana yoko tevetan sina ga sa ŕia nena ga nene tevano, pe sur re tai naŕa tekilia towarar poli. ⁸ A pogos naŕa temal ke e yomerava nini wa, visae telual narin kinanena tai, amio narin kulmrae nakalo itaena, nanene naga torok ne, tekilia tekekaran ga, sinetan ke si ya?

⁹ Ana lala naŕa sinelan manene laa sur lala, sinelan asape ave yar na sur moki, pona pe apisuluŕar re poli yo, naŕa asike pa e yo nataŕaliena rui, ana Yermare suŕia tol la ke rui e kiena nakilakokanena la.

Yoko nasinenanena viowa naŕa na kila kareen malena kien yeririna lala vim ve moki e la, vano-o aure la ava viowa laa, akuspal sur punu ga, ava atalilu e lele na kovioena.

¹⁰ Lelaga, ŕelaga nasitom maneneen kilavaru naga pe purŕes nen ŕelaga viowa kar la punu ga. Nasinenan maneneen waren kilavaru ve moki naga karpō sineta ita ŕasia, ŕere la amial lili ŕia apano, ana amilan ga naŕa amolue punu ga petan mrapa na viawaena rui.

Siraunia, akus viowaena moki vanonia, a kila naloge viowaena la tol la, ana asiar ga apisuluŕaria, asitom sina ana piowa ga rui.

Pelaga wo

¹¹ A Timote, ko na sane yar kiena ne Ntewa lelaga, monar ovilon masuŕia van nataŕaliena viowa punu ga na sanene. Sur ya naŕa monar oligan to vamon ko silaga, naga pe ŕelaga na mesmesuena, ŕelaga naŕa yar imi wo sane Ntewa, ŕelaga na viawaena, ŕelaga na sinesiiena, ŕelaga na uarar ruruen yuŕiaena, a ŕelaga na moŕiaena.

¹² Ko monar osuŕialu ŕarera e kieta mara wa na lelagaena. Ve sinema ŕesan re pogos naŕa osuŕialu e marana ne li nalelagaena la moki, naŕa opisawal kioŕia navisaarena nanua ne. Ntewa pio ko vena okus malena nene naŕa ve ŕisi re, ana mla pan ko e pogos nene, ana ko na monar ouarar ruru vano-o ve lor re sina ga vetan lumoŕia. ¹³ Ntewa naga pe purŕes nen malena na sur make ga, a Yesu Kristo, pogos naŕa aŕure naga aŕaro pa

puna yaru naŕa Pontis Paelat, ana naga pe marau re poli, ana ŕareran ga pisawal ruru kiena naviawaena, ana sa naŕa italua tesike e marana lalua Ntewa amio Yesu, sineun nesape nela si pupia visena tai van ko.

¹⁴ Nevisa ve sanini, nevisave nomareran ko nesape monar olarar ruru visena kiena ne Ntewa la nene, naŕa pe kioŕia kororaki pona kioŕia nakila palen re tai poli, vano tol pogos naŕa kieta Suŕe Yesu Kristo wasuŕe ea. ¹⁵ Kiena nawasuŕeena nene, yoko ŕialivin ita e kana pog ne napa, sa naŕa Parin Suŕe wa na mava sinenania, komin Parin Suŕe wa nene naga taaga pe suŕe kiena suŕe la make ga, a pe yerkawa kiena yerkawa la punu ga. ¹⁶ Naga taaga mal lue na sike ne, naŕa sike loyua e kiena pupia naurarena naŕa pialuŕar sape taŕatete yar va lavisinia, pe yar tai pisuli re pogos tai poli wa, a taŕatete yoko yar tai visu pogos tai. Kieta Ntewa nene, tevetanon naga, a popon navesuŕeen sur make ga ve kiena naga taaga, vano-o taŕatete ŕisi pogos tai, sanene.

Nalelagaena la naŕa kiela sur moki

¹⁷ Pe lelaga naŕa ita laŕasia, kiela kilavaru moki, limala pulen ruru make nena suria. Nanene pogaga, ana monar ovian la ŕarera ovisave ve avilave re, ve awarwar lan re sina vanonia. A pe pon re awasine ga kiela kilavaru la nene poli, naŕa pona pogos tai ailan ga, avisu sane kokovio make nenaga, ana monar awasine ga Ntewa. Naga ga pe purŕes nen sur make ga la nene, suŕia ŕar ke nalaena la nene mokliu pimi ŕialivin ita, mok paŕisi, vena iila ita tekegara e kieta malena lala.

¹⁸ La naŕa limala pulen kilavaru, kiela malena monar ulen yuŕiaena wo la naŕa amiyuŕiaen ke amio. Ve asitom manene re avisave monar auarar manene kilavaru nene ve kiela ga, ana popon akekaran naŕa avion va yar taŕena naŕa kiena pe torok re poli. ¹⁹ Visae akian plan va ve sanene, yoko Ntewa kila naŕa asuŕia amiyuwon polo ke kiela navisa ruruen ma e peni, sa naŕa asuŕia apisirlua ke ŕiala yuŕia nowo tai monŕate pog na pimi ke ne. E mrapa ne nanene, asuŕia apanon ke naŕa awarpoyon atol malena naŕa pe lelaga.

Visena maro

²⁰ Ake Timote, olarar visena wo make ga naŕa nepisa piŕiasu pan ko, naŕa nemligan e lumoŕia vena okian lelein va laa sane.

Ve ova re loyua e visena la naŕa taŕatete aiila kioŕia malena amio Ntewa. Yar moki apian la ga e kiliaena na yomarava, ana apisape kieta lelagaena amio

visena wa kiena ne Ntewa, sur la naŕa pe lelaga re poli sike ea. Ana kiela kiliaena nene pe lelaga re nena poli, naga pisokanin ke sina ga kiela sitomena lala.

²¹ Laŕas atol ruru manmaruaena na yomarava nini, amlologon ruruia pa e yo make ga, ana sur taaga, akila pal mrapa na lelagaena naŕa akila pal ruru nenaga.

Kiau visena ŕisi e nene, ana sane silaga, nemlen nesape lemamiena kiena ne Ntewa sike amio ko.

Inu, Pol.

Maki Nalua Naña Pol Siria Pa Pan TIMOTE Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naña Pol siri pan Timote, ana pulen visena wo lala na iilaen Timote naña kiena erau viu naña sumi mila naga. Sitomena keviu naña sike e maki nini, Pol pisa pan Timote sape sumialu m̄arera vena visawal lologena wo kiena Yesu Kristo. A pisa pania sape naga monar uarar vianiena lelaga na lologena wo, a na Tusi Marua. Naga pisa pan Timote sape monar kila luwe ga yun̄aena na vianen yaru lala, a vena kila yun̄aena na wereen yaru lala, pe suri korenaga visae yaru la avisakare naga pona avisakare yun̄aena na sum̄are naña naga sumi kila ke ne.

Pol pisa pan Timote vena ve va sikol re naga e visena wowe lala a visena na veveyuena naña taŋatete kila suri wo tai, ana vena kila kareen ga yaru lala.

E maki m̄enaga nini Pol pisa pan Timote sape taveve ŋalaga wo la sa naña naga kila ke ne e kiena maliena. Nanene ŋelaga kiena Pol sa naña mlelaga m̄arera, a kiena sitomiena piyavi, a sinen si yaru lala, a kiena ŋelaga naña pa ŋarpoyo e pogos m̄arera lala naña yaru la akila miloge piowa e tasnena, ana naga pe paruru re poli, sumi pisawal luwen ga lologena wo kiena Yesu Kristo.

Komŋasn̄en tusi la na nini

Visena ŋesa 1:1-2

Pol mieluar Ntewa vanon Timote ana pian Timote 1:3—2:13

Pol mila visena na iilaen maliena kiena Timote 2:14—4:5

Pol pisayu naga amio kiena yun̄aena 4:6-18

Visena maro kiena Pol 4:19-22

Visena ŋesia

¹ Naruu Timote, in Pol naña nesiri m̄ak nini piŋas̄u pan ko, naña nasinenanena kiena ne Ntewa ga naga pisirlua inu nepim nepe nalogena kiena Kristo Yesu. Kristo Yesu naga pe purŋes nen malena naña Ntewa pisaar pan la naña amlelaga pania.

² Timote, kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata a kieta Suŋe Yesu Kristo, lalua aligan pupia lemamiēna, sineyeena, a sum̄arena su lue ga pun ko.

Visena na potena pa Ntewa

³ Sa naña kau apua lala ataveve nanua rui pimi, in na nom̄areran lue ga kilaen yun̄aena kiena ne Ntewa, a in na nesun̄a noŋikeyon naña nelotun naga amio losineu wetelu. Ana legiena a lemalo, e pogos na leniena lala, nesitoŋial ko m̄aga, nesun̄a nepisa lue ga potena paŋisi pania vanon ko. ⁴ Nesun̄a nesitoŋial ke wamaram̄a lala nalogeen viowa, ana kila narui sineun manene paŋisi naña neiŋas̄u nem̄alivin ko sina. Visae nevisu sina ga maram̄a, yoko neloge wo na neloge wo! ⁵ Nesun̄a nesitoŋial m̄ena ga kioŋia naviawaena lelaga, naña nanua se kom̄ia apua naña sira marua Lois, siraunia se kom̄ia m̄am̄a naña Yunis, a sa naña nepisu kilale rui, nagane sike e ko.

⁶ Naga ke narui nesun̄a nesitoŋial m̄ena ga nalaena naña Ntewa mla pan ko, pogos naña nopy ŋarum̄a nemlotuwo ko. Sineun nesape nevisa van ko sanini, ve otam̄an re kapi na nalaena nene vito tano, ana monar osun̄a okila lue ga vivaga ruru silaga. ⁷ Monar ositoŋial Ninuna naña Ntewa mla pan ita, naga pe ninuna re naña na maraunen yaru poli, ana naga pe Ninuna na m̄areraena, pe Ninuna na sitomena, a pe Ninuna naña kila yaru kawē ruru kiena malena.

⁸ Visae lelaga kemua naña Ninuna ke nanene narui sike e kioŋia malena, monar ve omawan re visawalen lologena wo kiena Suŋe va yar lala, pona monar ve omawan re naña ovisawal va yaru lala ovisave lelaga sane ko na ope kiau erau wo tai. A amliganin nesike e yun̄a naloge viowaena vanon kiena yun̄aena, ana pe pon re omawan inu vanon sur nene poli. Kioŋia suria naña yoko okila, monar okekarān ove ŋegas omio inu e naloge viowaena vanon Lologena Wo, vano tol naña m̄areraena kiena ne Ntewa kila ko otorokin oyun̄aenia. ⁹ Ntewa ke narui, naña naga tamalia ga ita luwoka rui, a pio ita ga luwoka teyaloro e mrapa na kiena malena wa, ana silaga kilia iila ita. Nanene pe vanon re ga naña italua tekila kiena yun̄aena wo poli, pona italua tekila ya, ana naga kila ga molue kome kiena sitomena amio kiena lemamiēna wo pan ita. Kiena lemamiēna nena, naga kila ruruia, mligan ruruia sike amio Kristo Yesu nanua sumo rui, sumon naña siar kieta pogos ita yeririna lala na yomarava.

¹⁰ Ana lemamiēna nene sumi sanene pano-o tol nagane towe ga, naña m̄alivi mare ga e yomarava naña kate e marata kome kieta natamaliaena Kristo Yesu. Naga pitomi e yomarava, kila make

nañareraena na marena pimi pe sur korena ga tai, a kiena nalologena wo kila naña nagane tesike e yomarava nini wa, tekilia telual malena wo. Ana naga kila mēna naña siraunia, yoko tekilia teva loyūña e malena naña tařatete řisi pogos tai.

¹¹ Lologena wo nena, naga ke narui naña Ntewa pisirlua inunia nepe kana navisawalena nena, nepe kana nalologonena nena, nepe kana navianena mēna ga. ¹² Kiau yuñāena nena nane kila nepane ke pogos mārera lala loyūña e yuñā naloge viowaena nini vanonia, ana pogaga naña, pe pe sur re tai pan inu poli. Pe nemawa re poli, komin nekilia nesape yar naña nemlelaga ea, naga pe lelaga, kiau nalelagaena ea mārera ruru po pařisi sane ya naña nemligan e limana, yoko uarar ruru mārera suñā ga vano-o tol Legiena maro.

¹³ Sanini Timote, nesape nevisa van ko sanini, monar otaveve ruru mrapa na visena mesmesu lala naña nemla pan ko, monar osuñālu mārera e Yesu Kristo silaga, a monar oligan ruru kiena sine-siena suñā ule e kioñā malena. ¹⁴ Ninuna Wa suñā kokonia ruru losineta, ana ve oligan re navisa ruruena la naña naga mligan ruru sike e kioñā malena rui, ana oloun ruruia.

Pol pisayu Onesiporas

¹⁵ Nekilia nesape omloge lologena viowa tai rui, naña asape li na lelagaena lala nae pupia lepa naña Esia, apilon māsila pan inu rui, a la nene amio mēna kieta erau lua naña Paekelus amio Emosenisi.

¹⁶ Ana kieta wolai wo naña Onesiporas, naga kila po pařisi. Pe sur korena ga naña apiar inu e sen lala loyūña e yuñā naloge viowaena nini, ana naga pe mawan re naña imi katen inu poli, ana nemlen pa Suře vena visa ruru naga ve keviu amio kiena namratava lala. ¹⁷ Naga pimi mālīv Rom nini, pe yam piavi re nenaga naga řiyon naña sape lual inu, pano-o pimi tol inu e yo nene. ¹⁸ Naga suñā kila manene ke sina ga suri wo la pařisi pan inu e Rom nini, sa ke ga naña miila ruru inu sumo rui pogos naña nesike gar Episas nanua ne, sa naña kam na akilia ruru rui. Naga po pan inu sanene, nemlelaga nesape yoko Ntewa sinen ye ruru nena naga e legiena maro.

2

Yaru na mara kiena Yesu monar war naloge viowaena

¹ Naruu Timote, nesape nevisa van ko sanini, popon ola lemamiēna kiena Kristo Yesu ve keviu e kioñā malena, ana yoko

okilia omārera ruru wo vena osuñālu osulue. ² Yam moki rui naña omiagogon kiau visena lala naña nepisawal ke e maran yeririna lala, ana monar olual yar lařasia naña auarar ruru yuñāena, ola visena la nene van la, ana siraunia, la mēna ga akilia avian liluen la vano tol yeririna tařena lala. ³ Ita yar na kilaen mara lala kiena ne Kristo Yesu, yoko ita veve taaga monar kieta pogos na lualen pog mārera la sike ne. Ana visae nagane kioñā pogos narui, monar ola ga ve sa naña kioñā lepa na yuñāena tai.

⁴ Ositom ruruli yar na mara lala. Kiela yuñāena monar akila kare māreraen na sinekar kiena ne kiela yerkawa vito tano, ana pe asikol la re amio yuñāen kar la poli, sa naña yar tařena la asuñā amiyuñāen ke ne.

⁵ A monar ositomyuli mēna yaru viu la naña akila kiriena. La añareran ke naña ataulua, vena atol kiela nalaena tai, ana visae akilaro navisaluaena na kiriena, yoko akila plan la, tařatete atol sur tai řisa.

⁶ A ositoñālu mēna yaru na yuñāenen lokove lala. Yar na māreran yuñāenen lokove mapila ve moki, nane yar ne nane popon war kinanena ea.

⁷ Sur la ne nesuñā nepisa ke ne, visae ositom ruru la, yoko Suře iila ko vena otol kiena manmaruaena wo lala a kiena kiliaena lala ea.

Popon yar na lelagaena la asuñā asitoñālu lue ga Yesu

⁸ Naga naña yoko ositom manene laa naga, nane Yesu Kristo. Naga paeme e yomarava molue kome lus kiena yermarua Parin Suře Tepet, a siraunia, añemār naga, ana naga mal sina sa naña Lologena Wo řisa. Nane Lologena Wo ne nane nemlologon ke ne, ⁹ a nane Lologena Wo naña netol pupia kana naloge viowaena e yo nene, naña kila narui nagane apiar tasneu la wetelu e pototo, sa naña in na yar viowa na kilaroen navisaluaena. Ana sur tai naña yar la tařatete aviaria, nane visena wa kiena ne Ntewa, komin momolue ke ga wa tařatete avisaluřaria.

¹⁰ In na nesuñā sineu miye manene yeririna la naña Ntewa mligan plan la vena nekila la atol malena kome Kristo Yesu. A sitomen ne na nene narui kila sane pog mārera ya naña nokom ea, ana in na nesuñā nakawean inun ga vena nekila make suria, vena la mēna ga akilia atol naurarena nae ma e peni naña tařatete řisi pogos tai.

¹¹ Yauena tai pisayu sur nene, kana visena ne lala lelaga pařisi, naña pisa sanini, sape

“Visae teva e marena temio naga, yoko temal temio naga.

¹² Visae tesuñal m̄arera e pogos m̄arera, yoko teve suñen yo temio naga. Visae tevilon m̄asita vania, yoko naga ligan ita,

¹³ ana visae tekila pal naña teloru, yoko naga tarar ita m̄arera sum̄a ga, komin naga kuslua ita tepe kiena, ana naga tañatete visokan, tañatete si kovenlua ita.”

Yaru wo na yuñæna kiena ne Ntewa monar uarar m̄areran visena lelaga

¹⁴ Nalægaena la ne asike ne, monar osuñia ovian la m̄aga vena ve sinela p̄esan re sur la nene. A monar ovis m̄arera van la ovisave e kia kiena ne Ntewa, ve aveveyun la re. Apepeyun ke kinas nen visen la sane asuñia akila ke ne, pe akila re sur wo tai poli, a pe amiila re nena la tañena naña asuñia amiagogon ke poli.

¹⁵ Sur wo ya la naña okilia okila sane yaru wo tai na yuñæna kiena ne Ntewa, monar okila make ga vena wo vañisi e kiena navisuena. Visae okila wo ve sanene narui, yoko tañatete omawan mras naña kioñia yuñæna waria, a okilia oim ove yar na vianen visena lelaga lala kiena ne Ntewa va yaru lala mesmesu a wo.

¹⁶ Ovisuar ruru e visena korena la naña yar la asuñia apisayu kare ke ne. Visena la ne sanene pe nasuen re e sitomena kiena lelagaena la poli, komin naña akilia aure la ava manene laa e p̄elaga naña Ntewa pe sinenan re poli. Popen ve ova re lavisin yar la naña akila ke sanene, ¹⁷ komin visena kien la nene sa naña magka wa tai, naña kar ke tas nen yaru tañatete imi wo pogos tai.

Nepisu sane monar nevisa sane lalua nene Aemeneas amio Paelitas, lalua sa towe n̄a nene rui, ¹⁸ komin naña apur matan mrapa na visen lelaga, asuñia amlologon ke kiela lelagaena tai naña pe pe lelaga re nenaga. La asuñia apisasa ke asape e luas nen yomerava, nasuñalen si e marena na peraga, komin e kiela sitomena, asitom asape Ntewa kila ke rui, nane e pogos naña naga miyuñæ e kieta malena. Ana pogos naña amlologon ke kiela visokanena nene, asuñia akila kare ke lelagaena kiena yeririna la moki, kila narui kiela sitomena pimi peve lua sina. ¹⁹ Ana ko m̄æna ga monar ve sineñia kurkur re, komin yuñia naña Ntewa sum̄a miyuñænia, miasin namaplarena la nene suñial m̄arera ruru sum̄a ga. Visena lala e siriena wa kiena ne Ntewa sike ne naña torokin e lepas nene, a tai pisa sanini, sape

“Ntewa kilia ruru po pañisi a la naña ape kiena yeririna lelaga.”

A nalua nena, pisa sanini, sape

“Yaru naña mla kia kiena Suñe teke e kiena malena, naga monar ligan p̄elaga lala na mrapa nakilaen mlamulena viowa.”

²⁰ Ositomyuli pupia yuñia n̄ana yar na sur moki lala. Loyuñia e yuñia la nene, tekilia tevisu pias nen sur na kinanena lala, naña lañasa, amiyuñæen e kol pona selpa, a lañasa, amiyuñæen ga e porotano pona e laki. La naña apisu sane po, asuñia apio kinanena pa ea, e kiela pupia p̄ağagena kerkeviyu lala, ana lañasa, asuñia akinan kai ga ea. ²¹ A ita yeririna lala ita maran taaga sa ke ga nene. Yar naña kila kiena malena merarava ruru po, a pe wa, a pe kila re yuñæna viowa la poli, yoko kiena yerkawa were naga kila kiena yuñæna wo la ve moki e maran yar lala.

²² Visae sinoñian osape ko ove sanene, monar ovisa luğar kioñia naninuena m̄arera lala a nasinenanena viowa lala naña sitomena kiena m̄ee lala kilia uleña. Monar oñionli naña kioñia sitomena ulen nawoena, a viawaena, a sinesiena, a suñærena, ana sanene yoko wo vañisi van ko omio tañena la naña kiamiu sitomen taaga, naña asuñia amlen ke pa Suñe vanon kiena naiilaena.

²³ Yam mokliu, yar la akilia aveveyu vañisi van la komin ruru wowe lala pona kiela sitomena kar lala, sa naña pe akilia re suri tai poli. Pogos tai veveyuen la nene va m̄aga tol naña asulania, akilia alip̄erela sina, ana ko na pe pon re ova loyuñia e visen la ne sanene poli. ²⁴ Yar nayuñænia kiena kieta Suñe, naga monar ve sinena kar re yar tañena lala, ana naga monar visuar ruru la, monar kilia ruru mrapa na vian malumunlaena. Naga monar ve sinen mimi re vilaga, ana kiena sitomena ve piavi ruru wo van la.

²⁵ Pona pogos tai lañas ve aloge re naga yo, yepel mavinia, ana visae kilali naña were ruru kiela sitomena, ana naga monar malum ga van la. E mrapa ne nanene pona Ntewa yoko kilia la narin pogos tai van la vena vilonen kiela sitomena, vena atol kiena visena lelaga. ²⁶ La ne sanene, Yermare sum̄a p̄uarar ruru la ke rui, sum̄a m̄areran la ke vena akila ya naña naga sinenania. Ana visae akilia atol maran si kiela kiliaena wo, yoko akilia aure vetan kiena pova a kiena visokanena lala.

3

Pelaga na p̄arm̄arera lala na legiena maro

¹ Timote, monar ve sineta p̄esan re sane e legiena maro la nini, yoko monar pog m̄arera la ve moki aimi añaliy. ² Monar ve sa nene narui, komin naṓa e pogos nene yoko p̄elaga kiena yar lala va viowa manene laa. E pogos nene, yoko ave sanini:

yoko ave yaru na sitoñal laen ga,
yoko asitom manene ga kilavaru,
yoko avilave a awarwarla vaṓisi,
yoko ave yar na veveyuena,
yoko taṓatete alogear visena kiena kiela yermarua lala,
yoko taṓatete nena avisa potena e sur tai,

yoko asitom korenan ga sur wa lala,

³ yoko taṓatete awo van yaru taṓena,

yoko ave p̄arm̄arera vaṓisi,

yoko aviueli a avisa kare sur wo lala,

yoko sinela kar yaru lala, asu la,

yoko yepel mavin sur wo lala,

⁴ yoko avisa kotalia kiela erau lala,

yoko ve asitom re suri tai,

yoko asitom asape la ga na apo,

yoko ve sinela si re Ntewa, ana sinela si

ga malena wo ya naṓa la sinelania,

⁵ a visae akilali naṓa auarar towe

laa narin yuñaeana na suñare lala,

ana na nene e ga e kulusa, komin

naṓa kiela malena pisawal ruru rui

sape m̄areraena lelaga na lelagaena e

Ntewa pe to re nena e la poli.

Nane p̄elaga na malena kiena yaru na legiena maro lala, a monar ve osu re lavisin la. ⁶ Sineun miye m̄ena sira la nene paṓisi wa naṓa navianena navisokanen lala asuñā ateteliv ke m̄ala uñā lala. Sira la nene laṓasa asuñā aṓar ke urmiena namlamulen viowa rui, a laṓasa sitomen taṓena la sike e la, kila sane visae yar la aimi vinau sanene, ana sira la nene ameu paṓisi, pe puriula re si naṓa avisaluṓar la poli. ⁷ Ya naṓa yar la nene apisa, ana amlelaga ga narui, akila m̄a sanene pano-o ana pe atol ruru re kiliaena napo poli e visen lelaga kiena ne Ntewa.

⁸ Yar la ne apivim ke sanene, nepisu la sane ape nasinekar kiena ne visena lelaga napo, sanē e pogos kiena ne yermarua Mosis nanua sumo, lalua naṓa Sanes amio Sampres, apim apian kare sitomena kien yar la moki. Yuñaeana ne nanene yar la nene asuñā akila ke na wa, naṓa kiela sitomena la pilolon kare pa piowa, pe apuarar re si kieta viawaena poli, ana apurmatan apa e taṓena. ⁹ Ya naṓa la akila naga piowa manene laa, ana pogos na wari kana nakoena nena yoko imi m̄aliv pogos tai na wa, sa naṓa m̄alivin lalua na nepisa ga na wa. Pogos tai, amilan

ga kiela visokanena kate ga yometava, ana yar la apisu kilalea.

Pelaga wo lala kiena ne Pol

¹⁰ Timote, tesu lele taaga nakonua rui, ana nekilia nesape ko na opisuveve inu po paṓisi. Okilia inu sanene, naṓa

okilia ruru ya naṓa nepian ke pan yar la

ea,

okilia ruru kiau p̄elaga,

okilia ruru ya naṓa sineun nesape

neyuñāen e kiau malena,

opisu kiau viawaena e Kristo keviu

sanape,

okilia ke osape kiau sitomena piavi,

opisu ke sinesiena naṓa teke e inu pa yar

taṓena keviu,

okilia ke osape pog m̄arera ya naṓa pimi

pan inu, ana nesuñalu ga,

¹¹ okilia ruru napiowaena la naṓa kiau

nasinekar la akila pan inu, sanē e

pupia kumali telu nene, Antiok, Aeko-

niam amio Listra,

a okilia ke yepe lalaea naṓa noṓaria e

limala e pogos la nene.

Naloge viowaena la nene am̄arera paṓisi, ana nakawean inu ga pano-o nom̄al

naṓa Suṓe pimi p̄erelua inu e napiowaena

make la nene.

¹² Ee, ita punu ga naṓa sinetan Kristo

Yesu se ita, pona telual malena wo temio,

monar tekilia tesape yoko towar naloge

viowaena e yar taṓena lala. ¹³ Nanene na

pogaga, ana naloge viowaena taṓena sike

ga wa naga piowa ga, naṓa yaru viowa

lala amio yar navisokanena yoko awaria.

Nagane asuñā akila manene ke piowa rui,

a yoko akila m̄a viowa sanene vano-
o viowa manene la, vano vano viowa naṓa

viowa.

¹⁴ Ana ko Timote, okila ga omio kiliaena

wo la naṓa otol rui, ana oyuñāe va sanene

omio lelagaena wo la naṓa opiawa ruru

m̄arera e rui. Ve sineñā p̄esan re sane imi

ai naṓa mepian ko, ¹⁵ siar e pogos naṓa

ove tokak ke ga wa gar moñā, pimi tol

nagane, ana kila sa naṓa okilia ruru Tusi

Wa, naṓa kilologia m̄rapa na tamaliaena

kiena yar naṓa m̄lelaga e Kristo Yesu.

¹⁶ Siriena Wa la nene, Ninuna ne Ntewa

sike e la, ana akilia aiila ita ve keviu

vano-o vaṓisi. Avian ruru ita, aweṓeṓe

sineta, akawe ruru kieta p̄elaga, a akila

kieta malena wo nenaga, ¹⁷ vano vano-o

ita yeririna lala kiena ne Ntewa teim towo

a tetorokin nakilaena kiena yuñāena wo

lala.

4

Pol miilaar Timote

¹ Timote, sane italu tesike e marana Ntewa, a e kia kiena Kristo Yesu, nepiun tan ko nesape owarar ruru sur laḡasa naḡa sineun nesape nevisa van ko. Italu tekilia tesape kieta Suḡe yoko liḡere la naḡa amarmare rui amio la naḡa amali, a italu tesuḡa tesitom ke urmi paḡisi e kiena nawasuḡeena sina, amio kiena nasuḡenena naḡa yoko naga visirlua, ana monar ologe ruru visena la nene.

² Ya naḡa yoko okila na ve sanini, monar ologon Visena Wa silaga. Visae pog wo pona pog viowa, ana monar osumalu ḡarera vena visawalena, monar oḡion tauluen yeririna lala, monar ure ruru la naḡa akom ke e mrapa taḡena, a monar oiilaar yaru la naḡa amlelaga.

A pogos naḡa okila yuḡaena la nene, silaga kioḡa sitomena monar ve piavi ruruia, a ve sinemḡa maren re vian laena. ³ Pogos la ne pimi ke ne yoko yeririna la yepela mavin vianen wo lala, ana yoko kiligala lala vikiraran sitomen kar lala, a yoko asuḡa aure navianena la ve moki naḡa asitom ke asape yoko akilia avisa sur wo lala vena kilaen alogewonia. ⁴ Yoko aligan logeen visen lelaga, a yoko akila pal mrapa ava ataveve suniena lala naḡa yar ga la akila.

⁵ Ana ko na ve ove sa re nene, ana okila ga kioḡa sitomena va ruru suḡa ga, okawean ko e pogos ḡarera lala, okila kioḡa yuḡaena na lologonen Lologena Wo, a oyuḡae taveve ya naḡa Ntewa pio kon sape oyuḡaenia.

Pol pisu sape lavis awemḡar naga narui

⁶ E lepas naḡa pun inu, nemloge sane naganepim ke lavisin luas narui, nepimi ke e lele tai naḡa yoko monar nokuḡapain kiau malena vanon Lologena Wo narui. Ee, nepisu sane kiau pogos na liganen yo pimi ke lavis narui. ⁷ Ana pogaga, komin naḡa nekilia sane nekila mara, noḡaryon ḡarera po; nekiriri, nekila make nenaga; a nopuar lelagaena, pe nemligan li re pogos tai poli.

⁸ Yar napo lala kiena ne Suḡe yoko atol karo wa na ḡarila, a nesitom sane naga mligan ruru kiau sike ma e peni rui, vena yoko e ga e legiena maro ana la van inu.

E pogos nene, yoko naga liḡere yaru make ga, a yoko naga la nalaena van ita make ga naḡa kieta sitomena ḡareran naḡa tekarakran kiena nawasuḡeena.

Visena maro

⁹ Timote, sineun manene nesape owarlion naḡa oyal kawa oim e nini. ¹⁰ Sineun ko paḡisi, komin wolai naḡa Timas, sur na yomarava la aḡere kiena sitomena panoo pure pa garu Tesalonaika. Kresens ḡena ga pa garu Kalesia rui, a Taetas pe su re si amio inu poli, naga pito ke Telmesia. ¹¹ Erau ga tai sike amio inu nagane, nane Luk. Ana visae okilia olual Mak, yoko ure naga imi amio ko, komin naḡa nepisu naga suḡa miila inu keviu paḡisi e yuḡaena kiena Suḡe naḡa sineun nesape nekila. ¹² Taekikas, nepitetalia naga pa garu Episas rui.

¹³ Yoko nevisa kiau sur laḡasa, sanini pogos naḡa ovam e nini, yoko owarar la avami. Mau kulkota na miava, nemligan ḡeke puna Karḡas pogos naḡa nesike gar Troas, a kiau tus lala amio ḡas nen tus lala, sineun nesape owarar sur la nene imi.

¹⁴ Okilia ke yar na yuḡaenen piaki naḡa Alikanta, naga kila visena viowa la mok liu pan inu. Yoko Suḡe ga visuveve vena kila ya ne vania, ¹⁵ ana monar nekila ḡena okilia naḡa naga kawe manene ke kieta Lologena Wo, ana monar ovisuar ruru ko ea.

¹⁶ Yer kawa nae Rom lala apis pan inu kumali yam tai rui. E pogos nene, kiau erau taḡena lala apureure make ga, pe la yar re tai naḡa pimi e lepasneu poli. Ana nanene na pogaga, popon sane Ntewa ve sinen karla re vanonia. ¹⁷ E poglis nene, Suḡe ga naga taaga amio inu, ana nemloge sane naga mla pupia naḡareraena pan inu, ana noḡareran visawalen sur make ga na Lologena Wo e maran yeririna lala, kila narui ḡegas nen la naḡa pe amlelaga re e Ntewa poli amloge. E pogos nene, lelaga, nesike pae e logon laion rui, ana naga ḡerelua in sina petania.

¹⁸ Nemninue narui amḡa nelual naviowaena ya ne yoko nevan ea, ana nemligan inu e limana Suḡe, nesape yoko naga tamalia inu vena nesike nemio e kiena yo wo ma e peni, a silaga yoko nelasuḡe si naurarena la vania, vano vano-o ve uro re, sanene.

¹⁹ Sur si laḡasa navisaena, awis ovisa pokolulagi pona pokolemalo va sira nene Prisila amio wona Akwila, a va ḡena namratava puna ne Onesiporas. ²⁰ Erastas pe pam re si e nini poli, sike ga Koren, a pogos naḡa mepam, metol yo Maelitas, ana Tropimas mai, nemligan naga sike e yo nene.

²¹ Timote, sineun manene paḡisi ne-
sape monar okilayonli ovam e nini vilaga,
komin pogos na miava pimi ke lavis narui.

La ne e nini asape nevisawal van ko,
la asape asitom ko paḡisi, nane Yupulus,
Putensa, Linas, Klotia, amio erau taḡena
lala.

²² Noḡisi e nene narui, nesape Suḡe sike
amio ninuḡña, kiena lemamiēna sike amio
amiu make ga.

Inu, Pol.

Maki Naña Pol
Siria Pan
TAETAS
Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Taetas, naga pe yaru viu naña naga pe pe lus nae re Israel tai poli, ana naga pimi pe yaru tai naña mrelaga e Yesu, ana naga sumña taveve Pol vena iila naga e yuññaena a na visawalen lologena wo kiena Yesu Kristo. Pol mligan Taetas sike e purvanua naña Krit vena visuar yuññaena na sumñare e yo nene, a naga siri mñaki nini pania vena visayuen suri telu.

Nasumo, Pol pisa pa Taetas vena sitorñal ðelaga naña nasumonena na sumñare la monar atavevea. Naga pisa sanene, komin le Krit la moki, kiela ðelaga a kiela maliena pe mesmesu re poli.

A na lua, Pol pisawal mrapa pa Taetas naña monar tavevea vena vianen yaru lala e ðegas tañena lala loyumi e sumñare. Nane yermarua lala, a sira marua lala, a yaru viu amio yaru na yuñña korenen lala. A naga sape sira marua lala monar avian ruru sira mee lala.

A namaro, Pol pisawal pa Taetas e navianena naña naga monar la van yaru lala, a monar ave erau ruru wo amio la, naña asumi ve apeveveyu re, a yaru na sumñare lala monar ve aliþerela re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena ðesa 1:1-4

Na sumonena na sumñare lala 1:5-16

Yuññaena kiena yaru tañena lala loyumi e sumñare 2:1-15

Visena na vianen yaru lala 3:1-11

Visena maro 3:12-15

Pol porworun Taetas

¹ Kiau erau Taetas,

In na Pol, nekekaran nevitawe ko sina e mñaki nini, e kia kiena ne Ntewa, naña in na kiena yar na yuññaena, a e kia kiena ne Yesu Kristo, naña in na nepe kiena nalologena.

Nesike e yo nini, nesumi nemiyuñña ke ga wa, nemio yeririna la naña Ntewa pisaar la sape ape kiena, komin sineun nesape popon kiela viawaena imi mñarera laa ga wa, a kiela nakiliaena e visena lelaga imi ve keviu laa ga wa. Visae ve sa nene, yoko kiela ðelaga kilia imi torokin ðelaga kiena yar wa tañena lala kiena ne Ntewa, ² a yoko akilia atol malena naña ve uro re.

Kieta sitomena mñarera pa rui sape yoko tetol malena nene, komin Ntewa pisaar

na konua konua rui sape yoko monar ve sa nene, a tekilia sane naga pe pisokan li re pogos tai poli. ³ Naga pe kieta Ntewa natamaliaena, ana pogos naña pisu sane kana pog ruru napo, naga mligan kiena visena imi mñalivi vena kilaen mrapa na kieta malena, a nagane mligan sike e inu vena neva nelologon va e yo make ga.

⁴ Ana Taetas, nane kiau mñaki nene pan ko. Nepisu ko sane ope naruu ruru ne-naga naña ita lua kieta naviawaena taaga, ana kiau leniena pan ko pa sanini, sane lemamiena a sumñarena kiena ne Ntewa Arimata a Kristo Yesu kieta natamaliaena sike amio ko.

Yuññaena kiena Taetas e purvanua naña Krit

⁵ Nesiri piñasu pan ko, sineun iilar koena e yuññaena naña omiyuññaen ke gar Krit wa. Nanua sumo, ita lua toþar þesan lologena wo pimi mñaliv e yo nini, ana pogos naña nepetan ko, pupia yuññaena komþas mñeke ga wa, ana nemligan ko osun ke naña okila ruru ke ne yuññaena la imi wo laa sane wa.

Sa naña nepisa pan ko e poglis nene, sineun nesape ova oteliv make e kumali lala, owu þarin kiela yaru laþas, aim ave li nasumonena wa lala.

⁶ La nene, la monar ave yaru la naña pe naviowaena re e kiela malena poli, monar atalopa amio wola ve taaga ga, a narila lala, la mñena monar alelaga e Yesu, pe pon re tevisu la ave þar mñarera poli, pona asumi apilon ke visena kiena kiela yermarua luwoka. ⁷ Monar ve sa nene komin naña ape yerikawa na sumñare lala. La ape yar na visuaren yuññaena wa kiena ne Ntewa, ana monar ave yar mesmesu. Ve asitom re asave la na yar tai ne, ve sinela mimi koskos re, monar ve amun manene re wii mñarera, monar ve ave yar na kilaen re mara, a monar ve asitom manene re sur lala toko.

⁸ Ana visae ve sa nene, yoko nasumonena naga kiena malena ve sanape? Yoko popon naga kekaran visuaren wolawa lala e mana umi, amio ðelaga wo tañena la ne sanene. Popon naga sumon ruru yuññaena lala, ve manmarua ruruia, kiena sitomena meki ruruia, a naga kawu ruru kiena malena mesmesu. ⁹ Visena lelaga la naña apian ea, naga monar uarar ruru mñarera, vena kila sane naga towe kilia vian liluen vano.

Ovisuar lelagaena navisokanena lala

Yeririna la ƣasa asitomen asape kieta lela-gaena pe navisokanena ga, ana kieta navianena wo lala kilia kila kiela visena lala taƣatete suŋal ruruia.

¹⁰ Yar la mok liu asike ne naƣa yepel mavin loge itaena, ana apis m̄arera paƣisi, pona asuŋa akilali ke naƣa aure sitomen kien yar la va ve taƣena. Garu e neŋa Krit, ita lua tekekara paƣisi pan le Yu la moki naƣa tetaulula apim ape yeririna kiena Yesu rui, ana nagane li taƣena la nene sinelan asape aure kare la ava aviowa sina. ¹¹ Sa nene, popon sa sur tai mono logola, komin akila kare ke mratava wetelu laƣas rui. Asuŋa apian ke sur laƣas naƣa pe mesmesun re naƣa avisayu poli, ana asuŋa aŋareran ga asape akila, pe na sitomen wo re poli, ana komin ga sitomena viowa naƣa asape pona ala narin kilavaru la e yo.

¹² Pona le Krit lala, kiela ƣelaga sa ga nene yo, komin yar nasirien suniena tai nanua sumo, naƣa naga pe yar nae nena kiela yo tai, pogos tai pisayu la sape “Le Krit lala, la ape yar na visokanena, apiowa taulu nompui, ape yar na yowena, ape yar na sitomalen ga m̄eƣela.”

¹³ Yar nene, kiena visena m̄arera li m̄aga, ana in na nepisu sane pona lelaga yo, ana po paƣisi naƣa ovis m̄arera van la, visae peraga, yoko kiela nalelagaena taƣatete imi wo ruru pogos tai. ¹⁴ Nagane asuŋa apuarer ke sunena marua na sumo kiena le Yu lala, asuŋa akekaran ke visen kiena ne yerkawa taƣena la naƣa akoven lua visen lelaga, ana komin ya ne pe sinelan re lelagaena e visen wo kiena ne Ntewa naƣa tesuŋa temla ke pan la?

¹⁵ Yar naƣa kiena sitomena merarava ruru nena po, sur naƣa namname pe torokin re kila kiena sitomena imi namname poli, ana sur make ga merarava ga pania. Ana yar naƣa pe mlelaga re poli, naƣa kiena sitomena namname, pona sur tai merarava m̄a yo, ana taƣatete kilia kila kiena sitomena imi merarava, a pe sur re tai naƣa merarava ruru e naga poli. Nanene komin naƣa kiena sitomena pona losinena apa apiowa rui.

¹⁶ Yar la naƣa nesiriyu la ke ne, asuŋa apisawal ke asape akilia Ntewa, ana kiela yuŋaena lala kila meraravan pan ita sape pe akilia re nenaga. Losinela la menun a melkalka, ape ƣar m̄arera paƣisi, pe atorokin re nena kilaen si sur wo ta poli.

2

Navianena wo kila ƣelaga wo m̄alivi

¹ Ana Taetas, nekilia nesape ko na yoko ve ove sa re nene, ana yoko ko na monar

osuŋa ovisawal van la visena la naƣa torokin navianena la napo.

² Visen laƣasa nalaen van yermarua lala naga sanini, sape monar ve aulaula re, avarurula ga, a popon asitomen urmi e kiela malena, amio kiela sitomena na manmarua ruruena. E lepas na lelagaena e Yesu, e lepas na sinesien yar taƣena, a e lepas na suŋal rruen m̄arera e yuŋaena, monar aulen ƣelaga mesmes silaga.

³ Visena na sanene kiena sira marua m̄ena la suŋa ga, sape monar aulen ƣelaga na vatanonen Ntewa, ve asuŋa re ga avis kar viowa va yar taƣena lala, a sitomena na laen wii m̄arera ve sukaƣara re e la silaga. Yuŋaena naƣa popon akila naga sanini, sape monar avian taƣena lala e sur ya naƣa po vena ayuŋaena.

⁴ Keviu manene paƣisi e lepas na sira m̄ee la naƣa atalopa mare ga na wa, monar akiƣian la ruru e mrapa wo na sinesi rruen wola lala amio narila lala. ⁵ Sira marua la nene, kiela sitomena la monar manmarua, kiela malena monar ekiki, monar avisuar ruru m̄ala uŋa, ave sinewo lala, a monar avatanon ruru wola lala. Visae akila sur la nene, yoko yar la visu kilalea sane visena kiena ne Ntewa naƣa pisawal mrapa wo la nene, naga pe nasiriena wa tai naƣa po paƣisi.

⁶ E m̄a nenaga e ƣelaga nene, sineun nesape om̄areran yar viu lala, ovisave la monar akawe ruru kiela malena lala. ⁷ Po paƣisi visae pogos naƣa avisu ko, alual naƣa osuŋa om̄iali osumon la ke e mrapa na malena na po, naƣa pulen make yuŋaena wo lala, ana la akilia ayal e lelen lam̄a.

Ya naƣa ovian lania, monar sike e kioŋa malena rui, a monar naƣa akilia avisu kilale asave ko m̄ena osuŋa ositome ke si urmi ea. ⁸ Ya naƣa aloge ovisawalia, monar ve ve visen re tai naƣa yoko akilia avis van ko vanonia. Visae ve sa nene, yar la naƣa sinela kar ita, yoko akilali naƣa asuwo ita, ana yoko akila wowen ga suria, yoko kiela visena tai taƣatete si suŋalu.

⁹ E lepas kien la naƣa amiyuŋae korena ga kiena ne yerkawa tai, okila la akilia ruru asape monar avatanonia, a monar aƣionli naƣa akila sane kilia kekaran yuŋaena naƣa akila pania. Monar ve avistaŋe re si vania, ¹⁰ a pe pon re asitomen avisave akilia avivinaun kiena narin sur laƣasa ve kiela. Monar ave lelaga ruru napo, vena kila naƣa kiela yerkawa kilia wasine la e kiena sur make ga. Pogos naƣa li nalelagaena la ayuŋaen ruru wo sanene, akilia akila kiela vianena e lepas kiena ne kieta Ntewa natamaliaena va manene metava ve keviu e visuena kien yar taƣena lala.

¹¹ Popon sane yar la avisu kilale kieta lelagaena, vanon Ntewa naga pe lemam e yomarava nini, mla natamaliaena pimi m̄alivin p̄egas nen yeririna make ga peve taaga.

¹² Ana ita naṗa tetolia, tepisu kilale naṗa Ntewa suṗa kilapian ita ke e kieta malena lala, sape monar teligan p̄elaga viowa kiena yeririna la naṗa pe akilia re naga poli, a monar tevilon m̄asita van nasinenanena viowa lala na yomarava nini. Yomarava ne nane yo naṗa temal tesike e ne, ana kieta malena monar moṗau ruru wo, a monar mesmesu, monar torokin nena yeririna lala kiena ne Ntewa. ¹³ Monar tesuṗa ga sane, a monar tesuṗa tesuṗate ga pog wo naṗa kieta sitomena sike ea, naṗa kieta Ntewa keviu, kieta Natamaliaena Yesu Kristo yoko imi m̄alivi ea, amio kiena pupia naurarena.

¹⁴ Naga ke narui naṗa taṗan kana kuruta m̄lau vanon ita, p̄ere plan ita petan m̄areraena naviowaena, kevan ita temekiki tepim tepe p̄egas wa na yepe-maenen yuṗaena wo lala sa naṗa naga sinenania.

¹⁵ Visena ne naga ke la na nene narui yoko osuṗa ovisawalia. Yar naṗa popon aiilaria, oiilaaria, a yar naṗa popon avis vania, ovis vania. Pogos make ga oyuniṗe omio n̄mareraena amio m̄areraena, a ve otam̄an re avisa kare ko pona asitom korenan ko.

3

Pelaga wo kien yaru naṗa mlelaga e Yesu Kristo

¹ Popon ovian li na lelagaena lala vena silaga asitoṗal p̄elaga wo nakilaena. E lepas na kiela suṗe lala, amio kiela yerikawa la naṗa asike ne, monar avatanon la, alogear la, a akekan kilaien yuṗaena wo punu ga. ² A monar okila pian la m̄ena ga, ovisave la nene, ve asuṗa avisa kare la re sina, a pe pon re ava e veveyuen poli. Ana p̄elaga naṗa monar akila va yar taṗena ve sanini, sane monar amoṗau, ve akila re p̄elaga m̄arera, a monar akila p̄elaga navatanoena ve keviu silaga.

³ Visena la ne sanene pan ita make ga, komin naṗa nanua sumo pe yar taṗena re ga la poli, ana, ita m̄ena tesu ga e malena viowa. Tekila wowe pa Ntewa, a tepe p̄ar m̄arera pania. Pelaga viowa p̄ere kare ita pano-o tepim tepe yar na suen vatanon m̄areraena nasinenanena viowa lala amio nakekarena viowa na yomarava. E poglis nene, kata kinanena na kanen e legien punu ga nane sinemimiena amio vielueena lala. Kieta sitomena lala piowa

pan yar taṗena lala, a metavana, tepiowa ke sina ga pan ita.

⁴ Tesuṗa e malena viowa sanene pano-o, ana siraunia, kieta Ntewa natamaliaena, kiena nasinewoena a kiena nasinesiena wo pimi m̄alivin ita, ⁵ naga tamalia ita ruru nenaga. Tamalia ita sanene, pe komin re ga kieta yuṗaena wo naṗa tekila poli yo, ana vanon ga kiena nasineyena wa pan ita.

Naga sinena miye ita, ana kevan ita temekiki, ana kiena Ninuna Wa kila tepaeme sina e malena viu, ⁶ e kuruta kana Yesu Kristo kieta natamaliaena, naṗa m̄lau kalo ita.

⁷ Naga mrapa ke nene narui naṗa e kiena lemamiena, tepim temesmes ruru e marana. A pe naga re ga nene poli, ana metavana, naga kila ita tepim tepe narina lala, naṗa yoko towarpae ga kiena lalimana, naṗa yoko war van ita, nane malena naṗa ve uro re.

⁸ Potena paṗisi pania, visena la nene ape lelaga paṗisi.

Pol miilaar Taetas

Sineun nesape om̄arera, om̄areran li nalelagaena lala kiena ne Ntewa, sane monar auarar ruru visena la nene, a monar aṗilion naṗa auarar ruru yuṗaena lala naṗa po, a naṗa akilia aiila m̄ena yarunia.

⁹ Pogos tai asuṗa apisasa ke ga visen koren lala naṗa taṗatete iila malena kien yaru, sa naṗa asuṗa apeveyu wowe ga e sitomena la naṗa pe kana kinas re poli, pona asuṗa apeveyu komin sur lala kiena ne kiela yermarua la naṗa apuarar ruru kiela kia la suṗa ga. Pogos tai asuṗa apiuelinila, pano-o tol naṗa kiela sitomena la kilia lipere m̄ena e visena naṗa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa. Ana popon ovisa va li nalelagaena ovisave la monar ve aviran la re e visena la ne sanene.

¹⁰ Visae yar tai suṗa sikolia, kawekapin m̄a visena silaga, akilia avis vania yam tai, sa pere yam ve lua, ana visae sitom korenan ga, suṗa kila m̄aga, pe pon re si akilavain sur tai amio naga poli.

¹¹ Tekilia yar la ne sanene rui, sane kiela malena pilon pe taṗena, a kiela sitomena pulen ga m̄lamulen viowa. Pe ita re naṗa tesape naga piowa poli, ana kiena yuṗaena pisawal kiena napiowaena e marata ita punu ga.

Visena maro lala

¹² Taetas, sineun nesape nevisa van ko sane visae olual neligan lalua nene tai Artemas pona Tikikas in̄asus m̄alivin ko, e pogos nene narui okilia ourmatan yo

naŋa, owaryonli naŋa oim ovisu inu gar Nikopolis. Na nene komin naŋa ve ve piavi re, yoko neligan e nini, sineun nesape neva nesuŋa e yo nene vano-o tol pogos na miava warovia.

¹³ Lalua taŋena naŋa asike amio ko nagane, yar na navisaluaena nene Sinas, amio Apolos, yoko okilali okila sane lalua akilia ala si kiela mrapa lalua ve ve piavi re, vena ava mēna e yo taŋena laŋasa. Awis, oiila lalua e ya naŋa limala plasinia.

¹⁴ Sike mēna e ko vena oiilaar kieta yeririna lala sane nepisa ga na wa, la monar awion naŋa atarar yuŋaena wo lala. Visae ve sa nene, pogos naŋa sur na ilanen tai, ana kiela naiilaen la sike rui, a kila mēna naŋa kiela malena kilia war mras ve moki sa naŋa Ntewa sinenania.

¹⁵ La naŋa asike amio inu nagane apisa pokolulag pona pokolemalo van ko. A yeririna la naŋa asike amio ko naŋa asitoŋal imimi asape ita punu ga teve taaga temio la e kieta viawaena ve taaga, awis, ovi-sawal van la sane imimi mēna ga mesuŋa mesitoŋal la mŋaga.

Kiau leniena nesape yoko lemamiēna kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga silaga.

Inu, Pol.

Maki Naña Pol Siria Pan PILIMON Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Pilimon naga pe yaru na lelagaena tai, a naga suŕe kiena yaru na yuñae korenena tai naña kiena kia Onesimias. Onesimias pure petan kiena suŕe naña Pilimon, pa sike garu pulkumali keviu naña Rom, ana e lele nene naga mēke loyumi na logevioawaena ea. A e yo nene naga pitawa amio Pol, a pogos naña sike amio Pol naga pimi pe yaru kiena Yesu. Ana Pol siri maki tai pa Pilimon, piyun tania vena naga monar were Onesimias wasuŕe iniasu sike amio naga. Pol pisa pa Pilimon, sape nagane Onesimias pimi pe yaru kiena Yesu rui, a popon naga sinena kar re, ana naga viewoia a werear sina vena ve yaru na yuñae korenaen sina. Ana yoko naga ve ve yaru na yuñae koren rega, naga imi ve wenla ruru napo komin lalua asikol la amio Yesu Kristo.

Komŕasnen tusi la na nini

Viena ŕesa 1-3

Pol mieluar Pilimon komin kiena yuñae 4-7

Pol piyun māraran pa Pilimon vena were si Onesimias 8-22

Visena maro 23-25

Pol siar kiena visena pa Pilimon

¹ Inu Pol, nesiri ke maki nene pan ko Pilimon. Nanagane nesike e pupia pulkumali nae Rom, a komin naña nekila ke yuñae kiena ne Yesu Kristo, la amligan inu nesike e yuñae naloge viowaena e nini na wa. Kieta wolai naña, Timote, naga sike amio inu e nini na wa, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan ko, naña ita ga teloka temiyuñae ke pa Suŕe taaga ga, ² a kiamimi visena imimi lua sanene pan ke mēna ga vineta nene, Lewia, a yaru na kieta ŕegasia nene, Akiŕas, naña naga pe yaru mārera na kilaen mara e lepas na yuñae kiena ne Suŕe, amio ŕegas kiena ne li nalelagaena taŕena lala naña asumiŕa apiora ke e morŕa yuñae.

³ Imimi lua memlen mesape Arimata Ntewa, a kieta Suŕe Yesu Kristo, lalua aligan kiela lemamiŕa a sumārena sike amio amiu e yo naña asike ea.

Sinesiena a naviawaena kiena ne Pilimon naga keviu manene paŕisi

⁴ Wolai Pilimon, pogos naña nesitorŕal ko e kiau leniena lala, silaga nesumiŕa nepisa ke potena pan Ntewa vanon ko.

⁵ Na nene komin naña nemloge rui naña la apisayu kioniŕa ŕelaga wo, asape kioniŕa naviawaena e kieta Suŕe Yesu mārera po paŕisi, a kioniŕa sinesiena pan nalelagaena lala, keviu manenea. ⁶ Nemlen wo ko ke, nesape pogos naña ko osumiŕa okianlua ke kioniŕa naviawaena pa yaru taŕena lala, ŕisi na kila la akilia manene laa sane e navisa ruruena nowo la naña ita kieta, naña temla Kristo e kieta malena lala. ⁷ Ee, Pilimon, kioniŕa sinesiena wo naga sumiŕa kila ke li nalelagaena wa lala, la sinela la amloge po paŕisi, a pogos naña nemloge, suri nene kila nemloge po sina, a kila inu mēna nekekara paŕisi.

Pol naga piun māraran pa Pilimon vena were si kiena yaru na yuñae nene Onesimias

⁸ Ana Pilimon, sineun nesape neviun suri tai van ko. E pupia yuñae kiena ne Kristo naña nesumiŕa nekila ke ne, pona mesmesun ruru ga naña nevisa ruru ga van ko nevisave popon ko okila ve sanene ve sanene, ⁹ ana taveve ŕelaga na sinesiena, pe sineun re nevis mārera ve sanene van ko poli. Nanagane, in na nepimi nepe yermarua ke narui, nesike e yuñae nakoena vanon Yesu Kristo, ana sineun nesape neviun ga tan ko, visae ko okekaran naña otamiŕan suri nene naña nesape neviun tan ko.

¹⁰ Yaru tai sike e nini, pogos naña nesike pa e yuñae naloge viowaena sanini rui, ana nesumon yaru nene pimi e Kristo, a nanagane nesumiŕa nepisu ke yaru nene sa ga naruu tai. Yaru nena Onesimias, naña sumo pe kioniŕa yaru na yuñae kiena tai, siraunia naga pure petan ko, pimi e yo nini. ¹¹ Ee, yaru nene, kiena kia kana kinas sape “kila yuñae wo,” ana nesitom nesape nanua sumo, naga sumiŕa kila kioniŕa yuñae pe po ruru re poli. Ana nanagane, naña pilon kiena malena rui, nemlelaga nesape naga kilia kila yuñae wo lala na iila koena, a naga kilia kila mēna ga yuñae na iila inuena.

¹² Ana, nanagane nesape neligan si Onesimias wasuŕe ke sina ga iniasu puñae narui, sa naña nemlalua ga kiau malena komŕasia nane nemligan piŕasu puñae ne.

¹³ In na nekekaran nesape popon naga sumiŕa ga amio inu e nini, vena iila inu e pogos mārera nini naña nenŕeke e yuñae naloge viowaena vanon lologena wo, a visae naga kila sanene, sa naña naga kus leleŕa, naga kila yuñae tai pan inu naña torokin ko okila van inu.

¹⁴ Ana pe pon re nomāreran naga vena naga sike amio inu sanene poli, vanon naḡa ko na omninue ga. Sineun nesape visae ko okila kiau yuḡaena wo tai sanene van inu, ḡisi na ve vanon re ga naḡa nemāreran kon poli, ana vanon kioḡa sinesiena wo a kioḡa sinewoena ga. Ya naḡa yoko Onesimās kila, naga pe kioḡa naḡa ovisawalia.

¹⁵ Lelaga naḡa Onesimās naga pur matan ko, ana ane kilia, pona Ntewa kila naga pur matan ko yam plas ga sanene yo, vena visae wasuḡe ke sina ga imi puḡa, ḡisi na naga ve kioḡa lue narui, vano vano-o taḡatete ḡisi. ¹⁶ Sanene komin naḡa nanagane, ḡisi na naga wasuḡe ke sina ga puḡa, naga ve ve sa re si yaru nayuḡae kioḡaena, ana naga wasuḡe puḡa sane womla tai e Yesu, naḡa sanene na po manenea. Sineu si naga keviu paḡisi rui, sa ga wolai tai, a nemlelaga nesape ḡisi na sinenā si naga vano vano-o vaḡisi, komin naga pe kioḡa yaru ḡisi rui, a metavania, nanagane naga pimi pe womla ḡiena ga. ¹⁷ Suri ne na nene nesape neviun tan ko. Visae ko opisu inu sa naḡa ita lua tepe wolai, a ita lua tepe yaru nakilaen yuḡaena taaga ga, sineun nesape oure si Onesimās wasuḡe imās puḡa, sa ke ga naḡa visae neiḡasu puḡa, ḡisi na ko okekara vaḡisi naḡa oure inu neiḡasu e moḡa yuḡa. ¹⁸ A visae Onesimās naga pinaun kioḡa suri tai, pona kila kare kioḡa suri tai, pona ya sina, ana ḡisi na inu ga nevisuveve suri la nene.

¹⁹ Visena nene inu ke ga Pol narui nesiri ke ga e luḡau, sane kiau navisaarena tai van ko, nesape visae sinoḡania, ḡisi na neul plan make kiena lapui vetan ko. Ana pona ko osuḡa ositoḡal ke naḡa ko ḡiena ga kioḡa pupia lapui tai naḡa sike e inu, naḡa kioḡa malena wetelu, komin naḡa inu na nekila ko otol malena nene e pogos naḡa nemlologon lologena wo pan ko.

²⁰ Ve sanene, sineun nesape okila yuḡaena wo nene van inu naḡa nesuḡa nepiun ke tan ko e kia kiena ne Suḡe. Wolai, visae okila ve sanene, ḡisi na neloge sineu wo sina vaḡisi, naḡa malena wo kiena ne Kristo naga suḡa miyuḡae ke sanene e kieta malena lala.

²¹ Pe nemaraun re naḡa nesiri visena la ne sanene van ko poli, komin naḡa nekilia ruru po rui naḡa ḡisi na ko okila taveve ya naḡa nepiun tan ko. Ee, nekilia ḡiena ga nesape pona ḡisi na okila ḡiena ga wo laa sane yo, vano taulu kiau naviunena nene.

²² A nesape neviun ke ḡiena ga suri taḡena tai tan ko, nesape awis, okila ruru

māu lele na monena tai e moḡa yuḡa, komin naḡa nesuḡa nekila ke kiau sitomēna ḡiarena nesape ve ve piavi re, ḡisi na Ntewa naga taḡan inu nowasuḡe ke sina ga neimi pun amiu, sa naḡa amiu asuḡa apiun ke tania e kiamiu leniena lala.

Visena maro kiena ne Pol pa Pilimon

²³ Eḡaḡras nene, naḡa naga ḡiena ga imimi lua mesike e yuḡa nakoena e nini vanon Yesu Kristo, naga pisa pisape Ntewa visa ruru ko. ²⁴ A yaru taḡena la nene, Mak, a Aristakas, a Timas, a Luk, naḡa la amiila inu keviu paḡisi e yuḡaena, la ḡiena ga apisape la asitoḡal ko ke e kiela leniena lala. ²⁵ A nanagane, kiau leniena sanini, nesape lemamiēna kiena ne Suḡe Yesu Kristo naga sike e losinemiu la punu ga.

Inu, Pol.

Maki Naþa Pa Ke Pan
LE YU LALA
Naþa Amlelaga
Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Yaru naþa siri maki nini, naga siri pano pa þegas tai kiena li nalelagaena lala naþa asuñña añjal ke pog mārera lala e kiela maliena, komin yaru la naþa pe amlelaga re poli asuñña akawela ke amio la. Pelaga naþa yaru la akawela manene amio la sanene, kila sane añjal mārera, a lavis aligan kiela lelagaena e Yesu Kristo. Ana yaru nene pisa panila sape monar asuññalu mārera e kiela lelagaena lala. Naga pisa panila sape Yesu Kristo ga pe yaru wo naþa pisa meraravan Ntewa pan ita. Ana na visa meraravanen suri nene, naga pisayu suri telu.

Suri na sumo, naga pisayu sape Yesu naga pe narina Ntewa kemua lelaga naþa suñña vano vano taþatete þisi pogos tai. Pe lelaga naþa naga pe narina Ntewa rui, ana naga mēna suñña þikeyon kinasinen þelaga nene na logearen Ntewa, e sur la naþa kila naga mloge piowa e tasnena. Ana komin naþa naga pe narina Ntewa, naga mon la metavan navisawalena lala, pona navisi lala, pona Mosis mēnaga.

Suri na lua, Ntewa pisawal rui sape Yesu, naga pe þarin yaru wa naþa naga mon manene metava naþa suñña vano vano taþatete þisi pogos tai. Naga pe þarin yaru wa naþa taulu make þarin yaru wa na sumo lala.

A suri na telu, e yuññaena kiena Yesu naþa naga pe þarin yaru wa na mon manene metava, naga maren natamaliaen yeririna makega, þarplan kiela milamulena viowa lala, kila la pe amarau re si poli, a mla malena naþa ve uro re panila. Na kuþaþaena nasumo lala, la ape totou na kuþaþaena ga naþa Yesu Kristo kila.

E marana na keviu lualima taaga pa taaga, yaru naþa siri maki nini naga pisayu yaru laþasa e Tusi Marua naþa amlelaga mārera e Ntewa. A naga pisa pa la naþa naga siri maki nini panila, sape popon ataveve malena kiena la nene, vena akilia asuññalu mārera silaga, vano vano-o tol luwasnen kiela maliena. A silaga, monar akira avisu Yesu, vena akilia ava awarpoyo e pog mārera lala, naþa asuñña atol ke e yaru la naþa asuñña akila ke mārera panila paþisi. A na kilamakeen kiena visena, naga pis ruru pan kiena yaru lala, pisa panila sape monar avisuar ruru kiela maliena lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa. Kristo kila meraravan Ntewa panita 1:1-3

Kristo naga mon laa metavan navisi lala 1:4—2:18

Kristo naga mon laa metavan Mosis amio Yosua 3:1—4:13

Kristo naga mo laa metavan þarin yaru wa lala 4:14—7:28

Naviranarena viu naga mon laa metavan naviranarena marua 8:1—9:28

Kuþaþaena naþa Kristo kila naga mon laa metavan kuþaþaena marua lala 10:1-31

Pelaga na lelagaena naga po paþisi 11:1—12:29

Visena la naþa kila yaru la asuññalu mārera, a visena maro 13:1-25

Yesu na mon la metavan li navisawalena lala

¹ Kiau erau le Yu lala, nakonua konua la rui Ntewa pisawal kiena visena yam mokliu pa kieta yermarua lala, e mrapa la moki a e þelaga wo la naþa peve taþena, pimi molue kome kiena navisawalena lala. ² Ana nanagane, e legiena maro la naþa tesike e ne, naga pis mesmes nena pan ita pimi kome Narina Yesu. Narina ne nane nanua sumo, e nasiien yomarava, Ntewa miyuñña kome naga, lalua amliganar make pog a yo lala, a sirauña, Ntewa pisirlua Narina nena, mligan sur punu ga sike e limana, naga pe þarun la. ³ Narina nene, naurarena kiena ne Ntewa tego e kiena malena, sane kus nena marana ne Ntewa veraga, pe totou na þelaga kiena ne Ntewa. A namāreraena na kiena visena mārera paþisi, naga ga þuarar sur make ga na yomarava nini, a yo taþena mēna lala su ruru suñña ga. A naga ke narui naga tañan naga pimi kilavan make kieta mlamulen viowa lala, a pogos naþa kila make ruru kiena yuññaena nene e yomarava nini, þasuþe si pa ma e peni, pa to metava e lepas nen Arimana na þamarua, Parin Suþe nae ma e peni.

Yesu na mon la metavan navisi lala

⁴ Yesu totano e nene sanene, naga mon manene la metavan navisi la naþa asike ne, komin kia naþa naga þaria vanon kiena yuññaena, po manene la taulu kiela kia. ⁵ Visae tevisu e Siriena Wa lala, visena moki naþa sike ea naþa asape Ntewa kila Narina mon manene la metavan navisi lala. E visena la ta nene, Ntewa pis pa kiena Navisaarena nena, sape
“Ko na, nepisu sane þane opim ope naruu nenaga, a nepim nepe Arimoñña kemua lelaga.” *Yauena*
 2:7

A ta sina pisa mēna sanini, sape
*“Yoko in na neim neve Arimana, a yoko
 naga ve naruu.” Sam2 7:14*

Visena lua nene, Ntewa pe pisa re nena
 pa kiena navisi la ta poli, sape pe Narina
 Wa, ana pisa ga pa Yesu. ⁶ A visen si
 tai, pisayu pogos naḡa Ntewa sinenan sape
 ligan narina mēaru nene imi e yomarava,
 ana pisape
*“Popon navisi make ga alotunia.” Naw
 32:43*

⁷ E lepas kiena ne navisi lala, la akila
 yuḡaena wo la mokliu, ana Visena Wa
 pisayu la, sape

*“Navisi kiena ne Ntewa lala aḡar kiena
 visena, asa ga laḡi, amiyuḡae kiena
 ne Ntewa, asa ga kapi.” Yauena
 104:4*

⁸ Ana pogos naḡa Visena Wa pisayu Narina
 ne Ntewa, sape naga mon manene la
 metavan navisi lala, pisayuia sane naga
 maran taaga sa ke Ntewa, pio naga Ntewa.
 Pisayu naga, sape

*“O Ntewa, kioḡa lele wa na totanoena naga
 mon lue ga na mēke ne. Plaki na
 kioḡa nasuḡenena, naga ḡelaga wo
 ke narui.”*

⁹ Ko okekaran manene la ḡelaga naḡa po,
 ana yepmavin visuen ḡelaga viowa,
 ana kioḡa Ntewa na mava naga
 mligan ko opa metava, opa manene
 la metava otaulu kioḡa erau lala,
 kila ko okekara keviu sa naḡa miy-
 owaiua ruru ko e ponotaninu wo tai.”
 Yauena 45:6-7

¹⁰ A e visen si tai, tepisu naḡa Ntewa na
 mava pio Narina sape Suḡe, a pisayu pupia
 sur kerkeviu la naḡa naga sii la, sape
*“Suḡe, ko ke narui ko opisirlua purḡes nen
 yomarava, lumoḡa ga miyuḡaen
 sinapane ma metava.”*

¹¹ Ana sur la nene, yoko amenunu makea,
 akokovio, ana yoko ko na osike osike
 lue.

¹² Sane takue marua tai, yoko osulowar la
 owar plan la nenaga, a sane moḡa
 kulgota marua tai, yoko oyenlua ne-
 naga, ana yoko ko na ove urviu
 maran ve taaga silaga, a kioḡa kas
 la taḡatete ḡisi pogos tai.” Yauena
 102:25-27

¹³ A visen kiena ne Ntewa taḡena si sike ga
 wa, naḡa pe pisali re pa navisi tai poli wa,
 ana pisa ga pa Narina naga taaga, sape
*“Ototano e lepasneu na ḡamarua, otomoḡa
 sanene, vano-o yoko neligan kioḡa
 nasinekar lala aim ave takue na
 vilanvanen larḡa ea.” Yauena 110:1*

¹⁴ Nane visena maro e lepas nene narui,
 naḡa pisayu sanape naḡa navisi kiena ne
 Ntewa lala la na amiyuḡae kiena ga, la ape
 ninuna na waren kiena visena, a ape naiila

itaena vena tetol natamaliaena, ana yaru
 tai sike ga wa naga mon metavan la make
 ga, nane Narina Wa ne nane Yesu, naḡa
 Ntewa pis maro pan ita ea.

2

*Nalologena wo viiu kiena ne Yesu mon la
 metavan navisaluaena marua kiena Mosis*

¹ Sanene, visena wo lelaga nalologena
 wo la naḡa temloge pa narui, monar
 tesitom urmi manene e la, monar touarar
 ruru mārera. Visae peraga, tevisuarua
 saḡisi korur yan plan ita si vetania.

² E lepas nen navisaluaena marua na-
 sumo lala, navisi ga la aḡar pimi, ana
 kana visena ne lala amesmes ga, a aḡarera
 paḡisi. Ana na kilaroen kana visena make
 ga, a kana nalogeluen make ga, kana
 nakoena ruru napo sike ḡa rui. ³ Ana
 nanagane, nalologena wo viiu pimi tol
 ita ḡa rui, a naga keviu taulu manene
 navisaluaena marua nasumo. Sanene,
 visae tesitom korenan mḡrapa na kieta
 natamaliaena naḡa sike ea, yoko taḡatete
 nena toure vetan kana nakoena nena-a
 ḡisa. Kieta Suḡe ke narui naga kila ḡesan
 lologena wo pimi mālivi, a la naḡa amloge
 pisawal e kiligala, la apisawal liluen pimi
 pan ita, akila merarava van ita apisape
 lelaga. ⁴ A Ntewa mēna miila naga e
 visena nene, naḡa naga kila kile lala, a
 sur nailanen lala, a yuḡaena lala na kiena
 naḡareraena, a metavania, naga kiakian
 plan nalaena lala kiena ne Ninuna Wa pan
 ita ai naḡa naga sitom sape la vania. Ana
 tepisu sur la nene, tekilia tesape lologena
 wo kiena ne Yesu Kristo naga pe visena
 tai naḡa naga po manenea taulu kieta
 navisaluaena marua ita le Yu lala.

*Yesu ve Suḡe e yomarava naḡa yoko imi
 na wa*

⁵ Tekilia tesape Yesu naga mon la meta-
 van navisi lala, komin naḡa e lepas na
 yomarava naḡa pimi ke ne, yoko Ntewa
 taḡatete ligan navisi la ave suḡenia, ana
 mligan sike vatanon Narina. ⁶ Sur nene
 Tus Marua mēna pisa, e visen tai kiena ne
 Parin Suḡe Tepet naḡa pisa pa Ntewa, sape
*“?Sur wo ya na sike e yaru, naḡa kila ositom
 manene naga sanene?*

*?Pona ya ne kila omālivi ke e narina ne
 yeririna?*

⁷ Nanua, omligan naga sike tanon navisi
 lala, ana nanene na yam plas la ga,
 a nanagane, opisirlua si naga rui. Omligan
 naga metava e yo wo tai amio kana
 pupia naurarena a nawarwarena
 nena,

⁸ ana omligan sur make ga sike vatanon
 kiena naḡareraena.” Yauena 8:4-6

Ana pogos naŕa Ntewa kila yaru ve  arun sur make ga, kila sane pe sur re nena tai naŕa naga pe pe su en re poli. Naga kila sane sape ve sanene, ana pimi tol nanagane, pe tepisu make re sur la e yomarava nini poli wa e kilamarata pa mapin sa naŕa Ntewa sinenania. ⁹ Sur la pere wa, ana silaga tekira tepisu ga Yesu, naŕa Ntewa pisirlua naga pa mon manene la metava. Nanua sumo Ntewa sinen miye ita pa isi, ana kila Yesu pito tano yam plas la ga, kila naga patanon navisi lala, a kila naga  ar manene pupia naloge viowaena na namarewoitaena, ana siraunia, pisirlua sina, paia ruruia amio naurarena nae peni.

Yesu pe kieta natamaliaena, pe kieta  arin yar wa

¹⁰ Pelaga na yu aena kiena ne Ntewa na tamaliaitaena nene naga mesmesu, komin naga sii sur make ga, a sur make ga pe naga kiena, ana sinenan sape taulu maran si pupia  egas nen narina la tai vetan yomarava nini, aim si ave kiena. Naga sinenan sape kila sanene, ana nakilaena na m arera pa isi, ana m al mrapa taaga ga nakilaena, naga sanini: mrapa naloge viowaena kiena ne Yesu, naŕa Ntewa kila ga naga pimi pe yeririna, naga pe yar natepoen yom aru vena taulu kieta natamaliaena. ¹¹ Yesu kilia sumon ita sanene komin naga ke narui naŕa kila ita temekiki, kila narui naga kekaran naŕa pisu ita sane tepe mratava taaga ga temio. ¹² Visena telu e lepas nene apisa sanini. Tai sike e tus kiena ne Yauena lala, sane Yesu pis pa Ntewa, sape

“Yoko nevisawal ruru kio a kia va wolai lala, yoko neieluar ko likan yeririna lala.” Yauena 22:22

¹³ Ta sina, pisawal naŕa Yesu mlelaga e Ntewa sa ke naŕa temlelaga e naga, visena naŕa sike e tus kiena ne Navisawalena Aisea, sape

“In ke narui, naŕa kiau nawasineena, nemligan sike e naga.” Ais 8:17

Namaro, visena si tai kiena ne Aisea, pisayu Yesu amio wenla lala, sape

“Nane in ke nane nesike nini narui, nemio narina ne Ntewa ta ena lala naŕa naga mligan la e luriau.” Ais 8:18

¹⁴ Ana ita narina ne Ntewa la nini, ita make ga tepe yeririna, temio tasneta a kata kuruta, ana naŕa Yesu imi ve wenla kemua lelaga e ita, naga pimi e yomarava nini, naga tasneta a kana kuruta sa ke ga ita. Sanene, pogos naŕa tar an si naga mare wo ita, ana kiena marena nene m elua puryukawaena kiena ne  arin su e na m areraena na marena, nane Yermare. ¹⁵ Naga m elua m areraena kiena

ne Yermare, mlu ar plan kilika lala naŕa a anaria kararkare ruru ita nenaga, sane maraunen marena naŕa temloge viowagania e kieta malena wetelu. ¹⁶ Lelaga naŕane, yu aena wo na iilaena kiena ne Yesu, pe kila re pa navisi nae ma e peni la poli, ana kila ke ga pan ita na yomarava nini. Visena la mokliu apisa visena sanini, asape

“Naga su a miila ruru ke lus kiena ne yermarua Epraam lala.” Ais 41:8-9

¹⁷ Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene. Naga pisu sane Yesu monar imi sane ita wenla lala e sur make ga, vano-o kilia kilia ruru ita, kilia sinen ye ita. Ana tekilia towasinea, sa naŕa yoko naga masisun yu aena naŕa yoko naga kila va Ntewa komin kieta mlamulen viowa lala, naŕa kila kieta marawo temio Ntewa, sane pe kieta Parin Yar Wa. ¹⁸ Naga pisu pupia nakilialiena pimi m alivin kiena malena, mloge piowagan pano-o tauluia, ana kila naga kilia iila ruru ita sina e pogos naŕa nakilialiena imi m arera m ena ga van ita.

3

Yesu mon la metavan yermarua Mosis

¹ Wolai a vineu wa lala, naŕa amlogear navioena nae peni rui, nepisa pan amiu rui nesape Yesu kilia iila ruru ita, ana nenagane nom areran amiu, sineun nesape popon asitomyu manene naga va laa sane wa, sane naga pe nalologena a naga pe  arin yar wa na kieta nalelagaena. ² Tevisu veve ruru li Yesu amio yermarua Mosis nanua. Yermarua Mosis nanua sumo, naga masisun kiena yu aena la pa isi e mratava m ana ne Ntewa, a Yesu m ana masisun yu aena la pa isi naŕa Ntewa pisirlua naga sape naga yu aenia. ³ La ga luwoka amasisun yu aena, ana Ntewa pisirlua Yesu pa manene la metavan Mosis, komin naŕa sane Mosis naga sike ga loy a m ana ne Ntewa, kila ke kana narin yu aena ne lala, ana pupia yu aena na visirluaen yu a nena, Yesu ga kila.

⁴ Yu a make ga, monar yar tai naŕa yu aenia, ana Yesu ke narui naga miyu aen yu a m ana Ntewa, ana Ntewa naga pe  arun yu aena nene. ⁵ Sanene, Mosis naga pe yar na yu aena, masisun ruru kiena yu aena make ga loy a e mratava m ana Ntewa, pano tol naŕa naga pe yar na visawalen pupia visen kiena ne Ntewa lala naŕa apisawal liluen ke pimi tol nanagane, ⁶ ana Kristo naga kila pa manene la sane, komin naga masisun visuaren pupia yu aena make ga na yu a nene, sane naga pe m earu na pupia kana  ar nena.

?A yuñā nene na pisa ke ya ne, pona pisa ke ai? Suñā pisa ita ke ga ne, komin visae ve temarau re, a visae tekekarān kiena navisaaren lala, touarar ruru kieta nawasineena e la, ita teve kiena namratava wa ruru nena lala.

Yesu mon la metavan Mosis, a monar telelaga manene va la sane taulu la naña Mosis sumon la

⁷ Visena ta teke e Siriena Wa, naña pe visena kiena ne Ninuna Wa na kilāpēga itaena, naña pisa sanini, sape
“Pane, visae aloge pulgon Ntewa,

⁸ pe pon re si kiamiu sitomena la imi si mārera poli, sa naña kiamiu yermarua la akila rui.

Nanua sumo, e yomema, asike e pog na kilalien tai pañisi, asuñā pano-o asuñal ke sina ga akila p̄arila.

⁹ Ana Ntewa pisu la, pisa sanini, sape

Nayalena kena la nene naña tol kas lualima yam vari ne, nesike nemio la silaga, apisu kiau naiilaena wo la pan la, ana p̄elaga kien la nene na kilali in pañisi.

¹⁰ Kiela p̄armārera kila sineu pikirara pañisi, ana nepisu sane peraga, la nene na, silaga asuñā apa e nene apa e nene amiyepe ke petan kiau mrapa mesmes lala.

¹¹ Sineu maren la ne sanene narui, sineu kar la pañisi, ana nesuñalu narui, nepisaar pan la nesape purvanua wo navaruruena naña nekila ruru suñate la nesape ve kiela, yoko ve ava re si loyurñā ea.” Yauena 95:7-11

¹² Wolai a vineu lala, komin sur ne la nanene, popon kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re visae amiu yar tai, sitomen viowa sike e naga, pona sinena ve lelaga re si narui, kila naña naga werelua si naga vetan malena wo kiena ne Ntewa mali.

¹³ Pe sinetan re ita yar tai loru sanene poli, ana monar tela visena naiilaaren van ita silaga e legiena punu ga, vena ve ita yar re tai naña p̄elaga na mlamulen viowa la visa kotalia kare re naga vano-o naga manin nenaga. Visena naña meta ne sape “Pane, visae aloge pulgon Ntewa,” ana naga pe visena nasumo tai, ana suñal suñā ga, pulgona pio ke na wa, tesike e kana legiena na logearen la na wa. ¹⁴ Popon touarar kieta lelagaena mārera ve sa nena ga naña temlelaga p̄esan ea, popon tesuñal mārera tesuñā vano-o tol luasa. Ana visae tekila ve sanene, yoko temio Kristo, teve yar na war viraviranan naurarena wo lala kiena ne Ntewa. ¹⁵ Lelaga nañane, Visena Wa naña metava pisa sanene, sape pe pon re si sinemiu la im mārera

poli, sa naña yermarua lala akila e pogos na kilaliena lala e yomema, naña asuñalu akawe visena kiena Mosis.

¹⁶ ?Ana la ne akila p̄ar mārera sanene, a la nene? La naña akila sanene, la naña akekarān amlogear p̄esan pulgona Ntewa, p̄is narui apatanon kiela yar keviu yerkawa Mosis, naga sumon la apetan Isip. Naga sumon la amolue petan yo nene ana pe yam piavi re poli, akawe ke sina naga. ¹⁷ ?A la naña akilali Ntewa, amiyuyur sinena e kas lualima yam vari nene e kiela nayalorena, pano-o sinen kar manene la la, la ke nene na wa? Ee, la naña akila sanene, la ke ga nene na wa, naña naga tamalia la, ana siraunia akila luen ga mlamulena piowa e marana, pano naga kila amarmare ga, puryula la sutetai kar ga sike e yomema. ¹⁸ ?A la naña naga pisaar sape yoko la tañatete ava loyurñā e kiena purvanua wo tanea navaruruena naña kila ruru sape ve kiela, la ape yeririna la ne sanape? La naña tañatete ava ea, naga la naña akilakila ke p̄arila, naña pe amlogear re sur ta poli. ¹⁹ ?A ya ne kila narui tañatete ava loyurñā e yo wo na varuruena nene? Tañatete avavini vanon pe amlelaga re e Ntewa poli, a pe añasine re naga poli.

4

Navaruruena wa kiena ne yeririna lala kiena ne Ntewa

¹ Nanua sumo, Ntewa kila ruru tanea yo na varuruena tai kiena ne kieta yermarua lala, ana nanagane m̄ena ga kila ruru si kieta yo wo na varuruen rui. Nasiiena tere nene naga mal ruru ga sike na wa, ana pe pon re teve sa yermarua la nene poli, naña akilalu kiela navaruruena nene, la moki naña pe apa re loyurñā e poli. Peraga, popon ita tevisu ruru ita yo, pe pon re naña vano-o p̄isi na ita lañasa, la m̄ena akilalu kiela pulmas, Ntewa visu veve ruru la sa p̄isi ve ava atol re kiela navaruruena.

² Naga nene komin naña ita maran taaga ga sane yermarua la nene, naña lologena wo kiena ne Ntewa tol ita, sa naña tol la, ana akila sa naña amloge, ana pe amla re si lelagaena to metavan poli. Pe amla ruru re si kana visena la nene e kiela malena la poli, p̄isi pe p̄ar re mras e la poli. ³ Ana e lepas kiena ne la nini naña pe amlelaga re sanene poli, Ntewa pis mārera rui, pisa visena naña nesiri metava yam tai rui. Visena nene, pisape

“La nene akila sineu kar la pañisi, ana nepisaar nesape yoko la tañatete akilia atol kiau navaruruena nene.” Yauena 95:11

Ana ita naŕa temlelaga kemua e lelaga, navaruruena nene naga pe kieta naŕa teva loyumiŕa ea.

Navaruruena kiena ne Ntewa nene, naga kila ruru pe kieta su nakonua rui, komin e pogos nasiiena, naga miyumiŕae pano-o tol kana legiena orai ana ŕisi nena ga, ⁴ ana sa naŕa Visena Wa pisa e yo laŕasa, sape e kana legiena olua, naga pa ruru e kiena yumŕaena ne lala, pe miyumiŕaen re si sur la nene poli.

⁵ Ana sur si tai, visena na metava pisayu naŕa Ntewa pisape yoko yar laŕasa taŕatete nena atol kiena navaruruena, ⁶ ana visena nene kila meraravan sape sane monar yar si laŕas asike koyo tai naŕa yoko Ntewa taŕian la ava loyumiŕa. La nanua sumo, amloge lologena wo kiena ne Ntewa amio purvanua wo naŕa pisaar pisape ve kiela, ana pe asumiŕal re mŕarera poli, pe amlogear re poli, ana akila pal ruru nena ga, pe apa re loyumiŕa e poli. ⁷ Ana kieta navaruruena sike na wa sike ne, a Ntewa pisaar kana legiena na tolana, komin kas mok ŕaro rui, Parin Suŕe Tepet pisawal visena la naŕa sike meta rui, naŕa pisa sanini sape

“Nanagane visae aloge pulgona, pe pon re kiamiu sitomena la imi mŕarera si poli.” Yauena 95:7,8

Popon tevisu kilale sane “nanagane” naŕa pisa e nini, nane kieta pogos ne nanini narui, naŕa Ntewa kila ruruia vena tetol natamaliaena. ⁸ Asitomyuli yermarua Yosua nanua. Naga sumon kieta yermarua la komŕasa apa loyumiŕa e purvanua wo naŕa Ntewa pisaaria, ana visae naga ke narui navaruruena kiena ne Ntewa naŕa akus rui, yoko Ntewa taŕatete si visayu pogos taŕena tai va Tepet, visave pe legiena na vaen loyumiŕa e kiena navaruruena. ⁹ Ana peraga, naga sumŕa pisa ke pisape navaruruena wa nowo tai sike ga wa kiena ne kiena yeririna lala, ¹⁰ ana visae a naŕa va loyumiŕa ea, yoko wo naŕa wo vana vaŕisi, yoko naga kilia va ruru e kiena yumŕaena make ga, sa ke ga naŕa Ntewa mŕena pa ruru e kiena.

¹¹ Visae sanene, popon toŕareran li naŕa tetol navaruruena wa nowo nene, ana pe pon re mŕena ita yar tai ve logear re Ntewa, yoko kilapalia.

Visena kiena ne Ntewa po paŕisi

¹² Tesike vatanon visena kiena ne Ntewa, vanon kiena visena naga mali, miyumiŕae ke mŕarera paŕisi, kilia yur malena kien yarui, mal paŕisi taulu playu na mara naŕa mal lepas luwoka. Visena kiena ne Ntewa kilia va warpoyo va loyumiŕa e losineta, kilia va liŕere sur ya naŕa teke e kieta sitomena, pona visuveve ya naŕa teke e

ninuta. ¹³ Lelaga, naga naŕa yoko visuveve kieta malena, kilamarana tol make suria, taŕatete ita yar tai tapolounia.

Yesu pe kieta ŕarin yaru wa

¹⁴ Ntewa kilia make sur la ne lepas na e ita, ana potena pania naŕa narina, pupia ŕarin kieta yaru wa naŕa Yesu, naga mligan yo nini pa yalen silau ma e kiena yo ma metava e peni, pa kila ruru si mara wo pan Ntewa vanon ita. Ana vanon naŕa kila ruru ita ke temio Ntewa sanene, popon touarar nalelagaena mŕarera ea, a popon ve teligan li re si naga pogos tai. ¹⁵ Kieta ŕarin yar wa nene, naga pe yar ta naŕa pe mminue re kieta ursuen la poli, ana kilia ruru po paŕisi naŕa ita pe tesumiŕal re mŕarera poli. Naga sinen miye ita, yoko iila ita, komin nanua naga mŕena ga, nataŕaliena lala apim ke e naga mŕarera paŕisi pania e lepas punu ga, sa ke ga naŕa apim ke e ita. Naga sa ga ita, ana sur ga tai, nataŕaliena pe ŕere re nena naga mloru e mlamulena viowa poli. ¹⁶ Visae ve sanene, tepisu sane toŕial kieta mrapa narui vena tekilali naŕa telen ita teva la lavis pun lele natotanoena wa kiena ne Ntewa, naŕa pe purŕes nen lemamiŕena. Ve temarau re sina, tekekaran naŕa teim puna Ntewa, ana yoko tekilia tetol kiena sineyeena e kieta malena, yoko tevisu naŕa kiena nasinewoena iila ita e pog mŕarera ya naŕa tesike ea.

5

Yesu pe ŕarin yar wa na sineyeen yar lala

¹ La naŕa apuarar yumŕaena na ŕarin yar wa, apisiriŕlan la petan li wa taŕena lala vena kilaen yumŕaena na sanene narui. Yaru naŕa pe ŕarin yaru wa, naga sumŕalu su likan yeririna lala a Ntewa, vena waren kiela nalaena lala amio nakuŕaŕaena lala vana, vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala. ² Parin yaru wa nene pisu kilale ruru naŕa yar la asumiŕa amiyumiŕae piowa ga, asumiŕa amiyepe ga petan mrapa, komin naŕa naga mŕena pe kumpui ga, naga mŕena kilia malum, kila sane sinena kilia ye ruru nena yeririna taŕena lala, naga moŕiau ruru nena pan la. ³ Naga sa ga yeririna taŕena lala, ana pogos naŕa kila nakuŕaŕaena lala, monar kila ve vanon re ga mlamulena kiena ne yeririna lala, ana vanon mŕena kiena mlamulena viowa lala. ⁴ Komin sur ne nanene, pe pon re yar tai liganar si naga poli visave popon imi ve ŕarin yaru wa, ana Ntewa ga kilia liganar yaru vena war pupia kia na sanene, sa naŕa naga mliganar yermarua Eron nanua sumo pe kieta ŕarin yaru wa ŕesa.

⁵ A e lepas kiena Kristo, sa ke mēna nene. Naga pe kieta pupia p̄arin yaru wa, ana naga pe pisirlua re naga pa metava sape naga sanene poli, ana Ntewa ga pisirlua naga. Visena kiena ne Ntewa naḡa pisa sanene sike e nasiriena wa na sumo lala, naḡa ta pisa sanini, sape

“Ko na nepisu sane p̄ane opim ope naruu nenaga, a in na nepim nepe arimom̄a kemua lelaga.” Yauena 2:7

⁶ Taḡena, pisa sanini, sape

“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko na yaru wa maro e kiena lus, naḡa yoko ouarar m̄a yuḡaena nene vano-o ve uro re.” Yauena 110:4

⁷ Ntewa mligan yuḡaena nene pa Yesu, ana tepisu e pogos na kiena malena e yomarava nini, naga kila ke pa rui. Sila ga naga sitom manene yomarava nini paḡisi, ana tagin pa Ntewa, wamarana mlau vanonia. Naga suḡalar m̄arera sike e Ntewa sape visae kiena malena kovio, yoko Ntewa kila malia sina, ana naga m̄areran la sane naḡa mlenwo itania.

Ana Ntewa p̄isu p̄elaga wo na mom̄auena a navatanoena kiena ne Yesu, ana sinena myea, mloge kiena naviuena lala. ⁸ Lelaga naḡa Yesu naga pe narina ne Ntewa rui, ana Ntewa tam̄an naloge viowaena na pogos m̄arera lala pimi pania, sape vian Yesu vena tol ruru p̄elaga na logearena e kiena malena. ⁹⁻¹⁰ Naga patanon make nasinenanena lala kiena ne arimana, pano-o kila make yuḡaena la naḡa Ntewa mla pania, kila narui pisirlua naga sane yermarua Malkusteke. Sanene, Yesu pimi pe Ntewa kiena p̄arin yaru wa, pim pe purḡes nen malena naḡa ve uro re kieta ita punu ga naḡa temlogearia.

Popon teimi temarua ruru wo e Kristo

¹¹ Ana kia naḡa Malkusteke, kiena suniena marua wo la sike ne, naḡa akilia akila meraravan ruru van amiu sanape e yar nene amio kiena yuḡaena. Mareran navisayu ruru merarava van amiu, komin naḡa yam tai sa naḡa kiligamiu poḡe towe la sane. Ana visae kam na asitom asape aloge kilalelia, ¹² yoko wo vaḡisi, komin naḡa kam na amlelaga nakonua rui, ana atorokin naḡa aim ave navianena na visena wa kiena ne Ntewa rui. Ana peraga, asuḡa ga sa ga nene, ana monar avian amiu si ea, siar si e kana purḡes nen visena ne lala.

!Lelaga naḡa, kam na nakanen kinanen m̄arera la rui, ana sa ga naḡa asuḡa sinemiun ke amun yu na wa! ¹³ La naḡa amun ke yu sanene wa ape sisi ke ga wa, ana taḡatete ave manmarua e visena

na mrapa lelaga, ¹⁴ ana la naḡa akan ke kinanen m̄arera, la amarua ruru rui. La ne sanene, kiela sitomena la miyuḡaena ruru pano-o apisu veve ruru make sur punu ga, ana akapur apimi po tol naḡa apisu kilale ruru sur ya naḡa po a sur ya naḡa piowa.

6

Popon tevisuar ita ve towasuḡe re si teva varau

¹ Komin sitomena la nene, popon teligan p̄elaga na sisi sike na, teva re laa sane wa e navianena m̄arera kiena ne Kristo na atorokin sitomena naḡa marua.

Tepilopu ita e kieta yuḡaena piowa namarena la rui, tetol naviawaena e Ntewa rui, ana popon ve tesuḡa teva re si ea. Naga sa naḡa tekilavan lelen yuḡa rui, pe pogos na visirluan narui. ² Apian ita e nakeena rui, apu p̄arita rui, temlelaga rui tesape yoko tesuḡal si e marena, a tekilia rui naliḡereena ta sike ne amio kana nakoena nena naḡa yar viowa la akus vano-o taḡatete p̄isi pogos tai. Sur la nene toḡaro make e rui, ana pe pon re tesuḡa teteteliv m̄aga e sur la nene silaga poli, ana popon tesuḡa teva re laa sane temio kieta Suḡe. ³ Sur nene m̄arera paḡisi, ana visae Ntewa tam̄an ga van ita, yoko tekilia teyuḡaen wo ga. ⁴ Lelaga, yoko tekilali naḡa teva re laa ga wa temio naga silaga, ana sanapen la naḡa amloru, apa si varau rui?

La nene, la amial ruru p̄es e yomerarava asuḡa akinan ke e lokove nae ma e peni rui, a Ninuna Wa pimi m̄ena e la, a pogos naḡa apa si apiowa sanene, yoko taḡatete si avilopu la awasuḡe aim e malena. ⁵ Visena Wa kiena ne Ntewa miila la e kiela malena rui, a atol towe m̄a nam̄areraena na suḡpenena naḡa pimi ke ne, ⁶ ana pogos naḡa apilopu si m̄asila, akila p̄arila sanene, yoko aim awo si sanape? Peraga, yoko viowa van la vaḡisi, komin naḡa akila ke sane asuar ke si Narina ne Ntewa meta e lak torovia, sa naḡa asuḡa apisirilua ke naga e maran yar lala vena aviuelin kare si kiena kia.

⁷ Asitomyuli na nene. Porotano naḡa mun yua naḡa mloloru ea, ana p̄ar manene kinanen kan la naḡa amiyuḡaena ke ea, ana Ntewa kekarana paḡisi, kiena navisa ruruena sike ea. ⁸ Ana porotano naḡa pe p̄ar re sur wo poli, p̄ar ga vilunḡini viowa lala, naga sa ga naḡa apiain ga maren pania, ana taḡatete akila sur wo ta ea, yoko asikap ga narui.

⁹ Erau lala lelaga paḡisi, visena la ne sanene am̄arera paḡisi, ana e lepas na pun amiu, in na pe nesitom re nesape

kam na sanene poli. Peraga, nořasine amiu, sane mras nen malena viu nařa po kapuru ke e amiu na wa. ¹⁰ In na nemlelaga nesape yoko tařatete Ntewa sinen řesan kiamiu yuřaena wo lala, a yoko tařatete sitom korenan vinayaena a sineyeena nařa kam na akila pania, pogos nařa kam na amiila kiena nalelagaena wa tařena lala. Kam na amiyuřae po sanene, ana kila Ntewa kekanan pařisi, yoko naga řena kila ruruia a kila wo van amiu.

¹¹ Sanene, nesape neilaar amiu sina, vena ve ava re si varau, kam na ařareran ava re laa ga wa, ava řaga atol ga luas rui, vena akilia atol sur punu ga nařa kiamiu sitomena sike ea. ¹² Kam na ve ave yowen re, ve yepemiu malum re, ana monar avesinaia e yuřaena maran ve taaga sa ke kieta yermarua wo la nařa amasusun ruru yuřaena, kiela sitomena la piayavi pano-o atol sur punu ga la nařa Ntewa pisaar řesan pan la.

Visaarena kiena ne Ntewa pe lelaga pařisi

¹³ Navisaarena ta nařa Ntewa kila, naga kila pa yermarua Epraam, pisaar řarera pania e lepa na lus la nařa yoko amolue raunia. Pe kia tařena re si nařa Ntewa kilia visa vena kila kiena navisaarena nene řarera poli, komin kiena kia naga mon metavan make kia tařena lala, ana Ntewa pisaar ke sina e ga e kiena kia, sape

¹⁴ *“In na Ntewa, yoko nevisa ruru ko ve keviu vařisi, nekila kiořa lus la aim ave moki vařisi e yomarava nini.”*

¹⁵ Ana Epraam lavisi sitom řele visena nene, ana pisu nařa Ntewa kila kiena navisaarena nene řarera ruru po pařisi, ana pe sur koren ga nařa Epraam tol pogos řarera la mok pařisi, ana pe mligan re navisaarena nene poli, řuarar ruru řa pano-o pisu nařa siar tol ya nařa Ntewa pisaar pania.

¹⁶ E lepa na řelaga nakilaen navisaarena řarera, yar la asuřa apisa kia kiena yar wa tai pona sur wa tai. Ana pogos nařa yar tařena la aloge, la monar alelaga ea, tařatete si avisin sinekar vania, komin kia nařa apisa kila visena řarera.

¹⁷ Ana sanapen Ntewa? Naga řena sinenan sape kila kiena visena van ita řarera ruruia, vena telelaga ea, ve tesitom řele re. Ita na sane narina lala na wren kiena lalimana, ana naga sinenan sape tekilaar ruru tesape kiena sitomena wo nařa teke e ita tařatete řisi pogos tai, ana kila kiena navisaarena pan ita řarera pařisi.

¹⁸ Navisaarena kiena ne Ntewa nařa pan ita řarera ruru sanene rui, komin naga pe pisokan li re poglis tai poli wa, kiena

visena tařatete vilovilopu karea, ana meta-van kiena navisaaren nene, pisa si amio kiena kia wa, vena kilaen kiena visena nene řarera nenaga. Ana sur lua nene, kiena navisaarena amio kiena kia, lalua amiyuřae lele taaga vena kila ita tesuřal řarera tese kiena visena. Ita topur matan yo viowa nařa tesu řes ea, takalewele ke yo na suvanena, ana navisaarena lala kiena ne Ntewa akila kieta sitomena la piayavi ruru po. Sanene yoko tekilia teva tetol ruru yo wo nařa Ntewa kila ruruia a mligan sike e marata woga ga nařa.

¹⁹ Kieta nalelagaena řarera nene, nařa tesape yoko Yesu tamalia ita, naga sitomen ta nařa sane kilavaru na tararen waa. Yoko uarar ruru kieta malena, vena ve sur re si ta nařa kilia werelua ita, vano-o tol pogos nařa teva varaun pupia kulmrae loyuřa e Yo Wa nařa pe Yo Wa pařisi. E yo nene teva tesuřal nena tese marana ne Ntewa, yoko kieta sitomena lala akilia ařarera ruru ke na wa asape woga ga van ita.

²⁰ Naga nene komin nařa Yesu sumon ita pa e yo wa nene rui, pa kila kiena yuřaena sane kieta řarin yar wa, vena kila kieta mara wo temio Ntewa.

Sa nařa tepisa rui, naga sane pe řarin yar wa maro na lus kiena ne yermarua yaru wa Malkusteke, ana naga pul plan kieta mlamulen viowa la rui, a yoko kila řa kiena yuřaena na sanene vanon ita vano-o tařatete řisi pogos tai.

7

Malkusteke na sumo naga mon la meta-van make řarin yar wa tařena lala

¹ Ana yermarua Malkusteke nene, naga ai, a kana suniena naga pa sanape? Tus nařa Nasiarena pisayuia, pisape naga pe yar na pogos kiena ne Epraam nanua sumo, pe řarin suře na kumali marua wa nařa Salem, a naga pe pupia yar wa kiena ne Ntewa na mava. Ana pogos tai, yermarua Epraam pa kila mara pa kiena nasinekar lala, nařa řarin suře tařena lala, ana taulu la, řasuře ke si narui, pitawe Malkusteke kinae patanonia, ana Malkusteke pisa ruruia. ² Ana Epraam mla nalaena pania, mlalua lualima petan ponotia na sur make la nařa taulu e pogos na mara nařa řarar ke sape wasuře si va řana. Pupia yar wa nene naga pe yar tai, sa nařa kiena kia ga luwoka apisa. Kiena kia řes nena, Malkusteke, kana kinasa pisape “řarin suře na mesmesu,” a kiena kia na lua pisa sanini, sape “řarin suře na suřare,” komin naga pe řarin suře nae pulkumali nařa Salem, nařa kana

kinasnena na suñiare. ³ Yar nene, kana suniena nena pe tañena ga, komin naña pe temloge re apisape kiena yermarua lalua na sanape, pona añia repina lala la ape lus nae pe wa. La pe apisawal re kiena maliena poli asape añia siar sanape, a pe suniena na kiena marena re poli. !Sa naña naga pe mare re nena poli, suña þuarar ke kiena yuñiaena na wa! Sanene, naga sa ga narina ga Ntewa narui, naña yoko naga ve kieta yar wa ña vano-o taþatete þisi pog tai. ⁴ Komin sur la nene, tepisu e visena marua kiena ne Ntewa naña kia na Malkusteke, naga pe kia tai naña pa metava paþisi, pano-o tol repita yermarua Epraam, naña asitom ke asape naga mon la metava rui, naga ñena patanonia, þar nawaren pania e komþas nen sur la naña taulu e mara.

⁵ Ana þelaga na laen nawarena na sanene, naga þelaga ta naña navisaluaena pisape le Israel lala la monar akila luen ga. Kiela yar wa lala na lus kiena ne Livae, la monar avisuar ruru la, awarplan lualima petan ponotia e kiela sur make ga van la, komin la na sa ga namratava taaga, naña ape lus kiena ne Epraam. ⁶ Ana Malkusteke nene, naga pe nae re mratava puna ne yermarua Epraam poli, ana Epraam pisu kilalea sape naga yaru wa tai, mliþere nawarena komþas pania. Yermarua Epraam nena naña Ntewa pisaar sur wo la pania, ana naga patanon Malkusteke.

Ana pogos naña Malkusteke tol nalaena nene, kekara, pisa ruru Epraam, a nanene kila meraravan si pan ita sane naga mon manene la metavana, ⁷ komin yar naña torokin visa ruru yar tañena, naga monar mon laa metavan yar nene. ⁸ Ana Malkusteke amio yar wa tañena la nene, la make ga atol kiela nalaen la torok ga, ana la ape tañenan sur tai. Suri nene sanene, sape yaru wa lala aþar kiela, ana siraulia amarmare, ana Malkusteke mla kiena, asape naga suña pano-o pe mare re poli. ⁹ Ana sanaña Malkusteke mon la metavan yermarua Epraam, naga mon ñena metavan pupia kia tañena naña Livae. Lelaga kemua, Livae naga þesan naña pe repina ne lus kiena ne yaru wa lala, ana naga ñena ga molue kome lus kiena ne Epraam, ana pogos naña Epraam patanon Malkusteke, mla nalaena pania, sa ga naña Livae ñena patanon Malkusteke mla nalaena pania. ¹⁰ Suri nene naga sane pogos naña Epraam ñalivin Malkusteke, kila pania, Livae pe paeme re e repina nene poli wa, ana sa ga naña naga ñena kila.

Yesu pe molue re e lus kiena ne yaru wa

la poli, ana molue ga kome lus viu tai

¹¹ Ana visena la ne ma metava apisawal ke pupia sur ta ne paþisi. Akila meraravan asape Ntewa þere plan lus na yaru wa lala kiena ne Livae, pisirilua lus tañena tai kiena ne yar wa lala, kus lelana. Yermarua Eron ñena pisirlua yuñiaena na lus kiena ne yar wa lala, ana Mosis þar kiena navisaluaena nene pimi ñalivi, ana visae Ntewa visu sane sur lua nene torokin kila ita temesmes ruru nena temio, vera na ligan suña ga. Ana peraga, naga pilopuia, mligan si þarin yar wa viu tai pimi ñalivin ita, naña pe lus kiena ne yermarua tañena nene Malkusteke. ¹² Ana komin Ntewa pisirilua þarin yar wa viu nene, mesmeson ñena naña visirlua kana navisaluaena viu tai. ¹³ Monar ve sanene, komin e nene naga pisayu kieta Suþe, naña naga ñalivi e lus ta naña pe la re nena ta suñal se wonta ana kila yuñiaena kiena ne yar wa poli. ¹⁴ Lus naña Yesu ñalivi ea, tekilia tesape naga lus nae Suta, ana pogos naña Mosis pisawal kia kiena ne lus kiena ne yar wa lala, naga pe pisawal re nena kia naña Suta poli.

¹⁵ Ana lus na yar wa tañena lala suña ga, naña Yesu molue komea, nane lus kiena ne Malkusteke naña tepisasa ke narui. Sur ne nane kila narui tepisu sane Yesu pe sa re yar wa tañena la poli, ana naga sa nena Malkusteke ne narui. ¹⁶ Tañena la nene, apim ape yar wa komin ga naña sane ape kana lus na kuruta mal nene, sa naña navisaluaena marua pisa, ana Yesu pimi pe kieta þarin yar wa e pupia namareraena na kiena malena naña taþatete akila karea, naña sike sike lue narui. ¹⁷ Tekilia tesape naga su lue sanene, komin naña visena kiena ne Ntewa pisa rui, naña sape
“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko ope yar wa maro na kiena lusa, naña yoko ouarar yuñiaena vano-o taþatete þisi pogos tai.”
Yauena 110:4

¹⁸ E nene, pimi merarava ruru pan ita sane Ntewa pilopu kiena mrapa na yuñiaena. Mrapa marua naga navisaluaena kiena Mosis na sumo, naña suñal sukaþar paþisi, ana sa naña kiena namareraena naga pe torokin re kila sur wo ta van ita poli. ¹⁹ Naga kila þele yon naña kila mesmeson ruru ita, ana Ntewa mligan mrapa marua nena sike ga narui, kila si sitomen viu ta pa metava, kus lelana. Mrapa viu nane tekilia telelaga ñarera tesape naga pe mrapa namalena naña pe lelaga, naña kilia sumon ita teim lavisin Ntewa.

²⁰ Ana mrapa viu nena, navisaarena kiena ne Ntewa tai kilarar suñalar ñarera su lue na sike ne. Yar wa tañena na

8

sumo lala, poglis naḗa apuarar ḗarila, amiyawawo la vanon kiela yuḗaena, pe navisaarena re tai sanene poli. ²¹ Ana pogos naḗa Ntewa pisirlua Yesu pimi pe kieta ḗarin yar wa, kila amio kiena navisaarena ḗarera tai. Naga sa naḗa visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pisa, naḗa sape

“Ntewa pisaar ḗarera rui, ana taḗatete si vilopu kiena visena nene, visave

‘Ko na yoko ouarar yuḗaena sa naḗa ḗarin yar wa kiena ne kiau yeririna lala, vano-o taḗatete opisin pogos tai.’” Yauena 110:4

²² Ana Yesu ḗuarar ruru kiena yuḗaena nena sanene, pe kile na naviranarena vii kiena ne Ntewa amio ita, naḗa po manene la taulu na sumo, a pe nasiaren suri la naḗa Ntewa pisaaria pan ita, yoko kila make ruru nena van ita sirau.

²³ Nanua sumo na yar wa la moki, komin naḗa ta miyuḗae pano-o kovio, taḗena kus lelena, miyuḗae ḗa pano-o, naga ḗena kovio, la akilakila sanene. La taḗatete asu lue, ²⁴ ana Yesu, naga yoko su lue ga narui, ana yoko naga taaga ga uarar kiena yuḗaena sa naḗa kieta ḗarin yar wa vano-o taḗatete ḗisi pog tai. ²⁵ Sanene, naga sike ga e marana ne Ntewa silaga, mlen lue ga pania vanon ita, ana kila sane ita nanagane, pona ita la naḗa tepim ke rau wa, ana naga ke narui naḗa yoko tamalia make ruru ita punu ga naḗa teva tokom puna teim lavisin Ntewa.

Yesu na pe ḗarin yar wa nena napo

²⁶ Tekekara paḗisi naḗa Ntewa pisu sane popon ligan ḗarin yar wa ta naḗa po manene sanene imin ita. Naga pe yar ta naḗa pe yar wa paḗisi, pe napiowaena ta to re nena ea ḗisa, merarava paḗisi, kiena ḗelaga pe sa re nena yar na kilaen mlamulen viowa la poli, kiena kia pa manene laa to metavan punu ga sur nae peni. ²⁷ Yar wa taḗena la nene, la monar akila luen ga kuḗaḗaena na ikikena legiena punu ga. Sumo, monar akila vanon si kiela mlamulena viowa lala, a siraunia, akilia akila vanon mlamulena viowa kiena ne yeririna taḗena lala, ana Yesu na pe sa re nene poli. Naga kila kuḗaḗaena na ikikinen mlamulena viowa na yomarava wetelu yam taaga, nanene e pogos naḗa kuḗaḗain si tasnena vanon ita.

²⁸ Lelaga kemua naḗa navisaluaena marua pimi sumo, ana kiena ḗarin yar wa pe yar ga, malum ga, ana naviranarena vii naḗa pimi marea, kiena ḗarin yar wa naga mesmes lue ga, nane Yesu narina ne Ntewa.

Naviranarena vii: yuḗaena kiena ne kieta ḗarin yar wa naga po manene la

¹ Ana vianen la naḗa meta ne apisa sur mok liu e lepas na ḗarin yar wa lala. Ana pupia purḗes nen visena tai suriḗa ga, naḗa popon tesitom urmi ea, naḗa pisa sape kieta ḗarin yar wa wo tanea ta sike rui. Naga Yesu, naḗa ḗasuḗe si pa ma e peni, ana Yerkawa Keviu na Yo na Ma Metava mligan naga totano teke e lepas nena na ḗamarua. ² Naga sike e yo nene, kila ke kiena yuḗaena wa lala, sa naḗa yar wa la nanua sumo akila lotena e yuḗa kanus wa naḗa e yo mema. Ana lelen kilaen lotena nene, yar ga la amiyuḗaenia, ana kieta ḗarin yar wa Yesu naga miyuḗae ke loyuḗa e yo na lotena naḗa po, pe lelaga ruruia, naḗa Ntewa ga miyuḗaenia.

³ A ḗarin yar wa taḗena la nene, kiela yuḗaena, silaga apisir plan la vena waren nalaena va Ntewa, a akila kuḗaḗaena la pania, ana popon teviun tevisave kieta ḗarin yar wa nene, pona naga ḗena mla nalaena pa Ntewa, a kila kuḗaḗaena pania? ⁴ Visae e ga e yomarava nini, yoko taḗatete avisu naga sane yar wa tai, komin naga pe molue re kome lus kiena ne Livae poli, naḗa navisaluaena pialua pan la sape lala ga akilia awar nalaena va Ntewa. Sanene, kieta ḗarin yar wa nene suriḗa miyuḗae ke ga e yo wa na ma e peni.

⁵ Yo wa na yomarava nini, amio yuḗaena la naḗa akila ea, naga sa ga kana yanen ga, ana naga naḗa ma e peni, naga napo nena ga lelaga. Ntewa ḗena pisa sa ke ga, pisa kilale pa Mosis, ve sanape naḗa yoko yuḗaen yuḗa kanus wa, pisape yoko yuḗaen taveve kana nono nena torokin naḗa naga pisuia poglis naḗa pa ma e tavie. ⁶ Ana sanene tepisu naḗa Yesu kieta ḗarin yar wa pe lelaga napo, a kiena yuḗaena punuga powo la sane. Naga totano likan ita temio Ntewa, miyuḗaen naviranarena vii tai van ita temio naga po manene la sane, naḗa sike e navisaarena lala kiena ne Ntewa naḗa po laa sane, pano-o tepisu naḗa sike ma e yo wa na peni kila yuḗaena po manene laa sane. ⁷ Visae naviranarena ḗes nene naga woga ga rui, vera na taḗatete si nalua nena, ana peraga, kila narui nanagane Ntewa pisirlua naviranarena vii amio ita naḗa po manene rui.

Naviranarena vii: Ntewa pisaar nanua rui

⁸ Naviranarena naḗa na sumo, Ntewa pisu sane pe miyuḗae po re poli, pe torokin re kiena sitomen poli wa, ana kila naga pisaar sina na urviu tai. Naga pisawal sanene e visena ta naḗa mla pa

Navisawalena Serenāaea vena visawalia. E visena nena, Ntewa pisaar sanini, sape

“Ayagogo ruruia. Sineun nesape nevisa van amiū nevisave pogos ta pimi ke ne, naḡa yoko nekila naviranarena viū tai nemio amiū kiau yeririna lala, kam na lus kiena ne Suta amio lus nae Israel.

⁹ *Yoko naviranarena nena ve maran taaga re amio naḡa nekila nemio kiamiu yermarua la nanua sumo ne. Naviranarena na urmarua nene, naga e pogos naḡa sineu mie la, noḡere plan la e pogos māara gar Isip, ana sir-aumia, pe asitoḡal re si naviranarena nene poli, pe amlogear re si poli, kila narui in mēna nepilopu māsuu pan la.*

¹⁰ *Ana nanagane, yoko nevisirilua si naviranarena viū tai nemio si kiamiu lus lala. E naviranarena nene, yoko nekila sanini:*

Yoko neligan ruru kiau navisaluaena lala sike e kiela sitomena lala, yoko nesiri kiau visena la sike e losinela lala, yoko neim neve kiela Ntewa kemua lelaga, a yoko aim ave kiau pēgas nen yeririna.

¹¹ *E pogos nene, taḡatete si akilali naḡa avian la, sane ta kilali naḡa pisawal van nalavis puna, visave ‘Ke, mrapa nanene,’ pona ta pisawal va wenla, visave ‘Ntewa, naga sanene sanene.’*

Peraga, yoko taḡatete si akila ve sanene, komin yoko la punu ga veve taaga avisu kilale inu e kiela malena, siar e la naḡa pe kiela kia re poli, vano-o tol kiela yerkawa ne lala.

¹² *Nepisaar nesape kiela napiowaena lala, yoko neviewo nena ga, a kiela mlamulen viowa lala, yoko ve nesitoḡal re si na rui.*

Nane kiau naviranarena viū ne nanene narui nemio kiau yeririna lala.” Ser 31:31-34

¹³ Ana e kiena visena nene, Ntewa pisayu naviranarena viū nene, kila ita tepisu kilale sane naga pisu ke kiena naviranarena na sumo nene sane pe urmarua rui. A sitomena ta sumā ga sane sur naḡa Ntewa pisa ne sape pe urmarua rui, nagane pito la tano narui, ve ve viavi re yoko kovio make nenaga.

9

Naviranarena viū: kiena lele na lotuena naga po manene la

¹ Ana tekilia ruru po naḡa sane naviranarena marua, naga kana mrapa lala na kilaen lotena asuḡa ga, amio mēna kiena lele na kilaen lotena tai, naḡa sike

ga yomarava nini. ² Lele na kilaen lotena nene, naga kana yuḡa kanus wa nena, naḡa aḡere pupia kulmrae ea, akila pērea sane loyuḡa lua. Lepas tai, naḡa apio asape Yo Wa, purḡes nen kapi vivaga tai naḡa kana koruas olua sike ea, amio varvara tai na kilaparavi lualima yam taaga pa lua, naḡa apio kilaparavi na vianen van Ntewa.

³ A varaun kulmrae nene, lepas pās na vano, naga apio asape Yo Wa naḡa pe Yo Wa paḡisi. ⁴ Loyuḡa e yo nena, naga kana wonta na ponotaninu nena naḡa amiyuḡaen e kol, amio pias nen navisaluaena. Pias nene amiyuḡaen kana kulusa e kol, yepas na loyuḡa a vanua, naḡa e kana loyuḡa nena, amligan ruru sur telu sike ea. Nasumo, naga pialora naḡa pe kol, naḡa kinakinasnen kinanena na yo mema naḡa asape mēna teke ea, a sur na lua, naga plasgai kiena ne yermarua Aron naḡa nanua na pitovi, a sur na maro, naga kilavaru lua naḡa pe lepalepasa naḡa Ntewa siri kiena navisaluaena sike e la.

⁵ A e wos nen pias nen navisaluaena nene, naga pe keplamarana, naḡa asape lele na totanoena na sineyeena kiena ne Ntewa. A nono lua na navisi asuḡal asike meta ea, naḡa akian kupela suvivi yo naḡa naurarena kiena ne Ntewa pitom ke tano ea. Ana yo wa na lotena naviranarena marua naga kana sur ne la powo paḡisi, ana taḡatete si tevisa sur ve moki e lepasnela. Ana sur na visaena taaga, tesape yo na lotena nena, amio kana sur ne lala, naga amiyuḡaen ga e sur na yomarava la nini, taḡatete nena sike sike lue, naga pe po re sane yo na lotena na naviranarena viū poli.

Naviranarena viū: kana nakuḡaḡaena nena naga po manene la

⁶ Sur la ne sike meta ne, nane sur ke la nene narui naḡa amligan ruru sike loyuḡa e yuḡa kanus wa na sumo nanua ne, ana poglis naḡa yar wa la apa loyuḡa, amiyuḡae amio la. Ana silaga, apava ke e ga e yo wa naḡa mon pēsa, ⁷ ana e yo wa na lua naḡa pe yo wa manenea, yar wa lala pe apa li re nena loyuḡa e poli. Yo nene yar taaga kilia va loyuḡa ea, nane kiela pārin yar wa, a naga pe pa re silaga poli, kilia va ea yam ve taaga ga e kasa. A visae pogos naḡa vavini, taḡatete va koren ga sanene, ana monar taveve kana mrapa ne lala.

Sumon naḡa vavini, monar kila kuḡaḡaena e sur mal tai, ana monar war piasnen kana kuruta nena va loyuḡa sane nalaena tai, nanene na e lepas nen kiena mlamulen viowa amio kiena ne yeririna lala. ⁸ Ana pogos naḡa akila ke sanene,

naga sane pe kile na Ninuna Wa naña kila meraravan pan ita sape pog naña visae yuñña kanus nene susu ñña ke ga wa, vera na ita yar kar la pe kieta mrapa re nena ta poli naña teva toworu e yo naña Ntewa sike ea.

⁹ Kanus na yuñña wa nañani, amio kana kulmrae nena naña telan liþere loyurña, a kana sur ne lala, la na ape sur na konua na ða rui, ana apisa ke pupia sur ta ne pan ita na nagane ne. Akila narui tesuñña tepisu kilale tesape nalaena la naña yaru wa lala amlavia pan Ntewa, amio kuþaþaena la naña akila ke ne, akila poga ga, ana sur la nene taþatete kilia kila yeririna la aloge sane kiela sitomena la mekiki ruru nenaga e navisuena kiena ne Ntewa. ¹⁰ Akila sur la nene, amio ya la naña narin navisaluaena la apisa, naga nene e lepas na mrapa na yuññaenen kinanena amio namunena, a e þelaga na kevanen sur lala. Ana sur la nene ape na yepas nen yar ga na vanua, ana pe atol re losinena pona kiena sitomena poli. Kieta yermarua la apuarar ñña þelaga marua na sanene pano-o, ana sur la nene na ve nauarar laen ga vano-o tol pogos naña Ntewa kila kieta mrapa vii, naña kana naviranarena vii nena naña pimi ñnaliv rui.

Tana ne Kristo kevan ita mekiki rui

¹¹ Ana pogos naña Kristo pimi ñnalivi, naga pimi sane kieta þarin yaru wa, naña pe na þelaga marua re poli, ana pe na mrapa vii, vena kila narui tekilia tetol navisaruruena wa la naña Ntewa mligan ruru sike na. Naga pe pa miyuññae re e yuñña wa kanus marua na sumo poli, miyuññae e ta naña po manene la paþisi, pa la metavan nene. Yo wa naña kila ke yuññaena ea, pe yar re miyuññaen e limana po, a pe su re ññena e yomarava nini poli, sike nena e yo merarava e marana ne Ntewa nae peni. ¹² Ana pogos naña Kristo pa loyurña e yo wa nene, naga pano pano-o tol nena kana yo wa naña pe yo wa nena napo, ana pa yam taaga ga, pe navaen re si pogos taþena poli. A pogos naña pa loyurña, kuruta naña naga þaria pe pe kuruta na nane re poli pona kuruta na narin puluk, ana kana kuruta nena napo naña mlaui e lak torovia. Ana kurutana sike e marana ne Ntewa sanene, taulu naul luan kieta mlamulen viowa la, naña taþatete þis pog tai. ¹³ Monar ve sanene, komin naña e þelaga marua, visae yar tai kila sur ta viowa, amla narin kuruta na nane pona puluk, amio posnoyavi na narin puluk naña askapia, amla pa e yo wa. Ana e pogos nene asitom asape nalaena na sanene kilia kila yar nene ikiki si e marana ne Ntewa. ¹⁴ Ana visae kuruta na sur

mal ga la akila sanene, yoko kuruta kana Kristo naga kilia kila va ve keviu laa sane. Kristo pe yaru wa tai, naga mekiki ruru nena ga, pe kororaki ta to re e poli, ana naga taññan kiena malena vena Ninuna Wa la va Ntewa sane nalaena tai, ana naga pim pe kieta natamaliaena. Sanene, yoko kuruta kana Kristo kilia kila sineta la ikiki, kilia wereplan ita vetan kieta yuññaena na marena lala, pisir plan ita vena tekila yuññaena lala kiena ne Ntewa mali.

Tana ne Kristo kila naviranarena vii suññalu ñarera

¹⁵ Ana komin naña Yesu kila yuññaena wo pan ita sanene, tekilia tevisu naga, sane naga pe yar na waren sur wo lala na viranarena vii imi ñnalivi e ita. Nanene naga miyuññaen e kiena marena, naña sane marena ta naña pul plan make maliena kiena ne yeririna lala naña akilaro navisaluaena lala na viranarena nasumo. Ana komin naña naga pul plan ita sanene, kila sane visae ita a naña Ntewa vio ita, tekilia tetol kieta lalimana naña yoko taþatete þis pogos tai. ¹⁶ Visae Yesu ve mare re, taþatete tetol kiena lalimana la nene, ana sa naña sane mare kemua lelaga, navisaarena make ga naña na naviranarena nena apim sane visena maro kiena Yesu, ana sur make ga pimi e limata. ¹⁷ Komin naña visae yar tai visaar maron sur tai sa naña kiena visena maro, ana pogos naña naga mal ke ga wa, apuarar ruru kiena visaarena nene suñña ga, ana pe amiyuññaen re poli suñña pano-o tol pogos naña visae naga mare narui, yoko ayuññaen ga na wa. ¹⁸ Sa ke ññena naviranarena naña Ntewa kila þesania, naña visae kuruta na kuþaþaena lau, ana visena naviranarena suññalu.

¹⁹ Sur nene Mosis ññena kila, naña Ntewa kian kiena navisaluaena la pania ma e tavie, ana pitomi tano pisawal make kana visena ne lala pa yeririna lala, ana pogos naña pisawal make pae, ññemoññar nakuþaþaena ne lala, vena kila sa naña visena navisaluaena nena amali, a asuññalu. Anñe moññar narin puluk lala a nane la nañani ana naga mla kala narin kuruta ne lala, taron narin wii pito amio, ana mla narin laki tai, apio asape isop, piar vilus nen sipsip naña pivaga pa ea, ana puton pito e kuruta nañani, peven ve tokak ga e tus navisaluaena nena, a peven ññena e yeririna lala, pisawal pan la, sape

²⁰ “Naga nene kuruta na sur mare naña vena kilaaen navisaluaena kiena ne Ntewa mali. Ana monar tevatanonia a telogearia.”

²¹ A sa naña peven kuruta nene e la, ana peven ññena ve torokaki e yuñña tapolen

nene, amio sur la naŭa asike loyurña ea, naŭa asurña akila ke kiela lotena amio la.

²² Mrapa na yurñaena la naŭa na navisaluaena marua nene la sa ke nene narui, naŭa lavis sur make ga naŭa amiyurña ke amio la, monar aveven kuruta ea vena akila aim ave sur wa silaga. Naga nene sane kila meraravan pupia sur ta ne paŭisi van ita, sane visae kuruta ve lau re, mlamulen viowa taŭatete aviewoia.

Naviranarena viiu: kana kuŭaŭaena ŭar plan make ga mlamulena viowa lala na yomerava

²³ Sanene, sur la naŭa li wa la amiyurña ke ea, monar akila mekik lue ga taveve kana narin ŭelaga ne lala. Ana yurña wa kanus nena, amio kana sur ne lala, la ape sur na yomarava ga nini, ana sanapen yo wa naŭa na lelaga, naŭa nane Ntewa teke ea ma e peni? ?Naga mēna monar kana kuŭaŭaena na viewoen tai? Ee sanene, naga mēna monar kuruta lau vena kila make kana sur ne la ve sur wa, amio mēna yeririna la naŭa apa ke ea. Ana kuŭaŭaena na yo wa nae ma e peni, naga pe sa re kuŭaŭaena na sur mal la naŭa akila ke e yo wa na yomarava nini poli, naga pe kuŭaŭaena tai naŭa keviu manene la, a po lue ga. ²⁴ A kuruta na kuŭaŭaena nene sike e marana ne Ntewa rui, komin kieta ŭarin yaru wa Kristo ŭar pa loyurña e yo wa rui, naŭa pe yo wa re ga naŭa yar la amiyurñaen poli, ana yo wa nene yo wa lelaga napo, nane ma e peni. ²⁵ A pogos naŭa kila kiena kuŭaŭaena nena, naga pe sa re naŭa ŭarin yaru taŭena wa la akila ke poli. La akuŭaŭain ga kuruta na sur mal lala, ana naga kuŭaŭain ke si na kana kuruta. A silaga apa akila e kana yo wa nena yam taaga e kasa punu ga, la akila luen ga sanene pa ke ne, ana naga kila yam taaga nena ga, pe nakilaen re si pogos tai poli. ²⁶ Visae Yesu monar kila luen ga kiena kuŭaŭaena nene vanon mlamulen viowa la naŭa yeririna la asurña akila lue ga pa ke na, kana kinasane siar e nasiena na yomarava nini pimi tol nanagane, naga tamalele ga mēke e lak torovia mloge piowagan naŭa kana kuruta mlau lue silaga.

Ana e naliganaren naŭa Ntewa pisir lua naga pe sa re nene poli. Naga pisu naŭa luas nen pog naŭa tesike e nanagane pimi ke lavis narui, ana kila Yesu pimi paemen ita mare ga na wa. Naga pimi mālavin ita, kuŭaŭain make nena kiena malena, mēne plan ŭelaga na mlamulen viowa.

²⁷ E lepas naŭa ita yeririna lala, Ntewa kila sape temal e yomarava nini, ana yoko tokovio ea ŭisi na temal sina vena teva e nalipereena, ²⁸ a e lepas kiena ne Kristo,

naga mēna sa ke ga. Naga pimi mālivi e yomarava nini, siraunia kuŭaŭain naga ve na waren kieta nakoena na mlamulen viowa lala, ana yoko naga imi mālivi si yam ta ne, pe na ulen re si mlamulen viowa poli, ana ve na wereplan ita vetan nakoena na kieta mlamulen viowa. Sanene, ita toŭasine ke ga naga, tesape monar naga imi tamalia ita.

10

Nakuŭaŭaena kiena ne Yesu naga po la sane

¹ Tesitomyu li si navisaluaena marua kiena ne Mosis. Naga pisa mēna sur wo laŭasa, ana pe pisawal make re navisaruruen wo naŭa Ntewa sinenan sape Kristo kila imi mālavin ita poli, kila sane navisaluaena nene sane pe kulus ga, ana pe kana kinas re napo poli. Navisaluaena marua nena, naga surña kila ke ga kana kinakinas la sanene, kana kinas nene sane kiena kuŭaŭaena la naŭa akila silaga, maran taaga ga e kas punu ga, pe atorokin re poli, taŭatete akilavan make la naŭa akila ke lotena amio. ² Visae peraga, vera na la naŭa akila lotena sanene, aim amekiki ruru make wo ŭisi, ve aloge re si sane mlamulen viowa sike e la, ve asitom re si kilaen kuŭaŭaena, ana peraga, akila ke sina ga sanene silaga. ³ Kuŭaŭaena lala, popon naŭa kila naŭa aninu sane pe kiela mlamulen viowa re si poli, ana peraga rui, e kas make ga apisu sane kuŭaŭaena la nene akila sane asitomāl si kiela napiowaena lala, ana amloge sane kororak na kiela mlamulen viowa sike e la wa pano-o pimi piowa manene la. ⁴ La amninu ke sanene komin naŭa kiela sitomena ta sike na, naŭa asape kuruta na purwolu puluku pona kuruta na nane kilia yumu plan kiela mlamulen viowa sanape ne? Sur nene, asitom ŭele paŭisi, pano-o apisu sane peraga, aŭi ŭele yonia, kiela mlamulena viowa su mēna ga.

⁵ Ana komin sur ne la nanene, pogos naŭa Kristo pitomi mālavin ita e yomarava nini, naga pisawal kiena mrapa viu narui. Naga mla visena tai naŭa teke e tus na Yauen wa lala, pisa pa Ntewa Arimana, sape

“Ko na pe sinomān re si kuŭaŭaena lala amio nalaena lala poli, ana okila ruru tasneu naŭa yoko netamān van ko.

⁶ *Sur la naŭa asikap lele ke ne, opisus apiowa ga, a nalaena la nakilaena mlamulen viowa ikiki, pe sinomān re nena ga.*

⁷ *Ana siraunia, nesumālu nepisawal ruru pan ko, nesape*

'Ntewa in na nekekaran ga nekila ya naḡa ko sinoḡania, sur ne nanene in na nepitominia, sa ga naḡa Tus Marua sape yoko nekila.'"
Yauena 40:6-8

⁸ Ana popon tevisu ruru visena naḡa Kristo pisa ne. Sur ḡes naḡa pisa, pisa ke kuḡaḡaena lala amio nalaena taḡena la naḡa asuḡa akilakila ke ne, pe sur korena ga naḡa navisaluaena sape monar akila, ana Ntewa pe mloge re nena pon la, a pe sinenan re si sape akila poli. ⁹ Siraunia, sur na lua naḡa Kristo pisa, naga sape tamān naga narui, vena imi kila nasinenanena kiena ne Ntewa.

E nene, tepisu mrapa na sumo na kilaen kuḡaḡaena komin mlamulen viowa lala, Ntewa koven lua nena ga, ana kom ga e kiena mrapa na lua. ¹⁰ E mrapa viu ke nanene narui, Yesu Kristo kila sa naḡa nasinenanena kiena ne Ntewa pisa, tamān make tasnena wetelu, nane kila narui tepim temekiki a tepe wa e marana ne Ntewa, sike sanene sulue narui.

Kuḡaḡaena kiena ne Yesu naga sulue na sike ne

¹¹ Yar wa la naḡa asuḡa amiyuḡae ke e ḡelaga marua, monar la ḡas naḡa e legiena make ga asike e Yo Wa. La asuḡa akila ke narin kuḡaḡaena la silaga, naḡa akila lue ga maran taaga silaga. Kuḡaḡaena la nene akila ke ne komin mlamulen viowa la naḡa yeririna la akilakila ke na, ana pe atorokin re nena naḡa akilia awar plan ḡelaga na mlamulen viowa petan malena ken yar la poli.

¹² Ana kieta ḡarin yaru wa naḡa Yesu, kiena kuḡaḡaena na pe sa re nene poli. Naga kuḡaḡain sur taaga ga panon mlamulen viowa make ga, a kila yam taaga ga, ana pogos naḡa naga kila pae, pa teke metava e yepas nena Ntewa na ḡamarua. ¹³ Ntewa pisu Yesu kila ḡa sanene, na pisawal pisape yoko war nasinekar kiena Yesu lala, ligan la asike vatanonia sane takue tai naḡa yoko vilavan lana ea. ¹⁴ Pe yuḡaena taḡena re si ta naḡa yoko Yesu monar kila sanene poli, komin naga mla nalaen ḡisi rui, naḡa kana kuruta kila ita temekiki, nanagane tepo rui e marana ne Ntewa, tesu ruru tesu ḡa sanene vano-o taḡatete ḡisi. ¹⁵ Ninuna Wa ḡena miakol visena pan ita e lele nene, e visena ta pimi kome Navisawalena Sereḡaea. E visena nena, Ntewa pisa sanini sape

¹⁶ *"Ana nanagane, yoko nevisirlua si naviranarena viu tai nemio kiau yeririna lala.*
Ser 31:33

E naviranarena nena, yoko nekila sanini: neligan ruru kiau navisaluaena lala

sike e kiela sitomena, nesiriar kiau visena lala sike e losinela."

¹⁷ Ntewa pisa pa sanene ana sukol si pa la sane, pisa sanini sape

"Yoko kiela mlamulena viowa lala amio kiela napiowaena lala, taḡatete si nesitoḡalia."
Ser 31:34

¹⁸ Visena nene pisawal ke pupia naviewoena naḡa Ntewa kila pan ita rui, ana visae ve sa kemua nene, pe nalaen taḡena re si ta naḡa tekilia telavia komin naviewoen kieta mlamulen viowa lala pona kieta napiowaena lala, komin naḡa Ntewa kila ruru ḡisi rui.

Ve temaraun re va lavisinen Ntewa

¹⁹ Wolai a vineu lala, sa nena naḡa visena la nene apisa narui, kuruta kana Yesu pike mratavan ita rui, ana pe pon re si temarau poli, popon tokom ea teva loyuḡa e Yo Wa naḡa Ntewa sike ea. ²⁰ Sumo na pupia kulmrae nene telan mono kieta mrapa, ana pogos naḡa tasnena ne Yesu porovia, kulmrae ḡena nene purḡa lepas lua, pietavan kieta mrapa na vaen loyuḡa. Nanagane tesike e mrapa wo ne narui, naḡa pe mrapa viu tai, a pe mrapa na vanonen malena.

²¹ Ana Yesu kila kieta mrapa navaen loyuḡa e Yo Wa sanene, naga pimi pe kieta pupia yar wa, naḡa naga pisuar make ita ga la naḡa na mratava puna ne Ntewa. ²² Kana kuruta war plan kieta kororak napiowaena la naḡa sike loyuḡan ita, kiena wii merarava kevan tasneta imi mekiki nena ga, ana ve temawa re sina, a tekilia teva loyuḡa. Tekilia teva lavisin Ntewa naḡa sineta la ve lelaga, teviawa manene ḡarera e naga tesape yoko ve koven lua ita re, yoko naga worworun ita ga.

²³ Tekilia telelaga ruru tevisave yoko Ntewa kila wo ve sanene van ita, komin naḡa silaga, naga surḡa kila nena taveve ya naḡa naga pisaaria. Ve tesitom ḡele re sina, ana touarar ruru yuḡaena wo navisawalen va yar taḡena lala sur tanea naḡa naga kila pan ita. ²⁴ Ana e ke sina ga e lepas na pun ita, popon tesitom ruruia, telual mrapa na yuren kieta sitomena lala vena sineta si manene ita la sane, a vena tekilakila ruru yuḡaena wo la van ita va laa sane. ²⁵ Pe pon re teligan ḡelaga na viranar ruru itaen poli, sa naḡa yar laḡas akila ke rui, ana popon teiilaar ita silaga. Pelaga wo la nene, monar tekila lue ga van ita, a visae tevisu pogos ḡarera na legiena maro la asike lavisin narui, popon towo lue ga van ita sanene va ḡa ga.

Ve tesitom korenan re naliḡereena kiena ne Ntewa

²⁶ Popon teviun naviunena e lepas na pan ita naŕa tetol nakiliaen la e visena lelaga rui. Teviunia tesape visae ve tevisuar ruru ita re, sane tesuñalun naŕa tekila ruru ke mlamulena viowa, yoko ve sanapen ita narui? Navisatarñeena nena, sanini, mlamulen viowa la ne sanene, pe kana kuŕaŕaena re si tai naŕa yoko war plan poli.

²⁷ Ya ga naŕa sike pa rui, nane navisaarena kiena ne Ntewa nalaen nakoena m̄arera vanonia, amio pupia lelen kapi naŕa yoko kekan make nena kiena nasinekar lala. Nanene naga pe sur tai naŕa monar temaran vaŕisi.

²⁸ E navisaluaena marua kiena ne Mosis nanua sumo, visae yar tai kilaro kana visena ne tai, a visae yar ve lua pona ve telu avisave lelaga kemua, pe mrapa na sineyeena re si poli, yar nene yoko akilalua kiena malena veraga.

²⁹ Visae akila ve sanene va yar naŕa kilaro navisaluaena kiena ne Mosis, ana yoko ve sanapen yar naŕa pilon ke si m̄asina pa Narina ne Ntewa? Yoko naga kiena nakoena ve keviu manene laa na wa, komin naŕa naga ŕarna kare kuruta naŕa naviranarena viu naŕa kila naga meki rui e marana ne Ntewa.

Yoko Ninuna na lemamiena loge viowagan ŕelaga nene vaŕisi, sinen kar li yar naŕa kila na wa. ³⁰ Yoko monar war nakoena nena, komin Ntewa pisaar sanene ŕa rui. Kiena Visena Wa tai sike e Tus na Visaluaena, naŕa pisa sanini, sape “Naliŕeen mlamulen viowa, naga kiau in ga taaga.

Yoko nelamaran si van la m̄arera na m̄arera vanon kiela naviowaena lala.” Nav 32:35 A e ke e lele nene na wa, visena taŕena pisa ke m̄ena ga sanini, sape

“Yoko Ntewa na mava liŕere kiena yeririna lala.” Nav 32:36

³¹ Monar tevisuar ruruia, komin yar naŕa kila mlamulen viowa, pogos naŕa aliŕan naga e limana ne Ntewa vena visu vevea, nanene na pe narin sur re nene poli, naga pe sur namarauen ke nene narui.

Viawaena m̄arera navisuen sur naŕa yoko imi m̄aliv na wa

³² Temninue kare narui aña yoko ve sanapen legiena la ne pimi ke ne wa, ana popon tesitoñal luen ga mrapa wo la naŕa Ntewa miila ita ea, e legiena la naŕa ŕaro pa rui. Nanua pogos na tepim toñaliv e yomerarava, pe piavi re nena poli, tepane pogos m̄arera la paŕisi, naŕa akila piowa manene la pan ita naŕa temlelaga ke e Yesu. ³³ Pogos la ŕasa, e ga e maran yar lala, akoven visena viowa la pan ita, a pogos taŕena laŕasa, akilapel ita ga e

ŕelaga viowa la naŕa piowa na piowa manene la. Pogos laŕasa, pe akila re pan ita poli ana akila pa kieta erau taŕena lala, ana tepa tesuñal tesu temio la, temiila la.

³⁴ Ita laŕasa, akoven la apa e yuña nakoena, ana sineta miye la paŕisi, tepanon tekilali naŕa teiila la vena towar plan re kiela pupia naloge viowaen naŕa apisu e yo nene. A pog taŕena si laŕasa, la naŕa sinela kar ita apimin kieta sur lala, aŕar plan kare petan ita naŕa tekilalu manene la sur lala. Ana e pogos nene, pe sineta kar la re poli, tetam̄an ga, komin naŕa nasinekekaren tai sike e ita, sane sur la naŕa aŕar plan pavano lala ape na yomarava ga nini, ana kieta sur nowo la naŕa apowo manenea asike ga wa, naŕa taŕatete akovio pog tai, yoko ave kieta lue narui.

³⁵ Nane kieta pupia naulua itaena nane nanene narui, naŕa yoko Ntewa la van ita, ana komin naŕa nalaena tanea nene sike e marata, pe pon re si tekilapal nakiliaaren m̄arera naŕa sike e ita poli,

³⁶ ana monar tesuñal ruru nena m̄arera tese Ntewa. Kieta sitomena la monar ve piavi ruruia vena tesuñal tekila ga kiena nasinenanena ne lala, ana tekilia tetol sur la naŕa naga pisaar pan ita.

³⁷ A pog na tolena, pona ve ve piavi re yo, yoko imi m̄alivin ita, sa naŕa visena kiena ne Ntewa tai naŕa navisawalena Aŕakuk pisawalia, sape

“Yam ve plas la sina, ve ve piavi manene re, ana yerkawa naŕa yoko imi ne, naga taŕatete si su laa sane, yoko imi m̄alivi nenaga.

³⁸ E pogos nene, kiau yar mesmes lala, yoko amal ruru nenaga, komin naŕa amlelaga e inu,

ana visae nevisu lala yar tai yepen mavin inu, weresu si naga, yoko taŕatete nena nekekarania-a ŕisa.” Aŕa 2:3-4

³⁹ Ana pe ita re nene poli. In na pe nesitom re nesape ita yar sur la ne sanene yoko temaraun Ntewa poli. La naŕa aŕeresula sanene, yoko monar ava akovio ga narui, ana ita naviawaen m̄arera ea, monar tetol malena.

11

?Naviawaena naga ya ne?

¹ Kieta viawaena nena, yoko tevisave naga sur ya na sanene? Tekilia tevisave naga pe ŕelaga na wasine ruruen Ntewa m̄arera, naŕa kilia kila kieta sitomena kapuru ruru wo e ga e naga, a kilia kila kieta lelagaena m̄arera, tesape sur la naŕa pe tepisu re poli, ana pe lelaga naŕa asuña ga. ² Viawaena naga pe pupia sur tai paŕisi e navisuenena kiena ne Ntewa. Siar e repita nasumo lala pimi, mrapa taaga

nena nanene naŕa Ntewa kila sane kilia kekaran yaru. ³ Pelaga naviawaena ne nanene narui kila ita tepisu kilale sane pe lelaga kemua, visena kiena ne Ntewa ga sii make suria, kila kieta yomarava nini pimi m̄alivi. Kiena m̄areraena ne nane mla sur la naŕa yar taŕatete visuia, miyuñāen make sur la naŕa tepisu sike ea. ⁴ Popon tesitomyu si repita na sumo laŕasa, sanape naŕa la m̄ena apiawa e Ntewa nakonua.

Ta naŕa naga yermarua Epol. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlotun e nalaena ta naŕa mesmes paŕisi, ana Ntewa kekarania, naga pisu po manenea taulu nalaena naŕa wenla naŕa Ken sinenan sape lavia. Ana Ken sinen mimi, m̄en̄ar wenla nena, ana ŕelaga wo naviawaena kiena ne Epol e Ntewa kila Ntewa pisu sane naga pe yar mesmes tai, a suri nene kilia iila ita ke vim tol nagane na wa.

⁵ Taŕena sina, nane yermarua Inok. E kiena naviawaena e Ntewa, naga pe tol re marena poli. Naga pe yermarua, ana Ntewa ga pitomi ŕerelua naga, kovio e yomarava nini pa metava, ana akale pano-o pe añal re poli. Ntewa kila sanene pania komin pogos naŕa sike e yomarava nini, naga pe yar tanea tai naŕa Ntewa kekaran paŕisi.

⁶ Lelaga paŕisi, visae naviawaen e Ntewa ve su re e ita, taŕatete tekila naŕa yoko Ntewa kekaran ita. Yar a naŕa sinenan sape kilia Ntewa e kiena malena, sinenan sape imi lavisinia, naga monar viawa manene sanini. Naga monar lelaga sane pe lelaga kemua paŕisi, Ntewa sum̄a ga, a monar wasinea sane yoko Ntewa kila wo paŕisi va la naŕa akale ke naga.

⁷ Yermarua si tai naga Noa. E kiena naviawaena e Ntewa, naga kila va naŕa pisa pania. Ntewa pisawal pupia womie nene pania, ana pogos naŕa Noa pe pisu re nena kana kile ta poli wa, ana kila ga ya naŕa Ntewa pisa pania, kila kila pupia waa nena vena namratava puna lala akilia amal ea.

Naviawaena kiena ne Noa nene e Ntewa tamalia la nene, kila m̄ena pupia nakoena pimi m̄alivin make yar taŕena lala e yomarava, komin naŕa pe amlelaga re poli. Ana Noa naga pe na ŕegas kiena ne nalelagaena lala tai e Ntewa, ana Ntewa kila amesmes e marana.

⁸ Taŕena si tai, naga yermarua Epraam. E kiena viawaena e Ntewa, naga mlogear ruru paŕisi, molue petan yo naŕa sike ea, pa e yo taŕena tai, naŕa Ntewa pisaar sape tañan vania. Naga mialin ke sape va ea, mninue kare sape añā kope ke na wa, ana komin naŕa Ntewa pio, naga pa ga

narui. ⁹ Naga mial m̄a pano-o, pogos naŕa pa m̄alivi ea, sa ga wolawa ga tai, ana purvanua ke naŕa Ntewa pisaar pan narui. Ana ŕere yuñā tapolen m̄ene yo nena, sike e nene amio na mratava puna lala, sa naŕa narina lala, naŕa Aisak lala amio mapina lala naŕa Sekop lala, naŕa la m̄ena akus porotano nene naŕa Ntewa tañan pan la ve kiela lue. ¹⁰ Ana Epraam tol yo nene, sike ea, ana pe kila re pupia m̄ana yuñā ta poli, m̄eke ga e yuñā tapolen la naŕane. Naga nene komin naga kiliar ruru po paŕisi sape pe m̄ana uñā re napo nene poli wa, ana naga sukoko ga e nene na wa, vena yoko va e pupia pulkumali kiena ne Ntewa, naŕa Ntewa piŕirlua a miyuñāen amio kana ŕeren m̄arera naŕa taŕatete si wororowa pogos tai.

¹¹ Ta sina, naga sira marua Sera. E kiena naviawaena e Ntewa, naga m̄eŕenan ŕesan narina naŕa Aisak. Nakonua nena, pe ŕarli re sisi poli wa pano-o pimi pe sira marua, ana suñal m̄arera sike e naŕa sape yoko navisaarena kiena ne Ntewa ve lelaga vania amio wona yermarua Epraam, sape yoko lalua awar narila. ¹² Yermarua Epraam m̄ena ga sa naŕa mrae pito tano rui, ana narina naŕa ŕaria kila namratava puna la apim ape mok paŕisi. Ana siraunia aŕarlilien la apitom sanene, pano-o kiena lus lala apim ape mok sane verue la metava ma e sinapane, taŕatete si aulola, asaga mras nen none la garo losi narui.

¹³ Ana yermarua make la naŕa amlelaga e Ntewa sanene, Ntewa pisaar kiela sur wo lala pan la, ana aŕar ga kana narin kinakinas komŕasa, ana amar tan yomarava nini. Ana akilia asape Ntewa ŕar ligan ga laŕasa sike ga wa, yoko warpo nakeviu sirau, ana kila apisu kilale asape ape wolawa ga e yo nena. ¹⁴ Yomarava nini naga pe kiela yo re nena poli, ana kiela sitomena sike e m̄ala uñā taŕena naŕa naŕa. ¹⁵ Ana visae yo naŕa asitom manenea naga purvanua ke naŕa amligan apim, visae la sinelania, akilia avilopu la awasuŕe si ava e wo ga. ¹⁶ Ana peraga, pe kiela sitomena ŕasuŕe re si pa e nanene poli, la asitom ke asape atol yo taŕena naŕa po manene la sane, sinelan ga uñā nae ma e peni. Ntewa kila ruru make kiela pulkumali wo nene rui, ana naga sinenan paŕisi sape popon loge avisave naga pe kiela Ntewa kemua lelaga, a naŕa avisave m̄ana uñā, naga ve m̄ala uñā lue narui.

¹⁷ Ana e lepas kiena ne yermarua ke la nene na wa, tevisayu si yermarua Epraam, naŕa e kiena nakilaliena m̄arera naŕa naga pisuia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga tañan nena narina taaga naŕa Aisak

pania, tañan sape kuḗpaḗain ke sina ga vania. Aisak ke naḗa nanua ne Ntewa pisaar m̄arera pa arimana, sape

¹⁸ *“E naruñia nene, yoko kionñia lus la aim ave moki.”* Jen 21:12

¹⁹ Ana pogos naḗa Aisak lavis mare, Epraam pe kiena sitomena re poli e navisaarena kiena ne Ntewa nene, ana naga mlelaga ke naḗa sape visae monar weñmar narina nene mare, Ntewa kilia tamalia si wo ga ne. Ana Ntewa pisu naḗa kiena naviawaena pe lelaga sanene, ana Aisak pe mare re si poli, ana ariman pisu ga naḗa Ntewa mla maran si malena kiena ne narina nene pania mligan e limana.

²⁰ Ana yermarua taḗena si tai, naga narina ne Epraam naḗa Aisak. E kiena naviawaena e Ntewa, mla kiena visena maro pan narina lua nene Sekop amio Esau, mlelaga m̄arera sane yoko sirau navisa ruruena imi van lalua sa ga naḗa pisaar pan la.

²¹ Ana Sekop m̄ena nene sanini, e kiena naviawaena e Ntewa, ḗasine ga naga sane yoko kila wo van kiena lus leleñ la naḗa avim sirau. Naga ḗar narina naga Yosop, ana Yosop ḗar narina la lua. Ana pogos tai, lavis repila marua naḗa Yosop kovio, suñalun kiena plasgai telan ḗarina pito tano vena lotun Ntewa, ḗisi na pisawal navisaarena navisa ruruena pan mapina la punu ga.

²² Arimala marua nene Yosop, naga m̄ena popon sa tesitom̄alia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlelaga m̄arera sape Ntewa ve ligan re yeririna nae Israel la asulue Isip, ana yoko wereplan la awasuḗe si e kiela purvanua wawa. Naga pisawal sanene, ana pogos naḗa kiena malena lavis ḗisi, pisa m̄ena sape visae naga mare, ve asin re mon Isip, monar akus vano-o asin m̄ene kiela yo.

²³ Taḗena sina naga yermarua Mosis, kiena yermarua lua. E kiela naviawaena e Ntewa, pe amaraun re navisaluaena m̄arera kiena ne Parin Suḗe Pero poli, pogos naḗa narila nane Mosis paeme, apinaia naga paḗisi, pe atañan re añeñmar poli, ana akuswan naga mon mom̄a ga, pano-o tol kupario telu.

²⁴ Ana Mosis nene, naga m̄ena, pogos naḗa kapuru pa keviu pae na, naga m̄ena pe yar na lelagaena. E kiena naviawaena e Ntewa, pe sitom manene re e kia wo naḗa amla pania, sa naḗa Parin Suḗe Pero narina naḗa sira, narina, ²⁵ ana naga sitom manene la kiena lus taḗena lala, yeririna na mratava kiena ne Ntewa. Naga mligan uñña m̄ana yar keviu, amio ḗelaga la na yomarava nini, naḗa sane kana kekarena pe na ḗane ga ne, ḗisi na pa miakol amio kiena yeririna lala e malena na pog

m̄arera la naḗa le Isip la akila ke pan la. ²⁶ E pogos nene, naga suñña sitom veve ke ga navisaruruena la naḗa kilia imi m̄alivin naga e pogos la naḗa pimi sirau. Naga mnunun sape visae kus ke naloge viowaena amio la vanon yuññaena kiena ne Navisaarena, naga po manene la taulu naḗa naga kus ke sur wo lala na malena memee ga e uñña m̄ana ne yar keviu nae Isip. ²⁷ E kiena naviawaena e Ntewa, pe maraun re sur ya naḗa Parin Suḗe Pero kilia kila vania, ana naga mligan ga Isip sa naḗa Ntewa pisa pania. Naga pe pisu re marana ne Ntewa poli, ana ḗar yon ga naḗa logearia sa ga naḗa pisu nena e kilamarana.

²⁸ Naga ke sina ga, e kiena naviawaena e Ntewa, naga ḗuarar ruru mrapa nataliaena naḗa Ntewa pisa pania, a naga kila kiena yeririna lala aplan ke kuruta na sipsip e m̄ala pulutava lala, ana pogos naḗa Ntewa mligan kiena navisi na marena pitomi vena la nakoena va Pero, war ro ga kom metavan m̄ala uñña lala, pa m̄emar m̄earu na uñña punu ga nae Isip.

²⁹ Ana sirau nanene, yeririna nae Israel la nene aḗure matan Pero, amial apa atol Sive naḗa Pivaga. E kiela naviawaena e Ntewa, akusro pupia sive nene apa lepas ḗasia, amial ke apano-o sa ga amial ke ga e porotano. Ana la nae Isip asirau apimin la, ana la m̄ena amial asape akusro sa ke ga, ana pupia sive nene pimi pranwo la sina, kila talilun make la ga amarmare.

³⁰ Ana pogos naḗa yeririna nae Israel lala amial apa la sane apa atol pupia kumali naḗa Seriko, amio kiena li na mara la naḗa asike loyurñia e kana pupia kove naḗa amiyuññaen e kilavaru telivi piora. E kiela naviawaena e Ntewa, la nae Israel amial atalivi e kumali nene pano tol legiena orai, pano-o tol legiena na olua, apisu naḗa Ntewa kila kove la nene amloloru veraga.

³¹ Ana loyurñia e kumali nene, sira tai suñña ga, naḗa nanua sumo pe sira na mrapa, kiena kia Reap. Sumon, yar la lua navisu veveen yo kiena ne le Israel lala, la apa atapolou loyurñia Seriko, ana pogos naḗa asike ea, sira nene ḗerewan la e m̄ana yuñña, miila la keviu paḗisi. Yaru taḗena la nae kiena yo, pe sinelan re avatanon Ntewa poli, ana e pogos na mara, amarmare, ana e kiena naviawaena e Ntewa, Reap pe mare re poli, atamalia kiena malena.

³² Nane repita marua la ḗasia naḗa ape purḗes nen yar naviawaena nakonua. Ana tekilia teva laa sane, vanon kia moki sike ga wa, sane yermarua la nene Kition, Parak, Samsen, Septa, amio Parin Suḗe Tepet, amio m̄ena Samiuel amio navisawalena taḗena lala, ana nepisu sane

torok ga wa, pe aora torokin re poli naña nekilia nesiri plan kiela suniena la veve taaga e la punu ga. ³³ Pe lelaga kemua, visae teloge ga sunena la nene na, apo na apo. E kiela naviawaena e Ntewa, kieta yerimarua lala akila pupia sur la moki. Yoko tevisu naña akila mara ataulu purvanua mārera tañena lala, ana akila naña yeririna na yo viowa lala monar ayumāe ataveve navisaluaena na po, ana amāreran na tolen ya naña akilia asape Ntewa pisaar pan la. Yeririna tañena lala akuwanla apito e piliñili na laion vena akan la, ana pe akan la re poli. ³⁴ Akuan la e pupia kapi, ana tañatete nena kekan la. Pogos lañasia apane playu na mara, ana añure matan poga ga, a pogos lañasia li na mara la akila kare la mā pano-o pe puriula mārera re si poli, lavis ga ñisi. Ana siraunia, apisu ga naña apa sina metava, amārera manene pañisi, akila mara amio kiela li na mara na purvanua tañena la nene, pano-o ataulu la, añene plan la añasuñe sina.

³⁵ Lala ñas amarmare e pog mārera la nene, ana ola la atagin la, ana amilan ga Ntewa mla si ninula pan la sina, pisir plan la amal sina.

La sina ñasia, nasinekar la akila yepe lalae moki pan la, a akilali la visae la avisave la pe amlelaga re si e Ntewa poli, yoko aligan la awasuñe la sina. A visae avisave asuñā amlelaga ke ga e Yesu wa, yoko akila mārera la sane van la na wa.

Ana e pogos nene, yeririna lala kiena ne Ntewa asape visae akila mārera la ve sanene van la, poga ga, ana tañatete aligan kiela suñe. Asitomñal ga asape e pogos naña visae naga visirplan la sina, la sinelan suñalen se marana naña akekara, a ve amawan re sina.

³⁶ Lala ñasia apiar la, añure la apa añe la e yometava e maran yar la naña apisa kare la ke pañisi. La ñasia, pogos naña apiar la, nane e sen urmi lala, akuan la ñararia e yuñā na koena. ³⁷ Lala ñas sina ga, akove moñar la, la ñas apiliro la kompas lua e sowa, ñasia aterñar la e playu na mara lala. La naña visae ve amare re, la mēna ga sur mārera van la pa ñisi. Pe kiela sur re poli, limala plas pañisi, ñisi na asi plan ga kulus nen nane pona sipsip vena ayenia nakilaen yepela visusun. Sur la punu ga piowa lue ga pan la, a yar tañena lala pe apisuar la re nena ga, akila kare la keviu ñisa. ³⁸ Pe mñala urñā re poli, a pe kiela yo re naña ava e poli, ñisi na asuñā amialialoro kar ga e yo mema a metava e tavie lala, asu kar ga e pulñe lala.

Nane yar na viawaena lala na sa nene. Yomarava nini na piowa manene la pan la, sa naña tekilia tevisa tesape yomarava

nini pe torokin re si yeririna wo la na sanene ase poli, yar la na sanene popon asuñā ga mñala urñā metava ma e peni. ³⁹ Tepisu sane la punu ga naña tepisayu la pa rui, apane pog mārera la mok pañisi, ana pe amlor re poli, asuñā mārera ga, kila temnunū kilale kiela naviawaena e Ntewa keviu, a pe lelaga. Ana la ape na pog nane naviranarena marua nanua sumo, ana asuñā amloge navisaarena wo lala kiena ne Ntewa, sane yoko naga kila mrapa naña akilia atol malena naña ve uro re, ana pe apisu re mras navisaarena nene molue pula poli. ⁴⁰ Ana Ntewa pisuveve sape popon kila mrapa viu tai van ita. Ana pitetalia Yesu pitom kila pae kiena yuñāena, kila sane la nanua sumo ne, amio ita, ita punu ga towar mras na visaarena kiena ne Ntewa nene e mrapa ve taaga ga, a e pogos taaga ga.

12

Kilamarata suñā ga e Yesu, naña naga mārera manene pano taulu pogos mārera lala

¹ A la punu naña tepisayu la ñaro rui, la na sane ape pupia purñes nen viawaena lala, asa ga pupia ñegas nena naña asuñā asuñā apisuveve ita ke ne, asuñā apisu ruru ke kieta viawaena, asape yoko tekirir va ve sanape. Sur ya naña suwo ke kieta mrapa, monar teyaslua, a mlamulen viowa la naña suñā piar kare ita ke ne, monar towarplanā, ana tomāreran kiririen e mrapa piavi naña sike e marata, naña sitomiena na liganena ve su re si e ita, kieta sitomen la ve piayavi ga.

² Tekira tevisuar manene Yesu, naña suñā sike e luas nen mrapa gare. Naga pe purñes nen mrapa na viawaena, a pe kana luas mēna ga, ana pogos naña tesitomñalia, yoko la māreraena van ita. Tekilia tesitomyu si pogos naña naga ñar ke yepe lalaea a naloge viowaena meta e lak torovia, naga sitom korenan ga pogos mārera naña naga panea. Naga mligan kiena sitomēna mārera su ga e pupia kekarena naña sike e marana, kila mā pano-o tauluā, ana nanagane teke e lepasnena ne Ntewa na ñamarua, e pupia lelēna wa ma e peni.

³ Popon tesitomyu mā Yesu, e pogos naña yeririna viowa la nene akuan make visen viowa la pania, sinela kar manene pañisi, ana naga tañan ga naga pano tol luas. Sanene, ita mēna popon ve sineta maren re yuñāena vilaga, a tañatete temarau, ve tesitom re urmatanen ya naña monar tekila. ⁴ Pona tesitom ke tesape temloge piowagan kilaen mara temio ñelaga viowa ana torok yo narui, sineta mare, ana pe tetol re ya naña Yesu kila poli wa, pe tesu

wo li re mlamulen viowa poli wa, pano-o kata kuruta mlau e yepeta. ⁵ A popon ve sineta p̄esan re visena na iilaren naḗa Arimata Ntewa pisa pan ita, sape pio ita sane narina lala, sape

“Naruu, visae nevisu popon sane naloge viowaena tai imi tol ko, ve ositom korenan re,

pona visae yam laḗasa nevisu sane monar nela nakoena van ko, kioḗa sitomena ve lor re, komin kiau ḗelaga navian koena naga sanene.

⁶ *Visae la naḗa sineu sii la, yam laḗasa monar nekila aloge viowa,*

a la naḗa nepe Arimala, yam laḗasa monar nowela.” Pakaiwa 3:11-12

⁷ Sanene, visae pog tai ovisu sane ve sanene van ko, monar om̄arera, otam̄an ga sane mrapa ke tai naḗa Ntewa sinenan sape vian ko e narui, sinenan sape kila ruru kioḗa malena ne. Ita punu naḗa tepe ata, tesuḗa tekila ke sanene pa narita lala, ana visae Ntewa pisu ita sane narina lala, naga monar kila m̄ena ve sa ke nene van ita. ⁸ Sur nene naga yoko ita make tetolia, a visae ve kila re van ita tai, naga pisu yaru nena sane pe pe narin ruru re napo poli, naga pe narin yar nae ga koyo tai.

⁹ A nanua sumo, ita make ga, pogos naḗa arimata la amla ke nakoena pan ita, pe sinetan re poli, ana pe lelaga, nenaga ne tepisu kilale sane amesmes ga, a kila sane tesitom la va la sane. Ve sanene na, popon manene tevatanon Arimata e ninuta, tekekarana ya naḗa kila pimi m̄alivin ita, vanon naga ke nene narui pe mrapa na malena.

¹⁰ Arimata lala amla ke nakoena pan ita e kas la naḗa tepe sisi ke ga wa, akila sanene komin asitom asape yoko wo la sane van la ke sina ga, ana pogos naḗa Ntewa mla nakoena pan ita, kila vena yoko wo ke sina ga van ita, vena ita m̄ena ga tekilia tetol kiena malena wa. ¹¹ Nakoena pe sur tai naḗa e ke e kana pog na kusena, pe kiki re nena ga, melkalka paḗisi. Ana siraunia, visae tetam̄an naga vian ruru kieta malena, yoko war mras napo lala, sane ḗelaga na mom̄auna a sur̄arena, amio ḗelaga na waena a na mesmesuena. ¹² Ve sanene, visae sur ya naḗa avitaweia, amiu akilali sane navisawaliena Aisea pisa sumo, naḗa sape

“Avisir plan limamiu la naḗa tayoi sike ne, akila la akulul sina, a purpur na lamiu la naḗa miyuyuwawa ke ne, akila la am̄arera sina.” Ais 35:3

¹³ Sanene, amiu m̄ena ga akila ruru si kiamiu mrapa la amesmes ruru wo, ana kiamiu laulu la naḗa ayaloro atavevea, yoko lala ve viowa manene re la sane, ana yoko imi m̄arera sina.

Avisuar ruruia ve akila pal re mrapa

¹⁴ Sur lua na waryoen silaga la sanini. Tai, naga ḗelaga na ve erau woena amio yeririna taḗena lala, a ta sina, naga ḗelaga na malena wa naḗa yaru monar se ea visae sinenan sape visu marana ne Ntewa na mava. ¹⁵ Ana monar ayum̄ae m̄arera vena ve amiu yar tai naḗa kirir m̄a pano-o ḗisi ga e mrapa komsusia, naḗa pe tol re lemamienna kiena ne Ntewa poli wa. Ovisuar ruru m̄ena ga naḗa ve narin ḗeligas melkalka ve imi tawa re e sineḗa. Visae pere, ḗisi na kapuru war mras la ve moki naḗa piowa e kioḗa malena, a kana kororak ne la ve kila kare re malena wa kiena ne li na lelagaena wa taḗena lala. ¹⁶ Monar ḗelaga viowa na yerm̄ene amio sira ve imi re e amiu, a monar ve ḗelaga nasineḗesan rurken re Ntewa, sa naḗa Esau kila nanua sumo. Esau nene, Ntewa kilologia naga pe m̄earu kiena ne arimana vena kilia war lalimana ve kiena, ana pogos tai naḗa visokaria, mlopon ponos nen pursi wo naḗa wenla na vetokaki Sekop miyum̄aenia, ana mias lua sitomiena kiena ne Ntewa e kiena malena, pisa pa wenla, pisape “Ei, ola pursi nene im van inu nagane, a lalimana ne ata make ga naḗa pe kiau, ana nela vaniko.” ¹⁷ Ana sa naḗa tekilia ḗa rui, siraunia Esau pisa sape yoko war maran si lalimana ne arimana ve kiena, ana apisaluḗar ga, vanon naga ḗiliwilin plan rui. Ana mloge piowagan̄a, tagi pano-o kila ḗele ga rui. Naga sitom ke sina ga, sape sa ve kila re ga, ana nagane kilalu rui.

Tavie naḗa Sinae na yomarava, amio tavie naḗa Saeon nae peni

¹⁸ Ana popon tesitomli si ve tokak ga e lepas nen navisaluaena ni sumo wa, amio lologena wo kiena ne Yesu Kristo naḗa pimi ga na wa. Sur lalua nene pe taḗena paḗisi, ana sur nene tekilia tevisu kilale e kala tavie la lua.

Tavie na navisaluaena marua, nane Tavie Sinae, naḗa na yomarava ga nini. Kieta li marua le Yu lala akilia apisu e kilamarala, ana apisu sane pe pupia yo wa na marauena, naḗa kap m̄eke ea a kana pulḗalu ne lala yo malolo ga rui, amio kan yaku nena naḗa yemalolo kalo make ga, a lagi tai miyui lue ga ea. ¹⁹ Ana pupia kana kumasua nena miyelyelu m̄alia, ana amloge pulgo tai pis naḗa urmi paḗisi, kila sane amarau pano-o, atag asape ve visa re si sur tai van la. ²⁰ Apisu sane yo nene pe wa paḗisi, akranwo ruru nena, sane visae sur m̄al ya naḗa waro lavisin tavie nene, kus pal laea, yoko monar akoven̄aria. ²¹ Ana yermarua Mosis pisu sur la nene,

naga mēna marau, pisape “Lelaga naṣane, nemiyuwawan ga marena.”

²² Naga nene tavie wa na navisaluaena marua na sumo, ana nanagane na pe tepa re si e poli, tepim e tavie wa viu na lologena wo nene na Tavie Saion. Naga sike ma e peni, naṣa pulkumali kiena ne Ntewa mali mēke ea, naga pe Yerusalem viu ne nae yo mava. Naga pulen ga navisi lala, mok na mok naṣa sane apulopule ga, naṣa asuvileviles kar ga vena kilaen yauena na kekarena. ²³ Ana likan la, ita ṣegas na li na lelagaena wa la tesike lele taaga ea, naṣa ita tepe sane mēaru lala kiena ne Ntewa naṣa teṣar lalimana. A amio ita mēna, ninuna ne kieta yar mare lala asike ea, nane la naṣa amesmes ruru pa rui e yomarava, ana pogos naṣa amare, aṣure plan la apa atol luasnen mrapa natamaliaena, naṣa apa asu ruru e yo nene. A yaru nalipereena mēna tai totano teke metava e yo nene, naga pe Ntewa na sur make ga. ²⁴ A amio sur wo taṣena la naṣa asike e kieta kunus wa nalologena wo nene, tekilia tevisu Yesu, amio kana kuruta naṣa mlau, naṣa apeven pa e losineta lala vena kila temekiki. Kana kuruta nena, pe sa re kuruta kana ne yermarua Epol nanua poli, naṣa asape kuruta na ween yaru, a kuruta na kilamaranen napiowaena, ana kana ne Yesu naga pe kuruta na tamaliaena yaru, a pe kuruta na viewoena. Yesu kila po paṣisi wa, naṣa suṣal su likan Ntewa amio yaru, kila kiela naviranarena viu lalua suṣalu ruruia, vena kila lalua ave erau wo sina.

Ayagogon ruru pulgona ne Ntewa

²⁵ Navisaluaena marua, naga sane visena na kilapegeena ta naṣa paeme e yomarava nini, a lologena wo, naga sane visena na kilapegeena ta naṣa pitom ma e peni. Ana la naṣa apilon māsila pan navisaluaena marua nene, taṣatete nena aurmatan nakoena ṣisa, ana visae ve sanene, yoko ve sanapen la naṣa apilon māsila pan lologena wo? Yoko taṣatete nena aur matan ve tokaki. Visae ve sanene, popon teyagogon ruru pulgona ne Ntewa, telogearia. ²⁶ E pogos naṣa Ntewa pis pa yermarua nasumo la nene, kiena visena urmi paṣisi kila yeminu, ana sirauania, kiena visaaren tai pisa si mon metavanja, sape

“Yoko yam si tai nokululun make yo punu ga, ve yomarava re ga nini, a amio make yo la ne ma metava yam veraga.” Akai 2:6

²⁷ Visena naṣa pisa e nini, naṣa sape “Yam si tai,” naga pisa ke sur keviu ta ne. Naga kana kinasa sape Ntewa kululun yo

yam tai rui, ana kiena sitomena mārera sike ga wa sape kululun li si yam tai ana visu ruru li make ga suria. E legiena maro yoko kululun wowa yomarava nini, amio sur make naṣa naga sii la sike ea, ana yoko sur naṣa taṣatete kululun rovia yoko suṣal mārera sulue na sike ne. ²⁸ Sur ga tai naga kilia su lue na sike ne sanini, nane nasuṣenena kiena ne kieta Ntewa nena, a potena paṣisi naṣa mligan kieta malena su ruru sike loyuma ea. Popon silaga tekila lotena wo tai vania naṣa kilia kekaranja, tepisu kilale naṣa naga pe na wa paṣisi, tevatanonio. ²⁹ Komin kieta Ntewa naga kapi ke nene narui, naṣa kilia sikap van make sur punu ga.

13

Pelaga la naṣa Ntewa kekaranja

¹ Visen si laṣas nini vena iila amiuena, naga sanini. Popon asuṣa akekaran amiu lue ga, sa naṣa kam na ape mratava taaga ga amio Kristo. ² Ana ve akekaran amiu re ga, akekaran ke mēna wolawa lala, akekaran naṣa avisuar la e māmiu umā lala. Popon akilakila sanene, komin pog laṣasa, kam na amninue ga, ana wolawa la naṣa apisuar la ke ne, la na navisi kiena ne Ntewa ke la narui. ³ Asitoṣal la naṣa asike e yuṣa nakoena, awar pae kiela naloge viowaena lala, sa ga naṣa akoven amiu mēna apa asike amio la. Kam na ve sinemiu ṣesan re mēna la naṣa yar taṣena la asuṣa akilakila kare la ke silaga, komin ita punu ga tesike e yomarava nini, a monar tokus pae pogos mārera la naṣa yoko tevisuia.

⁴ Popon yar make ga avisu kilale ṣelaga na talopaena naga pe sur wo a pe sur wa mēna ga, a komin sur ne nanene, pe pon re si kororak tai imi kila kare tog naṣa aṣaenia pe mēala lalua naṣa atalopa, komin lalua apisaaria asape yoko ve aure re si taṣena. Yoko Ntewa la na lipereena va la naṣa amiyalyal kar ga, sane li na talopaena naṣa akila kolau, pona yar viu la naṣa akila lau.

⁵ Ovisuar ruruia naṣa ve oligan re kilavaru imi ve suri na sumo e kioma malena. Popon okila ko okekaran ga narin ya naṣa teke e lumoma rui, komin navisaarena kiena ne Ntewa naṣa sike pa rui, pisa sanini, sape

“Taṣatete neligan ko yam tai, taṣatete nevilon masuu van ko.” Lev 31:6

⁶ Ana pogos naṣa tesitomyu si naga nene, mla si namāreraena pan ita, vena tevisawal visena naṣa sike e Tus na Yauena lala, pimi pe kieta visena, naṣa tevisave “Yar na iila ruru inena, naga Ntewa na mava ga,

ana ve nemarau re si narui, yoko yar taþena kilia kila si ya ne viowa van inu ne?"

Yauena 118:6

⁷ Sur taþena, popon asitomalar mña kiamiu nasumonena lala, naþa apisawal þesan visena kiena ne Ntewa pan amiu. Avisu veve ruru mras naþa molue kome þelaga wo na kiela malena, a akila ga nono na kiela lelagaena mñarera e kiamiu malena lala. ⁸ La amlelaga ruru po, ana ita mñena tekilia teledaga, komin Suþe Yesu Kristo naga piloulou re pogos tai poli, naga maran taaga sa ke nakoneva, þane, a peni, sulue na sike ne.

⁹ Popon tevisa mñena tevisave avisuar ruru amiu visena kar taþena lala amio navian wowenen lala ve aim aure plan amiu re vetan kove wo naþa kiki ruru nena pae rui. Yar laþasa asitom manene la e þaþagena wa lala, amio kala kinanena ne lala, ana kinanena la nene taþatete nena iila kiela malena lala. Sur taaga ga naþa kilia kila sineta la mñarera ruruia, nane lemamienna kiena ne Ntewa pimi pan ita. ¹⁰ Kinanen la ne tai ne sanene, naga nane kilarñiu na kuþaþaena lala naþa yaru wa la akuan ke e wonta. Amlenwoia, akila pa yurñaena la e narui, ana siraunia akania sa naþa akinan kala ke narui. Yar wa la nene la amal ga e kinanena na wonta la nene, ana ita naþa temlelaga e Yesu, ita na pe tekinan re e wonta nene poli, ita na kata wonta taþena mñe ke na, naþa temal e kana kuþaþaena nena naþa akuan su ea, naþa yar wa la pe apisu kilale re poli, a la taþatete akinana ea.

¹¹ La asuñia akila ke kiela kuþaþaena la nene, ana tai na pe taþena towe laa sane, sa naþa asape kila totou na marena kiena ne Yesu, kuþaþaena nena naga naþa asape na lakorenanena na viewonen mlamulen viowa, ana pogos naþa þarin yar wa kila naga, naga pe kus make re tas nen sur mal pa loyurña naþa pe yo wa manene poli, ana þar ga kana kuruta, pa mligan se wonta. Ana tas nen sur mal nena, akuslua si petan urña, akus pa vanua, ana askapia.

¹² Naga sa nenaga naþa Yesu kila, naþa akus mñena naga pa vanua e purkove na pulkumali, akila mloge mña piowa pano-o kana kuruta mlaui make nenaga, naþa pe mlaui koren re poli, ana mlaui naþa kila ita kiena yeririna lala tepim tepe yar wa ruru nena napo lala e marana ne Ntewa. ¹³ Ana komin naþa Yesu kekaran sape kila ve sa nene vanon ita, ita mñena ga monar tekekaran teva tesuñal tesu temio naga vanua e urña, yar la avisu kare ita sa naþa apisu kare naga, tokus naloge viowaena ve sa ke ga naþa naga kusa. ¹⁴ Visae viowa ga van ita e yomarava nini sanene, sanene na pogaga ne, komin naþa pe

tesitom re tesape yoko tesike e pulkumali tai e nini ana tesulue poli, ana temligan kieta sitomena sike ga e mñata urña napo e pulkumali viui naþa teþanon ke rui.

¹⁵ Popon kemua tesitomñal lue ga naþa Yesu kila po manene la pan ita, naga pieta-van ita e mrapa rui ana silaga tekilia tevisa potena va Ntewa vanonia. Ve tekila re kuþaþaena e sur mal la vania, ana nalaena tai toñia ga naþa tekilia tela luen ga van silaga, naþa yoko kekaran vaþisi, naga nalaena na yeluarena. Tesuñia tepisirlua ke kiena kia sanene, ana visena na gota ne lala sa ga mralak tai naþa kiki ruru nena po pania. ¹⁶ Visae sanene, ve sineta þesan re naþa tekila yurñaena wo lala, komin naga sane kuþaþaena naþa tekilia tela va Ntewa. Tai naþa naga kekaran manene la sane, naga sanini, sape tekila luen ga wo va yar taþaena lala, tekekaran ga naþa teviovion kieta sur la temio la.

¹⁷ Sur si laþasa, sane monar telogear kieta nasumonena lala, monar tekekaran ga naþa tesu vatanon kiela visena lala. La aþion ke paþisi naþa avisuar ruru ita, komin naþa pupia yerkawa kerkeviu la naþa asu metavan la asuñia apisu veve ke kiela yurñaena a kiela þelaga mñena lala. Visae kieta nasumonena lala, kiela sitomena la marmare, ana yoko yurñaen make ga va viowa nenaga, ana visae telogear ruru la wo, yoko kila yurñaena ve urmi manene re van la, akekarania, ana yoko wo manene mñena van ita, yar na yurñaena lala.

¹⁸ Pogaga, lavis ke visena make la þisþis narui, ana sinemimin mesape meviun mñena tan amiu mesape asitomñal imimi e kiamiu lenienna lala, vanon yomñarera naþa mesike e nanagane. Pe mepisu re sur tai piowa teke e imimi poli, kiamimi sitomena la merarava ruru ga, a mesuñia mesuñialu mñarera lue ga mesike e þelaga wo la naþa mesmesu e maran yar lala.

¹⁹ Ana sineun nesape visena la nene akila ruru vilaga, vena nekilia neviaþa e nini ve ve piavi re nowasuþe si neimñas pun amiu. ²⁰ In na nesuñia nemlen wo amiu ke mñena ga, nesape yoko Ntewa iila amiu. Naga pe Ntewa na sumñare, naga pe Ntewa naþa sinena miye ita kiena sipsip lala, ana pitetalia kieta Suþe Yesu pitom e yomarava nini, pitom pe yerkawa na visuaren kieta sipsip lala, kana kuruta mlaui vena visirluaen naviranarena viui naþa yoko sike sike nena. Naga pe Ntewa mñena naþa Yesu tamñan kiena malena pania, ana naga þerelua petan marena, pisirlua malia sina, ²¹ ana noþasine naga nesape yoko la sur nowo make ga naþa kam na sinemiun ke nanagane vena kilaen kiena yurñaena e yomarava nini sa naþa sinenania. Naga

suñña miyuññae ke e kieta malena la pe ve taaga, komin Yesu Kristo suñña miyuññaen ke kieta ðelaga wo vim ve sa naña naga sinenania, ana yoko teieluar manene naga vanon vano-o taðatete ðisi, Sanene.

²² Na mratava pun inu lala e Kristo, nesiri mñaki nini piññasu pan amiu, pona visae ve ve piavi manene re yo, ana visae avisu ve sanape kam na ve sinemiu karin re, ana kam na ala kiau visena na iilaen la naña sike ea.

²³ Sineun nesape nevisawal van amiu aloge kieta wolai naña Timote, amligan lua si naga molue petan yuñña nakoena rui. Visae ve ve piavi re imi kom e nini, yoko imimi lua, meirñas mevisuveve amiu.

²⁴ Sinemimin mesape avisawal va ki-amiu nasumonena lala, amio mñena yeririna tañena lala kiena ne Ntewa, avisave mepiun ke mesape la asike sanape, asururuga pona sanape? A le Italia la naña asike e nini la mñena sinelan asape avisa pokolemalo van amiu. ²⁵ Kiau visena maro nae e nini, nane nesiri van amiu narui, nesape yoko lemamiēna wo a sinewo kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga.

Maki Naþa SEMES Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Semes, naga kiena visena wo lala naþa vena vianen yeririna lala kiena Ntewa naþa asu tetai asike e yo punuga e yomarava nini. Semes naga kila totou la mokliu e kiena visena vena iilaen yaru lala, vena atol sitomena a kiliaena wo lala. E maki nini, naga pisayu suri moki naþa nalelagaena lala monar kiela sitomena tolia a monar akila. Naga sape nalelagaena naþa limana korena, naga monar kekara pogos naþa visae Ntewa visirlua naga va metava, a nalelagaena naþa kiena suri moki, naga monar kekara pogos naþa visae Ntewa ligan naga vito su tano. A pisayu þelaga wo naþa yaru monar kila, a naga sape lelagaena a yuñæena, suri lua nene lalua monar akiriri lele taaga. Pisayu mēna sape yaru naþa kila ke þelaga wo na iilaen yaru taþena, yoko kiena lelagaena mārera.

Semes pisayu suri lala na kilalien yaru lala, a naga sape yaru naþa suri la aimi akilalia, ana naga suñæa þuarar ke þelaga mesmesu, naga kilia loge wo. Pisa sape nalelagaena monar ve tañan re gona visa suri viowa, ana monar yeluar ga Ntewa ea. A pisayu manmaruaena naþa Ntewa kiania, amio þelaga taþena leþas naþa po, sane þelaga kiena yaru naþa kila kiena sitomena pito ga tano, pona kila kiena sitomena piyavi. Pisayu mēna þelaga laþas naþa piowa, sane yaru la asuñæa apeveyu, apilave paþisi, amila nakoæena pa yaru taþena, pona akila kiela sitomena pa metava.

E maki nini Semes pisayu lotena naþa navisatameena sike ea, a suri keviyu si tai, pisawal ruruia naþa lelagaena amio yuñæena wo, suri lua nene monar asike lele taaga e maliena kiena yaru naþa lelaga, ana nanini naga taveve sitomena kiena Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

Pelaga na lelagaena a þelaga na manmarua 1:2-8

La naþa limala korena a yaru na suri moki lala 1:9-11

Suri na kilalien lelagaena kiena yaru 1:12-18

Yaru naga monar loge visena kiena Ntewa a monar kila suri la naþa visena nini pisa 1:9-27

Visena na kila woen yaru pisu suri piowaga e yaru taþena 2:1-13

Lelagaena a yuñæena wo 2:14-26

Li nalelaga monar visuar ruruia e kiena visena 3:1-18

Li nalelagaena a þelaga lala na yomarava 4:1—5:6

Suri taþena la naþa Semes pisa 5:7-20

Visen þesia

¹ Inu Semes inu nepe yaru na yuñæena kiena ne Ntewa, a kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, naþa inu nesiri luñaki nini pimi pan amiu naþa amiu lus nae Israel lala lualima taaga pa lua naþa amiu asutetai asu ke e narin þegas lala e yo punu ga e yomarava nini. Inu nepiun nesape sanapen amiu asu pogaga pona amiu na asike sanape?

Naviawaena amio namanmaruaena

² Puruvi lala a vineu lala, pogos naþa na kilalien lala imi e amiu, amiu na akilia avisu la sa naþa suri nalogewonena. ³ Nanene na sa naþa amiu akilia, pogos naþa suri nakilaliena naga kilali kiamiu naviawaena lala, ana amiu atauluia, nanene kila kiamiu naviawaena imi mārera manenea vena suñæalu sulue. ⁴ A pogos naþa amiu asuñæalu mārera sanene, nanene naga kilia kila kiamiu malena mesmesu ruru wo vaþisi marua ruru nenaga a ule ruru e suri wo la punu ga, pe þelaga wo re tai naþa naga pe kiena re poli.

⁵ Ana visae amiu yaru tai naga sitom pisape kiena manmaruaena ve tokaki ga, naga monar viun tan Ntewa e kiena leniena, ana Ntewa kilia la van naga. Vanon naþa e þelaga kiena ne Ntewa, Ntewa naga tapatete visi viowa va yaru naþa naga viun suri tania, vanon Ntewa naga mlaluen ga nalaena wo silaga e kiena sinewo. ⁶ Ana pogos naþa yaru viun suri sanene e kiena leniena, naga monar lelaga mārera, naþa naga ve sitom þele re sina, vanon naþa sitomena kiena ne yaru na sanene naga sane sive naþa lagi miyuia kulkululu, lagi suñæa supon kare ga pa e yo punu ga. ⁷⁻⁸ Yaru na sanene, kiena sitomena peve lua, a kiena þelaga lala kar ga, ana yaru na sanene tapatete si sitom visave þisi na la suri wo tai e Ntewa.

Yaru la naþa kiela suri re poli, a yaru la naþa kiela suri la moki

⁹ Kieta puruvi laþasia limala korena ga, pe kiela suri re poli, ana la popon

awarwar la vaḡisi naḡa Ntewa pisirlua kiela sitomena pa metava,¹⁰ a kieta puruvi taḡena mēna ga lala, naḡa la kiela suri moki, ana la mēna ga popon awarwar la manene vaḡisi, komin naḡa Ntewa naga kila kiela sitomena la sike ga tano. Lala akilia akekara sa naḡa la apisu kilale asape yaru naḡa naga kiena suri moki, naga sa ga naḡa meme tai naḡa to yam plas ga.¹¹ Pogos naḡa mrae pa metava, naḡa yo pisun paḡisi, ana mlege meme la nene la apimi ameu, ana akekapili pito tano ana maran meme la nene kokovio. A e ḡelaga ke nene, e pogos naḡa yaru na suri moki lala asuḡa akilapolo ke kiela kilavaru lala wa, ana ḡisi na la aloru mēna ga akokovio.

Nakilaliēna lala

¹² Yaru naḡa suḡalu mārera e nakilaliēna lala naḡa aimi e naga, navisa ruruena sike e naga, vanon pogos naḡa naga taulu suri la nene ḡisi, ana Ntewa yowauia ruru naga e nalaena wo tai, naḡa naga namalena nene naḡa Ntewa naga pisaaria ḡisi rui pan la naḡa la asitom manene naga.¹³ Visae nakilaliēna lala imi e amiu, ana la ataḡali amiu, ana amiu na ve avisa re avisave “O, nataḡaliēna la nene la amolue e Ntewa.” Amiu taḡatete avisa ve sanene, vanon naḡa taḡatete suri viowa naga kilia taḡali Ntewa, a ḡelaga nakilaliēna yaru Ntewa naga pe kiena ḡelaga re nene poli.¹⁴ Nataḡaliēna la nene apimi mārera e yaru, e ga e pogos naḡa kiena nasinenanena viowa ga naḡa kila luḡeluḡe naga, ana pure naga pano.¹⁵ Siraunia, ana nasinenanena viowa nene naga pitovi pimi keviu ana naga ḡar narina, naḡa mlamulena viowa, a siraunia, pogos naḡa mlamulena viowa nene naga mēna ga pitovi pimi keviu, ḡisi na naga mēna ga ḡar narina, naḡa naga marena.

¹⁶ Kiau puruvi wo lala, ḡisi na amiu avisuar ruru amiu, ve atamān re yaru la aimi avisa kotalia amiu, naḡa la avisave “Nataḡaliēna naga pimi e Ntewa.”¹⁷ Amiu na monar akilia sa naḡa suri wo punu ga, a nalaena tanea punu ga, la amolue ma e peni la apitomi e ita. La amolue e Ntewa naḡa naga sii suri lala punu ga naḡa la apivavaga ke e sinapane, suri vivavaga la nene naḡa la akilia avilolou la silaga, ana naga kiena ḡelaga pe pe taḡena re nena pogos tai poli, naḡa naga taḡatete vilon māšina van ita pog tai, vena ligan ita tesuḡa ga e yemalolo.¹⁸ Nane Ntewa ne nanene naḡa sane kiena sitomena ga, naga kila ita tepimi tepe narina, komin naḡa ita temlelaga e kiena visena lelaga, vena ita na sa naḡa teve mras ḡesia na yeririna moki lala naḡa ḡisi na lala alelaga mare e Kristo sirau.

Ita monar telogear visena kiena Suḡe

¹⁹ Kiau puruvi wo lala, ḡisi na ve sene-miu ḡesan re visena nene, naḡa apisape yeririna punu ga monar avitaḡilin yago-goena, a monar avis male ga. A monar ve avitaḡilin re mēna ga sinekarena,²⁰ komin naḡa nasinemimiena kiena ne yaru, naga taḡatete nenaga kilia kila ḡelaga namesmesuena kiena ne Suḡe imi kate pog tai, peraga.²¹ Ve sanene, amiu na monar akoven plan ḡelaga namname lala, a yuḡaena viowa lala e kiamiu malena la wetelu, a amiu monar aligan kiamiu sitomena suḡa vatano e Visena Wa naḡa naga kilia tamalia amiu, naḡa Ntewa naga mapila e losinemiū lala ḡisi rui.

²² Amiu monar akila ya naḡa Visena Wa nene naga pisa, pe pon re naḡa amiu asuḡa avisa kotalia amiu ga poli, naḡa amiu asuḡa ayagogonia ana amiyagogo korena ga e Visena Wa nene, amiu pe akila re suri la naḡa pisa ke poli.²³ Nanene sa ga naḡa yaru tai pisu marana e wii naḡa ato e kilika,²⁴ naḡa pogos naḡa naga pure petania, pog plas laa ga nene, naga sinena ḡesan ke sina ga marana pisape mēna naga marana sanape wa.²⁵ Ana yaru naḡa naga pisu ruru loyuḡa e navisaluaena wo nene naḡa naga kilia wereplan ita e mlamulena viowa, a naga yagogo ruru ea, naḡa naga ve yagogo korena re ga ḡisi sinena ḡesania, ana naga logearia a naga yuḡaenia, yaru ne nanene narui ḡisi na Ntewa naga visa ruru naga e kiena yuḡaena punu ga.

²⁶ Visae yaru tai naga sitom ke sape naga pe yaru mesmesu nalelagaena tai, ana naga pe ḡuarar ruru re purmenena poli, naga suḡa pisa kotalia ke sina ga naga, a kiena nalelagaena pe suri korena ga.²⁷ Ana ḡelaga na lelagaena naḡa mesmesu ruru po, a naḡa naga pe lelaga kemua naḡa po e marana ne Ntewa, naga sanini: ḡisi na amiu aialiali ninuyu lala a letano lala, vena aiila la e kiela malena mārera lala, a amiu auarar ruru kiamiu malena mārera vena ḡelaga viowa amio kororaki lala na yomarava ve atolkare amiu re.

2

Amiu na ve awaveve re yaru lala

¹ Kiau puruvi lala a vineu lala, sa naḡa amiu apiawa e kieta Suḡe Yesu Kristo, naḡa naga pe Suḡe Nawarwarena, ḡisi na amiu ve awaveve re yaru lala, naḡa amiu akila wo van laḡasia, a amiu akila viowa van laḡasia.² Sa naḡa visae yaru la ve lua, aimi loyuḡa e kiamiu yuḡa na leniena, tai naḡa kiena suri la moki naḡa māna kulsota miyowau ruru po a naga miyen pialiga tai naḡa pe kol teke e mrasilmana, a naḡa taḡena naga pe

kiena suri re poli, naga m̄ana kulsota la pororo ga, ana p̄isi na amiu ve akila re ve taḗna van lalua nene. ³ Pe pon re naḗa amiu asitom manene yaru naḗa naga mien kulsota naḗa miyowau ruru po poli, naḗa amiu aure naga va e yo naḗa po a avisa vania avisave “Paraga lelem̄a napo nanene, imimi sinemimi mesape ko ototano e yo nene,” a e yaru taḗna nene amiu avisa ga avisave “P̄isi na ko osuḗalu ga osuḗa varau e nam̄a, visae peraga oto ga tano e nam̄a.” ⁴ Pogos naḗa amiu akila ke ḗelaga la ne sanene, amiu na asuḗa apisuvisu yaru laḗasia la apo, a yaru laḗasia la apiowa ga, nanene na vanon ga suri la naḗa la amien ke ne, a kiamiu navisuena na sanene naga pe ḗarpoyo re nene e sitomena wo nene poli.

⁵ Kiau puruvi lala, amiu aloge inu. Yeririna la naḗa na yomarava nini la naḗa limala korena ga, Ntewa naga pure plan la nene la ape kiena, vena naga kila sa naḗa la kieta suri wo lala e lepas nen kiela nalelagaena lala. A Ntewa kila m̄ena ga ve sanene vena akilia ava ala kiela lalimana lala e nasuḗena kiena, sa naḗa naga pisaar p̄isi rui pan la naḗa asitom manene naga. ⁶⁻⁷ Ana amiu na asuḗa apisuvisu ke yaru la naḗa la limala korena la sane ape kororak ga. Ana amiu na asitomyulia: ?A la naḗa la asuḗa am̄ene amiu ke ne naḗa la asuḗa aḗure amiu ke apa kumali? ?A li pe m̄ena ga la naḗa la asuḗa apiuelin amiu ke e kia keviu wo nene naḗa Ntewa naga m̄ligan e amiu? Nanene na pe yeririna re la naḗa limala korena poli, ana nanene na yeririna la naḗa kiela suri moki.

⁸ Mrapa mesmesu naḗa amiu ataveve e nene naga sa naḗa purḗes nen navisaluaena kiena ne nasuḗena kiena ne Ntewa pisa naḗa naga pisa pisape “Ko na ositom nalavis puḗa lala, okila wo van la, ve sa ke ga naḗa ko na ositom ko m̄aga.” ⁹ Ana visae amiu asuḗa avisuvisu ke yeririna lala awaveve la ke sanene, nanene na amiu asuḗa amlamula ke piowa nene ne, a navisaluaena kiena ne Ntewa p̄isi na naga liḗere amiu visae amiu na ape yaru na kilaroen navisaluaena. ¹⁰ Komin yaru naḗa naga kilaro ga visena kiena ne navisaluaena ve taaga ga, naga kila ke mlamulena viowa ne e marana ne Ntewa, naga sa naḗa naga kilaroro make visena kiena ne navisaluaena la nene punu ga p̄isi narui. ¹¹ Komin Ntewa nene naḗa naga pisa pisape “P̄isi na amiu ve ataḗa re kolau,” nanene na Ntewa ke ga nene na wa naḗa naga pisa pisape “P̄isi na amiu na ve awem̄ar re yaru.” A visae amiu ve ataḗa re kolau ana amiu awem̄ar ga yaru, p̄isi na amiu na ave yaru na

kilaroen ga navisaluaena narui. ¹² E pogos na liḗereena, p̄isi na Ntewa naga ve la re nakoena van amiu sa naḗa p̄isi na naga la van yeririna viowa lala, p̄isi na naga ure plan amiu e nakoena nene narui. Komin suri ne nanene, kiamiu visena lala a kiamiu yuḗaena lala naga monar ve sa naḗa amiu na pe akila re suri tai naḗa mesmesun naḗa amiu akus nakoena vanon poli. ¹³ Nanene na komin naḗa Ntewa naga sinena mie amiu, a kiena nasineyeena nene naga p̄isi na yumuvanlua naliḗereena naḗa naga mesmesun naḗa amiu akusia. A pogos naḗa Ntewa naga p̄isi na liḗere yeririna la naḗa la pe sinela mie re yeririna taḗna poli, p̄isi na naga m̄ena ga taḗatete sinena ye la.

Pelaga na viawaena a na yuḗaena wo lala

¹⁴ ?Puruvi lala, sanapen naḗa visae yaru tai naga suḗa visa ke visave naga piawa ke e Kristo, ana p̄isi na naga pe kila re yuḗaena wo la poli? ?P̄isi na kiena naviawaena ga nene naga kilia tamalia naga, pona peraga? Nanene na, taḗatete suri wo tai kilia molue kome kiena visokanena naviawaena kiena ne yaru na sanene. ¹⁵ ?A sanapen m̄ena ga naḗa visae kieta puruvi laḗasia amio vineta laḗasia naḗa la pe m̄ala kulsota re poli, a la pe kala kinanena re poli? ¹⁶ Visae amiu yaru tai naga visin sineyeena van la visave “Ntewa naga visa ruru amiu, amiu na ve miava tol amiu re, a ve viso kar amiu re,” ana naga pe mla re nena suri tai pan la poli vena iila la, visave ve sanene pogaga ne pona pe po re nene poli? Peraga, kiena visena na sanene ana pe visena korena ga. ¹⁷ A kieta naviawaena na sa ke ga nene narui, naḗa visae naga suḗa naga taaga, a ve yuḗaena wo lala ve su re amio, ana kieta naviawaena nene pe naviawaen korena ga, mare ga ne.

¹⁸ Ana pona p̄isi na yaru laḗasia la aloge visena nene, ana p̄isi na la akilali naḗa avisatam̄ea avisave, “Naga pogaga, ana pe sa re nene poli. Ana naga sa ga naḗa yaru laḗasia, la ape yaru na viawaena, a yaru laḗasia, la ape yaru na kilaen yuḗaena wo lala.”

Ana p̄isi na inu nevisatam̄e la nevisave “Visae inu nevisu ko naḗa ko ovisa ovisave ko na ope yaru na viawaena ga, ana ko na pe yaru na kilaen re yuḗaena wo la poli, ana ve sanene p̄isi na taḗatete nevisu kile tai naḗa sane naviawaena kion̄a pe lelaga. Ana visae ko ovisu naḗa nesuḗa nekila ke ḗelaga wo lala, nanene kilia kila merarava van ko sane kiau viawaena naga pe lelaga kemua.” ¹⁹ Ee, inu nekilia m̄aga naḗa ko omlelaga naḗa Ntewa taaga ga sike na,

nanene na po paʻisi nene. Ana nevisa van ko, yermare mēna ga lala la amlelaga sa ke ga, ana la asuʻña amiyuwawa paʻisi vanonia. ²⁰ Sa naʻpa nesuʻña nepisa ke ne, yaru naʻpa naga pisape naga piawa māga, ana pe kila re ʻelaga wo la poli, kiena naviawaena nene pe suri korena ga, yaru na sanene na pe wowe ga nene. ?Pona amiu sinemiun asape nevisa meraravanli la suri nene sane wa? ²¹ Pogaga, amiu asitomli repita naʻpa Epraam ne. ?Ntewa naga kila Epraam naga mesmesu e marana vanon ya ne? Nanene komin naʻpa Epraam naga ʻere narina naʻpa Aisak, piar naga e wonta, ana taʻmān narina nene pisape kila kupāpaena ea va Ntewa. ²² Amiu apisu ke ne, e lele nene ita tevisu naʻpa naviawaena kiena ne Epraam a kiena yuʻñaena lala, ana suri la lua nene amiyuʻñae ga lele taaga. Kiena yuʻñaena lala la akila sane kiena naviawaena naga pe lelaga ruru kemua naʻpa lelaga, ²³ a suri nene naga kila Visena Wa pe lelaga kemua, naʻpa pisa pisape, “Epraam naga piawa ke e Ntewa, a pe miasi suri ne nanene, Ntewa naga kila Epraam mesmesu amio naga.” A nanagane ita tesuʻña tepio ke Epraam tesape naga pe erau kiena ne Ntewa. ²⁴ Komin suri ne la na nene, ita tekilia tekirawal sane Ntewa naga kila yaru mesmesu amio naga komin kiena ʻelaga wo na malena mēna ga, pe komin re ga kiena naviawaena poli. ²⁵ A amiu asitomli Reap nene, nanua sumo naga pe sira na mrapa ga tai. ?Ntewa kila naga mesmesu amio naga vanon ya ne? Nanene vanon naʻpa naga pisaar ruru le Israel la lua nene naʻpa lalua apim vinau ga apisape avisu kilia Seriko. Naga ʻerewan lalua nene e māna yuʻña, a ʻisi na naga kipian lalua nene e mrapa taʻpēna tai vena lalua akilia aure ana awasuʻpela si akom ea.

²⁶ Pogaga, ana sa naʻpa tas nen yaru naʻpa naga pe ninuna re poli, naga mare, naviawaena mēna ga, naʻpa pe ʻelaga wo re laʻpas ayuʻñae veraga amio poli, naga mēna ga mare ga.

3

Ita monar touarar ruru purmeneta

¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re naʻpa amiu ve moki akilali naʻpa auarar yuʻñaena na vianena e yuʻña na lotuena la poli, vanon naʻpa amiu akilia māga, e legiena na liʻpereena, ʻisi na Ntewa naga kila nalipereena van imimi navianena lala ana mārera laa sane. ² Visae yeririna tai naga pe kila pal re kiena visena pogos tai poli wa, yaru nene naga po na po, naga kilia ʻpuarar ruru kiena malena wetelu. Ana peraga, ita punu ga ita tesuʻña tekila

pal luen ga kieta visena lala silaga. ³ Popon ita tesitomli narin pototo nene naʻpa ita temligan pa teke e logon wosi. Pogos naʻpa ita temligania, ita na tekilia tekila wosi nene logear ita, a ita tekilia tevilon pupia tas nen wosi nene naga va e yo naʻpa ita sinetan tesape naga va ea. ⁴ A ita na tesitomli mēna ga waa lala, naʻpa pe suri korena ga naʻpa aurmi paʻisi, a pona pupia lagi miyuia ana sinenan pisape supon vano, ana narin ʻeligas ga, naga kilia kila pupia waa nene va e yo naʻpa yaru na uararen ʻeligas naga sinenan pisape va ea. ⁵ Purmeneta lala naga sa ke nene narui, naʻpa la ape narin suri ga tai, ana la akilia avis molmolue ve keviu vaʻisi.

Amiu na asitomli, naʻpa narin māu na kapi ga tai, ana naga kilia kekan ga pupia laki lala e pupia yomārua tai. ⁶ Ee, lelaga kemua, naʻpa purmeneta naga sane kapi ta ne. Kompās nen tasneta la moki, ana purmeneta naga ta naʻpa suri viowa punu ga na yomarava nini la apule manene la ea, a kiena naviowaena la nene la asuʻña akila kare make kieta malena wetelu. Purmeneta nene na suʻña mla ke kapi e lele na loge viowaena, a naga suʻña kila ke kapi nene pivaga e kieta mrapa na malena punu ga. ⁷ Ita tekilia tepisu naʻpa yaru naga kilia kila suri tetan lala aimi amoiū, sane suri mali na yomārua lala a manu lala, lomāra lala, a ika lala, ⁸ a pe yaru re tai naʻpa naga kilia kila purmeneta moʻnau poli. A purmeneta lala la apiowa la, a taʻpatete touararia, a kiela visena lala la sa ga mrasuʻpapo naʻpa kilia kila mār aru. ⁹ Ita tesuʻña tepis ke e kieta purmeneta nene vena teieluar Ntewa Wa nene naʻpa naga pe Arimata, ana siraunia, ita tepis ke sina ga ea ana tepiuelin yaru taʻpēna lala naʻpa ita na pe tesitom re tesape Ntewa naga sii la poli. ¹⁰ E gota taaga ga, ita tesuʻña tepis po ea, a tepis mēna ga piowa ea. Puruvi lala, suri nene naga piowa manene la. ¹¹ Pe puluwii re ta naʻpa mon māga ana e pulusa si amio wii lalua akate veraga e poli. ¹² A sa ke mēna ga naʻpa purpik taʻpatete kilia war mraolip, a kilkerep taʻpatete war mravik. Taʻpatete mēna okilia ova ovio wii e pulusive.

Namanmaruaena wo naʻpa Ntewa naga mlavia

¹³ Visae amiu yaru laʻpasia naʻpa ape manmarua paʻisi, la akilia ruru suri po, popon lala akila suri la nene imi merarava ruru wo sa naʻpa la kiela malena mesmesu, kiela sitomena lala monar vito ga tano, a kiela ʻelaga lala monar marua ruru wo. ¹⁴ Ana visae amiu asitom sa naʻpa amiu ape manmarua, ana kiamiu sitomena lala apulen navielueena amio

mēna ga nakalawaena, visae ve sanene amiu na apisokani ke ga ne. Amiu na ve avisvilaven re si vanon kiamiu visokanena na manmaruaena nene, vanon nanene na pe pēlaga na manmaruaena re nenaga nene poli. ¹⁵ Nanene naga pe manmaruaena nae re ma e sinapane nene poli, ana naga manmaruaena na yomarava ga nini ne, a naga pe kiena ne yeririna viowa ga lala, naga pe manmaruaena na naga molue ruru ga kome Yermare. ¹⁶ Vanon pogos na pa yaru la na pa avielue ana la sinelan asape ato kalawa make yeririna ta pēna lala, ana suri la punu ga asutetai ga narui, ta pātete si akirir ruru wo. ¹⁷ A visae yaru na pa naga tol namanmaruaena nae ma e peni, ana kiena pēlaga ve ta pēna. A metava suri ta pēna lala, kiena malena ikik ruru wo, a naga ve yaru nasu māreena mēna ga, naga ve yaru mo māu, naga ve erau ruru wo van yeririna ta pēna lala, a naga ve yeririna na sineyeena. A naga ve yeririna mēna ga tai na pa e kiena malena war mras la na pa po. A naga ve waveve re yaru lala, a kiena sitomena ve veve lua re. ¹⁸ Yaru na sanene, suri la punu ga e kiena malena naga mesmesu ruru po pa pīsi, a pīsi na ve sa ke mēna ga e yaru la punu ga na pa la ape yeririna na su māre, na pa la amiyu māe ke e pēlaga na su mārena.

4

Yaru na pa naga kila erau wo amio yomarava nini

¹ ?Ana visae su mārena nene ve su ruru re amio amiu, ana amiu asu mā akila ga mara van amiu, a aveveyun amiu, ana ya ne pe mias nen suri nene? Suri nene naga molue kome kiamiu nasinenanena lala, na pa la asu mā akila amiu amiyu māe mā rera pa pīsi vena akilali na pa aloge wo e suri punu ga na pa sike e yomarava nini. ² Amiu na sinemiun manene la suri la na pa sike e yomarava nini, ana amiu ta pātete akusla, ana nane kila amiu na sinemiun asape awe yeririna vanonia. A amiu na sinemiun manene la suri kiena ne yeririna ta pēna lala, ana ta pātete mēna ga akilia akusla, ana kila amiu apeveyu a arē amiu māga vanon suri la nene. Ana amiu pe atol re suri la pa na pa amiu sinemiun poli, vanon na pa pe apiun re tan Ntewa poli. ³ A pogos la pa sia amiu apiun tan Ntewa, ana pe atol re poli, vanon na pa apiun pal ga. Ana nanene komin na pa amiu asu mā apiun ke ga vena kila kiamiu nasinenanena lala akilia awar ya na pa la sinelania vena aloge wo ea.

⁴ Amiu na sa na pa yeririna la na pa la pe ape lelaga re pa wola poli, na pa amiu pe akekan manene re si kiamiu Ntewa poli,

amiu pe ape lelaga re pan poli. Ana yaru na pa naga sinenan pisape naga ve erau wo amio yomerava nini a amio mēna ga kiena pēlaga lala, ana naga sane su mā kila ke erau viowa amio Ntewa ne, naga sane pe nasinekar kiena ne Ntewa pīsi narui. ⁵ Visena lelaga tai teke e Visena Wa, na pa naga pisa pisape

“Ninuta na pa Ntewa naga mligan teke e ita, naga su mā sinenan pisape va viowa silaga e kiena nasinenanena viowa lala.”

A nanene naga pe pe visena korena re nene poli, ⁶ a Ntewa naga su mā mila ita keviu pa pīsi e kiena sinewo, vena ita ve tekila re si ve sanene. Ana naga nene sa na pa Visena Wa naga pisa, na pa naga pisa pisape

“Ntewa naga su mā pialu pa ke yaru na pa naga pa rwaria, ana naga pe sinewo pa yaru na pa naga kiena sitomena to ga tano.”

⁷ Vanon suri ne nanene, amiu monar aligan amiu asu mā tano, vatano e limana ne Ntewa, a amiu na monar asu wo Yermare Lego, ana pīsi na naga ure vetan amiu. ⁸ Amiu na monar aimi manene laa lavisin Ntewa sane wa, a pīsi na naga mēna ga imi manene laa lavisin amiu sane. Amiu yeririna viowa lala, amiu monar akevan limamiu lala. A amiu na pa amiu kiamiu sitomena peve lua, amiu monar akila sinemiun lala imi ikik ruru wo. ⁹ Nanagane kana pogos ruru na pa amiu sinemiun viowagan kiamiu mlamulena viowa la narui, amiu aloge viowa vanonia, amiu alokan tagiena. Popon amiu akila kiamiu vitalena imi ve kiamiu tagiena ga, a kiamiu kekarena imi ve kiamiu nasineyeena. ¹⁰ Ana amiu monar akila kiamiu sitomena su ga tano e marana ne Ntewa, na pa naga mon metava a naga pīsi na visirua amiu.

Amiu na ve ali pēre re kiamiu puruvi lala

¹¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re amiu asu mā avisa kare amiu poli, a ali pēre amiu ke sina ga. Pelaga nene, Navisaluaena kiena ne Ntewa pialu pa pīsi rui, ana yaru na pa naga su mā kila ke sanene pan kiena puruvi lala, naga su mā pisa kare ke mēna ga Navisaluaena nene, a naga su mā mli pēre ke Navisaluaena nene pisape naga piowa ga. A pogos na pa amiu apisu Navisaluaena nene apisape piowa sanene, amiu asu mā amligan amiu apa ke metava e naga, ana amiu pe asu re si vatanon naga poli. ¹² Ntewa nene naga kilia tamalia yaru a naga kilia kila yaru kovio, a mesmesun na pa naga taaga ligan Navisaluaena a naga li pēre yaru. ? Ana amiu na asitom asape amiu ape

Ntewa, vena akilia aliþere kiamiu puruvi la sanene?

Amiu avisuar ruru amiu, ve avis vilave re

¹³ Amiu laþasia akilia avisa avisave, “Pane pona peni þisi na imimi meva e pulkumali taþena tai. Ana e yo nene, þisi na imimi mesuþa ga tol kas wetelu ve taaga, ana þisi na imimi mekila yuþaena na warena kilavaru ve moki.” Ana amiu ayagogon inu. ¹⁴ Amiu na pe akilia re nenaga ya naþa þisi na naga kilia warpoyo e kiamiu malena peni poli. Kiamiu malena naga sa ga mau naþa pimi kate e tavie a naga su plas ga ana siraunia kokovio ke sina ga. ¹⁵ Ana visena naþa mesmesun naþa amiu avisa, naga sanini, pisape “Visave Ntewa naþa mon metava naga sinenan ve sanene, þisi na imimi mekilia mesuþa memal re la ve plas ga na wa, ana þisi na imimi mekilali ve sanene ve sanene.” ¹⁶ Ana peraga, amiu asuþa apisi vilave ga, a amiu aþarwar amiu paþisi wa, ana nanene na piowa nene. ¹⁷ Ana yaru naþa naga kilia ruru þelaga wo lala naþa mesmesu naþa naga kila, ana naga pe kila re poli, nanene naga kiena mlamulena viowa nene.

5

Yeririna na suri moki lala, monar maraþe amiu

¹ Li na suri moki lala, popon amiu mena ga ayagogon inu. Popon amiu na alokain tagiena vanon pogos marera la naþa asuþa apimim ke naþa atol amiu. ² E marana ne Ntewa, kiamiu suri wo lala sa ga suri la naþa apililua þisi rui, a mamiu kulsota wo mena ga lala sa ga naþa kirara lala akarwowo þisi rui. ³ A kiamiu suri mena ga lala naþa sane kilavaru, la sa naþa asuþa asiar asape avililua narui, ana þisi na tasnemiua mena ga lala avililua, sa naþa kapi kekania, a nanene naga kila merarava pisape amiu na amiyuþae piowa ga amio kiamiu kilaveru la nene. Ita tesike e legiena maro la ne, ana amiu na asuþa apanon aþarpolo manene ke kiamiu kilavaru la pa laa na wa. ⁴ Li na yuþaena lala amiyuþae þisi rui e kiamiu lokove lala, ana amiu na pe apulila re poli wa. Kiela naulena lala naþa amiu apuarar sike na, naga sa naþa suþa mlakai keviu vena visawal naþa amiu apisokan ga. Li na yuþaena mena ga la nene asuþa atagi, a kiela tagiena nene naga pa tol kiligana ne Ntewa naþa naga pe Ntewa na mareraena. ⁵ E yomarava nini, kiamiu malena meme ga, naþa amiu akilia aul ga suri punu ga naþa amiu sinemiunia naþa alogewonia.

Amiu na akan ga kinanena wo la silaga, ana inu nevisa van amiu, amiu na sa ga suri mali lala naþa yaru la apagan ruru la po pano-o amlapa ruru po paþisi, nanagane amloge po paþisi, ana legiena na we moþar laena pimi ke lavisi narui, ana suri mali la nene amninue ga. ⁶ Amiu na asuþa apisu ke la naþa limala korena ga la apito ga tano. Amiu amla naliþereena viowa lala pan la, pe suri korena ga naþa la amesmesu ga. Amiu akila kare la maga pano-o amiu aþemomar la amare. Suri la nene, amiu akila pan yeririna lala naþa taþatete nenaga la akilia avisaluþar amiu.

Amiu monar amalumu ga

⁷ Puruvi lala, amiu na monar amalumu ga vena asuþate maga kieta Suþe vano vano-o naga wasuþe sina ga. Naga sane yaru na lokove, naþa naga to malumu ga toþa ga toþate pogos wo na yuþaena kiena lokove lala, a vena yua naga imi kepanania, a vena war kinasa naþa marua sike ea. ⁸ Ana amiu na monar amalumu mena ga sanene narui, vena asuþate kieta Suþe naga wasuþe sina ga imi. A amiu monar kiamiu sitomena lala asuþalu marera, vanon naþa þisi na naga ve ve piavi re ana naga imi ke sina ga.

⁹ Puruvi lala, amiu ve avismumun amiu re silaga, vena þisi na Ntewa naga taþatete liþere amiu vanonia. Vanon naga pe yaru naliþereena, a sa ga naþa naga suþa suþalu ga sike e pulutava narui vena imi loyura.

¹⁰ Puruvi lala, popon ita tesitomli navisawalena na sumo lala kiena ne Ntewa. La apian ita e mrapa wo tai, naþa pogos na yeririna lala akila piowa pan la, la amalumu ga a kiela sitomena lala pe mloru re poli. ¹¹ La asuþalu marera asuþa ga pano pano-o, ataulu suri la nene, a komin suri ne nanene, ita tepisua tepisape Ntewa naga pisa ruru la paþisi wa. Yeririna naþa Sop, naga mena ga tai naþa naga suþalu marera su piavi e suri marera la ne sanene, a ita tekilia suri wo lala naþa Ntewa naga kila pania sirau þisi. Nene na lelaga, Ntewa naga pe leman pan yeririna la paþisi, naga sinena mie la paþisi.

Pelaga na visaena visena naþa lelaga

¹² Kiau puruvi lala a vineu lala, metavan suri taþena la punu ga, pogos naþa visae amiu apisaar suri tai, pona amiu apisa pupia visena keviu tai, þisi na amiu ve avisa re amio kia kiena ne sinapane, a kia kiena ne yomarava nini, pona kia kiena ne suri taþena tai, vena kila kiamiu visena nene marera. Visae amiu avisa avisave “Lelaga,” monar avisa ga “Lelaga.” A visae

amiu avisa avisave “Peraga,” monar avisa ga “Peraga.” Visae kiamiu visena ve lelaga ruru kemua sanene, ĩisi na Ntewa naga taĥatete liĥere amiu vanonia.

Leniena naĥa navisatanĥeena pimi ea

¹³ Visae amiu yaru tai naĥa naga mloge piowagan ke suri tai, naga popon len, a visae amiu yaru tai naga kekara, ana naga popon yeluar Ntewa e yauena. ¹⁴ A visae amiu yaru tai mai, nanene naga mesmesun naĥa naga vio nasumonena na sunĥare lala vena aimi avisu naga, ana ĩisi na lala akilia alenwo naga, a la akilia ataron sirveve va e naga e kia kiena ne kieta Suĥe. ¹⁵ Ana komin naĥa apiawa mĥarera e Ntewa, ana alen vania, ĩisi na Ntewa naga tamalia namaiena nene, kila ruru sina ga naga. A visae maiena nene naĥa tol yaru nene naga vanon kiena mlamulena viowa laĥasia, a visae yaru nene visa plan kiena mlamulena viowa la nene, ĩisi na Ntewa naga viewo mĥena ga mlamulena viowa nene. ¹⁶ Komin suri ne nanene, ana popon amiu na asunĥa avisa plan kiamiu mlamulena viowa lala van amiu, a popon mĥena ga amiu asunĥa alenwo amiu ana vena ĩisi na Ntewa naga kila amiu awo sina. Pogos naĥa yaru mesmesu naga len mĥarera, kiena leniena kilia war mrasa ve moki. ¹⁷ Elaisa naga pe yeririna ga sa naĥa ita, ana naga mlen mĥarera pisape yua ĩisi, ana tol kas telu komsusa ana pe yua re nenaga e kiena yo poli. ¹⁸ Ana siraunia naga kila ke sina ga leniena, ana yua kove ke sina ga ana lokove lala ape kinas sina ga.

Amiu na monar aure si yeririna naĥa pure wasuĥe sina ga imi

¹⁹ Puruvi lala a vineu lala, visae amiu yaru tai molue vetan nalelagaena, ana amiu yaru tai naga vanon ure naga wasuĥe sina ga imi, naga nene na yunĥaena wo ta nene. ²⁰ Amiu na monar asitomĥalia, sa naĥa visae yaru naĥa naga vilon yeririna viowa tai molue e mrapa naĥa piowa wasuĥe sina ga imi e mrapa naĥa mesmesu, naga tamalia yeririna viowa nene narui, ana ĩisi na taĥatete yeririna viowa nene naga kovio. A naga kila sa naĥa ĩisi na Ntewa naga kilia ure plan punu ga mlamulena viowa kiena ne yaru viowa nene.

Maki Nasumo Naþa PITA Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki þesa kiena Pita, siria pan la naþa amlelaga rui, naþa naga pio la sape yeririna lala kiena Ntewa, naþa naga ga pisirplan la. La naþa asu tetai asike sane wolawa lala e provens makega e yo nene naþa nagane tepio sape purvanua naþa Teki. Sitomena keviu na maki nini, vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena la naþa yaru la asuñia akila ke mārera manene panila paþisi, kila la amāl ke mārera panila paþisi komin naþa amlelaga e Yesu Kristo. Naga pisa panila sape monar asitomāl lologena wo nene, naþa Yesu Kristo maren ita, a mal sina, a yoko naga wasuþe si vitomi sina vena were kiena yeririna lala. Sitomena nene kilia iila ita vena tesuñialu mārera, a kieta lelagaena la kilia mārera suñia e Yesu Kristo.

Komin suri ne nanene, pogos naþa atol pog mārera, a yaru la akila suri mārera la panila, akilia asuñialu mārera, kieta sitomena taþatete loru, pe suri korena ga naþa yaru la akila piowa manene panila. Visae akila sanene, yoko kila meraravan naþa la amlelaga kemua e Yesu, a yoko atol suri wo la naþa Ntewa miligan ruru sike mae peni, sape ve kiena kiena yeririna lala, e legiena naþa yoko Yesu Kristo vitom mālivi ea.

Amio visena nene na visirplanen kieta sitomena lala, naga pisi mārera mēnaga panila, sape monar akila kieta maliena la mesmesu ruruia, komin naþa ape yaru lala kiena ne Kristo.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Mrapa kiena Ntewa naþa tamalia kiena yeririna lala 1:3-12

Maliena kiena li nalelagaena lala monar ve wa 1:13—2:10

Yurñiaena kiena li nalelagaena lala pogos naþa asike e nalogeviowaena 2:11—4:19

Sitomena kiena yaru na lelagaena monar vito ga tano 5:1-11

Visena na maro 5:12-14

Visena na sumo

¹ Erau lala, inu Pita nevisa pokolulagi a pokolemalo e kia kiena Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena nalogena.

Maki nini piñasu pan amiu yeririna kiena ne Ntewa lala, naþa nanua asike

gar kiamiu yo Yerusalem, ana arñene plan amiu, nagane kam na ape wolawa ga naþa asike e pupia lepas la naþa, Pontas, Kalesia, Kapatosis, Esia, amio Pitinia. ² Amloge piowagania, ana sineun nesape nevisawal van amiu, Ntewa armata naga kilia make mrapa na kiamiu malena nanua nanua rui. Naga mligan plan amiu nanua rui, ana Ninuna miyuñae ke e amiu, amlogear Yesu Kristo, amla e kiamiu malena, kana kuruta kevan amiu amekiki, apim ape kiena yar wa lala.

Kiau leniena nesape yoko naga ligan kiena lemamiena a suñiare vena suñia iila amiu silaga.

Natamaliaena naþa nalelagaena la atolia

³ Popon tesitomāl sanape naþa Ntewa Armanane kieta Suþe Yesu Kristo, naga kilali po pan ita wa. Temieluar naga paþisi, komin sinen miye ita laa, kila ita tepim tepaeme tepe urviu si e mratava puna. Sa naþa naga kila narina Yesu Kristo mal si e marena, tekilia naþa suri naþa sike vamon ita, pe maren re si poli ana malena naþa ve uro re. ⁴ Naga sane lalimana ne Ntewa naþa po naþa yoko tetol sirau. Naga kila ruru rui, mligan sike ma meta e peni, yoko taþatete menun, a taþatete viowa, taþatete si kovio pog tai. ⁵ Sur nene pe tetol re poli wa, ana temlelaga tesape yoko namāreraena kiena ne Ntewa suwo ruru ita nenaga, uarar ruru ita suñia vano-o tol legiena maro. Ana e pogos nene, yoko naga kilologia natamalia itaena e maran yar taþena lala.

⁶ Nekilia nesape nanagane, asuñia aþar naurmiena na loge viowaena e nakilaliena la naþa asuñia atol ke ne. Pona yoko suñia ga sanene yo e pogos laþas naþa pimi ke na wa, ana e sitomen la ne nepisa þisi ne, popon kila amiu akekara, sinemiu la loge wo sina. ⁷ Sur na kilalien la nene, apimiu ga naþa kila kiamiu naviawaena suñial laa sane, imi mārera ruruia. Nanene naga sa naþa kol naþa visae sinelan asape ikik ruru wo, monar askap plan kororak la naþa sike ea, pona omlelege kiai okaweruruia imi mesmesu, ana ita rñena ga sa ke ga. Nakilaliena la naþa tetol ke ne, sane kap tai naþa kekanvan ke kieta naviawaena vena imi merarava ruruia, a mārera ruruia. Visae pogos naþa Yesu Kristo imi sina, naga lual kieta naviawaen ekik ruru sanene, ana yoko ita make ga tekekekara, tekilia tevisu ruru ita, teloge wo vaþisi.

⁸ Nesuñia nepisayu ke Yesu sa nene, nesitomāl si nanua sumo nesike nemio naga, nekilia ruru naga, kam na peraga. Lelaga naþa nanua kam na pe amio re

naga poli, ana pe sur koren ga, nagane na kam na akekaran paḡisi, a pe apisuli re naga e kilamaramiu poli, ana asuḡia amlelaga ruru ke ḡarera e naga, sinemiu la kekaran e pupia kekarena ta ne keviu paḡisi, naḡa pe atorokin re avisa meraravan poli. ⁹ Kiamiu kekarena nene, pe kiamiu mras nen nalelagaen wo tai naḡa akilia akan nagane, ana pe naga re ga nene poli, komin amio ḡena, e pogos la ne pimi ke ne, yoko akan tai naḡa kiki laa sane, nane natamaliaen kiamiu malena.

¹⁰ Sur nene naḡa tepisayuia, sa naḡa natamaliaen malena ken yaru, naga sur tai naḡa navisawalen nasumo la aḡion kiliaen paḡisi. Akilia ruru navisaarena kiena ne Ntewa po, naḡa sape yoko naga sinen ye kiena yeririna lala, yoko tamalia la, ana asuḡia apisawal ke sanene. ¹¹ Apisa ke sanene, ana pe akilia meraravan re asape yoko naga kila ve sanape poli, pona yoko kila pogwai. Amloge ga naḡa Ninuna Navisaarena suḡia kipian la ke sape yoko akila kare ḡesan naga, siraunia, navisa ruruena lala imi ḡalḡaliv, ana amninue asape Navisaarena naga yar na sanape, pona naga ai. ¹² Sumo na asitom asape naga yerkaawa yar ga tai na kiela pogos ne, ana siraunia, apisu kilale ga na wa asape sur la naḡa apisa ke ne, pe e re e kiela pogos poli, a e kieta pogos la ne pimi ke sirau. Ana kam ḡena apisu kilale asape suri la naḡa navisawalena la apisawal nanua sumo, nane apim ape lelaga e visena kiena lologena wo naḡa memlologon ke pan amiu e naḡareraen kiena ne Ninuna Wa nae ma e peni rui.

A pe navisawalen re ga la poli, ana navisi ḡena lala sinelan asape akilia sur la nene, ana peraga, pe kiela re naḡa akilia poli. Sur la nene aḡalivi ga yo metava e kieta pogos na wa.

Monar ove yar wa ruruia

¹³ Ana pogos naḡa Yesu Kristo pitomi ḡaliv e yomarava e nene e kieta pogosa, ita ke narui monar tekila ruru kieta sitomena vena toḡareran ruru naḡa tekila kiena yuḡaena. Monar takawe ruru kieta malena, a ve tesitom re yomarava nini, a monar tesitomḡal ga navisa ruruena wo naḡa yoko towaria pogos naḡa yoko Yesu vitom warpo si yo e yomarava nini. ¹⁴ Yoko monar teim teve sa sisi wo la naḡa asuḡia amlogear ruru ke armala, a nasinenanen viowa na wowe lala, pe pon re si tetamian ave suḡen kieta malena poli, sa nanua sumo e pogos naḡa pe tekilia re sur tai poli.

¹⁵ Armata, naga ke narui naga pio ita, ana monar tekilia tesape naga naḡa sinenan sape teim lavisinia, naga pe wa paḡisi, ana ita ḡena monar teve wa ruru e mrapa

make ga na kieta malena. ¹⁶ Visen kiena ne Ntewa tai teke e kiena navisaluaena marua, pisa sanene rui sape

“In na nepe wa, kam ḡena monar ave wa.”
Lev 11:44,45

¹⁷ A sur si tai, yam mokliu naḡa tesuḡia tepio Armata vena iila ita, ana monar tevisu kilale tevisave naga suḡia pisuveve ruru yaru lala mesmesu ga e kiela yuḡaena la peve taaga, ana teyaloro e yomarava nini monar kieta sitomen vatanonia, temaraunia. Naga ḡligan ita tesike e yo nini yam plas ga sane ita tepe wolawa ga ea, ana monar tesitom tevisave siraunia, yoko teva tesuḡal nena tesu e marana.

¹⁸ Nanua sumo, kieta li marua lala pe akilia re Ntewa poli, ana akiakian lelein ḡa kiela malena na yemalolo pitomi pitomi tol pogos naḡa Yesu Kristo pimi ḡerelua ita petania. A sa naḡa akilia, naga kila sanene, pe pul plan ita re e sur na yomerava sane kilavaru poli pona kol pona ya si naḡa sane yoko kovio pogos tai. ¹⁹ Peraga, naga pul plan ita e kana kuruta nena napo, komin naga tamian kiena malena kus leleta, naga tamian naga sane narin sipsip tai naḡa pe narin maran sur tai pe to re e poli, vena kilaen kupapaena ea.

²⁰ Ntewa kilalua Yesu vena tamalia itaena sanene nanua rui. Nanua e pogos naḡa si yomarava, ana ḡuarar narina nene suḡia amio pano tol pogos naḡa sinen miye ita keviu, narui kila naga pitomi ḡaliv ga na wa e legien maro la nini. ²¹ Naga pitomi ḡalivi, naga pike mrapa pan ita na vaen si puna ne Ntewa po paḡisi. A pogos naḡa toḡal naḡa Ntewa kila malia si naga, ḡligan sike amio naga ma e kiena naurarena, toḡar sitomena naḡa tesape, Ntewa ne nanene narui, popon telelaga vania, teviawa ea, towasinea.

²² Siar e nene narui, amlelaga e visena lelaga kiena ne Ntewa, a kiamiu malena la mesmes ruru po, a asitom manene laa kiamiu erau taḡena lala. Ana ve akilakila re ga, monar aḡareran li naḡa akekaran amiu e sinemiu lala ve keviu manenea.

²³ Apaeme apim ape urviu sina, atol malena viu rui, ana nanene na pe sa re naḡa ḡarua la aḡar sisi poli. Kieta malena viu nene naga pimi ḡarpo ga yo e visena kiena ne Ntewa, pe visena mali, a visena naḡa taḡatete kovio pogos tai.

²⁴ Malena kien yar taḡatete su ve piavi, komin kapur ruru po sane ḡaki, kilia imi wo vaḡisi sane meme, ana siraunia ḡak nene kilia mano, ana meme kilia loru. ²⁵ Ana sur taaga naḡa sike sike lue, nane visena kiena Suḡe.

Ana visena ne nane, mesumã memlologon ke pan amiu siar nanua rui pimi tol pane.

2

¹ Ana komin naãa lologena wo tol amiu rui, monar aligan ðelaga viowa lala. Nasinekareena lala, visokanen lala, namlamulen wanan viowa lala, vielueen lala, a navis viowaena lala, ðelaga la ne sanene monar awar plan vetan kiamiu malena.

² Sa naãa sisi tomtom la sinelan manene munen m̄ala yu vena amal ea, kam m̄ena monar am̄areren naãa atol kamiu kinanena a namunena wo naãa kilia kila ninumi kapur imi marua ruru, torokin ðelaga kien yeririna la naãa Ntewa tamalia la. ³ Akan li kinanena kana Supe rui, a visae akan kiki, popon akan lue ga, m̄eðemiu ulen silaga.

Yesu naga pe purpes nen kilavaru na ðeren yuãa naãa mali

⁴ Ntewa sinena sape visirlua yuãa wa tai, ana naga pisaar kilavaru na ðeren yuãa tai naãa mali, naãa pisu po paãisi, nane Yesu. Yar taãena laãasa yepel mavinia, akovenlua, ana ita tesitom naga paãisi, tetavevea. ⁵ Ana Ntewa ðere ita, pisirlua ita tesu meta e kilavaru nena, naga pran kolkol ita sane kilavaru mali lala na m̄ana yuãa nena. Naga pisu ita sane kiena ðegas nen yar wa na yuãaena lala, naãa tekilia towar kuãaãaena nowo vania naãa naga kekaran la, naãa towar vania komin ga yuãaena naãa Yesu Kristo kila rui. ⁶ Sa ga visena tai naãa sike e tus kiena yermarva navisawalen Aisea rui, naãa Ntewa sape:

“Apisu kilale rui pona pere wa? In na nepisaar kilavaru wo na ðeren m̄au yuãa tai rui, naãa nekekaran paãisi. Yoko nevisirlua nena se kiau kumali wa naãa Saeon.

Yaru ai naãa visirlua kien malena se ea, taãatete nena loru vito viowa pog tai.” Ais 28:16

⁷ Ana ita naãa temlelaga e kilavaru nene, tesape kieta visuena po na po, ana laãasa pe sinelan re poli, akovenlua ga pano. Ana visen taãena m̄ena kiena ne Ntewa e lepas nene sike e Tus na Yauena lala, naãa sape: *“Pe sur koren naãa yar na yuãaenen yuãa asape kilavaru nene piowa ga, akovenlua,*

ana in na nmla kilavaru nena, nekila naga pe kilavaru na ðeren m̄au yuãa wa nena napo.” Ais 8:14

⁸ A e ke sina e Tusi kiena Aisea, visen kiena ne Ntewa tai pisayu ke kilavaru nene wa, pisa sanini, sape:

“Kilavaru nene, yoko yar ve mok naãa lala tau ea, kila ayal wowe.

Naga pe kilavaru tai naãa yoko kila yeririna na yomarava nini aloloru.” Ais 8:14

Visae teviun tevisave ya ne kila amlolor sanene, naga komin ga naãa pe amlogear re visena lelaga naãa amloge poli, yoko akekapil make atotano e lele na kovioena naãa su ruru sike pa rui ve kiela.

⁹ Ana e ita pe sa re nene po, ita tepe ðegas taaga naãa Ntewa pisirlua, ita tepe li na ðarwa lala vena ve suñenen kiena yo, ita tesike loyuãa e kiena purvanua wa, ita tepe yeririna na mratava nena puna lala. Ita ke narui tepe yeririna na yeluaren naga vena visawalen kiena sinewo naãa kila pan ita, naãa ðere plan ita petan yemalolo, mligan ita tesike e kiena yomerarava napo. ¹⁰ Nanua sumo ita tepe yeririna kar ga lala, ana nagane tepim tepe ðegas kiena ne Ntewa taaga. Nanua sumo pe tetol re kiena sineyeena poli, ana nagane kiena sineyeena pulen ga kieta malena.

¹¹ Erau lala, visae ve sanene, popon avisu kilale naãa yomarava nini pe m̄ata um̄a re napo poli. Sa ga tepe yar taãena ga lala, tepe sane wolawa ga, ana monar teligan ðelaga nasinenanen nakilaen mlamulen viowa lala na yomerava nini, komin kiena napiowaena lala ape nasinekar nena na ninuta. ¹² Sila ga tesike likan la naãa yepel mavin lelagaena, akawe ita silaga, a pogos naãa tesike e marala, kieta malena monar wo na wo. Visae ve sanene, yoko akilia avisu kilale ya naãa tesuãa tekila ke ne naga po na po, ana visae la m̄ena alelaga, yoko ita make ga temio la teieluar Ntewa e pogos naãa yoko imi m̄alivin ita sina.

Pelaga wo kiena li nalelagaena lala pogos naãa asike e yomarava

¹³ Sa naãa tepe li nalelagaena kiena Supe rui, kieta ðelaga naãa tesike e yomarava nini monar torokin ga kiena kia naãa tesuãa temlologonia.

Li nalelagaena lala monar avatanon yerkawa la naãa apisir plan la vena visuaren yeririna lala. Supe la yo, pona yerkawa kerkeviu lala, ¹⁴ pona ðarin supe keviu la, ana monar tevisu kilale la sane Ntewa ke narui naga mligan e limala vena liðereen yar lala, vena laen nakoan va naãa pe mesmes re poli, a vena yeluaren naãa kila yuãaena wo. ¹⁵ Ntewa sinenan sape kiena yeririna la monar ayuãae wo, komin naãa visae akila m̄a sanene silaga, yoko yar la naãa pe akilia re sur po, naãa asuãa akoven ke ga visen kar lala kawe ita, yoko taãatete avisa si sur tai. ¹⁶ E

lepas tai, lelaga sane tekilia tekila ga ya naŋa sinetania, a e lepas komŋasa, yar naŋa mlelaga naga pe sitom manene re sanene po. Pona naga sitom ke sape visa ve sa nini yo, visave Ke, sur nene sike ga e in naŋane, nekilia nekila ga suri viowa ya naŋa sineunia. Ana pe sa re nena nene poli ŋisa, komin monar tevisu kilale tevisave ita la naŋa temlelaga tepe yar na yuŋaena kiena ne Ntewa, ana monar tekila ya naŋa naga sinenania. ¹⁷ Li nalelagaena lala monar avatanon yar taŋena lala, monar akekaran manene wenla taŋena lala amio vinela taŋena lala e namratava puna ne Ntewa. Monar amaraun Ntewa, avatanonia, a monar avatanon mēna kiela suŋe lala.

¹⁸ E ŋegas nen li nalelagaena lala, laŋasa ape kiena ne yerkaŋa lala, naŋa ayuŋaē korena ga van la. A kiela yerkaŋa lala, laŋasa apowo paŋisi, a laŋasa aŋarera paŋisi, ana pe sur koren ga naŋa yerkaŋa naga po pona piowa ga sanene, ana yar na kiena yuŋaena monar vatanon ruruia.

¹⁹ Pogos la ŋasa, pona yar na yuŋaena miyuŋaē pogaga yo, ana kiena suŋe kilia sinen karkare vaŋisi, kilia viowa lue ga vania. Yar nene yoko loge viowagan ŋelaga kiena ne kiena suŋe naŋa pe mesmes re poli, ana po paŋisi visae torokin taŋian ga ve sa nene, naŋa e kiena sitomena ŋasine ga Ntewa, ana yoko loge kilale naŋa Ntewa sike amio vena iilaena.

²⁰ Ana visae yar na yuŋaena kila sur viowa ve moki, pona yoko kiena yerkaŋa monar visave ala nakoena vania. Ana visae pogos naŋa ala nakoena van yar nene, naga va ruru ga teke na, yoko ve tevisa re tevisave naga pa ruruia komin naga pe yar wo tai, ana tekilia tevisave naga pe pis re poli komin pisu kilale kiena napiowaena.

Ana visae okila ga sur wo la sa naŋa Ntewa sinenania, asuŋalu sinela kar ko, ala nakoena ŋarera tai van ko, ana ova ruru ko ga, ŋelaga wo ke narui naŋa Ntewa sinenania.

²¹ Sur nene naŋa yar wo loge viowa ga naŋa akila piowa pania, naga pe lepas nen kieta malena tai naŋa Kristo pio itania, komin sa kemua nene pan naga sumo rui. Pe kila re sur tai poli, ana akila naga mloge piowa manene laa, ana naga taŋian ga, vanon ita. Ana sa ke ga mrapa naŋa kieta Suŋe mial kome nanua sumo rui, monar teyala ga e lelen lana tetaveve tevano.

²² Visena Wa marua pisayu naga sumo rui, naŋa pisa sanini, sape
“Naga pe kila re nena mlamulen viowa pogos tai poli,

visena na visokanena pe kate li re e gona poli.”
 Ais 53:9

²³ A sa ke ga naŋa tekilia mŋaga, pogos naŋa akuan visen viowa la pania, pe pisamaran re si poli, a pogos naŋa aŋe kare yepen lala, pe pisa re nena sur tai pan la. Pa ruru ga mon mŋaga, mligan sur make ga sike ga e limana ne Ntewa Arimana naŋa kiena naliŋereen lala mesmes make ga.

²⁴ Pogos naŋa Yesu telan mŋeke e lak torovia, nakoena na kieta mlamulen viowa make ga mloru e tasnena, a kiena marena kila naŋa ŋelaga na mlamulen viowa mare petan ita, ana kila ŋelaga na kilaen mesmesu mal suŋa e kieta malena. Lelaga, kiena yepe lalaea lala kila kieta yepe lalaea lala pimi po nenaga.

²⁵ Sumo, tesuŋa temyal wowe sane sip-sip la naŋa akila pal kiela mrapa, ana naganē yar na visuaren sipsip mŋal ita si rui, naganē tepim tesu ruru tesike temio naga naŋa pe yaru navisuarena kieta malena.

3

La naŋa atalopa rui monar avatanon wola lala

¹ Sa naŋa ita la naŋa temlelaga monar tevatanon ŋarin suŋe na purvanua, ita naŋa tetalopa monar tevatanon mēna wota lala.

Nevis ŋesan van amiu kam sira lala, nesape monar avatanon ruru womiu na yermēne lala. Pona sira tai, wona na yermēne pe mlelaga re e Tus Wa poli, yepen mavin yagogonen wona na sira visayu vania, ana visae wona na sira kila lue ga wo vania, pona yoko kilia were mēna naga imi lelaga yo. ² Visen manenea taŋatete taulu yar nene, ana pogos naŋa visuveve ŋelaga na sitomena wa a ŋelaga na vatanoena kiena wona sira nene, yoko naga kekaran naŋa lelaga.

³ Sira lala, popon avisu kilale naŋa sane kiamiu purŋes nen nawoena pe vanon re naŋa avilovilon vilŋarimiu veve taŋena poli, pona atelan mraŋalela lala, pona ayen kulmrae wo lala. ⁴ Sur nene, pe komin re naŋa apaia ruru tasnemiu la sanene poli, ana ya naŋa yoko kila amiu aim awo ruru napo lelaga nane ŋelaga wo naŋa teke loyuŋa e amiu. Ee, lemamiēna naŋa malumu a sinemiu naŋa vito ga tano, naga ke na kiamiu nawoena narui, a naga taŋatete imi ve urmarua pog tai, nane ŋelaga ne nanene Ntewa pisu po paŋisi.

⁵ Apua sira marua nasumo lala, la mēna kiela ŋelaga la sa ga nene. La aŋasine Ntewa, ana amlelaga asape naga ga kila iilala aim awo manene e marana a e maran

yar tařena lala. A pogos nařa ola na yermene mēna lala apisu nařa wola na sira la nene apatanon ruru la sanene, apisu po na po. ⁶ Sira tai nařa kilakila sanene naga sira marua Sera, nařa naga kekaran patanon ruru wona yermarua Epraam, pano pano-o pio ke naga sape kiena suře. Sira marua Sera nene, tepisu ke naga sane aneta sira marua tanea, ana kam sira na nagane lala, visae asuřia akila luen ga wo va womiu lala, sa nařa naga kila, kam na aim ave narina nena napo lala. Pona lařas amaraun asape sa řisi akila ve sa nene va wola na yermene lala yoko ve sanapen la, ana peraga, monar avatanon la ve sa nařa Ntewa sinenania.

⁷ Ana visena van amiu kam yermene lala, sape monar asitom urmi manene e womiu na sira lala. Visae yar tai sike uřia mēana amio wona na sira, monar visu kilale sape naga yermene, naga mārera manenea, ana wona na sira, naga pe mārera manene re sane naga poli. Monar sitořial silaga sane Ntewa pe mla re ga malena viu pa yermene naga taaga poli, ana mla ga pan la luoka, yermene amio sira la ga luwoka maran taaga.

Ana visae yermene tai ve mārera manene re va wona, ana kiena sitomena vito ga tanonia, malum ruru wo vania, yoko lotena kiena lalua nene ve va map re ga mrapa komsusa, ana yalen silau va tol yo e nařa Ntewa sike ea.

Monar avatanon amiu vena kiamiu sitomen la imi ve taaga

⁸ Visen maro tai e lepas nene, nesape popon ala ruru sitomen la ne nepisawal ma meta ne. Kam punu ga, monar ařareranli nařa silaga asu ruru amio amiu nařa kiamiu sitomen la imi ve taaga ga. Sinemiu ye amiu, akekaran nařa sane kam na ape mratava taaga, awo van amiu, aligan amiu asike sina vatanon amiu. ⁹ Naga nařa kila piowa pan ko, ve okila maran re si viowa vania, a naga nařa viuelin ko, ve oviuelin maran re sina. Visae ya nařa imi van ko, yoko osuřia ola ga navisatarēena navisa ruruena wo vano. Pelaga wo la ne sanene Ntewa pio itania, vena tela ve sanene silaga, a visae tela navisa ruruena va yar tařena, yoko Ntewa ligan kiena navisa ruruena sike e kieta malena. ¹⁰ Navisaarena la ne sanene sike e Tusi na Yauena la rui, nařa pisa sanini, sape:

“Yar nařa kekaran sape su ruru suřia wo e yomarava nini, pona sinenan sape kiena malena va wo, ve piavi, monar kilawo visena lala ve molue re

kome pulgona, monar visuar ruruia sa nařa ve visokan re.

¹¹ *Monar ligan naviowaena, kila ga wo. Monar māreran suřiare, a monar řiyonli nařa silaga were imi lavisi likan yeririna lala.*

¹² *Suře suřia pisu manene ruru ke yar nařa kila ke po, ten kiligana pan leniena kien yar wo la ne sanene. Ana la nařa akila ke piowa, maran mārera pan la, pilon ga māsina pan la.”*
Yauena 34:12-16

Pogos nařa akila piowa pa yeririna wo kiena ne Ntewa lala

¹³ Visae tomāreranli nařa tekila ruru sur make ga wo na wo, ve tesitom re tevisave yar lařas sinela kar ita vanon poli. ¹⁴ Pona pogos tai avisu nařa tesuřia tekila ke po sa nařa Ntewa sinenania, ana teilan ga asuřialu akila kare ita vanonia. Ana visae ve sanene, monar tevisu sane naviowaena nene pe pe sur re tai poli, naga navisa ruruena ga tai nařa Ntewa mla pan ita. Tekilia tesitořial visena na tus kiena ne yermarua navisawalena Aisea, nařa pisa sanini, sape:

“Yar kiena ne Ntewa, ve sineria kurkur re, ve omaraun re ya nařa yeririna na yomara va la amaraunia.”

¹⁵ Visena nene sape monar ve temarau re, ana ya nařa monar tekila, e losineta, monar teligan Kristo ga su metavan sur make ga, naga taaga pe kieta Suře. A monar tekila ruru ita silaga, sa nařa visae naviuena tai imi viuun sape komin ya ne temlelaga, komin ya ne tořasine Yesu, ana monar tekilia ruru ve sanape nařa yoko tekilia tela navisatarēena tai nařa po vano. ¹⁶ A visae navisatarēena vano, monar va amio ga řelaga malum, a řelaga navatanonen yaru. La nařa sinelan ke kila kareen la nařa amlelaga e Kristo, akilia akoan visen viowa ve moki vim van amiu, ana avisuar amiu, pe pon re si akuan maran si visen viowa la van la poli. Visae akila ve sa nene, siraunia akilia amawan si kiamiu visena mārera la nene vařisi, a visae amoriu ga van la, yoko la ga monar amawan si kiela visena mārera lala.

¹⁷ Visae Ntewa sinenan sape naloge viowaena kilia vim mālavin ita pog tai, pe pon re naloge viowaena nene vim mālavi komin ga sur viowa lařas nařa ita ga tekila poli. Ana popon manene laa nařa visae naloge viowaena nene vim mālavin ita, komin ga suri wo la nařa temiyuřiaen ke ne. ¹⁸ Asitořiali Kristo, naga sanene. Naga pe yar mesmes manene laa, ana naga mloge piowa manene pařisi komin yar viowa lala. Kieta mlamulen viowa

ita yeririna na yomarava lala mok liu, ana e kiena marena yam taaga nene kila sur make rui naŋa kila sane kieta mrapa suŋa naŋa kilia were ita teva lavisin Armata Ntewa. Akila kare ma tasnena Yesu sanene pano-o marpan nenaga, ana po paŋisi naŋa siraunia, naga mal sina e naŋareraena kiena Ninuna ne Ntewa.

¹⁹ Ana sumon naŋa mal si sanene, naŋa nŋeke e lelen marena naŋa, naŋareraen kiena Ninuna ne Ntewa pimi pulemamaga ea, kila naga pa mlologon meraravan pa ninuna taŋena la naŋa asike e nene, sape nagane Ntewa taulu la narui, ana Yermare naga kila ŋele nena yonia. ²⁰ Ninuna la nene, nane yeririna sur la naŋa yepel mavin Ntewa, sane la nanua e pogos kiena ne yermarua Noa. E pogos nene Ntewa suŋate la ke sape avilon la, mla pog piavi pan la. La asuŋa ga sane, Noa miyumaen ma kiena pupia waa nene, ana pe asitom re nenaga, ana pogos naŋa womie pulemamaga la atalilu. La mok naŋa akovio e pogos nene, ana yar la lua la ga naŋa amal asike e pulu waa, nane Noa ga la orelu nene.

²¹ Ana pupia wii naŋa kus la amal e kiela waa nene, naga kana kinasnena ya ne pan ita nagane? Naga kila tesitoŋal si wii taŋena, wii na tamalia itaena, nane wii naŋa akee ita ea. Wii nakeena na nene, naga pe kila re sa naŋa yepeta la mekiŋ poli, ana kiar ruru ita sape Ntewa piewo kieta mlamulen viowa lala, ana ve temawan re sina vania.

Nakeena naga mligan kieta malena tesu ruru tesike temio Ntewa narui, ana popon tesitoŋal mŋena tesape ane kila kieta mrapa sanene? Yesu Kristo ga kila, pimi kome kiena nasuŋalen si petan marena. ²² A siraun nene, paŋuŋe si pa ma e peni, pa totano teke amio Ntewa e li-mana marua ma metava, naŋa navisi lala, a pupia yerkawa lala, amio maŋareraena lala, la make ga asike vatanon kiena navesuŋenena.

4

Nasinenanena kiena ne Ntewa naga su ŋes e kieta malena

¹ Sa naŋa nepisa rui, Kristo naga taŋan naŋa paŋ naloge viowaena la moki e yepena, ana ita mŋena ga monar tekila kieta sitomena ve sa ke ga nene. Yar naŋa tasnena mloge piowa, ve visa re visave viowa, komin naŋa visae naga va warpo yo e naloge viowaen ta sanene, kilia kila naga maŋarera manene laa sane, vena liganen ŋelaga na mlamulen viowa lala. ² Yar sur na sanene, naga pe pa manene re si e kiena

malena na yomarava nini poli, naŋa sinenanena viowa na ŋelaga kiena ne yeririna imi ve keviu manene e kiena sitomena, ana naga sitom ga sur mesmesu la naŋa Ntewa sinenania. ³ Kieta malena, naŋa tekila kare komŋas keviu pa rui, naŋa tesuŋa tetelivi ke ga temio erau la naŋa pe amlelaga re poli. Ita temio la e malena viowa naŋa pule e nakila maneneen paŋarita, na wereen sira lala, na mun maneneen wii pano tepe wowe, na veveyuena a na kilaen mara, na kilaen maagena kar la pano-o yemlagi, nakilaronen navisaluaen lala, amio nalotunen nono lala.

⁴ Nane kieta malena ke na sumo narui, ana nagane, kieta erau nene aminue asape ita na sanape narui. Maŋal naŋa pe sinetan re si taveve laen poli vena kieta malena talilu e pulmaran kiela sukoŋene, ana pe akekaran re nenaga, kila sinela kar ita paŋisi. ⁵ Ana ve tesitom re suria, yar sur la ne sanene yoko asuŋalu ase marana ne naga naŋa yoko liŋere yar mal lala amio mŋena yar la naŋa amarmare rui. Yoko monar avisawal kiela sur la vania, ana e pogos nene narui, yoko avisu kilale kiela napiowaena lala. ⁶ Ana taŋatete ve sanene va nalelagaena lala. Pona yar na yomarava la aliperela ala nakoena na yomarava van tasnela, kilia va tol naŋa akilalu kiela malena. Ana pogos naŋa asuŋalu ase marana ne Ntewa, yoko naga la nalaena na malena van ninula. A malena ne nane pe pupia sur naŋa kila tesuŋa temlologon ke lologena wo van yaru lala.

Pelaga kiena li nalelagaena lala e pogos naŋa legiena maro pimi ke lavis

⁷ Nesape nevisa sanini, sane lavis tetol luas nen sur make narui. E pog na sanene, nalelagaena lala monar asuŋal ruruia naŋa kiela sitomen la ekik ruru wo, vena ve aursulan re leniena. ⁸ A metavan sur taŋena make ga, monar asitom manene la si vaŋisi, komin naŋa visae tesitom yar tai, kila sa naŋa meme ga na viewoen kiena mlamulen viowa lala. Visena tai pisa sanene rui, sape mlamulen viowa mok liu, ana nasinesiena kilia kalo la make ga. ⁹ Sur taŋena, li nalelagaena lala la monar akekaran ga naŋa avisuar la sina e maŋala uŋa. ¹⁰ A la make mŋena lala monar akilia ruru naŋareraena amio nakiliaena taŋena taŋena lala naŋa Ninuna mla pan la, monar ayuŋae ruru amio vena illaen kiela erau taŋena lala. Visae avisuar ruruia, akilia akila naŋa yoko lemamiena wo kiena ne Ntewa imi warpo yo e la. ¹¹ Yar naŋa nakiliaena na visena teke ea, naga monar vis ruruia sa ga naŋa visen kiena ne Ntewa ga lelaga suŋa paŋar wowo

ke e pulgona. Yar naþa nakiliaen naiilaen yuñeaena sike ea, naga monar kila wo amio namareraen make ga naþa Ntewa mla pania. Visae silaga tekila make sur wo ve sa nene, yoko yar make akilia aieluar Ntewa vanonia, aieluar naga komin kia kiena ne Yesu Kristo, naþa naurarena make ga a namareraen make ga ape kiena ga vano vano ve uro re.

Naloge viowaena kiena ne li nalela-gaena lala

¹² Erau lala, nekilia nesape nagane apane ke pog na loge viowaena tai naþa kila amloge piowa paþisi. Ana sineun nesape nevisa van amiu, sa naþa ve ailan manene re, ve avisu re sur nene sane sur tai naþa asitom ke asape taþatete imi mñalivin amiu pog tai yo. ¹³ Ana ya ga naþa akila, akekarana ga naþa akilia ave þegas amio Kristo e kiena naloge viowaena lala. Visae sanene, yoko siraunia, pupia kekarena vaþisi van amiu, naþa akilia ave þegas si amio e pogos naþa imi mñaliv amio kiena naurarena. ¹⁴ Visae taþena la akilia asape kia kiena Kristo sike e ko, yoko akilia akoven viuelen viowa la imi, ana ve ositom manene re. Yoko pupia navisa ruruena sulue ga e ko, komin naþa Ninuna ne naurarena kiena ne Ntewa nae ma e peni sike e kioñia malena. ¹⁵ Visae ala nakoaeana tai pona naloge viowaen tai imi van ko, pe pon re akila komin naþa asape ko na yar na weñaren yaru, pona ope yar na vinauena, pona ope yar na kilaroen navisaluaena, pona ope yar na kilan viowa yo.

¹⁶ A visae akila komin ga naþa akilia asape ko na omlelaga ke e Kristo, ve okila re sane omawa, ana monar oyeluar Ntewa naþa pisu ko ke sape ko na otoroki naþa kia kiena ne Yesu Kristo sike e ko.

¹⁷ Nagane, pogos na liþereena siar ke rui, a yoko va mñ tol þesan mratava mñana ne Ntewa. A tepisu naþa naga kilia tamñan pog mñarera laþasia warpo yo e malena kiena narina lala, ana visae kila ve sa nene va la naþa amlelaga, temninue kare narui amñ yoko ve sanapen la naþa pe sinelan re logearen kiena Lologena Wo poli. ¹⁸ Nanene na sane visena tai na Tus marua na Visena na Manmaruaena naþa pisa sanini, sape:

“Yar naþa asitom asape naga mesmes rui, pe sur mñarera tai naþa Ntewa kilia tamalia.” Pakaiwa 11:31

Ana visae ve sanene, ositomyuli yar la naþa yepel mavin Ntewa, la ape yar na mlamulen viowa ga narui. Yoko ve sanapen la?

¹⁹ Pogaga, e nene nevisa narin visen tai van amiu naþa Ntewa tamñan naloge viowaena pimi mñalivin amiu. Nesape asumñia akilakila ga wo van yeririna make ga, a asumñia aligan kiamiu malena sike e limana Ntewa. Naga pe Ntewa naþa sii make suria, naga pe Ntewa naþa masisun ruru sur make ga, a naga pe Ntewa naþa tekilia towasine ruru naga silaga.

5

Visena pa pa nasumonon lala

¹ Pogaga, nagane sineun nesape nevisawal sitomena laþasia van amiu nasumonon lala na sumare. Nesitom nesape netorokin nevis van amiu sanene, komin naþa in mñena nepe nasumonena, a metavanian, in mñena tai naþa nepisu Kristo e kilamarau, pogos naþa kus ke naloge viowaena metava e lak torovia. Ana nekilia ruru nesape in mñena tai naþa yoko nesike loyumñ e naurarena la naþa yoko imi sirau, nane nepisu sane popon nekila visen la nene vena iila amiu. ² Neviun manene tan amiu sanini, nesape monar avisuar ruru þegas nen sipsip la naþa Ntewa mligan sike vatanon kiamiu navisuarena. Nanene na yuñeaen tai naþa keviu paþisi, ana lelaga, pe pon re visae akila naþa pe sinemiun re nakilaena poli. Ana popon akila ga amio sitomena naþa kekaren nakilaena, sa naþa Ntewa sine-nania. Ana yuñeaena ya naþa akila, ve akila re ga komin narin nalaen tai naþa yoko alavia, ana akila ga komin naþa narin sitomen tai teke e amiu sape akila vena iilaen yar taþena lala. ³ A la naþa asike e limamiu vena avisuar la, ve akila re naþa akilali awarar manene laa, ana monar asumon ruru la, avian la e mrapa, ana akilia ataveve lelen lamiu. ⁴ Visae ayumñae mñ sanene vano, yoko þar na visuaren sipsip kiena ne Ntewa yoko kekarana amiuñia. Pogos naþa imi mñaliv sina, yoko visir plan amiu sane kiena þarin suþe lala, yoko vaia ruru amiu naþa kiena pupia navilavilaena naurarena vila e amiu naþa taþatete si vito tano pog tai.

Visena pa yar taþena lala

⁵ Nagane visena imi van amiu kam mñee lala. Nepiun manene pan amiu nesape monar akekarana naþa avatanon kiamiu yermarua lala a kiamiu nasumonena lala. Visen la ne sanene kam punu ga monar alavia, komin naþa popon silaga tekila þelaga na vatanoena van ita. Nanene sane visena tai na Tusi na Manmaruaena tai pisa nanua laa rui, naþa sape

“Ntewa pīsaluṣar ṣelaga na vilaveena,
ana miila ṣelaga na vatanoenā.”
Pakaiwa 3:34

⁶ Sanene, popon tekila kieta sitomena su lue ga vatanon Ntewa. Teligan ita e limana, ana e kiena m̄areraena yoko kilia visirlua ita si pogos tai. ⁷ Teligan kieta naurmiena la sike e m̄asina, komin naga sitom ita paṣisi, sinenan sape iila ita.

Avisaluṣar Yermare

⁸ Nesape nevisa m̄ena visena na weṣeṣe amiueṅa tai, sane monar avisuar ruru amiu, monar avisu kilale towe laa mrapa. Kieta nasinekar naṣa Yermare, naga telivwo ita lue ga, naga sane pupia sur mal tetan tai naṣa sane visokarian manene laa nalelagaena lala, visae suṃalun la karwowa kare la vitolwowa la vaṣisi.

⁹ Ana ve atar̄ian re kila sanene, monar asuṃal m̄arera e kiamiu naviawaena vena avisaluṣar ruru naga. Pe kam re ga naṣa naga suṃa kilali amiu ke poli, ana akilia rui sane kieta erau taṣena la mok liu teliv e yomarava nini piora, naloge viowaena la pimi m̄alivin la ke m̄ena ga, ana popon ita make ga tesuṃal m̄arera vena Yermare ve taulu re ita yar tai. ¹⁰ Lelaga naṣa asuṃa amloge piowa towe laa e pogos nene, ana kieta Ntewa nalemamiena make ga yoko iila amiu. Naga ke narui naṣa mligan plan amiu rui vena yoko amiu amio Kristo loyumuṅa e kiena pupia naurarena, a naga ke narui yoko ligan ruru amiu sina nagane. Yoko sinemiu ve kurkur re, yoko ve akulul re, ana e kiena nam̄areraena, yoko akilia aviawa ruru sina. ¹¹ Nane, teyeluar kieta Ntewa nene, komin kiena nam̄areraena suṃa taulu make suria, a yoko suṃa taulu vano-o taṣatete ṣisi pog tai, sanene narui.

Visena maro

¹² Nesike e nini nemio kieta puruvi wo naṣa Saelas, noṣasine ke naga e sur moki, a naga miila inu sirilua kiamiu m̄aki nene. Nekilia nesape m̄aki nene plas laa ga, nepis ve tokak ga, ana ya naṣa sike ea, nekilia nesape pisawal ruru ṣelaga wo tanea lala na lemamiēna kiena ne Ntewa pe lelaga, naṣa torokin amiu naṣa asike e nagane. Ve sanene, auloia, alavia vena iilaen kiamiu sitomen lala, silaga asuṃalu m̄arera ase ea.

¹³ Lala na suṃare nae nini Rom, amio m̄ena Mak, naṣa nemla naga sa ga naruu narui, apisa po kolulag pona pokolemalo pan amiu. Mesike e nini, mepisu piowa towe ga, memloge sane mesike e pupia pulkumali viowa nasumo naṣa asape Papilon. Ana naga pogaga, komin naṣa

mekilia mesape Ntewa mligan plan imimi naṣa memio amiu, ita teve kiena.

¹⁴ Nevisa maron sanini, nesape pogos naṣa aim lele taaga, aworworun amiu, amun pipimiu sa naṣa akekaran ruru amiu.

Ana kiau leniena sa naṣa suṃarena wo kiena ne Yesu Kristo sike make amio amiu naṣa ape kiena.

Inu, Pita.

Maki Nalua Naþa PITA Siriyaia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Pita na lua, Pita siria pan li nalelagaena lala e pogos tai naþa navianiena la asike ne, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli, kila naþa yaru la ataveve la asuñia amloru e mlamulena viowa. Ana Pita pisawal pa li nalelagaena la nene vena monar avisuar ruruia vena yaru la nene ve avilovilon kare re kiela sitomena.

Ana na kila woen þelaga viowa la nene, monar yaru kilia ruru Ntewa, a monar taniñ Yesu Kristo, naþa kieta Suþe, vimi ve suri na sumo e kiena maliena. Li nalelagaena lala e pogos nene, amloge lologena wo nene e yaru la naþa apisu Yesu e kilamarala, a naþa amloge kiena visena lala, e pogos naþa pian ke yaru lala.

Pita siri maki nini vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena lala, komin naþa e pogos nene, navianena la naþa kiela vianena pe mesmesu re poli, asuñia apisawal ke asape yoko Yesu taþatete si wasuþea.

Ana Pita sape Yesu pe þasuþe re polua komin naþa Ntewa pe sinenan re yaru tai kovio poli. Naga sinenan sape yaru makega monar avilon kiela sitomena vetan kiela mlamulena viowa lala (3:9). Ana yoko naga monar ve ve piyavi re, Yesu wasuþe si imi.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Malena kiena li nalelagaena lala 1:3-21
Navianena la naþa kiela vianena piowaga 2:1-22

Yesu yoko wasuþe sina 3:1-18

¹ Mak nini, inu Saemon Pita na nesiria, sa naþa nepe yar na yuñiaena kiena ne Yesu Kristo, a nepe kiena nalologena. Nesiri ke piñasu pan amiu, amiu naþa atol naviawaena e naga rui po paþisi sa ke ga naþa metol sumo. Naga pe Ntewa a pe kieta natamaliaena ita punu ga, naga kila lue ga po pan ita silaga. ² Sanene, nesitoñal amiu, nemlen nesape yoko akilia ruru Ntewa kieta Suþe naþa Yesu va re laa ga wa, vano yoko naga kila kiena lemamiena a suñiarena ulemamaga e kiamiu malena.

Yesu pio ita vena teve kiena

³ Yesu po pan ita paþisi, naþa e ñararaena na kiena urarena a kiena sinewoena, naga pio ita vena tekilia ruru naga sanene. A pogos naþa tekilia ruru

naga, naga ga kila sur punu ga e kiena ñararaena wa nene, naþa kila malena kiena ne Ntewa a kiena þelaga wa ule e ita. ⁴ Yesu kila na tetol nalaena wo la nene naþa apowo paþisi, tepisu naþa taveve ruru nena ga kiena navisaarena lala. A e mrpa nene, tepisu naþa naga kila kieta malena pa pranar ke amio malena wa kiena ne Ntewa, a suñia miila ita vena toure matan kororak lala na sinenanena viowa lala na yomarava nini. ⁵ Komin sur ne na nene, monar añararan naþa akila kiamiu malena lala imi wo la ve sa nene. E naviawaena naþa teke e amiu rui, popon asikol si sinewoena. E sinewoena nene, popon asikol si kiliaena amio manmaruaena. ⁶ E kiliaena amio manmaruaena nene, popon asikol si nawanar ruruena, a e nawanar ruruena nene, popon asikol si sitomena viavi, a e sitomena viavi nene, popon asikol si þelaga wa. ⁷ E þelaga wa nene, popon asikol si sitomena wo, a e sitomena wo nene, popon asikol si sinesiena.

⁸ Pelaga wo la punu ga nene, visae asike e amiu, a visae asuñia akapur ke silaga, yoko kiamiu malena kilia war mras wo la naþa kiki paþisi. Pona kam na akilia kieta Suþe Yesu Kristo rui, a visae þelaga la nene ve su re e amiu, yoko taþatete nena akila kiena yuñiaena tai. ⁹ Yar na sanene pe kilamara þala ga, taþatete visu kilale suria a kiena sitomen plas ga. Naga sinen þesan sape akevan kiena mlamulen marua viowa lala, pe sitoñal re si sape sike e malena wo tai poli. ¹⁰ Erau lala, pe pon re yar ve sanene poli, ana nonararan amiu ke nesape kam make veve taaga monar aþionli naþa silaga akila yuñiaena wo lala vena avisawal ke asape Yesu pio amiu ape kiena, naga pe pe sur na visokanen re nene poli, a pe pe sur na kirakiraen re ñiena poli, ana naga pe sur na lelaga. ¹¹ Visae akilakila ña sanene, yoko taþatete aloru pog tai, a pulutava na vaen loyuniña e nasuþenena kiena ne Yesu Kristo naþa naga pe kieta Suþe a Natamaliaena yoko suwowo ruru nena van amiu. Yoko aworworun ruru amiu vena ava asulue asike amio. ¹² Nekilia nesape visena la nene, pe pe urviu re pan amiu poli, komin naþa apuarar ruru yam piavi rui. Ana taþatete neligan naþa monar nevisawal kaþaran ña visena lelaga la nene van amiu. ¹³ Naga nene pe yuñiaena na kiau malena, vena iila amiuena vena ve sinemiu ve þesan re, a nekilia yoko monar nekila ña sanene vano vano-o tol pogos naþa kiau malena þisi. ¹⁴ Suþe Yesu Kristo pisawal pan inu rui sape in na ve ve piavi re yoko neligan tasneu nini nevin, ¹⁵ a sumon nene, sineun nesape nesiri plan sur make su

ruru sumā ga. Ve sanene, visae nevavin, ana mrapa sike pa rui vena akilia asitoñal visena la nene silaga.

Visena kiena Pita amio nalogena taņena lala pe lelaga

¹⁶ Imimi nalogena lala mepian amiu mesape kieta Suņe Yesu Kristo yoko wasuņe sina amio kiena pupia namareraena. Ana pe pon re laņas avisayu navianena la nene asave nanene na visena na sitomen kien yar ga, pona avisave nanene na sa ga suniena marua ga lala. Mekilia mevisaar van amiu mesape pe sa re nene poli, komin namareraen kiena Yesu Kristo naga pe sur lelaga naņa mepisu e kilamaramimi rui.

¹⁷ Nanua na, mesike memo e pogos naņa Ntewa mligan naurarena nae ma e peni sike e naga, a mieluarua, naņa kiena visena tai molue kom meta pitomi pisayu naga, sape

“Nanene naga naruu nena napo naņa sineu si paņisi, nekekarana nena ga naga.”

¹⁸ Imimi ke narui memloge pulgon nae ma e peni naņa pisawal visena nene, naga nene e pogos naņa mesike memo Suņe ma e tavie wa naņani. ¹⁹ Ana komin sur la naņa mepisuia a memloge, mekilua ruru merarava e kiamimi sitomen lala, mesape nanene naga sur lelaga la naņa navisawalena nasumo la apisawalia. Kiela visena lala sane kapi vivaga wo tai vena vivagali yemalolo naņa tesike ea, ana popon touloyuia ana telavia. Sanene yoko kilologia mrapa van ita vano tol pogos naņa legiena viu imi mñalivin ita, a verue na kolulag vam metava e kieta sinapane vena tegoli kieta sitomen lala.

²⁰ Ana sineun nesape nevisa si sur tai e lepas na visawalena kiena ne navisawalena marua lala naņa asirilua sike e Tus Wa. Naga sanini, sa naņa navisawalena lala nene, taņatete yar tai sumñalu visave naga taaga kilua ruru kala kinasa. ²¹ Nanene komin naņa visawalena la nene, taņatete amolue vetan sitomen ken yaru, ana Ninuna ne Ntewa naga miyuma e la, sumon la vena avisawal visawalena kiena ne Ntewa lala.

2

La naņa apian ke visena navisokanena

¹ Ana sa naņa tekilia, e pogos kiena ne navisawalena wo la na sumo, pogos laņas navisokaninen navisawalena mēna amñalivi ke e marana ne yeririna kiena ne Ntewa lala. A yoko ve sa ke mēna nene van ita nagane, naņa pog tai, navianena navisokanena pona aim amñaliv yo. Navianena kar la ne sanene, yoko

awar vinaun ga navianen laņas naņa pe pe lelaga re poli imi, la akilia asape amlelaga e Suņe na mava, asape naga tamalia la, ana kiela navianen la nene akawe ke sina ga naga. Navianen la nene kilua kila kare naviawaena kiena ne nalelagaena lala, ana navisokaninen vianena la nene pe apisu kilale re asape kiela nakoena pimin la ke vilaga narui. ² La apiowa manene paņisi, a temawan tevisayu ya naņa akilakila ke ne. La asape amlelaga, ana akila ke ga naņa yeririna taņena la apisu kilale kiela ļelaga, asuñia apisa kare ke kieta mrapa na lelagaena paņisi. ³ Yar na visokanen lala, sinelan manene la sur lala, yoko akuan visena kiki la ve moki van amiu vaņisi, yoko akilayon li naņa aure amiu e suniena la naņa apule e suri la naņa pe pe lelaga re poli. Ana pogaga, Ntewa na pe momalio re poli. Naga mliņerela, kila ruru kiela nakoena su ruru sike nakonua rui.

⁴ Popon tevisu kilale ļelaga kiena ne Ntewa naliņereen yaru a natamaliaen yaru nanua sumo. Naņesa, asitomyuli navisi kiena ne Ntewa la nanua sumo, naņa laņas asuñalu asape asu metavana. Naga sape pe sur re tai nene poli, ana sumalu koven plan la veraga, apito tano e puluyo malolo e kapi na loge viowaena, vena asuñia e nene vano tol pupia legiena na liņere maronen yar lala.

⁵ Ana asitomyuli mēna yeririna nasumo la nene, naņa e pogos kiena ne yermarua Noa. Pogos naņa mlogon ke ļelaga wo kiena ne Ntewa pan la, ļarila mñarera paņisi, yepel mavin ga. Ana Ntewa kila pupia womie ļere plan la, ana Noa ga amio namratava puna la olua, tamalia la.

⁶ A naga sina, asitomyuli pupia pulkumali keviu lua nene naņa Sotom amio Komora. Ntewa mñal kiela napiowaena lala, ana sikap mumu la apim ape posnoyavi nenaga, a naga nene vena visawalen sanape naņa yoko kila va la make ga naņa asike e malena viowa.

⁷ A nasitoñal maronen la nanua sumo ne, nane yar naņa Lot. Naga pe yar mesmes tai, a naga mloge lue piowagan ļelaga na kororak kiena yar la naņa akilalaro ke navisaluaena, naņa naga sike likan la. ⁸ Legiena make ga naga sumñia pisu ke kiela malena viowa lala, a sumñia mloge ke kiela viuelen lala, ana Ntewa kila sanape? Mla nakoena pa yar viowa lala nene, ana tamalia kiena yeririna wo naņa Lot.

⁹ Ana visae tesitom ruru e la nene, yoko telual ļelaga kiena ne Ntewa tai, naņa sanini. Naga kilua ruru ve sanape naņa wereplan kiena yeririna wo lala vetan

sur na kilalien lala, a naga kilia uarar ruru yeririna viowa lala asuñia awar kiela nakoena lala. Yoko kila la awar malumun ña nagane sumo wa, ana e legiena nalipereena awar make ruru nena napa.

¹⁰ Visena nene tol make yeririna lala, ana tol manene laa naña asuñia ataveve ke nasinenanen viowa lala na ðelaga na mlamulena naña apaeme amio, ana tol ñena la naña pe sinelan re yagogenen poli, ape ðar ñarera pañisi. Yar kar la ne sanene, añarwarlan kiela ðar ñarera la ne sanene ðisa, ana aplaven ñena kiela napiowaena lala, pano pe amaraun re si sur tai poli, ana apisa kare yerkawa kiena ne Ntewa lala. ¹¹ Navisi nae ma e peni añarera taulu la nene, ana akilia asape asike e marana ne Ntewa nae ma e peni, ana amaraun visa kareen yaru la nene, ana yar la nene na pe sa re nene poli, la asitom korenan ga sur la nene. ¹² Sur la mok liu naña tepisu sane apa laa metava pona ape wa manene laa, ana yar la nene pe apisu kilale re poli, asuñia añarerna kare ga sur wa la nene. Kiela ðelaga la sanene, kila narui la asaga sur mal tetan ga lala, naña akila ke ga ðarila pe akila re suri wo poli. Akila ña wowe sanene pano pano ailan ga sa naña yaru la aligan lokulia la, awe monar la amare, a yoko ve sa ke ñena nene van la nene, ailan ga alual kiela marena. ¹³ Yar sur la ne sanene, akekarana ga akila ðapagena lala na ve torog kareen ga kolpae, a e pogos na kilaen kamiu kinanena wa lala apim asike loyuma, kiela sitomena pulen ga kekarena na kiela viowaena lala. La na sa ga kurka pona magka la naña akila kare tasnemiwo lala, ana pe asitom re nena asape kiela napiowaena lala yoko kila ke sina ga la aloge viowa manene poli. ¹⁴ Kilamarala pulen ga sira na kilaen kolau, a akan ña mlamulen viowa pano-o pe sinela maren re poli. Kam lañas naña amalum towe ga lala, aþere la narui apa amio la, a ape yar ñena la naña apian ruru la sina e mrapa na vinayaen sur lala. Lelaga naþane, la nene ape þegas tai naña yoko nasinemimiena kiena ne Ntewa yumu plan la make na wa. ¹⁵ Amligan mrapa mesmes rui apa ataveve ke narin mrapa la naña tekilia tesape mrapa kiena yaru naña Palam Peor, naña Visena Wa pisayu naga sane yar tai naña pe navisawalen þesa, ana pano naga kekarana manene kan mras nen napiowaena. ¹⁶ Ana pogos tai, milan ga naña Ntewa kila narin togki tai pis pania vanon kiena napiowaena lala. Togki lala pe akilia re apis poli, ana nanene naga pis sane yaru, þere mesmesun towe laa kiena ðelaga viowa lala. ¹⁷ Yar viowa la naña nepisayu la ke ne, nekilia nevisa

ñena nesape la sa ga pulus nen wii naña mema rui, yar naña moto karia taþatete lual wii ea. Pona asaga lul malolo tai, tekekarania tomape yua kove, ana peraga, lagi mlelua pano. Ana yar la nene, lelela napa pe yemalolo ga ñeke ga wa, yo ne nanene pe lele na loge viowaena. ¹⁸ Yoko monar awar nakoena na sanene, komin naña gola la pulen ga visokanena amio visvilaveena naña þere manene sitomena kiena yar taþena la pañisi. Yar taþena la nene, aþure matan yomarava nini apimi ga loyuma na wa, ana nagane yar viowa lala nene asuñia apisa ke visena la naña pagan nasinenanena viowa na mlamulen viowa la naña sike e la pimi keviu manene laa narui, ana e mrapa ke nene asuñia aþere plan la ke sina ga. ¹⁹ Kiela malena sike vatanon yerkawa na kilaen mlamulen viowa rui, ana sanape naña apisa kotalia ke yar la asape visae atavevela, yoko alual malena wo? Taþatete ve sanene, komin nañareraena ya naña pe suþen kioña malena, ko ope kiena yar na yurñaena narui, sane la nene, naña na nagane apim sa ga yar na yurñaena na nañareraena na mlamulena viowa narui. ²⁰ Visae lelaga naña asape añal kieta Suþe Yesu Kristo Natamaliaena e kiela malena, apisu kilale naña ðelaga na yomarava sunia kila kare la ga, kila narui aþure matania apim, sanene na po pañisi. A visae yam ve plas ga awasuþe ke sina ava e kiela malena naña aþure matan ga na wa, nanene na yoko va viowa la narui. ²¹ Visae pe akiliali re nena mrapa na ðelaga mesmes po, sanene na po towe laa pan la, ana pogos naña akilia ruru po, apa li e ve tokak ga, ana siraunia aþasuþela ke sina apa varau, nanene piowa pañisi. Visena wa kiena ne Ntewa la naña amla pan la, la na akekarana þesan naña ala e kiela malena lala, ana nagane aplon ke sina ñasila pania.

²² Yar la ne sanene, visen lua naña pisayu la, naña tai, pisa sanini, sape
“Lokul ga kilita va kan ke sina ga kana lilaena,” Pakaiwa 26:11
 a nalua, pisa sanini, sape
“Visae okevan ruru kioña nompui, yoko monar yal mesmesun ga sukopene va kupo ke sina yo ñeke ea.”

3

Legiena keviu kiena ne Suþe naña wa-suþe sina

¹ Erau lala, sa naña apisu kilalea, nane kiau ñak na lua pimi pan amiu. Ya naña teke e kiau sitomena vena sirien ñaki la luoka ga nini, sineun visawalen visen wo lañas naña yoko akilia asike lue e kiamiu sitomena la silaga vena ilaen

kiamiu malena lala. ² Sineun nesape popon tesitomñal mña visena kiena ne navisawalena wa la na sumo silaga, amio mña navisaluena vii la naña kieta Suḡe Natamaliaena mla pan imimi kiamiu li na lologena lala, naña mepisawal liluen pimi pan amiu.

³ Sur ḡes naña sineun nesape nevisa naga sanini, nesape monar akilia sa naña e legiena maro lala, yoko yar la naña na visa kareen yuññaena kiena ne Ntewa akilia aim añalivi. Pelaga kien la nene, la sinelan ke ga suri ya naña asitomia, ana asitom korenan ga sitomen kiena yar taḡena. ⁴ Sur tai naña yoko avitalia ita vanonia, naga e lepas na visena kiena kieta Suḡe naña sape yoko wasuḡe si imin ita. Yoko asuñña aviuiunia, avisave “Nawasuḡeen kiena kiamiu yerka wa naña pisaaria pan amiu, nanape? Siar e pogos kiena kata apua la pimi, sur make ga na yomarava nini suñña kiriri pogaga. Imimi na pe mepisu re nena sur tai poli wa, pona kam ga apisu yo?”

⁵ Ana pogos naña apisa ke visena la nene, la pe asitom re naña navisaarena kiena ne Ntewa naga pe lelaga silaga, a kana visena nena kana pupia mñareraena sike ea. Sa naña e pogos na siiena yomarava, kiena visena ga kila sinapane, a kila yomarava nini amio kana porotano lala a kana si lala. ⁶ A siraun nene, kiena visena kila pupia womie kalo sina yomarava nini, naña ḡere plan make nena sur punu ga naña sike ea e poglis nene. ⁷ A kiena visena nena miyuñña ke nagane na wa, suñña ḡuarar ruru ke sinapane a porotano na yomarava vena asuñña vano tol naña pupia kapi na legiena na liḡereen yaru yoko imi kekan plan malena kien yar la naña pe sinelan re Ntewa e kiela malena poli. Nanene pe mñareraena kiena ne Ntewa, ana yaru la nene pe sinelan re naña akilia poli.

⁸ Ana erau lala, e lepas naña na visaarena na wasuḡeen sina kiena ne Suḡe nene, popon naña ve sineta ḡesa re naña Ntewa naga pe pulo re legiena amio kas sane ita poli. E kiena visuena, kas manu taaga pona legiena taaga, lalua maran taaga ga. ⁹ Pona yar laḡasa asitom asape naga kila malen li sur yo, pe kila re ya naña naga pisaar poli, ana pe sa re nene poli. Naga pe kila malion re sur poli, suñña kila ke kiena sitomen piavi paḡisi, komin pe sinenan re yar tai kovio poli. Naga sinenan sape la pogos ve piavi sanene vena yar la akilia avilon kiela sitomena. ¹⁰ Ana lelaga, yoko pogos tai pupia legien kiena ne kieta Suḡe imi mñaliv e yomarava. Yoko ve sa yar na vinauena, naña yomarava ninue

sape pimi ke narui, ana yoko iilan ga naña imi worunia. E pogos nene, yoko sinapane lala akakapuru sane polilu, yoko akokovio nenaga, a yoko kapi kekan make suria vano-o tol naña yomarava amio sur make ga naña sike ea, yokorena. ¹¹ Ana komin naña yoko yomarava imi ve sur koren ga mñeke na, nesape neviun tan amiu, nesape pogos naña asike ea wa, popon kam na ave yaru na sanape, a popon ave wa pona akila yuññaena kiena ne Ntewa ve sanape? ¹² Monar akekan legiena nene imi, a visae kam na ave yar wo lala, ayuñña mñarera yoko akilia akila imi mñalivi vilaga.

Yoko kapi kekan ma e peni, kekan makea, a yoko imi kekan mumu make sur naña sike e yomarava. ¹³ Ana tesuññalu mñarera tese kiena visaarena, naña sape yoko mñata uñña vii tai, naña peni vii amio yomarava vii, naña pe purḡes nen ḡelaga mesmesu make ga.

¹⁴ Erau lala, nane tesuñña ke ne vena imi were ita teva e yo nene, ana pogos naña pe tetol re poli wa, monar tomñareran teve yar wa tesuñña ga, teyekiki, a tesuñña e suññare.

¹⁵ Lelaga sane Suḡe pimi re poli wa, a ve tesitom re viowa, monar tekekan naña mla pogos pan ita vena tevilon ita, mla mña pulmas pa kieta erau lala, vena la mña akilia atol natamaliaena. Sitomena nene, kieta puruvi wo naña Pol naga mña pisa pan amiu nanua sumo rui e mñaki tai, naña siri amio manmaruaena wo la naña Ntewa mla pania. ¹⁶ A nane visena ke nene naña suñña kiakian ke e kiena mñaki taḡena lala, pogos naña pisayu si na wasuḡeen si kiena ne Suḡe.

Kiena mñaki la nene po paḡisi, ana pogos laḡasa kala navianena la urmi towe mñaga, kila sane visen laḡasa naña naga siria yaru laḡasia pe apulokilale re poli. Ana pogos tai, yaru la naña pe ḡarila po re poli, naña pe akilia ruru re sur poli, apuloia apulolon kare kana navianena ne lala pa pe taḡena, sa naña asuñña akila ke yam mok li rui e visen taḡena lala e siriena wa lala. Ana pogos naña akila sanene, pe yar taḡena re la naña aloge viowagan poli, ana kila la ke ga apa e mrapa na kovioena.

¹⁷ Kiau erau wo lala, komin sur ne la nanene nesitom amiu paḡisi. Nekilia nesape akilia ruru sur la nene rui, ana sineun nesape nela si visena mñarera van amiu, nesape monar avisuar ruru amiu. Ve atanñan re sitomena navisokanen ken yar la naña pe ataveve re navisaluena kiena ne Ntewa poli aim aure plan amiu sina. Lelaga, pe pon re si alor vetan yo wo na viawaena mñarera naña asike pa e rui.

¹⁸ Kiau visena maro, nesape akapuru aim amarua ruru e p̄elaga wo na lemamiēna a namanmaruaēna kiena ne Yesu Kristo kieta Suṗe a kieta Natamaliaēna. Ana tela maran si naurarena vania, nagane, a e pogos la naṗa pimi ke ga wa, vano vano-o ve uro re, sanene.

Inu, Pita.

Maki Nasumo Naþa YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Sumiena na plas na tusi nini

Maki þesa kiena Yoane, naga kiena sitomena keviu lua.

Nasumo, Yoane sinenan sape visirlua sitomena kiena li nalelagaena lala naþa aulo mñaki nini, vena silaga monar asikol la ruruia naþa kiela sitomena ve taaga ga, a vena asikola ruruia amio Ntewa, amio narina naþa Yesu Kristo.

A nalua, naga vena visaen vanilla vena ve ataveve re navianiena la naþa kiela vianena pe mesmesu re poli, komin navianena la nene akilia akila kare sumare e kiela visena na visokanen lala, ana yoko kilia kila naþa li nalelagaena la taþatete si asikol ruru la e sitomiena ve taaga.

Navianena la nene asuñia apian ke yaru lala, asape þelaga viowa la apimi añalivi komin yaru la asike e yomarava, a amiyuñae ke ga e suri na yomarava la ne. Amio nanene, asitom sape Yesu, naga narina Ntewa, ana pe pe yaru ruru re sane ita poli. La asuñia apisa ke asape visae Ntewa tamalia yaru, yaru nena taþatete sitomali si malena na yomarava nini, a pe pe suri re poli visae yaru na sanene kila milamulena viowa po pe kila re milamulena viowa poli a pe pe suri re mñena poli visae naga sinena si yaru taþena pona ve sinena si re, ana suri la nene maran taaga ga, pe suri na yomarava ga.

Yoane siri mñaki nini, sape kila meraravan naþa naga yepen mavin sitomiena la nene pano-o paþisi, a pisawal meraravan naþa Yesu Kristo, naga pe yaru nena sane ita. A naga pisaar marera sape yaru la naþa amlelaga e Yesu, a sinela si Ntewa, monar sinela sisi la mñenaga.

Komþasnen Tusi La Na Nini

Visena þesa 1:1-4

Legiena a yemalo 1:5—2:29

Narina Ntewa lala a narina Yermare lala 3:1-24

Ninuna naþa pe purþesnen visena lelaga a ninuna naþa pe purþesnen visena na visokanena 4:1-6

Pelaga kiena yaru naþa sinena si yaru 4:7-21

Pelaga na lelagaena naþa kilia taulu make suri la silaga 5:1-21

*Yar na visawalen malena kiena ne
Ntewa van ita, naga pimi e yomarava þisi
rui*

¹ Sur tai, nanua sumo e pogos naþa yomarava siaria, ana nagane in na nemloge, nepisu e kilamarau, in na nepisu ruru pano-o, netol nena e lumñau. Sur nene, kiena kia sanini, sape Navisawalen Malena, po Purþes nen Malena, po Malena Naþa Ve Uro Re Pogos Tai, nane in na sineun nesape nesiri van amiu. ² Sur nene, nanua sumo pe tekilia re poli, naga suñia ga amio Ntewa arimata pano-o, nagane na pimi þarpoyo merarava e marata e yomarava nini narui, ana imimi moki mepisuia, a mepisawal pan yeririna lala. ³ Imimi memloge ruru nena e kiligamimi lala, a mepisu nena e kilamaramimi, ana mesape mevisawal van amiu vena kam mñena ga alelaga ea. Visae kam alelaga ea, yokorena kam mñena aim ave taaga amio imimi, sa naþa imimi mepe taaga ga memio arimata Ntewa a narina Yesu Kristo rui. ⁴ Sur nene kila pupia kekarena sike amio imimi silaga, a visae auarar ruru visena la naþa nesape nevisa van amiu e mñaki nini, yoko pupia kekarena nene sike mñena amio amiu, þisi na kila ita punu ga teloge wo vaþisi.

Ntewa naga pe purþes nen yomerarava

⁵ Visena naþa narina ne Ntewa mla pan imimi, pisape monar mevisawal van yeririna taþena lala, sa nene, naga pisa sape, Ntewa pe purþes nen yomerarava, pe narin yemalolo re nena tai teke puna. ⁶ Ve sanene, visae tepisawal ke tesape tepe taaga temio Ntewa, ana tekila ke ga þelaga na yemalolo la na wa, nanene tepisokan ke ga ne, pe tekila re sur na lelaga nene poli. ⁷ Ana visae tesuñia teyal mña e yomerarava naþa Ntewa sike e silaga, kila yoko telapran ita ruru wo silaga, ana tevisu tana na narina, Yesu, kilia kevan ita temekiki e kieta mlamulena viowa lala.

*Nayalena e yomerarava kiena ne
Ntewa: Monar teligan plan þelaga na
mlamulena viowa lala*

⁸ Yeririna naþa pisawo ke, pisape naga pe naviowaena su re e kiena malena poli, kiena visena nene pe pe lelaga re poli, naga pisa kotalia ke sina ga naga. ⁹ Ana visae tevisa plan ga kieta naviowaena lala, yoko Ntewa viewo ita, þisi na war plan kieta naviowaena lala vetan ita, kila ita temekiki. Naga ga kila ruru mrapa na kilaen sanene rui, ana ita towasine ga naga sane yoko kila van ita sanena naþa pisaaria. ¹⁰ Ana visae tesuñia tevirovia, tevisa mña tesape pe tekila re naviowaena

poli na, nanene ita tekila sane Ntewa naga pisokan ga, a ita tekila sane kiena visena nowo na lelagaena, pe tepuarar ruru re nena e kieta malena la poli.

2

¹ Naruu lala, sineun nesape nesiri visena nini van amiu vena ila amiu avisuluṕar sane pe pon re si ataṕa mlamulena viowa poli. Ana visae pogos tai, amiu yar tai kila viowa, monar tesitoṁal silaga Yesu sulue ga sike na, sane pe yar wa tai na waren kieta visena lala. Naga mesmes, a mekiki, naga kilia va suriṁal mesmes e mara Ntewa, kilia viun tania vena naga sinen ye ita, viewo itania. ² Ana mrapa na kilaen sa naṕa yoko Ntewa kilia viewo itania sanini, nane Yesu ga ne, komin naga pe kuṕaṕaena na warplanen kieta mlamulena viowa lala, ita yeririna punu ga na yomerava.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar telogear kiena navisaluaena lala

³ Visae yar tai viun ve sanini, visave: ?In na pe nekilia re poli, nekilia ruru Ntewa, pona pe nekilia ruru re naga poli? ?In na nepe kiena, pona pe nepe kiena re poli? Ve sanene na, teviun si tania, tevisave, ? Sanape, ko na omlalaga ke e kiena visena lala, pona pe omlalaga re poli? ⁴ Nanene vanon naṕa visae yar tai visa sape naga kilia ruru sape Ntewa, naga pe kiena, a naga pe kila re sur la naṕa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, yar nene naga pe pisa re lelaga ne poli, pisokan ga. ⁵ Ana yar naṕa mlogear ruru visena kiena ne Ntewa, naga kila meraravan sane naga kekaran kemua lelaga, pimi keviu lue ga. Ana e mrapa na sanene narui tekilia ruru kemua tesape ita tepe kiena ne Ntewa na lelaga. ⁶ Yar naṕa naga pisa ke sape pe kie Yesu, yoko monar tevisuluṕar naṕa naga mla kemua Yesu pe lelaga e kiena malena.

⁷ Erau lala, e lepas tai na, navisaluaena naṕa nesiri ke pan amiu, naga pe pe visena vii re tai naṕa na nanagane poli, naga pe visena tai na susumo, pe visena kiena ne Ntewa ga naṕa amloge pa na susumo rui. ⁸ Ana e lepas taṕena tai na, pe lelaga ṁena naṕa navisaluaena nene, naga sa ga pe urviu si tai pan ita, komin ita tepisu ke sane nagane ṕere ke yemalolo ṕaro pano, kila ke yomerarava na lelagaena pimi narui. Naga sane e malena kiena ne Yesu narui, a nanagane pimi ke ṁena sanene e kieta malena la narui, ṕisi na kila ita tepisu kilale ke visena vii nene pe lelaga kemua.

⁹ Visae yar tai visa sape mial ke pa e yomerarava rui, ana tepisu naga sinen kar ke wenla, kila ke piowa pania, yar nene sike e yemalolo wa. ¹⁰ Ana yar naṕa kekaran wenla, kila ke po pania, yar nene mial ke pa e yomerarava narui, taṕatete sitorṁal sape ṕisi na yalwowe sina e yemalolo, lolor si pogos tai. ¹¹ Ana naga naṕa sinen kar ke wenla, naga ve ve sa re nene. Naga sike e yemalolo wa, yemalolo kila sane kilamarana ṕala, mial wowe lue ga e pupumalko, pe pisuluṕar re kiena mrapa poli, pisuluṕar re lele ne kom ke e poli.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Ve tekekaran re yomarava nini

¹² Amiu naruu lala, amiu kiau nin sisi lala e kieta na lelagaena, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui naṕa Ntewa arimata piwio kiamiu mlamulena viowa komin kia kiena Yesu Kristo, ana amiu akilia naga. ¹³ Kiamiu yermarua lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui akilia ruru laa naga rui, naṕa naga mali sike nanua sumo, sumon na siena yomarava nini. ¹⁴ Kiamiu yar ṁee lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke naṕa aṁarera ruru po narui, amligan ruru pa visena kiena ne Ntewa teke e kiamiu malena la rui, ataulu pa Yar Viowa nene rui. ¹⁵ Sineun nesape nevisa ve sanene van amiu, ve akekaran manene re yomarava nini, pona kiena sur lala. Yar na kekaran manene yomarava nini, naga taṕatete kekaran ruru arimata. ¹⁶ Nanene komin naṕa sur na yomarava lala, pona kiena ṕelaga lala, ape taṕena, pe sa re sur kiena ne arimata Ntewa amio kiena ṕelaga lala. Sur na yomarava la nene la sanini, lala ape purṕes nen nasinenanen sur moki, ape purṕes nen nawereen kilamarata, ape purṕes nen warwarena e kieta malena. ¹⁷ Yomarava nini, amio kiena sur la naṕa yeririna la sinelan manene silaga, naga pimi ke vena kovioena ga, ana yar naṕa kila ke mesmes e nasinenanena kiena ne Ntewa, naga yoko sulue ga sike narui.

Nayalen e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar tevisuar ruru ita vanon sinekar

¹⁸ Naruu lalo-o, nagane tesike e pog maro narui, sa naṕa amloge pa rui, na yar naṕa apio asape Nasinekar kiena ne Kristo, yoko kilia vim katenia. Pe tepisu re naga poli wa, ana tepisu pa narin yeririna moki na kila kareen Kristo rui, ana kila tepisuluṕaria sane yoko ve ve piavi re na Legiena Maro ṁalivi. ¹⁹ Sinekar la naṕa nepisayu ke ne, kam na akilia ke ne. Nanua, la asu amio ita asu ga likan ita,

ana siraunia, asumālu narui, amligan ita aṗure matan ita sina apano. Nanagane na, tepisuluṗar la ruru nenaga, sane pe apimi re veraga ga amio ita poli, vanon visae peraga, yoko la asu ruru ga amio ita. ²⁰ Ana kam naṗa asu ruru ke ga wa, yar wa Kristo pisa ruru amiu pa rui, ana apisuluṗar kiena visena, yoko taṗatete aurmatan si naga. ²¹ Ve asitom re asape in na sineun nesape nevisi van amiu vanon sitomena tai naṗa asape amiu na amninue ga suria, vanon pe sa re nene poli. In na nepisu sane akilia aloge ruru kilale visena na lelaga a visena na visokanen ṗisi rui, amiu akilia pa rui visena navisokanena taṗatete molue e visena nalelaga, ana nesape nevis van amiu ve naiilaar amiuena. ²² ?Ana visokanen ya ne la nene apisa ke ne? Visena ne nane, apisa sanene, asape Yesu naga pe pe Navisaarena re poli naṗa Ntewa mligan pimi tamalia yomarava nini. Visena nene naga pe visena kiena yar la naṗa sinela kar ke Yesu, ana yar naṗa pisa sanene, naga kawe ke Ntewa arimata, a kawe ke mēna narina. ²³ Yar naṗa pilopu māsina pa narina ne Ntewa, Ntewa taṗatete se e naga, a yar naṗa pisawal ruruia pisape naga mla narina ne Ntewa e kiena malena, yoko Ntewa mēna ga sike amio naga silaga.

²⁴ Lologena wo naṗa amloge ṗesania nanua sumo, naga pe visen wo a pe lelaga, ana popon aligan ruruia e kiamiu malena lala. Visae ve sanene, yoko kiamiu malena naga suña wo e Ntewa amio Narina silaga, ²⁵ nagane akilia atol malena naṗa naga pisaaria sape la maran si van ita, naṗa ve uro re pogos tai.

²⁶ Naga ga nene nesape nevisa van amiu e lepas kiena ne la naṗa apisa kotalia amiu ke ne, asape aure amiu ava ave taṗena sina. ²⁷ Kristo na miawawo amiu pa rui, ana Ninuna Wa naṗa amiu atolia e pogos naṗa, naga sike amio amiu wa. Naga kilia vian amiu e sur punu ga naṗa pe lelaga a mesmes, ana taṗatete si akale yar tai naṗa naga kilia vian amiu sina ga e sur laṗasia. Yoko akilali ga sa naṗa Ninuna Wa pian amiun e ṗisi rui, naṗa pisape popon amiu aligan ruru kiamiu malena to ruru lue ga e Kristo. ²⁸ Naga nene, naruu lala, visae kieta malena naga su ruru lue ga e Kristo, taṗatete teloge viowa pogos naṗa naga wasuṗe sina ga pun ita. Ana visae peraga, pupia memawaena, ṗisi na tesape tokuswan marataga pogos naṗa tevisu naga vim. ²⁹ Tekilia tesape Kristo, kiena ṗelaga punu ga po a mesmesu, ana yar naṗa naga mēna sanene, tekilia tesape yar nene naga mēna pe narina ne Ntewa sane Kristo.

3

Ita tepe narina ne Ntewa lala

¹ Asitomveveli sitomena kiena ne arimata Ntewa e ita yeririna viowa lala. Naga kekaran ita keviu paṗisi, pano-o kila pan ita sa ga naṗa tepisu ita sane narin ga lala. Ana pe ita re ga tepisu ita sa nene poli, naga mēna pisu ita sanene, komin naṗa pure ita tepa loyūña e namratava puna rui, sane narina wawa lala. Yar taṗena lala e yomarava pe akilia ruru re arimata poli, sa naṗa ita tekilia naga, ana sur nene kila la pe apisu kilale ita re mēna poli, sane ita tepe narina lala. ² Erau lala, ita tekilia tevisa tesape tepe narina ne Ntewa, ana pe tekilia re poli wa, sane ṗisi na sirau, yoko naga kila ita teim teve ya sina ga. Ana sur tai tekilia ruruia, naṗa visae Suṗe Yesu warpoyo sina ga, yoko tevisu ruru nena naga e kilamarata napo, tevisu ruru naga, naga ke narui, ana pogos naṗa tevisu sanene, yoko teimi teve sa ga naga. ³ Ana yar naṗa sinenan sape yoko naga mēna imi ve sa Yesu Kristo, naga monar uarar ruru kiena malena mekiiki ruruia a ve wa, sa ga Yesu.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar teligan ṗelaga viowa lala

⁴ Yar naṗa taṗa mlamulena viowa, kilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa, komin purṗes nen ṗelaga viowa, naga pe ṗelaga na monen logearen navisaluaena. ⁵ Ana pogos naṗa Yesu pimi e yomerava nini, naga pimi naṗa pe mlamulena viowa tai to re nene e naga, naga pimin vena war plan kieta mlamulena viowa lala. ⁶ Ana visae sanene, yar naṗa kiena malena teke ruru e naga, yoko mlamulena viowa ve su re si e naga, naga taṗatete si kila naviowaena. Ana yar naṗa mlamulena viowa teke e kiena malena silaga, naga pe pisu ruru re naga poli wa, naga pe kilia re nena naga. ⁷ Kiau narin sisi lala, piowa naṗa avisa kotalia amiu. Yar naṗa kiena malena po, naga pe yar mesmesu sane Kristo. ⁸ Yar naṗa kiena malena piowa, naga pe yeririna kiena Yermare, naṗa naga pe purṗes nen mlamulena viowa e yomarava, siaria e nasiiena pimi tol nanagane. Pelaga viowa kiena ne Yermare kila narina ne Ntewa pitomi mālivi e yomarava nini, vena we plan kiena yuñāena viowa lala a kila kiena puriukawaena naga ṗisi. ⁹ Yar naṗa sike loyūña e namratava kiena ne Ntewa, naga taṗatete si taṗa mlamulena viowa, vanon malena kiena ne Ntewa te ea. Naga pe narina ne Ntewa, ana monar kus ṗelaga wo kiena ne arimana nene, ṗisi na taṗatete si kila viowa. ¹⁰ E mrapa

ne la nene ita monar tevisu kilia ruru ga sane ane pe narina ne Ntewa, a ane pe narina ne Yermare. Yar naþa pe kila re mesmes poli, pona yaru naþa pe kekaran re namratava puna poli, yar na sanene naga pe pe nin sisi kiena ne re nena Ntewa poli.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar telogear navisaluaena nasitomen yeririna taþena lala

¹¹ Lologena naþa amiu amloge siar e purþesia pimi, na sanini, naþa pisa sape: ita monar tekekaran ita silaga. ¹² Asitomali yar sa Yermare nanua ne, Ken, naþa pe kekaran re wenla naþa Epol poli, naga memoaria. Piowa naþa tekila sanene, ana popon tesitomvevelia mias ya ne naga kila sanene? Nanene vanon kiena yuaena lala, Ntewa pisu piowa ga, ana kiena ne wenla, naga mesmes ruru po, ana Ntewa kekarania, þisi na kila Ken pieluen wenla panonia, sinen karia, memaria.

¹³ Erau lala, þelaga viowa na sa nene, yeririna la akila ke pimi tol nanagane, ana ve teilan re naþa visae tevisu la avieluen ita mena ga, avisa kare ita vanon yuaena wo lala kiena ne Ntewa naþa visae teyuaenia. ¹⁴ Ana ita naþa pe sineta kar re yar la poli, tekekaran ruru na mratava pun ita, nanene pe mrapa na kila meraravanen sane temligan marena, tepim e malena rui. Ana yar naþa sitomena pe to re e naga poli, naga sike e marena na wa. ¹⁵ Yar naþa sinen kar na mratava puna tai, naga sane pe yar na wemoaren yar la narui, ana sa naþa ita tekilia ruru þa rui, yar na wemoaren yaru, malena naþa ve uro re pe to re e kiena malena poli.

¹⁶ Pona ita yar tai piun ke pisape, ana sur naþane sitomena, naga pe sur na sanape? Pogaga, tekilia tesape sitomena naþa pe lelaga, naga sanini: Yesu Kristo taman kiena malena wetelu panon ita, ana visae sitomena nene teke e ita, þisi na ita mena tetaan kieta malena vanon kieta wolai lala. ¹⁷ Yar tai naga limana pulen sur nowo lala a, wenla tai, limana plas kemua lelaga, pe kiena sur re poli. Pisi na naga pisuluþar wenla nene, ana naga kila sinen marera laa sane pania, pe miila re poli, yar na sanene sitomena kiena ne Ntewa pe to re nena e poli.

¹⁸ Naruu lala, kieta sitomena ve e re ga e kieta visena lala. Sitomena naþa pe lelaga, naga pe sur re tai na visaen ga poli, pe sur na yuaenena a na kilaena. ¹⁹ Ana visae kieta sitomena þarlogia ruru marana sanene, nane pe mrapa naþa ita tekilia tesape visena lelaga kiena ne Ntewa

þar ke mras e kieta malena. Ana ve sanene na, teloge ga wo vena vaen lavisin Ntewa, ve temaraun re si naga. ²⁰ Pogos laþasia tekilia temaraun naga, vanon naþa yoko kieta sitomena kilia liþere ita sina, kila ita tesitomali sina tese kieta naviowaena lala, ana Ntewa naga kilia ruru punu pa rui, ana kieta na viewoena na naga keviu manene laa sane, þar plan petan ita. ²¹ Erau lala, visae losineta naga merarava ruru wo, þisi na naga taþatete liþere ita sina, kila pe temaraun re nena na va sumalen se marana ne Ntewa na viunen sur tania. ²² Visae telelaga ma e naga, tekila ma sur la naþa naga sinenania, þisi na tekilia tetol suria la naþa tepiun ke tania. ²³ Navisaluaena kiena ne Ntewa pan ita sanini, pisape: Monar telelaga e kia kiena ne narina, Yesu Kristo, a monar tekekaran ita silaga, sa naþa naga pisa pan ita. ²⁴ Yar naþa mlogear e navisaluaena kiena ne Ntewa, naga sike amio Ntewa. Ntewa teke e kiena malena. ?A yoko ita tekilia tesape naga teke e ita sanape? Sur nene, Ninuna naþa naga mla pan ita naga kilia kila ita teloge kilale sane pe lelaga.

4

Ita narina ne Ntewa: Monar tevisuar ruru vanon sinekar kiena ne Kristo lala amio þelaga na yomarava

¹ Erau lala: visae amiu yar tai visa ke sape Ninuna Wa teke e naga, kila ke naga pisawal ke kiena visena, popon sa amiu avisu ruruia aninuluþar ninuna na teke e naga, pe lelaga ninuna kiena ne Ntewa, po pe kiena re Ntewa poli. Ita monar tevisu ruruia komin navisawalena navisokanena lala moki asu make yo la ne e yomarava nini rui. ² ?Ana tekilia teninu luþar ninuna la nene ve sanape? Ita tekilia tevisu luþar Ninuna Wa kiena ne Ntewa komin naga pisawal pisape Yesu Kristo pimi pe yeririna, paeme e yomerava, ³ ana visae ninuna tai ve visa re sanene, ninuna nene pe pe kiena ne re Ntewa poli. Ninuna na sanene na molue kome nasinekar kena Kristo, naþa amiu amloge pa rui sane pimi ke rui, pona sike pa e yomarava nini rui. ⁴ Ana naruu lala, ve amaraun re navisawalena la nene, komin amiu asike e lepas kiena ne Ntewa, akilia ataulu la ga. Lelaga paþisi, naga naþa teke e amiu naga marera laa taulu naga naþa sike e yomarava. ⁵ Yar na visokanen la ape yeririna na yomarava ga nini, ana visena la naþa apisa ke ne molue ga e sitomena na yomarava nini, ana yeririna taþena la na yomarava nini amiyagogan la. ⁶ Ana ita

yeririna na lelagaena, ita na pe na yomarava re nini poli, ita tepe kiena ne Ntewa. Yar naŋa kilia ruru Ntewa, naga kekaran yagogon itaena, a naga naŋa pe kiena ne Ntewa re poli, mon yagogon itaena. E mrapa ne la nene ita tekilia teninu luŋar Ninuna na visena naŋa lelaga, a ninuna na visokanena.

Pelaga na sinesiena

⁷ Erau lala, popon naŋa tekekanan ita silaga, komin sinesiena naga pe ŋelaga kiena ne Ntewa. Yar naŋa sinen si yeririna, naga pe narina ne Ntewa, ŋarlogia ga ŋelaga kiena ne Ntewa, kilia ruru Ntewa e kiena malena. ⁸ Yar naŋa pe sinen si re yeririna la poli, naga kilia re Ntewa poli, komin Ntewa na pe purŋes nen nasinesiena. ⁹ ?Ana tepisu pupia nasinesiena kiena ne Ntewa nene pogwai? Tepisu kiena sinesiena nene e pogos naŋa mligan narina taaga nene pimi e yomarava, vena kila ita tekilia temal. ¹⁰ Nanene nasinesiena naŋa pe lelaga kemua: pe naga re naŋa sineta si Ntewa poli, ana naŋa naga sinena si ita, pano-o taŋan narina pitomi pe kuŋaŋaena pe na kilaruruen marana ne kieta naviowaena lala.

¹¹ Erau lala, komin naŋa Ntewa sinen si ita keviu sanene, kila po pan ita sanene, popon ita mēna ga sineta sisi ita ve sanene, tekila wo van ita. ¹² Yar taŋatete kirawal Ntewa, ana visae ita sineta si manene ita, yoko tevisu sane Ntewa teke e kieta malena, ana ŋelaga na kiena sinesiena yoko imi ve keviu manene laa sane e kieta malena.

¹³ Ita tekilia Ntewa teke e kieta malena, a ita tesike ruru ga e losinena, komin naga mla Ninuna mesmes pan ita, pe na kilaen ita telogekilale tesape sur naŋa pe lelaga. ¹⁴ Tekilia mēna ga pe lelaga ga naŋa Arimata Ntewa mligan narina nene pitomi vena natamaliaena na yomarava, ve sa naŋa ita tepisu pa e kilamarata rui a naŋa tepisawal ke e yo punu ga. ¹⁵ Yar naŋa pisawal ke sape Yesu pe narina ne Ntewa kemua lelaga, Ntewa teke e losinena, a naga mēna teke e losinena ne Ntewa. ¹⁶ Tekilia ruru po naŋa Ntewa sinen si ita, komin naŋa tekilia teloge kilia e kieta malena lala, ana tekilia telelaga e kiena visena naŋa pisawal pan ita. Ntewa naga pe purŋes nen nasinesiena, ana yar naŋa ŋelaga na sinesiena pimi keviu e kiena malena, naga teke e losinena Ntewa, a Ntewa teke e losinena. ¹⁷ Ntewa sinenan sape kila ŋelaga na sinesiena vim ve keviu la sane e kieta malena lala, vena kilaen kieta ŋelaga lala na yomarava nini ve sa ga ŋelaga kiena ne Kristo nanua ne. Ana

visae kieta ŋelaga lala vim wo ve sa nene, yoko wo van ita vaŋisi ne, vanon taŋatete si temarau po tememawa e legiena na liŋereena na pimi ke ne. ¹⁸ Visae yar tai naga marau, nanene vanon naŋa naga pisu kiena nakoena tai pimi ke rui, a naga mloge kilale re sinesiena kiena ne Ntewa kila ruru kiena malena poli. Ana ŋelaga na sinesiena napo naga kilia mēnelua nena pupia marauna nene.

¹⁹ Visae sineta si ke yeririna taŋena lala, nanene vanon Ntewa naga sinen si ita ŋesia. ²⁰ Yar naŋa pisa sape naga sinen si Ntewa, ana sinen kar ke namratava tai puna, naga pisokan ke ga. Visae namratava puna naŋa suŋia pisu lue ga ana naga pe sinen si re poli, naga taŋatete sinen si Ntewa naŋa naga pe pisu re e kilamarana poli. ²¹ Navisaluaena kiena ne Kristo e kieta malena naga sanini, sape: yar naŋa sinenan sape ve yar nasinesiruruen Ntewa, naga monar sinen si ruru mēna namratava puna lala.

5

¹ Yar naŋa mlelaga sape Yesu na pe Navisaarena, yar nene naga pe narina ne Ntewa lelaga. Ana visae narina ne Ntewa nene visa sape naga sinen si Arimana Ntewa, naga monar sinen si mēna narina ne Ntewa taŋena lala. ² ?Ana yoko naga kilia sape sinen si ruru la ve sanape? Visae sinen si Ntewa, ana mlogear kiena navisaluaena lala, yoko naga visu naŋa sinen si kemua narin Ntewa la pe lelaga ga. ³ Pelaga na sinen si Ntewa naga sanini: touarar ruru kiena visena. Kiena navisaluaena lala pe urmi manene re pan ita naŋa teyuŋaen poli, ⁴ komin ita sisi la naŋa tepaeme pu Ntewa, visae tesuŋal mārera e kieta naviawaena, ita tepe yeririna na tauluen pa yomerava nini rui. ⁵ Neviun si vetan amiu: ?Yar naŋa taulu ke yomarava nini naga ai? Naga ga naŋa visae suŋal mārera sape Yesu naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁶⁻⁸ ?Ana tekilia ve sanape naŋa Yesu naga pe narina ne Ntewa? Yar la telu naŋa apisawal visena nene pan ita: tai na Ninuna Wa, tai na wii, a taŋena na kuruta, a la telu nene apisawalia sane visena taaga ga. Wii naga pisa sape e ŋelaga kiena ne Yesu Kristo, naŋa paeme e yomarava sanape, naga tol nakeena sanape, ita tekilia tevisuluŋar sane naga pe narina ne Ntewa. Ana pe naga re ga nene poli, ana kuruta mēna pisa sape e ŋelaga kiena ne Yesu mēna ke na wa, naŋa naga mare sanape, ita tekilia tevisuluŋar sane pe lelaga. Ana metavan si nanene,

Ninuna Wa, naŕa kiena visena pe lelaga lue ga, pisawal meraravan mēna e maran yeririna la nakonua rui. ⁹ Ana visena la naŕa Ninuna Wa kila, la aurumi paŕisi, visae ve sanene monar telelaga ga ea, komin nanene pe pe visena kie yeririna re ga la poli, naga pe visena kiena ne Ntewa navisawalen sape naga pisu Narina sanape. ¹⁰ Yar naŕa naga mlelaga ruru e narina ne Ntewa ve lelaga, visena la nene tawa ruru ga sike e kiena sitomena, pe sitom ŕele re si poli, ana yar naŕa pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli, pe mlelaga re e sur naŕa Ntewa pisa meraravan ke e narina poli, naga pisu sane Ntewa pisokan ga. ¹¹ Ana visena la naŕa monar tesumāl mārera e silaga, sa nene, asape: Ntewa mla malena naŕa ve uro re pogos tai pan ita, ana purŕes nen malena nene na pe Narina ga. ¹² Yar naŕa narina ne Ntewa teke e kiena malena, naga tol pa malena rui, ana naŕa narina ne Ntewa pe to re e kiena malena poli, naga pe tol re malena poli wa.

Visen maro: Malena naŕa pe luas to re e poli

¹³ Nesiri ke mākai nini pan amiu naŕa amlelaga pa e kia kiena ne narina ne Ntewa rui, vena iila amiuena ve kiamiu sitomena ve veve lua re, vena akilia ruru sane atol pa malena naŕa ve uro re. ¹⁴ Pogos naŕa kieta sitomena ve pepe re, ita tekilia tesumālu mārera e naga, ŕisi na sur ya ne teviun tania mesmesun e kiena nasinenanena, yoko naga loge ita. ¹⁵ Ana visae tekilia ruru sane naga mloge ita pa rui, tekilia ruru mēna sane sur ya naŕa teŕiun tania, sa naŕa tetol pa rui.

¹⁶ Visae tevisu kieta wolai tai naga kila ke naviowaena, naŕa naviowaena nene pe keviu re poli, pe torokin re yar mare vanon poli, pona wereplan si yeririna lala vetan Yesu Kristo, ita tekilia telenwoia, ŕisi na Ntewa kilia taŕian ga naga to loyumuā e malena. Ana pe nepisa re nesape poga ga amiu alenwo yar naŕa kila pupia naviowaena, vanon naviowaena ŕasia naga na marena ga, ana visae yar tai naga kila sanene, yoko ita taŕatete si tevisa sur tai. ¹⁷ Sur nataŕaviowaena make ga naga mlamulena viowa nene, ana naviowaena ŕasia ape na marena, ana ŕasia pe na marena re poli.

¹⁸ Ana tekilia pa rui sane yar naŕa pimi pe narina ne Ntewa, naga ve kila re si viowaena na marena pona viowaena na pe na marena re poli. Yar na sa nene monar visuar ruru naga, vilon mesmes ruru kiena malena, ŕisi na yar viowa nene taŕatete si kila sur tai vania, taŕatete kila

kare si naga. ¹⁹ Yomarava wetelu nini sike vatanon puriukawaena kiena ne Yar Viowa nene, ana ita yeririna lala naŕa temlelaga, tekilia ita tepe kiena ne Ntewa ga. ²⁰ Ita tekilia sane narina ne Ntewa pitomi, mla pan ita navisu kilaleena vena tekilia Ntewa naŕa pe lelaga, ana ita tesike ga e naga ga narui, amio narina nene, Yesu Kristo. Kieta Ntewa nene naga pe lelaga, ana malena naŕa mla pan ita naga pe luas re poli.

²¹ Naruu lala: amiu avisuar ruru amiu, amiu alotun Ntewa nene naga taaga ga silau, ve taŕian re nono taŕena lala aimi akus lelana e kiamiu sitomen lala.

Maki Nalua Naña YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na lua, Yoane pio si naga sape “nasumonena”, a pisa ke sape siria “pa sira tai naña Ntewa pisirlua naga”, a sape siri mēna “pa narina lala”. Kinasnen visena lalua nene “sira” amio “narina lala”, tesape naga pe pisa re sira tai amio narina lala, ana pisa ke “sumāre” amio “nalelagaena lala”. Maki nini pisa panila vena sinela sisi la mā silaga, a naga pisa panila sape monar avisuar ruru la, vena navianena la naña kiela vianiena la pe mesmesu re poli ve aimi akila kare la re e kiela vianiena na visokanena lala.

Komḗasnen tusi la na nini

Visena ḗesa 1-3

Li nalelagaena lala monar sinela si yaru lala 4-6

Visena na visaḗegeen li nalelagaena lala 7-11

Visena maro 12-13

Visena ḗesia

¹ Inu nasumonena marua nesiri maki nini pimi pan ko, sane ope sira tai naña Ntewa pisirlua ko, ana narumā wa mēna lala. Sineu si paḗisi na vitawe amiuena sina e maki nini, nesitom amiu paḗisi, ana pe in ga taaga re poli, li na lelagaena taḗena mēna lala asitomā amiu silau. ² Sineta sisi ita ke sanene vanon visena lelaga kiena ne Ntewa teke e kieta malena la rui, ana toḗna e ita vano ve uro re sina pogos tai.

³ Nemlen wo amiu, sane lemamena, sineyeena, a sumārena, vim kome arimata Ntewa, amio narina Yesu Kristo, sike e ita, kila ḗelaga na lelagaena a sitomēna vim ve keviu manene laa sane e ita silau.

Ataveve ḗelaga na sinesiena silaga

⁴ Nesape nevisawal van ko, nepisu narumā la ḗasia e yo nini rui, ana nekekanan la paḗisi naña nepisu la amial ruru ke e ḗelaga na visena na lelagaena po paḗisi, sa naña Arimata pisa pan ita.

⁵ Auia, nepisu sur nene, ana nesape nei-ilaar amiu sina, vena alogear kiena navisaluena la, naña ita tetol sumo e purḗes rui, sa naña ve nevisa re sur viu tai van amiu, ana nevisawal ga visena mā nena nene, naña nesape ita monar sineta sisi ita silau. ⁶ Visae sinetan tesape tekila ve

sa nene, naga kana mrapa sa nini: monar telogear visena kiena ne Ntewa. A kiena pupia navisaluena naña temloge nanua rui pimi tol nagane pisa sape monar teiali silau e ḗelaga na sinesiena.

⁷ Yeririna na visokanena lala la mokliu asike pa e yomarava rui, vena vilonen sitomēna kiena ne yeririna lala. La apisa ke asape Yesu naga pe yar ga tai maran taaga ga sa ga ita, pe sinelan re asape yar la alelaga e Yesu poli, naña asape pe Navisaarena pimi kome Ntewa a pe natamalia itaena. Yar la na sa nene, ape yar na taḗalien yeririna ga lala, ape nasinekar lala kiena ne Kristo. ⁸ Visae ve sanene, monar avisuar ruru amiu e visena la ne sanene, vena ve akila pal re sina ga malena wo naña memiyumāen māraran vanon amiu. Monar asumānal mārera ga, ḗisi na akilia atol kiamiu nalaena nowo punu ga sirau. ⁹ Yar naña sumālu, pula petan kove pa vanua, pe mlelaga re si e na vianena na Kristo, naga pe pe kiena ne re si Ntewa poli. Ana yar naña sumā ruru ga loyuma e kieta visena na lelaga lala, Ntewa arimata amio narina asike e naga.

¹⁰ Visae akirawal lala tai imi mālivin amiu, ana pe pisa re visena la naña mesmes sa naña kieta na kilapianena poli, aligan lua si naga vano. Ve aure re naga va e māmiu yuma lala, ve aurear re naga su amio amiu, ¹¹ visae peraga, amilaar ke naga pe na kilaen kiena yumaena viowa nene pa ke metava ne.

Visena maro

¹² Visena moki navisaena sike ga wa, ana pe sineun re neligan se e maki nene poli. Yoko nekialia nevim nevisu amiu ga, vena tekilia tevisi ruru ga van ita e ga e marata. Visae ve sanene naga po manene laa sane, yoko ita punu ga tekilia teloge wo vaḗisi.

¹³ Lueḗna taḗena ta nene, naña Ntewa pisirlar naga sumālu sa naña ko, narina mēna ga lala asike e nini, apisa ke asape Ntewa visa ruru amiu.

Nesape naga ga nene yo, naña nesape nevisa, visena maro ga e nene.

Maki Na Telu Naþa YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E mñaki kiena Yoane na telu, naga pio si naga sape “nasumonena”, a naga siria pa yaru tai, kien kia Kaias, naþa naga nasumonena tai na surñare. Mieluar Kaias nene, komin naga miila ke li nalelagaena lala, a pisa pania vena naga ve taveve re þelaga kiena yaru viowa tai naþa kiena kia Totriþas.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-4

Nasumonena mieluar Kaias 5-8

Nasumonena naga pisi kawe visena kiena Totriþas 9-10

Nasumonena kekaran þelaga kiena Timitrias 11-12

Visena maro 13-15

Visena þesia

¹ In na yermarua nasumonena nesiri mñaki nini piñasu, wolai naþa Kaias. Pona ita laþasia apieluen ko ke yo, ana nesape nevisa van ko nekekara paþisi na nepitawe ko sina e mñaki nini, komin nesitom ko paþisi, taveve þelaga wo na visena na lelaga kiena Suþe.

² Erau, nekilia sane ko na osuñia ga omloge poga ga silaga komin kioñia malena teke pa e limana ne Ntewa rui, ana nemlenwo ko ke silau, vena kioñia yuñiaena la wo lue ga silau, a vena inanena ve kila kare re yepeñia. ³ Nanagane na pe yam piavi re poli, wenlaita þasia apim atol e nini, la asunyu pan inu sanape naþa ko na otaveve ke visena na lelaga kiena ne Suþe, okila ke kiena yuñiaena wo lala pano-o yar la apisu sane kioñia malena naga mesmes nenaga. Kiela visawalena kila sineu kekara na kekara paþisi. ⁴ Pe sur re si ta naþa kilia kila neloge wo sanene poli, ana pogos naþa nemloge naruu la asuñialu ke mñarera sanene e visena na lelaga kiena ne Suþe, naga nene na nepisu po paþisi.

Kaias naga pe yar tai naþa akilia awasinea

⁵ Erau, potena van ko e yuñiaena la naþa omiyuñiaen ke pe na iilaen yar la naþa amial ke amio Lologena Wo, pogos naþa apim atol amiu. La apim sane ape wolawa ga lala, ana amiu þasia amon visuar laena, a ko, ko na okila po pan la paþisi. ⁶ La apim

apisawal pan na lelagaena lala e suñiare nae e nini rui, asunyu yuñiaena wo na kioñia sinesiena. Ana nagane yar taþena si laþasia apim asike amio ko nanagane, ana nepiun tan ko vena ko oiila la mñena ga. A visae akila yuñiaena punu þisi, popon akilia avisuvevelia e narin sur tai, vena iila laena e kiela mrapa, sane mesmesun na kilaen van yar naþa miyuñiaen ke yuñiaena kiena ne Ntewa. ⁷ Lala nene amialin ga sur nene, pogos naþa la apa amlologon ke visena pan yar la naþa pe amlelaga re poli wa, la pe sinelan re asape la nene avisuar la e sur tai poli, komin pe amla re Yesu e kiela malena poli wa. ⁸ Ana ita naþa temla Yesu e kieta malena, teke e ita narui vena iila laena. Popon teiilaar la, teiila la, vena kilaen sane ita mñena ga teyakolkol temio la, ita punu ga na yuñiaenen veraga e visena na lelaga kiena ne Suþe.

Totriþas naga pisuar suñiare pe po re poli

⁹ Pona ko na okilia pa yo rui naþa in na nesiri mñaki panon sur nene pan nalelagaena lala e suñiare rui, ana Totriþas nene, naga sinenan pisape ve suþen la, naga pe pisu kilale in re poli, naga pe sinenan re yagogonen kiau visena la poli, naga pisawo ke yuñiaena kiena Suþe naþa memiyuñiaen ke ne. ¹⁰ Naga pis ke paþisi, pisa ke visena viowa lala moki pan imimi, pisa kotalia kare imimi paþisi. A pe pis viowa re ga poli, ana miyuñiae mñena piowa ga, vanon naþa yar la naþa akila ke yuñiaen kiena ne Ntewa amñalivin amiu, pe sinenan la re poli, pisape awasuþe la sina. A metavan nene, pogos naþa amiu þasia apisuar la, amiila la e yuñiaena naþa lala apimiania, a naga suñialu koven plan amiu mñena petan suñiare. Sur la naþa naga kila ke ne pe mesmes re nena poli, pogos naþa sa neviñiasu nekatén amiu, yoko ita punu ga teva lele taaga tevisaweke tekila ve sanapenia.

¹¹ Erau, nesape nevisa van ko, yar nene kila piowa pan ko paþisi, a piowa ga naþa ko mñena okila si viowa sanene vania. Ve otaveve re þelaga viowa, ko na monar otaveve þelaga napo. Yar naþa kila po pan yeririna taþena lala naga pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, ana yar naþa kila piowa pan yar taþena, naga pe pisu re Ntewa poli wa, sike perina wa.

Timitrias naga pe yar wo tai

¹² Ana Timitrias nene, naga yoko iila ko. Yeririna la akekaran naga, apisa asape naga miyuñiae po paþisi, a visena kiena ne Ntewa pisayu ke þelaga la naþa sike

e kiena malena, pisape po paḥisi. Ana in mēna nepisu sane pe yar wo tai, a nekilia sane ko na omlelaga e kiau visena, sane nepisa ke sur lelaga pan ko ne.

Visena maro

¹³ Sur la mokliu navisaen van ko sike ga wa, ana pe sineun re nesiri e m̄aki nini poli. ¹⁴ Ana sineun nesape ve yam ve viavi re na neiḡasu nevisu amiu, ḡisi na tekilia tevis van ita e ga e marata.

¹⁵ Sum̄are sike amio ko. Kion̄a erau lala nae e nini asape Ntewa visa ruru ko. Ana awis, ovisa van erau la punu ga naḡa amiu asike ne, ovisave Ntewa visa ruru amiu m̄ena ga.

Nesape naga ga nene yo naḡa nesape nevisa, visena maro e nene.

Maki Naḡa SUT Siriuiua Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Sut, Sut siri e pogos naḡa navisawalena a navianiena la moki asuḡaga naḡa la asape amlelaga e Yesu, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli. Ana komin suri ne nanene naga pisa pan li nalelagaena lala, vena monar avisuar ruruia vena yaru la ne sanene ve akom re varaun la, vena akila la aloru. Maki na plas ga nini, kana sitomiena naga maran taaga amio ḡaki kiena Pita na lua, naḡa sape li nalelagaena lala monar atarar ḡelaga na lelagaena naḡa Ntewa mila panila ḡarera, naḡa yoko sike sike luwe vano ve uro re.

Komḡasnēn tusi la na nini

Visena ḡesa 1-2

Pelaga a vianena kiena navianena pi-
owa, a kiela nakoena 3-16

Visena na kilapḡeḡen li na lelagaena lala
17-23

Visena maro 23-25

Visena ḡesia

¹ Inu Sut, naḡa nepe yaru na yuḡaena kiena ne Yesu Kristo, a nepe wenla Semes, nesiri ḡaki nini piḡasu. Nemligan pimi pan amiu yeririna la naḡa Ntewa arimata pio amiu ape kiena rui, naḡa naga sitom amiu paḡisi, a naḡa asike vatanon navisuar ruruena kiena ne Yesu Kristo. ² Kiau leniena nesape sineyeena, suḡarena, a sitomena, la aim aule e amiu, asuḡa aim ave keviu manene laa silaga.

*Maki nini na e lepas kiena ne la naḡa
apilon kare ke visena kiena ne Ntewa*

³ Erau lala, sumo sineun nesape nesiri ḡaki tai van amiu vena visawalen sitomena laḡasa e lepas na natamaliaena naḡa ita punu tetolia, ana nanagane ga ne visena tai kom pun amiu pimi tol inu, ana nepisu sane monar nesiriyu suri taḡena nene narui.

Nemloge sane suri laḡas pe po manene re poli, ana nesape nevisa van amiu avi-
awa ḡarera, aḡareran naḡa atarar ruru kieta nalelagaena. Kieta nalelagaena nene, Ntewa mligan pitomi pan li nalelagaena wa lala nasumo e pogos ta rui, ana pe nakepuen re si poli pona pe naliganen re si taḡena mon metavan poli. ⁴ Ana suri naḡa nemloge, nepisu sane yaru la naḡa

apimi aḡarpran amiu, la akepu ke kieta nalelagaena rui. La nene, pe mesmesun re awarpran amiu poli, apim vinau ga, pe akom re e pulutava poli, ana nanagane asike pun amiu rui. La nene ape nasineka-
reen kieta nalotena, la pe sinelan re Yesu Kristo naḡa naga taaga pe Yerkawa a pe kieta Suḡe. Ntewa pisape sanene, sape e kiena lemamiēna, naga kekaran viewoen kieta mlamulena viowa lala, ana la nene apilopu ke sina ga kiena visena, asuḡa apisa ke asape visae sanene, akilia akila mlamulena viowa ya naḡa la sinelania, pe pe sur re tai poli, yokorena Ntewa viewo la wo ga ne. Visena nene piowa paḡisi, a la naḡa asuḡa apisa ke sanene, Visena Wa pisaar kiela nakoena nanua sumo rui.

*Yeririna viowa la nene yoko monar atol
nakoena*

⁵ Popon asitomyuli la ḡas naḡa akila piowa sanene, ana Ntewa mla ruru nena nakoena pan la. Suniena la nene apian ruru amiu e rui, pona sinemiu ḡesan yo rui, ana yoko nevisa si van amiu.

Nasumo, naga le Israel la nanua amiyuḡae korena garu Isip. Ntewa tamalia pupia ḡegas nen yeririna la nene, ḡere plan la sina ga garu Isip, ana siraunia, la mok liu naḡa apilopu ḡasila pania, ana naga ḡe plan la amarmare.

⁶ A nalua, naga navisi la naḡa asuḡes ma e peni. Ntewa mligan la e yo wo tai naḡa mon meta rui, ana pe sinelan re poli, sinelan asape akus ke sina ga lelena, ana kila sanene narui naga piar la e sen lala, naḡa taḡatete akekapil vetan la pogos tai. Naga kila lelela taḡena e yemalolo, kuan plan la apa asike ea asuḡa vano-o tol pupia nakoena e Legiena Maro.

⁷ A natelu, naga le Sotom lala amio le Komora lala, amio yaru taḡena lala na pulkumali la naḡa lavisin la. La ḡena ga sa ke ga navisi la nene, kiela sitomena la pa laa metava. Pe ataveve ruru re ḡelaga mesmesu naḡa Ntewa mligan sike e ita poli, ana asuḡa akila ke ga naḡa yermiene pa ḡere ke sina ga yermiene, ana nasinenanena na kororak la ne sanene keviu manene la pu la silaga. Ana monar tesitom ruru ya naḡa pimi ḡalivin la nene. Pupia kapi kekan la, ana asuḡa atol ke nakoena nene na wa e kapi taḡena naḡa ve vito re tano pogos tai.

*Yaru viowa la nene la apano-o apiowa
manene laa*

⁸ Ana yaru viowa la nene naḡa apim asike amio amiu, la ḡena nene akila ke mlamulena piowa sa ke ga. Asuḡa apisu ke sur viowa lala e kiela ḡeniēna lala,

ana ya naŋa la apisuia, sinelan asape akila. Akila suri piowa la e tasnela lala, akovenlua ga visena kiena yaru naŋa sape visli van la, a asuŋa apitalia kare ke naŋareraena wo taŋena la naŋa taŋatete tevisuia. ⁹ Ana naŋareraena taŋena la nene pe nakirakiraen re nena amio poli. Tekilia tevisu naŋa Parnavisi Maikel, pogos naŋa pepeyu ke amio Yermare, sape lalua nene ane yoko kus tasnena ne Mosis, ana pe pis re piowa pan poli. Pona tesitom ke tesape naga popon visa visena m̄arera pona visena na sinekarena lala van yo, ana naga pe pisa re poli, pisa ga pisape “Ntewa Namava yoko vis van ko na wa.” ¹⁰ Ana yaru la nene, apis piowa a apisin sinemimiena e suri punu ga. Suri la naŋa akilia pona sur naŋa pe akilia re poli, ana la apisayu kare pa piowa ga. Kiliaena naŋa la atolia, maran taaga ga amio kiliaena kiena ne suri mali, naŋa suri ya naŋa mloge sape kila, po pona piowa ga, ana kila ga narui. Pelaga piowa la naŋa asuŋa akila ke nene, kila sane kiela vianena lala pe na visokanen ga, pe mesmesu re poli, taŋatete nena suŋalu.

Yaru viowa la nene akila kare yuŋaena na suŋare lala

¹¹ La asuŋa amlulu ke mrapa namarena nene naŋa yaru nene Ken mlilu nanua sumo, komin naŋa naga sinen kar wenla. Ana yaru viowa la nene amligan la asike m̄ena e yo viowa nene naŋa Navisawalena Pelaar̄a mligan naga se sumo, komin naga pisa visena naŋa pe mesmesun re vena tauluen kilavaru e poli, ana kiena visena kila yeririna kiena ne Ntewa lala apa amlotun ntewa taŋena. A ta sina, amloru apito akovio e pulus nen porotano naŋa Kora nasumo pito kovio ea, na nene e pogos naŋa porotano naŋa naga suŋalu sike ea purŋaia, komin naŋa naga kawe visena kiena ne nasumonena naŋa Ntewa naga mliganaria.

¹² A pogos naŋa aim lele taaga vena kilaen kinanena naviranaren kiamiu sinewo, ana la nene asike sane piam̄e tai naŋa tapolou m̄eke vatano sive, naŋa visae waa va la lavisinia yoko va velan ga m̄eke ea. Akila kare ga kamiu kinanena la nene, naŋa akinan kar ga paŋisi, amun wii pano-o akilalu ŋarila, am̄aaga paŋisi, a pe asitom re yaru taŋena poli, pe asitom re sur ta poli.

Yaru la ne sanene sa ga lul naŋa lagi kus pa ŋaro ga, pe mligan ruru re kana yua pitomi kove kata lokove poli. La sa ga laki tai naŋa atelua mon m̄aga menuunu, vanon pe ŋar re mras poli. ¹³ La sa ga pupia sive naŋa ŋan wowoia kuan kana sirpup amio

lakee pe kororaki ga pa sike ura. La sa ga verue naŋa mlai e sinapane, naŋa asu yam plas ga ŋisi na akokovio make sina, apa asulue e pupia pupumalo na yemalolo.

Navisawalena Inok nasumo naga pisayu yaru la ne sanene rui

¹⁴ Asitomyuli m̄ena visawalena tai kiena ne yermaru Inok nanua susumo laa rui, naŋa naga molue kome lus olua kiena ne Atam. Naga pisayu ke yaru viowa la ne sanene narui, naŋa naga pisa sanini, pisape “!Avisuar! Yoko Ntewa Namava vitom amio kiena navisi wa la ve tenario, ¹⁵ vena lipereen yaru viowa na kilaen mlamulena naŋa pe amlogear re naga poli. Yoko naga la nakoena van la komin kiela yuŋaena naviowaena na ŋarm̄arera, a komin kiela visen viowa na sinekar la naŋa akoven e marana.”

¹⁶ La naŋa apim asike pumi, visena nene torokin la nenaga, vanon la ape yar na vis mumuena, la ape yar na kaween visena e sur punu ga, la ape yar la naŋa sinelan la ga, a la ape yar na vilavenen visae pupia visena lala. Ana visae sinelan atol sur tai pumi, monar avisuar ruru la, vanon la ape yar na visen kiki a ape yar na visruruena m̄ena ga.

Nalologena la m̄ena apisayu yaru la ne sanene

¹⁷ Ana amlilu kiau erau lala, popon asuŋa asitomyu m̄ena ya naŋa nalologena lala kiena ne Suŋe Yesu Kristo apisape yoko imi m̄alivi na wa. ¹⁸ Asuŋa apisa ke pan ita apisape “E pogos maro, yoko yar la avitalia lele kare yuŋaena kiena ne Suŋe amio kiena yeririna lala. Yoko akila ŋarila, akila ga ya naŋa kiela nasi-nenanena viowa la sinelania.” ¹⁹ Yaru la ne sanene la asape kiela ŋegas ga naga po, asape la ga amiyuŋae ke e Ninuna, ana sineun nesape nevisawal van amiu nesape la amiyuŋae ke ga e sitomena na yomarava nini, Ninuna Wa pe su re nene e la nene poli.

Visena na iilaaren li nalelagaena lelaga lala

²⁰ Ana amiu, kiau erau lala, popon kiamiu yuŋaena e kieta lelagaena wa naga suŋa m̄arera lilue va metava. Monar alen silaga e naŋareraena kiena ne Ninuna Wa. ²¹ Aligan ruru amiu asu luen ga vatano e sinesiena kiena ne Ntewa, a ava ruru amiu asuŋa avisu ga Suŋe Yesu Kristo, vano-o naŋa naga, e kiena sineyeena, wereplan amiu ava e malena na pe luas re poli.

²² Yaru naŋa sitom ŋele ga, aiila naga vena kiena sitomena imi m̄arera sina. ²³ La moki na sanene asuŋa e is nen kapi,

lavis akekapil avito e narui, ana avitañilin aure plan la, atamalia la. Popon sinemiu ye yaru lala, ana lañas naña apiowa laa sane, amaraun la towe mña ga. Kiela mlamulena a kiela namnamena, tol make ga kiela malena a kila kare kiela ðelaga punu ga, a sumña e tasnela make ga, a monar ve ave erau manene re amio la, alon la towe mña ga.

Visena maro: Leniena na yeluaren Ntewa

²⁴ Ana teyeluar Ntewa, naña naga kilia tarar ruru ita vena ve telor re, vano-o naga were ita teva tesumñalu tese e kiena naurarena wa, naña kieta malena ikiki ruru wo e marana, a tetol pupia kekarena.

²⁵ Memieluar ko Ntewa na mava, naña ko ga taaga ope Natamaliaena. Mepisir-ilua kionña kia, komin nanareraena a puriukawaena a nasuñeena naga pe kionña ga. Memieluar ko pimi kome Yesu Kristo kiamimi Suñe, siar e pogos la nakonua rui, pimi tol nanagane, vano-o ve uro re, sanene.

NAKILOGIAENA Naŋa Yoane Pisuia Ana Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E tusi nini, Yoani siriyu suri la naŋa Yesu Kristo kila meraravan pania. Tusi nene, kienia kia na plas “*Nakilologiaena*”.

Yoane siri tusi nini e pogos naŋa le Rom lala akila suri m̄arera manene la paŋisi pa li nalelagaena lala, a asuŋa am̄em̄om̄ari la ke amarmare, komin naŋa amlelaga e Yesu Kristo. Yoane siri m̄aki nini vena visirplanen sitomiena kienia la nene, vena asuŋalu m̄arera e pogos m̄arera lala.

E tusi nini, tekilia teulo suri la naŋa sane m̄eniena naŋa Yesu kila meraravan pa Yoane, naga pisayu totou na suri lala vena li nalelagaena la e pogos nene akilia alogekilalea kana kinasa. Ana yaru taŋena lala taŋatete akilia kana kinasa. Sitomien kienia totou lala na tusi nene sanini. Yesu Kristo, naga pe Ntewa namava, a pe kieta Suŋe, a e limana, Ntewa yoko kila kare make nena Yermare amio nasinekar taŋena lala. Pogos naŋa kila make yuŋaena nene, yoko naga la nalaena kienia yaru la naŋa asuŋalu m̄arera e kiela lelagaena lala. Yoko were la ava asike amio naga mae peni viu a e yomarava viu naŋa naga kila ruru make rui.

Komŋasnen tusi la na nini

Visena ŋesa 1:1-8

Suri ŋesa naŋa Yoane m̄enia pisuia, ana luŋaki lala pae suŋare olua 1:9—3:11
Tusi naŋa ve yaru vike re, naŋa suri la olua sike ea 4:1—8:1

Kumasua olua 8:1—11:19

Alkita amio suri mali lua naŋa la apiowa paŋisi 12:1—13:18

Suri na m̄eniena taŋena la naŋa Yoane pisuia 14:1—15:8

Pialora olua naŋa apulen sinemimiena kienia Ntewa 16:1-21

Ntewa kila kare pulkumali naŋa Papiilon a taulu surmali naŋa piowa, amio navisaluaena kokani, amio Yermare 17:1—20:10

Ntewa la nakoena va yaru lala e legiena maro 20:11-15

Peni viu amio yomarava viu, a Yerusalem viu 21:1—22:5

Visena maro 22:6-21

Navisa meraravanen tus nini

¹ Tus nini naga nakilologiaena na sur ya la naŋa yoko aim am̄aliv e legiena la naŋa pimi ke na wa. Ntewa sinenan yar la naŋa amiyuŋae kienia ke e yomarava la monar akilia ruru sur la nini, ana naga mla nakiliaena la nene pa Yesu Kristo, yoko Yesu pitetalia kienia navisi tai pimi m̄alivin kienia yar na yuŋaena naŋa Yoane, kila sur la nene pimi ŋarpoyo e kienia m̄enien tai. ² Yoane tol m̄eniena nene, ana pisu kilale sape nanene visena kienia ne Ntewa pe lelaga, pe visena lelaga nena napo naŋa navisa meraravanen ya naŋa yoko Yesu Kristo yuŋaen sirau, kila narui sirival ruru make sur naŋa naga pisuia, vena nasirau takilia tauloia.

³ Ana yoko yar a naŋa wolo visena na visawalen la nene, pona yagogonia, ligan ruru teke e sinena, yoko na visaruruena kienia ne Ntewa ve keviu e kienia malena, komin naŋa pogos na legiena keviu nene pimi ke lavis manene laa narui.

Yoane siar visawalen kienia m̄eniena e visen tai nayeluaren Ntewa

⁴ In na Yoane, nesiri plan visena la nini iŋasu van amiu ŋegas na lelagaena la olua naŋa asike e pulkumali lala e pupia lepas naŋa tepio tesape Esia. Nekekarana naŋa nevitave amiu e kia kien naga naŋa sike na konua rui, sike nanagane, a yoko sike sike lue. Nemlen wo amiu ke nesape pupia lemamiena a suŋare sike e kiamiu malena la silaga, naŋa yoko tol amiu imi kome kieta Ntewa nene amio kienia ninuna olua naŋa asuŋalu asike vamon kienia lele wa na totanoena. ⁵ A kilia imi m̄ena kome Yesu Kristo, naŋa naga masisu m̄a pano kana kuruta mlau, sirauina naga ŋes naŋa mal si petan marena, naŋa nagane naga pe ŋarin suŋe kienia ne ŋarin suŋe na yomarava lala.

Ee, Yesu Kristo ke nanene narui naŋa naga sinen sii ita paŋisi pano-o taŋan kana kuruta mlau vena ul plan ita vetan koena na kieta mlamulen viowa lala, ⁶ ana naga pisirlua ita teim teve mratava ve taaga na lus kienia ne kienia narin suŋe lala, a naga mligan plan ita vena teiila naga sa naŋa tepe yar wa na yuŋaena kienia ne arimana, nane Ntewa na mava.

Yesu na kila po pan ita sanene wa, ana popon teyeluar kienia kia, tevisirlua naga va manene laa metava, vano vano-o ve ŋisi re pogos tai, sanene.

⁷ Avisu ruruia! Naga ke narui naŋa suŋa kupanpo lul la metava m̄alivin sape vitom tano! Yoko ita make ga kilamarata visuia, ore, amio m̄ena la naŋa asuar naga e lak torovia, la m̄ena yoko avisu kilale si naga.

Ana yoko pupia sineyeena a tagena molue e yeririna na yomarava lala pogos naŋa asitorŋal si e ya naŋa la akila pan nanua sumo. Yoko ve sa ke nene narui, nevisa “sanene” ea.

⁸ Popon tevatanon Suŋe Ntewa, Ntewa na m̄areraena nae meta manene, naga naŋa sike kemua rui, sike nagane, a yoko sike sike lue, naŋa kiena visena urmi tai pisa sanini, sape
“In na nepe purŋesa, in na neve luasa.”

Yoane pisu totou na Yesu

⁹ Kam erau make lala, in Yoane in na nepe wenla amiu, naŋa nevisawal sur make van amiu. Nesape nevisawal van amiu komin naŋa ita ke narui naŋa tepe kiena ne Yesu, ita ke narui naŋa tesike vatanon kiena nasuŋpenena, ita ke narui naŋa tesuŋa toŋar pae ke nalogeen viowa na pog m̄arera nene, a ita ke narui naŋa tesuŋa takawean ita ke temio sitomena napiyavi.

Pogaga, kiau sunena va sanini, sane nanua sumo, nesuŋa nepisawal ke visen kiena ne Ntewa, nemlologon m̄a Yesu Kristo pano-o, le Rom la amla nakoena pan inu, amligan inu nepim nemiyuŋae korena e narin purvanua nini, kien kia Patmos. ¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, nesuŋa sane nemloge sane Ninuna pimi e inu, nemloge pulgo tai varaun inu, pulgon keviu sane kumasua mielu, pisa sanini sape

¹¹ “Ya ne yoko ovisu ne, ovisuŋa osirilua va e tus tai, yoko oligan va teliliv viora e suŋare punu ga na lepas nae Esia, vena akilia auloia.

Suŋare la nene, la olua, nane Episas, Suŋana, Pekam̄am, Taeatara, Satis, Pilatelpia, a Laotisia.”

¹² Pulgo nene suŋa pis pan inu sanene, ana sineun nesape nevisu ane sanene, noŋarpu inu sane nepisu lan kantel ga la sike na, la olua naŋa amiyuŋaen e kol.

¹³ Lan kantel la asŋal ga asike sanene, ana yoko nom̄al yar tai suŋal sike likan la, naŋa naga sanena naŋa asape Narina ne Yeririna. Naga miyen kulsota piavi tai, amio kulmrae tai naŋa amiyuŋaen e kol, atelan ŋaro e yerena. ¹⁴ Vilŋarina, miyuwowo na miyuwowo manene laa, a kilamarana tego sane kap naŋa mluamene. ¹⁵ Lana m̄arera ruru po, sane pototo naŋa m̄arera ruru po, pilavila, a pogos naŋa naga pis, pulgona m̄aaga sane sii naŋa ŋanpo e pianŋe.

¹⁶ Naga suŋalar suŋa ga sa naŋa e limana marua, mlarar ke verue olua, a playu na mara naŋa mal na mal e lepas

luwoka molue ke kome logona. Marana m̄ena ga, suwala, miyuwowo na miyuwowo, sa naŋa mrae tego m̄arera kolpae.

¹⁷ Nepisu sanene, lelaga, kila narui nemare nenaga, nemlor nena e mialana. Ana kian limana marua pimi tol inu, pisape
“Ve omarau re, in naŋa nepe nasiarena a nepe naluasa.

¹⁸ Naga naŋa pe purŋes nen malena, inu, komin nemali, ŋisna nemare, ŋisna nemal sina, ana nemal lue narui.

In ke narui naŋa ki namarena amio ki na pulukapi viowa kiena ne yar na marena lala sike e luŋau.

¹⁹ Ana marauen toko, osiri plan ga ya naŋa opisu ke ne, naŋa lepas nanagane, ŋarar lepas naŋa na legiena la naŋa pimi ke na wa.

²⁰ A nevisa sur ta van ko sumo wa, e lepas na verue olua naŋa opisu e luŋau, amio purŋes nen kantel olua naŋa amiyuŋaen e kol. Sur la nene sane kiliaen tai naŋa tapolou, ana kala kinasana sanini, verue olua nene, naga navisi la olua vena visuaren suŋare la olua.”

2

Luŋaki na suŋare olua

¹ Ana Yesu pisa ke sina pan inu, sape
“Nagane yoko nevisawal ya naŋa okilia osiri va vininua suŋare olua naŋani.”

Mak nasumo, naga va e suŋare nae Episas, naga suŋare naŋa pe sinesitena su re e poli

“Osiri ŋesan m̄ak va van navisi na suŋare na pulkumali naŋa Episas, osiri sanini, ovisave ‘Visena nene pimi pan amiu pimi kome naga naŋa mlarar ke verue olua e limana marua, suŋa mialoro teteliv ke likan miasin kantel la olua naŋani.

² “Naga pisawal pan amiu sanini, sape, “In na nepisu kilale amiu rui. Nepisu kiamiu yuŋaena wo lala, nepisu naŋa aŋio paŋisi, nepisu naŋa am̄areren amiu amio kiamiu sitomena viyavi lala po paŋisi. Nepisu m̄ena po paŋisi sa naŋa pe atam̄an re yar viowa la apim akila kare amiu poli, komin naŋa laŋas, pog naŋa apim am̄alivin amiu, apisape la ape li na lologena, ana sa naŋa kam na akilali la, a apisuveve ruru la, ana akirawal rui sane apisokan ga. ³ Komin ga kiau kia naŋa amla ke rui, kam na apane pog m̄arera lala, a la akila kare amiu, ana nekilia rui kam na pe amligan re poli wa, kam na apuarar ke m̄arera wa, a sitomena naŋa kam na asape sinemiu male paŋisi, pona amloge sa naŋa

toroki, nanene naga pe to re nena e amiu poli.

4 “ “Kiamiu þelaga la nene na po paþisi, ana lelaga, sur tai teke naþa kam na asuñña akila ke ne naþa in na pe nekekarar nena ga, a nanene na popon nevisawal mesmesun nena van amiu. Naga sanini, naþa sane pupia sinesiiena naþa toþesan e amiu, nagane pito laa tano, pe sa re si nanua poli. 5 Akilali naþa sinemiu wasuþe si e pupia þelaga na sinesiiena wo nanua ne, naþa sinemiu sii inu paþisi, a sinemiu sisii amiu amio yar taþena lala. E pogos nene na po na po, ana nagane na, pito tano na pito tano. Ana pogaga, monar avilon amiu ga, a monar awasuþe amiu e yo wo naþa asu þes e sumo. Ana visae ve avilopu amiu re, nekilia nesape yoko neim nomalivin amiu, neurelua purþes nen kap vivaga naþa suññal sike ne pivaga ke likan amiu nagane.

6 “ “Lelaga, naga nene naga kiamiu pupia napiowaena tai ne nepisa ga pan amiu na wa, ana sineun nesape nevisawal mñena van amiu sane kam na akila mñena pupia sur wo tai, naþa nekekarar paþisi. Nane naþa kam na asuñña akawe amiu ke amio la naþa akila ke sur nawowe taþena lala, naþa yar naþa Nikolaita mlologon þesania. Apiowa ga, in mñena ga yepmavin nenaga.

7 “ “Yar naþa kiligan teke ea, popon loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Yar naþa suññal mñarera suñña vano-o taulu naviowaena, yoko netaññan vana vena kilia va su nena loyurña likan lokove nowo kana ne Ntewa, va kan mrasnen lak na malena.” ’ ’ ”

Mak na lua, naga pa e suññare nae Sumñana, naga suññare naþa yar la sinela karia

8 “Monar osiri mñak va va navisi na suññare na pulkumali naþa Sumñana, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu, pimi kome naga naþa naga þesa a naga maro, naþa amñemñar mare, ana sirauña mal sina.

9 “Naga visawal van amiu sanini, sape “In na nekilia ruru pog mñarera la naþa kam na apisuia, a nekilia nesape limamiu koren ga. A monar akilia naþa pe limamiu koren re poli, ana ape yar na sur moki paþisi! Ee, nekilia sane la naþa asape la ape le Yu, akuan ke visen viowa mok liu pan amiu, ana ve asitom re, pe nepisu re nena nesape la ape kiau le Yu la poli, peraga, la na ape yar na taveven nena Yermare. 10 A pe lelaga, pona ve ve piavi

re kam laþasa monar awar pupia naloge viowaena la yo, komin naþa amlelaga e inu, ana ve amarau re. Pona Yermare kilia kila naþa yoko akoven amiu laþas ava e yurña nakoena yo, vena kilali amiu, ana nekilia nevisave naga yoko kila kare amiu vano tol ga legiena ve lualima. Visae sanene, monar asuññal mñarera vano-o tol naþa alalua kiamiu yalua, ana visae ve alor re e pogos nene, yoko pogos naþa aim amñalivin inu, yoko nela pupia nalaena van amiu, nane karo naþarila namaliena naþa pe kol.

11 “ “Yar naþa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa suñña pisawal ke pa li na lelagaena lala. Yar naþa taulu þelaga viowa na malena nene, yoko naga ve va warpo re yo e marena na lua naþa yoko imi sirau.” ’ ’ ”

Mak na telu, naga pa e suññare nae Pekañam, naga suññare naþa taññan navi-nena viowa taþena lala apim loyurña

12 “Yam si tai, monar osiri mñak va va navisi na suññare na pulkumali nene Pekañam, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naþa þarar ke playu na mara naþa mal ga lepas luwoka.

13 “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “Nekilia ruru sane e naþa kam asike e ne, naga lepas tai naþa likan nena yo naþa Yermare pe suþenia! Naga lelana lala sike ga ko pun amiu ne, ana kam na apuarar ke kiau kia na po paþisi. Nanua loyurña e kiamiu pulkumali nene, pona tevisa tevisave pulkumali kiena Yermare, la amñemñar kiamiu puruvi naþa Antipās, ana la amñareran asape kam na monar aluþar kiamiu lelagaena e inu. Ana peraga, sa naþa naga piawa mña mñarera e inu pano tol marena, kam mñena ga yar tai pe purmatan inu re poli.

14 “ “Naga nene naga lepas napo ne, ana sur laþasa naþa sineun nesape nevisa mñena van amiu. Sur þesa, loyurña e kiamiu þegasa, yeririna laþasa asuñña naþa ataveve ke sitomena laþasa sa ke ga Navisawalena Pelamña nanua. Visae asitomñal mñaga, naga ke narui naþa pisayu mrapa laþasa pa Pelaka, ana pe piavi re poli Pelaka towea mlavia pa pisayu pa le Israel lala, kila sanene pe piavi re poli, la asuñña akan kinanena wa la naþa yeririna taþena la akila kuþaþaena ea pa kiela nono lala, a la asuñña akila lue ga kolau lala. Akila ke mlamulen piowa la ne sanene, ana taveve visena naþa amloge ne, la asitom asape pogaga.

15 “ ‘A kana na lua nena, lañas si naña kam na atañan la asike likan kiamiu li na lelagaena lala. Naga nene la naña asuñña ataveve ke navianena na wowe taņena la nene, naña yar nene Nikolaita naga mlologon pēsania.

16 “ ‘Visae ve sa nene, kam na monar avilopu kiamiu sitomen vetan naviowaena la nene! Visae peraga, yoko ve ve piavi re neim nakate pun amiu, a yoko visen la naña nevisa e gou van la e pogos nene, yoko ve sa playu na mara naña te kinekinela, kilapel la vaņisi.

17 “ ‘Yar naña kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naña Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa pegas nen li na lelagaena lala. Naga naña taulu napiowaena, yoko naga la kiena nalaena wo tai. Yoko nela kinanena tai vania, kinanena nena sa naña le Yu la akan e yokorena, ana naga nene na pe kinanena tai naña pe yar pisu re poli wa. A yoko nela kilavaru yuwowo tai vania, naña ate kia viu tai sike ea, naña naga naña waria, naga ga yoko kilia ruru kana kinasa.” ’ ’

Mak na vari, naga pa e suñare nae Taeatara, naga suñare naña tañan ga pēlaga piowa suñia loyumiā ea

18 “Pogos si tai, monar osiri mñak va va navisi na suñare na pulkumali nene Taeatara, ovisa sanini, ovisave ‘Visena na pimi pan amiu pimi kome Narina ne Yeririna, naña kilamarana pila a pivaga sane purmenen kapi, a lana mñarera sane pototo. 19 Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuññaena lala, a kiamiu sinesiena lala amio kiamiu naviawaena, kiamiu yuññaena mñarera a sitomena la naña piyavi, a metavanja nekilia nesape nagane kam na akila pa laa narui, taulu naña akila pēsania.

20 “ ‘Naga nene naga kana lepas napo ne, ana sur si tai monar nevisa meraravan van amiu. Nanene e lepas na sira viowa nene, Sesepele, naña apisu kilale kiena napiowaena lala, ana atañan ga kila mña wowe e sur viowa la naña kilakila ke ne. Naga sape naga pe sira tai naña pe navisawalena, a pona kam na amlelaga e naga yo, ana naga pisokan ga ne. E kiena navianena lala, naga suñia pēre yar na kiau yuññaena la apa ape taņena la narui, naña nagane asike e pēlaga na mlamulena na kolauena rui, a asuñña akan ke kinanena kana nono lala, a la asitom asape pēlaga la nene na pogaga ne. 21 In na nemla pulmas pania vena sitom ruru sina, vilon naga vetan kororak la nene, ana naga yepen mavin ga.

22 “ ‘Pogaga, kiau sitomena teke rui sane yoko nekila naga mēne tog tai na maiena mñarera lala, a yoko nekila yar la naña akila kolau amio sira nene, visae ve avilon la re e kiela mlamulena viowa lala, yoko la mēna aloge viowa vaņisi na vaņisi.

23 Sira nene, yoko taņatete narina mali, yoko sineu kar la make ga. Ana pogos naña la na pēgas nen li na lelagaena la avisu sur nene, yoko avisu kilale sane in ke narui, kiau navisuveveena telivi pano tol ya naña teke e sinen yaru, a kilia lual ya naña teke e kiena sitomena. A yoko avisu kilale mēna sane in ke narui nesuñña nekila maran ke pa yar lala torokin ga pēlaga na sur la naña akila ke e kiela malena lala.

24 “ ‘Ana e lepas na pun amiu kam yar taņena lala nae Taeatara, nekilia nesape kam na pe ataveve re navianena kiena ne sira nene poli. Naga kilali naña koven visen kiki la pan amiu, sane yoko naga vike sitomena urmi la naña tapolou van amiu, ana kam na apisu kilale naña Yermare ga naga pe purpēsnen visena la nene. Yoko ve nevisa re si sur taņena van amiu, 25 ana nevisa ga sane kam na auarar ga visena lelaga la nene mñarera naña kam na atol rui, ve aligan re, auarar la mña vano-o neim si na.

26 “ ‘Naga naña taulu na viowaena, kila ga taveve ya naña sineunia vano-o tol luas nen pogos nini, yoko nela pupia nalaena vania. Yoko netañan vania naga ve suņen purvanua lala, 27 sa ga naña Tus na Yawena la pisayuiā, naña sape

Naga yoko ve suņen yeririna lala naña laki naña mlarar ke e limana, naga pe pototo mñarera tai,

a la naña ape pñarmarera, naga yoko kuan wowa la e porotano ave kinakinasia sane piaki tai naña amiyuññaen ga e porotano.

Yauena 2:9

“ ‘Narmareraena na kilaen sanene, Ata tañan pan in rui, ana yoko netañan lein va kiau yaru nene. 28 Ana pe naga re ga nene poli, ana yar nene, yoko neligan verue naña Melag sike e limana.

29 “ ‘Yar naña kiligana teke ea, popon naga loge kilale ya naña Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa pegas nen li nalelagaena lala.” ’ ’

3

Mak na lima, naga pa e suñare nae Satis, naga suñare naña momalio ga mon mñaga

1 “Monar osiri si mñak va va navisi na pulkumali na suñare nae Satis, ovisa sanini, ovisave ‘Visena nene naña pimi pan amiu ne, pimi kome naga naña pisuar ke

ninuna la olua kiena ne Ntewa amio kana verue ne la olua.

“Naga pisa pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuñäena lala. Amiyeluar amiu pañisi, asape kam na suñare tai naña mal ruru po, ana peraga, in na nekilia ruru pañisi kam na amare ga añeke na. ² Nagane pe pogos naña kam na akirava towe narui. Kiamiu yuñäena lala, in na noñal sane e visuena kiena ne Ntewa, kam na pe akila make ruru re poli, a kam na akila pe po re nenaga. Kiamiu kapi pe kovio make re poli wa, ana naga suñä panon ke naña lavis mare narui, ana komin sur ne nanene, nepisa ruru pan amiu nesape kam na monar ayuñäen ruruia vena imi wo sina.

³ “ “Visae ve sanene, kam na monar asitoñal si visena wo la naña amloge, a amla rui. Alogear ruruia, a avilon kiamiu malena wasuñe si na, komin naña visae ve atavilo re, nekilia nevisa nena van amiu sanini, yoko neim noñalivin amiu sane yar na vinauen tai naña kam na tañatete akilia.

⁴ “ “Ana lelaga, nekilia nesape kam nae Satis, kam pe moki re poli naña asuñä pogaga, naña pe akila re ñala kulsota la namname poli sane lañasia. La ke narui amekiki ruru nenaga, ana yoko ayen sur yuwowo, ayaloro amio inu meva e kiau yo. ⁵ Yar a naña taulu naviowaena, naga ñäna yoko ayowa ruru wo e kulsota yuwowo la ne sanene. Naga, kiena kia tañatete nena neyumulua e tus namalena pogos tai, ana yoko nekilogia naga va Afa amio kiena navisi lala, nevisave yar nene naga pe kiau yar lelaga nena napa.

⁶ “ “Yar naña kiligana teke na, popon naga loge kilia ya naña Ninuna ne Ntewa suñä pisawal ke pa ñegas nen li nalelagaena lala.” ’ ’

Mak na orai, naga pa e suñare nae Pilatelpia, naga suñare naña pulmas wo na kilaen yuñäena sike e marana

⁷ “Monar osiri si ñak va va navisi na suñare na pulkumali naña Pilatelpia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naña pimi pan amiu ne, pimi kome naga naña pe wa, a pe lelaga, naña naga ke narui naga ñar ke ki na kiluaen pulutava ñäna Parin Suñe Tepet nanua. Ya naña naga vietavania, tañatete si yar tai kotawea, a ya naña naga kotawea, tañatete si yar tai vietavania.

⁸ “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuñäena rui. Ana monar avisu ruruia, in na nevietava e pulutava tai van amiu naña yar tai tañatete si kotawea. Nekilia ñäna naña kiamiu

ñareraena ve tokak ga, ana nekekara pañisi naña apuarar ruru ke kiau visena, a pe akila kare re kiau kia naña teke e amiu poli.

⁹ “ “La naña ataveve ke Yermare, la apa ke lele taaga vena avisirlua kiela ñegas, a la apisa ke asape la ape le Yu nena napa, ana pe sa re nene poli, apisokan ga. Ana siraunia yoko nekila la nene aim akinai e lamiu vena avisu kilale sane pe kiau sitomiena su re e la poli, ana sike ga e amiu.

¹⁰ “ “In na nepisa ñäna pan amiu nanua rui nesape monar asuñal ñarera amio sitomen la naña piayavi silaga, ana nepisu sane apuarar ruru kiau visena nene. Komin sur ne nanene narui, nekilia nevisaar van amiu sane visae pupia naloge viowaena yoko imi e yomarava vena kilali la naña asike ea, ana yoko in na nesuwo amiu ruru nena ga, yoko sur nene tañatete tol amiu.”

¹¹ “ “Ve ve piavi re, neimin amiu sina. Ya naña asuñal asike e rui, monar auarar ruru ñäna vano-o neim noworun amiu, ana yoko akilia ala kiamiu nalaena, ana tañatete yar tañäna kilia warlua kiamiu karo na ñarimiu naña pe kol vetan amiu.

¹² Yar naña taulu nakilaliena make ga vano-o neimi, yoko noure naga imi sane pupia kemrañe na loyuma e yuñä wa ñäna Ntewa, yoko yar nene sulue sike loyuma nene narui. Yoko neyowauia naga amio kia la naña nesiri se ea, sane kia kiena ne kieta Ntewa, a kia kiena ne pupia pulkumali, na Yerusalem viu, naña mligan ma e peni kiena ne kieta ne Ntewa pitomi, a amio la nene, yoko nesiri ñäna kiau kia viu ea.

¹³ “ “Yar naña kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naña Ninuna ne Ntewa suñä pisawal ke pa ñegas nen li nalelagaena lala.” ’ ’

Mak na olua pa e suñare nae Laotisia, naga suñare naña pa piowa rui, ana pe asitom re sur poli

¹⁴ “Na maro, monar osiri ñak van navisi na suñare na pulkumali naña Laotisia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naña pimi pan amiu pimi kom pun naga naña pe ñarin sur make ga, naña naga ga kilia visave “Sanene.” Naga masisu pona pe lelaga e Ntewa vano tol naña kana kuruta mlau, a naga pe suñen wetelun yomarava naña Ntewa siia.

¹⁵ “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuñäena lala, a nekilia nevisu kilale sane pe kiamiu sitomena la manin manene re poli, a pe

na apulonaria, ana atelan kana lok olua suwoia.

² Ana nemloge pupia navisi tai pion manene pa metava, piunia pisape “Ane torokin kilaroro lok la nene? Yar tai sike ne kilia vae tus nene woga pona peraga?”

³ Morña ga sanene pano-o, peraga, pe yar re tai naþa ma e peni pona yomarava, pona vatanon yomarava, naþa kilia vae tus nene poli, pe yar re nena tai naþa torokin kira va loyuma e poli. ⁴ Nepisu sanene narui, nemloge piowa, netagi na netagi, naþa taþatete yar tai kila.

⁵ Ana nasumonena la tai nene pis pan inu, pisape “E, ve otag re sina! Opisus ke ne, nanene naga laion naþa molue kome yeririna la nae Suta, naþa apio asape lus kiena ne Tepet, naga taulu make sur la þisi rui. Naga ke narui naga kilia kilaro lok la olua nene, naga ke naþa yoko vae tus nene narui.”

⁶ Ana nekira pano, pe laion re poli, ana nepisu narin sipsip tai sumal sike likan yar mal la vari a nasumonena lala vamon yo wa nene. Naga pe narin sipsip ga, ana kana lamaliu olua amio kilamarana olua asike e þarina. Naga sumal sike na, naga apisu sa naþa akila kuþaþaena e rui, ana mal ruru ga sumal ga. ⁷ Naga mial pimi, kuslua tus naþa petan limana yerkawa na þamarua, metava e pupia lele wa na totanoena. ⁸ Mla pae, ana yar mal la vari nene amio nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] nene amloru e lana. La peve taaga aþar kiela yukalele lala a kiela piala la naþa amiyumaen e kol, pulen ga ponotaninu la naþa asikapia, ana kala ponos taninu po paþisi naþa pa ke metava, nane leniena lala kiena nalelagaena wa lala. ⁹⁻¹⁰ A la amiyau ke yau viuu tai naþa sanini,

“Akuþaþain ko,

ana e korña kuruta

opul plan yeririna lala ape kiena ne Ntewa, naþa amolue e þegas nen yeririna make ga,

e visena kar make ga,

e purvanua kerkeviuu make ga,

a e narin purvanua make mēna ga.

Ko osikol la apim ape þegas taaga navatanonen þarin suþe ve taaga ga,

aim ave yar wa lala na yumāena kiena ne Ntewa,

naþa yoko ave suþen yomarava nini.

Ana komin naþa okila sanene,

torokin sane ko ga taaga ola tus nene narui,

owar plan kana lok lala, ovae.”

¹¹ Nesuma nepisusu ke sanene, ana nemloge navisi la amiyau, la mok na moki,

arña la tenario via na sanene. Amiervivi lele na totanoena wa amio yar mal lala a nasumonena la nene, ¹² amiyau mñarera paþisi, apisa sanini, asape, “Narin sipsip, naþa akuþaþainia, naga taaga po na po.

Namñareraena make ga, nawoena make ga, manmaruaena make ga, puriu kawaena make ga,

navatanonena make ga, naurarena make ga, nayeluarena make ga,

torokin akila ga van naga taaga.”

¹³ Siraun nanene, nemloge si surmal make ga la mēna amiyau, surmal la naþa asike ma e peni, amio la naþa asike e yomarava, pona e porotano pona e sive, kiela yauena pisa sanini, pisape,

“Nayeluarena, navatanonena, naurarena, a namñareraena va va yerkawa naþa totano teke e lele wa, amio mēna narin sipsip, vano vano ve uro re.”

¹⁴ Ana yar mal la vari naþani apisawalia asape “Sanene” komin visena la nene, ana nasumonena lala amloru, akinai, amlotuu lalua.

6

Lok la olua na tusi naþa aplonaria

Lok þesia: Yerkawa na þelaga na kilaen mara, naþa kus wosi yuwowo

¹ Nepisu manene mñaga, nepisu narin sipsip naþa kilaro lok na sumo na tus nene. Naga kila pae, ana yar mal la vari nene tai pio e pulgo tai sa naþa polilu, pisape “Oimi!”

² Ana nomal ga wosi tai naþa miyuwowo sumal sike e marau veraga. Nomal yar tai teke meta ea, þar ke viu lamias, ana la amligan karo na þarina kiena þarin suþe teke e þarina, ana kus kiena wosi naþani kirir pano sane yar namara tai naþa vanon vena taulu kiena nasinekar lala.

Lok na lua: Yerkawa na þelaga na wenāren yaru, naþa kus wosi pivaga

³ Yoko narin sipsip kilaro lok na lua. Kila pae narui, ana nemloge yar mal na lua pio, naga mēna sape “Oimi!”

⁴ Ana wosi taþena ke sina ga pimi kate veraga, naþa pivaga. Yar naþa kusia, ataman pania vena va war plan sumārena naþa sike e yomarava, vena yar la asuma awewe morñar la. Amligan pupia playu na mara tai e limana, ana naga mēna kiriri pano.

Lok na telu: Yerkawa na þelaga na visoena e yomarava, naþa kus wosi malko

⁵ Yoko, narin sipsip kilaro lok na telu. Kila pae narui, nemloge yar na telu pio, naga mēna pisape “Oimi!”

Ana nepisu ga wosi si tai naŕa malko suñal sike e marau veraga. Yar naŕa kusa, naga mlarar ke skel tai e limana, vena visuveve kinanena lala kana yeririna na yomarava.

⁶ Ana nemloge visena tai molue ga likan yar mal la vari naŕani, asape “Ovano, atamian pan ko asape okilia okila naŕa yo ve plasan kinanena, naŕa yoko monar aul narin kinanena ga e kilavaru keviu. Ana ve okila kare manene re purŕes nen purolip lala naŕa amiyuñāen ke sirveve e mrasnela, a ve okila kare manene re purŕes nen kilkerep lala naŕa amiyuñāen waen e mrasnela.” Apisa sanene narui, a naga mēna kiriri pano.

Lok na vari: Yerkawa na ŕelaga na marena, naŕa kus wosi na yepen pe yavi

⁷ Yoko, narin sipsip kilaro lok na vari, kila pae ana nemloge yar mal na vari pio, naga mēna sape “Oimi!”

⁸ Ana noñal ga na wosi taŕena naŕa yepena pe yavi suñal ga sike e marau. Yar naŕa kusia, apio kiena kia asape Marena, a naga, kiena erau tai mial ke amio, naŕa kiena kia asape Pulkukapi. Ana e lalua nene, atamian asape lalua akilia akila viowa va yar ve moki e yomarava, e playu na mara, pona e viso, pona e maiena, pona e surmal tetan lala. Visae ve sanene, yar la vari asike yomarava, la telu akilia asururu ga, ana taŕena tai akilia akilapel naga sanene.

Lok na lima: Li na lelagaena la naŕa ape masisu pano-o añemoñar la

⁹ Yoko, narin sipsip kilaro lok na lima. Kila pae, ana noñal wonta pulen ninuna ne yeririna lala amiyuwon la miyervivi miasina. Nanene la naŕa añemoñar la komin añarera e logearen visena kiena ne Ntewa, a asuñal mñarera asape amlelaga e Yesu. ¹⁰ La nene, noñal atag ke pa Ntewa e pupia pulgo keviu, asape “Ake Suŕe na sur make ga, ope wa a ope lelaga, awis ovisu kilale kamim kuruta nene. Pogwai naŕa yoko okila maran va yar viowa la naŕa akila ke piowa sanene?”

¹¹ Apisa pa sanene narui, ana aŕar kulsaket yuwowo la pan la amiyenia, ana apisa pan la asape sur naŕa la apiunia naga pere wa. Asape monar asuñate li ga ve plas ga wa, komin naŕa kiela erau laŕasa asike ga wa, amio mēna kiela puruvi taŕena lala a vinela lala, naŕa yoko la mēna monar awe moñar la komin naŕa amlelaga, ana pogos naŕa la punu ga aimi toroki, yoko Ntewa kila ga ya naŕa la apiun na wa.

Lok na orai: Legiena maro

¹² Yoko, nepisu naŕa narin sipsip kilaro lok na orai. Kila narui, yemñinu veraga, a pe piavi re poli mrae pimi malko yemalolo nenaga, a kupario pimi pivaga sane kuruta, ¹³ a verue la naŕa asike ma e sinapane akekapil apitomo tano e porotano, sa ga naŕa mralak mene, pogos naŕa pupia lagi miyui kululun lasa. ¹⁴ Yoko, avilonar sinapane sa naŕa apilonar takue akus pano, a tavie make ga a purvanua make ga alen plan la vetan lelela lala.

¹⁵ Ana pogos naŕa yar la avisu sur la nene, pupia marauena naŕa pupia marauena. Parin suŕe na yomarava lala, yerkawa lala, nasumonena kiena ne yar na mara lala, yar na sur moki lala, yar mñarera lala, amio mēna kiela yaru na yuñāena lala, a yar taŕena make ga e yo kar ga lala, la make ga ayalin mesmesun puluve lala pona pulkilavaru, avavinin yo la metava e kunusa, akilayonli naŕa atapolou ea. ¹⁶ Atol yo la nene, ana marauena pimi keviu manene laa, a apion pa kilavaru lala amio kunus lala, asape “Awis, aloru akalo ruru imimi, vena navisuena kiena ne naga naŕa teke meta e lele wa ve tol imim re, a vena nasinekar kiena ne narin sipsip ve kila kare imim re. ¹⁷ Pupia legiena na sinekar kien la lua nene pimi rui, a yoko ane kilia suñalu mali e pogos nene? Peraga ne, nagane yoko viowa manene laa van ita make ga.”

7

Ntewa pisaar kiena pupia ŕegas nen yeririna tai vena ave kiena

¹ Siraun sur la nene, nepisu navisi la vari asuñal asike e mrapun yomarava varoka, asuñal akilawo ke lagi vari naŕa amiyui ke e yomarava, vena lagi la nene ve ayui re si e sive, pona e porotano, pona meta e lak lala. ² Yoko nepisu ke sina navisi taŕena, ŕar sur na ween totou kiena ne Ntewa mali van kiena yeririna lala, ana naga molue e naŕa mrae pa meta ea pimi. Naga kilia nā sape navisi vari nene, la aŕar ke nañareraena naŕa akilia akila kare porotano a akilia akila kare sive, ana naga pion manene pan la, pialuŕar pan la vena ve akila re si sur tai. ³ Pisa sanini, sape “Ei, toko, ve akila kare re sive pona porotano pona lak lala, vano vano tol naŕa teligan totou tai te piamenan yar mesmes lala naŕa ape kiena ne kieta Ntewa.”

⁴⁻⁸ E pogos nene narui nemloge ga na wa naŕa apisawal nena maran la naŕa amligan totou e la. La nene amolue akom e lus nae Israel la lualima taaga

pa lua, naga lus la naŕa aŕar kia kiena yermarua apua kan la nene, nane Suta, Rupen, Kat, Asa, Naptali, Manasa, Simion, Levi, Isak, Sepulan, Sosep, a Pensiman. Ana e lus make la nene, tai kana manu lala tol lualima taaga pa lua [12,000] amolue komea, kila la punu ga tol sane kana manu ne lala tol ponotia lualima yam vari pa vari [144,000].

Pupia ŕegas taŕena lala naŕa amiyeu kulsoa yuwowo lala

⁹ Ana siraunia, nekira pa vamon inu narui nomal pupia ŕina na yeririna lala, naŕa moki na moki, taŕatete auloia, la ke naŕa amolue akom e lus taŕena la narui. La ke naŕa ape yeririna taŕena lala na purvanua taŕena lala, amio kiela visena taŕena lala, apim asuŕial asike vamon pupia lele na totanoena naŕa narin sipsip totano teke ea. La make ga amien kulmrae yuwowo nowo lala, a aŕarar maŕiela lala, ¹⁰ a apio manene pa metava, asape “Kieta Ntewa teke e kiena lelenu wa, naga ga amio narin sipsip, lalua ape purŕes nen kieta natamaliaena.”

¹¹ Ana amio la nene, navisi miena lala asuŕial amiyervivi yo wa, a amiyervivi miena nasumonena lala amio yar mal la vari naŕani, ana la miena akinai aŕan ŕarila pito tano vamon yo wa, amlotun Ntewa, ¹² asape “Ee, lelaga pa!

Nayeluarena make ga, a naurarena, a namanmaruaena, a navisaen potena, a navisirluaena, a puriukawaena, a naŕareraena,

la punu ga nene ape kiena ne kieta Ntewa naga taaga, a yoko ve sanene sulue na sike ne.

Yeluaren van Ntewa!”

¹³ Ana e pogos nene, nasumonena la tai piun tan inu, sape “Pupia ŕina naŕa amiyeu kulmrae yuwowo la ne, okilia osape a la nene, a okilia osape la asu pe na apimi?”

¹⁴ Ana nesape “E peraga, ana ko ope yerikawa nae e nini tai, ko okilia ma yo?”

Ana pisatamaŕea sape “Ore, la ke nene narui naŕa aŕaro e pupia pogos naloge viowaena. Kulsota la ne amiyeu ke ne, akevanla e kuruta kana narin sipsip naŕani, nane apim amiyuwowo ruru sane opisus ke ne. ¹⁵ La na kiela yuŕaena sanini, sane ‘La asike vamon yo wa kiena ne Ntewa, legiena a lemalo amiyuŕiae kiena ke loyuma e mana yuma wa, a naga naŕa totano teke meta ne, naga yoko visuar la,

¹⁶ Yoko taŕatete si viso kar la, yoko ve motu karla re si narui,

mrae ve kila kare la re sina, a pupia kapi ve visun la re sina, ¹⁷ komin narin sipsip naŕa teke likan yo wa meta ne, naga yoko vagan la, naga yoko sumon la ava e purŕes nen wii na malena, a yoko Ntewa yumu plan make wamarala.’ ”

8

Lok na olua: Yo pa ruru nenaga

¹ Siraun nene, nepisu narin sipsip kilaro lok na olua. Kila narui, sur make ga nae mae peni aparurula veraga, pe maagena re si ta poli, yo maŕano nena ga mon ma pano-o tol komsus nen aora taaga.

Kumasua la olua

² A pe yam piavi re nenaga, nomal navisi la olua naŕa asuŕial asike e marana ne Ntewa vena kilaen kiena yuŕaena, a amla kumasua olua pan la, tai kus tai, tai kus tai.

Pias nen ponotaninu naŕa amiyuŕaen e kol

³ Ana siraunia, navisi taŕena pimi. Naga kus pias nen ponotaninu tai, naŕa amiyuŕaen e kol, a naga kus pimi suŕial sike e wonta, naŕa naga miena leniena lala kiena ne nalelagaena wa lala pania, vena ligan to meta e wonta sane nalaena tai. ⁴ A pogos naŕa kapi nene kekan ke ponotaninu nena, kana ponosa amio leniena kiena ne nalelagaena wa lala, amolue petan limana ne navisi naŕani akaka ava atol marana ne Ntewa.

⁵ Yoko, navisi naŕani ŕar plategkap laŕas naŕa apranar sike e wonta nene, kokonia pito e pias nen ponotaninu nene ana koven pito tano e yomarava. Ana pogos naŕa suri nene tol yomarava, kila polilu kapur kar ga e yo punu ga, amio kana mumuena sa naŕa kapiapo, amio miena yekarpla, a yemninu.

Kumasua na miyelu ŕesa: yua amio kuruta

⁶ Ana navisi la olua naŕa aŕarar kumasua olua nene, asu ruru ke naŕa asape ayu narui.

⁷ Navisi na sumo miyu kiena kumasua, ana kila narui mrayua la naŕa maŕara sane kururu kilavaru, amio kuruta naŕa pisusun sane kapi, aptom akila moŕar sur kar la e yomarava. Amiyuŕaen ma sanene pano-o kapi kekan make yomarava

komþasa amio kana purlaki ne lala, amio sur make naþa kapur sike ea.

Kumasua na lua miyelu: tavie na kapi

⁸ Ana siraunia, navisi na lua miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia tavie kar tai, naþa kap molue ke komea, akovenlua pito e sive. Pogos na kove sive, ana sive komþas pimi sane kuruta, ⁹ ana kana sur mal ne lala amarmare, a waa la naþa asike e pupia lepas nene atalilu.

Kumasua na telu miyelu: verue naþa kirir ma e sinapane

¹⁰ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia verue tai, naþa kapi pivaga ke ea tegoli yo sane kapi vivaga, molue ma e sinapane, miere pitomi miae yomarava. Ana kana kapi nena pa tol wii la naþa mlau a þarin wii lala. ¹¹ Kia kien verue nene, asape Wii Melkalka, ana kila narui wii nae yo la moki pimi melkalka, ana yeririna la amun þele ga, moto karla ma pano-o amarmare.

Kumasua na vari miyelu: yemalolo

¹² Yoko navisi na vari miyu kiena kumasua. Nanene kila naþa mrae komþas pimi malolo, a kupario komþas pe tego re si poli, a verue la moki naþa pe añal la re si poli. Kila narui legiena pimi plas manene laa, a pe lepamiema re si poli, kila narui yemalolo paþisi e yomarava wetelu.

¹³ Nepisu manene ke sane, noþmal pupia pepauma tai ka ke metava, surma mlolokai kar ke metava na, pisape “Yo piowa rui e, ana na nene naga kulus ke na wa. Navisi la telu asike ga wa, la kiela kumasua miyelu marera manene laa sane. Kam na yomarava, avisur amiu, pupia na loge viowaena pimi maliv ke narui!”

9

Kumasua na lima miyelu: pulus naþa pito manene laa tano, naþa na þesia na loge viowaena marera na telu

¹ Yoko navisi na lima miyu kiena kumasua. Nanene kila verue taþena kirir malia þarpoyo ma e sinapane pitomi e yomarava. Verue nene, amla ki tai pania, nanene ki naþa vietavan pulus naþa pito tol kap naþa garo tano. ² Pogos naþa mlalua keplamaran pulus nene, kapi piu þar wowo yo molmolue ke ea, sa naþa pupia kap tai piu, ana pa kar ga meta e sinapane, kilawo maran mrae, kila yemalo ke sina ga. ³ Ana pogos naþa kap piu kalo make yo sanene, kelsisi la amolue apitom tano e porotano, ana pe asa re si kelsisi poli ana apim sa naþa pupia kimi natano.

⁴ Apisaluþar la asape ve atol re purlaki lala a kinanena lala pona sur la naþa pitotovi sike e yomarava, ana atamañan

asape akilia akila viowa wa yeririna na yomarava lala, la naþa pe aþar re totou kiena ne Ntewa naþa naga mligan sike nena e piamenana ne kiena yeririna lala. ⁵ Kimi na tano la nene, pe atamañan la re naþa akilia awe moñar yar la poli, ana atamañan la ga ayuyur la ma va tol kupario ve lima. Ana pogos naþa akila ma sanene vano-o, yoko yar la aloge yepela la lalae kar vano vaþisi. ⁶ E pogos nene, la ve moki na asave popon amarmare ga, yoko akale mrapa la naþa amare ea, ana yoko marena yepen mavin la, ligan la asuma ga sanene.

⁷ Ana kelsisi la nene, pogos naþa nepisu ruru la, atorokin wosi la naþa yar namara la akus ke ne. Amyen karo naþarila naþa pe kol suwo þarila, a pogos naþa nepisu ruru marala, nemilan la ga asa ga yaru. ⁸ Añe vilþarila sane sira, ana maluela lala, sane na maluena laion. ⁹ Amyenwo yerela lala e pototo, a pogos naþa akaka tetai, kupela la kakapur malia sa naþa wosi la naþa aþere kiela kat lala akiriri ava akila mara. ¹⁰ Kelsisi la nene kesila sike e la, a sur na yuren yaru lala sike e la, naþa akilia ayur ma yar vano-o tol kupario ve lima.

¹¹ La kiela þarin suþe tai, naga navisi tai, ana pe navisi kiena ne Ntewa re poli, naga navisi naþa pisuar ke mratava na pulukapi. Yar nene, kiena kia e visena kiena le Epru lala, asikia asape Apatono, a e visena nae Krik, asikia Apoliono, kinas nen kia lua nene asape yar na warnena kareen suria.

¹² Kelsisi ne la nanene, naþa nasumo e naloge viowaena la telu nena nanene. Noþmal naga þaro pa rui, ana lua sike ga wa.

Kumasua na orai miyelu: navisi lala na weñaren yaru, naþa nalua na naloge viowaena marera na telu nene

¹³ Yoko navisi na orai miyu kiena kumasua, nemloge visena tai molue kom e mrapun wonta wa nene varoka naþa amiyumañan e kol naþa sike e yo wa vamon Ntewa. ¹⁴ Visena naþa pisa pa navisi nene sanini, sape “Navisi la vari naþa apiar la asike e yo naþa wii mlau ke ea naþa kiena kia Yupretes, nagane kana pogos naþa ova okila plan la sina avavano narui.” ¹⁵ Navisi la nene, apuarar la ruru asuma sanene pano-o tol nena kana aora na kana legiena na kana kupario, naþa akilia amolue ea vena akila kiela yumañana. Ana navisi taþena pa mluþar plan la, kila sane amolue apano, apa kar ga e purvanua lala añe yar lala lavis tol komþas nen yeririna na yomarava.

¹⁶ Apa amio kiela yar namara lala naþa akus wosi namara lala, ana nemloge apisawal kana marana tol tenario tol ponotia lua [200,000,000]. ¹⁷ A pogos naþa nepisu manene wosi la nene amio yar la naþa akusia, nomal pototo sur tai naþa amligan mono ke yerela, amiyowa ruru la apivavaga sane kapi, amemaena sane lowe memaena, amleleru sane mrae. Kiela wosi lala ape taþena ga, naþa þarila sa ga laion, a pogos naþa amiyuveve nomal kapi a mau a posnoyavi na kapiapo mleleru molue petan logola. ¹⁸ Sur la telu ne nanene, sane kapi a mau a posnoyavi na kapiapo kila lavis yeririna na yomarava nini la komþas akokovio e pogos nene. ¹⁹ Namareraena kien wosi la nene sike e ya naþa molue ke kome logola, a sike mena e kesila lala, komin kesila la pilolon sane lomara, a sur sane þarin lomara mena sike e luas nen kesila naþa mla ke pupia magka pa yeririna lala.

²⁰ Napiowaena la ne marera paþisi sanene, a pupia komþas nen yeririna lala, nane laþas naþa amal ke na wa, pe asitom re poli. Pe apulon la re nena e kiela napiowaena la naþa akila ke e limala poli, ana asuna akila luen ga lotena pa yermare lala, a asuna akila ke leniena pa nono lala na kiela ntewa lala, naþa pe akirava re poli, a pe amloge kilale re sur poli, naþa pe amiyal re poli, naþa yar ga la amiyunaen e kol, pona selpa, pona pototo, pona kilavaru, pona laki.

²¹ A amio mena nanini, pe apulon la re nenaga e þelaga na wemaren yaru poli, pona kimi lala, pona nakilaen viowa amio sira, pona e kiela vinauena la naþa asuna akila ke ne.

10

Navisi tai mlarar narin tus naþa api-lonaria

¹ Ana siraunia, nepisu si navisi marera taþena molue ma e peni pitomi tano. Naga mien lul sa naþa mana kulsota, a kuperierier miervivi þarina, marana mena ga sane mrae, ana lana luwoka sane pupia kemraþe ana ape kapi. ² Ana nepisu naga tarar ke narin tus tai, naþa pike þa teke e limana luwoka. Ana piapereren lana marua piawa ke e sive a lana mel piawa ke e porotano. ³ Naga sunalar ga suna sanene, ana mligan pupia vioena tai naþa sa ga laion, a pogos naþa naga kila, polilu make kar ga lala apisatame pimi, apis kome kiela mumuena lala. ⁴ Pogos naþa polilu la atera sanene, sineun nesape nesiri plan kiela visena lala, ana lavis nekila narui, visena taþena molue ma e

peni pitomi pan inu, sape “Toko, ve osiri re visena kiena ne la nene. Sur la naþa apisa, pe nakilaen re yeririna la akilia poli.”

⁵ Visena nene sanini, ana nomal ga navisi naþa piawa e sive amio porotano, kian limana marua pa ma e peni. ⁶ Ana pisa kiena visena marera tai, pisaar e kia kien naga naþa mal sulue, naþa sii peni amio ya la naþa asike ea, amio yomarava a ya la naþa asike ea, amio sive a ya la naþa asike ea. Kiena visena pa sanini, sape “Nagane pe pogos na sumateen re si poli! ⁷ Lavis ke navisi na olua nene yu kiena kumasua narui, a visae kila ga rui, vera na nasitomwanena kiena ne Ntewa la imi malivi rui, vera na sur make ga imi merarava ve sa ga naþa naga pisawal þesan pa navisawalen la naþa amiyunae kiena þesa.”

⁸ Pisa pa sanene narui, in mena nemloge visen taþena molue ma e peni pitomi pan inu, sape “Narin tus naþa pike teke e limana ne navisi naþa sunal sike e sive a porotano, ova ola ke ne wa.”

⁹ Ana nepa lavisin navisi naþani, nepiun narin tus nene tania. Ana taman ga pan inu, sape “Poga, okilia olavia. Visae olavia monar okania. A nesape nevisa van ko sanini, pogos naþa okania, yoko ologe kiki e logoma vaþisi, ana siraunia, yoko ologe melkalka e mopona.”

¹⁰ Ana nemlavia nakania, ana kiki e gou paþisi. Ana nesinom pae, ana sanena naþa pisa, naþa sur nene melkalka, kila kare meþeu paþisi. ¹¹ Yoko, visena pitomi si pan inu yam tai, sape “Yoko ve sa ga nene narui, komin navisawalena taþena la asike ga wa naþa yoko monar oto ovisawal sina, naþa apisayu þegas nen yolai lala, purvanua punu ga, yaru na visena taþena la punu ga, a þarin suþe la naþa asike e yomarava.”

11

Yar la lua na iilaaren visen kiena ne Ntewa

¹ Ana e pogos nene amligan kiai tai te luna, asape neva nela totou na yo la ea. Asape, “Ova e yuna wa mana Ntewa, ola ruru kana totounena na keviu pa sanape, a ola totou na wonta naþa sike loyuna ea, a oulo mena yeririna la naþa akila ke lotena e yo nene, sane ma tol via. ² Ana kana pupia yo naþa meke vanua, naga ve ola re kana totounena, komin yuna wa nene komþasa yar la naþa pe ape Yu re poli la yoko akusia. Wolawa la nene yoko aim ataulu pupia kumali wa nene Yerusalem, yoko aim loyuna ayalor kar ga ea sa naþa la lelela, ana yoko akila ga va tol kupario

ve lualima yam vari va lua [42]. ³ A pogos naŕa asike e nene, yoko yar lalua naŕa asuñal m̄arera asike e kiau visen lelaga aim añalivi. Lalua ayen ga kulupak sa naŕa m̄ala kulsota, a yoko avisawal kiau visena e siarena na kupario la nene va tol luasa, naŕa kana legiena nena tol manu ve taaga ponotia ve lua lualima yam orai [1260].”

⁴ Yar lalua nene visena wa kiena ne Ntewa pisayu la nakonua rui, naŕa pisayu sape purolip lalua asuñã ga, pona naŕa pisayu kemraŕe na kantel lua, naŕa luoka ga asñal asike e marana ne kieta Ntewa naŕa naga pe suŕen yomarava wetelu. ⁵ A visae yar tai kilali naŕa kila viowa va lalua nene pogos tai, yoko kapi kilia molue e logola, yoko kilia kilapel ruru nena kiela nasinekar lala. Nane mrapa ne nanene naŕa visae yar sinenan sape kilam̄ar la, yoko naga ga kan ke sina kiena marena narui. ⁶ Lalua nene kiela nam̄areraena keviu liu, naŕa akilia akilawo sinapane metava vena yua taŕatete kove e pogos naŕa apisawal visena kiena ne Ntewa, a akilia akila wii lala imi ve kuruta, a akilia akila naŕa sur viowa kar ga imi pona pogos m̄arera imi kila kare yomarava e pogos ya naŕa lalua asitom asape akila.

⁷ Ana lalua nene, lalua ave navisawalen sanene vano tol pogos naŕa lalua akila yuñãena na sanene ŕisi. E pog nene narui, yoko pupia sur mal viowa naŕa m̄eke tano e pulukapi molue vamin lalua, a yoko kiena nam̄areraena taulu la luwoka, kilam̄ar la. ⁸ A yoko akoven tasnela m̄eke likan mraplepa e pupia pulkumali naŕa naga pulkumali m̄a nena naŕa kiela suŕe naga m̄ena añem̄aria meta e lak torovia. E nene, naŕa e ŕelaga na visawanen suria, apisa kia na kumali naŕani, pogos tai asape kia na kumali marua viowa naŕa Sotom, pona apio asape Isip. ⁹ Tasnela moñã ga e yepisun sanene yoko ŕegas nen yeririna lala, pona lus lala, pona visena lala, pona purvanua la aim avisu la, yoko avisaluŕar la ve asinla re vano-o tol legien ve telu komsusa. ¹⁰ A pogos naŕa apisusu m̄a tasnela yar mare lua nene pano-o yoko apisa karela paŕisi a apitalia kare la ŕisa. Yoko asitoñal naloge viowaena lala naŕa navisawalena lalua akila pimi pa yar na yomarava lala, ana yoko akekara na akekara naŕa lalua nene amare pa rui, yoko akila pupia paŕagena a yoko awarwar si nalaena lala van la vanonia.

¹¹ A pogos naŕa legiena telu nene komsusa ŕaro pae, pe asin re luwoka poli wa, la amilan ga lagi na malena tai molue kome Ntewa pitomi tol maren lua naŕa

ne, kila si la ga luwoka asuñal aŕanarla asuñal asikena. Pogos naŕa yar la apisuia, amarau na amarau, ¹² a pe yam piavi re poli, amloge pupia visena la kom ma e peni pitomi, pisa pan lalua, sape “Poga, amlua avam metava narui.” Ana la ga luwoka apa metava veraga, akus lul lala apa atol ma e peni, naŕa kiela nasinekar lala apisu sane asuñalu wowe ga asikena, logola suwowo ga rui apis re si poli.

¹³ A e ke e pogos nene, pupia yemninu, naŕa kila lepas nen pul kumali nene komŕas, yuñã make ga akekapi apororowa make nenaga, a yeririna la naŕa amarmare e yemninu nene tol manu olua. La naŕa amal ruru ga asuñãga la apisu ke sur nene, amarau kar ŕan wa, ana apisu sane popon la ayeluar ga Ntewa nae peni komin kiena pupia m̄areraena naŕa la apisu kilale ga na wa.

¹⁴ Yemninu nene sur sane pupia naloge viowaena na lua ŕaro narui, kana yam telu nena pere wa, yoko naga ve ve piavi re na imi.

Kumasua na olua mielu: pogos na liŕereena, naŕa kana naloge viowaena m̄arera maro na teloka nanene

¹⁵ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene narui kila pulgo la moki apisasawal ke pupia visena la ma e peni, amieluar Ntewa apisa sanini, asape “Nagane narui yo punu ga naŕa sumo sike vatanon suŕe viowa na yomarava nini, la asike vatanon kieta Suŕe Ntewa narui, lalua kiena Navisaarena,

a yoko naga ve ŕarin suŕen vano-o taŕatete ŕisi pogos tai.”

¹⁶ A nasumonena m̄ena la lualima yam lua pa vari [24] amio la, naŕa atotano ateke e lelela la naŕa pa metava, akinai tano vamon Ntewa, amlotunia, ¹⁷ asape

“O Ntewa keviu nam̄areraena na mava, ko naŕa osu nakonua rui, ko naŕa osike nagane, ko naŕa ope na pogos la ne pimi ke ne.

Mepisa potena pan ko paŕisi wa, komin naŕa oŕarar kioñã pupia m̄areraena rui, nagane narui osuñalu m̄arera e kioñã nasuŕenena.

¹⁸ Purvanua make ga na yomarava nini sumo na sinela kar ko, ana pogos na kilologiaen kioñã sinekar van la narui.

Nagane kana pogos naŕa yoko oliŕere yar mare lala, a yoko okila kare yeririna la naŕa akila kare kioñã yomarava. Ana kioñã yar na yuñãena lala, naŕa navisawalena lala, amio kioñã li

nalelagaena wa lala, a la naŕa apatanon ke kioŕia kia, yoko awar kiela nalaena wo la e pogos nene, pe sur koren ga naŕa ape yerkawa lala e kioŕia yuŕiaena, pona pe ape yerkawa re poli.”

¹⁹ Ana e pogos nene apietavan yuŕia wa ŕiana Ntewa ma e peni e marana yeririna lala, a aŕial pias nen navisaluaena wa mon ŕiaga. Amilan ga yo pe taŕena veraga, komin naŕareraena kiena ne Ntewa sike ea, naŕa yekarpla e yo punu ga, amio polilu tera, yo ŕiaga, yemninu, a pupia mras nen yua aes kekapii.

12

Sira nowo amio pupia nopi tai

¹ Nepisu manene ke sur nae peni lala wa, ana nemilan ga pupia kile tai. Naga sira tai, naga kus mrae, mien pe ŕiana kulgota, suŕial sike e kupario, a karo na ŕarin, verue lualima taaga pa lua [12] sike ea. ² Sira nene ŕieŕena, ana mloge piowa mlakai na mlakai, komin kiena kupario ŕisi narui, lavis waria.

³ Nepisu manene ŕia sanene, pupia surmali taŕena molue ma e peni, naga pe namarauena manene laa. Naga pupia arman nopi tai, pivaga, ŕarin olua naŕa amien karo na ŕarin suŕe olua sike e la, a laŕialiu ŕiena sike e ŕarila, make ga tol lualima. ⁴ Ana noŕial ga sur naŕa kuŕin kesina sane, ku plan verue la mokliu akekapii akowowo yo tano e yomarava. Ana sur viowa naŕani pimi suŕialar se maran sira nene, naga sitom ruru rui sape sa sira nene war sisi, karmar ke veraga.

⁵ Suŕia sanene pano-o sira naŕa ŕarlua narina, pe yerŕene. Ana Ntewa sinenan sape sisi nene imi ve ŕarin suŕe vena uarar pototo e limana vena ve suŕen yeririna na yomarava lala, ana pogos naŕa sur mal viowa nene pe tol re sisi nene poli wa, ana akuslua veraga, akuslua pa ma puna ne Ntewa ŕiae kiena pupia lele na totanoena. ⁶ Ana sira nene marau, pure pa tapolou e yomema, e yo tai naŕa Ntewa kila ruru pe lelana, ana pa tapolou e yo nene, apisuar ruru naga e legiena moki, legiena tol manu taaga ponotia lua lualima pa orai [1,260].

⁷ Ana e pogos nene pupia mara tai kapur ma e peni. Par navisi nene Maikel amio kiena navisi lala, akila mara amio pupia nopi naŕani, ana naga ŕiena ga amio kiena navisi lala akila mara ŕarera paŕisi pan la. ⁸ Akila ŕia mara sanene pano-o, tol naŕa nopi nene, kiena naŕareraena ŕisi, ana amio kiena navisi lala amloru apito tano. Ana akila kare la paŕisi, amla

nakoena pan la, aŕar plan lelela ma e peni petan la. ⁹ Ana pupia nopi naŕani, akovenlua nena ma e peni veraga pitomi e yomarava, naga amio kiena navisi lala.

Ana e poglis nene nepisu kilale ga pupia arman nopi nene na wa, naga ke ga naga kus maran loŕara nanua sumo narui, naga yar sur naŕa asape Yermare, pona Yermare Lego, naŕa nanagane naga ke na wa, naga ŕere yomarava nini wetelu kuspall ke mrapa silaga.

¹⁰ Ana siraunia, nemloge pulgo tai pio ŕar make yo ma e peni, sape

“Nagane na natamaliaena kiena ne Ntewa suŕialu,

puriukawaena kiena ne Ntewa tauluia, nasuŕena kiena ne Ntewa pimi ŕialivi, naŕareraena kiena ne kiena Navisaarena pimi ŕialivi, mon metavan make suria.

Yar viowa nene naŕa suŕia pisa kare mratava puna Yesu, akovenlua naga rui.

Legiena a lemalo suŕial ga sike e marana Ntewa kilali naŕa visawal mlamulen viowa kiena ne yeririna lala, ana nagane narui, akovenlua naga rui.

¹¹ Nalelagaena la mokliu naŕa pe asitom re si kiela malena la poli,

pe amaraun re si marena poli, ana la asŕial ŕarera ŕia pano-o ataulu yar viowa naŕani,

a ya naŕa la apuarar ke e limala vena akila mara amio,

naga kuruta kana Narin Sipsip ga, amio visena lala navisawalen kiela lelagena e Yesu.

¹² Ataulu yar viowa nene rui, sane nagane ma e peni, amio la make naŕa asike ea, akilia akekara na akekara,

ana la naŕa asike e yomarava pona sive, amloge piowa a monar amarau,

komin Yermare pito tano sike likan la amio sinemimiena naŕa pule manene laa, komin naga kilia sape kiena pogos plas ga teke na, lavis naga ŕisi narui, ana sirag manene laa.”

¹³ Visena nene yar tai pisawal ma e peni, nemloge pae, ŕisi na noŕial nopi nene pisu kilale naŕa akovenlua naga pito tano e yomarava, ana sinena mimi laa narui, naga pisaar ŕarera sape yoko monar tol sira naŕa ŕarmare ga narina na yerŕene nene na wa. ¹⁴ Naga pa ŕareran si pa sira naŕani, ana milan ga amligan kupen lua pa sira naŕani, sa naŕa kupen pepaunŕa, vena ka va tapolou e yo tai e yomema naŕa akila ruru pa rui vena avisuar naga ea. Naga pa sanene narui pupia nopi nene taŕatete si tol naga e yo nene, asape yoko

naga sike e yo nene pogos ve piavi towe māga naḡa kas tai, siraunia kas ve lua, ḡisi komsus nen kas si tai.

¹⁵ Ana nopi naḡani pisu sira ka pano, naga kilia ga sape taḡatete si va war po yo, naga sinen mimi laa narui, plamolue mliluan pupia womie tai vena werelua sira nene va talilunia. ¹⁶ Pupia wii nene mlau pano, lavis tol sira naḡani, ana amilan ga yomarava sinen miye sira naḡani, miila naga naḡa porotano purḡa veraga pikepaia sa naḡa pupia logona, sinomlaun ga wii naḡa nopi nene mliluania. ¹⁷ Nopi pisu narui, nagane kiena sinemimiena pimi piowa laa narui, ana mligan sira naḡa sike na, sape vanon ga narina taḡena lala, nane yeririna la naḡa asuḡa ataveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, sane la naḡa apuarar ke visena kiena ne Yesu mārera.

¹⁸ Pisa pa sanene narui, pano amio kiena pupia sinemimiena, panon kila mara amio taḡena la nene.

13

Surmal viowa ḡesa, naḡa molue e sive, nopi mla naḡaraena pania

¹ Pupia nopi mialoro pitove, suḡal sike yepas nen sive. Ana pe piavi re poli, noḡal ga surmal tai molue e sive paminia. Yar naḡani naga ḡarina olua, a kana laḡaliu tol lualima, a e kana laḡaliu la peve taaga karo wa na ḡarila kiena ne ḡarin suḡe lala telan sike ea. A e piamenala la peve taaga, asiri kia tai sike e la, naḡa na viuelena nawarnena kareen Ntewa. ² Surmal nene, noḡal pe taḡena ga, naga sane sape ve sa towe mā laion, komin logona sanena laion, ana lana varoka sane lana surmal taḡena naḡa pea. Ana naga pimi suḡalu sike e nopi naḡani, a nopi mla puriukawa pania, kila naga pe ḡarin suḡe e kiena lepasa, taḡan naḡaraena make ga pania.

³ Ana nepisu veve ruru surmal naḡani amio ḡarina lala, noḡal ḡarin tai pupia piakapila na magka tai ḡeke ea, keviu paḡisi. Pogos naḡa ḡar magka nene, naga pe na marena ga, ana yar na yomarava la amilan ga naḡa akila ruru pimi māo sina, ana kila narui apilon kiela sitomena lala apim amlelaga e yar mal nene, ataveve ke naga.

⁴ Sanene, la akekaran manene laa surmali nene, ana pogos naḡa apisu nopi mla naḡaraena pania vena imi mārera manene laa, akekaran paḡisi, amlotun nopi, a amlotun yar mal nene naḡa suḡa sumon la. Apisa sanini, asape “Ane kilia taulu kieta yar mal na kilaen mara nene pogos tai? Nagane pe yar re si tai naḡa mārera manene torokin naga poli.”

⁵ Ana pogos naḡa yar mali nene pimi mārera ruru sanene, siar vena kila kiena napiowaena lala. Naga suḡa kila ke kiena visena na vilaveena lala, suḡa piuel kar ga, a suḡa miyuḡae ke amio kiena naḡaraena viowa, a kila mā pano tol kupario lualima yam vari pa lua [42], sane kas telu komsusa. ⁶ E pogos nene, naga suḡa ḡarnena kare Ntewa, piuelin ke kiena kia, a suḡa koven ke visena viowa pan peni amio yar wa la naḡa asike ea. ⁷ Puriukawa naḡa amla pania, torokin naga kila mara va va nalelagaena wa lala, vano-o kilia taulu la, a naḡaraena naḡa naga ḡar ke na, torokin naḡa naga ve suḡen yolaḡ make ga, yeririna make ga, visena make ga, amio purvanua make ga. ⁸ Naga kilia ve suḡe mā sanene vano-o yar make ga na yomarava nini yoko avatanonia, ana laḡasa yoko taḡatete avatanonia, a naga nene la ga naḡa siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia asiriar sike loyuḡa e tus na malena kiena ne narin sipsip naḡa aḡeḡaria.

⁹ Ko naḡa visae ologe visena la nene, visae kiligaḡa toḡa ga, popon ologe kilale ruruia. ¹⁰ Nalelagaena naḡa vena akusvinaun ga e kiena purvanua vena va yuḡae kiela, naga yoko monar va ga narui. A naga naḡa na teluaen kolmekina e playu na kilaen mara, ee, yoko playu na kilaen mara monar te ga kolmekina narui. Visae pogos mārera tai sanene, yoko li nalelagaena wa lala monar asuḡal mārera amio kiela sitomena viayavi lala, monar amasisu mā vano-o awar ro ea ava atol luasa.

Sur mali viowa na lua, naḡa molue e porotano

¹¹ Ana siraunia nepisu ke sina ga sur mal viowa taḡena tai, naga molue e porotano pam. Naga kana laḡaliu na ḡarina lua ga, sa ga narin sipsip tai, ana pogos naḡa pis, pulgona sa ga nopi naḡa sumo.

¹² Ana surmal na sumo taḡan na lua nena yuḡae amio kiena naḡaraena mārera make ga, naga kila mā pano-o yomarava amio kiena yeririna make ga la amlotun surmali na sumo naḡani, naḡa ḡar pupia magka na marena ga yoko māo sina. ¹³ Ana na lua nene asuḡa akila ke pupia kile lala amio pupia sur na ilanen lala, pano-o akila tai naḡa kap molue ke ma e peni pitom e yomarava e maran yar la naḡa apisu ke ne. ¹⁴ Ana e kile la nene naḡa naga kila ke ne e kia kiena ne sur mal na sumo, naga suḡa pisa kotalia ke yeririna na yomarava lala, ḡere la apa ape wowe laa narui.

Naga pisawal pan la sape ate nono kiena ne surmal nene, naþa playu sia ana mal si morña ga. ¹⁵ Ana amiyuñaeen pae, amla m̄areraena pan surmali na lua vena kila nono nene kilia yuveve, akilia vis, a amla m̄areraena pania vena kilia weñar yar ai naþa pe kekaran re vatanon naþa lotun nono nene poli.

¹⁶ A amio m̄ena nanini, naga m̄areran make la ga vena awe tatu se limala marua, visae peraga, e piamenala. Yaru kar ga lala amio yerkawa lala, a la naþa limala korena ga amio la naþa limala pule, a yar la naþa amiyuñae, amio kiela nasumonena lala, la make ga awar tatu nene. ¹⁷ Visae tatu nene ve su re e la, taþatete aul sur tai e yuñia na wilwiliena, a taþatete awilwilin sur tai va yar taþena.

Tatu nene naþa awe se e la, molue kome kia kiena ne surmali nene, naga marana na kiena kia.

¹⁸ Ko naþa oulo tus nini monar omanmarua ruru e yo nene. Visae ovisu kilale make suria, yoko okilia olual marana na kia kiena ne yaru lala, ana apuloviraviran marana na kia na surmali nene, aññal tol lualima yam orai pa orai, pona sa naþa laþasa asape, orai orai orai [666].

14

Narin Sipsip amio la naþa atol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000]

¹ Nekira ke sina pa yam tai, noññal tavie nae Saeon m̄neke ga vamon inu, a ma e luasa noññal Narin Sipsip surññal sike ea, naga amio kiena pupia þina na yeririna tai. La asiri kiena kia amio kia kiena ne arimana Ntewa sike e piamenala, a la moki paþisi, kana marana tol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000].

² Ana pupia m̄aagena tai kom ma e peni pitomi, taulu naþa sive þanpo e piame pona polilu tera. Ana nemiagogonia, nemloge ga naþa aññe kita la amiyelu, ³ a la asuññal asike vamon yo wa, e marana ne yar mal la vari nene amio nasumonena lala, amiyauñ ke yauena viu tai. La taþena la mokliu naþa akekaran yauena nene paþisi, la sinelan m̄ena asape ayaunia, ana akilayon þelea. La ga naþa akilia ayaunia, nane þina na manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari nene, naþa apul plan la petan yomarava rui. ⁴ La ke naþa pe akilali re piowa amio sira yam tai poli. La apuarar ruru kiela malena mekik ruru po silaga, a ataveve ke Narin Sipsip nene va e yo nape naþa naga va ea. Yeririna la mokliu naþa asike ne, ana la ke naþa apul plan la petan taþena la narui, a la akilala

apim sane mras þesa nalaena va Ntewa amio Narin Sipsip.

⁵ La nene pe visokanen re tai molue kome logola poli, pe sur viowa re nena tai sike e kiela malena poli.

Navisi la telu

⁶ Ana e poglis nene, noññal navisi tai morña kaka ke e yo punu ga ma metava. Amla lologena wo naþa ve uro re pania, vena naga kilia va lologon va e yo punu ga va yeririna na yomarava lala, vena va tol purvanua make ga, yolai make ga, a visena make ga. ⁷ Naga pisawal ke pa e yo punu ga amio pulgona naþa keviu, sape

“Amiu avatanon Ntewa,

avisirlua kiena kia,

komín naþa kiena aora na liþereen yomarava m̄alivi rui.

Alotun naga naþa sii sinapane, yomarava, a sive amio purþes nen wii lala.”

⁸ Ana siraun na nene, navisi nalua taveve pimi naþa naga piovision ke sape

“Pupia pulkumali viowa naþa Papiilon naga mlor rui!

Naga pa mla ntewa naþa pe pe lelaga re poli, a þere plan yeririna mokliu naþa apa ape wowe amio, la sa ga yar na ve torogen ga lala.

Nanagane, pupia pulkumali nene pimi piowa rui amio kiena nono lala.”

⁹ A yam si tai, navisi na telu taveve la pimi, pisawal manenea sape “Yoko yar la ve moki naþa akinai vena alotun yar mali viowa amio kiena nono, a yoko yar la ve moki naþa ataññan awe kiena tatu se piamenala pona limala.

¹⁰ Ana yar naþa kila sanene, yoko naga m̄ena ga mun e piala naþa pulen kuruta namunena naþa melkaka na pupia sinemimiena kiena ne Ntewa. Yar na sanene, mapulukapi luamene lege kare tasnena e marana navisi va lala a e marana Narin Sipsip.

¹¹ Ponoyom̄e na kiela naloge viowaena yoko molue lue e kapi naþa taþatete mare pog tai. La naþa amlotun ke Sur mal Viowa, apatanon kiena nono, amio la naþa aþar ke tatu na kiena kia e tasnela, la taþatete atol yo wo na va ruru laena, ana yoko ayuññae ga loge viowaena ko legiena a kolemalu nalue ga narui.”

¹² Nakoaena nini naþa navisi pisa m̄arera paþisi, ana kana kinasa sape ita li nalelagaena wa lala monar tesuññalu m̄arera temio kieta sitomena viayavi. Monar telogear navisaluaena lala kiena ne Ntewa, a silaga monar teve lelaga e Yesu.

¹³ Ana nemloge visena tai molue ma e peni, sape “Nanene visena tai naþa yoko

osirilua, naŭa sape, siar nagane vano, la naŭa yoko amare, naŭa kiela malena su ruru sike e limana Suŭe rui, yoko awar pupia navisa ruruena.”

Visena nene ŝisi, ana nemloge Ninuna taŭnania, sape “Ee, la nene yoko kiela yuŭnaena wo la avam metava amio la, a nagane yoko taŭtatete si ayuŭnae narui, la atol kiela navaruruena wo rui.”

Navisi la telu apito aŭar kinanena naŭa marua e yomarava nini

¹⁴ Nekira si pano, ana lul yuwowo tai meke ga vamon inu, ana noŭal yar tai, sane Narin Yeririna, totano teke e lul nene rui. Totano teke amio karo na ŝarila kiena ne ŝarin suŭe lala e ŝarina, naŭa amiyuŭnaen e kol, a e limana tarar ke uknaep tai naŭa mal paŝisi vena teen kras nen kinanena lala. ¹⁵ Ana navisi taŭna molue e yuŭna wa, pio ke naŭa teke tano e wos nen lul nene, sape “Poga, osuŭalu, otar kioŭna playu ova osiar yuŭnaena. Kinanena la naŭa sike e yomarava amar-marua rui, nagane pogos na teen narui.” ¹⁶ Ana naŭa teke tano e lul suŭalu, silin kiena playu pa e yo kar ga e yomarava, te kinanena la naŭa marua sike ea.

¹⁷ Ana navisi taŭna molue e yuŭna wa ma e peni, naŭa naga meŭna ŝarar ke kiena playu naŭa pe uk, naga meŭna mal na mal. ¹⁸ Ana navisi ke sina tai pitomi, naga naŭa pe navisuaren pulukapi, ana naga ŝaro e wonta pimi pio taŭna naŭa mlarar ke playu, sape “Pogaga, ko meŭna ga, pogos naŭa oto okila kioŭna narui. Otar kioŭna playu oto owar punu kilis nen kerep la nene teliv e yomarava nini viora, ote polo mras la naŭa marua telan sike e kilisa.”

¹⁹ Ana navisi naŭa moŭe, teran kiena playu e yomarava, pito ŝarpolo mras nen kilkerep e yomarava, koven la e lele na winplanen was nela naŭa asike vanua e pulkumali. ²⁰ Ana nasinemimiena kiena ne Ntewa kilapel la ga, pumumu kare la pano-o kuruta mlau ŝarpoyo, mlau pimi keviu sa ga womie, kokonia make purvanua wetelu merorol pa tol kolmekin yaru, pano pano kilamarala plasia.

15

Navisi olua amio pog viowa maro olua

¹ Nepisuveve ke sur la ma e peni wa, ana pe yam piavi re poli wa nepisu pupia kile taŭna naŭa pe pupia sur na ilanena paŝisi, nane navisi la olua, naŭa la aŭar maron pog viowa la olua. La maro sanene komin naŭa visae la awar ro pae, nane kila sane pupia nasinemimiena kiena ne Ntewa yoko ŝisi ruru nenaga. ² Ana noŭal pupia yotop tai, meri ga pano meke na sa

ga sive, ana naga kap meke ea, ana pila na pila. Ana e lepas nen yo nene, nepisu yar la mokliu asuŭal asike ea, a la nene, naga yeririna make la naŭa ataulu yar tetan, la ataulu kiena naŭareraena, a la ataulu puriukawa na marana na tatu naŭa meke sike ea, naŭa yar nene ŝaria sane kiena kia nowo tai.

La naŭa atauluia, asuŭalu asike amio kiela kita lala naŭa Ntewa ŝar pan la, ³ ana asuŭna meke ke kita la naŭani, la asuŭna amiyaun ke kiela yauena tai naŭa yauena kiena ne yar na yuŭnaena kiena ne Ntewa naŭa Navisawalena Mosis, ana nagane pimi naŭa apio asape yauena kiena ne Narin Sipsip. Yauena nene pa sanini, sape

“Akee Ata Ntewa na Mareraena

kioŭna yuŭnaena la akerkeviu paŝisi, apowo paŝisi, ko ope Parin Suŭe kiena pog make ga, kioŭna ŝelaga la mesmesu a ape lelaga.

⁴ Ko ope Suŭe, pe yar re nena tai naŭa ve maraun ko re.

Pe yar re nena tai poli naŭa ve vatanon re kioŭna kia.

Ko ga ope na wa kemua lelaga,

ana yolai make ga monar akinai tano alotun ko,

komin nagane, sur mesmes la naŭa ko okila, lala aŭaliv apim amerarava ruru e kilamaran yeririna na yomarava la rui.”

⁵ Pisi na nekira ke sina ga po loyuŭna ma e peni ana noŭal pulutava na yuŭna wa lala suwowo ga sike na. Nepisu sane silparpara na tapolen nena nanua sumo akutarar kome yomema pimi, naŭa amligan ruru navisaluaena kiena ne Ntewa sike ea. ⁶ Apike pae, ana navisi la olua amolue ea. La amiyen kulmrae urmi la naŭa amekik ruru po, apilavila, a atelan kulka naŭa amiyuŭnaen e kol ŝaro e yerela. Ana aŭal apim, amio pog viowa olua naŭa aŭar ke ne.

⁷ La apim asuŭal asu narui yar mal la vari tai nene kian piala naŭa pe kol olua pan la, tai kus tai, tai kus tai, naŭa apulen ga nasinekar kiena ne kieta Ntewa naŭa sulue na sike ne.

⁸ La akuspae, ana komin pupia nau-rarena na naŭareraena kiena ne Ntewa sike e yuŭna wa nene, kapiu ŝar punu yo paŝisi, kila yar taŭtatete va loyuŭna. Ana suŭna sanene pano-o tol naŭa pogos viowa olua kiena ne navisi la olua nene ŝisi ruru nenaga.

16

Pias nen nasinekar kiena ne Ntewa olua naḽa puleule nenaga

¹ Ana nemloge visena m̄arera tai molue ma e peni pa pa navisi la olua nene, sape “Nagane, pogos na yur̄ae kiamiuena narui. Ataron plan pias nen nasinekar kiena ne kiamiu Ntewa veve taaga vito e yomarava.”

² Pisa pae, ana navisi na sumo pa taron plan kiena piasia pito e porotano, ana kana wii nena mlau pa kila magka wa la molmolue kalo tas nen yeririna la naḽa aḽe tatu na sur mal viowa sike e yepela, naḽa la amlotun ke kiena nono, apar kare magka pano-o ḽisa amloge sinelalaea pano-o paḽisi.

³ Yoko navisi na lua towe taron plan kiena piasia pito e sive, ana kana wii mlau pito tol sive kila pimi pe kuruta sane na yar mare, a sur mal la naḽa sike ea amarmare make nenaga.

⁴ Yoko navisi na telu taron kiena piasia pito e wii lala naḽa amlau, ḽarar purḽes nen wii lala, ana kana wii mlau pitove kila la m̄ena apim ape kuruta veraga. ⁵ Ana nemloge visen tai pitomi e navisi nene naḽa pe ḽarun ke wii na yomarava lala, naga sape

“Ko na osike m̄a na konua rui, a osike nagane, ope Nawa, kioḽa nakoena la nene aḽarera manene laa, ana kioḽa nalipereena mesmes ga.

⁶ Lelaga naḽa yar na yomarava lala, aḽemom̄ar kioḽa yar wa lala, akila kuruta na kioḽa navisawalen la mlau, ana omla maran ke sina pan la pogaga, naḽa m̄ala wii namunena ape kuruta make ga.”

⁷ A visen taḽena si molue m̄ena e wonta, sape

“Ntewa na meta manenea, pe lelaga paḽisi, kioḽa nalipereena lala amesmes ruru nenaga, ape lelaga paḽisi.”

⁸ Yoko navisi na vari taron plan kiena piasia pito e mrae, ana kana wii kila mrae yo pisun manene laa, kilia lege yeririna na yomarava la sane kapi. ⁹ Ana amloge yepisusun, yepisun kekan la pano-o apiuelin kare kia kiena ne Ntewa paḽisi. Akilia ke asape naga mligan ke nakoena la nene pimi, akilia m̄a asape naga visae sine-nania kilia visaluḽaria, ana yepela mavin ga vilon laena, asape taḽatete avatanon naga, a taḽatete aieluar naga pog tai.

¹⁰ Yoko navisi na lima taron plan kiena piasia pito e pupia lele na totanoena kiena ne sur mal viowa naḽani, ana

kana wii mlau pito kila lepas wetelu na kiena nasuḽenena, yo malolo make naga. Yar la amloge piowagan nakoena nene ḽisa, akarar purmenela la pano-o, ¹¹ apiuelin kare Ntewa nae peni komin kiela yepelalaea a kiela magka wa lala, ana apisaluḽar ga, asape taḽatete nenaga avilopu la e kiela naviowaena.

¹² Yoko, navisi na orai taron plan kiena piasia pito e pupia wii naḽa mlau, kiena kia Yupretes, ana kana wii nena mlau pito ḽartaḽe wii naḽa mlau ke ne pimi mema nena ga. Nanene kila narui ḽarin suḽe na purvanua make lala na lepas naḽa mrae ḽarpo yo ke ea, pe kiela mrapa narui, vena waroen yo ea aimi amio kiela yar na mara lala.

¹³ Ana nom̄al ninuna viowa telu naḽa sane prok, naḽa tai molue e logona pupia arman nopi, tai molue kome logona Surmal Viowa, a tai molue kome logona navisawalena na visokanena. ¹⁴ La telu nene, ninuna ne yermare la telu naḽa asuḽa akila ke kile lala, a asuḽa aḽaro make puna ḽarin suḽe na purvanua lala na yomarava, aḽerela apim lele taaga vena akila ruru make suria komin pupia mara naḽa yoko kapur e pupia legiena maro naḽa Ntewa na mava pisaar rui. Ntewa pisayu legiena nene rui e kiena visena tai, naḽa sape

¹⁵ “Avisuar amiu, yoko nom̄alivin amiu vinau ga, yoko ailan inu sa naḽa visae yar na vinauena tai imi.

Yar naḽa kon ruru kiena sur lala, naga su ruru ke narui, a tavilo ke ga wa, vena suḽate inu, vena imimi lua mevano, yoko wo van vaḽisi.

Ana yoko laḽasa ailan sane yepela ve sinas ga akiriri tetai, amawa vaḽisi e pogos nene.”

¹⁶ Ana nom̄al pog na mara na legiena maro pimi ḽarpoyo, a ninuna la nene aure ḽarin suḽe na yomarava la ava lele taaga, nane e yo naḽa visena na Epru sikia sape Am̄aketen.

¹⁷ Yoko navisi na olua taron plan kiena piasia, ana taron plan ga pitomi metava e yepesinas na m̄eke ne. Ana visen tai molue kome yo wa na totanoena loyur̄a e yur̄a wa nae ma peni e pogos nene, pion manenea sape

“Nagane pogos na luas nen sur make ga.”

¹⁸ Ana yekarpla siar e yo punu ga veraga, ḽarar kana polilu ne la naḽa atera, a navioena lala a m̄aagena lala. A ḽarar m̄ena, pupia yemninu, yemninu m̄a pano-o pa piowa manene laa sa naḽa pe yar tai pisuli re yam tai poli wa, siar e naḽa yar mal e yomarava pimi tol nagane.

¹⁹ Ana yemninu nene kilaña porotano, kila pulkumali lala na purvanua make ga teliv e yomarava nini piora amloloru, a kila pupia pulkumali naña Papiilon purpa lepas telu.

Ntewa sunña sitoñal ke yo nene, þarar kiena napiowaena lala, ana kila karepel manene paþisi torokin nena kiena þelaga naña kilakila ke ne, kila naga mun e piala naña pulemamagan kuruta na munena na māreraena na kiena nasinekar. ²⁰ A þarar yemninu nene, narin purvanua la apureure apano akokovio, a tavie la nanua asñal asu ne, añal la re si poli. ²¹ Aes yua la meta e sinapane amloloru sane pupia kilavaru lala, a monar yeririna la naña asike e yomarava. Amloge manene laa piowaganía, apisu naña sur viowa nene mārera manene laa, pano-o asuñña apisalele kare Ntewa.

17

Sira viowa teke tano e surmal viowa

¹⁻² Ana e pogos nene navisi tai pimi, naga na navisi la olua tai naña akus ke piawi piaw olua nene. Naga pimi mesmesun in ga, pisawal sape “Otaveve inu. Yoko nekipian ko e pupia pulkumali viowa naña Papiilon, naña mēke e naña pupia wii la mlau ke ea. Pulkumali nene miyumuñae piowa ga, sa ga sira na mrapa tai. Naga sa ga þarin suþe na purvanua taþena apa akila ke kolau panía, a sa naña mñana kuruta na munen kila sitomena kien yeririna na yomarava la apa apiowa laa narui. Ana oimi, yoko nekila ko ovisu ya naña yoko imi mñalivinia e pogos naña yoko naga war ruru kiena nakoena napo.”

³ Ana navisi naþani pimi þerelua ninuu, mligan inu nesike e yomema tai. Ana nepisu sira tai totano teke meta e purwolu na puluk tai. Sur mal nene pivaga make ga, naga þarina olua, a kana lamñaliu lala tol lualima, a e yepen make ga asiri kia viowa lala navisalelekareen Ntewa. ⁴ A sira naþani, naga miyowau paþisi e kulsota la naña amemaena a apivaga, a apaia kare yepena lala e mrakotal lala, a e piataliga lala, a e sur la naña pe kol, a e kilavaru la naña merarava po naña kana kilavaru ne pa metava paþisi, amio sur la naña asike loyumuñ e mratamelilivi. Naga mlarar ke piala tai naña pe kol, a piala nene pulen ga kiena þelaga viowa lala amio kiena kolau.

⁵ Asiri visena tai sike e piamenana, pe visen wan ga tai, visena naþani naga sane kia tai, naña pisa sanini, sape “Papiilon naña keviu, anenane sira na mrapa lala,

purþes nen þelaga la naña ape kororaki e yomarava.”

⁶ Nepisu manene mña sira nene sanene, nepisu kilale sane mun wii ana maran telivi, a pe komin re naña mun kuruta na munena poli, ana komin naga mun ke kuruta kana li na lelagaena wa lala, nane la naña amñemoñar la komin naña ataveve Yesu. Nepisu sira naña sanene narui, yepeu þili na þili!

⁷ Ana navisi pisa pan inu, sape “E, ya ne kila omila manene sanene? Osuwa, yoko nevisa meraravan van ko na wa. Sira nene, þarar purwolu puluk naña teke e wos nena, a þarar þarina olua a kana lamñaliu lualima, suri la nene kala kinasia sunña ga, a yoko nekila ovisu kilale ne.

⁸ “Purwolu puluk naña opisu ne, naga mēke kemua nakonua rui, ana naga pe su re si nagane poli. Ana e pog tai naña pimi ke ga wa, yoko molue si vetan pulus naña mēke e nagane, yoko vanon marþanun kiena nakoena. Ana e pogos nene, yoko yeririna na yomarava la naña asike ga wa, yoko avisu purwolu naþane. Nane la naña siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia pe su re e Tus na Malena poli. Pog naña avisuia, aillan vaþisi, komin akilia asape naga sike kemua na konua rui, yoko pe su manene re si yam piavi poli, ana siraunia, naga molue sina. ⁹ A yar naña pe manmarua ruru po, yoko naga kilia visu kilale ruru kinas nen sur la naña yoko nevisa.

“Nasumo, þarina la olua. Kana kinasa, pisa pulkumali tai naña sira nene pe suþenia, kunus olua sike ea. A kunus la nene, la mñana kala kinas sunña ga, naña sape pupia þarin suþe la olua asuñña ga. ¹⁰ Tol nagane, þarin suþe la lima nene aþis rui, a tai sunñal sike nanagane. Tai mñana ga pe mñalivi re poli wa, sike ga wa, a pog naña imi, yoko su towe laa ve piavi na wa.

¹¹ “Ana purwolu puluk mñana, naña suþes nanua a nagane pe mon re si poli, nanua sumo naga mñana þarin suþe la olua nene tai. Naga la ke tai narui, ana yoko wasuþe sina sane þarin suþe na orelu tai. Naga pe yerkowa sanene, ana pe sur koren ga, komin yoko naga mñana þisi, va war kiena nakoena mārera.

¹² “Sur taþena na vike meraravanena, nane lamñaliu la lualima naþani. Nanene kala kinasia nane þarin suþe si lualima. La nene pe asuññal re poli wa vena ave suþen kiela lepas lala, ana yoko akila ga kiela yuññaen la na wa e pogos na purwolu nene sunñalu. Yoko ave suþen pae yomarava nini amio, ana nane naga pe na yam plas ga, sa ga aora taaga.

¹³ “La lualima nařani, la tařatete akila kiela yuřaena lala, ana la ape nakilana ga yuřaen kiena purwolu puluk nene, vena kiela nařareraena iila naga, vena kila naga imi ve keviu la sane. ¹⁴ Yoko la punu nene aim veraga vena akilali mara amio Narin Sipsip, ana tařatete atauluia. Peraga, ana yoko naga taulu la, komin naga ke narui naga pe suře kien suře lala, naga pe řarin suře kien řarin suře lala, a kiena yeririna nowo lala, nane la nařa naga pio la, naga mligan plan la, a la nane ave lelaga e naga.

¹⁵ “Sur navisa meraravanena tařena, naga wii lala amio sive lala nařa opisu sira viowa nene nařa towar la ke ne. Kala kinasa, naga yeririna la nařa asike e yomarava, amio yolai lala, a purvanua lala, a visena lala.

¹⁶ “Ana siraunia, purwolu puluk nene amio kana lařaliu lualima, yoko yepel mavin sira viowa nařani. Yoko asumalu akila imi viowa van vařisi, nařa ayen plan řana kulsota lala ve plamoře e maran yar lala, a yoko akan make kana kilanřiu lala ana okoven kana puriu lala vito kapi kekania.

¹⁷ “E mrapa ne nanene nařa yoko akila va sira nene, tepisu sane torokin nena nakoena nařa Ntewa pisawal e kiena visen tai nanua sumo rui, sinenan sape sira nene monar waria. Naga ga mligan e kiela sitomena lala amio purwolu puluk nene, vena akila sanene vania.”

¹⁸ Ana navisi nařani kila make kiena visena e poglis nene, sape “Nane navisa meraravanen sira nene narui, nařa naga pupia pulkumali nařa pe suřen řarin suře tařena lala e yomarava.”

18

Pulkumali viowa nařa Papilon mloru

¹ Yoko, nepisu navisi tařena molue ma e peni pitomi tano. Naga pe navisi řarera tai kiena ne Ntewa, pitomi řarar pupia nařareraena, a kana nategoliena kila yomarava pilavila. ² Naga pio e pupia pulgo tai nařa pisawal sape

“Pupia pulkumali viowa nařa Papilon, mloru rui.

Nagane, yo nene pimi pe uřa tai řana yermare lala a pe yo tai nařa ninuna viowa la atapolou ea.

Manu make ga nařa akila ke řelaga na kororak viowa lala, la řana aře řala ponovi sike ea.

³ Naga pa řere ntewa la nařa pe ape lelaga re poli, a řere yeririna tařena la apa ape wowe amio, la sa ga yar la nařa amun wii řarila telivi. Sa

ga nařa naga pa řere řarin suře na purvanua tařena lala, apa akila kolau amio, a yar la nařa amiyuřaen ke kilavaru e yomarava telivi piora, la ataulu kilavaru namname pařisi e yuřaena viowa lala na pulkumali nene, pano pano-o apim ape yar na sur moki manene laa.”

⁴ Navisi pisayu sanene řisi, ana nemloge visen tařena kom ma e peni pitomi, pisa sanini, sape

“Kiau yeririna lala, o! Popon aurmatan yo nini vilaga,

visae peraga, naga warar amiu ava e kiena mlamulena viowa lala,

visae peraga, naga warar amiu řana ava e kiena nakoena lala.

⁵ Kiena mlamulena viowa lala ponpolo řaga pa tol ma e peni, a Ntewa tařatete sinen řesan nařa naga kilaroro kiena navisaluaena yam via.

⁶ Popon ga nařa alamaran si naloge viowaena vania sa nařa naga kila pa yar tařena lala,

popon aul maran vania va yam ve lua e ya nařa naga kila rui.

Wii melkalka nařa naga kila yar tařena la amunia, popon akokonia ruru řana piala ulemamaga.

⁷ Nanua, kiena nalogewoena e kiena malena meme ga, naga keviu pařisi, ana yoko vilon imi ve naloge viowaena e yepe lalaea lala amio tagiena lala.

Ana nanene na pere ke na wa, komin naga pilaven ke kiena sitomena na wa, suřa pisa ke pania, sape ‘Ke, in na nepe řarin suře sira sanene, neto ruru na neteke ne. Sur make ga po manene laa pan inu, ana tařatete nena neve sa letano tai nařa pe kiena sur re poli, tařatete nena netagin naloge viowaena pogos tai.’

⁸ Ana naga, e legiena ta ne pimi ke ne, yoko sur viowa la kila kare ruru naga veraga. Yoko marena, warar tagiena, amio viso, a yoko kapi kekalele kare naga.

Naga pe sitom re sur poli, ana Suře Ntewa nařa yoko liřere naga, kiena nařareraena naga keviu manene laa.”

⁹ Ana navisi pisa sanini, sape “řarin suře make ga na yomarava nini telivi piora, la nařa apa amlotun ke ntewa lala na pupia kumali nene, yoko avisu kilale nařa naga mlor rui. La ke narui nařa sane apa akila ke kolau amio, apa amloge po amio naga e kiena malena wo pano-o, pe asitom re nena sur tai.

“Ana pogos naŕa mloru, kana kap la naŕa kekan ke ne piuyu pa metava, nanene narui yoko sinela viowagan vaŕisi, yoko ataginia. ¹⁰ Yoko avisu nakoena la naŕa naga suŕa ŕaria, yoko kila la mŕena asiar ayuyuwawa. Yoko asu la gar perina akira avisusuia, avisave
‘Ake, pupia Pabilon, pulkumali namareraena, sinemimi miye ko paŕisi. Lelaga naŕane, osu ruru mŕa pano-o, ana e aora taaga ga nene omŕal kioŕa luasa, omloru, oŕisi nenaga.’”

¹¹ A ŕarar mŕena, yar na stoa lala e yomarava wetelu yoko atagi a sinela yea, komin naŕa pe yar na ulen re si kiela sur la poli. ¹² Nanua sumo, akila kiela waa lala pulen ga tegaki nowo lala, sane sur la naŕa amiyuŕnaen e kol ŕarar selpa, amio kilavaru na kupito naŕa pupia kilavaru, amio sur naŕa sike e mrakiav, a kulmrae la naŕa kala marala la powo, a lak la naŕa ponotaninu, a sur la naŕa amiyuŕnaen e maluen elepen, pona e lak lala, pona e pototo lala, pona e kilavaru lala, ana naganane, kiela yuŕnaena na tauluen kilavaru la nene apim amlolor make ga. ¹³ A e legien nene, yoko yar la ve aul re si sur na kilaen kinanen lala, sa naŕa mŕaki lala, ŕarar mrasil lala, pona yago lala, puluyavi na kilaen kilaparavi amio kona lala, ŕarar mŕena sur na munen lala sane kuruta na munena. Yoko yar ve ul re si sur la ne sane ponotaninu a sirveve na mras nen olip, a sur na tauluen kilavaru la ea sa nanua sumo, sane puluk, sipsip, wosi ŕarar kana sur naŕa ŕerewerea. Laŕasa nanua sumo apuliwilin yar lala apim amiyuŕnae korena ga pan yerkaŕa la sane, yoko ve akila re si narui, komin pogos naŕa pupia pulkumali nene mloru, yoko yuŕnaena toko narui, ana yar taŕatete si taulu kilavaru na vi-suaren kiena malena.

¹⁴ E pogos nene narui, yoko avisayu yo nene, avisave

“Ko sinomŕan osape owar mrasnomŕa la naŕa ve kerkeviu ve moki, ana naga pe marua re poli wa, kekapil make rui.

Nanua, ko na lumomŕa pule ruru nenaga, kioŕa sur la punu ga po tanea paŕisi wa, ana naganane kokovio make nenaga, taŕatete nena yar tai visu si sur wo tai e ko narui.”

¹⁵ A yar na wilwilinen sur la nene, naŕa la ataulu kilavaru la mok li e rui, yoko asuŕal ga asike perina akira vano, ailania a amaraun nakoena naŕa pupia pulkumali nene surŕa ŕaria. Yoko sinela ye vano-o vaŕisi, ¹⁶ yoko atagin vaŕisi, avisave

“Ake, pupia kiamimi pulkumali, mesitom ko paŕisi wa.

Nanua sumo ko na omyowau ruru po paŕisi wa,

oŕar kotal a na kolmekimŕa la naŕa pe kol piataliga la ŕar punu yepeŕna lala, ana naganane ko na peraga narui, kap mare.

¹⁷ Sanapen na kioŕa pupia sur mok la nene kovio ga e narin aora taaga ga sanene?”

A yar lala na uararen ŕeligas nen waa la naŕa nanua aŕarwar ke tegaki lala, ŕarar kiela yar na yuŕnaena lala, amio la naŕa akomkom ke e waa, pona ataulu kilavaru e sive, la mŕena asuŕal ga asike perina apisu manene ke yo naŕani. ¹⁸ Pogos naŕa kana kap ne la piu, pa ke ma e sinapane, yoko avisasa yo nene avisave

“Lelaga o, pulkumali nene na yo ta nene naŕane,

e yomerava nini yo tai pe sa re si nene poli.”

¹⁹ La asitom sanene, a amloge piowa, akoven kare posnoyavi e ŕarila ŕisa, atagi, asape

“Ake, kiamimi pupia pulkumali, piowa pan ko paŕisi wa.

Ko na opulen ga kilavaru, ana memiyuŕnae e kiamimi waa lala, moŕar kioŕa tegaki lala, pano pano-o imimi mŕena ga momŕal kilavaru naŕa miila imimi,

ana naganane piowa narui.

E pogos plas ga nene, ana opim ope yo na kovioena ga.”

²⁰ Ana pogos naŕa pupia yo viowa nene mloru sanene, visena tai molue kom ma e peni, sape

“Ma e peni, pupia kekarena a logewoena. Amiu nalelagaena wa lala, a nalogena lala a navisawalena kiena ne Ntewa, amiu akilia aieluar naga vaŕisi, komin naga mliŕere sira viowa nene rui, kila maran si pania komin napioawaena la naŕa kila pan amiu nanua.”

²¹ Ana e pogos nene, navisi tai pimi kawelua pupia kilavaru tai, kuyaun pa metavan ŕarina koven pito kopo sive, talilu pito kovio. Siraunia navisi naŕani pisa sanini, sape

“Pupia pulkumali viowa naŕa Pabilon nanene narui, yoko akoven lua va ve sanene, akila naga loru vena taŕatete si kilia surŕalu pog tai.

²² A ko Pabilon, visena na van ko sanini, sape

yauena veraga amio yuka lala, yoko taŕatete yar tai loge si e ko, yar na kilaen yuŕnaena lala, yoko taŕatete si tai se ko pogos tai,

a yoko ve m̄aagena na vilien re si kinanena lala.

²³ Yomerarava na kapi vivaga lala taṭatete si tegoli kioṃa yo lala,

a yoko taṭatete si ologe visena na kekarena kiena n̄ee amio sira n̄ee naṭa atalopa mare ga na wa.

Yar na kilaen kioṃa kilavaru lala, e yomara nini pe tai torokin la re poli,

a nam̄areraena kiena ne kioṃa kimi lala a kioṃa navisokanena ga lala kila oṭere sitomena kiena purvanua taṭena lala apa ape wowe.”

²⁴ Nane tepisu naṭa Paṭilon nene, naga pe yo tai naṭa pe purṭes nen napiowaena manenea. Navisawalena ai pona nalelagaena wa pona yar taṭena naṭa am̄em̄ar la komin naṭa ape kiena ne Ntewa, ana kala kuruta la m̄lau e porotano na pulkumali nena, naga ke nene narui, naṭa kila nalip̄ereena a nakoena kiena ne Ntewa m̄loru ea m̄arera manene paṭisi.

19

Pupia kekarena ma metava komin naṭa ma e peni taulu make suria

¹ Siraun naga nene, nemloge pupia ṭina ma e peni apion manenea, asape

“Potena pan kieta Ntewa! Tamaliaena, urarena a m̄areraena naga taaga ga kiena.

² Kiena nalip̄ereena make ga ape lelaga a amesmesu paṭisi.

Sira na m̄rapa la nene anela naga piowa ga,

kiela na kolauena la akila yomarava pimi pe kororaki paṭisi, ana Ntewa m̄lip̄ere naga rui.

Ana naga m̄la pupia nakoena tai pania komin kuruta kana kiena yar na yuṃaena la naṭa m̄lau.”

³ Asuṃa amlolokai n̄a sanene, ana asikol ke sina ga, asape

“Potena pa Ntewa! Kapi kekan ke kororaki la nene rui, yoko kana kapi nena viu lue ga va metava narui.”

⁴ Ana nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] amio sur mali la vari akinai e marana ne Ntewa naṭa totano teke meta e kiena yo wa, ana amlotun ke naga. Apionia, asape

“Po paṭisi! Potena pan keviu!”

⁵ A visen tai molue m̄ena e yo wa naṭani, pisa sanini sape

“Kam na yar na kilaen yuṃaena kiena ne Ntewa,

amiu yerkaawa lala a yeririna kar ga lala, kam make ga naṭa amlogear naga, nagane kana pog nena napo naieluarena.”

⁶ Ana nemloge sina pupia ṭina naṭa pio naṭa kiela m̄aagena sa naṭa sive ṭanpoia mumu, sane polilu. La asape

“Potena pania!

Kieta Suṭe Ntewa na Mava, naga taulu make sur rui!

⁷ Teieluar naga,

tevisirlua kiena kia, tekekarania.

Nagane pog wo na kilaen ṭaṭagena na talopaena kiena narin sipsip narui.

Wona na sira paia ruru naga su ruru ga sike na,

⁸ a amiyowauia ruru naga e kulmrae viu wo lala, apowo a amerarava paṭisi.”

Ana kulmrae nowo naṭa miyuwowo ne naṭa wona narin sipsip na sira miyenia, naga kana kinas toṃa ga, kana kinasa sane yuṃaena wo la naṭa nalelagaena wa lala kiena ne Ntewa la akila rui.

⁹ Ana navisi naṭa sike amio inu e pogos nene pis pan inu, sape

“Yoko nevisa kioṃa visena tai vena osirilua e kioṃa tus nene. Visena sanini, sane yar naṭa yoko avio naga vena naga m̄ena va e kinanena na ṭaṭagena na talopaena kiena Narin Sipsip, yoko naga loge wo na wo vaṭisi.”

A sikol sina visena nene, sape

“Naga visena lelaga tai kiena ne Ntewa naṭa pe lelaga paṭisi.”

¹⁰ Ana nemloge naga pisa sanene pan inu, nekinaṭi pania, nesape nelotunia, ana naga pisalup̄aria. Pisape “Toko, ve okila re sanene van inu! Monar olotun ga Ntewa naga taaga. In na nepe kiena yar na yuṃaena ga, sane ko, a sa m̄ena wolai taṭena la naṭa apiawa m̄arera ke e visena lelaga lala kiena ne Yesu. A po paṭisi naṭa amiu asuṃa akila ke sanene, komin naṭa purṭes nen kinas nen navisawalena lelaga make ga naṭa apisawal nanua pimi, naga Yesu ga ne, amio kiena visena lelaga la naṭa apuarar ke m̄arera.”

Yar m̄arera naṭa kus wosi na miyuwowo

¹¹ Ana e pogos nene, ma e peni pietava pan inu, nekira pa loyuṃa, nepisu wosi yuwowo tai naṭa po paṭisi suṃalar ga sike na, a yar m̄arera tai naṭa kusa totano teke ea. Naga ke narui naṭa kila mara suwo napiowaena, pona pogos naṭa kila kiena nalip̄ereena, ana naga miyuṃae nena mesmes paṭisi. Yar nena, apio kiena kia asape Parin Suṭe Lelaga Naviawaena.

¹² Ana kiena kia taṭena m̄ena tai asiri sike ea pe yar tai kilia re kana kinas poli, naga taaga manene kilia. Kilamarana pilavila sane kap naṭa pivaga, a e ṭarina miyen ke karo na ṭarila kiena ne ṭarin suṭe lala.

¹³ Naga miyen mēna mēna kulkota viavi tai naḡa aputon pito e kuruta vena kila ve maran la ea, ana naga kiena kia si tai na naḡa asuḡña apio naga ea, naga sanini, asape Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁴ Ana e pogos nene, ḡegas nen yar na mara lala nae ma e peni, amiyowau ruruiā e kulmrae yuwowo a akus kiela wosi yuwowo lala, asuḡña ataveve ke kiela nasumonena nene apano. ¹⁵ Naga ḡere la apano, kiena visena molue ke kome gona sane playu na mara naḡa mal ga lepas luwoka, naḡa yoko te plan purvanua na yomarava la akekapil. A sirauan naḡa yoko naga taulu la, yoko naga suḡñalu ve suḡñen la, a naga ḡuarar ke plaki e limana, pototo tai naḡa urmi. Nakoena ḡarera ya naḡa sinemimiena kiena ne Ntewa na mava ligan va yar la akusia, ana yerkawa ne nanene narui yoko naga war imi ḡalivi.

¹⁶ Ana naga kiena kia taḡena sike ga wa, naḡa asiri e ḡāna kulkota a e lana, sape

“Parin Suḡe kiena ne ḡarin suḡe lala, Yerkaewa kiena ne yerkaewa lala.”

¹⁷ Nepisu navisi tai suḡñalar sike na naḡa yepisun tegolia, naga pion pa manu lala naḡa akaka ke metava ne, sape “Ei, kam punu ga aim lele taaga e pupia ḡaḡagena kiena ne Ntewa. ¹⁸ Kam manu na kanen tata lala, yoko ve ve piavi re ayuḡñaen kinanena tai torokin amiu nenaga, naḡa tas nen yar mare lala kiena ne nasinekar kiena ne Ntewa. Parin suḡe lala, pupia yerkaewa na mara lala, yar ḡarera lala, wosi na mara lala, amio la naḡa aḡerela ke ne, amio yeririna kar ga lala la naḡa ape yerkaewa pona ape yar ve torokaki na yuḡñaena ga lala, la make ga asuḡñalu vena akila mara va Ntewa, ana naga taulu la kila moḡar la pa ke ne.”

¹⁹ Ana nepisu surmal viowa amio ḡarin suḡe na yomarava amio kiela ḡegas na kilaen mara lala, apim amiyuwon vain la ke lele taaga. A sinelan asape akila mara amio naḡa kus ke wosi yuwowo ne amio kiena yar na kilaen mara lala.

²⁰ Ana asape akila mara narui, ana yar viowa lala amilan ga naḡa lepas kiena ne Ntewa asuḡñal veraga apa atarar kiela na sumonen luwoka naḡa atarar ruru la nenaga, nane sur mal viowa amio navisawalena naḡa pisolokan ga ne na pe yar naiilaena e kimi lala a sur nailanena lala. Sumo, naga miyuḡñaen sur la nene pisa kotalia ruru nena yar lala naḡa ḡere kiela sitomena pano atamān amē tatu na sur mal viowa pa e piamenala, apa amlot wowe pa kiena nono.

Ana la atarar ruru nena nasumonena luwoka na ḡegas viowa nene, ana akuwanpran luwoka pito e pulukapi naḡa mumu ke ne.

²¹ Ana taḡena la pe akila re mara poli wa, amilan ga playu na mara tai molue kome gona naḡa kus ke wosi yuwowo ne, pa sanene, pa sanene, te moḡar kare la amarmar pa ke ne. Ana taveve ya naḡa nepisua, manu na kanen kilamiiu lala apim atewowa tas nen marena la naḡani, akan pano-o meḡela la puleule.

20

Apiar Yermare pa tol kas manu taaga [1000]

¹ Ana nepisu navisi tai molue ma e peni pitomi tano, mlarar ke ki tai e limana, ki na pulutava na pulus nen marena naḡa pito na pitove pe luas re poli, a amio ki nena, ḡarar mēna sen ḡarera tai. ² Ana naga ḡere mesmesun pupia nopi nene, naḡa pe yermarua loḡara naḡa Yermare naḡa Yermare Lego, pa tarar ruru ḡarera, piar ruruiā e sen, pisaar sape yoko mon ḡā sanene va tol kas manu ve taaga. ³ Ana kutarar naga amio kana sen naḡani koven pito e pupia pulus naḡa pito manene tano ne, ana kotawea, kiar ruru ḡeke ea, vena yar viowa nene ve va re si kilali yeririna lala na purvanua wetelu, va tol naḡa kas manu ve taaga nene warovia. A kiena ḡareraena taḡatete ḡisi make na wa, komin naḡa siranua, e narin pogos tai ve plas ga, yoko naga kilia molue vena kila ke sina ga ḡarina yam tai.

⁴ Ana nepisu yo wa lala, amio la naḡa atotano ateke e wos nela, naga la naḡa apisir plan la rui vena akilia aliḡere yar lala. A nepisu mēna ninun yar la moki naḡa asuḡña ga amio la, nane yar ḡes la naḡa amlogon Yesu amio visena wa kiena ne Ntewa, ana ateroro kolmekilania. La nene pe amlotun re sur mal viowa nene poli, pe akinain re kiena wonta poli, a pe aḡar re kiena tatu e piamenala poli, pona e limala, ana Ntewa kekarān la, kila la amal sina vena akilia asuḡñal Kristo vena avisuar yo punu ga va tol luas nen kas manu ve taaga naḡani.

⁵ Naḡa amal si sanene, naga pogos ḡesia naḡa yeririna lala amal si petan marena, ana la ga nene atolia. Taḡena lala naḡa amare ga asike na wa e pogos nene, la nene yoko atol ga kiela malena na wa e kana nalua nena, nane e luas nen kas na manu taaga nene. ⁶ Navisa ruruena wo kiena ne Ntewa sike e la naḡa amal ḡes sina vetan marena nene, naḡa la na kiela malena pe wa ruruiā. Marena na lua taḡatete nena

tol la, ana yoko la ayumāe sane la ape yar wa kiena ne Ntewa, ape yar wa kiena Kristo, a yoko naga visir plan la avisuar yo amio naga e kas manu ve taaga nene.

Yermare, kana luas

⁷ Ana pogos naḡa kas manu ve taaga nene ḡisi pae, yoko Yermare kilia molue sina e lele nakoena naḡa sike ea. ⁸ E pogos nene, yoko naga wa kar ga e purvanua punu ga e yomarava nini, visa kotalia si yar lala, a yoko naga werepran pupia ḡegas lua nene aim ve taaga, nane yer Koko lala amio yer Makoko lala, vena aim si ave taaga vena akila mara wa yeririna lala kiena ne Ntewa. A visae ḡegas lua nene aimi ave taaga, la ave moki na ave moki, sane mras nen none la garo losi.

⁹ Ana apureviraviran ruru la sa naḡa li na kilaen mara lala, amial vera ga akusro yomarava apim atol yo Yerusalem, yo naḡa Ntewa kekaran paḡisi, naḡa naga yo kiena ne kiena yeririna la naḡa asike ea. Ana amiervivi ruru nena pupia pulkumali naḡani, asape sinelan siaren mara narui. Ana amilan ga pupia kap tai molue veraga kom ma e peni pitomin la, kekan la pano-o kekan make la nena ga. ¹⁰ A Yermare, naḡa naga pisa kotalia la sumo rui, akoven lua naga pa e pupia pulukapi naḡa mumu ke ne, nane kapi mā nena naḡa akoven surmali viowa amio navisawalena navisokanena lalua apa asike e rui. Ana la telu nene yoko akus naloge viowaena e yo nene ko legiena a kolemallo, vano vano-o ve uro re.

Naliḡereena maro kiena ne la naḡa pe amlelaga re poli

¹¹ Ana nepisu pupia yo na liḡereen yar lala, naḡa miyuwowo na miyuwowo, amio suḡe keviu naliḡereen yar lala totano teke metava ea. Kiena naurarena kokonia ruru make yo nene, kila porotano amio sinapane la luwoka aḡure apevenin plan la apano akovio. ¹² Ana nepisu pupia ḡegas nen yar la tai, naga yar la naḡa amare nanua rui e yomarava, pupia yerkawa lala a yar kar make ga lala. Ana apim aḡalivi e naḡani vena asuḡal ase marana ne suḡe keviu naliḡereen yar. Nepisu tus laḡas pike ḡa suḡa ga, ana apa akus ke sina taḡena, naga asape Tus na Malena, ana naga māna apike. Ana apisu vevea asape alual ya naḡa asiriyu sike e tus nene e lepas kiena ne yar mare la nene, ana la peve taaga akus kiela nakoena taveve tus la nene. ¹³ A yar mare la nene, amio māna la naḡa amarmare asike e sive, amio māna la naḡa amare apa asike e yo

nalogeen viowa rui, la make ga aimin si naḡa aliḡerela taveve kiela yuḡaena lala.

¹⁴ Ana amlḡere yar mare la nene pano-o ḡisi, asuḡalua akus sur lua nene naḡa marena amio māna yo nalogeen viowa nene, ana akovenpran ga luwoka veraga vito e pulukapi. Ana marena naḡa yaru la atol e yo nene, naga asape marena na lua. ¹⁵ A a si naḡa pe aḡal re kiena kia sike e Tus na Malena poli, naga ke narui akoven māna naga vito e pupia pulukapi.

21

Pulkumali viu naḡa Yerusalem

¹ Ana sirau nene, nepisu peni viu amio yomarava viu aḡalivi, komin peni nasumo amio yomarava nasumo amio kana porotano lala a kana sive nena, akokovio make nena rui. ² A nepisu pulkumali wa wo nene, Yerusalem viu, molue kom puna ne Ntewa ma e peni pitomi tano e yomarava. Nepisu naḡa apaia ruru po wa, sane sira tai naḡa amiyowauia po paḡisi imin vena akila talopa amio wona.

³ A e pogos nene nemloge visena wo tai molue ma e peni, pisawal sanini, sape “Nagane, Ntewa sinenan sape sike amio yeririna lala na yomarava, sinenan sape kila māna uḡa sike pu la.

Yoko aim ave kiena yeririna lala, komin naḡa yoko naga amio la lue narui, yoko naga imi ve kiela Ntewa lelaga.

⁴ Wamarala make ga, yoko naga yumuplania, yoko marena pona tagena pona yepelalaena pona naloge viowaena, la nene peraga narui, komin naḡa pogos marua nakonua la ḡaro pano pa kovio rui.”

⁵ Visena nene ḡisi, ana yar wa naḡa totano teke metava pisawalia, sape “Ee, lelaga paḡisi ḡan wa! Yoko in na nekila make sur la imi ve urviu sina!”

A naga sikol ke sina ga pisawal nena pan inu, sape

“Nanini yoko nevisa visen tai van ko naḡa pe lelaga nena napo, naḡa okilia owasine ruru nenaga, a popon osir-ilua.”

⁶ Ana naga pis mā ga, sape “Kiau yuḡaena make ga, nekila punu ruru nena ga!

In na in ḡesia a in maro, in na nasiarena a naluasia.

Yar naḡa loge moto karia, yoko nevio māna wii tai e purḡes nen wii na malena, nela vania mun korenan ga sanene.

⁷ Yaru naḡa kiena malena ḡaro e pog mārera lala, suḡal mārera suḡa vano-o taulu viowaena, yoko naga

tol navisa ruruena lala sane kiena lalimana. Yoko nesuñña neve kiena ne Ntewa kemua lelaga, yoko noure naga imi ve naru.

⁸ Ana yar viowa lala, la mēna yoko atol kiela lalimana lala. Nane yar sur la naña pe apiawa re mārera e in poli, naña pe amlelaga re poli, kiela pēlaga pioyowa pañisi, amēmār yar tañena, akila piowa amio sira pona yermēne, añar kimi, amlotun nono, ape yar navisokanena. La ke nene narui yoko ava atol marena na lua, nane e lelela ke napo narui, nane pulukapi naña pe ponoyomē, naña mēwo pēle ga.”

⁹ Visena nene nane pīsi ne, ana navisi nasumo la olua nene lala tai, naña añar pias nen sur olua na loge viowaena maro la olua na yomerava, pimi pio inu. Sape “Oim ke ne sumo wa, yoko nekila ovisu sira va talopa, nanene wona Narin Sipsip.”

¹⁰ Ana pērelua inu nepa ga e ninuu, ana imimi lua mepa metol pupia tavie tai metava. Imimi lua mesuññalu mese yo nene narui, kipian inu e pupia pulkumali wa naña Yerusalem, nepisu sina nomāl naña molue ma puna ne Ntewa ma e peni pitomi ke tano.

¹¹ Pitomi ke sanene narui, naurarena kiena ne Ntewa suñña puleule, kila tego pañisi, sa naña sur tai naña pilavila ruru po pañisi. ¹² A kana pupia kove nena miy-ervivi nenaga, pa metava na pa metava, a pupia pulutava lualima yam taaga pa lua [12] sike ea, naña kana navisi la peve taaga apisuar ruru la mēga. A pulutava la make ga, tai kia sike ea, tai kia sike ea, naña kia kiena ne lus nae Israel la lualima yam taaga pa lua, ¹³ naña pulutava telu sike lepas na lagawa, telu sike lepas na lagi pasipuruia, telu sike lepas na mrae molue ea, a telu sike lepas na mrae pito tano ea. ¹⁴ A pupia kove nena suññalu sike e kana pupia kemrañe nena tol lualima yam taaga pa lua, asiri kia sike e peve taaga, naña kia la nene kiena nalologena la lualima yam taaga pa lua kiena narin sipsip.

¹⁵ Ana navisi naña imimi lua mesun ke ne, naga kus ke natotou viavi tai naña kol e limana, vena va lual totou na pulkumali nene keviu sanape, amio kana kove nena a kana mratava lala. ¹⁶ Kove na pulkumali nene, lepas varoka piavi maran taaga, ana navisi pa mla kana totou nena, taulu tasme manu lua [2000]. A mla mēna totou na yepasia siar tano pa tol metava, maran taaga ke sina ga e kana lepas la vari nene. ¹⁷ Pisi na pa pisu kana kove, mla totou na kana merorol nena, polo kana merpu ne lala pa taulu nena lualima yam orai [60] veraga. ¹⁸ A kove nene pe amiyuññaen re

e kilavaru kar ga la poli, ana miyuññaen e kilavaru tai naña kana marana la po pañisi, a pulkumali yepas make ga lala amiyuññaen ga e kol, mekiki po na po, pilavila po na po pañisi. ¹⁹ A pupia kana kemrañe na kove nena, la mēna ga apaia ruru la amio kilavaru la naña powo, naña tai amiyowa e kana kilavaru naña maran taaga sanene, tai mēna amiyowa e kana kilavaru naña maran taaga sa ke ga, pano pano-o tol make kana kemrañe lualima yam taaga pa lua nene. A kia kiena ne kilavaru lualima yam taaga pa lua la nene, sanini. Nasumo, kiena kia sassa, na lua kiena kia sapaia, na telu, naga kalseton, na vari naga emrol, ²⁰ na lima naga satonik, na orai naga kanelion, na olua naga krisolaet, na orelu naga perol, na ovari naga toñas, na lualima naga krisopres, na lualima yam taaga pa taaga naga sasin, a na maro naña lualima yam taaga pa lua naga ametis.

²¹ A kana mratava lala, la make peve taaga ape pupia perel peve taaga. Ana nepisu mēna pupia mrapa na pulkumali nene, naña naga amiyuññaen make nena e kol, po na po, pilavila pañisi.

²² Ana sur tai naña nemilania, nomāpe yoko nelual pupia yuñña wa tai mēke likan pulkumali wa nañani, ana nekira nomāl re tai poli. Yo nene na pe yuñña re na sanene poli, komin Ntewa na mava amio narin sipsip, yar la apa amlotun la e yo punu ga silaga. ²³ A nomāl naña e pulkumali nene naga mrae amio kupario pe tego re e poli, komin narin sipsip naga sane kana yomerarava nena, naurarena kiena ne Ntewa kila yo make ga asike ga e yemlagi silaga. ²⁴ Purvanua tañena lala yoko ayal e kana pupia yomerarava nena, a sur wo ya la naña pupia pārin suñe tañena na purvanua lala añar mēga pe kiela, yoko awar van Yerusalem viu nene, sane kiela nalaena lala. ²⁵ Yo nene yemalolo tañatete yoko imi e pogos tai, kila sanene pupia kana mratava ne lala kilia suwowo ga suñña silaga, ²⁶ a naurarena a sur wo lala na purvanua tañena lala yoko asuñña aim lue ga loyuñña e silaga. ²⁷ Ana e lepas na sur la naña pe mekik ruru re nena poli, yoko tañatete nena tai va loyuñña e nene pogos tai, a yar ai naña kila yuññaena naña na mawaena pona na visokanena, yoko naga mēna ga tañatete va loyuñña ea. La naña navaen loyuñña, naga la ga naña kiela kia, narin sipsip siri sike loyuñña e kiena Tus na Malena rui.

22

Purpēs nen wii na malena

¹ Siraunia, navisi kilologia purþes nen wii na malena pan inu. Nepisu kana wii wo nena, merarava na merarava, mlau siar e yo wa kiena ne Ntewa naþa Narin Sipsip sike ea. ² Kana wii ne mlau pano, kana yo naþa mlau pa ea mlau nena pa likan pupia mrapa na pulkumali viu naþa Yerusalem. Wii na malena nene mlau sanene pano, a purþes nen lak na malena lala asuñal asike lepas luwoka. Laki la nene apo paþisi, komin naþa aþar mrasa e kupario make ga, yam lualima yam taaga pa lua [12] e kas taaga. A mñas mña lala, apowo paþisi, komin naþa akilia akila ruru maiena kien yolai na purvanua make ga na yomarava.

³ Sanene, yoko þelaga viowa la kiena ne Yermare na kila kareen sur make ga, yoko e pulkumali nene naga peraga narui. Narin sipsip sike e yo wa kiena ne Ntewa e yo nene, a pulen ga kiena yar lala naþa kiela yurñaena, amlot lue ga e silaga. ⁴ Asike ga lavisinia, a asiri kiena kia sike e piamenala. ⁵ E yo nene, pe yemalolo re si poli, yo merarava make silaga, a pe yomerarava na kap vivaga re tai poli, pona mrae. Peraga, Suþe Ntewa ga pe purþes nen yomerarava naþa tegoli ruru ke yo nene, a naga þere kiena yeririna la naþani, pisir plan la ape þarin suþe na visuaren sur make ga.

Nawasuþeena kiena ne Yesu

⁶ Ana navisi naþa pis pan inu, sape “Sur la naþa opisua pona omloge, ape lelaga paþisi, a yoko aim ave lelaga make nena napo. Kieta Suþe keviu, naga Ntewa naþa navisawalena na sumo lala amiyuñae e kiena ninuna, naga pitetalia imimi kiena navisi lala mepim moñalivin ko vena mekipian ko e sur la nene. Naga kila sanene komin naþa naga sinenan sape kiena yeririna lala monar akilia sur la naþa yoko ve ve piavi re aim añalivi.”

⁷ A visena kiena ne Yesu e lele nene pa pan kiena yeririna lala sanini, sape “Avisuarria! Ve ve piavi re, neimin noñalivin amiu sina. Yar naþa tarar visena la nene mñarera, naþa apisawal sike e kiau tus wa nene, yoko wo van vaþisi, yoko naga loge wo vaþisi.”

Yoane pis maro

⁸ Inu naþa nepisu sur lala nene, nemloge visena la nene, inu yermarua Yoane. A pogos naþa nepisu make pae, nemloru nekinai e lana navisi naþa naga kipian inunia, nemloge sane sineun nesape nelotunia. ⁹ Ana naga pialuþar inu, sape “Toko, ve okila re sanene. In mña nepe yar na yurñaena kiena ne Ntewa ga, sanene

ko omio womla la naþa navisawalena la nanua sumo, amio mña yar taþena la naþa apuarar ruru ke visena na tus wa la nene. Popon telotun kieta Ntewa naga taaga ga.”

¹⁰ A naga pisa mña visen taþena pan inu, sape “Ve owarwan re navisawalena lala naþa sike e tus nene. Pog pimi ke lavis narui, popon yar la akilia ya naþa asuñã apisa ke ne. ¹¹ Yar naþa yepena ma yagoga, yoko kila kiena þelaga viowa va viowa laa sane, yoko kororaki na kiena mlamulen viowa lala va viowa ve keviu manene laa. Ana yar naþa loge, yoko kiena yurñaena mesmes lala aimi awo vaþisi, yoko kiena þelaga wo lala aim ave wa ruru nenaga.”

¹² Visena kiena Yesu e lele nene, naga sanini, sape “Avisuarria! Nepimin ke naþa ve ve piavi re nenaga noñalivin amiu. Neimi nemio kiau nalaen wo lala naþa powo, naþa yoko nekian plan va yar lala taveve yurñaena wo la naþa akila pan inu. ¹³ Inu þesia a inu maro, inu nasumo a inu nasirau, inu nasiarena a inu naluasia na sur make ga.

¹⁴ “Ve ve piavi re, yoko pupia navisa ruena imi mñalivin ruru nena kiau yeririna lala. Apuvan ruru mñala kulsota lala, amiyowau ruru rui, ana akilia ava awarpo yo e pulutava vena ava loyurña e pulkumali wa kiena ne Ntewa, akilia ava atol purlaki na malena. ¹⁵ Ana yar taþena la mokliu naþa taþatete avam loyurña. Nane yar la naþa asuñã apa kar ga sane lokul lala, amio la naþa aþar kimi, amio la naþa ataþa kolau amio lau, la naþa amñar yaru, la naþa amlotun nono lala, a la naþa sinelan asape akila þelaga lala na visokanena.

¹⁶ “In na Yesu, nemligan navisi nene pimin vena visawal visena la nene van ko, vena okilia ova ola va kiau suñare make ga. Navisaarena naþa apisaar asape molue kome lus kiena ne yermarua Parin Suþe Tepet nanua, in ne nanini. In na nepe verue naþa Melag, naþa pisawal ke sape lavis yelagi imi warpoyo narui.”

¹⁷ Ninuna ne Ntewa mloge visena nene, pisawal pa Yesu sape “Pogaga, okilia oimi!”

Sira naþa na talopaena amio, sape “Ee, popon oim narui!”

A yar ai naþa loge visena la nene, popon naga mña visawalia, visave “Ake Yesu, visae oim ga rui!”

Yar naþa loge moto karia, avietava vania vena kilia vam loyurña. Yar naþa sinenan imiena, yoko naga kilia tol mña wii na malena, sa naþa kiena nalaena tai naþa pimi ga sa ga nene.

¹⁸ Ana nevisa visena m̄arera tai van amiu naḡa yoko aloge visena lala na visawalena lala na tus wa nene. Visae yar tai sukol si visen taḡena tai to metavan naḡa sike pa rui, yoko Ntewa kila naga war naloge viowaena make ga naḡa tus nene pisa ke pa rui. ¹⁹ Pona visae yar tai lalua si visena laḡas naḡa sike pa rui, yoko Ntewa lalua si lalimana vetania naḡa sike e purlaki na malena, yoko naga taḡatete tol sur wo la sa naḡa tus wa nene sape asike loyur̄ña e pulkumali wa.

²⁰ Naga naḡa pisawal visena la nene, pisape “Sa ke nene narui. Ve ve piavi re, yoko neim nom̄alivin amiu.”

A sitomena kiena ne yeririna kiena ne Ntewa lala, asape “Visae ve sa nene, wo vaḡisi. Awis Yesu, oim vilaga!”

²¹ A visena maro na lepas na sunena na kiau m̄eniēna, in yermarua Yoane nemlen nesape yoko lemamiēna wo kiena kieta Suḡe Yesu sike amio amiu, kam yeririna lala kiena ne Ntewa.

Sanene.